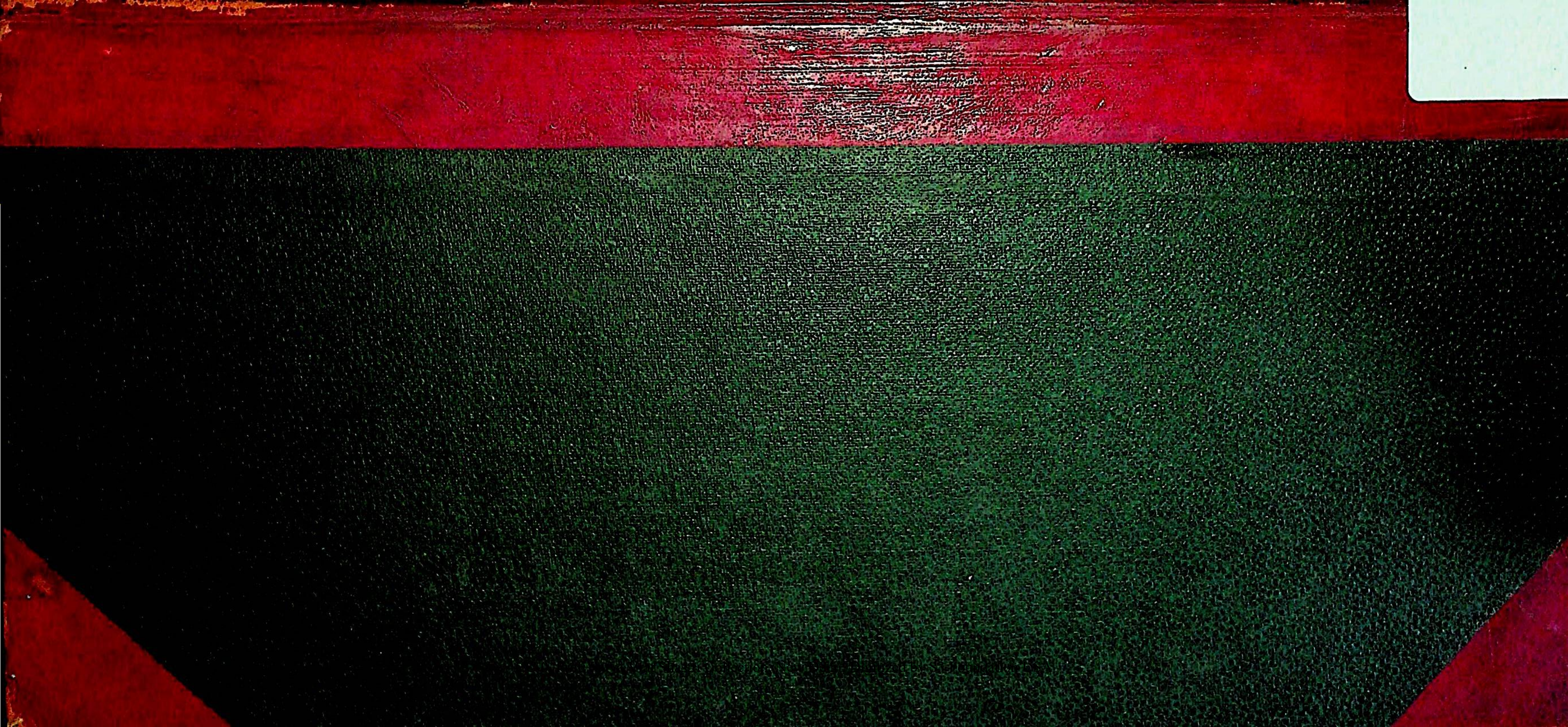
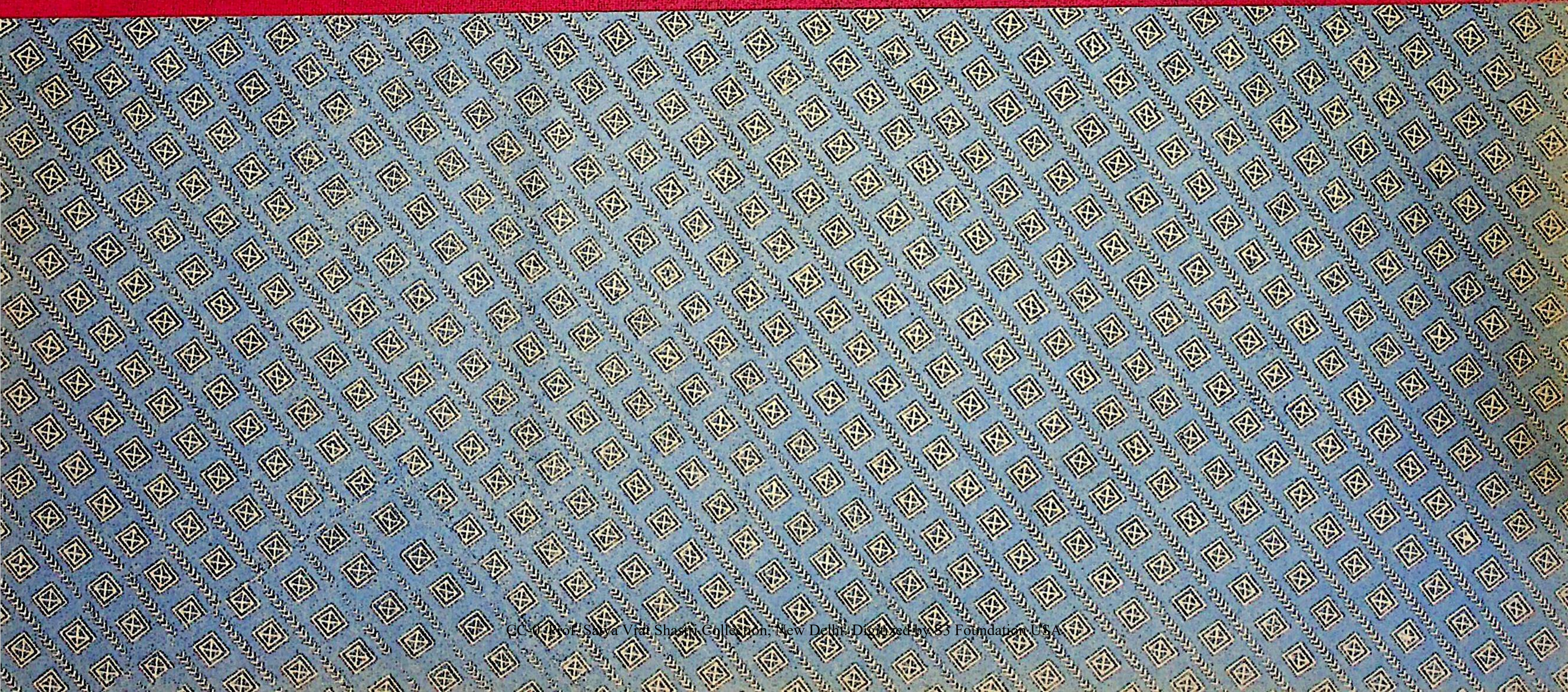

अ०	प०
२२	४९
२३	५०
२४	५२
२५	५३
२६	५४
२७	५५
२८	५६
२९	५८
३०	५९
३१	६०
३२	६२
३३	६६
३४	६६

श्रीः ।

अथ श्रीमन्मार्कंडेयपुराणस्थविषयानुक्रमणिकाप्रारंभः

विषयाः

०

सर्वदेवागमनम्, इंद्रकृतराजपुत्रोज्जीवनम्, अयोध्यास्थसर्वजनानामेककालंस्वर्गारोहणम्, शुक्राचार्योक्तहरिश्चंद्रश्लोकवर्णनम्, २८९

११ हरिश्चंद्रयजमाननिमित्तंवसिष्ठविश्वामित्रयोः परस्परंशापदानेन–आडीबकाख्यतिर्यग्जन्मप्राप्तौपरस्परंसर्वलोकभयंकरयुद्धवर्णनम् ३३

२ पितृपुत्रसंवादद्वारामृत्युकालतआरभ्यनानाजन्मविचित्रचेष्टावर्णनपूर्वकोर्ध्वाधोगतिप्रापणरूपसंसारचक्रवर्णनम्, तत्रसुखदुःखादिप्राप्तिवर्णनम् ९७

९ मातृगर्भप्रवेशमारभ्यजीवस्यमरणावधिकप्रवृत्तिस्थितिप्रकारवर्णनम् ३१

६ महारौरवादिनरकप्राप्तिप्रकारवर्णनम्, महारौरवादिनरकस्वरूपवर्णनम्, ४८

२७ सुमतिपुत्रस्यस्वानुभूतनरकप्राप्तिक्लेशवर्णनम्, तस्यनरकेविपश्चिद्भूपदर्शनेनसुखाप्तिवर्णनम्, २१

२८ विपश्चिद्यमकिंकरसंवादेयमकिंकरप्रोक्तनरकप्राप्तिकारणवर्णनम्, पापकर्मफलोदयवर्णनम्, पापिजनानांपापतारतम्येनयमलोकेयातनाभोगप्रकारः ९६

३० पापिनांकृतपापकर्मभुक्त्येनरकवासानंतरंनरकोद्धारपूर्वकशेषकर्मभुक्त्यर्थयोन्यंतरप्राप्तिवर्णनम्, विपश्चितःस्वर्गप्राप्तिः ८२

३३ पुत्रेणपित्रेमोक्षमार्गशिक्षणम्, दत्तात्रेयालर्कसंवादरूपेणयोगमार्गवर्णनम्, तत्रपतिव्रताचरित्रम्, तत्रहिमांडव्यशापश्रवणोत्तरंपतिव्रताव

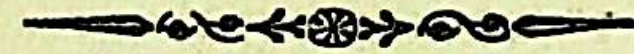
अ०	प०	विषयाः
		चनेनसूर्योदयावरोधेऽनुसूययापातिव्रत्यमाहात्म्यवर्णनम्, ब्राह्मणीसांत्वनम्, अनुसूययामृतब्राह्मणोज्जीवनम्, अनुसूयायांब्रह्मविष्णुरुद्राणांपुत्रत्वप्राप्तिः, तत्रदत्तात्रेयमाहात्म्यम्, १८२
१७	३८	कार्तवीर्यार्जुनकृतदत्तात्रेयोपासना, दत्तात्रेयकारितकार्तवीर्यराज्यपदाभिषेकः, दत्तात्रेयप्रभाववर्णनम्, ४३
१८	३९	शत्रुजिन्नृपोपाख्यानं, तत्रतस्यपुत्रस्यऋतध्वजस्यनागपुत्राभ्यांसहमैत्री, गालवाश्रमेऋतध्वजनामकस्वपुत्रंप्रतितपोविघ्नशांत्यर्थंप्रेषणम्, ९८
१९	४१	नागराजतत्पुत्रसंवादेऋतध्वजविक्रमवर्णनम्, ऋतध्वजस्यपातालविवरेमदालसासमागमपूर्वकपरस्परवृत्तवेदनम्, मदालसर्तध्वजयोर्विवाहः, भार्याप्रशंसा, ऋतध्वजदानवसंग्रामः, ऋतध्वजस्यपितृसमीपमागमनम्, पितृकृतपुत्रप्रशंसा च १०६
२०	४४	शत्रुजितास्वपुत्रंप्रतिविप्रत्राणायभूमंडलेप्रेषणम्, एवंप्रतिदिनंऋतध्वजेभूमंडलेसंचरतिसतिकस्मिंश्चिद्दिनेकेनचित्कपटरूपधारिणातालकेतुराक्षसेनऋतध्वजंवंचयित्वानगरमागत्यकुवलयाश्वऋतध्वजोदुष्टराक्षसैर्मारितइत्युक्तेतच्छ्रुत्वामदालसाकृतप्राणत्यागवर्णनम्, ९१
२१	४९	ऋतध्वजस्यस्वपुरंप्रत्यागमनम्, ऋतध्वजस्यमदालसानिमित्तंवैक्लव्यपूर्वकान्ययोषिदुपभोगपरित्यागप्रतिज्ञा, मदालसोज्जीवनोपायायनागराजकृतदेवीस्तोत्रम्, स्तवसंतुष्टदेव्याअश्वतरकंबलाभ्यांस्वरतालज्ञानदानम्, ऋतध्वजकुवलयाश्वस्यनागपुत्राभ्यांपातालेलोकेस्वपितरंअश्वतरंप्रतिनयनम्, अश्वतरकृतर्तध्वजप्रशंसा, ११९

॥ ३ ॥

इति खानदेशीयशिरावेरग्रामनिवासिपरशुरामभट्टतनयगोविंदशास्त्रिणा
विरचिता मार्कंडेयपुराणस्थाध्यायविषयानुक्रमणिका संपूर्ण
तामगमत् ॥ श्रीः ॥ छ शके १८११ संवत् १९४६
मार्गशीर्ष शुक्ले ६

॥ श्रीहरिः ॥

प्रस्तावना.

अथात्रभवद्भिर्भवद्भिर्दीयमानमवधानमवगत्य किंचिदावेदनाय नियोजितोऽहमुपढौकयामि समया विविधविद्यालाभवन्तो भवतो भवतोषकरीमिमां मार्कण्डेयपुराणप्रस्तावनाम्।

नाविदितमेतद्वो यद्द्वापरान्ते परमकारुणिको भगवान्बादरायणः कालेयदोषप्रालेयपुञ्जपरिशुष्यन्मेधाविचारकमलमुकुलानां स्वल्पायुष्यव्याकुलानां द्विजकुलानामुपचिकीर्षया विगलितभेदं वेदमनेकधा व्यास्थत्।

लक्षणप्रमाणाभ्यां सिद्धं वेदं को हि नामापलपितुं प्रभवति। स किमुपादेयवचनो भवति। धर्मब्रह्मणोरवगमो हि वेदादेव भवतीति निर्विवादम्। नहि तत्र प्रत्यक्षादिकं शङ्कितुमप्यलम्। प्रत्यपादि चेदं मीमांसयोः। साङ्गवेदाध्ययनस्यावश्यकतां द्विजानां कोहि नाम विशेषवित्प्रत्याचक्षीत। यथा व्याकरणादीनामङ्गानां वेदार्थावगतावुपकारकत्वमेवमेव पुराणानामप्युपयोगस्तत्र तत्र स्मर्यते।

पुराणन्यायमीमांसाधर्मशास्त्राङ्गमिश्रिताः॥ वेदाः स्थानानि विद्याना धर्मस्य च चतुर्दशेति ।
इतिहासपुराणाभ्यां वेदं समुपबृंहयेत् ॥ बिभेत्यल्पश्रुताद्वेदो मामयं प्रहरेदिति ।

इतिहासो भारतं रामायणं च ।पुराणानि ब्राह्मादीन्यष्टादश । एकवचनं जात्यभिप्रायम् ।यदिदं सृष्टिस्थितिप्रलयादिकं संक्षेपतो वेदेप्युक्तं तत्पुराणेषु विस्तरतो दृश्यते । सर्गप्रतिसर्गादिप्रतिपादकत्वं पुराणानामसाधारणं लक्षणम् ।यतः
सर्गश्च प्रतिसर्गश्च वंशो मन्वन्तराणिच । वंशानुचरितं चेति पुराणं पंचलक्षणमिति ।

महापुराणेधिकमप्यस्तीत्यन्यदेतत् ।

एवं च द्विजानामप्यत्राधिकार इति सिद्धं नः समीहितम् ।

किंच वेदानधिकारिणामपि स्त्रीशूद्रादीनामतिदीनानां गतिहीनानामुद्दिधीर्षयापि भगवांश्चतुर्दशविद्यास्थानकुशलः सत्यवतीसुतो व्यासो ब्राह्मादीनि पुराणानि प्रादुरबीभवत् । तानीमानि चाष्टादश पुराणानि ।

ब्राह्मं पाद्मं वैष्णवं च शैवं लैङ्गं सगारुडम् । नारदीयं भागवतमाग्नेयं स्कान्दसंज्ञितम् ॥
भविष्यं ब्रह्मवैवर्तं मार्कण्डेयं सवामनम् । वाराहं मात्स्यं कौर्मं च ब्रह्माण्डाख्यमिति त्रिषट् ॥

नचास्तिकः कश्चित्प्रत्यवतिष्ठते यं प्रति अष्टादश पुराणानि कृत्वा सत्यवतीसुतः ॥भारताख्यानमखिलं चक्रे तदुपबृंहितमिति स्कांदमात्स्यवचनम् अष्टादश पुराणानि अष्टौ व्याकरणानि च ज्ञात्वा सत्यवतीसूनुश्चक्रेभारतसंहितामिति भविष्यवचनम् अष्टादशपुराणानि कर्ता सत्यवती सुत इत्यादि चोदाहरामः तस्मात्कृतमनुत्थिताकाङ्क्षापूरणेन ।

यद्यपि तत्र तत्र पुराणेषु कथानां परस्परं विरोधः परिदृश्यते तथापि कल्पभेदादिना सुपरिहरः॥ नच जगज्जन्मादि-हेतुतया क्वचिद्विष्णुः क्वचिच्छिवः क्वचिद्ब्रह्मा क्वचिच्छक्तिः क्वचिच्च सूर्यादिर्देवो वर्ण्यते व्यत्यस्ति च परस्परस्य सेव्य सेवकतेतिमहान्विरोध आपद्यते इति वाच्यम् । तस्य च विचारासहत्वात् । अत्र विरोधो हि भेदोपजीवकः ॥ स च भेदो वास्तवोऽवास्तवो वेति विचार्यते न तत्र प्रथमः सकलाद्वैतश्रुतिव्याकोपात् । न द्वितीयः स चोपाधिकृतो भवेत् ॥ उपाधिश्च प्रकृते कः । किंच सोपि अनादिः सादिर्वेति विकल्पव्याहतः । वस्तुतस्तु सर्वशक्तेः सच्चिदानन्दलक्षणस्य परमपुरुषस्येयं लीलैवेत्यन्यत्र विस्तरः ।

इदं च मार्कण्डेयपुराणं नवसहस्र्या श्लोकानां संकलितं परमेश्वरस्य परशक्तेर्माहात्म्यप्रतिपादकमस्ति । अत्र अष्टसप्ततितममध्यायमारभ्यैकनवतितममध्यायं यावत्त्रयोदशभिरध्यायैर्दुर्गासप्तशती स्तोत्रं वर्तते । सप्तशत्याष्टीकाः परःशताः सन्ति । तासु काश्चन मुद्रिता अपि समुपलभ्यन्ते । तत्र चेयं शान्तनवीनाम्नी टीका नाद्यावधि क्वापि मुद्रितेति विचार्याथास्या गुणगरिमाणमपि परिकलय्य तया सनाथा सप्तशती अत्र मुद्रितास्ति । तत्रेमावादिमौ श्लोकौ

ब्रह्मा यस्यै हरिर्यस्यै रुद्रो यस्यै व्यधान्नमः॥ नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमो नमः॥ १ ॥

अव्युत्पन्नमुखान्धकूपपतिता गावो मुनेः खिन्दते ताः प्रोद्धर्तुमहो यतध्वमभितः स्व-
स्वार्थवत्सोत्सुकाः॥ सूत्रैः पाणिनिसंभृतैरतितरामाकृष्यमाणः पुनस्ता वः कामदुघा भ-
वन्त्यपि तमस्तोर्माद्र्यः सर्विषः॥ २॥

पुराणन्यायमीमांसाधर्मशास्त्राङ्गमिश्रिताः ॥ वेदाः स्थानानि विद्याना धर्मस्य च चतुर्दशेति ।
इतिहासपुराणाभ्यां वेदं समुपबृंहयेत् ॥ बिभेत्यल्पश्रुताद्वेदो मामयं प्रहरेदिति ।

इतिहासो भारतं रामायणं च ।पुराणानि ब्राह्मादीन्यष्टादश । एकवचनं जात्यभिप्रायम् ।यदिदं सृष्टिस्थितिप्रलया-दिकं संक्षेपतो वेदेप्युक्तं तत्पुराणेषु विस्तरतो दृश्यते । सर्गप्रतिसर्गादिप्रतिपादकत्वं पुराणानामसाधारणं लक्षणम् ।यतः

सर्गश्च प्रतिसर्गश्च वंशो मन्वन्तराणिच । वंशानुचरितं चेति पुराणं पंचलक्षणमिति ।

महापुराणेधिकमप्यस्तीत्यन्यदेतत् ।

एवं च द्विजानामप्यत्राधिकार इति सिद्धं नः समीहितम् ।

किंच वेदानधिकारिणामपि स्त्रीशूद्रादीनामतिदीनानां गतिहीनानामुद्दिधीर्षयापि भगवांश्चतुर्दशविद्यास्था-नकुशलः सत्यवतीसुतो व्यासो ब्राह्मादीनि पुराणानि प्रादुरबीभवत् । तानीमानि चाष्टादश पुराणानि ।

ब्राह्मं पाद्मं वैष्णवं च शैवं लैङ्गं सगारुडम् । नारदीयं भागवतमाग्नेयं स्कान्दसंज्ञितम् ॥
भविष्यं ब्रह्मवैवर्तं मार्कण्डेयं सवामनम् । वाराहं मात्स्यं कौर्मं च ब्रह्माण्डाख्यमिति त्रिषट् ॥

नचास्तिकः कश्चित्प्रत्यवतिष्ठते यं प्रति अष्टादश पुराणानि कृत्वा सत्यवतीसुतः ॥भारताख्यानमखिलं चक्रे तदुपबृंहितमिति स्कांदमात्स्यवचनम् अष्टादश पुराणानि अष्टौ व्याकरणानि च ज्ञात्वा सत्यवतीसूनुश्चक्रेभारतसंहितामिति भविष्यवचनम् अष्टादशपुराणानि कर्ता सत्यवती सुत इत्यादि चोदाहरामः तस्मात्क्तमनुत्थिताकाङ्क्षापूरणेन ।

यद्यपि तत्र तत्र पुराणेषु कथानां परस्परं विरोधः परिदृश्यते तथापि कल्पभेदादिना सुपरिहरः ॥ नच जगज्जन्मादि-हेतुतया क्वचिद्विष्णुः क्वचिच्छिवः क्वचिद्ब्रह्मा क्वचिच्छक्तिः क्वचिच्च सूर्यादिर्देवो वर्ण्यते व्यत्यस्ति च परस्परस्य सेव्य सेवकतेतिमहान्विरोध आपद्यते इति वाच्यम् । तस्य च विचारासहत्वात् । अत्र विरोधो हि भेदोपजीवकः ॥ स च भेदो वास्तवोऽवास्तवो वेति विचार्यते न तत्र प्रथमः सकलाद्वैतश्रुतिव्याकोपात् । न द्वितीयः स चोपाधिकृतो भवेत् ॥ उपाधिश्च प्रकृते कः । किंच सोपि अनादिः सादिर्वेति विकल्पव्याहतः । वस्तुतस्तु सर्वशक्तेः सच्चिदानन्दलक्षणस्य परमपुरुषस्येयं लीलैवेत्यन्यत्र विस्तरः ।

इदं च मार्कण्डेयपुराणं नवसहस्र्या श्लोकानां संकलितं परमेश्वरस्य परशक्तेर्माहात्म्यप्रतिपादकमस्ति । अत्र अष्टसप्ततितममध्यायमारभ्यैकनवतितममध्यायं यावत्त्रयोदशभिरध्यायैर्दुर्गासप्तशती स्तोत्रं वर्तते । सप्तशत्याष्टीकाः परःशताः सन्ति । तासु काश्चन मुद्रिता अपि समुपलभ्यन्ते । तत्र चेयं शान्तनवीनाम्नी टीका नाद्यावधि क्वापि मुद्रितेति विचार्याथास्या गुणगरिमाणमपि परिकलय्य तया सनाथा सप्तशती अत्र मुद्रितास्ति । तत्रेमावादिमौ श्लोकौ

ब्रह्मा यस्यै हरिर्यस्यै रुद्रो यस्यै व्यधान्नमः ॥ नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमो नमः ॥ १ ॥

अव्युत्पन्नमुखान्धकूपपतिता गावो मुनेः खिन्दते ताः प्रोद्धर्तुमहो यतध्वमभितः स्व-
स्वार्थवत्सोत्सुकाः ॥ सूत्रैः पाणिनिसंभृतैरतितरामाकृष्यमाणः पुनस्ता वः कामदुघा भ-
वन्त्यपि तमस्तोर्मान्द्रः सर्विपः ॥ २ ॥

अस्याष्टीकायाः कर्त्ता परमवैयाकरणो राजाधिराजश्रीतोमरवंशमुक्तामणिरुद्धरणात्मजनुश्चक्रवर्ती शंतनुः ॥ अस्य वैयाकरणत्वं टीकापर्यालोचनतः स्फुटं भविष्यति ।

अथैतत्पुस्तकमुद्रणायास्मन्मित्रेण पण्डितज्येष्ठाराममुकुन्दजीशर्मणा प्रोत्साहितः प्राचीनतरपुस्तकप्रदानेन चोपकृतः कलिकत्ताप्रभृतिस्थलेषु बहुशोधनव्ययेन मुद्रितमपि बहुशोधनाभावादनादरपात्रमभूदिति पण्डितैः संशोध्य विशदेन सूचीपत्रेण संयोज्य मुद्रितमित्याकलनीयं विद्वद्भिः। प्रार्थयेते च विपश्चितो यन्मानुषशेमुषीसुलभानि स्खलितानि क्षमध्वमुपयुज्यध्वं चेति प्रसिद्धकर्त्तारौ श्रीवेङ्कटेशमुद्रालयाध्यक्षौ श्रीकृष्णदासात्मजौ गङ्गाविष्णुक्षेमराजौ।

आशास्ते चेदं गुणगृह्यैः पण्डितप्रवरैः पौराणिकैश्च भूयोभूय उपयुज्यमानं स्तावयिता जामनगरवास्तव्यो भट्टवालजीतनुजनुः शास्त्री श्यामजीशर्मा ।

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ श्रीमल्लक्ष्मीवेङ्कटेशायनमः ॥ ॥ अथ मार्कंडेयपुराणप्रारंभः ॥ ॥ ओंनमोभगवतेवासु
देवाय ॥ ॥ यद्योगिभिर्भवभयार्तिविनाशयोग्यमासाद्यवंदितमतीवविविक्तचित्तैः ॥ तद्वःपुनातुहरिपादसरोजयुग्ममा
विर्भवत्क्रमविलंघितभूर्भुवःस्वः ॥ १ ॥ पायात्सवःसकलकल्मषभेददक्षःक्षीरोदकुक्षिफणिभोगनिविष्टमूर्तिः ॥ श्वासा
वधूतसलिलोत्कणिकाकरालःसिन्धुःप्रनृत्यमिवयस्यकरोतिसंगात् ॥ २ ॥ नारायणंनमस्कृत्यनरंचैवनरोत्तमम् ॥ दे
वींसरस्वतींव्यासंततोजयमुदीरयेत् ॥ ३ ॥ तपःस्वाध्यायनिरतंमार्कण्डेयंमहामुनिम् ॥ व्यासशिष्योमहातेजाजैमिनि
निःपर्यपृच्छत ॥ १ ॥ भगवन्भारताख्यानंव्यासेनोक्तंमहात्मना ॥ पूर्णमस्तमलैःशुभ्रैर्नानाशास्त्रसमुच्चयैः ॥ २ ॥
जातिशुद्धिसमायुक्तंसाधुशब्दोपशोभितम् ॥ पूर्वपक्षोक्तिसिद्धान्तपरिनिष्ठासमन्वितम् ॥ ३ ॥ त्रिदशानांयथाविष्णुर्द्वि
पदांब्राह्मणोयथा ॥ भूषणानांचसर्वेषांयथाचूडामणिर्वरः ॥ ४ ॥ यथायुधानांकुलिशमिन्द्रियाणांयथामनः ॥ तथेहसर्व
शास्त्राणांमहाभारतमुत्तमम् ॥ ५ ॥ अत्रार्थश्चैवधर्मश्चकामोमोक्षश्चवर्ण्यते ॥ परस्परानुबन्धाश्चसानुबन्धाश्चतेपृथ
क् ॥ ६ ॥ धर्मशास्त्रमिदंश्रेष्ठमर्थशास्त्रमिदंपरम् ॥ कामशास्त्रमिदंचाग्र्यंमोक्षशास्त्रंतथोत्तमम् ॥ ७ ॥ चतुराश्रमधर्माणा
माचारस्थितिसाधनम् ॥ प्रोक्तमेतन्महाभागवेदव्यासेनधीमता ॥ ८ ॥ तथातातकृतंह्येतद्व्यासेनोदारकर्मणा ॥ यथा
व्याप्तंमहाशास्त्रंविरोधैर्नाभिभूयते ॥ ९ ॥ व्यासवाक्यजलौघेनकुतर्कतरुहारिणा ॥ वेदशैलावतीर्णेननीरजस्कामही
कृता ॥ १० ॥ कलशब्दमहाहंसंमहाख्यानपराम्बुजम् ॥ कथाविस्तीर्णसलिलंकार्ष्णवेदंमहाह्रदम् ॥ ११ ॥ तदिदं
भारताख्यानंबह्वर्थंश्रुतिविस्तरम् ॥ तत्त्वतोज्ञातुकामोहंभगवंस्त्वामुपस्थितः ॥ १२ ॥ कस्मान्मानुषतांप्राप्तोनिर्गुणोऽ

पिजनार्दनः ॥ वासुदेवोजगत्सूतिस्थितिसंयमकारणम् ॥ १३ ॥ कस्माच्चपाण्डुपुत्राणामेकासाद्रुपदात्मजा ॥ पञ्चा
नांमहिषीकृष्णात्यत्रनःसंशयोमहान् ॥ १४ ॥ भेषजंब्रह्महत्यायाबलदेवोमहाबलः ॥ तीर्थयात्राप्रसङ्गेनकस्माच्चक्रेह
लायुधः ॥ १५ ॥ कथंचद्रौपदेयास्तेऽकृतदारामहारथाः ॥ पाण्डुनाथामहात्मानोवधमापुरनाथवत् ॥ १६ ॥ एतत्
सर्वंविस्तरशोममाख्यातुमिहार्हसि ॥ भवन्तोमूढबुद्धीनामवबोधकराःसदा ॥ १७ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वामार्कण्डेयो
महामुनिः ॥ दशाष्टदोषरहितोवक्तुंसमुपचक्रमे ॥ १८ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ क्रियाकालोऽयमस्माकंसंप्राप्तो
मुनिसत्तम ॥ विस्तरेचापिवक्तव्येनैषकालःप्रशस्यते ॥ १९ ॥ येतुवक्ष्यन्तिवक्ष्येऽद्यतानहंजैमिनेतव ॥ तथाचनष्ट
सन्देहंत्वांकरिष्यन्तिपक्षिणः ॥ २० ॥ पिङ्गाक्षश्चविबोधश्चसुपुत्रःसुमुखस्तथा ॥ द्रोणपुत्राःखगश्रेष्ठास्तत्त्वज्ञाःशास्त्र
चिन्तकाः ॥ २१ ॥ वेदशास्त्रार्थविज्ञानेयेषामव्याहतामतिः ॥ विंध्यकन्दरमध्यस्थास्तानुपास्यचपृच्छच ॥ २२ ॥ ए
वमुक्तस्तदातेनमार्कण्डेयेनधीमता ॥ प्रत्युवाचर्षिशार्दूलोविस्मयोत्फुल्ललोचनः ॥ २३ ॥ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ ॥
अत्यद्भुतमिदंब्रह्मन्खगवागिवमानुषी ॥ यत्पक्षिणस्तेविज्ञानमापुरत्यन्तदुर्लभम् ॥ २४ ॥ तिर्य्यग्योन्यांयदिभव
स्तेषांज्ञानंकुतोऽभवत् ॥ कथञ्चद्रोणतनयाःप्रोच्यन्तेतेपतत्रिणः ॥ २५ ॥ कश्चद्रोणःप्रविख्यातोयस्यपुत्रचतुष्टयम् ॥
जातंगुणवतांतेषांधर्मज्ञानंमहात्मनाम् ॥ २६ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ शृणुष्वावहितोभूत्वायद्वृत्तंनन्दनेपुरा ॥
शक्रस्याप्सरसांचैवनारदस्यचसंगमे ॥ २७ ॥ नारदोनन्दनेऽपश्यत्पुंश्चलीगणमध्यगम् ॥ शक्रंसुराधिराजानंतन्मु
खासक्तलोचनम् ॥ २८ ॥ सतेनर्षिवरिष्ठेनदृष्टमात्रःशचीपतिः ॥ समुत्तस्थौस्वकंचास्मैददावासनमादरात् ॥ २९ ॥

तंदृष्ट्वाबलवृत्रघ्नमुत्थितंत्रिदशाङ्गनाः ॥ प्रणेमुस्ताश्चदेवर्षिंविनयावनताःस्थिताः ॥ ३० ॥ ताभिरभ्यर्चितःसोऽथउप
विष्टेशतक्रतौ ॥ यथार्हंकृतसंभाषः कथाश्चक्रेमनोरमाः ॥ ३१ ॥ ततःकथान्तरेशक्रस्तमुवाचमहामुनिं ॥ ॥ शक्र
उवाच ॥ ॥ देव्याज्ञांनृत्यतामासांतवयाभिमतेतिवै ॥ ३२ ॥ रम्भावाकर्कशावाथउर्वश्यथतिलोत्तमा ॥ घृताचीमेन
कावापियत्रवाभवतोरुचिः ॥ ३३ ॥ एतच्छ्रुत्वाद्विजश्रेष्ठोवाचंशक्रस्यनारदः ॥ विचिन्त्याप्सरसःप्राहविनयावनताः
स्थिताः ॥ ३४ ॥ युष्माकमिहसर्वासांरूपौदार्यगुणाधिकम् ॥ आत्मानंमन्यतेयातुसानृत्यतुममाग्रतः ॥ ३५ ॥ गुण
रूपविहीनायाःसिद्धिर्नाट्यस्यनास्तिवै ॥ चार्वधिष्ठानवन्नृत्यंनृत्यमन्यद्विडम्बनम् ॥ ३६ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥
तद्वाक्यसमकालंचएकैकास्तानतास्ततः ॥ अहंगुणाधिकानत्वंनत्वंचान्याब्रवीदिदम् ॥ ३७ ॥ तासांसंभ्रममालोक्य
भगवान्पाकशासनः ॥ पृच्छ्यतांमुनिरित्याहवक्तायांवोगुणाधिकाम् ॥ ३८ ॥ शक्रच्छन्दानुयाताभिःपृष्टस्ताभिःसनार
दः ॥ प्रोवाचयत्तदावाक्यंजैमिनेतन्निबोधमे ॥ ३९ ॥ तपस्यंतंनगेन्द्रस्थंयावःक्षोभयतेबलात् ॥ दुर्वाससंमुनिंश्रेष्ठं
तांवोमन्येगुणाधिकाम् ॥ ४० ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वासर्वाविपितकन्धराः ॥ अशक्यमेत
दस्माकमितिताश्चक्रिरेकथाः ॥ ४१ ॥ तत्राप्सरावपुर्नाममुनिक्षोभणगर्विता ॥ प्रत्युवाचानुयास्यामियत्रासौसंस्थि
तोमुनिः ॥ ४२ ॥ अद्यतंदेहयन्तारंप्रयुक्तेन्द्रियवाजिनम् ॥ स्मरशस्त्रगलद्रश्मिंकरिष्यामिकुसारथिम् ॥ ४३ ॥ ब्रह्माजना
र्दनोवापियदिवानीललोहितः ॥ तमप्यद्यकरिष्यामिकामबाणक्षतान्तरम् ॥ ४४ ॥ इत्युक्त्वाप्रजगामाथप्रालेयाद्रिंव

पुस्तदा ॥ मुनेस्तपःप्रभावेणप्रशान्तश्वापदाश्रमम् ॥ ४५ ॥ सापुंस्कोकिलमाधुर्ययत्रास्तेसमहामुनिः ॥ क्रोशमात्रं

स्थितातस्मादगायतवराप्सराः ॥ ४६ ॥ तद्गीतध्वनिमाकर्ण्यमुनिर्विस्मितमानसः ॥ जगामतत्रयत्रास्तेसाबालारुचि
राननना ॥ ४७ ॥ तांदृष्ट्वाचारुसर्वाङ्गींमुनिःसंस्तभ्यमानसम् ॥ क्षोभणायागतांज्ञात्वाकोपामर्षसमन्वितः ॥ ४८ ॥
उवाचेदंततोवाक्यंमहर्षिस्तांमहातपाः ॥ ४९ ॥ यस्माद्दुःखार्जितस्येहतपसोविघ्नकारणात् ॥ आगतासिमदोन्मत्तेमम
दुःखायखेचरि ॥ ५० ॥ तस्मात्सुपर्णगोत्रेत्वंमत्क्रोधकलुषीकृता ॥ जन्मप्राप्स्यसिदुष्प्रज्ञेयावद्वर्षाणिषोडश ॥ ५१ ॥
निजरूपंपरित्यज्यपक्षिणीरूपधारिणी ॥ चत्वारस्तेचतनयाजनिष्यन्तेऽधमाप्सरः ॥ ५२ ॥ अप्राप्यतेषुचप्रीतिंशस्त्रपू
तापुनर्दिवि ॥ वासमाप्स्यसिवक्तव्यंन्नोत्तरंतेकथंचन ॥ ५३ ॥ इतिवचनमसह्यंकोपसंरक्तदृष्टिश्चलकलवलयांतांमा
निनींश्रावयित्वा ॥ तरलतरतरङ्गांगांपरित्यज्यविप्रःप्रथितगुणगणौघांसंप्रयातःखगङ्गाम् ॥ ५४ ॥ ॥ इतिमार्कण्डे
यपुराणेवपुशापकथनंनामप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ अरिष्टनेमिपुत्रोऽभूद्गरुडोनामपक्षिराट् ॥ गरुडस्याभवत्पुत्रःसम्पातिरितिविश्रुतः ॥
॥ १ ॥ तस्याप्यासीत्सुतःशूरःसुपार्श्वोवायुविक्रमः ॥ सुपार्श्वतनयःकुन्तिःकुन्तिपुत्रःप्रलोलुपः ॥ २ ॥ तस्यापि
तनयावास्तांकङ्कःकन्धरएवच ॥ ३ ॥ कङ्कःकैलासशिखरेविद्युद्रूपेतिविश्रुतम् ॥ ददर्शाम्बुजपत्राक्षंराक्षसंधनदानुगं ॥
॥ ४ ॥ आपानासक्तममलस्रग्दामाम्बरधारिणम् ॥ भार्यासहायमासीनंशिलापट्टेऽमलेशुभे ॥ ५ ॥ तद्दृष्टमात्रंकङ्केन
रक्षःक्रोधसमन्वितम् ॥ प्रोवाचकस्मादायातस्त्वमितोत्यण्डजाधम ॥ ६ ॥ स्त्रीसन्निकर्षेतिष्ठन्तंकस्मान्मामुपसर्पसि ॥
नैषधर्मःसुबुद्धीनांमिथोनिष्पाद्यवस्तुषु ॥ ७ ॥ ॥ कङ्कउवाच ॥ ॥ साधारणोऽयंशैलेन्द्रोयथातवतथामम ॥ अ

न्येषांचैवजन्तूनांममताभवतोऽत्रका ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ब्रुवाणमित्थंखड्गेनकङ्कंचिच्छेदराक्षसः ॥ क्षरत्क्षत
जबीभत्संविस्फुरन्तमचेतनम् ॥ ९ ॥ कङ्कंविनिहतंश्रुत्वाकन्धरःक्रोधमूर्छितः ॥ विद्युद्रूपवधायाशुमनश्चक्रेण्डजेश्वरः॥
॥ १० ॥ सगत्वाशैलशिखरंकङ्कोयत्रहतःस्थितः ॥ तस्यसंकलनंचक्रेभ्रातुर्ज्येष्ठस्यखेचरः ॥ कोपामर्षविवृत्ताक्षोनागे
न्द्रइवनिःश्वसन् ॥ ११ ॥ जगामाथसयत्रास्तेभ्रातृहातस्यराक्षसः ॥ पक्षवातेनमहताचालयन्भूधरान्वरान् ॥ १२॥
वेगात्पयोदजालानिविक्षिपन्क्षतजेक्षणः ॥ क्षणात्क्षयितशत्रुःसपक्षाभ्यांक्रान्तभूधरः ॥ १३ ॥ पानासक्तमतिंतत्रतं
ददर्शनिशाचरम् ॥ आताम्रवक्त्रनयनंहेमपर्यङ्कमाश्रितम् ॥ १४ ॥ स्रग्दामापूरितशिखंहरिचन्दनभूषितम् ॥ केतकीप
त्रगर्भाभैर्दन्तैर्घोरतराननम् ॥ १५॥ वामोरुमाश्रितांचास्यददर्शायतलोचनाम् ॥ पत्नींमदनिकांनामपुंस्कोकिलकलस्व
नाम् ॥ १६ ॥ ततोरोषपरीतात्माकन्धरःकन्दरस्थितम् ॥ तमुवाचसुदुष्टात्मन्नेहियुध्यस्ववैमया ॥ १७ ॥ यस्माज्ज्ये
ष्ठोममभ्राताविश्रब्धोघातितस्त्वया ॥ तस्मात्त्वांमदसंसक्तंनयिष्येयमसादनम् ॥ १८ ॥ विश्वस्तघातिनांलोका
येचस्त्रीबालघातिनाम् ॥ यास्यसेनिरयान्सर्वांस्तांस्त्वमद्यमयाहतः॥१९॥ ॥मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इत्येवंपतगेन्द्रे
णप्रोक्तंस्त्रीसन्निधौतदा ॥ रक्षःक्रोधसमाविष्टंप्रत्यभाषतपक्षिणम् ॥ २० ॥ यदितेनिहतोभ्रातापौरुषंतद्धिदर्शितम् ॥
त्वामप्यद्यहनिष्येहंखड्गेनानेनखेचर ॥ २१ ॥ तिष्ठक्षणंनात्रजीवन्पतगाधमयास्यसि ॥ इत्युक्त्वाञ्जनपुञ्जाभंविमलं
खड्गमाददे ॥ २२ ॥ ततःपतगराजस्ययक्षाधिपभटस्यच ॥ बभूवयुद्धमतुलंयथागरुडशक्रयोः ॥ २३ ॥ ततःसराक्ष

सःक्रोधात्खड्गमाविध्यवेगवत् ॥ चिक्षेपपतगेन्द्रायनिर्वाणाङ्गारवर्चसम् ॥ २४ ॥ पतगेन्द्रश्चतंखड्गंकिञ्चिदुत्प्लुत्यभूत

लात् ॥ वक्रेणजग्राहतदागरुडःपन्नगंयथा ॥ २५ ॥ वक्रपादतलैर्भङ्क्त्वाचक्रेक्षोभमथाण्डजः ॥ तस्मिन्भग्नेततःख
ड्गेबाहुयुद्धमवर्तत ॥ २६ ॥ ततःपतगराजेनवक्षस्याक्रम्यराक्षसः ॥ हस्तपादकरैराशुशिरसाचवियोजितः ॥ २७ ॥
तस्मिन्विनिहतेसास्त्रीखगंशरणमभ्यगात् ॥ किञ्चित्सञ्जातसन्त्रासाप्राहभार्याभवामिते ॥ २८ ॥ तामादायखगश्रे
ष्ठःस्वकंगृहमगात्पुनः ॥ गत्वासनिष्कृतिंभ्रातुर्विद्युद्रूपनिपातनात् ॥ २९ ॥ कन्धरस्यचसावेश्मप्राप्येच्छारूपधारि
णी ॥ मेनकातनयासुभ्रूःसौपर्णरूपमाददे ॥ ३० ॥ तस्यांसजनयामासतार्क्षीनामसुतांतदा ॥ मुनिशापाग्निविष्ठु
ष्टांवपुमप्सरसांवराम् ॥ तस्यानामतदाचक्रेतार्क्षीमितिविहंगमः ॥ ३१ ॥ मन्दपालसुताश्चासंश्चत्वारोऽमितबुद्धयः ॥
जरितारिप्रभृतयोद्रोणान्ताद्विजसत्तमाः ॥ ३२ ॥ तेषांजघन्योधर्मात्मावेदवेदांगपारगः ॥ उपयेमेसतांतार्क्षींकन्धरा
नुमतेशुभाम् ॥ ३३ ॥ कस्यचित्त्वथकालस्यतार्क्षीगर्भमवापह ॥ सप्तपक्षाहितेगर्भेकुरुक्षेत्रंजगामसा ॥ ३४ ॥ कुरु
पाण्डवयोर्युद्धेवर्तमानेसुदारुणे ॥ भाविवाच्चैवकार्यस्यरथमध्येविवेशसा ॥ ३५ ॥ तत्रापश्यत्तदायुद्धंभगदत्तकिरी
टिनोः ॥ निरंतरंशरैरासीदाकाशंशलभैरिव ॥ ३६ ॥ पार्थकोदण्डनिर्मुक्तमासन्नमतिवेगवत् ॥ तस्याभल्लमहिश्यामंत्व
चंचिच्छेदजाठरीं ॥ ३७ ॥ भिन्नेकोष्ठेशशाङ्काभंभूमावण्डचतुष्टयम् ॥ आयुषःसावशेषत्वात्तूलराशाविवापतत् ॥ ३८ ॥
तत्पातसमकालञ्चसुप्रतीकाद्गजोत्तमात् ॥ पपातमहतीघण्टाबाणसच्छिन्नबन्धना ॥ ३९ ॥ समंसमन्तात्प्राप्तातुनि ॥ ३ ॥
र्भिन्नधरणीतला ॥ छादयन्तीखमाण्डानिस्थितानिपिशितोपरि ॥ ४० ॥ हतेचतस्मिन्नृपतौभगदत्ते नरेश्वरे ॥ बहून्य
हान्यभूद्युद्धंकुरुपाण्डवसैन्ययोः ॥ ४१ ॥ वृत्तेयुद्धेधर्मपुत्रेगतेशान्तनवान्तिकम् ॥ भीष्मस्यगदतोऽशेषान्श्रोतुंधर्मान्म

हात्मनः ॥ ४२ ॥ घण्टागतानितिष्ठन्तियत्राण्डानिद्विजोत्तम ॥ आजगामतमुद्देशंशमीकोनामसंयमी ॥ ४३ ॥ सत
त्रशब्दमश्रृणोच्चिचीकुचीतिवाशताम् ॥ बाल्यादस्फुटवाक्यानांविज्ञानेऽपिपरेसति ॥ ४४ ॥ अथर्षिःशिष्यसहितोघ
ण्टामुत्पाट्यविस्मितः ॥ अमातृपितृपक्षाणिशिशुकानिददर्शह ॥ ४५ ॥ तानितत्रतथाभूमौशमीकोभगवान्मुनिः ॥
दृष्ट्वासविस्मयाविष्टःप्रोवाचानुगतान्द्विजान् ॥ ४६ ॥ सम्यगुक्तंद्विजाग्र्येणशुक्रेणोशनसास्वयम् ॥ पलायनपरंदृष्ट्वादैत्य
सैन्यंसुरार्दितं ॥ ४७ ॥ नगन्तव्यंनिवर्तध्वंकस्माद्व्रजतकातराः ॥ उत्सृज्यशौर्ययशसीक्वगतानमरिष्यथ ॥ ४८ ॥ नश्य
तोयुध्यतोवापितावद्भवतिजोवितं ॥ यावद्धातासृजत्पूर्वंनयावन्मनसेप्सितं ॥ ४९ ॥ एकेम्रियन्तेस्वगृहेपलायन्तोऽ
परेजनाः ॥ भुञ्जन्ताऽन्नंतथैवापःपिबन्तोनिधनंगताः ॥ ५० ॥ विलासिनस्तथैवान्येकामयानानिरामयाः ॥ अविक्षतां
गाःशस्त्रैश्चप्रेतराजवंशगताः ॥ ५१ ॥ अन्येतपस्यभिरतानीताःप्रेतनृपानुगैः ॥ योगाभ्यासेरताश्चान्येनैवप्रापुरमृत्युतां ॥
॥ ५२ ॥ शम्बरायपुराक्षिप्तंवज्रंकुलिशपाणिना ॥ हृदयेऽभिहतस्तेनतथापि नमृतोसुरः ॥ ५३ ॥ तेनैवखलुवज्रेणतेनैवेन्द्रे
णदानवाः ॥ प्राप्तेकालेहतादैत्यास्तत्क्षणान्निधनंगताः ॥ ५४ ॥ विदित्वैवंनसंत्रासःकर्तव्योविनिवर्तत ॥ ततोनिवृत्ता
स्तेदैत्यास्त्यक्त्वामरणजंभयम् ॥ ५५ ॥ इतिशुक्रवचःसत्यंकृतमेभिःखगोत्तमैः ॥ येयुद्धेऽपिनसंप्राप्ताःपञ्चत्वमतिमानुषे
॥ ५६ ॥ काण्डानांपतनंविप्राःक्वघण्टापतनंसमम् ॥ क्वचमांसवसारक्तैर्भूमेरास्तरणक्रिया ॥ ५७ ॥ केऽप्येतेसर्वथाविप्र
नैतेसामान्यपक्षिणः ॥ दैवानुकूलतालोकेमहाभाग्यप्रदर्शिनी ॥ ५८ ॥ एवमुक्त्वासतान्वीक्ष्यपुनर्वचनमब्रवीत् ॥ निवर्त
ताश्रमंयातगृहीत्वापक्षिबालकान् ॥ ५९ ॥ मार्जाराखुभयंयत्रनैषामण्डजजन्मनाम् ॥ श्येनतोनकुलाद्वापिस्थाप्यतांतत्र

मा०पु० पक्षिणः ॥ ६० ॥ द्विजाः किंवातियत्नेनमार्यन्तेकर्मभिःस्वकैः ॥ रक्ष्यन्तेचाखिलाजीवायथैतेपक्षिबालकाः ॥ ६१ ॥ तथा अ०
॥ ४ ॥ पियत्नःकर्तव्योनरैःसर्वेषुकर्मसु ॥ कुर्वन्पुरुषकारंन्तुवाच्यतांयातिनोसताम् ॥ ६२ ॥ इतिमुनिवरचोदितास्ततस्तेमुनि २
तनयाःपरिगृह्यपक्षिणस्तान् ॥ तरुविटपसमाश्रितालिसंघंययुरथतापसरम्यमाश्रमंस्वम् ॥ ६३ ॥ सचापिवन्यंमनसा
भिकामितंप्रगृह्यमूलंकुसुमंफलंकुशान् ॥ चकारचक्रायुधरुद्रवेधसांसुरेन्द्रवैवस्वतजातवेदसाम् ॥ ६४ ॥ अपांपतेर्गोष्प
तिवित्तरक्षिणोःसमीरणस्यापितथाद्विजोत्तमः ॥ धातुर्विधातुस्त्वथवैश्वदेविकाःश्रुतिप्रयुक्ताविविधास्तुसत्क्रियाः ॥ ६५ ॥
इतिमार्कण्डेयपुराणेचटकोत्पत्तिकथनंनामद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ अहन्यहनिविप्रेन्द्रसतेषांमुनिसतमः ॥ चकाराहारपयसातथागुह्याचपोषणं ॥ १ ॥ मासमात्रे
णजग्मुस्तेभानोःस्यन्दनवर्त्मनि ॥ कौतूहलविलोलाक्षैर्दृष्टामुनिकुमारकैः ॥ २ ॥ दृष्ट्वामहींसनगरांसाम्भोनिधिसरिद्वरां ॥
रथचक्रप्रमाणांतेपुनराश्रममागताः ॥ ३ ॥ श्रमक्लांतांतरात्मानोमहात्मानोवियोनिजाः ॥ ज्ञानंचप्रकटीभूतंतत्रतेषांप्रभा
वतः ॥ ४ ॥ ऋषेःशिष्यानुकम्पार्थंवदतोधर्मनिश्चयं ॥ कृत्वाप्रदक्षिणंसर्वेचरणावभ्यवादयन् ॥ ५ ॥ ऊचुश्चमरणाद्घोरा
न्मोक्षिताःस्मस्त्वयामुने ॥ आवासभक्ष्यपयसांत्वंनोदातापितागुरुः ॥ ६ ॥ गर्भस्थानांमृतामातापित्रानैवापिपालिताः
॥ त्वयानोजीवितंदत्तंशिशवोयेनरक्षिताः ॥ ७ ॥ क्षितावक्षततेजास्त्वंकृमीणामिवशुष्यतां ॥ गजघंटांसमुत्पाट्यकृतवान् ॥ ४ ॥
दुःखरेचनं ॥ ८ ॥ कथंवर्द्धेयुरबलाःखस्थान्द्रक्ष्याम्यहंकदा ॥ कदाभूमेर्द्रुमंप्राप्तान्द्रक्ष्येवृक्षांतरंगतान् ॥ ९ ॥ कदामे

सहजाकान्तिःपांसुनानाशमेष्यति ॥ एषांपक्षानिलोत्थेनमत्समीपविचारिणाम् ॥ १० ॥ इतिचिन्तयतातातभवताप्रतिपा

लिताः॥ तेसांप्रतंप्रवृद्धाःस्मःप्रबुद्धाःकरवामकिं ॥११॥ इत्यृषिर्वचनंतेषां श्रुत्वासंस्कारवत्स्फुटं ॥ शिष्यैःपरिवृतःसर्वैः
सहपुत्रेणशृङ्गिणा ॥ १२ ॥ कौतूहलपरोभूत्वारोमांचपटसंवृतः ॥ उवाचतत्त्वतोब्रूतप्रवृत्तेःकारणंगिरः ॥ १३ ॥ कस्य
शापादियंप्राप्ताभवद्भिर्विक्रियापरा ॥ रूपस्यवचसश्चैवतन्मेवक्तुमिहार्हथ ॥१४॥ पक्षिणऊचुः ॥ विपुलस्वानितिख्यातः
प्रागसीन्मुनिसत्तमः ॥ तस्यपुत्रद्वयंजज्ञेसुकृषस्तुंबुरुस्तथा ॥ १५ ॥ सुकृषस्यवयंपुत्राश्चत्वारःसंयतात्मनः ॥ तस्यर्षे
विर्नयाचारभक्तिनम्राःसदैवहि ॥ १६ ॥ तपश्चरणशक्तस्यशास्यमानेन्द्रियस्यच ॥ यथाभिमतमस्माभिस्तदातस्योपपा
दितं ॥ १७ ॥ समित्पुष्पादिकंसर्वंयच्चैवाभ्यवहारिकं ॥ एवंतत्राथवसतांतस्यास्माकंचकानने ॥ १८ ॥ आजगामम
हावर्ष्माभग्नपक्षोजरान्वितः ॥ आताम्रनेत्रःस्रस्तात्मापक्षीभूत्वासुरेश्वरः॥ १९॥ सत्यशौचक्षमाचारमतीवोदारमानसं
॥ जिज्ञासुस्तमृषिश्रेष्ठमस्मच्छापभवायच ॥ २० ॥ ॥पक्ष्युवाच॥ ॥ द्विजेन्द्रमांक्षुधाविष्टंपरित्रातुमिहार्हसि ॥
भक्षणार्थीमहाभागगतिर्भवममातुला ॥ २१ ॥ विन्ध्यस्यशिखरेतिष्ठन्पत्रिपत्रेरितेनवै ॥ पतितोऽस्मिमहाभागश्वसने
नातिरंहसा ॥ २२ ॥ सोहंमोहसमाविष्टोभूमौसप्ताहमस्मृतिः ॥ स्थितस्तत्राष्टमेनाह्नाचेतनांप्राप्तवानहम् ॥ २३ ॥ प्राप्त
चेताःक्षुधाविष्टोभवंतंशरणंगतः ॥ भक्ष्यार्थीविगतानंदोदूयमानेनचेतसा ॥ २४ ॥ तत्कुरुष्वामलमतेमत्राणायाचलां
मतिं ॥ प्रयच्छभक्ष्यंविप्रर्षेप्राणयात्राक्षमंमम ॥ २५ ॥ सएवमुक्तःप्रोवाचतमिन्द्रंपक्षिरूपिणम् ॥ प्राणसन्धारणार्थायदा
स्येभक्ष्यंतवेप्सितम् ॥२६॥ इत्युक्तापुनरप्येनमपृच्छत्सद्विजोत्तमः ॥ आहारःकस्तवार्थायउपकल्प्योभवेन्मया॥सचाह
नरमांसेनतृप्तिर्भवतिमेपरा ॥ २७॥ ॥ऋषिरुवाच॥ ॥ कौमारंतेव्यतिक्रांतमतीतंयौवनंचते ॥ वयसःपरिणाम

स्तेवर्ततेनूनमंडज ॥ २८ ॥ यस्मिन्नराणांसर्वेषामशेषेच्छानिवर्त्तते ॥ सकस्माद्दृद्धभावेऽपिसुनृशंसात्मकोभवान् ॥ २९॥
क्वमानुषस्यपिशितंक्ववयश्चरमंतव ॥ सर्वथादुष्टभावानांप्रथमोनोपपद्यते ॥ ३० ॥ अथवाकिंमयैतेनप्रोक्तेनास्तिप्रयोज
नं ॥ प्रतिश्रुत्यसदादेयमितिनोभावितंमनः ॥ ३१ ॥ इत्युक्त्वातंसविप्रेंद्रस्तथेतिकृतनिश्चयः ॥ शीघ्रमस्मान्समाहूयगुण
तोऽनुप्रशस्यच ॥३२॥ उवाचक्षुब्धहृदयोमुनिर्वाक्यंसुनिष्ठुरम् ॥ विनयावनतान्सर्वान्भक्तियुक्तान्कृतांजलीन् ॥३३॥
कृतात्मानोद्विजश्रेष्ठऋणैर्युक्तामयासह ॥ जातंश्रेष्ठमपत्यंवोयूयंममयथाद्विजाः ॥ ३४ ॥ गुरुःपूज्योयदिमतोभवतांपर
मःपिता ॥ ततःकुरुतमेवाक्यंनिर्व्यलीकेनचेतसा ॥ ३५ ॥ तद्वाक्यसमकालंचप्रोक्तमस्माभिरादृतैः ॥ यद्वक्ष्यतिभवांस्त
द्वैकृतमेवावधार्यतां ॥ ३६ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ मामेषशरणंप्राप्तोविहंगःक्षुत्तृषान्वितः ॥ युष्मन्मांसेनयेनास्यक्ष
णंतृप्तिर्भवेतवै ॥ ३७ ॥ तृष्णाक्षयश्चरक्तेनतथाशीघ्रंविधीयतां ॥ ततोवयंप्रव्यथिताःप्रकम्पोद्भूतसाध्वसाः ॥ कष्टंकष्टमि
तिप्रोच्यनैतत्कर्मेतिचाब्रुवन् ॥ ३८ ॥ कथंपरशरीरस्यहेतोर्देहंस्वकंबुधः ॥ विनाशयेद्घातयेद्वायथात्म्यात्मातथासुतः ॥
॥ ३९ ॥ पितृदेवमनुष्याणांयान्युक्तानिऋणानिवै ॥ तान्यपाकुरुतेपुत्रोनशरीरप्रदःसुतः ॥ ४० ॥ तस्मान्नैतत्करिष्या
मोनोचीर्णंयत्पुरातनैः ॥ जीवन्भद्राण्यवाप्नोतिजीवन्पुण्यंकरोतिच ॥ ४१ ॥ मृतस्यदेहनाशश्चधर्माद्युपरतिस्तथा
॥ आत्मानंसर्वतोरक्ष्यमाहुर्धर्मविदोजनाः ॥ ४२ ॥ इत्थंश्रुत्वावचोऽस्माकंमुनिःक्रोधादिवज्वलन् ॥ प्रोवाचपुनरप्यस्मा ॥५॥
न्निर्दहन्निवलोचनैः ॥ ४३ ॥ प्रतिज्ञातंवचोमह्यंयस्मान्नैतत्करिष्यथ ॥ तस्मान्मच्छापनिर्दग्धास्तिर्यग्योनौप्रयास्यथ
॥ ४४ ॥ एवमुक्त्वातदासोस्मांस्तंविहंगममब्रवीत् ॥ अन्त्येष्टिमात्मनःकृत्वाशास्त्रतश्चौर्ध्वदेहिकं ॥४५॥ भक्षयस्वसुविश्र

ब्धोमामत्रद्विजसत्तम ॥ आहारीकृतमेतत्तेमयादेहमिहात्मनः ॥ ४६ ॥ एतावदेवविप्रस्यब्राह्मणत्वंप्रचक्ष्यते ॥ यावत्प
तगजात्यग्र्यस्वसत्यपरिपालनम् ॥ ४७ ॥ नयज्ञैर्दक्षिणावद्भिस्तत्पुण्यंप्राप्यतेमहत् ॥ कर्मणान्येनवाविप्रैर्यत्सत्यपरिपा
लनात् ॥ ४८ ॥ इत्यृषेर्वचनंश्रुत्वासोऽन्तर्विस्मयनिर्भरः ॥ प्रत्युवाचमुनिंशक्रःपक्षिरूपधरस्तदा ॥ ४९ ॥ योगमास्थाय
विप्रेन्द्रत्यज्येदंस्वंकलेवरम् ॥ जीवज्जंतुंहिविप्रेन्द्रनभक्षामिकदाचन ॥ ५० ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वायोगयुक्तोऽभवन्मुनिः ॥
तंतस्यनिश्चयंज्ञात्वाशक्रोऽध्याहस्वदेहभृत् ॥ ५१ ॥ भोभोविप्रेन्द्रयुध्यस्वबुद्ध्याबोध्यंबुधात्मक ॥ जिज्ञासार्थंमयाऽयंते
अपराधःकृतोऽनघ ॥ ५२ ॥ तत्क्षमस्वामलमतेकाचेच्छाक्रियतांतव ॥ पालनात्सत्यवाक्यस्यप्रीतिर्मेपरमात्वयि ॥
॥ ५३ ॥अद्यप्रभृतितेज्ञानमैन्द्रंप्रादुर्भविष्यति ॥ तपस्यथतथाधर्मेनतेविघ्नोभविष्यति ॥ ५४ ॥ इत्युक्त्वातुगतेशक्रेपिता
कोपसमन्वितः ॥ प्रणम्यशिरसास्माभिरिदमुक्तोमहामुनिः ॥ ५५ ॥ बिभ्यतांमरणात्तातत्वमस्माकमहामते ॥ क्षन्तुमर्ह
सिदीनानांजीवितप्रियताहिनः ॥ ५६ ॥ त्वगस्थिमांससंघातेपूयशोणितपूरिते ॥ कर्त्तव्यानरतिर्यत्रतत्रास्माकमियंरतिः
॥ ५७ ॥ श्रूयतांचमहाभागयथालोकोविमुह्यति ॥ कामक्रोधादिभिर्दोषैरवशःप्रबलारिभिः ॥ ५८ ॥ प्रज्ञाप्राकारसंयुक्त
मस्थिस्थूणंपुरंमहत् ॥ चर्मभित्तिमहारोधंमांसशोणितलेपनं ॥ ५९ ॥ नवद्वारंमहायासंसर्वतःस्नायुवेष्टितं ॥ नृपश्चपुरुष
स्तत्रचेतनावानवस्थितः ॥ ६० ॥ मंत्रिणौतस्यबुद्धिश्चमनश्चैवविरोधिनौ ॥ यतेतेवैरनाशायतावुभावितरेतरम् ॥ ६१ ॥
नृपस्यतस्यचत्वारोनाशमिच्छंतिविद्विषः ॥ कामःक्रोधस्तथालोभोमोहश्चान्यस्तथारिपुः ॥ ६२ ॥ यदातुसनृपस्तानि
द्वाराण्यावृत्यतिष्ठति ॥ सदासुस्थबलश्चैवनिरातंकश्चजायते ॥ ६३ ॥ जातानुरागोभवतिशत्रुभिर्नाभिभूयते ॥ ६४ ॥

यदातुसर्वद्वाराणिविवृतानिसमुंचति ॥ रागोनामतदाशत्रुर्नेत्रादिद्वारमृच्छति ॥ ६५ ॥ सर्वव्यापीमहायामःपञ्चद्वार
प्रवेशनः ॥ तस्यानुमार्गेविशतितद्वैघोरंरिपुत्रयम् ॥ ६६ ॥ प्रविश्याथसर्वैतत्रद्वारैरिन्द्रियसंज्ञकैः ॥ रागःसंश्लेषमाया
तिमनसाचसहेतरैः ॥ ६७ ॥ इन्द्रियाणिमनश्चैववशेकृत्वादुरासदः ॥ द्वाराणिचवशेकृत्वाप्राकारंनाशयत्यथ ॥ ६८ ॥ म
नस्तस्यांश्रितंदृष्ट्वाबुद्धिर्नश्यतितत्क्षणात् ॥ अमात्यरहितस्तत्रपौरवर्गोज्झितस्तथा ॥ ६९ ॥ रिपुभिर्लब्धविवरःसनृपो
नाशमृच्छति ॥ एवंरागस्तथामोहोलोभःक्रोधस्तथैवच ॥ ७० ॥ प्रवर्त्ततेदुरात्मानोमनुष्यस्मृतिनाशकाः ॥ रागात्क्रो
धःप्रभवतिक्रोधाल्लोभोऽभिजायते ॥ ७१ ॥ लोभाद्भवतिसम्मोहःसम्मोहात्स्मृतिविभ्रमः ॥ स्मृतिभ्रंशाद्बुद्धिनाशोबु
द्धिनाशात्प्रणश्यति ॥ ७२ ॥ एवंप्रणष्टबुद्धीनांरागलोभानुवर्त्तिनां ॥ जीवितेचसलोभानांप्रसादंकुरुसत्तम ॥ ७३ ॥
योऽयंशापोभगवतादत्तःसनभवेत्तथा ॥ नतामसींगतिंकष्टांव्रजेसमुनिसत्तम ॥ ७४ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ यन्म
योक्तंनतन्मिथ्याभविष्यतिकदाचन ॥ नमेवागनृतंप्राहयावदद्येतिपुत्रकाः ॥ ७५ ॥ दैवमात्रपरंमन्येधिक्पौरुषमनर्थक
म् ॥ अकार्यंकारितोयेनबलादहमचिन्तितम् ॥ ७६ ॥ यस्माच्चयुष्माभिरहंप्रणिपत्यप्रसादितः ॥ तस्मात्तिर्य्यक्त्वमापन्नाः
परंज्ञानमवाप्स्यथ ॥ ७७ ॥ ज्ञानदर्शितमार्गाश्चनिर्धूतक्लेशकल्मषाः ॥ मत्प्रसादादसन्दिग्धाःपरांसिद्धिमवाप्स्यथ ॥
॥ ७८ ॥ एवंशप्ताःस्मभगवन्पित्रादैववशात्पुरा ॥ ततःकालेनमहतायोन्यन्तरमुपागताः ॥ ७९ ॥ जाताश्चरणमध्येवै
भवतापरिपालिताः ॥ वयमित्थंद्विजश्रेष्ठखगत्वंसमुपागताः ॥ नास्त्यसाविहसंसारेयोनदिष्टेनबाध्यते ॥ ८० ॥ ॥ मा

र्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इतितेषांवचःश्रुत्वाशमीकोभगवान्मुनिः ॥ प्रत्युवाचमहाभागःसमीपस्थायिनोद्विजान् ॥ ८१ ॥

॥ ६ ॥

पूर्वमेवमयाप्रोक्तंभवतांसन्निधाविदं ॥ सामान्यपक्षिणोनैतेकेऽप्येतेद्विजसत्तमाः ॥ येयुद्धेऽपिनसंप्राप्ताःपंचत्वमतिमा
नुषे ॥ ८२ ॥ ततःप्रीतिमतातेनतेऽनुज्ञातामहात्मना ॥ जग्मुःशिखरिणांश्रेष्ठंविंध्यंद्रुमलतायुतम् ॥ ८३ ॥ यावदद्यस्थि
तास्तस्मिन्नचलेधर्मपक्षिणः ॥ तपःस्वाध्यायनिरताःसमाधौकृतनिश्चयाः ॥ ८४ ॥ इतिमुनिवरलब्धसत्क्रियास्तेमुनित
नयाविहगत्वमभ्युपेताः ॥ गिरिवरगहनेऽतिपुण्यतोयेयतमनसोनिवसन्तिविन्ध्यपृष्ठे ॥ ८५ ॥ ॥इतिश्रीमार्कण्डेयपु
राणेविन्ध्यप्राप्तिकथनंनामतृतीयोध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ एवंतेद्रोणतनयाःपक्षिणोज्ञानिनोऽभवन् ॥ वसन्तित्वचलेविन्ध्येतानुपास्वचपृच्छच ॥ १ ॥
इत्यृषेर्वचनंश्रुत्वामार्कण्डेयस्यजैमिनिः ॥ जगामविन्ध्यशिखरंयत्रतेधर्मपक्षिणः ॥ २ ॥ तन्नगासन्नभूतश्चशुश्रावपठ
तांध्वनिम् ॥ श्रुत्वाचविस्मयाविष्टश्चिन्तयामासजैमिनिः ॥ ३॥ स्थानसौष्ठवसम्पन्नंजितश्वासमविश्रमम् ॥ विस्पष्टमप
दोषंचपठ्यतेद्विजसत्तमैः ॥ ४ ॥ वियोनिमपिसंप्राप्तानेतानमुनिकुमारकान् ॥ चित्रमेतदहंमन्येनजहातिसरस्वती ॥ ५ ॥
बन्धुवर्गस्तथामित्रंयच्चेष्टमपरंगृहे ॥ त्यक्त्वागच्छतितत्सर्वंनजहातिसरस्वती ॥ ६ ॥ इतिसंचिन्तयन्नेवविवेशगिरिकन्द
रम् ॥ प्रविश्यचददर्शासौशिलापट्टगतान्द्विजान् ॥ ७ ॥ पठतस्तान्समालोक्यमुखदोषविवर्जितान् ॥ सोऽथशोकेनहर्षे
णसर्वानिवाभ्यभाषत ॥ ८ ॥ स्वस्त्यस्तुवोद्विजश्रेष्ठाजैमिनिंमांनिबोधत ॥ व्यासशिष्यमनुप्राप्तंभवतांदर्शनोत्सु
कम् ॥ ९ ॥ मन्युर्नखलुकर्तव्योयत्पित्रातीवमन्युना ॥ शप्ताः खगत्वमापन्नाः सर्वथादिष्टमेवतत् ॥ १० ॥ स्फीतद्रव्ये

कुलेकेचिज्जाताःकिलमनस्विनः ॥ द्रव्यनाशेद्विजेन्द्रास्तेशबरेणसुसान्त्विताः ॥ ११ ॥ दत्त्वायाचन्तिपुरुषाहत्वावध्यन्तिचा

परे ॥ पातयित्वाचपात्यन्तेतएवतपसः क्षयात् ॥ १२ ॥ एतद्दृष्टंसुबहुशोविपरीतंतथामया ॥भावाभावसमुच्छेदैरजस्त्रं
व्याकुलंजगत् ॥ १३ ॥ इतिसंचिन्त्यमनसानशोकंकर्तुमर्हथ ॥ज्ञानस्यफलमेतावच्छोकहर्षैरधृष्यता ॥ १४ ॥ ततस्तेजै
मिनिंसर्वैपाद्यार्घ्याभ्यामपूजयन् ॥ अनामयंचपप्रच्छुः प्रणिपत्यमहामुनिम् ॥ १५ ॥ अथोचुःखगमाःसर्वेव्यासशि
ष्यंतपोनिधिम् ॥ सुखोपविष्टंविश्रांतंपक्षानिलहतक्लमम् ॥ १६ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ अद्यनःसफलंजन्मजीवि
तंचसुजीवितम् ॥ यत्पश्यामःसुरैर्वन्द्यंतवपादाम्बुजद्वयम् ॥ १७ ॥ पितृकोपाग्निरुद्भूतोयोनोदेहेषुवर्त्तते ॥ सोद्यशान्तिंग
तोविप्रयुष्मद्दर्शनवारिणा ॥ १८ ॥ कच्चित्तेकुशलंब्रह्मन्नाश्रमेमृगपक्षिषु ॥ वृक्षेष्वथलतागुल्मत्वक्सारतृणजातिषु ॥ १९
अथवानैतदुक्तंहिसम्यगस्माभिरादृतैः ॥ भवतासंगमोयेषांतेषामकुशलंकुतः ॥ २० ॥ प्रसादंचकुरुष्वात्रब्रूह्यागमन
कारणम् ॥ देवानामिवसंसर्गोभवतोऽभ्युदयोमहान् ॥ केनास्मद्भाग्यगुरुणाआनीतोदृष्टिगोचरम् ॥ २१ ॥ जैमिनिरु
वाच ॥ श्रूयतांद्विजशार्दूलाःकारणंयेनकन्दरम् ॥ विन्ध्यस्येहागतोरम्यंरेवावारिकणोक्षितम् ॥ सन्देहान्भारतेशास्त्रेतान्
प्रष्टुंगतवानहम् ॥ २२ ॥ मार्कण्डेयंमहात्मानंपूर्वंभृगुकुलोद्वहम् ॥ तमहंपृष्टवान्प्राप्यसन्देहान्भारतंप्रति ॥ २३ ॥
सचपृष्टोमयाप्राहसन्तिविन्ध्येमहाचले ॥ द्रोणपुत्रामहात्मानस्तेवक्ष्यन्त्यर्थविस्तरम् ॥ २४ ॥ तद्वाक्यचोदितश्चेममाग
तोऽहंमहागिरिम् ॥ तच्छृणुध्वमशेषेणश्रुत्वाव्याख्यातुमर्हथ ॥ २५ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ विषयेसतिवक्ष्यामोनिर्विशङ्कः ॥७॥
शृणुष्वतत् ॥ कथंतन्नवदिष्यामोयदस्मद्बुद्धिगोचरम् ॥ २६ ॥ चतुर्ष्वपिहिवेदेषुधर्मशास्त्रेषुचैवहि ॥ समस्तेषुतथाङ्गेषुय
च्चान्यद्वेदसंमितम् ॥ २७ ॥ एतेषुगोचरोऽस्माकंबुद्धेर्ब्राह्मणसत्तम ॥ प्रतिज्ञांतुसमावोढुंतथापिनहिशक्नुमः ॥ २८ ॥ त

अवलुंच्यजटामेकामिदंवचनमब्रवीत् ॥ ३ ॥ अद्यपश्यन्तुमेवीर्यंत्रयोलोकाः सदेवताः ॥ सचपश्यतुदुर्बुद्धिर्ब्रह्महापा
कशासनः ॥ ४ ॥ स्वकर्माभिरतोयेनमत्सुतोविनिपातितः ॥ इत्युक्त्वाकोपरक्ताक्षोजटामग्नौजुहावताम् ॥ ५ ॥ ततोवृ
त्रःसमुत्तस्थौज्वालामालीमहासुरः ॥ महाकायोमहादंष्ट्रोभिन्नाञ्जनचयप्रभः ॥ ६ ॥ इन्द्रशत्रुरमेयात्मात्वष्टृतेजोपबृंहि
तः ॥ अहन्यहनिसोऽवर्द्धदिषुपातंमहाबलः ॥ ७ ॥ वधायचात्मनोदृष्ट्वावृत्रंशक्रोमहासुरम् ॥ प्रेषयामाससप्तर्षीन्सन्धिमि
च्छन्भयातुरः ॥ ८ ॥ सख्यंचक्रुस्ततस्तस्यवृत्रेणसमयांस्तथा ॥ ऋषयः प्रीतमनसः सर्वभूतहितेरताः ॥ ९ ॥ समय
स्थितिमुल्लंघ्ययदाशक्रेणघातितः ॥ वृत्रोहत्याभिभूतस्यतदाबलमशीर्यत ॥ १० ॥ तच्छक्रदेहविभ्रष्टंबलंमारुतमाविश
त् ॥ सर्वव्यापिनमव्यक्तंबलस्यैवाधिदैवतम् ॥ ११ ॥ अहल्यांचयदाशक्रोगौतमंरूपमास्थितः ॥ धर्षयामासदेवेन्द्र
स्तदारूपमहीयत ॥ १२ ॥ अङ्गप्रत्यङ्गलावण्यंयदतीवमनोरमम् ॥ विहायदुष्टंदेवेन्द्रंनासत्यावगमत्ततः ॥ १३ ॥ धर्मेण
तेजसात्यक्तंबलहीनमरूपिणम् ॥ ज्ञात्वासुरेशंदैतेयास्तज्जयेचक्रुरुद्यमम् ॥ १४ ॥ राज्ञामुद्रिक्तवीर्याणांदेवेन्द्रविजि
गीषवः ॥ कुलेष्वतिबलादैत्याअजायन्तमहामुने ॥ १५ ॥ कस्यचित्त्वथकालस्यधरणीभारपीडिता ॥ जगाममेरुशि
खरंसदोयत्रदिवौकसाम् ॥ १६ ॥ तेषांसाकथयामासभूरिभारावपीडिता ॥ दनुजात्मजदैत्योत्थंखेदकारणमात्मनः ॥
॥ १७ ॥ एतेभवद्भिरसुरानिहताःपृथुलौजसः ॥ तेसर्वेमानुषेलोकेजातागेहेषुभूभृताम् ॥ १८ ॥ अक्षौहिण्योहिबहुला
स्तद्भारार्त्ताव्रजाम्यधः ॥ तथाकुरुध्वंत्रिदशायथाशांतिर्भवेन्मम ॥ १९ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ तेजोभागैस्ततोदेवा

अवतेरुर्दिवोमहीम् ॥ प्रजानामुपकारार्थंभूभारहरणायच ॥ २० ॥ यदिन्द्रदेहजंतेजस्तन्मुमोचस्वयंवृषः ॥ कुन्त्यांजातो

गुणातिगा ॥ वासुदेवाभिधानोऽसौनिर्ममत्वेनदृश्यते ॥४६॥ रूपवर्णादयस्तस्यानभावाःकल्पनामयाः ॥ अस्त्येवसास
दाशुद्धासुप्रतिष्ठैकरूपिणी ॥ ४७॥ द्वितीयापृथिवींमूर्ध्नाशेषाख्याधारयत्यधः ॥ तामसीसासमाख्यातातिर्यक्त्वंसमुपाश्रि
ता ॥ ४८ ॥ तृतीयाकर्मकुरुतेप्रजापालनतत्परा ॥ सत्त्वोद्रिक्तातुसाज्ञेयाधर्मसंस्थानकारिणी ॥ ४९ ॥ चतुर्थीजलमध्य
स्थाशेतेपन्नगतल्पगा ॥ रजस्तस्यागुणःसर्गंसाकरोतिसदैवहि ॥ ५० ॥ यातृतीयाहरेर्मूर्त्तिः प्रजापालनतत्परा ॥ सातु
धर्मव्यवस्थानंकरोतिनियतंभुवि ॥ ५१ ॥ प्रोद्भूतानसुरान्हन्तिधर्मविच्छित्तिकारिणः ॥ पातिदेवान्सतश्चान्यान्धर्म
रक्षापरायणान् ॥ ५२ ॥ यदायदाहिधर्मस्यग्लानिर्भवतिजैमिने ॥ अभ्युत्थानमधर्मस्यतदात्मानंसृजत्यसौ ॥ ५३ ॥
भूत्वापुरावराहेणतुण्डेनापोनिरस्यच ॥ एकयादंष्ट्रयोत्खातानलिनीववसुन्धरा ॥ ५४ ॥ कृत्वानृसिंहरूपंचहिरण्यक
शिपुर्हतः ॥ विप्रचित्तिमुखाश्चान्येदानवाविनिपातिताः ॥ ५५ ॥ वामनादींस्तथैवान्यान्नसंख्यातुमिहोत्सहे ॥ अवता
रांश्चतस्येहमाथुरःसांप्रतंत्वयम् ॥५६॥ इतिसासात्त्विकीमूर्त्तिरवतारान्करोतिवै ॥ प्रद्युम्नेतिचसाख्यातारक्षाकर्मण्यव
स्थिता ॥ ५७ ॥ देवत्वेऽथमनुष्यत्वेतिर्यग्योनौचसंस्थिता ॥ गृह्णातितत्स्वभावंचवासुदेवेच्छयासदा ॥ ५८ ॥ इत्येत
त्तेसमाख्यातंकृतकृत्योऽपियत्प्रभुः ॥ मानुषत्वंगतोविष्णुःशृणुष्वास्योत्तरंपुनः ॥ ५९ ॥ ॥ इतिमार्कण्डेयपुराणेचतु
र्व्यूहावतारश्चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥८॥
॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ त्वष्टृपुत्रेहतेपूर्वंब्रह्मन्निन्द्रस्यतेजसः ॥ ब्रह्महत्याभिभूतस्यपराहानिरजायत ॥ १ ॥ तद्धर्मंप्रवि
वेशाथशाक्रतेजोऽपचारतः ॥ निस्तेजाश्चाभवच्छक्रोधर्मेतेजसिनिर्गते ॥ २ ॥ ततः पुत्रंहतंश्रुत्वात्वष्टाक्रुद्धः प्रजापतिः ॥

अवलुंच्यजटामेकामिदंवचनमब्रवीत् ॥ ३ ॥ अद्यपश्यन्तुमेवीर्यंत्रयोलोकाः सदेवताः ॥ सचपश्यतुदुर्बुद्धिर्ब्रह्महापा
कशासनः ॥ ४ ॥ स्वकर्माभिरतोयेनमत्सुतोविनिपातितः ॥ इत्युक्त्वाकोपरक्ताक्षोजटामग्नौजुहावताम् ॥ ५॥ ततोवृ
त्रःसमुत्तस्थौज्वालामालीमहासुरः ॥ महाकायोमहादंष्ट्रोभिन्नाञ्जनचयप्रभः ॥ ६ ॥ इन्द्रशत्रुरमेयात्मात्वष्टृतेजोपबृंहि
तः ॥ अहन्यहनिसोऽवर्द्धदिषुपातंमहाबलः ॥ ७ ॥ वधायचात्मनोदृष्ट्वावृत्रंशक्रोमहासुरम् ॥ प्रेषयामाससप्तर्षीन्सन्धिमि
च्छन्भयातुरः ॥ ८ ॥ सख्यंचक्रुस्ततस्तस्यवृत्रेणसमयांस्तथा ॥ ऋषयः प्रीतमनसः सर्वभूतहितेरताः ॥ ९ ॥ समय
स्थितिमुल्लंघ्ययदाशक्रेणघातितः ॥ वृत्रोहत्याभिभूतस्यतदाबलमशीर्यत ॥ १० ॥ तच्छक्रदेहविभ्रष्टंबलंमारुतमाविश
त् ॥ सर्वव्यापिनमव्यक्तंबलस्यैवाधिदैवतम् ॥ ११ ॥ अहल्यांचयदाशक्रोगौतमंरूपमास्थितः ॥ धर्षयामासदेवेन्द्र
स्तदारूपमहीयत ॥ १२ ॥ अङ्गप्रत्यङ्गलावण्यंयदतीवमनोरमम् ॥ विहायदुष्टंदेवेन्द्रंनासत्यावगमत्ततः ॥ १३ ॥ धर्मेण
तेजसात्यक्तंबलहीनमरूपिणम् ॥ ज्ञात्वासुरेशंदैतेयास्तज्जयेचक्रुरुद्यमम् ॥ १४ ॥ राज्ञामुद्रिक्तवीर्याणांदेवेन्द्रविजि
गीषवः ॥ कुलेष्वतिबलादैत्याअजायन्तमहामुने ॥ १५ ॥ कस्यचित्त्वथकालस्यधरणीभारपीडिता ॥ जगाममेरुशि
खरंसदोयत्रदिवौकसाम् ॥ १६ ॥ तेषांसाकथयामासभूरिभारावपीडिता ॥ दनुजात्मजदैत्योत्थंखेदकारणमात्मनः ॥
॥ १७ ॥ एतेभवद्भिरसुरानिहताःपृथुलौजसः ॥ तेसर्वेमानुषेलोकेजातागेहेषुभूभृताम् ॥ १८ ॥ अक्षौहिण्योहिबहुला
स्तद्भारार्त्ताव्रजाम्यधः ॥ तथाकुरुध्वंत्रिदशायथाशांतिर्भवेन्मम ॥ १९ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ तेजोभागैस्ततोदेवा
अवतेरुर्दिवोमहीम् ॥ प्रजानामुपकारार्थंभूभारहरणायच ॥ २० ॥ यदिन्द्रदेहजंतेजस्तन्मुमोचस्वयंवृषः ॥ कुन्त्यांजातो

महातेजास्ततोराजायुधिष्ठिरः ॥ २१ ॥ बलंमुमोचपवनस्ततोभीमोव्यजायत ॥ शक्रवीर्यार्धतश्चैवजज्ञेपार्थोधनंजयः ॥
॥ २२ ॥ उत्पन्नौयमजौमाद्र्यांशक्ररूपौमहाद्युती ॥ पञ्चधाभगवानित्थमवतीर्णःशतक्रतुः ॥२३॥ तस्योत्पन्नामहा
भागापत्नीकृष्णाहुताशनात् ॥ २४ ॥ शक्रस्यैकस्यसापत्नीकृष्णानान्यस्यकस्यचित् ॥ योगीश्वराःशरीराणिकुर्वंतिबहु
लान्यपि ॥ २५ ॥ पंचानामेकपत्नीत्वमित्येत्कथितंतव ॥ श्रूयतांबलदेवोऽपियथायातःसरस्वतीम् ॥ २६ ॥ इतिमार्कण्डे
यपुराणेइन्द्रविक्रियानामपंचमोध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥पक्षिणऊचुः॥ ॥रामःपार्थेपरांप्रीतिंज्ञात्वाकृष्णस्यलाङ्गली॥चिन्तयामासबहुधाकिंकृतंसुकृतंभवेत्॥१॥कृष्णेनहिवि
नाहंयास्येदुर्योधनान्तिकम् ॥ पाण्डवान्वासमाश्रित्यकथंदुर्योधनंनृपम् ॥ २ ॥ जामातरंतथाशिष्यंघातयिष्येनरे
श्वरम् ॥ तस्मान्नपार्थयास्यामिनापिदुर्योधनंनृपम् ॥ ३ ॥ तीर्थेष्वाप्लावयिष्यामितावदात्मानमात्मना ॥ कुरूणांपाण्ड
वानांचयावदन्तायकल्पते ॥ ४ ॥ इत्यामंत्र्यहृषीकेशंपार्थदुर्योधनावपि ॥ जगामद्वारकांशौरिःस्वसैन्यपरिवारितः ॥५॥
गत्वाद्वारवतींरामोहृष्टपुष्टजनाकुलां ॥ श्वोगन्तव्येषुतीर्थेषुपपौपानंहलायुधः ॥ ६ ॥ पीतपानोजगामाथरैवतोद्यानमृ
द्धिमत् ॥ हस्तेगृहीत्वासमदांरेवतीमप्सरोपमाम् ॥ ७ ॥ स्त्रीकदम्बकमध्यस्थोययौमत्तःपदास्खलन् ॥ ददर्शचवनंवीरो
रमणीयमनुत्तमम् ॥ ८ ॥ सर्वर्तुफलपुष्पाढ्यंशाखामृगगणाकुलम् ॥ पुण्यंपद्मवनोपेतंसपल्वलमहावनम् ॥ ९ ॥ स ॥९॥
शृण्वन्प्रीतिजननान्बहून्मदकलान्शुभान् ॥ श्रोत्ररम्यान्सुमधुरान्शब्दान्खगमुखेरितान् ॥ १० ॥ सर्वर्तुफलभा
राढ्यान्सर्वर्तुकुसुमोज्ज्वलान् ॥ अपश्यत्पादपांस्तत्रविहगैरनुनादितान् ॥ ११ ॥ आम्रानाम्रातकान्भव्यान्नारि

केलान्सतिन्दुकान् ॥ आबिल्वकांस्तथाजीरान्दाडिमान्बीजपूरकान् ॥ १२॥ पनसाँल्लकुचान्मोचान्नीपांश्चाति
मनोहरान् ॥ पारावताँश्चकङ्कोलान्नलिनानम्लवेतसान् ॥ १३ ॥ भल्लातकानामलकांस्तिन्दुकांश्चमहाफलान् ॥ इंगु
दान्करमर्दांश्चहरीतकविभीतकान्॥ १४ ॥ एतानन्यांश्चसतरून्ददर्शयदुनन्दनः ॥ तथैवाशोकपुन्नागकेतकीबकुलान
थ ॥ १५ ॥ चम्पकान्सप्तपर्णांश्चकर्णिकारान्समालतीन् ॥ पारिजातान्कोविदारान्मन्दारान्बदराँस्तथा ॥ १६ ॥ पा
टलान्पुष्पितान्रम्यान्देवदारुद्रुमांस्तथा ॥ सालांस्तालांस्तमालांश्चकिंशुकान्वंजुलान्वरान् ॥ १७ ॥ चकोरैःशा
तपत्रैश्चभृंगराजैस्तथाशुकैः ॥ कोकिलैःकलविंकैश्चहारीतैर्जीवजीवकैः ॥ १८ ॥ प्रियपुत्रैश्चातकैश्चतथान्यैर्विविधैःख
गैः ॥ श्रोत्ररम्यंसुमधुरंकूजद्भिश्चाप्यधिष्ठितम् ॥ १९ ॥ सरांसिचमनोज्ञानिप्रसन्नसलिलानिच ॥ कुमुदैःपुण्डरीकैश्च
तथानीलोत्पलैःशुभैः ॥ २० ॥ कल्हारैःकमलैश्चापिआचितानिसमंततः ॥ कादम्बैश्चक्रवाकैश्चतथैवजलकुक्कुटैः ॥२१॥
कारण्डवैःप्लवैर्हंसैःकूर्मैर्मद्गुभिरेवच ॥ एभिश्चान्यैश्चकीर्णानिसमन्ताज्जलचारिभिः ॥ २२ ॥ क्रमेणेत्थंवनंशौरिर्वीक्ष्यमा
णोमनोरमम् ॥ जगामानुगतःस्त्रीभिर्लतागृहमनुत्तमम् ॥२३॥ सददर्शद्विजांस्तत्रवेदवेदांगपारगान् ॥ कौशिकान्भार्ग
वांश्चैवभारद्वाजान्सगौतमान् ॥२४॥ विविधेषुचसंभूतान्वंशेषुद्विजसत्तमान् ॥ कथाश्रवणबद्धोत्कानुपविष्टान्महत्सुच ॥
॥ २५ ॥ कृष्णाजिनोत्तरीयेषुकुशेषुचवृसीषुच । सूतंचतेषांमध्यस्थंकथयानंकथाःशुभाः ॥ २६ ॥ पौराणिकीःसुरर्षीणा
माद्यानांचरिताश्रयाः ॥ दृष्ट्वारामंद्विजाः सर्वेमधुपानारुणेक्षणम् ॥ २७ ॥ मत्तोऽयमितिमन्वानाःसमुत्तस्थुस्त्वरान्विताः
पूजयन्तोहलधरमृतेतंसूतवंशजम् ॥ २८ ॥ ततःक्रोधसमाविष्टोहलीसूतंमहाबलः ॥ निजघानविवृत्ताक्षःक्षोभिताशेष

दानवः ॥ २९ ॥ अध्यास्यतिपदंब्राह्मंतस्मिन्सूतेनिपातिते ॥ निष्क्रान्तास्तेद्विजाःसर्वेवनात्कृष्णाजिनाम्बराः ॥ ३० ॥
अवधूतंतथात्मानंमन्यमानोहलायुधः ॥ चिन्तयामाससुमहन्मयापापमिदंकृतम् ॥ ३१ ॥ ब्राह्मंस्थानंगतोह्येषयत्सू
तोविनिपातितः ॥ तथाहीमेद्विजाःसर्वेमामवेक्ष्यविनिर्गताः ॥ ३२ ॥ शरीरस्यचमेगन्धोलोहस्येवासुखावहः ॥ आ
त्मानंचावगच्छामिब्रह्मघ्नमिवकुत्सितम् ॥ ३३ ॥ धिगमर्षंतथामद्यमतिगानमभीरुताम् ॥ यैराविष्टेनसुमहन्मयापाप
मिदंकृतम् ॥ ३४ ॥ तत्क्षयार्थंचरिष्यामिव्रतंद्वादशवार्षिकम् ॥ स्वकर्मख्यापनंकुर्वन्प्रायश्चित्तमनुत्तमम् ॥ ३५ ॥ अथये
यंसमारब्धातीर्थयात्रामयाधुना ॥ एतामेवप्रयास्यामिप्रतिलोमांसरस्वतीम् ॥ ३६ ॥ अतोजगामरामोऽसौप्रतिलोमां
सरस्वतीम् ॥ ततःपरंशृणुष्वेमंपाण्डवेयकथाश्रयम् ॥ ३७ ॥ ॥ इति मार्कण्डेयपुराणेबलदेवब्रह्महत्याकथनंनाम
षष्ठोध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ धर्मपक्षिणऊचुः ॥ ॥ हरिश्चन्द्रेतिराजर्षिरासीत्त्रेतायुगेपुरा ॥ धर्मात्मापृथिवी
पालःप्रोल्लसत्कीर्तिरुत्तमः ॥ १ ॥ नदुर्भिक्षंनचव्याधिर्नाकालमरणंनृणाम् ॥ नाधर्मरुचयःपौरास्तस्मिन्शासतिपार्थि
वे ॥ २ ॥ बभूवुर्नतथोन्मत्ताधनवीर्यतपोमदैः ॥ नाजायन्तस्त्रियश्चैवकाश्चिदप्राप्तयौवनाः ॥ ३ ॥ सकदाचिन्म
हाबाहुररण्येऽनुसरन्मृगम् ॥ शुश्रावशब्दमसकृत्त्रायस्वेतिचयोषिताम् ॥ ४ ॥ सविहायमृगंराजामाभैषीरित्यभाषत ॥
मयिशासतिदुर्मेधाःकोऽयमन्यायवृत्तिमान् ॥ ५ ॥ तत्क्रन्दितानुसारीचसर्वारम्भविघातकृत् ॥ एतस्मिन्नन्तरेरौद्रोवि ॥१०॥
घ्नराट्समचिन्तयत् ॥ ६ ॥ विश्वामित्रोऽयमतुलंतपआस्थायवीर्यवान् ॥ प्रागसिद्धाभवादीनांविद्याःसाधयतिव्रतो ॥ ७ ॥

साध्यमानाःक्षमामौनचित्तसंयमिनाऽमुना ॥ तावैभयार्त्ताःक्रन्दन्तिकथंकार्यमिदंमया ॥ ८ ॥ तेजस्वीकौशिकश्रेष्ठोव

यमस्यसुदुर्बलाः ॥ क्रोशन्त्येतास्तथाभीताद्दुष्पारंप्रतिभातिमे ॥ ९ ॥ अथवायंनृपःप्राप्तोमाभीरितिवदन्मुहुः ॥ इममेव
प्रविश्याशुसाधयिष्येयथेप्सितम् ॥ १० ॥ इतिसंचिन्त्यरौद्रेणविघ्नराजेनवैततः ॥ तेनाविष्टोनृपः कोपादिदंवचनमब्रवी
त् ॥ ११ ॥ कोऽयंबध्नातिवस्त्रान्तेपावकंपापकृन्नरः ॥ बलोष्णतेजसादीप्तेमयिपत्यावुपस्थिते ॥ १२॥ सोऽद्यमत्कार्मुकाक्षे
पविदीपितदिगन्तरैः ॥ शरैर्विभिन्नसर्वांगोदीर्घनिद्रांप्रवेक्ष्यति॥ १३॥विश्वामित्रस्ततःक्रुद्धःश्रुत्वातन्नृपतेर्वचः ॥ क्रुद्धेचर्षि
वरेतस्मिन्नेशुर्विद्याःक्षणेनताः ॥ १४ ॥ सचापिराजातंदृष्ट्वाविश्वामित्रंतपोनिधिम् ॥ भीतःप्रावेपतात्यर्थंसहसाश्वत्थप
र्णवत् ॥ १५ ॥ सद्दुरात्मन्नितियदामुनिस्तिष्ठेतिचाब्रवीत् ॥ ततःसराजाविनयात्प्रणिपत्याभ्यभाषत ॥ १६ ॥ भगवन्ने
षधर्म्मोमेनापराधोममप्रभो ॥ नक्रोद्धुमर्हसिमुनेनिजधर्मरतस्यमे ॥ १७ ॥ दातव्यंरक्षितव्यंचधर्मज्ञेनमहीक्षिता ॥
चापंचोद्यम्ययोद्धव्यंधर्मशास्त्रानुसारतः ॥ १८ ॥ ॥ विश्वामित्रउवाच ॥ ॥ दातव्यंकस्यकेरक्ष्याःकैर्योद्धव्यंचते
नृप ॥ क्षिप्रमेतत्समाचक्ष्वयद्यधर्मभयंतव ॥ १९ ॥ ॥ हरिश्चन्द्रउवाच ॥ ॥ दातव्यंविप्रमुख्येभ्योयेचान्येकृशवृ
त्तयः ॥ रक्ष्याभीताःसदायुद्धंकर्त्तव्यंपरिपन्थिभिः २० ॥ ॥ विश्वामित्रउवाच ॥ ॥ यदिराजाभवान्सम्यग्राजधर्म
मवेक्षते ॥ निर्वेष्टुकामोविप्रोऽहंदीयतामिष्टदक्षिणा ॥ २१ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ एतद्राजावचःश्रुत्वाप्रहृष्टेनान्त
रात्मना ॥ पुनर्जातमिवात्मानंमेनेप्राहचकौशिकम् ॥ २२ ॥ उच्यतांभगवन् यत्तेदातव्यमविशङ्कितम् ॥ दत्तमित्ये
वतद्विद्धियद्यपिस्यात्सुदुर्लभम् ॥ २३ ॥ हिरण्यंवासुवर्णंवापुत्रः पुत्रीकलेवरम् ॥ प्राणाराज्यंपुरंलक्ष्मीर्यदभिप्रेतमा
त्मनः ॥ २४ ॥ ॥ विश्वामित्रउवाच ॥ ॥ राजन् प्रतिगृहीतोऽयंयस्तेदत्तः प्रतिग्रहः ॥ प्रयच्छप्रथमंतावद्दक्षिणां

राजसूयिकीम् ॥ २५ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ ब्रह्मंस्तामपिदास्यामिदक्षिणांभवतोह्यहम् ॥ व्रियतांद्विजशार्दूल
यस्तवेष्टः प्रतिग्रहः ॥ २६ ॥ ॥ विश्वामित्रउवाच ॥ ॥ ससागरांधरामेतांसभूभृद्ग्रामपत्तनाम् ॥ राज्यंचसक
लंवीररथाश्वगजसंकुलम् ॥ २७ ॥ कोष्ठागारंचकोशंचयच्चान्यद्विद्यतेतव ॥ विनाभार्यांचपुत्रंचशरीरंचतवानघ ॥
॥ २८ ॥ धर्मंचसर्वधर्मज्ञयोयान्तमनुगच्छति ॥ बहुनावाकिमुक्तेनसर्वमेतत्प्रदीयताम् ॥ २९ ॥ ॥ पक्षिण ऊचुः ॥
प्रहृष्टेनैवमनसासोऽविकारमुखोनृपः ॥ तस्यर्षेर्वचनंश्रुत्वातथेत्याहकृताञ्जलिः ॥ ३० ॥ ॥ विश्वामित्रउवाच ॥ ॥
सर्वस्वंयदिमेदत्तंराज्यमुर्वींबलंधनम् ॥ प्रभुत्वंकस्यराजर्षेराज्येस्थेतापसेमयि ॥ ३१ ॥ ॥ हरिश्चन्द्र उवाच ॥ ॥ यस्मि
न्नपिमयाकालेब्रह्मन्दत्तावसुन्धरा ॥ तस्मिन्नपिभवान्स्वामीकिमुताद्यमहीपतिः ॥ ३२ ॥ ॥ विश्वामित्रउवाच ॥ ॥
यदिराजंस्त्वयादत्तामम सर्वावसुन्धरा ॥ यत्रमेविषयेस्वाम्यंतस्मान्निष्क्रान्तुमर्हसि ॥ ३३ ॥ श्रोणीसूत्रादिसकलंमु
क्त्वाभूषणसंग्रहम् ॥ तरुवल्कलमाबध्यसहपत्न्यासुतेनच ॥ ३४ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ तथेतिचोक्त्वाकृत्वाचरा
जागन्तुंप्रचक्रमे ॥ स्वपत्न्याशैब्ययासार्धंबालकेनात्मजेनच ॥ ३५ ॥ व्रजतःसततोरुद्ध्वापन्थानंप्राहतंनृपम् ॥ क्वयास्य
सीत्यदत्वामेदक्षिणांराजसूयिकीम् ॥ ३६ ॥ ॥ हरिश्चन्द्रउवाच ॥ ॥ भगवन्राज्यमेतत्तेदत्तंनिहतकण्टकम् ॥ अव
शिष्टमिदंब्रह्मन्नद्यदेहत्रयंमम ॥ ३७ ॥ ॥ विश्वामित्रउवाच ॥ ॥ तथापिखलुदातव्यात्वयामेयज्ञदक्षिणा ॥ विशेष
तोब्राह्मणानांहन्त्यदत्तंप्रतिश्रुतम् ॥ ३८ ॥ यावत्तोषोराजसूयेब्राह्मणानांभवेन्नृप ॥ तावदेवतुदातव्यादक्षिणाराजसूयि ॥११॥
की ॥ ३९ ॥ प्रतिश्रुत्यचदातव्यंयोद्धव्यंचाततायिभिः ॥ रक्षितव्यास्तथाचार्त्तास्त्वयैवप्राक्प्रतिश्रुतम् ॥ ४० ॥ ॥

हरिश्चंद्रउवाच ॥ ॥ भगवन्साम्प्रतंनास्तिदास्येकालक्रमेणते ॥ प्रसादंकुरुविप्रर्षेसद्भावमनुचिन्त्यच ॥ ४१ ॥ ॥
विश्वामित्रउवाच ॥ ॥ किंप्रमाणोमयाकालःप्रतीक्ष्यस्तेजनाधिप ॥ शीघ्रमाचक्ष्वशापाग्निरन्यथात्वांप्रधक्ष्यति ॥४२॥
॥ हरिश्चन्द्रउवाच ॥ ॥ मासेनतवविप्रर्षेप्रदास्येदक्षिणाधनम् ॥ साम्प्रतंनास्तिमेवित्तमनुज्ञांदातुमर्हसि ॥४३॥ ॥
॥ विश्वामित्रउवाच ॥ ॥ गच्छगच्छनृपश्रेष्ठस्वधर्ममनुपालय ॥ शिवश्चतेऽध्वाभवतुमासन्तुपरिपन्थिनः॥४४॥ ॥प
क्षिणऊचुः॥अनुज्ञातःसगच्छेतिजगामवसुधाधिपः ॥ पद्भ्यामनुचितागन्तुमन्वगच्छततंप्रिया॥४५॥ तंसभार्यंनृपश्रेष्ठं
निर्यान्तंससुतंपुरात् ॥ दृष्ट्वाप्रचुक्रुशुःपौराराज्ञश्चैवानुयायिनः॥४६॥हानाथकिंजहास्यस्मान्नित्यार्त्तिपरिपीडितान्॥त्वंध
र्मतत्परोराजन्पौरानुग्रहकृत्तथा ॥ ४७ ॥ नयास्मानपिराजर्षेयदिधर्ममवेक्षसे ॥ मुहूर्त्तंतिष्ठराजेन्द्रभवतोमुखपङ्कजम्
॥ ४८ ॥ पिबामोनेत्रभ्रमरैःकदाद्रक्ष्यामहेपुनः ॥ यस्यप्रयातस्यपुरोयान्तिपृष्ठेचपार्थिवाः ४९ ॥ तस्यानुयातिभार्ये
यंगृहीत्वाबालकंसुतम् ॥ यस्यभृत्याःप्रयातस्ययान्त्यग्रेकुञ्जरस्थिताः ॥ ५० ॥ सएषपद्भ्यांराजेन्द्रोहरिश्चन्द्रोऽद्यग
च्छति ॥ हाराजन्सुकुमारंतेसुभ्रुसुत्वचमुन्नसम् ॥ ५१ ॥ पथिपांशुपरिक्लिष्टंमुखंकीदृग्भविष्यति ॥ तिष्ठतिष्ठनृपश्रेष्ठ
स्वधर्ममनुपालय ॥ ५२ ॥ आनृशंस्यंपरोधर्मःक्षत्रियाणांविशेषतः ॥ किंदारैःकिंसुतैर्नाथधनैर्धान्यैरथापिवा ॥ ५३ ॥
सर्वमेतत्परित्यज्यछायाभूतावयंतव ॥ हानाथहामहाराजहास्वामिन्किंजहासिनः ॥ ५४ ॥ यत्रत्वंतत्रहिवयंतत्सुखंय
त्रवैभवान् ॥ नगरंतद्भवान्यत्रसस्वर्गोयत्रनोनृपः ॥ ५५ ॥ इतिपौरवचःश्रुत्वाराजाशोकपरिप्लुतः ॥ अतिष्ठत्सतदामा
र्गेतेषामेवानुकम्पया ॥ ५६ ॥ विश्वामित्रोऽपितंदृष्ट्वापौरवाक्याकुलीकृतम् ॥ रोषामर्षविवृत्ताक्षःसमागम्यवचोऽब्रवीत्

श्वानुचिता : नाग्रहत्ता

॥ ५७ ॥ धिक्त्वांदुष्टसमाचारमनृतंजिह्मभाषिणम् ॥ ममराज्यंचदत्वायःपुनःप्राक्रष्टुमिच्छसि ॥ ५८ ॥ इत्युक्तःपरुषं तेनगच्छामीतिसवेपथुः ॥ ब्रुवन्नेवंययौशीघ्रमाकर्षन्दयितांकरे ॥ ५९ ॥ कर्षतस्तांततोभार्यांसुकुमारींश्रमातुराम् ॥ सहसादण्डकाष्ठेनताडयामासकौशिकः ॥ ६० ॥ तांतथाताडितांदृष्ट्वाहरिश्चन्द्रोमहीपतिः ॥ गच्छामीत्याहदुःखार्तो नान्यत्किञ्चिदुदाहरत् ॥ ६१ ॥ अथविश्वेतदादेवाःपंचप्राहुःकृपालवः ॥ विश्वामित्रःसुपापोऽयंलोकान्कान्समवाप्स्यति ॥ ६२ ॥ येनायंयज्वनांश्रेष्ठःस्वराज्यादवरोपितः ॥ कस्यवाश्रद्धयापूतंसुतंसोमंमहाध्वरे ॥ पीत्वावयंप्रयास्यामोमुदं मन्त्रपुरःसरम् ॥ ६३ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ इतितेषांवचःश्रुत्वाकौशिकोऽतिरुषान्वितः ॥ शशापतान्मनुष्यत्वंसर्वे यूयमवाप्स्यथ ॥ ६४ ॥ प्रसादितश्चतैःप्राहपुनरेवमहामुनिः ॥ मानुषत्वेऽपिभवतांभवित्रीनैवसन्ततिः ॥ ६५ ॥ नदा रसंग्रहश्चैवभवितानचमत्सरः ॥ कामक्रोधविनिर्मुक्ताभविष्यथसुराःपुनः ॥ ६६ ॥ ततोऽवतेरुरंशैःस्वैर्देवास्तेकुरुवेश्म नि ॥ द्रौपदीगर्भसम्भूताःपंचवैपाण्डुनन्दनाः ॥ ६७ ॥ एतस्मात्करणात्पंचपाण्डवेयामहारथाः ॥ नदारसंग्रहंप्राप्ताः शापात्तस्यमहामुनेः ॥ ६८ ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंपाण्डवेयकथाश्रयम् ॥ प्रश्नंचतुष्टयंगीतंकिमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेद्रौपदेयोत्पत्तिकथनंनामसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ ॥ ७६ ॥

॥ जैमिनिरुवाच ॥ ॥ भवद्भिरिदमाख्यातंयथाप्रश्नमनुक्रमात् ॥ महत्कौतूहलंमेऽस्तिहरिश्चंद्रकथांप्रति ॥१॥ अहो महात्मनातेनप्राप्तंकृच्छ्रमनुत्तमम् ॥ कच्चित्सुखमनुप्राप्तंताहृगेवद्विजोत्तमाः ॥ २ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ विश्वामि त्रिवचःश्रुत्वासराजाप्रययौशनैः ॥ शैब्ययानुगतोदुःखीभार्ययाबालपुत्रया ॥ ३ ॥ सगत्वावसुधापालोदिव्यांवाराणसीं

पुरीम् ॥ मैषामनुष्यभोग्येतिशूलपाणेःपरिग्रहः॥४ ॥ जगामपद्भ्यांदुःखार्त्तःसहपत्न्यानुकूलया ॥ पुरींप्रविश्यददर्शावि
श्वामित्रमुपस्थितम् ॥ ५ ॥ तंदृष्ट्वासमनुप्राप्तंविनयावनतोऽभवत् ॥ प्राहचैवाञ्जलिंकृत्वाहरिश्चंद्रोमहामुनिम् ॥ ६ ॥ इ
मेप्राणाःसुतश्चायमियंपत्नीमुनेमम ॥ येनतेकृत्यमस्त्याशुतद्गृहाणार्घ्यमुत्तमम् ॥ ७ ॥ यद्वान्यत्कार्यमस्माभिस्तदनु
ज्ञातुमर्हसि ॥ ८ ॥ ॥विश्वामित्रउवाच ॥ ॥ पूर्णःसमासोराजर्षेदीयतांममदक्षिणा॥राजसूयनिमित्तंहिस्मर्यतेस्ववच
चोयदि॥ ९ ॥ ॥ हरिश्चंद्रउवाच ॥ ॥ब्रह्मन्नद्यैवसंपूर्णोमासोऽम्लानतपोधन ॥ तिष्ठत्येतद्दिनार्धंयत्तत्प्रतीक्षस्वमाचिर
म् ॥ १० ॥ ॥ विश्वामित्रउवाच ॥ ॥ एवमस्तुमहाराजआगमिष्याम्यहंपुनः ॥ शापंतवप्रदास्यामिनचेदद्यप्र
दास्यसि ॥ ११ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ इत्युक्त्वाप्रययौविप्रोराजाचाचिंतयत्तदा ॥ कथमस्मैप्रदास्यामिदक्षिणायाः
प्रतिश्रुता ॥ १२ ॥ कुतःपुष्टानिमित्राणिकुतोऽर्थःसांप्रतंमम ॥ प्रतिग्रहःप्रदुष्टोमेनाहंयायामधःकथम् ॥ १३ ॥ किमु
प्राणान्विमुञ्चामिकांदिशंयाम्यकिञ्चनः ॥ यद्विनाशंगमिष्यामिअप्रदायप्रतिश्रुतम् ॥ १४ ॥ ब्रह्मस्वहृत्कृमिःपापोभ
विष्याम्यधमाधमः ॥ अथवाप्रेष्यतांयास्येवरमेवात्मविक्रयः ॥ १५ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ राजानंव्याकुलंदीनंचि
न्तयानमधोमुखम् ॥ प्रत्युवाचतदापत्नीबाष्पगद्गदयागिरा ॥ १६ ॥ त्यजचिन्तांमहाराजस्वसत्यमनुपालय॥ श्मशानव
द्वर्जनीयोनरःसत्यबहिष्कृतः ॥ १७ ॥ नातःपरतरंधर्मंवदन्तिपुरुषस्यतु ॥ यादृशंपुरुषव्याघ्रस्वसत्यपरिपालनम् ॥
॥ १८ ॥ अग्निहोत्रमधीतंवादानाद्याश्चाखिलाःक्रियाः ॥ भजन्तेतस्यवैफल्यंयस्यवाक्यमकारणम् ॥ १९ ॥ सत्यमत्य
न्तमुदितंधर्मशास्त्रेषुधीमताम् ॥ तारणायानृतंतद्वत्पातनायाकृतात्मनाम् ॥ २० ॥ सप्ताश्वमेधानाहृत्यराजसूयंचपार्थि

वः ॥ कृतिर्नामच्युतःस्वर्गादसत्यवचनात्सकृत् ॥ २१ ॥ राजन्जातमपत्यंमेइत्युक्त्वाप्ररुरोदह ॥ बाष्पाम्बुप्लुतनेत्रांतां
मुवाचेदंमहीपतिः ॥ २२ ॥ ॥ हरिश्चंद्रउवाच ॥ ॥ विमुंचभद्रेसंतापमयंतिष्ठतिबालकः ॥ उच्यतांवक्तुकामासिय
द्वात्वंगजगामिनि ॥ २३ ॥ ॥ पत्न्युवाच ॥ ॥ राजन्जातमपत्यंमेसतांपुत्रफलाःस्त्रियः ॥ समांप्रदायवित्तेनदे
हिविप्रायदक्षिणाम् ॥ २४ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ एतद्वाक्यमुपश्रुत्यययौमोहंमहीपतिः ॥ प्रतिलभ्यचसंज्ञांस
विललापातिदुःखितः ॥ २५ ॥ महद्दुःखमिदंभद्रेयत्त्वमेवंब्रवीषिमाम् ॥ किंतवास्मितसंलापाममपापस्यविस्मृताः ॥
॥ २६ ॥ हाहाकथंत्वयाशक्यंवक्तुमेतच्छुचिस्मिते ॥ दुर्वाच्यमेतद्वचनंकर्तुंशक्नोम्यहंकथम् ॥ २७ ॥ इत्युक्त्वासनरश्रेष्ठो
धिग्धिगित्यसकृद्ब्रुवन् ॥ निपपातमहोपृष्ठेमूर्च्छयाभिपरिप्लुतः ॥ २८ ॥ शयानंभुवितंदृष्ट्वाहरिश्चंद्रंमहीपतिम् ॥ उवाचेदं
सकरुणंराजपत्नीसुदुःखिता ॥ २९ ॥ ॥ पत्न्युवाच ॥ ॥ हामहाराजकस्येदमपध्यानमुपस्थितम् ॥ यस्त्वंनिपति
तोभूमौराङ्कवास्तरणोचितः ॥ ३० ॥ येनकोट्यग्रशोवित्तंविप्राणामपवार्जितम् ॥ सएषपृथिवीनाथोभूमौस्वपितिमेपतिः
॥ ३१ ॥ हाकष्टंकिंतवानेनकृतंदेवमहीक्षिता ॥ यदिंद्रोपेंद्रतुल्योऽयंनीतःपापामिमांदशाम् ॥ ३२ ॥ इत्युक्त्वासापिसुश्रो
णीमूर्छितानिपपातह ॥ भर्तृदुःखमहाभारेणासह्येननिपीडिता ॥ ३३ ॥ तौतथापतितौभूमावनाथोपितरौशिशुः ॥ दृष्ट्वा
त्यंतक्षुधाविष्टःप्राहवाक्यंसुदुःखितः ॥ ३४ ॥ ताततातददस्वान्नमम्बाम्बभोजनंदद ॥ क्षुन्मेबलवतीजाताजिह्वाग्रंशुष्यते
तथा ॥ ३५ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ एतस्मिन्नन्तरेप्राप्तोविश्वामित्रोमहातपाः ॥ कालकल्पइवक्रुद्धोधनंसंमार्गितुंतदा ॥ दृष्ट्वा
तुतंहरिश्चंद्रःपतितोभुविमूर्छितः ॥ ३६ ॥ सवारिणासमभ्युक्ष्यराजानमिदमब्रवीत् ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठराजेंद्रतांददस्वेष्टदक्षिणां

म्॥ ३७॥ ऋणंधारयतोदुःखमहन्यहनिवर्द्धते॥ आप्यायमानःसततंहिमशीतेनवारिणा॥३८॥अवाप्यचेतनांराजावि
श्वामित्रमवेक्ष्यच॥ पुनर्मोहंसमापेदेसचक्रोधंययौमुनिः॥३९॥ ससमाश्वास्यराजानंवाक्यमाहद्विजोत्तमः॥ दीयतांद
क्षिणासामेयदिधर्ममवेक्षसे॥४०॥ सत्येनार्कःप्रतपतिसत्येतिष्ठतिमेदिनी॥ सत्यंचोक्तंपरोधर्मःस्वर्गःसत्येप्रतिष्ठितः॥
॥४१॥अश्वमेधसहस्रंचसत्यंचतुलयाधृतम्॥ अश्वमेधसहस्राद्धिसत्यमेवविशिष्यते॥४२॥ अथवाकिंममैतेनसाम्नाप्रो
क्तेनकारणम्॥ अनार्येपापसंकल्पेक्रूरेचानृतवादिनि॥४३॥त्वयिराज्ञिप्रभवतिसद्भावःश्रूयतामयम्॥ अद्यमेदक्षिणांरा
जन्नदास्यतिभवान्यदि॥ ४४॥ अस्ताचलंप्रयातेऽर्केशप्स्यामित्वांततोध्रुवम्॥ इत्युक्त्वासययौविप्रोराजाचासीद्भया
तुरः॥ ४५॥ कान्दिग्भूतोऽधमोनिःस्वोनृशंसधनिनार्दितः॥ भार्यास्यभूयःप्राहेदंक्रियतांवचनंमम॥ ४६॥ माशा
पानलनिर्दग्धःपंचत्वमुपयास्यसि॥ सतयाचोद्यमानस्तुराजापत्न्यापुनःपुनः॥ ४७॥ प्राहभद्रेकरोम्येषविक्रयंतव
निर्घृणः॥ नृशंसैरपियत्कर्तुंनशक्यंतत्करोम्यहम्॥ ४८॥ यदिमेशक्यतेवाणीवक्तुमीदृक्सुदुर्वचः॥ एवमुक्त्वाततोभा
र्यांगत्वानगरमातुरः॥ वाष्पापिहितकण्ठाक्षस्ततोवचनमब्रवीत्॥ ४९॥ ॥ राजोवाच॥ ॥ भोभोनागरिकाःसर्वे
शृणुध्वंवचनंमम॥ किंमांपृच्छथकस्त्वंभोनृशंसोऽहममानुषः॥ ५०॥ राक्षसोवातिकठिनस्ततःपापतरोऽपिवा॥ विक्रे
तुंदयितांप्राप्तोयोनप्राणांस्त्यजाम्यहम्॥ ५१॥ यदिवःकस्यचित्कार्यंदास्याप्राणेष्टयामम॥ सब्रवीतुत्वरायुक्तोयाव
त्सन्धारयाम्यहम्॥ ५२॥ ॥ पक्षिणऊचुः॥ ॥ अथवृद्धोद्विजःकश्चिदागत्याहनराधिपम्॥ समर्पयस्वमेदासी
महंक्रेताधनप्रदः॥ ५३॥ अस्तिमेवित्तमस्तोकंसुकुमारीचमेप्रिया॥ गृहकर्मनशक्नोतिकर्त्तुमस्मात्प्रयच्छमे॥ ५४॥

कर्मण्यतावयोरूपशीलानांतवयोषितः ॥ अनुरूपमिदंवित्तंगृहाणार्पयमेऽबलाम् ॥ ५५॥ एवमुक्तस्यविप्रेणहरिश्चन्द्र
स्यभूपतेः ॥ व्यदीर्य्यतमनोदुःखान्नचैनंकिंचिदब्रवीत् ॥ ५६ ॥ ततः सविप्रोनृपतेर्वल्कलान्तेदृढंधनम् ॥ बद्ध्वाकेशेष्वथा
दायनृपपत्नीमकर्षयत् ॥ ५७ ॥ रुरोदरोहितास्योऽपिदृष्ट्वाकृष्टांतुमातरम् ॥ हस्तेनवस्त्रमाकर्षन्काकपक्षधरःशिशुः ॥
॥ ५८ ॥ मुंचार्यमुंचतावन्मांयावत्पश्याम्यहंशिशुम् ॥ दुर्लभंदर्शनंतातपुनरस्यभविष्यति ॥ ५९ ॥ पश्यैहिवत्समामे
वंमातरंदास्यतांगताम् ॥ मांमास्प्राक्षीराजपुत्रअस्पृश्याहंतवाधुना ॥ ६० ॥ ततःसबालःसहसादृष्ट्वाकृष्टांतुमातरम् ॥
समभ्यधावदम्बेतिरुदन्नस्राविलेक्षणः ॥ ६१ ॥ तमागतंद्विजः क्रोधाद्बालमभ्याहनत्पदा ॥ वदंस्तथापिसोऽम्बेति
नैवामुंचतमातरम् ॥ ६२ ॥ ॥ राजपत्न्युवाच ॥ ॥ प्रसादंकुरुमेनाथक्रोणीष्वेमंचबालकम् ॥ क्रीतापिनाहंभवतो
बिनैनंकार्य्यसाधिका ॥ ६३ ॥ इत्थंममाल्पभाग्यायाः प्रसादसुमुखोभव ॥ मांसंयोजयबालेनवत्सेनेवपयस्विनीम् ॥
॥ ६४ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ गृह्यतांवित्तमेतत्तेदीयतांबालकोमम ॥ स्त्रीपुंसोधर्मशास्त्रज्ञःकृतमेवहिवेतन
म् ॥ शतंसहस्रंलक्षंचकोटिमूल्यंतथापरैः ॥ ६५ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ तथैवतस्यतद्वित्तंबद्ध्वोत्तरपटेततः ॥ प्रगृ
ह्यबालकंमात्रासहैकस्थमबन्धयत् ॥ ६६ ॥ नीयमानौतुतौदृष्ट्वाभार्य्यापुत्रौसपार्थिवः ॥ विललापसुदुःखार्तोनिःश्व
स्योष्णंपुनःपुनः ॥ ६७ ॥ यांनवायुर्नचादित्योनेन्दुर्नचपृथग्जनः ॥ दृष्टवंतःपुरापत्नीसेयंदासीत्वमागता ॥ ६८ ॥ सूर्य
वंशप्रसूतोऽयंसुकुमारकरांगुलिः ॥ संप्राप्तोविक्रयंबालोधिङ्मामस्तुसुदुर्मतिम् ॥ ६९ ॥ हाप्रियेहाशिशोवत्सममा ॥१४॥
नार्यस्यदुर्नयैः ॥ दैवाधीनांदशांप्राप्तोनमृतोऽस्मितथापिधिक् ॥ ७० ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ एवंविलपतोराज्ञः

सविप्रोऽन्तरधीयत ॥ वृक्षगेहादिभिस्तुंगैस्तावादायत्वरान्वितः ॥७१॥ विश्वामित्रस्ततःप्राप्तोनृपवित्तमयाचत ॥ तस्मै
समर्पयामासहरिश्चन्द्रोऽपितद्धनम् ॥ ७२ ॥ तद्वित्तंस्तोकमालोक्यदारविक्रयसंभवम् ॥ शोकाभिभूतंराजानंकुपितःकौ
शिकोऽब्रवीत् ॥ ७३ ॥ क्षत्रबंधोममेमांत्वंसदृशींयज्ञदक्षिणाम् ॥ मन्यसेयदितक्षिप्रंपश्यत्वंमेबलंपरम् ॥७४॥तपसोऽ
त्रसुतप्तस्यब्राह्मण्यस्यामलस्यच ॥ मत्प्रभावस्यचोग्रस्यशुद्धस्याध्ययनस्यच॥७५॥ ॥राजोवाच॥ ॥अन्यांदास्या
मिभगवन्कालःकश्चित्प्रतीक्ष्यताम् ॥ साम्प्रतंनास्तिविक्रीतापत्नीपुत्रश्चबालकः॥ ७६ ॥ ॥विश्वामित्रउवाच ॥ ॥
चतुर्भागःस्थितोयोऽयंदिवसस्यनराधिप ॥ एषएवप्रतीक्ष्योमेवक्तव्यंनोत्तरंत्वया ॥ ७७॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥
तमेवमुक्त्वाराजेंद्रंनिष्ठुरंनिर्घृणंवचः ॥ तदादायधनंतूर्णंकुपितःकौशिकोययौ ॥ ७८ ॥ विश्वामित्रेगतेराजाभयशोका
दिमध्यगः ॥ स्वविक्रयंविनिश्चित्यप्रोवाचोच्चैरधोमुखः ॥ ७९ ॥ वित्तक्रीतेनयोत्यर्थीमयाप्रेष्येणमानवः ॥ सब्रवी
तुत्वरायुक्तोयावत्तपतिभास्करः ॥ ८० ॥ अथाजगामत्वरितोधर्मश्चण्डालरूपधृक् ॥ दुर्गन्धोविकृतोरूक्षः श्मश्रुलो
दन्तुरोघृणी ॥ ८१ ॥ कृष्णोलम्बोदरः पिङ्गरूक्षाक्षः परुषाक्षरः ॥ गृहीतपक्षिपुंजश्चशवमाल्यैरलंकृतः ॥ ८२ ॥
कपालहस्तोदीर्घास्योभैरवोऽतिवदन्मुहुः ॥ श्वगणाभिवृतोघोरोयष्टिहस्तोनिराकृतिः ॥ ८३ ॥ ॥चण्डालउवाच ॥
अहमर्थीत्वयाशीघ्रंकथयस्वात्मवेतनम् ॥ स्तोकेनबहुनावापियेनवैलभ्यतेभवान्॥ ८४ ॥ ॥पक्षिणऊचुः ॥ ॥ तं
तादृशमथालक्ष्यक्रूरदृष्टिंसुनिष्ठुरम् ॥ वदन्तमतिदुःशीलंकस्त्वमित्याहपार्थिवः ॥ ८५ ॥ ॥चण्डालउवाच॥ ॥ च

ण्डालोऽहमिहाख्यातः प्रवीरेतिपुरोत्तमे ॥ विख्यातोवध्यवधकोमृतकम्बलहारकः ॥ ८६ ॥ ॥ हरिश्चन्द्रउवाच ॥ ना

हंचण्डालदासत्वमिच्छेयंसुविगर्हितम् ॥ वरंशापाग्निनादग्धोनचण्डालवशंगतः ॥ ८७ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ त
स्यैवंवदतःप्राप्तोविश्वामित्रस्तपोनिधिः ॥ कोपामर्षविवृत्ताक्षःप्राहचेदंनराधिपम् ॥ ८८ ॥ ॥ विश्वामित्रउवाच ॥
चण्डालोऽयमनल्पंतेदातुंवित्तमुपस्थितः ॥ कस्मान्नदीयतेमह्यमशेषायज्ञदक्षिणा ॥ ८९ ॥ ॥ हरिश्चन्द्रउवाच ॥
भगवन्सूर्यवंशोत्थमात्मानंवेद्मिकौशिक ॥ कथंचण्डालदासत्वंगमिष्येवित्तकामुकः ॥ ९० ॥ ॥ विश्वामित्रउवाच ॥
यदिचण्डालवित्तंत्वमात्मविक्रयजंमम ॥ नप्रदास्यसिकालेनशप्स्यामित्वामसंशयम् ॥ ९१ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥
हरिश्चन्द्रंततोराजाचिन्तावस्थितजीवितः ॥ प्रसीदेतिवदन्पादावृषेर्जग्राहविह्वलः ॥ ९२ ॥ दासोस्म्यार्त्तोऽस्मिभी
तोऽस्मित्वद्भक्तश्चविशेषतः ॥ कुरुप्रसादंविप्रर्षेकष्टश्चण्डालसङ्करः ॥ ९३ ॥ भवेयंवित्तशेषेणसर्वकर्मकरोवशः ॥ त
वैवमुनिशार्दूलप्रेष्यश्चित्तानुवर्त्तकः ॥ ९४ ॥ ॥ विश्वामित्रउवाच ॥ ॥ यदिप्रेष्येममभवांश्चण्डालायततोम
या ॥ दासभावमनुप्राप्तोदत्तोवित्तार्बुदेनवै ॥ ९५ ॥ ॥ हरिश्चंद्रउवाच ॥ ॥ यद्यसौशक्यतेविप्रःकौशिकःपरितो
षितुम् ॥ ततोगृहाणामामद्यदासत्वंतेकरोम्यहम् ॥ ९६ ॥ ॥ चण्डालउवाच ॥ ॥ शतयोजनविस्तीर्णांनानाग्रामै
रलंकृताम् ॥ भूमिंरक्षामयींकृत्वादास्येहंकौशिकंप्रति ॥ ९७ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ एवमुक्तेतदातेनश्वपाकोहृष्ट
मानसः ॥ विश्वामित्रायतद्द्रव्यंदत्त्वाबद्ध्वानरेश्वरम् ॥ ९८ ॥ दण्डप्रहारसंभ्रान्तमतीवव्याकुलेन्द्रियम् ॥ इष्टबन्धुवि
योगार्तमनयन्निजपक्कणम् ॥ ९९ ॥ हरिश्चन्द्रस्ततोराजावसंश्चण्डालपक्कणे ॥ प्रातर्मध्याह्नसमयेसायंचैतदगायत ॥ १०० ॥
बालांदीनमुखींदृष्ट्वाबालंदीनमुखंपुरः ॥ मांस्मरत्यसुखाविष्टामोचयिष्यतिनौनृपः ॥ १०१ ॥ उपात्तवित्तोविप्रायदत्त्वावि

प्रेष्यो

त्तमतोऽधिकम् ॥ नसामांमृगशावाक्षीवेत्तिपापतरंकृतम् ॥ १०२ ॥ राज्यनाशःसुहृत्त्यागोभार्यातनयविक्रयः ॥
प्राप्ताचण्डालताचेयमहोदुःखपरम्परा ॥ ३ ॥ एवंसनिवसन्नित्यंसस्मारदयितंसुतम् ॥ भार्यांचात्मसमाविष्टांहृतसर्व
स्वआतुरः ॥ ४ ॥ कस्यचित्त्वथकालस्यमृतचैलापहारकः ॥ हरिश्चन्द्रोऽभवद्राजाश्मशानेतद्वशानुगः ॥ ५ ॥ चण्डालेना
नुशिष्टश्चमृतचैलापहारिणा ॥ शवागमनमन्विच्छन्निहातिष्ठदिवानिशम् ॥ ६ ॥ इदंराज्ञेऽपिदेयश्चषड्भागन्तुशवंप्रति ॥
त्रयस्तुममभागाःस्युर्द्वौभागौतववेतनम् ॥ ७ ॥ इतिप्रतिसमादिष्टोजगामशवमन्दिरम् ॥ दिशंतुदक्षिणांयत्रवाराणस्यां
स्थितंतदा ॥ ८ ॥ श्मशानंघोरसंनादंशिवाशतसमाकुलम् ॥ शवमौलिसमाकीर्णंदुर्गन्धबहुधूमकम् ॥ ९ ॥ पिशाचभूत
वेतालडाकिनीयक्षसंकुलम् ॥ महागणमहाभूतरवकोलाहलायुतम् ॥ गृध्रगोमायुसंकीर्णंश्ववृन्दपरिवारितम् ॥ ११० ॥
अस्थिसंघातसंकीर्णंमहादुर्गन्धसंकुलम् ॥ ११ ॥ नानामृतसुहृन्नादरौद्रकोलाहलायुतम् ॥ हापुत्रमित्रहाबन्धोभ्रातर्वत्सप्रि
याद्यमे ॥ १२ ॥ हापतेर्भगिनिमातर्हामातुलपितामह ॥ मातामहपितःपौत्रक्कगतोऽस्येहिबान्धव ॥ १३ ॥ इत्येवंवदतां
यत्रध्वनिःसंश्रूयतेमहान् ॥ यत्रनेत्रैरनिमिषैःशवाभयमिवाविशन् ॥ १४ ॥ निमीलितैश्चनयनैर्बंधुचिंतापथेस्थितः ॥
ज्वलन्मांसवसामेदच्छमच्छमितसंकुलम् ॥ १५ ॥ अर्द्धदग्धाःशवाःश्यामाविकसद्दन्तपंक्तयः ॥ हसंत्येवाग्निमध्यस्थाःका
यस्येयंदशात्विति ॥ १६ ॥ अग्नेश्चटचटाशब्दोवायसामस्थिपंक्तिषु ॥ बान्धवाक्रन्दशब्दश्चपुल्कसेषुप्रहर्षजः ॥ १७ ॥ गा
यतांभूतवेतालपिशाचगणरक्षसाम् ॥ श्रूयतेसुमहान्घोरःकल्पान्तइवनिस्वनः ॥ १८ ॥ महामहिषकारीषगोशकृद्राशिसं
कुलम् ॥ तदुत्थभस्मकूटैश्चवृतंसास्थिभिरुन्नतैः ॥ १९ ॥ नानोपहारस्रग्दीपकाकविक्षेपसंकुलम् ॥ अनेकशब्दबहुलं

मेद इति पाठः।

श्मशानंनरकायते ॥१२० ॥ सवह्निगर्भैरशिवैःशिवारुतैर्निनादितंभीषणरावगह्वरम् ॥ भयंभयस्याप्युपसंजनैर्भृशंश्मशा
नमाक्रन्दविरावदारुणम् ॥ २१ ॥ सराजातत्रसंप्राप्तोदुःखितःशोचनोद्यतः ॥ हाभृत्यामंत्रिणोविप्राःक्वतद्राज्यंविधेग
तम् ॥ २२ ॥ हाशैब्येपुत्रहाबालमांत्यक्त्वामन्दभाग्यकम् ॥ विश्वामित्रस्यदोषेणगताःकुत्रापितेमम ॥ २३ ॥
इत्येवंचिन्तयंस्तत्रचण्डालोक्तंपुनःपुनः ॥ मलिनोरूक्षसर्वांगःकेशवान्गन्धवान्ध्वजो ॥ २४ ॥ लकुटीकालकल्पश्चधावं
श्चापिततस्ततः ॥ अस्मिन्शवइदंमूल्यंप्राप्तंप्राप्स्यामिचाप्युत ॥ २५॥ इदंममइदंराज्ञेमुख्यचंडालकेत्विदम् ॥ इतिधाव
न्दिशोराजाजीवन्योन्यन्तरंगतः ॥ २६ ॥ जीर्णकर्पटसुग्रन्थिकृतकन्थापरिग्रहः ॥ चिताभस्मरजोलिप्तमुखबाहूदरां
घ्रिकः २७ ॥ नानामेदोवसामज्जालिप्तपाण्यंगुलिःश्वसन् ॥ नानाशवोदनकृताहारतृप्तिपरायणः ॥ २८ ॥ तदीयमाल्यसं
श्लेषकृतमस्तकमण्डनः ॥ नरात्रौनदिवाशेतेहाहेतिप्रवदन्मुहुः ॥ २९ ॥ एवंद्वादशमासास्तुनीताःशतसमोपमाः ॥ सक
दाचिन्नृपश्रेष्ठःश्रान्तोबन्धुवियोगवान् ॥१३०॥ निद्राभिभूतोरूक्षाङ्गोनिश्चेष्टःसुप्तएवच ॥ तत्रापिशयनीयेसदृष्टवानद्भुतं
महत् ॥ ३१ ॥ श्मशानाभ्यासयोगेनदैवस्यबलवत्तया ॥ अन्यदेहेनदत्वातुगुरवेगुरुदक्षिणाम् ॥ ३२ ॥ तदाद्वादशवर्षा
णिदुःखदानात्तुनिष्कृतिः ॥ आत्मानंसददर्शाथपुल्कसीगर्भसंभवम् ॥ ३३ ॥ तत्रस्थश्चाप्यसौराजासोऽचिन्तयदिदंत
दा ॥ इतोनिष्क्रान्तमात्रोहिदानधर्मंकरोम्यहम् ॥ ३४ ॥ अनन्तरंसजातस्तुतदापुल्कसबालकः ॥ श्मशानमृतसंस्कारक ॥१६॥
रणेषुसदोद्यतः ॥ ३५ ॥ प्राप्तेतुसप्तमेवर्षेश्मशानेऽश्रमतोद्विजः ॥ आनीतोबन्धुभिर्दृष्टस्तेनतत्राधनोगुणो ॥ ३६ ॥ मू
ल्यार्थिनातुतेनापिपरिभूतास्तुब्राह्मणाः ॥ ऊचुस्तेब्राह्मणास्तत्रविश्वामित्रस्यचेष्टितम् ॥ ३७ ॥ पापिष्ठमशुभंकर्मकुरु

त्वंपापकारक ॥ हरिश्चन्द्रःपुराराजाविश्वामित्रेणपुल्कसः ॥ ३८ ॥ कृतःपुण्यविनाशेनब्राह्मणस्वापनाशनात् ॥ यदानक्ष
मतेतेषांतैःसशप्तोरुषातदा ॥ ३९ ॥ गच्छत्वंनरकंघोरमधुनैवनराधम ॥ इत्युक्तमात्रेवचनेस्वप्नस्थःसनृपस्तदा ॥ १४० ॥
अपश्यद्यमदूतान्वैपाशहस्तान्भयावहान् ॥ तैःसंगृहीतमात्मानंनीयमानंतदाबलात् ॥ ४१ ॥ पश्यतिस्मभृशंखिन्नोहामातः
पितरद्यमे ॥ एवंवादीसनरकेतैलद्रोण्यांनिपातितः ॥ ४२ ॥ क्रकचैःपाट्यमानस्तुक्षुरधाराभिरप्यधः ॥ अन्धेतमसिदुः
खार्त्तःपूयशोणितभोजनः ॥ ४३ ॥ सप्तवर्षंमृतात्मानंपुल्कसत्वेददर्शह ॥ दिनंदिनंतुनरकेदह्यतेपच्यतेऽन्यतः ॥ ४४ ॥
खिद्यतेक्षोभ्यतेऽन्यत्रमार्यतेपाट्यतेऽन्यतः ॥ क्षार्यतेदीप्यतेऽन्यत्रशीतवाताहतोऽन्यतः ॥ ४५ ॥ एकंदिनंवर्षशतप्रमाणं
नरकेऽभवत् ॥ तथावर्षशतंतत्रश्रावितंनरकेभटैः ॥ ४६ ॥ ततोनिपातितोभूमौविष्ठाशीश्वाव्यजायत ॥ वान्ताशीशीतद
ग्धश्चमासमात्रेमृतोऽपिसः ॥ ४७ ॥ अथापश्यत्खरंदेहंहस्तिनंवानरंपशुम् ॥ छागंबिडालंकङ्कंचगामविंपक्षिणंकृमिम् ॥
॥ ४८ ॥ मत्स्यंकूर्मंवराहंचश्वाविधंकुक्कुटंशुकम् ॥ शारिकांस्थावरांश्चैवसर्पमन्यांश्चदेहिनः ॥ ४९ ॥ दिवसेदिवसेजन्म
प्राणिनःप्राणिनस्तदा ॥ अपश्यद्दुःखसन्तप्तोदिनंवर्षशतंतथा ॥ १५० ॥ एवंवर्षशतंपूर्णंगतंतत्रकुयोनिषु ॥ अपश्यच्चक
दाचित्सराजाततस्वकुलोद्भवम् ॥ ५१ ॥ तत्रस्थितस्यतस्यापिराज्यंद्यूतेनहारितम् ॥ भार्य्याहृताचपुत्रश्चसचैकाकीवनं
गतः ॥ ५२ ॥ तत्रापश्यत्ससिंहंवैव्यादितास्यंभयावहम् ॥ विभक्षयिषुमायांतंशरभेणसमन्वितम् ॥ ५३ ॥ पुनश्चभ
क्षितःसोऽपिभार्यांशोचितुमुद्यतः ॥ हाशैब्येक्कगतास्यद्यमामिहापास्यदुःखितम् ॥ ५४ ॥ अपश्यत्पुनरेवापिभार्यां
स्वांसहपुत्रकाम् ॥ त्रायस्वत्वंहरिश्चंद्रकिंद्यूतेनतवक्रमो ॥ ५५ ॥ पुनस्तेशोच्यतांप्राप्तोभार्य्ययाशैब्ययासह ॥ सनाप

श्यत्पुनरपिधावमानः पुनः पुनः ॥ ५६॥ अथापश्यत्पुनरपिस्वर्गस्थः सनराधिपः॥ नीयतेमुक्तकेशीसादीनाविवसना
बलात् ॥ ५७ ॥ हाहावाक्यंप्रमुंचन्तीत्रायस्वेत्यसकृत्स्वना ॥ अथापश्यत्पुनस्तत्रधर्मराजस्यशासनात् ॥ ५८ ॥ आक्र
न्दन्त्यन्तरिक्षस्थाआगच्छेहनराधिप ॥ विश्वामित्रेणविज्ञप्तोयमोराजंस्तवार्थतः ॥ ५९ ॥ इत्युक्त्वासर्पपाशैस्तुनीयतेबल
वद्भिभुः ॥ श्राद्धदेवेनकथितंविश्वामित्रस्यचेष्टितम् ॥ १६० ॥ तत्रापितस्यविकृतिर्नाधर्मोत्थाव्यवर्द्धत ॥ एताः सर्वादशा
स्तस्ययाः स्वप्नेसम्प्रदर्शिताः ॥ ६१ ॥ सर्वास्तास्तेनसम्भुक्तायावद्वर्षाणिद्वादश ॥ अतीतेद्वादशेवर्षेनीयमानोभटैर्बला
त् ॥ ६२ ॥ यमंसोऽपश्यदाकाराद्ववाचचनराधिपम् ॥ विश्वामित्रस्यकोपोऽयंदुर्निवार्य्योमहात्मनः ॥ ६३ ॥ पुत्रस्य
तेमृत्युमपिप्रदास्यतिसकौशिकः ॥ गच्छत्वंमानुषंलोकंदुःखशेषंचभुंक्ष्ववै॥गतस्यतत्रराजेन्द्रश्रेयस्तवभविष्यति॥६४॥
व्यतीतेद्वादशेवर्षेदुःखस्यान्तेनराधिपः ॥ अन्तरिक्षात्प्रपतितोयमदूतैःप्रणोदितः ॥ ६५ ॥ पतितोयमलोकात्तुविबुद्धोभय
०सेचनम् इति पाठः संभ्रमात् ॥ अहोकष्टमितिध्यात्वाक्षतेक्षारावसेवनम् ॥ ६६ ॥ स्वप्नेदुःखंमहद्दृष्टंयस्यान्तोनोपलभ्यते ॥ स्वप्नेदृष्टंमया
यत्तुकिन्तुमेद्वादशाःसमाः ॥ ६७॥ गतेत्यपृच्छत्तत्रस्थान्पुल्कसांस्तुससंभ्रमात् ॥ नेत्यूचुःकेचित्तत्रस्थाएवमेवापरेऽ
ब्रुवन् ॥ ६८ ॥ श्रुत्वादुःखीतदाराजादेवान्शरणमीयिवान् ॥ स्वस्तिकुर्वन्तुमेदेवाःशैब्यायाबालकस्यच ॥ ६९ ॥ नमो
धर्मायमहतेनमःकृष्णायवेधसे ॥ परावरायशुद्धायपुराणायाव्ययायच ॥१७०॥नमोबृहस्पतेतुभ्यंनमस्तेवासवायच ॥
एवमुक्त्वासराजातुयुक्तःपुल्कसकर्मणि ॥ ७१ ॥ शवानांमूल्यकरणेपुनर्नष्टस्मृतिर्यथा॥ मलिनोजटिलःकृष्णोलकुटीवि
ह्वलोनृपः ॥ ७२ ॥ नैवपुत्रोनभार्य्यातुतस्यवैस्मृतिगोचरे ॥ नष्टोत्साहोराज्यनाशाच्छ्मशानेनिवसंस्तदा ॥ ७३ ॥ अ

थाजगामस्वसुतंमृतमादायलापिनी ॥ भार्यातस्यनरेन्द्रस्यसर्पदष्टंहिबालकम् ॥ ७४ ॥ हावत्सहापुत्रशिशोइत्यंवे
वदतीमुहुः ॥ कृशाविवर्णाविमनाःपांशुध्वस्तशिरोरुहा ॥ ७५ ॥ ॥ राजपत्न्युवाच ॥ ॥ हाराजन्नाद्यबालं
त्वंपश्यसीमंमहीतले ॥ रममाणंपुरादृष्टंदष्टंपुष्टाहिनामृतम् ॥ ७६ ॥ तस्याविलापशब्दंतमाकर्ण्यसनराधिपः ॥ जगा
मत्वरितोऽत्रेतिभवितामृतकम्बलः ॥ ७७ ॥ सतांरोरूयतींभार्यांनाभ्यजानात्तुपार्थिवः ॥ चिरप्रवाससन्तप्तांपुनर्जा
तामिवाबलाम् ॥ ७८ ॥ सापितंचारुकेशान्तंपुरादृष्ट्वाजटालकम् ॥ नाभ्यजानान्नृपसुताशुष्कवृक्षोपमंनृपम् ॥ ७९ ॥
सोऽपिकृष्णपटेबालंदृष्ट्वाशीविषपीडितम् ॥ नरेन्द्रलक्षणोपेतंचिन्तामापनरेश्वरः ॥ १८० ॥ तस्यास्यंचंद्रबिंबाभंसुभ्रु
रम्यंसमुन्नसम् ॥ नीलाःकेशाःकुंचिताश्चसमादीर्घास्तरंगिताः ॥ ८१ ॥ राजीवनेत्रयुगुलोबिंबोष्ठपुटसंवृतः ॥ चतुर्दं
ष्ट्रश्चतुःकिष्कुर्दीर्घास्योदीर्घबाहुकः॥८२॥चतुर्लेखःकरोमत्स्ययवयुक्चैकपर्वतः॥ शिरालुपादोगंभीरःसूक्ष्मत्वक्त्रिवली
धरः॥८३॥अहोकष्टंनरेन्द्रस्यकस्याप्येषकुलेशिशुः॥जातोनीतःकृतान्तेनकामप्याशांदुरात्मना ॥८४॥ एवंदृष्ट्वाहिमेबालं
मातुरुत्सङ्गशायिनम् ॥ स्मृतिमभ्यागतोबालोरोहितास्योब्जलोचनः ॥८५ ॥ सोऽप्येतामेवमेवत्सोवयोऽवस्थामुपागतः
॥ नीतोयदिनघोरेणकृतान्तेनात्मनोवशम् ॥ ८६ ॥ ॥ राजपत्न्युवाच ॥ ॥ हावत्सकस्यपापस्यअपध्यानादिदंमहत्
दुःखमापतितंघोरंयस्यान्तोनोपलभ्यते ॥ ८७ ॥ हानाथराजन्भवतामामनाश्वास्यदुःखिताम् ॥ क्वापिसन्तिष्ठता
स्थानेविश्रब्धंस्थीयतेकथम् ॥ ८८ ॥ राज्यनाशःसुहृत्त्यागोभार्य्यातनयविक्रयः ॥ हरिश्चन्द्रस्यराजर्षेःकिंविधेनकृ
तंत्वया ॥ ८९ ॥ इतितस्यावचःश्रुत्वासराजास्वस्थानतश्च्युतः ॥ प्रत्यभिज्ञायदयितांपुत्रंचनिधनंगतम् ॥१९०॥ कैषाना

मगृहेयुक्तामममयोषिद्वराभवेत् ॥ बालश्चसमृतःकःस्यादितिराजाविचारयन् ॥ ९१ ॥ कष्टंशैब्येयमेषाहिसबालोऽयमिती
रयन् ॥ रुरोददुःखसन्तप्तोमूर्च्छामभिजगामच ॥ ९२ ॥ साचतंप्रत्यभिज्ञायतामवस्थामुपागतम् ॥ मूर्च्छितानिपपाता
र्तानिश्चेष्टाधरणीतले ॥ ९३ ॥चेतःसंप्राप्यराजेन्द्रोराजपत्नीचतौसमम् ॥ विलेपतुःसुसन्तप्तौशोकभारातिपीडितौ ॥९४॥
॥ राजोवाच ॥ ॥ हावत्ससुकुमारंतेस्वक्षिभ्रूनासिकालकम् ॥ पश्यतोमेमुखंदीनंहृदयंकिंनदीर्यते ॥ ९५ ॥ तातता
तेतिमधुरंब्रुवाणंस्वयमागतम् ॥ उपगुह्यवदिष्येकंवत्सवत्सेतिसौहृदात् ॥ ९६ ॥ कस्यजानुप्रणीतेनपिङ्गेनक्षितिरेणुना
ममोत्तरीयमुत्सङ्गंतथाङ्गंमलमेष्यति ॥ ९७ ॥ अङ्गप्रत्यङ्गसम्भूतोमनोहृदयनन्दनः ॥ मयाकुपित्राहावत्सविक्रीतोयेनव
स्तुवत् ॥ ९८ ॥ हृत्वाराज्यमशेषंमेसबांधवधनंमहत् ॥ दैवाहिनानृशंसेनदष्टोमेतनयस्ततः ॥९९॥अहंदैवाहिदष्टस्यपुत्र
स्याननपङ्कजम् ॥ निरीक्षन्नपिघोरेणविषेणान्धीकृतोऽधुना ॥२०० ॥एवमुक्तातमादायबालकंबाष्पगद्गदः ॥ परिष्वज्यच
निश्चेष्टोमूर्च्छयानिपपातह ॥ १ ॥ ॥ राजपत्न्युवाच ॥ ॥ अयंसपुरुषव्याघ्रःस्वरेणैवोपलक्ष्यते ॥ विद्वज्जनमनश्चन्द्रो
हरिश्चन्द्रोनसंशयः ॥ २ ॥ तथास्यनासिकातुङ्गाअग्रतोऽधोमुखंगता ॥दन्ताश्चमुकुलप्रख्याःख्यातकीर्त्तेर्महात्मनः ॥३॥
श्मशानमागतःकस्माद्द्यैषसनरेश्वरः ॥ अपहायपुत्रशोकंसापश्यत्पतितंपतिम् ॥ ४ ॥ प्रहृष्टाविस्मितादीनाभर्तृ
पुत्राधिपीडिता ॥ वीक्षन्तीसाततोऽपश्यद्भर्तुर्दण्डंजुगुप्सितम् ॥ ५ ॥ श्वपाकार्हमनोमोहंजगामायतलोचना ॥ प्राप्य
चेतश्चशनैःसगद्गदमभाषत ॥ ६ ॥ धिक्त्वांदैवातिकरुणंनिर्मर्यादंजुगुप्सितम् ॥ येनायममरप्रख्योनीतोराजाश्वपाक
ताम् ॥ ७ ॥ राज्यनाशंसुहृत्त्यागंभार्यातनयविक्रयम् ॥ प्रापयित्वापिनोमुक्तश्चण्डालोऽयंकृतोनृपः ॥ ८ ॥ हाराजन्जा

तसन्तापामित्थंमांधरणीतलात् ॥ उत्थाप्यनाद्यपर्यङ्कमारोहतिकिमुच्यते ॥ ९ ॥ नाद्यपश्यामितेछत्रंभृङ्गारमथवापुनः ॥
चामरंव्यजनंचापिकोऽयंविधिविपर्ययः ॥२१०॥ यस्याग्रेव्रजतःपूर्वंशजानोभृत्यतांगताः ॥ स्वोत्तरीयैरकुर्वन्तनीरजस्कं
महीतलम् ॥ ११ ॥ सोऽयंकपालसंलग्नघटीघटनिरन्तरे ॥ मृतनिर्माल्यसूत्रान्तर्गूढकेशेसुदारुणे ॥१२॥ वसानिष्यन्दसं
शुष्कमहीपुटकमण्डिते ॥ भस्माङ्गारार्द्धदग्धास्थिमज्जसंघट्टभीषणे ॥ १३ ॥ गृध्रगोमायुनादार्त्तनष्टक्षुद्रविहंगमे ॥ चिता
धूमायतिरुचानीलीकृतदिगन्तरे ॥१४॥ कुणपास्वादनमुदासंप्रहृष्टनिशाचरे॥ चरत्यमेध्येराजेन्द्रःश्मशानेदुःखपीडितः॥
॥१५॥एवमुक्त्वासमाश्लिष्यकण्ठंराज्ञोनृपात्मजा ॥ कष्टशोकशताधाराविललापार्त्तयागिरा॥१६॥ राजपत्न्युवाच ॥ राज
न्स्वप्नोऽथतथ्यंवायदेतन्मन्यतेभवान् ॥ तत्कथ्यतांमहाभागमनोवैमुह्यतेमम ॥ १७ ॥ यद्येतदेवंधर्मज्ञनास्तिधर्मेस
हायता ॥ तथैवविप्रदेवादिपूजनेपालनेभुवः ॥ १८ ॥ नास्तिधर्मःकुतः सत्यमार्जवंचानृशंसता ॥ यत्रत्वंधर्मपरमः स्व
राज्यादवरोपितः ॥ १९ ॥ इतितस्यावचः श्रुत्वानिःश्वस्योष्णंसगद्गदम् ॥ कथयामासतन्वंग्यायथाप्राप्ताश्वपाकता ॥
॥ २२० ॥ रुदित्वासापिसुचिरंनिःश्वस्योष्णंचदुःखिता ॥ स्वपुत्रमरणंभीरुर्यथावृत्तंन्यवेदयत् ॥ २१ ॥ श्रुत्वाराजातदा
वाक्यंनिपपातमहीतले ॥ मृतस्यपुत्रस्यतदाजिव्हयालेलिहन्मुखं ॥ २२ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ यमस्याभिक्षांयाचावः
कृपणौपुत्रगृद्धिनौ ॥ तस्माच्छीघ्रंव्रजावोद्यपुत्रोयत्रप्रियोगतः ॥ २३ ॥ प्रियेनरोचयेदीर्घकालंक्लेशमुपासितुम् ॥ नात्मा
यत्तश्चतन्वङ्गिपश्यमेमन्दभाग्यताम् ॥ २४ ॥ चण्डालेनाननुज्ञातःप्रवेक्ष्येज्वलनंयदि ॥ चण्डालदासतांयास्येपुनरप्य
न्यजन्मनि ॥ २५ ॥ नरकेचपतिष्यामिकीटकःकृमिभोजनः ॥ वैतरण्यांमहापूयवसासृक्स्नायुपिच्छिले ॥ २६ ॥

मा०पु० असिपत्रवनेप्राप्यछेदंप्राप्स्यामिदारुणम् ॥ तापंप्राप्स्यामिवाप्राप्यमहारौरवरौरवौ ॥ २७ ॥ मग्नस्यदुःखजलधौ अ०
॥१९॥ पारःप्राणवियोजनम् ॥ एकोऽपिबालकोयोऽयमासीद्वंशकरःसुतः ॥ २८ ॥ ममदैवाम्बुवेगेनमग्नःसोऽपिबलीयसा ॥ ८
कथंप्राणान्विमुंचामिपरायत्तोऽस्मिदुर्गतः ॥ २९ ॥ अथवानार्तिनाक्लिष्ठोनरःपापमवेक्षते ॥ तिर्यक्त्वेनास्तितद्दुःखंना
सिपत्रवनेतथा ॥ २३० ॥ वैतरण्यांकुतस्तादृग्यादृशंपुत्रविप्लवे ॥ सोऽहंसुतशरीरेणदीप्यमानेहुताशने ॥ ३१ ॥
निपतिष्यामितन्वङ्गिक्षन्तव्यंकुकृतंमम ॥ अनुज्ञाताचगच्छत्वंविप्रवेश्मशुचिस्मिते ॥ ३२ ॥ ममवाक्यंचतन्वङ्गिनि
बोधादृतमानसा ॥ यदिदत्तंयदिहुतंगुरवोयदितोषिताः ॥ ३३ ॥ परत्रसङ्गमोभूयात्पुत्रेणसहचत्वया ॥ इहलोकेकुत
स्त्वेतद्भविष्यतिममेङ्गितम् ॥ ३४ ॥ त्वयासहममश्रेयोगमनंपुत्रमार्गणे ॥ यन्मयाहसताकिंचिद्रहस्येवाशुचिस्मिते ॥
॥ ३५ ॥ अश्लीलमुक्तंतत्सर्वंक्षन्तव्यंममयाचतः ॥ राजपत्नीतिगर्वेणनावज्ञेयःसतेद्विजः ॥ सर्वयत्नेनतेतोष्यःस्वामिदै
वतवच्छुभे ॥ ३६ ॥ ॥ राजपत्न्युवाच ॥ ॥ अहमप्यत्रराजर्षेदीप्यमानेहुताशने ॥ दुःखभारासहाद्यैवसहया
स्यामिवैत्वया ॥ ३७ ॥ सहस्वर्गंचनरकंसहंवावांहिभुंक्ष्वहे ॥ श्रुत्वाराजातदोवाचएवमस्तुपतिव्रते ॥ ३८ ॥ ॥ प
क्षिणऊचुः ॥ ॥ ततःकृत्वाचितांराजाआरोप्यतनयंस्वकम् ॥ भार्ययासहितश्चासौबद्धांजलिपुटस्तदा ॥ ३९ ॥ चिं
न्तयन्परमात्मानमीशंनारायणंहरिम् ॥ हृत्कोटरगुहासीनंवासुदेवंसुरेश्वरम् ॥ अनादिनिधनंब्रह्मकृष्णंपीताम्बरंशुभ ॥१९॥
म् ॥ २४० ॥ तस्यचिन्तयमानस्यसर्वेदेवाःसवासवाः ॥ धर्मंप्रमुखतःकृत्वासमाजग्मुस्त्वरान्विताः ॥ ४१ ॥ आ
गत्यसर्वेप्रोचुस्तेभोभोराजन्शृणुप्रभो ॥ अयंपितामहःसाक्षाद्धर्मश्चभगवान्स्वयम् ॥ ४२ ॥ साध्याश्चविश्वेमरुतो

लोकपालाःसचारणाः ॥ नागाः सिद्धाः सगन्धर्वारुद्राश्चैवतथाश्विनौ ॥ ४३ ॥ एतेचान्येचबहवोविश्वामित्रस्तथैवच
विश्वत्रयेणयोमित्रंकर्त्तुंनशकितः पुरा ॥ ४४ ॥ विश्वामित्रस्तुतेमैत्रीमिष्टंचाहर्तुमिच्छति ॥ आरुरोहततः प्राप्तोधर्मः
शक्रोऽथगाधिजः ॥ ४५ ॥ ॥ धर्मउवाच ॥ ॥ माराजन्साहसंकार्षीर्धर्मोऽहंत्वामुपागतः ॥ तितिक्षादमसत्याद्यैः
स्वगुणैःपरितोषितः ॥ ४६ ॥ ॥ इन्द्रउवाच ॥ ॥ हरिश्चन्द्रमहाभागप्राप्तःशक्रोऽस्मितेऽन्तिकम् ॥ त्वयासभार्यपुत्रे
णजितालोकाःसनातनाः ॥ ४७ ॥ आरोहत्रिदिवंराजन्भार्यापुत्रसमन्वितः ॥ सुदुष्प्रापंनरैरन्यैर्जितमात्मीयकर्मभिः ॥
॥ ४८ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ ततोऽमृतमयंवर्षमपमृत्युविनाशनम् ॥ इन्द्रःप्रासृजदाकाशाच्चितास्थानगतःप्रभुः ॥
॥ ४९ ॥ पुष्पवर्षंचसुमहद्देवदुन्दुभिनिस्वनम् ॥ ततस्ततोवर्तमानेसमाजेदेवसंकुले ॥ २५० ॥ समुत्तस्थौततःपुत्रोराज्ञ
स्तस्यमहात्मनः ॥ सुकुमारतनुःसुस्थःप्रसन्नेन्द्रियमानसः ॥ ५१ ॥ ततोराजाहरिश्चंद्रःपरिष्वज्यसुतंक्षणात् ॥ स
भार्य्यः सश्रियायुक्तोदिव्यमाल्याम्बरान्वितः ॥ ५२ ॥ स्वस्थःसम्पूर्णहृदयोमुदापरमयायुतः ॥ बभूवतत्क्षणादिन्द्रोभू
यश्चैनमभाषत ॥ ५३ ॥ सभार्यस्त्वंसपुत्रश्चप्राप्स्यसेसद्गतिंपराम् ॥ समारोहमहाभागनिजानांकर्मणांफलैः ॥ ५४ ॥
॥ हरिश्चंद्रउवाच ॥ देवराजाननुज्ञातःस्वामिनाश्वपचेनवै ॥ अगत्वानिष्कृतिंतस्यनारोक्ष्येऽहंसुरालयम् ॥ ५५ ॥ तवैनं
भाविनंक्लेशमवगम्यात्ममायया ॥ आत्माश्वपाकतांनीतोदर्शितंतच्चचापलम् ॥ ५६ ॥ इन्द्रउवाच ॥ प्रार्थ्यतेयत्परंस्थानं
समस्तैर्मनुजैर्भुवि ॥ तदारोहहरिश्चंद्रस्थानंपुण्यकृतांनृणाम् ॥ ५७ ॥ हरिश्चंद्रउवाच ॥ देवराजनमस्तुभ्यंवाक्यंचैतन्निबो
धमे ॥ प्रसादसुमुखंयत्त्वांब्रवीमिप्रश्रयान्वितः ॥ ५८ ॥ मल्लोकमग्रमनसः कोशलानगरेजनाः ॥ तिष्ठन्तितानपो

त्वायाद्यकथंयास्याम्यहंदिवम् ॥ ५९ ॥ ब्रह्महत्यागुरोर्घातोगोवधः स्त्रीवधस्तथा ॥ तुल्यमेभिर्महापापंभक्तत्यागेऽप्युदाहृ
तम् ॥ २६० ॥ भजन्तंभक्तमत्याज्यमदुष्टंत्यजतःसुखम् ॥ नेहनामुत्रपश्यामितस्माच्छक्रदिवंव्रज ॥ ६१ ॥ यदितेसहि
ताः स्वर्गंमयायान्तिसुरेश्वर ॥ ततोऽहमपियास्यामिनरकंवापितैः सह ॥ ६२ ॥ ॥ इन्द्रउवाच ॥ ॥ बहूनिपुण्यपापानि
तेषांभिन्नानिवैपृथक् ॥ कथंसंघातभोग्यंत्वंभूयः स्वर्गमवाप्स्यसि ॥ ६३ ॥ ॥ हरिश्चंद्रउवाच ॥ ॥ शक्रभुंक्तेनृपो
राज्यंप्रभावेणकुटुम्बिनाम् ॥ यजतेचमहायज्ञैःकर्मपौर्त्तंकरोतिच ॥ ६४ ॥ तच्चतेषांप्रभावेणमयासर्वमनुष्ठितम् ॥ उपक
र्तॄन्नसन्त्यक्ष्येतानहंस्वर्गलिप्सया ॥ ६५ ॥ तस्माद्यन्ममदेवेशकिंचिदस्तिसुचेष्टितम् ॥ दत्तमिष्टमथोजप्तंसामान्यंतैस्त
दस्तुनः ॥ ६६ ॥ बहुकालोपभोग्यंहिफलंयन्ममकर्मणः ॥ तदस्तुदिनमप्येकंतैः समंत्वत्प्रसादतः ॥ ६७ ॥ ॥ पक्षिण
ऊचुः ॥ एवंभविष्यतीत्युक्त्वाशक्रस्त्रिभुवनेश्वरः ॥ प्रसन्नचेताधर्मश्चविश्वामित्रश्चगाधिजः ॥ ६८ ॥ गत्वाशुनगरंसर्वे
चातुर्वर्ण्यसमायुतम् ॥ हरिश्चंद्रस्यनिकटेप्रोवाचविबुधाधिपः ॥ ६९ ॥ आगच्छंतुजनाःशीघ्रंस्वर्गलोकंसुदुर्लभम् ॥
धर्मप्रसादात्संप्राप्तंसर्वैर्युष्माभिरेवतु ॥ ७० ॥ विमानकोटिसम्बद्धंस्वर्गलोकान्महीतलम् ॥ गत्वायोध्याजनंप्राहदि
वमारुह्यतामिति ॥ ७१ ॥ तदिन्द्रस्यवचःश्रुत्वाप्रीत्यातस्यचभूपतेः ॥ आनीयरोहितास्यंचविश्वामित्रोमहातपाः ॥
॥ ७२ ॥ अयोध्याख्येपुरेरम्येसोऽभ्यषिंचन्नृपात्मजम् ॥ देवैश्चमुनिभिःसिद्धैरभिषिच्यनराधिपः ॥ ७३ ॥ राज्ञासहत ॥२०॥
दासर्वेहृष्टपुष्टसुहृज्जनाः ॥ सपुत्रभृत्यदारास्तेदिवमारुरुहुर्जनाः ॥ ७४ ॥ पदेपदेविमानात्तेविमानमगमन्नराः ॥ तदा
संभूतहर्षोऽसौहरिश्चन्द्रश्चपार्थिवः ॥ ७५ ॥ संप्राप्यभूतिमतुलांविमानैः समहीपतिः ॥ आसांचक्रेपुराकारेवप्राका

रसंवृते ॥ ७६ ॥ ततस्तस्यर्द्धिमालोक्यश्लोकंतत्रोशनाजगौ ॥ दैत्याचार्योमहाभागःसर्वशास्त्रार्थतत्त्ववित् ॥ ७७ ॥ ॰रन्तर्ये॰
॥ शुक्रउवाच ॥ ॥ हरिश्चंद्रसमोराजानभूतोनभविष्यति ॥ यश्चैतच्छृणुयाद्भक्त्यानैरंनर्येणमानवः ॥ तेनवेदाःपुराणा
निसर्वेमंत्राःसुसंग्रहाः ॥ ७८ ॥ घुष्टाःस्युःपुष्करेतीर्थेप्रयागेसिन्धुसागरे ॥ देवागारेकुरुक्षेत्रेवाराणस्यांविशेषतः ॥ ७९ ॥
विषुवद्ग्रहणेचैवयत्फलंजपतोलभेत् ॥ तत्फलंद्विगुणंचैवसंयतात्माशृणोतियः ॥ ८० ॥ श्रुत्वातुपूजयेद्भक्त्यापुराणज्ञंद्विजो
त्तमम् ॥ गोभूहिरण्येवस्त्रैश्चतथैवान्नेनजैमिने ॥ ८१ ॥ येनैवंयत्कृतंपुण्यंतच्छक्यंनमयोदितुं ॥ अहोतितिक्षामाहात्म्यमहो
दावफलंमहत् ॥ यदागतोहरिश्चंद्रः पुरींचेन्द्रत्वमाप्तवान् ॥ ८२ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंहरिश्चंद्र
विचेष्टितम् ॥ यःश्रृणोतिसुदुःखार्त्तःससुखंमहदाप्नुयात् ॥ ८३ ॥ स्वर्गार्थीप्राप्नुयात्स्वर्गंपुत्रार्थीपुत्रमाप्नुयात् ॥ भार्या
र्थीप्राप्नुयाद्भार्यांराज्यार्थीराज्यमाप्नुयात् ॥ ८४ ॥ अतःपरंकथाशेषः श्रूयतांमुनिसत्तम ॥ विपाकोराजसूयस्यपृथिवी
क्षयकारणम् ॥ तद्विपाकनिमित्तंचयुद्धमाडिबकंमहत् ॥ ३८५ ॥ इतिमार्कण्डेयपुराणेहरिश्चंद्रोपाख्यानंनामाष्टमोध्यायः ॥ ८
॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ राज्यच्युतेहरिश्चन्द्रेगतेचत्रिदशालयं ॥ निश्चक्रामममहातेजाजलवासात्पुरोहितः ॥ १ ॥ वसिष्ठोद्वादशा
ब्दान्तेगङ्गापर्युषितोमुनिः ॥ शुश्रावचसमस्तन्तुविश्वामित्रविचेष्टितम् ॥ २ ॥ हरिश्चन्द्रस्यनाशञ्चराज्ञश्चोदारकर्मणः ॥
चण्डालसंप्रयोगञ्चभार्यातनयविक्रयम् ॥ ३ ॥ सश्रुत्वासुमहाभागःप्रीतिमानवनीपतौ ॥ चकारकोपंतेजस्वीविश्वामित्रमृ
षिम्प्रति ॥ ४ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ ममपुत्रशतंतेनविश्वामित्रेणघातितम् ॥ तत्रापिनाभवत्क्रोधस्तादृशोयादृशोऽद्यमे
॥ ५ ॥ श्रुत्वानराधिपमिमंस्वराज्यादवरोपितम् ॥ महात्मानंमहाभागंदेवब्राह्मणपूजकम् ॥ ६ ॥ यस्मात्ससत्यवाक्

शान्तःशत्रावपिविमत्सरः ॥ अनागाश्चैवधर्मात्माअप्रमत्तोमदाश्रयः ॥ ७ ॥ सपत्नीभृत्यपुत्रस्तुप्रापितोऽन्त्यांदशांनृपः॥
सराज्याच्यावितोऽनेनबहुशश्चखिलीकृतः ॥ ८ ॥ तस्माद्दुरात्माब्रह्मद्विट्याज्ञिनामवरोपकः ॥ मच्छापोपहतोमूढःसब
कत्वमवाप्स्यति ॥ ९ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ श्रुत्वाशापंमहातेजाविश्वामित्रोऽपिकौशिकः ॥ त्वमप्याडिर्भवस्वेतिप्र
तिशापमयच्छत ॥ १० ॥ अन्योन्यशापात्तौप्राप्तौतिर्यक्त्वंपरमद्युती ॥ वसिष्ठःसमहातेजाविश्वामित्रश्चकौशिकः ॥ ११॥
अन्यजातिसमायोगंगतावप्यमितौजसौ ॥ युयुधातेऽतिसंरब्धौमहाबलपराक्रमौ ॥ १२ ॥ योजनानांसहस्रेद्वेप्रमाणेना
डिरुच्छ्रितः ॥ यन्नवत्यधिकंब्रह्मसहस्रत्रितयंबकः ॥ १३ ॥ तौतुपक्षप्रहाराभ्यामन्योन्यस्योरुविक्रमौ ॥ प्रहरन्तौभयंती
व्रंप्रजानांचक्रतुस्तदा ॥ १४ ॥ विधूयपक्षाणिबकोरक्तोद्वृत्ताक्षिराहनत् ॥ आडिंसोऽप्युन्नतग्रीवोबकंपद्भ्यामताडयत्
॥ १५ ॥ तयोःपक्षानिलापास्ताःप्रपेतुर्गिरयोभुवि॥गिरिप्रपाताभिहताचकम्पेचवसुन्धरा ॥ १६ ॥ क्ष्माकम्पमानाजल
धीनुद्वृत्ताम्बूंश्चकारच ॥ ननामचैकपार्श्वेनपातालगमनोन्मुखी ॥ १७ ॥ केचिद्गिरिनिपातेनकेचिदंभोधिवारिणा ॥ केचि
न्महीसंचलनात्प्रययुःप्राणिनःक्षयम् ॥ १८ ॥ इतिसर्वंपरित्रस्तंहाहाभूतमचेतनम् ॥ जगदासीत्सुसंभ्रांतंपर्यस्तक्षिति
मण्डलम् ॥ १९ ॥ हावत्सहाकांतशिशोप्रयाह्येषोऽस्मिसंस्थितः ॥ हाप्रियेकांतशैलोऽयंपतत्याशुपलायताम् ॥ २० ॥
इत्याकुलीकृतेलोकेसंत्रासविमुखेतदा ॥ सुरैःपरिवृतःसर्वैराजगामपितामहः ॥ २१ ॥ प्रत्युवाचचविश्वेशस्तावुभावति
कोपितौ ॥ युद्धंवांविरमत्वेतल्लोकाःस्वास्थ्यंव्रजन्तुच ॥२२॥ शपन्तावपितौवाक्यंब्रह्मणोऽव्यक्तजन्मनः ॥ कोपामर्षस ॥२१॥
माविष्टौयुयुधातेनतस्थतुः ॥ २३ ॥ ततःपितामहोदेवस्तंदृष्ट्वालोकसंक्षयम् ॥ तयोश्चहितमन्विच्छंस्तिर्यग्भावमपानुद

तु ॥ २४ ॥ ततस्तौपूर्वदेहस्थौप्राहदेवःप्रजापतिः ॥ व्युदस्तेतामसेभावेवसिष्ठकौशिकर्षभौ ॥ २५ ॥ जहिवत्सवसिष्ठ
त्वंत्वंचकौशिकसत्तम ॥ तामसंभावमाश्रित्ययद्दृग्युद्धंचिकीर्षितम् ॥ २६ ॥ राजसूयविपाकोयंहरिचंद्रस्यभूपतेः ॥ युव
योर्विग्रहश्चायंपृथिवीक्षयकारकः ॥ २७ ॥ नचापिकौशिकश्रेष्ठस्तस्यराज्ञोऽपराध्यति ॥ स्वर्गप्राप्तिकरोब्रह्मन्नुपकार
पदेस्थितः ॥ २८ ॥ तपोविघ्नस्यकर्त्तारौकामक्रोधवशंगतौ ॥ परित्यजतभद्रंवोब्रह्महिप्रचुरंबलम् ॥ २९ ॥ एवमुक्तौ
ततस्तेनलज्जितौतावुभावपि ॥ क्षमयामासतुःप्रीत्यापरिष्वज्यपरस्परम् ॥ ३० ॥ ततःसुरैर्वन्द्यमानोब्रह्मालोकंनि
जंययौ ॥ वसिष्ठोऽप्यात्मनःस्थानंकौशिकोऽपिस्वमाश्रयम् ॥ ३१ ॥ एतदाडिबकंयुद्धंहरिश्चन्द्रकथांतथा ॥ कथयिष्य
न्तियेमर्त्याःसम्यक्श्रोष्यन्तिचैवये ॥ ३२ ॥ तेषांपापापनोदंतुश्रुतंह्येवकरिष्यति ॥ नचैवविघ्नकार्याणिभविष्यन्तिक
दाचन ॥ ३३ ॥ ॥ इतिमार्कण्डेयपुराणेआडिबकयुद्धकथनंनामनवमोध्यायः ॥ ९ ॥ ॥ ॥ छ ॥
॥ जैमिनिरुवाच ॥ ॥ संशयंद्विजशार्दूलाःप्रब्रूतममपृच्छतः ॥ आविर्भावतिरोभावौभूतानांयत्रसंस्थितौ ॥ १ ॥
कथंसञ्जायतेजन्तुःकथंवासविवर्धते ॥ कथंवोदरमध्यस्थस्तिष्ठत्यङ्गनिपीडितः ॥ २ ॥ निष्क्रान्तिमुदरात्प्राप्यकथंवा
वृद्धिमृच्छति ॥ उत्क्रान्तिकालेचकथंचिद्भावेनवियुज्यते ॥ ३ ॥ कृत्स्नोमृतस्तथाश्नातिउभेसुकृतदुष्कृते ॥ कथंते
चतथातस्यफलंसम्पादयन्त्युत ॥ ४ ॥ कथंनजीर्यतेतत्रपिण्डीकृतइवाशये ॥ स्त्रीकोष्ठेयत्रजीर्यन्तेभुक्तानिसुगुरूण्य
पि ॥ ५ ॥ भक्ष्याणितत्रनोजन्तुर्जीर्य्यतेकथमल्पकः ॥ कथंभोक्तासमसर्वस्यकर्मणःसुकृतस्यवै ॥ ६ ॥ एतन्मेब्रूतसकलं
सन्देहोक्तिविवर्जितम् ॥ तदेतत्परमंगुह्यंयत्रमुह्यन्तिजन्तवः ॥ ७ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ प्रश्नभारोऽयमतुलस्त्वया

स्मासुनिवेशितः ॥ दुर्भाव्यःसर्वभूतानांभावाभावसमाश्रितः ॥ ८ ॥ तंश्टणुष्वमहाभागयथाप्राहपितुःपुरा ॥ पुत्रः
परमधर्म्मात्मासुमतिर्नामनामतः ॥ ९ ॥ ब्राह्मणोभार्गवःकश्चित्सुतमाहमहामतिः ॥ कृतोपनयनंशान्तंसुमतिंजडरूपि
णम् ॥ १० ॥ वेदानधीत्यसुमतेयथानुक्रममादितः ॥ गुरुशुश्रूषणेव्यग्रोभैक्षान्नकृतभोजनः ॥ ११ ॥ ततोगार्हस्थ्यमा
स्थायचेष्ट्वायज्ञाननुत्तमान् ॥ इष्टमुत्पादयापत्यमाश्रयेथावनंततः ॥१२॥ वनस्थश्चततोवत्सपरिव्राट्निष्परिग्रहः ॥ एव
माप्स्यसितद्ब्रह्मयत्रगत्वानशोचसि ॥१३॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ इत्येवमुक्तोबहुशोजडत्वान्नाहकिञ्चन ॥ पितापितंसुब
हुशःप्राहप्रीत्यापुनःपुनः ॥१४॥ इतिपित्रासुतस्नेहात्प्रलोभिमधुराक्षरम् ॥ सचोद्यमानोबहुशःप्रहस्येदमथाब्रवीत् ॥१५॥
शि तातैतद्बहुशोभ्यस्तंयत्त्वयाद्योपदिश्यते ॥ तथैवान्यानिशास्त्रानिशिल्पानिविविधानिच ॥१६॥ जन्मनामयुतंसाग्रंममस्मृ
तिपथंगतम् ॥ उत्पन्नज्ञानबोधस्यवेदैःकिंमेप्रयोजनम् ॥ निर्वेदाःपरितोषाश्चक्षयबुद्ध्युदयेरताः ॥ १७ ॥ शत्रुमित्रकल
त्राणांवियोगाःसङ्गमास्तथा ॥ मातरोविविधादृष्टाःपितरोविविधास्तथा ॥ १८ ॥ अनुभूतानिसौख्यानिदुःखानिचसह
स्त्रशः ॥ बान्धवाबहवःप्राप्ताःपितरश्चपृथग्विधाः ॥१९॥ विण्मूत्रपिच्छिलेस्त्रीणांतथाकोष्ठेमयोषितम् ॥ पीडाश्चसुभृशंप्राप्ता
रोगाणाञ्चसहस्त्रशः ॥ २० ॥ गर्भदुःखान्यनेकानिबालत्वेयौवनेतथा ॥ वृद्धतायांतथाप्तानितानिसर्वाणिसंस्मरे ॥ २१ ॥
ब्राह्मणक्षत्रियविशांशूद्राणाञ्चापियोनिषु ॥ पुनश्चपशुकीटानांमृगाणामथपक्षिणाम् ॥ २२ ॥ तथैवराजभृत्यानांराज्ञां ॥२२॥
चाहवशालिनाम् ॥ समुत्पन्नोऽस्मिगेहेषुतथैवतववेश्मनि ॥ २३ ॥ भृत्यतांदासतांचैवगतोऽस्मिबहुशोनृणाम् ॥ स्वामि
त्वमीश्वरत्वंचदरिद्रत्वंतथागतः ॥ २४ ॥ हतंमयाहतश्चान्यैर्हतंमेघातितंतथा ॥ दत्तंममान्यैरन्येभ्योमयादत्तमनेकशः ॥

॥ २५ ॥ पितृमातृसुहृद्भ्रातृकलत्रादिकृतेनच ॥ तुष्टोऽसकृत्तथादैन्यमश्रुधौताननोगतः ॥ २६ ॥ एवंसंसारचक्रेऽस्मिन्
भ्रमतातातसङ्कटे ॥ ज्ञानमेतन्मयाप्राप्तंमोक्षसम्प्राप्तिकारकम् ॥ २७ ॥ विज्ञातेयत्रसर्व्वोऽयमृग्यजुःसामसंज्ञितः ॥
क्रियाकलापोविगुणोनसम्यक्प्रतिभातिमे ॥ २८ ॥ तस्मादुत्पन्नबोधस्यवेदैःकिंमेप्रयोजनम् ॥ गुरुविज्ञानतृप्तस्यनिरी
हस्यसदात्मनः ॥ २९ ॥ षट्प्रकारक्रियादुःखसुखहर्षरसैश्वयत् ॥ गुणैश्चवर्जितंब्रह्मतत्प्राप्स्यामिपरंपदम् ॥ ३० ॥ रस
हर्षभयोद्वेगक्रोधामर्षजवागुरा ॥ विज्ञातान्मृगग्राहिसंघपाशशताकुला ॥ ३१ ॥ तस्माद्यास्याम्यहंतातत्यक्त्वेमां
दुःखसन्ततिम् ॥ त्रयीधर्ममधर्माढ्यंकिंपापफलसन्निभम् ॥ ३२ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाहर्षविस्मय
गद्गदम् ॥ पिताप्राहमहाभागःस्वसुतंहृष्टमानसः ॥ ३३ ॥ ॥ पितोवाच ॥ ॥ किमेतद्वदसेवत्सकुतस्तेज्ञानसम्भवः ॥
केनतेजडतापूर्वमिदानींचप्रबुद्धता ॥ ३४ ॥ किन्नुशापविकारोऽयंमुनिदेवकृतस्तव ॥ यत्तेज्ञानंतिरोभूतमाविर्भावमुपाग
तम् ॥ ३५ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ शृणुतातयथावृत्तंममेदंसुखदुःखदम् ॥ यश्चाहमासमन्यस्मिञ्जन्मन्यस्मत्परन्तुयत् ॥
॥ ३६ ॥ अहमासंपुराविप्रोन्यस्तात्मापरमात्मनि ॥ आत्मविद्याविचारेषुपरांनिष्ठामुपागतः ॥ ३७ ॥ सततंयोगयुक्तस्यस
तताभ्याससङ्गमात् ॥ सत्संयोगात्स्वस्वभावाद्विचारविधिशोधनात् ॥ ३८ ॥ तस्मिन्नेवपराप्रीतिर्ममासीद्युंजतःसदा ॥
आचार्यतांचसंप्राप्तःशिष्यसन्देहहृत्तमः ॥ ३९ ॥ ततःकालेनमहताऐकान्तिकमुपागतः ॥ अज्ञानाकृष्टसद्भावो
विपन्नश्चप्रमादतः ॥ ४० ॥ उत्क्रान्तिकालादारभ्यस्मृतिलोपोनमेऽभवत् ॥ यावदब्दंगतंचैवजन्मनांस्मृतिमागतम् ॥
॥ ४१ ॥ पूर्वाभ्यासेनतेनैवसोऽहंतातजितेन्द्रियः ॥ यतिष्यामितथाकर्तुंनभविष्येयथापुनः ॥ ४२ ॥ ज्ञानदानफलंह्येतद्य

ज्जातिस्मरणंमम ॥ नह्येतत्प्राप्यतेतातत्रयीधर्माश्रितैर्नरैः ॥ ४३ ॥ सोऽहंपूर्वाश्रमादेवनिष्ठाधर्ममुपाश्रितः ॥ एका
न्तित्वमुपागम्ययतिष्याम्यात्ममोक्षणे ॥ ४४ ॥ तद्ब्रूहित्वंमहाभागयत्तेसांशयिकंहृदि ॥ एतावतापितेप्रीतिमुत्पाद्यानृ
ण्यमाप्नुयाम् ॥ ४५ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ पिताप्राहततःपुत्रंश्रद्दधत्तस्यतद्वचः ॥ भवतायद्वयंपृष्टाः संसारग्रहणाश्र
यम् ॥ ४६ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ शृणुतातयथातत्त्वमनुभूतंमयाऽसकृत् ॥ संसारचक्रमजरंस्थितिर्यस्यनविद्यते ॥ ४७॥
सोऽहंवदामितेसर्वंतवैवानुज्ञयापितः ॥ उत्क्रान्तिकालादारभ्ययथानान्योवदिष्यति ॥ ४८ ॥ ऊष्माप्रकुपितःकायेती
व्रवायुसमीरितः ॥ भिनत्तिमर्मस्थानानिदीप्यमानोनिरिन्धनः ॥ ४९ ॥ उदानोनामपवनस्ततश्चोर्ध्वंप्रवर्त्तते ॥ भुक्ताना
मम्वुभक्ष्याणामधोगतिनिरोधकृत् ॥ ५० ॥ ततोयेनाम्बुदानानिकृतान्यन्नरसास्तथा ॥ दत्ताःसतस्यआल्हादमापदिप्र
तिपद्यते ॥ ५१ ॥ अन्नानियेनदत्तानिश्रद्धापूतेनचेतसा ॥ सोऽपितृप्तिमवाप्नोतिविनाप्यन्नेनवैतदा ॥ ५२ ॥ येनानृतानि
नोक्तानिप्रीतिभेदःकृतोनच ॥ आस्तिकःश्रद्दधानश्चससुखंमृत्युमृच्छति ॥५३॥ देवब्राह्मणपूजायांयेरतानोनसूयवः ॥
शुक्लावदान्याह्रीमन्तस्तेनराःसुखमृत्यवः ॥ ५४ ॥ योनकामान्नसंरम्भान्नद्वेषाद्धर्ममुत्सृजेत् ॥ यथोक्तकारीसौम्यश्चससु
खंमृत्युमृच्छति ॥ ५५ ॥ अवारिदायिनोदाहंक्षुधांचानन्नदायिनः ॥ प्राप्नुवन्तिनराःकालेतस्मिन्मृत्यावुपस्थिते ॥ ५६ ॥
शीतंजयन्तिधनदास्तापंचन्दनदायिनः ॥ प्राणघ्नींवेदनांकष्टांयेचानुद्वेगकारिणः ॥ ५७ ॥ मोहाज्ञानप्रदातारःप्राप्नुवन्ति
महद्भयम् ॥ वेदनाभिरुदग्राभिःप्रपीड्यन्तेऽधमानराः ॥ ५८ ॥ कूटसाक्षीमृषावादीयश्चासदनुशास्तिवै ॥ तेमोहमृत्यवः

१ चोदकदायिनइतिवापाठः । २ येचान्येद्वेषकारिणः इति लि०पुस्तके ।

सर्वेतथान्येवेदनिन्दकाः ॥ ५९ ॥ विभीषणाःपूतिगन्धाःकूटमुद्गरपाणयः ॥ आगच्छन्तिदुरात्मानोयमस्यपुरुषास्तदा ॥
॥ ६० ॥ प्राप्तेषुदृक्पथंतेषुजायतेतस्यवेपथुः ॥ क्रन्दत्यविरतंसोऽथभ्रातृमातृसुतानथ ॥ ६१॥ सास्यवागस्फुटातातए
कवर्णाविभाव्यते ॥ दृष्टिश्चभ्राम्यतेत्रासाच्छ्वासाच्छुष्यत्यथाननम् ॥६२॥ ऊर्ध्वश्वासान्वितःसोऽथदृष्टिभङ्गसमन्वितः
॥ ततःसवेदनाविष्टस्तच्छरीरंविमुंचति ॥ ६३ ॥ वाय्वग्रसारीतद्रूपंदेहमन्यत्प्रपद्यते ॥ तत्कर्मजंयातनार्थंनमातृपितृस
म्भवम् ॥ तत्प्रमाणवयोवस्थासंस्थानैःप्राग्भवंयथा ॥ ६४ ॥ ततोदूतोयमस्याशुपाशैर्बध्नातिदारुणैः ॥ दण्डप्रहारसंभ्रा
न्तंकर्षतेदक्षिणांदिशम् ॥ ६५ ॥ कुशकण्टकवल्मीकशंकुपाषाणकर्कशे ॥ तथाप्रदीप्तज्वलनेक्कचिच्छ्वभ्रशतोत्कटे ॥६६॥
प्रदीप्तादित्यतप्तेनदह्यमानेतदंशुभिः ॥ कृष्यतेयमदूतैश्चाशिवासन्नादभीषणैः ॥६७॥ विकृष्यमाणस्तैर्घोरैर्भक्ष्यमाणः
शिवाशतैः ॥ प्रयातिदारुणेमार्गेपापकर्मायमक्षयम् ॥ ६८ ॥ छत्रोपानत्प्रदातारोयेचवस्त्रप्रदानराः ॥ तेयान्तिमनु
जामार्गंतंसुखेनतथान्नदाः ॥ ६९ ॥ विमानैःसोज्ज्वलैर्यातिभूमिदानप्रदानराः ॥ एवंक्लेशाननुभवन्नवशःपापपीडि
तः ॥ नीयतेद्वादशाहेनधर्मराजपुरंनरः ॥ ७० ॥ कलेवरेदह्यमानेमहान्तंदाहमृच्छति ॥ ताड्यमानेतथैवार्तिंछिद्यमाने
चदारुणाम् ॥ ७१ ॥ क्लिद्यमानेचिरतरंजन्तुर्दुःखमवाप्नुते ॥ स्वेनकर्मविपाकेनदेहान्तरगतोऽपिसन् ॥ ७२ ॥ तत्रय
द्बान्धवास्तोयंप्रयच्छन्तितिलैःसह ॥ यच्चपिण्डंप्रयच्छन्तिनीयमानस्तदश्नुते ॥ ७३ ॥ तैलाभ्यङ्गोबान्धवानामङ्गसं
वाहनंचयत् ॥ तेनचाप्यायतेजन्तुर्यच्चाश्नन्तिस्वबान्धवाः ॥ ७४ ॥ भूमौस्वपद्भिर्नात्यन्तंक्लेशमाप्नोतिबान्धवैः ॥ दा
नंददद्भिश्चतथाजन्तुराप्याय्यतेमृतः ॥ ७५ ॥ नीयमानःस्वकंगेहंद्वादशाहंसपश्यति ॥ उपभुङ्क्तेतथादत्तंतोयपिण्डा

दिकंभुवि ॥ ७६ ॥ द्वादशाहात्परंघोरमावासंभीषणाकृतिम् ॥ याम्यंपश्यत्यथोजन्तुःकृष्यमाणःपुरंततः ॥ ७७ ॥
 गतमात्रोऽतिरक्ताक्षंभिन्नाञ्जनचयप्रभम् ॥ मृत्युकालान्तकादीनांमध्येपश्यतिवैयमम् ॥ ७८ ॥ दंष्ट्राकरालवदनं
भ्रुकुटीदारुणाकृतिम् ॥ विरूपैर्भीषणैर्वक्रैर्वृतंव्याधिशतैःप्रभुम् ॥ ७९ ॥ दण्डासक्तंमहाबाहुंपाशहस्तंसुभैरवम् ॥
तन्निर्दिष्टांततोयातिगतिंजन्तुःशुभाशुभाम् ॥ ८० ॥ रौरवेकूटसाक्षीतुयातियश्चानृतीनरः ॥ ब्रह्मघ्नश्चमयादष्टोगोघ्नश्च
पितृघातकः ॥ ८१ ॥ क्षेत्रदारापहारीचसीमानिक्षेपहारकः ॥ गुरुपत्न्यभिगामीचकन्यागामीतथैवच ॥ ८२ ॥ तस्यस्वरूपं
गदतोरौरवस्यनिशामय ॥ योजनानांसहस्रेद्वेरौरवोहिप्रमाणतः ॥ जानुमात्रप्रमाणश्चततःश्वभ्रःसुदुस्तरः ॥ ८३ ॥
जा तत्राङ्गारचयोपेतंकृतंचधरणीसमम् ॥ चाज्वल्यमानस्तीव्रेणतापिताङ्गारभूमिना ॥ ८४ ॥ तन्मध्येपापकर्माणंविमुंचन्ति
यमानुगाः ॥ सदह्यमानस्तीव्रेणवह्निनातत्रधावति ॥ ८५ ॥ पदेपदेचपादोऽस्यशीर्यतेजीर्यतेपुनः ॥ अहोरात्रेणोद्धरणं
पादन्यासंचगच्छति ॥ ८६ ॥ एवंसहस्रमुत्तीर्णोयोजनानांविमुच्यते ॥ ततोऽन्यत्पापशुद्ध्यर्थंतादृङ्निरयमृच्छति ॥ ८७ ॥
॥ ततःसर्वेषुनिस्तीर्णःपापीतिर्यक्त्वमश्नुते ॥ कृमिकीटपतङ्गेषुश्वापदेमशकादिषु ॥ ८८ ॥ गत्वागजद्रुमाद्येषुगोष्वश्वेषु
तथैवच ॥ अन्यासुचैवपापासुदुःखदासुचयोनिषु ॥ ८९ ॥ मानुष्यंप्राप्यकुब्जोवाकुत्सितोवामनोऽपिवा ॥ चण्डालपुल्क
साद्यासुनरोयोनिषुजायते ॥ ९० ॥ अवशिष्टेनपापेनपुण्येनचसमन्वितः ॥ ततश्चारोहणींजातिंशूद्रवैश्यनृपादिकाम् ॥ ९१ ॥
विप्रदेवेन्द्रताञ्चापिकदाचिदवरोहणीम् ॥ एवन्तुपापकर्माणोनरकेषुपतन्त्यधः ॥ ९२ ॥ यथापुण्यकृतोयान्तितन्मेनिगद

तःशृणु ॥ तेयमेनविनिर्दिष्टांयान्तिपुण्यांगतिंनराः ॥ ९३ ॥ प्रगीतगन्धर्वगणैःप्रनृत्ताप्सरसांगणैः ॥ हारनूपुरमाधुर्यैः

शोभितान्युत्तमानिच ॥ ९४ ॥ प्रयान्त्याशुविमानानिनानादिव्यस्त्रगुज्ज्वलाः ॥ तस्माच्चप्रच्युताराज्ञामन्येषांचमहा
त्मनाम् ॥ ९५ ॥ जायन्तेचकुलेतत्रसद्वृत्तपरिपालकाः ॥ भोगान्संप्राप्नुवन्त्यग्र्यांस्ततोयान्त्यूर्ध्वमन्यथा ॥ ९६ ॥
अवरोहणीश्चसम्प्राप्यपूर्ववद्यान्तिमानवाः ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंयथाजन्तुर्विपद्यते ॥ अतःशृणुष्वविप्रर्षेयथागर्भंप्रप
द्यते ॥ ९७ ॥ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयपुराणे पितापुत्रसंवादे दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ ॥ ६७ ॥
॥ पुत्रउवाच ॥ निषेकंमानवंस्त्रीणांबीजंप्रोक्तंरजस्यथ ॥ विमुक्तमात्रोनरकात्स्वर्गाद्वापिप्रपद्यते ॥१॥ तेनाभिभूतंतत्स्थै
र्यंयातिबीजद्वयंपितः ॥ कललत्वंबुद्बुदत्वंततःपेशित्वमेवच ॥ २ ॥ पेश्यास्तथायथाबीजादंकुरादिसमुद्भवः ॥ अङ्गानां
चतथोत्पत्तिःपंचानामनुभागशः ॥ ३ ॥ उपाङ्गान्यंगुलीनेत्रनासास्यश्रवणानिच ॥ प्ररोहंयान्तिचाङ्गेभ्यस्तद्वत्तेभ्योनखा
दिकम् ॥ ४ ॥ त्वचिरोमाणिजायन्तेकेशाश्चैवततःपरम् ॥ समंसमृद्धिमायातितेनैवोद्भवकोशकः ॥ ५ ॥ नारिकेलफलं
यद्वत्सकोशंवृद्धिमृच्छति ॥ तद्वत्प्रयात्यसौवृद्धिंसकोशोऽधोमुखःस्थितः ॥ ६ ॥ तलेतुजानुपार्श्वाभ्यांकरौन्यस्यसवर्द्धते ॥
अंगुष्ठौचोपरिन्यस्तौजान्वोरग्रेतथांगुली ॥ ७ ॥ जानुपृष्ठेतथानेत्रेजानुमध्येचनासिका ॥ स्फिचौपार्ष्णिद्वयस्थेचबाहु
जंघेबहिःस्थिते ॥ ८ ॥ एवंवृद्धिंक्रमाद्यातिजन्तुःस्त्रीगर्भसंस्थितः ॥ अन्यसत्त्वोदरेजन्तोर्यथारूपंतथास्थितिः ॥ ९ ॥
काठिन्यंमग्निनायातिभुक्तपीतेनजीवति ॥ पुण्यापुण्याश्रयमयीस्थितिर्जन्तोस्तथोदरे ॥ १० ॥ नाडीचाप्यायनीनाम
नाभ्यांतस्यनिबध्यते ॥ स्त्रीणांतथान्त्रशुषिरेसानिबद्धोपजायते ॥ ११ ॥ क्रामन्तिभुक्तपीतानिस्त्रीणांगर्भोदरेयथा ॥

१ स्फिचौपार्ष्णिद्वयस्थौचबाहूजंघोपरिस्थितौ । इत्यपिपाठः ।

तैराप्यायितदेहोऽसौजन्तुर्वृद्धिमुपैतिवै ॥ १२॥ स्मृतितंत्रस्यप्रयान्त्यस्यबह्व्यःसंसारभूमयः ॥ ततोनिर्वेदमायातिपीड्य
मानइतस्ततः ॥ १३ ॥ पुनर्नैवंकरिष्यामिमुक्तमात्रइहोदरात् ॥ तथातथायतिष्यामिगर्भंनाप्स्याम्यहंयथा ॥ १४ ॥
इतिचिन्तयतेस्मृत्वाजन्मदुःखशतानिवै ॥ यानिपूर्वानुभूतानिदैवभूतानियानिवै ॥ १५ ॥ ततःकालक्रमाज्जन्तुःपरिवर्त
त्यधोमुखः ॥ नवमेदशमेवापिमासिसञ्जायतेततः ॥ १६ ॥ निष्क्राम्यमाणोवातेनप्राजापत्येनपीड्यते ॥ निष्क्राम्यते
चविलपन्हृदिदुःखनिपीडितः ॥ १७ ॥ निष्क्रान्तश्चोदरान्मूर्च्छामसह्यांप्रतिपद्यते ॥ प्राप्नोतिचेतनांचासौवायुस्पर्श
समन्वितः ॥ १८ ॥ ततस्तंवैष्णवीमायासमास्कन्दतिमोहिनी ॥ तयाविमोहितात्मासौज्ञानभ्रंशमवाप्नुते ॥ १९ ॥ भ्र
ष्टज्ञानोबालभावंततोजन्तुःप्रपद्यते ॥ ततःकौमारकावस्थांयौवनंवृद्धतामपि ॥ २० ॥ पुनश्चमरणंतद्वज्जन्मचाप्नोतिमा
नवः ॥ ततःसंसारचक्रेस्मिन्भ्राम्यतेघटियन्त्रवत् ॥ २१ ॥ कदाचित्स्वर्गमाप्नोतिकदाचिन्निरयंनरः ॥ निरयंचैवस्व
र्गंचकदाचिच्चमृतोश्नुते ॥ २२ ॥ कदाचिदत्रैवपुनर्जातःस्वंकर्मसोश्नुते ॥ कदाचिद्भुक्तकर्माचमृतःस्वल्पेनगच्छति ॥
॥ २३ ॥ कदाचिदल्पैश्चततोजायतेत्रशुभाशुभैः ॥ स्वर्लोकेनरकेवापिभुक्तप्रायोद्विजोत्तम ॥२४॥ नरकेषुमहद्दुःखमेतद्य
त्स्वर्गवासिनः ॥ दृश्यन्तेतातमोदन्तेपात्यमानाश्चनारकाः ॥ २५ ॥ स्वर्गेपिदुःखमतुलंयदारोहणकालतः ॥ प्रभृत्यहं
पतिष्यामीत्येतन्मनसिवर्तते ॥ २६ ॥ नरकांश्चैवसंप्रेक्ष्यमहद्दुःखमवाप्यते ॥ एतांगतिमहंगंतेत्यहर्निशमनिर्वृतः ॥२७॥
गर्भवासेमहद्दुःखंजायमानस्ययोनितः ॥ जातस्यबालभावेचवृद्धत्वेदुःखमेवच ॥ २८ ॥ कामेर्ष्याक्रोधसम्बन्धंयौवनं
चातिदुःसहम् ॥ दुःखप्रायावृद्धताचमरणेदुःखमुत्तमम् ॥ २९ ॥ कृष्यमाणश्चयाम्यैश्चनरकेषुचपात्यतः ॥ पुनश्चगर्भो

जन्माथमरणंनरकस्तथा ॥ ३० ॥ एवंसंसारचक्रेस्मिञ्जन्तवोघटियन्त्रवत् ॥ भ्राम्यन्तप्राकृतबन्धबद्धाविध्यन्तिचास
कृत् ॥ ३१ ॥ नास्तिताततसुखंकिंचिदत्रदुःखशताकुले ॥ तस्मान्मोक्षाययतताकथंसेव्यामयात्रयी ॥ ३१ ॥ इतिश्री
मार्कण्डेयपुराणे पितापुत्रसंवादे एकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ पितोवाच ॥ ॥ साधुवत्सत्वयाख्यातंसंसारगह
नंपरम् ॥ ज्ञानप्रदानसंभूतंसमाश्रित्यमहाफलम् ॥ १ ॥ तत्रतेनरकाःसर्वेयथावैरौरवस्तथा ॥ वर्णितास्तान्समाचक्ष्व
विस्तरेणमहामते ॥ २ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ रौरवस्तेसमाख्यातःप्रथमंनरकोमया ॥ महारौरवसंज्ञंतुशृणुष्वनरकं
पितः ॥ ३ ॥ अगम्यागमनेयेचअभक्ष्यभक्षणेरताः ॥ मित्रद्रोहकराश्चैवस्वामिविश्रंभघातकाः ॥ ४ ॥ परदाररता
श्चैवस्वदारपरिवर्जिनः ॥ मार्गभंगकरायेचतडागारामभेदकाः ॥ ५ ॥ एतेन्येचदुराचारादह्यन्तेतत्रकिंकरैः ॥ योजना
नांसहस्राणिसप्तपंचसमन्ततः ॥ तत्रताम्रमयीभूमिरधस्तस्यहुताशनः ॥ ६ ॥ तत्तापतप्तासासर्वाप्रोद्यद्विद्युत्समप्र
भा ॥ विभात्यतिमहारौद्रादर्शनस्पर्शनादिषु ॥ ७ ॥ तस्यांबद्धःकराभ्यांचपद्भ्यांचैवयमानुगैः ॥ मुच्यतेपापकृन्मध्ये
लुठ्यमानःसगच्छति ॥ ८ ॥ काकैर्बकैर्वृकोलूकैर्वृश्चिकैर्मशकैस्तथा ॥ भक्ष्यमाणस्तथागृध्रैर्द्रुतंमार्गेविकृष्यते ॥ ९ ॥
दह्यमानःपितर्मातर्भ्रातस्ताततेतिचाकुलः ॥ वदत्यसकृदुद्विग्नोनशान्तिमधिगच्छति ॥ १० ॥ एवंतस्मान्नरैर्मोक्षोह्यति
क्रान्तैरवाप्यते ॥ वर्षायुतायुतैःपापंयैःकृतंदुष्टबुद्धिभिः ॥ ११ ॥ तथान्यस्तुतमोनामसोऽतिशीतःस्वभावतः ॥ महारौ
रववद्दीर्घस्तथातितमसावृतः ॥ १२ ॥ गोवधश्चकृतोयेनभ्रातॄणांघातएवच ॥ अबन्नबालघातीचनीयतेशीतसंकरे ॥
॥ १३ ॥ शीतार्त्तास्तत्रधावन्तिनरास्तमसिदारुणे ॥ परस्परंसमासाद्यपरिरभ्याश्रयन्तिच ॥ १४ ॥ दन्तास्तेषांचभ

तैराप्यायितदेहोऽसौजन्तुर्वृद्धिमुपैतिवै ॥ १२॥ स्मृतितंत्रस्यप्रयान्त्यस्यबह्व्यःसंसारभूमयः ॥ ततोनिर्वेदमायातिपीड्य
मानइतस्ततः ॥ १३ ॥ पुनर्नैवंकरिष्यामिमुक्तमात्रइहोदरात् ॥ तथातथायतिष्यामिगर्भंनाप्स्याम्यहंयथा ॥ १४ ॥
इतिचिन्तयतेस्मृत्वाजन्मदुःखशतानिवै ॥ यानिपूर्वानुभूतानिदैवभूतानियानिवै ॥ १५ ॥ ततःकालक्रमाज्जन्तुःपरिवर्त
त्यधोमुखः ॥ नवमेदशमेवापिमासिसञ्जायतेततः ॥ १६ ॥ निष्क्राम्यमाणोवातेनप्राजापत्येनपोड्यते ॥ निष्क्राम्यते
चविलपन्हृदिदुःखनिपीडितः ॥ १७ ॥ निष्क्रान्तश्चोदरान्मूर्च्छामसह्यांप्रतिपद्यते ॥ प्राप्नोतिचेतनांचासौवायुस्पर्श
समन्वितः ॥ १८ ॥ ततस्तंवैष्णवीमायासमास्कन्दतिमोहिनी ॥ तयाविमोहितात्मासौज्ञानभ्रंशमवाप्नुते ॥ १९ ॥ भ्र
ष्टज्ञानोबालभावंततोजन्तुःप्रपद्यते ॥ ततःकौमारकावस्थांयौवनंवृद्धतामपि ॥ २० ॥ पुनश्चमरणंतद्वज्जन्मचाप्नोतिमा
नवः ॥ ततःसंसारचक्रेस्मिन्भ्राम्यतेघटियन्त्रवत् ॥ २१ ॥ कदाचित्स्वर्गमाप्नोतिकदाचिन्निरयंनरः ॥ निरयंचैवस्व
र्गंचकदाचिच्चमृतोऽश्नुते ॥ २२ ॥ कदाचिदत्रैवपुनर्जातःस्वंकर्मसोऽश्नुते ॥ कदाचिद्भुक्तकर्माचमृतःस्वल्पेनगच्छति ॥
॥ २३ ॥ कदाचिदल्पैश्चततोजायतेत्रशुभाशुभैः॥स्वर्लोकेनरकेवापिभुक्तप्रायोद्विजोत्तम ॥२४॥ नरकेषुमहद्दुःखमेतद्य
त्स्वर्गवासिनः ॥ दृश्यन्तेतातमोदन्तेपात्यमानाश्चनारकाः ॥ २५ ॥ स्वर्गेपिदुःखमतुलंयदारोहणकालतः ॥ प्रभृत्यहं
पतिष्यामीत्येतन्मनसिवर्तते ॥ २६ ॥ नरकांश्चैवसंप्रेक्ष्यमहद्दुःखमवाप्यते ॥ एतांगतिमहंगंतेत्यहर्निशमनिर्वृतः ॥२७॥ ॥२५॥
गर्भवासेमहद्दुःखंजायमानस्ययोनितः ॥ जातस्यबालभावेचवृद्धत्वेदुःखमेवच ॥ २८ ॥ कामेर्ष्याक्रोधसम्बन्धंयौवनं
चातिदुःसहम् ॥ दुःखप्रायावृद्धताचमरणेदुःखमुत्तमम् ॥ २९ ॥ कृष्यमाणश्चयाम्यैश्चनरकेषुचपात्यतः ॥ पुनश्चगर्भो

जन्माथमरणंनरकस्तथा ॥ ३० ॥ एवंसंसारचक्रेस्मिञ्जन्तवोघटियन्त्रवत् ॥ भ्राम्यन्तेप्राकृतैर्बन्धैर्बद्धावध्यन्तिचास
कृत् ॥ ३१ ॥ नास्तितातसुखंकिंचिदत्रदुःखशताकुले ॥ तस्मान्मोक्षाययततःकथंसेव्यामयात्रयी ॥ ३१ ॥ इतिश्री
मार्कण्डेयपुराणे पितापुत्रसंवादे एकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ पितोवाच ॥ ॥ साधुवत्सत्वयाख्यातंसंसारगह
नंपरम् ॥ ज्ञानप्रदानसंभूतंसमाश्रित्यमहाफलम् ॥ १ ॥ तत्रतेनरकाःसर्वेयथावैरौरवस्तथा ॥ वर्णितास्तान्समाचक्ष्व
विस्तरेणमहामते ॥ २ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ रौरवस्तेसमाख्यातःप्रथमंनरकोमया ॥ महारौरवसंज्ञंतुशृणुष्वनरकं
पितः ॥ ३ ॥ अगम्यागमनेयेचअभक्ष्यभक्षणेरताः ॥ मित्रद्रोहकराश्चैवस्वामिविश्रंभघातकाः ॥ ४ ॥ परदाररता
श्चैवस्वदारपरिवर्जिनः ॥ मार्गभंगकरायेचतडागारामभेदकाः ॥ ५ ॥ एतेन्येचदुराचारादत्यन्तेतत्रकिंकरैः ॥ योजना
नांसहस्राणिसप्तपंचसमन्ततः ॥ तत्रताम्रमयीभूमिरधस्तस्यहुताशनः ॥ ६ ॥ तत्तापतप्तासासर्वाप्रोद्यद्विद्युत्समप्र
भा ॥ विभात्यतिमहारौद्रादर्शनस्पर्शनादिषु ॥ ७ ॥ तस्यांबद्धःकराभ्यांचपद्भ्यांचैवयमानुगैः ॥ मुच्यतेपापकृन्मध्ये
लुठ्यमानःसगच्छति ॥ ८ ॥ काकैर्बकैर्वृकोलूकैर्वृश्चिकैर्मशकैस्तथा ॥ भक्ष्यमाणस्तथागृध्रैर्द्रुतंमार्गेविकृष्यते ॥ ९ ॥
दह्यमानःपितर्मातर्भ्रातस्तातेतिचाकुलः ॥ वदत्यसकृदुद्विग्नोनशान्तिमधिगच्छति ॥ १० ॥ एवंतस्मान्नरैर्मोक्षोत्यति
क्रान्तैरवाप्यते ॥ वर्षायुतायुतैःपापंयैःकृतंदुष्टबुद्धिभिः ॥ ११ ॥ तथान्यस्तुतमोनामसोऽतिशीतःस्वभावतः ॥ महारौ
रववद्दीर्घस्तथातितमसावृतः ॥ १२ ॥ गोवधश्चकृतोयेनभ्रातॄणांघातएवच ॥ अबन्नबालघातीचनीयतेशीतसंकरे ॥
॥ १३ ॥ शीतार्त्तास्तत्रधावन्तिनरास्तमसिदारुणे ॥ परस्परंसमासाद्यपरिरभ्याश्रयन्तिच ॥ १४ ॥ दन्तास्तेषांचभ

ज्यन्तेशीतार्त्तिपरिकम्पिताः ॥ क्षुत्तृष्णाप्रबलास्तत्रतथैवान्येऽप्युपद्रवाः ॥ १५ ॥ हिमखण्डवहोवायुर्भिनत्त्यस्थीनिदा
रुणः ॥ मज्जासृग्गलितंतस्मादश्नुवन्तिक्षुधान्विताः ॥ १६ ॥ लेलिह्यमानाभ्राम्यन्तेपरस्परसमागमे ॥ एवंतत्रापिसु
महान्क्लेशस्तमसिमानवैः ॥ १७ ॥ प्राप्यतेब्राह्मणश्रेष्ठयावद्दुष्कृतसंक्षयः ॥ निकृन्तनइतिख्यातस्ततोऽन्योनरकोत्तमः
॥ १८ ॥ तस्मिन्कुलालचक्राणिभ्राम्यन्त्यविरतंपितः ॥ अदृष्टंदृष्टवद्ब्रूयादश्रुतंश्रुतमेवच ॥ १९ ॥ एकाक्षरंगुरुंयस्तु
दुराचारोनमन्यते ॥ नशृणोतिगुरोर्वाक्यंशास्त्रवाक्यंतथैवच ॥ २० ॥ एतेपापाद्दुराचारास्तत्रतैर्यमपूरुषैः ॥ तेष्वा
रोप्यनिकृत्यन्तेकालसूत्रेणमानवाः ॥ २१ ॥ यमानुगांगुलिस्थेनआपादतलमस्तकम् ॥ नचैषांजीवितभ्रंशोजायते
द्विजसत्तम ॥ २२ ॥ छिन्नानितेषांशतशःखण्डान्यैक्यंव्रजन्तिच ॥ एवंवर्षसहस्राणिछिद्यन्तेपापकर्मिणः ॥ २३ ॥
तावद्यावदशेषंवैतत्पापंहिक्षयंगतम् ॥ अप्रतिष्ठंचनरकंशृणुष्वगदतोमम ॥ २४ ॥ यत्रस्थैर्नारकैर्दुःखमसत्यमनुभूयते ॥
स्वधर्मरतविप्राणांविघ्नंयस्तुसमाचरेत् ॥ २५ ॥ सबद्धैर्दारुणैःपाशैर्नीयतेचक्रसंकरैः ॥ तान्येवतत्रचक्राणिघटीयन्त्रा
णिचान्यतः ॥ २६ ॥ दुःखस्यहेतुभूतानिपापकर्मकृतांनृणाम् ॥ चक्रेष्वारोपिताःकेचिद्भ्राम्यन्तेतत्रमानवाः ॥ २७ ॥
यावद्वर्षसहस्राणिनतेषांस्थितिरन्तरा ॥ घटीयंत्रेषुचैवान्योबद्धस्तोयेयथाघटी ॥ २८ ॥ भ्राम्यन्तेमानवारक्तमुद्गिरन्तः
पुनःपुनः ॥ अन्त्रैर्मुखविनिष्क्रान्तैर्नेत्रैरग्रावलम्बिभिः ॥ २९ ॥ दुःखानितेप्राप्नुवन्तियान्यसत्यानिजन्तुभिः ॥ अ
सिपत्रवनंनामनरकंशृणुचापरम् ॥ ३० ॥ योजनानांसहस्रंयो[illegible] ॥ ब्रह्मचारिव्रतानांचतपसांवि
घ्नमाचरेत् ॥ ३१ ॥ असिपत्रवनंयांतियेसदोद्वेगकारिणः ॥ तप्ताःसूर्यकरैश्चण्डैर्यत्रातीवसुदारुणैः ॥ ३२ ॥ प्रपतन्ति

सदातत्रप्राणिनोनरकौकसः ॥ तन्मध्येचवनंरम्यंस्निग्धपत्रंविभाव्यते ॥ ३३ ॥ पत्राणितत्रखड्गानांफलानिद्विजसत्त
म ॥ श्वानश्चतत्रसबलाः स्वनन्त्ययुतशोभिताः ॥ ३४ ॥ महावक्रामहादंष्ट्राव्याघ्राइवभयानकाः ॥ ततस्तद्वनमा
लोक्यशिशिरच्छायमग्रतः ॥ ३५ ॥ प्रयान्तिप्राणिनस्तत्रतृट्तापपरिपीडिताः ॥ हामातर्हातातइतिक्रन्दन्तोऽतीवदुः
खिताः ॥ ३६ ॥ दह्यमानाङ्घ्रियुगलाधरणीस्थेनवह्निना ॥ तेषांगतानांतत्रासिपत्रपातीसमीरणः ॥ ३७ ॥ प्रवातिते
नपात्यन्तेतेषांखड्गास्तथोपरि ॥ ततः पतन्तितेभूमौज्वलत्पावकसंचये ॥ ३८ ॥ लेलिह्यमानेचातीवव्याप्ताशेषमही
तले ॥ सारमेयास्ततःशीघ्रंशातयन्तिशरीरतः ॥ ३९ ॥ तेषामंगानिरुदतांस्त्वंचश्वातीवभीषणाः ॥ असिपत्रवनंतातम
यैतत्कीर्तितंतव ॥ ४० ॥ अतःपरंभीमतरंतप्तकुम्भंनिबोधमे ॥ समन्ततस्तप्तकुम्भावह्निज्वालासमावृताः ॥ ४१ ॥
ज्वलदग्निचयोत्तप्तास्तैलायश्चूर्णपूरिताः ॥ तेषुदुष्कृतकर्माणोयाम्यैःक्षिप्तास्त्वधोमुखाः ॥ ४२ ॥ दूषयेद्धर्मशास्त्राणि
येचान्येतीर्थदूषकाः ॥ भुक्तभोगांतुयोनारीमिष्यमाणांप्रियांशुभाम् ॥ ४३ ॥ अदृष्टामपिदोषेणत्यजतेमूढचेतनः ॥ ते
समानीयपच्यंतेलोहकुम्भेषुशीघ्रतः ॥ ४४ ॥ क्वाथ्यन्तेविस्फुटद्गात्राज्वलन्मज्जाजलाविलाः ॥ स्फुटत्कपालनेत्रास्थि
छिद्यमानाविभीषणैः ॥ ४५ ॥ गृध्रैरुत्पाट्यमुच्यन्तेपुनस्तेष्वेववेगितैः ॥ पुनःसिमसिमायन्तेतैलेनैक्यंव्रजन्तिच ॥
॥ ४६ ॥ द्रवीभूतैःशिरोगात्रस्नायुमांसत्वगस्थिभिः ॥ ततोयाम्यैर्भटैराशुदर्वीघट्टनघट्टिताः ॥ ४७ ॥ कृतावर्त्तैर्महा
तैलैर्मथ्यन्तेपापकर्मिणः ॥ एषतेविस्तरेणोक्तस्तप्तकुम्भोमयापितः ॥ ४८ ॥ ॥ इति मार्कण्डेयपुराणेपितापुत्रसं
वादेमहारौरवादिनरकाख्यानकथनंनामद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ अहंवैश्यकुलेजातोजन्मन्यस्मात्तुसप्तमे ॥ समतीतेगवांरोधंनिपानेकृतवान्पुरा ॥ १ ॥ विपाकात्क
र्मणस्तस्यनरकंभृशदारुणम् ॥ संप्राप्तोऽग्निशिखानाथमयोमुखखगाकुलम् ॥ २ ॥ यन्त्रपीडनगात्रासृक्प्रवाहोद्भूतक
र्दमम् ॥ विकृष्यमाणदुष्कर्मितन्निपातरवाकुलम् ॥ ३ ॥ पात्यमानस्यमेतत्रसाग्रंवर्षशतंगतम् ॥ महातापार्तितप्तस्य
तृष्णादाहान्वितस्यच ॥ ४ ॥ तत्राल्हादकरःसद्यःपवनःसुखशीतलः ॥ करम्भवालुकाकुम्भमध्यस्थेवैसमागतः ॥ ५ ॥
अकस्मादेवभोतातनररत्नंसमागतम् ॥ तत्सम्पर्कादशेषाणांनाभवद्यातनानृणाम् ॥ ममचापियथास्वर्गेस्वर्गिणांनि
र्वृतिःपरा ॥ ६ ॥ किमेतदितिचाल्हादविस्तारस्तिमितेक्षणैः ॥ दृष्टमस्माभिरासन्नंनररत्नमनुत्तमम् ॥ ७ ॥ याम्यश्च
पुरुषोघोरोदण्डहस्तोल्लसत्प्रभः ॥ पुरतोदर्शयन्मार्गमितएहीतिचब्रुवन् ॥ ८ ॥ ततस्तेजन्तवःसर्वेमत्वातद्दर्शनात्सु
खम् ॥ ऊचुःप्रांजलयोभूपंक्षणमात्रंस्थितोभव ॥ ९ ॥ त्वद्गात्रसंगीपवनोह्यस्माकंसुखकारकः ॥ ततोसौनरकाभ्याशे
उपविष्टःकृपान्वितः ॥ १० ॥ पुरुषःसतदादृष्ट्वायातनाशतसंकुलम् ॥ नरकंप्राहतंयाम्यंकिङ्करंकृपयान्वितः ॥ ११ ॥
॥ पुरुषउवाच ॥ ॥ भोयाम्यपुरुषाचक्ष्वकिंमयादुष्कृतंकृतम् ॥ येनेदंयातनाभीमंप्राप्तोऽस्मिनरकंपरम् ॥ १२ ॥ विप
श्चिदितिविख्यातोजनकानामहंकुले ॥ जातोविदेहविषयेसम्यङ्मनुजपालकः ॥ १३ ॥ चातुर्वर्ण्यंस्वधर्मस्थंकृत्वासं
रक्षितंमया ॥ धर्मतोधर्मकल्पेनमनुनात्रयथापुरा ॥ १४ ॥ यज्ञैर्मयेष्टंबहुभिर्धर्मतःपालितामही ॥ नोत्सृष्टश्चैवसंग्रामो
नातिथिर्विमुखोगतः ॥ १५ ॥ पितृदेवर्षिभृत्याश्चसम्यक्परिचरितामया ॥ महातापार्तितप्तस्यतृष्णादाहार्दितस्यच ॥ १६ ॥
सर्वस्यजीवभूतस्यकृतंत्राणंसदामया ॥ कृतास्पृहाचनमयापरस्त्रीविभवादिषु ॥ १७ ॥ पर्वकालेषुपितरस्तिथिकालेषु

देवताः ॥ पुरुषंस्वयमायान्तिनिपानमिवधेनवः ॥ १८ ॥ यतस्तेविमुखायान्तिनिश्वस्यगृहमेधिनः ॥ तस्मादिष्ट
श्चपूर्त्तश्चधर्मौद्वावपिनश्यतः ॥ १९ ॥ पितृनिश्वासविध्वस्तंसप्तजन्मार्जितंधनम् ॥ त्रिजन्मप्रभवंदैवोनिश्वासोहन्त्य
संशयम् ॥ २० ॥ तस्माद्दैवेचपित्र्येचनित्यमेवहितोऽभवम् ॥ सोऽहंकथमिमंप्राप्तोनरकंभृशदारुणम् ॥ २१ ॥ ॥
॥ इति श्रीमार्कण्डेयपुराणेपितापुत्रसंवादेत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ पुत्रउवाच ॥ इतिपृष्टस्तदातेनशृण्वतांनोमहात्मना ॥ उवाचपुरुषोयाम्योघोरोऽपिप्रसृतंवचः ॥ १ ॥ ॥ यमकिङ्कर
उवाच ॥ महाराजयथात्थत्वंतथैतन्नात्रसंशयः ॥ किन्तुस्वल्पंकृतंपापंभवतास्मारयामितत् ॥ २ ॥ वैदर्भीतवयापत्नीपी
वरीनामनामतः ॥ ऋतुमत्याऋतुर्वन्ध्यस्त्वयातस्याःकृतःपुरा ॥ ३ ॥ सुशोभनायांकैकेय्यामासक्तेनततोभवान् ॥ ऋ
तुव्यतिक्रमात्प्राप्तोनरकंघोरमीदृशम् ॥ ४ ॥ होमकालेयथावह्निराज्यपातमवेक्षते ॥ ऋतौप्रजापतिस्तद्वद्बीजपातमवेक्ष
ते ॥ ५ ॥ यस्तमुल्लंघ्यधर्मात्माकामेष्वासक्तिमान्भवेत् ॥ सतुपित्र्यादृणात्पापमवाप्यनरकंपतेत् ॥ ६ ॥ एतावदेवतेपा
पंनान्यत्किञ्चनविद्यते ॥ तदेह्यागच्छपुण्यानामुपभोगायपार्थिव ॥ एतच्छ्रुत्वातुराजर्षिःकृपयाजनकोब्रवीत् ॥ ७ ॥
॥ राजोवाज ॥ ॥ यास्यामिदेवानुचरयत्रत्वंमांनयिष्यसि ॥ किंचित्पृच्छामितन्मेत्वंयथावद्वक्तुमर्हसि ॥ ८ ॥ वज्रतुण्डा
स्त्वमीकाकाःपुंसांनयनहारिणः ॥ पुनःपुनश्चनेत्राणितद्वदेषांभवन्तिहि ॥ ९ ॥ किंकर्मकृतवन्तश्चकथयैतज्जुगुप्सितम् ॥
हरन्त्येषांतथाजिह्वांजायमानांपुनर्नवाम् ॥ १० ॥ करपत्रेणपाट्यन्तेकस्मादेतेऽतिदुःखिताः ॥ करम्भवालुकास्थाश्चतथै
तेक्काथतैलगाः ॥ ११ ॥ अयोमुखैःखगैश्चैवकृष्यन्तेकिंविधावद ॥ विश्लिष्टदेहबन्धार्तिमहारावविराविणः ॥ १२ ॥ अय

श्वंचुनिपातेनसर्वाङ्गक्षतविक्षताः ॥ किमेतेनिःस्वनन्तोपितुद्यन्तेऽहर्निशंनराः ॥ १३ ॥ एताश्चान्याश्चदृश्यन्तेयातनाः
पापकर्मिणाम् ॥ येनकर्मविपाकेनतन्ममोद्देशतोवद ॥ १४ ॥ ॥ यमकिङ्करउवाच ॥ ॥ यन्मांपृच्छसिभूपालपापकर्मफ
लोदयम् ॥ तत्तेऽहंसंप्रवक्ष्यामिसंक्षेपेणयथातथम् ॥ १५ ॥ पुण्यापुण्येहिपुरुषःपर्यायेणसमश्नुते ॥ भुञ्जतश्चक्षयंया
तिपापंपुण्यमथापिवा ॥ १६ ॥ नतुभोगादृतेपुण्यंपापंवाकर्ममानवः ॥ परित्यजतिभोगाच्चपुण्यापुण्येनिबोधमे ॥१७॥
दुर्भिक्षादेवदुर्भिक्षंक्लेशात्क्लेशंभयाद्भयम् ॥ मृतेभ्यःप्रमृतायान्तिदरिद्राःपापकर्मिणः ॥ १८ ॥ गतिंनानाविधांयान्तिज
न्तवःकर्मबन्धनात् ॥ उत्सवादुत्सवंयान्तिस्वर्गात्स्वर्गंसुखात्सुखम् ॥ १९ ॥ श्रद्दधानाश्चदान्ताश्चधनदाःशुभका
रिणः ॥ व्याघ्रकुंजरदुर्गाणिसर्पचौरभयानितु ॥ २० ॥ हताःपापेनगच्छन्तिपापिनःकिमतःपरम् ॥ सुगन्धिमाल्यस
द्वस्त्रसाधुयानासनाशनाः ॥ २१ ॥ स्तूयमानाःसदायान्तिपुण्यैःपुण्याटवीष्वपि ॥ अनेकशतसाहस्रजन्मसंचयसं
चितम् ॥ २२ ॥ पुण्यापुण्यंनृणांतद्वत्सुखदुःखांकुरोद्भवम् ॥ यथाबीजंहिभूपालपयांसिसमवेक्षते ॥ २३ ॥ पुण्यापु
ण्येतथाकालदेशान्यकर्मकारकम् ॥ स्वल्पंपापंकृतंपुंसांदेशकालोपपादितम् ॥ २४ ॥ पादन्यासकृतंदुःखंकण्टको
त्थंप्रयच्छति ॥ तत्प्रभूततरंस्थूलशंकुकीलकसम्भवम् ॥ २५ ॥ दुःखंयच्छतितद्वच्चशिरोरोगादिदुःसहम् ॥ अपथ्या
शनशीतोष्णश्रमतापादिकारकम् ॥ २६ ॥ तथान्योन्यमपेक्षन्तेपापानिफलसङ्गमे ॥ एवंमहान्तिपापानिदीर्घरोगा ॥२८॥
दिकाःक्रियाः ॥ २७ ॥ तद्वच्छस्त्राग्निकृच्छ्रार्तिंबन्धनादिफलायवै ॥ स्वल्पंपुण्यंशुभंगन्धंहेलयासम्प्रयच्छति ॥२८॥

स्पर्शंवाप्यथवाशब्दंरसंरूपमथापिवा ॥ चिराद्गुरुतरंतद्वन्महान्तमपिकालजम् ॥ २९ ॥ एवंचसुखदुःखानिपुण्याप

ण्योद्भवानिवै ॥ भुञ्जानोऽनेकसंसारसम्भवानीहतिष्ठति ॥३० ॥ जातिदेशावरुद्धानिज्ञानाज्ञानफलानिच ॥ तिष्ठ
न्तितत्रपृक्तानिलिङ्गमात्रेणचात्मनि ॥ ३१ ॥ कर्मणामनसावाचानकदाचित्कचिन्नरः ॥ अकुर्वन्पापकंकर्मपुण्यंवा
प्यवतिष्ठते ॥ ३२ ॥ यद्यत्प्राप्नोतिपुरुषःसुखंदुःखमथापिवा ॥ प्रभूतमथवास्वल्पंविक्रियाकारिचेतसः ॥ ३३ ॥ ता
वतातस्यपुण्यंवापापंवाप्यथचेतरत् ॥ ३४ ॥ उपभोगात्क्षयंयातिभुज्यमानमिवाशनम् ॥ एवमेतेमहापापंयातनाभिर
हर्निशम् ॥ ३५ ॥ क्षपयन्तिनराघोरंनरकान्तविवर्तिनः ॥ तथैवराजन्पुण्यानिस्वर्गलोकेमरैःसह ॥ ३६ ॥ गन्धर्वसिद्धा
प्सरसांगीताद्यैरुपभुंजते ॥ देवत्वेमानुषत्वेचतिर्यक्त्वे चशुभाशुभम् ॥ ३७ ॥ पुण्यपापोद्भवंभुंक्तेसुखदुःखोपलक्षणम् ॥
यत्त्वंपृच्छसिमांराजन्यातनाःपापकर्मिणाम् ॥ ३८॥ केनकेनेतिपापेनतत्तेवक्ष्याम्यशेषतः ॥ दुष्टेनचक्षुषादृष्टाःपर
दारानराधमैः ॥ ३९॥ मानसेनचदुष्टेनपरद्रव्यंचसस्पृहैः ॥ वज्रतुंडाःखगास्तेषांहरंत्येतेविलोचने ॥४० ॥ पुनःपुनश्चसं
भूतिरक्ष्णोरेषांभवत्यथ ॥ यावतोक्षिनिमेषांस्तुपापमेभिर्नृभिःकृतम् ॥ ४१ ॥ तावद्वर्षसहस्राणिनेत्रार्तिंप्राप्नुवंत्युत ॥
असच्छास्त्रोपदेशास्तुयैर्दत्तायैश्चमंत्रिताः ॥ ४२॥ सम्यग्दृष्टेर्विनाशायरिपूणामपिमानवैः ॥ यैःशास्त्रमन्यथाप्रोक्तंयैरस
द्वागुदाहृता ॥ ४३ ॥ वेददेवद्विजातीनांगुरोर्निन्दाचयैःकृता ॥ हरंतितेषांजिह्वाश्चजायमानाःपुनःपुनः ॥ ४४ ॥तावतोव
त्सरानेतेवज्रतुंडाःसुदारुणाः ॥ मित्रभेदंतथापित्रापुत्रस्यस्वजनस्यच ॥ ४५ ॥ यज्वोपाध्याययोर्मात्रासुतस्यसह
चारिणः ॥ भार्यापत्योश्चयेकेचिद्भेदंचक्रुर्नराधमाः ॥ ४६ ॥ तइमेपश्यपाट्यंतेकरपत्रेणपार्थिव ॥ परोपतापकायेचयेचा
ह्लादनिषेधकाः ॥ ४७॥ तालवृंतानिलस्थानचंदनोशीरहारिणः ॥ प्राणान्तिकंददुस्तापमदुष्टानांचयेऽधमाः ॥ ४८ ॥

मा०पु० करम्भवालुकासंस्थास्तइमेपापभागिनः ॥ भुङ्क्तेश्राद्धंतुयोऽन्यस्यनरोऽन्येननिमंत्रितः ॥ ४९ ॥ दैवेवाप्यथवापैत्र्ये अ०
॥२९॥ सद्विधाकृष्यतेखगैः ॥ मर्माणियस्तुसाधूनामसद्वाग्भिर्निकृन्तति ॥ ५० ॥ तमिमेतुदमानास्तुखगास्तिष्ठन्त्यवारि १४
ताः ॥ यःकरोतिचपैशुन्यमन्यवागन्यथामतिः ॥ ५१ ॥ पाट्यतेहिद्विधाजिह्वातस्येत्थंनिशितैःक्षुरैः ॥ मातापित्रोर्गु
रूणांचयेऽवज्ञांचक्रुरुद्धताः ॥ ५२ ॥ तइमेपूयविण्मूत्रगर्त्तेमज्जन्त्यधोमुखाः ॥ देवतातिथिभूतेषुभृत्येष्वभ्यागतेषुच॥
॥ ५३ ॥ अभुक्तवत्सुयेऽश्नन्तितद्वत्पित्रग्निपक्षिषु ॥ दुष्टास्तेपूयनिर्यासभुजःसूचीमुखास्तुते ॥ ५४ ॥ जायन्तेगि
रिवर्ष्माणःपश्यैतेयादृशानराः ॥ एकपंक्त्यातुयेविप्रमथवेतरवर्णजम् ॥ ५५ ॥ विषमंभोजयन्तीहविड्भुजस्तइमेय
था ॥ एकसार्थप्रयातंयेनिःस्वमर्थार्थिनंनरम् ॥ ५६ ॥ अपास्यस्वान्नमश्नन्तितइमेश्लेष्मभोजिनः ॥ गोब्राह्मणाग्न
यःस्पृष्टायैरुच्छिष्टैर्नरेश्वर ॥ ५७ ॥ तेषामेतेऽग्निकुण्डेषुप्रज्वलत्स्वाहिताःकराः ॥ सूर्येन्दुतारकादृष्टायैरुच्छिष्टैस्तु
कामतः ॥५८॥ तेषांयाम्यैर्नरैर्नेत्रेन्यस्तोवह्निःसमिध्यते ॥ गावोऽग्निर्जननीविप्रोज्येष्ठभ्रातापितास्वसा ॥५९॥ जामयो
गुरवोवृद्धायैःस्पृष्टास्तुपदान्नृभिः ॥ बद्धांघ्रयस्तेनिगडैर्लौहैरग्निप्रतापितैः ॥ ६० ॥ अंगारराशिमध्यस्थास्तिष्ठन्त्या
जानुदाहिनः ॥ पायसंकृसरंछागंदेवान्नानिचयानिवै ॥ ६१ ॥ भुक्तानियैरसंस्कृत्यतेषांनेत्राणिपापिनाम् ॥ निपा
तितानांभूपृष्ठेउद्धृत्ताक्षिनिरीक्षताम् ॥ ६२ ॥ सन्दंशैःपश्यकृष्यन्तेनरैर्याम्यैर्मुखात्ततः ॥ गुरुदेवद्विजातीनांवेदानांच ॥२९॥
नराधमैः ॥ ६३ ॥ निन्दानिशामितायैश्चपापानामभिनन्दताम् ॥ तेषामयोमयान्कीलानग्निवर्णान्पुनःपुनः॥६४॥

कर्णेषुपूरयन्त्येतेयाम्याविलपतामपि ॥ यैःप्रपादेवविप्रौकोदेवालयसभाःशुभाः ॥ ६५ ॥ भङ्क्त्वाविध्वंसमानीताः

क्रोधलोभानुवर्त्तिभिः ॥ तेषामेतैःशितैःशस्त्रैर्मुहुर्विलपतांत्वचः ॥ ६६ ॥ पृथक्कुर्वन्तिवैयाम्याःशरीरादतिदारुणाः ॥
गोब्राह्मणकर्मार्गास्तुयेऽवमेहन्तिमानवा ॥ ६७ ॥ तेषामेतानिकृष्यन्तेगुदेनांत्राणिवायसैः ॥ दत्त्वाकन्यांयएकस्मैद्वि
तीयायप्रयच्छति ॥६८॥ सत्वेवंनैकधाछिन्नःक्षारनद्यांप्रवाह्यते ॥ स्वपोषणपरोयस्तुपरित्यजतिमानवः ॥ ६९ ॥ पुत्रभृ
त्यकलत्रादिबन्धुवर्गमकिंचनम् ॥ दुर्भिक्षेसंभ्रमेवापिसोऽप्येवंयमकिंकरैः ॥ ७० ॥ उत्कृत्यदत्तानिमुखेस्वमांसान्यश्नुते
क्षुधा ॥ शरणागतान्यस्त्यजतिलोभाद्युत्कोचजीविकः ॥ ७१ ॥ सोऽप्येवंयंत्रपीडाभिःपीड्यतेयमकिंकरैः ॥ सुकृतंयेप्रय
च्छंतियावज्जन्मकृतंनराः ॥७२॥ तेपिष्यन्तेशिलापेषैर्यथैतेपापकर्मिणः॥ न्यासापहारिणोबद्धाःसर्वगात्रेषुबन्धनैः॥७३॥
कृमिवृश्चिककाकोलैर्भुज्यन्तेऽहर्निशंनराः॥ क्षुत्क्षामास्तृट्पतज्जिह्वातालवोवेदनातुराः॥७४॥दिवामैथुनिनःपापाःपरदा
रभुजश्चये ॥ तथैवकण्टकैस्तीक्ष्णैरायसैःपश्यशाल्मलिम् ॥७५॥आरोपिताविभिन्नांगाःप्रभूतासृक्स्रवाविलाः ॥ मूषाया
मपिपश्यैतान्ध्मायमानान्यमानुगैः ॥७६॥ पुरुषैःपुरुषव्याघ्रपरदारावमर्शिनः ॥ उपाध्यायमधःकृत्वास्तब्धोयोऽध्ययनं
नरः ॥ ७७ ॥ गृह्णातिशिल्पमथवासोऽप्येवंशिरसाशिलां॥ बिभ्रत्क्लेशमवाप्नोतिजनमार्गेऽतिपीडितः ॥७८॥ क्षुत्क्षामोऽ
हर्निशंभारपीडाव्यथितमस्तकः ॥ मूत्रश्लेष्मपुरीषाणियैरुत्सृष्टानिवारिणि॥७९॥ तइमेश्लेष्मविण्मूत्रदुर्गन्धंनरकंगताः॥
परस्परंचमांसानिभक्षयन्तिक्षुधान्विताः ॥८०॥ भुक्तंनातिथ्यविधिनापूर्वमेभिःपरस्परम् ॥ अपविद्धास्तुयैर्वेदावह्नयश्चा
हिताग्निभिः॥८१॥ तइमेशैलशृंगाग्रात्पात्यन्तेऽधःपुनःपुनः ॥ पुनर्भूपतयोजीर्णायावज्जीवंतियेनराः ॥ ८२ ॥ इमेकृमि

१ मूल्यं गृहीत्वा स्वकृतानुष्ठानादिफलं विक्रीणन्तीत्यर्थः । २ पुनर्भूपतयो येन मासप्रावकालतुराः इत्येकस्मिन्पुस्तके ।

त्वमापन्नाभक्ष्यंतेऽत्रपिपीलिकैः ॥ नीचप्रतिग्रहादानाद्याजनान्नित्यसेवनात् ॥ ८३ ॥ पाषाणमध्यकीटत्वंनरःसततमश्नु
ते ॥पश्यतोभृत्यवर्गस्यामित्रस्याप्यतिथेस्तथा ॥ ८४ ॥ एकोमिष्टान्नभुग्भुंक्तेज्वलदंगारसंचयम् ॥ वृकैर्भयंकरैःपृष्ठंनि
त्यमस्योपभुज्यते ॥ ८५ ॥ पृष्ठमांसंनृपैतेनयतोलोकस्यभक्षितम् ॥ अंधोऽथबधिरोमूकोभ्राम्यतेऽत्रक्षुधातुरः ॥ ८६ ॥
अकृतज्ञोऽधमःपुंसामुपकारिषुवर्त्तते ॥ अयंकृतघ्नोमित्राणामपकारीसुदुर्मतिः ॥ ८७ ॥ तप्तकुंभेनिपतितोविलप
न्यातिशोषणम् ॥ करंभवालुकांतस्मात्ततोयंत्रावपीडनम् ॥ ८८ ॥ असिपत्रवनंतस्मात्करपत्रेणपाटनम् ॥ कालसूत्रे
तथाच्छेदमनेकाश्चैवयातनाः ॥ ८९ ॥ प्राप्यनिष्कृतिमेतस्मान्नवेद्मिकथमेष्यति ॥ श्राद्धेसंगतिनोविप्राःसमुपेत्यपर
स्परम् ॥ ९० ॥ दुष्टाहिनिःसृतंफेनंसर्वांगेभ्यःपिबंतिवै ॥ सुवर्णस्तेयीविप्रघ्नःसुरापोगुरुतल्पगः ॥ ९१ ॥ अधश्चोर्ध्वंचदी
प्ताग्नौदह्यमानाःसमंततः ॥ ९२ ॥ तिष्ठंत्यब्दसहस्राणिसुबहूनिततःपुनः ॥ जायंतेमानवाःकुष्ठक्षयरोगादिचिह्निताः ॥ ९३ ॥
मृताःपुनश्चनरकंपुनर्जाताश्चतादृशम् ॥ व्याधिमृच्छंतिकल्पांतपरिमाणंनराधिपः ॥ ९४ ॥ गोघ्नोन्यूनतरंयातिनरकेऽथ
त्रिजन्मनि ॥ तथोपपातकानांचसर्वेषामितिनिश्चयः ॥ ९५ ॥ नरकप्रच्युतायान्तियैर्यैर्विहितपातकैः ॥ प्रयांतियोनिजाता
नितन्मेनिगदतःशृणु ॥ ९६ ॥ इतिमा०पु०पितापुत्रसवादेयमकिंकरसंवादेस्वकृतकर्मभुक्तिकथनंनामचतुर्दशोध्यायः १४
॥ यमकिङ्कर उवाच ॥ पतितात्प्रतिगृह्याथखरयोनिंव्रजेद्द्विजः ॥ नरकात्प्रतिमुक्तस्तुकृमिःपतितयाजकः ॥ १ ॥ उपा
ध्यायव्यलीकंतुकृत्वाश्वाभवतिद्विजः ॥ तज्जायांमनसावाचातद्धन्यंवापिकामयेत् ॥ २ ॥ गर्दभोजायतेजन्तुःपित्रो ॥३०॥
श्चाप्यवमानकः ॥ मातापितरावाक्रुश्यसारिकासम्प्रजायते ॥ ३ ॥ भ्रातुःपत्न्यवमन्ताचकपोतत्वंप्रपद्यते ॥ तावेवपीड

यित्वातुकच्छपत्वंप्रपद्यते ॥ ४ ॥ भर्तृपिण्डमुपाश्नन्यस्तदिष्टंननिषेवते ॥ सोऽपिमोहसमापन्नोजायतेवानरोमृतः ॥ ५ ॥
न्यासापहर्त्तानरकाद्विमुक्तोजायतेकृमिः ॥ असूयकश्चनरकान्मुक्तोभवतिराक्षसः ॥ ६ ॥ विश्वासहन्ताचनरोमीनयोनौप्र
जायते ॥ धान्यंयवांस्तिलान्माषान्कुलत्थान्सर्षपांश्चणान् ॥ ७ ॥ कलायान्कलमान्मुद्गान्गोधूमानतसीस्तथा ॥ सस्या
न्यन्यानिवाहत्वामोहाज्जन्तुरचेतनः ॥ ८ ॥ सञ्जायतेमहावक्त्रोमूषिकोबभ्रुसन्निभः ॥ परदाराभिमर्शात्तुवृकोघोरोऽभि
जायते ॥ ९ ॥ श्वाशृगालोबकोगृध्रोव्यालःकङ्कस्तथाक्रमात् ॥ भ्रातृभार्य्यांचदुर्बुद्धिर्योधर्षयतिपापकृत् ॥ १० ॥ पुंस्को
किलत्वमाप्नोतिसचापिनरकाच्च्युतः ॥ सखिभार्य्यांगुरोर्भार्य्यांराजभार्य्यांचपापकृत् ॥ ११ ॥ प्रधर्षयित्वाकामात्माशू
करोजायतेनरः ॥ यज्ञदानविवाहानांविघ्नकर्त्ताभवेत्कृमिः ॥ १२ ॥ पुनर्दातातुकन्यायाःकृमिरेवोपजायते ॥ देवतापितृ
विप्राणामदत्वायोऽन्नमश्नुते ॥ १३ ॥ प्रमुक्तोनरकात्सोऽपिवायसःसम्प्रजायते ॥ ज्येष्ठंपितृसमंवापिभ्रातरंयोवमन्यते
॥ १४ ॥ नरकात्सोपिविभ्रष्टःक्रौंचयोनौप्रजायते ॥ शूद्रश्चब्राह्मणींगत्वाकृमियोनौप्रजायते ॥ १५ ॥ तस्यामपत्यमुत्पा
द्यकाष्ठान्तःकीटकोभवेत् ॥ शूकरःकृमिकोमगुश्चण्डालश्चप्रजायते ॥ १६ ॥ अकृतज्ञोऽधमःपुंसांविमुक्तोनरकान्नरः ॥ कृ
तघ्नःकृमिकःकीटःपतङ्गोवृश्चिकस्तथा ॥ १७ ॥ मत्स्यस्तुवायसःकूर्मःपुक्कसोजायतेततः ॥ अशस्त्रंपुरुषंहत्वानरःसंजायते
खरः ॥ कृमिःस्त्रीवधकर्त्ताचबालहंताचजायते ॥ १८ ॥ भोजनंचोरयित्वातुमक्षिकाजायतेनरः ॥ तत्राप्यस्तिविशेषोवैभोजन
स्यशृणुष्वतत् ॥ १९ ॥ हत्वादुग्धंतुमार्जारोजायतेनरकाच्च्युतः ॥ तिलपिण्याकसंमिश्रमन्नंहत्वातुमूषकः ॥ २० ॥ घृतं
हत्वातुनकुलःकाकोमद्गुरजामिषं ॥ मत्स्यमांसापहृत्काकःश्येनोमेषामिषापहृत् ॥ २१ ॥ चिरीवाकस्त्वपहृतेलवणेदधिवा

क्रमिः ॥ चोरयित्वापयश्चापिबलाकासंप्रजायते ॥ २२ ॥ यस्तुचोरयतेतैलंतैलपायीसजायते ॥ मधुहत्वानरोदंशोपूपं
हत्वापिपीलिका ॥ २३ ॥ चोरयित्वाहविष्यान्नंजायतेगृहगोधकः ॥ आसवंचोरयित्वातुतित्तिरित्वमवाप्नुयात् ॥ २४॥ अ
योहत्वातुपापात्मावायसःसंप्रजायते ॥ पात्रेकांस्येपिहारीतःकपोतोरौप्यभाजने ॥ २५ ॥ हत्वातुकांचनंभाडंक्रमियो
नौप्रजायते ॥ कौशेयंचोरयित्वातुचक्रवाकत्वमृच्छति ॥२६॥ कोशकारश्चकौशेयेहृतेवस्त्रेभिजायते ॥ दुकूलेशार्ङ्गकःपापो
हृतेचैवांशुकेशुकः ॥ २७ ॥ ऋक्षश्चैवाविकंहत्वावस्त्रंक्षौमंचजायते ॥ कार्पासिकेहृतेक्रौंचोवह्नेर्हर्ताबकःखरः ॥ २८ ॥ मयू
रोवर्णकान्हत्वापत्रशाकंचजायते ॥ जीवंजीवकतांयातिरक्तवस्त्रापहृन्नरः ॥२९॥ छुंछुंदरीशुभान्गंधान्वासोहत्वाशशोभ
वेत् ॥ खंजःपलालहरणेकाष्ठहृद्घुणकीटकः ॥ ३० ॥ पुष्पापहृद्दरिद्रस्तुपंगुर्यानापहृन्नरः ॥ शाकहर्त्ताचहारीतस्तोयहर्त्ता
चचातकः ॥ ३१ ॥ भूमिहृन्नरकान्गत्वारौरवादीन्सुदारुणान् ॥ तृणगुल्मलतावल्लित्वक्सारतरुतांक्रमात् ॥३२॥ प्राप्य
क्षीणाल्पपापस्तुनरोभवतिवैततः ॥ वृषस्यवृषणौछित्वाषंढत्वंप्राप्नुयान्नरः ॥ ३३ ॥ परिहृत्यतथाभूयोजन्मनामेकविंश
तिः ॥ क्रमिःकीटःपतंगोवापक्षीतोयचरोमृगः ॥३४॥ गोत्वंचप्राप्यचांडालपुल्कसादिजुगुप्सितं॥ पंग्वंधोबधिरःकुष्ठीय
क्ष्मणाचप्रपीडितः ॥ ३५ ॥ मुखरोगाक्षिरोगैश्चगुदरोगैश्चबाध्यते ॥ अपस्मारीचभवतिशूद्रत्वंचसगछति ॥ ३६ ॥ एषए
वक्रमोदृष्टोगोसुवर्णादिहारिणां ॥ विद्यापहारिणांचैवनिष्क्रयभ्रंशिनांगुरो ॥ ३७॥ जायामन्यस्यपारक्यांपुरुषःप्रतिपाद ॥३१॥
येत् ॥ प्राप्नोतिषंढतांमूढोयातनाभ्यःपरिच्युतः ॥ ३८ ॥ यःकरोतिनरोहोममसमिद्धेहुताशने ॥ सोजीर्णघनदुःखार्तोमं
दाग्निरभिजायते ॥ ३९ ॥ परनिंदाकृतघ्नत्वंपरमर्मोपघट्टनं ॥ नैष्ठुर्यंनिर्घृणत्वंचपरदारोपसेवनम् ॥४० ॥ परस्वहरणाशौ

चदेवतानांचकुत्सनं ॥ निकृत्यावंचनानृणांकार्पण्यंचनृणांवधः ॥ ४१ ॥ यानिचप्रतिषिद्धानितद्वृत्तिंचप्रशंसतां ॥ उपल
क्षणानिजानीयान्मुक्तानांनरकादनु ॥ ४२ ॥ दयाभूतेषुसद्वादःपरलोकंप्रतिक्रिया ॥ सत्याभूतहिताचोक्तिर्वेदप्रामाण्यद
र्शनं ॥ ४३ ॥ गुरुदेवर्षिसिद्धर्षिपूजनंसाधुसंगमः ॥ सत्क्रियाभ्यसनंमैत्रीचैतद्बुध्येतपंडितः ॥ ४४ ॥ अन्यानिचैवसद्धर्मक्रि
याभूतानियानिच ॥ स्वर्गच्युतानांलिंगानिपुरुषाणमपापिनां ॥ ४५ ॥ एतदुद्देशतोराजन्भवतःकथितंमया ॥ स्वकर्म
फलभोक्तॄणांपुण्यानांपापिनांतथा ॥ ४६ ॥ तदेह्यन्यत्रगच्छामोदृष्टंसर्वंत्वयाधुना ॥ त्वयाचदृष्टोनरकस्तदेह्यन्यत्रगम्य
तां ॥ ४७ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ ततस्तमग्रतःकृत्वासराजागंतुमुद्यतः ॥ ततश्चसर्वैरुत्क्रुष्टंयातनास्थायिभिर्नृभिः ॥
॥ ४८ ॥ प्रसादंकुरुभूपेतितिष्ठतावन्मुहूर्त्तकं ॥ त्वदंगसंगीपवनोमनोह्लादयतेहिनः ॥ ४९ ॥ परितापंचगात्रेषुपीडाबा
धांचकृत्स्नशः ॥ अपहंतिनरव्याघ्रकृपांकुरुमहीपते ॥ ५० ॥ एतच्छ्रुत्वावचस्तेषांतंयाम्यंपुरुषंततः ॥ पप्रच्छकथमेते
षामाह्लादोमयितिष्ठति ॥ ५१ ॥ किंमयाकर्मतत्पुण्यंमर्त्यलोकेमहत्कृतं ॥ अह्लाददायिनीव्युष्टिर्यस्येयंतदुदीरय ॥
॥ ५२ ॥ ॥ याम्यउवाच ॥ ॥ पितृदेवातिथिप्रेष्यशिष्टेनान्नेनतेतनुः ॥ पुष्टिमभ्यागतायस्मातद्गतंचमनोयतः ॥ ५३ ॥
ततस्त्वद्गात्रसंसर्गीपवनोह्लाददायकः ॥ पापकर्मकृतोराजन्यातनानप्रबाधते ॥ ५४ ॥ अश्वमेधादयोयज्ञास्त्वयेष्टावि
धिवद्यतः ॥ ततस्त्वद्दर्शनाद्याम्यायंत्रशस्त्राग्निवायसाः ॥ ५५ ॥ पीडनच्छेददाहादिमहादुःखस्यहेतवः ॥ मृदुत्वमागतारा
जंस्तेजसोपहतास्तव ॥ ५६ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ नस्वर्गेब्रह्मलोकेवातत्सुखंप्राप्यतेनरैः ॥ यदार्त्तजंतुनिर्वाणदानो
त्थमितिमेमतिः ॥ ५७ ॥ यदिमत्सन्निधावेतान्यातनानप्रबाधते ॥ ततोभद्रमुखाऽत्राहंस्थास्येस्थाणुरिवाचलः ॥ ५८ ॥

॥ यमपुरुषउवाच ॥ ॥ एहिराजेंद्रगच्छामिनिजपुण्यसमार्जितान् ॥ भुंक्षभोगांस्तुभुज्यंतुयातनाःपापकर्मिणः ॥ ५९ ॥
॥ राजोवाच ॥ ॥ तस्मान्नतावद्यास्यामियावदेतेसुदुःखिताः ॥ मत्सन्निधानात्सुखिनोभवंतिनरकौकसः ॥ ६० ॥ धि
क्तस्यजीवितंपुंसःशरणार्थिनमागतम् ॥ योनार्त्तमनुगृह्णातिवैरिपक्षमपिध्रुवम् ॥ ६१ ॥ यज्ञदानतपांसीहपरत्रचनभूतये
भवंतितस्ययस्यार्त्तपरित्राणेनमानसं ॥ ६२ ॥ नरस्ययस्यकठिनंमनोबालातुरादिषु ॥ वृद्धेषुचनतंमन्येमानुषंराक्षसोहि
सः ॥ ६३ ॥ एषांमत्सन्निकर्षात्तुयद्यग्निपरितापजम् ॥ तथोग्रगंधजंवापिदुःखंनरकसंभवं ॥ ६४ ॥ क्षुत्पिपासोद्भवंदुःखंय
च्चमूर्छाप्रदंमहत् ॥ विनाशमेतितद्भद्रमन्येस्वर्गसुखात्परम् ॥ ६५ ॥ प्राप्स्यंतेतेयदिसुखंबहवोदुःखितेमयि ॥ किंवाप्राप्तं
मयानस्यात्तस्मात्त्वंव्रजमाचिरं ॥ ६६ ॥ ॥ याम्यउवाच ॥ ॥ एषधर्मश्चशक्रश्चत्वांनेतुंसमुपागतौ ॥ अवश्यमस्मा
द्गंतव्यंतस्मात्पार्थिवगम्यताम् ॥ ६७ ॥ ॥ धर्मउवाच ॥ ॥ नयामित्वामहंस्वर्गंत्वयासम्यगुपासितः ॥ विमानमेतदा
रुह्यमाविलंबस्वगम्यताम् ॥ ६८ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ नरकेमानवाधर्मपीड्यमानाःसहस्रशः ॥ त्राहीत्यमीचक्रंदं
तिमामतोनव्रजाम्यहम् ॥ ६९ ॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ ॥ कर्मणानरकप्राप्तिरेषांपापिष्ठकर्मणाम् ॥ स्वर्गस्त्वयापिगंतव्योनृपपु
ण्येनकर्मणा ॥ ७० ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ यदिजानासिधर्मत्वंत्वंवादेवशतक्रतो ॥ ममयावत्प्रमाणंतुशुभंतद्वक्तुमर्ह
थः ॥ ७१ ॥ ॥ धर्मउवाच ॥ ॥ अब्बिंदवोयथांभोधौयथावादिवितारकाः ॥ यथावावर्षतोधारागंगायांसिकतायथा ॥ ॥३२॥
॥ ७२ ॥ असंख्येयोमहाराजन्नानायोनिषुजंतवः ॥ तथातवापिपुण्यस्यसंख्यानैवोपपद्यते ॥ ७३ ॥ अनुकंपामिमाम
द्यनारकेष्विहकुर्वता ॥ तदेवशतसाहस्रसंख्यानीतंत्वयानृप ॥ ७४ ॥ तद्गच्छत्वंनृपश्रेष्ठतद्भोक्तुममरालयं ॥ एतेतुनरकेपापं

क्षपयंतुस्वंकर्मजम् ॥ ७५ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ कथंस्पृहांकरिष्यंतिमत्संपर्कायमानवाः ॥ यदिमत्संनिधावेषामु
त्कर्षोनोपपद्यते ॥ ७६ ॥ तस्माद्यत्सुकृतंकिंचिन्ममास्तित्रिदशाधिप ॥ मुच्यंतांतेननरकात्पापिनोयातनागताः ॥ ७७ ॥
॥ इंद्रउवाच ॥ ॥ एवमूर्ध्वतरंस्थानंत्वयाप्राप्तंमहीपते ॥ एतांस्तुनरकात्पश्यविमुक्तान्पापकर्मिणः ॥ ७८ ॥ ॥ पुत्र
उवाच ॥ ॥ ततोपतत्पुष्पवृष्टिस्तस्योपरिमहीपतेः ॥ विमानंचाधिरोप्यैनंस्वर्लोकमनयद्धरिः ॥ ७९ ॥ अहंचान्येचये
तत्रयातनाभ्यःपरिच्युताः ॥ स्वकर्मफलनिर्दिष्टंततोयोन्यंतरंगताः ॥ ८० ॥ एवमेतेसमाख्यातानरकाद्विजसत्तम ॥ येनये
नचपापेनयांयांयोनिमुपैतिवै ॥ ८१ ॥ पुरानुभवजंज्ञानमवाप्यकथितंतव ॥ अतःपरंमहाभागकिमन्यत्कथयामिते ॥
॥ ८२ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेपितापुत्रसंवादेनरकोद्धारनामपंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ पितोवाच ॥ कथितंमेत्वयावत्ससंसारस्यव्यवस्थितम् ॥ स्वरूपमपिदेहस्यघटीयंत्रवदव्ययम् ॥ १ ॥ तदेवमेतदखिलं
ममावगतमीदृशं ॥ किंमयावदकर्त्तव्यमेवमस्मिन्व्यवस्थिते ॥ २ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ यदिमद्वचनंतातश्रद्दधास्यविशं
कितः ॥ तत्परित्यज्यगार्हस्थ्यंवानप्रस्थमनाभव ॥ ३ ॥ तमनुष्ठायविधिवद्विहायाग्निपरिग्रहम् ॥ आत्मन्यात्मानमाधाय
निर्द्वंद्वोनिःपरिग्रहः ॥ ४ ॥ एकांतशीलोवश्यात्माभवभिक्षुरतंद्रितः ॥ तत्रयोगपरोभूत्वाबाह्यस्पर्शविवर्जितः ॥ ५ ॥ ततः
प्राप्स्यसितंयोगंदुःखसंयोगभेषजं ॥ मुक्तिहेतुमनौपम्यमनाख्येयमसंज्ञितं ॥ ६ ॥ तत्संयोगान्नतेयोगोभूयोभूतैर्भविष्यति ॥
॥ पितोवाच ॥ वत्सयोगंममाचक्ष्वमुक्तिहेतुमतःपरं ॥ ७ ॥ येनभूतैःपुनर्भूतोनैदृग्दुःखमवाप्नुयाम् ॥ यत्रासक्तिपरस्यात्माम
मसंसारबंधनैः ॥ ८ ॥ नैतियोगमयोगोपितंयोगमधुनावद ॥ संसारादित्यतापार्तिविक्षुब्धदेहिमानसं ॥ ९ ॥ ब्रह्मज्ञानां

बुशीतेनसिंचमांवाक्यवारिणा ॥ अविद्याकृच्छ्रसर्पेणदष्टंतद्विषपीडितं ॥ १० ॥ स्ववाक्यामृतदानेनमांजीवयपुनर्मृतं ॥
पुत्रदारगृहक्षेत्रममत्वनिगडार्दितं ॥ ११ ॥ मांमोचयेष्टसद्भावविज्ञानोद्घाटनैश्चिरं ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ श्रृणुतातयथायो
गोदत्तात्रेयेणधीमता ॥ १२ ॥ अलर्कायपुराप्रोक्तःसम्यक्पृष्टेनविस्तरात् ॥ ॥ पितोवाच ॥ ॥ दत्तात्रेयसुतःकस्यकथंवायो
गमुक्तवान् ॥ १३ ॥ कश्चालर्कोमहाभागोयोयोगंपरिपृष्टवान् ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ कौशिकोब्राह्मणःकश्चित्प्रतिष्ठाने
भवत्पुरे ॥ १४ ॥ सोन्यजन्मकृतैःपापैःकुष्ठरोगातुरोभवत् ॥ तंतथाव्याधितंभार्यापतिंदेवमिवार्चयत् ॥ १५ ॥ पादाभ्यंगांगसं
वाहस्नानाच्छादनभोजनैः ॥ श्लेष्ममूत्रपुरीषासृक्प्रवाहक्षालनेनच ॥ १६ ॥ रहस्येवोपचारेणप्रियसंभाषणेनच ॥ सततं
पूज्यमानोपितयातीवविनीतया ॥ १७ ॥ अतितीव्रप्रकोपत्वान्निर्भर्त्सयतिदारुणः ॥ तथापिप्रणतासाध्वीतममन्यतदैवतं
॥ १८ ॥ तंतथाप्यतिबीभत्संसर्वश्रेष्ठममन्यत ॥ अचंक्रमणशीलोपिसकदाचिद्द्विजोत्तमः ॥ १९ ॥ प्राहभार्यांनयस्वेतित्वंमां
तस्यानिवेशनं ॥ यासावेश्यामयादृष्टाराजमार्गेगृहेसता ॥ २० ॥ तांमेप्रापयधर्मज्ञेसैवमेहृदिवर्त्तते ॥ दृष्टासूर्योदयेबालारा
त्रिश्चेयमुपागता ॥ २१ ॥ दर्शनानंतरंसामेहृदयान्नापसर्पति ॥ यदिसाचारुसर्वांगीपीनश्रोणीपयोधरा ॥ २२ ॥ नोप
गूहतितन्वंगीतन्मांद्रक्ष्यतिवैमृतं ॥ वामःकामोमनुष्याणांबहुभिःप्राप्यचेतसः ॥ २३ ॥ ममाशक्तिश्चगमनेसंकुलंप्रति
भातिमे ॥ तत्तदावचनंश्रुत्वाभर्त्तुःकामातुरस्यसा ॥ २४ ॥ तत्पत्नीव्याकुलाजातामहाभागापतिव्रता ॥ गाढंपरिकरंब
द्ध्वाशुल्कमादायचाधिकम् ॥ २५ ॥ स्कंधेभर्त्तारमारोप्यजगाममंदगामिनी ॥ निशिमेघावृतेव्योम्निचलद्विद्युत्प्रदृश्यते ॥
॥ २६ ॥ राजमार्गेप्रियंभर्त्तुश्चिकीर्षंतीद्विजांगना ॥ पथिशूलेतदाप्रोतमचोरंचोरशंकया ॥ २७ ॥ मांडव्यमतिदुःखार्त्तं

मंधकारेचसद्विजः ॥ पत्नीस्कंधसमारूढश्चालयामासकौशिकः ॥ २८ ॥ वामांगेनाथसंक्रुद्धोमांडव्यस्तमुवाचह ॥ ये
नाहमेवमत्यर्थंदुःखितश्चालितोवृथा ॥ २९ ॥ इत्थंकष्टमनुप्राप्तःसपापात्मानराधमः ॥ सूर्योदयेऽवशःप्राणैर्वियोक्ष्यतिन
संशयः ॥ ३० ॥ भास्करालोकनादेवसविनाशमवाप्स्यति ॥ तस्यभार्याततःश्रुत्वातंशापमतिदारुणं ॥ ३१ ॥ प्रोवाच
व्यथितासूर्योनैवोदयमुपेष्यति ॥ ततःसूर्योदयाभावादभवत्संततानिशा॥ ३२ ॥ बहून्यहःप्रमाणानिततोदेवाभयंययुः॥
॥ ३२ ॥ निःस्वाध्यायवषट्कारंस्वधास्वाहाविवर्जितं ॥ कथंनुखल्विदंसर्वंनगच्छेत्संक्षयंजगत् ॥ ३३ ॥ अहोरात्रव्यव
स्थायाविनामासर्तुसंक्षयः ॥ तत्संक्षयान्नत्वयनेज्ञायेतेदक्षिणोत्तरे ॥ ३४॥ विनाचायनविज्ञानंकालःसंवत्सरःकुतः॥पति
व्रतायावचनान्नोद्गच्छतिदिवाकरः॥३५॥सूर्योदयंविनानैवस्नानदानादिकाःक्रियाः॥ अग्नेर्विहरणंचैवक्रत्वभावश्चलक्ष्यते
॥ ३६ ॥ नकालेनविनाचेष्टिर्नचयज्ञादिकाःक्रियाः ॥ नश्यंतिसर्वभूतानितमोभूतेचराचरे ॥ ३७ ॥ नैवाप्यायनमस्मा
कंविनाहोमेनजायते ॥ वयमाप्यायितामर्त्यैर्यज्ञभागैर्यथोचितैः ॥ ३८ ॥ वृष्ट्यादिनानुगृह्णीमोमर्त्यान्सस्याभिवृद्धये ॥
निष्पादितास्वौषधीषुमर्त्यायज्ञैर्यजंतिनः ॥ ३९॥ एवंवयंप्रयच्छामःकामान्यज्ञादिपूजिताः ॥ अधोहिवर्षामवयंमर्त्याश्चो
र्ध्वंप्रवर्षिणः ॥ ४० ॥ तोयवर्षेणहिवयंहविर्वर्षेणमानवाः ॥ येस्माकंनप्रयच्छंतिनित्यनैमित्तिकीःक्रियाः ॥ ४१ ॥ क्रतुभा
गंदुरात्मानःस्वयंवाश्नंतिलोलुपाः ॥ विनाशायवयंतेषांतोयसूर्याग्निमारुताः ॥ ४२॥ क्षितिंचसंदूषयामःपापानामपका
रिणां ॥ दुष्टतोयादिदोषेणतेषांदुष्कृतकर्मणां ॥ ४३ ॥ उपसर्गाःप्रवर्त्तंतेमरणायसुदारुणाः ॥ येत्वस्मान्प्रीणयित्वातुभुं
जतेशेषमात्मना ॥ ४४ ॥ तेषांपुण्यतमाँल्लोकान्वितरामोमहात्मनां ॥ तन्नास्तिसर्वमेतद्धिनचोपायव्यवस्थितं ॥ ४५ ॥

कथंनुदिनसर्गःस्यादन्योन्यमवदन्सुराः ॥ तेषामेवसमेतानांयज्ञव्युच्छित्तिशंकिनाम् ॥ ४६ ॥ देवानांवचनंश्रुत्वाप्राहदे
वःप्रजापतिः ॥ तेजःपरंतेजसैवतपसाचतपस्तथा ॥ ४७ ॥ प्रशाम्यत्यमरास्तस्माच्छृणुध्वंवचनंमम ॥ पतिव्रतायामा
हात्म्यान्नोद्गच्छतिदिवाकरः ॥ ४८ ॥ तस्यचानुदयाद्धानिर्मर्त्यानांभवतांयथा ॥ तस्मात्पतिव्रतामत्रेरनसूयांतपस्विनीं ॥
॥ ४९ ॥ प्रसादयतवैपत्नींभानोरुदयकाम्यया ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ तैःसाप्रसादितागत्वाप्राहेष्टंव्रियतामिति ॥ ५० ॥
अयाचंतदिनंदेवाभवत्विितियथापुरा ॥ ॥ अनसूयोवाच ॥ ॥ पतिव्रतायामाहात्म्यंनहीयेतकथंत्विति ॥ ५१ ॥ सं
मान्यतांतथासाध्वींतथाप्रेष्याम्यहंसुराः ॥ यथापुनरहोरात्रसंस्थानमुपजायते ॥ ५२ ॥ यथाचतस्याःसपतिर्नशापा
न्नाशमेष्यति ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वासुरांस्तस्यागत्वासामंदिरंशुभा ॥ ५३ ॥ उवाचकुशलंपृष्ट्वाधर्मंभर्तु
स्तथात्मनः ॥ कच्चिन्नंदसिकल्याणिस्वभर्तुःसुखदायिनी ॥ ५४ ॥ कच्चिच्चाखिलदेवेभ्योमन्यसेत्यधिकंपतिं ॥ भर्तुः
शुश्रूषणादेवमयाप्राप्तंमहत्फलं ॥ ५५ ॥ सर्वकामफलावाप्तिःपत्युःशुश्रूषणात्स्त्रियाः ॥ पंचर्णानिमनुष्येणसाध्विदेया
निसर्वदा ॥ ५६ ॥ तथात्मवर्णधर्मेणकर्तव्योधनसंचयः ॥ प्राप्तश्चार्थस्तथापात्रेविनियोज्योविधानतः ॥ ५७ ॥ स
त्यार्जवतपोदानदयायुक्तोभवेत्सदा ॥ क्रियाचशास्त्रनिर्दिष्टारागद्वेषविवर्जिता ॥ ५८ ॥ कर्त्तव्याहरहःश्रद्धापुरस्कारे
णशक्तितः ॥ स्वजातिविहितानेवंलोकान्प्राप्नोतिमानवः ॥ ५९ ॥ क्लेशेनमहतासाध्विप्राजापत्यादिकान्क्रमात् ॥ स्त्रियश्चै ॥३४॥
वंसमस्तस्यनरैर्दुःखार्जितस्यवै ॥ ६० ॥ पुण्यस्यार्द्धापहारिण्यःपतिशुश्रूषयैवहि ॥ नास्तिस्त्रीणांपृथग्यज्ञोनश्राद्धंनाप्युपो
षितं ॥ ६१ ॥ भर्तुःशुश्रूषयैवेतांल्लोकानिष्टान्व्रजंतिहि ॥ तस्मात्साध्विमहाभागेपतिशुश्रूषणंप्रति ॥ त्वयामतिःसदा

कार्यायतोभर्त्तापरागतिः ॥ ६२ ॥ यद्देवेभ्योयच्चपित्रादिकेभ्यःकुर्याद्भर्ताभ्यर्चनंसत्क्रियाञ्च ॥ तस्यार्द्धंवैकेवलानन्यचि
त्तानारीभुंक्तेभर्तृशुश्रूषयैव ॥ ६३ ॥ पुत्रउवाच ॥ तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वाप्रतिपूज्यतदादरात् ॥ प्रत्युवाचात्रिपत्नीतामन
सूयामिदंवचः ॥ ६४ ॥ धन्यास्म्यनुगृहीतास्मिदैवस्याप्यवलोकता ॥ यन्मेप्रकृतिकल्याणिश्रद्धांवर्धयसेपुनः ॥ ६५॥
जानाम्येतन्ननारीणांकश्चित्पतिसमागतिः ॥ तत्प्रीतिश्चोपकारायइहलोकेपरत्रच ॥ ६६ ॥ पतिप्रसादादिहचप्रेत्यचैवय
शस्विनी ॥ नारीसुखमवाप्नोतिनार्याभर्त्ताहिदैवतं॥६७॥ सात्वंब्रूहिमहाभागेप्राप्तायाममममंदिरम् ॥ आर्यायाःकिंनुकर्त्त
व्यंमयार्येणापिवाशुभे ॥ ६८॥ अनसूयोवाच ॥ एतेदेवाःसहेंद्रेणमामुपागम्यदुःखिताः ॥ तद्वाक्यापास्तसत्कर्मदिन
नक्तनिरूपणाः ॥ ६९ ॥ याचंतेहर्निशासंस्थांयथावदविखंडिताम् ॥ अहंतदर्थमायाताश्शृणुचैतद्वचोमम ॥ ७० ॥ दि
नाभावात्समस्तानामभावोयागकर्मणां ॥ तदभावात्सुराःपुष्टिंनोपयांतितपस्विनि ॥ ७१ ॥ अह्नश्चैवसमुच्छेदादुच्छेदः
सर्वकर्मणां ॥ तदुच्छेदादनावृष्ट्याजगदुच्छेदमेष्यति ॥ ७२ ॥ तत्त्वमिच्छसिधैर्येणजगदुद्धर्त्तुमापदः ॥ प्रसीदसा
ध्विलोकानांपूर्ववद्वर्त्ततांरविः ॥ ७३ ॥ ॥ ब्राह्मण्युवाच ॥ ॥ मांडव्येनमहाभागेशप्तोभर्त्तामिमेश्वरः ॥ सूर्योदये
विनाशंत्वंप्राप्स्यसीत्यतिमन्युना ॥ ७४ ॥ ॥ अनसूयोवाच ॥ ॥ यदितेरोचतेभद्रेततस्तद्वचनादहं ॥ करोमिपू
र्ववदेहंभर्त्तारंवचनात्तव ॥ ७५ ॥ मयापिसर्वथास्त्रीणांमाहात्म्यंवरवर्णिनी ॥ पतिव्रतामाराध्यमितिसंमानयामिते ॥
॥ ७६ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ तथेत्युक्तेतथासूर्यमाजुहावतपस्विनी ॥ अनसूयार्घ्यमुद्यम्यदशरात्रेतदानिशि ॥ ७७॥
ततोविवस्वान्भगवान्फुल्लपद्मारुणाकृतिः ॥ शैलाधिराजमुदयमारुरोहोरुमंडलः ॥ ७८ ॥ समनंतरमेवास्याभर्त्ता

प्राणैर्व्ययुज्यत ॥ पपातचमहीपृष्ठेपतंतंजगृहेचसा ॥ ७९ ॥ ॥ अनसूयोवाच ॥ ॥ नविषादस्त्वयाभद्रेकर्तव्यःपश्य
मेबलम् ॥ पतिशुश्रूषयावाप्तंतपसःकिंचिरेणमे ॥ ८० ॥ यथाभर्तृसमंनान्यमपश्यंपुरुषंक्वचित् ॥ रूपतःशीलतोबुद्ध्या
वाङ्माधुर्यादिभूषणैः ॥ ८१ ॥ तेनसत्येनविप्रोयंव्याधिमुक्तःपुनर्युवा ॥ प्राप्नोतुजीवितंभार्यासहायःशरदांशतम् ॥
॥ ८२ ॥ यथाभर्तृसमंनान्यमहंपश्यामिदैवतम् ॥ तेनसत्येनविप्रोयंपुनर्जीवत्वनामयः ॥ ८३ ॥ कर्मणामनसावा
चाभर्तुराराधनंप्रति ॥ यथाममोद्यमोनित्यंतथायंजीवतांद्विजः ॥ ८४ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ ततोविप्रःसमुत्तस्थौ
व्याधिमुक्तःपुनर्युवा ॥ स्वभाभिर्भासयन्वेश्मवृंदारकइवाजरः ॥ ८५ ॥ ततोपतत्पुष्पवृष्टिर्देववाद्यानिसस्वनुः ॥
लेभिरेचमुदंदेवाअनसूयामथाब्रुवन् ॥ ८६ ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ वरंवृणीष्वकल्याणिदेवकार्यंमहत्कृतम् ॥ आदि
त्योदयसद्भावाद्वरंवरयसुव्रते ॥ ८७ ॥ त्वयायस्मात्ततोदेवावरदास्तेतपस्विनि ॥ ॥ अनसूयोवाच ॥ ॥ यदि
देवाःप्रसन्नामेपितामहपुरोगमाः ॥ ८८ ॥ वरदावरयोग्याचयद्यहंभवतांमता ॥ तद्यांतुममपुत्रत्वंब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥
॥ ८९ ॥ योगंचप्राप्नुयांभर्तृसहिताक्लेशमुक्तये ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ एवमस्त्वितिदेवास्तांब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥
॥ ९० ॥ उक्त्वाजग्मुर्यथान्यायमनुमान्यतपस्विनीं ॥ ततःकालेबहुतिथेद्वितीयोब्रह्मणःसुतः ॥ ९१ ॥ स्वभार्यांभग
वानत्रिरनसूयामपश्यत ॥ ऋतुस्नातांसुचार्वंगींलोभनीयतमाकृतिम् ॥ ९२ ॥ सकामोमनसाभेजेसमुनिस्ताम
निंदिताम् ॥ तस्याभिपश्यतस्तांतुविकारोयोभ्यजायत ॥ ९३ ॥ तमपोवाहपवनस्तिर्यगूर्ध्वंचवेगवान् ॥ ब्रह्मरूपंचशु
क्राभंपतमानंसमंततः ॥ ९४ ॥ सोमरूपंरजोरूपंदिशस्तंजगृहुर्दश ॥ ससोमोमानसोजज्ञेतस्यामत्रेःप्रजापतेः ॥

॥ ९५ ॥ पुत्रःसमस्ततत्त्वानामायुराधारएवच ॥ तुष्टेनविष्णुनाजज्ञेदत्तात्रेयोमहात्मना ॥ ९६ ॥ स्वशरीरात्समुत्प
न्नःसत्त्वोद्रिक्तोद्विजोत्तमः ॥ दत्तात्रेयइतिख्यातःसोनसूयास्तनंपपौ ॥ ९७ ॥ विष्णुरेवावतीर्णोसौद्वितीयोत्रेःसुतोभ
वत् ॥ सप्ताहात्प्रच्युतोमातुरुदरात्कुपितोयतः ॥ ९८ ॥ हैहयेंद्रमुपावृत्तमपराध्यन्तमुद्धतम् ॥ दृष्ट्वात्रौकुपितःसद्यो
दग्धुकामःसहैहयम् ॥ ९९ ॥ गर्भवासमहायासदुःखामर्षसमन्वितः ॥ दुर्वासास्तमसायुक्तोरुद्रांशःसोभ्यजायत ॥
॥ १०० ॥ इतिपुत्रद्वयंतस्याजज्ञेब्रह्मेशवैष्णवम् ॥ सोमोब्रह्माभवद्विष्णुर्दत्तात्रेयोव्यजायत ॥ १ ॥ दुर्वासाःशंकरो
जज्ञेवरदानाद्दिवौकसाम् ॥ सोमःस्वरश्मिभिःशीतैर्वीरुधौषधिमानवान् ॥ २ ॥ आप्याययन्सदास्वर्गेवर्त्ततेसप्रजाप
तिः ॥ दत्तात्रेयःप्रजाःपातिदुष्टदैत्यनिबर्हणात् ॥ ३ ॥ शिष्टानुग्रहकृद्योगीज्ञेयश्चांशःसवैष्णवः ॥ निर्दहत्यवमंतारं
दुर्वासाभगवानजः ॥ ४ ॥ रौद्रभावंसमाश्रित्यदृङ्मनोवाग्भिरुद्धतः ॥ सोमत्वंभगवानत्रिःपुनश्चक्रेप्रजापतिः ॥ ५ ॥
दत्तात्रेयोपिविषयान्योगस्थोददृशेहरिः ॥ दुर्वासाःपितरंत्यक्त्वामातरंचोत्तमंव्रतं ॥ ६ ॥ उन्मत्ताख्यंसमाश्रित्यपरिबभ्रा
ममेदिनीं ॥ मुनिपुत्रवृतोयोगोदत्तात्रेयोप्यसंगिताम् ॥७॥ अभीप्समानःसरसिनिममज्जचिरंविभुः ॥ तथापितंमहात्मा
नमतीवप्रियदर्शनम् ॥ ८ ॥ तत्यजुर्नकुमारास्तेसरसस्तीरसंश्रयाः ॥ दिव्येवर्षशतेपूर्णेयदातेनत्यजंतितम् ॥ ९ ॥ तत्प्री
त्यासरसस्तीरंसर्वेमुनिकुमारकाः ॥ ततोदिव्यांबरधरांसुरूपांसुनितंबिनीं ॥ ११० ॥ नारीमादायकल्याणीमुत्ततारजला
न्मुनिः ॥ स्त्रीसंन्निकर्षिणंत्वेतेपरित्यक्ष्यंतिमामिति ॥ ११ ॥ मुनिपुत्रास्ततोयोगेस्थास्यामीतिविचिंतयन् ॥ तथापितेमुनि
सुतानत्यजंतियदामुनिं ॥ १२ ॥ ततःसहतयानार्यामद्यपानमथापिबत् ॥ सुरापानरतंतेनसभार्यंतत्यजुस्ततः ॥ १३ ॥

गीतवाद्यादिवनिताभोगसंसर्गदूषितम् ॥ मन्यमानामहात्मानंतयासहबहिष्क्रियं ॥ १४ ॥ नावापदोषंयोगीशोवारुणीं
सपिबंन्नपि ॥ अंतावसायिवेश्मांतर्मातरिश्वास्पृशन्निव ॥ १५ ॥ सुरांपिबन्सपत्नीकस्तपस्तेपेसयोगवित् ॥ योगीश्वर
श्चिंत्यमानोयोगिभिर्मुक्तिकांक्षिभिः ॥ १६ ॥ कस्यचित्त्वथकालस्यकार्त्तवीर्योर्जुनोबली ॥ कृतवीर्येदिवंयातेमंत्रिभिः
सपुरोहितैः ॥ १७ ॥ पौरैश्चात्माभिषेकार्थंसमाहूतोब्रवीदिदम् ॥ नाहंराज्यंकरिष्यामिमंत्रिणोनरकोत्तरम् ॥ १८ ॥ यदर्थं
गृह्यतेशुल्कंतदनिष्पादयन्वृथा ॥ पण्यानांद्वादशंभागंभूपालायवणिग्जनाः ॥ १९ ॥ दत्वात्मरक्षिभिर्मार्गेरक्षितोयातिद
स्युतः ॥ गोपाश्चघृततक्रादेःषड्भागंचकृषीबलाः ॥ १२० ॥ दत्वान्यद्भूभुजेदद्युर्यदिभागंततोधिकम् ॥ पण्यादीनामशेषा
णांवणिजोगृह्णतस्ततः ॥ २१ ॥ अग्निहोत्रंतपःसत्यंवेदानांचैवसाधनम् ॥ आतिथ्यंवैश्वदेवंचइष्टमित्यभिधीयते ॥ २२ ॥
वापीकूपतडागानिदेवतायतनानिच ॥ अन्नप्रदानमर्थिभ्यःपूर्तमित्यभिधीयते ॥ २३ ॥ इष्टापूर्त्तविनाशायतद्राज्ञःश्चौर
र्मिणः ॥ यदन्यैःपाल्यतेलोकस्तद्वृत्त्यंतरसंश्रितः ॥ २४ ॥ गृह्णतोबलिषड्भागंनृपतेर्नरकोध्रुवम् ॥ निरूपितमिदंराज्ञः
पूर्वैरक्षणवेतनम् ॥ २५ ॥ अरक्षंश्चौरतश्चोरस्तद्धनंनृपतेर्भवेत् ॥ तस्माद्यदितपस्तप्त्वाप्राप्तोयोगित्वमीप्सितम् ॥ २६ ॥
भुवःपालनसामर्थ्ययुक्तएकोमहीपतिः ॥ पृथिव्यामस्त्रभृन्नाद्याप्यहमेवर्द्धिसंयुतः ॥ २७ ॥ ततोभविष्येनात्मानंकरिष्येपाप
भागिनम् ॥ तस्यतंनिश्चयंज्ञात्वामंत्रिमध्यस्थितोब्रवीत् ॥ २८ ॥ गर्गोनाममहाबुद्धिर्मुनिर्भूपवयोतिगः ॥ भक्त्यातुकृप ॥३६॥
याविष्टस्तंतोषयितुमर्हति ॥ २९ ॥ यद्येवंकर्तुकामस्त्वंराज्यंसम्यक्प्रशासितुं ॥ ततःशृणुष्वमेवाक्यंकुरुष्वचनृपात्मज ॥
दत्तात्रेयंमहात्मानंसह्यद्रोणीकृताश्रमम् ॥ तमाराधयभूपालपातियोभुवनत्रयम् ॥ १३० ॥ योगयुक्तंमहात्मानंसर्वत्रस

मदर्शिनम् ॥ विष्णोरंशंजगद्धातुरवतीर्णंधरातले ॥ ३२ ॥ यमाराध्यसहस्राक्षःप्राप्तवान्पदमात्मनः ॥ हतंदुरात्मभिर्दैत्यै
र्जंघानचदितेःसुतान् ॥ ३३ ॥ ॥ अर्जुनउवाच ॥ कथमाराधितोदेवैर्दत्तात्रेयःप्रतापवान् ॥ कथंवापहृतंदैत्यैरिंद्रत्वंप्राप
वासवः ॥ ३४ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ दैत्यानांदेवतानांचयुद्धमासीत्सुदारुणम् ॥ दैत्यानामीश्वरेजंभेदेवानांचशची
पतौ ॥ ३५ ॥ तेषांतुयुध्यमानानांदिव्यःसंवत्सरोगतः ॥ ततोदेवाःपराभूतादैत्याविजयिनोभवन् ॥ ३६ ॥ विप्रचित्ति
मुखैर्देवादानवैस्तेपराजिताः ॥ पलायनकृतोत्साहानिरुत्साहाद्विषज्जये ॥ ३७ ॥ बृहस्पतिमुपागम्यदैत्यसैन्यवधेप्स
वः ॥ अमंत्रयंतसहितावालखिल्यैःसहर्षिभिः ॥ ३८ ॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥ दत्तात्रेयंमहाभागमत्रेःपुत्रंतपोधनं ॥
विकृताचरणंभक्त्यासंतोषयितुमर्हथ ॥ ३९ ॥ सर्वोदैत्यविनाशायवरदोदास्यतेवरं॥ततोहनिष्यथसुराःसहितान्दैत्यदान
वान् ॥ १४० ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ हंतुंशक्तानसंदेहोदत्तात्रेयप्रसादतः ॥ इत्युक्तास्तेतदाजग्मुर्दत्तात्रेयाश्रमंसुराः ॥
॥ ४१ ॥ ददृशुश्चमहात्मानंक्षांतंलक्ष्म्यासमन्वितम् ॥ उद्गीयमानंगधर्वैःसुरापानरतंमुनिम् ॥ ४२ ॥ तेतस्यगत्वाप्रण
तिंचक्रुःसर्वार्थसाधनीम् ॥ भक्त्यातस्योपजह्रुश्चभक्ष्यपस्यसुरादिकम् ॥ ४३ ॥ तिष्ठंतंमनुतिष्ठंतियांतंयांतिदिवौकसः ॥
आराधयामासुरधःस्थितास्तिष्ठंतमासने ॥ ४४ ॥ सप्राहदेवान्प्रणतान्दत्तात्रेयःकिमिष्यते ॥ मत्तोभवद्भिर्येनेयंशुश्रू
षाक्रियतेमम ॥ ४५ ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ दानवैर्मुनिशार्दूलजंभाद्यैर्भूर्भुवादिकम् ॥ हृतंत्रैलोक्यमाक्रम्यक्रतुभागाश्चकृ
त्स्नशः ॥ ४६ ॥ तद्वधेकुरुबुद्धिंत्वंपरित्राणायनोनघ ॥ त्वत्प्रसादादभीप्सामःपुनःप्राप्तुंत्रिविष्टपम् ॥ ४७ ॥ ॥ दत्तात्रेय
उवाच ॥ ॥ मद्यासक्तोहमुच्छिष्टोनचैवाहंजितेंद्रियः ॥ कथमिच्छथमत्तोपिदेवाःशत्रुपराभवम् ॥ ४८ ॥ ॥ देवाऊचुः ॥

अनघस्त्वंजगन्नाथनलेपस्तवविद्यते ॥ विद्याक्षालनशुद्धांतर्निविष्टज्ञानदीधिते ॥ ४९ ॥॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ॥ सत्यमे
तत्सुराविद्याममास्तिसमदर्शिनः ॥ अस्यास्तुयोषितःसंगादहमुच्छिष्टतांगतः ॥ १५० ॥ स्त्रीसंभोगोतिदुःखायसात
त्येनोपसेवितः ॥ एवमुक्तास्ततोदेवाःपुनर्वचनमब्रुवन् ॥५१॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ अनघेयंमुनिश्रेष्ठजगन्मातानदुष्यति
यासाविद्यातवविभोसर्वज्ञस्यहृदिस्थिता ॥ ५२ ॥ यथांशुमालासूर्यस्यद्विजचंडालसंगिनी ॥ नदुष्यतिजगन्नाथतथेयंव
रवर्णिनी ॥ ५३ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ एवमुक्तस्ततोदेवैर्दत्तात्रेयोब्रवीदिदम् ॥ प्रहस्यत्रिदशान्सर्वान्यद्येतद्भवतांम
तं ॥ ५४ ॥ तदाहूयसुरान्सर्वान्युद्धायसुरसत्तमाः ॥ इहानयतमद्दृष्टिगोचरंमाविलंबताम् ॥ ५५ ॥ मद्दृष्टिपातहुतभु
क्प्रक्षीणबलतेजसः ॥ येननाशमशेषास्तेप्रयांतिममदर्शनात् ॥ ५६ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वादेवैर्दैत्याम
हाबलाः ॥ आहवायसमाहूताजग्मुर्देवगणाश्रमम् ॥ ५७ ॥ तेहन्यमानादैतेयैर्देवाःसर्वेभयातुराः ॥ दत्तात्रेयाश्रमंजग्मुः
समस्ताःशरणार्थिनः ॥ ५८ ॥ तमेवविविशुर्दैत्याःकालयंतोदिवौकसः ॥ ददृशुस्तंमहात्मानंदत्तात्रेयंमदालसम् ॥ ५९ ॥
वामपार्श्वस्थितामिष्टामशेषजगतःशुभाम् ॥ भार्यांचास्यसुचार्वंगींलक्ष्मीमिंदुनिभाननाम् ॥१६० ॥ नीलोत्पलाभनय
नांपीनश्रोणिपयोधराम् ॥ सुदतींमधुराभाषांसर्वयोषिद्गुणैर्युताम् ॥ ६१ ॥ दृष्ट्वाग्रतस्तदादैत्याःसाभिलाषमनोभवाः॥न
शेकुरुद्धतादैत्यामनसावोढुमातुराः ॥ ६२ ॥ त्यक्त्वादेवान्स्त्रियंतांतुहर्तुंकामाहतौजसः ॥ प्रेरितास्तेनपापेनत्वासक्तास्ते ॥३७॥
ततोब्रुवन् ॥ ६३ ॥ स्त्रीरत्नमेतत्त्रैलोक्यसारंचेद्भिदितंभवेत ॥ कृतकृत्यास्ततःसर्वेइतिनोभावितंमनः ॥ ६४ ॥ तस्मात्स

वैसमुत्क्षिप्यशिबिकायांसुरार्दनाः ॥ आरोप्यस्वमधिष्ठानंनयामइतिनिश्चिताः ॥ ६५ ॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ सा

नुरागास्ततस्तेतुमुनेरंतिकमागमन् ॥ तस्यतांयोषितंसाध्वीसमुत्क्षिप्यस्मरातुराः ॥ ६६ ॥ शिबिकायांसमारोप्यस
हितादैत्यदानवाः ॥ शिरःसुशिबिकांकृत्वास्वस्थानाभिमुखाययुः ॥ ६७ ॥ दत्तात्रेयस्तथादेवान्विहस्येदमथाब्रवी
त् ॥ दिष्ट्याचहंतदैत्यानामेषालक्ष्मीःशिरोगता ॥ सप्तस्थानान्यतिक्रम्यलयमन्यद्गुपेष्यति ॥ ६८ ॥ ॥ देवाऊ
चुः ॥ ॥ कथयस्वजगन्नाथकेषुस्थानेष्ववस्थिता ॥ पुरुषस्यफलंकिंवाप्रयच्छत्यथनश्यति ॥ ६९ ॥ ॥ दत्तात्रेय
उवाच ॥ ॥ नृणांपादस्थितालक्ष्मीर्निलयंसंप्रयच्छति ॥ सक्थ्यश्चसंस्थितावस्त्रंरत्नंनानाविधंवसु ॥ १७० ॥
कलत्रदागुह्यसंस्थाक्रोडस्थापत्यदायिनी ॥ मनोरथान्पूरयतिपुरुषाणांहृदिस्थिता ॥ ७१ ॥ लक्ष्मीर्लक्ष्मीवतांश्रे
ष्ठाकंठस्थाकंठभूषणम् ॥ अभीष्टबंधुदारैश्चतथाश्लेषंप्रवासिभिः ॥ ७२ ॥ मृष्टान्नंवाक्यलावण्यमाज्ञामवितथांतथा ॥
मुखस्थिताकवित्वंचयच्छत्युदधिसंभवा ॥ ७३ ॥ शिरोगतासंत्यजतिततोन्यंयातिचाश्रयम् ॥ सेयंशिरोगतादैत्यान्प
रित्यजतिसांप्रतम् ॥ ७४ ॥ प्रगृह्यास्त्राणिवध्यंतांतस्मादेतेसुरारयः ॥ नभेतव्यंभृशंत्वेतेमयानिस्तेजसःकृताः ॥
॥ ७५ ॥ परदारावमर्शाच्चदग्धपुण्याहतौजसः ॥ तस्मादेतेभिहंन्यंतांभवद्भिरविशंकितैः ॥७६॥ ॥ गर्गउवाच ॥ ॥ तत
स्तेविविधैरस्त्रैर्वध्यमानाःसुरारयः ॥ शिरःसुलक्ष्म्याप्याक्रांताविनेशुरितिनःश्रुतम् ॥ ७७ ॥ लक्ष्मीश्चोत्पत्यसंप्राप्तादत्ता
त्रेयंमहामुनिम् ॥ स्तूयमानासुरैःसेंद्रैर्दैत्यनाशान्मुदान्वितैः ॥ ७८ ॥ प्रणिपत्यततोदेवादत्तात्रेयंमहामुनिम् ॥ जयकृष्ण
जगन्नाथदैत्यांतकहरप्रभो ॥ ७९ ॥ नारायणाच्युतानंतवासुदेवाक्षयाजर ॥ त्वत्प्रसादात्सुखंलक्ष्मीराज्यंसंपज्जनार्दन ॥
॥ १८० ॥ शार्ङ्गधन्वंश्चक्रपाणेभक्तानांनित्यवत्सल ॥ इतिस्तुत्वानाकपृष्ठंयथापूर्वंगताःसुराः ॥ ८१ ॥ तथात्वमपिरा

जेंद्रयदिच्छसियथेप्सितम् ॥ प्राप्नुमैश्वर्यमतुलंतूर्णमाराधयस्वतम् ॥ १८२ ॥ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेदत्तात्रेयमाहा
त्म्यवर्णनंनामषोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥
॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ इत्यृषेर्वचनंश्रुत्वाकार्त्तवीर्योनरेश्वर ॥ दत्तात्रेयाश्रमंगत्वातंभक्त्यासमपूजयत् ॥ १ ॥ पादसंवाह
नाद्येनअर्घ्याघार्हरणेनच ॥ स्रक्चंदनादिगंधांबुफलाद्यानयनेनच ॥ २ ॥ तथान्नसाधनैस्तस्यउच्छिष्टापोहनेनच ॥ प
रितुष्टोमुनिर्भूपंतमुवाचतथैवसः ॥ ३ ॥ यथैवोक्ताःपुरसदेवामद्यभोज्यादिकुत्सनम् ॥ स्त्रीचेयंममपार्श्वस्थेत्येतद्भोगानुकु
त्सितः ॥ ४ ॥ सदैवाहंनमामेवमुपरोद्धुंत्वमर्हसि ॥ अशक्तमुपकारायशक्तमाराधयस्वभोः ॥ ५ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥
तेनैवमुक्तोमुनिनास्मृत्वागर्गवचश्चतत् ॥ ६ ॥ प्रत्युवाचप्रणम्यैनंकार्त्तवीर्यस्ततोर्जुनः ॥ ॥ अर्जुनउवाच ॥ ॥ देव
स्त्वंहिपुराणोयःस्वांमायांसमुपाश्रितः ॥ ७ ॥ अनघस्त्वंतथैवेयंदेवीसर्वभवारणिः ॥ इत्युक्तःप्रीतिमान्देवोभूयस्तंप्रत्यु
वाचह ॥ ८ ॥ कार्त्तवीर्यंमहावीर्यंवशीकृतमहीतलं ॥ वरंवृणीष्वगुह्यंमेत्वयानामयदीरितम् ॥ ९ ॥ तेनतुष्टिःपराजाताव्य
द्यममपार्थिव ॥ येचमांपूजयिष्यंतिगंधमाल्यादिभिर्नराः ॥ १० ॥ मांसमद्योपहारैश्चमृष्टान्नैश्चात्मसंमतैः ॥ लक्ष्म्यास
मेतंगीतैश्चब्राह्मणानांतथार्च्चनैः ॥ ११ ॥ वाद्यैर्मनोरमैर्वीणावेणुशंखादिभिस्तथा ॥ तेषामहंपरांपुष्टिंपुत्रदारधनादिकीं ॥
॥ १२ ॥ प्रदास्याम्यवधूतश्चहनिष्याम्यवमन्यतां ॥ सत्वंवरयभद्रंमेवरंयंमनसेच्छसि ॥ १३ ॥ प्रसादसुमुखस्तेहंगुह्य
नामप्रकीर्त्तनात् ॥ ॥ कार्त्तवीर्यउवाच ॥ ॥ यदिदेवप्रसन्नस्त्वंतत्प्रयच्छर्द्धिमुत्तमां ॥ १४ ॥ यथाप्रजांपालयेयंनचाधर्ममं
वाप्नुयां ॥ परानुस्मरणंज्ञानमप्रतिद्वंद्वतांरणे ॥ १५ ॥ सहस्रमाप्तुमिच्छामिबाहूनांलघुतागुणम् ॥ असंगागतयःसंतुशैला

काशांबुभूमिषु ॥ १६ ॥ पातालेषुचसर्वेषुवधश्चाप्यधिकान्नरात् ॥ तथामार्गप्रवर्तस्यसंतुसन्मार्गदेशिकाः ॥ १७ ॥ संतु
मेतिथयःश्लाघ्यावित्तंवान्यत्तथाक्षयं ॥ अनष्टद्रव्यताराष्ट्रेममानुस्मरणेनच ॥ १८ ॥ त्वयिभक्तिश्चदेवास्तुनित्यमव्यभि
चारिणी ॥ ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ॥ यएतेकीर्तिताःसर्वेतान्वत्ससमवाप्स्यसि ॥ १९ ॥ मत्प्रसादात्प्रभविताचक्रवर्तित्व
मैश्वरं ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ प्रणिपत्यततस्तस्मैदत्तात्रेयायसोर्जुनः ॥ २० ॥ आनीयप्रकृतीःसम्यगभिषेकमगृह्णत ॥
आगताश्चापिगंधर्वास्तथैवाप्सरसांगणाः ॥ २१ ॥ ऋषयश्चवसिष्ठाद्यामेर्वाद्याःपर्वतास्तथा ॥ गंगाद्याःसरितःसर्वाः
समुद्रारत्नसंभवाः ॥ २२ ॥ प्लक्षाद्याश्चतथावृक्षादेवाश्चैवासवादयः ॥ वासुकिप्रमुखानागाअभिषेकार्थमागताः ॥ २३ ॥
तार्क्ष्याद्याःपक्षिणश्चैवपौराजानपदास्तथा ॥ संभाराःसंभृताःसर्वेदत्तात्रेयप्रसादतः ॥ २४ ॥ अथसंज्वाल्यतैर्वह्निंदेवैर्ब्र
ह्मादिभिःसह ॥ नारायणेनाभिषिक्तोदत्तात्रेयस्वरूपिणा ॥ २५ ॥ समुद्रैश्चनदीभिश्चऋषिभिश्चाभिषेचितः ॥ आघोषया
मासतदास्थितोराज्येसहैहयः ॥ २६ ॥ दत्तात्रेयात्परामृद्धिमवाप्यातिबलान्वितः ॥ अद्यप्रभृतियःशस्त्रंमामृतेन्योगृही
ष्यति ॥ २७ ॥ हंतव्यःसमयादस्युःपरहिंसारतोपिवा ॥ इत्याज्ञप्तेनतद्राज्येकश्चिदायुधभृन्नरः ॥ २८ ॥ तमृतेपुरुषव्या
घ्रंबभूवोरुपराक्रमम् ॥ सएवग्रामपालोभूत्पशुपालःसएवच ॥ २९ ॥ क्षेत्रपालःसएवासीद्द्वितीयोनचरक्षिता ॥ तप
स्विनांपालयितासार्थपालश्चसोभवत् ॥ ३० ॥ दस्युव्यालाग्निशस्त्रारिभयेष्वब्धौनिमज्जतां ॥ अन्यासुचैवमग्नानामाप
त्सुपरवीरहा ॥ ३१ ॥ सएवसंस्मृतःसद्यःसमुद्धर्ताभवन्नृणां ॥ अनष्टद्रव्यताचासीत्तस्मिन्शासतिपार्थिवे ॥ ३२ ॥ तेने
ष्टंबहुभिर्यज्ञैःसमाप्तवरदक्षिणैः ॥ तपश्चतप्तंसुमहत्संयामेवातिचेष्टितम् ॥ ३३ ॥ तस्यर्द्धिंमहिमानंचदृष्ट्वाप्राहांगिरामुनिः ॥

ननूनंकार्त्तवीर्यस्यगतिंयास्यंतिपार्थिवाः ॥ ३४ ॥ यज्ञैर्दानैस्तपोभिर्वासंग्रामेचातिचेष्टितैः ॥ दत्तात्रेयाद्दिनेयस्मिन्संप्रा
प्तार्द्धिर्नरेश्वरः ॥ ३५ ॥ तस्मिन्तस्मिन्दिनेयागंदत्तात्रेयस्यसोकरोत् ॥ तथैवचप्रजाःसर्वास्तस्मिन्नहनिभूपते ॥ ३६ ॥
तस्यार्द्धिंपरमांदृष्ट्वायागंचक्रुःसमाधिना ॥ इत्येतत्तस्यमाहात्म्यंदत्तात्रेयस्यधीमतः ॥ ३७ ॥ विष्णोश्चराचरगुरोरनंत
स्यमहात्मनः ॥ प्रादुर्भावाःपुराणेषुकथ्यंतेशार्ङ्गधन्वनः ॥ ३८ ॥ अनंतस्याप्रमेयस्यशंखचक्रगदाभृतः ॥ एतस्य
परमंरूपंयश्चिंतयतिमानवः ॥ ३९ ॥ ससुखीसचसंसारात्समुत्तीर्णोचिराद्भवेत् ॥ सदैववैष्णवानांचभक्त्याहंसुलभो
स्मिभोः ॥ ४० ॥ पत्रपुष्पफलेनाहंपूजितोमोक्षदोस्मिवै ॥ इत्येवंयस्यवैवाचस्तंकथंनाश्रयेज्जनः ॥ ४१ ॥ अधर्म
स्यविनाशायधर्माधारार्थमेवच ॥ अनादिनिधनोदेवः करोतिस्थितिपालनम् ॥ ४२ ॥ तथैवजन्मचाख्यातमलर्ककथया
मिते ॥ यथाचयोगःकथितोदत्तात्रेयेणतस्यवै ॥ पितृभक्तस्यराजर्षेरलर्कस्यमहात्मनः ॥ ४३ ॥ ॥ इतिश्रीमा
र्कंडेयपुराणेदत्तात्रेयोपाख्यानंनामसप्तदशोध्यायः ॥ १७ ॥ ॥ छ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ प्राग्बभू
वमहावीर्यःशत्रुजिन्नामपार्थिवः ॥ तुतोषयस्ययज्ञेषुसोमावाप्त्यापुरंदरः ॥ १ ॥ तस्यात्मजोमहावीर्योबभूवारिविदा
रणः ॥ नाम्नाऋतध्वजःख्यातःसर्वलक्षणसंयुतः ॥ २ ॥ बुद्धिविक्रमलावण्यैर्गुरुशुक्राश्विनांसमः ॥ ससमानवयो
बुद्धिसत्त्वविक्रमचेष्टितैः ॥ ३ ॥ नृपपुत्रोनृपसुतैर्नित्यमास्तेसमावृतः ॥ कदाचिच्छास्त्रसद्भावविवेककृतनिश्चयः ॥४॥
कदाचित्काव्यसंलापगीतनाटकसंभवैः ॥ तथैवाक्षविनोदैश्चशस्त्रास्त्रविनयेषुच ॥ ५ ॥ योग्योनियुद्धनागाश्वस्यंद

नाभ्यासतत्परः ॥ रेमेनृपेंद्रपुत्रोसौनरेंद्रतनयैर्वृतः ॥ ६ ॥ यथैवहिदिवातद्वद्रात्रावपिमुदायुतः ॥ तेषांतुक्रीडतांतत्र

द्विजभूपविशांसुताः ॥ ७॥ समानवयसः प्रीत्यारंतुमायांत्यनेकशः ॥ कस्यचित्त्वथकालस्यनागलोकान्महीतलम् ॥८॥ कुमारावागतौनागौपुत्रावश्वतरस्यतु ॥ ब्रह्मरूपप्रतिछन्नौतरुणौप्रियदर्शनौ ॥ ९ ॥ तौतैर्नृपसुतैःसार्द्धंतथैवान्यैर्द्विजात्मजैः ॥ विनोदैर्विविधैस्तत्रतस्थतुःप्रीतिसंयुतौ ॥ १० ॥ सर्वेचतेनृपसुतास्तेचब्रह्मविशांसुताः ॥ नागराजात्मजौतौचस्नानसंवाहनादिकाम् ॥ ११ ॥ वस्त्रगंधान्नसंयुक्तां चक्रुर्भोगभुजिक्रियाम् ॥ अहन्यहन्यनुप्राप्तेतौचनागकुमारकौ ॥ १२ ॥ आजग्मतुर्मुदायुक्तौप्रीत्यासूनोर्महीपतेः ॥ सचताभ्यांनृपसुतःपरंनिर्वाणमाप्तवान् ॥ १३ ॥ विनोदैर्विविधैर्हास्यसंलापादिभिरेवच ॥ विनाताभ्यांनबुभुजेनसस्नौनपपौमधु ॥ १४ ॥ नररामनजग्राहशास्त्राण्यात्मगुणर्द्धये ॥ रसातलेचतौरात्रिंविनातेनमहात्मना ॥ १५ ॥ निःश्वासपरमौनीत्वाजग्मतुस्तांदिनेदिने ॥ मर्त्यलोकेपराप्रीतिर्भवतोःकेनपुत्रकौ ॥ १६ ॥ सहेतिचप्रलपितौतावुभौनागदारकौ ॥ दृष्टयोरत्रपातालेबहूनिदिवसानिमे ॥ १७ ॥ दिवारजन्यामेवोभौपश्यामिप्रियदर्शनौ ॥ ॥ जडउवाच ॥ ॥ इतिपित्रास्वयंपृष्टौप्रणिपत्यकृतांजली ॥ १८ ॥ प्रत्यूचतुर्महाभागावुरगाधिपतेःसुतौ ॥ ॥ पुत्रावूचतुः ॥ ॥ पुत्रःशत्रुजितस्तातनाम्नाख्यातऋतध्वजः ॥ १९ ॥ रूपवानार्जवोपेतःशूरोमानीप्रियंवदः ॥ अनाहूतकथोवाग्मीविद्वान्मैत्रोगुणाकरः ॥ २० ॥ मान्यमानयिताधीमान्ह्रीमान्विनयभूषणः ॥ तस्योपचारसंप्रीतिसंभोगापहृतंमनः ॥ २१ ॥ नागलोकेन्यलोकेवानरतिंविंदतेपितः ॥ तद्वियोगेननौतातनिशापातालशीतला ॥ २२ ॥ परितापायतत्संगश्चाल्हादायरविर्दिवा ॥ ॥ पितोवाच ॥ ॥ पुत्रःपुण्यवतोधन्यःसयस्यैवंभवद्विधैः ॥ २३ ॥ परोक्षस्यापिगुणिभिः क्रियतेगुणकीर्तनं ॥ संतिशास्त्रविदोऽशीलाःसंतिमूर्खाःसुशीलिनः ॥ २४ ॥ शास्त्रशीलेसमंमन्येयस्मिन्धन्यतरंतुतम् ॥

यस्यमित्रगुणान्मित्राण्यमित्राश्चपराक्रमम् ॥ २५ ॥ कथयंतिसदासत्सुपुत्रवांस्तेनवैपिता ॥ तस्योपकारिणःकश्चिद्व

वद्ध्यामभिवांछितम् ॥२६॥ किंचिन्निष्पादितंवत्सौपरितोषायचेतसः॥सधन्योजीवितंतस्यतस्यजन्मसुजन्मनः ॥२७॥
यस्यार्थिनोनविमुखामित्रार्थेनचदुर्बलः ॥ मद्गृहेयत्सुवर्णादिरत्नवाहनमासनम् ॥ २८ ॥ यद्वान्यत्प्रीतयेतस्यतद्देयम
विशंकया ॥ धिकूतस्यजीवितंपुंसोमित्राणामपकारिणः ॥ २९ ॥ प्रतिरूपमकुर्वन्योजीवामीत्यवगच्छति ॥ उपकारं
सुहृद्वर्गेष्वपकारंचशत्रुषु ॥ ३० ॥ नृमेघोवर्षतिप्राज्ञास्तस्येच्छंतिसदोन्नतिं ॥ ॥ पुत्रावूचतुः ॥ ॥ किंतस्यकृतकृ
त्यस्यकर्त्तुंशक्येतकेनचित् ॥ ३१ ॥ यस्यसर्वार्थिनोगेहेसर्वकामैःसदार्चिताः ॥ यानिरत्नानितद्गेहेपातालेतानिनिः
कुतः ॥ ३२ ॥ वाहनासनयानानिभूषणान्यंबराणिच ॥ विज्ञानंयच्चतत्रास्तितदन्यत्रनविद्यते ॥ ३३ ॥ प्राज्ञानाम
प्यसौतातसर्वसंदेहहृत्तमः ॥ एकंतस्यास्तिकर्त्तव्यमसाध्यंतच्चनोमतम् ॥ ३४ ॥ हिरण्यगर्भगोविंदशर्वादीनांवराद्द
ते ॥ ॥ पितोवाच ॥ ॥ तथापिश्रोतुमिच्छामितस्ययत्कार्यमुत्तमम् ॥ ३५ ॥ असाध्यमथवासाध्यंकिंचासाध्यंविप
श्चिताम् ॥ देवत्वममरेशत्वंतत्पूज्यत्वंचमानवाः ॥ ३६ ॥ प्रयांतिवाछितंचान्यद्दृढंयेव्यवसायिनः ॥ नाविज्ञातंनचाग
म्यंनाप्राप्यंदिविचेहवा ॥३७॥ उद्यतानांमनुष्याणांयतचित्तेंद्रियात्मनां ॥ योजनानांसहस्राणियातिगच्छन्नूपिपीलिकः
॥ ३८॥ आगच्छन्वैनतेयोपिपदमेकंनगच्छति ॥ क्वभूतलंक्वचध्रौव्यंस्थानंयत्प्राप्तवान्ध्रुवः ॥३९॥ उत्तानपादनृपतेःपु ॥४०॥
त्रःसद्भूमिगोचरः ॥ तत्कथ्यतांमहाभागौकार्यंवान्येनपुत्रकौ ॥ ४० ॥ सभूपालसुतःसाधुर्येनानृण्यंभवेतवाम् ॥ ॥ पुत्रा

वूचतुः ॥ ॥ तेनाख्यातमिदंतातपूर्ववृत्तंमहात्मना ॥ ४१ ॥ कौमारकेयथातस्यवृत्तंसद्वृत्तशालिनः ॥ तस्यशत्रुजितंतातं

पूर्वंकश्चिद्द्विजोत्तमः ॥ ४२ ॥ गालवोभ्यागमद्धीमान्गृहीत्वातुरगोत्तमम् ॥ प्रत्युवाचचराजानंसमुपेत्याश्रमंमम ॥
॥ ४३ ॥ कोपिदैत्याधमोराजन्विध्वंसयतिपापकृत् ॥ तत्तद्रूपंसमास्थायसिंहेभवनचारिणाम् ॥ ४४ ॥ अन्येषांचातिका
यानामहर्निशमकारणात् ॥ समाधिध्यानयुक्तस्यमौनव्रतरतस्यच ॥ ४५ ॥ तथाकरोतिविघ्नानियथानेच्छामिपार्थिव ॥
दग्धुंकोपाग्निनासद्यःसमर्थास्तंवयंनतु ॥ ४६ ॥ दुःखार्जितस्यतपसोव्ययमिच्छामिपार्थिव ॥ एकदातुमयाराजन्नतिनि
र्विण्णचेतसा ॥ ४७ ॥ तत्क्लेशितेननिःश्वासोनिरीक्ष्यांबरमुज्झितः ॥ ततोंबरतलात्सद्यःपतितोयंतुरंगमः ॥ ४८ ॥ वाक्
चाशरीरिणीप्राहनरनाथशृणुष्वतत् ॥ अश्रांतःसकलंभूमेर्वलयंतुरगोत्तमः ॥ ४९ ॥ समर्थःक्रांतुमर्केणतवायंप्रतिपादि
तः ॥ पातालांबरतोयेषुनास्यप्रतिहतागतिः ॥ ५० ॥ समस्तदिक्षुव्रजतोनसंगःपर्वतेषुच ॥ यतोभूवलयंसर्वमश्रांतोयं
चरिष्यति ॥ ५१ ॥ ततःकुवलयोनाम्नाख्यातिंलोकेषुयास्यति ॥ क्लिश्नात्यहर्निशंपापोयश्चत्वांदानवाधमः ॥ ५२ ॥ त
मप्येनंसमारुह्यद्विजश्रेष्ठहनिष्यति ॥ शत्रुजिन्नामभूपालस्तस्यपुत्रऋतध्वजः ॥ ५३ ॥ प्राप्यैतदश्वरत्नंचख्यातिमेतेन
यास्यति ॥ सोहंत्वामनुसंप्राप्तस्तपसोविघ्नकारिणम् ॥५४॥ तंनिवारयभूपालभागभाङ्नृपतिर्यतः ॥ तदेतदश्वरत्नंतेम
याभूपनिवेदितम् ॥ ५५ ॥ पुत्रमाज्ञापयतथायथाधर्मोनलुप्यते ॥ सतस्यवचनाद्राजातंवैपुत्रमृतध्वजम् ॥ ५६ ॥
तदश्वरत्नमारोप्यकृतकौतुकमंगलम् ॥ अप्रैषयतधर्मात्मागालवेनसमंतदा ॥ ५७ ॥ स्वमाश्रमपदंसोपितमादायय
यौमुनिः ॥ ५८ ॥ ॥ इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेपितापुत्रसंवादेकुवलाश्वीयेअष्टादशोध्यायः ॥ १८ ॥ ॥ ६९ ॥
॥ पितोवाच ॥ ॥ गालवेनसमंगत्वान्नृपपुत्रेणतेनयत् ॥ कृतंतत्कथ्यतांपुत्रौविचित्रायुधयोधिना ॥ १ ॥ ॥ पुत्रावूचतुः ॥

सगालवाश्रमेरम्येतिष्ठन्भूपालनंदनः ॥ सर्वविघ्नोपशमनंचकारब्रह्मवादिनाम् ॥ २ ॥ वीरःकुवलयाश्वंतंवसंतंगालवा
श्रमे ॥ मदावलेपोपहतोनाजानाद्दानवाधमः ॥ ३ ॥ ततस्तंगालवंविप्रंसंध्योपासनतत्परं ॥ शौकरंरूपमास्थायप्रधर्षयि
तुमागमत् ॥ ४ ॥ मुनिशिष्यैरथोत्कुष्टेशीघ्रमारुह्यतंहयं ॥ अन्वधावद्वराहंतंनृपपुत्रःशरासनी ॥ ५ ॥ आजघानचबाणेन
चंद्रार्धाकारवर्चसा ॥ आकृष्यबलवच्चापंचारुचित्रोपशोभितं ॥ ६ ॥ नाराचाभिहतःशीघ्रमात्मत्राणपरोमृगः ॥ गिरिपादप
संबाधांसोत्यक्रामन्महाटवीम् ॥ ७ ॥ तमन्वधावद्वेगेनतुरगोसौमनोजवः ॥ चोदितोराजपुत्रेणपितुरादेशकारिणा ॥ ८ ॥
अतिक्रम्याथवेगेनयोजनानिसहस्रशः ॥ धरण्यांविवृतेगर्तेनिपपातलघुक्रमः ॥ ९ ॥ तस्यानंतरमेवाथसचाश्वीनृपतेः सु
तः ॥ निपपातमहागर्तेतिमिरौघसमावृते ॥ १० ॥ ततोनादृश्यतमृगःसतस्मिनूराजसूनुना ॥ प्रकाशंचसपातालमपश्यत्त
त्रचार्चिषा ॥ ११ ॥ ततोपश्यत्ससौवर्णंप्रासादशतसंकुलं ॥ पुरंदरपुरप्रख्यंपुरंप्राकारशोभितं ॥ १२ ॥ तत्प्रविश्यसनापश्य
त्तत्रकंचिन्नरंपुरे ॥ भ्रमताचततोदृष्टातत्रयोषित्त्वरान्विता ॥ १३ ॥ सापृष्टातेनतन्वंगीप्रस्थिताक्वेतिकस्यवा ॥ नोवाचकिं
चित्प्रासादमारुरोहचभामिनी ॥ १४ ॥ सोप्यश्वमेकतोबद्ध्वातामेवानुससारवै ॥ विस्मयोत्फुल्लनयनोनिःशंकोनृपतेःसु
तः ॥ १५ ॥ ततोपश्यत्सविस्तीर्णेपर्यंकेसर्वकांचने ॥ निषण्णांकन्यकामेकांकामयुक्तांरतीमि ॥ १६ ॥ विस्पष्टेंदुमुखींसुभ्रूंपी
नश्रोणीपयोधरां ॥ बिंबाधरौष्ठींतन्वंगींनीलोत्पलविलोचनां ॥ १७ ॥ रक्ततुंगनखींश्यामांमृदुताम्रकरांघ्रिकाम् ॥ करभो ॥४१॥
रुंसुदशनांनीलसूक्ष्मस्थिरालकां ॥ १८ ॥ तांदृष्ट्वाचारुसर्वांगीमनंगांगलतामिव ॥ सोमन्यत्पार्थिवसुतस्तांरसातलदेव
तां ॥ १९ साचदृष्ट्वैवतंबालानीलकुंचितमूर्धजं ॥ पीनोरस्कंधबाहुंतममंस्तमदनंशुभा ॥ २० ॥ उत्तस्थौचशुभाचारचि

तक्षोभमवापसा ॥ लज्जाविस्मयदैन्यानांसद्यस्तन्वीवशंगता ॥ २१ ॥ कोयंदेवोथयक्षोनुगंधर्वोवारगोपिवा ॥ विद्याध
रोवासंप्राप्तःकृतपुण्यापतिर्नरः ॥ २२ ॥ एवंविचिंत्यबहुधानिःश्वस्यचमहीतले ॥ उपविश्यतदाभेजेसामूर्छामिंदिरेक्ष
णा ॥ २३ ॥ सोपिकामशराघातमवाप्यनृपतेःसुतः ॥ तांसमाश्वासयामासनभेतव्यमितिब्रुवन् ॥ २४ ॥ साचस्त्रीया
तदादृष्टापूर्वंतेनमहात्मना ॥ तालवृंतमुपादायपर्यवीजयदाकुला ॥२५॥ समाश्वस्तातदापृष्टातेनसामोहकारणं ॥ किंचि
ल्लज्जान्विताबालातस्यैसख्यैन्यवेदयत् ॥ २६ ॥ साचास्मैकथयामासनृपपुत्रायविस्तरात् ॥ मोहस्यकारणंसर्वंतद्दर्शन
समुद्भवं ॥ २७ ॥ यथातयासमाख्यातंतद्वृत्तांतंचभामिनी ॥ ॥ सख्युवाच ॥ ॥ विश्वावसुरितिख्यातोदिविगंधर्वराट्प्र
भो ॥ २८ तस्येयमात्मजासुभ्रूर्नाम्नाख्यातामदालसा ॥ वज्रकेतोःसुतश्चोग्रोदानवोरिविदारणः ॥२९ ॥ पातालकेतुर्वि
ख्यातःपातालांतरसंश्रयः ॥ तेनेयमुद्यानगताकृत्वामायांतमोमयीं ॥ ३० ॥ अपहृत्यसमानीताबालेयंदुष्टबुद्धिना ॥ आ
गामिन्यांत्रयोदश्यामुद्वक्ष्यतिकिलासुरः ॥ ३१॥ सतुनार्हतिचार्वंगींशूद्रोवेदश्रुतीमिव ॥ अतीतेचदिनेबालांचात्मव्यापाद
नोद्यता ॥ ३२ ॥ सुरभिःप्राहनायंत्वांप्राप्स्यतेदानवाधमः ॥ मर्त्यलोकमनुप्राप्तंयएनंभेत्स्यतेशरैः ॥ ३३ ॥ सतेभर्तामहा
गेत्यचिरेणभविष्यति ॥ अहंत्वस्यांसखीनाम्नाकुंडलेतिमनस्विनी ॥ ३४ ॥ सुताविंध्यवतःपत्नीवीरपुष्करमालिनः ॥ ह
तेभर्त्तरिशुंभेनतीर्थात्तीर्थमनुव्रता ॥ ३५ ॥ चरामिदिव्ययागत्यापरलोकार्थमुद्यता ॥ पातालकेतुर्दुष्टात्मावाराहंवपुरा
स्थितः ॥ ३५ ॥ केनापिविद्धोबाणेनमुनीनांत्राणकारणे ॥ तथाहंतत्त्वतोन्विष्यत्वरिताहमिहागता ॥ ३७ ॥ सत्यमेवस
केनापिताडितोदुष्टमाचरत् ॥ इयंचमूर्छामगमद्येनतत्कारणंश्टणु ॥ ३८ ॥त्वयिप्रीतिमतीबालादर्शनादेवमानद ॥ देवपु

त्रोपमेचरुवाक्यरूपादिशालिनि ॥ ३९ ॥ भार्याचान्यस्यविहितायेनविद्धःसदानवः ॥ एतस्मात्कारणान्मोहंमहांतमिय
मागता ॥ ४० ॥ यावज्जीवंचतन्वंगीदुःखमेवोपभोक्ष्यति ॥ व्ययस्याहृदयंरागिभर्त्ताचान्योभविष्यति ॥४१ ॥ यावज्जी
वमतोदुःखंसुरभ्यानान्यथावचः ॥ अहंत्वस्याःप्रभोप्रीत्यादुःखितात्रसमागता ॥ ४२ ॥ यतोविशेषोनैवास्तिस्वसखी
निजदेहयोः ॥ यद्येषाभिमतंवीरपतिमाप्नोतिशोभना॥ ४३ ॥ ततस्त्वहंतपःकुर्यांनिर्व्यलीकेनचेतसा ॥ त्वंतुकोवाकिमर्थं
वासंप्राप्तोत्रमहामते ॥ ४४ ॥ देवोदैत्योनुगंधर्वःपन्नगःकिन्नरोपिवा ॥ नह्यत्रमानुषगतिर्नचेदृङ्मानुषीगतिः॥ ४५ ॥ त
त्त्वमाख्याहिकोसित्वंयथैवावितथंमया ॥ ॥ कुवलयाश्वउवाच ॥ ॥ यन्मांपृच्छसिधर्मज्ञेकस्त्वंकिंवासमागतः ॥ ४६ ॥
तच्छृणुष्वामलप्रज्ञेकथयाम्यादितस्तव ॥ राज्ञःशत्रुजितःपुत्रःपित्रासंप्रेषितःशुभे ॥ ४७ ॥ मुनिरक्षणमुद्दिश्यगालवाश्र
ममागतः ॥ कुर्वतोममरक्षांचमुनीनांधर्मचारिणां ॥ ४८ ॥ विघ्नार्थमागतःकोपिशौकरंवपुरास्थितः ॥ मयासविद्धोबाणे
नचंद्रार्द्धाकारवर्चसा ॥ ४९ ॥ अपक्रांतोतिवेगेनतमस्म्यनुगतोहयी ॥ पपातसहसागर्त्तेसक्रोडोश्वश्चमामकः ॥ ५० ॥
सोहमश्वंसमारूढस्तमस्येकःपरिभ्रमन् ॥ प्रकाशमासादितवान्दृष्टाचभवतीमया ॥५१॥पृष्टाचनचमेकिंचिद्भवत्यादत्त
मुत्तरम् ॥ त्वांचैवानुप्रविष्टोहमिमंप्रासादमुत्तमम् ॥ ५२ ॥ इत्येतत्कथितंसत्यंनदेवोहंनदानवः ॥ नपन्नगोनगंधर्वःकिन्न
रोवाशुचिस्मिते ॥ ५३ ॥ समस्ताःपूज्यपक्षावैदेवाद्याममकुंडले ॥ मनुष्योस्मिविशंकातेनकर्त्तव्यात्रकार्हिचित् ॥ ५४॥
॥ पुत्रावूचतुः ॥ ॥ ततःप्रहृष्टासाकन्यासखीवदनमुत्तमम् ॥ लज्जाजडंवीक्षमाणानकिंचिन्नोवाचभामिनी॥५५॥तत्सखीपु
नरप्येनांप्रहृष्टाप्रत्युवाचह ॥ यथावत्कथितंतेनसुरभ्यावचनानुगं ॥ ५६ ॥ ॥ कुंडलोवाच ॥ ॥ वीरसत्यमसंदिग्धंभव

ताभिहितंवचः ॥ नान्यत्रहृदयंत्वस्याद्दष्ट्वास्थैर्यंप्रयास्यति ॥ ५७ ॥ चंद्रमेवाधिकाकांतिःसमुपैतिरविंप्रभा ॥ भूतिर्धन्यं
धृतिर्धीरंक्षांतिरभ्येतिचोत्तमं ॥ ५८ ॥ त्वयैवविद्धोसंदिग्धंसपापोदानवाधमः ॥ सुरभिःसागवांमाताकथंमिथ्यावदिष्य
ति ॥ ५९ ॥ तद्धन्येयंसभाग्याचत्वत्संबंधमवेत्यवै ॥ कुरुष्ववीरयत्कार्यंविधिनेवसमाहितम् ॥ ६० ॥ ॥ पुत्रावूचतुः ॥
परवानहमित्याहराजपुत्रःसदापितुः ॥ साचतंचिंतयामासतुंबुरुंतत्कुलेगुरुं ॥ ६१ ॥ सचापितत्क्षणात्प्राप्तोनिगृहीतस
मीत्कुशः ॥ मदालसायाःसंप्रीत्याकुंडलागौरवेणच ॥ ६२ ॥ प्रज्वाल्यपावकंहुत्वामंत्रवित्कृतमंगलाम् ॥ वैवाहिकेविधौ
कन्यांप्रतिपाद्ययथागतम् ॥ ६३ ॥ जगामतपसेधीमान्स्वमाश्रमपदंततः ॥ साचाहतांसखीबालांकृतार्थास्मिवरा
नने ॥ ६४ ॥ संयुक्तामनुनादृष्ट्वात्वामहंरूपशालिनीम् ॥ तपस्तप्स्येहमतुलंनिर्व्यलीकेनचेतसा ॥ ६५ ॥ तीर्थांबुधौ
तपापाचभवित्रीनेदृशीयथा ॥ तंचाहराजपुत्रंसाप्रश्रयोपनतंवचः ॥ ६६ ॥ गंतुकामानिजसखीस्नेहविक्लवभाषिणी ॥
॥ कुण्डलोवाच ॥ ॥ पुंभिरप्यमितप्रज्ञैर्नोपदेशोभवद्विधे ॥ ६७ ॥ दातव्यःकिमुतस्त्रीभिरतोनोपदिशामिते ॥ किंत्व
स्यास्तनुमध्यायाःस्नेहाकृष्टेनचेतसा ॥ ६८ ॥ त्वयाविश्रंभिताचास्मिस्मारयाम्यरिसूदन ॥ भर्त्तव्यारक्षितव्याचभार्या
हिपतिनासदा ॥ ६९ ॥ धर्मार्थकामसंसिद्ध्यैभार्याभर्त्तुःसहायिनी ॥ याचभार्याचभर्त्ताचपरस्परमनुव्रतौ ॥ ७० ॥
तदाधर्मार्थकामानांत्रयाणामपिसंगतम् ॥ कथंभार्यामृतेधर्ममर्थंवापुरुषःप्रभो ॥ ७१ ॥ प्राप्नोतिकाममर्थंवातस्यांत्रित
यमाहितम् ॥ तथैवभर्त्तारमृतेभार्याधर्मादिसाधने ॥ ७२ ॥ नसमर्थात्रिवर्गोयंदांपत्यंसमुपाश्रितः ॥ देवतापितृभृत्या
नामतिथीनांचपूजनम् ॥ ७३ ॥ नपुंभिःशक्यतेकर्त्तुमृतेभार्यांनृपात्मज ॥ प्राप्तोपिचार्थोमनुजैरानीतोपिनिजंगृहम् ॥

॥ ७४ ॥ क्षयमेतिविनाभार्यांकुभार्यासंग्रहेपिवा ॥ कामस्तुतस्यनैवास्तिप्रत्यक्षेणोपलक्ष्यते ॥ ७५ ॥ दंपत्योःसहधर्मे
णत्रयीधर्ममवाप्नुयात् ॥ पुत्राणांयोनिरन्यावैनान्यतोभार्ययाविना ॥ पितॄन्पुत्रैस्तथैवान्नसाधनैरतिथीनपि ॥ ७६ ॥
पूजाभिरमरांस्तद्वत्साध्वींभार्यांनरोवति ॥ स्त्रियाश्चापिविनाभर्त्राधर्मकामार्थसंततिः ॥ ७७ ॥ नैवतस्मात्त्रिवर्गोयंदां
पत्यमधिगच्छति ॥ एतन्मयोक्तंयुवयोर्गमिष्यामियथेप्सितम् ॥ ७८ ॥ वर्धत्वमनयासार्द्धंधनपुत्रसुखायुषा ॥ ॥ पुत्रा
वूचतुः ॥ ॥ इत्युक्त्वासंपरिष्वज्यस्वसखींतंनमस्यच ॥ ७९ ॥ जगामदिव्ययागत्यायथाभिप्रेतमात्मनः ॥ सोपि
शत्रुजितःपुत्रस्तामारोप्यतुरंगमम् ॥ ८० ॥ निर्गंतुकामःपातालाद्विज्ञातोदनुसंभवैः ॥ ततस्तैःसहसोत्क्रुष्टंह्रियतेह्रियते
त्विति ॥८१॥ कन्यारत्नंयदानीतंदिवःपातालकेतुना ॥ ततःपरिघनिस्त्रिंशगदाशूलशरायुधम् ॥ ८२ ॥ दानवानांबलं
प्राप्तंसहपातालकेतुना ॥ तिष्ठतिष्ठेतिजल्पंतस्तेतदादानवोत्तमाः ॥ ८३ ॥ शरवर्षैस्तथाशूलैर्ववर्षुर्नृपनंदनम् ॥ सतुश
त्रुजितःपुत्रस्ततस्तान्प्रतिवीर्यवान् ॥ ८४ ॥ चिच्छेदशरजालेनप्रहसन्निवलीलया ॥ क्षणेनपातालतलमसिशक्त्यृष्टिसा
यकैः ॥ ८५ ॥ छिन्नैःसंछन्नमत्यर्थंमृतध्वजशरोत्करैः ॥ ततोस्त्रंत्वाष्ट्रमादायचिक्षेपप्रतिदानवान् ॥ ८६ ॥ तेनतेदानवाः
सर्वेसहपातालकेतुना ॥ ज्वालामालातितीव्रेणस्फुटदस्थिचयास्तदा ॥ ८७ ॥ निर्दग्धाःकापिलंतेजःसमासाद्येवसाग
राः ॥ ततःसराजपुत्रोश्वीनिहत्यासुरसत्तमान् ॥ ८८ ॥ स्त्रीरत्नेनसमंतेनसमागच्छत्पितुःपुरम् ॥ प्रणिपत्यचतत्सर्वंसतु ॥४३॥
पित्रेन्यवेदयत् ॥ ८९ ॥ पातालगमनंचैवकुंडलायाश्चदर्शनम् ॥ तद्वन्मदालसाप्राप्तिंदानवैश्चापिसंगरम् ॥ ९० ॥ वध
श्चतेषामस्त्रेणपुनरागमनंतथा ॥ इतिश्रुत्वापितातस्यचरितंचारुचेतसः ॥ ९१ ॥ प्रीतिमानभवच्चैनंपरिष्वज्याहचात्म

जम् ॥ सत्पुत्रेणत्वयापुत्रतारितोहंमहात्मना ॥ ९२ ॥ भयेभ्योमुनयस्त्रातायेनसद्धर्मचारिणा ॥ मत्पूर्वैःख्यातिमानीतंम
याविस्तारितंपुनः ॥ ९३ ॥ पराक्रमवतावीरत्वयातद्बहुलीकृतम् ॥ यदुपात्तंयशःपित्राधनंवीर्यमथापिवा ॥ ९४ ॥ तन्न
हापयतेयस्तुसनरोमध्यमःस्मृतः ॥ तद्वीर्याद‌धिकंयस्तुपुनरन्यत्स्वशक्तितः ॥ ९५ ॥ निष्पादयतितंप्राज्ञावदंतिनरमुत्त
मम् ॥ यःपित्रासमुपात्तानिधनवीर्ययशांसिवै ॥ ९६ ॥ न्यूनतांनयतिप्राज्ञास्तमाहुःपुरुषाधमम् ॥ तन्मयाब्राह्मणत्रा
णंकृतमासीद्यथात्वया ॥ ९७ ॥ पातालागमनंयच्चयच्चासुरविनाशनम् ॥ एतदभ्यधिकंवत्सतेनत्वंपुरुषोत्तमः ॥ ९८ ॥
तद्धन्योस्म्यथवानत्वमहमेवगुणाधिकः ॥ त्वांपुत्रमीदृशंप्राप्यश्लाघ्यंपुण्यवतामपि ॥ ९९ ॥ नसत्पुत्रकृतांप्रीतिमन्यःप्रा
प्नोतिमानवः ॥ पुत्रेणनातिशयितोयःप्रज्ञादानविक्रमैः ॥ १०० ॥ धिकूतस्यजन्मयःपित्रालोकेविज्ञायतेनरः ॥ यत्पुत्रा
त्ख्यातिमभ्येतितस्यजन्मसुजन्मनः ॥ १०१ ॥ आत्मज्ञानीयतोधन्योमध्यःपितृपितामहैः ॥ मातृपक्षेणमात्राचख्यातिं
यातिनराधमः ॥ २ ॥ तत्पुत्रधनवीर्यैस्त्वंविवर्धस्वसुखेनच ॥ गंधर्वतनयाचेयंमावियुज्यतुवैत्वया ॥ ३ ॥ इतिपित्राबहु
विधंप्रियमुक्त्वापुनःपुनः ॥ परिष्वज्यस्वमावासंसभार्यःसविसर्जितः ॥ ४ ॥ सतयाभार्ययासार्धंरेमेतत्रपितुःपुरे ॥ अन्ये
षुचतथोद्यानवनपर्वतसानुषु ॥ ५ ॥ श्वश्रूश्वशुरयोःपादौप्रणिपत्यचसाशुभा ॥ प्रातःप्रातस्ततस्तेनप्रणिपत्यसुमध्यमा
॥ ६ ॥ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेकुवलयाश्वीयेएकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ ॥ छ ॥ ॥
॥ पुत्रावूचतुः ॥ ॥ ततःकालेबहुतिथेगतेराजापुनःसुतम् ॥ प्राहगच्छाशुविप्राणांत्राणायचरमेदिनीं ॥ १ ॥ अश्वमेतंसमा
रुह्यप्रातःप्रातर्दिनेदिने ॥ आबाधाद्द्विजमुख्यानामन्वेष्टव्यासदैवहि ॥ २ ॥ दुर्वृत्ताःसंतिशतशोदानवाःपापबुद्धयः ॥ तेभ्यो

नस्याद्यथाबाधामुनीनांत्वंतथाकुरु ॥ ३ ॥ सतथोक्तस्तदापित्रातथाचक्रेनृपात्मजः ॥ परिक्रम्यमहींकृत्स्नांववंदेचरणौ
पितुः ॥ ४ ॥ अहन्यहनिसंप्राप्तेपूर्वाह्णेनृपनंदनः ॥ ततश्चशेषंदिवसंतयारेमेसुमध्यया ॥ ५ ॥ एकदातुचरन्सोथदद
र्शयमुनातटे ॥ पातालकेतोरनुजंतालकेतुंकृताश्रमम् ॥ ६ ॥ मायावीदानवःसोथमुनिरूपंसमाश्रितः ॥ सप्राहराजपुत्रंतं
पूर्ववैरमनुस्मरन् ॥ ७ ॥ राजपुत्रब्रवीमित्वांतत्कुरुष्वयदिच्छसि ॥ नचतेप्रार्थनाभंगःकार्यःसत्यप्रतिश्रव ॥ ८ ॥ य
क्ष्येयज्ञेनधर्मायकर्त्तव्याश्चमयेष्टयः ॥ चिंतयेतत्रकर्त्तव्यानास्तिमेदक्षिणायतः ॥ ९ ॥ ततःप्रयच्छमेवीरदक्षिणार्थेस्व
भूषणम् ॥ यदेतत्कंठलग्नंतेरक्षचेमंममाश्रमम् ॥ १० ॥ यावदंतर्जलेदेवंवरुणंयादसांपतिम् ॥ वैदिकैर्वारुणैर्मंत्रैःप्रजा
नांपुष्टिहेतुकैः ॥ ११ ॥ अभिष्टूयत्वरायुक्तःसमभ्येमीतिवादिनम् ॥ तंप्रणम्यततःप्रादात्सतस्मैकंठभूषणम् ॥ १२ ॥
प्राहचैनंभवान्यातुनिर्व्यलीकेनचेतसा ॥ स्थास्यामितावदत्रैवतवाश्रमसमीपतः ॥ १३ ॥ तवादेशान्महाभागया
वदागमनंतव ॥ नतेत्रकश्चिदाबाधांकरिष्यतिमयिस्थिते ॥ १४ ॥ विश्रब्धस्त्वंमुनिश्रेष्ठकुरुष्वचमनोगतम् ॥
एतदुक्तस्ततस्तेनसममज्जनदीजले ॥ १५ ॥ अरक्षत्सोपितस्यैवमायाविहितमाश्रमम् ॥ गत्वाजलाशयात्तस्मात्ता
लकेतुश्चतत्पुरम् ॥ २६ ॥ मदालसायाःप्रत्यक्षमन्येषांचैतदुक्तवान् ॥ वीरःकुवलयाश्वोसौममाश्रमसमीपतः ॥
॥ १७ ॥ केनापिदुष्टदैत्येनकुर्वन्रक्षांतपस्विनाम् ॥ युध्यमानोयथाशक्तिनिघ्नन्ब्रह्मद्विषोयुधि ॥ १८ ॥ मायामाश्रि
त्यपापेनभिन्नःशूलेनवक्षसि ॥ म्रियमाणेनतेनेदंदत्तंमेकंठभूषणम् ॥ १९ ॥ प्रापितश्चाग्निसंयोगंसवनेरुद्रतापसैः ॥ ॥४४॥
कृतार्त्तहेषाशब्दोवैत्रस्तःसाश्रुविलोचनः ॥ २० ॥ नीतःसोश्वश्चतेनैवदानवेनदुरात्मना ॥ एतन्मयानृशंसेनदृष्टंदुष्कृत

कारिणा ॥ २१ ॥ यदत्रानंतरकृत्यंकुरुष्वात्तिरकालिकम् ॥ हृदयाश्वासनंचैतद्दृश्यतांकंठभूषणम् ॥ २२ ॥ नास्माकंहि
सुवर्णेनकृत्यमस्तितपस्विनां ॥ इत्युक्त्वोत्सृज्यतद्भूमौसजगामयथागतं ॥ २३ ॥ निपपातजनःसोथशोकार्त्तोमूर्छयातुरः॥
क्षणेनचेतनांप्राप्यसर्वास्तान्नृपयोषितः ॥२४॥ राजपत्न्यश्चराजाचविलेपुरतिदुःखिताः ॥ मदालसातुतदृष्ट्वातदोयंकंठभू
षणं ॥२५॥ तत्याजसुप्रियान्प्राणान्श्रुत्वाविनिहतंप्रियम् ॥ ततःपुरेमहाक्रंदःपौराणांभवनेष्वभूत्॥२६॥यथैवतस्यनृप
तेःस्वगृहेसमवर्तत ॥ राजाचतांमृतांदृष्ट्वाविनाभर्त्रामदालसाम् ॥ २७॥ प्रत्युवाचजनंसर्वंविमृश्यस्वस्थमानसः॥ नरो
दितव्यंपश्यामिभवतामात्मनस्तथा ॥ २८ ॥ सर्वेषामेवसंचिंत्यसंबंधानामनित्यतां ॥ किंनुशोचामितनयंकिंनुशोचाम्य
हंस्नुषां ॥ २९ ॥ विमृश्यकृतकृत्यत्वान्मन्येशोच्यावुभावपि ॥ मच्छुश्रूषुर्मद्वचनाद्द्विजरक्षणतत्परः ॥ ३० ॥ प्राप्तोमेयसु
तोमृत्युंकथंशोच्यःसधीमताम् ॥ अवश्यंयातियद्देहंतद्द्विजानांकृतेयदि ॥ ३१ ॥ ममपुत्रेणसंत्यक्तंनन्वभ्युदयकारितत् ॥
इयंचसत्कुलोत्पन्नाभर्त्तर्येवमनुव्रता॥३२॥कथंतुशोच्यानारीणांभर्त्तुरन्यन्नदैवतम्॥अस्माकंबांधवानांचतथान्येषांदयाव
तां ॥ ३३ ॥ शोच्याह्येषाभवेदेवंयदिभर्त्रावियोगिनी ॥ यातुभर्त्तुर्वधंश्रुत्वातत्क्षणादेवभामिनी ॥ ३४ ॥ भर्तारमनुयाते
यंनशोच्यातोविपश्चितां ॥ ताःशोच्यायावियोगिन्यःसहभर्त्राकुलांगनाः ॥ ३५॥ कष्टश्चांत्यानगच्छंतिकष्टदाःस्युःकुला
त्मनोः ॥ भर्तुर्वियोगस्त्वनयानानुभूतःकृतज्ञया ॥ ३६ ॥ दातारंसर्वसौख्यानामिहचामुत्रचोभयोः ॥ लोकयोःकाहि
भर्त्तारंनारीमन्येतमानुषं ॥ ३७ ॥ नसशोच्योनचैवेहनायंतज्जननीनच ॥ त्यजताब्राह्मणार्थायप्राणान्सर्वेस्मतारिताः ॥
॥ ३८ ॥ विप्राणांममधर्मस्यगतःसतुमहामतिः ॥ आनृण्यमर्द्धभुक्तस्यत्यागाद्देहस्यमेसुतः ॥ ३९ ॥ मातुःसतीत्वंमद्वं

क्रीडन्नास्तेसमंतुल्यैर्वयस्यैःशीलसंपदा ॥ एतत्तस्यपरंकार्यंतातत्केनसाध्यते ॥ २४ ॥ कर्तुमत्यंतदुःप्राप्यमीश्वरैःकि
मुतेतरैः ॥ ॥ जडउवाच ॥ ॥ इतिवाक्यंतयोःश्रुत्वाविमर्शमगमत्पिता ॥ २५ ॥ विमृश्यचाहतौपुत्रौनागराट्प्रहसन्निव ॥
यद्यशक्यमितिश्रुत्वानकरिष्यंतिमानवाः ॥ २६ ॥ कर्मण्युद्यममुद्योगहान्याहानिस्ततःपरं ॥ आरभेतनरःकर्मस्वपौरुष
महापयन् ॥ २७ ॥ निष्पत्तिःकर्मणांदैवेपौरुषेचव्यवस्थिता ॥ तस्मादहंतथायत्नंकरिष्येपुत्रकार्यतः ॥ २८ ॥ तपश्चर्यांस
मास्थाययथैतत्साध्यतेचिरात् ॥ पुत्रउवाच ॥ एवमुक्त्वासनागेंद्रःप्लक्षावतरणंगिरेः ॥ २९ ॥ तीर्थंहिमवतोगत्वातपस्ते
पेसुदुश्चरं ॥ तुष्टाववाग्भिरिष्टाभिस्तत्रदेवींसरस्वतीं ॥ ३० ॥ तन्मनानियताहारोभूत्वात्रिषवणाप्लुतः ॥ अश्वतरउवाच ॥
जगद्धात्रीमहंदेवीमारिराधयिषुःशुभां ॥ ३१ ॥ स्तोष्येप्रणम्यशिरसाब्रह्मयोनिंसरस्वतीम् ॥ सदसद्देवियत्किंचिन्मोक्षबंधा
र्थवत्पदम् ॥ ३२ ॥ तत्सर्वंत्वय्यसंयोगंयोगवद्देविसंस्थितं ॥ त्वमक्षरंपरंदेवियत्रसर्वंप्रतिष्ठितम् ॥ ३३ ॥ अक्षरंपरमंब्रह्म
जगच्चैतत्क्षरात्मकम् ॥ दारुण्यवस्थितोवह्निर्भौमाश्चपरमाणवः ॥ ३४ ॥ तथात्वयिस्थितंब्रह्मजगच्चेदमशेषतः ॥ ओं
काराक्षरसंस्थानंयत्तेदेविस्थिरास्थिरम् ॥ ३५ ॥ तत्रमात्रात्रयंसर्वमस्तियद्देविनास्तिच ॥ त्रयोलोकास्त्रयोदेवास्त्रैविद्यं
पावकत्रयम् ॥ ३६ ॥ त्रीणिज्योतींषिवर्गाश्चत्रयोधर्मादयस्तथा ॥ त्रयोगुणास्त्रयःशब्दास्त्रयोदोषास्तथाश्रमाः ॥ ३७ ॥
त्रयःकालास्तथावस्थाःपितरोहर्निशादयः ॥ एतन्मात्रात्रयंदेवितवरूपंसरस्वति ॥ ३८ ॥ विभिन्नदर्शिनामाद्याब्रह्मणोहिस ॥४६॥
नातना ॥ सोमसंस्थाहविःसंस्थाःपाकसंस्थाश्चसप्तयाः ॥ ३९ ॥ तास्त्वदुच्चारणाद्देविक्रियंतेब्रह्मवादिभिः ॥ अनिर्देश्यंतथाचा
न्यदर्द्धमात्राश्रितंपरम् ॥ ४० ॥ अविकार्यक्षयंदिव्यंपरिणामविवर्जितम् ॥ तवैवचपरंरूपंयन्नशक्यंमयेरितुम् ॥ ४१ ॥

नचास्येनननवाजिह्वाताल्वोष्ठादिभिरुच्यते ॥ इंद्रोपिवसवोब्रह्माचंद्रार्कौज्योतिरेवच ॥ ४२ ॥ विश्वावासंविश्वरूपंविश्वे
शंपरमेश्वरम् ॥ सांख्यवेदांतवेदोक्तंबहुशाखास्थिरीकृतम् ॥ ४३ ॥ अनादिमध्यनिधनंसदसन्नःसदेवतु ॥ एकंत्वनेकम
प्येकंभवभेदसमाश्रितम् ॥ ४४ ॥ अनाख्यंषट्गुणाख्यंचषट्काख्यंत्रिगुणाश्रयम् ॥ नानाशक्तिमतामेकंशक्तिवैभाविकंप
रम् ॥ ४५ ॥ सुखासुखमहत्सौख्यंरूपंतवविभाव्यते ॥ एवंदेवित्वयाव्याप्तंसकलंनिष्कलंजगत् ॥ ४६ ॥ अद्वैतावस्थि
तंब्रह्मयच्चद्वैतेव्यवस्थितम् ॥ येर्थानित्यायेविनश्यंतिचान्येयेवास्थूलायेचसूक्ष्माच्चसूक्ष्माः ॥ येवाभूमौयेंतरिक्षेन्यतोवाते
षांसत्यंत्वत्तएवोपलब्धिः ॥ ४७ ॥ यच्चामूर्तंयच्चमूर्तंसमस्तंयद्वाभूतेष्वेकमेकंचार्किंचित् ॥ यद्दिव्येस्तिक्ष्मातलेखेन्यतो
वातत्संबंधंत्वत्स्वरैर्व्यंजनैश्च ॥ ४८ ॥ ॥ जडउवाच ॥ ॥एवंस्तुतातदादेवीविष्णोर्जिह्वासरस्वती ॥ प्रत्युवाचमहात्मानं
नागमश्वतरंततः ॥ ४९ ॥ ॥ सरस्वत्युवाच ॥ ॥ वरंतेकंबलभ्रातःप्रयच्छाम्युरगाधिप ॥ तदुच्यतांप्रदास्यामियत्तेम
नसिवर्त्तते॥५०॥ ॥ अश्वतरउवाच॥ ॥साहाय्यंदेविदेहित्वंपूर्वंकंबलमेवच ॥ समस्तस्वरसंबद्धमुभयोःसंप्रयच्छच ॥५१
॥ सरस्वत्युवाच ॥ ॥ सप्तस्वराग्रामरागाःसप्तपन्नगसत्तम ॥ गीतकानिचसप्तैवतावत्यश्चापिमूर्छनाः ॥ ५३ ॥ तानाश्चै
कोनपंचाशत्तथाग्रामत्रयंचयत् ॥ एतत्सर्वंभवान्वेत्ताकंबलश्चैवतेनघ ॥ ५४ ॥ ज्ञास्यतेमत्प्रसादेनभुजंगेंद्रपरंतथा ॥ च
तुर्विधंपरंतालंत्रिःप्रकारंलयत्रयम् ॥ ५५ ॥ गतित्रयंतथातालंमयादत्तंचतुर्विधम् ॥ एतद्भवान्मत्प्रसादात्पन्नगेंद्रापरंचय
त् ॥ ५६ ॥ आस्यांतर्गतमायत्तंस्वरव्यंजनयोश्चयत् ॥तदशेषंमयादत्तंभवतःकंबलस्यच॥५७॥यथानान्यस्यभूलोकेपा
तालेवापिपन्नग ॥ प्रणेतारौभवंतौचसर्वस्यास्यभविष्यतः ॥५८॥ पातालेदेवलोकेचभूर्लोकेचैवपन्नगौ ॥ ॥ जडउवाच॥

इत्युक्त्वासातदादेवीसर्वजिह्वासरस्वती ॥ ५९ ॥ जगामादर्शनंसद्योनागस्यकमलेक्षणा ॥ तयोश्चतद्यथावृत्तंभ्रात्रोःस
र्वमजायत ॥ ६० ॥ विज्ञानमुभयोरग्र्यंपदतालस्वरादिकम् ॥ ततःकैलासशैलेंद्रशिखरस्थितमीश्वरम् ॥ ६१ ॥ गी
तकैःसप्तभिर्नागौतंत्रीलयसमन्वितैः ॥ आरिराधयिषूदेवमनंगांगहरंहरम् ॥६२॥ प्रचक्रतुःपरंयत्नमुभौसंहतवाक्कलौ ॥
प्रातर्निशायांमध्याह्नेसंधयोश्चापितत्परौ ॥ ६३ ॥ ततःकालेनमहतास्तूयमानोवृषध्वजः ॥ तुतोषगीतकैस्तौचप्राहसं
गृह्यतांवरः ॥ ६४ ॥ ततःप्रणम्याश्वतरःकंबलेनसमंतदा ॥ विज्ञापयन्महादेवंशितिकंठमुमापतिम् ॥ ६५ ॥ यदिनौभग
वन्प्रीतोदेवदेवत्रिलोचन ॥ ततोयथाभिलषितंवरमेनंप्रयच्छनौ ॥ ६६ ॥ मृताकुवलयाश्वस्यपत्नीदेवमदालसा ॥
तेनैववयसासद्योदुहितृत्वंप्रयातुमे ॥ ६७ ॥ जातिस्मरायथापूर्वंतद्वत्कांतिसमन्विता ॥ योगिनीयोगमाताचजायतांवच
नात्तव ॥ ६८ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ यथोक्तंपन्नगश्रेष्ठसर्वमेतद्भविष्यति ॥ मत्प्रसादादसंदिग्धंशृणुचेदंभुजंगम ॥
॥ ६९ ॥ श्राद्धावसानेप्राश्नीथामध्यमंपिंडमात्मना ॥ कामंचेमामनुध्यायन्कुरुत्वंपितृपूजनम् ॥ ७० ॥ तत्क्षणादेव
सासुभ्रूर्भवतोमध्यमात्फणात् ॥ समुत्पत्स्यतिकल्याणीतथारूपायथामृता ॥ ७१ ॥ स्वयमेवोपभुंजस्वततःसर्वंभविष्य
ति ॥ उत्पत्स्यतेततःसातुसत्यंवैमध्यमात्फणात् ॥ ७२ ॥ एतच्छ्रुत्वाततस्तौतुप्रणिपत्यमहेश्वरम् ॥ रसातलमनुप्राप्तौप
रितोषसमन्वितौ ॥॥ ७३ ॥ तथाचकृतवान्श्राद्धंसनागःकंबलानुजः ॥ पिंडंचमध्यमंतद्वद्यथावदुपभुक्तवान् ॥ ७४ ॥
उपभुक्तेततःपिंडेतस्यसातनुमध्यमा ॥ जज्ञेनिःश्वसतःसद्यस्तद्रूपामध्यमात्फणात् ॥ ७५ ॥ नचापिकथयामासकस्यचित्स
भुजंगमः ॥ अंतर्गृहेतांसुदतींस्त्रीभिर्गुप्तामधारयत् ॥ ७६ ॥ तौचानुदिनमागत्यपुत्रौनागपतेःसुखम् ॥ ऋतुध्वजेनसहि

तौचिक्रीडातेमराविव ॥ ७७ ॥ एकदातुसतौप्राहसनागोश्वतरोमुदा ॥ यन्मयापूर्वमुक्तंतुक्रियतेकिंनुतत्तथा ॥ ७८ ॥ सं
राजपुत्रोयुवयोरुपकारीममांतिकं ॥ किंनुनानीयतेवत्सावुपकारायमानदः ॥७९॥ एवमुक्तौपुनस्तेनपुत्रौस्नेहवतातुतौ॥
गत्वातस्यपुरंसख्यूरेमातेतेनधीमता ॥८०॥ ततःकुवलयाश्वंतंकृत्वाकिंचित्कथांतरं ॥ अब्रूतांप्रणिपातेनस्वगृहागमनंप्र
ति॥ ८१ ॥ तावाहनृपपुत्रोसौनन्विदंभवतोर्गृहं ॥ धनवाहनवस्त्रादियन्मदीयंतदेववाम् ॥ ८२॥ यस्यवांवांछितंदातुंधनंर
त्नमथापिवा ॥ तद्दीयतांद्विजसुतौयदिवांप्रणयोमयि ॥ ८३ ॥ एतावताहंदैवेनवंचितोस्मिदुरात्मना ॥ यद्भवद्भ्यांममत्वंनो
मदीयेक्रियतांगृहे ॥ ८४ ॥ यदिवांमेप्रियंकार्यंअनुग्राह्योस्मिवायदि ॥ तद्धनेममगेहेचममत्वमनुकल्प्यताम् ॥ ८५ ॥
युवयोर्यन्मदीयंतन्मामकंयुवयोःस्वयं ॥ एतत्सर्वंविजानीयसखाप्राणोबहिश्चरः ॥ ८६ ॥ पुनर्नैवंविभिन्नार्थंवक्तव्यंद्विज
सत्तमौ ॥ मत्प्रसादपरौप्रीत्याशापितौहृदयेनमे ॥ ८७ ॥ ततःस्नेहार्द्रवदनौतावुभौनागनंदनौ ॥ ऊचतुर्नृपतेःपुत्रंकिंचित्प्र
णयकोपितम् ॥ ८८ ॥ ऋतुध्वजनसंदेहोयथैवाहभवानिदं ॥ तथैवचास्मन्मनसिनात्रचिंत्यमतोन्यथा ॥ ८९ ॥ किंत्वाव
योःसमंपित्राप्रोक्तमेतन्महात्मना ॥ द्रष्टुंकुवलयाश्वंतमिच्छामीतिपुनःपुनः ॥ ९० ॥ ततःकुवलयाश्वोथसमुत्थायवरास
नात् ॥ यथाहतातेतिवदन्प्रणाममकरोद्भुवि ॥ ९१ ॥ ॥ कुवलयाश्वउवाच ॥ ॥ धन्योहमतिपुण्योहंकोन्योस्तिसदृशो
मया ॥ यत्तातोमामभिद्रष्टुंकरोतिप्रवणंमनः॥तदुत्तिष्ठतगच्छामतातातज्ञांक्षणमप्यहं ॥ नातिक्रांतुमिहेच्छामिपद्भ्यांतस्य
शपाम्यहं ॥९२॥ ॥ जडउवाच॥ ॥एवमुक्त्वाययौसोथसहताभ्यांनृपात्मजः॥प्राप्तश्चगौतमींपुण्यांनिर्गम्यनगराद्बहिः॥
॥ ९४ ॥ तन्मध्येनययुस्तेवैनागेंद्रनृपनंदनाः ॥ मेनेचराजपुत्रोऽसौपारेतस्यास्तयोर्गृहं ॥ ९५ ॥ ततश्चाकृष्यपातालंता

भ्यांनीतोनृपात्मजः ॥ पातालेददृशेचोभौसपन्नगकुमारकौ ॥९६॥ फणामणिकृतोद्द्योतौव्यक्तस्वस्तिकलक्षणौ ॥ विलो
क्यतौसुरूपांगौविस्मयोत्फुल्ललोचनः ॥ ९७॥ विहस्यचाब्रवीत्प्रेम्णासाधुभोद्विजसत्तमौ ॥ कथयामासतुस्तौतुपितरंप
न्नगेश्वरं ॥ ९८ ॥ शांतमश्वतरंनागंमाननीयंदिवौकसां ॥ रमणीयंततोपश्यत्पातालंसनृपात्मजः ॥ ९९ ॥ कुमारैस्तरु
णैर्वृद्धैरुरगैरुपशोभितम्॥ तथैवनागकन्याभिःक्रीडंतीभिरितस्ततः॥ १०० ॥ चारुकुंडलहाराभिस्ताराभिर्गगनंयथा ॥
गीतशब्दैस्तथान्यत्रवीणावेणुस्वरानुगैः ॥ १ ॥ मृदंगपणवातोद्यहारिवेश्मशताकुलं ॥ वीक्षमाणःसपातालंययौशत्रुजि
तःसुतः ॥ २॥ सहताभ्यामभीष्टाभ्यांपन्नगाभ्यामरिंदमः॥ ततःप्रविश्यतेसर्वेनागराजनिवेशनम्॥ ३॥ ददृशुस्तंमहात्मा
नमुरगाधिपतिंस्थितम्॥दिव्यमाल्यांबरधरंमणिकुंडलभूषणं॥४॥स्वच्छमुक्ताफललताहारिहारोपशोभितम्॥ केयूरिणंम
हाभागमासनेसर्वकांचने ॥५॥ मणिविद्रुमवैडूर्यजालांतरितरूपके ॥ सताभ्यांदर्शितस्तस्यतातोस्माकमसाविति ॥६॥
वीरःकुवलयाश्वोयंपित्रेचासौनिवेदितः ॥ ततोननामचरणौनागेंद्रस्यऋतुध्वजः ॥ ७ ॥ समुत्थाप्यबलाद्गाढंसनागःप
रिषस्वजे ॥ मूर्ध्निचैवमुपाघ्रायचिरंजीवेत्युवाचह ॥ ८ ॥ निहतामित्रवर्गश्चपित्रोःशुश्रूषणंकुरु ॥ वत्सधन्यस्यकथ्यंतेपरो
क्षस्यापितेगुणाः ॥ ९ ॥ भवतोममपुत्राभ्यामाभ्यांयेमेनिवेदिताः ॥ तदेतैरेववर्द्धस्वमनोवाक्कायचेष्टितैः ॥ १० ॥ जीवितं
गुणिनःश्लाघ्यंजीवन्नपिमृतोऽगुणी ॥ गुणवान्निर्वृतिंपित्रोःशत्रूणांहृदयेज्वरं ॥११॥ करोत्यात्महितंकुर्वन्विश्वासंचमहाज
ने ॥ देवताःपितरोविप्रामित्रार्थिविभवादयः ॥ १२ ॥ बांधवाश्चतथेच्छंतिजीवितंगुणिनश्चिरं ॥ परवादनिवृत्तानांदुर्गते
ष्वदयावतां ॥ १३ ॥ गुणिनांसफलंजन्मसंश्रितानांविपद्गतैः ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वासतंवीरंपुत्राविदमथा

ब्रवीत् ॥ १४ ॥ पूजांकुवलयाश्वस्यकर्त्तुकामोभुजंगमः ॥ स्नानादिककर्मकृत्वासर्वमेवयथाक्रमम् ॥ १५ ॥ मधुपानादि
संभोगमाहारंचयथेप्सितम् ॥ ततःकुवलयाश्वेनहृदयोत्सवभूतया ॥ १६ ॥ कथयास्वल्पकंकालंस्थास्यामोहृष्टचेतसः
अनुमेनेचतंमौनीवचःशत्रुजितःसुतः ॥ १७ ॥ तथाचकारचपतिःपन्नगानामुदारधीः ॥ १८ ॥ समेत्यतैरात्मजभूपनंद
नैर्महोरगाणामधिपःससत्यवाक् ॥ मुदायुतोन्नानिमधूनिचात्मवान्यथोपजोषंबुभुजेसभोगभाक्॥ ११९ ॥ ॥ इतिश्री
मार्कंडेयपुराणेकुवलाश्वीयेपातालप्रवेशोनामैकविंशोध्यायः ॥ २१ ॥ ॥ छ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥
कृताहारंमहात्मानमधिपंपवनाशिनां ॥ उपासांचक्रिरेपुत्रौभूपालतनयस्तथा ॥ १ ॥ कथाभिरनुरूपाभिःप्रहृष्टात्मा
भुजंगमः ॥ प्रीतिंसंजनयामासपुत्रसख्युरुवाचह ॥ २ ॥ तवभद्रसुखंब्रूहिगेहमभ्यागतस्ययत् ॥ कर्तव्यमुत्सृजाशंकां
पितरीवसुतोमयि ॥ ३ ॥ हिरण्यंवासुवर्णंवावस्त्रंवाहनमासनम् ॥ यद्वाभिमतमत्यर्थंदुर्लभंतद्वृणुष्वमाम् ॥ ४ ॥ ॥ कुव
लयाश्वउवाच ॥ ॥ भवत्प्रसादाद्भगवन्सुवर्णादिगृहेमम ॥ पितुरस्तिममाद्यापिनकिंचित्कार्यमीदृशैः ॥ ५ ॥ तातेवर्षसहस्त्रा
युःशासतीमांवसुधराम् ॥ तथैवत्वयिपातालंनमेयाञ्चोन्मुखंमनः ॥ ६ ॥ तेसभाग्याःसुपुण्याश्चयेषांपितरिजीवति ॥ तृणं
कोटिसमंवित्तंतारुण्यंवित्तकोटिषु ॥ ७ ॥ मित्राणितुल्यशिष्टानितद्वद्देहमनामयम् ॥ जनेवाध्रियतेवित्तंयौवनंकिंतुनास्ति
मे ॥ ८ ॥ असत्यर्थेनृणांयाञ्चाप्रवणंजायतेमनः ॥ सत्यशेषेकथंयाञ्चांममजिह्वाकरिष्यति ॥ ९ ॥ यैर्नचिंत्यंधनंकिंचि
न्ममगेहेस्तिनास्तिवा ॥ पितृबाहुतरुच्छायांसंश्रिताःसुखिनोहिते ॥ १० ॥ येतुबाल्यात्प्रभृत्येवविनापित्राकुटुंबिनः ॥ तेसु
खास्वादविध्वंशान्मन्येधात्रैववंचिताः ॥ ११ ॥ तद्वयंतत्प्रसादेनधनरत्नादिसंचयम् ॥ पितृभक्ताःप्रयच्छामःकामतोनित्य

मर्थिनाम् ॥ १२ ॥ तत्सर्वमिहसंप्राप्तंयदंघ्रियुगलंतव ॥ मच्चूडामणिनाघृष्टंयच्चांगस्पर्शमाप्तवान् ॥ १३ ॥ ॥ पुत्रउवा
च ॥ ॥ इत्येवंप्रश्रतंवाक्यमुक्तःपन्नगसत्तमः ॥ प्राहराजसुतंप्रीत्यापुत्रयोरुपकारिणम् ॥ १४ ॥ यदिरत्नसुवर्णादिमत्तो
वाप्तुंनतेमनः ॥ यदन्यन्मनसःप्रीत्यैब्रूहितत्तेददाम्यहम् ॥ १५ ॥ ॥ कुवलयाश्वउवाच ॥ ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेनप्रार्थि
तस्यगृहेमम ॥ सर्वमस्तिविशेषेणसंप्राप्तंतवदर्शनात् ॥ १६ ॥ कृतकृत्योस्मिचैतेनसफलंजीवितंमम ॥ यदंगसंश्लेषमि
तस्तवदेवस्यमानुषः ॥ १७ ॥ ममोत्तमांगेत्वत्पादरजसायदिहास्पदम् ॥ कृतंतेनैवनप्राप्तंकिंमयापन्नगेश्वर ॥ १८ ॥ यदि
त्ववश्यंदातव्योवरोमेमनसेप्सितः ॥ तत्पुण्यकर्मसंस्कारोहृदयान्माव्यपैतुमे ॥ १९ ॥ सुवर्णमणिरत्नादिवाहनंगृहमासनम् ॥
स्त्रियोन्नपानंपुत्राश्चचारुमाल्यानुलेपनम् ॥ २० ॥ एतेचविविधाःभोगागीतवाद्यादिकंचयत् ॥ सर्वमेतन्ममतंफलंपुण्यवन
स्पतेः ॥ २१ ॥ तस्मान्नरेणतन्मूलसेकेयत्नःकृतात्मना ॥ कर्त्तव्यःपुण्यसक्तानांनकिंचिद्भुविदुर्लभं ॥ २२ ॥ ॥ अश्वत
रउवाच ॥ ॥ एवंभविष्यतिप्राज्ञतवधर्माश्रितामतिः ॥ सत्यंचैतत्फलंसर्वंधर्मस्योक्तंयथात्वया ॥ २३ ॥ तथाप्यवश्यंम
द्गेहमागतेनत्वयाधुना ॥ ग्राह्यंयन्मानुषेलोकेदुःप्रापंभवतोमतम् ॥ २४ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ तस्यतद्वचनंश्रु
त्वासतदान्नृपनंदनः ॥ मुखावलोकनंचक्रेपन्नगेश्वरपुत्रयोः ॥ २५ ॥ ततस्तौप्रणिपत्योभौराजपुत्रस्ययन्मतम् ॥
तत्पितुःसकलंवीरौकथयामासतुःस्फुटम् ॥ २६ ॥ तातास्यपत्नीदयिताश्रुत्वेमंविनिपातितम् ॥ अत्यजद्दयिताप्रा
णान्विप्रलब्धाद्दुरात्मना ॥ २७ ॥ केनापिकृतवैरेणदानवेनकुबुद्धिना ॥ गंधर्वराजस्यसुतानाम्नाख्यातामदालसा ॥ ॥४१॥
॥ २८ ॥ कृतज्ञोयंततस्तातप्रतिज्ञा[illegible]मदालसाम् ॥ २९ ॥ द्रष्टुंतां

चारुसर्वांगीमयंवीरोऋतध्वजः ॥ तातवांछतियद्येतत्क्रियतेतत्कृतंभवेत ॥ ३० ॥ ॥ अश्वतरउवाच ॥ ॥ भतैर्वि

चारुसर्वांगीमयंवीरोक्तध्वजः ॥ तातवांछतियच्चेतत्क्रियतेतत्कृतंभवेत् ॥ ३० ॥ ॥ अश्वतरउवाच ॥ ॥ भूतैर्वि
योगिनोयोगस्तादृशैरेवतादृशः ॥ कथमेतद्विनास्वप्नंमायांवाशंबरोदिताम् ॥ ३१ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ प्रणिपत्यभु
जंगेशंपुत्रःशत्रुजितस्ततः ॥ प्रत्युवाचमहात्मानंप्रेमलज्जासमन्वितः ॥ ३२ ॥ मायामयीमप्यधुनाममतातोमदालसा
म् ॥ यदिदर्शयतेमन्येपरंकृतमनुग्रहम् ॥ ३३ ॥ ॥ अश्वतरउवाच ॥ ॥ तस्मात्पश्येहवत्सत्वंमायांचेद्द्रष्टुमिच्छसि ॥
अनुग्राह्योभवान्गेहेबालोप्यभ्यागतोगुरुः ॥ ३४ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ आनयामासनागेंद्रोगृहेगुप्तांमदालसाम् ॥
दर्शयामासचतदाराजपुत्रायतांशुभाम् ॥ ३५ ॥ तेषांसंमोहनार्थायजजल्पचततः स्फुटम् ॥ सेयंनवेतितेभार्याराज
पुत्रमदालसा ॥ ३६ ॥ ॥ जडउवाच ॥ ॥ सदृष्ट्वातांतदातन्वींतत्क्षणाद्विगतत्रपः ॥ प्रियेतितामभिमुखंययौवा
चमुदीरयन् ॥ ३७ ॥ निवारयामासचतंनागःसोश्वतरस्त्वरन् ॥ ॥ अश्वतरउवाच ॥ ॥ मायेयंपुत्रमास्प्राक्षीःप्रागे
वकथितंतव ॥ ३८ ॥ अंतर्द्धानमुपैत्याशुमायासंस्पर्शनादिभिः ॥ ततःपपातमेदिन्यांसतुमूर्छापरिप्लुतः ॥ ३९ ॥ हा
प्रियेतिवदन्सोथचिंतयामासभामिनीम् ॥ मोहोममायंनोवेतिनालंप्रत्ययवानहम् ॥ ४० ॥ अहोममेत्यहंचेतिबलंप्रत्यय
योर्महत् ॥ येनाहंपातनेरीणांविनाशस्त्रंनिपातः ॥ ४१ ॥ ममेतिदर्शितानेनमिथ्यामायेतिविस्फुटम् ॥ वाय्वंबुतेजसांभू
मेराकाशस्यचचेष्टया ॥ ४२ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ ततःकुवलयाश्वंससमाश्वास्यभुजंगमः ॥ कथयामासतत्सर्वंमृ
तसंजीवनादिकम् ॥ ४३ ॥ ततःप्रहृष्टःप्रतिलभ्यकांतांप्रणम्यनागंनिजमाजगाम ॥ संस्तूयमानःस्वपुरंतमश्वमारुह्यसं
चिंतितमभ्युपेतम् ॥ ४४ ॥ शृणुयाद्भक्तिपूर्वंयोनैरंतर्येणमानवः ॥ वेदघोषफलंतेनप्राप्तंवैभुविदुर्लभम् ॥ ४५ ॥ संप्राप्तो

तिसुखंनित्यंसर्वकामसमन्वितः ॥ लोकेचदुर्लभंतस्यनास्तिकिंचिन्नविद्यते ॥ ४६ ॥ ॥ इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेमदलसो
पाख्यानेपुनर्मदालसाप्राप्तिःपातालनिर्गमोनामद्वाविंशोध्यायः ॥ २२ ॥ ॥ छ ॥ ॥
॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ आगम्यस्वपुरंसोथपित्रोःसर्वमशेषतः ॥ कथयामासतन्वंगीयथाप्राप्तापुनर्मृता ॥ १ ॥ ननामसापि
चरणौश्वश्रूश्वशूरयोः शुभा ॥ स्वजनंचयथापूर्वंवंदनाश्लेषणादिभिः ॥ २ ॥ पूजयामासतंन्वगीयथान्यायंयथावयः ॥
ततोमहोत्सवोजज्ञेपौराणांतत्रवैपुरे ॥ ३ ॥ ऋतध्वजश्चसुचिरंतयारेमेसुमध्यया ॥ निर्झरेषुचशैलानांनिम्नगापुलिनेषु
च ॥ ४ ॥ काननेषुचरम्येषुवनेषूपवनेषुच ॥ पुण्यक्षयंवांछमानासापिकामोपभोगतः ॥ ५ ॥ सहतेनातिकांतासुरे
मेरम्यासुभूमिषु ॥ ततःकालेनमहताशत्रुजित्सनराधिपः ॥ ६ ॥ सम्यक्प्रशास्यवसुधांकालधर्ममुपेयिवान् ॥ त
तःपौरामहात्मानंपुत्रंतस्यऋतध्वजं ॥ ७ ॥ अभ्यषिंचंतराजानमुदाराचारचेष्टितम् ॥ सम्यक्पालयतस्तस्यप्रजाः
पुत्रानिवौरसान् ॥ ८ ॥ मदालसायाःसंजज्ञेपुत्रःप्रथमजस्ततः ॥ तस्यचक्रेपितानामविक्रांतइतिधीमतः ॥ ९ ॥ तु
तुषुस्तेनवैभृत्याजहासचमदालसा ॥ सावैमदालसापुत्रंबालमुत्तानशायिनम् ॥ १० ॥ उल्लापनछलेनाहरुदमानमवि
स्वरम् ॥ शुद्धोसिरेताततनतेस्तिनामकृतंचतेकल्पनयाधुनैव ॥ ११ ॥ पंचात्मकंदेहमिदंनतेस्तिनैवास्यत्वंरोदिषिकस्य
हेतोः ॥ नवाभवान्रोदितिवैस्वजन्माशब्दोयमासाद्यमहीसमूहम् ॥ १२ ॥ विकल्प्यमानोविविधैर्गुणार्थैर्गुणाश्चभौताः
सकलेंद्रियेषु ॥ भूतानिभूतैःपरिदुर्बलानिवृद्धिंसमायांतियथेहपुंसः ॥ १३ ॥ अन्नांबुपानादिभिरेवकस्यनतेस्तिवृद्धिर्न
चतेस्तिहानिः ॥ त्वंकंचुकेशीर्यमाणेनिजेस्मिंस्तस्मिन्स्वदेहेमूढतामाव्रजेथाः ॥ १४ ॥ शुभाशुभैः कर्मभिर्देहमेतन्म

दादिमूढैःकंचुकस्तेपिनद्धः ॥ तातेतिकिंचित्तनयेतिकिंचिदंबेतिकिंचिद्दयितेतितिर्किंचित् ॥ १५ ॥ ममेतिकिंचिन्नममेति
किंचिद्गौतंसंघंबहुधामालपेथाः ॥ दुःखानिदुःखोपगमायभोगान्सुखायजानातिविमूढचेताः ॥१६॥तान्येवदुःखानिपु
नःसुखानिजानातिविद्वानविमूढचेताः ॥ हासोस्थिसंदर्शनमक्षियुग्ममत्युज्ज्वलंयत्कलुषंवसायाः ॥ १७ ॥ कुचादिपी
नंपिशितंघनंतत्स्थानंरतेःकिंनरकोनयोषित् ॥ यानंक्षितौयानगतश्चदेहोदेहेपिचान्यःपुरुषोनिविष्टः ॥ १८ ॥ ममत्व
मुर्व्यांनतथाययथास्वेदेहेतिमात्रंचविमूढतैषा ॥ १९ ॥ त्यजधर्ममधर्मंचउभेसत्यानृतेत्यज ॥ उभेसत्यानृतेत्यक्त्वायेनत्य
जसितत्त्यज ॥ २० ॥ वर्धमानंसुतंसातुराजपत्नीदिनेदिने ॥ तमुल्लापादिनाबोधमनयन्निर्मलात्मकम् ॥ २१ ॥ यथा
यथाबलंलेभेयथालेभेमतिंपितः ॥ तथातथात्मबोधंचसोवापन्मातृभाषितैः ॥ २२ ॥ इत्थंतयासतनयोजन्मप्रभृति
बोधितः ॥ चकारनमतिंप्राज्ञोगार्हस्थ्यंप्रतिनिर्ममः ॥ २३ ॥ द्वितीयोस्याःसुतोजज्ञेतस्यनामाकरोत्पिता ॥ सुबाहु
रयमित्युक्तेसाजहासमदालसा ॥ २४ ॥ तमप्येवंयथापूर्वंबालमुल्लापवादिनी ॥ प्राहबाल्यात्सचप्रापतथाबोधंमहा
मतिः ॥ २५ ॥ तृतीयंतनयंजातस्तंराजाशत्रुमर्दनम् ॥ यदाहतेनसासुभ्रूर्जहासातिचिरंपुनः ॥ २६ ॥ तथैवसोपितन्वं
ग्याबालत्वादेवबोधितः ॥ क्रियाश्चकारनिष्कामानकिंचित्फलकारणम् ॥ २७ ॥ चतुर्थस्यसुतस्याथचिकीर्षुर्नामभूपतिः
ददर्शतांशुभाचारामीषद्धासांमदालसाम् ॥ २८ ॥ तामाहराजाहसतींकिंचित्कौतूहलान्वितः ॥ क्रियमाणेसकृन्नाम्निक
थ्यतांहास्यकारणं ॥ २९ ॥ विक्रांतश्चसुबाहुश्चयथान्यःशत्रुमर्दनः ॥ शोभनानीतिनामानितानिमन्येकृतानिवै ॥ ३० ॥
योग्यानिक्षत्रबंधूनांशौर्याटोपयुतानिच ॥ असंत्येतानिवैभद्रेयदितेमनसिस्थितम् ॥ ३१ ॥ तदस्याक्रियतांनामचतुर्थ

स्यसुतस्यमे ॥ ॥ मदालसोवाच ॥ ॥ मयाज्ञाभवतःकार्यामहाराजयथात्थमाम् ॥ ३२ ॥ तथानामकरिष्यामिच
तुर्थस्यसुतस्यते ॥ अलर्कइतिधर्मज्ञः ख्यातिंलोकेगमिष्यति ॥ ३३ ॥ कनीयानेषतेपुत्रोमतिमांश्चभविष्यति ॥
॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ तच्छुत्वानामपुत्रस्यकृतंमात्रामहीपतिः ॥ ३४ ॥ अलर्कइत्यसंबद्धंप्रहस्येदमथाब्रवीत् ॥ भव
त्यायदिदंनाममत्पुत्रस्यकृतंशुभे ॥ ३५ ॥ किमीदृशमसंबद्धमर्थःकोस्यमदालसे ॥ ॥ मदालसोवाच ॥ ॥ क
ल्पनेयंमहाराजकृतासाव्यवहारिकी ॥ ३६ ॥ त्वत्कृतानांतथानाम्नांशृणुभूपनिरर्थतां ॥ वदंतिपुरुषाःप्राज्ञाव्यापिनं
पुरुषंयतः ॥ ३७ ॥ क्रांतिश्चगतिरुद्दिष्टादेशाद्देशांतरंतुयां ॥ सर्वगोनप्रयातीहव्यापीदेहेश्वरोयतः ॥ ३८ ॥ ततो
विक्रांतसंज्ञेयंमताममनिरर्थका ॥ सुबाहुरितियासंज्ञाकृतान्यस्यसुतस्यते ॥ ३९ ॥ निरर्थासाप्यमूर्त्तस्यपुरुषस्यम
हीपते ॥ पुत्रस्ययत्कृतंनामतृतीयस्यारिमर्दनः ॥ ४० ॥ मन्येतच्चाप्यसंबद्धंशृणुवाप्यत्रकारणम् ॥ एकएवशरी
रेषुसर्वेषुपुरुषोयदा ॥ ४१ ॥ तदास्यराजन्कःशत्रुःकोवामित्रमिहेष्यते ॥ भूतैर्भूतानिमर्द्यंतेअमूर्त्तोमर्द्यतेकथम् ॥ ४२ ॥
क्रोधादीनांपृथग्भावात्कल्पनेयंनिरर्थका ॥ यदिसंव्यवहारार्थमसन्नामप्रकल्प्यते ॥ ४३ ॥ नाम्निकस्मादलर्काख्येनैर
र्थ्यंभवतोमतम् ॥ एकमुक्तस्तयासाधुमहिष्यासमहीपतिः ॥ ४४ ॥ तथेत्याहमहाबुद्धिर्दयितांतथ्यवादिनीं ॥ तंचापिसा
सुतंसुश्रूर्यथापूर्वसुतांस्तथा ॥ ४५ ॥ प्राहावबोधजननंतामुवाचसपार्थिवः ॥ करोषिकिमिदंमूढेममाभावायसंततेः ॥ ४६ ॥ ॥५१॥
दुष्टावबोधदानेनयथापूर्वसुतेषुमे ॥ यदितेमत्प्रियंकार्यमनुग्राह्यंवचोमम ॥ ४७ ॥ तदेनंतनयंमार्गेप्रवृत्तेःसन्नियोजय ॥
कर्ममार्गःसमुच्छेदंनैवदेविगमिष्यति ॥ ४८ ॥ [illegible] ॥ पितरोदेवलोकस्थास्तथातिर्यक्त

मागताः ॥ ४९ ॥ तद्वन्मनुष्यतांयाताभूतवर्गेषुयेस्थिताः ॥ सपुण्यानपुण्यांश्चक्षुत्क्षामांस्तृट्परिप्लुतान् ॥ ५० ॥ पिंडोदक

मागताः॥४९॥तद्वन्मनुष्यतांयाताभूतवर्गेषुयेस्थिताः॥सपुण्यानसपुण्यांश्चक्षुत्क्षामांस्तृट्परिप्लुतान्॥ ५०॥ पिंडोदक
प्रदानेननरःकर्मण्यवस्थितः॥ सदाप्याययतेसुभ्रूतद्वद्देवातिथीनपि॥५१॥ देवैर्मनुष्यैःपितृभिःप्रेतैर्भूतैःसगुह्यकैः॥वयो
भिःकृमिभिःकीटैर्नरएवोपजीव्यते॥५२॥तस्मात्तन्वंगिमेपुत्रंयत्कार्यंक्षत्रयोनिभिः॥ ऐहिकामुष्मिकायालंतत्कर्मंप्रतिपा
दय॥५३॥ तेनैवमुक्तासासाध्वीवरनारीमदालसा॥ अलर्कंनामतनयंप्रोवाचोल्लापवादिनी॥५४॥ पुत्रवर्द्धस्वमेभर्त्तुर्म
नोनंदयकर्मभिः॥ ऐहिकामुष्मिकफलंतत्सम्यक्परिपालय॥ मित्राणामुपकारायदुर्हृदांनाशनायच॥ ५५॥ धन्यो
सिरेयोवसुधामशत्रुरेकश्चिरंपालयितासिपुत्र॥ तत्पालनादिंद्रसमोपभोग्यंधर्म्यैफलंप्राप्स्यसिचामरत्वं॥५६॥ धराम
रान्पर्वसुतर्पयेथाःसमीहितंबंधुषुपूरयेथाः॥ हितंपरस्मैहृदिचिंतयेथामनःपरस्त्रीषुनिवर्त्तयेथाः॥ ५७॥ सदामुरारिंहृदि
चिंतयेथास्तद्ध्यानतोंतःषडरीञ्जयेथाः॥ मायांप्रबोधेननिवारयेथाह्यनित्यतामेवविचिंतयेथाः॥५८॥ अर्थागमायक्षि
तिपाञ्जयेथायशोर्ज्जनायार्थमपिव्ययेथाः॥ परापवादश्रवणाद्बिभीथाविपत्समुद्राज्जनमुद्धरेथाः॥ ५९॥ यज्ञैरनेकैर्विबु
धानजस्रमन्नैर्द्विजान्प्रीणयसंश्रितांश्च॥ स्त्रियश्चकामैरतुलैश्चिराययुद्धैश्चारींस्तोषयितासिवीर॥ ६०॥ बालोमनोनं
दयबांधवानांगुरोस्तथाज्ञाकरणैःकुमारः॥ स्त्रीणांयुवासत्कुलभूषणानांवृद्धोवनेवत्सवनेचराणां॥६१॥ राज्यंकुर्वन्सुहृ
दोनंदयेथाःसाधूनूरक्षंस्तातयज्ञैर्यजेथाः॥ दुष्टान्निघ्नन्वैरिणश्चाजिमध्येगोविप्रार्थेवत्समृत्युंभजेथाः॥६२॥ इतिश्री
मार्कंडेयपुराणेप्रवृत्तिमार्गानुशासनंनामत्रयोविंशोध्यायः॥२३॥ ॥पुत्रउवाच॥ ॥एवमुल्लाप्यमानस्तुसतुमात्रादिने
दिने॥ ववृधेवयसाबालोबुद्ध्याचालर्कसंज्ञितः॥ १॥ सकौमारकमासाद्यऋतध्वजसुतस्तदा॥ कृतोपनयनःप्राज्ञःप्रणि

पत्याहमातरं ॥ २ ॥ मयायदंबकर्त्तव्यमैहिकामुष्मिकायवै ॥ सुखायवदतत्सर्वंप्रश्रयावनतस्यमे ॥३॥ ममार्थंचैवधर्मार्थं
प्रजानांचैवयद्धितम् ॥ श्रेयसेयच्चतत्सर्वंप्रजारंजनमादितः ॥ ४ ॥ ॥ मदालसोवाच ॥ ॥ वत्सराज्याभिषिक्तेनप्रजारं
जनमादितः ॥ कर्त्तव्यमविरोधेनस्वधर्मश्चमहीभृतां ॥५॥ व्यसनानिपरित्यज्यसत्यमूलहराणिवै ॥ आत्मारिपुभ्यःसंरक्ष्यो
बहिर्मंत्रविनिर्गमात् ॥ ६ ॥ दुष्टादुष्टांश्चजानीयादमात्यानरिदोषतः ॥ अष्टधानाशमाप्नोतिस्ववक्रात्स्यंदनाद्यथा ॥ ७ ॥
तथाराजाप्यसंदिग्धंबहिर्मंत्रविनिर्गमात् ॥ चरैश्चरास्तथाशत्रोरन्वेष्टव्याःप्रयत्नतः ॥ ८ ॥ विश्वासोनतुकर्तव्योराज्ञामि
त्राप्तबंधुषु ॥ कार्ययोगादमित्रेषुविश्वसीतनराधिपः ॥ ९ ॥ स्थानवृद्धिक्षयज्ञेनषाड्गुण्यविदितात्मना ॥ भवितव्यंनरें
द्रेणनकामवशवर्तिना ॥ १० ॥ प्रागात्ममंत्रिणश्चैवततोभृत्यामहीभृता ॥ ज्ञयाश्चानंतरंपौराविरुध्येततोरिभिः ॥ ११ ॥
यस्त्वेतानविजित्यैववैरिणोविजिगीषते ॥ सोजितात्माजितामात्यःशत्रुवर्गेणबाध्यते ॥ १२ ॥ तस्मात्कामादयःपूर्वंजेयाः
पुत्रमहीभृता ॥ तज्जयेहिजयोराज्ञोराजानश्यतितैर्जितः ॥ १३ ॥ कामःक्रोधश्चलोभश्चमदोमानस्तथैवच ॥ हर्षश्चशत्रवो
ह्येतेनाशायकुमहीभृताम् ॥ १४ ॥ कामप्रसक्तमात्मानंस्मृत्वापांडुंनिपातितम् ॥ निवर्त्तयेत्तथाक्रोधादनुह्रादंहतात्मज
म् ॥ १५ ॥ हतमैलंतथालोभान्मदाद्वेनंद्विजैर्हतम् ॥ मानादनायुषःपुत्रंहतंहर्षात्पुरंजयम् ॥ १६ ॥ एभिर्जितैर्जितंसर्वंम
रुतेनमहात्मना ॥ स्मृत्वाविवर्जयेदेतान्षड्दोषांश्चमहीपतिः ॥ १७ ॥ काककोकिलभृंगाणांबकव्यालशिखंडिनाम् ॥
हंसकुक्कुटलोहानांशिक्षेतचरितंनृपः ॥ १८ ॥ कौशिकस्यक्रियांकुर्याद्विपक्षेमनुजेश्वरः ॥ चेष्टापिपीलिकानांचकालेभूपः ॥५२॥
प्रदर्शयेत् ॥ १९ ॥ ज्ञेयाग्निविस्फुलिंगानांबीजचेष्टाचशाल्मलेः ॥ चंद्रसूर्यस्वरूपंचनीत्यर्थंपृथिवीक्षिता ॥ २० ॥ बंधकी

पद्मशत्रुशल्लिकासार्विणीस्तनात ॥ एवंसामेनभेदेनप्रदानेनचपार्थिव ॥ २१ ॥ दंडेनचप्रकर्वीतनीत्यर्थंपृथिवीक्षिता ॥

पद्मशरभशूलिकागुर्विणीस्तनात् ॥ एवंसामेनभेदेनप्रदानेनचपार्थिव ॥ २१ ॥ दंडेनचप्रकुर्वीतनीत्यर्थंपृथिवीक्षिता ॥
प्रज्ञानृपेणवादेयातथाचंडालयोषितः ॥ २२ ॥ शक्रार्कयमसोमानांतद्वद्वायोर्महीपतिः ॥ रूपाणिपंचकुर्वीतमहीपालनक
र्मणि ॥ २३ ॥ यथेंद्रश्चतुरोमासान्वार्योघेणवभूतलम् ॥ आप्याययेत्तथालोकान्परिचारैर्महोपतिः ॥ २४ ॥ मासान
ष्टौयथासूर्यस्तोयंहरतिरश्मिभिः ॥ सूक्ष्मेणैवाभ्युपायेनतथाशुल्कादिनानृपः ॥ २५ ॥ यथायमःप्रियद्वेष्यौप्राप्तेकालेनिय
च्छति ॥ तथाप्रियाप्रियेराजादुष्टादुष्टेसमोभवेत् ॥ २६ ॥ पूर्णेंदुमालोक्ययथाप्रीतिमाञ्जायतेनरः ॥ एवंयत्रप्रजाः
सर्वानिर्वृत्तास्तच्छशिव्रतम् ॥ २७ ॥ मारुतःसर्वभूतेषुनिगूढश्चरतेयथा ॥ एवंचरेन्नृपश्चारैःपौरामात्यारिबंधुषु ॥ २८ ॥
नलोभार्थैर्नकामार्थैर्नार्थार्थैर्यस्यमानसम् ॥ पदार्थैः कृष्यतेधर्मात्सराजास्वर्गमृच्छति ॥ २९ ॥ उत्पथग्राहिणोमूढान्
स्वधर्माच्चलितान्नरान् ॥ यःकरोतिनिजेधर्मेसराजास्वर्गमृच्छति ॥ ३० ॥ वर्णधर्मानसीदंतियस्यराष्ट्रेतथाश्रमाः ॥ राज्ञ
स्तस्यसुखंतातपरत्रेहचशाश्वतं ॥ ३१ ॥ एतद्राज्ञःपरंकृत्यंतथैतद्वृद्धिकारणं ॥ स्वधर्मेस्थापनंनॄणांचाल्यतेनकुबुद्धिभिः
॥ ३२ ॥ पालनेनैवभूतानांकृतकृत्योमहीपतिः ॥ सम्यक्पालयिताभागंधर्मस्याप्नोतिवैयतः ॥ ३३ ॥ एवमाचरतेराजा
चातुर्वर्ण्यस्यरक्षणे ॥ ससुखीविहरत्येषशक्रस्यैतिसलोकताम् ॥ ३४ ॥ इ० मा० मदालसोपाख्यानेचतुर्विंशोध्यायः ॥ २४ ॥
॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ तन्मातुर्वचनंश्रुत्वासोलर्कोमातरंपुनः ॥ पप्रच्छवर्णधर्मांश्चधर्मान्येचाश्रमेषुच ॥ १ ॥ ॥ अलर्क
उवाच ॥ ॥ कथितोयंमहाभागेराज्यतंत्राश्रितस्त्वया ॥ ममधर्मोहमिच्छामिश्रोतुंवर्णाश्रमात्मकं ॥ २ ॥ ॥ मदाल
सोवाच ॥ ॥ दानमध्ययनंयज्ञोब्राह्मणस्यत्रिधोदितः ॥ धर्मोनान्यश्चतुर्थोस्तिधर्मस्तस्यापदंविना ॥ ३ ॥ याजना

ध्यापनेशुद्धस्तथापुत्रप्रतिग्रहः ॥ एतत्सम्यक्समाख्यातंत्रितयंचास्यजीविका ॥४॥ दानमध्ययनंयज्ञाःक्षत्रियस्याप्ययं त्रिधा ॥ धर्मःप्रोक्तःक्षितेरक्षाशस्त्राजीवश्चजीविका ॥ ५ ॥ दानमध्ययनंयज्ञोवैश्यस्यापित्रिधैवसः ॥ वाणिज्यंपशुपाल्यं चकृषिश्चैवास्यजीविका ॥ ६ ॥ दानंयज्ञोथशुश्रूषाद्विजातीनांत्रिधामया ॥ व्याख्यातःशूद्रधर्मोपिजीविकाकारुकर्मजा ॥ ७ ॥ तद्वद्द्विजातिशुश्रूषापोषणंक्रयविक्रयैः ॥ वर्णधर्मास्त्विमेप्रोक्ताःश्रूयतामाश्रमाश्रयाः ॥ ८ ॥ स्ववर्णधर्मात्संसि द्धिंनरःप्राप्नोतिनच्युतः ॥ प्रयातिनरकंप्रेत्यप्रतिषिद्धनिषेवणात् ॥ ९ ॥ यावत्तुनोपनयनंक्रियतेवैद्विजन्मनः ॥ कामचे ष्टोक्तिभक्षस्तुतावद्भवतिपुत्रक॥ १० ॥कृतोपनयनःसम्यग्ब्रह्मचारीगुरोर्गृहे ॥ वसेततत्रधर्मोस्यकथ्यतेतन्निबोधमे ॥ ११ ॥ स्वाध्यायोथाग्निशुश्रूषास्नानंभिक्षाटनंतथा ॥ गुरोर्निवेद्यतच्चाद्यमनुज्ञातेनसर्वदा ॥ १२ ॥ गुरोःकर्माणिसोद्योगःसम्य क्प्रीत्युपपादकः ॥ तेनाहूतःपठेच्चैवतत्परोनान्यमानसः ॥ १३ ॥ एकंद्वौसकलान्वापिवेदान्प्राप्यगुरोर्मुखात् ॥ अनुज्ञा तोवरांदत्वादक्षिणांगुरवेततः॥ १४ ॥गार्हस्थ्याश्रमकामस्तुगृहस्थाश्रममावसेत्॥वानप्रस्थाश्रमंवापिचतुर्थंवेच्छयात्मनः ॥ १५ ॥तथैववागुरोर्गेहेद्विजोनिष्ठामवाप्नुयात्॥गुरोरभावेतत्पुत्रेतच्छिष्येतत्सुतंविना॥ १६ ॥शुश्रूषुर्निरभीमानोब्रह्मचर्या श्रमंवसेत् ॥ उपावृत्तस्ततस्तस्माद्गृहस्थाश्रमकाम्यया ॥ १७ ॥ ततोसमानार्षिंकुलांतुल्यांभार्यामरोगिणीं ॥ उद्वहेन्न्याय तोऽव्यंगांगृहस्थाश्रमकारणात् ॥ १८ ॥स्वकर्मणाधनंलब्ध्वापितृदेवातिथींस्तथा ॥ सम्यक्संप्रीणयेद्भक्त्यापोषयेच्चाश्रि तांस्तथा ॥ १९ ॥ भृत्यात्मजास्त्वामयोथदीनार्थिपतितानपि ॥ यथाशक्त्यान्नदानेनवयांसिपशवस्तथा ॥ २० ॥ एषधर्मोगृहस्थस्यऋतावभिगमस्तथा ॥ पंचयज्ञविधानंतुयथाशक्तिनहापयेत् ॥ २१ ॥ पितृदेवातिथिज्ञातिभुक्तशेषंस्वयं

नरः ॥ भुंजीतचसमंभृत्यैर्यथाविभवमात्मनः ॥ २२ ॥ एषतद्देशतःप्रोक्तोगृहस्थस्याश्रमोमया ॥

नरः ॥ भुंजीतचसमंभृत्यैर्यथाविभवमात्मनः ॥ २२ ॥ एषतूद्देशतःप्रोक्तोगृहस्थस्याश्रमोमया ॥ वानप्रस्थस्यधर्मंते
कथयाम्यवधार्यतां ॥ २३ ॥ अपत्यसंततिंदृष्ट्वाप्राज्ञोदेहस्यचानतिं ॥ वानप्रस्थाश्रमंगच्छेदात्मनःशुद्धिकारणात् ॥ २४ ॥
तत्रारण्योपभोगश्चतपोभिश्चात्मकर्शनम् ॥ भूमौशय्याब्रह्मचर्यंपितृदेवातिथिक्रियाः ॥ २५ ॥ होमस्त्रिषवणंस्नानंजटावल्क
लधारणं ॥ मौनादिकरणंचैववन्यस्नेहनिषेवणम् ॥ २६ ॥ इत्येषपापशुद्ध्यर्थमात्मनश्चोपकारकः ॥ वानप्रस्थाश्रमस्तस्मा
द्भिक्षोस्तुचरमोपरः ॥ २७ ॥ चतुर्थस्यस्वरूपंतुश्रूयतामाश्रमस्यमे ॥ यश्चधर्मोस्यधर्मज्ञैः प्रोक्तस्तातमहात्मभिः ॥ २८
सर्वसंगपरित्यागोब्रह्मचर्यमकोपता ॥ जितेंद्रियत्वमावासेनैकस्मिन्वसतिश्चिरम् ॥ २९ ॥ अनारंभस्तथाहारेभिक्षान्नंचै
ककालिकम् ॥ आत्मज्ञानावबोधश्चतथाचात्मावलोकनम् ॥ ३० ॥ चतुर्थेत्वाश्रमेधर्मोमयायंतेनिवेदितः ॥ सामान्यमन्य
वर्णानामाश्रमाणांचमेशृणु ॥ ३१ ॥ सत्यंशौचमहिंसाचअनसूयातथाक्षमा ॥ आनृशंस्यमकार्पण्यंसंतोषश्चाष्टमोगुणः
॥ ३२ ॥ एतेसंक्षेपतःप्रोक्ताधर्मावर्णाश्रमेषुच ॥ एतेषुनित्यधर्मेषुनित्यंतिष्ठेत्समंततः ॥ ३३ ॥ सयातिब्रह्मलोकंहिया
वदिंद्राश्चतुर्दश ॥ यश्चोल्लंघ्यस्वकंधर्मंस्ववर्णाश्रमसंज्ञितम् ॥ ३४ ॥ नरोन्यथाप्रवर्त्तेतसदंड्योभूभृतोभवेत् ॥ येचस्वधर्मसं
त्यागात्पापंकुर्वंतिमानवाः ॥ ३५ ॥ उपेक्षतस्तान्नृपतेरिष्टापूर्तंप्रयात्यधः ॥ तस्माद्राज्ञाप्रयत्नेनसर्वेवर्णाःस्वधर्मतः ॥ ३६
प्रवर्त्ततोन्यथादंड्याःस्थाप्याश्चैवस्वकर्मसु ॥ ३७ ॥ इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेमदालसानुशासनंनामपंचविंशोध्यायः ॥ २५ ॥
॥ अलर्कउवाच ॥ ॥ यत्कार्यंपुरुषेणेहगार्हस्थ्यमनुवर्त्तता ॥ बन्धश्चस्यादकरणेक्रियायांयस्यचोच्छ्रितिः ॥ १ ॥ उप
कारयन्नृणांयच्चवर्ज्यंगृहेसतां ॥ यथाचक्रियतेतन्मेयथावत्पृच्छतोवद ॥ २ ॥ मदालसोवाच ॥ वत्सगार्हस्थ्यमास्थाय

नरःसर्वमिदंजगत् ॥ पुष्णातितेनलोकांश्चसजयत्यभिवांछितान् ॥ ३ ॥ पितरोमुनयोदेवाभूतानिमनुजास्तथा ॥ कृ
मिकीटपतंगाश्चवयांसिपशवोसुराः ॥ ४ ॥ गृहस्थमुपजीवंतिततस्तृप्तिंप्रयांतिच ॥ मुखंचास्यनिरीक्षंतेअपिनोदास्य
तीतिवै ॥ ५ ॥ सर्वस्याधारभूतेयंवत्सधेनुस्त्रयीमयी ॥ यस्यांप्रतिष्ठितंविश्वंविश्वहेतुश्चयामता ॥ ६ ॥ ऋक्पृष्ठा
सौयजुर्मध्यासामवक्त्रशिरोधरा ॥ इष्टापूर्तविषाणाचसाधुसूक्ततनूरुहा ॥ ७ ॥ शांतिपुष्टिशकृन्मूत्रावर्णपादप्रतिष्ठिता ॥
आजीव्यमानाजगतांसाऽक्षयानापचीयते ॥ ८ ॥ स्वाहाकारःस्वधाकारोवषट्कारश्चपुत्रक ॥ हंतकारस्तथैवान्यस्तस्या
स्तनचतुष्टयम् ॥ ९ ॥ स्वाहाकारंस्तनंदेवाःपितरश्चस्वधामयम् ॥ मुनयश्चवषट्कारंदेवभूतसुरेतराः ॥ १० ॥ हंत
कारंमनुष्याश्चपिबंतिसततंस्तनम् ॥ एवमाप्याययत्येषादेवादीनखिलांत्रयी ॥ ११ ॥ एतद्वत्सचतुष्कंतुनरस्तनचतुष्ट
ये ॥ ननियुज्याद्यथाकालंतेनस्युस्तेविमानिताः॥ १२ ॥ देवादीनखिलान्येषुसंतर्पयतिमानवः ॥ तेषामुच्छेदकर्त्तायः
पुरुषोत्यंतपापकृत् ॥ १३ ॥ सतमस्यंधनामिस्रेतामिस्रेचनिमज्जति ॥ यस्त्वेतांमानवोधेनुंस्वैर्वत्सैरमरादिभिः
॥ १४ ॥ प्रापयत्युचितेकालेसस्वर्गायोपपद्यते ॥ तस्मात्पुत्रमनुष्येणदेवर्षिपितृमानवाः ॥ १५ ॥ भूतानिचानु
दिवसंपोष्याणिस्वतनुर्यथा ॥ तस्मात्स्नातःशुचिर्भूत्वादेवर्षिपितृतर्पणम् ॥ १६ ॥ प्रजापतेस्तथैवाद्भिःकालेकुर्यात्समा
हितः ॥ सुमनोगंधधूपैश्चदेवानभ्यर्च्यमानवः ॥ १७ ॥ ततोग्नेस्तर्पणंकुर्याद्दद्याच्चबलिमित्यथ ॥ ब्रह्मणेगृहमध्ये
तुविश्वेदेवेभ्यएवच ॥ १८ ॥ धन्वंतरिंसमुद्दिश्यप्रागुदीच्यांबलिंक्षिपेत् ॥ प्राच्यांशक्राययाम्यायांयमायबलिमाहरेत् ॥ ॥५४॥
॥ १९ ॥ प्रतीच्यांवरुणायाथसोमायोत्तरेबलिं ॥ दद्याद्धात्रेविधात्रेचबलिंद्वारेगृहस्यच ॥ २० ॥ अर्यम्णेथबहिर्द

यादृहेभ्यश्चसमंततः ॥ नक्तंचरेभ्योभूतेभ्योबलिमाकाशतोहरेत् ॥ २१ ॥ पितॄणांनिर्वपेच्चैवदक्षिणाभिमुखःस्थितः ॥
गृहस्थस्तत्परोभूत्वासुसमाहितमानसः ॥ २२ ॥ ततस्तोयमुपादायतेषामाचमनायवै ॥ स्थानेषुनिक्षिपेत्प्राज्ञस्तास्ता
उद्दिश्यदेवता ॥ २३ ॥एवंगृहबलिंकृत्वागृहेगृहपतिःशुचिः ॥ आप्यायनायभूतानांकुर्यादुत्सर्गमादरात् ॥ २४ ॥ श्वभ्य
श्चश्वपचेभ्यश्चवयोभ्यश्चावपेद्भुवि ॥ वैश्वदेवंहिनामैतत्सायंप्रातरुदाहृतम् ॥ २५ ॥आचम्यचततःकुर्यात्प्राज्ञोद्वाराव
लोकनम् ॥ मुहूर्तस्याष्टमंभागमुदीक्ष्योह्यतिथिर्भवेत् ॥ २६ ॥ अतिथिंतत्रसंप्राप्तमन्नाद्येनोदकेनच ॥ संपूज्ययेद्यथा
शक्तिगंधपुष्पादिभिस्तथा ॥ २७ ॥ नमित्रमतिथिंकुर्यान्नैकग्रामनिवासिनम् ॥ अज्ञातकुलनामानंतत्कालसमुपस्थितम्
॥ २८ ॥ बुभुक्षुमागतंश्रांतंयाचमानमकिंचनम् ॥ ब्राह्मणंप्राहुरतिथिंसपूज्यःशक्तितोबुधैः ॥ २९ ॥ नपृच्छेद्गोत्रचरणं
स्वाध्यायंचापिपंडितः ॥ शोभनाशोभनाकारंतंमन्येतप्रजापतिम् ॥ ३० ॥ अनित्यंहिस्थितोयस्मात्तस्मादतिथिरुच्यते
तस्मिंस्तुष्टेनृयज्ञोत्थादृणान्मुच्येद्गृहाश्रमी ॥ ३१ ॥ तस्यादत्वातुयोभुंक्तेस्वयंकिल्बिषभुन्नरः ॥ सपापंकेवलंभुंक्ते
पुरीषंचान्यजन्मनि ॥ ३२ ॥ अतिथिर्यस्यभग्नाशोगृहात्प्रतिनिवर्तते ॥ सदत्वादुष्कृतंतस्मैपुण्यमादायगच्छति ॥ ३३॥
अप्यंबुशाकदानेनयच्चाप्यश्नातिसस्वयं ॥ पूजयेतनरःशक्त्यातेनैवातिथिमादरात् ॥ ३४ ॥ कुर्याच्चाहरहःश्राद्धंअन्ना
द्येनोदकेनच ॥ पितॄनुद्दिश्यविप्रांश्चभोजयेद्विप्रमेववा ॥ ३५ ॥ अन्नस्याग्रंतदुद्धृत्यब्राह्मणायोपपादयेत् ॥ भिक्षांचयाचि
तांदद्यात्परिव्राड्ब्रह्मचारिणाम् ॥ ३६ ॥ ग्रासप्रमाणाभिक्षास्यादग्रंग्रासचतुष्टयम् ॥ अग्रंचतुर्गुणंप्राहुर्हंतकारंद्विजो
त्तमाः ॥ ३७ ॥भोजनंहंतकारंवाअग्रंभिक्षामथापिवा ॥ अदत्वातुनभोक्तव्यंयथाविभवमात्मनः ॥ ३८ ॥ पूजयित्वा

तिथीनिष्टान्ज्ञातीन्बंधूस्तथार्थिनः ॥ विकलान्बालवृद्धांश्चभोजयेच्चातुरांस्तथा ॥ ३९ ॥ वांछतेक्षुत्परीतात्मायच्चान्यो
न्नमकिंचनः ॥ कुटुंबिनाभोजनीयःस्वसमंविभवेसति ॥ ४० ॥ श्रीमंतंज्ञातिमासाद्ययोज्ञातिरवसीदति ॥ सीदता
यत्कृतंतेनतत्पापंससमश्नुते ॥ ४१ ॥ सायंचैषविधिःकार्यःपूर्वोक्तंतत्रचातिथिम् ॥ पूजयेच्चयथाशक्तिशयनाशनभोज
नैः ॥ ४२ ॥ एवमुद्वहतस्तातगार्हस्थ्यंभारमास्थितम् ॥ स्कंधेविधातादेवाश्चपितरश्चमहर्षयः ॥ ४३ ॥ श्रेयोभि
वर्षिणःसर्वेभवंत्यतिथिबांधवाः ॥ पशुपक्षिमृगास्तृप्तायेचान्येसूक्ष्मकीटकाः ॥ ४४ ॥ गाथाश्चात्रमहाभागस्वय
मत्रिरगायत ॥ ताःशृणुष्वमहाभागगृहस्थाश्रमसंस्थिताः ॥ ४५ ॥ देवान्पितॄंश्चातिथींश्चतद्वत्संपूज्यबांधवान् ॥
जामयश्चगुरूंश्चैवगृहस्थोविभवेसति ॥ ४६ ॥ श्वभ्यश्चश्वपचेभ्यश्चवयोभ्यश्चावपेद्भुवि ॥ वैश्वदेवंहिनामैतत्कुर्यात्सायं
तथादिने ॥ ४७ ॥ मांसमन्नंतथाशाकंगृहेयच्चोपसाधितम् ॥ नचतत्स्वयमश्नीयाद्विधिवद्यन्ननिर्वपेत् ॥ ४८ ॥ ॥
इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेमदालसोपाख्यानेषड्विंशतितमोऽध्यायः ॥ २६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ मदालसोवाच ॥ ॥ नित्यंनैमित्तिकंचैवनित्यनैमत्तिकंतथा ॥ गृहस्थस्यत्रिधाकर्मतन्निशामयपुत्रक ॥ १ ॥ पंचयज्ञाश्रि
तंनित्यंयदेतत्कथितंतव ॥ नैमित्तिकंतथाचान्यत्पुत्रजन्मक्रियादिकम् ॥ २ ॥ नित्यनैमित्तिकंज्ञेयंपर्वश्राद्धादिपंडितैः ॥
तत्रनैमित्तिकंवक्ष्येश्राद्धमाभ्युदयंतव ॥ ३ ॥ पुत्रजन्मनियत्कार्यंजातकर्मसमंनरैः ॥ विवाहादौचकर्त्तव्यंसर्वंसम्यक्क्रमो
दितम् ॥ ४ ॥ पितरश्चात्रसंपूज्याःख्यातानांदीमुखास्तुये ॥ पिंडांश्चदधिसंमिश्रान्दद्याद्यवसमन्वितान् ॥ ५ ॥ उदङ्मु ॥५५॥

खःप्राङ्मुखोवायजमानःसमाहितः ॥ वैश्वदेवविहीनंतत्केचिदिच्छंतिमानवाः ॥ ६ ॥ युग्माश्चात्रद्विजाःकार्यास्तेपूज्याश्च

प्रदक्षिणं ॥ एतंनैमित्तिकंवृद्धौतथान्यत्त्वौर्ध्वदेहिकम् ॥ ७॥ मृताहनितुकर्तव्यमेकोद्दिष्टंशृणुष्वतत् ॥ देवहीनंतथैकार्घ्यंत
थैवैकपवित्रकम् ॥ ८ ॥ आवाहनंनकर्त्तव्यमग्नौकरणवर्जितम् ॥ प्रेतस्यपिंडमेकंचदद्यादुच्छिष्टसन्निधौ ॥ ९ ॥ तिलोद
कंचापसव्यंतन्नामस्मरणान्वितम् ॥ अक्षय्यममुकस्येतिस्थानेविप्रविसर्जने ॥ १० ॥ अभिरम्यतामितिब्रूयाद्ब्रूयुस्ते
भिरताःस्मह ॥ प्रतिमासंभवेदेतत्कार्यमावत्सरान्नरैः ॥ ११ ॥ अथसंवत्सरेपूर्णेयदावाक्रियतेनरैः ॥ सपिंडीकरणं
कार्यंतस्यापिविधिरुच्यते ॥ १२ ॥ तच्चापिदैवरहितमेकार्घैकपवित्रकम् ॥ नैवाग्नौकरणंतत्रतच्चावाहनवर्जितम् ॥
॥ १३ ॥ अपसव्यंचतत्रापिभोजयेदयुजोद्विजान् ॥ विशेषस्तत्रचान्योस्तिप्रतिमासंक्रियाधिकः ॥ १४ ॥ तंकथ्यमान
मेकाग्रोवदंत्यामेनिशामय ॥ तिलगंधोदकैर्युक्तंकुर्यात्पात्रचतुष्टयम् ॥ १५ ॥ कुर्यात्पितॄणांत्रितयमेकंप्रेतस्यपुत्रक ॥
पात्रत्रयेप्रेतपात्रमर्घ्यंचैवप्रसेचयेत् ॥ १६ ॥ येसमानाइतिजपन्पूर्ववच्छेषमाचरेत् ॥ स्त्रीणामप्येवमेवैतदेकोद्दिष्टमु
दाहृतम् ॥ १७ ॥ सपिंडीकरणंतासांपुत्राभावेनविद्यते ॥ प्रतिसंवत्सरंकार्यमेकोद्दिष्टंनरैःस्त्रियाः ॥ १८ ॥ मृताहनियथा
न्यायंनृणांयद्वदिहोदितम् ॥ पुत्राभावेसपिंडास्तुतदभावेसहोदकाः ॥ १९ ॥ मातुःसपिंडायेचस्युर्येन्येमातुःसहोदकाः ॥
कुर्युरेवंविधिंसम्यगपुत्रस्यसुतासुतः ॥ २० ॥ कुर्युर्मातामहायैवंपुत्रिकास्तनयास्तथा ॥ द्व्यामुष्यायणसंज्ञास्तुमाताम
हपितामहान् ॥ २१ ॥ पूजयेयुर्यथान्यायंश्राद्धैर्नैमित्तिकैरपि ॥ सर्वाभावेस्त्रियःकुर्युःस्वभर्तॄणाममंत्रकम् ॥ २२ ॥ तदभा
वेचनृपतिःकारयेत्स्वकुटुंबिना ॥ तज्जातीयैर्नरैःसम्यग्दाहाद्याःसकलाःक्रियाः ॥ २३ ॥ सर्वेषामेववर्णानांबांधवोनृपति
र्यतः ॥ एतास्तेकथितावत्सनित्यानैमित्तिकाःक्रियाः ॥ २४ ॥ क्रियांश्राद्धाश्रयामन्यांनित्यनैमित्तिकींशृणु ॥ दर्शस्तत्र

निमित्तंवैकालश्चंद्रक्षयात्मकः ॥ नित्यतांनियतःकालस्तस्यसंसूचयत्यथ ॥ २५ ॥ ॥ इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेमदा
लसोपाख्यानेऽलर्कानुशासनेगार्हस्थकथनेनैमित्तिकादिश्राद्धकल्पोनामसप्तविंशोध्यायः ॥ २७ ॥ ॥ छ ॥

॥ मदालसोवाच ॥ ॥ सपिंडीकरणादूर्ध्वंपितुर्यःप्रपितामहः ॥ सतुलेपभुजोयातिप्रलुप्तपितृपिंडकः ॥ १ ॥ तेषाम
न्यश्चतुर्थोयःपुत्रलेपभुजान्नभुक् ॥ सोपिसंबंधतोहीतमुपभोगंप्रपद्यते ॥ २ ॥ पितापितामहश्चैवतथैवप्रपितामहः ॥ पिं
डसंबंधिनोह्येतेविज्ञेयाःपुरुषास्त्रयः ॥ ३ ॥ लेपसंबंधिनश्चान्येपितामहपितामहात् ॥ प्रभृत्युक्तास्त्रयस्तेषांयजमानश्चस
प्तमः ॥ ४ ॥ इत्येषमुनिभिःप्रोक्तःसंबंधःसाप्तपौरुषः ॥ यजमानात्प्रभृत्यूर्ध्वमनुलेपभुजस्तथा ॥ ५ ॥ ततोन्येपूर्वजाः
स्वर्गेयेचान्येनरकौकसः ॥ येचतिर्यक्त्वमापन्नायेचभूतादिसंस्थिताः ॥ ६ ॥ तान्सर्वान्यजमानोवैश्राद्धंकुर्वन्यथाविधि ॥
समाप्याययतेवत्सयेनयेनशृणुष्वतत् ॥ ७ ॥ अन्नप्रकिरणंयत्तुमनुष्यैःक्रियतेभुवि ॥ तेनतृप्तिमुपायांतियेपिशाचत्वमाग
ताः ॥ ८ ॥ यदंबुस्नानवस्त्रोत्थंभूमौपततिपुत्रक ॥ तेनयेतरुतांप्राप्तास्तेषांतृप्तिःप्रजायते ॥ ९ ॥ यास्तुगात्रांबुकणिकाःप
तंतिधरणीतले ॥ ताभिराप्यायनंतेषांयेदेवत्वंकुलेगताः ॥ १० ॥ उद्धृतेष्वथपिंडेषुयाश्चान्नकणिकाभुवि ॥ ताभिराप्यायनं
तेषांयेतिर्यक्त्वंकुलेगताः ॥ ११ ॥ येवादग्धाःकुलेबालाःक्रियायोग्याह्यसंस्कृताः ॥ विपन्नास्तेन्नविकिरसंमार्जनजलाशिनः ॥
॥ १२ ॥ भुक्त्वाचाचामतांयच्चजलंयच्चांघ्रिशोधने ॥ ब्राह्मणानांतथैवान्येतेनतृप्तिंप्रयांतिवै ॥ १३ ॥ पिशाचत्वमनुप्राप्ताः
क्रिमिकीटत्वमेवये ॥ एवंयोयजमानस्ययश्चतेषांद्विजन्मनाम् ॥ १४ ॥ कश्चिज्जलान्नविक्षेपःशुचिरुच्छिष्टएववा ॥ तेनतेन
कुलेतत्रतत्तद्योन्यंतरंगताः ॥ १५ ॥ प्रयांत्याप्यायनंवत्ससम्यक्श्राद्धक्रियावताम् ॥ अन्यायोपार्जितैरर्थैर्यच्छ्राद्धंक्रियतेनरैः

॥ १६ ॥ तृप्यंतेतेनचांडालपुल्कसाद्यासुयोनिषु ॥ एवमाप्यायनंवत्सबहूनामपिबांधवैः ॥ १७॥ श्राद्धंकुर्वद्भिरन्नांबुशा
कैरपिहिजायते ॥ तस्माच्छ्राद्धंनरोभक्त्याशाकैरपियथाविधि ॥ १८ ॥ कुर्वीतकुर्वतःश्राद्धंकुलेकश्चिन्नसीदति ॥ तस्यका
लानहंवक्ष्येनित्यनैमित्तिकात्मकान् ॥ १९ ॥ विधिनायेनचनरैःक्रियतेतन्निबोधमे ॥ कार्यंश्राद्धममावास्यांमासिमास्यु
डुपक्षये ॥ २० ॥ तथाष्टकास्वप्यवश्यमिष्टकालान्निबोधमे ॥ विशिष्टब्राह्मणप्राप्तौसूर्येंदुग्रहणेऽयने ॥ २१ ॥ विषुवद्रवि
संक्रांतिव्यतिपातेषुपुत्रक ॥ श्राद्धार्हद्रव्यसंपत्तौतथादुःस्वप्नदर्शने ॥ २२ ॥ जन्मर्क्षग्रहपीडासुश्राद्धंकुर्वीतचेच्छया ॥ वि
शिष्टश्रोत्रियोयोगीवेदविज्ज्येष्ठसामगः ॥२३॥ त्रिंनाचिकेतःश्रुतवान्विहितव्रतकारकः ॥ त्रिनाचिकेतस्त्रिमधुस्त्रिसुपर्णः
षडंगवित् ॥ २४ ॥ दौहित्रऋत्विक्जामातास्वस्त्रीयःश्वशुरस्तथा ॥ पंचाग्निकर्मनिष्ठश्चतपोनिष्ठोथमातुलः ॥२५॥ मातृ
पितृपराश्चैवशिष्यसंबंधिबांधवाः ॥ एतेद्विजोत्तमाःश्राद्धेसमस्ताःकेतनक्षमाः ॥ २६ ॥ अवकीर्णीतथारोगीन्यूनांग
स्त्वधिकांगकः ॥ पौनर्भवस्तथाकाणःकुंडोगोलोथपुत्रक ॥ २७॥ मित्रध्रुक्कुनखीकुष्ठीशावदंतोनिराकृतिः ॥ अभिशस्त
स्तथास्तेयःपिशुनःसोमविक्रयी ॥ २८ ॥ कन्यादूषयितावैद्योगुरुपित्रोस्तथोज्झकः ॥ भृतकाध्यापकोमित्रंपरदुष्टापति
स्तथा ॥ २९ ॥ वेदोज्झश्चाग्निसंत्यागीवृषलापत्यदूषितः ॥ तथान्येचविकर्मस्थावर्ज्याःपैत्र्येषुवैद्विजाः ॥ ३० ॥ निमंत्र
येतपूर्वेद्युःपूर्वोक्तान्द्विजसत्तमान् ॥ दैवेनियोगेपित्र्येचतांस्तथैवोपकल्पयेत् ॥ ३१ ॥ तैश्चसंयमिभिर्भाव्यंयश्चश्राद्धंक
रिष्यति ॥ श्राद्धंदत्त्वाचभुक्त्वाचमैथुनंयोनुगच्छति ॥ ३२ ॥ पितरस्तुतयोर्मासंतस्मिन्रेतसिशेरते ॥ गत्वाचयोषितं

१ इदमर्धमेकस्मिन्नेवालिखितपुस्तकेऽधिकमस्ति

श्राद्धेयोभुंक्तेयस्तुगच्छति ॥ ३३ ॥ रेतोमूत्रकृताहारास्तंमासंपितरस्तयोः ॥ तस्मात्तुप्रथमंकार्यंप्राज्ञेनोपनिमंत्रणम् ॥ ॥ ३४ ॥ अप्राप्तौतद्दिनेचापिवर्ज्यायोषित्प्रसंगिनः ॥ भिक्षार्थमागतान्वापिकालेसंयमिनोयतीन्॥ ३५ ॥ भोजयेत्प्रणिपाताद्यैःप्रसाद्ययतमानसः ॥ यथैवशुक्लपक्षाद्वैपितॄणामसितःप्रियः ॥ ३६ ॥ तथापराह्णःपूर्वाह्णात्पितॄणामतिरिच्यते ॥ संपूज्यस्वागतेनैतानभ्युपेतान्गृहेद्विजान् ॥ ३७ ॥ पवित्रपाणिराचांतानासनेषूपवेशयेत् ॥ पितॄणामयुजःकामंयुग्मान्दैवेद्विजोत्तमान्॥ ३८ ॥ एकैकंवापितॄणांचदेवानांचस्वशक्तितः ॥ तथामातामहानांचतुल्यंवावैश्वदेविकम्॥ ३९ ॥पृथक्तयोस्तथाचान्येकेचिदिच्छंतिमानवाः ॥ प्राङ्मुखान्दैवसंकल्पान्पित्र्यान्कुर्यादुदङ्मुखान् ॥४०॥ तथामातामहानांचविधिरुक्तोमनीषिभिः ॥ विष्टरार्थेकुशान्दत्वासंपूज्यार्घादिनाततः ॥ ४१ ॥ पवित्रकाणिदत्वावैतेभ्योनुज्ञामवाप्य च ॥ कुर्यादावाहनंप्राज्ञोदेवानांमंत्रतोद्विजः॥४२॥यवांभोभिस्ततश्चार्घ्यंदत्वावैवैश्वदेविकम्॥गंधमाल्यादिधूपंचदत्वासम्यक्सदीपकम् ॥ ४३ ॥ अपसव्यंपितॄणांचसर्वमेवोपकल्पयेत् ॥ दर्भांश्चद्विगुणान्दत्वातेभ्योनुज्ञामवाप्यच ॥ ४४ ॥ मंत्रपूर्वंपितॄणांचकुर्यादावाहनंबुधः ॥ अपसव्यंतथैवार्घ्यंयवार्थेचतथातिलैः ॥ ४५ ॥ निष्पादयेन्महाभागपितॄणांप्रीणनेरतः ॥ अग्नौकार्यमनुज्ञातःकुरुष्वेतिततोद्विजैः ॥ ४६ ॥ जुहुयाद्व्यंजनक्षारवर्जमन्नंयथाविधि ॥ अग्नयेकव्यवाहनायस्वाहेतिप्रथमाहुतिः ॥ ४७ ॥ सोमायवैपितृमतेस्वाहेत्यन्यातथाभवेत् ॥ यमायप्रेतपतयेस्वाहेतित्रितयाहुतिः ॥४८॥ हुतावशिष्टंदद्याच्चभाजनेषुद्विजन्मनां ॥ भाजनालंभनंकृत्वादत्वाचान्नंयथाविधि ॥ ४९ ॥यथासुखंजुषध्वंभोरितिवाच्यमनिष्ठुरम् ॥ भुंजीरंश्चततस्तेपिताच्चित्तामौनिनःसुखं॥५०॥ यद्यदिष्टतमंतेषांतत्तदन्नमसत्वरम् ॥ अक्रुध्यंश्चनरोदद्यात्सं

स्तवेनप्रलोभयेत् ॥ ५१ ॥ रक्षोघ्नांश्चजपेन्मंत्रांस्तिलैश्चविकिरेन्महीं ॥ सिद्धार्थकैश्चरक्षार्थंश्राद्धंहिप्रचुरच्छलम् ॥५२॥ पृ
ष्टैस्तृप्तैश्चतृप्ताःस्थतृप्ताःस्मइतिवादिभिः ॥ अनुज्ञातोनरस्त्वन्नंविकिरेद्भुविसर्वतः ॥ ५३ ॥ तद्वदाचमनार्थायदद्यादंभःस
कृत्सकृत् ॥ अनुज्ञांचततःप्राप्ययतवाक्कायमानसः ॥ ५४ ॥ सतिलेनततोन्नेनपिंडान्सर्वेणपुत्रक ॥ पितॄनुद्दिश्यदर्भेषु
दद्यादुच्छिष्टसंनिधौ ॥५५॥पितृतीर्थेनतोयंचदद्यात्तेभ्यःसमाहितः ॥ पितॄन्संचिंत्यतद्भक्त्यायजमानोनृपात्मज ॥५६॥
तद्वन्मातामहानांचदद्यात्पिंडान्यथाविधि ॥ गंधमाल्यादिसंयुक्तानूदद्यादाचमनंततः ॥ ५७ ॥ दत्वाचदक्षिणांशक्त्या
सुस्वधा स्त्विततितानूवदेत् ॥ तैश्चतुष्टैस्तथेत्युक्त्वावाचयेद्वैश्वदेविकान् ॥ ५८ ॥ प्रीयंतामितिभद्रंवोविश्वेदेवाइतीरयेत् ॥ त
थेतिचोक्तेतैर्विप्रैःप्रार्थनीयास्तदाशिषः॥५९॥विसर्जयेत्प्रियाण्युक्त्वाप्रणिपत्यचभक्तितः॥ आद्वारमनुगच्छेच्चआगच्छेच्चानु
मोदितः ॥६०॥ततोनित्यक्रियांकुर्याद्भोजयेच्चतथातिथीन् ॥ नित्यक्रियांपितॄणांचकेचिदिच्छंतिसत्तमाः ॥६१॥ नपितॄणां
तथैवान्येशेषंपूर्ववदाचरेत् ॥ पृथक्पाकेनचेत्यन्येकेचित्पूर्वंचपूर्ववत् ॥ ६२ ॥ ततस्तदन्नंभुंजीतसहभृत्यादिभिर्नरः ॥ ए
वंकुर्वीतधर्मज्ञःश्राद्धंपित्र्यंसमाहितः ॥ ६३ ॥ यथावाद्विजमुख्यानांपरितोषोभिजायते ॥ त्रीणिश्राद्धेपवित्राणिदौहित्रं
कुतुपस्तिलाः ॥ ६४ ॥ वर्ज्यानिचाहुर्विप्रैश्चकोपोध्वगमनंत्वरा ॥ राजतंचतथापात्रंशस्तंश्राद्धेषुपुत्रक ॥६५॥ रजतस्य
तथाकार्यंदर्शनंदानमेववा ॥ राजतेहिस्वधादुग्धापितृभिःश्रूयतेमही ॥६६ ॥ तस्मात्पितॄणांरजतमभीष्टंप्रीतिवर्धनम् ॥
॥ ६७ ॥ इतिश्रीमार्कंण्डेयपुराणेलर्कानुशासने श्राद्धकल्पोनामाष्टविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ ॥ ॥ छ ॥
मदालसोवाच ॥ ॥ अतःपरंशृणुष्वेमंपुत्रभक्त्यायदाहृतम् ॥ पितॄणांप्रीतयेयद्यद्वर्ज्यंवाप्रीतिकारकम् ॥ १ ॥ मासंतृ

स्तिः पितॄणांचहविष्यान्नेनजायते ॥ मासद्वयंमत्स्यमांसैस्तृप्तिंयांतिपितामहाः ॥ २ ॥ त्रीन्मासान्हारिणंमांसंविज्ञेयं
पितृतृप्तये ॥ पुष्णातिचतुरोमासान्शशस्यपिशितंपितॄन् ॥ ३ ॥ शाकुनंपंचवैमासान्षण्मासान्शूकरामिषम् ॥
छागलंसप्तवैमासानैणेयंचाष्टमासिकीम् ॥ ४ ॥ करोतितृप्तिंनववैरुरोर्मांसंनसंशयः ॥ गवयस्यामिषंतृप्तिंकरोतिद
शमासिकीम् ॥ ५ ॥ तथैकादशमासांस्तुऔरभ्रंपितृतृप्तिदम् ॥ संवत्सरंतथागव्यंपयःपायसमवेवा ॥ ६ ॥ वाध्री
णसामिषंलोहंकालशाकंतथामधु ॥ दौहित्रामिषमन्यच्चदत्तमात्मकुलोद्भवैः ॥ ७ ॥ अनंतांवैप्रयच्छंतितृप्तिंगौरीसुत
स्तथा ॥ पितॄणांनात्रसंदेहोगयाश्राद्धंचपुत्रक ॥ ८ ॥ राजश्यामाकश्यामाकौतद्वच्चैवप्रशातिका ॥ नीवाराःपौष्कराश्चै
ववन्यानिपितृतृप्तये ॥ ९ ॥ यवव्रीहिसगोधूमतीलमुद्गाःससर्षपाः ॥ प्रियंगवःकोद्रवाश्चनिष्पावाश्चातिशोभनाः ॥ १० ॥ व
र्ज्यामर्कटकाःश्राद्धेराजमाषास्तथाणवः ॥ विप्रूषिकामसूराश्चश्राद्धकर्मणिगर्हिताः ॥ ११ ॥ लशुनंगृंजनंचैवपलांडुःपिं
डमूलकम् ॥ करंभंयानिचान्यानिहीनानिरसवर्णतः ॥ १२ ॥ गांधारिकामलांबूनिलवणान्यूषराणिच ॥ आरक्तायेच
निर्यासाःप्रत्यक्षलवणानिच ॥ १३ ॥ वर्जयेत्तानिवैश्राद्धेयच्चवाचानशस्यते ॥ यच्चाप्युल्कोचतःप्राप्तंपतिताद्यदुपार्जितम् ॥
॥ १४ ॥ अन्यायकन्याशुल्कोत्थंद्रव्यंचात्रविगर्हितम् ॥ दुर्गंधिफेनिलंचांबुतथैवाल्पतरोदकम् ॥ १५ ॥ नलभेद्यत्रगौस्तृप्तिं
नक्तंयच्चाप्युपाहृतम् ॥ यन्नसर्वापचोत्सृष्टंयच्चाभोज्यनिपानजम् ॥ १६ ॥ तद्वर्ज्यंसलिलंतातसदैवपितृकर्मणि ॥ मा
र्गमाविकमौष्ट्रंचसर्वमैकशफंचयत् ॥ १७ ॥ माहिषंचामरंचैववधेन्वागोश्चाप्यनिर्दशम् ॥ पित्रर्थंमेप्रयच्छस्वेत्युक्तायच्चा ॥५८॥

१ उरभ्रोमेंढकोवृष्णिरेडकोरोमशोहुहः । २ त्रिपिबंत्विंद्रियक्षीणंश्वेतंवृद्धमजापतिं । वाध्रीणसंतुतंप्राहुर्याज्ञिकाः श्राद्धकर्मणीति ।

प्युपाहृतम् ॥१८॥ वर्जनीयंसदासद्भिस्तत्पयःश्राद्धकर्मणि॥वर्ज्याजंतुमतीरूक्षाक्षितिःक्लुष्टातथाग्निना ॥१९॥अनिष्टादु
ष्टशब्दोग्रादुर्गंधाश्राद्धकर्मणि ॥ कुलापमानकाःश्राद्धेव्यायुज्यकुलहिंसकाः॥२०॥ कुलाधमोब्रह्महाचतथावैरोगिणोंत्य
जाः ॥ नग्नाःपातकिनश्चैवघ्नंतिदृष्ट्यापितृक्रियाम् ॥२१॥ अपुमानपविद्धश्चकुक्कुटोग्रामसूकरः॥श्वाचैवहंतिश्राद्धानियातु
धानाश्चदर्शनात् ॥२२॥ तस्मात्सुसंवृतोदद्यात्तिलैश्चविकिरेन्महीम् ॥ एवंरक्षाभवेच्छ्राद्धेकृतातातोभयोरपि ॥२३ ॥ शाव
सूतकिसंस्पृष्टंदीर्घरोगिभिरेवच ॥ पतितैर्मलिनैश्चैवपुष्णातिनपितामहान् ॥ २४ ॥ वर्जनीयंतथाश्राद्धेसदोदक्यादिदर्श
नम् ॥ चंडशौंडसमाभाषायजमानेनचादरात् ॥ २५ ॥ केशकीटोवपन्नंचतथाश्वभिरवेक्षितम् ॥ पूतिपर्युषितंचैववार्ता
क्यभिषवांस्तथा ॥ २६ ॥ वर्जनीयाहिवैश्राद्धेतथावस्त्रानिलाहृतम् ॥ श्रद्धयापरयादत्तंपितॄणांनामगोत्रतः ॥ २७॥ यदा
हाराश्चतेजातास्तदाहारत्वमेतितत् ॥ तस्माच्छ्रद्धायुतंपात्रेयच्छत्वंपितृकर्मणि ॥ २८ ॥ तथातत्रैवदातव्यंपितॄणांतृप्ति
मिच्छता ॥ योगिनश्चसदाश्राद्धेभोजनीयाविपश्चिता ॥२९॥ योगाधाराहिपितरस्तस्मात्तान्भोजयेत्सदा ॥ ब्राह्मणानां
सहस्रस्ययोगीत्वग्रासनीयदि ॥ ३० ॥ यजमानंचभोक्तॄंश्चनौरिवांभसितारयेत् ॥ पितृगाथास्तथैवात्रश्रूयंतेब्रह्मवादि
भिः ॥३१॥ यागीताःपितृभिःपूर्वमैलस्यासन्महीपतेः ॥ कदानःसंततावग्र्यःकस्यचिद्भवितासुतः ॥ ३२ ॥ योयोगि
भुक्तशेषान्नैर्भुविपिंडंप्रदास्यति ॥ गयायामथवापिंडंखड्गमांसंमहाहविः ॥ ३३ ॥ कालशाकंतिलाढ्यंवाकृसरंमासतृप्त
ये ॥ वैश्वदेव्यंचसौम्यंचखड्गमांसंपरंहविः ॥ ३४ ॥ विषाणवर्ज्यखड्गाभ्यामासूर्यान्नाशयामहे ॥ तथावर्षात्रयोदश्यां
मघासुचयथाविधि ॥ ३५ ॥ मधुसर्पिःसमायुक्तंपायसंदक्षिणायने ॥ तस्मात्संपूजयेद्भक्त्यास्वपितॄन्यतमानसः ॥

कामानभीप्सन्सकलान्पापाच्चात्मविमोचनम् ॥ ३६ ॥ वसून्रुद्रांस्तथादित्यान्नक्षत्रग्रहतारकाः ॥ प्रीणयंतिम
नुष्याणांपितरःश्राद्धतर्पिताः ॥ ३७ ॥ आयुःप्रजांधनंविद्यांस्वर्गंमोक्षंसुखानिच ॥ प्रयच्छंतितथाराज्यंपितरः श्राद्धत
र्पिताः ॥ ३८ ॥ एतत्तेकथितंपुत्रश्राद्धकर्मयथोदितम् ॥ काम्यानांश्रूयतांवत्सश्राद्धानांतिथिकीर्त्तनम् ॥ ३९ ॥ ॥
इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेलर्कानुशासनेश्राद्धकल्पोनामैकोनत्रिंशोध्यायः ॥ २९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ मदालसोवाच ॥ प्रतिपद्धनलाभायद्वितीयाद्विपदप्रदा ॥ वरार्थिनीतृतीयातुचतुर्थीशत्रुनाशनी ॥ १ ॥ श्रियंप्राप्नोति
पंचम्यांषष्ठ्यांपूज्योभवेन्नरः ॥ राजाधिपत्यंसप्तम्यामष्टम्यांवृद्धिमुत्तमाम् ॥ २ ॥ स्त्रियोनवम्यांप्राप्नोतिदशम्यांपूर्णकाम
तां ॥ वेदांस्तथाप्नुयात्सर्वानेकादश्यांक्रियापरः ॥३॥ द्वादश्यांजयलाभंचप्राप्नोतिपितृपूजकः ॥ प्रजांबुद्धिंपशून्वृद्धिंस्वातं
त्र्यंपुष्टिमुत्तमाम् ॥ ४ ॥ दीर्घमायुस्तथैश्वर्यंकुर्वाणस्तुत्रयोदशीं ॥ अवाप्नोतिनसंदेहोश्राद्धंश्रद्धापरोनरः ॥ ५ ॥ यथासंभवि
तान्नेनश्रद्धासंपत्समन्वितः ॥ विकृत्यापितरोयस्यमृताःशस्त्रेणवाहताः ॥ ६ ॥ तेनकार्यंचतुर्दश्यांतेषांतृप्तिमभीप्सता ॥
श्राद्धंकुर्वन्नमावास्यांयत्नेनपुरुषःशुचिः ॥ ७ ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिस्वर्गंचानंत्यमश्नुते ॥ कृत्तिकासुपितॄनर्चन्स्वर्गं
प्राप्नोतिमानवः ॥ ८ ॥ अपत्यकामोरोहिण्यांसौम्येतेजस्वितांलभेत् ॥ शौर्यमार्द्रासुचाप्नोतिक्षेत्रादिचपुनर्वसौ ॥ ९ ॥
पुष्टिंपुष्येसदाभ्यर्च्यआश्लेषासुवरान्सुतान् ॥ मघासुस्वजनश्रैष्ठ्यंसौभाग्यंफाल्गुनीषुच ॥ १० ॥ प्रदानशीलोभव
तिसापत्यश्चोत्तरासुवै ॥ प्रयातिश्रेष्ठतांसत्सुहस्तेश्राद्धप्रदोनरः ॥ ११ ॥ रूपयुक्तस्तुचित्रासुतथापत्यान्यवाप्नुयात् ॥
वाणिज्यलाभदास्वातिर्विशाखापुत्रकामदा ॥ १२ ॥ कुर्वतश्चानुराधासुलभंतेचक्रवर्तिताम् ॥ आधिपत्यंचज्येष्ठासुमूले

चारोग्यमुत्तमम् ॥ १३ ॥ आषाढासुयशःप्राप्तिरुत्तरासुविशोकताम् ॥ श्रवणेनशुभांल्लोकान्धनिष्ठासुधनंमहत् ॥ ॥ १४ ॥ वेदविद्याचाभिजितिभिषक्सिद्धिंचवारुणे ॥ अजाविकंप्रोष्ठपदेविद्यागावस्तथोत्तरे ॥ १५ ॥ रेवतीषुतथाकुप्यमश्विनीषुतुरंगमान् ॥ श्राद्धंकुर्वंस्तथाप्नोतिभरणीष्वायुरुत्तमम् ॥ १६ ॥ तस्मात्काम्यानिकुर्वीतऋक्षेष्वेतेषुतत्त्ववित् ॥ १७ ॥ ॥ इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेमदालसोपाख्यानेअलर्कानुशासनेश्राद्धकल्पोनामत्रिंशोध्यायः ॥ ३० ॥

मदालसोवाच ॥ ॥ एवंपुत्रगृहस्थेनदेवताःपितरस्तथा ॥ संपूज्याहव्यकव्याभ्यामन्नेनातिथिबांधवाः ॥ १ ॥ भूतानिभृत्या विकलाःपशुपक्षिपिपीलिकाः ॥ भिक्षवोयाचमानास्तुयेचान्येवसतागृहे ॥ २ ॥ सदाचारवतातातसाधुनागृहमेधिना ॥ पापंभुंक्तेसमुल्लंघ्यनित्यनैमित्तिकीःक्रियाः ॥ ३ ॥ अलर्कउवाच ॥ कथितंमेत्वयामातर्नित्यंनैमित्तिकंचयत् ॥ नित्यनैमितिकंचैवत्रिविधंकर्मपौरुषम् ॥ ४ ॥ सदाचारमहंश्रोतुमिच्छामिकुलनंदिनि ॥ यंकुर्वन्सुखमाप्नोतिपरत्रेहचमानवः ॥ ५ ॥ मदालसोवाच ॥ ॥ गृहस्थेनसदाकार्यमाचारपरिपालनम् ॥ नह्याचारविहीनस्यसुखमत्रपरत्रवा ॥ ॥ ६ ॥ यज्ञदानतपांसीहपुरुषस्यनभूतये ॥ भवंतियःसदाचारंसमुल्लंघ्यप्रवर्त्तते ॥ ७ ॥ दुराचारोहिपुरुषोनेहायुर्विंदतेमहत् ॥ कार्योयत्नः सदाचारेआचारोहंत्यलक्षणम् ॥ ८ ॥ तस्यस्वरूपंवक्ष्यामिसदाचारस्यपुत्रक ॥ समाहितमनाःश्रुत्वातथैवपरिपालय ॥ ९ ॥ त्रिवर्गसाधनेयत्नःकर्त्तव्योगृहमेधिना ॥ तत्संसिद्धौगृहस्थस्यसिद्धिरत्रपरत्रच ॥ १० ॥ पादेनार्थस्यपारत्र्यंकुर्यात्संचयमात्मवान् ॥ अर्धेनचात्मभरणंनित्यनैमित्तिकान्वितम् ॥ ११ ॥ पादंचात्मार्थमायस्यमूलभूतंविवर्द्धयेत् ॥ एवमाचरतःपुत्रअर्थःसाफल्यमृच्छति ॥ १२ ॥ तद्वत्पापनिषेधार्थंधर्मः कार्योविपश्चिता ॥ परत्रार्थंतथाचान्यः

काम्योत्रैवफलप्रदः ॥ १३ ॥ प्रत्यवायभयात्कामस्तथान्यश्चाविरोधवान् ॥ द्विधाकामो निगदितस्त्रिवर्गोस्याविरोधतः॥ ॥ १४ ॥ परस्परानुबंधांश्चसर्वानेतान्विचिंतयेत् ॥ विपरीतानुबंधांश्चधर्मादींस्तान्शृणुष्वमे ॥ १५ ॥ धर्मोधर्मानुबंधार्थोधर्मोनात्मार्थबाधकः ॥ उभाभ्यांचद्विधाकामस्तेनतौचद्विधापुनः ॥ १६ ॥ ब्राह्मेमुहूर्तेबुध्येतधर्मार्थौचानुचिंतयेत् ॥ कायक्लेशांश्चतन्मूलान्वेदतत्त्वार्थमेवच॥ १७॥ उत्थायावश्यकंकृत्वाकृतशौचःसमाहितः ॥ समुत्थायतथाचम्यप्राङ्मुखोनियतःशुचिः ॥ १८ ॥ पूर्वांसंध्यांसनक्षत्रांपश्चिमांसदिवाकरां॥ उपासीतयथान्यायंनैनांजह्यादनापदि ॥ १९ ॥ असत्प्रलापमनृतंवाक्पारुष्यंचवर्जयेत् ॥ असच्छास्त्रमसद्वादमसत्सेवांचपुत्रक ॥ २० ॥ सायंप्रातस्तथाहोमंकुर्वीतनियतात्मवान् ॥ नोदयास्तमयेबिंबमुदीक्षेतविवस्वतः ॥ २१ ॥ केशप्रसाधनादर्शदर्शनंदंतधावनम् ॥ पूर्वाह्णएवकुर्वीतदेवतानांचतर्पणम् ॥ २२ ॥ ग्रामावसथतीर्थानांक्षेत्राणांचैववर्त्मनि ॥ नमूत्रमनुतिष्ठेतनकृष्टेनचगोव्रजे ॥ २३ ॥ नग्नांपरस्त्रियंनेक्षेन्नपश्येदात्मनःशकृत् ॥ उदक्यादर्शनंस्पर्शोवर्ज्यंसंभाषणंतथा ॥ २४ ॥ नाप्सुमूत्रंपुरीषंवानिष्ठीवनंसमाचरेत् ॥ नाधितिष्ठेच्छकृन्मूत्रंकेशभस्मकपालिकाः ॥ २५ ॥ तुषांगारास्थिचूर्णानिरजोवस्त्राणिकानिचित् ॥ नाधितिष्ठेत्तथाप्राज्ञःपथिपत्राणिवाभुवि ॥ २६ ॥ पितृदेवमनुष्याणांभूतानांचतथार्चनम् ॥ कृत्वाविभवतःपश्चाद्गृहस्थोभोक्तुमर्हति ॥ २७ ॥ उदङ्मुखःप्राङ्मुखोवास्वाचांतोवाग्यतःशुचिः ॥ भुंजीतान्नंचतच्चित्तोह्यंतर्जानुःसदानरः ॥ २८ ॥ उपघातमृतेदोषंनान्नस्योदीरयेद्बुधः ॥ प्रत्यक्षंलवणंवर्ज्यमन्नमत्युष्णमेवच ॥ २९ ॥ नगच्छन्नैवतिष्ठन्वैविण्मूत्रोत्सर्गमात्मवान् ॥ कुर्वीतनैवचाचामेन्नकिंचिदपिभक्षयेत् ॥ ३० ॥ उच्छिष्टोनालपेत्किंचित्स्वाध्यायंचविवर्जयेत् ॥ गांब्राह्मणं

तथाचाग्निंस्वमूर्धानंचनस्पृशेत ॥ ३१ ॥ नचपश्येद्रविं [illegible]

तथाचाग्निंस्वमूर्धानंचनस्पृशेत् ॥ ३१ ॥ नचपश्येद्रविंनेन्दुंननक्षत्राणिकामतः ॥ भिन्नासनंतथाशय्यांभाजनंचविवर्जये त ॥ ३२ ॥ गुरूणामासनंदेयमभ्युत्थानादिसत्कृतम् ॥ अनुकूलंतथालापमभिवादनपूर्वकम् ॥ ३३ ॥ तथानुगमनंकु र्यात्प्रतिकूलंनसंलपेत् ॥ नैकवस्त्रश्चभुञ्जीतनकुर्याद्देवतार्चनम् ॥ ३४ ॥ नगर्हयेद्द्विजान्नाग्नौमेहंकुर्वीतबुद्धिमान् ॥ न स्नायीतनरोनग्नोनशयीतकदाचन ॥ ३५ ॥ नपाणिभ्यामुभाभ्यांचकण्डूयेतशिरस्तथा ॥ नचाभीक्ष्णंशिरःस्नानंकार्यंनि ष्कारणंनरैः ॥ ३६ ॥ शिरःस्नातश्चतैलेननाङ्गंकिञ्चिदपिस्पृशेत् ॥ अनध्यायेषुसर्वेषुस्वाध्यायंचविवर्जयेत् ॥ ३७ ॥ ब्रा ह्मणानलगोसूर्यान्नमेहेतकदाचन ॥ उदङ्मुखोदिवारात्रावुत्सर्गंदक्षिणामुखः ॥ ३८ ॥ आबाधासुयथाकामंकुर्यान्मूत्रपुरी षयोः ॥ दुष्कृतंनगुरोर्ब्रूयात्क्रुद्धंचैनंप्रसादयेत् ॥ ३९ ॥ परिवादंनशृणुयादन्येषामपिकुर्वताम् ॥ पन्थादेयोब्राह्मणानां राज्ञोदुःखातुरस्यच ॥ ४० ॥ विद्याधिकस्यगुर्विण्याभारार्त्तस्ययवीयसः ॥ मूकान्धबधिराणांचमत्तस्योन्मत्तकस्यच ॥ ॥ ४१ ॥ पुंश्चल्याःकृतवैरस्यबालस्यपतितस्यच ॥ देवालयंचैत्यतरुंतथैवचचतुष्पथम् ॥ ४२ ॥ विद्याधिकंगुरुंचैवबुधः कुर्यात्प्रदक्षिणम् ॥ उपानद्वस्त्रमाल्यादिधृतमन्यैर्नधारयेत् ॥ ४३ ॥ उपवीतमलंकारंकरकंचैववर्जयेत् ॥ प्रशस्तानिचकर्मा णिकुर्वाणादीर्घजीविनः ॥ ४४ ॥ चतुर्दश्यांतथाष्टम्यांपञ्चदश्यांचपर्वसु ॥ तैलाभ्यङ्गंतथाभोगंयोषितश्चविवर्जयेत् ॥ ४५ ॥ नक्षिप्तपादजङ्घश्चप्राज्ञस्तिष्ठेत्कदाचन ॥ नचापिविक्षिपेत्पादौपादंपादेननाक्रमेत् ॥ ४६ ॥ मर्माभिघातमाक्रोशंपैशुन्यं चविवर्जयेत् ॥ दम्भाभिमानतैक्ष्ण्यानिनकुर्वीतविचक्षणः ॥ ४७ ॥ मुर्खोन्मत्तव्यसनिनोविरूपान्मायिनस्तथा ॥ न्यूना ङ्गांश्चाधिकाङ्गांश्चनोपहासेनदूषयेत् ॥ परस्यदण्डंनोद्यच्छेच्छिक्षार्थंपुत्रशिष्ययोः ॥ ४८ ॥ तद्वन्नोपविशेत्प्राज्ञःपादेनाक्र

म्यचासनम् ॥ संयावंकृसरंमांसंनात्मार्थमुपसाधयेत् ॥ ४९ ॥ सायंप्रातश्चभोक्तव्यंकृत्वाचातिथिपूजनम् ॥ उदङ्मु
खःप्राङ्मुखोवावाग्यतोदन्तधावनम् ॥ ५० ॥ कुर्वीतसततंवत्सवर्जयेद्वर्ज्यवीरुधः ॥ नोदक्शिराःस्वपेज्जातुनचप्रत्यक्
शिरानरः ॥ ५१ ॥ शिरस्यगस्त्यमास्थायशयीताथपुरन्दरम् ॥ नतुगन्धवतीष्वप्सुस्नायीतनतथानिशि ॥ ५२ ॥ उ
परागेपरंस्नानमृतेदिनमुदाहृतम् ॥ अपमृज्यान्नचास्नातोगात्राण्यम्बरपाणिभिः ॥ ५३ ॥ नचापिधूनयेत्केशान्वाससी
नचधूनयेत् ॥ नानुलेपनमादद्यादस्नातःकर्हिचिद्बुधः ॥ ५४ ॥ नचापिरक्तवासाःस्याच्चित्रासितधरोऽपिवा ॥ नचकुर्या
द्विपर्यासंवाससोर्नापिभूषणे ॥ ५५ ॥ वर्ज्यंचविदशंवस्त्रमत्यन्तोपहतंचयत् ॥ केशकीटावपन्नंचक्षुण्णंश्वभिरवेक्षितम् ॥
॥ ५६ ॥ अवलीढावपन्नंचसारोद्धरणदूषितम् ॥ पृष्ठमांसंवृथामासंवर्ज्यमांसंचपुत्रक ॥ ५७ ॥ नभक्षयीतसततंप्रत्य
क्षलवणानिच ॥ वर्ज्यंचिरोषितंपुत्रभक्तंपर्युषितंचयत् ॥ ५८ ॥ पिष्टशाकेक्षुपयसांविकारान्नृपनन्दन ॥ तथामांसविका
राश्वतेचवर्ज्याश्चिरोषिताः ॥ ५९ ॥ उदयास्तमनेभानोःशयनंचविवर्जयेत् ॥ नास्नातोनैवसंविष्टोनचैवान्यमनानरः ॥
॥ ६० ॥ नचैवशयनेनोर्व्यामुपविष्टोनशब्दवत् ॥ नचैकवस्त्रोनवदन्प्रेक्षतामप्रदायच ॥ ६१ ॥ भुंजीतपुरुषःस्नातः
सायंप्रातर्यथाविधि ॥ परदारानगन्तव्याःपुरुषेणविपश्चिता ॥ ६२ ॥ इष्टापूर्तायुषांहन्त्रीपरदारगतिर्नृणाम् ॥ नहीदृशम
नायुष्यंलोकेकिंचनविद्यते ॥ ६३ ॥ यादृशंपुरुषस्येहपरदाराभिमर्शनम् ॥ देवार्चनाग्निकार्याणितथागुर्वभिवादनम् ॥ ६४ ॥
कुर्वीतसम्यगाचम्यतद्वदन्नभुजिक्रियाम् ॥ अफेनाभिरगन्धाभिरद्भिरच्छाभिरादरात् ॥ ६५ ॥ आचामेत्पुत्रपुण्याभिःप्रा
ङ्मुखोवाप्युदङ्मुखः ॥ अन्तर्जलादावसथाद्वल्मीकान्मूषिकस्थलात् ॥ ६६ ॥ कृतशौचावशिष्टाश्चवर्जयेत्पंचवैमृदः ॥ प्रा

क्षाल्यहस्तौपादौचसमभ्युक्ष्यसमाहितः ॥ ६७ ॥ अन्तर्जानुस्तथाचामेत्त्रिश्चतुर्वापिबेदपः ॥ परिमृज्यद्विरास्यान्तंखा
निमूर्धानमेवच ॥ ६८ ॥ सम्यगाचम्यतोयेनक्रियांकुर्वीतवैशुचिः ॥ देवतानामृषीणांचपितॄणांचैवयत्नतः ॥ ६९ ॥ समा
हितमनाभूत्वाकुर्वीतसततंनरः ॥ क्षुत्त्वानिष्ठीव्यवासश्चपरिधायाचमेद्बुधः ॥ ७० ॥ क्षुतेऽवलीढेवान्तेचतथानिष्ठीवनादि
षु ॥ कुर्यादाचमनंस्पर्शंगोपृष्ठस्यार्कदर्शनम् ॥ ७१ ॥ कुर्वीतालम्बनंचापिदक्षिणश्रवणस्यवै ॥ यथाविभवतोह्येतत्पूर्वा
भावेततःपरम् ॥ ७२ ॥ अविद्यमानेपूर्वोक्तेउत्तरप्राप्तिरिष्यते ॥ नकुर्याद्दन्तसघर्षंनात्मनोदेहताडनम् ॥ ७३ ॥ स्वप्नाध्या
पनभोज्यानिस्वाध्यायंचविवर्जयेत् ॥ सन्ध्यायांमैथुनंचापितथाप्रस्थानमेवच ॥ ७४ ॥ पूर्वाह्णेतातदेवानांमनुष्याणांचम
ध्यमे ॥ भक्त्यातथापराह्णेचकुर्वीतपितृपूजनम् ॥ ७५ ॥ शिरःस्नातश्चकुर्वीतदैवंपैत्र्यमथापिवा ॥ प्राङ्मुखोदङ्मुखोवापि
श्मश्रुकर्मचकारयेत् ॥ ७६ ॥ व्यङ्गांविवर्जयेत्कन्यामकुलांचापिरोगिणीम् ॥ विकृतांपिंगलांचैववाचाटांसर्वदूषिताम् ॥ ७७ ॥
अव्यंगांगींसौम्यनाम्नींसर्वलक्षणलक्षिताम् ॥ तादृशीमुद्वहेत्कन्यांश्रेयःकामोनरःसदा ॥ ७८ ॥ उद्वहेत्पितृमात्रोश्चसप्तमीं
पंचमींतथा ॥ रक्षेद्दारान्त्यजेदीर्षांदिवाचस्वप्नमैथुने ॥ ७९ ॥ परोपतापकंकर्मजन्तुपीडांचवर्जयेत् ॥ उदक्याःसर्ववर्णानांव
र्ज्यारात्रिचतुष्टयम् ॥ ८० ॥ स्त्रीजन्मपरिहारार्थंपंचमीमपिवर्जयेत् ॥ ततःषष्ठ्यांव्रजेद्रात्र्यांश्रेष्ठायुग्मासुपुत्रक ॥ ८१ ॥ पर्वा
णिवर्जयेन्नित्यमृतुकालेपियोषितः ॥ तस्मान्नित्यंनरोगच्छेच्छेषयुग्मासुपुत्रक ॥ ८२ ॥ युग्मासुपुत्राजायन्तेस्त्रियोऽयुग्मासु
रात्रिषु ॥ तस्माद्युग्मासुपुत्रार्थीसंविशेतसदानरः ॥ ८३ ॥ विधर्मिणोऽह्निपूर्वाख्येसंध्याकालेचषण्ढकाः ॥ क्षुरकर्मणिवान्तेच
स्त्रीसंभोगेचपुत्रक ॥ ८४ ॥ स्नायीतचैलवान्प्राज्ञःकटभूमिमुपेत्यच ॥ देववेदद्विजातीनांसाधुसभ्यमहात्मनाम् ॥ ८५ ॥

गुरोःपतिव्रतानांचतथायज्वितपस्विनाम् ॥ परोवादंनकुर्वीतपरिहासंचपुत्रक ॥ ८६ ॥ कुर्वतामविनीतानांनश्रोतव्यंकथं
चन ॥ देवपित्र्यातिथेयाश्चक्रियाःकुर्वीतवैबुधः ॥ ८७ ॥ स्वाध्यायंचापिकुर्वीतयथाशक्त्यात्यतंद्रितः ॥ नोत्कृष्टशय्यासन
योर्न्नापकृष्टस्यचारुहेत् ॥ ८८ ॥ नचामङ्गल्यवेषःस्यान्नचामङ्गल्यवाग्भवेत् ॥ धवलाम्बरसंवीतःसितपुष्पविभूषितः॥८९॥
नोद्धूतोन्मत्तमूढैश्चनाविनीतैश्चपण्डितः ॥ गच्छेन्मैत्रींनचाशीलैर्नचचौर्यादिदूषितैः ॥ ९० ॥ नचातिव्ययशीलैश्चनलु
ब्धैर्नापिवैरिभिः ॥ नानृतकैस्तथाक्रूरैःसहासीतकदाचन ॥ नबन्धकीभिर्नन्यूनैर्बन्धकीपतिभिस्तथा ॥ ९१ ॥ सार्द्धंनबलि
भिःकुर्यान्नचन्यूनैर्ननिन्दितैः ॥ नसर्वशङ्किभिर्नित्यंनचदैवपरैर्नरैः ॥ ९२ ॥ कुर्वीतसाधुभिर्मैत्रींसदाचारावलम्बिभिः ॥ प्रा
ज्ञैरपिशुनैःशक्तैःकर्मण्युद्योगभागिभिः ॥ ९३ ॥ वेदविद्याव्रतस्नातैःसहासीतसदाबुधः ॥ सुहृद्दीक्षितभूपालस्नातकश्वशुरैः
सह ॥ ऋत्विगादीन्षडर्घार्हानर्चयेच्चगृहागतान् ॥ ९४ ॥ यथाविभवतःपुत्रद्विजान्संवत्सरोषितान् ॥ अर्चयेन्मधुपर्केणय
थाकालमतन्द्रितः ॥ ९५ ॥ तिष्ठेच्चशासनेतेषांश्रेयस्कामोद्विजोत्तमः ॥ नचतान्विवदेद्धीमानाक्रुष्टश्चापितैःसदा ॥ ९६ ॥
सम्यग्गृहार्चनंकृत्वायथास्थानमनुक्रमात् ॥ संपूजयेत्ततोवह्निंदद्याच्चैवाहुतीःक्रमात् ॥ ९७ ॥ प्रथमांब्रह्मणेदद्यात्प्रजा
नांपतयेततः ॥ तृतीयांचैवगुह्येभ्यःकश्यपायतथापराम् ॥ ९८ ॥ ततोऽनुमतयेदत्त्वाददद्याद्गृहबलिंततः ॥ पूर्वंख्यातोमयाय
स्तेनित्यकर्मक्रियाविधिः ॥ ९९ ॥ वैश्वदेवंततःकुर्याद्बलयस्तत्रमेशृणु ॥ यथास्थानविभागंतुदेवानुद्दिश्यवैपृथक् ॥ १०० ॥ ॥६२॥
पर्जन्याद्भ्योधरित्र्यैचदद्याच्चमणिकेत्रयम् ॥ ततोधातुर्विधातुश्चदद्याद्द्वारेगृहस्यत ॥ वायवेचप्रतिदिशंदिग्भ्यःप्राच्यादितः
क्रमात् ॥ १०१ ॥ ब्रह्मणेचान्तरिक्षायसूर्यायचयथाक्रमम् ॥ विश्वेभ्यश्चैवदेवेभ्योविश्वभूतेभ्यएवच ॥ १०२ ॥ उषसेभूतप

तयेदद्याच्चोत्तरतस्ततः ॥ स्वधानमइतीत्युक्त्वापितृभ्यश्चापिदक्षिणे ॥ १०३ ॥ कृत्वापसव्यंवायव्यांयक्ष्मैतत्तेतिभाजनात् ॥
अन्नावशेषमिच्छन्वैतोयंदद्याद्यथाविधि ॥ १०४ ॥ ततोऽन्नाग्रंसमुद्धृत्यहन्तकारोपकल्पनम् ॥ यथाविधियथान्यायंब्राह्म
णायोपपादयेत् ॥ १०५ ॥ कुर्यात्कर्माणितीर्थेनस्वेनस्वेनयथाविधि ॥ देवादीनांतथाकुर्याद्ब्राह्मेणाचमनक्रियाम् ॥
॥ १०६ ॥ अङ्गुष्ठोत्तरतोरेखापाणेर्यादक्षिणस्यतु ॥ एतद्ब्राह्ममितिख्यातंतीर्थमाचमनायवै ॥ १०७ ॥ तर्जन्यङ्गुष्ठयो
रन्तःपैत्रंतीर्थमुदाहृतम् ॥ पितॄणांतेनतोयादिदद्यान्नान्दीमुखादृते ॥ १०८ ॥ अंगुल्यग्रेतथादैवंतेनदिव्यक्रियाविधिः ॥
तीर्थंकनिष्ठिकामूलेकायंतेनप्रजापतेः ॥ १०९ ॥ एवमेभिःसदातीर्थैर्देवानांपितृभिःसह ॥ सदाकार्याणिकुर्वीतनान्य
तीर्थेनकर्हिचित् ॥ ११० ॥ ब्राह्मेणाचमनंशस्तंपित्र्यंपैत्रेणसर्वदा ॥ देवतीर्थेनदेवानांप्राजापत्यंनिजेनच ॥ १११ ॥
नान्दीमुखानांकुर्वीतप्राज्ञःपिण्डोदकक्रियाम् ॥ प्राजापत्येनतीर्थेनयच्चाकिंचित्प्रजापतेः ॥ ११२ ॥ युगपज्जलमग्निंचबि
भृयान्नविचक्षणः ॥ गुरुदेवान्प्रतितथानचपादौप्रसारयेत् ॥ ११३ ॥ नाचक्षीतधयन्तींगांजलंनाञ्जलिनापिबेत् ॥ शौच
कालेषुसर्वेषुगुरुष्वल्पेषुवापुनः ॥ ११४ ॥ नविलम्बेतशौचार्थंनमुखेनानलंधमेत् ॥ तत्रपुत्रनवस्तव्यंयत्रनास्तिचतुष्टयम्
॥ २१३ ॥ ऋणप्रदातावैद्यश्चश्रोत्रियःसजलानदी ॥ जितामित्रोनृपोयत्रबलवान्धर्मतत्परः ॥ ११४ ॥ तत्रनित्यंवसे
त्प्राज्ञःकुतःकुनृपतौसुखम् ॥ यत्राप्रधृष्योनृपतिर्यत्रसस्यवतीमही ॥ ११५ ॥ पौराःसुसंयतायत्रसततंन्यायवर्तिनः ॥
यत्रामत्सरिणोलोकास्तत्रवासःसुखोदयः ॥ ११६ ॥ यस्मिन्कृषीवलाराष्ट्रेप्रायशोनातिभोगिनः ॥ यत्रौषधान्यशेषाणिवसे
त्तत्रविचक्षणः ॥ ११७ ॥ तत्रपुत्रनस्तव्यंयत्रैतत्त्रितयंसदा ॥ जिगीषुःपूर्ववैरश्चजनश्चसततोत्सवः ॥ ११८ ॥ वसेन्नित्यं

सुशीलेषुसहवासिषुपण्डितः ॥ इत्येतत्कथितंपुत्रमयातेहितकाम्यया ॥ ११९ ॥ ॥इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेअलर्कानुशासनेसदाचारवर्णनंनामएकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ मदालसोवाच ॥ अतःपरंशृणुष्वत्वंवर्ज्यावर्ज्यप्रतिक्रियाम् ॥ भोज्यमन्नंपर्युषितंस्नेहाक्तंचिरसंभृतम् ॥ १ ॥ अस्नेहाश्चापिगोधूमयवगोरसविक्रियाः ॥ शशकःकच्छपोगोधाश्वावित्खड्गोऽथपुत्रक ॥ २॥ भक्ष्याह्येतेतथावर्ज्यौग्रामशूकरकुक्कुटौ ॥ पितृदेवादिशेषश्चश्राद्धेब्राह्मणकाम्यया ॥ ३ ॥ प्रोक्षितंचौषधार्थंचखादन्मांसंनदुष्यति ॥ शङ्खाश्मस्वर्णरूप्याणांरज्जूनामथवाससाम् ॥ ४ ॥ शाकमूलफलानांचतथाविदलचर्मणाम् ॥ मणिवज्रप्रवालानांतथामुक्ताफलस्यच ॥ ५ ॥ गात्राणांचमनुष्याणामम्बुनाशौचमिष्यते ॥ पात्राणांचमसानांचवारिणाशुद्धिरिष्यते ॥ ६ ॥ ताम्रायःकांस्यरैत्यानांत्रपुषःसीसकस्यच ॥ शौचंयथार्थंकर्तव्यंक्षाराम्लोदकवारिणा ॥ ७ ॥ तथायसानांतोयेनग्राव्णःसंघर्षणेनच ॥ सस्नेहानांचभाण्डानांशुद्धिरुष्णेनवारिणा ॥ ८ ॥ शूर्पधान्याजिनानांचमुशलोलूखलस्यच ॥ संहतानांचवस्त्राणांप्रोक्षणात्संचयस्यच ॥ ९ ॥ वल्कलानामशेषाणामम्बुमृच्छौचमिष्यते ॥ तृणकाष्ठौषधीनांचप्रोक्षणाच्छुद्धिरिष्यते ॥ १० ॥ आविकानांसमस्तानांकेशानांचापिमेध्यता ॥ सिद्धार्थकानांकल्केन तिलकल्केनवापुनः ॥ ११ ॥ साम्बुनाताताभवतिउपघातवतांसदा ॥ तथाकार्पासिकानांचविशुद्धिर्जलभस्मना ॥ १२ ॥ नागदन्तास्थिशृङ्गाणांतक्षणाच्छुद्धिरिष्यते ॥ पुनःपाकेनभाण्डानांपार्थिवानांचमेध्यता ॥ १३ ॥ शुचिर्भैक्षंकारुहस्तःपण्यंयच्चप्रसारितं ॥ योषिन्मुखंबालमुखमामकद्भुमुखंतथा ॥ १४ ॥ रथ्यागतमविज्ञातंदासवर्गादिनाहृतम् ॥ वाक्प्रशस्तंचिरातीतमनेकान्तरितंलघु ॥ १५ ॥ अतिप्रभूतंबालंचवृद्धातुरविचेष्टितम् ॥

कर्मान्ताङ्गारशालाश्वस्तनन्धयसुताःस्त्रियः ॥ १६ ॥ अभ्यस्यचतथावाचःस्रवन्त्योऽगन्धबुद्बुदाः ॥ भूमिर्विशुध्यतेकालाद्दाहमार्जनगोक्रमैः ॥ १७ ॥ लेपादुल्लेखनात्सेकाद्वेश्मसंमार्जनार्चनात् ॥ केशकीटावपन्नेऽन्नेगोघ्रातेमक्षिकान्विते ॥ १८ ॥ मृदंबुभस्मनातातप्रोक्षितव्यंविशुद्धये ॥ औदुम्बराणामम्लेनक्षारेणत्रपुसीसयोः ॥ १९ ॥ भस्माम्बुभिश्चकांस्यानांशुद्धिःप्लावोद्रवस्यच ॥ अमेध्याक्तस्यमृत्तोयैर्गन्धापहरणेनच ॥ २० ॥ अन्येषांचैवतद्द्रव्यैर्वर्णगन्धापहारतः ॥ चांडालैरंत्यजैश्चैवम्लेच्छैरस्पृश्यजातिभिः ॥ २१ ॥ स्पृष्टमक्षालितंधान्यमनर्हंसर्वकर्मणि ॥ द्रोणादधस्तुयद्धान्यंतस्यायंविधिरुच्यते ॥ २२ ॥ द्रोणादूर्ध्वंतुयद्धान्यंप्रोक्षणादेवशुध्यति ॥ रथ्यासुपतितंधान्यंदृष्ट्वायत्नेनवंदयेत् ॥ २३ ॥ उद्धृत्यमूर्ध्नाचादद्यात्लक्ष्मीर्नश्यतिचान्यथा ॥ शुचिर्गोतृप्तिकृत्तोयंप्रकृतिस्थंमहीगतम् ॥ २४ ॥ तथामांसंचचंडालक्रव्यादादिनिपातितम् ॥ रथ्यागतंचचेलादितातवाताच्छुचिस्मृतम् ॥ २५ ॥ गजोऽग्निरश्वोगौश्छायारश्मयःपवनोमही ॥ विप्रुषोमक्षिकाद्याश्चदुष्टसङ्गाददोषिणः ॥ २६ ॥ अजाश्वौमुखतोमेध्यौनगोर्वत्सस्यचाननम् ॥ मातुःप्रस्रवणंमेध्यंशकुनिःफलपातने ॥ २७ ॥ आसनंशयनंयानंनावःपथितृणानिच ॥ सोमसूर्यांशुपवनैःशुध्यन्तेतानिपण्यवत् ॥ २८ ॥ रथ्याप्रसर्पणेस्नानेक्षुतपानान्नकर्मसु ॥ आचामेतयथान्यायंवासोविपरिधायच ॥ २९ ॥ स्पृष्टानामप्यसंस्पृश्यैर्विरथ्याकर्दमांभसाम् ॥ पंकेष्टरचितानांचमेध्यतावायुसंगमात् ॥ ३० ॥ प्रभूतोपहतादन्नादग्रमुद्धृत्यसंत्यजेत् ॥ शेषस्यप्रोक्षणंकुर्यादाचम्याद्भिस्तथामृदा ॥ ३१ ॥ उपवासस्त्रिरात्रंतुदुष्टभक्ष्याशिनोभवेत् ॥ अज्ञातेज्ञानपूर्वंतुतद्दोषोपशमेनतु ॥ ३२ ॥ उदक्याश्वश्वसृगालादीन्सूतिकान्त्यावसायिनः ॥ स्पृष्ट्वास्नायीतशौचार्थंतथैवमृतहारिणः ॥ ३३ ॥ नारंस्पृष्ट्वास्थिसस्नेहंस्नातःशुध्यतिमानवः ॥ आचम्यैवतु

निःस्नेहंगामलभ्यार्कमीक्ष्यवा ॥ ३४॥ नलंघयेत्तथैवासृकृष्ठीवनोद्वर्तनानिच ॥ नोद्यानादौविकालेषुप्राज्ञस्तिष्ठेत्कदाचन॥
॥ ३५ ॥ नचालपेज्जनद्विष्टांवीरहीनांतथास्त्रियम् ॥ गृहादुच्छिष्टविण्मूत्रपादाम्भांसिक्षिपेद्बहिः ॥ ३६ ॥ पंचपिण्डाननुधृत्य
नस्नायात्परवारिणा ॥ स्नायीतदेवखातेषुगंगाह्रदसरित्सुच ॥ ३७ ॥ देवतापितृसच्छास्त्रयज्ञमन्त्रादिनिन्दकैः ॥ कृत्वातु
स्पर्शनालापंशुध्येतार्कावलोकनात् ॥ ३८ ॥ अवलोक्यतथोदक्यामन्त्यजंपतितंशवम् ॥ विधर्मिसूतिकाषण्डविवस्त्रान्त्या
वसायिनः ॥ ३९ ॥ मृतनिर्यातकाश्चैवपरदाररताश्चये ॥ एतदेवहिकर्तव्यंप्राज्ञैःशोधनमात्मनः ॥ ४० ॥ अभोज्यसूतिका
षण्डमार्जाराखुश्वकुक्कुटान् ॥ पतिताविद्धचण्डालमृतहारांश्चधर्मवित् ॥ ४१ ॥ संस्पृश्यशुध्यतेस्नानादुदक्याग्रामसूकरौ ॥
तद्वच्चसूतिकाशौचदूषितौपुरुषावपि ॥ ४२॥ (¹ अंतःपरंशृणुष्वत्वंस्त्रीधर्माननुविस्तरात् ॥ उदुंबरेवसेन्नित्यंभवानीसर्वदेवता
॥ ४३ ॥ ततःसाप्रत्यहंपूज्यागन्धपुष्पाक्षतादिभिः ॥ अशून्यादेहलीकार्याप्रातःकालेविशेषतः ॥ ४४ ॥ यस्यशून्याभवेत्सा
तुशून्यंतस्यकुलंभवेत् ॥ पादस्यस्पर्शनंतत्रअसंपूज्यचलंघनम् ॥ ४५ ॥ कुर्वन्नरकमाप्नोतितस्मात्तत्परिवर्जयेत् ॥ प्रातःका
लेस्त्रियाकार्यंगोमयेनानुलेपनम् ॥ ४६ ॥ प्रत्यहंसदनेतस्मान्नैवदुःखानिपश्यति ॥ स्पृशंतिरश्मयोयस्यगृहंसंमार्जनाद्दते ॥
॥ ४७ ॥ भवन्तिविमुखास्तस्यपितरोदेवमातरः ॥ निशायाःपश्चिमेयामेधान्यसंस्करणादिकम् ॥ ४८॥ कुरुतेयातुमोहेनवं
ध्याजन्मनिजन्मनि ॥ सन्ध्याकालेतुसम्प्राप्तेमार्जनंनकरोतिया ॥ ४९ ॥ भर्तृहीनाभवेत्सातुनिःस्वाजन्मनिजन्मनि॥ अक्
तस्वस्तिकांयातुकामलिप्तांचमेदिनीम् ॥५०॥ तस्याःस्त्रियाविनश्यन्तिवित्तमायुर्यशस्तथा ॥ मार्जनीचुल्लिकाष्ठीवद्दृषदश्चो

१ इतो'ऽलर्कउवाच' इत्यतः प्राक् एकस्मिन्नेव जीर्णपुस्तके पद्यान्युपलभ्यन्ते ।

पल्लंतथा ॥ ५१ ॥ नाक्रमेदंघ्रिणाजातुपुत्रदारधनक्षयात् ॥ उलूखलंचमूसलंतथाचैवतुघर्षणम् ॥५२॥ पदाक्रमणात्पापीया
न्नाप्नोत्युत्तमतांगतिम् ॥ भिन्नासनंयोगपट्टंतथैवमृगचर्मच ॥ ५३ ॥ कृष्णाविकंतथातातवर्जयेत्पुत्रवान्गृही ॥ दक्षिणाभिमु
खोयस्तुविदिक्संमुखएवच ॥ ५४ ॥ केशान्संस्कुरुतेमर्त्योधननाशंचविन्दति ॥ अनूढस्तुनकुर्वीतभुक्त्वादन्तविशोधनम् ॥
॥५५॥ पादुकारोहणंचैवतिलैश्चापिसतर्पणम् ॥ नजीवत्पितृकःकुर्यातथैकक्षोत्तरीयकम् ॥५६॥दर्शश्राद्धंनकुर्वीतदर्शेस्नानं
कथंचन ॥ पादुकारोहणंचैवयोगपट्टकमेवच ॥५७॥ नजीवत्पितृकःकुर्याद्गयाश्राद्धंतथैवच॥ दीपभांडमयीछायाबिभीतककु
रंटजा ॥५८॥ वर्जनीयासदापुत्रयदिजीवितुमिच्छसि ॥ अधोवस्त्रेणयोवायुंकुरुतेशिरसिद्विज ॥५९॥ स्थालेनचर्मशूर्पाभ्यां
सुकृतंतस्यनश्यति ॥) ॥ अलर्कउवाच ॥ ॥ भवत्याकीर्तिताभोज्यायएतेसूतिकादयः ॥ ६० ॥ अमीषांश्रोतुमीच्छा
मितत्त्वतोलक्षणानिह ॥ ॥ मदालसोवाच ॥ ॥ ब्राह्मणीब्राह्मणस्येहयावरोवत्समागता ॥ ६१ ॥ तावुभौसूतिकेत्यु
क्तौतयोरन्नंविगर्हितम् ॥ नजुहोत्युचितेकालेनाश्नातिनददातिच ॥ ६२ ॥ पितृदेवार्चनाद्धीनःषंढःसपरिगीयते ॥ दंभा
र्थेयजतेयश्चतप्यतेचतपस्तथा ॥ ६३ ॥ नपरर्थमिहेत्युक्तःसमार्जारःस्मृतोबुधैः ॥ विभवेसतिनैवात्तिनददातिजुहोति
च ॥ ६४ ॥ तमाहुराखुःतस्यान्नंभुक्त्वाकृच्छ्रेणशुद्ध्यति ॥ सभागतानांमर्त्यानांपक्षपातंसमाश्रयेत् ॥ ६५ ॥ तमाहुःकु
कुटंदेवास्तस्याप्यन्नंविगर्हितम् ॥ स्वधर्मंयःसमुच्छिद्यपरधर्मंसमाश्रयेत् ॥६६॥ अनापदिसविद्वद्भिःपतितःपरिकीर्तितः ॥
देवत्यागीगुरुत्यागीगुरुपत्न्युज्झकस्तथा ॥ ६७ ॥ गोब्राह्मणस्त्रीवधकृदपविद्धःप्रचक्षते ॥ येषांकुलेनवेदोस्तिनशास्त्रं
नैवचव्रतम् ॥ ६८ ॥ तेनग्नाःकीर्तिताःसद्भिस्तेषामन्नंविगर्हितम् ॥ आशाकर्त्तस्त्वदाताचदातुश्चप्रतिषेधकः ॥ ६९ ॥ शर

णागतंयस्त्यजतिसचांडालोनरोधमः ॥ योबांधवैःपरित्यक्तःसाधुभिर्ब्राह्मणैरपि ॥ ७० ॥ कुंडाशीयश्चतस्यान्नंभुक्त्वाचां
द्रायणंचरेत् ॥ योनित्यकर्मणोहानिंकुर्यान्नैमित्तिकस्यच ॥ ७१ ॥ भुक्त्वान्नंतस्यशुद्ध्यैचत्रिरात्रोपोषितोनरः ॥ यस्यचानुदिनं
हानिर्गृहेनित्यस्यकर्मणः ॥ यश्चब्राह्मणसन्त्यक्तःकिल्बिषीसनराधमः ॥ ७२ ॥ नित्यस्यकर्मणोहानिंनकुर्वीतकदाच
न ॥ तस्यत्वकरणेबन्धःकेवलंमृतजन्मसु ॥ ७३ ॥ दशाहंब्राह्मणस्तिष्ठेद्दानहोमादिवर्जितः ॥ क्षत्रियोद्वादशाहंचवैश्यो
मासार्द्धमेवच ॥ शूद्रस्तुमासमासीतनित्यकर्मविवर्जितः ॥ रोगग्रहादिविधिनानित्यकर्मविधिच्युतः ॥ ७५ ॥ पादकृच्छ्रं
ततःकृत्वागांदत्वाशुद्धिमाप्नुयात् ॥ ततःपरंनिजंकर्मकुर्युःसर्वेयथोदितम् ॥ ७६ ॥ प्रेतायसलिलंदेयंबहिर्गेहाच्चगोत्रिकैः
॥ प्रथमेऽह्नितृतीयेवासप्तमेनवमेतथा ॥७७॥ भस्मास्थिचयनंकार्यंचतुर्थेगोत्रिकैर्दिने ॥ ऊर्ध्वंसंचयनात्तेषामङ्गस्पर्शोविधी
यते ॥ ७८ ॥ सोदकैस्तुक्रियाःसर्वाःकार्याःसंचयनात्परम् ॥ स्पर्शएवसपिण्डानांमृताहनितथोभयोः ॥ ७९ ॥ वृक्षाहिगो
दंष्ट्रिशस्त्रतोयोद्बंधनवह्निषु ॥ विषप्रपातादिमृतेप्रायोनाशकयोरपि ॥ ८० ॥ बालेदेशान्तरस्थेचतथाप्रव्रजितेमृते ॥ सद्यः
शौचमथान्यैश्चत्र्यहमुक्तमशौचकम् ॥ ८१ ॥ नैवौर्ध्वदैहिकंकार्यंनचकार्योदकक्रिया ॥ गर्भस्त्रावेतदेवोक्तंपूर्णकालेनशुध्य
ति ॥ ८२ ॥ ब्राह्मणानामहोरात्रंक्षत्रियाणांदिनत्रयम् ॥ षड्रात्रमपिवैश्यानांशूद्राणांद्वादशान्हिकं ॥ ८३ ॥ सपिण्डानांस
पिण्डस्तुमृतेऽन्यस्मिन्मृतोयदि ॥ पूर्वाशौचसमाख्यातैःकार्यास्तस्यदिनैःक्रिया ॥ ७४ ॥ एषएवविधिर्दृष्टोजन्मन्यपिहिसू
तके ॥ सपिण्डानांसपिण्डेषुयथावत्सोदकेषच ॥ ८५ ॥ जातेपुत्रेपितुःस्नानंसचैलंतुविधीयते ॥ मृतेहिसर्वबन्धूनामि
त्याहभगवान्भृगुः ॥ ८६ ॥ तत्रापियदिचान्यस्मिन्जातेजायेतचापरः ॥ तत्रापिशुद्धिरुद्दिष्टापूर्वजन्मवतोदिनैः ॥ ८७॥

दशद्वादशमासार्द्धमाससंख्यैर्दिनैर्गतैः ॥ स्वाःस्वाःकर्मक्रियाःकुर्युःसर्वेवर्णायथाविधि ॥ ८८ ॥ प्रेतमुद्दिश्यकर्त्तव्यमेकोद्दि
ष्टंततःपरम् ॥ सपिंडीकरणंचैवकार्यमावत्सरान्नरैः ॥ ८९ ॥ ततःपितृत्वमापन्नेदर्शपूर्णादिभिस्त्रिभिः॥ प्रीणयंस्तस्यकर्तव्यं
यथाश्रुतिनिदर्शनम् ॥ ९० ॥ दानानिचैवदेयानिब्राह्मणेभ्योमनीषिभिः ॥ यद्यदिष्टतमंलोकेयच्चास्यदयितंगृहे ॥ ९१ ॥
तत्तद्गुणवतेदेयंतदेवाक्षयमिच्छता ॥ प्रेतंप्रेतंसमुद्दिश्यभूमिधेन्वादिकंस्वकम् ॥ ९२ ॥ दद्याद्येनास्यसंप्रीताःपितरःसंतिपु
त्रक ॥ पूर्णैस्तुदिवसैःस्पृष्ट्वासलिलंवाहनायुधम् ॥ ९४ ॥ प्रतोददण्डौचतथासम्यग्वर्णाःकृतक्रियाः ॥ स्ववर्णधर्मनि
र्दिष्टमुपादानंतथाक्रियाः ॥ ९४ ॥ कुर्युःसमस्ताःशुचिनःपरत्रेहचभूतिदाः ॥ अध्येतव्यात्रयीनित्यंभवितव्यंविपश्चिता
॥ ९५ ॥ धर्मतोधनमाहार्यंयष्टव्यंचापियत्नतः ॥ यच्चापिकुर्वतोनात्माजुगुप्सामेतिपुत्रक ॥ ९६ ॥ तत्कर्त्तव्यमशंकेन
यन्नगोप्यंमहाजने ॥ एवमाचरतोवत्सपुरुषस्यगृहेसतः ॥ धर्मार्थकामसंप्राप्त्यापरत्रेहचशोभनम् ॥ ९७ ॥ ॥ इतिश्री
मार्कंडेयपुराणेऽलर्कानुशासनेधर्माधर्मनिरूपणंनामद्वात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥
॥ जडउवाच ॥ ॥ सएवमनुशिष्टःसन्मात्रासंप्राप्ययौवनम् ॥ ऋतध्वजसुतश्चक्रेसम्यग्दारपरिग्रहम् ॥ १ ॥ पुत्रांश्चो
त्पादयामासयज्ञैश्चाप्ययजद्विभुः ॥ पितुश्चसर्वकालेषुचकाराज्ञानुपालनम् ॥ २ ॥ ततःकालेनमहतासंप्राप्यचरमंवयः ॥
चक्रेऽभिषेकंपुत्रस्यतस्यराज्येऋतध्वजः ॥३ ॥ भार्ययासहधर्मात्मायियासुस्तपसेवनम् ॥ अवतीर्णोमहीरक्षोमहाभागोम
हीपतिः ॥ ४ ॥ मदालसाचतनयंप्राहेदंपश्चिमंवचः ॥ कामोपभोगसंसर्गप्रहाणायसुतस्यवै ॥ ५ ॥ ॥ मदालसोवाच ॥
यदादुःखमसह्यंतेप्रियबन्धुवियोगजम् ॥ शत्रुबाधोद्भवंवापिवित्तनाशात्मसंभवम् ॥ ६ ॥ भवेत्तत्कुर्वतोराज्यंगृहधर्मावलम्बि

नः ॥ दुःखायतनभूतोहिममत्वालम्बनोगृही ॥ ७ ॥ तदास्मात्पुत्रनिष्कृष्यमद्दत्तादंगुलीयकात् ॥ वाच्यंतेशासनंपट्टेसू
क्ष्माक्षरनिवेशितम् ॥ ८ ॥ ॥ जडउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाप्रददौतस्मैसौवर्णंसांगुलीयकम् ॥ आशिषश्चापियायोग्याः
पुरुषस्यगृहेसतः ॥ ९ ॥ ततःकुवलयाश्वोऽसौसाचदेवीमदालसा ॥ पुत्रायदत्त्वातद्राज्यंतपसेकाननंगतौ ॥ १० ॥ ॥ इ
तिश्रीमार्कण्डेयपुराणेमदालसोपाख्यानंनामत्रयस्त्रिंशोध्यायः ॥ ३३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ जडउवाच ॥ ॥ सोऽप्यलर्कोयथान्यायंपुत्रवन्मुदिताःप्रजाः ॥ पालयामासधर्मात्मास्वेस्वेकर्मण्यवस्थिताः ॥ १ ॥
दुष्टेषुदंडंशिष्टेषुसम्यक्चपरिपालनम् ॥ कुर्वन्परांमुदंलेभेइयाजचमहामखैः ॥ २ ॥ अजायंतसुताश्चास्यमहाबलपराक्र
माः ॥ धर्मात्मानोमहात्मानोविमार्गपरिपन्थिनः ॥ ३ ॥ चकारसोऽर्थंधर्मेणधर्ममर्थेनवापुनः ॥ तयोश्चैवाविरोधेनबुभुजे
विषयानपि ॥ ४ ॥ एवंबहूनिवर्षाणितस्यपालयतोमहीम् ॥ धर्मार्थकामसक्तस्यजग्मुरेकमहर्यथा ॥ ५ ॥ वैराग्यंनास्यसं
जज्ञेभुंजतोविषयान्प्रियान् ॥ नचाप्यलमभूत्तस्यधर्मार्थोपार्जनंप्रति ॥ ६ ॥ तंतथाभोगसंसर्गप्रमत्तमजितेन्द्रियम् ॥
सुबाहुर्नामशुश्रावभ्रातातस्यवनेचरः ॥ ७ ॥ तंबुबोधयिषुःसोऽथचिरंध्यात्वामहामतिः ॥ तद्वैरिसंश्रयंतस्यश्रेयोऽमन्य
तभूपतेः ॥ ८ ॥ ततःसकाशिभूपालमुदीर्णबलवाहनम् ॥ स्वराज्यमाप्तुमागच्छद्बहुशःशरणंकृती ॥ ९ ॥ सोऽपिचक्रेब
लोद्योगमलर्कंप्रतिपार्थिवः ॥ दूतंचप्रेषयामासराज्यमस्मैप्रदीयताम् ॥ १० ॥ सोऽपिनैच्छत्तदादातुमाज्ञापूर्वंस्वधर्मंवि
त् ॥ प्रत्युवाचचतंदूतमलर्कःकाशिभूभृतः ॥ ११ ॥ मामेवाभ्येत्यहार्देनयाचतांराज्यमग्रजः ॥ नाक्रांत्यासंप्रदास्यामिभ
येनाल्पामपिक्षितिम् ॥ १२ ॥ सुबाहुरपिनीयाञ्चांचकारमतिमांस्तदा ॥ नधर्मःक्षत्रियस्येतियाञ्चावीर्यधनोहिसः ॥ १३ ॥

ततः समस्तसैन्येनकाशीशःपरिवारितः ॥ आक्रान्तुमभ्यगाद्राष्ट्रमलर्कस्यमहीपतेः ॥ १४ ॥ अनन्तरैश्चसंश्लेषमभ्येत्यतद
नन्तरम् ॥ तेषामन्यतमैर्भृत्यैः समाक्रम्यानयद्वशम् ॥ १५ ॥ अपीडयंश्चसामंतांस्तस्यराष्ट्रोपरोधनैः ॥ तथादुर्गांतपालांश्च
चक्रेचाटविकान्वशे ॥ १६ ॥ कांश्चिच्चोपप्रदानेनकांश्चिद्भेदेनपार्थिवान् ॥ साम्नैवान्यान्वशंनिन्येनिभृतास्तस्ययेऽभवन् ॥
॥ १७ ॥ ततःसोऽल्पबलोराजापरचक्रावपीडितः ॥ कोषक्षयमवापोच्चैःपुरंचारुध्यतारिणा ॥ १८ ॥ इत्थंसंपीड्यमानस्तुक्षी
णकोषोदिनेदिने ॥ विषादमागात्परमंव्याकुलत्वंचचेतसः ॥ १९ ॥ आर्त्तिंसपरमांप्राप्यतत्सस्मारांगुलीयकम् ॥ यदुद्दिश्य
पुराप्राहमातातस्यमदालसा ॥ २० ॥ ततःस्नातःशुचिर्भूत्वावाचयित्वाद्विजोत्तमान् ॥ निष्कृष्यशासनंतस्माद्ददर्शेप्रस्फुटाक्ष
रम् ॥ २१ ॥ तत्रैवलिखितंमात्रावाचयामासपार्थिवः ॥ प्रकाशपुलकांगोऽसौप्रहर्षोत्फुल्ललोचनः ॥ २२ ॥ संगःसर्वात्मनात्या
ज्यःसचेत्त्यक्तुंनशक्यते ॥ ससद्भिःसहकर्त्तव्यःसतांसंगोहिभेषजम् ॥ २३ ॥ कामःसर्वात्मनाहेयोहातुंचेच्छक्यतेनसः ॥
मुमुक्षांप्रतितत्कार्यंसैवतस्यापिभेषजम् ॥ २४ ॥ वाचयित्वातुबहुशोनृणांश्रेयःकथंत्विति ॥ मुमुक्षयेतिनिश्चित्यसाचतत्स
ङ्गतोयतः २५ ॥ ततःससाधुसम्पर्कंचिन्तयन्पृथिवीपतिः ॥ दत्तात्रेयंमहाभागमगच्छत्परमार्तिमान् ॥ २६ ॥ तंसमेत्य
महात्मानमकल्मषमसङ्गिनम् ॥ प्रणिपत्याभिसम्पूज्ययथान्यायमभाषत ॥ २७ ॥ ब्रह्मन्कुरुप्रसादंमेशरण्यःशरणार्थिना
म् ॥ दुःखापहारंकुरुमेदुःखार्त्तस्यातिकामिनः ॥ २८ ॥ ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ॥ दुःखापहारमद्यैवकरोमितवपार्थिव ॥ स
त्यंब्रूहिकिमर्थंतेदुःखंतत्पृथिवीपते ॥ २९ ॥ कस्यत्वंकस्यवादुःखंतत्त्वमेवंविचार्यतां ॥ अंगान्यंगीनिरंगंचसर्वांगानिविचिं
तय ॥ ॥ जडउवाच ॥ ॥ इत्युक्तश्चिन्तयामाससराजातेनधीमता ॥ त्रिविधस्यापिदुःखस्यस्थानमात्मानमेवच ॥ ३० ॥

सविमृश्यचिरंराजापुनःपुनरुदारधीः ॥ आत्मानमात्मनाधीरःप्रहस्येदमथाब्रवीत् ॥ ३१ ॥ नाहमुर्वीनसलिलंनज्योतिर
 निलोनच ॥ नाकाशंकिंतुशारीरंसमेत्यसुखमिष्यते ॥ ३२ ॥ न्यूनातिरिक्ततांयातिपञ्चकेऽस्मिन्सुखासुखम् ॥ यदिस्या
न्ममकिंनस्यादन्यस्थेऽपिहितंमयि ॥ ३३॥ नित्यप्रभूतसद्भावेन्यूनाधिक्यान्नतोन्नते ॥ तथाचममतात्यक्तोविशेषेणोपलभ्य
ते ॥ ३४ ॥ तन्मात्रावस्थितेसूक्ष्मेतृतीयांशेचपश्यतः ॥ तथैवभूतसद्भावंशारीरंकिंसुखासुखम् ॥ ३५ ॥ मनस्यवस्थितं
दुःखंसुखंवामानसंचयत् ॥ यतस्ततोनमेदुःखंसुखंवानत्यहंमनः ॥ ३६ ॥ नाहङ्कारोनचमनोबुद्धिर्नाहंयतस्ततः ॥ अन्तः
करणजंदुःखंपारक्यंममतत्कथम् ॥ ३७ ॥ नाहंशरीरंनमनोयतोऽहंपृथक्शरीरान्मनसस्तथाहम् ॥ तत्सन्तुचेतस्यथवापि
देहेसुखानिदुःखानिचकिंममात्र ॥३८॥ राज्यस्यवांछांकुरुतेऽप्रजोऽस्यदेहस्यचेत्पंचमयःसराशिः ॥ गुणप्रवृत्त्याममकिंनु
तत्रतत्स्थःसचाहंचशरीरतोऽन्यः ॥ ३९ ॥ नयस्यहस्तादिकमप्यशेषंमांसंनचास्थीनिशिराविभागः ॥ कस्तस्यनागाश्वर
थादिकोषैःस्वल्पोपिऽसम्बन्धइहास्तिपुंसः ॥ ४० ॥ तस्मान्नमेऽरिर्नचमेऽस्तिदुःखंनमेसुखंनापिपुरंनकोषम् ॥ नचाश्वना
गादिबलंनतस्यनान्यस्यवाकस्यचिद्वाममास्ति ॥ ४१ ॥ यथाघटीकुम्भकमण्डलुस्थमाकाशमेकंबहुधाहिदृष्टम् ॥ तथासु
बाहुःसचकाशिपोऽहंमन्येचदेहेषुशरीरभेदैः ॥ ४२॥ इतिश्रीमा॰पितापुत्रसंवादेआत्मविवेकोनामचतुस्त्रिंशोऽध्यायः॥३४
॥ जडउवाच ॥ ॥ दत्तात्रेयंततोविप्रंप्रणिपत्यसपार्थिवः ॥ प्रत्युवाचमहात्मानंप्रश्रयावनतोवचः ॥ १ ॥ सम्यक्प्रपश्य
तोब्रह्मन्ममदुःखंनकिंचन ॥ असम्यग्दर्शिनोमग्नाःसर्वदैवासुखार्णवे ॥ २ ॥ यस्मिन्यस्मिन्ममत्वेनबुद्धिःपुंसःप्रजाय

ते ॥ ततस्ततःसमादायदुःखान्येवप्रयच्छति ॥ ३ ॥ मार्जारभक्षितेदुःखंयादृशंगृहकुक्कुटे॥ नतादृङ्ममताशून्येकलविङ्केऽथमू

षिके ॥ ४ ॥ सोऽहंनदुःखीनसुखीयतोऽहंप्रकृतेःपरः ॥ योभूताभिभवोभूतैःसुखदुःखात्मकोहिसः ॥ ५ ॥ ॥ दत्तात्रेय
उवाच ॥ ॥ एवमेतन्नरव्याघ्रयथैतद्व्याहृतंत्वया ॥ ममेतिमूलंदुःखस्यनममेतिचनिर्वृतिः ॥ ६ ॥ मत्प्रश्नादेवतेज्ञानमुत्प
न्नमिदमुत्तमम् ॥ ममेतिप्रत्ययोयेनक्षिप्तःशाल्मलितूलवत् ॥ ७ ॥ अहमित्यंकुरोत्पन्नोममेतिस्कन्धवान्महान् ॥ गृहक्षे
त्रोच्चशाखश्चपुत्रदारादिपल्लवः ॥ ८ ॥ धनधान्यमहापत्रोनैककालप्रवर्धितः ॥ पुण्यापुण्याग्रपुष्पश्चसुखदुःखमहाफलः ॥
॥ ९ ॥ अपवर्गपथव्यापीमूढसम्पर्कसेचनः ॥ विधित्साभृङ्गमालाढ्योकृत्यज्ञानमहातरुः ॥ १० ॥ संसाराध्वपरिश्रान्तायें
तच्छायांसमाश्रिताः ॥ भ्रान्तिज्ञानसुखाधीनास्तेषामात्यन्तिकंकुतः ॥ ११ ॥ यैस्तुसत्सङ्गपाषाणशितेनममतातरुः ॥
छिन्नोविद्याकुठारेणतेगतास्तेनवर्त्मना ॥ १२ ॥ प्राप्यब्रह्मवनंशीतंनीरजस्कमकण्टकम् ॥ प्राप्नुवन्तिपरांप्राज्ञानिर्वृतिंवृ
त्तिवर्जिताः ॥ १३ ॥ भूतेन्द्रियमयंस्थूलंनत्वंराजन्नचाप्यहम् ॥ नतन्मात्रंमयावाच्यंनैवान्तःकरणात्मकौ ॥ १४ ॥ कंवाप
श्यामिराजेंद्रप्रधानमिदमावयोः ॥ यतःपरोहिक्षेत्रज्ञःसंघातोहिगुणात्मकः ॥ १५ ॥ मशकोदुम्बरेषीकामुञ्जमत्स्याम्भ
सांयथा ॥ एकत्वेऽपिपृथग्भावस्तथाक्षेत्रात्मनोर्नृप ॥ १६ ॥ ॥ अलर्कउवाच ॥ ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेनममाविर्भूत
मुत्तमम् ॥ ज्ञानंप्रधानचिच्छक्तिविवेककरमीदृशम् ॥ १७ ॥ किन्त्वत्रविषयाक्रान्तेस्थैर्यर्यवत्त्वंनचेतसि ॥ नचापिवेद्मिमु
च्येयंकथंप्रकृतिबन्धनात् ॥ १८ ॥ कथंनभूयांभूयश्चकथंनिर्गुणतामियाम् ॥ कथंचब्रह्मणैकत्वंव्रजेयंशाश्वतेनवै ॥ १९ ॥
तन्मेयोगंतथाब्रह्मन्प्रणतायाभियाचते ॥ सम्यग्ब्रूहिमहाप्राज्ञसत्सङ्गोह्युपकृन्नृणाम् ॥ २० ॥ ॥ इतिश्रीमार्कण्डे
यपुराणेदत्तात्रयालर्कसंवादेपंचत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ॥ ज्ञानपूर्वोवियोगोयोऽज्ञानेनसहयोगिनः ॥ सामुक्तिर्ब्रह्मणाचैक्यमनैक्यंप्राकृतैर्गुणैः ॥ १ ॥
योगेचशक्तिर्विदुषांयेनश्रेयःपरंभवेत् ॥ मुक्तिर्योगात्तथायोगःसम्यग्ज्ञानान्महीपते ॥ संगदोषोद्भवंदुःखंममत्वासक्तचेतसा
म् ॥ २ ॥ तस्मात्सङ्गंप्रयत्नेनमुमुक्षुःसत्यजन्नरः ॥ सङ्गाभावेममेत्यस्याःख्यातेर्हानिःप्रजायते ॥ ३ ॥ निर्ममत्वंसुखायैव
वैराग्याद्दोषदर्शनम् ॥ ज्ञानादेवचवैराग्यंज्ञानंवैराग्यपूर्वकम् ॥ ४ ॥ तद्गृहंयत्रवसतिस्तद्भोज्यंयेनजीवति ॥ यन्मुक्तयेतदे
वोक्तंज्ञानमज्ञानमन्यथा ॥ ५ ॥ उपभोगेनपुण्यानामपुण्यानांचपार्थिव ॥ कर्त्तव्यमितिनित्यानामकामकरणात्तथा ॥
॥ ६ ॥ असंचयादपूर्वस्यक्षयात्पूर्वार्जितस्यच ॥ कर्मणोबन्धमाप्नोतिशरीरंचपुनःपुनः ॥ ७ ॥ कर्मणामोक्षमाप्नोतिवैप
रीत्येनतस्यतु ॥ एतत्तेकथितंज्ञानंयोगंचेमंनिबोधमे ॥ यंप्राप्यब्रह्मणोयोगीशाश्वतान्नान्यतांव्रजेत् ॥ ८ ॥ प्रागेवात्मात्म
नाजेयोयोगिनांसहिदुर्जयः ॥ कुर्वीततज्जयेयत्नंतस्योपायंशृणुष्वमे ॥ ९ ॥ प्राणायामैर्दहेद्दोषान्धारणाभिश्चकिल्बिषम् ॥
प्रत्याहारेणविषयान्ध्यानेनानीश्वरान्गुणान् ॥ १० ॥ यथापर्वतधातूनांध्मातानांदह्यतेमलं ॥ तथेन्द्रियकृतादोषादह्य
न्तेप्राणनिग्रहात् ॥ ११ ॥ प्रथमंसाधनंकुर्यात्प्राणायामस्ययोगवित् ॥ प्राणापाननिरोधस्तुप्राणायामउदाहृतः ॥ १२ ॥
लघुमध्योत्तरीयाख्यःप्राणायामस्त्रिधोदितः ॥ तस्यप्रमाणंवक्ष्यामितदलर्कशृणुष्वमे ॥ १३ ॥ लघुर्द्वादशमात्रस्तुद्विगुणः
सतुमध्यमः ॥ त्रिगुणाभिस्तुमात्राभिरुत्तमःपरिकीर्त्तितः ॥ १४ ॥ निमेषोन्मेषणेमात्राकालोलघ्वक्षरस्तथा ॥ प्राणाया
मस्यसंख्यार्थंस्मृतोद्वादशमात्रिकः ॥ १५ ॥ प्रथमेनजयेत्स्वेदंमध्यमेनचवेपथुम् ॥ विषादंहितृतीयेनजयेद्दोषाननुक्र
मात् ॥ १६ ॥ मृदुत्वंसेव्यमानास्तुसिंहशार्दूलकुञ्जराः ॥ यथायान्तितथाप्राणोवश्योभवतियोगिनः ॥ १७ ॥ वश्यंम

तंयथेच्छातोनागंनयतिहस्तिपः ॥ तथैवयोगीछन्देनप्राणंनयतिसाधितम् ॥ १८ ॥ यथाहिसाधितःसिंहोमृगान्हंतिनमा
नवान् ॥ तद्वन्निषिद्धपवनःकिल्बिषंनन्नृणांतनुम् ॥ १९ ॥ तस्माद्युक्तःसदायोगीप्राणायामपरोभवेत् ॥ श्रूयतांमुक्तिफ
लदंतस्यावस्थाचतुष्टयम् ॥ २० ॥ ध्वस्तिःप्राप्तिस्तथासंवित्प्रसादश्चमहीपते ॥ स्वरूपंशृणुचैतेषांकथ्यमानमनुक्रमात् ॥
॥ २१ ॥ कर्म्मणामिष्टदुष्टानांजायतेफलसंक्षयः ॥ चेतसोऽपकषायत्वंयत्रसाध्वस्तिरुच्यते ॥ २२ ॥ ऐहिकामुष्मिका
न्कामान्लोभमोहात्मकान्स्वयम् ॥ निरुध्यास्तेसदायोगीप्राप्तिःसासार्वकालिकी ॥ २३ ॥ अतीतानागतानर्थान्वि
प्रकृष्टतिरोहितान् ॥ विजानातीन्दुसूर्य्यर्क्षग्रहाणांज्ञानसम्पदा ॥ २४ ॥ तुल्यप्रभावस्तुयदायोगीप्राप्नोतिसंविदम् ॥
तदासंविदितिख्याताप्राणायामस्यसास्थितिः ॥ २५ ॥ यान्तिप्रसादंयेनास्यमनःपंचचवायवः ॥ इन्द्रियाणीन्द्रियार्थाश्च
सप्रसादइतिस्मृतः ॥ २६ ॥ शृणुष्वचमहीपालप्राणायामस्यलक्षणम् ॥ युञ्जतश्चसदायोगंयादृग्विहितमासनम् ॥ २७
पद्ममर्द्धासनंचापितथास्वस्तिकमासनम् ॥ आस्थाययोगंयुंजीतकृत्वाचप्रणवंहृदि ॥ २८ ॥ समःसमासनोभूत्वासंहृत्यच
रणावुभौ ॥ संवृतास्यस्तथैवोरूसम्यग्विष्टभ्यचाग्रतः ॥ २९ ॥ पार्ष्णिभ्यांलिङ्गवृषणावस्पृशन्प्रयतःस्थितः ॥ किंचिदु
न्नामितशिरादन्तैर्दन्तान्नसंस्पृशेत् ॥ ३० ॥ संपश्यन्नासिकाग्रंस्वंदिशश्चानवलोकयन् ॥ रजसातमसोवृत्तिंसत्त्वेनरजसस्त
था ॥ ३१ ॥ संछाद्यनिर्म्मलेसत्वेस्थितोयुञ्जीतयोगवित् ॥ इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेभ्यःप्राणादीन्मनएवच ॥ ३२ ॥ निगृह्य
समवायेनप्रत्याहारमुपक्रमेत् ॥ यस्तुप्रत्याहरेत्कामान्सर्वाङ्गानीवकच्छपः ॥ ३३ ॥ सदात्मरतिरेकस्थःपश्यत्यात्मान
मात्मनि ॥ सबाह्याभ्यन्तरंशौचंनिष्पाद्याकंठनाभितः ॥ ३४ ॥ पूरयित्वाबुधोदेहंप्रत्यहारमुपक्रमेत् ॥ प्राणायामादश

द्वौचधारणासाभिधीयते ॥ ३५ ॥द्वेधारणेस्मृतेयोगेयोगिभिस्तत्त्वदृष्टिभिः ॥ तथावैयोगयुक्तस्ययोगिनोनियतात्मनः ॥
॥ ३६ ॥ सर्वेदोषाःप्रणश्यन्तिस्वस्थश्चैवोपजायते ॥ वीक्ष्यतेचपरंब्रह्मप्राकृतांश्चगुणान्पृथक् ॥ ३७ ॥ व्योमादिपरमाणु
श्चतथात्मानमकल्मषम् ॥ इत्थंयोगीयताहारः प्राणायामपरायणः ॥ ३८ ॥ जितांजितांशनैर्भूमिमारोहेतयथागृहम् ॥ दोषा
न्व्याधींस्तथामोहमाक्रान्ताभूरनिर्जिता ॥ ३९ ॥ विवर्धयतिनारोहेत्तस्माद्भूमिमनिर्जिताम् ॥ प्राणानामुपसंरोधात्प्राणा
यामइतिस्मृतः ॥ ४० ॥ धारणेत्युच्यतेचेयंधार्य्यतेयन्मनोयया ॥ शब्दादिभ्यःप्रवृत्तानियदक्षाणियतात्मभिः ॥ ४१ ॥
प्रत्याह्रियन्तेयोगेनप्रत्याहारस्ततःस्मृतः ॥ उपायश्चात्रकथितोयोगिभिःपरमर्षिभिः ॥ ४२ ॥ येनव्याध्यादयोदोषानजा
यन्तेहियोगिनः ॥ यथातोयार्थिनस्तोयंयन्त्रनालादिभिःशनैः ॥ ४३ ॥ आपिबेयुस्तथावायुंपिबेद्योगीजितश्रमः ॥ प्राङ्ना
भ्यांहृदयेचाथतृतीयेचतथोरसि ॥ ४४ ॥ कंठेमुखेनासिकाग्रेनेत्रभ्रूमध्यमूर्द्धसु ॥ किञ्चतस्मात्परस्मिंश्चधारणापरमास्मृ
ता ॥ ४५ ॥ दशैताधारणाःप्राप्यप्राप्नोत्यक्षरसाम्यताम् ॥ नाध्मातःक्षुधितःश्रान्तोनचव्याकुलचेतनः ॥ ४६ ॥ युञ्जीतयो
गंराजेन्द्रयोगीसिद्ध्यर्थमादृतः ॥ नातिशीतेनचोष्णेवैनद्वन्द्वेनानिलात्मके ॥ ४७ ॥ कालेष्वेतेषुयुञ्जीतनयोगंध्यानतत्परः ॥
सशब्दाग्निजलाभ्याशेजीर्णगोष्ठेचतुष्पथे ॥ ४८ ॥ शुष्कपर्णचयेनद्यांश्मशानेससरीसृपे ॥ सभयेकूपतीरेवाचैत्यवल्मीक
संचये ॥ ४९ ॥ देशेष्वेतेषुतत्त्वज्ञोयोगाभ्यासंविवर्जयेत् ॥ सत्त्वस्यानुपपत्तौचदेशकालंविवर्जयेत् ॥ ५० ॥ नासतोदर्श
नंयोगेतस्मात्तत्परिवर्जयेत् ॥ दोषानेताननादृत्यमूढत्वाद्योयुनक्तिवै ॥ ५१ ॥ विघ्नायतस्यवैदोषाजायन्तेतन्निबोधमे ॥
वाधिर्य्यंजडतालोपःस्मृतेर्मूकत्वमन्धता ॥ ५२ ॥ ज्वरश्चजायतेसद्यस्तत्तदज्ञानयोगिनः ॥ प्रमादाद्योगिनोदोषायद्येतेस्यु

श्चिकित्सितम् ॥५३॥ तेषांनाशायकर्त्तव्यंयोगिनांतन्निबोधमे ॥ स्निग्धांयवागूमत्युष्णांभुक्त्वातत्रैवधारयेत् ॥ ५४ ॥
वातगुल्मप्रशान्त्यर्थमुदावर्त्तेतथोदरे ॥ यावागूंवापिपवनंवायुग्रन्थिप्रतिक्षिपेत् ॥ ५५ ॥ तद्वत्कंपेमहाशैलंस्थिरंमनसिधा
रयेत् ॥ विघातेवचसोवाचंबाधिर्य्येश्रवणेन्द्रियम् ॥ ५६ ॥ यथैवाम्रफलंध्यायेत्तृष्णार्त्तोरसनेन्द्रिये ॥ यस्मिन्यस्मिनरु
जादेहेतस्मिंस्तदुपकारिणीम् ॥ ५७ ॥ धारयेद्धारणामुष्णेशीतांशीतेचदाहिनीम् ॥ कीलंशिरसिसंस्थाप्यकाष्ठंकाष्ठेनताड
येत् ॥ ५८ ॥ लुप्तस्मृतेःस्मृतिःसद्योयोगिनस्तेनजायते ॥ द्यावापृथिव्यौवाय्वग्नीव्यापिनावपिधारयेत् ॥ ५९ ॥ अमानुषा
त्सत्त्वजाद्वाबाधास्त्वितिचिकित्सितं ॥ अमानुषंसत्वमन्तर्योगिनंप्रविशेद्यदि ॥ ६० ॥ वाय्वग्निधारणेनैनंदेहसंस्थंविनिर्दहे
त् ॥ एवंसर्वात्मनारक्षाकार्य्यायोगविदानृप ॥ ६१ ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांशरीरंसाधनंयतः ॥ प्रवृत्तिलक्षणाख्यानाद्योगि
नोविस्मयात्तथा ॥ विज्ञानंविलयंयातितस्माद्गोप्याःप्रवृत्तयः ॥ ६२ ॥ अलौल्यमारोग्यमनिष्ठुरत्वंगन्धःशुभोमूत्रपुरीषम
ल्पम् ॥ कान्तिःप्रसादःस्वरसौम्यताचयोगप्रवृत्तेःप्रथमंहिचिह्नम् ॥ ६३ ॥ अनुरागंजनोयातिपरोक्षेगुणकीर्त्तनम् ॥ नबि
भ्यतिचसत्त्वानिसिद्धेर्लक्षणमुत्तमम् ॥ ६४ ॥ शीतोष्णादिभिरत्युग्रैर्यस्यबाधानविद्यते ॥ नभीतिमेतिचान्येभ्यस्तस्यसि
द्धिरुपस्थिता ॥ ६५ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेजडोपाख्यानेयोगनिरूपणंनामषट्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३६ ॥ ॥ दत्ता
त्रेयउवाच ॥ ॥उपसर्गाःप्रवर्तन्तेदृष्टेह्यात्मनियोगिनः ॥ येतांस्तेसंप्रवक्ष्यामिसमासेननिबोधमे ॥१॥ काम्याःक्रियास्त
थाकामान्मानुषानभिवाञ्छति ॥ स्त्रियोदानफलंविद्यांमायांकुप्यंधनंदिवम् ॥ २ ॥ देवत्वममरेशत्वंरसायनवयःक्रियाम् ॥
मरुत्प्रपतनंयज्ञंजलाग्न्यावेशनंतथा ॥ ३ ॥ श्राद्धानांसर्वदानानांफलानिनियमांस्तथा ॥ तथोपवासात्पूर्त्ताच्चदेवताभ्य

चैनादपि ॥ ४ ॥ तेभ्यस्तेभ्यश्चकर्मभ्यउपसृष्टोऽभिवाञ्छति ॥ चित्तमित्थंवर्तमानंयत्नाद्योगीनिवर्तयेत्॥ ५ ॥ ब्रह्मसङ्गिमनः
कुर्वन्नुपसर्गात्प्रमुच्यते ॥ उपसर्गैर्जितैरेभिरुपसर्गास्ततःपुनः ॥ ६ ॥ योगिनःसंप्रवर्तन्तेसात्त्वराजसतामसाः ॥ प्रातिभः
श्रावणोदैवोभ्रमावर्त्तौतथापरौ ॥ ७ ॥ पञ्चैतेयोगिनांयोगविघ्नायकटुकोदयाः ॥ वेदार्थाःकाव्यशास्त्रार्थाःविद्याशिल्पान्य
शेषतः ॥ ८ ॥ प्रतिभान्तियदस्येतिप्रातिभःसतुयोगिनः ॥ शब्दार्थानखिलान्वेत्तिशब्दंगृह्णातिचैवयत्॥ ९ ॥ योजनानां
सहस्रेभ्यःश्रावणःसोऽभिधीयते॥ समन्ताद्वीक्षतेचाष्टौसयदादेवयोनयः ॥१० ॥ उपसर्गंतमप्याहुर्दैवमुन्मत्तवद्बुधाः ॥
भ्राम्यतेयन्निरालम्बंमनोदोषेणयोगिनः ॥ ११ ॥ समस्ताचारविभ्रंशाद्भ्रमःसपरिकीर्तितः ॥ आवर्तइवतोयस्यज्ञानाव
र्तोयदाकुलः ॥ १२ ॥ नाशयेच्चित्तमावर्तउपसर्गःसउच्यते ॥ एतैर्नाशितयोगास्तुसकलादेवयोनयः ॥ १३ ॥ उपसर्गैर्म
हाघोरैरावर्तन्तेपुनःपुनः ॥ प्रावृत्यकम्बलंशुक्लंयोगीतस्मान्मनोमयम् ॥ १४॥ (शरीरमंडलेदृष्ट्वागुरुज्ञानंततोहियत् ॥ ज्ञा
नपूर्वोपियोयोगोज्ञातव्योवैविपश्चिता ॥ १५ ॥) चिन्तयेत्परमंब्रह्मकृत्वातत्प्रवणंमनः ॥ योगयुक्तःसदायोगीलघ्वाहारो
जितेन्द्रियः ॥ १६ ॥ सूक्ष्मास्तुधारणाःसप्तभूराद्यामूर्ध्निधारयेत् ॥ धरित्रींधारयेद्योगीतत्सौक्ष्मप्रतिपद्यते ॥ १७ ॥
आत्मानंमन्यतेचोर्वींतद्गंधंचजहातिसः ॥ तथैवाप्सुरसंसूक्ष्मंतद्वद्रूपंचतेजसि ॥ १८ ॥ स्पर्शंवायौतथातद्वद्बिभ्रतस्तस्य
धारणाम् ॥ व्योम्नःसूक्ष्मांप्रवृत्तिंचशब्दंतद्वज्जहातिसः ॥ १९ ॥ मनसासर्वभूतानांमनस्याविशतेयदा ॥ मानसींधारणां
बिभ्रन्मनःसूक्ष्मंचजायते ॥ २० ॥ तद्वद्बुद्धिमशेषाणांसत्त्वानामेत्ययोगवित् ॥ परित्यजतिसम्प्राप्यबुद्धिसौक्ष्ममनुत्तम ॥७०॥
म् ॥ २१ ॥ परित्यजतिसूक्ष्माणिसप्तत्वेतानियोगवित् ॥ सम्यग्विज्ञाययोऽलर्कतस्यावृत्तिर्नविद्यते ॥ २२ ॥ एतासांधार

णानांतुसप्तानांसौक्ष्ममात्मवान् ॥ दृष्ट्वादृष्ट्वाततःसिद्धिंत्यक्त्वात्यक्त्वापरांव्रजेत् ॥ २३ ॥ यस्मिन्यस्मिंश्चकुरुतेभूतेरागंम
हीपते ॥ तस्मिंस्तस्मिन्समासक्तिंसंप्राप्यसविनश्यति ॥२४॥ तस्माद्विदित्वासूक्ष्माणिसंसक्तानिपरस्परम् ॥ परित्यजति
योदेहीसपरंप्राप्नुयात्पदम् ॥ २५ ॥ एतान्येवतुसंधायसप्तसूक्ष्माणिपार्थिव ॥ भूतादीनांविनाशोऽत्रसद्भावज्ञस्यमुक्त
ये ॥ २६ ॥ गन्धादिषुसमासक्तिंसम्प्राप्यसविनश्यति ॥ पुनरावर्त्ततेभूपसब्रह्मापरमानुषम् ॥ २७ ॥ सप्तैताधारणायोगी
समतीत्ययदिच्छति ॥ तस्मिंस्तस्मिँल्लयंसूक्ष्मेभूतेयातिनरेश्वर ॥ २८ ॥ देवानामसुराणांवागन्धर्वोरगरक्षसाम् ॥ देहेषु
लयमायातिसंगंनाप्नोतिचक्वचित् ॥ २९ ॥ अणिमालघिमाचैवमहिमाप्राप्तिरेवच ॥ प्राकाम्यंचतथेशित्वंवशित्वंचतथा
परम् ॥ ३० ॥ यत्रकामावशायित्वंगुणानेतांस्तथैश्वरान् ॥ प्राप्नोत्यष्टौनरव्याघ्रपरंनिर्वाणसूचकान् ॥ ३१ ॥ सूक्ष्मात्
सूक्ष्मतमोऽणीयान्शीघ्रत्वंलघिमागुणः ॥ महिमाशेषपूज्यत्वात्प्राप्तिर्नाप्राप्यमस्ययत् ॥ ३२ ॥ प्राकाम्यमस्यव्यापि
त्वादीशित्वंचेश्वरोयतः ॥ वशित्वाद्वशिमानामयोगिनःसप्तमोगुणः ॥ ३३ ॥ यत्रेच्छास्थानमप्युक्तंयत्रकामावशायिता ॥
ऐश्वर्यकारणैरेभिर्योगिनःप्रोक्तमष्टधा ॥ ३४ ॥ मुक्तिसंसूचकंभूपपरंनिर्वाणमात्मनः ॥ ततोनजायतेनैववर्द्धतेनविनश्य
ति ॥ ३५ ॥ नापिक्षयमवाप्नोतिपरिणामंनगच्छति ॥ छेदंक्लेदंतथादाहंशोषंभूरादितोनच ॥ ३६ ॥ भूतवर्गादवाप्नोतिशब्दा
द्यैर्ह्रियतेनच ॥ नचास्यसन्तिशब्दाद्यास्तद्भोक्तातैर्नयुज्यते ॥ ३७ ॥ यथाहिकानकंखण्डमपद्रव्यवदग्निना ॥ दग्धदोषंद्वि
तीयेनखण्डेनैक्यंव्रजेन्नृप ॥ ३८ ॥ नविशेषमवाप्नोतितद्वद्योगाग्निनायतिः ॥ निर्दग्धदोषस्तेनैक्यंप्रयातिब्रह्मणासह ॥ ३९
यथाग्निरग्नौसंक्षिप्तःसमानत्वमनुव्रजेत् ॥ तदाख्यस्तन्मयोभूतोनगृह्येतविशेषतः ॥ ४० ॥ परेणब्रह्मणातद्वत्प्राप्यैक्यंद

ग्धकिल्विषः ॥ योगीयातिपृथग्भावंनकदाचिन्महीपते ॥ ४१ ॥ यथाजलंजलेनैक्यंनिक्षिप्तमुपगच्छति ॥ तथात्मासाम्य
मभ्येतियोगिनःपरमात्मनि ॥ ४२ ॥ ॥इति श्रीमार्कण्डेयपुराणे योगिसिद्धिर्नामसप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३७॥
॥ अलर्कउवाच ॥ ॥भगवन्योगिनश्चर्य्यांश्रोतुमिच्छामितत्त्वतः ॥ ब्रह्मवर्त्मन्यनुसरन्यथायोगीनसीदति ॥ १ ॥
॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ॥ मानापमानौयावेतौप्रत्युद्वेगकरौनृणाम् ॥ तावेवविपरीतार्थौयोगिनःसिद्धिकारकौ ॥ २ ॥
मानापमानौयावेतौतावेवाहुर्विषामृते ॥ अपमानोऽमृतंतत्रमानस्तुविषमंविषम् ॥ ३ ॥ चक्षुःपूतंन्यसेत्पादंवस्त्रपूतंजलंपि
बेत् ॥ सत्यपूतांवदेद्वाणींवुद्धिपूतंचचिन्तयेत् ॥ ४ ॥ आतिथ्यश्राद्धयज्ञेषुदेवयात्रोत्सवेषुच ॥ महाजनेषुसिद्ध्यर्थंनग
च्छेद्योगवित्क्वचित् ॥ ५ ॥ व्यस्तेविधूमेव्यङ्गारेसर्वस्मिन्भुक्तवज्जने ॥ अटेतयोगविद्भैक्ष्यंनतुतेष्वेवनित्यशः ॥ ६ ॥ यथै
वमवमन्यंतेजनाः परिभवन्तिच ॥ तथायुक्तश्चरेद्योगीसतांवर्त्मनदूषयन् ॥ ७ ॥ भैक्ष्यंचरेद्गृहस्थेषुयायावरगृहेषुच ॥
श्रेष्ठातुप्रथमाचेतिवृत्तिरस्योपदिश्यते ॥ ८ ॥ अथनित्यंगृहस्थेषुशालीनेषुचरेद्यतिः ॥ श्रद्दधानेषुदान्तेषुश्रोत्रियेषुमहा
त्मसु ॥ ९ ॥ अतऊर्ध्वंपुनश्चापिअदुष्टापतितेषुच ॥ भैक्ष्यचर्य्याविवर्णेषुजघन्यावृत्तिरिष्यते ॥ १० ॥ भैक्ष्यंयवागूंतक्रं
वापयोयावकमेववा ॥ फलंमूलंप्रियंगुंवाकणपिण्याकसक्तवः ॥ ११ ॥ इत्येतेचशुभाहारायोगिनांसिद्धिकारकाः ॥ त
त्प्रयुंज्यान्मुनिर्भक्त्यापरमेणसमाधिना ॥ १२ ॥ अपःपूर्वंसकृत्प्राश्यतूष्णींभूत्वासमाहितः ॥ प्राणायेतिततस्तस्यप्रथ
माह्याहुतिः स्मृता ॥ १३ ॥ अपानायद्वितीयातुसमानायेतिचापरा ॥ उदानायचतुर्थीस्याद्व्यानायेतिचपंचमी ॥ १४ ॥
प्राणायामैः पृथक्कृत्वाशेषंभुञ्जीतकामतः ॥ अपःपुनःसकृत्प्राश्यआचम्यहृदयंस्पृशेत् ॥ १५ ॥ अस्तेयंब्रह्मचर्यंचत्या

गोऽलोभस्तथैवच ॥ व्रतानिपंचभिक्षूणामहिंसापरमाणिवै ॥ १६ ॥ अक्रोधोगुरुशुश्रूषाशौचमाहारलाघवम् ॥ नित्यस्वा
ध्यायइत्येतेनियमाःपरिकीर्तिताः ॥ १७ ॥ सारभूतमुपासीतज्ञानंयत्कार्यसाधकम् ॥ ज्ञानानांबहुतायेयंयोगविघ्नकरी
हिसा ॥ १८ ॥ इदंज्ञेयमिदंज्ञेयमितियस्तृषितश्चरेत् ॥ अपिकल्पसहस्रेषुनैवज्ञेयमवाप्नुयात् ॥ १९॥ त्यक्तसङ्गोजितक्रो
धोलघ्वाहारीजितेन्द्रियः ॥ विधायबुद्ध्याद्वाराणिमनोध्यानेनिवेशयेत् ॥ २० ॥ शून्येष्वेवावकाशेषुगुहासुचवनेषुच ॥ नित्य
युक्तःसदायोगीध्यानंसम्यगुपक्रमेत् ॥ २१ ॥ वाग्दण्डःकर्मदण्डश्चमनोदण्डश्चतेत्रयः ॥ यस्यैतेनियतादण्डाःसत्रिदण्डी
महायतिः ॥ २२ ॥ सर्वमात्ममयंयस्यसदसज्जगदीदृशम् ॥ गुणागुणमयंतस्यकःप्रियःकोनृपाप्रियः ॥ २३ ॥ विशुद्ध
बुद्धिःसमलोष्ठकाञ्चनःसमस्तभूतेषुसमःसमाहितः ॥ स्थानंपरंशाश्वतमव्ययंचयतिर्हिगत्वानपुनःप्रजायते ॥ २४ ॥ वे
दात्श्रेष्ठाःसर्वयज्ञक्रियाश्चयज्ञाज्जाप्यंज्ञानमार्गश्चजप्यात् ॥ ज्ञानाद्ध्यानंसंगरागव्यपेतंतस्मिन्प्राप्तेशाश्वतस्योपल
ब्धिः ॥ २५ ॥ समाहितोब्रह्मपरोऽप्रमादीशुचिस्तथैकान्तरतिर्यतेन्द्रियः ॥ समाप्नुयाद्योगमिमंमहात्माविमुक्तिमाप्नोति
ततःस्वयोगतः ॥ २६ ॥ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयपुराणे योगिचर्याकथनंनामअष्टत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३८ ॥
॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ॥ एवंयोवर्त्ततेयोगीसम्यग्योगव्यवस्थितः ॥ नसव्यावर्तितुंशक्योजन्मान्तरशतैरपि ॥ १ ॥ दृष्ट्वा
चपरमात्मानंप्रत्यक्षंविश्वरूपिणम् ॥ विश्वपादशिरोग्रीवंविश्वेशंविश्वभावनम् ॥ २ ॥ तत्प्राप्तयेमहत्पुण्यमोमित्येकाक्षरं
जपेत् ॥ तदेवाध्ययनंतस्यस्वरूपंश्रृण्वतःपरम् ॥ ३ ॥ अकारश्चतथोकारोमकारश्चाक्षरत्रयम् ॥ एतास्तिस्रःस्मृतामात्राः
सात्त्वराजसतामसाः ॥४॥निर्गुणायोगिगम्यान्याचार्धमात्रोर्ध्वसंस्थिता ॥ गान्धारीतिचविज्ञेयागान्धारस्वरसंश्रया॥५॥

पिपीलिकागतिस्पर्शाप्रयुक्तामूर्ध्निलक्ष्यते ॥ यथाप्रयुक्तओङ्कारःप्रतिनिर्य्यातिमूर्द्धनि ॥ ६ ॥ तथोङ्कारमयोयोगीत्वक्षरेत्व
क्षरोभवेत् ॥ प्राणोधनुःशरोह्यात्माब्रह्मवेध्यमनुत्तमम् ॥ ७॥ अप्रमत्तेनवेद्धव्यंशरवत्तन्मयोभवेत् ॥ ओमित्येतत्त्रयोवे
दास्त्रयोलोकास्त्रयोऽग्नयः ॥ ८ ॥ विष्णुर्ब्रह्माहरश्चैवऋक्सामानियजूंषिच ॥ मात्राःसार्द्धाश्चतिस्त्रश्चविज्ञेयाःपरमार्थतः ॥
॥ ९ ॥ तत्रयुक्तस्तुयोयोगीसतल्लयमवाप्नुयात् ॥ अकारस्त्वथभूर्लोकउकारश्चोच्यतेभुवः ॥ १० ॥ सव्यञ्जनोमकारश्च
स्वर्लोकःपरिकल्प्यते ॥ व्यक्तातुप्रथमामात्राद्वितीयाव्यक्तसंज्ञिता ॥ ११ ॥ मात्रातृतीयाचिच्छक्तिरर्धमात्रापरंपदम् ॥
अनेनैवक्रमेणैताविज्ञेयायोगभूमयः ॥ १२ ॥ ओमित्युच्चारणात्सर्वंगृहीतंसदसद्भवेत् ॥ ह्रस्वातुप्रथमामात्राद्वितीया
दैर्घ्यसंयुता ॥ १३ ॥ तृतीयाचप्लुतार्धाख्यावचसःसानगोचरा ॥ इत्येतदक्षरंब्रह्मपरमोंकारसंज्ञितम् ॥ १४ ॥ यस्तुवेदन
रःसम्यक्तथाध्यायतिवापुनः ॥ संसारचक्रमुत्सृज्यत्यक्तत्रिविधबन्धनः ॥ १५ ॥ प्राप्नोतिब्रह्मणिलयंपरमेपरमात्मनि ॥
आक्षीणकर्मबन्धश्चज्ञात्वामृत्युमरिष्टतः ॥ १६ ॥ उत्क्रान्तिकालेसंस्मृत्यपुनर्योगित्वमृच्छति ॥ तस्मादसिद्धयोगेन
सिद्धयोगेनवापुनः ॥ ज्ञेयान्यरिष्टानिसदायेनोत्क्रांतौनसीदति ॥ १७ ॥ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेयोगधर्मेओं
कारवर्णनंनामऊनचत्वारिंशोध्यायः ॥ ३९ ॥ ॥छ॥ ॥ॐ॥
दत्तात्रेयउवाच ॥ अरिष्टानिमहाराज श्रृणुवक्ष्यामितानिते । येषामालोकनान्मृत्युंनिजंजानातियोगवित् ॥ १ ॥ देवमा
र्गंध्रुवंशुक्रंसोमच्छायामरुन्धतीम् ॥ योनपश्येन्नजीवेत्सनरःसंवत्सरात्परम् ॥२॥ अरश्मिबिम्बंसूर्य्यस्यवह्निंचैवांशुमालि
नम् ॥ दृष्टैकादशमासेभ्योनरोनोर्ध्वंतुजीवति ॥३॥ वान्तेमूत्रपूरीषेचयःस्वर्णरजतंतथा ॥ प्रत्यक्षंकुरुतेस्वप्नेजीवेत्सदशमा

सिकम् ॥ ४ ॥ दृष्ट्वाप्रेतपिशाचादीन्गन्धर्वनगराणिच । सुवर्णवर्णान्वृक्षांश्चनवमासान्सजीवति ॥ ५ ॥ स्थूलःकृशःकृशः
स्थूलोयोऽकस्मादेवजायते ॥ प्रकृतेश्चनिवर्तेततस्यायुश्चाष्टमासिकम् ॥ ६ ॥ खण्डंयस्यपदंपार्ष्ण्यंपादस्याग्रेचवाभवेत् ॥
पांशुकर्दमयोर्मध्येसप्तमासान्सजीवति ॥ ७ ॥ गृध्रःकपोतःकाकोलोवायसोवापिमूर्द्धनि ॥ क्रव्यादोवाखगोनीलः षण्मा
सायुःप्रदर्शकः ॥ ८ ॥ हन्यतेकाकपंक्तीभिःपांशुवर्षेणवानरः ॥ स्वांछायामन्यथादृष्ट्वाचतुःपंचसजीवति ॥ ९ ॥ अनभ्रे
विद्युतंदृष्ट्वादक्षिणांदिशमाश्रिताम् ॥ रात्राविन्द्रधनुश्चापिजीवितंहित्रिमासिकम् ॥ १० ॥ घृतेतैलेतथादर्शेतोयेवानात्मन
स्तनुम् ॥ यःपश्येदशिरस्कांवामासादूर्ध्वंनजीवति ॥ ११ ॥ यस्यबस्तसमोगन्धोगात्रेशवसमोऽपिवा ॥ तस्यार्द्धमासकंज्ञेयं
योगिनोनृपजीवितम् ॥ १२ ॥ यस्यवैस्नातमात्रस्यहृत्पादमवशुष्यते ॥ पिबतश्चजलंशोषोदशाहंसोऽपिजीवति ॥ १३ ॥
संभिन्नोमारुतोयस्यमर्मस्थानानिकृन्तति ॥ हृष्यतेनाम्बुसंस्पर्शात्तस्यमृत्युरुपस्थितः ॥ १४ ॥ ऋक्षवानरयानस्थोगाय
न्योदक्षिणांदिशम् । स्वप्नेप्रयातितस्यापिनमृत्युःकालमिच्छति ॥ १५ ॥ रक्तकृष्णाम्बरधरागायन्तीहसतीचयम् ॥ दक्षिणा
शांनयेन्नारीस्वप्नेसोऽपिनजीवति ॥ १६ ॥ नग्नंक्षपणकंस्वप्नेहसमानंमहाबलम् ॥ एवंसंवीक्ष्यवल्गन्तंविद्यान्मृत्युमुपस्थि
तम् ॥ १७ ॥ आमस्तकतलाद्यस्तुनिमग्नंपङ्कसागरे ॥ स्वप्नेपश्यत्यथात्मानंससद्योम्रियतेनरः ॥ १८ ॥ केशाङ्गारांस्तथा
भस्मभुजङ्गान्निर्जलांनदीम् ॥ दृष्ट्वास्वप्नेदशाहात्तुमृत्युरेकादशेदिने ॥ १९ ॥ करालैर्विकटैःकृष्णैःपुरुषैरुद्यतायुधैः ॥ पाषा
णैस्ताडितःस्वप्नेसद्योमृत्युंलभेन्नरः ॥ २० ॥ सूर्योदयेयस्यशिवाक्रोशन्तीयातिसंमुखम् ॥ विपरीतंपरीतंवाससद्योमृत्यु
मृच्छति ॥ २१ ॥ यस्यवैभुक्तमात्रस्यहृदयंबाध्यतेक्षुधा ॥ जायतेदन्तघर्षश्चसगतायुर्नसंशयः ॥ २२ ॥ दीपगन्धंनयो

वेत्तित्रस्यत्यह्नितथानिशि ॥ नात्मानंपरनेत्रस्थंवीक्षतेनसजीवति ॥ २३ ॥ शक्रायुधंचार्द्धरात्रेदिवाग्रहगणांस्तथा ॥ दृष्ट्वाम
न्येतसंक्षीणमात्मजीवितमात्मवित्॥२४॥नासिकावक्रतामेतिकर्णयोर्नमनोन्नती ॥ नेत्रंचवामंस्रवतियस्यतस्यायुरुद्गतम्॥
॥२५॥आरक्ततामेतिसुखंजिह्वावाश्यामतांयदा ॥ तदाप्राज्ञोविजानीयान्मृत्युमासन्नमात्मनः ॥ २६ ॥ उष्ट्ररासभयानेनयः
स्वप्नेदक्षिणांदिशम्॥प्रयातितंचजानीयात्सद्योमृत्युंनरेश्वर ॥ २७ ॥ पिधायकर्णौनिर्घोषंनशृणोत्यात्मसम्भवम् ॥ नश्यते
चक्षुषोर्ज्योतिर्यस्यसोऽपिनजीवति ॥ २८ ॥ पततोयस्यवैगर्तेस्वप्नेद्वारंपिधीयते ॥ नचोत्तिष्ठतियःश्वभ्रात्तदन्तंतस्यजी
वितम् ॥ २९ ॥ ऊर्ध्वाचदृष्टिर्नचसंप्रतिष्ठारक्तापुनःसंपरिवर्तमाना ॥ मुखस्यचोष्माशिशिराचनाभिःशंसंतिपुंसामपरंश
रीरम् ॥ ३० ॥ स्वप्नेऽग्निंप्रविशेद्यस्तुनचनिष्क्रमतेपुनः ॥ जलप्रवेशादपिवातदन्तंतस्यजीवितम् ॥ ३१ ॥ यश्चाभिहन्य
तेदुष्टैर्भूतैरात्रावथोदिवा ॥ समृत्युंसप्तरात्रान्तेनरःप्राप्नोत्यसंशयम् ॥ ३२ ॥ स्ववस्त्रममलंशुक्लंरक्तंपश्यत्यथोसितम् ॥
यःपुमान्मृत्युमासन्नंतस्यापिहिविनिर्दिशेत् ॥ ३३ ॥ स्वभाववैपरीत्यंतुप्रकृतेश्चविपर्ययः ॥ कथयन्तिमनुष्याणांसमा
सन्नौयमान्तकौ ॥ ३४ ॥ येषांविनीतःसततंयेऽस्यपूज्यतमामताः ॥ तानेवचावजानातितानेवचविनिन्दति ॥ ३५ ॥ देवा
न्नार्चयतेवृद्धान्गुरून्विप्रांश्चनिन्दति ॥ मातापित्रोर्नसत्कारंजामातॄणांकरोतिच ॥ ३६ ॥ योगिनांज्ञानविदुषामन्येषांच
महात्मनाम् ॥ प्राप्तेतुकालेपुरुषस्तद्विज्ञेयंविचक्षणैः ॥ ३७ ॥ योगिनांसततंयत्नादरिष्टान्यवनीपते ॥ संवत्सरान्तेतज्ज्ञे
यंफलदानिदिवानिशम् ॥ ३८ ॥ विलोक्याविशदाचैषांफलपंक्तिःसभीषणा ॥ विज्ञायकार्योमनसिसचकालोनरेश्वर
॥ ३९ ॥ ज्ञात्वाकालंचतंसम्यगभयस्थानमाश्रितः ॥ युञ्जीतयोगीकालोऽसौयथानास्याफलोभवेत् ॥ ४० ॥ दृष्ट्वारि

ष्टंतथायोगीत्यक्त्वामरणजंभयम् ॥ ततस्वभावंतदालोक्यकालोयावद्विपाकदः ॥ ४१ ॥ तस्यभागेतयैवाह्नोयोगंयुञ्जीत
योगवित् ॥ पूर्वाह्णेचापराह्णेचमध्याह्नेचापितद्दिने ॥ ४२ ॥ यत्रवारजनीभागेतदरिष्टंनिरीक्षितम् ॥ तत्रैवतावद्युञ्जीतयावत्
प्राप्तंहितद्दिनम् ॥ ४३ ॥ ततस्त्यक्त्वाभयंसर्वंजित्वातंकालमात्मवान् ॥ तत्रैवावसथेस्थित्वायत्रवास्थैर्यमात्मनः ॥ ४४ ॥
युञ्जीतयोगंनिर्जित्यत्रीनूगुणानूपरमात्मनि ॥ तन्मयश्चात्मनाभूत्वाचिद्वृत्तिमपिसंत्यजेत् ॥ ४५ ॥ ततःपरमनिर्वाणम
तीन्द्रियमगोचरम्॥यद्बुद्धेर्यन्नचाख्यातुंशक्यतेतत्समश्नुते ॥४६॥ एतत्सर्वंसमाख्यातंतवालर्कयथार्थवत्॥प्राप्स्यसेयेनत
द्ब्रह्मसंक्षेपात्तन्निबोधमे ॥ ४७॥ शशाङ्करश्मिसंयोगाच्चन्द्रकान्तमणिःपयः॥समुत्सृजतिनायुक्तःसोपमायोगिनःस्मृता॥४८
यथार्करश्मिसंयोगादर्ककान्तोहुताशनम् ॥ आविष्करोतिनैकःसन्नुपमासापियोगिनः ॥ ४९ ॥ पिपीलिकाखुनकुलगृह
गोधाकपिंजलाः ॥ वसन्तिस्वामिवद्गेहेध्वस्तेयान्तिततोऽन्यतः ॥ ५० ॥ दुःखंतुस्वामिनोध्वंसेतस्यतेषांनकिंचन ॥ वेश्म
नोयत्रराजेन्द्रसोपमायोगसिद्धये ॥ ५१ ॥ मृद्देहिकाल्पदेहापिमुखाग्रेणाप्यणीयसा ॥ करोतिमृद्भारचयमुपदेशःसयोगिनः
॥ ५२ ॥ पशुपक्षिमनुष्याद्यैःपत्रपुष्पफलान्वितम् ॥ वृक्षंविलुप्यमानंतुदृष्ट्वासिध्यन्तियोगिनः ॥ ५३ ॥ रुरुशावविषाणा
ग्रमालक्ष्यतिलकाकृतिम् ॥ सहतेनविवर्द्धन्तंयोगीसिद्धिमवाप्नुयात् ॥ ५४ ॥ द्रवपूर्णमुपादायपात्रआरोहतोभुवः ॥ तुङ्गम
ङ्गंविलोक्योच्चैर्विज्ञातंकिंनयोगिना ॥ ५५॥ सर्वस्वेजीवनायालंनिखातेपुरुषस्यया ॥ चेष्टातांतत्त्वतोज्ञात्वायोगिनःकृतकृ
त्यता ॥ ५६ ॥ तद्गृहंयत्रवसतितद्भोज्यंयेनजीवति॥ येनसम्पद्यतेचार्थस्तत्सुखंममतात्रका ॥५७॥ अभ्यर्थितोऽपितैःकार्यं
करोतिकरणैर्यथा ॥ तथाबुद्ध्यादिभिर्योगीपारक्यैःसाधयेत्परम् ॥ ५८ ॥ ॥ जडउवाच ॥ ततःप्रणम्यात्रिपुत्रमलर्कःसम

हीपतिः ॥ प्रश्रयावनतोवाक्यमुवाचातिमुदान्वितः ॥ ५९ ॥ दिष्ट्यादेवैरिदंब्रह्मन्पराभिभवसम्भवम् ॥ उपपादितमत्युग्रं
प्राणसंदेहदंभयम् ॥ ६० ॥ दिष्ट्याकाशिपतेर्भूरिबलसम्पत्पराक्रमः ॥ यदुच्छेदादिहायातःसयुष्मत्सङ्गदोमम ॥ ६१ ॥
दिष्ट्यामंदबलश्चाहंदिष्ट्याभृत्याश्चमेहताः ॥ दिष्ट्याकोषःक्षयंयातोदिष्ट्याहंभीतिमागतः ॥ ६२ ॥ दिष्ट्यात्वत्पादयुगुलं
ममस्मृतिपथंगतम् ॥ दिष्ट्यात्वदुक्तयः सर्वाममचेतसिसंस्थिताः ॥ ६३ ॥ दिष्ट्याज्ज्ञानंममोत्पन्नंभवतश्चसमागमात् ॥
भवताचैवकारुण्यंदिष्ट्याब्रह्मन्कृतंमयि ॥ ६४ ॥ अनर्थोऽप्यर्थतांयातिपुरुषस्यशुभोदये ॥ तथेदमुपकारायव्यसनंसंगमा
त्तव ॥ ६५ ॥ सुबाहुरुपकारीमेसचकाशिपतिःप्रभो ॥ तयोःकृतेऽहंसंप्राप्तोयोगीश भवतोऽन्तिकम् ॥ ६६ ॥ सोऽहंतवप्र
सादाग्निनिर्दग्धाज्ञानकिल्बिषः॥तथायतिष्येयेनेदृङ्नभूयांदुःखभाजनम्॥६७॥परित्यजिष्येगार्हस्थ्यमार्तिपादपकाननम्॥
त्वत्तोऽनुज्ञांसमासाद्यज्ञानदातुर्महात्मनः ॥ ६८ ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ गच्छराजेन्द्रभद्रंतेयथातेकथितंमया ॥ निर्ममोनि
रहङ्कारस्तथाचरविमुक्तये ॥ ६९ ॥ जडउवाच ॥ एवमुक्तःप्रणम्यैनमाजगामत्वरान्वितः ॥ यत्रकाशिपतिर्भ्रातासुबाहुश्चास्य
सोऽग्रजः ॥ ७० ॥ समुत्पत्यमहाबाहुंसोलर्कःकाशिभूपतिम् ॥ सुबाहोरग्रतोवीरमुवाचप्रहसन्निव ॥ ७१ ॥ राज्यकामुक
काशीशभुज्यतांराज्यमूर्जितम् ॥ यथाचरोचतेतद्वत्सुबाहोःसंप्रयच्छवा ॥ ७२ ॥ काशिराजउवाच ॥ ॥ किमलर्कपरित्यक्तं
राज्यंतेसंयुगंविना ॥ क्षत्रियस्यनधर्मोऽयंभवांश्चक्षत्रधर्मवित् ॥ ७३ ॥ निर्जितामात्यवर्गस्तुत्यक्त्वामरणजंभयम् ॥ संद
धीतशरंराजालक्ष्यमुद्दिश्यवैरिणम् ॥ ७४ ॥ तंजित्वानृपतिर्भोगान्यथाभिलषितान्वरान् ॥ भुञ्जीतपरमंसिद्ध्यैयजेतच

महामखैः ॥ ७५ ॥ अलर्कउवाच ॥ एवमीदृशकंवीरममाप्यासीन्मनःपुरा ॥ साम्प्रतंविपरीतार्थंश्रृणुचाप्यत्रकारणम् ॥

॥ ७६ ॥ यथायंभौतिकःसंघस्तथान्तःकरणंनृणाम् ॥ गुणास्तुसकलास्तद्वदशेषेष्वेवजन्तुषु ॥ ७७ ॥ चिच्छक्तिरेकएवायं
यदानान्योऽस्तिकश्चन ॥ तदाकानृपतेज्ञानान्मित्रारिप्रभुभृत्यता ॥ ७८ ॥ तन्मयादुःखमासाद्यत्वद्भयोद्भवमुत्तमम् ॥ दत्ता
त्रेयप्रसादेनज्ञानंप्राप्तंनरेश्वर ॥ ७९ ॥ निर्जितेंद्रियवर्गस्तुत्यक्त्वासंगमशेषतः ॥ मनोब्रह्मणिसंधास्येतज्जयेपरमोजयः ॥ ८० ॥
संसाध्यमन्यत्तत्सिद्ध्यैयतःकिंचिन्नविद्यते ॥ इन्द्रियाणिचसंयम्यततःसिद्धिंनियच्छति ॥ ८१ ॥ सोहंनतेऽरिर्नममासिश
त्रुःसुबाहुरेषोनममापकारी ॥ दृष्टंमयासर्वमिदंयथात्माअन्विष्यतांभूपरिपुस्त्वयान्यः ॥ ८२ ॥ इत्थंसतेनाभिहितोनरेन्द्रो
हृष्टःसमुत्थायततःसुबाहुः ॥ दिष्ट्येतितंभ्रातरमाभिनन्द्यकाशीश्वरंवाक्यमिदंबभाषे ॥ ८३ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेअ
लर्कनिर्वेदोनामचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४० ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
सुबाहुरुवाच ॥ ॥ यदर्थंनृपशार्दूलत्वामहंशरणंगतः ॥ तन्मयासकलंप्राप्तंयास्यामित्वंसुखीभव ॥ १ ॥ काशिराजउवाच ॥
किंनिमित्तंभवान्प्राप्तोनिष्पन्नोऽर्थश्चकस्तव ॥ सुबाहोतन्ममाचक्ष्वपरंकौतूहलंहिमे ॥ २ ॥ समाक्रान्तमलर्केणपितृपैताम
हंमहत् ॥ राज्यंदेहीतिनिर्जित्यत्वयाहमभिचोदितः ॥ ३ ॥ ततोमयासमाक्रम्यराज्यमस्यानुजस्यते ॥ एतत्तेबलमानीतंत
द्भुङ्क्ष्वस्वकुलोचितम् ॥ ४ ॥ सुबाहुरुवाच ॥ ॥ काशिराजनिबोधत्वंयदर्थमयमुद्यमः ॥ कृतोमयाभवांश्चैवकारितोऽत्यन्त
मुद्यमम् ॥ ५ ॥ भ्रातामममायंग्रामेषुसक्तोभोगेषुतत्त्ववित् ॥ विमूढौबोधवन्तौचभ्रातरावग्रजौमम ॥ ६ ॥ तयोर्ममचयन्मा
त्राबाल्येस्तन्यंयथामुखे ॥ तथावबोधोविन्यस्तःकर्णयोरवनीपते ॥ ७ ॥ तयोर्ममचविज्ञेयाःपदार्थायेमतानृभिः ॥ प्रका
श्यंमनसोनीतास्तेमात्रानास्यपार्थिव ॥ ८ ॥ यथैकस्मिन्घटेयातानामेकस्मिन्नवसीदति ॥ दुःखंभवतिसाधूनांतथास्माकंमहो

पते ॥ ९ ॥ गार्हस्थ्यमोहमापन्नेसीदत्यस्मिन्नरेश्वर ॥ सम्बन्धिन्यस्यदेहस्यबिभ्रतिभ्रातृकल्पनाम् ॥ १० ॥ ततोमयाविनि
श्चित्यदुःखाद्वैराग्यभावना ॥ भविष्यतीत्यस्यभवानित्युद्योगायसंश्रितः ॥ ११ ॥ तदस्यदुःखाद्वैराग्यंसंबोधादवनीपते ॥
समुद्भूतंकृतंकार्यंभद्रंतेस्तुव्रजाम्यहम् ॥ १२ ॥ उष्ट्वामदालसागर्भेपीत्वातस्यास्तथास्तनम् ॥ नान्यनारीसुतैर्यातंवर्त्मयात्वि
तिपार्थिव ॥ १३ ॥ विचार्य्यतन्मयासर्वंयुष्मत्संश्रयपूर्वकम् ॥ कृतंतच्चापिनिष्पन्नंप्रयास्येसिद्धयेपुनः ॥ १४ ॥ उपेक्ष्यतेसीद
मानःस्वजनोबान्धवःसुहृत् ॥ यैर्नरेन्द्रनतान्मन्येसेन्द्रियाविकलाहिते ॥ १५ ॥ सुहृदिस्वजनेबन्धौसमर्थेयोऽवसीदति ॥ ध
र्मार्थकाममोक्षेभ्योवाच्यास्तेतत्रनत्वसौ ॥ १६ ॥ एतत्त्वत्सङ्गमाद्भूपमयाकार्यंमहत्कृतम् ॥ स्वस्तितेऽस्तुगमिष्यामिज्ञा
नभाग्भवसत्तम ॥ १७ ॥ काशिराजउवाच ॥ उपकारस्त्वयासाधोरलर्कस्यकृतोमहान् ॥ ममोपकारायकथंनकरोषिस्वमान
सम् ॥ १८ ॥ फलदायीसतांसद्भिःसंगमोनाफलोयतः ॥ तस्मात्त्वत्संश्रयाद्युक्तामयाप्राप्तासमुन्नतिः ॥ १९ ॥ सुबाहुरुवाच ॥
धर्मार्थकाममोक्षाख्यंपुरुषार्थचतुष्टयम् ॥ तत्रधर्मार्थकामास्तेसकलोहीयतेऽपरः ॥ २० ॥ तत्तेसंक्षेपतोवक्ष्येतदिहैकमनाः
शृणु ॥ श्रुत्वाचसम्यगालोच्ययतेथाःश्रेयसेनृप ॥ २१ ॥ ममेतिप्रत्ययोभूपनकार्य्योऽहमितित्वया ॥ सम्यगालोच्यधर्मो
हिधर्माभावेनिराश्रयः ॥ २२ ॥ कोवाहमितिसंज्ञेयमित्यालोच्यत्वयात्मना ॥ बाह्यान्तर्गतमालोच्यमालोच्यापररात्रिषु ॥
॥ २३ ॥ अव्यक्तादिविशेषान्तमविकारमचेतनम् ॥ व्यक्ताव्यक्तंत्वयाज्ञेयंज्ञाताकश्चाहमित्युत ॥ २४ ॥ एतस्मिन्नेवविज्ञा
तेविज्ञातमखिलंत्वया ॥ अनात्मन्यात्मविज्ञानमस्वेस्वमितिमूढता ॥ २५ ॥ सोऽहंसर्वगतोभूपलोकसंव्यवहारतः ॥ ॥७५॥
मयेदमुच्यतेसर्वंत्वयापृष्टोव्रजाम्यहम् ॥ २६ ॥ [illegible] काशिभूमिपम् ॥ काशिराजोऽपिसंपूज्यसो

ऽलर्कं स्वपुरं ययौ ॥ २७ ॥ अलर्कोऽपि सुतं ज्येष्ठमभिषिच्य नराधिपम् ॥ वनं जगाम सन्त्यक्तसर्वसङ्गः स्वसिद्धये ॥ २८ ॥
ततः कालेन महता निर्द्वन्द्वो निष्परिग्रहः ॥ प्राप्य योगर्द्धिमतुलां परं निर्वाणमाप्तवान् ॥ २९ ॥ पश्यन् जगदिदं सर्वं सदेवासुर
मानुषम् ॥ पाशैर्गुणमयैर्बद्धं वध्यमानं च नित्यशः ॥ ३० ॥ पुत्रादिभ्रातृपुत्रादिस्वपारक्यादिभावितैः ॥ आकृष्यमाणं
करणैर्दुःखार्त्तं भिन्नदर्शनम् ॥ ३१ ॥ अज्ञानपङ्कगर्भस्थमनुद्धारं महामतिः ॥ आत्मानं च समुत्तीर्णं गाथामेतामगायत ॥
॥ ३२ ॥ अहो कष्टं यदस्माभिः पूर्वं राज्यमनुष्ठितम् ॥ इति पश्चान्मया ज्ञातं योगान्नास्ति परं सुखम् ॥ ३३ ॥ पुत्र उवाच ॥
तातैनं त्वं समातिष्ठ मुक्तये योगमुत्तमम् ॥ प्राप्स्यसे येन तद्ब्रह्म यत्र गत्वा न शोचसि ॥ ३४ ॥ ततोऽहमपि यास्यामि किं यज्ञैः
किं जपेन मे ॥ कृतकृत्यस्य करणं ब्रह्मभावाय कल्पते ॥ ३५ ॥ ततोऽनुज्ञामवाप्याहं निर्द्वन्द्वो निष्परिग्रहः ॥ प्रयतिष्ये तथा मु
क्तौ यथा यास्यामि निर्वृतिम् ॥ ३६ ॥ पक्षिण ऊचुः ॥ ॥ एवमुक्त्वा स पितरं प्राप्यानुज्ञां ततश्च सः ॥ ब्रह्मन् जगाम मे
धावी परित्यक्तपरिग्रहः ॥ ३७ ॥ सोऽपि तस्य पिता तद्वत् क्रमेण सुमहामतिः ॥ वानप्रस्थं समास्थाय चतुर्थाश्रममभ्यगा
त् ॥ ३८ ॥ तत्रात्मजं समासाद्य हित्वा बन्धं गुणादिकम् ॥ प्राप सिद्धिं परां प्राज्ञस्तत्कालोपात्तसन्मतिः ॥ ३९ ॥ एतत्ते कथि
तं ब्रह्मन् यत्पृष्टा भवता वयम् ॥ सुविस्तरं यथावच्च किमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ ४० ॥ यश्चैतच्छृणुयाद्विप्र पठेद्वा सुसमाहितः ॥
॥ ४१ ॥ यदश्वमेधावभृतस्नातः प्राप्नोति वै फलम् ॥ सकलं तदवाप्नोति श्रुत्वैतन्मुनिसत्तम ॥ ४२ ॥ एतत्संसारभ्रमणप
रित्राणमनुत्तमम् ॥ अलर्कात्रेयसंवादमशुभान्मुच्यते नरः ॥ ४३ ॥ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयपुराणे पितापुत्रसंवादे जडो
पाख्याने एकचत्वारिंशोऽध्यायः समाप्तः ॥ ४१ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

॥ जैमिनिरुवाच ॥ ॥ सम्यगेतन्ममाख्यातंभवद्भिर्द्विजसत्तमाः ॥ प्रवृत्तंचनिवृत्तंचद्विविधंकर्मवैदिकम् ॥ १ ॥ अहोपि
तृप्रसादेनभवतांज्ञानमीदृशम् ॥ येनतिर्यक्त्वमप्येतत्प्राप्यमोहस्तिरस्कृतः ॥ २ ॥ धन्याभवन्तःसंसिद्ध्यैप्रागवस्था
स्थितंयतः ॥ भवतांविषयोद्भूतैर्नमोहैश्चाल्यतेमनः ॥ ३ ॥ दिष्ट्याभगवतातेनमार्कण्डेयेनधीमता ॥ भवन्तोवैसमा
ख्याताःसर्वसन्देहहृत्तमाः ॥ ४ ॥ संसारेऽस्मिन्मनुष्याणांभ्रमतामतिसङ्कटे ॥ भवद्विधैःसमंसङ्गोजायतेनातपस्विना
म् ॥ ५ ॥ यद्यहंसङ्गमासाद्यभवद्भिर्ज्ञानदृष्टिभिः ॥ नस्यांकृतार्थस्तन्नूनंनमेऽन्यत्रकृतार्थता ॥ ६ ॥ प्रवृत्तेचनिवृत्तेच
भवतांज्ञानकर्मणि ॥ मतिमस्तमलांमन्येयथानान्यस्यकस्यचित् ॥ ७ ॥ यदित्वनुग्रहवतीमयिबुद्धिर्द्विजोत्तमाः ॥ भवतां
तत्समाख्यातुमर्हतेदमशेषतः ॥ ८ ॥ कथमेतत्समुद्भूतंजगत्स्थावरजङ्गमम् ॥ कथंचप्रलयंकालेपुनर्यास्यतिसत्तमाः ॥
॥ ९ ॥ कथंचवंशादेवर्षिपितृभूतादिसम्भवाः ॥ मन्वन्तराणिचकथंवंशानुचरितंचयत् ॥ १० ॥ यावत्यःसृष्टयश्चैव
यावन्तःप्रलयास्तथा ॥ यथाकल्पविभागश्चयाचमन्वन्तरस्थितिः ॥ ११ ॥ यथाचक्षितिसंस्थानंयत्प्रमाणंचवैभुवः ॥
यथास्थितिसमुद्राद्रिनिम्नगाःकाननानिच ॥ १२ ॥ भूर्लोकादिश्चलोकानांगणःपातालसंश्रयः ॥ गतिस्तथार्कसोमा
दिग्रहर्क्षज्योतिषामपि ॥ १३ ॥ श्रोतुमिच्छाम्यहंसर्वमेतदाभूतसंप्लवम् ॥ उपसंहृतेचयच्छेषंजगत्यस्मिन्भविष्यति ॥
॥ १४ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ प्रश्नभारोऽयमतुलोयस्त्वयामुनिसत्तम ॥ पृष्टस्तंतेप्रवक्ष्यामस्तच्छृणुष्वेहजैमिने ॥ १५ ॥
मार्कण्डेयेनकथितंपुराक्रौष्टुकयेयथा ॥ द्विजपुत्रायशान्तायव्रतस्नातायधीमते ॥ १६ ॥ मार्कण्डेयंमहात्मानमुपासीनंद्वि

जोत्तमैः ॥ क्रौष्टुकिःपरिपप्रच्छयदेतत्पृष्टवान्प्रभो ॥ १७ ॥ तस्यचाकथयत्प्रीत्यायन्मुनिर्भृगुनन्दनः ॥ तत्तेप्रकथ

यिष्यामः शृणुत्वंद्विजसत्तम ॥ १८ ॥ प्रणिपत्यजगन्नाथंपद्मयोनिंपितामहम् ॥ जगद्योनिंस्थितंसृष्टौस्थितौविष्णुस्वरूपिणम् ॥ प्रलयेचान्तकर्त्तारंरौद्रंरुद्रस्वरूपिणम् ॥ १९ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ उत्पन्नमात्रस्यपुराब्रह्मणोऽव्यक्तजन्मनः ॥ पुराणमेतद्वेदाश्चमुखेभ्योऽनुविनिःसृताः ॥ २० ॥ पुराणसंहिताश्चक्रुर्बहुलाःपरमर्षयः ॥ वेदानांप्रविभागश्चकृतस्तैस्तुसहस्रशः ॥ २१ ॥ धर्मज्ञानंचवैराग्यमैश्वर्य्यंचमहात्मनः ॥ तस्योपदेशेनविनानहिसिद्धंचतुष्टयम् ॥ २२ ॥ वेदान्सप्तर्षयस्तस्माज्जगृहुस्तस्यमानसाः ॥ पुराणंजगृहुश्चाद्यामुनयस्तस्यमानसाः ॥ २३ ॥ भृगोःसकाशाच्च्यावनस्तेनोक्तंचद्विजन्मनाम् ॥ ऋषिभिश्चापिदक्षायप्रोक्तमेतन्महात्मभिः ॥ २४ ॥ दक्षेणचापिकथितमिदमासीत्तदाममतत्तुभ्यंकथयाम्यद्यकलिकल्मषनाशनम् ॥ २५ ॥ सर्वमेतन्महाभागश्रूयतांमेसमाधिना ॥ यथाश्रुतंमयापूर्वंदक्षस्यगदतोमुने ॥ २६ ॥ प्रणिपत्यजगद्योनिमजमव्ययमाश्रयम् ॥ चराचरस्यजगतोधातारंपरमंपदम् ॥ २७ ॥ ब्रह्माणमादिपुरुषमुत्पत्तिस्थितिसंयमे ॥ यत्कारणमनौपम्यंयत्रसर्वंप्रतिष्ठितम् ॥ २८ ॥ तस्मैहिरण्यगर्भायलोकतन्त्रायधीमते ॥ प्रणम्यसम्यग्वक्ष्यामिभूतवर्गमनुत्तमम् ॥ २९ ॥ महदाद्यंविशेषान्तंसवैरूप्यंसलक्षणम् ॥ प्रमाणैःपंचभिर्गम्यंस्रोतोभिःषड्भिरन्वितम् ॥ ३० ॥ पुरुषाधिष्ठितंनित्यमनित्यमिवचस्थितम् ॥ तच्छ्रूयतांमहाभागपरमेणसमाधिना ॥ ३१ ॥ प्रधानंकारणंयत्तदव्यक्ताख्यंमहर्षयः ॥ यदाहुःप्रकृतिंसूक्ष्मांनित्यांसदसदात्मिकाम् ॥ ३२ ॥ ध्रुवमक्षय्यमजरममेयंनान्यसंश्रयम् ॥ गन्धरूपरसैर्हीनंशब्दस्पर्शविवर्जितम् ॥ ३३ ॥ अनाद्यंतंजगद्योनिंत्रिगुणप्रभवाप्ययम् ॥ असाम्प्रतमविज्ञेयंब्रह्माग्रेसमवर्त्तत ॥ ३४ ॥ प्रलयस्यानुतेनेदंव्याप्तमासीदशेषतः ॥ गुणसाम्यात्ततस्तस्मात्क्षेत्रज्ञाधिष्ठितान्मुने ॥

॥ ३५ ॥ गुणभावात्सृज्यमानात्सर्गकालेततःपुनः ॥ प्रधानंतत्त्वमुद्भूतंमहान्तंतत्समावृणोत् ॥ ३६ ॥ यथाबीजंत्वचातद्व
दव्यक्तेनावृतोमहान् ॥ सात्त्विकोराजसश्चैवतामसश्चत्रिधोदितः ॥३७॥ ततस्तस्मादहङ्कारस्त्रिविधोवैव्यजायत ॥ वैकारि
कस्तैजसश्चभूतादिश्चसतामसः ॥ ३८ ॥ महताचावृतःसोऽपियथाव्यक्तेनवैमहान् ॥ भूतादिस्तुविकुर्वाणःशब्दतन्मात्रकं
न्ततः ॥ ३९ ॥ ससर्जशब्दतन्मात्रादाकाशंशब्दलक्षणम् ॥ आकाशंशब्दमात्रन्तुभूतादिश्चावृणोत्ततः ॥ ४० ॥ स्पर्शतन्मा
त्रमेवेहजायतेनात्रसंशयः ॥ बलवान्जायतेवायुस्तस्यस्पर्शगुणोमतः ॥ ४१ ॥ वायुश्चापिविकुर्वाणोरूपमात्रंससर्जह ॥
ज्योतिरुत्पद्यतेवायोस्तद्रूपगुणमुच्यते ॥ ४२ ॥ स्पर्शमात्रस्तुवैवायूरूपमात्रंसमावृणोत् ॥ ज्योतिश्चापिविकुर्वाणंरसमात्रं
ससर्जह ॥ ४३ ॥ सम्भवन्तिततोह्यापश्चासन्वैतारसात्मिकाः ॥ रसमात्रन्तुताह्यापोरूपमात्रंसमावृणोत् ॥ ४४ ॥ आप
श्चापिविकुर्वत्योगन्धमात्रंससर्जिरे ॥ संघातोजायतेतस्मात्तस्यगन्धोगुणोमतः ॥ ४५ ॥ तस्मिंस्तस्मिंस्तुतन्मात्रंतेनत
न्मात्रतास्मृता ॥ अविशेषवाचकत्वादविशेषास्ततश्चते ॥४६ ॥ नशान्तानापिघोरास्तेनमूढाश्चाविशेषतः ॥ भूततन्मात्रस
र्गोऽयमहङ्कारात्तुतामसात् ॥ ४७ ॥ वैकारिकादहंकारात्सत्त्वोद्रिक्तात्तुसात्त्विकात् ॥ वैकारिकःससर्गस्तुयुगपत्सम्प्रवर्त्तते ॥
॥ ४८ ॥ बुद्धीन्द्रियाणिपञ्चैवपंचकर्मेन्द्रियाणिच ॥ तैजसानीन्द्रियाण्याहुर्देवावैकारिकादश ॥ ४९॥ एकादशंमनस्तत्रदेवा
वैकारिकाःस्मृताः ॥ श्रोत्रंत्वक्चक्षुषीजिह्वानासिकाचैवपंचमी ॥५० ॥ शब्दादीनामवाप्त्यर्थंबुद्धियुक्तानिवक्ष्यते ॥ पादौपा
युरुपस्थश्चहस्तौवाक्पंचमीभवेत् ॥ ५१ ॥ गतिर्विसर्गोह्यानन्दःशिल्पंवाक्यंचकर्मतत ॥ आकाशंशब्दमात्रंतुस्पर्शमात्रंस

माविशत् ॥ ५२ ॥ द्विगुणोजायतेवायुस्तस्यस्पर्शोगुणोमतः ॥ रूपंतथैवाविशतःशब्दस्पर्शगुणावुभौ ॥ ५३ ॥ त्रिगुण

स्तुततश्चाग्निःसशब्दस्पर्शरूपवान् ॥ शब्दःस्पर्शश्चरूपंचरसमात्रंसमाविशत् ॥ ५४ ॥ तस्माच्चतुर्गुणात्ह्यापोविज्ञेयास्तार
सात्मिकाः ॥ शब्दःस्पर्शश्चरूपंचरसोगन्धंसमाविशत् ॥ ५५ ॥ संहतागन्धमात्रेणआवृण्वंस्तेमहोमिमाम् ॥ तस्मात्
पंचगुणाभूमिःस्थूलाभूतेषुदृश्यते ॥ ५६ ॥ शान्ताघोराश्चमूढाश्चविशेषास्तेनतेस्मृताः ॥ परस्परानुप्रवेशाद्धारयन्तिपर
स्परम् ॥ ५७ ॥ भूमेरन्तस्त्विमंसर्वंलोकालोकंघनावृतम् ॥ विशेषाश्चेन्द्रियग्राह्यानियतत्वाच्चतेस्मृताः ॥ ५८ ॥ गुणं
पूर्वस्यपूर्वस्यप्राप्नुवन्त्युत्तरोत्तरम् ॥ नानावीर्याःपृथग्भूताःसप्तैतेसंहतिंविना ॥ ५९ ॥ नाशक्नुवन्प्रजाःस्रष्टुमसमागम्य
कृत्स्नशः ॥ समेत्यान्योन्यसंयोगमन्योन्याश्रयिणश्चते ॥ ६० ॥ एकसंघातचिह्नाश्चसंप्राप्यैक्यमशेषतः ॥ पुरुषाधि
ष्ठितत्वाच्चअव्यक्तानुग्रहेणच ॥ ६१ ॥ महदाद्याविशेषान्ताह्यण्डमुत्पादयन्तिते ॥ जलबुद्बुदवत्तत्रक्रमाद्वैवृद्धिमागतम् ॥
॥ ६२ ॥ भूतेभ्योऽण्डंमहाबुद्धेबृहत्तदुदकेशयम् ॥ प्राकृतेऽण्डेविवृद्धःसन्क्षेत्रज्ञोब्रह्मसंज्ञितः ॥ ६३ ॥ सवैशरीरोप्रथमः
सवैपुरुषउच्यते ॥ आदिकर्ताचभूतानांब्रह्माग्रेसमवर्तत ॥ ६४ ॥ तेनसर्वमिदंव्याप्तंत्रैलोक्यंसचराचरम् ॥ मेरुस्तस्या
नुसंभूतोजरायुश्चापिपर्वताः ॥ ६५ ॥ समुद्रागर्भसलिलंतस्याण्डस्यमहात्मनः ॥ तस्मिन्नण्डेजगत्सर्वंसदेवासुरमानु
षम् ॥ ६६ ॥ द्वीपाद्यद्रिसमुद्राश्चसज्योतिर्लोकसंग्रहः ॥ जलानिलानलाकाशैस्ततोभूतादिनाबहिः ॥ ६७ ॥ वृतमण्डंद
शगुणैरेकैकत्वेनतैःपुनः ॥ महतातत्प्रमाणेनसहैवानेनवेष्टितः ॥ ६८ ॥ महांस्तैःसहितःसर्वैरव्यक्तेनसमावृतः ॥ एभि
रावरणैरण्डंसप्तभिःप्राकृतैर्वृतम् ॥ ६९ ॥ अन्योन्यमावृत्यचताअष्टौप्रकृतयःस्थिताः ॥ एषासाप्रकृतिर्नित्यातदन्तःपुरुष
श्चसः ॥ ७० ॥ ब्रह्माख्यःकथितोयस्तेसमासाच्छ्रूयतांपुनः ॥ यथामग्नोजलेकश्चिदुन्मज्जञ्जलसम्भवम् ॥ ७१ ॥ वल

यंक्षिपतिब्रह्मासतथाप्रकृतीर्विभुः ॥ अव्यक्तंक्षेत्रमुद्दिष्टंब्रह्माक्षेत्रज्ञउच्यते ॥७२॥ एतत्समस्तंजानीयात्क्षेत्रक्षेत्रज्ञलक्षण
म् ॥ इत्येषप्राकृतःसर्गःक्षेत्रज्ञाधिष्ठितस्तुसः ॥ अबुद्धिपूर्वःप्रथमःप्रादुर्भूतस्तडिद्यथा ॥ ७३ ॥ ॥इतिश्रीमार्कण्डेयपुरा
णेब्रह्मोत्पत्तिर्नामद्विचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४२ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥
॥क्रौष्टुकिरुवाच ॥ ॥भगवंस्त्वण्डसंभूतिर्यथावत्कथितामम ॥ ब्रह्माण्डेब्रह्मणोजन्मतथाचोक्तंमहात्मनः ॥ १ ॥ ए
तदिच्छाम्यहंश्रोतुंत्वत्तोभृगुकुलोद्भव ॥ यदानसृष्टिर्भूतानामस्तिकिंनुनचास्तिवा ॥ कालेवैप्रलयस्यान्तेसर्वस्मिन्नुपसंहृ
ते ॥ २ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥यदातुप्रकृतौयातिलयंविश्वमिदंजगत् ॥ तदोच्यतेप्राकृतोऽयंविद्वद्भिःप्रतिसंचरः ॥ ३ ॥
स्वात्मन्यवस्थितेऽव्यक्तेविकारेप्रतिसंहृते ॥ प्रकृतिःपुरुषश्चैवसाधर्म्येणावतिष्ठतः ॥ ४ ॥ तदातमश्चसत्त्वंचसमत्वेनगु
णौस्थितौ ॥ अनुद्रिक्तावनूनौचओतप्रोतौपरस्परम् ॥ ५ ॥ तिलेषुवायथातैलंघृतंपयसिवास्थितम् ॥ तथातमसिसत्त्वेचर
जोऽप्यनुसृतंस्थितम् ॥६ ॥ उत्पत्तिर्ब्रह्मणोयावदायुर्वैद्विपरार्द्धिकम् ॥ तावद्दिनंपरेशस्यतत्समासंयमेनिशा ॥ ७ ॥ (अष्टौ
युगसहस्राणिअहोरात्रंप्रजापतेः ॥ अनेनैवतुमानेनशतंब्रह्मासजीवति ॥ पितामहशतेनैवविष्णोर्मानंविधीयते ॥ निमेषा
र्धेनशंभोस्तुसहस्राणिचतुर्दश ॥ विनश्यंतितथाविष्णोरसंख्याताःपितामहाः ॥) अहर्मुखेप्रवृद्धस्तुजगदादिरनादिमान् ॥
सर्वहेतुरचिन्त्यात्मापरःकोऽप्यपरक्रियः ॥ ८ ॥ प्रकृतिंपुरुषंचैवप्रविश्याशुजगत्पतिः ॥ क्षोभयामासयोगेनपरेणपरमे
श्वरः ॥ ९ ॥ यथामदोनवस्त्रीणांयथावामाधवानिलः ॥ अनुप्रविष्टःक्षोभायतथासौयोगमूर्तिमान् ॥ १० ॥ प्रधानेक्षोभ्य
मानेतुसदेवोब्रह्मसंज्ञितः ॥ समुत्पन्नोऽण्डकोषस्थोयथातिकथितमया ॥ ११ ॥ सएवक्षोभकःपूर्वंसक्षोभ्यःप्रकृतेःपतिः ॥

ससंकोचविकाशाभ्यांप्रधानत्वेऽपिसंस्थितः ॥ १२ ॥ उत्पन्नःसजगद्योनिरगुणोऽपिरजोगुणम् ॥ भुञ्जन्प्रवर्ततेसर्गेब्रह्म
त्वंसमुपाश्रितः ॥ १३॥ ब्रह्मत्वेसप्रजाःसृष्ट्वाततःसत्त्वातिरेकवान् ॥ विष्णुत्वमेत्यधर्मेणकुरुतेपरिपालनम् ॥१४॥ ततस्त
मोगुणोद्रिक्तोरुद्रत्वेचाखिलंजगत् ॥ उपसंहृत्यवैशेतेत्रैलोक्यंत्रिगुणोऽगुणः ॥ १५ ॥ यथाप्राग्व्यापकःक्षेत्रीपालकोलाव
कस्तथा ॥ तथासंसंज्ञामायातिब्रह्मविष्णुहरात्मिकां ॥ १६ ॥ ब्रह्मत्वेसृजतेलोकान्रुद्रत्वेसंहरत्यपि ॥ विष्णुत्वेचाप्युदा
सीनस्तिस्रोऽवस्थाःस्वयम्भुवः ॥ १७॥ रजोब्रह्मातमोरुद्रोविष्णुःसत्त्वंजगत्पतिः ॥ एतएवत्रयोदेवाएतएवत्रयोगुणाः ॥
॥ १८ ॥ अन्योन्यमिथुनाह्येतेअन्योन्याश्रयिणस्तथा ॥ क्षणंवियोगोनह्येषांनत्यजन्तिपरस्परम् ॥ १९ ॥ एवंब्रह्माजग
त्पूर्वोदेवदेवश्चतुर्मुखः ॥ रजोगुणंसमाश्रित्यस्रष्टृत्वेसव्यवस्थितः ॥ २० ॥ हिरण्यगर्भोदेवादिरनादिरुपचारतः ॥ भूपद्म
कर्णिकासंस्थोब्रह्माग्रेसमजायत ॥ २१ ॥ तस्यवर्षशतंत्वेकंपरमायुर्महात्मनः ॥ ब्राह्म्येणैवहिमानेनतस्यसंख्यांनिबोध
मे ॥२२॥ निमेषैर्दशभिःकाष्ठातथापञ्चभिरुच्यते ॥ कलास्त्रिंशच्चवैकाष्ठामुहूर्त्तंत्रिंशदेवताः ॥२३॥अहोरात्रंमुहूर्त्तानांनृणां
त्रिंशत्तुवैस्मृतम् ॥ अहोरात्रैश्चत्रिंशद्भिःपक्षौद्वौमासउच्यते ॥ २४ ॥ तैःषड्भिरयनंवर्षंद्वेऽयनेदक्षिणोत्तरे ॥ तद्देवानामहो
रात्रंदिनंतत्रोत्तरायणम् ॥ २५ ॥ दिव्यैर्वर्षसहस्रैस्तुकृतत्रेतादिसंज्ञितम् ॥ चतुर्युगंद्वादशभिस्तद्विभागंश्रृणुष्वमे ॥२६ ॥
चत्वारितुसहस्राणिवर्षाणांकृतमुच्यते ॥ शतानिसन्ध्याचत्वारिसन्ध्यांशश्चतथाविधः ॥ २७ ॥ त्रेतात्रीणिसहस्राणिदि
व्याब्दानांशतत्रयम् ॥ तस्यसन्ध्यासमाख्यातामन्ध्यांशश्चतथाविधः ॥ २८ ॥ द्वापरंद्वेसहस्रेतुवर्षाणांद्वेशतेतथा ॥ तस्यस
न्ध्यासमाख्याताद्वेशताब्देतदंशकः ॥ २९ ॥ कलिःसहस्रंदिव्यानामब्दानांद्विजसत्तम ॥ सन्ध्यासन्ध्यांशकश्चैवशतकौ

समुदाहृतौ ॥ ३० ॥ एषाद्वादशसाहस्त्रीयुगाख्याकविभिःकृता ॥ एतत्सहस्रगुणितमहोब्राह्ममुदाहृतम् ॥ ३१ ॥ ब्रह्मणो
दिवसेब्रह्मन्मनवःस्युश्चतुर्दश ॥ भवन्तिभागशस्तेषांसहस्रंतद्विभज्यते ॥ ३२ ॥ देवाःसप्तर्षयःसेन्द्रामनुस्तत्सूनवोनृ
पाः ॥ मनुनासहसृज्यन्तेसंह्रियन्तेचपूर्ववत् ॥ ३३ ॥ चतुर्युगानांसंख्यातासाधिकाह्येकसप्ततिः ॥ मन्वन्तरंतस्यसं
ख्यांमानुषाब्दैर्निबोधमे ॥ ३४ ॥ त्रिंशत्कोट्यस्तुसंपूर्णाःसंख्याताःसंख्ययाद्विज ॥ सप्तषष्टिस्तथान्यानिनियुतानिचसं
ख्यया ॥ ३५ ॥ विंशतिश्चसहस्राणिकालोऽयंसाधिकंविना ॥ एतन्मन्वन्तरंप्रोक्तंदिव्यैर्वर्षैर्निबोधमे ॥ ३६ ॥ अष्टौवर्ष
सहस्राणिदिव्ययासंख्ययायुतम् ॥ द्विपञ्चाशत्तथान्यानिसहस्राण्यधिकानितु ॥ ३७ ॥ चतुर्दशगुणोह्येषकालोब्राह्म्यमहः
स्मृतम् ॥ तस्यान्तेप्रलयःप्रोक्तोब्राह्मोनैमित्तिकोबुधैः ॥ ३८ ॥ भूर्लोकोऽथभुवर्लोकःस्वर्लोकस्तन्निवासिनः ॥ तदाविना
शमायांतिमहर्लोकश्चतिष्ठति ॥ ३९ ॥ तद्वासिनोऽपितापेनजनलोकंप्रयान्तिवै ॥ एकार्णवेचत्रैलोक्येब्रह्मास्वपितिवैनिशि
॥ ४० ॥ तत्प्रमाणैवसारात्रिस्तदन्तेसृज्यतेपुनः ॥ एवंतुब्रह्मणोवर्षमेकंवर्षशततुंतत् ॥ ४१ ॥ शतंहितस्यवर्षाणांपरमि
त्यभिधीयते ॥ पंचाशद्भिस्तथावर्षैःपरार्द्धमितिकीर्त्यते ॥ ४२ ॥ एकमस्यपरार्द्धंतुव्यतीतंद्विजसत्तम ॥ यस्यान्तेऽभून्महा
कल्पःपाद्मइत्यभिविश्रुतः ॥ ४३ ॥ द्वितीयस्यपरार्द्धस्यवर्त्तमानस्यवैद्विज ॥ वाराहइतिकल्पोऽयंप्रथमःपरिकल्पितः॥४४
इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेब्रह्मायुःप्रमाणकथनंनामत्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ॥४३॥ ॥छ॥ क्रौष्टुकिरुवाच ॥ यथास
सर्जवैब्रह्माभगवानादिकृत्प्रजाः ॥ प्रजापतिःपतिर्देवस्तन्मेविस्तरतोवद ॥ १ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ कथयाम्येषतेब्रह्मन्स
सर्जभगवान्यथा ॥ लोककृच्छाश्वतःकृत्स्नंजगत्स्थावरजंगमम् ॥२॥ पाद्मावसानसमयेनिशासुप्तोत्थितःप्रभुः॥सत्त्वोद्रिक्त

स्तदाब्रह्माशून्यंलोकमवैक्षत ॥ ३ ॥ इमंचोदाहरन्त्यत्रश्लोकंनारायणंप्रति ॥ ब्रह्मस्वरूपिणंदेवंजगतःप्रभवाप्ययम् ॥ ४ ॥
आपोनाराइतिप्रोक्ताआपोवैनरसूनवः ॥ तासुशेतेसयस्माच्चतेननारायणःस्मृतः ॥ ५ ॥ विबुद्धःसलिलेतस्मिन्विज्ञायान्त
र्गताम्महीम् ॥ अनुमानात्समुद्धारंकर्तुंकामस्तदाक्षितेः ॥ ६ ॥ अकरोत्सतनूरन्याःकल्पादिषुयथापुरा ॥ मत्स्यकूर्मादि
कास्तद्वद्वाराहंवपुरास्थितः ॥ ७ ॥ वेदयज्ञमयंदिव्यंवेदयज्ञमयोविभुः ॥ रूपंकृत्वाविवेशाप्सुसर्वगःसर्वसम्भवः ॥ ८ ॥
समुद्धृत्यचपातालान्मुमोचसलिलेभुवम् ॥ जनलोकस्थितैःसिद्धैश्चिन्त्यमानोजगत्पतिः ॥ ९ ॥ तस्योपरिजलौघस्यमहती
नौरिवस्थिता ॥ विततत्वात्तुदेहस्यनमहीयातिसंप्लवम् ॥ १० ॥ ततःक्षितिंसमीकृत्यपृथिव्यांसोऽसृजद्गिरीन् ॥ प्राक्सर्गेद
ग्धमानेतुतदासंवर्तकाग्निना ॥ ११ ॥ तेनाग्निनाविशीर्णास्तेपर्वताभुविसर्वशः ॥ शैलाएकार्णवेमग्नावायुनापस्तुसंहताः ॥
॥ १२ ॥ निषक्तायत्रयत्रासंस्तत्रतत्राचलाभवन् ॥ भूविभागंततःकृत्वासप्तद्वीपोपशोभितम् ॥ १३ ॥ भूराद्यांश्चतुरोलो
कान्पूर्ववत्समकल्पयत् ॥ सृष्टिंचिन्तयतस्तस्यकल्पादिषुयथापुरा ॥ १४ ॥ अबुद्धिपूर्वकस्तस्मात्प्रादुर्भूतस्तमोमयः ॥
तमोमोहोमहामोहस्तामिस्रोह्यन्धसंज्ञितः ॥ १५ ॥ अविद्यापंचपर्वैषाप्रादुर्भूतामहात्मनः ॥ पंचधावस्थितःसर्गोध्यायतो
ऽप्रतिबोधवान् ॥ १६ ॥ बहिरन्तश्चाप्रकाशःसंवृतात्मानगात्मकः ॥ मुख्यानगायतश्चोक्तामुख्यसर्गस्ततस्त्वयम् ॥ १७
तंदृष्ट्वासाधकंसर्गममन्यदपरंपुनः ॥ तस्याभिध्यायतःसर्गस्तिर्यक्स्रोतोह्यवर्तत ॥ १८ ॥ यस्मात्तिर्यक्प्रवृत्तिःसातिर्य
क्स्रोतस्ततःस्मृतः ॥ पश्वादयस्तेविख्यातास्तमःप्रायाह्यवेदिनः ॥ १९ ॥ उत्पथग्राहिणश्चैवतेऽज्ञानेज्ञानमानिनः ॥
अहंकृताअहंमानाअष्टाविंशद्विधात्मकाः ॥ २० ॥ अन्तःप्रकाशास्तेसर्वेआवृतास्तुपरस्परम् ॥ तमप्यसाधकंमत्वाध्यायतो

ऽन्यस्ततोऽभवत् ॥२१॥ ऊर्द्ध्वस्रोतस्तृतीयस्तुसात्त्विकोर्द्ध्वमवर्तत ॥तेसुखप्रीतिबहुलाबहिरन्तस्त्वनावृताः॥२२॥प्रकाशाब
हिरन्तश्चऊर्ध्वस्रोतःसमुद्भवाः ॥ तुष्टात्मनस्तृतीयस्तुदेवसर्गोहिसस्मृतः॥२३॥तस्मिन्सर्गेऽभवत्प्रीतिर्निष्पन्नेब्रह्मणस्त
दा॥ततोऽन्यंसतदादध्यौसाधकंसर्गमुत्तमम्॥२४॥तथाभिध्यायतस्तस्य सत्याभिध्यायिनस्ततः॥प्रादुर्बभौतदाव्यक्तादर्वा
क्स्रोतस्तुसाधकः॥ २५ ॥ यस्मादर्वाग्व्यवर्तन्तततोऽर्वाक्स्रोतसस्तुते ॥ तेचप्रकाशबहुलास्तमोद्रिक्तारजोऽधिकाः ॥
॥२६ ॥ तस्मात्तेदुःखबहुलाभूयोभूयश्चकारिणः॥ प्रकाशाबहिरन्तश्चमनुष्याःसाधकाश्चते ॥ २७॥ पंचमोऽनुग्रहःसर्गः
सचतुर्द्धाव्यवस्थितः ॥ विपर्ययेणसिद्ध्याचशान्त्यातुष्ट्यातथैवच ॥ २८॥ निर्वृत्तंवर्तमानंचतेऽर्थंजानन्तिवैपुनः ॥ भूता
दिकानांभूतानांषष्ठःसर्गःसउच्यते ॥ २९ ॥ तेपरिग्रहिणःसर्वेसंविभागरतास्तथा ॥ चोदनाश्चाप्यशीलाश्चज्ञेयाभूतादि
काश्चते ॥ ३० ॥ प्रथमोमहतःसर्गोविज्ञेयोब्रह्मणस्तुसः ॥ तन्मात्राणांद्वितीयस्तुभूतसर्गःसउच्यते ॥ ३१ ॥ वैकारिकस्तृ
तीयस्तुसर्गश्चैन्द्रियकःस्मृतः ॥ इत्येषप्राकृतःसर्गःसंभूतोबुद्धिपूर्वकः ॥ ३२ ॥ मुख्यःसर्गश्चतुर्थस्तुमुख्यावैस्थावराःस्मृ
ताः॥ तिर्यक्स्रोतस्तुयःप्रोक्तस्तिर्यग्योन्यःसपंचमः ॥ ३३ ॥ ततोऽर्द्ध्वस्रोतसांषष्ठोदेवसर्गस्तुसस्मृतः॥ ततोऽर्वाक्स्रो
तसांसर्गःसप्तमःसतुमानुषः॥ ३४॥ अष्टमोऽनुग्रहःसर्गःसात्त्विकस्तामसश्चसः॥ पंचैतेवैकृताःसर्गाःप्राकृतास्तुत्रयःस्मृ
ताः॥ ३५॥ प्राकृतोवैकृतश्चैवकौमारोनवमःस्मृतः॥ इत्येतेवैसमाख्यातानवसर्गाःप्रजापतेः ॥ ३६ ॥ प्राकृतावैकृताश्चै
वजगतोमूलहेतवः ॥ सृजतोजगदीशस्यकिमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ ३७ ॥ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयपुराणेप्राकृतवैकृतसर्ग
वर्णनंनामचतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः॥ ४४ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

॥ क्रौष्टुकिरुवाच ॥ ॥ समासात्कथितासृष्टिःसम्यग्भगवतामम ॥ देवादीनांभवंब्रह्मन्विस्तरात्तुब्रवीहिमे ॥ १ ॥ मार्क
ण्डेयउवाच ॥ ॥ कुशलाकुशलैर्ब्रह्मन्भावितापूर्वकर्मभिः ॥ ख्यात्यातयाह्यनिर्मुक्ताःप्रलयेह्युपसंहृताः ॥ २ ॥ देवाद्या
स्थावरान्ताश्चप्रजाब्रह्मंश्चतुर्विधाः ॥ ब्रह्मणःकुर्वतःसृष्टिंजज्ञिरेमानसास्तदा ॥३॥ ततोदेवासुरपितॄन्मानुषांश्चचतुष्टयम्॥
सिसृक्षुरम्भस्येतानिस्वमात्मानमयूयुजत् ॥ ४ ॥ युक्तात्मनस्तमोमात्राउद्रिक्ताभूत्प्रजापतेः ॥ सिसृक्षोर्जघनात्पूर्वमसु
राजज्ञिरेततः ॥ ५ ॥ उत्ससर्जततस्तांतुतमोमात्रात्मिकांतनुम् ॥ सापविद्धातनुस्तेनसद्योरात्रिरजायत ॥ ६ ॥ अन्यांतनु
मुपादायसिसृक्षुःप्रीतिमापसः ॥ सत्त्वोद्रिक्तास्ततोदेवामुखतस्तस्यजज्ञिरे ॥ ७ ॥ उत्ससर्जचभूतेशस्तनुंतामप्यसौविभुः
॥ साचापविद्धादिवसंसत्त्वप्रायमजायत ॥ ८ ॥ सत्त्वमात्रात्मिकामेवततोऽन्यांजगृहेतनुम् ॥ पितृवन्मन्यमानस्यपितरस्त
स्यजज्ञिरे ॥ ९ ॥ सृष्ट्वापितॄनुत्ससर्जतनुंतामपिसप्रभुः ॥ साचोत्सृष्टाभवत्सन्ध्यादिननक्तान्तरस्थिता ॥ १० ॥ रजोमात्रा
त्मिकामन्यांतनुंभेजेऽथसप्रभुः ॥ ततोमनुष्याःसम्भूतारजोमात्रसमुद्भवाः ॥ ११ ॥ सृष्ट्वामनुष्यान्सविभुरुत्ससर्जतनुंततः॥
ज्योत्स्नासमभवत्साचनक्तान्तेऽहर्मुखेचया ॥ १२ ॥ इत्येतास्तनवस्तस्यदेवदेवस्यधीमतः॥ ख्यातारात्र्यहनीचैवसन्ध्या
ज्योत्स्नाचवैद्विज ॥ १३ ॥ ज्योत्स्नासन्ध्यातथैवाहःसत्त्वमात्रात्मकंत्रयम् ॥ तमोमात्रात्मिकारात्रिःसावैतस्मात्तमोधिका॥
॥ १४ ॥ तस्माद्देवादिवारात्रावसुरास्तुबलान्विताः ॥ ज्योत्स्नागमेचमनुजास्सन्ध्यायांपितरस्तथा ॥ १५ ॥ भवन्तिबलिनोऽधृ
ष्याविपक्षाणांनसंशयः ॥ तद्विपर्ययमासाद्यप्रयान्तिचविपर्ययम् ॥ १६ ॥ ज्योत्स्नारात्र्यहनीसन्ध्याचत्वार्येतानिवैप्र
भोः ॥ ब्रह्मणस्तुशरीराणित्रिगुणोपश्रितानितु ॥ १७ ॥ चत्वार्येतान्यथोत्पाद्यतनुमन्यांप्रजापतिः ॥ रजस्तमोमयींरात्रौ

जगृहेक्षुत्तृडन्वितः ॥ १८॥ तदन्धकारेक्षुत्क्षामानसृजद्भगवानजः ॥ विरूपान्श्मश्रुलानत्तुमारब्धास्तेचतांतनुम् ॥ १९ ॥
रक्षामइतितेभ्योऽन्येयऊचुस्तेतुराक्षसाः ॥ खादामइतियेचोचुस्तेयक्षायक्षणात्द्विज ॥ २०॥ तान्दृष्ट्वाह्यप्रियेणास्यकेशाः
शीर्यन्तवेधसः ॥ समारोहणहीनाश्चशिरसोब्रह्मणस्तुते ॥ २१ ॥ सर्पणात्तेऽभवन्सर्पाहीनत्वादहयःस्मृताः ॥ सर्पान्दृष्ट्वा
ततःक्रोधात्क्रोधात्मानोविनिर्ममे ॥ २२ ॥ वर्णेनकपिलेनोग्रास्तेभूताःपिशिताशनाः ॥ ध्यायतोगांततस्तस्यगन्धर्वाजज्ञि
रेसुताः ॥ २३ ॥ जज्ञिरेपिबतोवाचंगन्धर्वास्तेनतेस्मृताः ॥ अष्टास्वेतासुसृष्टासुदेवयोनिषुसप्रभुः ॥ २४ ॥ ततःस्वदेहतो
ऽन्यानिवयांसिपशवोऽसृजत् ॥ मुखतोऽजाःससर्जाथवक्षसश्चावयोऽसृजत् ॥ २५ ॥ गाश्चैवोदरतोब्रह्मापार्श्वाभ्यांचवि
निर्ममे ॥ पद्भ्यांचाश्वान्समातङ्गान्रासभान्शशकान्मृगान् ॥ २६ ॥ उष्ट्रानश्वतरांश्चैवनानारूपाश्चजातयः ॥ ओषध्यः
फलमूलिन्योरोमभ्यस्तस्यजज्ञिरे ॥ २७ ॥ एवंपश्वोषधीःसृष्ट्वाह्ययजच्चाध्वरेविभुः ॥ तस्मादादौतुकल्पस्यत्रेतायुगमुखे
तदा ॥ २८ ॥ गोरजःपुरुषोमेषोअश्वाश्वतरगर्दभाः ॥ एतान्ग्राम्यान्पशूनाहुरारण्यांश्चनिबोधमे ॥ २९ ॥ श्वापदंद्विखु
रंहस्तीवानराःपक्षिपंचमाः ॥ औदकाःपशवःषष्ठाःसप्तमास्तुसरीसृपाः ॥३०॥ गायत्रींचऋचंचैवत्रिवृत्सामरथन्तरम् ॥
अग्निष्टोमंचयज्ञानांनिर्ममेप्रथमान्मुखात् ॥ ३१ ॥ यजूंषित्रैष्टुभंछन्दःस्तोमंपंचदशंतथा ॥ बृहत्सामतथोक्थंचदक्षिणाद
सृजन्मुखात् ॥ ३२ ॥ सामानिजगतीच्छन्दःस्तोमंपंचदशंतथा ॥ वैरूपमतिरात्रंचनिर्ममेपश्चिमान्मुखात् ॥ ३३ ॥ एक
विंशमथर्वाणमाप्तोर्यामाणमेवच ॥ अनुष्टुभंसवैराजमुत्तरादसृजन्मुखात् ॥ ३४ ॥ विद्युतोऽशनिमेघांश्चरोहितेन्द्रधनूंषिच ॥
वयांसिचससर्जादौकल्पस्यभगवान्विभुः ॥ ३५ ॥ उच्चावचानिभूतानिगात्रेभ्यस्तस्यजज्ञिरे ॥ सृष्ट्वाचतुष्टयंपूर्वदेवासुर

पितॄन्प्रजाः ॥ ३६ ॥ ततोऽसृजत्सभूतानिस्थावराणिचराणिच ॥ यक्षान्पिशाचान्गन्धर्वांस्तथैवाप्सरसांगणान् ॥ ३७ ॥
नरकिन्नररक्षांसिवयःपशुमृगोरगान् ॥ अव्ययंचव्ययंचैवयदिदंस्थाणुजङ्गमम् ॥ ३८ ॥ तेषांयेयानिकर्माणिप्राक्सृष्टेःप्र
तिपेदिरे ॥ तान्येवप्रतिपद्यन्तेसृज्यमानाःपुनःपुनः ॥ ३९ ॥ हिंस्राहिंस्रेमृदुक्रूरेधर्माधर्मावृतानृते ॥ तद्भाविताःप्रपद्यन्तेत
स्मात्तत्तस्यरोचते ॥ ४० ॥ इन्द्रियार्थेषुभूतेषुशरीरेषुचसप्रभुः ॥ नानात्वंविनियोगंचधातैवव्यवधात्स्वयम् ॥ ४१ ॥ नाम
रूपंचभूतानांकृत्यानांचप्रपंचनम् ॥ वेदशब्देभ्यएवादौदेवादीनांचकारसः ॥ ४२ ॥ ऋषीणांनामधेयानियाश्चदेवेषुसृष्टयः ॥
शर्वर्यन्तेप्रसूतानामन्येषांचददातिसः ॥ ४३ ॥ यथार्त्तावृतुलिङ्गानिनानारूपाणिपर्यये ॥ दृश्यन्तेतानितान्येवतथाभावायु
गादिषु ॥ ४४ ॥ एवंविधाःसृष्टयस्तुब्रह्मणोऽव्यक्तजन्मनः ॥ शर्वर्यन्तेप्रबुद्धस्यकल्पेकल्पेभवन्तिवै ॥ ४५ ॥ ॥ इति श्री
मार्कण्डेयपुराणेसृष्टिप्रकरणेपञ्चचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ क्रौष्टुकिरुवाच ॥ ॥ अर्वाक्स्रोतस्तुकथितोभवतायस्तुमानुषः ॥ ब्रह्मन्विस्तरतोब्रूहिब्रह्मासमसृजद्यथा ॥ १ ॥ य
थाचवर्णानसृजद्यद्गुणांश्चमहामते ॥ यच्चयेषांस्मृतंकर्मविप्रादीनांवदस्वतत् ॥ २ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ब्रह्मणःसृ
जतःपूर्वंसत्याभिध्यायिनस्तथा ॥ मिथुनानांसहस्रंतुमुखात्सोऽथासृजन्मुने ॥ ३ ॥ जातास्तेह्युपपद्यन्तेसत्त्वोद्रिक्ताःस्व
तेजसः ॥ सहस्रमन्यद्वक्षस्तोमिथुनानांससर्जह ॥ ४ ॥ तेसर्वेरजसोद्रिक्ताःशुष्मिणश्चाप्यमर्षिणः ॥ ससर्जान्यत्सहस्रंतु
द्वंद्वानामूरुतःपुनः ॥ ५ ॥ रजस्तमोभ्यामुद्रिक्ताईहाशीलास्तुतेस्मृताः ॥ पद्भ्यांसहस्रमन्यच्चमिथुनानांससर्जह ॥ ६ ॥
उद्रिक्तास्तमसासर्वेनिःश्रीकाह्यल्पचेतसः ॥ ततःसंहर्षमाणास्तेद्वन्द्वोत्पन्नास्तुप्राणिनः ॥ ७ ॥ अन्योन्यंहृच्छयाविष्टामैथु

मा०पु० नायोपचक्रमुः ॥ ततःप्रभृतिकल्पेऽस्मिन्मिथुनानांहिसम्भवः ॥ ८ ॥ मासिमास्यार्तवंयत्तुनतदासोत्तुयोषिताम् ॥ तस्मा अ०
॥८२॥ त्तदानसुषुवुःसेवितैरपिमैथुनैः॥९॥आयुषोन्तेप्रसूयन्तेमिथुनान्येवताःसकृत् ॥ (कुलिकंकुलिकाचैवउत्पद्यंतेमुमूर्षतां) ॥ त ४६
तःप्रभृतिकल्पेऽस्मिन्मिथुनानांहिसम्भवः ॥ १० ॥ ध्यानेनमनसातासांप्रजानांजायतेसकृत् ॥ शब्दादिर्विषयःशुद्धःप्रत्ये
कंपंचलक्षणः ॥ ११ ॥इत्येषामानुषीसृष्टिर्यापूर्वंवैप्रजापतेः ॥ तस्यान्ववायसम्भूतायैरिदंपूरितंजगत् ॥१२ ॥ सरित्सरःस
मुद्रांश्चसेवन्तेपर्वतानपि ॥ तास्तदात्यल्पशीतोष्णायुगेतस्मिंश्चरन्तिवै ॥ १३ ॥ तृप्तिंस्वाभाविकींप्राप्ताविषयेषुमहामते ॥
नतासांप्रतिघातोऽस्तिनद्वेषोनापिमत्सरः ॥ १४ ॥ पर्वतोदधिसेविन्योह्यनिकेतास्तुसर्वशः ॥ तावैनिष्कामचारिण्योनित्यं
मुदितमानसाः ॥ १५ ॥ पिशाचोरगरक्षांसितथामत्सरिणोजनाः ॥ पशवःपक्षिणश्चैवनक्रामत्स्याःसरीसृपाः ॥ १६ ॥ अ
वारकाह्यण्डजावातेह्यधर्मप्रसूतयः ॥ नमूलफलपुष्पाणिनार्तवावत्सराणिच ॥ १७ ॥ सर्वकालसुखःकालोनात्यर्थंधर्मशीत
ता ॥ कालेनगच्छतातेषांपित्रासिद्धिरजायत ॥ १८ ॥ ततश्चतेषांपूर्वाह्णेमध्याह्नेचवितृप्तता ॥ पुनस्तथेच्छतांतृप्तिरनायासेन
साभवत् ॥ १९ ॥ इच्छतांचतथायासोमनसःसमजायत ॥ अपांसौक्ष्म्यंततस्तासांसिद्धिर्नाम्नारसोल्लसा ॥ २० ॥ समजा
यतचैवान्यासर्वकामप्रदायिनी ॥ असंस्कार्यैःशरीरैश्चप्रजास्ताःस्थिरयौवनाः ॥ २१ ॥ तासांविनातुसंकल्पंजायन्तेमिथु
नाःप्रजाः ॥ समंजन्मचरूपंचम्रियन्तेचैवताःसमम् ॥ २२ ॥ अनिच्छाद्वेषसंयुक्तावर्तन्तेतुपरस्परम् ॥ तुल्यरूपायुषःसर्वा
अधमोत्तमतांविना ॥ २३ ॥ चत्वारितुसहस्राणिवर्षाणांमानुषाणितु ॥ आयुःप्रमाणंजीवन्तिनचक्लेशाद्विपत्तयः ॥ २४ ॥ ॥८२॥

क्वचित्क्वचित्पुनःसाभूत्क्षितिर्भाग्येनसर्वशः ॥ कालेनगच्छतानाशमुपयान्तियथाप्रजाः ॥ २५ ॥ तथाताःक्रमशोनाशंज

ग्मुःसर्वत्रसिद्धयः ॥ तासुसर्वासुनष्टासुनभसःप्रच्युतारसाः ॥ २६ ॥ पयसःकल्पवृक्षास्तेसंभूतागृहसंस्थिताः ॥ सर्वप्र
त्युपभोगाश्चतासांतेभ्यःप्रजायत॥२७॥वर्तयन्तिस्मतेभ्यस्तास्त्रेतायुगमुखेतदा॥ ततःकालेनवैरागस्तासामाकस्मिकोऽभ
वत् ॥ २८ ॥ मासिमास्यार्तवोत्पत्त्यागर्भोत्पत्तिःपुनःपुनः ॥ रागोत्पत्त्याततस्तासांवृक्षास्तेगृहसंस्थिताः ॥ प्रणेशुरपरे
चासंश्चतुःशाखामहीरुहाः ॥ वस्त्राणिचप्रसूयन्तेफलेष्वाभरणानिच ॥ ३० ॥ तेष्वेवजायतेतेषांगन्धवर्णरसान्वितम् ॥ अ
माक्षिकंमहावीर्यंपुटकेपुटकेमधु ॥ ३१ ॥ तेनतावर्तयन्तिस्ममुखेत्रेतायुगस्यवै ॥ ततःकालान्तरेणैवपुनर्लोभान्वितास्तु
ताः ॥ ३२ ॥ वृक्षास्ताःपर्यगृह्णन्तममत्वाविष्टचेतसः ॥ नेशुस्तेनापचारेणतेऽहितासांमहीरुहाः ॥३३॥ (मूलेषुचापरंवासं
चक्रुःशालामहीरुहां ॥) ततोद्वन्द्वान्यजायन्तशीतोष्णक्षुन्मुखानिवै ॥ तास्तद्द्वन्द्वोपघातार्थंचक्रुःपूर्वंपुराणितु ॥ ३४ ॥ मरु
धन्वसुदुर्गेषुपर्वतेषुदरीषुच ॥ संश्रयन्तिचदुर्गाणिवार्क्षंपार्वतमौदकम् ॥ ३५॥ कृत्रिमंचतथादुर्गंमित्वामित्वात्मनोऽगुलैः ॥
मानार्थानिप्रमाणानितास्तुपूर्वंप्रचक्रिरे॥ ३६ ॥ परमाणुःपरंसूक्ष्मंत्रसरेणुर्महीरजः ॥ वालाग्रंचैवलिक्षांचयूकांचाथयवो
दरम् ॥ ३७ ॥ क्रमादष्टगुणान्याहुर्यवानष्टौतथांगुलम् ॥ षडंगुलंपदंतच्चवितस्तिर्द्विगुणंस्मृतम् ॥ ३८ ॥ द्वेवितस्तीतथाह
स्तोब्राह्म्यतीर्थादिवेष्टितः ॥ चतुर्हस्तंधनुर्दण्डोनाडिकायुगमेवच ॥ ३८ ॥ क्रोशोधनुःसहस्रेद्वेगव्यूतिस्तच्चतुर्गुणम् ॥ प्रो
क्तंचयोजनंप्राज्ञैःसंख्यानार्थमिदंपरम् ॥४०॥ चतुर्णामथदुर्गाणांस्वसमुत्थानित्रीणितु॥ चतुर्थंकृत्रिमंदुर्गंतच्चक्रुर्यत्नतस्तुवै
॥ ४१ ॥ पुरंचखेटकंचैवतद्वद्द्रोणीमुखंद्विज ॥ शाखानगरकंचापितथाखर्वटकंद्रमी ॥ ४२ ॥ ग्रामसंघोषविन्यासंतेषुचावस
थान्पृथक् ॥ सोत्सेधवप्रकारंचसर्वतःपरिखावृतम् ॥ ४३ ॥ योजनार्द्धार्द्धविष्कम्भमष्टभागायतंपुरम् ॥ प्रागुदक्प्रवणंश

स्तंशुद्धवंशबहिर्गमम् ॥ ४४ ॥ तदर्द्धेनतथाखेटंतत्पादेनचखर्वटम् ॥ न्यूनंद्रोणोमुखंतस्मादष्टभागेनचोच्यते ॥ ४५ ॥
प्राकारपरिखाहीनंपुरंखर्वटमुच्यते ॥ शाखानगरकंचान्यन्मन्त्रिसामन्तभुक्तिमत् ॥४६॥ तथाशूद्रजनप्रायाःस्वसमृद्धकृषी
वलाः ॥ क्षेत्रोपभोग्यभूमध्येवसतिर्ग्रामसंज्ञिता ॥ ४७॥ अन्यस्मान्नगरादेर्याकार्यमुद्दिश्यमानवैः ॥ क्रियतेवसतिःसा
वैविज्ञेयावसतिर्नरैः ॥ ४८॥ दुष्टप्रायोविनाक्षेत्रैःपरभूमिचरोबली ॥ ग्रामएवद्रमीसंज्ञोराजवल्लभसंश्रयः ॥ ४९ ॥ शक
टारूढभाण्डैश्चगोपालैर्विपणंविना ॥ गोसमूहैस्तथाघोषोयत्रेच्छाभूमिकेतनः ॥५०॥ तएवंनगरादींस्तुकृत्वावासार्थमात्म
नः ॥ निकेतनानिद्वंद्वानांचक्रुश्चोपशमायवै ॥ ५१ ॥ गृहाकारायथापूर्वंतेषामासन्महीरुहाः ॥ तथासंस्मृत्यतत्सर्वंचक्रुर्वे
श्मानिताःप्रजाः ॥ ५२ ॥ वृक्षस्यैवङ्गताःशाखास्तथैवंचापरागताः ॥ नताश्चैवोन्नताश्चैवतद्वच्छाखाःप्रचक्रिरे ॥ ५३ ॥ याः
शाखाःकल्पवृक्षाणांपूर्वमासन्द्विजोत्तम ॥ताएवशाखागेहानांशालात्वंतेनतासुतत् ॥५४॥ कृत्वाद्वंद्वोपघातंतेवार्त्तोपायम
चिंतयन् ॥ नष्टेषुमधुनासार्द्धंकल्पवृक्षेष्वशेषतः ॥ ५५ ॥ विषादव्याकुलास्तावैप्रजास्तृष्णाक्षुधार्दिताः ॥ ततःप्रादुर्बभौ
तासांसिद्धिस्त्रेतामुखेतदा ॥ ५६ ॥ वार्त्तास्वसाधिताह्यन्यावृष्टिस्तासांनिकामतः ॥ तासांवृष्ट्युदकानीहयानिनिम्नगता
निवै ॥ ५७॥ वृष्ट्यावरुद्धैरभवन्स्रोतःखातानिनिम्नगाः ॥ येपुरस्तादपांस्तोकाआपन्नाःपृथिवीतले ॥ ५८ ॥ ततोभूमेश्च
संयोगादोषध्यस्तास्तदाभवन् ॥ अफालकृष्टाश्चानुप्ताग्राम्यारण्याश्चतुर्दश ॥ ५९ ॥ ऋतुपुष्पफलाश्चैववृक्षागुल्माश्चज
ज्ञिरे ॥ प्रादुर्भावस्तुत्रेतायामाद्योऽयमौषधस्यतु ॥ ६० ॥ तेनौषधेनवर्तन्तेप्रजास्त्रेतायुगेमुने ॥ रागलोभौसमासाद्यप्रजा
श्चाकस्मिकौतदा ॥ ६१ ॥ ततस्ताःपर्यगृह्णन्तनदीक्षेत्राणिपर्वतान् ॥ वृक्षगुल्मौषधीश्चैवमात्सर्याच्चयथाबलम् ॥ ६२ ॥ ते

नदोषेणतानेशुरोषध्योमिषतांद्विज ॥ अथसद्भूर्युगपत्तास्तदौषध्योमहामते ॥ ६३ ॥ पुनस्तासुप्रणष्टासुविभ्रान्तास्ताःपु
नःप्रजाः ॥ ब्रह्माणंशरणंजग्मुःक्षुधार्त्ताःपरमेष्ठिनम् ॥ ६४ ॥ सचापितत्त्वतोज्ञात्वातदाग्रस्तांवसुन्धराम् ॥ वत्संकृत्वासु
मेरुंतुदुदोहभगवान्विभुः ॥ ६५ ॥ दुग्धेयंगौस्तदातेनसस्यानिपृथिवीतले ॥ जज्ञिरेतानिबीजानिग्राम्यारण्यास्तुताःपुनः
॥ ६६ ॥ ओषध्यःफलपाकान्तागणाःसप्तदशस्मृताः ॥ व्रीहयश्चयवाश्चैवगोधूमाअणवस्तिलाः ॥ ६७ ॥ प्रियङ्गवःकोविदाराः
कोरदूषाःसतीनकाः ॥ माषामुद्गामसूराश्चनिष्पावाःसकुलत्थकाः ॥ ६८ ॥ आढक्यश्चणकाश्चैवशणाःसप्तदशस्मृताः ॥
इत्येताओषधीनांतुग्राम्याणांजातयःपुरा ॥ ६९ ॥ ओषध्योयज्ञियाश्चैवग्राम्यारण्याश्चतुर्दश ॥ व्रीहयश्चयवाश्चैवगोधूमा
अणवस्तिलाः ॥ ७० ॥ प्रियंगुषष्ठावेत्येतेसप्तमास्तुकुलत्थकाः ॥ श्यामाकास्त्वथनीवारायत्तिलाःसगवेधुकाः ॥ ७१ ॥ कु
रुविन्दामर्कटकास्तथावेणुयवाश्चये ॥ ग्राम्यारण्याःस्मृताह्येताओषध्यश्चचतुर्दश ॥ ७२ ॥ यदाप्रसृष्टाओषध्योनप्ररोहन्ति
ताःपुनः ॥ ततःसतासांवृद्ध्यर्थंवार्त्तोपायंचकारह ॥ ७३ ॥ ब्रह्मास्वयम्भूर्भगवान्हस्तसिद्धिंचकर्मजाम् ॥ ततःप्रभृत्यथौष
ध्यःकृष्टपच्यास्तुजज्ञिरे ॥ ७४ ॥ संसिद्धायांतुवार्त्तायांततस्तासांस्वयंप्रभुः ॥ मर्यादांस्थापयामासयथान्यायंयथागुणम् ॥
॥ ७५ ॥ वर्णानामाश्रमाणांचधर्मान्धर्मभृतांवर ॥ लोकानांसर्ववर्णानांसम्यक्धर्मार्थपालिनाम् ॥ ७६ ॥ प्राजापत्यंब्राह्म
णानांस्मृतंस्थानंक्रियावताम् ॥ स्थानमैन्द्रंक्षत्रियाणांसंग्रामेष्वपलायिनाम् ॥ ७७ ॥ वैश्यानांमारुतंस्थानंस्वधर्ममनुवर्त
ताम् ॥ गांधर्वंशूद्रजातीनांपरिचर्यानुवर्तिनाम् ॥ ७८ ॥ अष्टाशीतिसहस्राणामृषीणामूर्ध्वरेतसाम् ॥ स्मृतंतेषान्तुयत्स्था
नंतदेवगुरुवासिनाम् ॥ ७९ ॥ सप्तर्षीणांतुयत्स्थानंस्मृतंतद्वैवनौकसाम् ॥ प्राजापत्यंगृहस्थानांन्यासिनांब्रह्मणःक्षयम् ॥

योगिनाममृतंस्थानमितिवैस्थानकल्पना॥ ८० ॥ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेसृष्टिप्रकरणेषट्चत्वारिंशोऽध्यायः॥ ४६ ॥
॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततोऽभिध्यायतस्तस्यजज्ञिरेमानसीःप्रजाः॥ तच्छरीरसमुत्पन्नैःकार्यैस्तैःकारणैःसह ॥ १ ॥
क्षेत्रज्ञाःसमवर्तन्तगात्रेभ्यस्तस्यधीमतः॥ तेसर्वेसमवर्त्तन्तयेमयाप्रागुदाहृताः॥ २॥देवाद्याःस्थावरान्ताश्चत्रैगुण्यविषयाः
स्मृताः॥ एवंभूतानिसृष्टानिस्थावराणिचराणिच ॥ ३ ॥ यदास्यताःप्रजाःसर्वानव्यवर्द्धंतधीमतः॥ अथान्यान्मानसान्पु
त्रान्सदृशानात्मनोऽसृजत् ॥ ४ ॥ भृगुंपुलस्त्यंपुलहंक्रतुमङ्गिरसंतथा ॥ मरीचिंदक्षमत्रिंचवसिष्ठंचैवमानसम् ॥ ५ ॥
नवब्रह्मणइत्येतेपुराणेनिश्चयङ्गताः॥ ततोऽसृजत्पुनर्ब्रह्मारुद्रंक्रोधात्मसम्भवम् ॥ ६ ॥ सङ्कल्पंचैवधर्मंचपूर्वेषामपिपूर्व
जम्॥ सनन्दनादयोयेचपूर्वंसृष्टाःस्वयंभुवा ॥ ७॥ नतेलोकेषुसज्जन्तोनिरपेक्षाःसमाहिताः॥ सर्वेतेऽनागतज्ञानावीत
रागाविमत्सराः॥ ८॥ तेष्वेवंनिरपेक्षेषुलोकसृष्टौमहात्मनः॥ ब्रह्मणोऽभून्महाक्रोधस्तत्रोत्पन्नोऽर्कसन्निभः॥ ९ ॥ अर्द्ध
नारीनरवपुःपुरुषोऽतिशरीरवान् ॥ विभजात्मानमित्युक्त्वासतदान्तर्दधेततः॥ १० ॥ सचोक्तोवैपृथक्स्त्रीत्वंपुरुषत्वंतथा
करोत्॥ बिभेदपुरुषत्वंचदशधाचैकधातुसः॥ ११॥ सौम्यासौम्यैस्तथाशान्तैःपुंस्त्वंस्त्रीत्वंचसप्रभुः ॥ बिभेदबहुधादेवः
पुरुषैरमितैःसितैः॥ १२ ॥ ततोब्रह्मात्मसम्भूतंपूर्वंस्वायम्भुवंप्रभुः॥ आत्मनःसदृशंकृत्वाप्रजापाल्येमनुंद्विज॥ १३॥शत
रूपांचतांनारींतपोनिर्धूतकल्मषां॥ स्वायम्भुवोमनुर्देवःपत्नीत्वेजगृहेविभुः॥ १४॥तस्माच्चपुरुषात्पुत्रौशतरूपाव्यजायत
प्रियव्रतोत्तानपादौप्रख्यातावात्मकर्मभिः॥ १५॥ कन्येद्वेचतथाकूतिंप्रसूतिंचततःपिता॥ ददौप्रसूतिंदक्षायतथाकूतिंरुचेः ॥८४॥
पुरा॥ १६ ॥ प्रजापतिःसजग्राहतयोर्यज्ञःसदक्षिणः॥ पुत्रौजज्ञेमहाभागदम्पतीमिथुनंततः॥ १७ ॥ यज्ञस्यदक्षिणायां

न्तुपुत्राद्वादशजज्ञिरे ॥ यामाइतिसमाख्यातादेवाःस्वायंभुवेऽन्तरे ॥ १८ ॥ तस्यपुत्रास्तुयज्ञस्यदक्षिणायांसुभास्वराः ॥
प्रसूत्यांचतथादक्षश्चतस्रोविंशतिस्तथा ॥ १९ ॥ ससर्जकन्यास्तासांचसम्यङ्नामानिमेश्रृणु ॥ श्रद्धालक्ष्मीर्धृतिस्तुष्टिःपु
ष्टिर्मेधाक्रियातथा ॥ २० ॥ बुद्धिर्लज्जावपुःशान्तिःसिद्धिःकीर्तिस्त्रयोदशी ॥ पत्न्यर्थंप्रतिजग्राहधर्मोदाक्षायणीःप्रभुः ॥ २१ ॥
ताभ्यःशिष्टायवीयस्यएकादशसुलोचनाः ॥ ख्यातिःसत्यथसम्भूतिःस्मृतिःप्रीतिस्तथाक्षमा ॥ २२ ॥ सन्ततिश्चानसूया
चऊर्जास्वाहास्वधातथा ॥ भृगुर्भवोमरीचिश्चतथाचैवाङ्गिरामुनिः ॥ २३ ॥ पुलस्त्यःपुलहश्चैवक्रतुश्चऋषयस्तथा ॥ वसि
ष्ठोऽत्रिस्तथावह्निःपितरश्चयथाक्रमम् ॥ २४ ॥ ख्यात्याद्याजगृहुःकन्यामुनयोमुनिसत्तमाः ॥ श्रद्धाकामंश्रीश्चदर्पंनियमं
धृतिरात्मजम् ॥ २५ ॥ सन्तोषंचतथातुष्टिर्लोभंपुष्टिरजायत ॥ मेधाश्रुतंक्रियादण्डंनयंविनयमेवच ॥ २६ ॥ बोधंबुद्धिस्त
थालज्जाविनयंवपुरात्मजम् ॥ व्यवसायंप्रजज्ञेवैक्षेमंशान्तिरसूयत ॥ २७ ॥ सुखंसिद्धिर्यशःकीर्तिरित्येतेधर्मयोनयः ॥ का
मादतिमुदंहर्षंधर्मपौत्रमसूयत ॥ २८ ॥ हिंसाभार्यात्वधर्मस्यतस्यांजज्ञेतथानृतम् ॥ कन्याचनिर्ऋतिस्तस्यांसुतौद्वौनरकं
भयम् ॥ २९ ॥ मायाचवेदनाचैवमिथुनंद्वयमेतयोः ॥ तयोर्जज्ञेऽथवैमायामृत्युंभूतापहारिणम् ॥ ३० ॥ वेदनात्मसुतंचापिदुः
खंजज्ञेऽथरौरवात् ॥ मृत्योर्व्याधिजराशोकतृष्णाक्रोधाश्चजज्ञिरे ॥ ३१ ॥ दुःखोद्भवाःस्मृताह्येतेसर्वेवाधर्मलक्षणाः ॥ नैषां
भार्यास्तिपुत्रोवासर्वेतेह्यूर्द्ध्वरेतसः ॥ ३२ ॥ निर्ऋतिश्चतथाचान्यामृत्योर्भार्याभवन्मुने ॥ अलक्ष्मीर्नामतस्यांचमृत्योःपुत्राश्च
तुर्दश ॥ ३३ ॥ अलक्ष्मीपुत्रकाह्येतेमृत्योरादेशकारिणः ॥ विनाशकालेषुनरान्भजन्त्येतेश्रृणुष्वतान् ॥ ३४ ॥ इन्द्रियेषुदशस्वे
तेतथामनसिचस्थिताः ॥ स्वेस्वेनरंस्त्रियंवापिस्त्रिषयेयोजयन्तिहि ॥ ३५ ॥ अथेन्द्रियाणिचाक्रम्यरागक्रोधादिभिर्नरान् ॥

योजयन्तियथाहानिंयान्त्यधर्मादिभिर्द्विज ॥ ३६ ॥ अहङ्कारगताश्चान्येतथान्येबुद्धिसंस्थिताः ॥ विनाशायनरस्त्रीणांयत
न्तेमोहसंश्रिताः॥ ३७॥ तथैवान्योगृहेपुंसांदुःसहोनामविश्रुतः॥ क्षुत्क्षामोऽधोमुखोनग्नश्चीरीकाकसमस्वनः॥ ३८॥
ससर्वान्खादितुंसृष्टोब्रह्मणातमसोनिधिः॥ दंष्ट्राकरालमत्यर्थंविवृतास्यंसुभैरवम्॥ ३९ ॥ तमत्तुकाममाहेदंब्रह्मालोकपि
तामहः॥ सर्वब्रह्ममयःशुद्धःकारणंजगतोऽव्ययः ॥ ४० ॥ ब्रह्मोवाच॥ ॥ नात्तव्यंतेजगदिदंजहिकोपंशमंव्रज ॥ त्य
जैनांतामसींवृत्तिमपास्यरजसःकलाम् ॥ ४१ ॥ दुःसहउवाच॥ ॥ क्षुत्क्षामोऽस्मिजगन्नाथपिपासुश्चापिदुर्बलः॥ क
थंतृप्तिमियांनाथभवेयंबलवान्कथम्॥ कश्चाश्रयोममाख्याहिवर्तेयंयत्रनिर्वृतः॥ ४२ ॥ ब्रह्मोवाच॥ ॥ तवाश्रयोगृहंपुं
सांजनश्चाधार्मिकोबलम्॥ पुष्टिंनित्यक्रियाहान्याभवान्वत्सगमिष्यति ॥ ४३ ॥ लूताःस्फोटाश्चतेवस्त्रमाहारंचददामिते॥
क्षुतंकीटावपन्नंचतथाश्वभिरवेक्षितम् ॥ ४४ ॥ भग्नभाण्डगतंतद्वन्मुखवातोपशामितम्॥ उच्छिष्टापक्वमस्विन्नमवलीढम
संस्कृतम्॥ ४५॥ भग्नासनस्थितैर्भुक्तमासन्नागतमेवच ॥ विदिङ्मुखंसन्धयोश्चनृत्यवाद्यस्वनाकुलं॥ ४६॥ उदक्योपह
तंभुक्तमुदक्यादृष्टमेवच ॥ यच्चोपघातवत्किंचित्भक्ष्यंपेयमथापिवा ॥ ४७॥ एतानितवपुष्ट्यर्थंमन्यच्चापिददामिते॥ अश्र
द्धयाहुतंदत्तमस्नातैर्यदवज्ञया ॥ ४८ ॥ यन्नाम्बुपूर्वकंक्षिप्तमनात्मीकृतमेवच ॥ त्यक्तुमाविष्कृतंयत्तुदत्तंचैवातिविस्मयात् ॥
॥४९॥ दुष्टंक्रुद्धार्तदत्तंचयक्ष्मन्प्राप्स्यसितत्फलम्॥ यच्चपौनर्भवःकिंचित्करोत्यामुष्मिकंक्रमम्॥ ५० ॥ यच्चपौनर्भवायो
षित्तद्यक्ष्मतवतृप्तये ॥ कन्याशुल्कोपधानायसमुपास्तेधनक्रियाः ॥ ५१ ॥ तथैवयक्ष्मपुष्ट्यर्थमसच्छास्त्रक्रियाश्चयाः ॥ य
च्चार्थनिर्वृतोकिंचिदधीतंयन्नसत्यतः ॥५२॥ तत्सर्वंतवकामाश्चददामितथासिद्धये ॥ गुर्विण्यभिगमेसन्ध्यानित्यकार्यव्यति

क्रमे ॥ ५३ ॥ असच्छास्त्रक्रियालापदूषितेषु च दुःसह ॥ तवाभिभवसामर्थ्यं भविष्यति सदा नृषु ॥ ५४ ॥ पङ्क्तिभेदे वृथापा
केपाकभेदे तथा कृते ॥ नित्यं च गेहकलहे भवित्री तावसतिस्तव ॥ ५५ ॥ अपोष्यमाणे च तथा भृत्यगोवाहनादिके ॥ असन्ध्या
भ्युक्षितागारे काले त्वत्तो भयं नृणाम् ॥ ५६ ॥ नक्षत्रग्रहपीडासु त्रिविधोत्पातदर्शने ॥ अशान्तिकपरान्यक्ष्मन्नरानभिभवि
ष्यसि ॥ ५७ ॥ वृथोपवासिनो मर्त्या द्यूतस्त्रीषु सदा रताः ॥ त्वद्भाषणोपकर्त्तारो बैडालव्रतिकाश्रये ॥ ५८ ॥ अब्रह्मचारिणा
धीतमिज्या चाविदुषा कृता ॥ तपोवने ग्राम्यभुजां तथैवानिर्जितात्मनाम् ॥ ५९ ॥ ब्राह्मणक्षत्रियविशां शूद्राणां च स्वकर्मतः॥
॥ परिच्युतानां या चेष्टा परलोकार्थमीप्सताम् ॥ ६० ॥ तस्याश्च यत्फलं सर्वं तत्तेयक्ष्म भविष्यति ॥ अन्यच्च ते प्रयच्छामि पु
ष्ट्यर्थं सन्निबोध तत् ॥ ६१ ॥ भवतो वैश्वदेवान्ते नामोच्चारणपूर्वकम् ॥ एतत्तवेति दास्यन्ति भवतो बलिमूर्जितम् ॥ ६२॥
यः संस्कृताशी विधिवच्छुचिरन्तस्तथा बहिः ॥ अलोलुपोऽजितस्त्रीकस्तद्गेहमपवर्जय ॥ ६३ ॥ पूज्यन्ते हव्यकव्याभ्यां दे
वताः पितरस्तथा ॥ जामयोऽतिथयश्चापि तद्गेहं यक्ष्म वर्जय ॥ ६४ ॥ यत्र मैत्री गृहे बालवृद्धयोषिन्नरेषु च ॥ तथा स्वजनवर्गेषु
गृहं तच्चापि वर्जय ॥ ६५ ॥ योषितोऽभिरता यत्र न बहिर्गमनोत्सुकाः ॥ लज्जान्विताः सदा गेहं यक्ष्म तत्परिवर्जय ॥ ६६ ॥ व
यःसम्बधायोग्या निशयनान्यशनानि च ॥ यत्र गेहे त्वया यक्ष्म तद्वर्ज्यं वचनान्मम ॥ ६७ ॥ यत्र कारुणिका नित्यं साधुकर्मण्यव
स्थिताः ॥ सामान्योपस्करैर्युक्तास्त्यजेथा यक्ष्म तद्गृहम् ॥ ६८ ॥ यत्रासनस्थास्तिष्ठत्सु गुरुवृद्धद्विजातिषु ॥ न तिष्ठन्ति गृ
हं तच्च वर्ज्यं यक्ष्म त्वया सदा ॥ ६९ ॥ तरुगुल्मादिभिर्द्वारं न विद्धं यस्य वेश्मनः ॥ मर्मभेदोऽनघा पुंसस्तच्छ्रेयो भवनं न ते ॥७०॥
देवतापितृभृत्यानामतिथीनां च वर्तनम् ॥ यस्यावशिष्टेनान्नेन पुंसस्तस्य गृहं त्यज ॥ ७१ ॥ सत्यवाक्यान्क्षमाशीलान्नहिं

स्त्रान्नानुतापिनः ॥ पुरुषानीदृशान्यक्ष्मत्यजेथाश्वानसूयकान् ॥ ७२ ॥ भर्तृशुश्रूषणेयुक्तामसत्स्त्रीसङ्गवर्जिताम् ॥
कुटुम्बभर्तृशेषान्नपुष्टांचत्यजयोषितम् ॥ ७३ ॥ यजनाध्ययनाभ्यासदानासक्तमतिंसदा ॥ याजनाध्यापनादानकृतवृ
त्तिंद्विजंत्यज ॥ ७४ ॥ दानाध्ययनयज्ञेषुसदोद्युक्तंचदुःसह ॥ क्षत्त्रियंत्यजसच्छुल्कशस्त्राजीवात्तवेतनम् ॥ ७५ ॥ त्रि
भिःपूर्वगुणैर्युक्तंपाशुपाल्यवणिज्ययोः ॥ कृषेश्चावाप्तवृत्तिंचत्यजवैश्यमकल्मषम् ॥ ७६ ॥ दानेज्याद्विजशुश्रूषातत्प
रंयक्ष्मसंत्यज ॥ शूद्रंचब्राह्मणादीनांशुश्रूषावृत्तिपोषकम् ॥ ७७ ॥ श्रुतिस्मृत्यविरोधेनकृतवृत्तिर्गृहेगृही ॥ यत्रतत्रच
तत्पत्नीतस्यैवानुगतात्मिका ॥ ७८ ॥ यत्रपुत्रोगुरोःपूजांदेवानांचतथापितुः ॥ पत्नीचभर्तुःकुरुतेतत्रालक्ष्मीभयंकुतः ॥
॥ ७९ ॥ सदानुलिप्तंसन्ध्यासुगृहमम्बुसमुक्षितम् ॥ कृतपुष्पबलिंयक्ष्मनत्वंशक्तोषिवीक्षितुम् ॥ ८० ॥ भास्करादृष्ट
शय्यानिनित्याग्निसलिलानिच ॥ सूर्यावलोकदीपानिलक्ष्म्यागेहानिभाजनम् ॥ ८१ ॥ यत्रोक्षाचन्दनंवीणाआदर्शोमधुस
र्पिषी ॥ विषाज्यताम्रपात्राणितद्गृहंनतवाश्रयः ॥ ८२ ॥ यत्रकण्टकिनोवृक्षायत्रनिष्पाववल्लरी ॥ भार्यापुनर्भूर्वल्मीकस्त
द्यक्ष्मतवमन्दिरम् ॥ ८३ ॥ यस्मिन्गृहेनराःपंचस्त्रीत्रयंतावतीश्चगाः ॥ अन्धकारेन्धनाग्निश्चतद्गृहंवसतिस्तव ॥ ८४ ॥
एकच्छागंद्विबालेयंत्रिगवंपंचमाहिषम् ॥ षडश्वंसप्तमातङ्गंगृहंयक्ष्माशुशोषय ॥ ८५ ॥ कुद्दालदात्रपिटकंतद्वत्स्थाल्यादि
भाजनम् ॥ यत्रतत्रैवक्षिप्तानितवदद्युःप्रतिश्रयम् ॥ ८६ ॥ मुशलोलूखलेस्त्रीणामास्यातद्वदुदुम्बरे ॥ अवस्करेमन्त्रणंचय
क्ष्मतदुपकृत्तव ॥ ८७ ॥ लंघ्यन्तेयत्रधान्यानिपक्कापक्कानिवेश्मनि ॥ तद्वच्छास्त्राणितत्रत्वंयथेष्टंचरदुःसह ॥ ८८ ॥ स्था ॥८६॥
लोपधानेयत्राग्निर्दत्तोदर्व्वीफलेनवा ॥ गृहेतत्राहिरिष्टानामशेषाणांसमाश्रयः ॥ ८९ ॥ मानुषास्थिगृहेयत्रदिवारात्रंमृत

कस्थितिः ॥ तत्रयक्ष्मतवावासस्तथान्येषांचरक्षसाम् ॥ ९० ॥ अदत्त्वाभुञ्जतेयेवैबन्धोःपिण्डंतथोदकम् ॥ सपिण्डान्

स्थितिः ॥ तत्रयक्ष्मतवावासस्तथान्येषांचरक्षसाम् ॥ ९० ॥ अदत्त्वाभुञ्जतेयेवैवन्धोःपिण्डंतथोदकम् ॥ सपिण्डान्
सोदकांश्चैवतत्कालेतान्नरान्भज ॥ ९१ ॥ यत्रपद्मंमहापद्मौसुरभिर्मोदकाशिनी ॥ वृषभैरावतौयत्रकल्प्यंतेतद्गृहंत्यज
॥ ९२ ॥ अशस्त्रादेवतायत्रसशस्त्राश्चाहवंविना ॥ कल्प्यन्तेमनुजैरर्च्यास्तत्परित्यजमन्दिरम् ॥ ९३ ॥ पौरजानपदैर्यत्र
प्राक्प्रसिद्धमहोत्सवाः ॥ क्रियंतेपूर्ववद्गेहेनत्वंतत्रगृहेचर ॥ ९४ ॥ शूर्पवातघटाम्भोभिःस्नानंवस्त्राम्बुविप्रुषैः ॥ नखाग्रसलि
लैश्चैवतान्याहिहतलक्षणान् ॥ ९५ ॥ देशाचारान्समयान्ज्ञातिधर्मंजपंहोमंमङ्गलंदेवतेष्टिम् ॥ सम्यक्शौचंविधिवल्लोकवा
दान्पुंसस्त्वयाकुर्वतोमाऽस्तुसङ्गः ॥ ९६ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वादुःसहंब्रह्मातत्रैवान्तरधीयत ॥ चकारशासनं
सोऽपितथापंकजजन्मनः ॥ ९७ ॥ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयपुराणेयक्ष्मानुशासनंनामसप्तचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४७ ॥
॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ दुःसहस्याभवद्भार्यानिर्माष्टिर्नामनामतः ॥ जाताकलेस्तुभार्यायामृतौचाण्डालदर्शनात् ॥ १ ॥
तयोरपत्यान्यभवन्जगद्व्यापीनिषोडश ॥ अष्टौकुमाराःकन्याश्चतथाष्टावतिभीषणाः ॥ २ ॥ दन्ताकृष्टिस्तथोक्तिश्चपरिवर्त
स्तथापरः ॥ अङ्गध्रुक्शकुनिश्चैवगण्डप्रान्तरतिस्तथा ॥ ३ ॥ गर्भहासस्यहाचान्यःकुमारास्तनयास्तयोः ॥ कन्याश्चान्यास्त
थैवाष्टौतासांनामानिमेशृणु ॥ ४ ॥ नियोजिकावैप्रथमातथैवान्याविरोधिनी ॥ स्वयंहारकरीचैवभ्रामणीऋतुहारिका ॥ ५ ॥
स्मृतिबीजहरेचान्येतयोःकन्येसुदारुणे ॥ विद्वेषण्यष्टमीनामकन्यालोकभयावहा ॥ ६ ॥ एतासांकर्मवक्ष्यामिदोषप्रशमनं
चयत् ॥ अष्टानांचकुमाराणांश्रूयतांद्विजसत्तम ॥ ७ ॥ दन्ताकृष्टिःप्रसूतानांबालानांदशनस्थितः ॥ करोतिदंतसंघर्षंचिकी
र्षुर्दुःसहागमम् ॥ ८ ॥ तस्योपशमनंकार्यंसुप्तस्यसितसर्षपैः ॥ शयनस्योपरिक्षिप्तैर्मानुषैर्दशनोपरि ॥ ९ ॥ सौवर्च्चलौष

मा०पु० धीस्नानात्तथासच्छास्त्रकीर्त्तनात् ॥ उष्ट्रकण्टकगड्डास्थिक्षौमवस्त्रविधारणात् ॥ १० ॥ तिष्ठत्यन्यकुमारस्तुतथास्त्वित्यसकृ अ०
॥८७॥ द्ब्रुवन् ॥ शुभाशुभेनृणांयुङ्क्तेतथोक्तिस्तत्त्वनान्यथा ॥ ११ ॥ तस्माददुष्टंमङ्गल्यंवक्तव्यंपण्डितैःसदा ॥ दुष्टेश्रुतेतथैवोक्ते ४८
कीर्त्तनीयोजनार्दनः ॥ १२ ॥ चराचरगुरुर्ब्रह्मायायस्यकुलदेवता ॥ अन्यगर्भैपरान्गर्भान्सदैवपरिवर्त्तयन् ॥ १३ ॥ रति
माप्नोतिवाक्यंचविवक्षोरन्यदेवयत् ॥ परिवर्त्तकसंज्ञोऽयंतस्यापिसितसर्षपैः ॥ १४ ॥ रक्षोघ्नमन्त्रजप्यैश्चरक्षांकुर्वीततत्त्ववित्
॥ अन्यश्चानिलवन्नृणामङ्गेषुस्फुरणोदितम् ॥ १५ ॥ शुभाशुभंसमाचष्टेकुशैस्तस्याङ्गताडनम् ॥ काकादिपक्षिसंस्थोऽन्यः
श्वादेरंगगतोऽपिवा ॥ १६ ॥ शुभाशुभंचशकुनिःकुमारोऽन्योब्रवीतिवै ॥ तत्रापिदुष्टेव्याक्षेपःप्रारम्भस्यागएवच ॥ १७ ॥
शुभेद्रुततरंकार्यमितिप्राहप्रजापतिः ॥ गण्डान्तेषुस्थितश्चान्योमुहूर्त्तार्द्धंद्विजोत्तम ॥ १८ ॥ सर्वारंभान्कुमारोऽत्तिशमंत
स्यनिशामय ॥ विप्रोक्त्यादेवतास्तुत्यामूलोत्खातेनचद्विज ॥ १९ ॥ गोमूत्रसर्षपस्नानैस्तद्दक्षग्रहपूजनैः ॥ पुनश्चधर्मोप
निषत्करणैःशास्त्रदर्शनैः ॥ २० ॥ अवज्ञयाजन्मनश्चप्रशमंयातिगण्डवान् ॥ गर्भेस्त्रीणांतथाऽन्यस्तुकललाशोसुदारुणः ॥
॥ २१ ॥ तस्यरक्षासदाकार्यानित्यंशौचनिषेवणात् ॥ प्रसिद्धमन्त्रलिखनाच्छस्तमाल्यादिधारणात् ॥ २२ ॥ विशुद्धगेहावसना
दनायासाच्चवैद्विज ॥ तथैवसस्यहाचान्यःसस्यर्द्धिमुपहन्तियः ॥ २३ ॥ तस्यापिरक्षांकुर्वीतजीर्णोपानद्विधारणात् ॥ तथापस
व्यगमनाच्चण्डालस्यप्रवेशनात् ॥ २४ ॥ बहिर्बलिप्रदानाच्चसोमाम्बुपरिकीर्त्तनात् ॥ परदारपरद्रव्यहरणादिषुमानवान् ॥ २५ ॥
नियोजयतिचैवान्यान्कन्यासाचनियोजिका ॥ तस्याःपवित्रपठनात्क्रोधलोभादिविर्जनात् ॥ २६ ॥ नियोजयतिमामे ॥८७॥

पुंविरोधाच्चविवर्जनात् ॥ आक्रुष्टोऽन्येनमन्येततताडितोवानियोजिका ॥ २७ ॥ नियोजयत्येममितिनगच्छेत्तद्दर्शंबुधः ॥ पर

दारादिसंसर्गेचित्तमात्मानमेवंच ॥ २८ ॥ नियोजयत्यत्रसामामितिप्राज्ञोविचिन्तयेत् ॥ विरोधंकुरुतेचान्यादम्पत्योःप्रीय
माणयोः ॥ २९ ॥ बन्धूनांसुहृदांपित्रोःपुत्रैःसावर्णिकैश्चया ॥ विरोधिनीसातद्रक्षांकुर्वीतबलिकर्मणा ॥ ३० ॥ तथातिवाद
सहनाच्छास्त्राचारनिषेवणात् ॥ धान्यंखलाद्गृहाद्गोष्ठात्पयःसर्पिस्तथापरा ॥ ३१ ॥ समृद्धिमृद्धिमद्द्व्यादपहन्तिचकन्यका॥
सास्वयंहारिकेत्युक्तासदान्तर्धानतत्परा ॥ ३२ ॥ महानसादर्द्धंसिद्धमन्नागारस्थितंतथा ॥ परिविष्यमाणंचसदासार्द्धंभुङ्क्ते
चभुञ्जता ॥ ३३ ॥ उच्छेषणंमनुष्याणांहरत्यन्नंचदुर्हरा ॥ कर्मान्तागारशालाभ्यःसिद्धार्द्धंहरतिद्विज ॥ ३४ ॥ गोस्त्रीस्तनेभ्य
श्चपयःक्षीरहारीसदैवसा ॥ दध्नोघृतंतिलात्तैलंसुरागारात्तथासुराम् ॥ ३५ ॥ रागंकुसुम्भकादीनांकार्पासात्सूत्रमेवच ॥ सा
स्वयंहारिकानामहरत्यविरतंद्विज ॥ ३६ ॥ कुर्याच्छिखण्डिनोर्द्वन्द्वंरक्षार्थंकृत्रिमांस्त्रियम् ॥ रक्षाश्चैवगृहेलेख्यावर्ज्याचोच्छिष्टता
तथा ॥ ३७ ॥ होमाग्निदेवताधूपभस्मनाचपरिष्क्रिया ॥ कार्याक्षीरादिभाण्डानामेवंतद्रक्षणंस्मृतम् ॥ ३८ ॥ उद्वेगंजनयत्य
न्याएकस्थाननिवासिनः ॥ पुरुषस्यतुयाप्रोक्ताभ्रामणीसातुकन्यका ॥ ३९ ॥ तस्याथरक्षांकुर्वीतविक्षिप्तैःसितसर्षपैः ॥ आ
सनेशयनेचोर्व्यांयत्रास्तेसतुमानवः ॥ ४० ॥ चिन्तयेच्चनरःपापामामेषादुष्टचेतना ॥ भ्रामयत्यसकृज्जप्यंभुवःसूक्तंसमाधि
ना ॥ ४१ ॥ स्त्रीणांपुष्पंहरत्यन्याप्रवृत्तंसातुकन्यका ॥ तथाप्रवृत्तंसाज्ञेयादुःसहाऋतुहारिका ॥ ४२ ॥ कुर्वीततीर्थदेवौक
श्चैत्यपर्वतसानुषु ॥ नदीसङ्गमखातेषुस्नपनंतत्प्रशान्तये ॥ ४३ ॥ मन्त्रविद्भूततत्त्वज्ञःपर्वसूषसिचद्विज ॥ (तेषांतुपूज
नंकार्यंधूपवर्त्युपहारकैः) ॥ चिकित्साज्ञश्चवैवैद्यःसंप्रयुक्तैर्वरौषधैः ॥ ४४ ॥ स्मृतिंचापहरत्यन्या(प्रवृत्तांसातुकन्यका॥ अ
थाप्रवृत्तासाज्ञेया)नृणांसास्मृतिहारिका ॥ ४५ ॥ विविक्तदेशसेवित्वात्तस्याश्चोपशमोभवेत् ॥ बीजापहारिणीचान्यास्त्रीपुं

सोरतिभीषणा ॥ मेध्यान्नभोजनैःस्नानैस्तस्याश्चोपशमोभवेत् ॥ ४६ ॥ दारुणासादुराचारादारुणंकुरुतेभयं ॥ तत्प्रशांत्यै
प्रकुर्वीतद्विजानामर्चनंशुभं ॥४७॥ अष्टमीद्वेषणीनामकन्यालोकभयावहा ॥ याकरोतिजनद्विष्टंनरंनारीमथापिवा ॥४८॥
मधुक्षीरघृताक्तांस्तुशान्त्यर्थंहोमयेत्तिलान् ॥ कुर्वीतमित्रविन्दांचतथेष्टिंतत्प्रशान्तये ॥ ४९ ॥ एतेषांतुकुमाराणांकन्यानांद्वि
जसत्तम ॥ अष्टत्रिंशदपत्यानितेषांनामानिमेशृणु ॥ ५० ॥ दन्ताकृष्टेरभूत्कन्याविजल्पाकलहातथा ॥ अवज्ञानृतदुष्टोक्ति
विंजल्पातत्प्रशान्तये ॥ ५१ ॥ तामेवचिन्तयेत्प्राज्ञःप्रयतश्चगृहीभवेत् ॥ कलहाकलहंगेहेकरोत्यविरतंनृणाम् ॥ ५२ ॥
कुटुम्बनाशहेतुःसातत्प्रशान्तिंनिशामय ॥ दूर्वांकुरान्मधुघृतक्षीराक्तान्बलिकर्मणि ॥ ५३ ॥ विक्षिपेज्जुहुयाच्चैवानलं
मित्रंचकीर्तयेत् ॥ भूतानांमातृभिःसार्द्धंबालकानांतुशान्तये ॥ ५४ ॥ विद्यानांतपसांचैवसंयमस्ययमस्यच ॥ कृष्यां
बाणिज्यलाभेचशान्तिंकुर्वन्तुमेसदा ॥ ५५ ॥ पूजिताश्चयथान्यायंतुष्टिंगच्छन्तुसर्वशः ॥ कुष्माण्डायातुधानाश्चयेचा
न्येगणसंज्ञिताः ॥ ५६ ॥ महादेवप्रसादेनमहेश्वरमतेनच ॥ सर्वएतेनृणांनित्यंतुष्टिमाशुव्रजन्तुते ॥ ५७ ॥ तुष्टाःसर्वंनि
रस्यन्तुदुष्कृतंदुरनुष्ठितम् ॥ महापातकजंसर्वंयच्चान्यद्विघ्नकारणम् ॥ ५८ ॥ तेषामेवप्रसादेनविघ्नानश्यन्तुसर्वशः ॥ उद्वाहे
षुचसर्वेषुवृद्धिकर्मसुचैवहि ॥ ५९ ॥ पुण्यानुष्ठानयोगेषुगुरुदेवार्चनेषुच ॥ जपयज्ञविधानेषुयात्रासुचचतुर्दश ॥ ६० ॥ श
रीरारोग्यभोग्येषुसुखदानधनेषुच ॥ वृद्धबालातुरेष्वेवशान्तिंकुर्वन्तुमेसदा ॥ ६१ ॥ सोमाम्बुपौतथाम्भोधिःसविताचानि
लानलौ ॥ तथोक्तेःकलिजिह्वोऽभूत् पुत्रस्तालनिकेतनः ॥ ६२ ॥ सयेषांरसनासंस्थस्तानसाधून्विवादयेत् ॥ परिवर्तसुतौ
द्वौतुविरूपविकृतौद्विज ॥ ६३ ॥ तौतुवृक्षाद्रिपरिखाप्राकाराम्भोधिसंश्रयौ ॥ गुर्विण्याःपरिवर्तौकुरुतःपादपादिषु ॥६४॥

क्रौष्टुकेपरिवर्तःस्याद्गर्भस्यान्योदशत्ततः ॥ नव्दक्षंचैवनैवाद्रिंनप्राकारंमहोदधिम् ॥ ६५ ॥ परिखांवासमाक्रामेदबलागर्भधा
रिणी ॥ अङ्गध्रुकृतनयंलेभेपिशुनंनामनामतः ॥ ६६ ॥ सोऽस्थिमज्जागतःपुंसांबलमत्त्यजितात्मनाम् ॥ श्येनकाककपो
तांश्चगृध्रोलूकौचवैसुतान् ॥ ६७ ॥ अवापशकुनिःपंचजगृहुस्तान्सुरासुराः ॥ श्येनंजग्राहमृत्युश्चकाकंकालोगृहीतवान् ॥
॥ ६८ ॥ उलूकंनिर्ऋतिश्चैवजग्राहातिभयावहम् ॥ गृध्रंव्याधिस्तदीशोऽथकपोतंचस्वयंयमः ॥ ६९ ॥ एतेषामेवचैवोक्ताभू
ताःपापोपपादने ॥ तस्माच्छ्येनादयोयस्यनिलीयेयुःशिरस्यथ ॥ ७० ॥ तेनात्मरक्षणायालंशान्तिंकुर्य्याद्द्विजोत्तम ॥ गेहे
प्रसूतिरेतेषांतद्वन्नीडनिवेशनम् ॥ ७१ ॥ नरस्तंवर्जयेद्गेहंकपोताक्रान्तमस्तकम् ॥ श्येनःकपोतोगृध्रश्चकाकोलूकौगृहेद्वि
ज ॥ ७२ ॥ प्रविष्टःकथयेदन्तंवसतांतत्रवेश्मनि ॥ ईदृक्परित्यजेद्गेहंशान्तिंकुर्य्याच्चपण्डितः ॥ ७३ ॥ स्वप्नेऽपिहिकपोत
स्यदर्शनंनप्रशस्यते ॥ षडपत्यानिकथ्यन्तेगण्डप्रान्तरतेस्तथा ॥ ७४ ॥ स्त्रीणांरजस्यवस्थानंतेषांकालांश्चमेशृणु ॥ चत्वा
र्य्यहानिपूर्वाणितथैवान्यत्त्रयोदशम् ॥ ७५ ॥ एकादशंतथैवान्यदपत्यंतस्यवैदिने ॥ अन्यद्दिनाभिगमनेश्राद्धदानेतथाप
रे ॥ ७६ ॥ पर्व्वस्वथान्यत्तस्मात्तुवर्ज्यान्येतानिपण्डितैः ॥ गर्भंहन्तुःसुतोनिघ्नोमोहनीचापिकन्यका ॥ ७७ ॥ प्रविश्यग
र्भमत्त्येकोभुक्तामोहयतेऽपरा ॥ जायन्तेमोहनात्तस्याःसर्पमण्डूककच्छपाः ॥ ७८ ॥ सरीसृपाणिचान्यानिपुरीषमथवापु
नः ॥ षण्मासान्गुर्विणींमांसमश्नुवानामसंयताम् ॥ ७९ ॥ वृक्षच्छायाश्रयांरात्रावथवात्रिचतुष्पथे ॥ श्मशानकटभूमिष्ठा
मुत्तरीयविवर्जिताम् ॥ ८० ॥ रुद्यमानांनिशीथेऽथआविशेत्तामिमौस्त्रियम् ॥ सस्यहन्तुस्तथैवैकःक्षुद्रकोनामनामतः ८१ ॥
सस्यर्द्धिंससदाहन्तिलब्ध्वारन्ध्रंशृणुष्वतत् ॥ अमङ्गल्यदिनारम्भेसुतृप्तोवपतेचयः ॥ ८२ ॥ क्षेत्रेष्वनुप्रवेशंवैकरोत्यन्तोप

संगिषु॥८३॥अमंगल्यदिनारंभंमंगलानांचवर्जयेत् ॥ (महद्भयंप्रयच्छंतियत्रवैतत्प्रसंगिषु ॥) तस्मात्कल्पःसुप्रशस्तेदिने
ऽभ्यर्च्यनिशाकरम् ॥८४ ॥ कुर्यादारम्भमुर्त्तिंचहृष्टस्तुष्टःसहायवान् ॥ नियोजिकेतियाकन्यादुःसहस्यमयोदिता ॥ ८५ ॥
जातंप्रचोदिकासंज्ञंतस्याःकन्याचतुष्टयम् ॥ मत्तोन्मत्तप्रमत्तांस्तुनरान्नारीस्तुताःसदा ॥ ८६ ॥ समाविशन्तिनाशायचो
दयन्तीहदारुणम् ॥ अधर्मंधर्मरूपेणकामंचाकामरूपिणम् ॥ ८७ ॥ अनर्थंचार्थरूपेणमोक्षंचामोक्षरूपिणम् ॥ दुर्विनीता
न्विनाशौचंदर्शयन्तिपृथङ्नरान् ॥ ८८ ॥ भ्रंशत्याभिःप्रविष्टाभिःपुरुषार्थात्पृथङ्नराः ॥ तासांप्रवेशश्चगृहेसन्ध्यृक्षेषुदु्
दुम्बरे ॥ ८९ ॥ धात्रेविधात्रेचबलिर्यत्रकालेनदीयते ॥ भुञ्जतांपिबतांवापिसंगिभिर्जलविप्रुषैः ॥ ९० ॥ नरनारीषुसंक्रा
न्तिस्तासामाश्वभिजायते ॥ विरोधिन्यास्त्रयःपुत्राश्चोदकोग्राहकस्तथा॥९१॥ तमःप्रच्छादकश्चान्यस्तत्स्वरूपंश्रृणुष्वमे ॥
प्रदीपतैलसंसर्गदूषितेलंघितेखले ॥ ९२ ॥ मुशलोलूखलेयत्रपादुकेवासनेस्त्रियः ॥ शूर्पदात्रादिकंयत्रपदाकृष्टंतथासनम् ॥
॥ ९३ ॥ यत्रोपलिप्तेनाभ्यर्च्यविहारःक्रियतेगृहे ॥ दर्वीसुखेनयत्राग्निराहृतोऽन्यत्रनीयते ॥ ९४ ॥ विरोधिनीसुतास्तत्रविजृ
म्भन्तेप्रचोदिताः ॥ एकोजिह्वागतःपुंसांस्त्रीणांचालीकसत्यवान् ॥ ९५ ॥ चोदकोनामसप्रोक्तःपैशुन्यंकुरुतेगृहे ॥ अवधान
गतश्चान्यःश्रवणस्थोऽतिदुर्मतिः ॥ ९६ ॥ करोतिग्रहणंतेषांवचसांग्राहकस्तुसः ॥ आक्रम्यान्योमनोनृणांतमसाच्छाद्य
दुर्मतिः ॥ ९७ ॥ क्रोधंजनयतेयस्तुतमःप्रच्छादकस्तुसः ॥ स्वयंहार्यांस्तुचौर्येणजनितंतनयत्रयम् ॥ ९८ ॥ सर्वहार्यर्द्धहा
रीचवीर्यहारीतथैवच ॥ अनाचान्तगृहेष्वेतेमन्दाचारगृहेषुच ॥ ९९ ॥ अप्रक्षालितपादेषुप्रविशत्सुमहानसम् ॥ खलेषुगो ॥८९॥
ष्ठेषुचैवदोहोयेषुगृहेषुवै ॥ १०० ॥ तेषुसर्वेयथान्यायंविहरन्तिरमन्तिच ॥ ग्रामण्यास्तनयस्त्वेकःकाकजंघइतिस्मृतः ॥

ना ॥ तस्याद्वौतनयौपुंसामपकारप्रकाशकौ ॥ ११७ ॥ निर्बीजत्वंनरोयातिनारीवाशौचवर्जिता ॥ पैशुन्याभिरतंलोलमस
ज्जलनिषेवणम् ॥ ११८ ॥ पुरुषद्वेषिणंचैतौनरमाक्रम्यतिष्ठतः ॥ मात्राभ्रात्रातथामित्रैरभीष्टैःस्वजनैःपरैः ॥ ११९ ॥ वि
द्विष्टोनाशमायातिपुरुषोधर्मतोऽर्थतः ॥ एकस्तुस्वगुणाँल्लोकेप्रकाशयतिपापकृत् ॥ १२० ॥ द्वितीयस्तुगुणान्मैत्रींलोक
स्थामपकर्षति॥ इत्येतेदौःसहाःसर्वेयक्ष्मणःसन्ततावथ ॥ पापाचाराःसमाख्यातायैर्व्याप्तमखिलंजगत् ॥ ११२ ॥ ॥ इति
श्रीमार्कण्डेयपुराणे दौःसहोत्पत्तिसमापनंनामाष्टचत्वरिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४८ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥
॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ इत्येषतामसःसर्गोब्रह्मणोऽव्यक्तजन्मनः ॥ रुद्रसर्गंप्रवक्ष्यामितन्मेनिगदतःशृणु ॥ १ ॥ तनवश्च
तथैवाष्टौपत्न्यःपुत्राश्चतेतथा ॥ कल्पादावात्मनस्तुल्यंसुतंप्रध्यायतःप्रभोः ॥ २ ॥ प्रादुरासीदथाङ्केऽस्यकुमारोनीललो
हितः ॥ रुरोदसुस्वरंसोऽथद्रवंश्चद्विजसत्तम ॥ ३ ॥ किंरोदिषीतितंब्रह्मारुदन्तंप्रत्युवाचह ॥ नामदेहीतितंसोऽथप्रत्युवाच
जगत्पतिम् ॥ ४ ॥ ब्रह्मोवाच॥रुद्रस्त्वंदेवनाम्नासिमारोदीर्धैर्यमावह ॥ एवमुक्तस्ततःसोऽथसप्तकृत्वोरुरोदह ॥५॥ ततोऽ
न्यानिददौतस्मैसप्तनामानिवैप्रभुः ॥ स्थानानिचैषामष्टानांपत्नीःपुत्रांश्चवैद्विज ॥ ६॥ भवंशर्वंतथेशानंतथापशुपतिंप्रभुः॥
भीममुग्रंमहादेवमुवाचसपितामहः ॥ ७॥ चक्रेनामान्यथैतानिस्थानान्येषांचकारह॥ सूर्य्योजलंमहीवह्निर्वायुराकाशमेव
च ॥ ८ ॥ दीक्षितोब्राह्मणःसोमइत्येतास्तनवःक्रमात् ॥ सुवर्चलातथैवोमाविकेशीचापरास्वधा ॥ ९ ॥ स्वाहादिशस्तथादी
क्षारोहिणीचयथाक्रमम् ॥ सूर्य्यादीनांद्विजश्रेष्ठरुद्राद्यैर्नामभिःसह ॥ १० ॥ शनैश्चरस्तथाशुक्रोलोहिताङ्गोमनोजवः ॥
स्कन्दःसर्गोऽथसन्तानोबुधश्चानुक्रमात्सुताः ॥ ११ ॥ एवम्प्रकारोरुद्रोऽसौसतींभार्य्यामविन्दत ॥ दक्षकोपाच्चतत्याजसा

॥ १०१ ॥ तेनाविष्टोरतिंसर्वोनैवप्राप्नोतिवैमुने ॥ भुञ्जन्योगायतेमैत्रेगायतेहसतेचयः ॥ १०२ ॥ सन्ध्यामैथुनिनंचै
वनरमाविशतिद्विज ॥ कन्यात्रयंप्रसूतासायाकन्यार्त्तुहारिणी ॥ १०३ ॥ एकाकुचहराकन्याअन्याऽव्यञ्जनहारिका ॥
तृतीयातुसमाख्याताकन्यकाजातहारिणी ॥ १०४ ॥ यस्यानक्रियतेसर्वःसम्यग्वैवाहिकोविधिः ॥ कालातीतोऽथवात
स्याहरत्येकाकुचद्वयम् ॥ १०५ ॥ सम्यक्श्राद्धमदत्त्वाचतथानभ्यर्च्यमातृकाः ॥ विवाहितायाःकन्यायाहरतिव्यञ्जनंत
था ॥ १०६ ॥ अग्न्यम्बुशून्येचतथाविधूपेसूतिकागृहे ॥ अदीपशस्त्रमुशलेभूतिसर्षपवर्जिते ॥ १०७ ॥ अनुप्रविश्यसाजात
मपहृत्यात्मसम्भवम् ॥ क्षणप्रसविनीबालंतत्रैवोत्सृजतेद्विज ॥ १०८ ॥ साजातहारिणीनामसुघोरापिशिताशना ॥ त
स्मात्संरक्षणंकार्य्यंयत्नतःसूतिकागृहे ॥ १०९ ॥ स्मृतिंचाप्रयतानांचशून्यागारनिषेवणात् ॥ अपहन्तिसुतस्तस्याःप्रच
ण्डोनामनामतः ॥ ११० ॥ पौत्रेभ्यस्तस्यसंभूतालीकाःशतसहस्रशः ॥ चण्डालयोनयश्चाष्टौदण्डपाशातिभीषणाः ॥
॥ १११ ॥ क्षुधाविष्टास्ततोलीकास्ताश्चचण्डालयोनयः ॥ अभ्यधावन्तचान्योन्यमत्तुकामाःपरस्परम् ॥ ११२ ॥ प्रचण्डो
वारयित्वातुयास्ताश्चण्डालयोनयः ॥ समयेस्थापयामासयादृशेतादृशंशृणु ॥ ११३ ॥ अद्यप्रभृतिलोकानामावासंयोहि
दास्यति ॥ दण्डंतस्याहमतुलंपातयिष्येनसंशयः ॥ ११४ ॥ चण्डालयोन्यावसथेलीकायाप्रसविष्यति ॥ तस्याश्चसन्त
तिःपूर्व्वासाचसद्योनशिष्यति ॥ ११५ ॥ प्रसूतेकन्यकेद्वेतुस्त्रीपुंसोर्बीजहारिणी ॥ वातरूपामरूपांचतस्याःप्रहरणंतुते ॥
॥ ११६ ॥ वातरूपानिषेकान्तेसायस्मैक्षिपतेसुतम् ॥ सपुमान्वातशुक्रत्वंप्रयातिवनितापिवा ॥ ११७ ॥ तथैवगच्छतः
सद्योनिर्बीजत्वमरूपया ॥ अस्नाताशीनशैयोऽसौतथाचापिवियोगिनः ॥ ११८ ॥ विद्वेषिणीतुयाकन्याभृकुटीकुटिलान

सतीस्वंकलेवरम् ॥ १२ ॥ (शंभोरवज्ञायत्रास्तेस्थातव्यंनैवसूरिभिः ॥ एतेंचब्राह्मणाःसर्वेयेद्विषंतोमहेश्वरं ॥ भवंतुतेवेद
बाह्याःपापोपहतचेतसः ॥ पाखंडाचारनिरताःसैवनिरयगामिनः ॥ कलौयुगेतुसंप्राप्तेदरिद्राःशूद्रजापकाः ॥) हिमवद्दुहि
तासाभून्मेनायांद्विजसत्तम ॥ तस्याभ्रातातुमैनाकःसखाम्भोधेरनुत्तमः ॥ १३ ॥ उपयेमेपुनश्चैनामनन्यांभगवान्भवः ॥
देवौधाताविधातारौभृगोःख्यातिरसूयत ॥ १४ ॥ श्रियंचदेवदेवस्यपत्नीनारायणस्यया ॥ आयतिर्नियतिश्चैवमेरोःकन्येम
हात्मनः ॥ १५ ॥ भार्येधाताविधात्रोस्तेतयोर्जातौसुतावुभौ ॥ प्राणश्चैवमृकण्डुश्चपितामममहायशाः ॥ १६ ॥ मनस्वि
न्यामहंतस्मात्पुत्रोवेदशिरामम ॥ धूम्रवत्यांसमभवत्प्राणस्यापिनिबोधमे ॥ १७ ॥ प्राणस्यद्युतिमान्पुत्रउत्पन्नस्तस्य
चात्मजः ॥ अजराश्चतयोःपुत्राःपौत्राश्चबहवोऽभवन् ॥ १८ ॥ पुत्रीमरीचेःसम्भूतिःपौर्णमासमसूयत ॥ विरजाःपर्वतश्चैव
तस्यपुत्रौमहात्मनः ॥ १९ ॥ तयोःपुत्रांस्तुवक्ष्येहंवंशसंकीर्त्तनेद्विज ॥ स्मृतिश्चाङ्गिरसःपत्नीप्रसूताकन्यकास्तथा ॥ २० ॥
सिनीवालीकुहूश्चैवराकाचानुमतिस्तथा ॥ अनसूयातथैवात्रेर्जज्ञेपुत्रानकल्मषान् ॥ २१ ॥ सोमंदुर्वाससंचैवदत्तात्रेयंचयो
गिनम् ॥ प्रीत्यांपुलस्त्यभार्यायांदत्तोन्यस्तत्सुतोऽभवत् ॥ २२ ॥ पूर्वजन्मनिसोऽगस्त्यःस्मृतःस्वायम्भुवेऽन्तरे ॥ कर्द
मश्चार्ववीरश्चसहिष्णुश्चसुतत्रयम् ॥ २३ ॥ क्षमातुसुषुवेभार्यापुलहस्यप्रजापतेः ॥ क्रतोस्तुसन्नतिर्भार्यावालखिल्या
नसूयत ॥ २४ ॥ षष्टिर्यानिसहस्राणिऋषीणामूर्द्ध्वरेतसाम् ॥ ऊर्ज्जायान्तुवसिष्ठस्यसप्ताजायन्तवैसुताः ॥ २५ ॥ रजोगा
त्रोर्द्ध्वबाहुश्चसबलश्चानघस्तथा ॥ सुतपाःशुक्रइत्येतेसर्वेसप्तर्षयःस्मृताः ॥ २६ ॥ योऽसावग्निरभीमानीब्रह्मणस्तनयोऽग्र
जः ॥ तस्मात्स्वाहासुतांल्लेभेत्रीनुदारौजसोद्विज ॥ २७ ॥ पावकंपवमानंचशुचिंचापिजलाशिनम् ॥ तेषांतुसन्ततावन्ये

त्वाहिमाव्हयं ॥ सुखमायुश्चरूपंचबलंधर्मश्चनित्यशः ॥) पंचस्वेतेषुवर्षेषुसर्वसाधारणःस्मृतः॥ अग्नीध्रायपितापूर्वंजम्बुद्वी
पंददौद्विज ॥ ३२ ॥ तस्यपुत्राबभूवुर्हिप्रजापतिसमानव ॥ ज्येष्ठोनाभिरितिख्यातस्तस्यकिंपुरुषोऽनुजः ॥ ३३ ॥ हरि
वर्षस्तृतीयस्तुचतुर्थोऽभूदिलावृतः ॥ वश्यश्चपंचमःपुत्रोहिरण्यःषष्ठउच्यते ॥ ३४ ॥ कुरुस्तुसप्तमस्तेषांभद्राश्वश्चाष्टमः
स्मृतः ॥ नवमःकेतुमालश्चतन्नाम्नावर्षसंस्थितिः ॥ ३५ ॥ यानिकिंपुरुषाद्यानिवर्जयित्वाहिमाह्वयम् ॥ तेषांस्वभावतः
सिद्धिःसुखप्रायात्ययत्नतः ॥ ३६ ॥ विपर्ययोनतेष्वस्तिजरामृत्युभयंनच ॥ धर्माधर्मौनतेष्वास्तांनोत्तमाधममध्यमाः ॥
॥ ३७ ॥ नवैचतुर्युगावस्थानाश्रमाऋतवोनच ॥ आग्नीध्रसूनोर्नाभेस्तुऋषभोऽभूत्सुतोद्विज ॥ ३८ ॥ ऋषभाद्भरतोजज्ञे
वीरःपुत्रशताद्वरः ॥ सोऽभिषिच्यर्षभःपुत्रंमहाप्राव्राज्यमास्थितः ॥ ३९ ॥ तपस्तेपेमहाभागःपुलहाश्रमसंश्रयः ॥
हिमाह्वंदक्षिणंवर्षंभरतायपिताददौ ॥४०॥ तस्मात्तुभारतंवर्षंतस्यनाम्नामहात्मनः ॥ भरतस्याप्यभूत्पुत्रःसुमतिर्नामधा
र्मिकः ॥ ४१ ॥ तस्मिन्राज्यंसमावेश्यभरतोऽपिवनंययौ ॥ एतेषांपुत्रपौत्रैस्तुसप्तद्वीपावसुन्धरा ॥ ४२ ॥ प्रियव्रतस्य
पुत्रैस्तुभुक्तास्वायम्भुवेऽन्तरे ॥ एषस्वायम्भुवःसर्गःकथितस्तेद्विजोत्तम ॥४३॥ पूर्वमन्वन्तरेसम्यक्किमन्यत्कथयामिते॥
॥ ४४ ॥ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयपुराणेभुवनकोशेस्वायंभुवमन्वन्तरकथनंनामपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५० ॥ ॥
॥ क्रौष्टुकिरुवाच ॥ ॥ कतिद्वीपाःसमुद्रावापर्वतावाकतिद्विज ॥ कियन्तिचैववर्षाणितेषांनद्यश्चकामुने ॥ १ ॥ महाभूतप्र
माणंचलोकालोकंतथैवच ॥ पर्य्यासंपरिमाणंचगतिंचन्द्रार्कयोरपि ॥ एतत्प्रब्रूहिमेसर्वंविस्तरेणमहामुने ॥ ३ ॥ मार्क
ण्डेयउवाच ॥ ॥ शतार्द्धकोटिविस्तारापृथिवीकृत्स्नशोद्विज ॥ तस्याःसंस्थानमखिलंकथयामिशृणुष्वतत् ॥ ४ ॥ येते
द्वीपामयाप्रोक्ताजम्बुद्वीपादयोद्विज ॥ पुष्करान्तामहाभागशृण्वेषांविस्तरंपुनः ॥ ५ ॥ द्वीपात्तुतद्विगुणोद्वीपोजम्बुःप्लक्षोऽ

द्वीपामयाप्रोक्ताजम्बुद्वीपादयोद्विज ॥ पुष्करान्तामहाभागशृण्वेषांविस्तरंपुनः ॥ ५ ॥ द्वीपात्तुद्विगुणोद्वीपोजम्बुःप्लक्षोऽ
थशाल्मलिः ॥ कुशःक्रौंचस्तथाशाकःपुष्करद्वीपएवच ॥ ६॥ लवणेक्षुसुरासर्पिर्दधिक्षीरजलाब्धिभिः ॥ द्विगुणैर्द्विगुणैर्वृत्या
सर्वतःपरिवेष्टिताः ॥ ७ ॥ जम्बुद्वीपस्यसंस्थानंप्रवक्ष्येऽहंनिबोधमे ॥ लक्षमेकंयोजनानांवृत्तोविस्तारदैर्घ्यतः ॥ ८ ॥ हिम
वान्हेमकूटश्चनिषधोमेरुरेवच ॥ नीलःश्वेतस्तथाशृङ्गीसप्ततद्वर्षपर्वताः ॥ ९ ॥ द्विलक्षयोजनायामौमध्येतत्रमहाचलौ ॥
तयोर्दक्षिणतोयौतुयौतथोत्तरतोगिरी ॥ १० ॥ दशभिर्दशभिर्न्यूनैःसहस्रैस्तेपरस्परम् ॥ द्विसाहस्रोच्छ्रयाःसर्वेतावद्विस्ता
रिणश्चते ॥ ११ ॥ समुद्रान्तःप्रविष्टाश्चषडस्मिन्वर्षपर्वताः ॥ दक्षिणोत्तरतोनिम्नामध्येतुङ्गायथाक्षितिः ॥ १२ ॥ वेद्यर्द्धेद
क्षिणेत्रीणित्रीणिवर्षाणिचोत्तरे ॥ इलावृतंतयोर्मध्येचन्द्रार्द्धाकारवत्स्थितम् ॥ १३ ॥ ततःपूर्वेणभद्राश्वंकेतुमालंचपश्चिमे ॥
इलावृतस्यमध्येतुमेरुःकनकपर्वतः ॥ १४ ॥ चतुराशीतिसाहस्रस्तस्योच्छ्रायोमहागिरेः ॥ प्रविष्टःषोडशाधस्ताद्विस्तारः
षोडशैवतु ॥ १५ ॥ शरावसंस्थितत्वाच्चद्वात्रिंशन्मूर्ध्निविस्तृतः ॥ शुक्लपीतोऽसितोरक्तःप्राच्यादिषुयथाक्रमम् ॥ १६ ॥
विप्रोवैश्यस्तथाशूद्रःक्षत्रियश्चस्ववर्णतः ॥ तस्योपरितथैवाष्टौपुर्योदिक्षुयथाक्रमम् ॥ १७ ॥ तस्योपरिसभादिव्याःपूर्वा
दिषुक्रमेणतु ॥ इंद्रादिलोकपालानांतन्मध्येब्रह्मणःसभा॥ योजनानांसहस्राणिचतुर्दशसमुच्छ्रिता ॥ १८ ॥ अयुतोच्छ्राया
स्तस्याधस्तथाविष्कम्भपर्वतः ॥ प्राच्यादिषुक्रमेणैवमन्दरोगन्धमादनः ॥ १९॥ विपुलश्चसुपार्श्वश्चकेतुपादपशोभिताः ॥
कदम्बोमन्दरेकेतुर्जम्बुर्वैगन्धमादने ॥ २० ॥ विपुलेचतथाश्वत्थःसुपार्श्वेचवटोमहान् ॥ एकादशशतायामायोजनानामि
मेनगाः ॥ २१ ॥ जठरोदेवकूटश्चपूर्वस्यांदिशिपर्वतौ ॥ आनीलनिषधायातौपरस्परनिरन्तरौ ॥ २२ ॥ निषधःपारियात्र

श्चमेरोःपार्श्वेतुपश्चिमे ॥ यथापूर्व्वौतथाचैतावानीलनिषधायतौ ॥ २३ ॥ कैलासोहिमवांश्चैवदक्षिणेनमहाचलौ ॥ पूर्वप
श्चायतावेतावर्णवान्तर्व्यवस्थितौ ॥ २४ ॥ शृङ्गवान्जारुधिश्चैवतथैवोत्तरपर्वतौ ॥ यथैवदक्षिणेतद्वदर्णवान्तर्व्यवस्थितौ॥
॥ २५ ॥ मर्यादापर्वताह्येतेकथ्यन्तेऽष्टौद्विजोत्तम ॥ हिमवद्धेमकूटादिपर्व्वतानांपरस्परम् ॥ २६ ॥ नवयोजनसाहस्रंप्रा
गुदग्दक्षिणोत्तरम् ॥ मेरोरिलावृतेतद्वदन्तरंवैचतुर्दिशम् ॥ २७ ॥ फलानियानिवैजम्ब्वागन्धमादनपर्वते ॥ गजदेहप्रमाणा
निपतन्तिगिरिमूर्द्धनि ॥ २८ ॥ तेषांस्रावात्प्रभवतिख्याताजम्बूनदीतिवै ॥ यत्रजाम्बूनदंनामकनकंसम्प्रजायते ॥ २९ ॥
सापरिक्रम्यवैमेरुंजम्बूमूलंपुनर्नदी ॥ विशतिद्विजशार्दूलपीयमानाजनैश्चतैः ॥ ३० ॥ भद्राश्वेऽश्वशिराविष्णुर्भारतेकूर्मसं
स्थितिः ॥ वराहःकेतुमालेचमत्स्यरूपस्तथोत्तरे ॥ ३१ ॥ तेषुनक्षत्रविन्यासाद्विषयःसमवस्थिताः ॥ चतुर्ष्वपिद्विजश्रेष्ठग्र
हाभिभवपाठकाः ॥ ३२ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेभुवनकोशेजम्बूद्वीपवर्णनंनामैकपंचाशत्तमोध्यायः ॥ ५१ ॥
॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ शैलेषुमन्दराद्येषुचतुर्ष्वपिद्विजोत्तम ॥ वनानियानिचत्वारिसरांसिचनिबोधमे ॥ १ ॥ पूर्वेचैत्रर
थंनामदक्षिणेनन्दनंवनम् ॥ वैभ्राजंपश्चिमेशैलेसावित्रंचोत्तराचले ॥ २ ॥ अरुणोदंसरःपूर्वेमानसंदक्षिणेतथा ॥ शीतोदंप
श्चिमेमेरोर्महाभद्रंतथोत्तरे ॥ ३ ॥ शीतार्तश्चक्रमुंजश्चकुलीरोऽश्वश्चकङ्कवान् ॥ मणिशैलोऽथवृषवान्महानीलीभवाचलः ॥ ४ ॥
सुबिन्दुर्मन्दरोवेणुस्तामसोनिषधस्तथा ॥ देवशैलश्चपूर्वेणमन्दरस्यमहाचलः ॥ ५ ॥ त्रिकूटःशिखराद्रिश्चकलिङ्गोऽथपतङ्ग
कः ॥ रुचकःसानुमांश्चाद्रिस्ताम्रकोऽथविशाखवान् ॥ ६ ॥ श्वेतोदरःसमलश्चवसुधारश्चरत्नवान् ॥ एकशृङ्गोमहाशै
लोराजशैलःपिपाठकः ॥ ७ ॥ पंचशैलोऽथकैलासोहिमवांश्चाचलोत्तमः ॥ इत्येतेदक्षिणपार्श्वेमेरोःप्रोक्तामहाचलाः ॥ ८ ॥

सुरक्षः शिशिराक्षश्चवैदूर्यःपिङ्गलस्तथा ॥ पिंजरोऽथमहाभद्रःसुरसःकपिलोमधुः ॥ ९ ॥ अञ्जनःकुक्कुटःकृष्णःपाण्डुरश्चाच
लोत्तमः ॥ सहस्रशिखरश्चाद्रिःपारियात्रःसश्रृङ्गवान् ॥ १० ॥ पश्चिमेनतथामेरोर्विष्कम्भात्पश्चिमाद्वहिः ॥ एतेऽचलाःसमा
ख्याताःश्रृणुष्वान्यांस्तथोत्तरान् ॥ ११ ॥ शङ्खकूटोऽथवृषभोहंसनाभस्तथाचलः ॥ कपिलेन्द्रस्तथाशैलःसानुमान्नीलएव
च ॥ १२ ॥ स्वर्णश्रृङ्गःशातश्रृङ्गःपुष्पकोमेघपर्वतः ॥ विरजाक्षोवराहाद्रिर्मयूरोजारुधिस्तथा ॥ १३ ॥ इत्येतेकथिताब्रह्मन्
मेरोरुत्तरतोनगाः ॥ एतेषांपर्वतानांतुद्रोण्योतीवमनोहराः ॥ १४ ॥ वनैरमलपानीयैःसरोभिरुपशोभिताः ॥ तासुपुण्य
कृतांजन्ममनुष्याणांद्विजोत्तम ॥ १५ ॥ एतेभौमाद्विजश्रेष्ठस्वर्गाःस्वर्गगुणाधिकाः ॥ नतासुपुण्यपापानामपूर्वाणामुपार्ज
नम् ॥ १६ ॥ पुण्योपभोगएवोक्तोदेवानामपितास्वपि ॥ शीतान्ताद्येषुचैतेषुशैलेषुद्विजसत्तम ॥ १७ ॥ विद्याधराणांयक्षा
णांकिन्नरोरगरक्षसाम् ॥ देवानांचमहावासागन्धर्वाणांचशोभनाः ॥ १८ ॥ सभाःपुर्योमनोज्ञाश्चसदैवोपवनैर्युताः ॥ स
रांसिचमनोज्ञानिसर्वर्तुसुखदोऽनिलः ॥ १९ ॥ नचैतेषुक्कमोबाधावैमनस्यंचकुत्रचित् ॥ तदेतत्पार्थिवंपद्मंचतुष्पत्रंमयोदि
तम् ॥ २० ॥ भद्राश्वभारताद्यानिपत्राण्यस्यचतुर्दिशम् ॥ भारतंनामयद्वर्षंदक्षिणेनमयोदितम् ॥ २१ ॥ तत्कर्मभूमिर्ना
न्यत्रसंप्राप्तिःपुण्यपापयोः ॥ एतत्प्रधानंविज्ञेयंयत्रसर्वंप्रतिष्ठितम् ॥ २२ ॥ अस्मात्स्वर्गापवर्गौचमानुष्यनारकावपि ॥
तिर्यक्त्वमथवाप्यन्यन्नरःप्राप्नोतिवैद्विज ॥ २३ ॥ ॥ इति श्रीमा० भुवनकोशेजम्बूद्वीपांतर्गतखण्डवर्णनंनामद्विपं० ॥ ५२ ॥
॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ धराधारंजगद्योनेःपदंनारायणस्यच ॥ ततःप्रवृत्तायादेवीगङ्गात्रिपथगामिनी ॥ १ ॥ साप्रवि
श्यसुधायोनिंसोममाधारमम्भसाम् ॥ ततःसंवर्द्धमानार्करश्मिसङ्गतिपावनी ॥ २ ॥ पपातमेरुपृष्ठेचसाचतुर्द्धाततोयथौ ॥

मेरुकूटतटान्तेभ्योनिपतन्तीविवर्तिता ॥ ३ ॥ विकीर्यमाणसलिलानिरालम्बापपातसा ॥ मन्दराद्येषुपादेषुप्रविभक्तोदका
समम् ॥ ४ ॥ चतुर्ष्वपिपपाताम्बुविभिन्नाङ्घ्रिशिलोच्चया ॥ पूर्वासीतेऽतिविख्यातायातियौचैत्ररथंवनम् ॥ ५ ॥ तत्प्लावयित्वा
चययौवरुणोदंसरोवरम् ॥ शीतान्तंचगिरिंतस्मात्ततश्चान्यान्गिरीन्क्रमात् ॥ ६ ॥ गत्वाभुवंसमासाद्यभद्राश्वेजलधिंगता
॥ तथैवालकनन्दाख्यादक्षिणेगन्धमादने ॥ ७ ॥ मेरुपादेवनंगत्वानन्दनंदेवनन्दनम् ॥ मानसंचमहावेगात्प्लावयित्वासरो
वरम् ॥ ८ ॥ आसाद्यशैलराजानंरम्यंत्रिशिखरंगता ॥ तस्माच्चपर्वतान्सर्व्वान्दक्षिणेयेक्रमोदितान् ॥९॥ तान्प्लावयित्वा
संप्राप्ताहिमवन्तंमहागिरिम् ॥ दधारतत्रतांशम्भुर्नमुमोचवृषध्वजः ॥ १० ॥ भगीरथेनोपवासैःस्तुत्याचाराधितोविभुः ॥
तत्रमुक्ताचशर्व्वेणसप्तधादक्षिणोदधिम् ॥ ११ ॥ प्रविवेशत्रिधाप्राच्यांप्लावयन्तीमहानदी ॥ भगीरथरथस्यानुस्रोतसैकेन
दक्षिणाम् ॥ १२ ॥ तथैवपश्चिमेपादेविपुलेसामहानदी ॥ सुचक्षुरितिविख्यातावैभ्राजंसावनंययौ ॥ १३ ॥ शीतोदंचस
रस्तस्मात्प्लावयन्तीमहानदी ॥ तस्मात्क्रमेणचाद्रीणांशिखरेषुनिपत्यसा ॥ सुचक्षुःपर्वतंप्राप्ताततश्चत्रिशिखंगता ॥ १४ ॥
केतुमालंसमासाद्यप्रविष्टादक्षिणोदधिम् ॥ १५ ॥ (गत्वोत्तरांदिशंगङ्गादिव्यासाचमहानदी ॥ तस्माच्चऋषभादींश्चक्रमा
द्रुत्तरजान्नगान् ॥) सुपार्श्वंतुतथैवाद्रिंमेरुपादंहिसागता ॥ भद्रसोमेतिविख्यातासाययौसवितुर्वनम् ॥ १६ ॥ तत्पावयन्ती
संप्राप्तामहाभद्रंसरोवरम् ॥ ततश्चशङ्खकूटंसाप्रयातावैमहानदी ॥ १७ ॥ तस्माच्चवृषभादीन्साक्रमात्प्राप्यशिलोच्चया
न् ॥ महार्णवमनुप्राप्ताप्लावयित्वोत्तरान्कुरून् ॥ १८ ॥ एवमेषामयागङ्गाकथितातेद्विजर्षभ ॥ जम्बुद्वीपनिवेशश्चवर्षाणि
चयथातथम् ॥ १९ ॥ वसन्तितेषुसर्वेषुप्रजाःकिंपुरुषादिषु ॥ सुखप्रायानिरातङ्कान्यूनतोत्कर्षवर्जिताः ॥ २० ॥ नवस्वपि

चवर्षेषुसप्तसप्तकुलाचलाः ॥ एकैकस्मिंस्तथादेशेनद्यश्चाद्रिविनिःसृताः ॥ २१॥ यानिकिंपुरुषाद्यानिवर्षाण्यष्टौद्विजोत्तम॥
तेषूद्भिज्जानितोयानिनैवंवार्यत्रभारते ॥ २२ ॥ वार्क्षीस्वाभाविकीदेश्यातोयोत्थामानसीतथा ॥ कर्मजाचनृणांसिद्धिर्वर्षेष्वे
तेषुचाष्टसु ॥ २३ ॥ कामप्रदेभ्योवृक्षेभ्योवार्क्षीसिद्धिःस्वभावजा ॥ स्वाभाविकीसमाख्यातातृप्तिर्देश्याचदैशिकी ॥ २४ ॥
अपांसौक्ष्म्याच्चतोयोत्थाध्यानोपेताचमानसी ॥ उपासनादिकार्यातुकर्मजासाप्युदाहृता ॥ २५॥ नचैतेषुयुगावस्थानाध
योव्याधयोनच ॥ पुण्यापुण्यसमारम्भानैवतेषुद्विजोत्तम ॥ २६ ॥ ॥ इतिश्रीमा॰गङ्गावतरणवर्णनंनामत्रिपंचा॰ ॥५३॥
॥ क्रौष्टुकिरुवाच ॥ ॥ भगवन्कथितंत्वेतज्जम्बुद्वीपंसमासतः ॥ यदेतद्भवताप्रोक्तंकर्मनान्यत्रपुण्यदम् ॥ १ ॥ पापायवा
महाभागवर्जयित्वातुभारतम् ॥ इतःस्वर्गश्चमोक्षश्चमध्यश्चान्तश्चगम्यते ॥ २ ॥ नखल्वन्यत्रमर्त्यानांभूमौकर्मविधीयते
॥ तस्माद्विस्तरशोब्रह्मन्ममैतद्भारतंवद ॥ ३ ॥ येचास्यभेदायावन्तोयथावत्स्थितिरेवच, ॥ वर्षोऽयंद्विजशार्दूलयेचास्मि
न्देशपर्वताः ॥ ४ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ भारतस्यास्यवर्षस्यनवभेदान्निबोधमे ॥ समुद्रान्तरिताज्ञेयास्तेत्वगम्याःप
रस्परम् ॥ ५ ॥ इन्द्रद्वीपःकशेरूमांस्ताम्रवर्णोगभस्तिमान् ॥ नागद्वीपस्तथासौम्योगान्धर्वोवारुणस्तथा ॥ ६ ॥ अयंतु
नवमस्तेषांद्वीपःसागरसंवृतः ॥ योजनानांसहस्रंवैद्वीपोऽयंदक्षिणोत्तरम् ॥ ७ ॥ पूर्वेकिरातायस्यान्तेपश्चिमेयवनास्त
था ॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याःशूद्राश्चान्तःस्थिताद्विज ॥ ८ ॥ इज्याध्यायवणिज्याद्यैःकर्मभिःकृतपावनाः ॥ तेषांसंव्यव
हारश्चएभिःकर्मभिरिष्यते ॥ ९ ॥ स्वर्गापवर्गप्राप्तिश्चपुण्यंपापंचवैतदा ॥ महेन्द्रोमलयःसह्यःशुक्तिमानृक्षपर्वतः ॥१०॥
विन्ध्यश्चपारियात्रश्चसप्तैवात्रकुलाचलाः ॥ तेषांसहस्रशश्चान्येभूधरायेसमीपगाः ॥११॥ विस्तारोच्छ्रयिणोरम्याविपुला

श्चित्रसानवः ॥ कोलाहलःसवैभ्राजोमन्दरोदर्दुराचलः॥१२॥वातस्वनोवैद्युतश्चमैनाकःस्वरसस्तथा ॥ तुंगप्रस्थोनागगि
रीरोचनःपाण्डराचलः ॥१३॥ पुष्पोगिरिर्दुर्जयन्तोरैवतोऽर्बुदएवच ॥ ऋष्यमूकःसगोमन्तःकूटशैलःकृतस्मरः॥१४॥ श्रीप
र्वतश्चकोरश्चशतशोऽन्येचपर्वताः ॥ तैर्विमिश्राजनपदाम्लेच्छाश्चार्याश्चभागशः ॥१५॥ तैःपीयन्तेसरिच्छ्रेष्ठायास्ताःसम्य
ङ्निबोधमे ॥गङ्गासरस्वतीसिन्धुश्चन्द्रभागातथापरा ॥१६॥ यमुनाचशतद्रुश्चवितस्तेरावतीकुहूः ॥ गोमतीधूतपापाचबा
हुदाचदृषद्वती॥१७॥विपाशादेविकारंक्षुर्निश्चीरागण्डकीतथा ॥ कौशिकीचापगाविप्रहिमवत्पादनिःसृताः ॥१८॥ वेदस्मृति
र्वेदवतीवृत्रघ्नीसिन्धुरेवच ॥ वेणासानन्दनाचैवसदानीरामहीतथा॥१९॥ पाराचर्मण्वतीनूपीविदिशावेत्रवत्यपि ॥क्षिप्राह्य
वन्तीचतथापारियात्राश्रयाःस्मृताः ॥२०॥ शोणोमहानदश्चैवनर्मदासुरथाऽद्रिजा ॥ मन्दाकिनीदशार्णाचचित्रकूटातथाप
रा ॥२१॥ चित्रोत्पलासतमसाकरमोदापिशाचिका ॥ तथान्यापिप्पलश्रोणिर्विपाशावञ्जुलानदी ॥२२॥सुमेरुजाशुक्तिम
तीशकुलीत्रिदिवाक्रमुः ॥ ऋक्षपादप्रसूतावैतथान्यावेगवाहिनी॥२३॥क्षिप्रापयोष्णीनिर्विन्ध्यातापीचनिषधावती ॥ वेण्या
वैतरणीचैवसिनीवालीकुमुद्वती ॥ २४ ॥ करतोयामहागौरीदुर्गाचान्तःशिवातथा ॥ विन्ध्यपादप्रसूतास्तानद्यःपुण्यजलाः
शुभाः ॥२५॥ गोदावरीभीमरथीकृष्णावेण्यातथापरा ॥ तुङ्गभद्रासुप्रयोगावाह्याकावेर्यथापगा ॥२६॥ सह्यपादविनिष्क्रा
न्ताइत्येताःसरिदुत्तमाः ॥ कृतमालाताम्रपर्णीपुष्पजासूत्पलावती ॥२७॥ मलयाद्रिसमुद्भूतानद्यःशीतजलास्त्विमाः ॥ पि
तृसोमर्षिकुल्याचइक्षुकात्रिदिवाचया ॥२८ ॥ लांगुलिनीवंशकरामहेन्द्रप्रभवाःस्मृताः ॥ ऋषिकुल्याकुमारीचमदंगामन्द ॥९५॥
वाहिनी॥२९॥कुशापलाशिनीचैवशुक्तिमत्प्रभवाःस्मृताः ॥ सर्वाःपुण्याःसरस्वत्यःसर्वागङ्गाःसमुद्रगाः ॥ ३० ॥ विश्वस्य

मातरःसर्वाःसर्वपापहराःस्मृताः ॥ अन्याःसहस्रशश्चोक्ताःक्षुद्रनद्योद्विजोत्तम॥३१॥प्रावृट्कालवहाःकाश्चित्सर्वकालवहा

मातरःसर्वाःसर्वपापहराःस्मृताः ॥ अन्याःसहस्त्रशश्चोक्ताःक्षुद्रनद्योद्विजोत्तम॥३१॥प्रावृट्कालवहाःकाश्चित्सर्वकालवहा
श्चयाः॥ मत्स्याश्वकूटाःकुल्याश्चकुन्तलाःकाशिकोशलाः ॥३२॥ अर्बुदाश्चार्कलिंगाश्चमलकाश्चवृकैःसह ॥ मध्यदेश्याजन
पदाःप्रायशोमीप्रकीर्त्तिताः ॥ ३३ ॥ सह्यस्यचोत्तरेयास्तुयत्रगोदावरीनदी ॥ पृथिव्यामपिकृत्स्नायांसप्रदेशोमनोरमः ॥
॥३४॥ गोवर्द्धनपुरंरम्यंभार्गवस्यमहात्मनः ॥ बाह्लीकावाटधानाश्चआभीराःकालतोयकाः ॥३५॥ अपरान्ताश्चशूद्राश्चप
ल्लवाश्चर्मखण्डिकाः ॥ गान्धारायवनाश्चैवसिन्धुसौवीरमद्रकाः ॥ ३६ ॥ शतद्रुजाःकलिङ्गाश्चपारदाहारभूषिकाः ॥ मा
ठरावहुभद्राश्चकैकेयादशमालिकाः ॥ ३७॥ क्षत्रियोपनिवेशाश्चवैश्यशूद्रकुलानिच ॥ काम्बोजादरदाश्चैवबर्बराअंगलौकि
काः ॥ ३८॥ चीनाश्चैवतुषाराश्चपह्लवाबाह्यतोदराः॥ आत्रेयाश्चभरद्वाजाःपुष्कलाश्चकशेरुकाः ॥ ३९ ॥ लम्पाकाःशूल
काराश्चचुलिकाजागुडैःसह ॥ औपधाश्चानिमद्राश्चकिरातानांचजातयः॥ ४० ॥ तामसाहंसमार्गाश्चकाश्मीरास्तुंगणास्त
था ॥ शूलिकाःकुहकाश्चैवऊर्णादार्वास्तथैवच ॥ ४१ ॥ एतेदेशाह्युदीच्यास्तुप्राच्यान्देशान्निबोधमे ॥ अन्ध्रारकामुद्गरकाअ
न्तर्गिरिवहिर्गिराः ॥ ४२॥ तथाप्लवङ्गारङ्गेयामालदामलवर्त्तिकाः ॥ ब्राह्मोत्तराःप्रविजयाभार्गवागेयमल्लकाः ॥ ४३ ॥ प्रा
ग्ज्योतिषाश्चमद्राश्चविदेहास्ताम्रलिप्तकाः ॥ मल्लामगधगोमेदाप्राच्याजनपदाःस्मृताः ॥ ४४॥ अथापरेजनपदादक्षिणा
पथवासिनः ॥ पांड्याश्चकेरलाश्चैवचोलाःकुंल्यास्तथैवच ॥ ४५ ॥ शैलूषामूषिकाश्चैवकुमारावानवासकाः ॥ महाराष्ट्रामा
हिषिकाःकलिङ्गाश्चैवसर्वशः ॥ ४६॥ आभीराःसहवैशिक्याआटव्याःशबराश्चये ॥ पुलिन्दाविन्ध्यमालेयावैदर्भादण्डकैःस
ह ॥ ४७ ॥ पौरिकामौलिकाश्चैवअश्मकाभोगवर्द्धनाः ॥ नैषिकाःकुन्तलाअन्ध्राउद्भिदावनदारकाः ॥४८॥ दाक्षिणात्यास्त्व

मीदेशाअपरांस्ताननिबोधमे ॥ सूर्यारकाःकालिबलादुर्गाश्चामीकटैःसह॥४९॥ पुलिन्दाश्चसुमीनाश्चरूपपाःस्वापदैःसह
॥ तथाकुरुमिनश्चैवसर्वेचैवकठाक्षराः॥५०॥ (कारस्करालोहजंघावाजेयाराजभद्रकाः) ॥ तोसलाःकोसलाश्चैवत्रैपुराविदि
शास्तथा ॥(तुषारास्तुबुराश्चैवसर्वेचैवकरस्कराः॥) नासिक्यात्राश्चयेचान्येयेचैवोत्तरनर्म्मदाः ॥ भीरुकच्छाःसमाहेयाःसह
सारस्वतैरपि ॥५१॥ काश्मीराश्चसुराष्ट्राश्चअवन्त्याश्चार्बुदैःसह ॥ इत्येतेह्यपरान्ताश्चशृणुविन्ध्यनिवासिनः॥५२॥सरजा
श्चकरूषाश्चकेरलाश्चोत्कलैःसह ॥ उत्तमर्णादशार्णाश्चभोज्याःकिष्किन्धकैःसह ॥ ५३ ॥ तुम्बुरास्तुम्बुलाश्चैवपटवीनैषधैः
सह ॥ ५४ ॥ अन्नजास्तुष्टिकाराश्चवीरहोत्राह्यवन्तयः ॥ एतेजनपदाःसर्वेविन्ध्यपृष्ठनिवासिनः ॥ ५५ ॥ अतोदेशान्प्रव
क्ष्यामिपर्वताश्रयिणश्चये ॥नीहाराहंसमार्गाश्चकुरवोगुर्गणाःखसाः॥५६॥कुन्तप्रावरणाश्चैवऊर्णादार्वाःसकृत्रकाः ॥ त्रिग
र्त्तागालवाश्चैवकिरातास्तामसैःसह ॥५७॥ कृतत्रेतादिकश्चात्रचतुर्युगकृतोविधिः॥एतत्तुभारतंवर्षंचतुःसंस्थानसंस्थितम्
॥ ५८ ॥ दक्षिणापरतोह्यस्यपूर्वेणचमहोदधिः ॥ हिमवानुत्तरेणास्यकार्मुकस्ययथागुणः ॥ ५९ ॥ तदेतद्भारतंवर्षंसर्वबी
जंद्विजोत्तम ॥ ब्रह्मत्वममरेशत्वंदेवत्वंमर्त्यतांतथा ॥ ६० ॥ मृगपश्वप्सरोयोनिस्तद्वत्सर्वेसरीसृपाः ॥ स्थावराणांचस
र्वेषामितोब्रह्मन्शुभाशुभैः ॥ ६१ ॥ प्रयांतिकर्मभूर्ब्रह्मन्नान्यलोकेषुविद्यते ॥ देवानामपिविप्रर्षेसदाएषमनोरथः ॥ ६२ ॥
अपिमानुष्यमाप्स्यामोदेवत्वात्प्रच्युताःक्षितौ ॥ मनुष्यःकुरुतेतत्तुयन्नशक्यंसुरासुरैः ॥ ६३ ॥ तत्कर्मनिगडग्रस्तैःस्वकर्म
ख्यापनोत्सुकैः ॥ नकिंचित्क्रियतेकर्मसुखलेशोपबृंहितैः ॥६४॥ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणे नद्यादिवर्णनोनामचतुःपं
चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ क्रौष्टुकिरुवाच ॥ ॥ भगवन्कथितंसम्यक्भवताभारतंमम ॥ सरितःपर्व्वतादेशायेचतत्रवसन्तिवै ॥ १ ॥ किन्तुकूर्म
स्त्वयापूर्वंभारतेभगवान्हरिः ॥ कथितस्तस्यसंस्थानंश्रोतुमिच्छाम्यशेषतः ॥२॥ कथंससंस्थितोदेवःकूर्मरूपीजनार्दनः॥
शुभाशुभंमनुष्याणांव्यज्यतेचततःकथम् ॥ यथामुखंयथापादास्तस्यतद्ब्रूह्यशेषतः ॥ ३ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ प्रा
ङ्मुखोभगवान्देवःकूर्मरूपीव्यवस्थितः ॥ आक्रम्यभारतंवर्षंनवभेदमिदंद्विज ॥ ४ ॥ नवधासंस्थितेव्यस्यनक्षत्राणि
समन्ततः ॥ विषयाश्चद्विजश्रेष्ठयेसम्यक्तान्निबोधमे ॥ ५ ॥ वेदिमद्रारिमाण्डव्याःशाल्वानीपास्तथाशकाः ॥ उज्जिहाना
स्तथावत्सघोषसंख्यास्तथाखशाः ॥ ६ ॥ मध्येसारस्वतामत्स्याःशूरसेनाःसमाथुराः ॥ धर्म्मारण्याज्योतिषिकागौरग्रीवा
गुडाश्मकाः ॥ ७ ॥ वैदेहकाःसपांचालाःसंकेताःकङ्कमारुताः ॥ कालकोटिसपाषण्डाःपारियात्रनिवासिनः ॥ ८ ॥ कापिंग
लाःकुरुबाह्यास्तथैवोदुम्बराजनाः ॥ गजाह्वयाश्चकूर्मस्यजनामध्यनिवासिनः ॥ ९ ॥ कृत्तिकारोहिणीसौम्याएतेषांमध्यवा
सिनाम् ॥ नक्षत्रत्रितयंविप्रशुभाशुभविपाकदम् ॥ १० ॥ वृषध्वजोऽञ्जनश्चैवजम्ब्वाख्योमानवाचलः ॥ शूर्पकर्णोव्याघ्र
मुखोमुर्वरःकर्व्वटाशनः ॥ ११ ॥ तथाचन्द्रेश्वराश्चैवखशाश्चमगधास्तथा ॥ शिबयोमैथिलाःशुभ्रास्तथावदनदन्तुराः १२॥
प्राग्ज्योतिषाःसलौहित्याःसामुद्राःपुरुषादकाः ॥ पूर्णोत्कटोभद्रगौरस्तथोदयगिरिर्द्विज ॥ १३ ॥ काशयोमेखलामुष्टास्ता
म्रलिप्तैकपादपाः ॥ वर्द्धमानाःकोशलाश्चमुखेकूर्मस्यसंस्थिताः ॥ १४॥ रौद्रंपुनर्वसुःपुष्योनक्षत्रत्रितयंमुखे ॥ पादेतद्दक्षि
णेदेशाःक्रौष्टुकेवदतःशृणु ॥ १५॥ कलिङ्गवङ्गजठराःकोशलामूषिकास्तथा ॥ चेदयश्चोर्द्ध्वकर्णाश्चमत्स्यांध्राविन्ध्यवासिनः॥
॥ १६ ॥ विदर्भानारिकेलाश्चधर्मद्वीपास्तथैलिकाः॥व्याघ्रग्रीवामहाग्रीवास्त्रैपुराःश्मश्रुधारिणः ॥ १७॥ कैष्किन्ध्याहैमकूटा

श्चनिषधाःकटकस्थलाः॥ दशार्णाहारिकानग्नानिषाधाःकाकुलालकाः ॥ १८॥ तथैवपर्णशबराःपादेवैपूर्वदक्षिणे ॥ आश्ले
षर्क्षंतथापैत्र्यंफाल्गुन्यःप्रथमास्तथा ॥ १९ ॥ नक्षत्रत्रितयंपादमाश्रितंपूर्वदक्षिणम्॥ लंकाकालाजिनाश्चैवशैलिकानि
कटास्तथा॥ २०॥ महेन्द्रमलयाद्रौचदर्दुरेचवसन्तिये॥ कर्कोटकवनेयेचभृगुकच्छाःसकोङ्कणाः ॥ २१॥ सर्व्वाश्चैवतथा
भीरावेण्यास्तीरनिवासिनः॥ अवन्तयोदासपुरास्तथैवाकारिणोजनाः॥ २२॥ महाराष्ट्राःसकर्णाटागोनर्दाश्चित्रकूटकाः॥
चोलाःकोलगिराश्चैवक्रौंचद्वीपजटाधराः॥ २३॥ कावेरीऋष्यमूकस्थानासिक्याश्चैवयेजनाः॥ शंखशुक्त्यादिवैदूर्य्यशैल
प्रान्तचराश्चये॥ २४॥ तथावारिचराःकोलाःचर्मपट्टनिवासिनः॥ गणवात्याःपराःकृष्णाद्वीपवासनिवासिनः॥ २५॥ सू
र्याद्रौकुमुदाद्रौचतेवसन्तितथाजनाः ॥ रौद्रस्वनाःसपिशिकास्तथायेकर्मनायकाः॥ २६ ॥ दक्षिणाःकौरुषायेचऋषिका
स्तापसाश्रमाः॥ ऋषभाःसिंहलाश्चैवतथाकांचीनिवासिनः॥ २७॥ तिलङ्गाःकुञ्जरदरीकच्छवासाश्चयेजनाः॥ ताम्रपर्णी
तथाकुक्षिरितिकूर्मस्यदक्षिणः॥ २८॥ फाल्गुन्यश्चोत्तराहस्तश्चित्राचर्क्षत्रयंद्विज ॥ कूर्मस्यदक्षिणेकुक्षौबाह्यपादस्तथाप
रम्॥२९॥ काम्बोजाःपह्लवाश्चैवतथैववडवामुखाः॥ तथाचसिन्धुसौवीराःसानर्त्तावनितामुखाः॥३०॥ द्रावणाःसार्गिगाः
शूद्राःकर्णप्रावेयवर्वराः॥ किराताःपारदाःपाण्ड्यास्तथापारशवाःकलाः॥ ३१॥ धूर्त्तकाहैमगिरिकाःसिन्धुकालकवैरताः॥
सौराष्ट्रादरदाश्चैवद्राविडाश्चमहार्णवाः॥ ३२॥ एतेजनपदाःपादेस्थितावैदक्षिणेऽपरे ॥ स्वात्योविशाखामैत्रंचनक्षत्रत्रयमे
वच॥ ३३॥ मणिमेघःक्षुराद्रिश्चखंजयोऽस्तगिरिस्तथा॥ अपरान्तिकानौहयाश्चशान्तिकाविप्रशस्तकाः॥३४॥ कौंकणाः ॥९७॥
पंचनदकावमनाह्यवरास्तथा॥ तारक्षुराह्यङ्गतकाःशर्कराःशाल्मवेश्मकाः ॥ ३५॥ गुरुस्वराःफल्गुणकावेणुमत्यांचयेज

नाः ॥ तथाफल्गुलुकाघोरागुरुहाश्चकलास्तथा ॥ ३६ ॥ एकेक्षणावाजिकेशादीर्घग्रीवाःसचूलिकाः ॥ अश्वकेशास्तथा
पुच्छेजनाःकूर्मस्यसंस्थिताः ॥ ३७ ॥ ऐन्द्रंमूलंतथाषाढानक्षत्रत्रयमेवच ॥ माण्डव्याश्चंडखाराश्च अश्वकालनतास्त
था ॥ ३८ ॥ कुन्यतालडहाश्चैवस्त्रीबाह्याबालिकास्तथा ॥ नृसिंहावेणुमत्यांचबलावस्थास्तथापरे ॥ ३९ ॥ धर्मबद्धास्त
थोलूकाउरुकर्मस्थिताजनाः ॥ (तथाफल्गुलकाघोराघुरलाहेमतारकाः ॥ एकेक्षणावाजिकोशादीर्घपादास्तथैव) ॥ वामेप
रेजनाःपादेस्थिताःकूर्मस्यभागुरे ॥ ४० ॥ आषाढाश्रवणेचैवधनिष्ठायत्रसंस्थिताः ॥ कैलासोहिमवांश्चैवधनुष्मान्वसुमां
स्तथा ॥ ४१ ॥ क्रौंचाःकुरुवकाश्चैवक्षुद्रवीणाश्चयेजनाः ॥ रसालयाःसकैकेयाभोगप्रस्थाःसयामुनाः ॥ ४२ ॥ अन्तर्द्वी
पास्त्रिगर्त्ताश्चअग्नीज्याःसार्दनाजनाः ॥ तथैवाश्वमुखाःप्राप्ताश्चिबिडाःकेशधारिणः ॥ ४३ ॥ दासेरकावाटधानाःशवधाना
स्तथैवच ॥ पुष्कलाधमकैरातास्तथातक्षशिलाश्रयाः ॥ ४४ ॥ अम्बष्ठामालवामद्रावेणुकाःसवदन्तिकाः ॥ पिङ्गलागान
कलहाहूणाःकोहलकास्तथा ॥ ४५ ॥ माण्डव्याभूतियुवकाःशातकाहेमतारकाः ॥ यशोमत्याःसगान्धाराःखरसागरराश
यः ॥ ४६ ॥ यौधेयादासमेयाश्चराजन्याःश्यामकास्तथा ॥ क्षेमधूर्त्ताश्चकूर्मस्यवामकुक्षिमुपाश्रिताः ॥ ४७ ॥ वारुणंचात्र
नक्षत्रंतद्वत्प्रोष्ठपदाद्वयम् ॥ येनकिन्नरराज्यंचपशुपालंसकीचकम् ॥ ४८ ॥ काश्मीरकंतथाराष्ट्रमभिसारजनस्तथा ॥ दर
दास्त्वङ्गणाश्चैवकुलटावनराष्ट्रकाः ॥ ४९ ॥ सैरिष्ठाब्रह्मपुरकास्तथैववनवाह्यकाः ॥ किरातकौशिकानन्दाजनाःपह्लवलो
लनाः ॥ ५० ॥ दार्वादामरकाश्चैवकुरटाश्चान्नदारकाः ॥ एकपादाःखशाघोषाःस्वर्गभौमानवद्यकाः ॥ ५१ ॥ तथासयवना
हिङ्गाश्चीरप्रावरणाश्चये ॥ त्रिनेत्राःपौरवाश्चैवगन्धर्वाश्चद्विजोत्तम ॥ ५२ ॥ पूर्वोत्तरंतुकूर्मस्यपादमेतेसमाश्रिताः ॥ रेवत्य

श्चाश्विदैवत्यंयाम्यंचर्क्षमितित्रयम् ॥ ५३ ॥ तत्रपादेसमाख्यातंपाकायमुनिसत्तम ॥ देशेष्वेतेषुचैतानिनक्षत्राण्यपिवैद्वि
ज ॥ ५४ ॥ एतत्पीडाअमीदेशाःपीड्यन्तेयेक्रमोदिताः ॥ यान्तिचाभ्युदयंविप्रग्रहैःसम्यगवस्थितैः ॥ ५५ ॥ यस्यर्क्षस्यप
तिर्योवैग्रहस्तद्भावितोभयम् ॥ तद्देशस्यमुनिश्रेष्ठतदुत्कर्षेशुभागमः ॥ ५६ ॥ प्रत्येकंदेशसामान्यंनक्षत्रग्रहसम्भवम् ॥
भयंलोकस्यभवतिशोभनंवाद्विजोत्तम ॥ ५७ ॥ स्वर्क्षैरशोभनैर्जन्तोःसामान्यमितिभीतिदम् ॥ ग्रहैर्भवतिपीडोत्थम
ल्पायासमशोभनम् ॥ ५८ ॥ तथैवशोभनःपाकोदुःस्थितैश्चतथाग्रहैः ॥ अल्पोपकारायनृणांदेशज्ञैश्चात्मनोबुधैः ॥ ५९ ॥
द्रव्येगोष्ठेऽथभृत्येषुसुहृत्सुतनयेषुवा ॥ भार्यायांचग्रहेदुःस्थेभयंपुण्यवतांनृणाम् ॥ ६० ॥ आत्मन्यथाल्पपुण्यानांसर्व
त्रैवातिपापिनाम् ॥ नैकत्रापित्वपापानांभयमस्तिकदाचन ॥ ६१ ॥ दिग्देशजनसामान्यंनृपसामान्यमात्मजम् ॥
नक्षत्रग्रहसामान्यंनरोभुङ्क्तेशुभाशुभम् ॥ ६२ ॥ परस्पराभिरक्षाचग्रहदौस्थ्येनजायते ॥ एतेभ्यएवविप्रेन्द्रशुभहा
निस्तथाशुभैः ॥ ६३ ॥ यदेतत्कूर्मसंस्थानंनक्षत्रेषुमयोदितम् ॥ एतत्तुदेशसामान्यमशुभंशुभमेवच ॥ ६४ ॥ त
स्माद्विज्ञायदेशर्क्षंग्रहपीडांतथात्मनः ॥ कुर्व्वीतशान्तिंमेधावीलोकवादांश्चसत्तम ॥ ६५ ॥ आकाशाद्देवतानांचदैत्यादी
नांचदौर्हृदाः ॥ पृथ्व्यांपतन्तितेलोकेलोकवादाइतिश्रुताः ॥ ६६ ॥ तांतथैवबुधःकुर्य्यात्लोकवादान्नहापयेत् ॥ तेषान्त
त्करणान्नृणांयुक्तोदुष्टागमक्षयः ॥ ६७ ॥ शुभोदयंप्रहानिंचपापानांद्विजसत्तम ॥ प्रज्ञाहानिंप्रकुर्य्युस्तेद्रव्यादीनांचकुर्व
ते ॥ ६८ ॥ तस्माच्छान्तिपरःप्राज्ञोलोकवादरतस्तथा ॥ लोकवादांश्चशान्तीश्चग्रहपीडासुकारयेत् ॥ ६९ ॥ अद्रोहा
नुपवासांश्चशस्तंचैत्यादिवन्दनम् ॥ जपंहोमंतथादानंस्नानंक्रोधादिवर्जनम् ॥ ७० ॥ अद्रोहःसर्वभूतेषुमैत्रींकुर्य्याच्चप

ण्डितः ॥ वर्जयेदसतींवाचमतिवादांस्तथैवच ॥ ७१ ॥ ग्रहपूजांचकुर्वीतसर्वपीडासुमानवः ॥ एवंशाम्यन्त्यशेषाणिघोरा
णिद्विजसत्तम ॥ ७२ ॥ प्रयतानांमनुष्याणांग्रहर्क्षोत्थान्यशेषतः ॥ एषकूर्मोमयाख्यातोभारतेभगवान्विभुः ॥ ७३ ॥ ना
रायणोत्यचिन्त्यात्मायत्रसर्वंप्रतिष्ठितम् ॥ अत्रदेवाःस्थिताःसर्वेप्रतिनक्षत्रसंश्रयाः ॥ ७४ ॥ तथामध्येहुतवहःपृथ्वीसोम
श्चवैद्विज ॥ मेषादयस्त्रयोमध्येमुखेद्वौमिथुनादिकौ ॥ ७५ ॥ प्राग्दक्षिणेतथापादेकर्किसिंहौव्यवस्थितौ ॥ सिंहकन्यातुला
श्चैवकुक्षौराशित्रयंस्थितम् ॥ ७६ ॥ तुलाथवृश्चिकश्चोभौपादेदक्षिणपश्चिमे ॥ पृष्ठेचवृश्चिकेनैवसहधन्वीव्यवस्थितः ७७॥
वायव्येचास्यवैपादेधनुर्ग्राहादिकंत्रयम् ॥ कुम्भमीनौतथैवास्यउत्तरांकुक्षिमाश्रितौ ॥ ७८ ॥ मीनमेषौद्विजश्रेष्ठपादेपूर्वोत्त
रेस्थितौ ॥ कूर्मेदेशास्तथर्क्षाणिदेशेष्वेतेषुवैद्विज ॥ ७९ ॥ राशयश्चतथर्क्षेषुग्रहराशिष्ववस्थिताः ॥ तस्माद्ग्रहर्क्षपीडासुदे
शपीडांविनिर्दिशेत् ॥ ८० ॥ तत्रस्नात्वाप्रकुर्वीतदानहोमादिकंविधिम् ॥ सएषवैष्णवःपादोब्रह्मन्मध्येग्रहस्ययः ॥ ८१ ॥
(नारायणाख्योचिन्त्यात्माकारणंजगतःप्रभुः ॥) इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेकूर्मनिवेशोनामपंचपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५५ ॥
॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ एवंतुभारतंवर्षंयथावत्कथितंमुने ॥ कृतंत्रेताद्वापरंचतथातिष्यंचतुष्टयम् ॥ १ ॥ अत्रैवैतद्युगा
नान्तुचातुर्वर्ण्यंचवैद्विज ॥ चत्वारित्रीणिद्वेचैवतथैकंचशरच्छतम् ॥ २ ॥ जीवन्त्यत्रनराब्रह्मन्कृतत्रेतादिषुक्रमात् ॥ देवकूट
स्यपूर्वस्यशैलेन्द्रस्यमहात्मनः ॥ ३ ॥ पूर्वेणयत्स्थितंवर्षंभद्राश्वंतन्निबोधमे ॥ श्वेतपर्णश्चनीलश्चशैवालश्चाचलोत्तमः ॥४॥
कौरञ्जःपर्णशालाग्रःपंचैतेतुकुलाचलाः ॥ तेषांप्रसूतिरन्येयेबहवःक्षुद्रपर्वताः ॥ ५ ॥ तैर्विशिष्टाजनपदानानारूपाःसहस्र
शः ॥ ततःकुमुदसंकाशाःशुद्धसानुसुमङ्गलाः ॥ ६ ॥ इत्येवमादयोऽन्येऽपिशतशोऽथसहस्रशः ॥ सीताशङ्खवतीभद्राचक्रा

वर्त्तादिकास्तथा ॥ ७ ॥ नद्योऽथबह्व्योविस्तीर्णाःशीततोयौघवाहिकाः ॥ अत्रवर्षेनराःशङ्खशुद्धहेमसमप्रभाः ॥ ८ ॥ दिव्य
सङ्गमिनःपुण्यादशवर्षशतायुषः ॥ अधमोत्तमोनतेष्वस्तिसर्वेतेसमदर्शनाः ॥ ९ ॥ तितिक्षादिभिरष्टाभिःप्रकृत्यात्मगुणैर्यु
ताः ॥ तत्राप्यश्वशिरादेवश्चतुर्बाहुर्जनार्दनः ॥ १० ॥ शिरोहृदयमेढ्राङ्घ्रिहस्तैश्चाक्षित्रयान्वितः ॥ तस्याप्यथैवंविषयावि
ज्ञेयाजगतःप्रभोः ॥ ११ ॥ केतुमालमतोवर्षंनिबोधममपश्चिमम् ॥ विशालःकम्बलःकृष्णोजयन्तोहरिपर्वतः ॥ १२ ॥ वि
शोकोवर्द्धमानश्चसप्तैतेकुलपर्वताः ॥ अन्येसहस्रशःशैलायेषुलोकगणःस्थितः ॥ १३ ॥ मौलयस्तेमहाकायाःशाकपोतक
रम्भकाः ॥ अङ्गुलप्रमुखाश्चापिवसन्तिशतशोजनाः ॥ १४ ॥ येपिबन्तिमहानद्योवंक्षुश्यामांस्वकम्बलाम् ॥ अमोघांका
मिनींश्यामांतथैवान्याःसहस्रशः ॥ १५ ॥ अत्राप्यायुःसमंपूर्वैरत्रापिभगवान्हरिः ॥ वराहरूपीपादास्यहृत्पृष्ठेपार्श्वत
स्तथा ॥ १६ ॥ (मुखनस्यादतश्चैवकण्ठतःपुच्छतस्तथा) ॥ त्रिनक्षत्रयुतेदेशेनक्षत्राणियुतानिच ॥ इत्येतत्केतुमालंतेक
थितंमुनिमत्तम ॥ १७ ॥ अतःपरंकुरून्वक्ष्येनिबोधेहममोत्तरान् ॥ तत्रवृक्षामधुफलानित्यपुष्पफलोपगाः १८ ॥ वस्त्रा
णिचप्रसूयन्तेफलेष्वाभरणानिच ॥ सर्वकामप्रदास्तेहिसर्व्वकालफलप्रदाः ॥ १९ ॥ भूमिर्मणिमयीवायुःसुगन्धःसर्व्व
दासुखः ॥ जायन्तेमानवास्तत्रदेवलोकपरिच्युताः ॥ २० ॥ मिथुनानिप्रसूयन्तेसमकालस्थितानिवै ॥ अन्योन्यमनुरक्ता
निचक्रवाकोपमानिच ॥ २१ ॥ चतुर्दशसहस्राणितेषांसार्द्धानिवैस्थितिः ॥ चन्द्रकान्तश्चशैलेन्द्रःसूर्य्यकान्तस्तथापरः ॥
॥ २२ ॥ तस्मिन्कुलाचलेवर्षेतन्मध्येचमहानदी ॥ भद्रसोमाप्रयात्युर्व्यांपुण्यामलजलौघिनी ॥ २३ ॥ सहस्रशस्तथैवा
न्यानद्योवर्षेऽपिचोत्तरे ॥ तथान्याःक्षीरवाहिन्योघृतवाहिन्यएवच ॥ २४ ॥ दध्नोह्रदास्तथातत्रतथान्येचानुपर्व्वताः ॥ अमृता

स्वादकल्पानिफलानिविविधानिच ॥ २५॥ वनेषुतेपुरम्याणिशतशोऽथसहस्रशः ॥ तत्रापिभगवान्विष्णुःप्राक्शिरामत्स्य
रूपवान् ॥२६॥ विभक्तोनवधाविप्रनक्षत्राणांत्रयंत्रयम्॥देशास्तत्रापिनवधाविभक्तामुनिसत्तम॥२७॥चन्द्रद्वीपःसमुद्रेवभ
द्रद्वीपस्तथापरः ॥ तत्रापिपुण्योविख्यातःसमुद्रान्तर्महामुने ॥ २८ ॥ इत्येतत्कथितंब्रह्मन्कुरुवर्षमयोत्तरम् ॥ श्रृणुकिंपु
रुषादीनिवर्षाणिगदतोमम ॥ २९ ॥ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयपुराणे उत्तरकुरुकथनंनामषट्पंचाशोऽध्यायः ॥ ५६ ॥ ॥
॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ यत्तुकिम्पुरुषंवर्षंतत्प्रवक्ष्याम्यहंद्विज ॥ तत्रायुर्दशसाहस्रंपुरुषाणांवपुष्मताम् ॥ १॥ अनामया
ह्यशोकाश्चनरायत्रतथास्त्रियः ॥ प्लक्षःखण्डश्चतत्रोक्तःसुमहान्नन्दनोपमः ॥२॥ तस्यतेवैफलरसंपिबन्तःपुरुषाःसदा ॥स्थि
रयौवननिष्पन्नाःस्त्रियश्चोत्पलगन्धिकाः ॥३॥ अतःपरंकिंपुरुषाद्धरिवर्षंप्रचक्षते ॥ महारजतसंकाशाजायंतेतत्रमानवाः ॥४
देवलोकच्युताःसर्वेदेवरूपाश्चसर्वशः ॥ हरिवर्षेनराःसर्वेपिबन्तीक्षुरसंशुभम् ॥ ५ ॥ नजराबाधतेतत्रनजीर्यन्तेचकर्हिचि
त् ॥ तावन्तमेवतेकालंजीवन्त्यथनिरामयाः ॥ ६ ॥ मेरुवर्षंमयाप्रोक्तंमध्यमंयदिलावृतम् ॥ नतत्रसूर्यस्तपतिनतेजीर्यन्ति
मानवाः ॥७॥ लभन्तेनात्मलाभंचरश्मयश्चन्द्रसूर्ययोः ॥ नक्षत्राणांग्रहाणांचमेरोस्तत्रपराद्युतिः ॥८॥ पद्मप्रभाःपद्मगन्धा
जम्बूफलरसाशिनः ॥ पद्मपत्रायताक्षास्तुजायन्तेतत्रमानवाः ॥ ९ ॥ वर्षाणान्तुसहस्राणितत्राप्यायुस्त्रयोदश॥ शरावाकार
संस्तारोमेरुमध्येइलावृते ॥ १० ॥ मेरुस्तत्रमहाशैलस्तदाख्यातमिलावृतम् ॥ रम्यकंवर्षमस्माच्चकथयिष्येनिबोधतम् ॥
॥ ११ ॥ वृक्षस्तत्रापिचोत्तुङ्गोन्यग्रोधोहरितच्छदः ॥ तस्यापितेफलरसंपिबन्तोवर्तयन्तिवै ॥ १२ ॥ वर्षायुतायुषस्तत्रनरा
स्तत्फलभोगिनः ॥ रतिप्रधानविमलाजरादौर्गन्ध्यवर्जिताः ॥ १३ ॥ तस्मादथोत्तरंवर्षंनाम्नाख्यातंहिरण्मयम् ॥ हिरण्वती

नदीयत्रप्रभूतकमलोज्ज्वला ॥ १४ ॥ महाबलाःसतेजस्काजायन्तेतत्रमानवाः ॥ महाकायामहासत्त्वाधनिनःप्रियदर्शनाः
॥ १५ ॥ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयपुराणेभुवनकोशवर्णनंनामसप्तपञ्चाशोऽध्यायः ॥ ५७ ॥ ॥ छ ॥
॥ क्रौष्टुकिरुवाच ॥ ॥ कथितंभवतासम्यग्यत्पृष्टोऽसिमहामुने ॥ भूसमुद्रादिसंस्थानंप्रमाणानितथाग्रहाः ॥ १ ॥ तेषां
चैवप्रमाणंयन्नक्षत्राणांचसंस्थितिः ॥ भूरादयस्तथालोकाःपातालान्यखिलान्यपि ॥ २ ॥ स्वायम्भुवंतथाख्यातंमुनेम
न्वन्तरंमम ॥ तदन्तराण्यहंश्रोतुमिच्छेमन्वन्तराणिवै ॥ मन्वन्तराधिपान्देवानृषींस्तत्तनयान्नृपान् ॥ ३ ॥ मार्कण्डेयउवा
च ॥ ॥ मन्वन्तरंमयाख्यातंतवस्वायम्भुवंचयत् ॥ स्वारोचिषाख्यमन्यत्तुशृणुतस्मादनन्तरम् ॥ ४ ॥ कश्चिद्द्विजाति
प्रवरःपुरेऽभूदरुणास्पदे ॥ वरुणायास्तटेविप्रोरूपेणात्यश्विनावपि ॥ ५ ॥ मृदुस्वभावःसद्वृत्तोवेदवेदाङ्गपारगः ॥ सदा
तिथिप्रियोरात्रावागतानांसमाश्रयः ॥ ६ ॥ तस्यबुद्धिरियंत्वासीदहंपश्येवसुन्धराम् ॥ अतिरम्यवनोद्यानांनानानगरशो
भिताम् ॥ ७ ॥ अथागतोऽतिथिःकश्चित्कदाचित्तस्यवेश्मनि ॥ नानौषधिप्रभावज्ञोमन्त्रविद्याविशारदः ॥ ८ ॥ अभ्य
र्थितस्तुतेनासौश्रद्धापूतेनचेतसा ॥ तस्याचख्यौसदेशांश्चरम्याणिनगराणिच ॥ ९ ॥ नदीवनानिशैलांश्चपुण्यान्यायतना
निच ॥ सततोविस्मयाविष्टःप्राहतंद्विजसत्तमम् ॥ १० ॥ अनेकदेशदर्शित्वेनातिश्रमसमन्वितः ॥ त्वंनातिवृद्धोवयसाना
तिवृत्तश्चयौवनात् ॥ कथमल्पेनकालेनपृथिवीमटसिद्विज ॥ ११ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ मन्त्रौषधिप्रभावेणविप्राप्रतिहता
गतिः ॥ योजनानांसहस्रंहिदिनार्द्धेनव्रजाम्यहम् ॥ १२ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततःसविप्रस्तंभूयःप्रत्युवाचेदमादरा
त् ॥ श्रद्दधानोवचस्तस्यब्राह्मणस्यविपश्चितः ॥ १३ ॥ ममप्रसादंभगवन्कुरुमन्त्रप्रभावजम् ॥ द्रष्टुमेतांमममहीमतीवेच्छात्र

वर्तते ॥ १४ ॥ प्रादात्सब्राह्मणश्चास्मैपादलेपमुदारधीः ॥ अभिमन्त्रयामासदिशंतेनाख्यातांचयत्नतः ॥ १५ ॥ तेनानुलि
प्तपादोऽथसद्विजोद्विजसत्तम ॥ हिमवन्तमगाद्द्रष्टुंनानाप्रस्त्रवणान्वितम् ॥ १६ ॥ सहस्रंयोजनानांहिदिनार्धेनव्रजामिय
तू ॥ आयास्यामीतिसचिन्त्यतदर्द्धेनापरेणहि ॥ १७ ॥ संप्राप्तोहिमवत्पृष्ठंनातिश्रान्ततनुर्द्विज ॥ विचचारततस्तत्रतुहिना
चलभूतले ॥ १८ ॥ पादाक्रान्तेनतस्याथतुहिनेनविलीयता ॥ प्रक्षालितःपादलेपःपरमौषधिसंभवः ॥ १९ ॥ ततोजड
गतिःसोऽथइतश्चेतश्चपर्यटन् ॥ ददर्शातिमनोज्ञानिसानूनिहिमभूभृतः ॥ २० ॥ सिद्धगन्धर्वजुष्टानिकिन्नराभिरतानिच ॥
क्रीडाविहाररम्याणिदेवादीनामितस्ततः ॥ २१ ॥ दिव्याप्सरोगणशतैराकीर्णान्यवलोकयन् ॥ नातृप्यतद्विजश्रेष्ठःप्रोद्भूतपु
लकोमुने ॥ २२ ॥ क्वचित्प्रस्त्रवणाद्भ्रष्टजलपातमनोरमम् ॥ प्रनृत्यच्छिखिकेकाभिरन्यतश्चनिनादितम् ॥ २३ ॥ दात्यूह
कोयष्टिकाद्यैःक्वचिच्चातिमनोहरैः ॥ पुंस्कोकिलकलालापैःश्रुतिहारिभिरन्वितम् ॥ २४ ॥ प्रफुल्लतरुगन्धेनवासितानिलवी
जितम् ॥ मुदायुक्तःसदद्दशेहिमवन्तंमहागिरिम् ॥ २५ ॥ दृष्ट्वाचैतंद्विजसुतोहिमवन्तंमहाचलम् ॥ श्वोद्रक्ष्यामीतिसंचिन्त्यम
तिंचक्रेगृहंप्रति ॥ २६ ॥ विभ्रष्टपादलेपोऽथचिरेणजडितक्रमः ॥ चिन्तयामासकिमिदंमयाऽज्ञानादनुष्ठितम् ॥ २७ ॥ य
दिप्रलेपोनष्टोमेविलीनोहिमवारिणा ॥ शैलोऽतिदुर्गमश्चायंदूरंचाहमिहागतः ॥ २८ ॥ प्रयास्यामिक्रियाहानिमग्निशुश्रूष
णादिकम् ॥ कथमत्रकरिष्यामिसंकटंमहदागतम् ॥ २९ ॥ इदंरम्यमिदंरम्यमित्यस्मिन्वरपर्वते ॥ सक्तदृष्टिरहंतृप्तिंनया
स्येऽब्दशतैरपि ॥ ३० ॥ किन्नराणांकलालापाःसमन्ताच्छ्रोत्रहारिणः ॥ प्रफुल्लतरुगन्धांश्चघ्राणमत्यन्तमृच्छति ॥ ३१ ॥
॥ सुखस्पर्शस्तथावायुःफलानिरसवन्तिच ॥ हरन्तिप्रसभंचेतोमनोज्ञानिसरांसिच ॥ ३२ ॥ एवंगतेतुपश्येयंयदिकंचित्त

 पोनिधिम् ॥ सममोपदिशेन्मार्गंगमनायगृहंप्रति ॥ ३३ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ सएवंचिन्तयन्विप्रोबभ्रामचहिमा
चले ॥ भ्रष्टपादौषधिबलोवैक्लव्यंपरमंगतः ॥ ३४ ॥ तंददर्शभ्रमन्तंचमुनिश्रेष्ठंवरूथिनी ॥ वराप्सरामहाभागामौलेयारू
पशालिनी ॥ ३५ ॥ तस्मिन्दृष्टेततःसाभूद्द्विजवर्येवरूथिनी ॥ मदनाकृष्टहृदयासानुरागाहितत्क्षणात् ॥ ३६ ॥ चिन्त
यामासकोन्वेषरमणीयतमाकृतिः ॥ सफलंमेभवेज्जन्मयदिमांनावमन्यते ॥ ३७ ॥ अहोऽस्यरूपमाधुर्यमहोऽस्यललि
तागतिः ॥ अहोगम्भीरतादृष्टेःकुतोऽस्यसदृशोभुवि ॥ ३८ ॥ दृष्टादेवास्तथादैत्याःसिद्धगन्धर्वपन्नगाः ॥ कथमेकोऽपिना
स्त्यस्यतुल्यरूपोमहात्मनः ॥ ३९ ॥ यथाहमस्मिन्मय्येषसानुरागस्तथायदि ॥ भवेदत्रमयाकार्यस्ततकृतःपुण्यसंचयः॥
॥ ४० ॥ यद्येषमयिसुस्निग्धांदृष्टिमद्यनिपातयेत् ॥ कृतपुण्यानमत्तोऽन्यात्रैलोक्येवनिताततः ॥ ४१ ॥ ॥ मार्कण्डेय
उवाच ॥ ॥ एवंसंचिन्तयन्तीसादिव्ययोषितस्मरातुरा ॥ आत्मानंदर्शयामासकमनीयतराकृतिम् ॥ ४२ ॥ तांतुदृष्ट्वा
द्विजसुतश्चारुरूपांवरूथिनीम् ॥ सोपचारंसमागम्यवाक्यमेतदुवाचह ॥ ४३ ॥ कात्वंकमलगर्भाभेकस्यकिंवानुतिष्ठसि
॥ ब्राह्मणोऽहमिहायातोनगरादरुणास्पदात् ॥ ४४ ॥ पादलेपोऽत्रमेध्वस्तोविलीनोहिमवारिणा ॥ यस्यानुभावादत्राह
मागतोमदिरेक्षणे ॥ ४५ ॥ ॥ वरूथिन्युवाच ॥ ॥ मौलेयाहंमहाभागानाम्नाख्यातावरूथिनो ॥ विचरामिसदैवात्रर
मणीयेमहाचले ॥ ४६ ॥ साहंत्वद्दर्शनाद्विप्रकामवैक्लव्यतांगता ॥ प्रशाधियन्मयाकार्यंत्वदधीनास्मिसांप्रतम् ॥ ४७ ॥
॥ ब्राह्मण उवाच ॥ ॥ येनोपायेनगच्छेयंनिजगेहंशुचिस्मिते ॥ तन्ममाचक्ष्वकल्याणिहानिर्नोऽखिलकर्मणाम् ॥ ४८ ॥

नित्यनैमित्तिकानांतुमहाहानिर्द्विजन्मनः ॥ भवत्यतस्त्वंहभद्रेमामुद्धरहिमालयात् ॥ ४९ ॥ प्रशस्यतेनप्रवासोब्राह्मणा

नांकदाचन ॥ अपराध्यतिमेभीरुदेशदर्शनकौतुकम् ॥ ५० ॥ सतोगृहेद्विजाग्र्यस्यनिष्पत्तिःसर्वकर्मणाम् ॥ नित्यनैमित्ति
कानांचहानिरेवंप्रवासिनः ॥ ५१ ॥ सात्वंकिंबहुनोक्तेनतथाकुरुयशस्विनि ॥ यथानास्तंगतेसूर्येपश्यामिनिजमालयम् ॥ ५२
॥ वरूथिन्युवाच ॥ ॥ मैवंब्रूहिमहाभागमाभूत्सदिवसोमम ॥ मांपरित्यज्ययत्रत्वंनिजगेहमुपैष्यसि ॥ ५३ ॥ अहोरम्यत
रःस्वर्गोनयतोद्विजनन्दन ॥ अतोवयंपरित्यज्यतिष्ठामोऽत्रसुरालयम् ॥ ५४ ॥ सत्वंसहमयाकान्तकान्तेऽत्रतुहिनाचले ॥
रममाणोनमर्त्यानांबान्धवानांस्मरिष्यसि ॥ ५५ ॥ स्रजोवस्त्राण्यलङ्कारान्भक्ष्यभोज्यानुलेपनम् ॥ दास्याम्यत्रतथाहन्ते
स्मरेणवशगाहृता ॥ ५६ ॥ वीणावेणुस्वनंगीतंकिन्नराणांमनोरमम् ॥ अङ्गाल्हादकरोवायुरुष्णान्नमुदकंशुचि ॥ ५७ ॥ म
नोभिलषिताशय्यासुगन्धमनुलेपनम् ॥ इहासतोमहाभागगृहेकिंतेनिजेऽधिकम् ॥ ५८ ॥ इहासतोनैवजराकदाचित्तेभ
विष्यति ॥ त्रिदशानामियंभूमिर्यौवनोपचयप्रदा ॥ ५९ ॥ इत्युक्त्वासानुरागासासहसाकमलेक्षणा ॥ आलिलिङ्गप्रसीदे
तिवदन्तीकलमुन्मनाः ॥ ६० ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ मामांस्प्राक्षीर्व्रजान्यत्रदुष्टेयःसदृशस्तव ॥ मयान्यथायाचितात्वम
न्यथैवाप्युपैषिमाम् ॥ ६१ ॥ सायंप्रातर्हुतंहव्यंलोकान्यच्छतिशाश्वतान् ॥ त्रैलोक्यमेतदखिलंमूढेहव्येप्रतिष्ठितम् ॥ ६२ ॥
तमुपायंसमाचक्ष्वयेनयामिस्वमालयं ॥ ॥ वरूथिन्युवाच ॥ ॥ किंतेनाहंप्रियाविप्ररमणीयोनकिंगिरिः ॥ गन्धर्वान्कि
न्नरादींश्चत्यक्त्वाभीष्टोहिकस्तव ॥ ६३ ॥ निजमालयमप्यस्माद्भवान्यास्यत्यसंशयम् ॥ स्वल्पकालंमयासार्द्धंभुङ्क्ष्वभो
गान्सुदुर्लभान् ॥ ६४ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ अभीष्टागार्हपत्याद्याःसततंमेत्रयोऽग्नयः ॥ रम्यंममाग्निशरणंवेदीविष्ट
रिणीप्रिया ॥ ६५ ॥ ॥ वरूथिन्युवाच ॥ ॥ अष्टावात्मगुणायेहितेषामाद्योदयाद्विज ॥ तांकरोषिकथंनत्वंमयिसद्धर्मपाल

क ॥ ६६ ॥ त्वद्विमुक्तानजीवामितथाप्रीतिमतीत्वयि ॥ नैतद्वदाम्यहंमिथ्याप्रसीदकुलनन्दन ॥ ६७॥ ॥ब्राह्मण
उवाच॥ ॥यदिप्रीतिमतीसत्यंनोपचाराद्ब्रवीषिमाम् ॥ तदुपायंसमाचक्ष्वयेनयामिस्वमालयम्॥ ६८ ॥ ॥ वरूथि
न्युवाच॥ ॥निजमालयमप्यस्माद्भवान्यास्यत्यसंशयम् ॥ स्वल्पकालंमयासार्द्धंभुङ्क्ष्वभोगान्सुदुर्लभान्॥ ६९ ॥
॥ब्राह्मण उवाच॥ ॥नभोगार्थायविप्राणांशस्यतेह्विवरूथिनी ॥ इहक्लेशायविप्राणांचेष्टाप्रेत्यफलप्रदा॥ ७० ॥ वरूथि
न्युवाच ॥ ॥सन्त्राणंम्रियमाणायाममकृत्वापरत्रते ॥ पुण्यस्यैवफलंभाविभोगाश्चान्यत्रजन्मनि ॥ ७१ ॥ एवंचद्वयम
प्यत्रतवोपचयकारणम्॥ प्रत्याख्यानादहंमृत्युंत्वंचपापमवाप्स्यसि॥ ७२ ॥ ॥ब्राह्मण उवाच॥ ॥ परस्त्रियंनाभिलषे
दित्यूचुर्गुरवोमम ॥ तेनत्वांनाभिवाञ्छामिकामंविलपशुष्यवा ॥ ७३॥ ॥मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥इत्युक्त्वासमहाभागः
स्पृष्ट्वापःप्रयतःशुचिः॥ प्राहेदंप्रणिपत्याग्निंगार्हपत्यमुपांशुना॥ ७४ ॥ भगवन्गार्हपत्याग्नेयोनिस्त्वंसर्वकर्मणाम्॥ त्व
त्तआहवनीयोऽग्निर्दक्षिणाग्निश्चनान्यतः॥ ७५॥ युष्मदाप्यायनाद्देवावृष्टिसस्यादिहेतवः॥ भवन्तिसस्यादखिलंजगद्भव
तिनान्यतः॥ ७६ ॥ एवंत्वत्तोभवत्येतद्येनसत्येनवैजगत्॥ तथाहमद्यस्वंगेहंपश्येयंसतिभास्करे ॥ ७७॥ यथावैवैदिकंक
र्मस्वकालेनोज्झितंमया ॥ तेनसत्येनपश्येयंगृहस्थोऽद्यदिवाकरम् ॥ ७८ ॥ यथाचनपरद्रव्येपरदारेचमेमतिः॥ कदाचि
त्साभिलाषाभूत्तथैतत्सिद्धिमेतुमे ॥७९॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेस्वारोचिषेमन्वन्तरेब्राह्मणवाक्यंअष्टपञ्चाशत्तमो० ५८
॥मार्कण्डेयउवाच॥ ॥ एवंतुवदतस्तस्यद्विजपुत्रस्यपावकः॥ गार्हपत्यःशरीरेतुसन्निधानमथाकरोत्॥ १ ॥ तेनचाधि
ष्ठितःसोऽथप्रभामण्डलमध्यगः॥ व्यदीपयततंदेशंमूर्तिमानिवहव्यवाट्॥ २ ॥ तस्यास्तुसुतरांतत्रतादृग्रूपेद्विजन्मनि ॥

अनुरागोऽभवद्विप्रं पश्यन्त्या देवयोषितः ॥ ३ ॥ ततः सोऽधिष्ठितस्तेन हव्यवाहेन तत्क्षणात् ॥ यथापूर्वं तथा गन्तुं प्रवृत्तो द्वि
जनन्दनः ॥ ४ ॥ जगाम चत्वरायुक्तस्तया सास्त्रं निरीक्षितः ॥ आदृष्टिपातात्तन्वङ्ग्या निश्वासोत्कम्पिकन्धरम् ॥ ५ ॥ त
तःक्षणेनैव तदा निजगेहमवाप्य सः ॥ यथाप्रोक्तं द्विजश्रेष्ठश्चकार सकलाः क्रियाः ॥ ६ ॥ अथ सा चारुसर्वाङ्गी तत्रासक्तात्ममा
नसा ॥ निश्वासपरमा निन्ये दिनशेषं तथा निशाम् ॥ ७ ॥ निश्वसन्त्यनवद्याङ्गी हाहेति रुदती मुहुः ॥ मन्दभाग्येति चात्मानं
निनिन्द मदिरेक्षणा ॥ ८ ॥ न विहारे न चाहारे रमणीये न वा वने ॥ न कन्दरेषु रम्येषु सा बबन्ध तदा रतिम् ॥ ९ ॥ चकार रममाणे
च चक्रवाकयुगे स्पृहाम् ॥ मुक्ता तेन वरारोहा निनिन्द निजयौवनम् ॥ १० ॥ क्वागताहमिमं शैलं दुष्टदैवबलात्कृता ॥ क्व च प्राप्तः
समेदृष्टेर्गोचरं तादृशो नरः ॥ ११ ॥ यद्यद्य स महाभागो न मे सङ्गमुपैष्यति ॥ तत्कामाग्निरवश्यं मां क्षपयिष्यति दुःसहः ॥ १२ ॥
रमणीयमभूद्यत्तत्पुंस्कोकिलनिनादितम् ॥ तेन हीनं तदेवैतद्दहतीवाद्य मामलम् ॥ १३ ॥ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ इत्थं सा
मदनाविष्टा जगाम मुनिसत्तमम् ॥ ववृधे च तदा रागस्तस्यास्तस्मिन्प्रतिक्षणम् ॥ १४ ॥ कलिर्नाम्ना तु गन्धर्वः सानुरागो नि
राकृतः ॥ तया पूर्वमभूत्सोऽथ तदवस्थां ददर्श ताम् ॥ १५ ॥ स चिन्तयामास तदा किं न्वेषा गजगामिनी ॥ निश्वासपवनम्ला
नागिरा वक्त्रवरूथिनी ॥ १६ ॥ मुनिशापक्षता किं नु केनचित्किं विमानिता ॥ बाष्पवारिपरिक्लिन्नमियं धत्ते यतो मुखम् ॥ १७ ॥
ततः स दध्यौ सुचिरं तमर्थं कौतुकात्कलिः ॥ ज्ञातवांश्च प्रभावेण समाधेः स यथातथम् ॥ १८ ॥ पुनः स चिन्तयामास तद्विज्ञाय
मुनेः कलिः ॥ ममोपपादितं साधु भाग्यैरेतत्पुराकृतैः ॥ १९ ॥ मयैषा सानुरागेण बहुशः प्रार्थिता सती ॥ निराकृतवती सेय
मद्य प्राप्या भविष्यति ॥ २० ॥ मानुषे सानुरागेयं तत्र तद्रूपधारिणि ॥ रंस्यते मय्यसन्दिग्धं किं कालेन करोमि तत् ॥ २१ ॥ मा

र्कण्डेयउवाच ॥ ॥आत्मप्रभावेणततस्तस्यरूपंद्विजन्मनः॥ कृत्वाचचारयत्रास्तेनिषण्णासावरूथिनी ॥२२॥ सातंदृष्ट्वा
वरारोहाकिंचिदुत्फुल्ललोचना॥ समेत्यप्राहतन्वङ्गीप्रसीदेतिपुनःपुनः॥२३॥ त्वयात्यक्तानसन्देहःपरित्यक्ष्यामिजीवितम्
तत्राधर्मःकष्टतरःक्रियालोपोभविष्यति ॥ २४ ॥ मयासमेत्यरम्येऽस्मिन्महात्मन्वनकन्दरे ॥ मत्परित्राणजंधर्ममवश्यं
प्रतिपत्स्यसे ॥ २५॥ आयुषःसावशेषंमेनूनमस्तिमहामते ॥ निवृत्तस्तेननूनंत्वंहृदयाह्लादकारकः॥ २६॥ कलिरुवाच ॥
किंकरोमिक्रियाहानिर्भवत्यत्रसतोमम ॥ त्वमप्येवंविधंवाक्यंब्रवीषितनुमध्यमे॥ २७ ॥ तदहंसङ्कटंप्राप्तोयद्ब्रवीमिकरोषि
तत्॥ यदिस्यात्सङ्गमोमेऽद्यभवत्यासहनान्यथा ॥ २८॥ ॥वरूथिन्युवाच ॥ ॥प्रसीदयद्ब्रवीषित्वंतत्करोमिनतेमृ
षा॥ ब्रवीम्येतदनाशङ्कंयत्तेकार्यंमयाधुना॥ २९॥ कलिरुवाच ॥ ॥नाद्यसंभोगसमयेद्रष्टव्योऽहंत्वयावने॥ निमीलिता
क्ष्याःसंसर्गस्तवसुभ्रुमयासह॥ ३०॥ ॥वरूथिन्युवाच॥ ॥एवंभवतुभद्रंतेयथेच्छसितथास्तुतत्॥ मयासर्वप्रकारंहि
वशेस्थेयंतवाधुना॥ ३१॥ ॥इति श्रीमार्कण्डेयपुराणेस्वारोचिषेमन्वन्तरेएकोनषष्टितमोऽध्यायः॥ ५९॥ ॥छ॥
॥मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ ततःसहतयासोऽथररामगिरिसानुषु॥ फुल्लकाननहृद्येषुमनोज्ञेषुसरःसुच॥ १॥ कन्दरेषुचर
म्येषुनिम्नगापुलिनेषुच॥ मनोज्ञेषुतथान्येषुदेशेषुमुदितोद्विज ॥ २॥ वह्निनाधिष्ठितस्यासोद्यद्रूपंतस्यतेजसा॥ अचिन्त
यद्भोगकालेनिमीलितविलोचना॥ ३॥ ततःकालेनसागर्भमवापमुनिसत्तम ॥ गन्धर्ववीर्य्यतोरूपंचिन्तनाच्चद्विजन्मनः॥
॥ ४॥ तांगर्भधारिणींसोऽथसान्त्वयित्वावरूथिनीम्॥ विप्ररूपधरोयातस्तयाप्रीत्याविसर्जितः॥ ५॥ जज्ञेसबालोद्युति ॥१०३॥
मानुज्ज्वलन्निवविभावसुः॥ स्वरोचिभिर्यथासूर्य्योभासयन्सकलादिशः॥ ६॥ स्वरोचिभिर्यतोभातिभास्वानिवसबाल

कः ॥ ततःस्वरोचिरित्येवंनाम्नाख्यातोबभूवसः ॥ ७ ॥ ववृधेचमहाभागोवयसानुदिनंतथा ॥ गुणैश्चैश्वर्ययथाबालःकला
भिःशशलाञ्छनः ॥ ८ ॥ सजग्राहधनुर्वेदंवेदांश्चैवयथाक्रमम् ॥ विद्याश्चैवमहाभागस्तदायौवनगोचरः ॥ ९ ॥ मन्दराद्रौक
दाचित्सविचरंश्चारुचेष्टितः ॥ ददर्शैकांतदाकन्यांगिरिप्रस्थेभयातुराम् ॥ १० ॥ त्रायस्वेतिनिरीक्ष्यैनंसातदावाक्यमब्र
वीत् ॥ माभैषीरितिसप्राहभयविप्लुतलोचनाम् ॥ ११ ॥ किमेतदितितेनोक्तेवीरवाक्येमहात्मना ॥ ततःसाकथयामासश्वा
साक्षेपप्लुताक्षरम् ॥ १२ ॥ कन्योवाच ॥ ॥ अहमिन्दीवराख्यस्यसुताविद्याधरस्यवै ॥ नाम्नामनोरमाजातासुतायांमरु
धन्वनः ॥ १३ ॥ मन्दारविद्याधरजासखीममविभावरी ॥ कलावतीचाप्यपरासुतापारस्यवैमुनेः ॥ १४ ॥ ताभ्यांसहमया
यातंकैलासतटमुत्तमम् ॥ तत्रदृष्टोमुनिःकश्चित्तपसातिकृशाकृतिः ॥ १५ ॥ क्षुत्क्षामकण्ठोनिस्तेजादूरपाताक्षितारकः ॥
मयावहसितःक्रुद्धःसतदामांशशापह ॥ १६ ॥ क्षामक्षामस्वरःकिंचित्कंपिताधरपल्लवः ॥ त्वयावहसितोयस्मादनार्य्येदुष्ट
तापसि ॥ १७ ॥ तस्मात्त्वामचिरेणैवराक्षसोऽभिभविष्यति ॥ दत्तेशापेमत्सखीभ्यांसतुनिर्भर्त्सितोमुनिः ॥ १८ ॥ धि
कृतेब्राह्मण्यमक्षान्त्याहतंतेनिखिलंतपः ॥ अमर्षणैर्धर्षितोऽसितपसानातिकर्शितः ॥ १९ ॥ क्षान्त्यास्पदंवैब्राह्मण्यंक्रोध
संयमनंतपः ॥ एतच्छ्रुत्वाददौशापंतयोरप्यमितद्युतिः ॥ २० ॥ एकस्याःकुष्ठमङ्गेषुभाव्यन्यस्यास्तथाक्षयः ॥ तयोस्तथैव
तज्जातंयथोक्तंतेनतत्क्षणात् ॥ २१ ॥ ममाप्येवंमहद्रक्षःसमुपैतिपदानुगम् ॥ नश्रृणोषिमहानादंतस्यादूरेऽपिगर्जतः २२॥
तृतीयमद्यदिवसंयन्मेपृष्ठंनमुंचति ॥ अस्त्रग्रामस्यसर्वस्यहृदयज्ञाहमद्यते ॥ २३ ॥ तंप्रयच्छामिमांरक्षरक्षसोऽस्मान्महा
मते ॥ प्रादात्स्वायम्भुवस्यादौस्वयंरुद्रःपिनाकधृक् ॥ २४ ॥ स्वायम्भुवोवसिष्ठायसिद्धवर्यायदत्तवान् ॥ तेनापिदत्तंम

न्मातुःपित्रेचित्रायुधायवै ॥ २५ ॥ प्रादादौद्वाहिकंसोऽपिमत्पित्रेश्वशुरःस्वयम् ॥ मयापिशिक्षितंवीरसकाशाद्बालयापि
तुः ॥ २६ ॥ हृदयंसकलास्त्राणामशेषारिपुनाशनम् ॥ तदिदंगृह्यतांशीघ्रमशेषास्त्रपरायणम् ॥ २७ ॥ ततोजहिदुरात्मानमेनं
राक्षसमागतम् ॥ २८ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ तथेत्युक्तेततस्तेनवार्य्युपस्पृश्यतस्यतत् ॥ अस्त्राणांहृदयंप्रादात्सरहस्य
निवर्तनम् ॥ २९॥ एतस्मिन्नन्तरेरक्षस्तत्तदाभीषणाकृति ॥ नर्दमानंमहानादमाजगामत्वरान्वितम् ॥ ३० ॥ मयाभिभूता
किंत्राणमुपैतिद्रुतमेहिमे ॥ भक्षायकिंचिरेणेतिब्रुवाणंतद्ददर्शसः ॥ ३१॥ स्वरोचिश्चिन्तयामासदृष्ट्वातंसमुपागतम् ॥ गृह्णा
त्वेषवचःसत्यंतस्यास्त्वितिमहामुनेः ॥ ३२ ॥ जग्राहसमुपेत्यैनांत्वरयासोऽपिराक्षसः ॥ त्राहित्राहीतिकरुणंविलपन्तींसुम
ध्यमाम् ॥ ३३ ॥ ततःस्वरोचिःसंक्रुद्धश्चण्डास्त्रमतिभैरवम् ॥ दृष्ट्वानिवेश्यतद्रक्षोददर्शानिमिषेक्षणः ॥ ३४ ॥ तदाभिभूतःस
तदातामुत्सृज्यनिशाचरः ॥ प्रसीदशाम्यतामस्त्रंश्रूयतांचेत्यभाषत ॥ ३५ ॥ मोक्षितोऽहंत्वयाशापादतिघोरान्महाद्युते ॥
प्रदत्तादतितीव्रेणब्रह्ममित्रेणधीमता ॥ ३६ ॥ उपकारोनमेत्वत्तोमहाभागाधिकोऽपरः ॥ येनाहंसुमहाकष्टान्महाशापाद्वि
मोक्षितः ॥ ३७ ॥ स्वरोचिरुवाच ॥ ॥ ब्रह्ममित्रेणमुनिनाकिन्निमित्तंमहात्मना ॥ शप्तस्त्वंकीदृशश्चैवशापोदत्तोऽभवत्पु
रा ॥ ३८ ॥ राक्षसउवाच ॥ ॥ ब्रह्ममित्रोऽष्टधाभिन्नमायुर्वेदमधीतवान् ॥ त्रयोदशाधिकारंचप्रगृह्याथर्वणोद्विजः ॥ ३९ ॥
अहंचेन्दीवराक्षेतिख्यातोऽस्याजनकोऽभवम् ॥ विद्याधरपतेःपुत्रोनलनाभस्यखड्गिनः ॥ ४० ॥ मयाचयाचितःपूर्वंब्रह्म
मित्रोऽभवन्मुनिः ॥ आयुर्वेदमशेषंमेभगवन्दातुमर्हसि ॥ ४१ ॥ यदातुबहुशोवीरप्रश्रयावनतस्यमे ॥ नप्रादाद्याचितोवि

द्यामायुर्वेदात्मिकांमम ॥ ४२ ॥ शिष्येभ्योददतस्तस्यमयान्तर्धानगेनहि ॥ आयुर्वेदात्मिकाविद्यागृहीताभूत्तदानघ ॥ ४३ ॥

गृहीतायांतुविद्यायांमासैरष्टाभिरन्तरात् ॥ ममातिहर्षादभवद्धासोऽतीवपुनःपुनः ॥ ४४॥ प्रत्यभिज्ञायमांहासान्मुनिःको
पसमान्वितः ॥ विकम्पिकन्धरःप्राहमामिदंपरुषाक्षरम् ॥ ४५ ॥ राक्षसेनेवयस्मान्मेत्वयाऽदृश्येनदुर्मते ॥ हृताविद्यावहास
श्चमामवज्ञायवैकृतः ॥४६॥ तस्मात्त्वंराक्षसःपापमच्छापेननिराकृतः ॥ भविष्यसिनसन्देहःसप्तरात्रेणदारुणः॥४७॥इत्यु
क्तेप्रणिपाताद्यैरुपचारैःप्रसादितः ॥ समामाहपुनर्विप्रस्तत्क्षणान्मृदुमानसः ॥४८ ॥ यन्मयोक्तमवश्यंतद्भाविगन्धर्वनान्य
था ॥ किन्तुत्वंराक्षसीभूत्वापुनःस्वंप्राप्स्यसेवपुः ॥४९॥ नष्टस्मृतिर्यदाक्रुद्धःस्वमपत्यंचिखादिषुः ॥ निशाचरत्वेगन्तासि
तदस्त्रानलतापितः ॥५०॥ पुनःसंज्ञामवाप्यस्वामवाप्स्यसिनिजंवपुः ॥ तथैवस्वमधिष्ठानंलोकेगन्धर्वसंज्ञिते ॥५१॥ सो
ऽहंत्वयामहाभागमोक्षितोऽस्मान्महाभयात् ॥ निशाचरत्वाद्यद्वीरतेनमेप्रार्थनांकुरु ॥ ५२॥ इमांतेतनयांभार्यांप्रयच्छामिप्र
तीच्छतां॥आयुर्वेदश्चसकलस्त्वष्टाङ्गोयोमयाततः ॥ मुनेःसकाशात्संप्राप्तस्तंगृह्णीष्वमहामते ॥ ५३ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥
इत्युक्त्वाप्रददौविद्यांसचद्दिव्याम्बरोज्ज्वलः॥ स्रग्भूषणधरोदिव्यंपौराणंवपुरास्थितः॥५४॥दत्त्वाविद्यांततःकन्यांसदातुमु
पचक्रमे ॥ तमाहसातदाकन्याजनितारंस्वरूपिणम् ॥ ५५ ॥ अनुरागोममाऽप्यत्रताताऽतीवमहात्मनि ॥ दर्शनादेवसंजातो
विशेषेणोपकारिणि ॥ ५६॥ किन्त्वेषामेसखीसाचमत्कृतेदुःखपीडिते ॥ अतोनाभिलषेभोगान्भोक्तुमेतेनवैसमम् ॥५७॥
पुरुषैरपिनोशक्याकर्तुमित्थंनृशंसता ॥ स्वभावरुचिरैर्माद्दक्कथंयोषित्करिष्यति ॥ ५८ ॥ साहंयथातेदुःखार्त्तेमत्कृतेकन्य
केपितः॥ तथास्थास्यामिदुःखार्त्तातच्छोकानलतापिता ॥ ५९ ॥स्वरोचिरुवाच ॥ ॥ आयुर्वेदप्रसादेनतेकरिष्येपुनर्न
वे॥सख्यौतवमहाशोकंसमुत्सृज्यसुमध्यमे ॥ ६० ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततःपित्रास्वयंदत्तांतांकन्यांसविधानतः ॥ उप

येमेगिरौतस्मिन्स्वरोचिश्चारुलोचनाम् ॥६१॥ दत्तांतुतांतदाकन्यामभिशान्त्यचभाविनीम् ॥जगामदिव्ययागत्यागन्धर्वः
स्वपुरंततः ॥ ६२ ॥ सचापिसहितस्तन्व्यातदुद्यानंतदाययौ ॥ कन्यकायुगलंयत्रतच्छापोत्थगदातुरम् ॥६३॥ ततस्तयोः
सतत्त्वज्ञोरोगघ्नैरौषधैरसैः ॥ चकारनीरुजेदेहेस्वरोचिरपराजितः ॥ ६४ ॥ ततोऽतिशोभनेकन्येविमुक्तेव्याधितःशुभे ॥
स्वकान्त्योज्ज्योतिदिग्भागंचक्रातेतन्महीधरम् ॥६५॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेस्वारोचिषेमन्वन्तरेषष्ठितमोऽध्यायः॥६०
॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ एवंविमुक्तरोगातुकन्यकातंमुदान्विता ॥ स्वरोचिषमुवाचेदंश्रृणुष्ववचनंप्रभो ॥ १ ॥ मन्दारवि
द्याधरजानाम्नाख्याताविभावरी ॥ उपकारिन्स्वमात्मानंप्रयच्छामिप्रतीच्छमाम् ॥ २ ॥ विद्यांचतुभ्यंदास्यामिसर्वभूतरु
तानिते ॥ ययाभिव्यक्तिमेष्यन्तिप्रसादप्रवणोभव ॥ ३ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ एवमस्त्वितितेनोक्तेधर्मज्ञेनस्वरोचिषा॥
द्वितीयातुतदाकन्याइदंवचनमब्रवीत् ॥ ४ ॥ कुमारब्रह्मचार्यासीत्पारोनामपितामम ॥ ब्रह्मर्षिःसुमहाभागोवेदवेदाङ्गपा
रगः ॥ ५ ॥ तस्यपुंस्कोकिलालापरमणीयेमधौपुरा ॥ आजगामाप्सरोभ्याशंप्रख्यातापुञ्जिकास्थला ॥ ६ ॥ कामवैक्लव्य
तांनीतःसतदामुनिपुङ्गवः ॥ तत्संयोगेऽहमुत्पन्नातस्यामत्रमहाचले ॥ ७ ॥ विहायमांगतासाचमातास्मिन्निर्जनेवने ॥ बा
लामेकांमहीपृष्ठेव्यालश्वापदसंकुले॥८॥ततःकलाभिःसोमस्यवर्द्धन्तीभिरहःक्षये॥आप्यायमानाहरहोवृद्धिंयातास्मिसत्त
म ॥ ९ ॥ ततःकलावतीत्येतन्ममनाममहात्मना ॥ गृहीतायाःकृतंपित्रागन्धर्वेणशुभात्मना ॥ १० ॥ नदत्ताहंतदातेनया
चितेनमहात्मना ॥ देवारिणानिशासुप्तस्ततोमेघातितःपिता ॥ ११ ॥ ततोऽहमतिनिर्वेदादात्मव्यापादनोद्यता ॥ निवारि
ताशम्भुपत्न्यासत्यासत्यप्रतिश्रवा ॥ १२ ॥ माशुचःसुभ्रुभर्त्तातेमहाभागोभविष्यति ॥ स्वरोचिर्नामपुत्रश्चमनुस्तस्यभ

विष्यति ॥ १३ ॥ आज्ञांचनिधयःसर्वेकरिष्यंतितवाहृताः ॥ यथाभिलषितंवित्तंप्रदास्यन्तिचतेशुभे ॥ १४ ॥ यस्यावत्सेत्र
भावेणविद्यायास्तांगृहाणमे ॥ पद्मिनीनामविद्येयंमहापद्माभिपूजिता ॥ १५ ॥ इत्याहमांदक्षसुतासतीसत्यपरायणा ॥
स्वरोचिस्त्वंध्रुवंदेवीनान्यथासावदिष्यति ॥ १६ ॥ साहंप्राणप्रदायाद्यतांविद्यांस्त्वंतथावपुः ॥ प्रयच्छामिप्रतीच्छत्वंप्रसाद
सुमुखोभव ॥ १७ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ एवमस्त्वितितामाहसतुकन्यांकलावतीम् ॥ विभावर्याःकलावत्याःस्निग्धद
ष्ट्यानुमोदितः ॥ १८ ॥ जग्राहचततःपाणीसतयोरमरद्युतिः ॥ नदत्सुदेवतूर्येषुनृत्यन्तीष्वप्सरःसुच ॥ १९ ॥ ॥ इति
श्रीमार्कण्डेयपुराणेस्वारोचिषेमन्वन्तरेएकषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६१ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥
॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततःसताभिःसहितःपत्नीभिरमरद्युतिः ॥ ररामतस्मिन्शैलेन्द्रेरम्यकानननिर्झरे ॥ १ ॥ सर्वोप
भोगरत्नानिमधूनिमधुराणिच ॥ निधयःसमुपाजन्हुःपद्मिन्यावशवर्तिनः ॥ २ ॥ स्त्रजोवस्त्राण्यलङ्कारानूगन्धाढ्यमनुलेपन
म् ॥ आसनान्यतिशुभ्राणिकांचनानियथेच्छया ॥ ३ ॥ सौवर्णानिमहाभागकरकान्भाजनानिच ॥ तथाशय्याश्चविविधा
दिव्यैरास्तरणैर्युताः ॥ ४ ॥ एवंसताभिःसहितोदिव्यगन्धाधिवासिते ॥ ररामस्वरुचिर्भाभिर्भासितेवरपर्वते ॥ ५ ॥ ता
श्चापिसहतेनेतिलेभिरेमुदमुत्तमाम् ॥ रममाणायथास्वर्गेतथातत्रशिलोच्चये ॥ ६ ॥ कलहंसीजगादैकांचक्रवाकींजलेसती
म् ॥ तस्यतासांचललितेसम्बन्धेचस्पृहावती ॥ ७ ॥ धन्योऽयमतिपुण्योऽयंयोऽयंयौवनगोचरः ॥ दयिताभिःसहैताभिर्भु
ङ्क्तेभोगानभीप्सितान् ॥ ८ ॥ सान्तयौवनिनःश्लाघ्यास्तत्पत्न्योनातिशोभनाः ॥ जगत्यामल्पकाःपत्न्यःपतयश्चातिशो
भनाः ॥ ९ ॥ अभीष्टाकस्यचित्कान्ताकान्तःकस्याश्चिदीप्सितः ॥ परस्परानुरागाढ्यंदाम्पत्यमतिदुर्लभम् ॥ १० ॥ ध

न्योऽयंदयिताभीष्टोत्येताश्चास्यातिवल्लभाः ॥ परस्परानुरागोहिधन्यानामेवजायते ॥ ११ ॥ एतन्निशम्यवचनंकलहंसी
समीरितम् ॥ उवाचचक्रवाकीतांनातिविस्मितमानसा ॥ १२ ॥ नायंधन्योयतोलज्जानान्यस्त्रीसन्निकर्षतः ॥ अन्यांस्त्रियम
यंभुङ्क्तेनसर्वास्वस्यमानसम् ॥ १३ ॥ चित्तानुरागएकस्मिन्नधिष्ठानेयतःसखि ॥ ततोतिप्रीतिमानेषभार्यासुभविताक
थम् ॥ १४ ॥ एतानदयिताःपत्युर्नैतासांदयितःपतिः ॥ विनोदमात्रमेवैतायथापरिजनोऽपरः ॥ १५ ॥ एतासांचयदीष्टोऽयं
तत्किंप्राणान्नमुंचति ॥ आलिङ्ग्यपरांकान्तांध्यातोवैकान्तयान्यया ॥ १६ ॥ विद्याप्रदानमूल्येनक्रीतोह्येषसुभृत्यवत् ॥
प्रवर्त्ततोनहिप्रेमसमंबह्वीषुतिष्ठति ॥ १७ ॥ कलहंसिपतिर्धन्योममधन्याहमेवच ॥ यस्यैकस्यांचिरंचित्तंयस्याश्चैकत्रसंस्थि
तम् ॥ १८ ॥ (बहुपत्नीपतिर्लोकशरणंपुण्यपापयोः ॥ गृहाशनासनाद्यैश्चभूषणैःश्चसहागमैः ॥ १९ ॥ विभ्रमैःक्रियमाणो
हियुज्यतेमहदेनसा॥ज्येष्ठांकनीयभावेनकनिष्ठांज्येष्ठतांनयेत् ॥ २० ॥ गुरवेतुवरंदत्वाहुत्वान्यांसमियांयथा॥ऊढयासहक
र्त्तव्यानित्यनैमित्तिकीःक्रियाः ॥ २१ ॥ जगादाथान्यभावेनपापीयान्जायतेनरः ॥) मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ सर्वसत्त्वरुत
ज्ञोऽसौस्वरोचिरपराजितः ॥ २२ ॥ निशम्यलज्जितोदध्यौसत्यमेवहिनानृतम् ॥ ततोवर्षशतेयातेरममाणोमहागिरौ ॥ र
ममाणःसमन्ताभिर्ददर्शपुरतोमृगम् ॥ २३ ॥ सुस्निग्धपीनावयवंमृगोयूथविहारिणम् ॥ वासिताभिःस्वरूपाभिर्मृगीभिः
परिवारितम् ॥ २४ ॥ आकृष्टघ्राणपुटकाजिघ्रन्तीस्तास्ततोमृगीः ॥ उवाचसमृगोऽलंवोलज्जात्यागेनगम्यताम् ॥ २५ ॥
नाहंस्वरोचिस्तच्छीलोनचैवाहंसुलोचनाः ॥ निर्लज्जावहवःसन्तितादृशास्तत्रगच्छत ॥ २६ ॥ एकात्वनेकानुगतायथाहा
सास्पदंजने ॥ अनेकाभिस्तथैवैकोभोगदृष्ट्यानिरीक्षितः ॥ २७ ॥ तस्यधर्मक्रियाहानिरहन्यहनिजायते ॥ सक्तोऽन्यभा

र्यया चान्यकामासक्तः सदैवसः ॥ २८ ॥ यस्तादृशोऽन्यस्तच्छीलः परलोकपराङ्मुखः ॥ तंकामयतभद्रंवोनाहंतुल्यः स्व
रोचिषा ॥ २९ ॥ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयपुराणेस्वारोचिषेमन्वन्तरे द्विषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६२ ॥ ॥ ६७ ॥
॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ एवंनिरस्यमानास्ताहरिणेनमृगाङ्गनाः ॥ श्रुत्वास्वरोचिरात्मानंमेनेसपतितंयथा ॥ १ ॥ त्यागे
चकारचमनःसतासांमुनिसत्तम ॥ चक्रवाकीमृगप्रोक्तोमृगचर्याजुगुप्सितः ॥ २ ॥ समेत्यताभिर्भूयश्चवर्द्धमानमनोभवः ॥
आक्षिप्तनिर्वेदकथोरेमेवर्षशतानिषट् ॥ ३ ॥ किन्तुधर्माविरोधेनकुर्वन्धर्माश्रिताः क्रियाः ॥ भुङ्क्तेस्वरोचिर्विषयान्सहताभि
रुदारधीः ॥ ४ ॥ ततश्चजज्ञिरेतस्यत्रयःपुत्राःस्वरोचिषः ॥ विजयोमेरुनन्दश्चप्रभावश्चमहाबलः ॥ ५ ॥ मनोरमाचविज
यंप्रासूतेन्दीवरात्मजा ॥ विभावरीमेरुनन्दंप्रभावंचकलावती ॥ ६ ॥ पद्मिनीनामयाविद्यासर्वभोगोपपादिका ॥ सतेषांतत्र
भावेणपिताचक्रेपुरत्रयम् ॥ ७ ॥ प्राच्यांतुविजयंनामकामरूपेनगोत्तमे ॥ विजयायसुतायादौसददौपुरमुत्तमम् ॥ ८ ॥ उदीच्यां
मेरुनंदस्यपुरींनन्दवतीमिति ॥ ख्यातांचकारप्रोत्तुङ्गवप्रप्राकारमालिनीम् ॥ ९ ॥ कलावतीसुतस्यापिप्राभवस्यनिवेशितम् ॥
पुरंतालमितिख्यातंदक्षिणापथमाश्रितम् ॥ १० ॥ एवंनिवेश्यपुत्रान्सपुरेषुपुरुषर्षभः ॥ रेमेताभिःसमंविप्रमनोज्ञास्वद्रिभूमि
षु ॥ ११ ॥ एकदातुगतोऽरण्येविहरन्सधनुर्द्धरः ॥ चकर्षधनुरालोक्यवराहमतिदूरगम् ॥ १२ ॥ अथाहकाचिदभ्येत्यतंतदाहरि
णाङ्गना ॥ मय्येवपात्यतांबाणःप्रसीदेतिपुनःपुनः ॥ १३ ॥ किमनेनहतेनाद्यमामाशुविनिपातय ॥ त्वयानिपातितोबाणोदुःखा
न्मांमोक्षयिष्यति ॥ १४ ॥ स्वरोचिरुवाच ॥ ॥ नतेशरीरंसरुजमस्माभिरुपलक्ष्यते ॥ किन्नुतत्कारणंयेनत्वंप्राणान्हातुमि
च्छसि ॥ १५ ॥ मृग्युवाच ॥ ॥ अन्यास्वासक्तहृदयेयस्मिंश्चेतःकृतास्पदम् ॥ ममतेनविनामृत्युरौषधंकिमिहापरम् ॥

॥१६॥स्वरोचिरुवाच॥ ॥कस्त्वांनाभिलषेद्भीरुसानुरागासिकुत्रवा॥ यदप्राप्तौनिजान्प्राणान्परित्यक्तुंव्यवस्यसि॥१७॥
॥मृग्युवाच॥ ॥त्वामेवेच्छामिभद्रंतेत्वयामेऽपहृतंमनः॥ वृणोम्यहमतोमृत्युंमयिबाणोनिपात्यताम्॥१८॥ स्वरोचि
रुवाच॥ ॥त्वंमृगीचंचलापाङ्गीनररूपधरावयम्॥ कथंत्वयासमंयोगोमद्विधस्यभविष्यति॥१९॥ ॥मृग्युवाच॥
यदिसापेक्षितंचित्तंमयितेमांपरिष्वज॥ यदिवासाधुचित्तंतेकरिष्यामियथेप्सितम्॥२०॥ एतावताहंभवताभविष्याम्यतिमा
निता॥ मार्कण्डेयउ०॥ आलिलिङ्गततस्तांसस्वरोचिर्हरिणाङ्गनाम्॥२१॥तेनचालिङ्गितासद्यःसाभूद्दिव्यवपुर्धरा॥ततःस
विस्मयाविष्टःकात्वमित्यभ्यभाषत॥२२॥ साचास्मैकथयामासप्रेमलज्जाजडाक्षरम्॥ अहमभ्यर्थितादेवैःकाननस्यास्यदे
वता॥२३॥ उत्पादनीयोहिमनुस्त्वयामयिमहामते॥ प्रीतिमत्यांमयिसुतंभूर्लोकपरिपालकम्॥२४॥ तमुत्पादयदेवानां
त्वामहंवचनाद्वदे॥मार्कण्डेयउ०॥ततःसतस्यांतनयंसर्वलक्षणलक्षितम्॥२५॥तेजस्विनमिवात्मानंजनयामासतत्क्षणात्॥
जातमात्रस्यतस्याथदेववाद्यानिसस्वनुः॥जगुर्गन्धर्वपतयोननृतुश्चाप्सरोगणाः॥२६॥सिषिचुःशीकरैर्मेघाऋषयश्चतपोध
नाः॥२७॥देवाश्चपुष्पवर्षंचमुमुचुश्चसमन्ततः॥तस्यतेजःसमालोक्यनामचक्रेपितास्वयम्॥२८॥ द्युतिमानितियेनास्यते
जसाभासितादिशः॥ सबालोद्युतिमान्नाममहाबलपराक्रमः॥२९॥ स्वरोचिषःसुतोयस्मात्तस्मात्स्वारोचिषोऽभवत्॥सचा
पिविचरन्रम्येकदाचिद्गिरिनिर्झरे॥३०॥ स्वरोचिर्ददृशेहंसंनिजपत्नीसमन्वितम्॥उवाचसतदाहंसींसाभिलाषांपुनःपुनः॥
॥३१॥ उपसंह्रियतामात्माचिरंतेक्रीडितंमया॥ किंसर्वकालंभोगैस्तेआसन्नंचरमंवयः॥३२॥ परित्यागस्यकालोमेतव
चापिजलेचरि॥ हंस्युवाच॥ ॥अकालःकोहिभोगानांसर्वंभोगात्मकंजगत्॥ ३३॥ यज्ञाःक्रियन्तेभोगार्थंब्राह्मणैःसं

यतात्मभिः ॥ दृष्टादृष्टांस्तथाभोगान्वाञ्छमानाविवेकिनः ॥ ३४ ॥ दानानिचप्रयच्छन्तिपूर्तान्धर्मांश्चकुर्वते ॥ सत्वंने
च्छसिकिंभोगान्भोगश्रेष्ठफलंनृणाम् ॥ ३५ ॥ विवेकिनांतिरश्चांचकिंपुनःसंयतात्मनाम् ॥ ॥हंसउवाच ॥ ॥ भोगे
ष्वासक्तचित्तानांपरमार्थान्विितामतिः ॥ भविष्यतिकदासङ्गमुपेतानांचबन्धुषु ॥ ३६ ॥ पुत्रमित्रकलत्रेषुसक्ताःसीदन्तिजन्त
वः ॥ सरःपङ्कार्णवेमग्नाजीर्णावनगजाइव ॥ ३७ ॥ किंनपश्यसिवाभद्रेजातसङ्गस्वरोचिषम् ॥ आबाल्यात्कामसंसक्तंमग्नं
स्नेहाम्बुकर्दमे ॥ ३८ ॥ यौवनेऽतीवभार्यासुसाम्प्रतंपुत्रनप्तृषु ॥ स्वरोचिषोमनोमग्नमुद्धारंप्राप्स्यतेकुतः ॥ ३९ ॥ नाहंस्वरोचिष
स्तुल्यःस्त्रीवश्योवाजलेचरि ॥ विवेकवांश्चभोगानांनिवृत्तोऽस्मिचसाम्प्रतम् ॥ ४० ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ स्वरोचिरेतदाकर्ण्य
जातोद्वेगःखगेरितम् ॥ आदायभार्यास्तपसेययावन्यत्तपोवनम् ॥ ४१ ॥ तत्रतप्त्वातपोघोरंसहताभिरुदारधीः ॥ जगा
मलोकानमलान्निवृत्ताखिलकल्मषः ॥ ४२ ॥ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयपुराणेस्वारोचिषेमन्वन्तरेत्रिषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६३ ॥
॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ ततःस्वारोचिषंनाम्नाद्युतिमन्तंप्रजापतिम् ॥ मनुंचकारभगवांस्तस्यमन्वन्तरंशृणु ॥ १ ॥ त
त्रान्तरेतुयेदेवामुनयस्तत्सुताश्चये ॥ भूपालाःक्रोष्टुकेयेतान्गदतस्त्वंनिशामय ॥ २ ॥ देवाःपारावतास्तत्रतथैवतुषिताद्वि
ज ॥ स्वारोचिषेऽन्तरेचेन्द्रोविपश्चिदितिविश्रुतः ॥ ३ ॥ ऊर्ज्जस्तम्बस्तथाप्राणोदत्तोलिर्ऋषभस्तथा ॥ निश्चरश्चार्ववीरांश्च
तत्रसप्तर्षयोऽभवन् ॥ ४ ॥ चैत्रकिंपुरुषाद्याश्चसुतास्तस्यमहात्मनः ॥ सप्तासन्सुमहावीर्याःपृथिवीपरिपालकाः ॥ ५ ॥
तस्यमन्वन्तरंयावत्तावत्तद्वंशविस्तरे ॥ भुक्तेयमवनिःसर्वाद्वितीयंवैतदन्तरम् ॥ ६ ॥ स्वरोचिषस्तुचरितंजन्मस्वारोचिष
स्यच ॥ निशम्यमुच्यतेपापैःश्रद्दधानोहिमानवः ॥ ७ ॥ इतिश्रीमार्क० स्वारोचिषसमाप्तिर्नामचतुःषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६४ ॥

॥ क्रौष्टुकिरुवाच ॥ ॥ भगवन्कथितंसर्वंविस्तरेणत्वयामम ॥ स्वरोचिषस्तुचरितंजन्मस्वारोचिषस्यतु ॥ १ ॥ यातुसा पद्मिनीनामविद्याभोगोपपादिका ॥ तत्संश्रयायेनिधयस्तान्मेविस्तरतोवद ॥ २ ॥ अष्टौयेनिधयस्तेषांस्वरूपंद्रव्यसंस्थितिः ॥ भवताभिहितंसम्यक्श्रोतुमिच्छाम्यहंगुरो ॥ ३ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ पद्मिनीनामयाविद्यालक्ष्मीस्तस्याश्चदेवता ॥ तदाधाराश्चनिधयस्तन्मेनिगदतःशृणु ॥ ४ ॥ यत्रमद्मामहापद्मौतथामकरकच्छपौ ॥ मुकुंदोनंदकश्चैवनीलःशङ्खोऽष्टमोनिधिः ॥ ५ ॥ सत्यामृद्धौभवन्त्येतेसिद्धिस्तेषांहिजायते ॥ एतेह्यष्टौसमाख्यातानिधयस्तवक्रौष्टुके ॥ ६ ॥ देवतानांप्रसादेनसाधुसंसेवनेनच ॥ एभिरालोकितंवित्तंमानुषस्यसदामुने ॥ ७ ॥ यादृक्स्वरूपंभवतितन्मेनिगदतःशृणु ॥ पद्मोनामनिधिःपूर्वंसयस्यभवतिद्विज ॥ ८ ॥ सतस्यतत्सुतानांचतत्पौत्राणांचनित्यशः ॥ दाक्षिण्यसारःपुरुषस्तेनचाधिष्ठितोभवेत् ॥ ९ ॥ सत्त्वाधारोमहाभोगोयतोऽसौसात्त्विकोनिधिः ॥ सुवर्णरूप्यताम्रादिधातूनांचपरिग्रहम् ॥ १० ॥ करोत्यतितरांसोऽथतेषांचक्रयविक्रयम् ॥ करोतिचतथायज्ञान्दक्षिणांचप्रयच्छति ॥ ११ ॥ (संपादयतिकामांश्चसर्वानेवयथाक्रम् ॥)सभांदेवनिकेतांश्चसकारयतितन्मनाः ॥ सत्त्वाधारोनिधिश्चान्योमहापद्मइतिश्रुतः ॥ १२ ॥ सत्त्वप्रधानोभवतितेनचाधिष्ठितोनरः ॥ करोतिपद्मरागादिरत्नानांचपरिग्रहम् ॥ १३ ॥ मौक्तिकानांप्रवालानांतेषांचक्रयविक्रयान् ॥ ददातियोगशीलेभ्यस्तेषामावसथांस्तथा ॥ १४ ॥ सकारयतितच्छीलःस्वयमेवचजायते ॥ तत्प्रसूतास्तथाशीलाःपुत्रपौत्रक्रमेणच ॥ १५ ॥ पूर्वर्द्धिमात्रःसप्तासौपुरुषांश्चनमुंचति ॥ तामसोमकरोनामनिधिस्तेनावलोकितः ॥ १६ ॥ पुरुषोऽथतमःप्रायःसुशीलोऽपिहिजायते ॥ बाणखड्गर्ष्टिधनुषांचमणांचपरिग्रहम् ॥ १७ ॥ दर्शनानांचकुरुतेयातिमैत्रींचराजभिः ॥ ददा

तिशौर्यंवृत्तीनांभूभुजांयेचतत्प्रियाः ॥ १८ ॥ क्रयविक्रयेचशस्त्राणांनान्यत्रप्रीतिमेतिच ॥ एकस्यैवभवत्येपनरस्यनसुता
नुगः ॥ १९ ॥ द्रव्यार्थंदस्युतोनाशंसंग्राममेवापिसव्रजेत् ॥ कच्छपश्चनिधिर्योऽसौनरस्तेनाभिवीक्षितः॥२०॥ तमःप्रधानो
भवतियतोऽसौतामसोनिधिः ॥ व्यवहारानशेषांस्तुपुण्यजातैःकरोतिच ॥ २१ ॥ कर्मस्थानखिलांश्चैवनविश्वसितिकस्य
चित् ॥ समस्तानियथाङ्गानिसंहरत्येवकच्छपः ॥२२ ॥ तथाविष्टभ्यरत्नानितिष्ठत्याकुलमानसः॥ नददातिनवाभुङ्क्तेतद्वि
नाशभयाकुलः ॥ २३ ॥ निधानमुर्व्यांकुरुतेनिधिःसोऽप्येकपूरुषः ॥ रजोगुणमयश्चान्योमुकुंदोनामयोनिधिः ॥ २४ ॥
नरोऽवलोकितस्तेनतद्गुणोभवतिद्विज ॥ वीणावेणुमृदङ्गनामातोद्यस्यपरिग्रहम् ॥ २५ ॥ करोतिगायतांवित्तंनृत्यतांचप्र
यच्छति ॥ बन्दिमागधसूतानांविटानांलास्यपाठिनाम् ॥ २६ ॥ ददात्यहर्निशंभोगान्भुङ्क्तेतैश्चसमंद्विज ॥ कुलटासुरति
श्चास्यभवत्यन्यैश्चतद्विधैः ॥ २७ ॥ प्रयातिसङ्गमेकंचयंनिधिर्भजतेनरम् ॥ रजस्तमोमयश्चान्योनन्दोनाममहानिधिः २८॥
उपैतिस्तम्भमधिकंनरस्तेनावलोकितः ॥ समस्तधातुरत्नानांपुण्यधान्यादिकस्यच॥२९॥परिग्रहंकरोत्येषतथैवक्रयविक्र
यम् ॥ आधारःस्वजनानांचआगताभ्यागतस्यच ॥ ३० ॥ सहतेनापमानोक्तिंस्वल्पामपिमहामुने ॥ स्तूयमानश्चमहतीं
प्रीतिंबध्नातियच्छति ॥ ३१॥ यंयमिच्छतिवैकामंमृदुत्वमुपयातिच ॥ बह्व्योभार्य्याभवन्त्यस्यसूतिमत्योऽतिशोभनाः ३२॥
भजतेसप्तचनराान्निधिर्नन्दोऽनुवर्तते ॥ प्रवर्द्धमानोऽथनरमष्टभागेनसत्तम ॥ ३३ ॥ दीर्घायुष्ट्वंचसर्वेषांपुरुषाणांप्रयच्छति॥
बन्धूनामेवभरणंयेचदूराद्रुपागताः ॥ ३४ ॥ तेषांकरोतिवैनन्दःपरलोकेनचादृतः ॥ भवत्यस्यनचस्नेहःसहवासिषुजाय
ते ॥ ३५ ॥ पूर्वमित्रेषुशैथिल्यंप्रीतिमन्यैःकरोतिच ॥ तथैवसत्त्वरजसीयोबिभर्त्तिमहानिधिः ॥ ३६ ॥ सनीलसंज्ञस्तत्सङ्गी

नरस्तच्छीलवान्भवेत् ॥ वस्त्रकार्पासधान्यादिफलपुष्पपरिग्रहम् ॥ ३७ ॥ मुक्ताविद्रुमशङ्खानांशुक्त्यादीनांतथामुने ॥ का
ष्ठादीनांकरोत्येषयच्चान्यज्जलसम्भवम् ॥ ३८ ॥ क्रयविक्रयमन्येषांनान्यत्ररमतेमनः ॥ तडागान्पुष्करिण्योऽथतथारामा
न्करोतिच ॥ ३९ ॥ बन्धंचसरितांवृक्षांस्तथारोपयतेनरः ॥ अनुलेपनपुष्पादिभोगभुग्वाभिजायते ॥ ४० ॥ त्रिपौरुषश्चा
पिनिधिर्नीलोनामैषजायते ॥ रजस्तमोमयश्चान्यःशङ्खसंज्ञोहियोनिधिः ॥ ४१ ॥ तेनापिनीयतेविप्रतद्गुणित्वंनिधीश्वरः ॥
एकस्यैवभवत्येषनरंनान्यमुपैतिच ॥ ४२ ॥ यस्यशङ्खोनिधिस्तस्यस्वरूपंक्रौष्टुकेशृणु ॥ एकएवात्मनासृष्टमन्नंभुङ्क्तेतथा
म्बरम् ॥ ४३ ॥ कदन्नभुक्परिजनोनचशोभनवस्त्रधृक् ॥ नददातिसुहृद्भार्य्याभ्रातृपुत्रस्नुषादिषु ॥ ४४ ॥ स्वपोषणपरःश
ङ्खीनरोभवतिसर्वदा ॥ इत्येतेनिधयःख्यातानराणामर्थदेवताः ॥ ४५ ॥ मिश्रावलोकनान्मिश्राःस्वभावफलदायिनः ॥ य
थाख्यातस्वभावस्तुभवत्येवविलोकनात् ॥ सर्वेषामाधिपत्येचश्रीरेषांद्विजपद्मिनी ॥ ४६ ॥ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणे
निधिवर्णनंनामपंचषष्टितमोध्यायः ॥ ६५ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥
॥ क्रौष्टुकिरुवाच ॥ ॥ विस्तरात्कथितंब्रह्मन्ममस्वारोचिषंत्वया ॥ मन्वन्तरंतथैवाष्टौयेपृष्टानिधयोमया ॥ १ ॥ स्वाय
म्भुवंपूर्वमेवमन्वन्तरमुदाहृतम् ॥ मन्वन्तरंतृतीयंमेकथयोत्तमसंज्ञितम् ॥ ५ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ उत्तानपादपुत्रोऽ
भूदुत्तमोनामनामतः ॥ सुरुच्यास्तनयःख्यातोमहाबलपराक्रमः ॥ ३ ॥ धर्मात्माचमहात्माचपराक्रमधनोनृपः ॥ अतीत्य
सर्वभूतानिबभौभानुपराक्रमः ॥ ४ ॥ समःशत्रौचमित्रेचपरेपुत्रेचधर्मवित् ॥ दुष्टेचयमवत्साधौसोमवच्चमहामुने ॥ ५ ॥
बाभ्रव्यांबहुलांनामउपयेमेसधर्मवित् ॥ उत्तानपादतनयःशचीमिन्द्रइवोत्तमः ॥ ६ ॥ तस्यामतीवतस्यासीद्द्विजवर्य्यमनः

सदा ॥ स्नेहवच्छशिनोयद्वद्रोहिण्यांनिहितास्पदम् ॥ ७ ॥ अन्यप्रयोजनासक्तिमुपैतिनहितन्मनः ॥ स्वप्नेचैवतदालम्बिम
नोऽभूत्तस्यभूभृतः ॥ ८ ॥ सचतस्याःसुचार्वङ्ग्यादर्शनादेवपार्थिवः ॥ ददाहलोचनैर्गात्रेगात्रस्पर्शश्चतन्मयः ॥ ९ ॥ श्रो
त्रोद्वेगकरंवाक्यंप्रियमप्यवनीपतेः ॥ तस्यापिभूरिसन्मानंमेनेपरिभवंततः ॥ १० ॥ अवमेनेस्रजंदत्तांशुभान्याभरणानि
च ॥ उत्तस्थावर्धपीतेवपिबतोऽस्यवरासवम् ॥ ११ ॥ भुञ्जताचनरेन्द्रेणक्षणमात्रंकरेधृता ॥ बुभुजेस्वल्पकंभक्ष्यंद्विजनाति
मुदावती ॥ १२ ॥ एवंतस्यानुकूलस्यनानुकूलामहात्मनः ॥ प्रभूततरमत्यर्थंचक्रेरागंमहीपतिः ॥ १३ ॥ अथपानगतोभू
पःकदाचित्तांमनस्विनीम् ॥ सुराभृतंपानपात्रंग्राहयामाससादरः ॥ १४ ॥ पश्यतांभूमिपालानांवारमुख्यासमन्वितः ॥
प्रगीयमानोमधुरैर्गेयगायनतत्परैः ॥ १५ ॥ सातुनेच्छतितत्पात्रमादातुंतत्पराङ्मुखी ॥ समक्षमवनीशानांततःक्रुद्धःस
पार्थिवः ॥ १६ ॥ उवाचद्वाःस्थमाहूयनिश्वसन्नुरगोयथा ॥ निराकृतस्तयादेव्याप्रिययापतिरप्रियः ॥ १७ ॥ द्वाःस्थै
नांदुष्टहृदयामादायविजनेवने ॥ परित्यजाशुनैतत्तेविचार्यंवचनंमम ॥ १८ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततोनृपस्यवच
नमविचार्यमवेक्ष्यसः ॥ द्वाःस्थस्तत्याजतांसुभ्रूमारोप्यस्यन्दनेवने ॥ १९ ॥ साचतंविपिनेत्यागंनोतातेनमहीभृता ॥ अपश्य
मानातंमेनेपरंकृतमनुग्रहम् ॥ २० ॥ सोऽपितत्रानुरागार्तिदह्यमानात्ममानसः ॥ औत्तानपादिर्भूपालोनान्यांभार्यामवि
न्दत ॥ २१ ॥ सस्मारतांसुचार्वङ्गीमहर्निशमनिर्वृतः ॥ चकारचनिजंराज्यंप्रजाधर्मेणपालयन् ॥ २२ ॥ प्रजाःपालयतस्त
स्यपितुःपुत्रानिवौरसान् ॥ आगत्यब्राह्मणःकश्चिदिदमाहार्त्तमानसः ॥ २३ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ महाराजभृशार्त्तोऽस्मि
श्रूयतांगदतोमम ॥ नृणामार्तिपरित्राणमन्यतोननराधिपात् ॥ २४ ॥ ममभार्याप्रसुप्तस्यकेनाप्यपहृतानिशि ॥ गृहद्वारम

नुद्घाट्यतांसमानेतुमर्हसि ॥ २५ ॥ राजोवाच ॥ ॥ नवेत्सिकेनापहृताक्ववानीतातुसाद्विज ॥ यतामिविग्रहेकस्यकुतोवा
प्यानयामिताम् ॥ २६ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ तथैवस्थगितेद्वारिप्रसुप्तस्यगृहेमम ॥ हृताहिभार्याकिंकेनेत्येतद्विज्ञायते
भवान् ॥ २७ ॥ त्वंरक्षितानोनृपतेषड्भागादानवेतनः ॥ धर्मस्यतेननिश्चिन्ताःस्वपन्तिमनुजानिशि ॥ २८ ॥ राजोवाच ॥
नतेदृष्टामयाभार्यायादृग्रूपाचदेहतः ॥ वयश्चैवसमाख्याहिकिंशीलाब्राह्मणीचते ॥ २९ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ कठोरनेत्रासा
त्युच्चाह्रस्वबाहुःकृशानना ॥ (लंबोदरींह्रस्वस्फिजंतथाह्रस्वस्तनींनृप)॥ विरूपरूपाभूपालननिन्दामितथैवताम् ॥ ३० ॥
वाचिभूपातिपरुषानसौम्यासाचशीलतः ॥ इत्याख्यातामयाभार्यासाकरालनिरीक्षणा ॥ ३१ ॥ मनागतीतंभूपालतस्या
श्चप्रथमंवयः ॥ तादृग्रूपाहिमेभार्यासत्यमेतन्मयोदितम् ॥ ३२ ॥ राजोवाच ॥ ॥ अलंतेब्राह्मणतयाभार्यामन्यांददा
मिते ॥ सुखायभार्याकल्याणीदुःखहेतुर्हितादृशी ॥ ३३ ॥ अल्पाकुरूपताविप्रकारणंशीलमुत्तमम् ॥ रूपशीलविहीनायात्या
ज्यातेन्येनसाहृता ॥ ३४ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ रक्ष्याभार्यामहीपालइतिचश्रुतिरुत्तमा ॥ भार्यायांरक्षमाणायांप्रजाभवति
रक्षिता ॥ ३५ ॥ आत्माहिजायतेतस्यांसारक्ष्यातोनरेश्वर ॥ प्रजायांरक्षमाणायामात्माभवतिरक्षितः ॥ ३६ ॥ तस्यामरक्ष
माणायांभवितावर्णसङ्करः ॥ सपातयेन्महीपालपूर्वान्स्वर्गादधःपितॄन् ॥ ३७ ॥ (अनुज्ञायगुरुंराजन्दत्वान्यांजातवेदसे ॥
॥ ३८ ॥ समिधंतुमयाभार्यावृतेयंकर्कशायतः ॥ कथमेतांविहायान्यभार्ययासहसंचरे ॥ ३९ ॥ गृह्यधर्मोयतोब्रह्मप्राप्यते
शाश्वतंनरैः ॥ पूर्वोढयातुधर्मेणगृहीकुर्वन्नसीदति ॥ ४० ॥ त्यक्त्वातांचक्रियांकुर्वन्नैवकर्मफलंलभेत् ॥ अग्निनासहयानूनमा
जगामगृहंशुभा ॥ ४१ ॥ धर्मस्यग्रहणेसातुपूर्वोढैवप्रशस्यते ॥ शठायाश्चारणात्तस्याजायतेवर्णसङ्करः ॥ ४२ ॥)धर्महानि

श्चानुदिनमभार्यस्यभवेन्मम ॥ नित्यक्रियाणांविभ्रंशात्सचापिपतनायमे ॥ ४३ ॥ तस्यांचपृथिवीपालभवित्रीनमसन्त
तिः ॥ तवषड्भागदात्रीसाभवित्रीधर्महेतुकी ॥ ४४ ॥ तदेतत्तेमयाख्यातापत्नीयामेहृताप्रभो ॥ तांसमानयरक्षायांभवान
धिकृतोयतः ॥ ४५ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ सतस्यैवंवचःश्रुत्वाविमृष्यचनरेश्वरः ॥ सर्वोपकरणैर्युक्तमारुरोहमहारथम् ॥
॥४६॥ इतश्चेतश्चतेनासौपरिबभ्राममेदिनीम् ॥ ददर्शचमहारण्येतापसाश्रममुत्तमम् ॥ ४७ ॥ अवतीर्यचतत्रासौप्रविश्यद
दृशेमुनिम् ॥ कौश्यांवृष्यांसमासीनंज्वलन्तमिवतेजसा ॥४८॥ सदृष्ट्वानृपतिंप्राप्तंसमुत्थायत्वरान्वितः ॥ संमान्यस्वागतेनै
वशिष्यमाहार्घ्यमानय ॥४९॥ तमाहशिष्यःशनकैर्दातव्योऽर्घ्योऽस्यकिंमुने ॥ तदाज्ञापयसंचिन्त्यतवाज्ञांहिकरोम्यहम् ॥
ततोऽवगतवृत्तान्तोभूपतेस्तस्यसद्विजः ॥ सम्भाषासनदानेनचक्रेसम्मानमात्मवान् ॥ ५० ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ किंनिमि
त्तमिहायातोभवान्किन्तेचिकीर्षितम् ॥ उत्तानपादतनयंवेद्मित्वामुत्तमंनृप ॥ ५१ ॥ राजोवाच ॥ ॥ ब्राह्मणस्यगृहाद्भा
र्याकेनाप्यपहृतामुने ॥ अविज्ञातस्वरूपेणतामन्वेष्टुमिहागतः ॥ ५२ ॥ पृच्छामियत्तेतन्मेत्वंप्रणतस्यानुकम्पया ॥ अभ्या
गतस्याथगृहंभगवन्वक्तुमर्हसि ॥ ५३ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ पृच्छमामवनीपालयत्प्रष्टव्यमशङ्कितः ॥ वक्तव्यंचेत्तवमया
कथयिष्यामितत्त्वतः ॥ ५४ ॥ राजोवाच ॥ ॥ गृहागतायर्योमत्यंप्रथमेदर्शनेमुने ॥ त्वयासमुद्यतोदातुंकथंसोऽर्घ्योनिव
र्तितः ॥ ५५ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ त्वद्दर्शनेनरभसादाज्ञप्तोऽयंमयानृप ॥ यदातदाहमेतेनशिष्येणप्रतिबोधितः ॥ ५६ ॥ ए
षवेत्तिजगत्यत्रमत्प्रसादादनागतम् ॥ यथाहंसमतीतंचवर्त्तमानंचसर्वतः ॥ ५७ ॥ आलोच्याज्ञापयेत्युक्तेततोज्ञातंमयापि
तत् ॥ ततोनदत्तवानर्घ्यमहंतुभ्यंविधानतः ॥ ५८ ॥ सत्यंराजंस्त्वमर्घ्यार्हःकुलेस्वायम्भुवस्यच ॥ तथापिनार्घ्ययोग्यंत्वां

मन्यामोवयमुत्तमम् ॥ ५९ ॥ राजोवाच ॥ ॥ किंकृतंहिमयाब्रह्मन्नूज्ञानादज्ञानतोऽपिवा ॥ येनत्वत्तोऽर्घ्यमर्हामिनाहम
भ्यागतश्चिरात् ॥ ६० ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ किंविस्मृतंतेयत्पत्नीत्वयात्यक्ताचकानने ॥ परित्यक्तस्तयासार्द्धंत्वयाधर्मोन्नृ
पाखिलः ॥ ६१ ॥ पक्षेणकर्मणोहान्याप्रयात्यस्पृशतांनरः ॥ किमत्रवार्षिकीयस्यहानिस्तेनित्यकर्मणः ॥ ६२ ॥ पत्न्यानु
कूलयाभाव्यंयथाशीलेऽपिभर्त्तरि ॥ दुःशीलापितथाभार्य्यापोषणीयानरेश्वर ॥ ६३ ॥ प्रतिकूलाहिसापत्नीतस्यविप्रस्यया
हृता ॥ तथापिधर्मकामोऽसौत्वामुद्योतितवान्नृप ॥ ६४ ॥ चलतःस्थापयस्यन्यान्स्वधर्मेषुमहीपते ॥ त्वांस्वधर्माद्विचलितं
कोऽपरःस्थापयिष्यति ॥ ६५ ॥ (द्वीपेकडंगरीयेवाराज्ञिचान्यायवर्तिनि ॥ पापकृत्सुचविद्वत्सुनियंताजंतुरत्रकः ॥) मार्कण्डे
य उवाच ॥ ॥ विलक्ष्यःसमहीपालइत्युक्तस्तेनधीमता ॥ तथेत्युक्त्वाचपप्रच्छहृतांपत्नींद्विजन्मनः ॥ ६६ ॥ भगवन्केन
नीतासापत्नीविप्रस्यकुत्रवा ॥ अतीतानागतंवेत्तिजगत्यवितथंभवान् ॥ ६७ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ तांजहाराद्रितनयोब
लाकोनामराक्षसः ॥ द्रक्ष्यतेचाद्यतांभूपउत्पलावतकेवने ॥ ६८ ॥ गच्छसंयोजयाशुत्वंभार्ययाहिद्विजोत्तमम् ॥ मापापा
स्पदतांयातुत्वमिवासौदिनेदिने ॥ ६९ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेऔत्तमेमन्वन्तरेऋषिदर्शनंनामषट्षष्टितमोऽध्यायः ॥ ६६ ॥
॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ अथारुरोहस्वरथंप्रणिपत्यमहामुनिम् ॥ तेनाख्यातंवनंतच्चप्रययावुत्पलावतम् ॥ १ ॥ यथाख्या
तस्वरूपांचभार्य्यांभर्त्रांद्विजस्यताम् ॥ भक्षयन्तींददर्शाथश्रीफलानिनरेश्वरः ॥ २ ॥ पप्रच्छचकथंभद्रेत्वमेतद्वनमागता ॥
स्फुटंब्रवीहिवैशालेरपिभार्य्यासुशर्मणः ॥ ३ ॥ ब्राह्मण्युवाच ॥ ॥ सुताहमतिरात्रस्यद्विजस्यवनवासिनः ॥ पत्नीविशा
लपुत्रस्ययस्यनामत्वयोदितम् ॥ ४ ॥ साहंहृताबलाकेनराक्षसेनदुरात्मना ॥ प्रसुप्ताभवनस्यान्तर्भ्रातृमातृवियोजिता ॥ ५ ॥

भस्मीभवतुतद्रक्षोयेनास्म्येवंवियोजिता ॥ मात्राभ्रातृभिरन्यैश्चतिष्ठाम्यत्रसुदुःखिता ॥ ६ ॥ अस्मिन्वनेऽतिगहनेऽनेनानी
ताहमुज्झिता ॥ नवेद्मिकारणंकिंतन्नोपभुङ्क्तेनखादति ॥ ७ ॥ राजोवाच ॥ ॥ अपितत्तुज्ञायतेरक्षस्त्वामुत्सृज्यक्ववैगत
म् ॥ अहंभर्त्रातवैवात्रप्रेषितोद्विजनन्दिनि ॥ ८ ॥ ब्राह्मण्युवाच ॥ ॥ अस्यैवकाननस्यान्तःसतिष्ठतिनिशाचरः ॥ प्रविश्य
पश्यतुभवान्नबिभेतिततोयदि ॥ ९ ॥ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ प्रविवेशततःसोऽथतयावर्त्मनिदर्शिते ॥ ददृशेपरिवारेण
समवेतंचराक्षसम् ॥ १० ॥ दृष्टमात्रेततस्तस्मिंस्त्वरमाणःसराक्षसः ॥ दूरादेवमहींमूर्ध्नास्पृशन्पादान्तिकंययौ ॥ ११ ॥
॥ राक्षसउवाच ॥ ॥ ममात्रागच्छतागेहंप्रसादस्तेमहान्कृतः ॥ प्रशाधिकिंकरोम्येषवसामिविषयेतव ॥ १२ ॥ अर्घ्यंचे
मंप्रतीच्छत्वंस्थीयतांचेदमासनम् ॥ वयंभृत्याभवान्स्वामीदृढमाज्ञापयस्वमाम् ॥ १३ ॥ राजोवाच ॥ ॥ कृतमेवत्वया
सर्वंसर्वामेपचितिःकृता ॥ किमर्थंब्राह्मणवधूस्त्वयानीतानिशाचर ॥ १४ ॥ नेयंसुरूपासन्त्यन्याभार्यार्थंचेद्धृतात्वया ॥
भक्ष्यार्थंचेत्कथंनात्तात्वयैतत्कथ्यतांमम ॥ १५ ॥ राक्षस उवाच ॥ ॥ नवयंमानुषाहाराअन्येतेनृपराक्षसाः ॥ सुकृतस्य
फलंयत्तुतदश्नीमोवयंनृप ॥ १६ ॥ (सुकृतस्यफलंयत्तुतत्तेवक्ष्याम्यहंनृप ॥ राक्षसींयोनिमापन्नःक्रूरांलोकभयंकरीं ॥)स्वभा
वंचमनुष्याणांयोषितांचविमानिताः ॥ नामिषंचसमश्नीमोनवयंजन्तुखादकाः ॥ १७ ॥ यदस्माभिर्नृणांक्षान्तिर्भुक्ताक्रु
ध्यन्तितेतदा ॥ भुक्तेदुष्टस्वभावेचगुणवन्तोभवन्तिच ॥ १८ ॥ सन्तिनःप्रमदाभूपरूपेणाप्सरसांसमाः ॥ राक्षस्यस्तासुति
ष्ठत्सुमानुषीषुरतिःकथम् ॥ १९ ॥ राजोवाच ॥ ॥ यद्येषानोपभोगायनाहारायनिशाचर ॥ गृहंप्रविश्यविप्रस्यतत्किमे
षाहृतात्वया ॥ २० ॥ राक्षसउवाच ॥ ॥ मन्त्रवित्सद्विजश्रेष्ठोयज्ञेयज्ञेगतस्यमे ॥ रक्षोघ्नमन्त्रपठनात्करोत्युच्चाटनंन्

प ॥ २१ ॥ वयंबुभुक्षितास्तस्यमन्त्रोच्चाटनकर्मणा ॥ क्षयामःसर्वयज्ञेषुसङ्क्राव्विभ्भवतिद्विजः ॥ २२॥ ततोऽस्माभिरिदं
तस्यवैकल्यमुपपादितम् ॥ पत्न्याविनापुमानिज्याकर्मयोग्योनजायते ॥ २३ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ वैकल्योच्चारणा
त्तस्यब्राह्मणस्यमहामतेः ॥ ततःसराजातिभृशंविषण्णःसमजायत ॥२४॥ वैकल्यमेषविप्रस्यवदन्मामेवनिन्दति ॥ अनर्ह
मर्घस्यचगांसोऽप्याहमुनिसत्तमः ॥ २५ ॥ वैकल्यंतस्यविप्रस्यराक्षसोऽप्याहमेयथा ॥ अपत्नीकतयासोऽहंसङ्कटंमहदा
स्थितः ॥ २६ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ एवंचिन्तयतस्तस्यपुनरप्याहराक्षसः ॥ प्रणामनम्रोराजानंबद्धांजलिपुटोमुने ॥
॥ २७॥ नरेन्द्राज्ञाप्रदानेनप्रसादःक्रियतांमम ॥ भृत्यस्यप्रणतस्येत्थंयुष्मद्विषयवासिनः ॥ २८ ॥ राजोवाच ॥ ॥ स्व
भावंवयमश्वोमस्त्वयोक्तंयन्निशाचर ॥ तदर्थिनोवयंयेनकार्येणशृणुतन्मम ॥ २९ ॥ अस्यास्त्वयाद्यब्राह्मण्यादौःशील्यमु
पभुज्यताम् ॥ येनत्वयात्तदौःशील्यातद्विनीताभवेदियम् ॥ ३० ॥ नीयतांयस्यभार्य्येयंतस्यवेश्मनिशाचर ॥ अस्मिन्कृ
तेकृतंसर्वंगृहमभ्यागतस्यमे ॥ ३१ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ ततःसराक्षसस्तस्याःप्रविश्यान्तःस्वमायया ॥ भक्षयामा
सदौःशील्यंनिजशक्त्यानृपाज्ञया ॥ ३२ ॥ दौःशील्येनातिरौद्रेणपत्नीतस्यद्विजन्मनः ॥ तेनसासम्परित्यक्तातमाहजगती
पतिम् ॥ ३३ ॥ स्वकर्मफलपाकेनभर्तुस्तस्यमहात्मनः ॥ वियोजिताहंतद्धेतुरयमासीन्निशाचरः ॥ ३४ ॥ नास्यदोषोनवा
तस्यममभर्तुर्महात्मनः ॥ ममैवदोषोनान्यस्यस्वकृतंह्युपभुज्यते॥३५॥अन्यजन्मनिकस्यापिविप्रयोगःकृतोमया॥सोऽयं
मयाप्युपगतःकोदोषोऽस्यमहात्मनः ॥ ३६ ॥ राक्षसउवाच ॥ ॥ प्रापयामितवादेशादिमांभर्तृगृहंप्रभो ॥ यदन्यत्कर
णीयंतेतदाज्ञापयपार्थिव ॥ ३७ ॥ राजोवाच ॥ ॥ अस्मिन्कृतेकृतंसर्वंत्वयामरजनीचर ॥ आगन्तव्यंचतेवीरकार्य्यका

लेस्मृतेनमे ॥ ३८ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ तथेत्युक्त्वातुतद्रक्षस्तामादायद्विजाङ्गनाम् ॥ निन्येभर्तृगृहंशुद्धांदौःशील्या
पगमात्तदा ॥ ३९ ॥ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेऔत्तममन्वन्तरे ब्राह्मणभार्यानयनंनामसप्तषष्टितमोध्यायः ॥ ६७ ॥
॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ तांप्रेषयित्वाराजापिस्वभर्तृगृहमङ्गनाम् ॥ चिन्तयामासनिःश्वस्यकिमत्रसुकृतंभवेत् ॥ १ ॥
अनर्घयोग्यताकष्टंसयामाहमहामनाः ॥ वैकल्यंविप्रमुद्दिश्यतथाहार्यंनिशाचरः ॥२॥ सोऽहंकथंकरिष्यामित्यक्तापत्नीमया
हिसा ॥ अथवाज्ञानदृष्टिंतंपृच्छामिमुनिसत्तमम् ॥३॥ संचिन्त्येत्थंसभूपालःसमारुह्यचतंरथम् ॥ ययौयत्रसधर्मात्मात्रिका
लज्ञोमहामुनिः ॥ ४ ॥ अवरुह्यरथात्सोऽथतंसमेत्यप्रणम्यच ॥ यथावृत्तंसमाचख्यौराक्षसेनसमागमम् ॥ ५॥ ब्राह्मण्याद
र्शनंचैवदौःशील्यापगमंतथा ॥ प्रेषणंभर्तृगेहेचकार्यमागमनेचयत् ॥ ६ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ ज्ञातमेतन्मयापूर्वंयत्कृतंतेन
राधिप ॥ कार्यमागमनेचैवमत्समीपेतवाखिलम् ॥ ७ ॥ प्रष्टुंमामिहकिंकार्यंमयेत्युद्विग्नमानसः ॥ त्वमागतोमहीपालश्शृणु
कार्यंचयत्त्वया ॥ ८ ॥ पत्नीधर्मार्थकामानांकारणंप्रबलंनृणाम् ॥ विशेषतश्चधर्मस्यसत्यक्तस्त्यजताहिताम् ॥ ९ ॥ अपत्नी
कोनरोभूपनयोग्योनिजकर्मणाम् ॥ ब्राह्मणःक्षत्रियोवापिवैश्यःशूद्रोऽपिवानृप ॥ १० ॥ त्यजताभवतापत्नींनशोभनमनुष्ठि
तम् ॥ अत्याज्योहियथाभर्त्तास्त्रीणांभार्यातथानृणाम् ॥ ११ ॥ राजोवाच ॥ ॥ भगवन्किंकरोम्येषविपाकोममकर्मणा
म् ॥ नानुकूलानुकूलस्ययस्मात्त्यक्तातततोमया ॥ १२॥ यद्यत्करोतिततत्क्षान्तंदह्यमानेनचेतसा ॥ भगवंस्तद्वियोगार्तिविभी
तेनान्तरात्मना ॥ १३॥ साम्प्रतंतुवनेत्यक्तानवेद्मिक्वनुसागता ॥ भक्षितावापिविपिनेसिंहव्याघ्रनिशाचरैः ॥ १४॥ ऋषिरुवा
च ॥ ॥ नभक्षितासाभूपालसिंहव्याघ्रनिशाचरैः ॥ सात्वविप्लुतचारित्रासाम्प्रतंतुरसातले ॥ १५ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ सा

नीताकेनपातालमास्तेसाऽदूषिताकथम् ॥ अत्यद्भुतमिदंब्रह्मन्यथावद्वक्तुमर्हसि ॥ १६ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ पातालेना
गराजोऽस्तिप्रख्यातश्चकपोतकः ॥ तेनदृष्टात्वयात्यक्ताभ्रममाणामहावने ॥ १७ ॥ सारूपशालिनीतेनसानुरागेणपार्थिव ॥
वेदितार्थेनपातालंनीतासायुवतीतदा ॥ १८ ॥ ततस्तस्यसुतासुभ्रूर्नन्दानाममहीपते ॥ भार्यामनोरमाचास्यनागराजस्य
धीमतः ॥ १९ ॥ तयामातुःसपत्नीयंसाभवित्रीतिशोभना ॥ दृष्टास्वगेहंसानीतागुप्ताचान्तःपुरेशुभा ॥ २० ॥ यदातुया
चितानन्दानददातिनृपोत्तरम् ॥ मूकाभविष्यसीत्याहतदातांतनयांपिता ॥ २१ ॥ एवंशप्तासुतातेनसाचास्तेतत्रभूपते ॥ नीता
तेनोरगेन्द्रेणधृताततसुतयासती ॥ २२ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततोराजापरंहर्षमवाप्यतमपृच्छत ॥ द्विजवर्यस्वदौ
र्भाग्यकारणंदयितांप्रति ॥ २३ ॥ राजोवाच ॥ भगवन्सर्वलोकस्यमयिप्रीतिरनुत्तमा ॥ किन्नुतत्कारणंयेनस्वपत्नीनातिव
त्सला ॥ २४ ॥ ममचासावतीवेष्टाप्राणेभ्योऽपिमहामुने ॥ साचमांप्रतिदुःशीलाब्रूहितत्कारणंद्विज ॥ २५ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥
पाणिग्रहणकालेत्वंसूर्यभौमशनैश्चरैः ॥ शुक्रवाचस्पतिभ्यांचतवभार्यावलोकिता ॥ २६ ॥ तन्मुहूर्तेऽभवच्चन्द्रस्तस्याःसो
मसुतस्तथा ॥ परस्परविपक्षौतौततःपार्थिवतेभृशम् ॥ २७ ॥ तद्गच्छत्वंस्वधर्मेणपरिपालयमेदिनीम् ॥ पत्नीसहायःसर्वा
श्चकुरुधर्मवतीःक्रियाः ॥ २८ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इत्युक्तेप्रणिपत्यैनमारुह्यस्यन्दनंततः ॥ उत्तमःपृथिवीपालःआ
जगामनिजंपुरम् ॥ २९ ॥ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयपुराणेऔत्तममन्वन्तरेअष्टषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६८ ॥ ॥ ६९ ॥
॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततःस्वनगरंप्राप्यतंददर्शद्विजंनृपः ॥ समेतंभार्ययाचैवशीलवत्यामुदान्वितम् ॥ १ ॥ ब्राह्मण ॥११३॥
उवाच ॥ ॥ राजवर्यकृतार्थोऽस्मियतोधर्मोहिरक्षितः ॥ धर्मज्ञेनेहभवताभार्यामानयतामम ॥ २ ॥ राजोवाच ॥ ॥ कृ

तार्थस्त्वंद्विजश्रेष्ठनिजधर्मानुपालनात् ॥ वयंसङ्कटिनोविप्रयेषांपत्नीनवेश्मनि ॥ ३ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ नरेन्द्रसाहिवि
पिनेभक्षिताश्वापदैर्यदि ॥ क्रोधस्यवशमागम्यधर्मोनावेक्षितस्त्वया ॥ अलंतयाकिमन्यस्यानपाणिर्गृह्यतेत्वया ॥ संति
राज्ञागृहेकन्याःशोभनानृपनंदन ॥ ४ ॥ राजोवाच ॥ नभक्षितामेदयिताश्वापदैःसाहिजीवति ॥ अविदूषितचारित्रीकथ
मेतत्करोम्यहम् ॥ ५ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ यदिजीवतितेभार्यानचैवव्यभिचारिणी ॥ अपत्नीकत्वतोजन्मकिंपापंक्रिय
तेत्वया ॥ ६ ॥ राजोवाच ॥ ॥ आनीतापिहिसाविप्रप्रतिकूलासदैवमे ॥ दुःखायनसुखायालंतस्यामैत्रीनवैमयि ॥ यथा
तेब्राह्मणीविप्रवशगातवसुंदरी ॥ तथात्वंकुरुयत्नंमेयथासावशगामिनी ॥ ७ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ त्वयिसंप्रीतयेतस्या
वरेष्टिरपकारिणी॥क्रियतेमित्रकामैर्यामित्रविन्दांकरोमिताम् ॥ ८ ॥ अप्रीतयोःप्रीतिकरीसाहिसंजननीपरम् ॥ भार्यापत्यो
र्मनुष्येन्द्रतांतवेष्टिंकरोम्यहम् ॥ ९ ॥ यत्रतिष्ठतिसासुभ्रूस्तवभार्यामहीपते ॥ तस्मादानीयतांसातेपरांप्रीतिमुपैष्यति ॥
॥१० ॥ (तस्यास्तवहितार्थायधर्मोयत्रनसीदति॥) मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इत्युक्तःसतुसम्भारानशेषानवनीपतिः॥ आनि
नायचकारेष्टिंसचतांद्विजसत्तमः ॥ ११॥ सप्तकृत्वःसतुतदाचकारेष्टिंपुनःपुनः ॥ तस्यराज्ञोद्विजश्रेष्ठोभार्यासम्पादनायवै॥
॥१२॥ यदारोपितमैत्रांतामभन्यतमहामुनिः ॥ स्वभर्तरितदाविप्रस्तमुवाचनराधिपम् ॥ १३ ॥ आनीयतांनरश्रेष्ठयातवे
ष्टात्मनोऽन्तिकम् ॥ भुंक्ष्वभोगांस्तयासार्द्धंयजयज्ञांस्तथादृतः ॥ १४ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इत्युक्तस्तेनविप्रेणभूपा
लोविस्मितस्तदा ॥ सस्मारतंमहावीर्यंसत्यसन्धंनिशाचरम् ॥१५॥ स्मृतस्तेनतदासद्यःसमुपेत्यनराधिपम् ॥ किंकरोमी
तिसोऽप्याहप्रणिपत्यमहामुने ॥ १६ ॥ ततस्तेननरेन्द्रेणविस्तरेणानिवेदिते ॥ गत्वापातालमादायराजपत्नीमुपाययौ॥१७

आनीताचातिहार्देनसाददर्शतदापतिम् ॥ उवाचचप्रसीदेतिभूयोभूयोमुदान्विता ॥१८॥ ततःसराजारभसापरिष्वज्याह
मानिनीम् ॥ प्रियेप्रसन्नएवाहंभूयोऽप्येवंब्रवीषिकिम् ॥ १९ ॥ पत्न्युवाच ॥ ॥ यदिप्रसादप्रवणंनरेन्द्रमयितेमनः ॥ तदे
तदभियाचेत्वांतत्कुरुष्वममार्हणम् ॥ २० ॥ राजोवाच ॥ ॥ निःशङ्कंब्रूहिमत्तोयद्भवत्याकिंचिदीप्सितम् ॥ तदलभ्यंनते
भीरुतवायत्तोऽस्मिनान्यथा ॥ २१ ॥ पत्न्युवाच ॥ ॥ मदर्थंतेननागेनसुताशप्तासखीमम ॥ मूकाभविष्यसीत्याहसा
चमूकत्वमागता ॥ २२ ॥ तस्याःप्रतिक्रियांप्रीत्याममशक्नोतिचेद्भवान् ॥ वाग्विघातप्रशान्त्यर्थंततःकिंनकृतंमम ॥ २३ ॥
॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततःसराजातंविप्रमाहास्मिन्कीदृशीक्रिया ॥ तन्मूकतापनोदायसचतंप्राहपार्थिवम् ॥ २४ ॥
॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ भूपसारस्वतीमिष्टिंकरोमिवचनात्तव ॥ पत्नीतवेयमानृण्यंयातुतद्वाक्प्रवर्तनात् ॥ २५ ॥ मार्कण्डे
यउवाच ॥ ॥ इष्टिंसारस्वतींचक्रेतदर्थंसद्द्विजोत्तमः ॥ सारस्वतानिसूक्तानिजजापचसमाहितः ॥ २६ ॥ ततःप्रवृत्तवाक्यां
तांगर्गःप्राहरसातले ॥ उपकारःसखीभर्त्राकृतोऽयमतिदुष्करः ॥ २७ ॥ इत्थंज्ञात्वासमासाद्यनन्दाशीघ्रगतिःपुरम् ॥ ततो
राज्ञींपरिष्वज्यस्वसखीमुरगात्मजा ॥ २८ ॥ तंचसंस्तूयभूपालंकल्याणोक्त्यापुनःपुनः ॥ उवाचमधुरंनागीकृतासनपरि
ग्रहा ॥ २९ ॥ उपकारःकृतोवीरभवतायोममाधुना ॥ तेनास्म्याकृष्टहृदयायद्ब्रवीमिश्रृणुष्वतत् ॥ ३० ॥ तवपुत्रोमहवी
र्य्योभविष्यतिनराधिप ॥ तस्याप्रतिहतंचक्रमस्यांभुविभविष्यति ॥ ३१ ॥ सर्व्वार्थशास्त्रतत्त्वज्ञोधर्मानुष्ठानतत्परः ॥ म
न्वन्तरेश्वरोधीमान्भविष्यतिसवैमनुः ॥ ३२ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इतिदत्वावरंतस्मैनागराजसुताततः ॥ सर्व्वांतां

संपरिष्वज्यपातालमगमन्मुने ॥ ३३ ॥ तत्रतस्यतयासार्द्धंरमतःपृथिवीपतेः ॥ जगामकालःसुमहान्प्रजाःपालयतस्तथा

॥ ३४ ॥ ततःसतस्यांतनयोजज्ञेराज्ञोमहात्मनः ॥ पौर्णमास्यांयथाकान्तश्चन्द्रःसंपूर्णमण्डलः ॥ ३५ ॥ तस्मिन्जातेमु
दंप्रापुःप्रजाःसर्वाःसहामराः ॥ देवदुन्दुभयोनेदुःपुष्पवृष्टिःपपातच ॥ ३६ ॥ तस्यदृष्ट्वावपुःकान्तंभविष्यंशीलमेवच ॥
औत्तमश्चेतिमुनयोनामचक्रुःसमागताः ॥ ३७ ॥ जातोऽयमुत्तमेवंशेबालःकालेतथोत्तमे ॥ उत्तमावयवस्तेनऔत्तमोऽयंभ
विष्यति ॥ ३८ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ उत्तमस्यसुतःसोऽथनाम्नाख्यातस्तथौत्तमः ॥ मनुरासीत्तत्प्रभावोभागुरेश्रू
यतांमम ॥ ३९ ॥ उत्तमाख्यानमखिलंजन्मचैवोत्तमस्ययः ॥ नित्यंशृणोतिविद्वेषंसकदाचिन्नगच्छति ॥ ४० ॥ इष्टैर्दारैस्त
थापुत्रैर्बन्धुभिर्वाकदाचन ॥ वियोगोनास्यभविताशृण्वतःपठतोऽपिवा ॥ ४१ ॥ तस्यमन्वन्तरंब्रह्मन्नूवदतोममविस्तरा
त् ॥ श्रूयतांतत्रयश्चेन्द्रोयेचदेवास्तथर्षयः ॥ ४२ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयपुराणे औत्तममन्वन्तरेऊनसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ६९ ॥
॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ मन्वन्तरेतृतीयेऽस्मिन्नौत्तमस्यप्रजापतेः ॥ देवानिन्द्रमृषीन्भूपान्निबोधगदतोमम ॥ १ ॥
स्वधामानस्तथादेवायथानामानुकारिणः ॥ सत्याख्यश्चद्वितीयोऽन्यस्त्रिदशानांतथागणः ॥ २ ॥ तृतीयेतुगणेदेवाःशिवा
ख्यामुनिसत्तम ॥ शिवाःस्वरूपतस्तेतुश्रुताःपापप्रणाशनाः ॥ ३ ॥ प्रतर्दनाख्यश्चगणोदेवानांमुनिसत्तम ॥ चतुर्थस्तत्रक
थितऔत्तमस्यान्तरेमनोः ॥ ४ ॥ वशवर्तिनःपंचमेऽपिदेवास्तत्रगणेद्विज ॥ यथाख्यातस्वरूपास्तुसर्वएवमहामुने ॥ ५ ॥
एतेदेवगणाःपंचस्मृतायज्ञभुजस्तथा ॥ मन्वन्तरेमनुश्रेष्ठेसर्वेद्वादशकागणाः ॥ ६ ॥ तेषामिन्द्रोमहाभागस्त्रैलोक्यस्येश्व
रोऽभवत् ॥ शतंक्रतूनामाहृत्यसुशान्तिर्नामनामतः ॥ ७ ॥ यस्योपसर्गनाशायनामाक्षरविभूषिता ॥ अद्यापिमानवैर्गाथा
गीयतेतुमहीतले ॥ ८ ॥ सुशान्तिर्देवराट्कान्तःसुशान्तिंसप्रयच्छति ॥ सहितःशिवसत्याद्यैस्तथैववशवर्तिभिः ॥ ९ ॥ अजःपर

शुचिर्दिव्योमहाबलपराक्रमाः ॥ पुत्रास्तस्यमनोरासन्विख्यातास्त्रिदशोपमाः ॥ १० ॥ तत्सूतिसम्भवैर्भूमिःपालिताभून्न
रेश्वरैः ॥ यावन्मन्वन्तरंतस्यमनोरुत्तमतेजसः ॥ ११ ॥ चतुर्युगानांसंख्यातासाधिकाह्येकसप्ततिः ॥ कृतत्रेतादिसंज्ञानि
यान्युक्तानिपुरामया ॥ १२ ॥ स्वतेजसाहितपसोवरिष्ठस्यमहात्मनः ॥ तनयाश्चान्तरेतस्मिन्सप्तसप्तर्षयोऽभवन्॥ १३॥
तृतीयमेतत्कथितंतवमन्वन्तरंमया ॥ तामसस्यचतुर्थंतुमनोरन्तरमुच्यते ॥ १४ ॥ वियोनिजन्मनोयस्ययशसाद्योतितंज
गत् ॥ जन्मतस्यमनोर्ब्रह्मन्श्रूयतांगदतोमम ॥ १५॥ अतीन्द्रियमशेषाणांमनूनांचरितंतथा ॥ तथाजन्मापिविज्ञेयंप्रभा
वश्चमहात्मनाम् ॥ १६ ॥ ॥इति श्रीमार्कण्डेयपुराणेऔत्तममन्वन्तरंनामसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७० ॥ ॥छ॥
॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ राजाभूद्भुविविख्यातःस्वराष्ट्रोनामवीर्यवान् ॥ अनेकयज्ञकृत्प्राज्ञःसंग्रामेष्वपराजितः ॥ १ ॥
तस्यायुःसुमहद्दत्तंसूर्येणसुमहाद्युतेः ॥ (पुराभगवताविप्रमंत्रिणाराधितेनवै ॥)पत्नीनांचशतंतस्यधन्यानामभवद्द्विज ॥२॥
तस्यदीर्घायुषःपत्न्योनातिदीर्घायुषोमुने ॥ कालेनजग्मुर्निधनंभृत्यमन्त्रिजनास्तथा ॥ ३॥ सभार्याभिस्तथामुक्तोभृत्यैश्च
सहजन्मभिः ॥ उद्विग्नचेताःसंप्रापवीर्यहानिमहर्निशम् ॥ ४ ॥ तंवीर्यहीनंनिभृतैर्भृत्यैस्त्यक्तंसुदुःखितम् ॥ अनन्तरोविम
र्दाख्योराज्याद्व्यावितवांस्तदा ॥ ५ ॥ राज्याच्च्युतंसोऽपिवनंगत्वानिर्विण्णमानसः ॥ तपस्तेपेमहाभागोवितस्तापुलिने
स्थितः ॥ ६ ॥ ग्रीष्मेपंचतपाभूत्वावर्षास्वभ्रावकाशकः ॥ जलशायीचशिशिरेनिराहारोयतव्रतः ॥ ७ ॥ ततस्तपस्यतस्त
स्यप्रावृट्कालेमहान्प्लवः ॥ बभूवानुदिनंमेघैर्वर्षद्भिरनुसन्ततम् ॥ ८ ॥ नदिग्विज्ञायतेपूर्वादक्षिणावानपश्चिमा ॥ नोत्तरा
तमसासर्वमनुलिप्तमिवाभवत् ॥ ९ ॥ ततोऽतिपूरेणनृपःसनद्याप्रेरितस्तटम् ॥ प्रार्थयन्नापिनावापन्ह्रियमाणोऽतिवेगिना॥

१० ॥ अथदूरेजलौघेनन्हियमाणोमहीपतिः ॥ आससादजलेरौहींसपुच्छेजगृहेचताम् ॥ ११ ॥ तेनछवेनसयथावुह्यमानो
महीतले ॥ इतश्चेतश्चान्धकारेआससादतटंततः ॥ १२ ॥ विस्तारिपङ्कमत्यर्थंदुस्तरंसनृपस्तरन् ॥ तथैवकृष्यमाणोऽन्य
द्रम्यंवनमवापसः ॥ १३ ॥ तत्रान्धकारेसारौहीचकर्षवसुधाधिपम् ॥ पुच्छेलग्नंमहाभागंकृशंधमनिसन्ततं ॥ १४ ॥ तस्या
श्चस्पर्शसंभूतामवापमुदमुत्तमाम् ॥ सोऽन्धकारेभ्रमन्भूपोमदनाकृष्टमानसः ॥ १५ ॥ विज्ञायसानुरागंतंपृष्ठस्पर्शनतत्प
रम् ॥ नरेन्द्रंतंवृषस्यंतंसामृगीतमुवाचह ॥ १६ ॥ किंपृष्ठंवेपथुमताकेरणस्पृशसेमम ॥ अन्यथैवास्यकार्यस्यसञ्जातानृप
तेगतिः ॥ १७ ॥ नास्थानेवामनोयातंनागम्याहंतवेश्वर ॥ किंतुत्वत्सङ्गमेविघ्नमेषलोलःकरोतिमे ॥ १८ ॥ ॥ मार्कण्डेयउ
वाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यामृग्याश्चजगतीपतिः ॥ जातकौतूहलोरौहीमिदंवचनमब्रवीत् ॥ १९ ॥ कात्वंब्रूहिमृगीवा
क्यंकथंमानुषवद्वदेत् ॥ कश्चैवलोलोयोविघ्नंत्वत्सङ्गेकुरुतेमम ॥ २० ॥ मृग्युवाच ॥ ॥ अहन्तेदयिताभूपप्रागासमुत्पला
वती ॥ भार्य्याशताग्रमहिषीदुहितादृढधन्वनः ॥ २१ ॥ राजोवाच ॥ ॥ किन्तुयावत्कृतंकर्मयेनेमांयोनिमागता ॥ पति
व्रताधर्मपरासाचेत्थंकथमीदृशी ॥ २२ ॥ मृग्युवाच ॥ ॥ अहंपितृगृहेबालासखीभिःसहितावनम् ॥ रन्तुंगतादद्दर्शैकंमृ
गंमृग्यासमागतम् ॥ २३ ॥ ततःसमीपवर्तिन्यामयासाताडितामृगी ॥ मयात्रस्तागतान्यत्रक्रुद्धःप्राहततोमृगः ॥ २४ ॥
मूढेकिमेवंमत्तासिधिक्तेदौःशील्यमीदृशम् ॥ आधानकालोयेनायंत्वयामेविफलीकृतः ॥ २५ ॥ वाचंश्रुत्वाततस्तस्यमा
नुषस्येवभाषतः ॥ भीतातमब्रुवंकोऽसीत्येतांयोनिमुपागतः ॥ २६ ॥ ततःसप्राहपुत्रोऽहमृषेर्निर्वृतिचक्षुषः ॥ सुतपानाम
मृग्यान्तुसाभिलाषोमृगोऽभवम् ॥ २७ ॥ इमांचानुगतःप्रेम्णावांच्छितश्चानयावने ॥ त्वयावियोजितादुष्टेतस्माच्छापंद

इत्युक्तः प्राहमां
दामिते ॥ २८ ॥ मयाचोक्तंतवाज्ञानादपराधःकृतोमुने ॥ प्रसादंकुरुशापंमेनभवान्दातुमर्हति ॥ २९ ॥ इत्युक्तःप्राहमां
सोऽपिमुनिरित्थंमहीपते ॥ नप्रयच्छामिशापंतेयद्यात्मानंददासिते ॥ ३० ॥ मयाचोक्तंमृगीनाहंमृगरूपधरावने ॥ लप्स्य
सेऽन्यांमृगींतावन्मयिभावोनिवर्त्यताम् ॥ ३१ ॥ इत्युक्तःकोपरक्ताक्षःसप्राहस्फुरिताधरः ॥ नाहंमृगीत्वयेत्युक्तंमृगीमूढे
भविष्यसि ॥ ३२ ॥ ततोभृशंप्रव्यथिताप्रणम्यमुनिमब्रुवम् ॥ स्वरूपस्थमतिक्रुद्धंप्रसीदेतिपुनःपुनः ॥ ३३ ॥ बालानभि
ज्ञावाक्यानांततःप्रोक्तमिदंमया ॥ पितर्यसतिनारीभिर्व्रियतेहिपतिःस्वयम् ॥ ३४॥ सतितातेकथंचाहंवृणोमिमुनिसत्तम॥
सापराधाथवापादौप्रसीदेशनमाम्यहम् ॥ ३५ ॥ प्रसीदेतिप्रसीदेतिप्रणतायामहामते ॥ इत्थंलालप्यमानायाःसप्राहमु
निपुङ्गवः ॥ ३६ ॥ नभवत्यन्यथाप्रोक्तंममवाक्यंकदाचन ॥ मृगीभविष्यसिमृतावनेऽस्मिन्नेवजन्मनि ॥ ३७ ॥ मृगत्वेच
महाबाहुस्तवगर्भमुपैष्यति ॥ लोलोनाममुनेःपुत्रःसिद्धवीर्यस्यभाविनि ॥ ३८॥ जातिस्मराभवित्रीत्वंतस्मिन्गर्भमुपा
गते ॥ स्मृतिंप्राप्यतथावाचंमानुषीमीरयिष्यसि ॥ ३९ ॥ तस्मिन्जातेमृगत्वात्त्वंविमुक्तापतिनार्चिता ॥ लोकानवा
प्स्यसिप्राप्यायेनदुष्कृतकर्मभिः ॥ ४० ॥ सोऽपिलोलोमहावीर्य्यःपितृशत्रून्निपात्यवै ॥ जित्वावसुन्धरांकृत्स्नांभविष्य
तिततोमनुः ॥ ४१ ॥ एवंशापमहंलब्ध्वामृतातिर्य्यक्त्वमागता ॥ त्वत्संस्पर्शाच्चगर्भोऽसौसंभूतोजठरेमम ॥ ४२ ॥ अतोब्र
वीमिनास्थानेतवयातंमनोमयि ॥ नचाप्यगम्यागर्भस्थोलोलोविघ्नंकरोत्यसौ ॥ ४३ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ एवमुक्त
स्ततःसोऽपिराजाप्राप्यपरांमुदम् ॥ पुत्रोममारीञ्जित्वेतिपृथिव्यांभवितामनुः ॥ ४४ ॥ ततस्तंसुषुवेपुत्रंसामृगीलक्षणा ॥११६॥
न्वितम् ॥ तस्मिन्जातेचभूतानिसर्व्वाणिप्रययुर्मुदम् ॥ ४५ ॥ विशेषतश्चराजासौपुत्रेजातेमहाबले ॥ साविमुक्तामृगीशा

पात्प्रापल्लोकाननुत्तमान् ॥ ४६ ॥ ततस्तस्यर्षयः सर्वेसमेत्यमुनिसत्तम ॥ अवेक्ष्यभाविनीमृद्धिंनामचक्रुर्महात्मनः॥४७॥
तामसींभजमानायांयोनिंमातर्यजायत ॥ तमसाचावृतेलोकेतामसोऽयंभविष्यति ॥ ४८ ॥ ततःसतामसस्तेनपित्रासंव
र्द्धितोवने ॥ जातबुद्धिरुवाचेदंपितरंमुनिसत्तम ॥ ४९ ॥ कस्त्वंतातकथंवाहंपुत्रोमाताचकामम ॥ किमर्थमागतश्चत्वमेतत्स
त्यंब्रवीहिमे ॥ ५० ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततःपितायथावृत्तंस्वराज्यच्यावनादिकम् ॥ तस्याचष्टेमहाबाहुःपुत्रस्यज
गतीपतिः ॥ ५१ ॥ श्रुत्वातत्सकलंसोऽपिसमाराध्यचभास्करम् ॥ अवापदिव्यान्यस्त्राणिससंहाराण्यशेषतः ॥ ५२ ॥ कृ
तास्त्रस्तानरीन्जित्वापितुरानीयचान्तिकम् ॥ अनुज्ञातान्मुमोचाथसचस्वंधर्ममास्थितः ॥ ५३ ॥ पितापितस्यस्वान्लो
कांस्तपोयज्ञसमार्जितान् ॥ विसृष्टदेहःसंप्राप्तोदृष्ट्वापुत्रमुखंसुखम् ॥ ५४ ॥ जित्वासमस्तांपृथिवींतामसाख्यःसपार्थिवः॥
तामसाख्योमनुरभूत्तस्यमन्वन्तरंशृणु ॥ ५५ ॥ येदेवास्तत्पतिर्यश्चदेवेन्द्रोयेतथर्षयः ॥ येपुत्राश्चमनोस्तस्यपृथिवीपरि
पालकाः ॥ ५६ ॥ सत्यास्तथान्येसुधियःसुरूपाहरयस्तथा ॥ एतेदेवगणास्तत्रसप्तविंशतिकामुने ॥ ५७ ॥ महाबलोम
हावीर्यःशतयज्ञोपलक्षितः ॥ शिखिरिन्द्रस्तथातेषांदेवानामभवद्विभुः ॥ ५८ ॥ ज्योतिर्धामापृथुःकाव्यश्चैत्रोऽग्निर्वलक
स्तथा ॥ पीवरश्चतथाब्रह्मन्सप्तसप्तर्षयोऽभवन् ॥ ५८ ॥ नरःक्षान्तिःशान्तदान्तजानुजङ्घादयस्तथा ॥ पुत्रास्तुतामस
स्यासन्राजानःसुमहाबलाः ॥ ६० ॥ इत्येतत्तामसंविप्रमन्वंतरमुदाहृतं ॥ यःपठेच्छृणुयाद्वापितमसासनबाध्यते ॥ ६१ ॥
॥ इति श्रीमार्कण्डेयपुराणेतामसमन्वन्तरेएकसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७१ ॥ ॥ छ ॥ ॥छ॥
॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ पंचमोऽपिमनुर्ब्रह्मन्रेवतोनामविश्रुतः ॥ तस्योत्पत्तिंविस्तरशःशृणुष्वकथयामिते ॥ १ ॥ ऋ

षिरासीन्महाभागऋतवागितिविश्रुतः ॥ तस्यापुत्रस्यपुत्रोऽभूद्रेवत्यन्तेमहात्मनः ॥ २ ॥ सतस्यविधिवच्चक्रेजातकर्मादि
काःक्रियाः ॥ तथोपनयनादींश्वसचाशीलोऽभवन्मुने ॥ ३ ॥ यतःप्रभृतिजातोऽसौततःप्रभृतिसोप्यृषिः ॥ दीर्घरोगप
रामर्शमवापमुनिपुङ्गवः ॥ ४ ॥ मातातस्यपरामार्त्तिंकुष्ठरोगादिपीडिता ॥ जगामसपिताचास्यचिन्तयामासदुःखितः ॥५॥
किमेतदितिसोऽप्यस्यपुत्रोऽप्यत्यन्तदुर्मतिः ॥ जग्राहभार्य्यामन्यस्यमुनिपुत्रस्यसंमुखीम् ॥६ ॥ ततोविषण्णमनसाऋत
वागिदमुक्तवान् ॥ अपुत्रतामनुष्याणांश्रेयसेनकुपुत्रता ॥७॥ कुपुत्रोहृदयायासंसर्वदाकुरुतेपितुः ॥ मातुश्चस्वर्गसंस्थांश्च
स्वपितॄन् पातयत्यधः ॥ ८ ॥ सुहृदांनोपकारायपितॄणांचनतृप्तये ॥ पित्रोर्दुःखायधिग्जन्मतस्यदुष्कृतकर्मणः ॥ ९ ॥
धन्यास्तेतनयायेषांसर्वलोकाभिसंमताः ॥ परोपकारिणःशान्ताःसाधुकर्मण्यनव्रताः ॥ १० ॥ अनिर्वृतंतथामन्दंपरलो
कपराङ्मुखम् ॥ नरकायनसद्गत्यैकुपुत्रालम्बिजन्मनः ॥ ११ ॥ करोतिसुहृदांदैन्यमहितानांतथामुदम् ॥ अकालेचजरां
पित्रोःकुसुतःकुरुतेध्रुवम् ॥ १२ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ एवंसोऽत्यन्तदुष्टस्यपुत्रस्यचरितैर्मुनिः ॥ दह्यमानमनोवृत्ति
र्वृत्तंगर्गमपृच्छत ॥ १३ ॥ ऋतवागुवाच ॥ सुव्रतेनपुरावेदागृहीताविधिवन्मया ॥ समाप्यवेदान्विधिवत्कृतोदार
परिग्रहः ॥ १४ ॥ सदारेणक्रियाःकार्य्याःश्रौताःस्मार्त्तावषट्क्रियाः ॥ नमेन्यूनाःकृताःकाश्चिद्यावदद्यमहामुने ॥ १५ ॥
गर्भाधानविधानेननकाममनुरुध्यता ॥ पुत्रार्थंजनितश्चायंपुन्नाम्नोबिभ्यतामुने ॥ १६ ॥ सोयंकिमात्मदोषेणममदोषेण
वामुने ॥ अस्मद्दुःखावहोजातोदौःशील्याद्बन्धुशोकदः ॥ १७ ॥ गर्गउवाच ॥ रेवत्यन्तेमुनिश्रेष्ठजातोऽयंतनयस्त
व ॥ तेनदुःखायतेदुष्टकालेयस्मादजायत ॥ १८ ॥ नतेऽपचारोनैवास्यमातुर्नायंकुलस्यते ॥ तस्यदौःशील्यहेतुत्वंरेवत्य

न्तमुपागतम् ॥ १९ ॥ ऋतवागुवाच ॥ यस्मान्ममैकपुत्रस्यरेवत्यन्तसमुद्भवम् ॥ दौःशील्यमेतत्सातस्मात्पतता
माशुरेवती ॥ २० ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ तेनैवंव्याहृतेशापेरेवत्यृक्षंपपातह ॥ पश्यतःसर्वलोकस्यविस्मयाविष्टचेत
सः ॥ २१ ॥ रेवत्यृक्षंचपतितंकुमुदाद्रौसमन्ततः ॥ भासयामाससहसावनकन्दरनिर्झरान् ॥ २२ ॥ कुमुदाद्रिश्चतत्पातात्
ख्यातोरैवतकोऽभवत् ॥ अतीवरम्यःसर्वस्यांपृथिव्यांपृथिवीधरः ॥ २३ ॥ तस्यर्क्षस्यतुयाकान्तिर्जातापङ्कजिनीसरः ॥
ततोजज्ञेतदाकन्यारूपेणातीवशोभना ॥ २४ ॥ रेवतीकान्तिसम्भूतांतांदृष्ट्वाप्रमुचोमुनिः ॥ तस्यानामचकारेत्थंरेवतीना
मभागुरे ॥ २५ ॥ पोषयामासचैवैतांस्वाश्रमाभ्याशसम्भवाम् ॥ प्रमुचःसमहाभागस्तस्मिन्नेवमहाचले ॥ २६ ॥ तांतु
यौवनिनींदृष्ट्वाकन्यकांरूपशालिनीम् ॥ समुनिश्चिन्तयामासकोऽस्याभर्ताभवेदिति ॥ २७ ॥ एवंचिन्तयतस्तस्यययौका
लोमहान्मुने ॥ नचाससादसदृशंवरंतस्यामहामुनिः ॥ २८ ॥ ततस्तस्यावरंप्रष्टुमग्निंसप्रमुचोमुनिः ॥ विवेशवह्निशालां
वैपृष्टस्तंप्राहहव्यभुक् ॥ २९ ॥ महाबलोमहावीर्यःप्रियवाग्धर्मवत्सलः ॥ दुर्गमोनामभविताभर्तास्यस्यामहीपतिः ॥
॥३०॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ अनन्तरश्चमृगयाप्रसङ्गेनागतोमुने ॥ तस्याश्रमपदंधीमान्दुर्गमःसनराधिपः ॥ ३१ ॥
प्रियव्रतान्वयभवोमहाबलपराक्रमः ॥ पुत्रोविक्रमशीलस्यकालिन्दीजठरोद्भवः ॥ ३२ ॥ सप्रविश्याश्रमपदंतांतन्वींज
गतीपतिः ॥ अपश्यमानस्तमृषिंप्रियेत्यामन्त्र्यपृष्टवान् ॥ ३३ ॥ राजोवाच ॥ ॥ क्वगतोभगवानस्मादाश्रमान्मुनिपुङ्ग
वः ॥ तंप्रणेतुमिहेच्छामितत्त्वंप्रब्रूहिशोभने ॥ ३४ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ अग्निशालांगतोविप्रस्तच्छ्रुत्वातस्यभाषित
म् ॥ प्रियेत्यामन्त्रणंचैवनिश्चक्रामत्वरान्वितः ॥ ३५ ॥ सददर्शमहात्मानंराजानंदुर्गमंमुनिः ॥ नरेन्द्रचिह्नसहितंप्रश्रया

वनतंपुरः ॥ ३६ ॥ तस्मिन्दृष्टेततःशिष्यमुवाचसतुगौतमम् ॥ गौतमानीयतांशीघ्रमर्घोऽस्यजगतीपतेः ॥ ३७ ॥ एक
स्तावदयंभूपश्चिरकालादुपागतः ॥ जामाताचविशेषेणयोग्योऽर्घस्यमतोमम ॥३८॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ततःसचिन्त
यामासराजाजामातृकारणम् ॥ विवेदचनतन्मौनीजगृहेऽर्घंचतन्नृपः ॥ ३९ ॥ तमासनगतंविप्रोगृहीतार्घंमहामुनिः ॥
स्वागतंप्राहराजेन्द्रमपितेकुशलंगृहे ॥ ४० ॥ कोशेबलेऽथमित्रेषुभृत्यामात्येनरेश्वर ॥ तथात्मनिमहाबाहोयत्रसर्वंप्रतिष्ठित
म् ॥ ४१ ॥ पत्नीचतेकुशलिनीयतएवानुतिष्ठति ॥ पृच्छाम्यस्यास्ततोनाहंकुशलिन्योऽपरास्तव ॥ ४२ ॥ राजोवाच ॥ ॥
त्वत्प्रसादादकुशलंनक्वचिन्ममसुव्रत ॥ जातकौतूहलश्चास्मिममभार्य्यात्रकामुने ॥ ४३ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ रेवतीसुमहा
भागात्रैलोक्यस्यापिसुन्दरी ॥ तवभार्य्यावरारोहातांत्वंराजन्नवेत्सिकिम् ॥ ४४ ॥ राजोवाच ॥ ॥ सुभद्रांशान्ततनयां
कावेरीतनयांविभो ॥ सुराष्ट्रजांसुजातांचकदम्बांचवरूथजाम् ॥ ४५ ॥ विपाठांनन्दिनींचैववेद्मिभार्य्यांगृहेद्विज ॥ तिष्ठ
न्तिमेनभगवन्रेवतींवेद्मिकान्वियम् ॥ ४६ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ प्रियेतिसाम्प्रतंयेयंत्वयोक्तावरवर्णिनी ॥ किंविस्मृतंते
भूपालश्लाघ्येयंगृहिणीतव ॥ ४७ ॥ राजोवाच ॥ ॥ सत्यमुक्तंमयाकिन्तुभावोदुष्टोनमेमुने ॥ नात्रकोपंभवान्कर्तुमर्हत्य
स्मासुयाचितः ॥ ४८ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ तत्त्वंब्रवीषिभूपालनभावस्तवदूषितः ॥ व्याजहारभवानेतद्वह्निनानृपचोदि
तः ॥ ४९ ॥ मयापृष्टोहुतवहःकोऽस्याभर्त्तेतिपार्थिव ॥ भवितातेनचाप्युक्तोभवानेवाद्यवैवरः ॥ ५० ॥ तद्गृह्यतांमयाद
तातुभ्यंकन्यानराधिप ॥ प्रियेत्यामन्त्रिताचेयंविचारंकुरुषेकथम् ॥ ५१ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततोऽसावभवन्मौनीते ॥११८॥
नोक्तःपृथिवीपतिः ॥ ऋषिस्तथोद्यतःकर्तुंतस्यावैवाहिकंविधिम् ॥ ५२ ॥ तमुद्यतंसापितरंत्रिवाहायमहामुने ॥ उवाचक

न्यायस्किंचितूप्रश्रयावनतानना ॥ ५३ ॥ यदिमेप्रीतिमांस्तातप्रसादंकर्तुमर्हसि ॥ रेवत्यृक्षेविवाहंमेतत्करोतुप्रसादितः ॥
॥ ५४ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ रेवत्यृक्षंनवैभद्रेचन्द्रयोगिव्यवस्थितम् ॥ अन्यानिसन्तिऋक्षाणिसुभ्रुवैवाहिकानिते ॥५५॥
॥ कन्योवाच ॥ ॥ ताततेनविनाकालोविफलःप्रतिभातिमे॥विवाहोविफलेकालेमद्विधायाःकथंभवेत् ॥५६॥ ऋषिरुवाच ॥
ऋतवागितिविख्यातस्तपस्वीरेवतींप्रति ॥ चकारकोपंक्रुद्धेनतेनर्क्षंविनिपातितम् ॥ ५७॥ मयाचास्मैप्रतिज्ञाताभार्य्येतिम
दिरेक्षणा ॥ नचेच्छसिविवाहंत्वंसंकटंनःसमागतम् ॥५८॥ कन्योवाच ॥ ऋतवाक्समुनिस्तातकिमेवंतप्तवांस्तपः॥नत्वया
ममतातेनब्रह्मबन्धोःसुतास्मिकिम् ॥ ५९ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ब्रह्मबन्धोःसुतानत्वंबालेनैवतपस्विनः ॥ सुतात्वंममयोदेवान्
कर्त्तुमन्यान्समुत्सहे ॥ ६० ॥ कन्योवाच ॥ तपस्वीयदिमेतातस्तत्किमृक्षमिदंदिवि ॥ समारोप्यविवाहोमेतदृक्षेक्रियतेनतु
॥ ६१ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ एवंभवतुभद्रन्तेभद्रेप्रीतिमतीभव ॥ आरोपयामीन्दुमार्गेरेवत्यृक्षंकृतेतव ॥ ६२ ॥ मार्कण्डेयउ
वाच ॥ ॥ ततस्तपःप्रभावेणरेवत्यृक्षंमहामुनिः ॥ यथापूर्वन्तथाचक्रेसोमयोगिद्विजोत्तम ॥ ६३ ॥ विवाहंचैवदुहितुर्विधिव
न्मंत्रयोगिनम् ॥ निष्पाद्यप्रीतिमान्भूयोजामातरमथाब्रवीत् ॥ ६४ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ औद्वाहिकंतेभूपालकथ्यतांकिं
वदाम्यहम् ॥ दुर्लभ्यमपिदास्यामिममाप्रतिहतंतपः ॥ ६५ ॥ राजोवाच ॥ ॥ मनोःस्वायम्भुवस्याहमुत्पन्नःसन्ततौमुने॥
मन्वन्तराधिपंपुत्रंत्वत्प्रसादाद्वृणोम्यहम् ॥ ६६ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ भविष्यत्येषतेकामोमनुस्त्वत्तनयोमहीम् ॥ सकलां
भोक्ष्यतेभूपधर्मविच्चभविष्यति ॥६७॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ तामादायततोभूपःस्वमेवनगरंययौ ॥ तस्मादजायतसुतो
रेवत्यांरैवतोमनुः ॥ ६८॥ समेतःसकलैर्धर्मैर्मानवैरपराजितः ॥ विज्ञाताखिलशास्त्रार्थोवेदविद्यार्थशास्त्रवित् ॥ ६९॥ तस्य

मन्वन्तरेदेवान्मुनिदेवेन्द्रपार्थिवान् ॥ कथ्यमानान्मयाब्रह्मन्निबोधसुसमाहितः ॥ ७० ॥ सुमेधसस्तत्रदेवास्तथाभूतन
यादि्वज॥वैकुंठश्चामिताभाश्चचतुर्दशचतुर्दश ॥७१॥ तेषांदेवगणानांतुचतुर्णामपिचेश्वरः ॥ नाम्नाविभुरभूदिन्द्रःशतयज्ञो
पलक्षकः ॥ ७२ ॥ हिरण्यलोमावेदश्रीरूर्ध्वबाहुस्तथापरः ॥ वेदबाहुःसुधामाचपर्जन्यश्चमहामुनिः ॥ ७३ ॥ वसिष्ठश्चम
हाभागोवेदवेदांगपारगः ॥ एतेसप्तर्षयश्चासन्रैवतस्यान्तरेमनोः ॥ ७४ ॥ बलबन्धुर्महावीर्य्यःसुयष्टव्यस्तथापरः ॥ सत्य
काद्यास्तथैवासन्रैवतस्यमनोःसुताः ॥ ७५ ॥ रैवतान्तास्तुमनवःकथितायेमयातव ॥ स्वायम्भुवाश्रयाह्येतेस्वारोचिषमृ
तेमनुम् ॥ ७६ ॥ (यएषांशृणुयान्नित्यंपठेद्वाख्यानमुत्तमं ॥ विमुक्तःसर्वपापेभ्योलोकंप्राप्नोत्यभीप्सितं) ॥ ७७ ॥ इतिश्री
मार्कण्डेयपुराणेरैवतमन्वन्तरेद्विसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इत्येतत्कथितंतुभ्यंपंचममन्वन्तरंमया ॥ चाक्षुषस्यमनोःषष्ठंश्रूयतामिदमन्तरम् ॥ १ ॥ अन्यज
न्मनिजातोऽसौचक्षुषःपरमेष्ठिनः ॥ चाक्षुषत्वमतस्तस्यजन्मन्यस्मिन्नपिद्विज ॥ २ ॥ (अनमित्रस्यराजर्षेर्भद्राभार्यामहा
त्मनः ॥ जज्ञेसुतंसुविद्वांसंशुचिंजातिस्मरंविभुम् ॥ ३ ॥) जातंमातानिजोत्सङ्गेस्थितमुल्लाप्यतंपुनः ॥ परिष्वजतिहार्देनपु
नरुल्लापयत्यथ ॥ ४ ॥ जातिस्मरःसजातोवैमातुरुत्सङ्गमास्थितः ॥ जहासतंतदामातासंक्रुद्धावाक्यमब्रवीत् ॥ ५ ॥ भीता
स्मिकिमिदंवत्सहासोयद्वदनेतव ॥ अकालबोधःसञ्जातःकच्चित्पश्यसिशोभनम् ॥ ६ ॥ (तन्मातुर्वचनंश्रुत्वाप्रहस्येदमथा
ब्रवीत् ॥) पुत्रउवाच ॥ ॥ मामत्तुमिच्छतिपुरोमार्जारीकिंनपश्यसि ॥ अन्तर्द्धानगताचेयंद्वितीयाजातहारिणी ॥ ७ ॥ पुत्र
प्रीत्याचभवतीसहार्दामामवेक्षती ॥ उल्लाप्योल्लाप्यबहुशःपरिष्वजतिमायतः ॥ ८ ॥ उद्भूतपुलकास्नेहसम्भवास्राविलेक्षणा ॥

ततोममागतोहासःश्टणुचाप्यत्रकारणम् ॥ ९ ॥ स्वार्थेंप्रसक्तामार्जारीप्रसक्तंमामवेक्षते ॥ तथान्तर्द्धानगाचेवद्वितीयाजात
हारिणी ॥१०॥ स्वार्थायस्निग्धहृदयेयथैवैतेममोपरि ॥ प्रवृत्तेस्वार्थमास्थायतथैवप्रतिभासिमे ॥ ११ ॥ किन्तुमदुपभोगाय
मार्जारीजातहारिणी ॥ त्वन्तुक्रमेणोपभोग्यंमत्तःफलमभीप्ससि ॥१२॥ नमांजानासिकोऽप्येषनचैवोपकृतंमया ॥ सङ्गतं
नातिकालीनंपंचसप्तदिनात्मकम् ॥१३॥ तथापिस्निह्यसेसास्त्रापरिष्वजसिचाप्यति ॥ तातेतिवत्सभद्रेतिनिर्व्यलीकंब्रवी
षिमाम् ॥१४॥ मातोवाच ॥ नत्वाहमुपकारार्थंवत्सप्रीत्यापरिष्वजे ॥ नचेदेतद्भवत्प्रीत्यैपरित्यक्तास्म्यहंत्वया॥१५॥स्वार्थो
मयापरित्यक्तोयस्त्वत्तोमेभविष्यति ॥ इत्युक्त्वासातमुत्सृज्यनिष्क्रान्तासूतिकागृहात् ॥ १६ ॥ जडाङ्गवाह्यकरणंशुद्धान्तः
करणात्मकम् ॥ जहारतंपरित्यक्तंसातदाजातहारिणी ॥ १७ ॥ साहृत्वातंतदाबालंविक्रान्तस्यमहीभृतः ॥ प्रसूतपत्नीशयने
न्यस्यतस्याददेसुतम् ॥ १८ ॥ त्वमप्यन्यगृहेनीत्वागृहीत्वातस्यचात्मजम् ॥ तृतीयंभक्षयामाससाक्रमाज्जातहारिणी ॥
॥ १९ ॥ हृत्वाहृत्वातृतीयंतुभक्षयत्यतिनिर्घृणा ॥ करोत्यनुदिनंसातुपरिवर्तंतथान्ययोः ॥ २० ॥ विक्रान्तोऽपिततस्तस्य
सुतस्यैवमहीपतिः ॥ कारयामाससंस्कारान्राजन्यस्यभवन्तिये ॥ २१ ॥ आनन्देतिचनामास्यपिताचक्रेविधानतः ॥ मु
दापरमयायुक्तोविक्रान्तःसनराधिपः ॥ २२ ॥ कृतोपनयनंतंतुगुरुराहकुमारकम् ॥ जनन्याःप्रागुपस्थानंक्रियतांचाभिवाद
नम् ॥२३॥ सगुरोस्तद्वचःश्रुत्वाविहस्यैवमथाब्रवीत् ॥ आनंदउवाच ॥ ॥ वन्द्यामेकतमामाताजननीपालनीनुकिम् ॥
॥ २४ ॥ गुरुरुवाच ॥ ॥ नन्वियंतेमहाभागजनित्रीजारुजात्मजा ॥ विक्रान्तस्याग्रमहिषीहैमिनीनामनामतः ॥ २५ ॥
॥ आनन्दउवाच ॥ ॥ इयंजनित्रीचैत्रस्यविशालग्रामवासिनः ॥ विप्राग्र्यबोधपुत्रस्ययोऽस्यांजातोऽन्यतोवयम् ॥ २६

॥ गुरुरुवाच ॥ ॥ कुतस्त्वंकथयानन्दचैत्रःकोवात्वयोच्यते ॥ सङ्कटमहदाभातिकजातोऽत्रब्रवीषिकिम् ॥ २७ ॥ आन
न्दउवाच ॥ ॥ जातोऽहमनमित्रस्यक्षत्रियस्यगृहेद्विज ॥ तत्पल्यांगिरिभद्रायामाददेजातहारिणी ॥ २८ ॥ तयात्रमुक्तो
हैमिन्यागृहीत्वाचसुतंचसा ॥ बोधस्यद्विजमुख्यस्यगृहेनीतवतीपुनः ॥ २९ ॥ भक्षयामासचसुतंतस्यबोधद्विजन्मनः ॥
सतत्रद्विजसंस्कारैःसंस्कृतोहैमिनीसुतः ॥ ३० ॥ वयमत्रमहाभागसंस्कृतागुरुणात्वया ॥ मयातववचःकार्य्यमुपैमिकत
मांगुरो ॥ ३१ ॥ गुरुरुवाच ॥ ॥ अतीवगहनंवत्ससङ्कटमहदागतम् ॥ नवेद्मिकिंचिन्मोहेनभ्रमन्तीवहिबुद्धयः ॥ ३२॥
॥ आनन्दउवाच ॥ ॥ मोहस्यावसरःकोऽत्रजगत्येवंव्यवस्थिते ॥ कःकस्यपुत्रोविप्रर्षेकोवाकस्यनबान्धवः ॥ ३३ ॥
आरभ्यजन्मनोनृणांसम्बन्धित्वमुपैतियः ॥ अन्येसम्बन्धिनोविप्रमृत्युनासन्निवर्तिताः ॥ ३४ ॥ अत्रापिजातस्यसतःस
म्बन्धोयोऽस्यबान्धवैः ॥ सोऽप्यस्तमन्तेदेहस्यप्रयात्येषोऽखिलक्रमः ॥ ३५ ॥ अतोब्रवीमिसंसारेवसतःकोनबान्धवः ॥
कोवापिसततंबन्धुःकिंवोविभ्राम्यतेमतिः ॥ ३६ ॥ पितृद्वयंमयाप्राप्तमस्मिन्नेवहिजन्मनि ॥ मातृद्वयंचकिंचित्रंयदन्यदेह
सम्भवे ॥ ३७ ॥ सोऽहंतपःकरिष्यामित्वयायोत्यस्यभूपतेः ॥ त्रिशालग्रामतःपुत्रश्चैत्रआनीयतामिह ॥ ३ ॥८ ॥
॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततःसविस्मितोराजासभार्य्यःसहबन्धुभिः ॥ तस्मान्निवर्त्यममतामनुमेनेवनायतम् ॥ ३९ ॥
चैत्रमानीयतनयंराज्ययोग्यंचकारसः ॥ संमान्यब्राह्मणंयेनपुत्रबुद्ध्यासपालितः ॥ ४० ॥ सोऽप्यानन्दस्तपस्तेपेबालए
वमहावने ॥ कर्मणांक्षपणार्थायविमुक्तेःपरिपन्थिनाम् ॥ ४१ ॥ तपस्यन्तंततस्तंचप्राहदेवःप्रजापतिः ॥ किमर्थंतप्य ॥१२०॥
सेवत्सतपस्तीव्रंवदस्वतत् ॥ ४२ ॥ आनन्दउवाच ॥ ॥ आत्मनःशुद्धिकामोऽहंकरोमिभगवंस्तपः ॥ बन्धायममकर्मा

णियानिततूक्षपणोन्मुखः ॥ ४३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ क्षीणाधिकारोभवतिमुक्तियोग्योनकर्मवान् ॥ सत्वाधिकारवानमु
क्तिमवाप्स्यतिततोभवान् ॥ ४४ ॥ भवतामनुनाभाव्यंषष्ठेनव्रजततूकुरु ॥ अलंतेतपसातस्मिनूकृतेमुक्तिमवाप्स्यसि ॥
॥ ४५ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इत्युक्तोब्रह्मणासोऽपितथेत्युक्त्वामहामतिः ॥ तत्कर्माभिमुखोयातस्तपसोविरराम्ह ॥
॥४६ ॥ चाक्षुषेत्याहतंब्रह्मातपसोविनिवर्तयन् ॥ पूर्वंनाम्नाबभूवाथप्रख्यातश्चाक्षुषोमनुः ॥ ४७ ॥ उपयेमेविदर्भांससुता
मुग्रस्यभूभृतः ॥ तस्यांचोत्पादयामासपुत्रानूप्रख्यातविक्रमान् ॥ ४८ ॥ तस्यमन्वन्तरेशस्ययेऽन्तरेत्रिदशाद्विज ॥ येचर्ष
यस्तथैवेन्द्रोयेसुताश्चास्यतानूश्रृणु ॥ ४९ ॥ आप्यानामसुरास्तत्रतेषामेकोऽष्टकोगणः ॥ प्रख्यातकर्मणांविप्रयज्ञेहव्य
भुजामयम् ॥ ५० ॥ प्रख्यातबलवीर्य्याणांप्रभामण्डलदुर्दृशाम् ॥ द्वितीयश्चप्रसूताख्योदेवानामष्टकोगणः ॥ ५१ ॥ तथै
वाष्टकएवान्योभव्याख्योदेवतागणः ॥ चतुर्थश्चगणस्तत्रयूथगाख्यस्तथाष्टकः ॥ ५२ ॥ लेखसंज्ञास्तथैवान्येतत्रमन्वन्त
रेद्विज ॥ पंचमेचगणेदेवास्तत्संज्ञाह्यमृताशिनः ॥ ५३ ॥ शतंक्रतूनामाहृत्ययस्तेषामधिपोऽभवत् ॥ मनोजवस्तथैवेन्द्रः
संख्यातोयज्ञभागभुक् ॥ ५४ ॥ सुमेधाविरजाश्चैवहविष्मानुन्नतोमधुः ॥ अतिनामासहिष्णुश्चसप्तासन्निति चर्षयः ॥ ५५॥
उरूपुरुशतद्युम्नप्रमुखाःसुमहाबलाः ॥ चाक्षुषस्यमनोःपुत्राःपृथिवीपतयोऽभवन् ॥ ५६ ॥ एतत्तेकथितंषष्ठंमयामन्वन्तरं
द्विज ॥ चाक्षुषस्यतथाजन्मचरितंचमहात्मनः ॥ ५७ ॥ साम्प्रतंवर्त्ततेयोऽयंनाम्नावैवस्वतोमनुः ॥ सप्तमोयेऽन्तरेतस्यदेवा
द्यास्तानूश्रृणुष्वमे ॥ ५८ ॥ (यइदंकीर्त्तयेद्धीमानूचाक्षुषस्यांतरंभुवि ॥ श्रृणुतेचलभेत्पुत्रानारोग्यःसुखसंपदम्) ॥ ५९॥
॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेषष्ठमन्वन्तरंनामत्रिसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७३ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ मार्त्तण्डस्यरवेर्भार्यातनयाविश्वकर्मणः ॥ संज्ञानाममहाभागतस्यांभानुरजीजनत् ॥ १ ॥ मनुं
प्रख्यातयशसमनेकज्ञानपारगम् ॥ विवस्वतःसुतोयस्मात्तस्माद्वैवस्वतस्तुसः ॥ २ ॥ संज्ञाचरविणादृष्टानिमीलयतिलोच
ने ॥ यतस्ततःसरोषोऽर्कःसंज्ञांनिष्ठुरमब्रवीत् ॥ ३ ॥ मयिदृष्टेसदायस्मात्कुरुषेनेत्रसंयमम् ॥ तस्माज्जनिष्यसेमूढेप्रजा
संयमनंयमम् ॥ ४ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततःसाचपलांदृष्टिंदेवीचक्रेभयाकुला ॥ विलोलितदृशंदृष्ट्वापुनराहचतां
रविः ॥ ५ ॥ यस्माद्विलोलितादृष्टिर्मयिदृष्टेत्वयाधुना ॥ तस्माद्विलोलांतनयांनदींत्वंप्रसविष्यसि ॥ ६ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥
ततस्तस्यांतुसंजज्ञेभर्तृशापेनतेनवै ॥ यमश्चयमुनाचेयंप्रख्यातासुमहानदी ॥ ७ ॥ सापिसंज्ञारवेस्तेजःसेहेदुःखेनभावि
नी ॥ असहन्तीचसातेजश्चिन्तयामासवैतदा ॥ ८ ॥ किङ्करोमिक्कगच्छामिक्कगतायाश्चनिर्वृतिः ॥ भवेन्ममकथंभर्त्ताकोप
मर्कश्चनैष्यति ॥ ९ ॥ इतिसंचिन्त्यबहुधाप्रजापतिसुतातदा ॥ बहुमेनेमहाभागापितृसंश्रयमेवसा ॥ १० ॥ ततःपितृगृहे
गन्तुंकृतबुद्धिर्यशस्विनी ॥ छायामयीमात्मतनुंनिर्ममेदयितांरवेः ॥ ११ ॥ तांचोवाचत्वयावेश्मन्यत्रभानोर्यथामया ॥ त
थासम्यगपत्येषुवर्तितव्यंयथारवौ ॥ १२ ॥ पृष्टयापिनवाच्यंतेतथैतद्गमनंमम ॥ सैवास्मिनामसंज्ञेतिवाच्यमेतत्सदावचः
॥ १३ ॥ छायासंज्ञोवाच ॥ ॥ आकेशग्रहणाद्देविआशापाच्चवचस्तव ॥ करिष्येकथयिष्यामिवृत्तंतुशापकर्षणात् ॥ १४ ॥
इत्युक्तासातदादेवीजगामभवनंपितुः ॥ ददर्शतत्रत्वष्टारंतपसाधूतकल्मषम् ॥ १५ ॥ बहुमानाच्चतेनापिपूजिताविश्वकर्म
णा ॥ तस्थौपितृगृहेसातुकंचित्कालमनिन्दिता ॥ १६ ॥ ततस्तांप्राहचार्वङ्गींपितानातिचिरोषिताम् ॥ स्तुत्वाचतनयांप्रेम ॥१२१॥

बहुमानपुरःसरम् ॥ १७ ॥ त्वांतुमेपश्यतोवत्सेदिनानिसुबहून्यपि ॥ मुहूर्त्तार्द्धसमानिस्युःकिन्तुधर्मोविलुप्यते ॥ १८ ॥

बहुमानपुरःसरम् ॥ १८ ॥

वान्धवेषुचिरंवासोनारीणांनयशस्करः ॥ मनोरथोबान्धवानांनार्य्याभर्तृगृहेस्थितिः ॥ १९ ॥ सात्वंत्रैलोक्यनाथेनभर्त्रासूर्य्येणसङ्गता ॥ पितृगेहेचिरंकालंवस्तुंनार्हसिपुत्रिके ॥ २० ॥ सात्वंभर्तृगृहंगच्छतुष्टोऽहंपूजितासिमे ॥ पुनरागमनंकार्यंदर्शनायशुभेमम ॥ २१ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इत्युक्तासातदापित्रातथेत्युक्ताचसामुने ॥ संपूजयित्वापितरंजगामाथोत्तरान्कुरून् ॥ २२ ॥ सूर्य्यतापमनिच्छन्तीतेजसस्तस्यबिभ्यती ॥ तपश्चचारतत्रापिवडवारूपधारिणी ॥ २३ ॥ संज्ञेयमितिमन्वानोद्वितीयायामहस्पतिः ॥ जनयामासतनयौकन्यांचैकांमनोरमाम् ॥ २४ ॥ छायासंज्ञात्वपत्येषुयथास्वेष्वतिवत्सला ॥ तथानसंज्ञाकन्यायांपुत्रयोश्चान्ववर्त्तत ॥ २५ ॥ लालनाद्युपभोगेषुविशेषमनुवासरम् ॥ मनुस्तत्क्षान्तवानस्यायमस्तस्यानचक्षमे ॥ २६ ॥ ताडनायचवैकोपात्पादस्तेनसमुद्यतः ॥ तस्याःपुनःक्षांतिमतानतुदेहेनिपातितः ॥ २७ ॥ ततःशशापतंकोपाच्छायासंज्ञायमंद्विज ॥ किंचित्प्रस्फुरमाणौष्ठीविचलत्पाणिपल्लवा ॥ २८ ॥ पितुःपत्नीममर्य्यादंयन्मांतर्जयसेपदा ॥ भुवितस्मादयंपादस्तवाद्यैवपतिष्यति ॥ २९ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्ययमःशापंमात्रादत्तंभयातुरः ॥ अभ्येत्यपितरंप्राहप्रणिपातपुरःसरम् ॥ ३० ॥ यमउवाच ॥ ॥ तातैतन्महदाश्चर्य्यंनदृष्टमितिकेनचित् ॥ मातावात्सल्यमुत्सृज्यशापंपुत्रेप्रयच्छति ॥ ३१ ॥ यथामनुर्ममाचष्टेनेयंमातातथामम ॥ विगुणेष्वपिपुत्रेषुनमाताविगुणाभवेत् ॥ ३२ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ यमस्यैतद्वचःश्रुत्वाभगवांस्तिमिरापहः ॥ छायासंज्ञांसमाहूयपप्रच्छक्वगतेतिसा ॥ ॥ ३३ ॥ साचाहतनयात्वष्टुरहंसंज्ञाविभावसो ॥ पत्नीतवत्वयापत्यान्येतानिजनितानिमे ॥ ३४ ॥ इत्थंविवस्वतःसातुबहुशःपृच्छतोयदा ॥ नाचचक्षेततःक्रुद्धोभास्वांस्तांशप्तुमुद्यतः ॥ ३५ ॥ ततःसाकथयामासयथावृत्तंविवस्वतः ॥ विदितार्थ

श्वभगवान्जगामत्वष्टुरालयम् ॥ ३६ ॥ ततःसपूजयामासतदात्रैलोक्यपूजितम् ॥ भास्वन्तंपरयाभक्त्यानिजगेहमुपा
गतम् ॥ ३७ ॥ संज्ञांपृष्टस्तदातस्मैकथयामासविश्वकृत् ॥ आगतैवेहमेवेश्मभवतःप्रेषितेतिवै ॥ ३८ ॥ दिवाकरःसमा
धिस्थोवडवारूपधारिणीम् ॥ तपश्चरन्तींददृशेउत्तरेषुकुरुष्वथ ॥ ३९ ॥ सौम्यमूर्त्तिःशुभाकारोममभर्त्ताभवेदिति ॥ अभि
सन्धिश्चतपसोबुबुधेऽस्यादिवाकरः ॥ ४० ॥ शातनंतेजसोमेऽद्यक्रियतामितिभास्करः ॥ तंचाहविश्वकर्माणंसंज्ञायाःपि
तरंद्विज ॥ ४१ ॥ संवत्सरभ्रमेस्तस्यविश्वकर्मारवेस्ततः ॥ तेजसःशातनंचक्रेस्तूयमानश्चदैवतैः ॥ ४२ ॥ ॥ इतिश्री
मार्कण्डेयपुराणेवैवस्वतमन्वन्तरेचतुःसप्ततितमोध्यायः ॥ ७४ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥
॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततस्तंतुष्टुवुर्देवास्तथादेवर्षयोरविम् ॥ वाग्भिरीड्यमशेषस्यत्रैलोक्यस्यसमागताः ॥ १ ॥ देवा
ऊचुः ॥ ॥ नमस्तेऋक्स्वरूपायसामरूपायतेनमः ॥ यजुःस्वरूपरूपायसाम्नांधामवतेनमः ॥ २ ॥ ज्ञानैकधामभूतायनि
र्धूततमसेनमः ॥ शुद्धज्योतिःस्वरूपायविशुद्धायामलात्मने ॥ ३॥ (चक्रिणेशंखिनेधाम्नेशार्ङ्गिणेपद्मिनेनमः ॥)वरिष्ठायवरे
ण्यायपरस्मैपरमात्मने ॥ नमोऽखिलजगद्व्यापिस्वरूपायात्ममूर्त्तये ॥ ४ ॥ सर्वकारणभूतायनिष्ठायैज्ञानचेतसाम् ॥ ५ ॥
नमःसूर्य्यस्वरूपायप्रकाशात्मस्वरूपिणे ॥ भास्करायनमस्तुभ्यंतथादिनकृतेनमः ॥ ६ ॥ शर्वरीहेतवेचैवसन्ध्याज्योत्स्ना
कृतेनमः ॥ त्वंसर्वमेतद्भगवन्जगदुद्भ्रमतात्वया ॥ ७ ॥ भ्रमत्याविद्धमखिलंब्रह्माण्डंसचराचरम् ॥ त्वदंशुभिरिदंस्पृष्टं
सर्वंसंजायतेशुचि ॥ ८ ॥ क्रियतेत्वत्करैःस्पर्शाज्जलादीनांपवित्रता ॥ होमदानादिकोधर्मोनोपकारायजायते ॥ ९ ॥ ताव
द्यावन्नसंयोगिजगदेतत्त्वदंशुभिः ॥ ऋचस्तेसकलाह्येतायजूंष्येतानिचान्यतः ॥ १० ॥ सकलानित्रसामानिनिपतन्तित्व

दङ्गतः ॥ ऋङ्मयस्त्वंजगन्नाथत्वमेवचयजुर्मयः ॥ ११ ॥ यतःसाममयश्चैवततोनाथत्रयोमयः ॥ त्वमेवब्रह्मणोरूपंपरंचाप
रमेवच ॥ १२ ॥ मूर्त्तामूर्त्तस्तथासूक्ष्मःस्थूलरूपस्तथास्थितः ॥ निमेषकाष्ठादिमयःकालरूपःक्षयात्मकः ॥ प्रसीदस्वेच्छया
रूपंस्वतेजःशमनंकुरु ॥ १३ ॥ (इदंस्तोत्रवरंरम्यंश्रोतव्यंश्रद्धयानरैः ॥ शिष्योभूत्वासमाधिस्थोदत्त्वादेयंगुरोरपि ॥ १४ ॥)
मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ एवंसंस्तूयमानस्तुदेवैर्देवर्षिभिस्तथा ॥ मुमोचस्वंतदातेजस्तेजसांराशिरव्ययः ॥ १५ ॥ यत्तस्यऋ
ङ्मयंतेजोभवितातेनमेदिनी ॥ यजुर्मयेनापिदिवंस्वर्गःसाममयंरवेः ॥ १६ ॥ शातितास्तेजसोभागायेत्वष्ट्रादशपंचच ॥
त्वष्ट्रैवतेनशर्वस्यकृतंशूलंमहात्मना ॥ १७ ॥ चक्रंविष्णोर्वसूनांचशंकवोथसुदारुणाः ॥ पावकस्यतथाशक्तिःशिबिकाधनद
स्यच ॥ १८ ॥ अन्येषामसुरारीणामस्त्राण्युग्राणियानिवै ॥ यक्षविद्याधराणाञ्चतानिचक्रेसविश्वकृत् ॥ १९ ॥ ततश्चषोड
शंभागंबिभर्त्तिभगवान्विभुः ॥ तत्तेजःपंचदशधाशातितंविश्वकर्मणा ॥ २० ॥ ततोऽश्वरूपधृग्भानुरुत्तरानगमत्कुरून् ॥ दद्द
शेतत्रसंज्ञांचवडवारूपधारिणीम् ॥ २१ ॥ साचदृष्ट्वातमायान्तंपरपुंसोविशङ्कया ॥ जगामसंमुखंतस्यपृष्ठरक्षणतत्परा ॥
॥ २२ ॥ ततश्चनासिकायोगंतयोस्तत्रसमेतयोः ॥ नासत्यदस्रौतनयावश्वोवक्त्रविनिर्गतौ ॥ २३ ॥ रेतसोऽन्तेचरेवन्तः
खड्गीचर्म्मीतनुत्रधृक् ॥ अश्वारूढःसमुद्भूतोबाणतूणसमन्वितः ॥ २४ ॥ ततःस्वरूपमतुलंदर्शयामासभानुमान् ॥ तस्यै
षाचसमालोक्यस्वरूपंमुदमाददे ॥ २५ ॥ स्वरूपधारिणींचेमामानिनायनिजाश्रमम् ॥ संज्ञांभार्य्यांप्रीतिमतींभास्करो
वारितस्करः ॥ २६ ॥ ततःपूर्वसुतोयोऽस्याःसोऽभूद्वैवस्वतोमनुः ॥ द्वितीयश्चयमःशापाद्धर्मदृष्टिरभूत्सुतः ॥ २७ ॥
क्रमयोमांसमादायपादतोऽस्यमहीतले ॥ पतिष्यतीतिशापान्तंतस्यचक्रेपितास्वयम् ॥ २८ ॥ धर्मदृष्टिर्यतश्चासौसमोमि

त्रेतथाऽहिते ॥ ततोनियोगंतंयाम्येचकारतिमिरापहः ॥ २९ ॥ यमुनाचनदीजज्ञेकलिन्दान्तरवाहिनी ॥ अश्विनौदेवभि
षजौकृतोपित्रामहात्मना ॥ ३० ॥ गुह्यकाधिपतित्वेचरेवन्तोऽपिनियोजितः ॥ छायासंज्ञासुतानांचनियोगःश्रूयतांम
म ॥ ३१ ॥ पूर्वजस्यमनोस्तुल्यश्छायासंज्ञासुतोऽग्रजः ॥ ततःसावर्णिकींसंज्ञामवापतनयोरवेः ॥ ३२ ॥ भविष्यतिमनुः
सोऽपिबलिरिन्द्रोयदातदा ॥ शनैश्चराग्रहाणांचमध्येपित्रानियोजितः ॥ ३३ ॥ तयोस्तृतीयायाकन्यातपतीनामसाकुरुम् ॥
नृपात्संवरणात्पुत्रमवापमनुजेश्वरम् ॥ ३४ ॥ तस्यवैवस्वतस्याहंमनोःसप्तममन्तरम् ॥ कथयामिसुतान्भूपानृषीन्दे
वान्सुराधिपम् ॥ ३५ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयपुराणेवैवस्वतमन्वन्तरेवैवस्वतोत्प त्तिर्नामपंचसप्ततितमोऽध्यायः ॥७५ ॥
॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ आदित्यावसवोरुद्राःसाध्याविश्वेमरुद्गणाः ॥ भृगवोऽङ्गिरसश्चाष्टौयत्रदेवगणाःस्मृताः ॥ १ ॥
आदित्यावसवोरुद्राविज्ञेयाःकश्यपात्मजाः ॥ साध्याश्चवसवोविश्वेधर्मपुत्रगणास्त्रयः ॥ २ ॥ भृगोस्तुभृगवोदेवाःपुत्रा
ह्यङ्गिरसःसुताः ॥ एषसर्गश्चमारीचोविज्ञेयःसाम्प्रताधिपः ॥ ३ ॥ ऊर्ज्जस्वीनामचैवेन्द्रोमहात्मायज्ञभागभुक् ॥ अतीता
नागतायेचवर्त्तन्तेसाम्प्रतंचये ॥ ४ ॥ सर्वेतेत्रिदशेन्द्रास्तुविज्ञेयास्तुल्यलक्षणाः ॥ सहस्राक्षाःकुलिशिनःसर्वएवपुरन्दराः
॥ ५ ॥ मघवन्तोवृषाःसर्वेशृङ्गिणोगजगामिनः ॥ तेशतक्रतवःसर्वेभूताभिभवतेजसः ॥ ६ ॥ धर्माद्यैःकारणैःशुद्धैराधिप
त्यगुणान्विताः ॥ भूतभव्यभवन्नाथाःशृणुचैतत्त्रयंद्विज ॥७॥ भूर्लोकोऽयंस्मृताभूमिरन्तरिक्षंदिवःस्मृतम् ॥ दि०याख्यश्च
तथास्वर्गस्त्रैलोक्यमितिगद्यते॥८॥अत्रिश्चैववसिष्ठश्चकाश्यपश्चमहानृषिः॥गौतमश्चभरद्वाजोविश्वामित्रोऽथकौशिकः॥९ ॥१२३॥
तथैवपुत्रोभगवानृचीकस्यमहात्मनः ॥ जमदग्निस्तुसप्तैतेमुनयोऽत्रतथान्तरे ॥ १० ॥ इक्ष्वाकुर्नाभगश्चैवधृष्टःशर्यातिरेवच

नरिष्यन्तश्चविख्यातोनाभागोदिष्टएवच ॥ ११ ॥ करूपश्चपृषध्रश्चवसुमान्लोकविश्रुतः ॥ मनोर्वैवस्वतस्यैतेनवपुत्राःप्र
कीर्तिताः ॥ १२ ॥ वैवस्वतमिदंब्रह्मन्कथितंतेमयान्तरम् ॥ अस्मिन्श्रुतेनरःसद्यःपठितेचैवसत्तम ॥ मुच्यतेपातकैःसर्वैः
पुण्यंचमहदश्नुते ॥ १३ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयपुराणेवैवस्वतमन्वंतरेषट्सप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७६ ॥ ॥छ॥
॥ क्रौष्टुकिरुवाच ॥ ॥ स्वायम्भुवाद्याःकथिताःसप्तैतेमनवोमम ॥ तदन्तरेषुयेदेवाराजानोमुनयस्तथा ॥ १ ॥ अस्मिन्
कल्पेसप्तयेऽन्येभविष्यन्तिमहामुने ॥ मनवस्तान्समाचक्ष्वतथादेवादयश्चये ॥ २ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ कथितस्तव
सावर्णिश्छायासंज्ञासुतश्चयः ॥ पूर्वजस्यमनोस्तुल्यःसमनुर्भविताष्टमः ॥ ३ ॥ रामोव्यासोगालवश्चदीप्तिमान्कृपएवच ॥
ऋष्यशृङ्गस्तथाद्रौणिस्तत्रसप्तर्षयोऽभवन् ॥ ४ ॥ सुतपश्चामिताभाश्चमुख्याश्चैवत्रिधासुराः ॥ विंशकःकथिताश्चैषांत्रया
णांत्रिगुणोगणः ॥ ५ ॥ तपस्तपश्चशक्रश्चद्युतिर्ज्योतिःप्रभाकरः ॥ प्रभासोदयितोधर्मस्तेजोरश्मिश्चवक्रतुः ॥ ६ ॥ इत्या
दिकस्तुसुतपादेवानांविंशकोगणः ॥ प्रभुर्विभुर्विभासाद्यस्तथान्योविंशकोगणः ॥ ७ ॥ सुराणाममितानांतुतृतीयमपिमेशृ
णु ॥ दमोदान्तऋतःसोमोविन्ताद्याश्चैवविंशतिः ॥ ८ ॥ मुख्याह्येतेसमाख्यातादेवामन्वन्तराधिपाः ॥ मारीचस्यैवतेपुत्राः
काश्यपस्यप्रजापतेः ॥ ९ ॥ भविष्याश्चभविष्यन्तिसावर्णस्यान्तरेमनोः ॥ तेषामिन्द्रोभविष्यस्तुबलिर्वैरोचनिर्मुने ॥ १० ॥
पातालआस्तेयोऽद्यापिदैत्यःसमयबन्धनः ॥ विरजाश्चार्ववीरश्चनिर्मोहःसत्यवाक्कृतिः ॥ विष्ण्वाद्याश्चैवतनयाःसावर्ण
स्यमनोर्नृपाः ॥ ११ ॥ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयपुराणेसावर्णिकेमन्वन्तरेसप्तसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७७ ॥ ॥

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ ॐनमश्चंडिकायै ॥ ॥ ब्रह्मायस्यैहरिर्यस्यैरुद्रोयस्यैव्यधान्नमः ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ १ ॥ अव्युत्पन्नमुखांधकूपपतितागावोमुनेःखिंदतेताःप्रोद्धर्तुमहोयतध्वमभितःस्वस्वार्थवत्सोत्सुकाः ॥ सूत्रैःपाणिनिसंभृतैरतितरामाकृष्यमाणाःपुनस्तावःकामदुघाभवंत्यपितमस्तोमद्विषःसत्विषः ॥ २ ॥ ऐंश्रींह्रींपदभावितंजगददःस्रष्टुंस्वयंरक्षितुंसंहर्त्तुंसमयेक्षमामथमयींब्राह्मींश्रियंचंडिकाम् ॥ आराध्यादिमशक्तिमार्त्तिदविनींश्रीतोमरःशंतनुर्मार्कंडेयपुराणसिद्धमहिमाव्याख्यातुविख्यायते(?) ॥ ३ ॥ मार्कंडेयपुराणोक्तंदेवीमाहात्म्यमद्भुतम् ॥ अल्पाक्षरमनल्पार्थमपपाठपराङ्मुखम् ॥ ४ ॥ शुभंयुःशंतनुःशंयुःसत्कीर्त्तिस्तोमरान्वयः ॥ व्याकरोतिपराकृत्यकुव्याख्यानपरंपराम् ॥ ५ ॥ ॥ ॐनमश्चंडिकायै ॥ अवतीत्युपासकंअवतिब्रह्मवेतिविगृह्य । अवरक्षणादौ । अवतेष्टिलोपश्चेतिमन्प्रत्ययः । तस्यप्रत्ययस्यैवटिलोपःनप्रकृतेः । अन्यथाह्निमडित्येवविदध्यात् ॥ ज्वरत्वरेत्यादिनावकारस्योपधायाश्चऊठौद्वयोरूठोःसवर्णदीर्घत्वेसार्वधातुकार्धधातुकयोरितिगुणः ॥ कृन्मेजंतइत्यव्ययत्वमोम् । ओमित्यनुमतौप्रोक्तंप्रथमेवाप्युपक्रमे । ओमित्येकाक्षरंब्रह्मसर्वमंत्राधिदैवतं । गुर्वादिभजनेदानेनमःस्यात्क्वाप्यनादरे ॥ चतुर्थीस्यान्नमोयोगान्नमःस्वस्त्यादिसूत्रतः ॥ चंडिकायै चंडतेकुप्यतेचंडाचंडीच ॥ चंडैवचंडिकाकोपना । बह्वादिभ्यश्चेतिवाङीप् । केणइतिह्रस्वः । कुत्सिताशत्रुभिर्निंदितेतिसंज्ञायांकन् ॥ अथवाह्रस्वादीर्घविलक्षणाकारासूक्ष्मरूपतयादुरधिगमत्वात्संज्ञायांकन् ॥ अथवाचंडउग्रःतस्यस्त्रीचंडीपूर्ववत्संज्ञायांकन् ॥ अथवा चंडतेचंडिका । ण्वुल् । युवोरनाकौ । प्रत्ययस्थात्कात्पूर्वस्यातइदाप्यसुपइतिइत्त्वम् ॥ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ कडिमदे । मृगवत्कंडतेयोगात्मायतिमृकंडुः । मृकंड्वादयश्चेत्युः ॥ मृगान्कंडयतिमदयतिवामृकंडुः मृगस्येवास्यकंडुरितिवा । पृषोदरादित्वात्साधुः । वर्णागमोवर्णविपर्ययश्चद्वौचापरौवर्णविकारनाशौ । धातोस्तदर्थातिशयेनयोगस्तदुच्यतेपंचविधंनिरुक्तं । मृकंडोरपत्यंपुमान्मार्कंडेयः । शुभ्रादिभ्यश्चेत्यपत्येढक्प्रत्ययः । कितिचेत्यादिवृद्धिः । ढेलोपोऽकद्र्वाःइत्युकारलोपः । ढस्यएयादेशः ॥ उवाचऊचिवान्स्वशिष्यायाष्टममनूत्पत्तिहेतुमुक्तवानितियावत् ॥ इहखलुब्रह्मकल्पेचतुर्दशमनवःक्रमशःक्रमंते । तद्यथा । स्वायंभुवोम

ॐनमश्चण्डिकायै ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ सावर्णिःसूर्यतनयोयोमनुःकथ्यतेष्टमः ॥ निशामयतदुत्पत्तिंविस्तराद्गदतोमम ॥ १ ॥

नुःपूर्वंततःस्वारोचिषोमनुः । औत्तमस्तामसश्चैवरैवतश्चाक्षुषस्तथा । षडेतेमनवोतीताअथवैवस्वतोमनुः । सावर्णाःपंचरौच्यश्चभौत्यश्चागामिनस्त्वमी ॥
तत्रसवर्णायाःसंबंधिनःसुताःपंचापिसावर्णाःसावर्णयोमनवःकथ्यंते ॥ ततश्चस्वायंभुवाद्याःषट्सप्तमोवैवस्वतःअष्टमःसावर्णिः नवमोदशमएकादशोद्वा
दशश्चसावर्णयएव । त्रयोदशोमनुःरौच्यःचतुर्दशस्तुमनुर्भौत्यः ॥ इतिचतुर्दशमनवः॥ तत्रअष्टमस्यमनोःसावर्णेरुत्पत्तिंस्वशिष्यायवेदयितुंप्रस्तौतिमार्कंडे
योभगवान् ॥ वृणोतिव्रियतेवर्ण्यतेचवर्णनंवर्णः । वर्णोद्विजादौशुक्लादौस्तुतौवर्णंतुचाक्षरे । वर्णेनस्तुत्यासहवर्त्तमानासवर्णा । अथवाआत्मभर्त्रासवित्रा
समानोवर्णोयस्याःसासवर्णा । सवर्णायाःअपत्यंपुमान्सावर्णिः । स्त्रीभ्योढकंबाधित्वाबह्वादिभ्यश्चेतिइञ्प्रत्ययः ॥ सावर्णाःपंचेतितुप्रयोगःसंबंधविवक्षया
दाशरथोरामइतिवददंतोज्ञेयः ॥ सूर्यस्यतनयः ॥ सकतमोमनुरित्यपेक्षायामाह । योमनुःकथ्यतेष्टमइति ॥ यच्छब्देनोच्यतेयोर्थःतच्छब्दस्तस्यवाचकः ।
यःपुराणज्ञैर्वैवस्वतमनोःसप्तमादनंतरंसूर्यतनयःसावर्णिर्नाममनुःकथ्यतेसोष्टमोमनुर्भविष्यतीत्यर्थः । अष्टमत्वंविधेयं ॥ सावर्णिरष्टमोमनुरित्येवोक्तेसव
र्णायाःप्रागुक्तसामान्यव्युत्पत्त्यातादृश्याः अन्यजोपिकश्चिन्मनुःस्यात् । अतउक्तंसूर्यतनयइति ॥ सूर्यतनयोष्टमोमनुरित्येवोक्तेछायासुतोपिसूर्यतनयःश
नैश्चरोमनुःस्यात् ॥ अतउभयमुक्तंसावर्णिःसूर्यतनयइति ॥ तस्यसावर्णेरष्टममनोरुत्पत्तिंविस्तराच्छब्दप्रपंचनात्गदतोममसुखंवासंमुखंनिशामयहेशि
ष्यदत्तावधानःसन्पश्येत्यर्थः ॥ निशामयशृण्वितितुकुव्याख्यानं । तथाहि । शमउपशमे दिवादिः । शमलक्षआलोचनेचुरादिः ॥ आभ्यांयथायोगंणि
चिअतउपधायावृद्धौ । शमोदर्शने । शमोणौदर्शनादन्यत्रार्थेमित्संज्ञोभवति ॥ अमंतत्वादेवमित्त्वसिद्धौनियमार्थोयंयोगः । मितांह्रस्वः । शमयतिव्या
धिंनिवर्त्तयति । निशामयतिश्लोकाञ्छृणोति ॥ दर्शनेतुमित्त्वाभावाद्ध्रस्वत्वाभावादतउपधायावृद्धिरेव ॥ निशामयतिरूपंचक्षुषारूपंपश्यतीत्यर्थः ।
निःशर्करमिदंतीर्थंभारद्वाजंनिशामय । चक्षुषापश्येत्यर्थः ॥ तथाचदुर्घटः । निशामयतदुत्पत्तिमित्यत्रनिशामनंचक्षुःसाधनंज्ञानमितियावत् ॥ १ ॥
सप्रसिद्धःसावर्णिःरवेस्तनयःमहाभागःमहामायानुभावेनयथामन्वंतराधिपोबभूवतथाविस्तरतोवदिष्यामीत्यन्वयः ॥ मात्यस्यांविश्वंमाया । माकाभ्यामय
च् । अथवा मानपूजायांचुरादिः । मानयितुमर्हामाया । पृषोदरादित्वान्नलोपः । अथवा । मालक्ष्मीः माइतिअयःशुभावहोविधिर्यस्याःसामाया महती
चासौमायाचमहामाया तस्याःपरमशक्तेःअनुभावःप्रभावःसामर्थ्यंमहामायानुभावः तेन । अथवामहतीचाद्यामायायस्याःसामहामायातस्यामनुभावःम
तिनिश्चयःअबाध्याध्यवसायःमहामायानुभावःतेन ॥ अथवाअःविष्णुःतस्यमायामहतीच[illegible]चमहामायातस्याःअनुभावः तेन ॥ अनुभावःप्रभा

वेचसतांचमतिनिश्चये ॥ अथवाअयगतौ । अययतिअर्पयतीतिणिजंतात्पचाद्यचिस्त्रियांटापिअया । आसमंतादभिव्याप्तांमांलक्ष्मीमुपासकायअययति अर्पयतिवाशक्तिर्भवतिसामहामायातस्याः अनुपश्चादबाध्याध्यवसायादनंतरंभावःपरमतयानुसंधानंअनुभावः । तंभावंभावयेद्योगीतिस्मरणात् । भावः सत्तास्वभावाभिप्रायचेष्टात्मजन्मसु। तेन । पश्चात्सादृश्ययोरनु ॥ मन्वंतराधिपःइहप्रकरणतःसप्तममनुजीवितकालात्पूर्वभूतोनवममनूदयात्पूर्वोयःकालः समन्वंतरशब्देनविवक्षितः ततश्चांतरशब्दोमध्येवर्त्तते ॥ मनोःसप्तमनवमयोरंतरेमध्यकालेब्रह्मणाअधिकृतःरक्षकःप्रजानांपतिरधिकोमन्वंतराधिपः ॥ अं तरमवकाशावधिपरिधानांतार्द्धेभेदतादर्थ्ये । छिद्रात्मीयविनाबहिरवसरमध्येंतरात्मनिच ॥ महाभागः । भजसेवायां । भावेघञ् । चजोःकुघिण्यतोः ॥ महान्भागोभक्तिर्यस्यसः । अथवाभासृदीप्तौकर्त्तरिक्विप् ॥ भासतेभाःभासंधर्मंवागच्छतिप्राप्नोतीतिभागः ॥ गमेर्डोन्यत्रापिदृश्यतइतिकर्त्तरिडः । महां श्चासौभागश्चेतिमहाभागः । अथवाभासंपरदेवतांगायतिइतिभागोमंत्रः । आतोनुपसर्गेकः । महान्भागोमंत्रोयस्यसमहाभागः ॥ अथवाभगस्यैश्वर्यादेरि

महामायानुभावेनयथामन्वन्तराधिपः ॥ सबभूवमहाभागःसावर्णिस्तनयोरवेः ॥ २ ॥
स्वारोचिषेंतरेपूर्वंचैत्रवंशसमुद्भवः ॥ सुरथोनामराजाभूत्समस्तेक्षितिमंडले ॥ ३ ॥

दंभागंभवितव्यतालक्षणंहेतुवस्तुमहद्भाग्यंयस्यसमहाभागः । ऐश्वर्यस्यसमग्रस्यधर्मस्ययशसःश्रियः । वैराग्यस्याथमोक्षस्यषण्णांभगइतिस्मृतिः । भगः श्रीकाममाहात्म्यवीर्ययत्नार्ककीर्तिषु॥तनोतिकुलंतनयः॥ रूयतेस्तूयतेरविःतस्य॥२॥अष्टमोमनुःकथ्यतइतिप्राग्यःप्रस्तुतस्तस्यसावर्णेःप्राग्जननिदानता महिमचरित्राणिवर्णयतिमार्कण्डेयोनेनश्लोकेन ॥पूर्वंप्रथमस्वायंभुवमन्वंतरकालमपेक्ष्यंद्वितीयमन्वंतरलक्षणेस्वारोचिषोंऽतरेस्वारोचिषमन्वंतरकालेपुराक ल्पेचैत्रवंशसमुद्भवःसुरथोनामप्रसिद्धःसमस्तेक्षितिमंडलेराजाऽभूत् अजनिष्ट (अवर्तत) अवृतेत्यन्वयः ॥ स्वस्येवआत्मनइवब्रह्मणइवरोचिः प्रभायस्यसः स्वरोचिः मनुः ।अथवा। अःविष्णुः सुष्ठुअस्येवविष्णोरिवरोचिर्यस्यसःस्वरोचिःमनुः ॥ स्वरोचिषइदंस्वारोचिषंतस्मिन्स्वारोचिषे । आगमशासनानित्य त्वादिजभावः ॥ रोचिःशोचिरुभेक्लीबेप्रकाशेद्योतआतपः॥अंतमवसानंतरातिमद्धाल्यंतरं ।तस्मिन्कालविशेषपूर्वंकालं अपेक्षणक्रियापेक्षाद्वितीया॥ चितिसं ॥१२५॥
ज्ञाने । सर्वधातुभ्यष्ट्रन् । चेततिजानातिधर्माधर्मप्रवृत्त्यप्रवृत्तीःकर्त्तुमितिचित्रःकश्चिद्राजा तस्यापत्यंपुमान्चैत्रः॥शिवादिभ्योण् ।तस्यवंशः संतानः।तस्मा

स्य गुरुर्धातिइति येन वंशसमुद्भवः ॥ अथवा चित्रचयनं । अमित्रमिदिशसिभ्यः क्त्रः । चैत्रतत्रिचित्रमद्भुतंकर्म तस्यायंचैत्रः तस्यराज्ञोवंशःतस्मात्समुद्भ
वः ॥ विद्यया जन्मना वा प्राणिनामेकलक्षणःसंतानोवंशइत्युच्यते ॥ रमंतेयस्मिन्रथः । शोभनोरथोयस्यसुरथः ॥ नामप्राकाश्यसंभाव्यक्रोधोपगमकुत्सने॥
राजतेइतिराजा॥अभूत्भूसत्तायांलुङ्॥ क्षितेर्भूमेर्मंडलंचक्रवालंतस्मिन्॥३॥तदातस्मिन्स्वारोचिषमन्वंतरेकाले।औरसान् उरसोत्पादितान्॥ उरसानि
र्मितान् ।उरसोयच्च । पुत्रानिवसम्यक्अनवद्यंयथास्यात्तथा॥प्रजाःलोकान्पालयतःदुःखेभ्योरक्षतस्तस्यराज्ञःकोलाविध्वंसिनोभूपाःशत्रवःशातयितारःबभूवु
रित्यन्वयः॥ कोब्रह्मा अःविष्णुः उःमहेश्वरः तान्ब्रह्मविष्णुमहेश्वरान्काःलांतिअर्चयितुंगृह्णंतीतिकोलाब्राह्मणादयः तानासमंताद्विध्वंसयंतीतिकोलावि
ध्वंसिनःरक्षोयोनयः । अथवाकोलाःशूकराःतान्विध्वंसयंतीतिकोलाविध्वंसिनःयवनाः! अथवा। कोलान्शूकरान्विध्यंतिताडयंतिकोलाविधः ॥ नहिवृ
तिवृषिव्यधिइतिदीर्घः। कोलाविधःक्षत्रियादयः तान्ध्वंसयंतीतिकोलाविध्वंसिनोयवनाः॥ ननुचकोलान्शूकरान्अवंतिरक्षंतीतिकोलाविनोयवनाःतान्ध्वं

तस्यपालयतःसम्यक्प्रजाःपुत्रानिवौरसान् ॥ बभूवुःशत्रवोभूपाःकोलाविध्वंसिनस्तदा ॥ ४ ॥
तस्यतैरभवद्युद्धमतिप्रबलदंडिनः ॥ न्यूनैरपिसतैर्युद्धेकोलाविध्वंसिभिर्जितः ॥ ५ ॥

सयतीतिकोलाविध्वंसी तस्यकोलाविध्वंसिनः। इतिसुरथस्यापिविशेषणमेतत्स्यात्। अस्तुयदीत्थंव्युत्पाद्येत॥ उत्तरश्लोकेतुकोलाविध्वंसिभिरित्येतद्यवन
विशेषणतयाव्युत्पादयिष्यामः ॥ उरसानिर्मितः। उरसोयच्च। औरसोधर्मपत्नीजः इतिस्मृतिः ॥ पुत्अव्ययंनरकवाचिपितरंपुत्नरकात्त्रायतेपुत्रः॥
अथवा ॥ पूञ्पवने ॥ पुनातिपुत्रःपुवोन्हस्वश्चेतिक्त्रः। पुत्रःस्यादात्मसंभवः। पुन्नाम्नोनरकाद्यस्मात्पितरंत्रायतेसुतः। ततःपुत्रइतिप्रोक्तःस्वयमेवस्वयंभु
वेतिस्मृतिः॥४॥तस्यअतितरांप्रकृष्टंबलंहस्त्यश्वरथपादातसमृद्धंबलंसैन्यंयेषांशत्रूणांतेअतिप्रबलाः तान्दंडयतीत्यतिप्रबलदंडी तस्यसुरथस्य तैःकोलाविध्वं
सिभिर्यवनैर्भूपैःसहयुद्धमभवत्। तस्मिन्युद्धेसुरथोराजान्यूनैरल्पबलैरपितैःकोलाविध्वंसिभिर्यवनभूपैर्जितःअभिभूतइत्यन्वयः॥ इहजितइतिनायंजिजयेइ
त्यस्यप्रयोगः । कस्यतर्हिजिअभिभवेइत्यस्य। तदुक्तम्। जयिर्जयाभिभवयोराद्यर्थेसावकर्मकः। उत्कर्षप्राप्तिराद्योर्थोद्वितीयेर्थेसकर्मकइति। कोलानामन
गरीतांराजधानींविध्वंसयंतीतिइतिकोलाविध्वंसिनः। सुरथोनामराजाभूत्समस्तेक्षितिमंडले। इतिसुरथस्ययत्सार्वभौमत्वमुक्तंप्राकृतदिनानीन ॥ दैव

घटनाच्छत्रुभिरल्पैरथाक्रांतःसागरांताखिलावनिवलयत्वात्तस्येतिभावः ॥ ५ ॥ ततएवाह स्वकीयपुरजनपदमात्राधिपएवआसीन्नतुसार्वभौमइत्यन्वयः॥ सयद्यपिशत्रुभिराक्रांतस्तथापितदाक्रांतिजनितोद्वेगोपगतवनवासिमुनिवरोपदिष्टमहामायैकसमाराधनलब्धवरावाप्तव्यसाम्राज्यसंप्राप्तव्याष्टममनुत्वप दलक्षणभवितव्यतावाप्तिपात्रतयामहाभागइतिविशेषणमर्थवदेव । यदुक्तं । संभवेव्यभिचारेचस्याद्विशेषणमर्थवदिति ॥ दिश्यतेदेशःस्थानमात्रं ॥ ननुच नीवृज्जनपदःदेशस्तुविषयःस्थानमात्रंतत्कथंदेशग्रहणेनेहजनपदोलभ्यते । तदभ्यधादमरः ॥ नीवृज्जनपदोदेशविषयौतूपवर्त्तनं । इति । त्वंताथादि नपूवभागितिचयत्पर्यभाषिष्ट । नैषदोषः ॥ नीवृदादीन्पंचैकार्थानाहुरपरेत्वित्याश्रयणात् ॥ आत्मात्मीयज्ञातिधनवाचीस्वशब्दः ॥ ६ ॥ तत्रापि तन्मात्रेसपत्नापहृतभूचक्रेगर्हितेस्वपुरेसतोनिवसतोदुर्बलस्यशत्रुभिर्गृहीतभूचक्रस्यप्रभुमंत्रोत्साहशक्तिशून्यस्यसुरथस्यकोशोबलंचबलिभिर्बलवद्भिर्दुष्टैरु

ततःस्वपुरमायातोनिजदेशाधिपोभवत् ॥ आक्रांतःसमहाभागस्तैस्तदाप्रबलारिभिः ॥ ६ ॥
अमात्यैर्बलिभिर्दुष्टैर्दुर्बलस्यदुरात्मभिः ॥ कोशोबलंचापहृतंतत्रापिस्वपुरेसतः ॥ ७ ॥
ततोमृगयाव्याजेनहृतस्वाम्यःसभूपतिः ॥ एकाकीहयमारुह्यजगाममगहनंवनम् ॥ ८ ॥

ल्लंघितमर्यादैर्दुरात्मभिर्दुष्टाशयैःराज्यंगृहीतुंकृतनिश्चयैरमात्यैर्मंत्रिभिःअपहृतंआत्मसात्कृतमित्यन्वयः ॥ अमासहसमीपेभवाअमात्याः ॥ स्थौल्यसाम र्थ्यसैन्येषुबलंनाकाकसीरिणोः । कोशःस्वर्णादिलोहाष्टकसंग्रहः । सुवर्णंरजतंताम्रंरीतिःकांस्यंतथात्रपु । सीसंकालायसंचैवह्यष्टलोहानिचक्षते ॥ अ पहृतःकोशःअपहृतंचबलमितिविगृह्य नपुंसकमनपुंसकेनैकवच्चास्यान्यतरस्यामितिनपुंसकशेषः । एकवद्भावश्च । अपिशब्दोगर्हायां । दुरीषदर्थकुत्सनवै वर्ण्यासंभवलाभेषु ॥ दुष्टैरिति । दुषवैकृत्ये । क्तःकर्त्तरि ॥ वैकृत्यंरूपभंगः॥ ७॥ ततःअमात्यैरपहृतकोशबलत्वाद्धृतस्वाम्यःअपहृतस्वामित्वःससुरथोभूप तिः ॥ एकाकीअसहायः ॥ केवलःमृगयाव्याजेन[illegible]द्विजोदसंवनंकाननंजगामगतवानित्यन्वयः। मृग्यंतेन्वेष्यंतेप्राणिनोमृ गादयोअस्यांमृगयापापर्द्धिःतस्याःव्याजेनाखेटकवृत्तिमिषेणमुनिवनोपगमनमेवात्रमुख्यंकार्यंनतुमृगयाचरणं ॥ मुख्यकार्यस्वरूपाच्छादनंव्याजः ॥ स्वा

मिनईश्वरस्यभावःस्वाम्यं हतंस्वाम्यंयस्यसहृतस्वाम्यः । एकएवएकाकी । एकादाकिनिचासहाये ॥ एकसैतुएककः । कश्चित्कंगहनंसमे ॥ ८ ॥ द्विजोत्तमसु
मिनईश्वरस्यभावः ... सवर्यःवराईःसुरथस्तत्रतस्मिन्वने ॥
द्धयंतं वर्यइतितुराजविशेषणं ॥ मार्कंडेयःस्वशिष्यंसंबोधयति ॥ हेद्विजइतःसुरथचरित्रकथायाःश्रवणंप्रवणोभवेति॥ सवर्यःवराईःसुरथस्तत्रतस्मिन्वने ॥ विधेयत्वेनआश्रम्यंतितपस्यंति अत्रेत्या
सुमेधसोनाममुनेःशिष्योपशोभितंप्रशांतश्वापदाकीर्णं आश्रममद्राक्षीत् ददर्शेत्यन्वयः॥ मुनेरिति सुमेधसोविशेषणं॥ विधेयत्वेनआश्रम्यंतितपस्यंति अत्रेत्या
श्रमः॥ द्वाभ्यांमातृमौंजीभ्यां जायतेद्विजः॥ हेद्विज सुष्ठुशोभनामेधायस्यससुमेधाः नित्यमसि च्प्रजामेधयोरिति असिच्समासांतः॥ तस्यमुनेःपरमसामर्थ्या
त्प्रशांताःसंत्यक्तहिंसताःयेश्वापदाःव्याघ्रादयःतैराकीर्णंव्याप्तं।शुनइवपदानियेषांतेश्वापदाः। शुनोदंतदंष्ट्राकर्णकुदवराहपदपुच्छेष्विति दीर्घत्वं॥ वरंपुनारा
ज्यावाप्त्यष्टममनुत्वावाप्तिलक्षणमर्हतीतिवर्यःसुरथः । दंडादिभ्योयः॥ अथवाछंदसिचेतियत् । छंदोवत्पुराणानिभवंति ॥ तपोभिरिष्यतेयस्तुदेवेभ्यःसवरो

तस्यौकंचित्स

सतत्राश्रममद्राक्षीद्द्विजवर्यःसुमेधसः ॥ प्रशांतश्वापदाकीर्णंमुनिशिष्योपशोभितं ॥ ९ ॥ तस्थौकंचित्स
कालंचमुनिनातेनसत्कृतः ॥ इतश्चेतश्चविचरंस्तस्मिन्मुनिवराश्रमे ॥ १० ॥ सोचिंतयत्तदातत्रममत्वा
कृष्टमानसः ॥ मत्पूर्वैःपालितंपूर्वंमयाहीनंपरंहितत् ॥ मद्भृत्यैस्तैरसद्वृत्तैर्धर्मतःपाल्यतेनवा ॥ ११ ॥

तमः। देवाद्वतेवरःश्रेष्ठेत्रिषुक्लीबेमनाक्प्रिये ॥ शिष्यैर्वेदानधीयद्भिरुपशोभितंशोभान्वितंसंजातशोभम् ॥ ९ ॥ तेनसुमेधसामुनिनासत्कृतःआदृतःपूजि
तःससुरथःतस्मिन्मुनिवराश्रमेइतश्चेतश्चइतस्ततश्चविचरन्परिभ्रमन्कंचित्कालंतस्थौस्थितश्चेत्यन्वयः ॥ कालमितिकालाध्वनोरत्यंतसंयोगेद्वितीया ॥ मु
निषुवरःश्रेष्ठःसुमेधाःमुनिस्तस्याश्रमे ॥ अथवा॥ ससुरथस्त्वस्मिन्मुनिवराश्रमेतेनमुनिनाइतःप्राप्तःअभ्यागतःसत्कृतश्चसन्कंचित्कालंचेतश्चस्वांतंचविच
रन्तपःक्षमंस्यान्नवेतिविचिंतयन्तस्थावित्यपरोन्वयः ॥ १० ॥ तदामुनिसंदर्शनकालेतत्राश्रमेममत्वाकृष्टमानसःससुरथःस्वचेतसाचिंतयत्कुटुंबंसंस्मृतवा
नित्यन्वयः॥ममेतिविभक्तिप्रतिरूपकमव्ययं॥मामितिभावोममत्वंममताममत्वमितिमदीयताबुद्धिः तथाआकृष्टंवशीकृतंमानसंस्वांतंचेतोयस्यसतथोक्तः॥
किमचिंतयदित्यपेक्षायामाह॥ पूर्वंमत्पूर्वैर्मत्पित्रादिभिःधर्मतःपालितंमत्कुलागतंपुरंसंप्रतिविधिवशेनमयाहीनंत्यक्तंतत्हिनिश्चयेनअसद्वृत्तैरसच्चरितैस्तैर्मद्भृ

त्यैर्मदमात्यप्रभृतिभिः पुंभिर्धर्मतः धर्ममाश्रित्यदुःखेभ्यःपाल्यतेकिंनवेतिसोऽचिंतयत्सुरथइत्यन्वयः ॥ स्वान्ववायागतंवस्तुधर्मांयथोंपसाधनम् । सान्वव योऽग्र्वैःसम्यक्पालनीयंहिधर्मतइतियमगीतातोयुकैषाराज्ञःस्वपुरानुस्मृतिः ॥ मत्पूर्वैःममेवापूर्वामत्पूर्वाःतैः॥पूर्वं कालं ॥भरणीयाभृत्याः ॥ भृञोसंज्ञा यांक्यप् ॥ हिर्हेतावववधारणे ॥ वृत्तंपद्येचरित्रेत्रिष्वतीतेदृढनिस्तले ॥ धर्माःपुण्ययमन्यायस्वभावाचारसोमपाः ॥ उपमायांविकल्पेवा ॥ ११ ॥ किंनुभवि ष्यतीति तन्नजानेइतिसोऽचिंतयदित्यन्वयः ॥सुखेनअकृच्छ्रेणप्रकर्षेणधीयतेधार्यतेपोष्यतेचप्रधानः ॥आतोयुगि।तिईषद्दुःसुषुकृच्छ्राकृच्छ्रार्थेषुउपपदेषुदधा तेर्युक्॥युवोरनाकौ॥सप्रधानइत्यपपाठः॥सइतिच्छेदेपिप्रधानइतिनस्यात्॥प्रदधातिप्रधानमितिनपुंसकत्वात् ॥यदभ्यधुःपरमात्मधीप्रकृतिमहामात्रमुख्येषु प्रधानमजहल्लिंगमद्वयोरितिप्रधानेनामात्येनसहवर्त्ततेसप्रधानइतिचेन्न ॥ ममवैरिवशंयातइत्यनेनपौनरुक्तिप्रसंगात् ॥ प्रसह्याक्रांतराज्यत्वादमात्याएव हिवैरिणइत्यलंविस्तरेण ॥ सदासर्वदामदोयस्येतिसदामदः । यद्वा । सइतिपदात्सप्रसिद्धोमेहस्तीतिसंबंधनीयं ॥ दामानियतिखंडयतिदामदः ॥ आतो

नजानेसुप्रधानोमेशूरोहस्तीसदामदः ॥ ममवैरिवशंयातःकान्भोगानुपलप्स्यते ॥ १२ ॥ येममानुगतानित्यंप्रसा दधनभोजनैः ॥ अनुवृत्तिंध्रुवंतेद्यकुर्वंत्यन्यमहीभृताम् ॥ १३ ॥असम्यग्व्ययशीलैस्तैःकुर्वद्भिःसततंव्ययम् ॥ संचि तःसोतिदुःखेनक्षयंकोशोगमिष्यति ॥ १४ ॥

नुपसर्गेकः ॥ नपुंसिदामसंदानं ॥ भुज्यंतेभोगः ॥ पालनेभ्यवहारेचानिर्वेशेचप णेस्त्रियां । भोगःसुखेभुजंगानांशरीरफणयोरपि ॥ जानेइति । ज्ञाजनोर्जाशिति ॥ अनुपसर्गात्ज्ञइत्यात्मनेपदं ॥ १२ ॥ येनित्यंसंततमनवरतंशश्वत्प्रसाद धनभोजनैः ॥ प्रसादैरुचितदानैर्धनैर्वेतनरूपैर्भोजनैःमम अनुगताअनुजीविनःतेअद्यइदानींमद्विहीनाअनाथाःसंतःअन्यमहीभृतांमदितरमहीभृतांराज्ञांअ नुवृत्तिंसेवांध्रुवंनिश्चितंकुर्वंतिनिश्चितामनुवृत्तिंविदधतिइतिसोऽचिंतयदित्यन्वयः ॥ध्रुवोभभेदेक्कीबंतुनिश्चितेशाश्वतेत्रिषु ॥१३॥ अतिदुःखेनमत्पूर्वैर्मयात्रसं चितःउपार्जितःससुवर्णादिद्रव्याणांकोशःराशिःअसम्यग्व्ययशीलैरसम्यक्विफलःव्ययःद्रव्योत्सर्गःशीलंस्वभावोयेषांतेतथोक्ताःतैःसततंव्ययंवित्तोत्सर्गंकु र्वद्भिः तैरमात्यप्रभृतिभिःकरणैःक्षयंनाशंगमिष्यतिप्राप्स्यतीतिसोऽचिंतयदित्यन्वयः ॥ आद्यश्च ॥ आगमेनत्स्यभावेव्ययेचानागमेक्रमात् ॥ कोशस्यवृ द्धिनाशौस्तस्तत्साम्येपूर्वरूपवेति ॥ सततंसंततं॥लुंपेदवश्यमःकृत्येतुंकाममनसोरपि॥समोवाहिततत्योर्मांसस्यपचियुञ्षञोः ॥ अत्यर्थंदुःखंयस्मिंस्तत्अ

तिदुःखंतेनकर्मणा ॥ शीलंस्वभावेसद्वृत्ते ॥ व्ययवित्तसमुत्सर्गेचुरादावदंतः । व्ययनंव्ययः ॥ यदम्यधुः ॥ वित्तत्यागेव्ययतिर्व्ययनेगतीहृति ॥ १४ ॥
सपार्थिवःसुरथःएतच्चपूर्वोक्तंअतोन्यच्चसततंविस्तारितंअंतःपुरगतंपुरांतरगतंदेशांतरगतंचस्वकीयंवस्तुसर्वंचिंतयामासेत्यन्वयः ॥सततमित्यत्रसइतिच्छे
दः ततंविस्तारितमित्यर्थः ॥ एकपदत्वेतुसततंसंततमितिहिव्याख्यानंस्यात् ॥ ततश्चसुरथश्चितासंततिकाक्रांतस्वांततयावक्ष्यमाणप्रासव्याष्टममनुत्वपदा
वाप्त्यैचिंतानुकूलतयासमाधानविधानविधुरःप्रसज्येत ॥ ननुचसोचिंतयदितिक्रियापदेकृतेपुनश्चितयामासेतिवाचोयुक्तिर्नयुक्तिमतीतिचेत् । तन्न । उक्तं
चानुक्तंचममत्वाकृष्टमानसतयापुनःपुनश्चिंतितमेवाचिंतितमिवअचिंतद्राजेतियुक्तिमत्त्येवतद्वाचोयुक्तिरिति ॥ पृथिव्याःईश्वरःपृथिव्यांविदितःज्ञातश्चपा
र्थिवः ॥ तस्येश्वरस्तत्रविदितइतिचेत्यञ् ॥ ससुरथःतत्रतपोवनेतथातथातत्रस्वकीयंवस्तुविचिंतयन्सन्विप्राश्रमाभ्याशेविप्रस्यसुमेधसोमुनेःआश्रमस्या
भ्याशेनिकटेदेशेएकंकंचिद्वैश्यंतृतीयंद्वितीयंददर्शदृष्टवानित्यन्वयः ॥ तृतीयंआत्ममुन्यपेक्षयाद्वितीयमात्मापेक्षयेत्यर्थः ॥ विशोपत्यंजातिर्वैश्यः । गर्गादि

एतच्चान्यच्चसततंचिंतयामासपार्थिवः ॥ तत्रविप्राश्रमाभ्याशेवैश्यमेकंददर्शसः ॥ १५ ॥ सपृष्टस्तेनकस्त्वंभोहे
तुश्चागमनेत्रकः ॥ सशोकइवकस्मात्त्वंदुर्मनाइवलक्ष्यसे ॥१६॥ इत्याकर्ण्यवचस्तस्यभूपतेःप्रणयोदितम् ॥ प्रत्यु
वाचसतंवैश्यःप्रश्रयावनतोनृपम् ॥१७॥

त्वाद्यञ् ॥ ददर्शहितिक्वचित् पाठःसइतितुप्रकरणतोलभ्यते ॥ तुहिचस्महवैपादपूरणे ॥
अशूव्याप्तौ॥तालव्यांतःकर्मणिघञ् अभ्यश्यतेव्याप्यतेअभ्याशः॥एकंकेवलमेकाकिनम् ॥१५॥ तेनसुरथेनसवैश्यःपृष्टः किंपृष्टइत्याह ॥भोअहोत्वंकःको
सिजातितः किंचअत्रमुन्याश्रमेतवागमनेचकोहेतुःकिंकारणंइत्यन्वयः ॥ अव्ययंएषभोशब्दइतिभाष्यं ॥ अथेचैतद्भवद्भब्दस्यसंबुद्धौरूपं रुत्वोत्वयत्व
लोपेषु (?)॥सामान्याछेशतोज्ञातमपिवस्तुविशेषतःजिज्ञासमानोजिज्ञास्यंपृच्छन्नेवान्यदीप्सितम्॥ राजावैश्यंपुनःपृच्छति॥भोअहोत्वंकस्माद्धेतोःसशोक
इवलक्ष्यसे सखेदइवप्रतीयसेकस्माच्चहेतोःत्वंदुर्मनाइवलक्ष्यसे विमनस्कइववीक्ष्यसेइत्यन्वयः॥मन्युशोकौतुशुक्स्त्रियां ॥ मन्युर्दैन्येक्रतौक्रुधि॥शोकेनस
हितःसशोकः ॥ दुर्मनाविमना॥स्यात् ॥दुःस्थंमनोयस्यसदुर्मनाःइवसाम्येशारदाभ्रमिवपेलवमायुरितिवत् ॥ १६ ॥ इतीत्थंप्रणयोदितंप्रणयेनप्रेम्णाउदितं
कथितं ॥ तस्यभूपतेःसुरथस्यवचःआकर्ण्यश्रुत्वासवैश्यःतंनृपंसुरथमुद्दिश्यप्रश्रयावनतःप्रश्रयेणविनयेनावनतोनम्रःसन्प्रत्युवाचेत्यन्वयः ॥ सुरथकृतप्रे

श्वानांप्रत्युत्तरंवक्तुंवाक्यमग्रहीदितिभावः ॥ विश्रंभयाच्ञप्रेमाणःप्रणयेनसमार्थका: ॥ १७ ॥ धनिनांकुलेउत्पन्नोहंसमाधिर्नामविख्यातःज्ञात्यावै श्योस्मीत्यन्वयः ॥ अनेनकस्त्वंभोइतिप्रश्नस्योत्तरमुक्तं ॥ इभ्यआढ्योधनी ॥ कुलंगृहेपिवंशेपि ॥ धनेषुलोभात्गार्ध्यात्आसाधुभिरसज्जनैःपुत्रैश्च दारैश्चपुत्राणांचदारैःनिरस्तश्चनिराकृतोस्मीत्यन्वयः ॥ एतेनसशोकइवकस्मात्त्वंइतिप्रश्नस्योत्तरमुक्तम् ॥ १८ ॥ विहीनःस्वजनैःबांधवैश्चरहितोस्मि ॥ इतोपिसशोकोस्मीत्यन्वयः ॥ दारैः पुत्रैरादायिमेधनंमदीयैर्दारैःपुत्रैश्चमेधनंआदायिगृहीतमित्यन्वयः ॥ अनेनदुर्मनाइवलक्ष्यसेकस्मादितिप्रश्नस्यो त्तरमुक्तं ॥ मदीयैराप्तैर्बंधुभिःपुत्रमित्रकलत्रादिभिर्हृतधनोनिरस्तश्चाहंदुःखीउद्विग्नमनाःसन्वनमभ्यागतोस्मीत्यन्वयः ॥ अनेनहेतुश्चागमनेत्रकइतिप्र श्नस्योत्तरमुक्तम् ॥ १९ ॥ तथाविधःसोहंअत्रवनेसंस्थितःसन्पुत्राणांचस्वजनानांचकुशलाकुशलात्मिकांकुशलस्वरूपांअकुशलस्वरूपांचद्विविधरूपां

॥ वैश्यउवाच ॥ ॥ समाधिर्नामवैश्योहमुत्पन्नोधनिनांकुले ॥ पुत्रदारैर्निरस्तश्चधनलोभादसाधुभिः ॥ १८ ॥ विहीनःस्वजनैर्दारैःपुत्रैरादायिमेधनम् ॥ वनमभ्यागतोदुःखीनिरस्तश्चाप्तबंधुभिः ॥ १९ ॥ सोहंनवेद्मिपुत्राणांकुशलाकुशलात्मिकाम् ॥ प्रवृत्तिंस्वजनानांचदाराणांचात्रसंस्थितः ॥ २० ॥ किंनुतेषांगृहेक्षेममक्षेमंकिंनुसांप्रतम् ॥ कथंतेकिंनुसद्वृत्तादुर्वृत्ताःकिंनुमेसुताः ॥ २१ ॥

प्रवृत्तिंवार्तांनवेद्मिनजानामीत्यन्वयः ॥ संगतोत्रत्यैःस्थितःसंस्थितः ॥ संस्थाधारेस्थितौमृतौइतिवा ॥ दारशब्दःपुंस्येवभूम्न्येवकलत्रवाची ॥ कुशलंचाकुशलंचात्मास्वभावोयस्याःसातथोक्ता ॥ शेषाद्विभाषेतिकप्समासांतः इत्वंच ॥ २० ॥ किम्नुइतिछेदः किम्पृच्छायांजुगुप्सने नुपृच्छायांविकल्पेच ॥ तत्रकिमित्यनव्ययंच ॥ संप्रत्येवसांप्रतंप्र ज्ञादिभ्यश्चेत्यण् इहक्षेमत्वाश्रयोविकल्पःतुशब्देनसूच्यते ॥ सांप्रतमिदानींतेषांपुत्रादीनांगृहेकिमपिक्षेमंनुवर्तते ॥ अथवासांप्रतमिदानींतेषांपुत्रादीनां गृहेकिमपिअक्षेमंनुवर्त्ततेइतितदुभयंनवेद्मीत्यन्वयः॥ क्षेमंवाक्षेमंवानवेद्मीत्यर्थः॥ कुशलंक्षेममस्त्रियां ॥ क्षिणोतिहिनस्तिक्लेशान्क्षेमं ॥ तेसुताःसांप्रतंकिंस द्वृत्ता नु अथवातेसुताःसांप्रतंकिंदुर्वृत्तानुइतितदुभयंकथंमेज्ञेयंस्यादित्यन्वयः॥ तेसुताःसांप्रतंसद्वृत्तावादुर्वृत्तावाकथंमयाज्ञेयाइतिभावः॥तत्साधुवृत्तंचरित्रं येषांतेसद्वृत्ताः॥ अथवासतामिववृत्तंचरित्रंयेषांतेसद्वृत्ताः॥दुष्टमसाधुवृत्तंचरित्रंयेषांतेदुर्वृत्ताः॥ अथवादुष्टानामसज्जनानामिववृत्तंचरित्रंयेषांतेदुर्वृत्ताः॥२१॥

इतिदुर्दैवतोधिश्याह्नुलस्तुमादिबंधुतः ॥ दुःखतःकथितंयाक्यमाकर्ण्यैवपुनर्नृपः ॥ हेसमाधेदुर्दैवेश्वभवान्धनैःकारणैःलुब्धैःसुभुमिर्भिःपुत्रदारादिभिर्बंधु
धुभिःनिरस्तोभूत् तेषुभवतःमानसंकर्तृ स्नेहंकिमनुबध्नातिकिमर्थंकरोतीत्यन्वयः ॥ तादृशेपुंस्नेहनिबंधनंजुगुप्सितंगर्हितंत्यजनीयंभवतइतिभावः ॥
॥ यदाहुः ॥ भवतःस्निह्यतिस्निह्येद्दुह्येच्चदुह्यतेपुनः ॥ सौजन्यंसुजनेकुर्याद्दौर्जन्यमपिदुर्जनइति ॥ भवाल्लुँब्धैरित्यत्रतोर्लिइतिनकारस्यपरसवर्णोनुनासि
कोलकारः ॥ २२ ॥ यन्मद्गतमित्यपिक्वचित्पाठः सभ्यः ॥ ममेत्येकवचनपाठौचित्यादस्मद्गतामितिपाठेराजाग्रेवैश्यस्यप्रश्रयावनतस्यसतःप्राग
ल्भ्यनौचित्यप्रसंगाच्च ॥ हेनृपभवान्यन्मद्गतंवचः यथाप्राहब्रवीतिएतद्वचःएवमिदमित्थमेव अथाप्यहंकिंकरोमिमेमनःकर्तृनिष्ठुरतांपरुषतांनबध्नाति
नाचरतिनाश्रयतिइत्यन्वयः ॥ इवेत्थमर्थयोरेवंअस्मद्गतंअस्मद्गतम् । अस्मत्पृथक् ॥ मद्गतंमद्गतं मत्पृथक् ॥ अथवाअस्माभिर्गतंज्ञातम्अस्मद्गतं ॥ म

॥ राजोवाच ॥ ॥ यैर्निरस्तोभवाल्लुँब्धैःपुत्रदारादिभिर्धनैः ॥ तेषुकिंभवतःस्नेहमनुबध्नातिमानसं ॥ २२ ॥ ॥ वै
श्यउवाच ॥ ॥ एवमेतद्यथाप्राहभवानस्मद्गतोवचः ॥ किंकरोमिनबध्नातिममनिष्ठुरतांमनः ॥२३॥ यैःसंत्यज्य
पितृस्नेहंधनलुब्धैर्निराकृतः ॥ पतिस्वजनहार्दंचहार्दितेष्वेवमेमनः ॥ २४ ॥ किमेतन्नाभिजानामिजानन्नपिमहा
मते ॥ यत्प्रेमप्रवणंचित्तंविगुणेष्वपिबंधुषु ॥ २५ ॥

यागतंज्ञातंमद्गतम् ॥ गत्यर्थाधातवोज्ञानार्थाअपिभवंति ॥ २३ ॥
हेराजन्पितृस्नेहंसंत्यज्यधनलुब्धैःयैर्मत्पुत्रैर्निराकृतोस्मितेष्वेवपुनर्मेमनःहार्द्दिंवर्त्तते ॥ किंच ॥ पतिस्वजनहार्द्दंभर्तृलक्षणबंधुस्नेहंसंत्यज्यधनलुब्धैर्यैर्मद्दारै
र्निराकृतोस्मितेष्वेवपुनर्मेमनःहार्द्दिंवर्त्ततेकरोमिकिंइत्यन्वयः ॥ हृदयस्यस्वांतस्यकर्महार्द्दंप्रेमस्नेहइतियावत् युवादित्वादण् ॥ हृदयस्यहृल्लेखयदण्लासे
ष्वितिहृद्भावः ॥ हार्द्दमस्त्यस्यतत्हार्द्दिमेमनःहृदयनिविष्टस्नेहोपेतंस्नेहनिबद्धमितियावत् ॥ पतिरेवस्वभर्त्तैवस्वजनोबंधुस्तस्मिन्हार्दंस्नेहःपतिस्वजनहार्द्दं
तत् ॥ लुब्धोभिलाषुकस्तृष्णक् ॥ २४ ॥ हेमहामतेराजन्विगुणेष्वपिबंधुषुप्रेमप्रवणंमेचित्तमितिजानन्नपिनाभिजानामिकिमेतादित्यन्वयः ॥ अथवाहे
महामतेराजन्यद्यस्मात्कारणात्बंधुषुअसत्स्वप्यस्तिमेचित्तंप्रेमप्रवणंइतिजानन्नप्येतद्वारयितुंनाभिजानामिकरोमिकिमित्यन्वयः॥ अथवाहेराजन्बन्धुषु
विगुणेषुसत्स्वपियच्चित्तंप्रेमप्रवणंस्यात्॥तत्किंनामकुत्सितंगर्हितंइतिजानन्नपिनाभिजानामीत्यन्वयः॥ महतीमतिर्यस्यसःमहामतिः॥हेमहामतेप्रवणंप्रह्वं

करणं नम्रमनुकूलम् प्रवणंक्रमनिम्नोर्व्यांप्रह्वेमातुचतुष्पथे॥अगुणेषुअस्नेहेषु विगुणेषुविस्नेहेषु ॥ २५ ॥ करणंकृतिःकृतं नपुंसकेभावेक्तः ॥ अथवा ॥ करणं कृतिःकृतस्यै संपदादित्वाद्भावेस्त्रियांक्विप् ॥ निर्गलतिश्वासोयस्मात्सनिःश्वासःशोकः ॥ दुःस्थंमनोयस्यदुर्मनाःतद्भावोदौर्मनस्यं प्रतिपक्षिणिनास्तिप्रीतिर्येषांतेअप्रीतयः निष्ठुरंकठोरं तेषांपुत्रादीनांकृतेमेलाभायासंसिद्धविषयेसंसिद्धिप्रयुक्त्यैवमेनिःश्वासःशोकाद्दैन्यंदौर्मनस्यंदुःस्थितमनस्कत्वंचजायते ॥ यद्यस्मात्कारणात्मयिअप्रीतिष्वपितेषुपुत्रादिषुमेमनःनिष्ठुरंनजायतेअतःकरोमिकिमित्यन्वयः तदित्थंसंप्रतिसांसारिकचिंतातःकांदिशीकोस्मीतिभावः॥ कांदिशीकोभयद्रुतः कांदिशंव्रजामीतिव्याकुलोस्मीतिभावः ॥ २६ ॥ हेविप्रहेशिष्यसमाधिर्नामअसौवैश्यश्चपार्थिवसत्तमःससुरथश्चतौद्वौसहितौमिलितौहितसंयुक्तौवासंतौतंप्रसिद्धंसुमेधसंनाममुनिंसमुपस्थितौसम्यक्जग्मतुः इत्यन्वयः ॥ तिष्ठतिरुपपूर्वोगत्यर्थोपि ॥ पार्थिवेषुसन्अतिशये

तेषांकृतेमेनिःश्वासोदौर्मनस्यंचजायते ॥ करोमिकिंयन्नमनस्तेष्वप्रीतिषुनिष्ठुरं ॥२६ ॥मार्कण्डेयउवाच ॥ ततस्तौ सहितौविप्रतंमुनिंसमुपस्थितौ ॥ समाधिर्नामवैश्योसौसचपार्थिवसत्तमः ॥ २७ ॥ कृत्वातुतौयथान्यायंयथार्हं तेनसंविदं ॥ उपविष्टौकथाःकाश्चिच्चक्रतुर्वैश्यपार्थिवौ ॥ २८ ॥ राजोवाच ॥ भगवंस्त्वामहंप्रष्टुमिच्छाम्येकंवदस्व तत् ॥ दुःखाययन्मेमनसःस्वचित्तायत्ततांविना ॥२९ ॥

नपार्थिवसत्तमः॥२७ ॥ अल्पाच्तरत्वाद्वैश्यस्यपूर्वनिपातः॥ अभ्यर्हितस्तुपार्थिवःक्षत्रियत्वात् ॥ यथान्यायंतुशब्दस्तुवर्णोक्तविधिमनतिक्रम्यैवयथार्हंअर्हंपूज्यंवृद्धंअनतिक्रम्यैवयथाश्रमंतस्मैसुमेधसेमुनये संविदंसंभाषणाद्याचारंकृत्वातेनापिपूजितौतदनुमत्याउपविष्टौसंतौवैश्यपार्थिवौकाश्चित्स्वार्थपराःउचिताःकथाःउक्तीःचक्रतुःविदधतुरित्यर्थः ॥ तुःस्याद्भेदेवधारणे ॥ स्त्रीसंविदज्ञानसंभाषाक्रियाकाराजिनामसु ॥ प्रतिज्ञातोषणाचारेष्वपिसंवित्प्रयुज्यते ॥ २८ ॥ हेभगवन्हेसर्वैश्वर्यसंपन्नहेमुनेत्वांअहमेकंरहस्यंप्रष्टुमिच्छामितद्वदस्व रहस्युपदिश॥भासनोपसंभाषासूत्रेणरहस्युपच्छंदनेआत्मनेपदं॥यद्यस्मात्कारणात्स्वचित्तायत्ततांविनाऽवस्थानंमेमनसःदुःखाय भवतीत्यन्वयः॥ यदहंएकंरहस्यंत्वांप्रष्टुमिच्छामितत्वमम अवश्यमाकर्णनीयं ॥ अन्यथातदाकर्णनाभावेस्वचित्तायतत्वंनस्यात् ॥ तद्भावस्तुमेमनसःदुःखाय स्यात्संशयापन्नत्वात्तस्मात्तद्रहस्यंमयाश्रोतव्यमेवेतिभावः ॥ ऐश्वर्यस्यसमग्रस्यधर्मस्ययशसःश्रियः ॥ वैराग्यस्याथमोक्षस्यषण्णांभगइतिस्मृतिः॥ २८॥ ॥१२९॥

मुनिष्पतिशयेनसन्नपिपश्निन्मुनिसत्तमः हेमुनिसत्तम ॥ जानतोपितत्पन्नज्ञानस्यापिगतराज्यस्यशत्रुहृतंगतसाम्राज्यस्यमेअपिदैन्यविराज्यांगेषुपपाज्ञ
ज्ञस्येवममत्वंममतावर्त्ततेकिमेतदित्यन्वयः ॥ विनष्टराज्यस्यपुंसःराज्यांगेषुकिंममत्वेनकृतंस्यादितिभावः ॥ स्वाम्यमात्यसुहृत्कोशराष्ट्रदुर्गबलानिचेतिस
प्तराज्यांगानि ॥ ववायथातथैवैवम् ॥ ३० ॥ अयंवैश्यश्चयद्यपिपुत्रैर्निकृतःविप्रकृतःखिलीकृतःतथादारैःकलत्रैर्भृत्यैश्चउज्झितःउत्सृष्टः ॥ स्वजनैर्भ्रात्रादिबं
धुभिरपिसंत्यक्तस्तथापितेषुपुत्रादिषुममत्वेनअतिस्नेहवानितिभावः ॥ निकृतःस्याद्विप्रकृतःनिक्रियतेखिलीक्रियतेस्मनिकृतः ॥ अथवा ॥ निकृतस्त्वनृजुः
शठःनिकृणोतिहिनस्तिनिकृतःहिंसकोयमनृजुःशठइत्युज्झितइत्यर्थः ॥ कुसृतिर्निकृतिःशाठ्यं ॥ निष्कृतइत्यप्रस्तुतत्वादपपाठः ॥ तथाहिनिष्कृतिःप्राय
श्चित्तिः । यदाहुः कामतोब्राह्मणवधेजीवतोनास्तिनिष्कृतिरितिप्रायश्चित्तिर्नास्तीत्यर्थः प्रायश्चित्तिस्तुनिष्कृतिः ॥ अथवानिरर्थकःकृतोनिःकृतःअथवानिःक्रां

ममत्वंगतराज्यस्यराज्यांगेष्वखिलेष्वपि ॥ जानतोपियथाज्ञस्यकिमेतन्मुनिसत्तम ॥ ३० ॥ अयंचनिकृतःपुत्रैर्दारै
र्भृत्यैस्तथोज्झितः ॥ स्वजनेनचसंत्यक्तस्तेषुहार्दीतथाप्यति ॥ ३१ ॥ एवमेषतथाहंचद्वावप्यत्यंतदुःखितौ ॥ दृष्टदोषेपि
विषयेममत्वाकृष्टमानसौ ॥ ३२ ॥ तत्किमेतन्महाभागयन्मोहोज्ञानिनोरपि ॥ ममास्यचभवत्येषाविवेकांधस्यमूढ
ता ॥ ३३ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ज्ञानमस्तिसमस्तस्यजंतोर्विषयगोचरे ॥ विषयाश्चमहाभागयांतिचैवंपृथक्पृथक् ॥ ३४ ॥

तःकृतात्कारणात् ॥ राज्याद्वानिःकृतः ॥ ३१ ॥ द्वावपिअत्यंतदुःखितौवर्त्तावहेइत्यन्वयः ॥ इवेत्थमर्थयोरेवं ॥ षिञ्बंधने ॥ विषिणोतिबध्नातिविषयः
शव्दस्पर्शरूपरसगंधलक्षणः ग्रामसमूहादिलक्षणश्च विषयश्चदृष्टदोषत्वमध्रुवत्वंअंततोदुःखहेतुत्वंच ॥ ममेतिभावोममत्वंतेनआकृष्टंमानसंययोस्तौतथो
क्तौ ॥ ३२ ॥ हेमहाभागहेसुमेधोमुने ॥ ज्ञानिनोरपिआवयोर्नृपवैश्ययोर्मोहोभवतीतियत्तदेतत्किमित्यन्वयः ॥ भगस्यैश्वर्यादेरिदंभागं महद्भागंयस्यस
महाभागः ॥ तयोर्ज्ञानिनोःकोनुमोहइत्यतआह ॥ हेब्रह्मन्मूढस्यविवेकांधस्यइदंसुखायइदंदुःखायेतिहिताहितपार्थक्येविषयेअंधस्यममचसुरथसमाधिसं
ज्ञयोर्नृपवैश्ययोरेषामूढताविवेकविहीनतामोहापन्नताभवतीतिकिमेतदित्यन्वयः ॥ अचक्षुषितमस्यंधंजलेतिमिरकृत्यापि ॥ ३३ ॥ हेराजन्समस्तस्यस
र्वस्यजंतोश्चेतनस्यप्राणिनः विषयगोचरेज्ञानंबुद्धिमात्रं अस्तीत्यन्वयः नहिमोक्षेधीर्ज्ञानंविवक्षितं ॥ किंतु ॥ विषयगोचरे ॥ इंद्रियार्थस्यतत्तदिंद्रियजंज्ञानं

विद्यतएवतावन्मात्रमितिभावः ॥ विषिणोतिबध्नातीतिविषयःशब्दादिः ॥ गावःइंद्रियाणिचरंत्यस्मिन्गोचरः ॥ गोचरसंचरेतिसाधुत्वं ॥ यद्यपि रूपंश
ब्दोगंधरसस्पर्शाश्चविषयाअमी गोचराइंद्रियार्थाश्चेत्यभिधानात् यएवविषयःसएवगोचरइतिपौनरुक्त्यंप्रतीयते । तथापीहदुःखितंसुरथंप्रतिविषिणोति
बध्नातिविषयोदुःखहेतुरिंद्रियंवशीकरोतिगोचरइतिप्रदर्शनादपौनरुक्त्यंद्रष्टव्यं ॥ भगस्यैश्वर्यादेरिदंभागं । महद्भागंयस्यासौमहाभागः ॥ हेमहाभागराज
न्एवंवक्ष्यमाणप्रकारेणविषयाश्चविषयवृत्तयश्चपृथक्विभिन्नायांति ॥ पार्थक्येनेंद्रियगोचरतांव्रजंति ॥ अथवाप्रसरंतिसंचरंतिइत्यन्वयः ॥ विषयाश्चमहा
भागजातिश्चैवंपृथक्पृथगितिपाठेजातिःसामान्यंरूपत्वगंधत्वाद्यमप्यनेकविधम् ॥ ३४ ॥ सत्यपिचक्षुर्गोलकेकेचिच्चेतनाःप्राणिनःदिवांधाःउलूकादयः
तथाअपरेकेचित्प्राणिनःकाकादयोरात्रावंधाः दृष्टिहीनाइत्यन्वयः ॥ केचिद्गवाश्वप्रभृतयःप्राणिनःयथादिवातथारात्रौचतुल्यादृष्टिर्येषांतेतुल्यदृष्टयोभवंती

दिवांधाःप्राणिनःकेचिद्रात्रावंधास्तथापरे ॥ केचिद्दिवातथारात्रौप्राणिनस्तुल्यदृष्टयः ॥ ३५ ॥ ज्ञानिनोमनुजाःस
त्यंकिंनुतेनहिकेवलं ॥ यतोहिज्ञानिनःसर्वेपशुपक्षिमृगादयः ॥ ३६ ॥ ज्ञानंनतन्मनुष्याणांयत्तेषांमृगपक्षिणां ॥
मनुष्याणांचयत्तेषांतुल्यमन्यत्तथोभयोः ॥ ३७ ॥ ज्ञानेपिसतिपश्यैतान्पतंगांश्छावचंचुषु ॥ कणमोक्षादृतान्मोहा
त्पीड्यमानानपिक्षुधा ॥ ३८ ॥ त्यन्वयः ॥ पूर्वंराज्ञासुरथेनपृष्टंयन्मोहोज्ञानिनोरपितत्किमेतदितितत्रोत्तरमर्थांगीकारेण

॥ ३५ ॥ मनुजाःज्ञानिनःसत्यंकिंतुतेएवकेवलंज्ञानिनोनहि ॥ यतोमनुजेभ्योऽन्येपिसर्वेपशुपक्षिमृगादयःज्ञानिनःसंत्येवहीत्यन्वयः ॥ सर्वेऽपिमनुजादयो
यथाविषयंयथोचितज्ञानाएवेतिभावः ॥ मनुजामानवाःसंतिसाधुसत्यं ॥ तुस्यात्भेदेवधारणे । हिहेतावववधारणे ॥ अतोह्यनेनापिकेवलंनियतमपरंक्रियावि
शेषणंइदानींज्ञानित्वाविशेषात्प्राणिनांप्रतिनियतज्ञाननिबंधनव्यवहारासिद्धिःकथंस्यादित्याशंक्यतामुपपादयितुमाह ॥३६॥ तेषांमृगपक्षिणांयज्ज्ञानंस्व
भावजं॥शास्त्रजमव्याहतज्ञानजंचतन्नमृगपक्षिणां ॥ तुल्यमन्यत्तथोभयोः तथातेनप्रकारेणप्रतिनियतंतत्तत्स्वजातिप्रयुक्तोपयुक्तंविषयज्ञानादन्यत्यत्ज्ञानं
शरीरमात्रोपयोगितत्उभयोर्मृगादिमनुष्ययोः ॥ आहारनिद्रादिविषयज्ञाननिबंधनव्यवहारपार्थक्यसंसिद्धेरसांकर्यमितिभावः ॥३७॥ प्रागुक्तंराज्ञायन्मो ॥१३०॥
होज्ञानिनोरपितत्किमेतदितितत्रकिमाश्चर्यमित्याहसदृष्टांतम् ॥ हेराजन् ज्ञानेसत्यपिमोहान्ममत्वात्शावचंचुषुशिशुत्रोटिषुकणमोक्षादृतान्आदृतकण

मोक्षान्क्षुधापीड्यमानानपिएतान्पतंगान्पश्येत्यन्वयः ॥ ज्ञानेसत्यपीति ॥ येशावचंचुनिक्षिप्तकणास्तेपवस्माभिरेव [illegible]
धानपीड्यामहेइतिस्वार्थंजानंतोपिस्वयंक्षुधापीड्यमानाअपिमोहान्ममत्वाद्धाशावचंचुष्वेवकणान्निक्षिपंतिपक्षिणइतिभावः ॥ पतंगखगपक्षिणि ॥ चंचु
त्रोटिरुभेस्त्रियौ ॥ आदृताःकणमोक्षायैस्तेकणमोक्षादृताः ॥ वाहिताग्न्यादिषुपरनिपातः ॥ कणमोक्षाहितानित्यपिक्वचित्पाठः ॥ ३८ ॥ हे मनुजव्या
घ्रराजन्मानुषालोभात्प्रत्युपकारायप्रत्युपकृतिलोभात्हेतोःसुतान्सुतेषुविषयेषुकालांतरेप्रत्युपकारमेतेऽस्मदर्थंकरिष्यंतीतिसाभिलाषाःसकामाःभवंतिइ
तिपादत्रयान्वयः ॥ तत्रनिदर्शनमाह ॥ ननुभोराजन्त्वंएतान्लोकेप्रसिद्धान्पक्षिमृगादीन्ममत्वात्सुतान्प्रतिसाभिलाषान्सादृतान्किंनपश्यसि ॥
इतिचतुर्थपादान्वयः ॥ अहोराजन्नेतेयदिपशुपक्षिमृगादयोपिकिलप्रत्युपकारनिरपेक्षाअपिकेवलंममत्वादेवसुतान्प्रतिसाभिलाषाःसादराः दृश्यंते किमुत
मानुषाममत्वाकृष्टमानसाःप्रत्युपकारगृध्नवःसुतान्प्रतिसाभिलाषाःस्युःअतितरामेवेतिभावः ॥ मनुजोयंव्याघ्रइवशूरःश्रेष्ठःमनुजव्याघ्रः ॥ उपमितंव्या

मानुषामनुजव्याघ्रसाभिलाषाःसुतान्प्रति ॥ लोभात्प्रत्युपकारायनन्वेतान्किंनपश्यसि ॥ ३९ ॥ तथापिममतावर्त्ते
मोहगर्त्तेनिपातिताः ॥ महामायाप्रभावेणसंसारस्थितिकारिणा ॥ ४० ॥ तन्नात्रविस्मयःकार्योयोगनिद्राजगत्प
तेः ॥ महामायाहरेश्चैषातयासंमोह्यतेजगत् ॥ ४१ ॥ ॥

घ्रादिभिःसामान्याप्रयोगइतिसमासः ।स्युरुत्तरपदेव्याघ्रपुंगवर्षभकुंजराः । सिंहशार्दूलनागाद्याःपुंसिश्रेष्ठार्थगोचराः ॥ प्रश्नावधारणानुज्ञानुनयामंत्रेणननु॥
सुतान्प्रतिइतिप्रतियोगेद्वितीयासप्तम्यर्थेत्रापिउपकृतपुत्रकर्तव्यप्रत्युपकारलोभात्पितरोमनुष्याः पुत्रवात्सल्यंकुर्युर्ममत्वाच्चविशेषतइत्यलंविस्तरेण॥३९॥
यद्यप्यमीमनुष्यायथाप्रत्युपकारार्थंपुत्रान्पालयंतितद्वन्मोक्षार्थमपियतंतएव ॥ तथापिसंसारस्थितिकारिणामहामायाप्रभावेणममतावर्त्तेमोहगर्त्तेनिपाति
ताःइत्यन्वयः ॥ ममताआवर्त्तइवममतावर्त्तः ॥ तत्रतत्रचमहत्यामायायाःप्रभावःसामर्थ्यंसर्वाकलनशक्तिविजृंभः तेन । अथवामहामायांप्रतिपूरयतिम
हामायाप्रःसचासौभावश्चेतितेन ॥ भावःसत्तास्वभावाभिप्रायचेष्टात्मजन्मसु ॥ संसारस्यस्थितिःप्रवाहनित्यतयावस्थानंनकदाचिदनीदृशंजगदितिभावा
भावावपिजगद्रूपौसंसाररूपावेवसंसारस्थितिंकरोतीतितच्छीलःसंसारस्थितिकारीतेन ॥ ४० ॥ चशब्दोहेतौ यतोमहामायेतियाऽनादिःप्रसिद्धास्तिभव

तीएषाजगत्पतेःहरेर्विष्णोःयोगनिद्रेतिकथ्यते ॥ तयाजगत्संमोह्यतेमुह्यत्संप्रयुज्यतेमोहपरायणंक्रियते ॥ तत्तस्मात्ज्ञानेसत्यपिपुत्रादिषुममत्वंकथंजायते इतिअत्रविस्मयोनकार्यइत्यन्वयः॥विस्मयोऽद्भुतं।योगोनिद्रेवयोगनिद्राप्रपंचात्मावगमोयोगोत्रध्यानलक्षणोविषयेभ्यश्चित्तवृत्तिनिरोधोविवक्षितः ॥ नतुसा क्षान्निद्राअस्वप्नत्वाद्देवानां । योगःसन्नहनोपायध्यानसंगतियुक्तिषु ॥ अपूर्ववस्तुलाभेपिभेषजेपिचरेपिच । ममायादुरत्ययेतिभगवद्वचनान्महामाया याःप्राधान्यमाह ॥ ४१ ॥ हियस्मादनादिःप्रसिद्धावैष्णवीमायाभगवतीऐश्वर्यादियुता ॥ अतःसादेवीस्वेच्छयादीव्यंतीसतीज्ञानिनामपिउपनिषत्स्थज्ञा नानामपिपुंसांचेतांसिबलात्सामर्थ्यादाकृष्यमोहायसांसारिकत्वायममत्वायप्रयच्छतिददातिचित्तानिममत्वाधीनानिकरोतीत्यन्वयः॥ स्थौल्यसामर्थ्यसै न्येषुबलंनाकाकसीरिणोः ॥ दाणोयच्छःशिति ॥ ४२ ॥ तयादेव्याचराचरंविश्वंविसृज्यतेविशेषेणसृज्यतेउत्पाद्यते ॥ अथचसैषादेवीप्रसन्नासतीनृणां पुंसांवरदाभवति ॥ अप्रसन्नाऽवरदाभवति ॥ अथच सैषादेवीनृणांभक्तानांप्रसन्नासतीमुक्तयेचभवतीत्यन्वयः ॥ तयाविसृज्यतेतयाअविसृज्यतेइत्य

ज्ञानिनामपिचेतांसिदेवीभगवतीहिसा ॥ बलादाकृष्यमोहायमहामायाप्रयच्छति ॥ ४२ ॥ तयाविसृज्यतेविश्वं जगदेतच्चराचरं ॥ सैषाप्रसन्नावरदानृणांभवतिमुक्तये ॥ ४३ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

कारप्रश्लेषोविवक्षातोज्ञेयः अइत्येतत्पृथगव्ययं ॥ अमानोनाःप्रतिषेधवचनाइतिस्मरणात् ॥ अभ्यधुश्च ॥ अभावेनह्यनोनापीति ॥ चरतीतिचराचरंजंगम रूपंविश्वमित्यर्थः ॥ चरिष्णुजंगमचरंत्रसमिंगंचराचरं । चरिचलिपातिवदीनांद्वित्वमच्याक्चाभ्यासस्यवा चरादीनांपचाद्यचिद्विर्भावोभ्यासस्यागागम श्च आग्विधानसामर्थ्याद्धलादिःशेषोन अन्यथाऽकारादेशएववक्तव्यः स्यात् ॥ नचेहचरंचाचरंचेतिविगृह्यैकवद्भावेनविश्वविशेषणंचराचरमित्येतदिति शंकनीयं ॥ विश्वग्रहणादेवजगद्ग्रहणादेववातस्यपौनरुक्त्यप्रसंगात् ॥ नहिस्थावरजंगमात्मकादन्यद्विश्वस्यशब्दवाच्यंवास्ति ॥ तस्माच्चराचरमिहजंगममे वविवक्षितं ॥ विश्वजगच्छब्दयोरिहभिन्नवाक्यस्थतयाविवक्षितत्वादपौनरुक्त्यं ॥ समंसर्वं । विश्वमशेषंकृत्स्नंसमस्तनिखिलाखिलानिनिःशेषं ॥ विष्टपंभु वनंजगत् ॥ जगतिजगद्विश्वं ॥ जगत्स्याद्विष्टपेक्लीबेयोवनेजंगमेत्रिपुइतिरुद्रकोशः ॥ ४३ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

इहमहामायाअविद्यारूपाबंधहेतुः विद्यारूपातुमुक्तिहेतुरितिप्रतिपाद्यते ॥ तत्रअविद्यापक्षस्तावत् सामसिद्धादेवीअविद्याविधेतरा ॥ यद्यपि तिविद्यमाना
नसंपन्नःततोन्यःअवित्सांसारिकः तंयातिअविद्या ॥ कीदृशीअविद्या अपरमा पराउत्कृष्टामामोक्षलक्ष्मीः ततोन्याऽपरमा ॥ अथवानविद्यतेपराउ
त्कृष्टामामोक्षलक्ष्मीर्यस्याःसाअपरमा ॥ अथवा ॥ अःविष्णुःपरमःपरोन्योधिकरणभूतोयस्याःसाअपरमा ॥ पुनःकीदृशीअविद्याअमुक्तेर्हेतुभूतान
विद्यतेमुक्तिर्यस्मात्त्रिवर्गात्सोऽमुक्तिस्त्रिवर्गःधर्मकामार्थलक्षणः क्षयस्थानवृद्धिलक्षणोवात्रिवर्गः तस्यहेतुभूता ॥ पुनःकीदृशीअविद्याअसनातनीनस
नासदाभवाअसनातनी ॥ अनादिरपिह्यविद्याविद्याविनिवर्त्तनीयत्वादनित्याअध्रुवा ॥ पुनःकीदृशीअविद्यासर्वेश्वरीसर्वेईश्वराःईशनशीलाःस्वामिनः
स्वस्वामिभावसंबंधसंबंधिनोभवंति ॥ यतःसासर्वेश्वरीअखिलप्रपंचरूपासैवेश्वरीऐश्वर्यसंपन्ना ॥ अतएवसंसारबंधहेतुःसंसारइतिबंधस्तस्यहेतुःकार
णमथवासर्वेषांलोकानांईश्वराःब्रह्मविष्णुमहेश्वराःतेषांब्रह्मादीनांईश्वरी ब्राह्मीवैष्णवीमाहेश्वरीतिव्यपदेशतस्तत्रतद्दशक्त्यौचित्यात्स्वामिनीतियावत् ॥
पुनःकीदृशीअविद्या साअःविष्णुस्तेनसहवर्त्तमाना विष्णुमायेत्यर्थः ॥ चकारेणविद्यारूपाहिमहामायेतिपक्षःसमुच्चीयते ॥ तथाहि ॥ सावैष्णवीमायासै

साविद्यापरमामुक्तेर्हेतुभूतासनातनी ॥ संसारबंधहेतुश्चसैवसर्वेश्वरेश्वरी ॥ ४४॥

वविद्याअतीतप्रपंचब्रह्मगोचरा ॥ पुनःकीदृशीविद्यापरमापरात्मात्मतत्त्वगोचरत्वाद्दुस्तरा ॥ पुनःकीदृशीविद्या ॥ सनातनीसत्यंज्ञानमनंतंब्रह्मेति
श्रुतेः ॥ ब्रह्मरूपत्वान्नित्या ॥ ब्रह्मतत्त्वगोचरत्वोपचारौचित्यापिशाश्वती ॥ शाश्वतस्तुध्रुवोनित्यःसदातनसनातनाः ॥ सायंचिरमित्यादिना
ट्युःतुट्टित्वात्ङीप् ॥ पुनःकीदृशीविद्यासर्वासंपूर्णाविश्वरूपा ॥ पुनःकीदृशीविद्याईश्वरस्यईश्वरीईश्वरेश्वरी॥ईश्वरस्यापिहिस्वरूपदिदृक्षुत्वौचित्यावाप्रव्य
त्वात् अवश्याश्रयणीयत्वात्तस्याः ॥ स्थेशभासपिसकसोवरचिइष्टइतिईश्वरः ॥ ईश्वरइतिरूपंअशूञ्य अश्नुतेअशूव्याप्तौव्याप्नोतिइतिविगृह्यईश्वरीतिभव
ति ॥अश्नोतेराशुकर्मणिवरट्चेच्चोपधायाइत्यौणादिकोवरट् ॥ पुनःकीदृशीविद्या ॥ संसारबंधहेतुःपुंसःमुक्तेर्हेतुभूताकारणभूतेत्यर्थः ॥ संसाररूपबंधस्यहे
तागंतासंसारबंधहेता तस्यसंसारबंधहेतुःपुंसः मुक्तेर्मोक्षस्यहेतुभूता ॥ ज्ञानादेवतुकैवल्यमितिसिद्धांतश्चविद्यैवमुक्तिःनिदानमितितात्पर्यं ॥ हेतुरिति हिग
तौ तृचिषष्ठ्यैकवचनांतमेतत् ॥ षष्ठीसमासः ॥ कर्तरिचेतितुषष्ठीसमासप्रतिषेधःप्रायिकोजनिकर्तुःप्रकृतिरितिपाणिनिप्रयोगाल्लिंगादवसीयते ॥ हे
तुशब्दस्तुउकारांतःकारणवाची ॥ अविद्याअहंमतिः विद्यातुमोक्षफलंज्ञानम् ॥ ४४ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

सुरथःसुमेधसंमुनिंमहामायामहिमानंप्रष्टुंवाक्यमूचे ॥ हेभगवन्द्विजसुमेधःमुनेभवान्यांमहामायेतिब्रवीतिआहकाहिसादेवीसाचकथंकेनप्रकारेण
उत्पन्नाउदभूत्अस्याःदेव्याःकर्मचाकिंपराक्रमश्चकइत्युवाचराजेत्यन्वयः ॥ इतिहेतुप्रकरणप्रकर्षादिसमाप्तिषु॥४५॥ पुनःपृच्छतिराजा॥ हेब्रह्मविदांवरश्रे
ष्टत्वत्तःसकाशात्तत्सर्वंश्रोतुमिच्छामितदितिकिंसादेवी यत्प्रभावायत्सामर्थ्यायत्स्वरूपायदाकृतिःयदुद्भवाचयदुत्पत्तिकाच ॥ तस्याःदेव्याःसामर्थ्यंकी
दृशंकिंस्वरूपंकीदृशंचप्रादुर्भवनमितिप्रश्नतात्पर्यम् ॥ त्वत्तःत्वत्।आख्यातोपयोगइत्यपादानता यःभावोयस्याःसा यत्स्वरूपंयस्याःसायथोक्ता ॥ ब्रह्मविदं
तिब्रह्मविदःतेषांमध्येवर ॥ वेदस्तत्त्वंतपोब्रह्मब्रह्माविप्रःप्रजापतिः । ब्रह्मवेदोब्रह्मतपोब्रह्मज्ञानंचशाश्वतं ॥ ब्रह्मन्नितिसंबुध्यंतःपाठःक्वचित् ॥ ४६ ॥
॥ अथसुमेधाऋषिरुवाच॥हेराजन्जगन्मूर्त्तिःसादेवीनित्यैवतयादेव्याइदंलोकमयंसर्वंततंकृतं ॥ सातुकेनापिनततानकृता ॥ तथापिलोकोपकारार्थातत्स

॥ राजोवाच ॥ भगवन्काहिसादेवीमहामायेतियांभवान् ॥ ब्रवीतिकथमुत्पन्नाकर्मचास्याश्चकिंद्विज ॥ ४५ ॥
यत्प्रभावाचसादेवीयत्स्वरूपायदुद्भवा ॥ तत्सर्वंश्रोतुमिच्छामित्वत्तोब्रह्मविदांवर ॥ ४६ ॥ ऋषिरुवाच ॥ नित्यै
वसाजगन्मूर्त्तिस्तयासर्वमिदंततं ॥ तथापितत्समुत्पत्तिर्बहुधाश्रूयतांमम ॥ ४७ ॥ देवानांकार्यसिद्ध्यर्थमाविर्भवति
सायदा ॥ उत्पन्नेतितदालोकेसानित्याप्यभिधीयते ॥ ४८ ॥ योगनिद्रांयदाविष्णुर्जगत्येकार्णवीकृते ॥ आस्तीर्यशे
षमभजत्कल्पांतेभगवान्प्रभुः ॥ ४९ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

मुत्पत्तिस्तत्प्रादुर्भावः ॥ बहुधाअनेकैःममवाचोयुक्तितःत्वयाश्रूयतामित्यन्वयः ॥ जगत्जगतीमूर्त्तिःकायोयस्याःसातथोक्ता ॥ तस्याःसमीचीनाउत्पत्तिः
तत्समुत्पत्तिः ॥ मूर्त्तिःकाठिन्यकाययोः ॥४७॥ सादेवीदेवानांकार्यसिद्ध्यर्थंयदाविभर्वतिप्रकाशतेतदासादेवीनित्यापिसतीलोकेउत्पन्नालब्धजन्मेतिअ
भिधीयतेकथ्यतेजनतयेत्यन्वयः ॥ आत्मवचनादात्मरूपत्वादकृतकत्वाच्चनित्यंतस्याइतिभावः ॥ प्रकाशेप्रादुराविःस्यात् ॥आविर्भवतिप्रकाशतेइत्यर्थः ॥
नियतंभवानित्यानेध्रुवेत्यप् ॥ गतानुगतिकोलोकोनलोकःपारमार्थिकः ॥ सतीमप्यसतीमाहसीतांरक्षःक्षयाश्रयात् ॥ सहजोयःसमुल्लासःक्षीराब्धेःसोपि ॥१३२॥
मंस्यते । चंद्रइत्यत्रकिंकुर्मोगतानुगतिकंजगत् ॥ ४८ ॥ कल्पांतेप्रलयेब्रह्मादीनांनिशावसानेजगतिभुवनेएकार्णवीकृतेएकार्णवत्वेनकृतेसातिएकोदक

स्वाहेत्येवमसिस्वाहारवं देवस्वरूपेत्यर्थः ॥ यद्वा ॥ त्वंस्वाहासिहुतभुक्प्रियासि ॥ सुष्ठुआहूयतेस्वाहासास्वस्वाःइतिवास्वाहा ॥ स्वाहाम्नायमनर्थित्वा
॥ यद्वा ॥ आकारःस्यात्पितामहः । त्वंसुष्ठुआंपितामहंब्रह्माणंजिहीषिगच्छसिस्वाहासि त्र्यसिब्राह्म्यसि ॥ आतोनुपसर्गेकः ॥ हेदेवित्वंस्वधापितृद्देशेनदी
यमानद्रव्यजनिततृप्तिरसि ॥ यद्वा ॥ त्वंस्वधेत्येवमसिस्वधातू ॥ स्वधेतिमंत्रतोभुंजानापितृरूपासीत्यर्थः ॥ यद्वा ॥ अकारोवासुदेवःस्यात् ॥ सुष्ठुअंवासुदे
वंदधासिपोषयसिस्वधासिलक्ष्मीरसि ॥ हेदेविहियतःत्वंवषट्कारोसि ॥ अतःवषडिंद्रायेतिवषट्कारभागिंद्रइतित्वंइंद्राण्यसीत्यर्थः ॥ यद्वा ॥ हेदेवित्वंहित्वमेव
वषट्कारोसि वषट्कारोयजमानः ऋत्विक्चासि ॥ हिहेतावधारणे॥ हेदेवित्वंस्वरात्मिका॥स्वःस्वर्गःआत्मायस्याःसास्वर्गरूपासि ॥ यद्वा ॥ त्वंपरलोका
त्मासि ॥ स्वर्गेपरेचलोकेस्वः ॥ यद्वा ॥ त्वंस्वरात्वंस्वरात्मिकाऽनुदात्तादिस्वरूपरूपासि ॥ अथचनिषादऋषभादिस्वरात्मिकाप्यसि ॥ अथवा ॥ वषट्का
रस्वरात्मिकाइत्येकंपदं ॥ वषट्कारयतिवषट्कारं स्वःफलंतपःप्रयोजनंआत्मायस्याःसा ॥ वषट्कारप्रवर्त्तकस्वर्गरूपफलात्मासि ॥ हेदेवित्वंसुधामत्सिसु
धातूअसि ॥ हेदेवित्वंत्रीन्लोकान्त्रीन्वेदान्त्रीन्ब्रह्मविष्णुमहेश्वरान्वादधासिइतित्रिधासि ॥ यद्वा ॥ त्रिधामासि ॥ त्रीणिधामानिगृहाणिभुवनलक्षणा
निदेहानिब्रह्मादिरूपाणितेजांसिचंद्रार्काग्निरूपाणिप्रभावरूपाणिचत्रिशक्तिलक्षणानियस्याःसात्रिधामा ॥ हेदेवित्वं त्रात्मिका ॥ त्रैङ्पालने ॥ त्रायतेत्राः
विष्णुः क्विप् त्रा आत्मास्वभावोयस्याःसाविष्णुरूपासि ॥ यद्वा संपदादित्वाद्भावेक्विप् ॥ त्राणंत्राः पालनंआत्मास्वरूपंयस्याःसा पालनरूपासि ॥ यद्वा
हेदेवित्वंत्रिधात्रिभिःप्रकारैःएकमात्रद्विमात्रत्रिमात्ररूपस्वरा ॥ परंपरयावर्णात्मकह्रस्वदीर्घप्लुतभेदभिन्नमात्राआत्मायस्याःसात्रिधामात्रात्मिका स्वरवर्ण
रूपासिस्थितासिअस्थितासिच ॥ यद्वा ॥ त्रिधात्रिभिःप्रकारैःब्राह्मीवैष्णवीमाहेश्वरीरूपाःमातरःआत्मास्वरुपंयस्याःसात्रिशक्त्याकृतिस्त्रिमात्रात्मिकेयंवि
ष्णुयोगनिद्रास्थितेति ॥ त्रिधामात्रात्मिका ॐकाररूपेतिचमात्राअकारःउकारःमकारश्चेतितदात्मिकातत्स्वरूपेतिकश्चिदोम्पदगतवर्णानभांक्षी
त् ॥ तच्चपापात्पापीयः ॥ इदृशीमोम्पदव्युत्पत्तिमत्सूत्रामंधस्यचांधलग्नस्याविनिपातःपदेपदेइत्यंधपरंपरापारंपर्यपर्यागतामंधकुक्कुटीगतिमिवपदेपदे
स्खलंतींप्रतिक्रियदवतुष्यामःकिं ॥ यद्वा तुष्यामः ॥ कियद्वातुष्यामः ॥ तथाहि ॥ वर्णेषुयेवर्णैकदेशावर्णांतरसमानाकृतयस्तेषु तत्कार्यंनभवति ॥
तच्छायानुकारिणोहितेनपुनस्तएवेतिपृथक्प्रयत्ननिवर्त्यांहिवर्णमिच्छंत्याचार्याः ॥ दर्शितात्रास्माभिरोंपदव्युत्पत्तिरोन्नमश्चंडिकायाइत्यत्रावतेष्टिलोंपश्चे
तिसूत्रतद्दत्यलंविस्तरेण ॥ ५४ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

पूर्वत्रत्रिधामात्रात्मिकाइतिविशेषणेनअकारादिस्वररूपमात्रकात्मतोक्ता ॥ अर्द्धमात्रात्वमित्यनेनतुककारादिव्यंजनरूपमात्रकात्मतोऽच्यते ॥ हेदेवित्वंअर्धमात्राअर्धमात्राअर्धमात्रासाव्यंजनवर्णस्वरूपमात्रकात्वमेव ॥ अर्धनपुसकमितिसमासः ॥ तदुक्तं ॥ एकमात्रोभवेद्ध्रस्वोद्विमात्रोदीर्घउच्यते ॥ त्रिमात्रस्तुप्लुतोज्ञेयोव्यंजनंचार्धमात्रकमिति १ अथवापूर्वत्रत्रिधामात्रात्मिकेत्यनेनओमात्मकत्वंविवक्षितं ॥ तत्रओंइतिद्विमात्रेदीर्घत्वात् ॥ मकारस्त्वर्धमात्रःव्यंजनत्वात् ॥ एवंत्रिधामात्रात्मकता ॥ अथवा ॥ ओमभ्यादानइतिसूत्रतोवेदादिप्रारंभेॐअग्निमीळेपुरोहितमित्यादौओशब्दओंइतिप्लुतः ॥ एवंत्रिधामात्रात्मकता ॥ अथवा ॥ प्रणवष्टेरितिसूत्रेणयज्ञकर्मणिअपरितांसिजिन्वतो ३ म्इत्येवंपादस्यवाअर्द्धस्यवाअंत्यस्याक्षरस्यो ३ म्शब्दस्त्रिमात्रआदिश्यतेएवंत्रिधामात्रात्मकता ॥ तत्रो ३ म्शब्देमकाररूपायाअर्द्धमात्रास्थितानित्याध्रुवामोक्षंसूचयंतीविशेषतः ॥ अनुच्चार्या ॥ परमात्मरूपत्वात् ॥ यतोवाचोनिवर्त्तंते अप्राप्यमनसासहेतिश्रुतिविशेषतः ॥ लक्षणीयासाअर्धमात्रात्वमेव ॥ अर्धमात्रासूचितायामुक्तिःसात्वमेवेतिभावः ॥ अर्धमात्रायामर्धरूपतयास्थितेत्यपिव्याख्यातं ॥ अथच ॥ अंविष्णुंयातिअयारमासात्वमेव ॥ अथचवदेःक्विप् ॥ वदतीतिउत्वाचकःशब्दः ॥ नविद्यतेउत्वाचकःशब्दोयस्याःसानुत्य

अर्धमात्रास्थितानित्यायानुच्चार्याविशेषतः ॥ त्वमेवसंध्यासावित्रित्वंवेदजननीपरा ॥ ५५ ॥

तोचोनिवर्त्तंतेअप्राप्यमनसासहेतिश्रुतेः ॥ चरितुंगंतुंप्राप्तुमर्हाचार्या ॥ अनुच्चसाचार्याचअनुच्चार्यापरब्रह्मतासात्वमेव ॥ हेदेवित्वमेवसंध्यासि ॥ संध्यायंत्यस्यांसंधीयतेअहोरात्रौवास्यांसंध्यापितृप्रसूः ॥ पितॄणांमातासीतियावत् ॥ अथवा ॥ हेदेवित्वमेवसावित्री ॥ सवितुरियंसावित्रीऋगसि ॥ यद्वा ॥ साप्रसिद्धासावित्रीवैष्णवीशक्तिरसीतियावत् ॥ यद्वा ॥ सवितादेवतायस्याःसातदादिव्याहृतिरहिताऋक् ॥ सैवव्याहृतिसहितागायत्रीत्युच्यते ॥ हेदेवित्वंवेदजननीगायत्र्यसिइतियावत् ॥ नित्यस्यापिसतोवेदस्यगायत्र्युपदेशानुदयाद्वेदाध्ययनानुदयइतिगायत्र्युपरिष्टैवसतविदाध्ययनं ॥ जननीत्यध्येयाध्ययनैक्योपचारौचित्यतोवेदंजनयतिवेदजननी ॥ वेदस्यवाजननीवेदमातागायत्रीत्युक्तं ॥ हेदेवित्वंपरासिश्रेष्ठासि ॥ यद्वा ॥ पॄपालनपूरणयोःपिपर्त्ति परा॥वेदांश्चजनांश्चवेदजनान्नयंतिसौख्यं [illegible] तासांपरापालयित्रीचत्वमेवासि ॥ वेदजननीतितुपाठे देवानांजननीअदिति स्त्वमेवपराउत्तमा ॥ यद्वा ॥ वेदजननींगायत्रींपांतिवेदजननीपाःऋषयःतान्रक्षितुंरासिगृह्णासिवेदजननीपरास्त्वमेववासि ॥ ५५ ॥ ॥ ॥

पूरत्वावस्थापितेसतिभगवानैश्वर्यादिसंगतःप्रभुःस्वामीविष्णुर्व्यापकोनारायणःशेषमनंतफणीश्वरंआस्तीर्यआप्रसार्यतल्पश्चीकृत्ययदायोगनिद्रामभजत्तो
गनिद्रामिवासेवत । तदातस्मिन्कालेयोगनिद्रोपलक्षितकालेविष्णुकर्णमलोद्भूतौमधुकैटभाविति विख्यातौनाम्नाकथितौद्वावसुरौसुरविद्विषौब्रह्माणंविष्णो
र्नाभिकमलस्थंवेधसंहिंसितुंउद्यतौउद्युक्तावुन्मुखावभूतामितिश्लोकयुग्मान्वयः ॥ योगोनिद्रेवध्यानांगनिद्रातांविवेष्टिव्याप्नोतिविश्वंविष्णुःजंगम्यतेजगत्त
स्मिन्यस्मिन्रणंत्यंभांसिसंतिबहूनिसोर्णवः ॥ अर्णसोलोपश्चेतिवः ॥ एकःकेवलोर्णवःसमुद्रःपूर्णोयस्मिंस्तत् एकार्णवंजगत् प्रलयतःप्राक्समार्णवत्वे
नजगद्व्यवस्थापितंप्रलयेतु एकार्णवस्यजगतोभावःऐकार्णव्यं ब्राह्मणादित्वात्ष्यञ् ॥ वृद्धिः स्त्रियामैकार्णव्यमेवऐकार्णवी षिद्गौरादिभ्यश्चेतिङीप् ॥
तयाऐकार्णव्या एकार्णवत्वेनकृतंव्यवस्थापितंजगत्तस्मिन् ॥ अथवा ॥ नियत्याभगवत्या (?)॥ जगत्येकार्णवेकृतेइतिमुक्तसंशयःपाठः ॥ संवर्त्तःप्रलयःक
ल्पःक्षयःकल्पांतइत्यपि ॥ कल्पःशास्त्रविधौन्यायेसंवर्त्तेब्रह्मणोदिने ॥ कल्पस्यांतोवधिःकल्पान्तःतस्मिन् ॥ मन्यतेऽहमेवशूरइतिमधुः ॥ मधुःपुंस्यसुरे

तदाद्वावसुरौघोरौविख्यातौमधुकैटभौ ॥विष्णुकर्णमलोद्भूतौहंतुंब्रह्माणमुद्यतौ॥५०॥सनाभिकमलेविष्णोःस्थितो
ब्रह्माप्रजापतिः ॥ दृष्ट्वातावसुरौचोग्रौप्रसुप्तंचजनार्दनं ॥५१॥

चैत्रेमधुकेसुरभावपि ॥ क्लीबंतुमधुमद्येस्यात्क्षौद्रेपुष्परसेपि च ॥ की
टस्येवभाःप्रभायस्यतत्कीटभंकर्णजंमलंतत्रभवःकैटभः ॥ बृंहतिवर्धतेब्रह्मा तं । विष्णोःकर्णातयोर्मलंतदुद्भूतौ ॥ ४९॥ ५०॥ विष्णोर्नाभिकमलेस्थितःसप्र
जापतिर्ब्रह्मातावसुरौचउग्रौदृष्ट्वाजनार्दनंचप्रसुप्तंयोगनिद्रापन्नंदृष्ट्वाएकाग्रहृदयास्थितःसन्हरेःविष्णोःप्रबोधनार्थाय हरिनेत्रकृतालयांतांयोगनिद्रांमहामा
यांतुष्टावस्तुतवान् ॥ इतिश्लोकयुग्मान्वयः ॥ नाभिरेवकमलंतत्रास्थितउपविष्टः ॥ ब्रह्माविप्रोपिकश्चित्स्यात् ॥ अतउक्तंप्रजापतिरिति । प्रजापतिर्मनु
रपिस्यादतउक्तंब्रह्माइति ॥ अर्दहिंसायांचुरादिः जनानर्दयतिहिनस्तिजनार्दनः ॥ अर्दगतौयाचनेच ॥ भ्वादिःजनानर्दतिगच्छति ॥ ष्टुञ्स्ततौस्तुवनक्रि
याफलंस्वरक्षालक्षणंब्रह्मणएवेत्यात्मनेपदेसतितुष्टुवेइतिपाठः ॥ अथवास्तवनक्रियाफलंपारंपर्यात्देवरक्षणेलक्षणमेवेतियुक्तं परस्मैपदंतुष्टावेति ॥ य
द्युक्तं ॥ इतिहरेःप्रबोधनार्थायेतितुयद्यप्यव्यवहितंस्तवनक्रियाफलंसाक्षात्प्रयोजनं ॥ तथापिप्रयोजनंदैत्यवधविधिद्वारकंपारंपर्यावधृतंदेवसंरक्षणमेवस्त

वनक्रियाफलम् ॥ एकमद्वितीयंअग्रंप्रमुखंहृदयंस्वांतंयस्यसएकाग्रहृदयः ॥ अनन्यमनस्कःस्थितःनिष्कंपः ॥ अथवा ॥ एकमद्वितियंअग्रंप्रधा
नंहृत्चित्तंयस्यसःएकाग्रहृत् ॥ अयेशुभावहेविधौदैत्यवधलक्षणेविषयेस्थितःदत्तावधानःअयस्थितः ॥ हरेर्नेत्रेएवकृतआलयोययासातथोक्ता ॥ अथवाह
रिणानेत्राभ्यांकृतआलयोगृहंयस्याःसातथोक्ता ॥ अथवा ॥ हरेर्नेत्रेणचक्षुषाप्रमाणेनकृतःआलयःअसंश्लेषः अनाशःअमोक्षोवायस्याःसातथोक्ता ॥ अथवा ॥
हरेःपरमात्मनोनेताप्रापयितावेदांतःहरिनेतातेनअकृतःआलयःगृहंप्रतिनियतंस्थानंयस्याःसातथोक्तातां ॥ प्रबोधनमेवार्थःप्रयोजनंतस्मैप्रबोधनार्थाय ॥ ५१ ॥
॥ ५२ ॥ ब्रह्मातावत्तांस्तोतुंस्वयमेवप्रतिजानीतेप्रतिज्ञांकरोति ॥ अतुलंअसदृशंतेजोयस्यसःअतुलतेजाःतस्यविष्णोर्ध्यानरूपांनिद्रांस्तौमि ॥ तेजःप्र
भावेदीप्तौचबलेशुक्रेपिकीर्तितं । तेजःअसहनत्वेपि । यदाहुः । अधिक्षेपावमानादेःप्रयुक्तस्यपरेणयत् ॥ प्राणात्ययेप्यसहनंतत्तेजःसमुदाहृतं ॥ कीदृशीं
निद्रां ॥ विश्वेश्वरींविश्वस्यईश्वरींव्यापिकांजनयित्रीं ॥ अश्नोतेराशुकर्मणिवरट्चेच्चोपधायाः ॥ पुनःश्छेदेतु ॥ कीदृशीं जगद्धात्रींजगतोधारयित्रींपोषयित्रीं

तुष्टावयोगनिद्रांतामेकाग्रहृदयेस्थितः ॥ प्रबोधनार्थायहरेर्हरिनेत्रकृतालयां ॥ ५२ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ विश्वेश्वरींज
गद्धात्रींस्थितिसंहारकारिणीं ॥ स्तौमिनिद्रांभगवतींविष्णोरतुलतेजसः ॥ ५३ ॥ त्वंस्वाहात्वंस्वधात्वंहिवषट्कारः
स्वरात्मिका ॥ सुधात्वमक्षरेनित्येत्रिधामात्रात्मिकास्थिता ॥ ५४ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

च ॥ पुनःकीदृशींस्थितिंसर्गसंहारमध्यमावस्थांकुर्वाणां ॥ संहारंचसर्गस्थित्युत्तरावस्थांकुर्वाणां ॥ सुप्यजातौणिनिस्ताच्छील्ये ॥ पुनःकीदृशींभगवतीं ॥
षडैश्वर्यसंगतां ॥ जगदिति ॥ धात्रीमितिताच्छील्येतृन्योगेनलोकाव्ययसूत्रेणषष्ठीनिषेधात्कर्मणिद्वितीयांतंजगदिति ॥ एतेनविष्णुयोगनिद्रैवजगत्सर्ग
स्थितिसंहारकारिणीब्राह्मीवैष्णवीमाहेश्वरीमयीशक्तिरितिस्तुतितात्पर्यंसूचितम् ॥ ५३ ॥ अशेःसरत् ॥ षत्वकत्वषत्वानि ॥ अक्षरंवर्णनिर्माणंवर्णमप्यक्ष
रंविदुः । अक्षरंनक्षरंविंद्यादक्षरंश्रुतितोययोः ॥ अश्नातित्रीन्लोकान्भुंक्तेभूतात्मकत्वादक्षरा ॥ अश्नुतेव्याप्नोतिविश्वात्मकत्वाच्चअक्षरा ॥ यद्वा ॥ क्षरतिसंच
लतिक्षरंनक्षरंअक्षरंध्रुवं अक्षराध्रुवाअतएव ॥ हेअक्षरेध्रुवेहेनित्येहेशाश्वतिहेदेवित्वंस्वाहादेवतोद्देशेनद्रव्यत्यागजनितदेवतापितृरूपत्वेनआस्थिताअंगीकृ
ता ॥ प्रज्ञासिशास्त्रेण । अव्ययंस्वाहेति ॥ यदभ्यधुः ॥ स्वाहादेवहविर्दाने [illegible] ति देवहविर्दानमंत्ररूपासि ॥ यद्वा ॥ त्वं

इदहिपाठक्रमादर्थक्रमोबलीयानितिसृष्ट्याद्युपक्रम्योच्यते ॥ हेदेवित्वयाब्राह्म्याशक्त्याएतज्जगत्सृज्यतेतत्पाल्यतेहेदेवित्वयावैष्णव्याशक्त्याएतज्जगत्सू
स्यतेदुःखाद्रक्ष्यते ॥ हेदेवित्वंरौद्रीशक्तिःसतीएतज्जगदंतेऽवसानेअत्सिखादसि ॥ तदित्थंसर्वदापुनःपुनःक्रमशःसर्गस्थितिसंहारलक्षणत्रिविधावस्थापन्नं
एतद्विश्वंवस्तुतस्त्वयैकयापिब्राह्मीवैष्णवीरौद्रीव्यपदेशभेदभिन्नयाशक्त्याधार्यतेआत्मशक्त्यामधिकरणरूपायांविश्वमाधेयीक्रियतेत्वयेतितात्पर्यंसर्वददा
सीत्यन्वयः ॥ ५६॥ इहजगन्मयेइतिपाठः ॥ मयगतौ ॥ मयतेजानातिमया ॥ पचाद्यच्स्त्रियांटाप् ॥ जगतोमयाजगन्मया ॥ हेसर्वज्ञेसंबुद्धौहेजनन्मये
हेभुवनज्ञे ॥ सर्वेगत्यर्थाधातवःप्रयोगात्ज्ञानार्थाः ॥ जगन्मयिइतिपाठेपिसंबुध्यतमेव ॥ देव्यानयास्रष्टव्यत्वेनपालनीयत्वेनसंहर्त्तव्यत्वेनच देवीकर्तृक
जगत्कर्मकतत्तत्सर्गादिक्रियाविषयभूताज्जगतोहेतोरागताजगत्सर्गादिव्यापारमुद्दिश्यागताप्रादुर्भूता देवीजगन्मयीत्युच्यते॥ततआगतइत्यधिकृत्यमयडि
तिसूत्रेणहेतुभ्योमनुष्येभ्यश्चमयट्प्रत्ययः ॥ ततआगतइत्यर्थेजगतोहेतोरागतादेवीजगन्मयी ॥ टित्वात्ङीप् ॥ ह्रस्वः ॥ अथवा तत्प्रकृतवचनेमयट् ॥ प्र

विसृष्टौसृष्टिरूपात्वंस्थ
त्वयैतद्धार्यतेविश्वंत्वयैतत्सृज्यतेजगत् ॥ त्वयैतत्पाल्यतेदेवित्वमत्स्यंतेचसर्वदा ॥ ५६ ॥
तिरूपाचपालने ॥ तथासंहृतिरूपांतेजगतोस्यजगन्मये ॥ ५७ ॥ महाविद्यामहामायामहामेधामहास्मृतिः ॥
महामोहाभगवतीमहादेवीमहेश्वरी ॥ ५८ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

कृतंप्रस्तुतंउच्यतेस्मिन्नितिप्रकृतवचनंतदितिप्रथमासमर्थात्प्रकृतवचनेभिधेयेमयट् ॥ जगत् ॥ प्रकृतंप्रस्तुतंकर्त्तव्यत्वेनोच्यतेऽस्यांजगन्मयीसंबुद्धौह्र
स्वः ॥ हेदेविहेजगन्मयिभुवनज्ञे ॥ अथवा ॥ हेजगन्मयिजगन्निर्मातुमागते जगन्निर्माणकारणादागतेत्वंअस्यजगतःविसृष्टौविशेषतःसृष्टौउत्पादनेविष
येसृष्टिरूपासि ॥ तथांतेवसानेसंहारेविषयेसंहृतिरूपाचासीत्यन्वयः ॥ सृष्टिस्रष्ट्र्योःपालनपालयित्र्योःसंहृतिसंहर्त्र्योश्चाभेदेनातिशयोक्तिः ॥ देव्याःसर्वा
त्मकत्वेनवास्वरूपकथनं ॥ हेदेविजगन्मयिब्रह्माणिवर्त्ततइतिव्यपदेशमात्रंसृष्ट्यादिकंनुत्वमेवचकरोषिनाहमितिनम्रोक्तिरप्यवसेया ॥ ५७ ॥ हेदेवित्वं
महतीविद्यापरब्रह्मगोचरज्ञानरूपासि ॥ हेदेवित्वंमहतीअविद्याअनिर्वचनीयाविद्याप्रपंचपरिविज्ञानरूपासि ॥ हेदेवित्वंमहतीमाया ॥ अनात्मन्यात्मेति
बुद्धिरात्मन्यप्यनात्मेतिबुद्धिर्माया ॥ हेदेवित्वंमहामेधामहतीधारणावतीबुद्धिःमहतीअमेधाअधारणावतीधीः ॥ हेदेवित्वंमहास्मृतिर्महतीस्मृतिर्ध्या

नरूपामहतीअस्मृतिःअध्यानरूपा ॥ हेदेवित्वंमहामोहामहाममतामहाअममताच ॥ हेदेवित्वंभगवतीऐश्वर्ययुक्ताच अभगवतीअनैश्वर्यासि ॥ हेदे वित्वंमहादेवीमहादेवस्यपत्नी ॥ हेदेवित्वंमहेश्वरी ॥ महतीईश्वरीव्यापकस्वभावा ॥ अश्नोतेराशुकर्मणिवरट्चेच्चोपधायाः ॥ अथच ॥ महतीविद्याय स्वांसामुक्तिःमहतीमायाअविद्यायस्यांअमुक्तिः ॥ इत्थंमहामेधास्मृतिः महास्मृतिरितिइष्टदेवतोपासना महामोहा तृष्णा अस्मृतिः मूर्छानिद्रा च ॥ ५८ ॥ ॥ हेदेवित्वंचत्वमेवसर्वस्यप्रकृतिरिति ॥ प्रक्रियतेसर्वमनयाप्रकृतिः सत्त्वरजस्तमःसाम्यावस्थाअव्यक्ताख्याप्रधानं ॥ अथचत्वमेवगु णान्सत्त्वरजस्तमांसिविभावयसि ॥ पृथक्कृत्यजगद्रूपेणावस्थापयसि ॥ गुणत्रयविभाविनी ॥ सत्वंज्ञानसुखहेतुःरजोरागात्मदुःखहेतुःतमआवरकंमोहहे तुःगुणाःप्रकृतिधर्माः ॥ हेदेवित्वमेवकालरात्रिः ॥ जगत्संहारकारिणीयामभंगिनीयत्रप्रलीयतेजगत् ॥ हेदेवित्वमेवमहारात्रिःयत्रचतुर्मुखोमुक्तिमगात् ॥हे

प्रकृतिस्त्वंचसर्वस्यगुणत्रयविभाविनी ॥ कालरात्रिर्महारात्रिर्मोहरात्रिश्चदारुणा ॥ ५९ ॥ त्वंश्रीस्त्वमीश्वरीत्वंह्री स्त्वंबुद्धिर्बोधलक्षणा ॥ लज्जापुष्टिस्तथातुष्टिस्त्वंशांतिःक्षांतिरेवच ॥ ६० ॥ खड्गिनीशूलिनीघोरागदिनीचक्रिणी तथा ॥ शंखिनीचापिनीबाणाभुशुंडीपरिघायुधा ॥ ६१ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

देवित्वमेवदारुणा मोहरात्रिश्चासि ॥ ममतागर्भपातिनीमहामायाख्यासंसृतिःदंष्ट्राकरालाग्निरुद्रपत्न्यःअतिदारुणाः ॥ मोहरात्रिर्मोहतनुर्जगत्सूत्रेंजग त्करी ॥ ५९ ॥ हेदेवित्वंश्रीःसंपत्तिरसिहरिप्रियाप्यसि ॥ हेदेवित्वमीश्वरीईश्वरस्यपत्न्यसि ॥ अश्नोतेराशुकर्मणिवरट्चेच्चोपधायाइति॥जगद्व्यापिनी चासि ॥ हेदेवित्वंह्रीःअसि ॥ ह्रींकारोवैप्राणइतिश्रुतेः ॥ प्राणभूतासि ह्रीमितिमकारांतमव्ययंप्राणवाचि ॥ ह्रीमनुनासिकस्वरांतपाठेतुदेवी प्रणवासीतिरहस्यंह्रीस्त्वमितिचपाठेलज्जाशब्देनपौनरुक्त्यंस्यात् ॥ हेदेवित्वंबुद्धिरसिचिन्मात्रब्रह्मरूपासि त्वंबोधलक्षणासि ॥ बोधयितृव्यापा रदर्शनासि अथवा बोधरूपाविविधागमरूपासि ॥ हेदेवित्वंलज्जासिव्रीडासि ॥ हेदेवित्वंपुष्टिरसि अवयवोपचितिरसि ॥ हेदेवित्वंतथातेनतुष्टि रसि प्रीतिरसि ॥ हेदेवित्वंशांतिरूपारतिविषयत्यागवृत्तिरसि ॥ हेदेवित्वमेवक्षांतिस्तितिक्षाचासि ॥ ६० ॥ हेदेविहेचंडिकेत्वंयथाउक्तलक्षणप्रकारेण ॥ खड्गिनीशूलिनीगदिनीचक्रिणीशंखिनीचापिनीबाणाबाणवतीपरिघायुधाचसती अतएवघोराअत्युग्रदर्शनाभुशुंडीतिभाष्यसेइत्यन्वयः ॥ अतइनिठनौग

खड्गिनीशूलिनीगदिनीचक्रिणीशंखिनीचापिनीबाणिनी [illegible]
दिनीत्यत्रतुग्रीह्यादिभ्यश्चेतिइनिःसर्वत्र॥ऋन्नेभ्योङीप् ॥ बाणाबाणपतीअर्शआदिभ्योऽच्मन्वर्थीयः ॥ परिघःपरिघातनः लोहबद्धोलगुडआयुधंयस्याः सातथोक्ता ॥ खड्गशूलगदाचक्रशंखचापबाणपरिघैरष्टाभिरायुधैरष्टभुजाघोरात्युग्राकृतिश्चंडिकादेवी ॥ भुशुंडीतिवक्ष्यमाणलक्षणासतीप्रसीदत्विति भावः ॥ मुडिखंडने ॥ शत्रून्मुंडतिखंडयातिइतिकर्मण्यणिस्त्रियांङीप् शत्रुमुंडी ॥ भुजैःशत्रुमुंडीभुजशत्रुमुंडीचंडिका ॥ अत्राहिभुजशत्रुमुंडीशब्दैःपृषोदरादी नियथोपदिष्टमितिशिष्टोपदिष्टत्वात्जइत्यस्य अत्रुम्इत्यस्यचलोपेकृतेभुशुंडीतिव्युत्पाद्यते ॥ भुजाभिरष्टभिःशत्रूनष्टावष्टाभिरायुधैः । मुंडत्यत्युग्रचंडोक्तिः भुशुंडीचंडिकास्मृता ॥ यच्चाहुः उड्डीयोड्डीयचप्राप्यनदंतीदशकर्त्तिका ॥ क्रमंतेचानतांगीयासाभुशुंडीनिगद्यते ॥ एतेनबाणभुशुंडीपरिघायुधेत्येकंपदमिति व्याख्यावगंतव्या । बाणइत्यनाकारःपाठःइत्युक्तिरपिव्युदस्ता ॥ भुशुंडीगोफणिकेत्युक्तिरप्ययुक्तिमूलेपेक्षणीयाप्रेक्षावद्भिः ॥ परिघोलोहार्गलमितितुशब्द तोर्थतश्चभ्रष्टंव्याख्यातं ॥ यदाहक्षीरस्वामी ॥ परितोहंतिपरिघः परौघइतिहेर्घत्वं ॥ लोहबद्धोलगुडइति ॥ ६१॥ हेदेवित्वमेवजगतीसौम्यासिअक्रूराप्र

सौम्यासौम्यतराशेषसौम्येभ्यस्त्वतिसुंदरी ॥ परापराणांपरमात्वमेवपरमेश्वरी ॥ ६२ ॥ यच्चकिंचित्क्वचिद्वस्तुस दसद्वाऽखिलात्मके ॥ तस्यसर्वस्ययाशक्तिःसात्वंकिंस्तूयसेमया ॥ ६३ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

शांतासि । सोमदैवतिकाप्यसि । अथवा । शोभनामालक्ष्मीःयस्यासौसुमःविष्णुः सुमस्यभावःसौम्यंशोभनलक्ष्मीकत्वं तत्यस्याअस्त्यसौसौम्या । अर्श आद्यच् ।शोभनलक्ष्मीकत्वयुतासि । अथवा । उमासहितःसोमःउमापतिस्तस्यभावःसौम्यंतद्यस्याःसासौम्याउमापतित्वयुतासि ॥ हेदेवित्वमेवसौम्यत रासि ॥ सूयतेसुधासोमश्चन्द्रःसोमस्येयंसुधासौमी ॥ सौमींसुधांअर्हतिसौम्यादेवावलिस्त्वंच । दंडादित्वाद्यः । तयोस्त्वमतिशयेनसौम्यासौम्यतरा ॥ द्वि वचनमविभज्योपपदेतरबीयसुनाविति द्विवचनेउपपदेतरप् ॥ तसिलादिष्वाकृत्वसुचःइतिपुंवद्भावः ॥ हेदेवित्वंअशेषसौम्येभ्यःअखिलसुंदरेभ्यःपदार्थे भ्यस्तुपार्थक्येनअतिसुंदरीआसि ॥ सुष्ठुनंदयतिसुंदरी मनोज्ञा मनोरमा सोमदैवतकेसौम्यः ॥ सौम्यःस्यात्सुंदरेपिच । सौम्योऽक्रूरेबुधेसौम्यःसौम्यः शांतिप्रयोगतः ॥ हेदेवित्वमेवपराश्रेष्ठा । हेदेवित्वमेवपराणांश्रेष्ठातःपरमा ॥ अत्युत्कृष्टापरमोत्तमा ॥ व्यवस्थात्रतुश्रेष्ठत्वस्यविवक्षितत्वात् । अन्यथापरे षामितिस्यात् । अथवा । परंब्रह्मअणंतिकथयंतिपराणःक्विप् ॥ तेषांमध्येत्वंपरमासि ॥ यद्वापरेचापरेचपरापराः ॥ द्वंद्वेचेतिसर्वनामत्वाभावात्सुडागमा

भावः ॥ तेषांत्वंपरमा । अथच । हेदेवित्वमेवपरमा । उत्कृष्टालक्ष्मीः । अथवा । परमःईश्वरःतस्यस्त्रीत्वमेवपरमेश्वरी । ईश्वरीस्वामिनीदुर्गालोका नांव्यापिकाचसा ॥ ६२ ॥ हेअखिलात्मिकेदेविक्वचित् जगतिसत्असद्वायत्किंचिद्वस्तुपदार्थरूपंप्रतीयतेतस्यसर्वस्यसदसदात्मकस्ययाशक्तिःसा मर्थ्यंसात्वमेवासि ॥ अतःपरंमयाकिंस्तूयसेइत्यन्वयः ॥ पदंचपदार्थश्चताभ्यांक्रियमाणास्तुतिश्चस्तोताचस्तुत्यंचतत्तदुचितशक्तिश्चत्वमेवेतित्वत्तोन्य त्वाभावाद्भेदनिबंधनास्तुतिःकथंप्रवर्त्तनीयेतिभावः ॥ इयमेवचपरमावधिस्तुतिरतोऽपिकानामस्तुतिरित्यपरोभावः ॥ अग्न्यादितत्तदौचित्यतत्तदर्थक्रि याकरीशक्तिरप्रतिबद्धात्माधर्मः सामर्थ्यशब्दिता ॥ ६३ ॥ हेदेवित्वांस्तोतुंइहकईश्वरःकःसमर्थोस्तिनकोपि ॥ तथाहिययाजगत्स्रष्टाउत्पादयि ता । तृन्नंतोयं । यद्वा । भविष्यदनद्यतनेलुडन्तोयं ॥ यःजगत्पातिरक्षतिभविष्यत्सामीप्येलट् ॥ यद्वाजगत्पाताइतिपाठः ॥ भविष्यदनद्यतनेलुडंतोयं ॥

ययात्वयाजगत्स्रष्टाजगत्पात्यत्तियोजगत्॥सोपिनिद्रावशंनीतःकस्त्वांस्तोतुमिहेश्वरः॥६४॥विष्णुःशरीरग्रहणम हमीशानएवच ॥ कारितास्तेयतोऽतस्त्वांकस्तोतुशक्तिमान्भवेत्॥६५॥सात्वमित्थंप्रभावैःस्वैरुदारैर्देविसंस्तुता ॥ मोहयैतौदुराधर्षावसुरौमधुकैटभौ ॥ ६६ ॥ प्रबोधंचजगत्स्वामीनीयतामच्युतोलघु ॥ बोधश्चक्रियतामस्यहं तुमेतौमहासुरौ ॥ ६७ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

योवसानेजगत् अत्तिसंहराति ॥ सोपिविष्णुरपिययायोगनिद्रयात्वयादेव्यानीद्रावशंनीतःनीद्राधीनतांगमितः ॥ वशीवंध्यगवीवश्यासुताघ्नीकरिणीव शा । इच्छायंत्रणयोःपुंसिप्रभुत्वेचवशंगतः ॥ ६४ ॥ हेदेवियतःत्वयामहामायया अहंब्रह्माविष्णुश्चईशानश्चतेत्रयोपिशरीरग्रहणंकारिताःशरीरंगृह्णतःका रिताःममतावृताःकृताः॥ अतस्त्वांकःपुमान्स्तोतुंशक्तिमान्भवेत् ॥ नकोपि ॥ यःकोपिशरीरधारीसत्वांस्तोतुमसमर्थएवतदन्यस्तुमुकस्त्वद्रूपएवसन्कथं त्वामेवस्तोष्यतित्वंचाशरीरिणीस्तुतिश्चस्तुत्यस्तोतृभेदनिबंधना ॥ अतस्त्वद्विषयास्तुतिःकथंघटेतसाकल्येनेतिस्तुत्युपसंहारएववरामितिभावः ॥ ६५ ॥ हेदेविइत्थंवर्णितैरुदारैर्दक्षिणैःसरलैःवरैःस्वैरात्मीयैःप्रभावैःसामर्थ्यविशेषैःसंस्तुताजगन्मोहयंतीत्वांएतौइमौ । यद्वा । आइतौएतौआगतौदुर्धर्षौदुःखेना भिभवनीयौमधुकैटभौनामअसुरौसुरद्विषौमोहयअविवेकंप्रापयेत्यन्वयः ॥ दाक्षिणसरलोदारौ ॥ ६६ ॥ हेदेवित्वयाजगत्स्वाम्यच्युतःदैत्यारिर्विष्णुर्लघुशी

द्यंप्रबोधंचउन्निद्रभावंनीयतांस्वयासमुच्यतां ॥ किंचएतौमहासुरौहंतुंअस्यअच्युतस्यविष्णोर्बोधश्चक्रियतां उत्साहानुकूल्यंयुद्धमेवचक्रियतामित्यन्वयः ॥ प्रबोधमितिप्रधानेकर्मणिद्वितीया ॥ अप्रधानेकर्मणितुनीयतामितितिङाभिहितत्वात्प्रथमा ॥६७॥ तदातस्मिन्प्रलयेकालेतत्रविष्णुनाभिकमलेवेधसाब्रह्मणाएवंस्तुतातामसीतमोगुणसंमतानिद्रात्मिकादेवीमधुकैटभौनिहंतुंविष्णोःप्रबोधनार्थायतस्यैवनेत्रास्यनासिकाबाहुहृदयेभ्यस्तथोरसः वक्षसश्चनिर्गम्यअव्यक्तजन्मनःप्रकटजननस्यब्रह्मणः अव्यक्तजन्मनश्चब्रह्मणः दर्शनविषयेतस्थौप्रकटीबभूवेतिश्लोकद्वयान्वयः ॥ अव्यक्तात्प्रधानाज्जन्मयस्यसःअव्यक्तादात्मनःजन्मयस्यवा । यतोसावात्मनाभूत् ॥ नेत्रेचआस्यंचनासिकाचबाहवश्चहृदयंचेतिद्वंद्वः ॥ प्राण्यंगत्वात्प्राप्तस्यैकवद्भावस्यनदधिपयआदीनीतिनिषेधाद्बहुवचनं । यद्वा । अयंतेअयाः प्राणाः नेत्रास्यनासिकाबाहुहृत्तेनसहिताअयाःप्राणाःउच्छ्वासनिश्वासलक्षणाःतेभ्यःसकाशेभ्यःउरस

॥ ऋषिरुवाच॥ ॥ एवंस्तुतातदादेवीतामसीतत्रवेधसा ॥ विष्णोःप्रबोधनार्थायनिहंतुंमधुकैटभौ ॥६८॥ नेत्रास्यनासिकाबाहुहृदयेभ्यस्थोरसः ॥ निर्गम्यदर्शनेतस्थौब्रह्मणोऽव्यक्तजन्मनः ॥ ६९ ॥ उत्तस्थौचजगन्नाथस्तयामुक्तोजनार्दनः ॥ एकार्णवेहिशयनात्ततःसदद्दशेचतौ ॥ ७० ॥ मधुकैटभौदुरात्मानावतिवीर्यपराक्रमौ ॥ क्रोधरक्तेक्षणोहंतुंब्रह्माणंजनितोद्यमौ ॥ ७१ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

श्चनिर्गत्यनिद्राब्रह्मदर्शनपथमगमदितिभावः ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ तयानिद्रयादेव्यामुक्तःपरित्यक्तोजगन्नाथोजनार्दनःविष्णुश्चएकार्णवेजगत्येकजलपूरेअहिशयनात्शेषनागशयनात्सकाशादुत्तस्थौउत्तस्थिवान्ततःशयनादुत्थायउत्थानादनंतरंवासजनार्दनःतौमधुकैटभौददृशे ॥ तावपितंददृशातेपरस्मैपदंबाधित्वात्कर्त्तरिकर्मव्यतिहारेआत्मनेपदं ॥ विष्णुकर्तृकंदैत्यकर्मकंतावद्दर्शनंव्यतिबभूवे । अथचतावत् ॥ दैत्यकर्तृकविष्णुकर्मकंदर्शनंव्यतिबभूवे । अन्यथाददर्शइतिस्यात् ॥७०॥ कीदृशौददृशेजनार्दनः ॥ मधुश्चकैटभौचतौ मन्यतेहमेववीरइतिमधुः । कीटस्येवभायस्यतत्कीटभंकर्णमलंतत्रभवःकैटभः । इहहिपृषोदरादित्वाद्इत्युत्तरपदलोपोदृष्टव्योभीमसेनोभीमइतिवत् ॥ क्वचित्वृत्तभंगमनुसृत्यततश्चमधुकैटभौदुरात्मानावितिपाठः युजोर्जैनसरिद्भर्त्तुःपथ्यावक्त्रंप्रकीर्त्तितमितिद्वितीयेचरणेअतिवीर्यपराक्रमावित्यत्रचतुरक्षरादूर्ध्वंजगणस्यसत्वान्नवृत्तभंगः ॥ तेनमधुकैटभावित्यत्रभौइतिन

पठनीयमित्यर्थः॥पथ्यावक्रतयानभौ ॥अन्यथामधुकैटभौदुरात्मानाविति नवाक्षरपादत्वेन अपि माषंमषं कुर्याच्छंदोभंगं न चाचरेदिति छंदःशास्त्रसमयभंगप्र संगःस्यात्॥ अथवाहुः ॥ छंदोवत्पुराणानि भवंति अन्यदेवेदं छांदसं छंदः ॥ यदभ्यधुस्तद्विदः न्यूनाधिकाक्षरत्वेन यत्र पादः क्वचिद्भवेत्॥ तद्वैदिकं निचृच्छंदो मृ त्युंजयतुर्यथा ॥ इति ॥ दुरात्मानौ दुष्टबुद्धी ॥ अतिवीर्यपराक्रमौ अत्युत्कृष्टबलौ अत्युत्कृष्टप्रभावौ अत्युत्कृष्टशक्ती अत्युत्कृष्टोद्योगौ च ॥ वीर्यं बलं प्रभाव श्च शक्त्युद्योगौ पराक्रमौ॥ क्रोधरक्तेक्षणौ क्रोधेन रक्ते ईक्षणे ययोस्तौ प्रत्येकं तथोक्तौ॥ ब्रह्माणं हंतुं जनितोद्यमौ ॥ दुर्विधिना जनित उत्पादित उद्यम उत्थितः यम: कालो ययोस्तौ । यद्वा । जननं जनिः संजाता जनिर्यस्यासौ जनितः । तारकादित्वादितच् ॥ जनितोद्यमावासन्नकालाविति यावत्॥ ७१ ॥ ततः शयना त्समुत्थाय भगवान् ऐश्वर्यादिमान् विभुः व्यापकः हरिः विष्णुस्ताभ्यां असुराभ्यां सह युगपत् बाहुप्रहरणः सन् पंचवर्षसहस्राणि युयुधे ॥ युधसंप्रहारे आत्मनेपदी दिवादिः ॥ बाहव एव प्रहरणानि आयुधानि यस्यासौ बाहुयुद्धं चकारेत्यर्थः ॥ वर्षाणां सहस्राणि पंचेति संख्यायाः शब्दे प्राधान्येऽप्यन्वयार्थं वर्षाणामेव प्राधान्यमि

समुत्थाय ततस्ताभ्यां युयुधे भगवान् हरिः ॥ पंचवर्षसहस्राणि बाहुप्रहरणो विभुः ॥७२॥ तावप्यतिबलोन्मत्तौ महामायाविमोहितौ ॥ उक्तवंतौ वरोऽस्मत्तो व्रीयतामिति केशवं ॥ ७३ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ भवेतामद्य मे तुष्टौ मम वध्यावुभावपि ॥ ॥ किमन्येन वरेणात्र एतावद्धि वृतं मया ॥ ७४ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

तिकालस्यात्यंतसंयोगे द्वितीया ॥ पंचसहस्राणि वर्षाण्यभिव्याप्य युद्धं व्यधादिति भावः ॥ ७२ ॥ अतिबलोन्मत्तौ महामायाविमोहितौ संतौ तावप्यसुरौ अस्म त्तो वरो वांछितोऽर्थस्त्वया व्रियतामिति केशवमुक्तवंतौ ऊचतुः ॥ अत्यधिकबलेन सामर्थ्येन उन्मत्तौ अधिकमदौ महामायया विमोहितौ प्रयुक्तौ प्रापिताविवेकौ अ स्मत्त आवाभ्यां ॥ प्रशस्तः केशः केशवः विष्णुः॥७३॥ असुरौ प्रति विष्णुरवोचत् ॥ अद्येदानीं चेद्भवंतौ मे तुष्टौ स्तः तर्हि उभावपि असुरौ मम वध्यौ मया हंतुमर्हौ ॥ इह हनो वा वधचेति यत्तथेति तु घात्यौ भवेतां स्यातां॥ अत्र च प्रतिपक्षे विपर्यये किमन्येन वधादपरेण कृतं स्यात् ॥ वधादितरवरे प्रार्थिते शत्रुशेषप्रसंगः स्यात्॥ तदन्य त्तु वस्तु भगवतो मम अप्रार्थ्यसिद्धमेवेत्याशयवानाह ॥ भवन्तौ मया एतावद्धि एतावदेव भवत्कर्मकमत्कर्तृकवधलक्षणं वृतं प्रार्थितं नान्यत् ॥ वाक्ये संधिकार्यमतंत्रं॥ ॥१३७॥ एकाएकशिरोरुहा त्रिचरण एकेक्षणा हिस्तनीतिवत् ॥ अथवा वरेणात एतावद्धीति पाठः ॥ अत एवाभ्यां भवद्भ्यां एतावदेव वधरूपं वस्तु मया वृतं नान्यदिति॥ ७४

तदाअसुरवधवरप्रार्थनाकालेविष्णुनामहामायानुकूलेनवंचिताभ्यांविप्रलब्धाभ्यांमधुकैटभाभ्यांसर्वजगदापोमयंविलोक्यभगवान्कमलेक्षणः पुंडरीकाक्षो
विष्णुःइतिगदितःइतिवक्ष्यमाणप्रकारेणउक्तः । विप्रलब्धवस्तुवंचितः । आप्लृव्याप्तौ । आपःकर्माख्यायामितिआपसशब्दःसांतोप्यस्ति ॥ आपोभिर्मार्जे
नंकुर्वीतवत् ॥ अपांसिकर्मसाधनानि ॥ प्रकृतानिउच्यंतेऽस्मिन्जगतितत्आपोमयंतत् ॥ प्रकृतवचनेयमयट् ॥ अथवा ॥ आपःस्त्रीभूम्नि मयगतौ ।
अनुदात्तेत्वलक्षणनमात्मनेपदंचक्षिङोङित्त्वात्क्वचिदनित्यमितिलङिपरस्मैपदंआपःकर्त्र्यः॥ जगत्कर्म॥आपोमयञ्जगदित्यत्रनकारस्यचुत्वेनञकारः॥
सर्वमापोमयञ्जगत् सर्वंजगत्कर्मआपःकर्त्र्यःअमयन्अगच्छन्व्याप्तवत्यइतिविलोक्यताभ्यांहरिरुक्तइतियोजना ॥ ७५ ॥ किंगदितःकमलेक्षणोभग
वान्ताभ्यां । हेविष्णोतवयुद्धेनआवामसुरौप्रीतौस्वःभवावः ॥ हेविष्णोत्वंआवयोर्मधुकैटभयोःश्लाघ्यःस्तुत्यःमृत्युःअंतकालोसि ॥ किंतुयत्रोर्वीभूमिः
सलिलेनपरिप्लुतानाभूत् तत्रआवांमधुकैटभौजहिहन्याः इतिताभ्यांविष्णुरुक्तः ॥ आवयोर्वधरूपंवरंवांछतामायिनातेनविष्णुनाआवामसुरौवंचितावभू

॥ वंचिताभ्यामितितदासर्वमापोमयंजगत् ॥ विलोक्यताभ्यांगदितोभगवान्कमलेक्षणः ॥
॥ ऋषिरुवाच ॥
॥ ७५ ॥ प्रीतौस्वस्तवयुद्धेनश्लाघ्यस्त्वंमृत्युरावयोः ॥ आवांजहिनयत्रोर्वीसलिलेनपरिप्लुता ॥ ७६ ॥ ऋषिरुवाच ॥
तथेत्युक्त्वाभगवताशंखचक्रगदाभृता ॥ कृत्वाचक्रेणवैछिन्नेजघनेशिरसीतयोः ॥ ७७ ॥ ॥ ॥

ताम् । ततोयेननौवधोनस्यात्सकोन्यस्त्वद्वधोपायः । अयमस्तिसंप्रतिसर्वंजगदापोमयंजलमयमेववर्त्तते ॥ ततश्चयत्रोर्वीजलम्यीनदृश्येतत्रावयोरसुरयोः
त्वत्कर्तृकोवधोस्त्विति ॥ एवंचोक्तोहिसर्वापिपृथ्वीजलमध्येचेतिकनौहनिष्यत्यसावित्यावाभ्यामप्सुराभ्ययांमायाविभ्यांभगवानपिवंचितोभविष्यत्यशु
भस्यकालयापनास्त्वितिभावः ॥ आपोमयमित्यत्रआपस्इतिसांतंअपोभिर्मार्जनंकुर्यादितिप्रयोगश्च ॥ भूजिमृङ्भ्यांयुक्त्युकौ ॥ मृत्युःस्त्रीपुंसयोरंते ॥
जहीतिहंतेर्विध्यादौलोटि सेर्ह्यपिच्च हंतेर्जःआभीतयाजस्यासिद्धत्वाद्धेर्लुगभावः॥वधिःप्रकृत्यंतरमस्तीतिकेवलोप्यस्तिवधशब्दःशिष्टप्रयोगतः(?)॥ ७६ ॥
सुमेधाऋषिःसुरथंप्रतिवाक्यमूचिवान् ॥ हेमधुकैटभौयद्यथायुवाभ्यामगादितत्तथानततोन्यथाइत्युक्त्वाशंखचक्रगदाभृताभगवताविष्णुनास्वकीयेजघने
उपस्थादूर्ध्वप्रदेशंतयोरसुरयोःशिरसीकृत्वानिधायावस्थाप्यवैप्रसिद्धेनचक्रेणछिन्नेकृतेअच्छेदिषातामित्यन्वयः ॥ प्रलयकालजलपूरोभगवतोजघनादधो

नाभूदितिभगवतोजघनंजलप्लुतंचन ॥ उर्वीचभवतिपृथिव्यारब्धत्वात् ॥ इत्थंविष्णुचक्रोच्छिन्नशिरस्कत्वात्तयोरसुरयोःश्लाघ्यमृत्युताच ॥ शंखश्चच
क्रंचशंखचक्रंतेनसहितागदाशंखचक्रगदातांबिभर्त्तिशंखचक्रगदाभृत् तेन । यद्वा । स्त्रीकव्याःपुरोभागोहन्यतेजघनमित्युपलक्षणं ॥ ७७ ॥ एवंप्रकारेण
ब्रह्मणाआत्मभुवास्वयमात्मनासंस्तुताएषादेवीसमुत्पन्नादेवकार्यार्थंप्रादुरभूत् ॥ हेराजन्सुरथत्वंभूयःपुनःभूयिष्ठंयथाभवतितथाचअस्याःदेव्याःप्रभावंप्रा
दुर्भावंसामर्थ्यंचशृणुआकर्णय । भूयस्तेवदाम्यहं ॥ सुमेधानामर्षिः ॥ ७८ ॥ इतिश्रीमद्राजाधिराजश्रीमत्तोमरान्वयश्रीमदुद्धरणात्मजश्रीशंतनुचक्रवर्त्ति
विरचितायांशांतनव्यांमार्कण्डेयेचंडिकामाहात्म्यटीकायांमधुकैटभवधविध्युपलक्षितोष्टसप्ततितमोध्यायः॥ ७८ ॥ ॥ सावर्णिमनुंकायतिसावर्णिकंसा
वर्णिःप्रयोजनमस्येतिसावर्णिकं॥ ॥पुराकल्येमहिषासुरेअसुराणामधिपेसति देवानांचपुरंदरेइंद्रेअधिपेसतिदेवासुरंयुद्धंपूर्णमन्यूनंअब्दशतंवर्षशतंअभू

एवमेषासमुत्पन्नाब्रह्मणासंस्तुतास्वयं ॥ प्रभावमस्यादेव्यास्तुभुयःश्रृणुवदामिते ॥७८॥ इतिश्रीमा०सावर्णिकेमन्वं
तरेदेवीमाहात्म्येमधुकैटभवधोनामअष्टसप्ततितमोध्यायः ॥ ७८ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ देवासुरमभूद्युद्धंपूर्णमब्दश
तंपुरा॥महिषेसुराणामधिपेदेवानांचपुरंदरे ॥१॥ तत्रासुरैर्महावीर्यैर्देवसैन्यंपराजितं॥जित्वाचसकलान्देवानिंद्रोभून्महि
षासुरः ॥२॥ ततःपराजिताःदेवाःपद्मयोनिंप्रजापतिं॥ पुरस्कृत्यगतास्तत्रयत्रेशगरुडध्वजौ॥३॥

दित्यन्वयः ॥असुरणांविजिगी
षूणांइदंआसुरंदेवानामासुरंदेवासुरं॥अथवा॥ देवैःसहआसुरंदेवासुरंयुद्धं। यद्वा॥ देवाश्चासुराश्चदेवासुरंयेषांचविरोधःशाश्वतिकइतिएकवद्भावः ॥ तस्मिन्न
स्तितद्देवासुरंयुद्धं ॥ अर्शआदित्वादच् ॥ यद्वा॥ देवासुरस्येदंदेवासुरंयुद्धं ॥ संज्ञापूर्वकोविधिरनित्यइतिह्यादिवृद्ध्यभावः।अन्यथादैवासुरमेवस्यात्॥पुराण्य
रीणांदारयतिपुरंदरः।वाचंयमपुरंदरौचेतिखश् ॥महिषेसुराणामधिपेइतिनिचृच्छंदोमधुकैटभौदुरात्मानावितिवत्॥ १॥तत्रयुद्धेमहावीर्यैरसुरैर्देवसैन्यंपराजि
तंअभिभूतं अभ्यभावि ॥ ततश्चमहिषासुरःसकलान्देवान्जित्वाअभिभूयइंद्रोभूदित्यन्वयः॥वीर्यंबलंप्रभावश्चवीरकर्मचकीर्त्तितं॥ सिनोतिबध्नाति सहइने
नस्वामिनावर्त्ततेवासेनासेनैवसैन्यंचातुर्वर्ण्यादित्वात्स्वार्थेष्यञ् ॥२॥ ततोमहिषासुरात्पराजिताःप्राप्तपराभवाःदेवाःपद्मयोनिंपद्मजंप्रजापतिंब्रह्माणंपुरस्कृ
त्यपुरोधायतत्रगताः । क । यत्रेशःशर्वःयत्रचगरुडध्वजोविष्णुरास्तेइत्यन्वयः॥योनिःस्यात्कारणेभगे॥ पुरोऽग्रतोग्रेत्याख्यं॥पराजेरसोढइत्यपादानाख्या॥ ३॥

त्रिदशा देवाः तयोरीशकेशवयोः अग्रे यथा येन प्रकारेण वृत्तं निष्पन्नं महिषासुरचेष्टितं औद्धत्यं तद्वत्तथैव प्रकारेण वृत्तं देवाभिभवविस्तरं शब्दप्रपंचेन कथयामासुः ॥
अथयात्रिदशाःतयोरीशकेशवयोरग्रेयथावृत्तंवृत्तंचरित्रमनतिक्रम्यमहिषासुरचेष्टितंकथयामासुः॥तद्वन्महिषासुरचेष्टितवत्॥ यथावृत्तंवृत्तमनतिक्रम्यदेवाभिभ
वविस्तरंदेवानामभिभवोयस्मिन्सःविस्तरोयस्मिन्कर्मणितद्यथाभवतितथाकथयामासुः महिषासुरचेष्टितंदेवाभिभवंचविस्तरसहितंकथयामासुरितिभावः
॥ ४ ॥ चकारेणानुक्तदिक्पत्यनुक्तग्रहाःगृह्यंते ॥ ततोन्येषांत्रयस्त्रिंशांचअमीषांसूर्यादीनामधिकारान्स महिषासुरःस्वयमेवाधितिष्ठति सूर्यस्येंद्राग्न्योरनिल
स्येंदोर्यमस्यवरुणस्यततोन्येषांचदेवानामृषीणांचअधिकारेषुस्वयमेवमहिषासुरस्तिष्ठति ॥ अधिशीङ्स्थासांकर्मेतिअधिकरणंकर्माख्यंउपपदविभक्तेः
कारकविभक्तिर्बलीयसीअन्यथाभिधाने ॥ ५ ॥ दुरात्मनातेनमहिषेणासुरेणसर्वेदेवगणाः स्वर्गान्निराकृताः संतःभुविविचरंति मर्त्यायथामरणधर्माणोमनु

यथावृत्तंतयोस्तद्वन्महिषासुरचेष्टितं ॥ त्रिदशाःकथयामासुर्देवाभिभवविस्तरं ॥ ४ ॥ सूर्येंद्राग्न्यनिलेंदूनांयमस्य
वरुणस्यच ॥ अन्येषांचाधिकारान्सस्वयमेवाधितिष्ठति ॥ ५ ॥ स्वर्गान्निराकृताःसर्वेतेनदेवगणाभुवि ॥ विचरंति
यथामर्त्यामहिषेणदुरात्मना ॥ ६ ॥ एतद्वःकथितंसर्वममरारिविचेष्टितं ॥ शरणंवःप्रपन्नाःस्मोवधस्तस्यविचिंत्य
तां ॥ ७ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥इत्थंनिशम्यदेवानांवचांसिमधुसूदनः ॥ चकारकोपंशंभुश्चभृकुटीकुटिलाननौ ॥ ८ ॥

ष्याइवप्रत्याख्याताःनिरस्ताःनिराकृताः ॥ ६ ॥ अत्रवइतिब्रह्मविष्णुमहेश्वरापेक्षंबहुवचनं ॥ अस्माभिर्देवैरिंद्रादिभिःएतदमरारिविचेष्टितंदेवरिपोर्महि
षासुरस्यचेष्टितमौद्धत्यंदेवाभिभवंचसर्वंनिरवशेषंचयुष्माकमग्रेकथितं वयमिंद्रादयःसर्वेवोयुष्मान्शरणंरक्षितॄन्दुःखेभ्यःपालयितॄन्प्रपन्नाःप्राप्ताःस्मः ॥
तस्यमहिषासुरस्यवधोहननंविचिंत्यतां ॥ येनसहन्येतसउपायोयुष्माभिर्निश्चितनीयः॥ शॄहिंसायांशृणातिशत्रून् शरणंगृहरक्षित्रोः ॥ वेदाःप्रमाणमितिवच्छ
रणमिहैकवचनांतंविवक्षितं॥अस्तेर्लड्डुत्तमपुरुषबहुवचनांतंस्मइति ॥ वधहिंसायांवधनंवधः ॥ भावेघञ् जनिवध्योश्चेतिवृद्ध्यभावः॥अतएवचवधितुमर्हौ
वध्यौऋहलोर्ण्यदितिवृद्ध्यभावः ॥ तथाचममवध्यावुभावपिइतिप्राक्तनेप्रयोगेइदंचसाधनमवगंतव्यं ॥ हनोवावधचेतितुअदंतत्वंतत्रदर्शितं ॥ ममेति
तत्रतुल्यानांकर्त्तरिचेतिषष्ठी ॥ यद्वा ॥ तत्रवधमर्हतोवध्यौ ॥ दंडादिभ्योयदितियत् ॥ ७ ॥ इत्थंदेवानांवचांसिनिशम्यआकर्ण्यमधुसूदनः कैटभजित्विष्

ष्णुश्चशंभुश्चमृत्युंजयःकोपंचकार॥तौकीदृशाकृती॥ भ्रुकुटीकुटिलाननौभृकुटीकुटिलाननौभ्रकुटीकुटिलाननौइतिपाठत्रयं॥भ्रुकुटीभृकुटी भ्रकुटीस्त्रियः॥ कुटकौटिल्ये ॥ इक्रुटयादिभ्यः ॥ यद्वा ॥ सर्वधातुभ्यइन् ॥ कुटादित्वात्ङित्वाद्गुणाभावः ॥ कृदिकारादक्तिनोवाङीप् ॥ इकोह्रस्वोऽङ्योगालवस्यौत्तरप दिकंह्रस्वत्वं ॥ अकारोवाभ्रुकुंसादीनामितिपक्षेअत्वमौत्तरपदिकं ॥ ततश्चभ्रुवौक्रोधात्भुग्नेकुटीइवभ्रुकुट्यौताभ्यांभ्रुकुटीभ्यांकुटिलेभुग्नेआननेययोःतौ भ्रुकुटीकुटिलाननौहरिहरौनिशम्येतिशमेर्णौअतउपधायाइतिवृद्धौशमोदर्शनइतिसूत्रेणचक्षुःसाधनज्ञानादन्यत्रश्रवणोमित्वान्मितांह्रस्वःचक्षुःसाधनज्ञा नेतुनिशामय पश्यत्यर्थेह्रस्वत्वाभावः॥ चकारात्ब्रह्माचभ्रुकुटीकुटिलाननःकोपंचकारेत्यनुसंधेयं ॥ ८ ॥ ततोनंतरमतिकोपपूर्णस्यचक्रिणोविष्णोर्ब्र ह्मणःशंकरस्यततोविस्तृतात्तस्माच्चवदनात्सकाशान्महत्तेजोनिश्चक्रामनिरगात् ॥ तेजःप्रभावेदीप्तौचबलेशुक्रेपिकीर्तितं ॥ ९ ॥ तेभ्यस्त्रिभ्योऽन्येषांशक्रा दीनांचदेवानांसुमहत्तेजःकर्तृशरीरतएवनिर्गतंनिरगमत् ॥ तत्तेजःकर्तृऐक्यं एकंअपृथक्समगच्छतसमपद्यतएकमभवत् ॥ ऐक्यमितिचातुर्वर्ण्यादित्वा

ततोतिकोपपूर्णस्यचक्रिणोवदनात्ततः ॥ निश्चक्राममहत्तेजोब्रह्मणःशंकरस्यच ॥ ९ ॥ अन्येषांचैवदेवानांशक्रादी नांशरीरतः ॥ निर्गतंसुमहत्तेजस्तच्चैक्यंसमगच्छत ॥ १० ॥ अतीवतेजसःकूटंज्वलंतमिवपर्वतं॥ ददृशुस्तेसुरास्त त्रज्वालाव्याप्तदिगंतरं ॥ ११॥ अतुलंतत्रतत्तेजःसर्वदेवशरीरजं ॥ एकस्थंतदभून्नारीव्याप्तलोकत्रयंत्विषा ॥ १२॥

स्वार्थेष्यञ् ॥ अकर्मकाच्चेत्युनुवृत्तौसमोगम्यृच्छीत्यादिसूत्रेणगमेरात्मनेपदंतङ् ॥ तच्चैक्यंसमपद्यतेत्यपिक्वचित्पाठः ॥सकर्मत्वेपरस्मैपदं॥तच्चैकतांसमग च्छत् ॥१०॥ तेइंद्रादयःसुराःतत्रदेवसदसि ॥ यद्वा ॥ तत्रदैवेतेजसिदैदीप्यमानेजृंभमाणेजयति ॥ अतीवअत्यर्थंसुतरांसुष्ठुज्वालाव्याप्तदिगंतरं ॥ ज्वाला भिरर्चिभिर्व्याप्तंविद्योतितंदिशांदशानामंतरंमध्यंअंतरालंयेनतथोक्तंज्वलंतंदीप्यमानंपर्वतमिवहेमाद्रिमिवतेजसःकूटंपुंजंददृशुर्दृष्टवंतः ॥ मायानिश्चलयं त्रेषुकैतवानृतराशिषु ॥ अयोधनेशैलशृंगेसीरांगेकूटमस्त्रियां ॥ वलवत्सुष्ठुकिमुतस्वत्यतीवचनिर्भरे॥११॥ तत्रदेवसदसितत्प्रागुत्पन्नंब्रह्मविष्णुरुद्रमुखजं तेजस्तत्पश्चात्उत्पन्नंइंद्रादिसर्वदेवशरीरजंचतत्तेजःउभयमपिअतुलमनुपमंतेजस्तदेकस्थंएकस्मिन्नेवसमवायिनितिष्ठत् एकत्वेनापृथ ग्भावेनतिष्ठत्वर्तमानंसन्नारीअभूत् ॥ तत्तेजःस्त्रीरूपमभूदितिभावः ॥ नृनरयोर्वृद्धिश्चेतिशार्ङ्गरवादिपाठात् नृत्वजातिविवक्षायांङीप्वृद्धिः ॥१२॥

ग्भावेनतिष्ठत्वर्त्तमानंसञ्चारीअभूत् ॥ ततेजःस्त्रीरूपमभूदितिभावः ॥

यच्छंभोरिदंशांभवंतेजःतेनास्याःमुखमजायतसमजनिष्ट ॥ याम्येनयमदेवताकेनतेजसातस्याःनार्याःकेशाअभवन् ॥ विष्णुतेजसातस्याःनार्याःबाहवश्चाभ
वन् ॥ दित्यदित्यादित्यपत्युत्तरपदाण्ण्यइत्यत्रयमाच्चेतिवक्तव्यमित्याहुः ॥ १३ ॥ सौम्येनसोमदेवताकेनतेजसातस्याःनार्यास्तनयोर्युग्ममभवत् ॥ ऐंद्रेणते
जसामध्यमभवत् ॥ वरुणसंबंधिनावारुणेनतेजसाजंघोरूजंघाभ्यांसहितौऊरूजंघोरूअभवतां ॥ जंघेचऊरूचवारुणेनतेजसाप्रत्येकमभूतामित्यर्थः ॥
अन्यथाजानुबाहुवत्प्राण्यंगत्वादेकवद्भावान्नपुंसकत्वात्ह्रस्वत्वंस्यात् ॥ जंघोरूइतिनदधिपयआदिस्वान्नैकवत्त्वमितिपक्षेजंघाचऊरुश्चेतिजात्यैकवचनं
विग्रहे ॥ भुवःतेजसानितंबःकटिदेशःअभवत् ॥ १४ ॥ ब्रह्मणस्तेजसातस्याःनार्याःपादावभवतां तदंगुल्यःपादयोरंगुल्यःअर्कतेजसाअभवन् अष्टा
नांवसूनांचतेजसाकरांगुल्योऽभवन् ॥ कौबेरेणकुबेरसंबंधिनातेजसानासिकाअभवत् ॥ १५ ॥ तस्याःनार्याःदंतास्तुप्राजापत्येनप्रजापतिसंबंधिनाते

सौम्येनस्तनयोर्युग्मंम
यदभूच्छांभवंतेजस्तेनाजायततन्मुखं ॥ याम्येनचाभवन्केशाबाहवोविष्णुतेजसा ॥ १३ ॥ सौम्येनस्तनयोर्युग्मंम
ध्यमैंद्रेणचाभवत् ॥ वारुणेनचजंघोरूनितंबस्तेजसाभुवः ॥ १४ ॥ ब्रह्मणस्तेजसापादौतदंगुल्योर्कतेजसा ॥ वसू
नांचकरांगुल्यःकौबेरेणचनासिका ॥ १५ ॥ तस्यास्तुदंताःसंभूताःप्राजापत्येनतेजसा ॥ नयनत्रितयंजज्ञेतथापा
वकतेजसा ॥ १६ ॥ भ्रुवौचसंध्ययोस्तेजःश्रवणावनिलस्यच ॥ अन्येषांचैवदेवानांसंभवस्तेजसांशिवा ॥ १७ ॥

जसासंभूताः समभवन् ॥ प्राग्दीव्यतीयेष्वर्थेपुदित्यदित्यादित्यपत्युत्तरपदाण्ण्यः ॥ तथानयनत्रितयंनेत्रत्रयंपावकतेजसावन्हितेजसाजज्ञेअजनिष्ट ॥ जनेः
कर्त्तरिपरोक्षेलिट्यात्मनेपदं ॥ १६ ॥ तस्याःनार्याः येभ्रुवौतत्संध्ययोस्तेजः ॥ यद्वा ॥ यत्संध्ययोस्तेजःतत्तस्याःनार्याभ्रुवावितिद्विभयथायोज्यं ॥ तथाअनि
लस्यवायोर्यत्तेजः तौतस्यानार्याःश्रवणौशब्दग्रहणौ ॥ यद्वा ॥ यौतस्याः नार्याःश्रवणौशब्दग्रहणौतदनिलस्यवायोस्तेजःइत्युभयथापियोज्यं ॥ तदि
त्थंउक्तानांचततोन्येषांचदेवानांसंबंधिनांतेजसांसंभवःसाशिवासासर्वमंगलादेवी ॥ यद्वा ॥ याशिवासदेवानांतेजसांसंभवः इत्युभयथापियोज्यं ॥
निर्दिश्यमानप्रतिनिर्दिश्यमानयोरेकत्वमापादयंति ॥ सर्वनामानिपर्यायेणतल्लिंगसंख्याभांजिभवंति ॥ श्रूयतेशब्दआभ्यामितिकरणेल्युट् ॥ श्रवणौ शब्दग्र
हौइतिपुंल्लिंगता ॥ कर्णशब्दग्रहौश्रोत्रंश्रुतिःस्त्रीश्रवणंश्रवःइत्यभिधानतस्तुनपुंसकत्वे श्रवणेअनिलस्यचेतिपाठोपिलभ्यः ॥ १७ ॥ ॥ ७ ॥

ततःशिवायाःदेव्या आविर्भावानंतरंसमस्तदेवानांतेजोराशिसमुद्भवांतेजःपुंजात्समुद्भवंतींतांसर्वमंगलांदेवींविलोक्य अमराःप्राक्महिषार्दिता अपिमहिषासुरेणहिंसिता अपिप्रीतिंप्रापुःप्राप्तवंतः ॥ अर्दहिंसायांचुरादिःकःकर्मणि ॥ १८ ॥ ततोदेवीदर्शनतःप्रमोदावाप्त्यनंतरंतेदेवाःजयैषिणःसंतस्तांदेवींजयंतींजयजयेत्युच्चैरूचुः ॥ अथतेदेवाःसर्वेपितस्यैदेव्यैस्वानिस्वान्यायुधानिचददुः ॥ १९ ॥ देवायुधानिमंत्रध्यानवशंवददेवताकृतीन्यत्यद्भुतशक्तीनिइतिशूलाधिदैवताद्विनिष्कृष्यपिनाकभृत्पिनाकीशिवःतस्यैदेव्यैशूलमायुधंस्वसदृक्षमायुधंददौदत्तवान् ॥ आयुधाधिदेवतासामर्थ्यादायुधंस्वसदृक्षमायुधंसूतेयत्तत्तस्यैदत्तवानितिभावः ॥ अस्त्रीशूलंरुगायुधं ॥ कृष्णश्चविष्णुश्चस्वचक्रतःसुदर्शनाच्चक्रतःसमुत्पाट्यआकृष्यतस्यैदेव्यैदत्तवान् ॥ यथादेवतेजोमयीदेवीसमभवत्तथातदायुधान्यपिदेवायुधसमुद्भवान्येवदैवतेच्छयेतिनात्राश्चर्यमितिभावः ॥ २० ॥ वरुणश्चशंखंतस्यैदेव्यैददौ ॥ हुताशनश्चाग्नि

ततःसमस्तदेवानांतेजोराशिसमुद्भवां ॥ तांविलोक्यमुदंप्रापुरमरामहिषार्दिताः ॥ १८ ॥ ततोदेवाददुस्तस्यैस्वानिस्वान्यायुधानिच ॥ ऊचुर्जयजयेत्युच्चैर्जयंतींतेजयैषिणः ॥ १९ ॥ शूलंशूलाद्विनिष्कृष्यददौतस्यैपिनाकभृत् ॥ चक्रंचदत्तवान्कृष्णःसमुत्पाट्यस्वचक्रतः ॥ २० ॥ शंखंचवरुणःशक्तिंददौतस्यैहुताशनः ॥ मारुतोदत्तवांश्चापंबाणपूर्णेतथेषुधी ॥ २१ ॥ वज्रमिंद्रःसमुत्पाट्यकुलिशादमराधिपः ॥ ददौतस्यैसहस्राक्षोघंटामैरावताद्गजात् ॥ २२ ॥

स्तस्यैदेव्यैददौशक्तिमायुधविशेषं ॥ अत्रापिशंखतःशक्तितश्चशंखंशक्तिंचाकृष्यदत्तवंतौतावितिभावः ॥ मरुदेवमारुतःवायुःतस्यैदेव्यैचापंदत्तवान् ॥ तथामारुतएवबाणपूर्णेशरसंभृतेइषुधीदत्तवान्तस्यैदेव्यै ॥ अक्षयबाणपूर्णतूण्यौदत्तवान् ॥ तूणोपासंगतूणीरनिषंगाइषुधिर्द्वयोः । इषवोधीयंतेऽत्रइषुधिःइषुधीइतिद्विवचनंसव्यापसव्याभ्यांचापाकर्षणसूचनार्थं ॥ २१ ॥ अमराधिपःसहस्राक्षःइंद्रःशचीपतिःकुलिशाद्वज्रात्सकाशाद्वज्रंपविंसमुत्पाट्याकृष्यतस्यैददौ ॥ किंचसएवेंद्रःशचीपतिःऐरावतात्स्वर्गजात्सकाशात्घंटांचमहतींआकृष्यतस्यैदेव्यैददौ ॥ वज्रोऽस्त्रीह्रीरकेपवौ ॥ संभवेऽव्यभिचारेचस्याद्विशेषणमर्थवत् इतिपरमैश्वर्ये इंदतिइंद्रः सोन्योपिस्यात्अतःउक्तममराधिपइतिसोन्योपिदेवःस्यात् अतउक्तंसहस्राक्षइति ॥ सहस्रंअक्षीणियस्यसःसहस्राक्षःसोऽहिःशेषोपिसहस्राननत्वात् सहस्रमेवअक्षीणियस्येत्येवंधृतविग्रहत्वस्याविवक्षितत्वादशे(दो)षः सुरूढयोगमपहरतीतिन्यायोत्रनाश्रितः॥तत्रप्राश्रित्वे(ते)ऽयंन्या

घृण्याकीर्तनेनस्व(शे)षोनास्तीति॥यद्यपिस्यात्तथापितदा(दना)श्रवणजनितःपौनरुक्त्यदोषःप्रसज्येतेत्यर्थंपिलेरण॥...
सांतः २२ यमोअंतकःकालदंडादाकृष्यदंडंकालदंडमायुधंतस्यैदेव्यैददौ॥अंबुपतिश्चवरुणःपाशादाकृष्यपाशंददौ॥तस्यैदेव्यैपाशाख्यमस्त्रंददौ आभ्यांस्यपाशा
लिशीघ्रार्थौपाशोबंधनशस्त्रयोः।।प्रजापतिर्ब्रह्मातस्यैदेव्यैअक्षमालांजपमालांकमंडलुंचददौ॥अस्त्रीकमंडलुःकुंडी॥ब्रह्माविप्रोपिकश्चित्स्यात्॥ अतउक्तंप्रजाप
तिरिति॥समनुरपिस्यात्॥अतउक्तंब्रह्मेत्यपि॥वेदस्तत्त्वंतपोब्रह्मब्रह्माविप्रःप्रजापतिः ॥२३॥ रविःनिजानात्मीयान्रश्मीन्किरणान्तस्यादेव्याःसमस्तेषुरो
मकूपेषुददौनिक्षिप्तवान् ॥ किरणप्रग्रहौरश्मी॥स्वकेनित्येनिजंत्रिषु ॥ कालोयमःतस्यैदेव्यैनिर्मलंखड्गंनिर्मलंस्वच्छंचर्मदत्तवान् ॥ अंगत्राणसाधनंफलकंच
र्मदत्तवान् ॥ फलकोस्त्रीफलंचर्म॥कालोमृत्यौमहाकालेयमेऽनेहसिचस्मृतः ॥२४। क्षीराण्युदकानियस्ययस्मिन्वासक्षीरोदश्च ॥ उदकस्योदःसंज्ञायां॥क्षी

कालदंडाद्यमोदंडंपाशंचांबुपतिर्ददौ ॥ प्रजापतिश्चाक्षमालांददौब्रह्माकमंडलुं ॥ २३ ॥ समस्तरोमकूपेषुनिजरश्मी
न्दिवाकरः ॥ कालश्चदत्तवान्खड्गंतस्यैचर्मचनिर्मलं ॥ २४ ॥ क्षीरोदश्चामलंहारमजरेचतथांबरे ॥ चूडामणिंतथा
दिव्यंकुंडलेकटकानिच ॥ २५ ॥ अर्द्धचंद्रंतथाशुभ्रंकेयूरान्सर्वबाहुषु ॥ नूपुरौविमलौतद्वद्ग्रैवेयकमनुत्तमं ॥ अंगुली
यकरत्नानिसमस्तास्वंगुलीषुच ॥ २६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

रब्ध्यधिदैवतःअमलंहारंमुक्ताफलहारंददौदत्तवान्॥तथासएवक्षीरोदःतस्यैदेव्यैअजरेचनूतनेजरारहितेअंबरेवाससीदत्तवान् ॥ अंबरंव्योम्निवाससि ॥२५
चूडामणिमित्यारभ्यश्लोकत्रयमेककर्तृकैकक्रियकंद्रष्टव्यं।।तथाहिविश्वकर्मादेवशिल्पी सूर्योपि ॥ यदभ्यधुः ॥ विश्वकर्मार्कसुरशिल्पिनोरिति॥विश्वस्यकर्मा
स्मादर्कात् ॥ विश्वंकर्मास्यसुरशिल्पिनइतिविश्वकर्मा ॥ सदेवशिल्पीतस्यैदेव्यैयथाचातुर्येणरचितंदिव्यंदिविभवं।द्युप्रागपागुदक्प्रतीचोयत् ॥ चूडामणिं
शिरोरत्नंददौ ॥ तथाकुंडलेकर्णवेष्टनेसुवर्तुलेतस्यैसएवविश्वकर्माददौ ॥ कटकोर्द्धर्चादित्वादस्त्रियां ॥ तथासएवतस्यैदेव्यैशुभ्रमर्द्धचंद्रस्यसमप्रविभागः
अर्द्धचंद्रःतांददौ॥अर्द्धंनपुंसकमितिसमासः ॥ परवल्लिंगंद्वंद्वतत्पुरुषयोः ॥ तथासएवविश्वकर्मातस्यैदेव्यैसर्वबाहुषुकेयूरान्केयूराणिअंगदानिददौ॥ केयूरोर्द्ध
र्चादित्वादस्त्रियां ॥ तद्वत्पूर्ववत्सएवविश्वकर्मातस्यैदेव्यैतस्याःदेव्याःपादयोर्नूपुरौमंजीरौविमलौनिर्मलौमंजीरौददौ ॥ पादांगुलंतुलाकोटिर्मंजीरोनूपुरोस्त्रि

यां ॥ हंसकःपादकटकंतद्वत्पूर्ववच्चातुर्येणरचितं ॥ अनुत्तमंनास्त्यतोन्यदुत्तमंयस्मात्तदनुत्तमंवरेण्यंग्रैवेयकंग्रीवालंकारंकंठभूषणंतस्यैदेव्यैददौविश्वकर्मा कुलकुक्षिग्रीवाभ्यःश्वास्यलंकारोब्धितिढकञ् ॥ नालसत्करिणांग्रैवमित्यत्रत्वनलंकारत्वादगेव ॥ तथासएवविश्वकर्मादेवशिल्पीतस्याःदेव्याःसमस्तासुस कलासुअंगुलीषुयोग्यानिअंगुलीयकरत्नानितस्यैदेव्यैददौ ॥ जिव्हामूलांगुलेच्छः ॥ स्वार्थेकन् ॥ अंगुलीषुभवानिअंगुलीयकानिरत्नानिअंगुलीयकान्येव वारत्नानि॥रत्नंस्वजातिश्रेष्ठेपीत्यभिधानतःगुणतःश्रेष्ठानिमनोज्ञानिअंगुलीयकरत्नानिरमंतेस्मिन्नुरत्नं जातौजातौयदुत्कृष्टंतद्रत्नमभिधीयते ॥अंगुलीयका निरत्नानिचेतिद्वंद्वः ॥ तथासएवविश्वकर्माभेद्यंदंशनंचदिव्यंकवचंतस्यैदेव्यैददौ ॥ दश्यंतेबध्यंतेदंशनं ॥ तनुत्रंवर्मदंशनं उरश्छदकंकटकोजगरःकवचो स्त्रियां ॥ २६ ॥ २७ ॥ जलधिःसमुद्रःतस्यैदेव्यैशिरसिउरसिचअपरामम्लानपंकजांमालांलजंअददात् ॥ डुदाञ्दाने॥भूतानद्यतनेलङ्परस्मैपदं ॥ अदद दितिपाठेतुददानेचक्षिङोङित्करणलिंगादनुदात्तेत्वनिबंधनमात्मनेपदमनित्यमित्यात्मनेपदाभावः ॥ किंचसएवजलधिःतस्यैदेव्यैअतिशोभनंअत्यर्थंम

विश्वकर्माददौतस्यैपरशुंचातिनिर्मलं ॥ अस्त्राण्यनेकरूपाणितथाभेद्यंचदंशनं ॥ २७॥ अम्लानपंकजांमालांशिर स्युरसिचापरां॥ अददाज्जलधिस्तस्यैपंकजंचातिशोभनं ॥ २८ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

नोहरंपंकजंलीलारविंदंअददात्अददद्वा ॥ अम्लानानिअशुष्काणिसदैवार्द्रीभूतानियस्यांसातथोक्तातां ॥ यद्वा ॥ नास्तिम्लानंम्लानिःसर्वदैवयेषांतानिअम्ला नानिपंकजानियस्यांसातां माल्यतेधार्यतेमालाअलंकृतां ॥ आसमंतादाप्ता आप्तिक्रियापेक्षयाआशब्दस्योपसर्गत्वं आपोंभांसियैःयानिवातानिआपानिपं कजानितानिरातिगृह्णातीतिआपरातां॥ऋक्पूरब्धूःपथामानक्षेइतिअःसमासांतःद्वंद्वतरुपसर्गेभ्योपईतुनईत्वमनवर्णातादितिवक्तव्यमितिस्मरणात्इत्थं चआपरांइतिच्छेदः ॥ यद्वा ॥ नास्तिपरंश्रेष्ठंयतःसाअपराअनुत्तमातां।यद्वा॥नविद्यंतेपराःशत्रवोयत्रधार्यमाणायांसातां॥यद्वा॥ततोदेवीतःअपरानपराअपरा अभिन्नाअपृथक्भूतासदैवसंलग्नातां॥यद्वा॥शिरसिउरसिच [illegible] जौमूर्भिइत्यभिधानात्॥उरसितुकं ठात्मालंवरूपांमालांप्रालंबमृजुलंबिस्यात्कंठादित्यभिधानात् ॥ कंठाद्वक्षस्यवलंबमानंमाल्यंमालारूयंप्रालंबमुच्यतइति अपरत्वंपृथक्त्वंमालायाः ॥ २८॥

ठाप्रालंबरूपांमालांप्रालंबमृजुलंबेस्यात्कंठादिदयभिधानात् ॥

हिमवान्अद्रिराजः तस्यैदेव्यैसिंहंनामवाहनंददौ ॥ वाहयतिप्रापयतिवाहनं ॥ यद्वा ॥ वहतिवाहनं ॥ वाहनमाहितादितिप्रयोगादन्येषामपिदृश्यते इति दीर्घः ॥ यद्वा ॥ उयतेप्राप्यतेनेनेतिवाहनं ॥ वाहनमाहितादितिनिपातनादुपधादीर्घत्वं॥हिनस्तिसिंहःपंचास्यःकंठीरवः॥ किंच सएवहिमवान् तस्यैदेव्यै विविधानिनानाप्रकाराणिरत्नानिअददात् ॥ धनाधिपोधनदःसुरयाअशून्यंसर्वदापरिपूर्णंपानपात्रंददौ ॥ सूयतेपरिवास्यतेसुरा गंधोत्तमा ॥ २९ ॥ यइ मांपृथिवींधत्तेधारयतिससर्वनागेशःसर्वनागाधिपःशेषःअनंतश्चमहामणिविभूषितंनागहारंनागरूपंहारंतस्यैदेव्यैददौ॥नागाःसर्पेभ्योन्येदेवयोनयःइत्याहुः॥ अनंतोनागराजःस्यात्सर्पराजस्तुवासुकिः॥ नागाःकाद्रवेयाः॥ काद्रवेयेगजेसीसेनागःस्यान्नागकेसरे ॥ ३० ॥ यैरायुधालंकारादिकंदेव्यैसमर्पितंदेवैस्ततो अन्यैरपिसुरैःसर्वैर्विभूषणैस्तथाआयुधैश्चसंमानितापूजितासतीदेवीसाट्टहासंअत्यधिकहासगर्भंयथास्यात्तथाउच्चैःउदग्रंयथास्यादुदात्तंवायथास्यात्तथामुहु र्मुहुःवारंवारंननाद॥णदअव्यक्तेशब्दे॥मुखतोनादमानंदतःसिंहनादंचकार॥एतेनसंग्रामतःशत्रून्संहरिष्यामीतिवीररसाविर्भावःसूचितः सिंहनादेन ॥ क्ष्वेडा

हिमवान्वाहनंसिंहंरत्नानिविविधानिच ॥ ददावशून्यंसुरयापानपात्रंधनाधिपः॥२९॥ शेषश्चसर्वनागेशोमहामणि विभूषितं॥ नागहारंददौतस्यैधत्तेयःपृथिवीमिमां ॥३०॥ अन्यैरपिसुरैर्देवीभूषणैरायुधैस्तथा ॥ संमानिताननादो च्चैःसाट्टहासंमुहुर्मुहुः॥३१॥तस्यानादेनघोरेणकृत्स्नमापूरितंनभः॥अमायतातिमहताप्रतिशब्दोमहानभूत्॥३२॥

तुसिंहनादःस्यात्॥सिंहस्येवनादोनदनंवीराणांयोद्धुकामानांखलुभवति॥अट्टअतिक्रमणहिंसनयोः भावेघञ्॥अट्टनंअट्टःअट्टेनजातोहासोऽट्टहासः अट्टहासे नसहितंसाट्टहासं क्रियाविशेषणमेतत् ॥३१ ॥ तस्यादेव्याःघोरेणभयंकरेणनादेनसिंहनादेनकृत्स्नंनभःअंतरिक्षंआपूरितंअभिव्याप्तंकवलितं ॥ अथचअ मायता अमासमीपेआयताआगच्छताअतिमहताऽऽदीर्घेणवर्धमानेनतेनसिंहनादेनघोरेणजनितःप्रतिशब्दःप्रतिध्वनिःमहानभूत् ॥ इणगतौ ॥ आङ्पू र्वः यद्वाअनुपसर्गः ॥ शतरिइणोयणादेशः तृतीयांतं नादेनेत्यस्य विशेषणममायतेत्यदः ॥समीपार्थेसहार्थेचस्यादमेत्येतदव्ययं॥ कश्चिन्माङ्मानेदैवादि कःआत्मनेपदानित्यत्वेनशत्रंतंमायतेत्येतदित्याख्यत् तन्न ङित्त्वनिमित्तात्मनेपदस्यानित्यत्वाभ्युपगमात् ॥ यद्वा ॥ माङ्माने दिवादिःभूतानद्यतनेलङ् तेननादेनकृत्स्नंनभःआपूरितंसत्अमायतपरिमितमजायत ॥ अहोविभुनभःअनंतंमहत्परिमाणमपितेनसिंहनादेनआपूरितत्वादमायतपरिमितमजायते

परिमीयते चेद्विभुत्वव्याहतिरिति ॥३२॥ तेनप्रतिशब्देननिमित्तेनसकलालोकाःचुक्षुभुःक्षोभमापुः॥क्षुभ
त्याश्चर्योक्तिः॥ अन्यथाविभुतावन्नपरिमीयते ॥ परिमीयतेचेद्विभुत्वव्याहतिरिति ॥३२॥ तेनप्रतिशब्देननिमित्तेनसकलालोकाःचुक्षुभुःक्षोभमापुः॥क्षुभ संचलने ॥ लोकस्तुभुवनेजने ॥ तेनशब्देनसमुद्राश्चचकंपिरे सरित्पतयश्चकंपमापुः ॥ कंपिचलने ॥ चचालवसुधाभूश्चलनमाप ॥ चलकंपने ॥ चेलुः सकलाश्चमहीधराःपर्वताःचेलुःचकंपिरेकंपमापुः ॥ चलकंपने ॥ सर्वत्रकर्त्तरिलिट् ॥ ३३ ॥ जयेतिचमुदादेवास्तामूचुःसिंहवाहनां सिंहोवाहनंयस्याःसा सिंहवाहनातां सिंहवाहनांदेवींजयलोकोत्कर्षेणवर्त्तस्व ॥ यद्वा ॥ जयशत्रूनभिभवइतिदेवाःमुदाहर्षेणऊचुःउक्तवंतः॥सिंहवाहिनीमितिपाठे ॥ सिंहेन वाहयत्यात्मानंसिंहवाहिनी ॥ यद्वा ॥ सिंहंवाहयतियुद्धौचितींप्रापयतिसिंहवाहिनीतां ॥ अथोएनांदेवींभक्तिनम्रात्ममूर्त्तयोमुनयस्तुष्टुवुःचकारादानर्चुश्च भक्त्यानम्राआत्ममूर्त्तयोयेषांतेतथोक्ताः ॥ आत्ममूर्त्तयःस्वकायाः ॥ ३४ ॥ तदित्थंदेव्याःसाट्टहाससिंहनादेनसमस्तंत्रैलोक्यंत्रिभुवनंसंक्षुब्धंदृष्ट्वाप्राप्तक्षोभं

चुक्षुभुःसकलालोकाःसमुद्राश्चचकंपिरे ॥ चचालवसुधाचेलुःसकलाश्चमहीधराः ॥ ३३ ॥ जयेतिदेवाश्चमुदाता
मूचुःसिंहवाहिनीं ॥ तुष्टुवुर्मुनयश्चैनांभक्तिनम्रात्ममूर्त्तयः ॥ ३४ ॥ दृष्ट्वासमस्तंसंक्षुब्धंत्रैलोक्यममरारयः ॥
सन्नद्धाखिलसैन्यास्तेसमुत्तस्थुरुदायुधाः ॥ ३५ ॥ आःकिमेतदितिक्रोधादाभाष्यमहिषासुरः ॥ अभ्यधावततं
शब्दमशेषैरसुरैर्वृतः॥ ३६ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

वीक्ष्यतेसर्वेअमरारयःमहिषासुरादयःदैत्याःसन्नद्धाखिलसैन्याःउदायुधाःसंतःसमुत्तस्थुःयोद्धुमुत्थिताअभूवन्इत्यन्वयः। सम्यक्क्षुब्धं यदाहुः ॥ क्षुब्धस्वां तेतिनिपातनान्मंथातिरिक्तविषयःक्षुभितमितिप्राप्नोतितत्रपरिहारः ॥ क्षुब्धागिरिनदीत्याद्यामिति ॥ क्षुब्धागिरिनदीत्याद्यमुपमानाद्भविष्यतीति ॥ त्रयो लोकाःत्रैलोक्यं चातुर्वर्ण्यादित्वात्स्वार्थेष्यञ् ॥ अमराणामरयः अमरावाअरयोयेषांतेअमरारयः ॥ महिषासुरादयोदैत्याःसन्नद्धाःव्यूढकंकटाःअखिलाः सैन्याःसैनिकाःयेषांसेनाधीश्वराणांतेतथोक्ताः ॥ सन्नद्धोवर्मितःसज्जोदंशितोव्यूढकंकटः ॥ सेनायांसमवेतायेसैन्यास्तेसैनिकाश्चते ॥ योद्धुमूर्द्धांनिकृतानि आयुधानियैस्तेउदायुधाःसमुत्तस्थुः ॥ अनोरुद्धकर्मणि[illegible]त्यनेनात्मनेपदं ॥ ३५ ॥ आस्तस्याःकोपपीडयोः ॥ महिषासुरःआःएतत्किंइतिक्रोधात् आभाष्यउक्त्वाअशेषैरसुरैर्वृतःपरिवेष्टितःसन्तंदेव्याःसिंहनादलक्षणंशब्दंअभ्यधावत अभिययौ ॥ धावुगतिशुद्ध्योःस्वरितेत्वादात्मनेपदम् ॥ ३६ ॥

आभाष्यउक्त्वाअशेषैरसुरैर्वृतःपरिवारितःसन्तद्देव्याः ...

श्लोकद्वयमेकान्वयेद्रष्टव्यं ॥ततःअभिधावनानंतरंसमहिषासुरःतद्देवींददर्श ॥ कीदृशीं ॥ त्विषादीप्त्यातेजसाव्याप्तलोकत्रयां॥पादाक्रांत्यानतभुवंनम्रपृथ्वीं
किरीटेनउल्लिखितांबरांस्पृष्टगगनां॥धनुर्ज्यानिःस्वनेन क्षोभिताशेषपातालां कंपितसकलरसातलां ॥ भुजसहस्रेणसमंतात्समंततःदिशःदशव्याप्यसंस्थि
तांसम्यगवस्थितां ॥ किरीटंपुंनपुंसकं॥धनुर्ज्याधनुषिआरोपितामौर्वीसमंतात्समंततइत्यर्थेऽव्ययं॥संस्थाधारेस्थितौमृतौ ॥ ३७ ॥३८॥ ततोदेवीदर्शनाद
नंतरंतयादेव्यासहसुरद्विषांमहिषासुरादीनांयुद्धंप्रववृते प्रकर्षेणअवर्तिष्ट ॥ कीदृक्युद्धं ॥ बहुधामुक्तैःउज्झितैःप्रयुक्तैःप्रेरितैःशस्त्रास्त्रैःखड्गबाणादिभिःआदी
पितदिगंतरंआसमंतात्दीपितमुद्द्योतितंदिशामंतरंमध्यमंतरालंयस्ययत्रवातत् तथोक्तं॥क्रियाविशेषणंचैतत्स्यात्॥यद्यथायुधंतुप्रहरणंशस्त्रमस्त्रमित्यभिधा
र्थतयाभ्यधुस्तथापिशस्त्राणिखड्गादीनिकरस्थानि ॥ अस्त्राणितुबाणादीनि मोक्तव्यानि इत्यस्यावांतरभेदः ॥ अथवा शस्त्रमायुधलोहयोरित्यभिधानात् ॥

क्षोभिताशेषपातालांधनुर्ज्यानिःस्वेनननतां ॥ दिशोभुजसहस्रेणसमंताद्व्याप्यसंस्थितां ॥ ३८ ॥ ततःप्रववृतेयुद्धंतयादेव्यासुरद्विषां ॥ शस्त्रास्त्रैर्बहुधामुक्तैरादीपितदिगंतरं ॥ ३९ ॥ महिषासुरसेनानीश्चिक्षुराख्योमहासुरः ॥ युयुधेचामरश्चान्यश्चतुरंगबलान्वितः ॥ ४० ॥ रथानामयुतैःषड्भिरुदग्राख्योमहासुरः ॥ अयुध्यतायुतानांचसहस्रेणमहाहनुः ॥ ४१ ॥

सददर्शततोदेवींव्याप्तलोकत्रयांत्विषा॥पादाक्रांत्यानतभुवंकिरीटोल्लिखितांबरां ॥ ३७ ॥

शस्त्रेणलोहेनकालायसेननिर्मितान्यस्त्राणितैः ॥ अतश्चसेनांगत्वनिबंधनैकवक्रावशंकाप्यस्ता ॥ शास्त्रैरितिपाठे शास्त्रैःआयुधशास्त्रेकथितान्यस्त्राणितैः ॥
शास्त्रैस्तत्तद्देवताकैर्मंत्रैःशिक्षितान्यस्त्राणिवाशास्त्राणि ॥ यद्वा ॥ शस्त्रस्यलोहस्येमानीत्यणिशास्त्राणिलोहमयानितैः ॥३९॥ सेनांनयमानःसेनानीर्महिषासुर
स्यसेनानीःसेनाधिपःचिक्षुराख्यःचिक्षुरसंज्ञःसमहासुरःयुयुधे ॥ युधसंप्रहारे॥आत्मनेपदी ॥ संप्रहारोहननं॥अथच ॥ अतोन्यःचामरःचामराख्यःमहासुर
श्चचतुरंगबलान्वितःसन्युयुधे संप्रजहार ॥ हस्त्यश्वरथपादातंसेनांगंस्याच्चतुष्टयं ॥ चत्वारिअंगानियत्रबलेतेनअन्वितः ॥ ४० ॥ रथानांषड्भिरयुतैःअ
न्वितःरथानांषष्ट्यासहस्रैर्युक्तः ॥ उदग्राख्योमहासुरःयुयुधे ॥ एकाद्याःसंख्याअष्टादशपर्यंताःसंख्येयेषुवर्त्तमानास्त्रिलिंगाःविशेष्यलिंगाःभवंति ॥ इहषड्भि
रित्येतदयुतैरित्यस्यविशेषणंद्रष्टव्यं ॥ किंच ॥ विंशत्याद्यास्तुःसर्वाःसंख्याःसंख्यायांचसंख्येयेचवर्त्तमानाःसत्यएकवचनांताएवभवंति ॥ किंच ॥ सं

ख्यामात्रार्थेवर्तमानायाःविंशत्यादेःसंख्यायाःद्विवचनबहुवचनेअपिभवतः सरूपाणामेकशेषारंभात् द्वेविंशती तिस्रोविंशतयः। गवांविंशती गवांविश
तयः ॥इहच षट्अयुतानिषड्भिरयुतैरित्ययुतशब्दस्यएकशेषस्ततोबहुवचनं॥एवमुत्तरत्रापियथासंख्याव्युत्पत्तिरनुसंधेया॥दशसहस्राणिअयुतं॥महाहनुर्ना
ममहासुरःरथानांअयुतानियानितेषामयुतानांसहस्रेणरथायुतसहस्रेणयुद्धसाधनेनदेव्यासहअयुध्यत ॥ रथानांकोट्यासाधनभूतयायुद्धमकरोदित्यर्थः ४१
असयःखड्गाइवलोमान्यअसयःएववालोमानियस्यसः॥असिलोमानाममहासुरश्चरथानांपंचाशद्भिर्नियुतैःयुद्धसाधनैःदेव्यासहअयुध्यतयुद्धंअकरोत्॥दशल
क्षाणिनियुतं॥पंचाशन्नियुतानिपंचकोटयः॥रथानांपंचभिःकोटिभिरयुध्यतेत्यर्थः॥ द्वौपंचतौपंक्तिर्दशपंक्तयःशतंदशशतानिसहस्रंदशसहस्राण्ययुतंदशायु
तानिप्रयुतंप्रयुतंतुलक्षमेवदशलक्षाणिनियुतमेव लक्षादुपरिगणितस्थानंनियुतमुक्तंगणितागमे लक्षमयंनियुतमिति एतेनतन्निरस्तं ॥ यत्तुअयुतंदशसाहस्रं
नियुतंस्याद्दशायुतैरिति॥नियुतंदशायुतैरित्येतदमूलप्रमाणमुपेक्ष्यंप्रेक्षावद्भिः॥विंशत्याद्याःसदैकत्वेयद्यपिस्युस्तथापिसंख्यामात्रेर्थेवर्त्तमानानांविंशत्यादीनां

पंचाशद्भिश्चनियुतैरसिलोमामहासुरः ॥अयुतानांशतैःषड्भिर्बाष्कलोयुयुधेरणे॥४२॥गजवाजिसहस्रौघैरनेकैरुग्र
दर्शनः ॥ वृतोरथानांकोट्याचयुद्धेतस्मिन्नयुध्यत ॥ ४३॥ बिडालाख्योमहादैत्यःपंचाशद्भिरथायुतैः ॥ युयुधेसंयुगे
तत्ररथानांपरिवारितः ॥४४॥वृतःकालोरथानांचरणेपंचाशतायुतैः॥युयुधेसंयुगेतत्रतावद्भिःपरिवारितः ॥ ४५ ॥

संख्यानांद्विवचनबहुवचनेअपिभवतःएकशेषात्॥ततश्चपंचाशद्भिरिति॥अत्रबहुवचनंयुक्तंनियुतैरित्यत्रबहुत्वात् ॥ रणेयुद्धेबाष्कलोनाममहासुरःअयुतानायु
नांषड्भिःशतैर्युयुधे॥रथानांयानिषड्भिःशतैर्गुणितानिषष्टिलक्षाणितैःसाधनैःदेव्यासमंबाष्कलोयुद्धंचकार॥४२॥तस्मिन्युद्धेउग्रदर्शनोनाममहासुरःअनेकै
र्गजवाजिसहस्रौघैश्चरथानांकोट्याचवृतःपरिवेष्टितःसन्देव्यासमंअयुध्यत ॥ गजाश्चवाजिनश्चभूयांसःगजवाजि॥सेनांगत्वात्द्वंद्वैकवद्भावः ॥ गजवाजि
नोभूयांसःसहस्राणिअपरिमितानितेषांसमूहाःअनेकेपरिमिताःतैर्वृतःपरिवेष्टितः॥अथचरथानांकोट्यावृतःपरिवेष्टितः ॥ कोटिःसंख्याविशेषःकोटिरर्बुदसं
ज्ञासंख्याप्रयुतसंज्ञंलक्षंअर्बुदसंज्ञाकोटिरितिविग्रहः ॥४३॥अथतत्रसंयुगेसंग्रामेबिडालाख्यःबिडालोनाममहादैत्यःरथानांपंचाशद्भिरयुतैःपंचभिर्लक्षैःपरिवा
रितःपरिवेष्टितःसन्देव्यासमंयुयुधेयुद्धंचकार ॥४४ ॥ कालोनाममहादैत्यःरणेरथानांपंचाशतायुतैःपंचाशत्संख्यागुणैस्तैरयुतैःपंचभिर्लक्षैर्वृतःवेष्टितःयुयु

धे ॥ अपिचसएवतत्रसंयुगेयुद्धेतावद्भिरेवहस्तिभिर्वाजिभिःपदातिभिश्चसेनांगैःप्रत्येकंपंचभिःपंचभिर्लक्षैःपरिवारितःसन्देव्यासमयुयुधे ॥ ४५ ॥ तत्रसं
युगेयुद्धेअन्येचाचिक्षुरादिभ्योऽपरेयेऽसुरास्तत्रतेषुमहासुराअयुतशःअयुतैरयुतैःदशसाहस्रीभिःरथनागहयैःकरणैर्वृताःपरिवेष्टिताःसंतःदेव्यासहयुयुधुः ॥
चक्षिङोङित्करणतोऽनुदात्तेत्त्वनिमित्तात्मनेपदस्यानित्यत्वात्परस्मैपदं ॥ अन्यथात्रयुयुधिरेइत्येवन्याय्यं ॥ युध्यतेरनुदात्तत्वात् ॥ इहअन्येचतत्रेतिनि
र्द्धारणेसप्तमी ॥ येचिक्षुरादिभ्योऽन्येअसुराःसंतितत्रतेषुमहासुराइतियत्तदोरर्थतोनित्यसंबंधः ॥ परतोयस्तत्रशब्दःससंयुगेइत्येतदपेक्षयाधिकरणसप्तम्यंतः
॥ अयुतशइति॥संख्यैकवचनाच्चवीप्सायामितिकारकवाचिनःसंख्याशब्दाद्वीप्सायांशस्प्रत्ययः॥रथैःसहिताःनागाःगजाःरथनागाःरथनागैःसहिताःहयाः
रथनागहयास्तैःसामानाधिकरण्याधिकारेशाकपार्थिवादीनामुपसंख्यानमुत्तरपदलोपश्चेतिसमासः॥अन्यथारथाश्चनागाश्चहयाश्चेतिद्वंद्वेरथनागहयमितिसे

अन्येचतत्रायुतशोरथनागहयैर्वृताः ॥ युयुधुःसंयुगेदेव्यासहतत्रमहासुराः ॥ ४६ ॥ कोटिकोटिसहस्रैस्तुरथानां
दंतिनांतथा ॥ हयानांचवृतोयुद्धेतत्राभून्महिषासुरः ॥ ४७ ॥ तोमरैर्भिंदिपालैश्चशक्तिभिर्मुसलैस्तथा ॥ युयुधुः
संयुगेदेव्याखड्गैःपरशुपट्टिशैः ॥ ४८ ॥

नांगत्वादेकवद्भावःस्यात् ॥ ४६ ॥
महिषासुरःतत्रयुद्धेरथानांदंतिनांहयानांचप्रत्येकंकोटिकोटिसहस्रैर्वृतःपरिवेष्टितःसन्तयादेव्यासहयोद्धुमवहितोभूत् ॥ कोट्यागुणिताकोटिःकोटिकोटिः
कोटिकोट्यागुणितानिसहस्राणिकोटिकोटिसहस्राणितैःचकारात्पदातीनामपितावद्भिरेवकोटिकोटिसहस्रैर्वृतइत्यवगंतव्यं ॥ ४७ ॥ संयुगेयुद्धेचिक्षुरा
द्याःसर्वेपिमहासुराःतोमराद्यैरायुधैःसाधनैःदेव्यासमंयुयुधुः॥चक्षिङोङित्करणादत्रआत्मनेपदानित्यत्वात्परस्मैपदं॥अन्यथायुयुधिरेइत्येवस्यात्॥युधेरनुदा
त्तत्वात्॥सर्वलातोमरोस्त्रियां॥स्तोम्यंतेश्लाघ्यंतेतोमराः॥स्तोमश्लाघायां॥भिंदिपालःसृगस्तुल्यौ ॥भिंदतःशत्रोःप्रयोक्तारंपालयतिभिंदिपालःहस्तक्षेप्योलगुडः
कासूसामर्थ्ययोःशक्तिः ॥ कासूर्नामायुधविशेषः ॥ अयोग्रंमुसलोस्त्रीस्यात् ॥ मुस्यतेखंड्यतेनेनमुसलं खंडतिभिनत्तिखड्गःद्विधारःकरवालोसिरित्यर्थः ॥
परान्स्यंतितनूकुर्वंतिपरशवःकुठारभेदाः ॥ पट्टिःक्षेत्रादिविन्यासेहिंसास्त्रधारयोरपि ॥ पट्टिर्धाराविशेषोस्त्यस्मिन्प्राट्टिशः॥लोमादित्वाच्छः ॥ परशुभिःसहि

इतिद्वंद्वेतुसेनांगत्वात्द्वंद्वैकवद्भावःस्यात्॥४८॥ततोयुद्धप्रवृत्तेरनंतरंकेचित्महासुराःदेवींहंतुंशक्तीश्चिक्षिपुः
ताःपट्टिशाःतैः॥परशवश्चपट्टिशाश्चआयुधविशेषा॥
तथादेवींहंतुंपाशांश्चिक्षिपुःपाशान्प्रेरितवंतः ॥ तथैवअपरेकेचित्तुखड्गप्रहारैर्देवींहंतुंप्रचक्रमुः ॥आ
क्षिपप्रेरणे॥आचिक्षिपुरितितुपाठे प्रयोकुमाकृष्टवंतः॥
पूर्वंधातुःसाधनेनयुज्यतेपश्चादुपसर्गेणेत्यादिकर्मणिवृत्तिः॥अथवानायंप्रइत्युपसर्गः॥
दिकर्मणिप्रयोक्तव्येप्रोपाभ्यामित्यात्मनेपदेनभाव्यमिति चेत्उच्यते॥
तर्हिप्रोपसर्गःप्रतिरूपकःअव्ययाख्यःअन्यथाप्रचक्रमिरेइत्यात्मनेपदमेवस्यात् ॥ ४९ ॥ ततःसादेवीविजिगीषमाणाचंडिकानिजान्यात्मीयानिशस्त्राणिख
ड्गादीनिअस्त्राणिचबाणादीन्यायुधानिवर्षतिप्रवर्त्तयतितच्छीलेतितथोक्तासतीतानिमहासुरप्रवर्त्तितानिप्रयुक्तानि शस्त्राणिखड्गादीनि अस्त्राणिच ॥ बाणा
दीन्यायुधानिलीलयैवप्रचिच्छेदद्वेधाचकार खंडयामास ॥ छिदिर्द्वैधीकरणे ॥ हलादिशेषेपुनःपुनःप्रसंगविज्ञानात्सिद्धमिति प्रसक्तोपि ननुकिंहलादिः
शेषः नावयवावयवः समुदायावयवोभवतीतिवचनात् ॥ शस्त्राण्यस्त्राणिचंडिकेतिपाठेअंतरेणापिचकारेचार्थोर्थतःक्वचिल्लभ्यते ॥ तथाअहरहर्नयमा

केचिच्चचिक्षिपुःशक्तीःकेचित्पाशांस्तथापरे ॥ देवींखड्गप्रहारैस्तुतेतांहंतुंप्रचक्रमुः ॥ ४९॥ सापिदेवीततस्तानिशस्त्रा
ण्यस्त्राणिचंडिका ॥ लीलयैवप्रचिच्छेदनिजशस्त्रास्त्रवर्षिणी ॥ ५० ॥ अनायस्ताननादेवीस्तूयमानासुरर्षिभिः ॥
मुमोचासुरदेहेषुशस्त्राण्यस्त्राणिचेश्वरी ॥ ५१ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

नोपिगामश्वंपुरुषंव्रजंवैवस्वतोनतृप्यतीतिवाक्ये ॥ अथवा ॥ शस्त्राण्यस्त्राणिचांबिकेतिपाठः ॥ शस्त्राण्यस्त्राणिचेश्वरीतितुक्वचित्पाठः ॥ लीलाहेलाविला
साखेलाक्रीडावातथा॥५०॥अनायस्तमखिन्नमम्लानंआननंमुखंयस्याःसातथोक्तादेवीविजिगीषमाणा सुरैर्ब्रह्मादिभिर्ऋषिभिर्वसिष्ठादिभिश्च ॥यद्वानारदा
दिभिःसुरर्षिभिःस्तूयमानाईश्वरीचभगवतीअसुराणांदेहेषु॥यद्वा॥आसुरेष्वसुरसंबंधिषुदेहेषुशस्त्राणिखड्गादीनिअस्त्राणिबाणदीन्यायुधानिमुमोचप्रयुक्तवती
प्रेरितवती ॥ईश्वरस्यस्त्रीईश्वरी॥यद्वा॥अश्नोतेराशुकर्मणिवरट्चेचोपधायाइतिईश्वरीविश्वव्यापिकाभगवतीत्यर्थः ५१ सप्रसिद्धःदेव्याःवाहनीभूतःकेसरीसिं ॥१४४॥
होपिक्रुद्धःधुतसटःकंपितस्कंधकेसरःसन्आसुरसैन्येषुयद्वाअसुरसैन्येषुचचारप्रससारपरिबभ्राम॥केषुकइव वनेषुहुताशनोग्निरिव॥सिंहःक्रोधेनज्वलद्रूप
त्वात्हुताशनइव॥हुताशनसादृश्यंसिंहस्यवर्णितं॥यथाचवनानिवनाग्निदग्धानिभस्मीस्युस्तथादैत्यसैन्यान्यपिदेवीवाहनीभूतसिंहरोषानलदग्धानिभवेयुरि

स्यात्हुताशनद्व॥हुताशनसादृश्यसहस्य...

तिदैत्यसैन्यानांवनसादृश्यंद्रष्टव्यं ॥ क्रुद्धःकंठीरयोगर्जन्नुज्ज्वलोज्ज्वलदीधितिः ॥ ... ॥ ... अंबिकाचंडिकारणेसंग्रामेमहासुरैः

टेत्यभिधानाद्व्रतिनःशिखासटेत्युच्यतेइहतुसटेवसटाइत्युपमानात्धुताःसटायेनसतथोक्तइतिसटाप्रयोगसिद्धिः॥५२॥ अंबिकाचंडिकारणेसंग्रामेमहासुरैः

समंयुध्यमानासतीयान्यानेवयावतएवनिश्वासान्उच्छ्वासान्मुमुचेमुक्तवती ॥ तेएवतावंतएवनिश्वासाःप्रत्येकंसद्यःतस्मिन्नेवक्षणेशतसहस्रशःगणाःचंडि

कागणाःसंभूताःसमदृश्यंत ॥ इहगणाःशताधिकंसहस्रंचेद्विवक्षिताःस्युस्तदाशतसहस्रंएकादशशतानिशतसहस्रंशतसहस्रमितिवीप्सायांशतसहस्रशः।

संख्यैकवचनाच्चवीप्सायांशस् ॥ अथचगणाःशतगुणितानिसहस्राणि लक्षमित्यर्थः॥५३॥ तेरणेदेवीरोषनिश्वासजागणाःयुध्यध्वंयुध्यध्वमितिदेव्यानुपबृं

हिताःप्रोत्साहिताःपरशुभिःभिंदिपालासिपट्टिशैरायुधैरसुरगणान्नाशयंतःमहासुरैःसमंयुयुधुः ॥ भिंदिपालैःसहिताअसयःखड्गाःतैःसहिताःपट्टिशाःतैः॥द्वंद्वे

सोपिक्रुद्धोधुतसटोदेव्यावाहनकेसरी ॥ चचारासुरसैन्येषुवनेष्विवहुताशनः ॥ ५२ ॥ निश्वासान्मुमुचेयांश्चयु

ध्यमानारणेंबिका ॥ तएवसद्यःसंभूतागणाःशतसहस्रशः ॥ ५३ ॥ युयुधुस्तेपरशुभिर्भिंदिपालासिपट्टिशैः ॥ ना

शयंतोसुरगणान्देवीशक्त्युपबृंहिताः ॥ ५४ ॥ अवादयंतपटहान्गणाःशंखांस्तथापरे ॥ मृदंगांश्चतथैवान्येतस्मिन्यु

द्धमहोत्सवे ॥ ५५ ॥ ततोदेवीत्रिशूलेनगदयाशरवृष्टिभिः ॥ खड्गादिभिश्चशतशोनिजघानमहासुरान् ॥ ५६ ॥

तुसेनांगत्वादेकत्वंस्यात्॥बृहिवृद्धौ॥उपपूर्वःप्रोत्साहनेवृद्ध्युत्कर्षेवावर्तते॥देवीशक्त्यपबृंहितानितिपाठेअपपूर्वोबृहिरवृद्धिवाचि॥तेगणाःदेवीसामर्थ्यरक्षि

णानसुरगणान्नाशयंतः ॥ अस्मिन्पाठेगणानांशौर्योत्कर्षोनास्ति ॥ यतोदेवीशक्त्यपबृंहितानेवासुरान्नाशयंतोयुयुधुः॥५४॥ युद्धमहोत्सवेइवदेव्यागणाः

पटहानानकानवादयंतसवादितवंतः ॥ वदेर्ण्यंताच्छडिंणिचश्चेत्यात्मनेपदं ॥ आनकःपटहोस्त्रीस्यात् ॥ तथापरेगणाःशंखानवादयंत ॥ तथान्येगणाःमृदंगान्

मुरजानवादयंत ॥ युद्धमहोत्सवइत्यनेनबाणानांरणोन्मुखत्वेनशौर्योत्कर्षःसंग्रामजयित्वंसूच्यते ॥ उत्सूतेसुखमुत्सवः ॥ महानुत्सवोमहोत्सवः ॥ ५५॥

ततोनंतरंदेवीत्रिशूलेनगदयाशरवृष्टिभिःखड्गादिभिश्चसंग्रामसाधनैरायुधैःशतशःशतैःशतैःमहासुरान्निजघान । निरंतरंजिहिंस ॥ आदिशब्देनयष्टिपरशु

कुंतमुद्गरमुशलकर्त्तरिकरवालिकाभिंदिपालपरिघशंकुतोमरवज्रशक्तिपाशचक्राद्यायुधानिगृह्यंते ॥ ५६ ॥ ॥७॥ ॥७॥

अथचदेवीघंटास्वनविमोहितान्घंटानिर्घोषमूर्छितान्अन्यानसुरान्पाशेनबद्ध्वाभुविपातयामास ॥ अथचदेवीअन्यानसुरान्पाशेनाकर्षयदाकृष्टवती ॥ कृषेश्चुरादिकात्स्वार्थेणिचिलङिरूपं ॥ ननुचनायंपठ्यतेचुरादौयदैवं ॥ कर्षत्याकर्षणेशेतुकृषतेकृषतीत्युभेइत्येवंपठ्यते ॥ एवंतर्हिभ्वादेःकर्षतेःकर्षणं कर्षः कर्षमकरोत् तत्करोतीतिणिच् ॥५७॥ देव्यास्तीक्ष्णैःखड्गपातैःकेचिन्महासुराःद्विधाकृताःखंडिताः ॥ तथाऽपरेमहासुरादेव्यागदयाकृतेननिपातेनविपोथिताःसंतःभूमौशेरतेशयितवंतइत्यर्थः ॥ विपोथिताइतिपुथुहिंसायांदिवादिः ॥ यदाहुः ॥ पुथ्येत्पुंथतिहिंसार्थेभाषार्थेपोथयेदिति ॥ विविधंपोथनंविहननं विपोथःसंजातएषांविपोथिताः संजातविघाताइत्यर्थः ॥ यद्वा विविधःपोथःविघातोयेषांतेविपोथाः ॥ विपोथाःकृताःविपोथिताःतत्करोतीतिणिचिकर्मणिक्तः ॥ नतुचपुथ्यतेर्णिचिकर्मणिक्तः ॥ ननुचपुथ्यतेरुदुपधत्वान्नपुंसकेभावेक्तकृतेकित्वनिषेधपक्षेपोथितमितिस्यात् ॥ ततश्चविविधंपोथितंपोथनं

पातयामासचैवान्यान्घंटास्वनविमोहितान् ॥ असुरान्भुविपाशेनबद्ध्वाचान्यानकर्षयत् ॥ ५७ ॥ केचिद्द्विधाकृतास्तीक्ष्णैःखड्गपातैस्तथापरे ॥ विपोथितानिपातेनगदयाभुविशेरते ॥ ५८ ॥ वेमुश्चकेचिद्रुधिरंमुसलेनभृशंहताः ॥ केचिन्निपतिताभूमौभिन्नाःशूलेनवक्षसि ॥ ५९ ॥ निरंतरशरौघेणकृताःकेचिद्रणाजिरे ॥ शैलानुकारिणःप्राणान्मुमुचुस्त्रिदशार्द्दनाः ॥ ६० ॥

विहननंयेषांतेइतिबहुव्रीहौवाहिताग्न्यादित्वान्निष्ठांतस्यपरनिपातेविपोथिताःस्युः नस्युः यतउदुपधाद्भावादिकर्मणोरन्यतरस्यामितिशब्विकरणानामेवोदुपधानांतत्रसूत्रेग्रहणंनान्येषामित्यभ्युपजग्मुः ॥ यद्वा ॥ विपुंथिताइतिपाठेपुथिहिंसासंक्लेशनयोःभ्वादिःकर्मणिक्तःविपुंथिताविहिंसिताःसंक्लेशितावधिताइतियावत् ॥ ५८ ॥ केचिन्महासुराःदेव्यामुशलेनभृशंअत्यर्थंहताःताडिताःरुधिरंरक्तंवेमुःउज्जगरुः ॥ केचिच्चमहासुराःदेव्याशूलेनवक्षसिभिन्नाःविदारिताःसंतःभूमौनिपातिताःन्यपतन् ॥ वेमुरितिअतएकहल्मध्येनादेशादेर्लिटिइति टुवमुउद्गिरणइत्यस्यनशसददवादिगुणानामितिनिषेधादेत्वाभ्यासलोपौनस्तइत्याहुः ॥ ततश्चववमुरित्येवंभवितव्यमिति ॥ अत्रसमादधुः अतएकहल्मध्येनादेशादेनशसददवादिगुणानांलिटिस्थितेकयोगेकर्त्तव्येयोगविभागादस्यानित्यत्वमितिततःवेमुरित्यपिकविरसाधुस्यादिति ॥ ५९ ॥ केचिच्छैलानुकारिणःशैलान्स्वगात्रपरिमाणतःअनुकुर्वाणाःपर्वतायमानाः त्रिदशानांअर्द्दनाःअर्दयितारःहिंसकाःअसुराःरणा

चित्साधुस्यादिति ॥ ५९ ॥ केचिच्छैलानुकारिणःशैलान्स्वगात्रपरिमाणवःअनुकुर्वाणाःपर्वतायमानाः त्रिदशानाअह्नाःअद्यतारःहिसकाःअसुराःरणा

जिरेरणस्याग्रेदेव्याप्रयुक्तेननिरंतरशरौघेणअविच्छिन्नबाणव्यूहेनकृताःछिन्नाःविद्धाःप्राणानसून्मुमुचुःअमुंचन् ॥ शराणामोघःतेनशरौघेण ॥ कुमतिके
तिणत्वं ॥ निरंतराःशराःनिरंतरशराःतेषामोघःसमूहःतेन ॥ सेनानुकारिणइतिकाचित्पाठः ॥ सेनासैन्यंअनुपश्चात्कर्तुंशीलंयेषांतेअग्रेसराःशूराःत्रिदशार्दि
नःदेवहिंसिनःकेचिदसुराःरणाजिरेप्राणान्मुमुचुःअत्यक्षुः ॥ सेधानुकारिणइतिपाठे सिध्यंतिसेधाः ॥ शल्यानुकारिणइतितुसभ्यःपाठः ॥ श्वावित्तुशल्य
इत्यभिधानात् ॥ शल्यःशल्यकोभक्ष्यःपंचनखः ॥ निरंतराइतिपाठे शरौघेणनिरंतराः प्रतिलोमकूपव्याप्ताः कृताः सिद्धाः ॥ अतएवशल्यकाइवशललीकण्टकशतावृताः ॥ शल्यकाइवदृश्यमानारणाग्रेप्राणान्मुमुचुः ॥ निरंतराःशरौघेणकृताइतितुपाठेकृताराचिताइत्यर्थः ॥ ६० ॥ तयादेव्याकेषांचिदसुरा
णांबाहवोभुजाः छिन्नाः खण्डिताः भुविपेतुः तथादेव्याऽपरेसुराःछिन्नाग्रीवाःशिरोधरायेषांतेछिन्नग्रीवाः संतः पेतुः ॥ तथादेव्याऽन्येषामसुराणांछिन्ना
निशिरांसिपेतुःतथादेव्याऽन्येऽसुराःवपुषोमध्येदेशेविदारिताःखण्डिताःसंतःपेतुःभूमौबभ्रंशुः ॥ असाकल्येतुच्चिन ॥ छिन्नंलातंलूनंकृतंदितंवृक्णं दा

केषांचिद्बाहवश्छिन्नाश्छिन्नग्रीवास्तथापरे ॥ शिरांसिपेतुरन्येषामन्येमध्येविदारिताः ॥६१॥ विच्छिन्नजंघास्त्वपरे पेतुरुर्व्यांमहासुराः ॥ एकबाह्वक्षिचरणाःकेचिद्देव्याद्विधाकृताः ॥ ६२ ॥ छिन्नेपिचान्येशिरसिपतिताःपुनरुत्थिताः ॥ कबंधायुयुधुर्देव्यागृहीतपरमायुधाः ॥ ६३ ॥

॥ ७॥ ॥ ७॥

रितौभिन्नभेदितौ ॥ ६१ ॥ अपरेतुमहासुरायुद्धतःदेव्याविच्छिन्नजंघाःखण्डितजंघाकाःसंतःउर्व्यांभुविपेतुःप्रबभ्रंशुः॥ केचित्तुयुध्यंतःएकबाह्वक्षिचरणाः
एकबाहुकाएकाक्षाःएकचरणकाश्चसंतोदेव्याद्विधाकृताःखण्डिताउर्व्यांपेतुःन्यपतन् ॥ बाहुश्चअक्षिचचरणंचबाह्वक्षिचरणंयुद्धतःप्रतिमहासुरंसंपन्नमेकबा
ह्वक्षिचरणंयेषांते ॥ द्वंद्वांतेश्रूयमाणंपदंव्यावर्त्तकंप्रत्येकमभिसम्बध्यते ॥ तथासम्पन्नव्रीहियवोग्रामःतथाचव्रीहियवधान्याःप्रजाः ॥ ६२ ॥ अन्येमहासु
राःशिरसिछिन्नेपिसतिभूमौपतिताःपुनस्तदनुउत्थिताःकंशिरोबध्नंतिकबंधाःसंतःपुनःशिरोधारिणःसंतःगृहीतपरमायुधाःआत्तोत्तमशस्त्राः पुनर्देव्यासमंयु
युधुः ॥ गृहीतपरमायुधेतिह्रस्वविसर्गपाठेतुगृहीतापरमाआसमंतात्युत्युद्धंययासादेवीगृहीतपरमायुत्गृहीतपरमायुधेतितृतीयांतमेतत् ॥कबंधोस्त्रीक्रियायु
क्तमपमूर्द्धकलेवरं ॥ कस्यशिरसोबन्धोत्रकबन्धःकंबध्नातिवाकबन्धः ॥ कबंधंसलिलेतुण्डे ॥ युद्धेयोद्धृषुवीरेरिपुसहस्रेकृन्तमूर्द्धसु ॥ तदावेशात्कबन्धःस्यादे

देवीदानवयुद्धेतुकबन्धार्बुदकोटयः ॥ क्षणेक्षणेसमुत्पन्नादेव्यायुयुधिरेपुनः ॥ देवीदानवयुद्धोत्थकबन्धार्बुदकोट
कोऽमूर्द्धाक्रियान्वितइतिकबंधलक्षणं ॥ देवीदानवयुद्धेतुकबन्धार्बुदकोटयः ॥ क्षणेक्षणेसमुत्पन्नादेव्यायुयुधिरेपुनः ॥ देवीदानवयुद्धोत्थकबन्धार्बुदकोट
यः ॥ देवीरोषोत्थहुंकारज्वलज्ज्वलनभस्मिताः ॥ ६३ ॥ तत्रयुद्धेअपरेमहासुराःतूर्याणांवाद्यादीनांततानद्धघनशुषिराणांचतुर्णांलयःसाम्यंवाद्यादी
नामन्योन्यसमत्वमाश्रिताःवीररसावेशवशाःखड्गशक्त्यृष्टिपाणयःयुध्यमानाः पूर्वंदेव्याछिन्नशिरसोपिवीररसाविष्कारात्संग्रामाधिदेवतावेशाच्चाविःकृतचे
तनाःसंतःपश्चात्कंशिरोबध्नंतिस्वंस्वंयथास्थानंसंनिवेशयंतीतिकबन्धाःसंतःपुनःशिरोधारिणःसंतःननृतुर्नृत्यंचक्रुः ॥ चकारात्केचिद्देव्यासमंयुयुधिरेच ॥
तूर्यलयाश्रिताहिनृत्यंतिखड्गशक्त्यृष्टिपाणयोहियुध्यंते ॥ ततंवीणादिकंवाद्यमानद्धंमुरजादिकं । वंशादिकंतुशुषिरंकांस्यतालादिकंघनं ॥ तथाचभरतः ॥
ततंचैवावनद्धंचघनंशुषिरमेवच ॥ चतुर्विधंतुविज्ञेयमातोद्यंलक्षणान्वितं ॥ अतएवाभ्यधुः ॥ चतुर्विधमिदंवाद्यंवादित्रातोद्यनामकमिति ॥ यद्यपिखड्गेतु
निस्त्रिंशचंद्रहासासिऋष्टयइतिऋष्टिःखड्गपर्यायस्तथाप्याकृतिसंनिवेशविशेषभेदभिन्नतयापृथक्प्रयुक्तः ॥ खड्गशक्त्यष्टपाणयइतितुपाठेखड्गैःशक्तिभिश्चअ

ननृतुश्चापरेतत्रयुद्धेतूर्यलयाश्रिताः ॥ कबंधाश्छिन्नशिरसःखड्गशक्त्यृष्टिपाणयः ॥ ६४ ॥ तिष्ठतिष्ठेतिभाषंतोदेवीमन्येमहासुराः ॥ रुधिरौघविलुप्तांगाःसंग्रामेलोमहर्षणे ॥ ६५ ॥ पातितैरथनागाश्वैरसुरैश्चवसुंधरा ॥ अगम्यासाऽभवत्तत्रयत्राभूत्समहारणः ॥ ६६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

ष्टाव्याप्ताःपाणयोयेषांते ॥ यद्वा ॥ दैत्याःकेचिदष्टभुजाश्चसंतीतिखड्गश्चशक्तयश्चअष्टस्वष्टसुपाणिषुयेषांते ॥ ६४ ॥ अन्येमहासुराःसंग्रामशूराःयुद्धे
तिष्ठतिष्ठेतिदेवींभाषंतःकथयंतःस्वकीयामहमहमिकांप्रकटयंतोदेव्यासमंयोद्धुमाजग्मुरितिशेषः ॥ तिष्ठतिष्ठेत्यत्रनित्यवीप्सयोर्नित्येआभीक्ष्ण्येचतिङंत
स्यद्विर्वचनं ॥ भाषंतइतिभाषव्यक्तायांवाचि ॥ अनुदात्तेत्त्वात्प्राप्तस्यात्मनेपदस्यचक्षिङोङित्त्वादनित्यत्वात्परस्मैपदं शतृप्रत्ययः ॥ तिष्ठतिष्ठेत्यभाषंतेति
पाठेतुअन्येमहासुरादेवींतिष्ठतिष्ठअद्यास्मदग्रेक्वयास्यसिक्वचनिलीयसेइतिसभर्त्सनंनामग्राहमालपन्नित्यर्थः ॥ तिष्ठतिष्ठेतिचैवोक्त्वादेव्याऽन्येयुयुधुर्मृधे ॥
अन्येचमहासुरामृधेयुद्धेदेवितिष्ठतिष्ठेतिसभर्त्सनमुक्त्वादेव्याचसमंययुधः ॥ लोमानिरोमाणिहृष्यंत्युद्भवंत्यनेनेतिलोमहर्षणंतस्मिन्रोमांचोद्गमकारिणिसं
ग्रामेरुधिराणांओघाःस्तोमाःतैःविलुप्तांगाअपरेमहासुराः ॥ रोमांचोरोमपुलकोरोमहर्षणमित्यपि॥ओघोवृंदंभसारये ॥६५॥ देव्यापातितैःपातितैःरथैर्नागै

गंजैरश्वैरसुरैश्चकीर्णासायसुंधराअगम्याऽनधिगम्यागंतुमशक्यातत्राभवत् ॥ कयत्रसमहान्रणःसंग्रामःदेव्यासमंमहिषासुरसैन्यानामभूत् ॥ पातितैरथै स्यत्ररोरीतिरेफलोपः ॥ रथसहिताःनागाःरथनागाःतत्सहिताअश्वाःतैः। द्वंद्वेतुसेनांगत्वादेकवद्भावःस्यात् ॥ वसूनिधारयतिसावसुंधरा नगम्याअगम्याअसे न्या ॥ गमेःपोरदुपधाद्यत् ॥ ६६ ॥ किंचतत्रयुद्धेअसुरसैन्यस्यमध्येसद्यःसपदितत्क्षणेदेव्यासहसंग्रामारंभक्षणेएववारणानांगजानांअसुराणांदैत्यानांवा जिनांघोटकानांशोणितौघारक्तसमूहाएवमहानद्यःसमुद्रगाःसद्यःविसुस्रुवुःप्रसुस्रुवुरित्यर्थः ॥ रक्तप्रवाहमय्योमहानद्योबभूवुरित्यर्थः ॥ विसुस्रुवुः ॥ स्नुग तौ लिट् उस्युवङ् ॥ ६७॥तथातद्वत्अंबिकादेवीअसुराणांतत्प्रसिद्धंमहासैन्यंक्षणेनतत्क्षणमात्रेणक्षयंविनाशंनिन्येप्रापयामास ॥ नयतिर्द्विकर्मकः ॥ तृणा निचदारूणिचतृणदारूणितेषांमहान्चयःगणःसमूहःतंयथावन्हिःस्तद्वत् ॥यद्वा ॥ यथातथैवसाम्ये ॥३१॥ नकेवलंअंबिकैवअपितुससिंहश्च ॥ सप्रसिद्धो

शोणितौघामहानद्यःसद्यस्तत्रविसुस्रुवुः ॥ मध्येचासुरसैन्यस्यवारणासुरवाजिनां ॥ ६७ ॥ क्षणेनतन्महासैन्यम
सुराणांतथांबिका ॥ निन्येक्षयंयथावन्हिस्तृणदारुमहाचयं ॥ ६८ ॥ सचसिंहोमहानादमुत्सृजन्धुतकेसरः ॥
सोपिक्रुद्धोधुतसटोदेव्यावाहनकेसरी ॥ ६७ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

देव्यावाहनीभूतोधुतकेसरःकंपितस्कंधकेसरःसिंहश्चमहानादंमहांतंनादंकंठीरवत्वात् । कंठगर्जनंउत्सृजन् कुर्वन्तथोचितंअसुरसैन्यंक्षयंनाशंनिन्ये ॥ यच्चाख्यात्अथवासचसिंहःकर्त्ता विचिन्वतीतिविचयनक्रियासंबंधनीयः सर्सिहःमहानादमुत्सृजन्धुतकेसरःसन्नमरारीणांसुरद्विषांशरीरेभ्यःसकाशतः असून्प्राणान् विचिन्वतिप्राणान्गृह्णीयादिवसंहरेदिव ॥ विचिन्वतीतिचिञ्चयने । विध्यादौलिङर्थेलेट्कर्त्तरिस्वादिभ्यःश्नुः ॥ लेटस्तिप् लेटोडाटा वितिअडागमः ॥ छांदसोगुणाभावः इकोणयचिन किंतुहुश्नुवोःसार्वधातुकेयण् ॥ इतश्चलोपःपरस्मैपदेष्वितितुवा ॥ तेनात्रइतिश्रूयते ॥ अथवावि चिन्वतीतिसप्तमीयं ॥ ससिंहश्चधुतकेसरःमहानादमुत्सृजन्असुरान्व्यापादयतच्छरीरेभ्यःप्राणान्विचिन्वतीवेत्युत्प्रेक्षते ॥ ततश्चतस्मिन्सिंहेऽमरारी णांशरीरेभ्यःप्राणान्विचिन्वतीवइतस्ततःसंहर्तुंगवेषयतीवसतिदेव्यागणैश्चतैरसुरैःसहयुद्धंकृतंव्यधायीत्यर्थः ॥ ६९ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

तत्रसंग्रामभूमौदेव्यारोषनिश्वाससंभूतैर्गणैश्चतैरसुरैःसहयुद्धंतथाकृतंयथादिविस्वर्गेदेवाःपुष्पवृष्टिमुचःसंतःएनांदेवींतुष्टुवुःस्तुतवंतः ॥ पुष्पाणांवृष्टिर्मुचं तिपुष्पवृष्टिमुचः ॥ अथैनांतुष्टुवुरितिपाठेतुदेव्यागणैश्चतत्रभूमौमहासुरैःसमंयुद्धंकृतंअथानंतरंपुष्पवृष्टिमुचोदेवाःदिविषदःएनांयुध्यमानांससिंहांसगणा मंबिकांतुष्टुवुः ॥ अहोइदंनामाश्चर्ययोद्धारोमायाविनोमहासुराःतैःसममेकाकिन्यबलायुध्यतमहासुरसैन्यान्यप्यनेकानि दशशःशतशःसहस्रशःअयुतशः लक्षशःनियुतशःकोटिशःकोटिकोटिशश्चक्षयंतयैकयैवनीतानि तद्रणेकबंधाअपितयाऽबलयायुध्यंतेतेचतदबलारोषहुंकारज्वलज्ज्वलनज्वालावलीढाःक्षणे क्षणेभस्मीभवंति अथच रणमंडलेतदबलाविखंडितप्रचंडविक्रमोच्छ्रासिमहायोद्धृमहासुरवपुर्विलसद्रुधिरौघामहानद्यःप्रवहंतीतिताामित्थमद्भुताद्भुतचरितां लोकाभ्युदयैकफलोदयामंबिकांदिविषदःस्तुवंतीत्यर्थः ॥ ७० ॥ ॥ इति श्रीमार्कंडेयमहाराजाधिराजश्रीमत्तोमरान्वयश्रीमदुद्धरणात्मजश्रीशंतनुचक्रव

शरीरेभ्योमरारीणामसूनिववििचिन्वति ॥ देव्यागणैश्चतैस्तत्रकृतंयुद्धंमहासुरैः ॥ यथैनांतुष्टुवुर्देवाःपुष्पवृष्टिमुचो दिवि ॥ ७० ॥ ॥इति श्रीमार्कण्डेयपुराणेसावर्णिकेमन्वन्तरेदेवीमाहात्म्येऊनाशीतितमोऽध्यायः ॥ ७९ ॥

ऋषिरुवाच ॥ ॥ निहन्यमानंतत्सैन्यमवलोक्यमहासुरः ॥ सेनानीश्चिक्षुरः कोपाद्ययौयोद्धुमथांबिका ॥ १ ॥
सदेवींशरवर्षेणववर्षसमरेऽसुरः ॥ यथामेरुगिरेःश्रृंगंतोयवर्षेणतोयदः ॥ २॥ तस्यच्छित्वाततोदेवीलीलयैवशरोत्क
रान् ॥ जघानतुरगान्बाणैर्यंतारंचैववाजिनां ॥ ३ ॥ र्तिविरचितायांशांतनव्यांचंडिकामाहात्म्यटीकायामूनाशीतितमोऽध्यायः ॥७९॥

॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ अथमहिषासुरसेनानीःचिक्षुरसंज्ञःमहासुरःतत्सैन्यंतस्यमहिषासुरस्यसैन्यंदेव्यानिहन्यमानंनिरंतरंहन्यमानमवलोक्यवीक्ष्यकोपा द्योद्धुमंबिकांदेवींययौजगाम ॥ निहन्यमानमितिवर्त्तमानसामीप्येवर्त्तमानवद्वेतिभूतेलट्निहतमित्यर्थः ॥ १ ॥ सचिक्षुरनामाऽसुरःसमरेसंग्रामेशरवर्षे णनिरंतरप्रयुक्तबाणपातेनदेवींववर्षछादयामास ॥ कःकेनकिमिवतोयदोमेघःतोयवर्षेणसंततप्रवृद्धपाथःप्रथितपातेननमेरुगिरेःशृंगमिव ॥ नभिन्नेव चनेलिंगेनहीनाधिकतापिवा ॥ उपमादूषणाया[illegible] ॥ क्रियावाचित्वमाख्यातमेकोत्रार्थःप्रदर्शितः ॥ प्रयोगतोनुवर्त्तव्याअनेकार्थाहिधा वतः ॥ यद्वा यथातथैवेदंसाम्यं ॥ २ ॥ ततोनंतरंदेवीसंग्रामेलीलयैवक्रीडयैवअनायासेनैवबाणैस्तस्याचिक्षुरसंज्ञस्यशरोत्करान्बाणगणान्छित्वाखंडयि

वतः ॥ यद्वा यथातथैवेदसाम्यं ॥ २ ॥ ततोनंतरंदेवीसंग्राम [illegible]

त्वातुरगान्घोटकान्बाणैर्जघान ॥ अथचबाणैरेववाजिनोघोटकानांयंतारंसारथिंजघान ॥ क्रीडालीलाचनर्मच ॥ लीलाविलासविब्बोकविभ्रमालळि
तंतथा ॥ हेलालीलेत्यमीहावाःक्रियाःशृंगारभावजाः ॥ नियंताप्राजितायंतासूतःक्षत्ताचसारथिः ॥ ३ ॥ सादेवीसद्यःसपदितत्क्षणेएवाशुगैर्बाणैःधनुःको
दंडंचचिच्छेदअच्छिनत्॥अतिसमुच्छ्रितमत्युच्चतरंध्वजंचकेतुंबाणैश्चिच्छेद ॥ छिन्नंधन्वधनुर्यस्यसतथोक्तःतंछिन्नधन्वानंचिक्षुरंमहासुरंगात्रेषुसर्वावय
वेषुआशुगैर्विव्याधताडयामास ॥ व्यधताडनेलिट्यभ्यासस्योभयेषामितिसंप्रसारणं ॥ आशुगौवायुविशिखौ ॥ धनुरर्धर्चादित्वान्नपुंसकेपि ॥ अन्यथाधनु
श्चापोधन्वशरासनंकोदण्डकार्मुकमित्यभिधानात् ॥ ४ ॥ सचिक्षुराख्योसुरःदेव्याछिन्नंधन्वधनुर्यस्य विच्छिन्नोरथोयस्यविरथः॥ हताअश्वायस्यसः हतः
सारथिर्यस्यसः इदृगवस्थःखड्गचर्मधरःसन्तांदेवींहंतुमभ्यधावतउपाद्रवत् ॥ सृगतौ सर्त्तेःवेगितायांगतौधावादेशोवक्तव्यः ॥ यद्येवंसर्त्तेःपरस्मैपदित्वादा
त्मनेपदंनस्यात् ॥ स्यात्कर्तरिकर्मव्यतिहारइति । नस्यात् । नगतिहिंसाथभ्यइतिनिषेधात् अतश्चाभ्यधावत्ततोदेवीमित्यपाठिषुः ॥ यद्वा॥धावुगतिशुद्ध्यो

सच्छिन्नधन्वाविरथोहता
श्वोहतसारथिः ॥ अथभ्यधावततांदेवींखड्गचर्मधरोसुरः ॥५॥ सिंहमाहत्यखड्गेनतीक्ष्णधारेणमूर्धनि॥आजघानभुजे
सव्येदेवीमप्यतिवेगवान् ॥६॥तस्याःखड्गोभुजंप्राप्यपफालनृपनंदन ॥ ततोजग्राहशूलंसकोपादरुणलोचनः॥७॥
चिच्छेदचधनुःसद्योध्वजंचातिसमुच्छ्रितं ॥ विव्याधचैनंगात्रेषुछिन्नधन्वानमाशुगैः॥४॥

रित्येतस्यस्वरितेत्त्वात्पाक्षिकमस्यात्मनेपदमिति अस्त्वभ्यधावततांदेवीमित्यपिपाठपाटवंपठितॄणां ॥ फलकोस्त्रीफलंचर्म ॥ गात्रत्राणंचर्ममयत्वा
च्चर्म ॥ धृञ्धारणे धरतेधरः ॥ खड्गश्चचर्मच सेनांगत्वादेकवद्भावः ॥ खड्गचर्मणो धरःखड्गचर्मधरः ॥ अन्यथाकर्मण्यण्स्यात् ॥ ५ ॥ अतितरांवेगवान्
सचिक्षुरःसेनानीरसुरः तीक्ष्णातिग्माधारायस्यतेनखड्गेनमण्डलाग्रेणसिंहंमूर्धनिआहत्यप्रहृत्यदेवीमपिसव्येवामेभुजेआजघानप्रजहार ॥ अकर्मकत्वात्प
रांगकर्मकत्वाच्चाङोयमहनइत्यात्मनेपदाप्राप्तिः॥ वामंशरीरेसव्यंस्यादपसव्यंतुदक्षिणे हेनृपनंदनसुरथनिशामय॥तस्यादेव्यावामंभुजंप्राप्यचिक्षुराख्यमहा
सुरप्रयुक्तःखड्गःमण्डलाग्रः पफाल ॥ त्रिफलाविशरणेविशशार चूर्णीबभूव ॥ ततः खड्गभंगानंतरंकोपादरुणलोचनःरक्तलोचनःचिक्षुरःशूलंत्रिशूलमायुधं
जग्राहअग्रहीत् ॥ अस्त्रीशूलंरुगायुधं ॥ ७ ॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥७॥

ततस्तुत्रिशूलग्रहानंतरंचिक्षुरोमहासुरःतत्प्राग्गृहीतंत्रिशूलंतमायुधंभद्रकाल्यांदेव्यांविषयेचिक्षेपअक्षैप्सीत् ॥ कीदृशंशूलं अम्बरादाकाशात् अम्बरमाक्र
म्यतेजोभी रविबिंबमिवजाज्वल्यमानंदेदीप्यमानामित्यर्थः॥अम्बरादितिकर्मणिल्यब्लोपेपंचमी।तेजोभीरविबिंबमित्यत्ररोरीतिरेफलोपेढ्रलोपेपूर्वस्यदीर्घो
णः ॥ तेजोभिरविबिंबमित्यदीर्घपाठे ॥ अवेःसूर्यस्यबिंबमिवेत्यर्थः ॥ अवयःशैलमेषार्काइत्यभिधानात् ॥ अम्बरमततिअम्बरात् इतिप्रथमांतत्वेतुरवि
बिंबविशेषणंद्रष्टव्यं ॥ भद्राचसाकालस्यकालाग्निरुद्रस्यस्त्रीकाली ॥ यद्वाकालीचण्डिका ॥ ८ ॥ तच्चिक्षुरप्रयुक्तंआपतदागच्छत्शूलंकर्मदृष्ट्वादेवीस्वकीयं
शूलममुंचत प्रयुक्तवती तेनदेवीप्रयुक्तेनशूलेनतच्चिक्षुरप्रयुक्तशूलंशतधाशतप्रकारैःचूर्णतांनीतंप्रापितं ॥ नकेवलंत्रिशूलमेवअपितुचिक्षुरमहासुरश्चचूर्ण
तांनीतइत्यर्थः ॥ अमुंचतमुच्लृमोक्षणेस्वरितेत् ॥ ९ ॥ महिषासुरस्यचमूपतौसेनापतौतस्मिन्चिक्षुराख्येमहावीर्येदेव्याहतेसतिचामरोनामत्रिदशार्दनः

चिक्षेपचततस्तत्तुभद्रकाल्यांमहासुरः ॥ जाज्वल्यमानंतेजोभीरविबिंबमिवांबरात् ॥ ८॥ दृष्ट्वातदापतच्छूलंदेवीशू
लममुंचत ॥ तेनतच्छतधानीतंशूलंसचमहासुरः ॥ ९ ॥ हतेतस्मिन्महावीर्येमहिषस्यचमूपतौ ॥ आजगामगजारू
ढश्चामरस्त्रिदशार्दनः ॥१०॥ सोपिशक्तिंमुमोचाथदेव्यास्तामंबिकाद्रुतं ॥ हुंकाराभिहतांभूमौपातयामासनिःप्रभां
॥ ११ ॥ भग्नांशक्तिंनिपतितांदृष्ट्वाक्रोधसमन्वितः ॥ चिक्षेपचामरःशूलंबाणैस्तदपिसाछिनत् ॥ १२ ॥ ततः सिंहः
समुत्पत्यगजकुंभांतरेस्थितः ॥ बाहुयुद्धेनयुयुधेतेनोच्चैस्त्रिदशारिणा ॥१३॥ अमरहिंसकःमहासुरःगजारूढःसन्देव्यासहसंग्राम
यितुंआजगामागतवान् ॥ वीर्यंबलंप्रभावश्चमहत्यस्य अर्दयतिहिनस्तिअर्दनःत्रिदशानामर्दनः॥१०॥ अथसचामरनामापिमहादैत्यःदेव्याःप्रतिघातनाय
शक्तिमायुधविशेषंमुमोच ॥ अथांबिकादेवीद्रुतंशीघ्रंसत्वरंहुंकाराभिहतांअतएवनिःप्रभांतांचामरमहादैत्यप्रयुक्तांशक्तिंभूमौपातयामास ॥ ११ ॥ चामरा
ख्योमहासुरःआत्मीयांशक्तिमायुधंदेव्याभूमौनिपतितांप्रभ्रष्टांचदृष्ट्वाक्रोधसमन्वितः अप्रतिहतशक्तिः अद्यमदीयाहताईदृगवस्थामास्तादिति क्रोधोर्मि
मूर्छितःसन्देवींप्रतित्रिशूलंचिक्षेपमुमोच ॥ तदपि [illegible] ॥ [illegible]भूतान्यतनेलङ्लिङ्विषयेपिकाचिदास्ति ॥ पुराक ॥१४८॥
ल्पएतदासीदितिभाष्यकारप्रयोगादित्याहुः ॥१२॥ ततोदेव्याचामरीयेशूलाग्रेचूर्णितेसत्यनंतरं ॥ सिंहःउच्चैःसमुत्पत्यगजस्यकुंभयोरंतरेमध्येविषयेस्थितः

ल्पएतदासादितभिष्यकारप्रयोगादित्याहुः ॥१२॥ ततोदेव्याचामरेयशूलाग्रचूर्णितसत्यमतर ॥

सन्नतेनमिदशारिणासुरद्विपाचामरेणदिश्येनसमंउभैरसितरांबाहुभ्यांप्रवर्तितेनयुद्धेनबाहुयुद्धेनयुयुधेसंप्रजन्हे ॥ युध्यतोनुदासेवादारमेवदं ॥ कुंभीनुधिको
शिरसःतयोर्मध्येविदुःपुमान् ॥ १३ ॥ ततोबाहुयुद्धवृत्तितस्तुपुनर्युध्यमानौतौसिंहचामरौतस्मान्नागान्नजातसकाशात्महींभूमिंगतौसंतावतिदारुणैर्भयं
करैःप्रहारैरतिसंरब्धौअतितरांक्रोधाविष्टौयुयुधाते ॥ संपूर्वोरभिः क्रोधार्थः ॥ युयुधातेअतिसंरब्धौइतिच्छेदः ॥ मणीवादित्वात्प्रगृह्यत्वाभावात्प्रकृतिभा
वाभावादेङःपदांतातीतिपूर्वरूपत्वमेव ॥ अथवाशिष्टप्रयोगतःसंज्ञापूर्वकोविधिरनित्यःओर्गुणादित्यतःस्वायंभुवप्रयोगवत् ॥ १४ ॥ ततोयुद्धरसावे
शतोवेगाज्जगज्जयरयात्खमंतरिक्षंउत्पत्यउत्प्लुत्यपुनर्वेगान्निपत्यचमृगारिणासिंहेनचामरनाम्नोमहासुरस्यशिरोमस्तकंकरप्रहारेणकरकृतःप्रहारःताडनंते
नपृथक्कृतंदूरीकृतंछिन्नं। प्रहारजवयोर्वेगोविण्मूत्रातिप्रवर्त्तने ॥ १५ ॥ रणेदेव्याशिलादिभिःपाषाणैर्वृक्षैस्तरुभिः आदिशब्दाद्धनुराद्यायुधैश्चउदग्राख्योम
हासुरःहतः ॥ करालोनाममहासुरः चशब्दात्ससैन्यः दंतमुष्टितलैः दंतमुष्टिभिःतलैःप्रतलैः चशब्दात् खड्गाद्यैरायुधैः सिंहेनगणैःदेव्याचनिपातितः न्यघा

युध्यमानौततस्तौतुतस्मान्नागान्महींगतौ ॥ युयुधातेतिसंरब्धौप्रहारैरतिदारुणैः ॥ १४ ॥ ततोवेगात्खमुत्पत्यनि
पत्यचमृगारिणा ॥ करप्रहारेणशिरश्चामरस्यपृथक्कृतं ॥१५॥ उदग्रश्चरणेदेव्याशिलावृक्षादिभिर्हतः॥दंतमुष्टितलै
श्चैवकरालश्चनिपातितः॥१६॥देवीक्रुद्धागदापातैश्चूर्णयामासचोद्धतं॥बाष्कलंभिंदिपालेनबाणैस्ताम्रंतथांधकं १७

तिव्यसूरुतः ॥ पाणौचपेटप्रतलप्रहस्ताविस्तृतांगुलौ दंतैःसहितामुष्टयःदंतमुष्टयः दंतमुष्टिभिःसहिताः तलाः तैः । द्वंद्वेतुप्राण्यंगत्वादेकवद्भावःस्यात् ॥
दंतोगजदंतःतेननिर्मितोमुष्टिःतस्यतलैर्भागदेशैः छुरिकाधाराविशेषैश्चनिपातितइत्यपिव्याख्यानं ॥ केचिद्दत्तमुष्टितलैरितिकांतंपठंति ॥ दत्तंमुष्टितलंयैर्गु
णैःतेदत्तमुष्टितलाःतैर्निपातितइत्यपिव्यारव्येयं ॥ १६ ॥ रणेक्रुद्धादेवीउद्धतंनाममहासुरंचशब्दात्सैन्यंगदापातैश्चूर्णयामामसंपिपेष ॥ परासुमकार्षी
त् ॥ त्रिनेत्रापरमेश्वरीचण्डिकादेवीरणेक्रुद्धासतीभिंदिपालेनहस्तक्षेप्येणलगुडेनबाष्कलंनाममहासुरंजघान ॥ भिंदिपालःसृगस्तुल्यौ ॥ तथापरमेश्वरीबा
णैःताम्रंनाममहासुरंजघान ॥ तथापरमेश्वरीबाणैरेवअंधकनाममहासुरंजघान ॥ तथापरमेश्वरी बाणैरेवउग्रमास्यंयस्यतंउग्रास्यंनाममहासुरंजघान ॥
तथापरमेश्वरीबाणैरेवउग्रंवीर्यंयस्यतंउग्रवीर्यनाममहासुरंचजघान॥ तथैवपरमेश्वरीबाणैरेवमहांतौहनूकपोलाधोभागौयस्यतंमहाहनुंनाममहासुरंजघान ॥

त्रिनेत्रंचेतितुपाठेत्रीणिनेत्राणियस्यतंत्रिनेत्रंमहासुरंत्रिशूलेन चशब्दात्ससैन्यं ॥ परमाईश्वरीअश्नोतेराशुकर्मणि वरट्चेच्चोपधायाः । यद्वापरमेश्वरस्यस्त्रीप रमेश्वरी ॥ १७ ॥ एकार्थवाचकौ ॥ १८ ॥ रणेदेवीअसिनाखड्गेनबिडालस्यमहासुरस्यशिरोमूर्द्धानंकायाच्छरीरात् वैप्रख्यातितः पातयामास ॥ रणेदेवी शरैःदुर्धरंनामदुर्मुखंचोभौनाममहासुरौ कर्म यमक्षयंयमगृहंद्वितीयंकर्म निन्येप्रापयामास ॥ नयतिर्द्विकर्मकः ॥ क्षयोयक्ष्मणिकल्पांतेनिलयेपचयेपिच ॥ कालंचकालदंडेनकालरात्रिरपातयत् ॥ कालंनाममहासुरंकालरात्रिरंबिकाकालदण्डेनापातयत् प्राभ्रंशयत् ॥ १९ ॥ उग्रदर्शनंनाममहासुरंअत्युग्रैःखड्गपा तैः अताडयत् ॥ तडआघातेचुरादिः ॥ असिनैवअसिलोमानंमहासुरमच्छिदत् अच्छैत्सीत् ॥ गणैः सिंहेनदेव्याचजयक्ष्वेडाकृतोत्सवैः ॥ गणादिभिःउ त्सवैरणोत्सवैःजयसंबंधिनिक्ष्वेडाकृताजयसिंहनादःकृतइत्यर्थः ॥ क्ष्वेडातुसिंहनादःस्यात् ॥ कालंवेत्यादिश्लोकद्वयंकेचित्पठंतिकेचिन्तुन ॥ २० ॥ एवं

उग्रास्यमुग्रवीर्यंचतथैवचमहाहनुं ॥ त्रिनेत्राचत्रिशूलेनजघानपरमेश्वरी ॥ १८ ॥ बिडालस्यासिनाकायात्पातया मासवैशिरः॥दुर्धरंदुर्मुखंचोभौशरैर्निन्येयमक्षयं॥कालंचकालदंडेनकालरात्रिरपातयत्॥१९॥"उग्रदर्शनमत्युग्रैःख ड्गपातैरताडयत् ॥ असिनैवासिलोमानमच्छिदत्सारणोत्सवे ॥ गणैःसिंहेनदेव्याचजयक्ष्वेडाकृतोत्सवैः" ॥ २०॥ एवंसंक्षीयमाणेतुस्वसैन्येमहिषासुरः॥ माहिषेणस्वरूपेणत्रासयामासतान्गणान्॥ २१॥ ॥छ॥

प्रागुक्तभंग्यास्वसैन्येआत्मीयसैन्येस्वयंसंक्षीयमाणेसतिमहिषासुरस्तुतदसहमानःसन्माहिषेणमहिषसंबंधिना महिषाकारेणस्वरूपेणतान्देवीगणान्त्रास यामासउद्वेजयामास ॥ संक्षीयमाणइतिक्षिक्षयेभ्वादिरकर्मकःपरस्मैपदीइतितुप्रयोगतोंतर्भावितण्यर्थविवक्षायांनाभुक्तंक्षीयतेकर्मक्षीयंतेचास्यकर्माणीति वत्सकर्मकत्वेसतिकर्मकर्त्तरिलटःशानचिकर्मवत्कर्मणातुल्यक्रियइतियक्यात्मनेपदेऽकृत्सार्वधातुकयोर्दीर्घेरूपं ॥ २१ ॥ महिषासुरःतुंडप्रहारेणतुंडेनव क्त्रेणजनिताघातेनकांश्चिद्गणान्देवीरोषजनितान्पुरुषान्रणशूरान्भूतलेपातयामास ॥ तथाक्षुरक्षेपैरपरान्भूमौपातयामास॥ शफंक्लीबेक्षुरःपुमान् ॥ सत थान्यॉल्लांगूलताडितान्गणान्भूमौपातयामास ॥ पुच्छोलांगूलवालांगूले ॥ सतथान्यांश्चशृंगाभ्यांविदारितान्गणान्भूमौपातयामास ॥ दारितेभिन्नभेदितौ॥ सतथावेगेनजवेनकांश्चिदपरान्भूमौपातयामास ॥ सतथामहिषःनादेनध्वनिनाकंठगर्जितेनापरान्व्याकुलचित्तान्भूमौपातयामास ॥ अपरान्भ्रमणेनप

सतथावेगेनजयेनकांश्चिदपरान्भूमौपातयामास ॥ सतथामहिषः [illegible]

ब्धितिविकल्पेनकर्मधारयत्वातिदेशाद्दिरुक्तयोर्भागयोर्मध्यपूर्वभागसंबंधिन्याधिभक्तेर्लुक् ॥ श्वासानिलापविशीर्णाःश्वासानिलहताःशतशःश्वासानिल लाहताःशीर्णानिपेतुर्नभसोचलाः ॥ अत्रपाठत्रयेतस्यमहिषस्यरोषजाःश्वासाएवअनिलाःवायवःतैरस्ताःक्षिप्ताःअतएवविशीर्णाः चूर्णीभूताःअचलाःपर्व ताःनभसःसकाशान्निपेतुःनिपतिताः ॥ यद्वा ॥ श्वासानिलास्ताःशतशःशतंशतंशतशः ॥ संख्यैकवचनाच्चवीप्सायांशस्प्रत्ययः ॥ यद्वा ॥ श्वासानिलैराह ताःताडिताइत्यनुसंधेयं ॥ शीर्णाःचूर्णीभूताः ॥२७॥ इतिप्रागुक्तरीत्याक्रोधसमाध्मातंक्रोधाग्निसंयुक्तंक्रोधेनसमंतादाविष्टंविजृंभितंतंअभ्यापतंतंमहिषं महासुरंदृष्ट्वावीक्ष्यतदातद्वधायतंमहिषंहंतुंचंडिकादेवीकोपमकरोत् वधहिंसार्थःइति वधिःप्रकृत्यंतरंजनिवध्योश्चेतिवधिग्रहणादवसीयते तद्वधायेतितस्यव धनंवधःतद्वधः भावेघञ् ॥ जनिवध्योश्चेत्यतउपधायावृद्ध्यभागः ॥ क्रियार्थोपपदस्यचकर्मणिस्थानिनइतिचतुर्थी तद्वधंविधातुंकोपंक्रोधमकरोत् ॥

इतिक्रोधसमाध्मातमापतंतंमहासुरं ॥ दृष्ट्वासाचंडिकाकोपंतद्वधायतदाकरोत् ॥ २८॥ साक्षिप्त्वातस्यवैपाशंतंबबं धमहासुरं ॥ तत्याजमाहिषंरूपंसोपिबद्धोमहामृधे॥२९॥ततः सिंहोभवत्सद्यः यावत्तस्यांबिकाशिरः ॥ छिनत्तिता वत्पुरुषःखड्गपाणिरदृश्यत॥३०॥ततएवाशुपुरुषंदेवीचिच्छेदसायकैः॥तंखड्गचर्मणासार्धंततःसोभून्महागजः ३१

॥ २८ ॥ म्रियंतेस्मिन्वीराःमृधंयुद्धंतत्रमहतिमृधेसादेवीतावत्तस्यमहिषासुरस्यवधायवैप्रसिद्धंवरुणादवाप्तंपाशमायुधंक्षिप्त्वाप्रवर्त्यतंमहासुरंबबंध ॥ अथ सपाशबंधमसहिष्णुःमाहिषंरूपंतत्याजअत्याक्षीत् ततोनुससंत्यक्तमहिषाकारोमायावित्वादन्यएवपशुःशार्दूलःखड्गःपौत्रीवाप्रशस्तंप्रमथेनक्षमगात्रोभूत्॥ अथदेव्यापाशेनसोपिवाबद्धएवाभूत् ॥ २९ ॥ ततोमहिषादिरूपपरित्यागादनंतरंसमहासुरोमायावित्वात्सद्यःसपदिदेव्यासमंयोद्धुंसिंहोऽभवत् ॥ ततों बिकादेवीतस्यमायामयसिंहस्यशिरः मूर्द्धानंयावद्यावताकालेनच्छिनत्तिछेत्स्यतितावत्तावत्येवकालेसमायावीमहासुरःखड्गपाणिःपुरुषःप्रादुर्भवन्नदृश्यतऐ क्ष्यतदेव्येतिशेषः ॥ यावत्तावच्चसाकल्येवधौमानेवधारणे ॥ खड्गःपाणौयस्यसतथोक्तः ॥ प्रहरणार्थेभ्यःपरेनिष्ठासप्तम्यौभयतइतिवक्तव्यं ॥ ३० ॥ ततः खड्गपाणेःपुरुषस्यदर्शनानंतरमेवदेवीआशुसत्वरंसायकैःआशुगैःखड्गचर्मणासार्द्धंतंखड्गपाणिंपुरुषंकंठेचिच्छेद ॥ खड्गंचचर्मचपुरुषंचसायकैश्चिच्छेदेतिसू

रितोग्रतःपार्श्वतश्चभूतलेपातयामास ॥ महिषः अन्यान्निश्वासपवनेननिश्वासएवपवनोवायुःतेनभूतलेपातयामास ॥ २२ ॥ २३ ॥ इत्थंसमहिषासुरो महादेव्याःअंबिकायाःप्रमथानांपार्षदानांअनीकानिसैन्यानिप्रमथगणान्निपात्यभूमौनितरांपातयित्वातस्याःसिंहंहंतुंअभ्यधावतआभिमुख्येनाधावत् आद्रवत् । धावुगतिशुद्ध्योःलङ्स्वरितेत्वादात्मनेपदं ॥ वरूथिनीबलंसैन्यंचक्रंचानीकमस्त्रियां ॥ ततःप्रमथगणमथनतःसिंहंहंतुंआगमनंतस्य ततश्चमहिषेमहासुरेविषयेंबिकाचंडिकाकोपंचक्रे ॥ २४ ॥ महावीर्यःसमहिषासुरःक्षुरक्षुण्णमहीतलःसन्योद्धुंक्रोधात्अग्रैकपादशफनिष्पिष्टकृताग्रक्षोणिभागःसन् उच्चैरभ्रंलिहाभ्यांशृंगाभ्यांउच्चैरभ्रंलिहान्पर्वतान् उच्चैरभ्रंलिहमुकुटमूर्द्धनिदेव्याउच्चैश्चिक्षेपउच्चैरक्षैप्सीत् ॥ अथचोच्चैर्ननाद ॥ णदअव्यक्तेशब्दे ॥ गलगर्जनंचोच्चैश्चकार ॥ महावीर्यःवीर्यसंपन्नःसत्ववान्महिषोतितरामितियावत् ॥ २५ ॥ तस्यमहिषासुरस्यवेगेनजवेनयुक्तंभ्रमणंतेनविक्षुण्णाविशेषेणसंपि

कांश्चित्तुंडप्रहारेणक्षुरक्षेपैस्तथापरान् ॥ लांगूलताडितांश्चान्यान्शृंगाभ्यांचविदारितान् ॥ २२॥ वेगेनकांश्चिदपरान्नादेनभ्रमणेनच ॥ निश्वासपवनेनान्यान्पातयामासभूतले॥ २३ ॥ निपात्यप्रमथानीकमभ्यधावतसोसुरः ॥ सिंहंहंतुंमहादेव्याः कोपंचक्रेततोंबिका ॥ २४ ॥ सोपिकोपान्महावीर्यः क्षुरक्षुण्णमहीतलः ॥ शृंगाभ्यांपर्वतानुच्चैश्चिक्षेपचननादच ॥२५॥ वेगभ्रमणविक्षुण्णमहीतस्यव्यशीर्यत॥लांगूलेनाहतश्चाब्धिःप्लावयामाससर्वतः॥२६॥ धुतशृंगविभिन्नाश्चखंडंखंडंययुर्घनाः ॥ श्वासानिलास्ताःशतशोनिपेतुर्नभसोऽचलाः ॥ २७॥ ॥छ॥

ष्टामहीव्यशीर्यतस्वयमेवविशीर्णाभवत् ॥ शृहिंसायांक्र्यादिःपरस्मैपदीविपूर्वोकर्मकः ॥ इहतुअंतर्भावितण्यर्थविवक्षायां ॥ विशीर्यंतेमेघःस्वयमेवविशीर्यंतेहेतुःस्वयमेवेतिवत्कर्मकर्त्तरिलङिरूपं ॥ किंचतस्यमहिषस्यलांगूलेनपुच्छेनआहतःताडितोब्धिःअर्णवःसर्वतःसर्वत्रपृथिव्यांसकलजनान्प्लावयामास॥ वारिपूरमग्नंविश्वंचकार ॥ तसिप्रकरणेआद्यादिभ्यउपसंख्यानमित्यधिकरणेतसिः ॥ यद्वा ॥ कर्मणिल्यब्लोपेपंचमी ॥ सर्वतःसर्वांपृथ्वींप्लावयामास ॥ ॥ २६ ॥ घनाश्चमहांतोमेघाः तेनमहिषासुरेणधुताभ्यांशृंगाभ्यांविभिन्नाःविदारिताःसंतःखंडंखंडंशकलंशकलंययुः ॥ महिषेणधुतशृंगविदारिताःमहांतोमेघाःखंडप्रकाराःखंडसदृशाःसंतःययुरित्यर्थः ॥ प्रकारेगुणवचनस्येत्यधिकस्याल्पसादृश्येगुणवचनस्यद्विर्भावः ॥ खंडखंडंययुरितितुपाठेकर्मधारयवद्त्तरे

तामघाःखड्गप्रकाराःखड्गसदृशाःसंतःइयुरित्यर्थः ॥ प्रकार [illegible]

चयितुंसार्द्धमित्युक्तं ॥ खड्गश्चचर्मचखड्गचर्मसेनांगत्वादेकवद्भावः ॥ वेनसार्द्धं ॥ फलकोखीफलंचर्म ॥ चर्ममयंचर्मगात्रत्राणंहस्तग्राह्यंफलकं ॥ करेणच

महासिंहंतंचकर्षजगर्जच ॥ ततःपुरुषरूपतःसकाशात्समहासुरःमहागजीभूत् ॥ ३१ ॥ सचमहागजःकरेणशुंडादंडेनतंप्रसिद्धंदेवीवाहनंसिंहंचकर्ष

आकृष्टवान् जगर्जचबृंहितंचचकार ॥ (गर्जशब्दे)भ्वादिःपरस्मैपदी ॥ गजःसिंहंचकर्षेतिहिअसुरविनाशसूचकउत्पातोयंप्रसिद्धंवैपरीत्यात् ॥ ३२ ॥

ततोदेवीतुपुनःसिंहंकर्षतःआक्षिपतःआहरतःतस्यमहागजस्यकरंशुंडादंडंखड्गेनचंद्रहासेननिरकृंततनिकृष्याच्छैत्सीत् ॥ कृतीछेदनेपरस्मैपदी ॥ यद

भ्यधुः ॥ कृणत्तिकृंततीत्येते वेष्टनेछेदनेक्रमादिति ॥ इहतुछांदसमात्मनेपदं ॥ ऋषयश्छांदसम्पदमनुकुर्वंति ॥ अन्यथानिरकृंतदित्येवस्यात् ॥ कर्षत

स्तत्करंदेवीतिपाठेकर्षतोगजस्यकरः प्रसिद्धः तत्करइतिव्याख्या ॥ इहसमहासुरः प्राक्महाहवक्षमः ॥ महिषोभूत्ततोव्याघ्रः खड्गः पोत्रीहरिः पुमान् ।

गजोथमहिषोभूयोमायावीसमहामृधे,इत्येतदावेदयितुमाह ॥ ततोगजवपुस्त्यागानन्तरं भूयःपुनरपि समहासुरः माहिषंवपुराश्रितःप्राप्तवान्सन् तथैव

करेणचमहासिंहंतंचकर्षजगर्जच ॥ कर्षतस्तुकरंदेवीखड्गेननिरकृंतत ॥ ३२ ॥ ततोमहासुरोभूयोमाहिषंवपुरा

श्रितः ॥ तथैवक्षोभयामासत्रैलोक्यंसचराचरं ॥ ३३ ॥

पूर्ववदेवप्राग्वत्महिषःसन्तथैवत्रैलोक्यंक्षोभयामास

क्षोभंप्रापयामास ॥ तथैवसचराचरंत्रैलोक्यंलोकत्रयंक्षोभयामास ॥ आश्रितइतिश्रिञ्सेवायां ॥ प्रतिष्ठितप्रतिज्ञानार्थःसकर्मकः ॥ गत्यर्थाकर्मकश्लि

षशीङ्स्थासेत्यादिनाकर्त्तरिक्तः ॥ वपुराश्रितःअंगीकृतवान्सन्त्रैलोक्यंक्षोभयामासेत्यर्थः ॥ आस्थितेत्यविसर्गपाठेतु आङःस्थःप्रतिज्ञाने इत्यात्मनेपदं

कर्तरिलुङ्स्थाघ्वोरिच्चेत्यकारस्यइत्वंसिचःकित्वंचतेनगुणाभावः॥ह्रस्वादंगादितिसिचोलोपः ॥ सइतिच्छेदेतुमहासुरइत्यर्थः। चराश्चदेवाःअचराश्चपर्व

तादयः चराचरं सर्वोद्वंद्वोविभाषैकवद्भवति ॥ चराचरात्मकंत्रैलोक्यंसमहासुरःक्षोभयामासेत्यर्थः ॥ यद्वा ॥ चराश्चाचराश्चचराचरांःतैःसहितंत्रैलोक्यंस

चराचरं संभवात्स्वरूपाख्यानतोविशेषणविशेष्यभावः ॥ चरिर्गत्यर्थः ॥ चरिचलिपतिवदीनांवाद्वित्वमच्याक्चाभ्यासस्येतिपचाद्यचिद्विर्भावेभ्यासस्यच

आगागमः ॥ आग्विधिसामर्थ्याद्धलादिशेषाभावः॥अन्यथाह्यागमादेशयोर्विशेषाभावादागमलिंगमपार्थकंस्यात्॥चरिष्णुजंगमचरंत्रसमिंगंचराचरं॥ ३३

ततस्त्रैलोक्यक्षोभणाज्जगन्माताजगतांजननीजगद्धिता चण्डिकादेवीक्रुद्धासतीअतएवारुणलोचना अरुणेरक्तेलोचनेयस्याःसा उत्तमंअमृतंपानंमधुपुनः
पुनःपपौ॥पापाने कर्मणिल्युट्॥ लीलयामध्वेवपपौ पुनःपुनश्चजहासैवयुद्धंतुनगणयामास॥ हसेहसनेलिटिस्तिपोणल्॥ पपाविख्यातऔणलः॥वीरपानं
चकारेत्यर्थः ॥ वीरपानंतुयत्पानंवृत्तेभाविनिवारणे ॥ वीराणांकर्त्तव्यंमद्यपानंवीरपानं ॥ मुहुःपुनःपुनःशश्वदभीक्ष्णमसकृत्समाः ॥ वटायुतायुतोन्मानं
मधुमांसोपदंशकं ॥ एकैकवारतश्चण्डीपपावत्ररणोत्सवे ॥३४॥ बलेनसामर्थ्येनवीर्येणप्रभावेणतेजसामदेनहर्षेणगर्वेणचोद्धतःअविनीतोनिर्मर्यादउत्कटः
समहिषासुरोपिननर्दचकण्ठगर्जनंचकार ॥ नर्दगर्दशब्दे ॥ चण्डिकांप्रतिभूधरान् गिरीन्विषाणाभ्यांशृंगाभ्यांचिक्षेपप्रक्षिप्तवान्। अविनीतःसमुद्धतः॥
स्थैर्यसामर्थ्यसैन्येषुबलंनाकाकसीरिणोः ॥ वीर्यंबलंप्रभावश्च ॥ ३५ ॥ साचण्डिकातेनमहिषासुरेणप्रहितान्क्षिप्तान्तान्भूधरान्गिरीन्शरोत्करैःशराणा

ततः क्रुद्धाजगन्माताचंडिकापानमुत्तमं॥ पपौपुनःपुनश्चैवजहासारुणलोचना॥ ३४ ॥ ननर्दचासुरःसोपिबलवी
र्यमदोद्धतः॥ विषाणाभ्यांचचिक्षेपचंडिकांप्रतिभूधरान्॥ ३५॥ साचतान्प्रहितांस्तेनचूर्णयंतीशरोत्करैः॥ उवा
चतंमदोद्धूतमुखरागाकुलाक्षरं॥ ३६॥ ॥देव्युवाच॥ ॥गर्जगर्जक्षणंमूढमधुयावत्पिबाम्यहं॥ मयात्वयिहते
त्रैवगर्जिष्यंत्याशुदेवताः॥ ३७॥

मुत्करैःउत्क्षेपैःचूर्णयंतीनिःशेषयंतीसतीतंमहिषासुरं
मदोद्धूतमुखरागाकुलाक्षरंयथास्यात्तथाउवाच ॥ मदान्मधुपानजादुद्भूतोमुखेरागःतेनाकुलान्यक्षराणिवर्णायस्मिन्कर्मणिवचनेतन्मदोद्धूतमुखरागाकुलाक्षरं
क्रियाविशेषणानांकर्मत्वंनपुंसकैकत्वंचवाच्यं ॥ यद्वा ॥ मदोद्धूतमुखरागादेवीमदेनमधुपानजेनउद्धूतोजातोमुखेरागःकषायभावोयस्याःसा आकुलाक्षर
मितिक्रियाविशेषणं॥ आकुलानिव्यामिश्रितान्यस्पष्टाक्षराणियस्मिन्कर्मणितत्॥३६॥अत्रह्याकुलाक्षरमित्युक्तत्वाद्गर्जगर्जइत्येवंप्रतिपदंव्यत्यस्ताक्षरंदेव्यो
क्तं॥ ऋषिणातुतत्सत्कृत्यार्थसंगत्याप्रणीतं ॥ हेमूढहेअज्ञत्वंक्षणंतावद्गर्जगर्जयावदहंमधुपिबामि ॥ यावताक्षणेनमधुपास्यामितावंतंक्षणंत्वमपिकण्ठग
र्जनंकुरुकुरु ॥ तावदेवतवायुःततःक्षणांतरेमया [illegible] लवक्षणेवाआशुअविलंबितंदेवताइन्द्राद्यादयोदेवाग
र्जिष्यंत्यानन्दतोगास्यंति ॥ गृजिशब्देलृट् पिबामीतिपानाग्रेभविष्यतिकालेयावत्पुरानिपातयोर्लडितिलट्॥अहेमूढयथाजातमूर्खवैध्यर्थ्यबालिशाः॥ ३७॥

जिघ्यंस्यानन्दतोगास्यंति ॥ गृजिशब्देलट् पिबामी तिपानाग्रेभावेष्यातकालेयाव...

सादेवीएवमुक्त्वासमुत्पत्यसम्यक्उत्पत्यतंमहिषासुरंआरूढाआरूढवती एनंमहिषासुरंकण्ठेचकण्ठप्रदेशएवएकेनपादेनउच्चितेनाक्रम्यशूलेनाताडयत् ॥ सादेवीएवमुक्त्वासमुत्पत्यसम्यक्उत्पत्यतंमहिषासुरंआरूढा आरूढवती ॥ आरूढा इहतुगत्यर्थाकर्मकेत्यादिनाकर्त्तरिक्तः ॥ एनमित्यन्वादेशेरूपमिदमेतदोन्यतरस्यां ॥ ३८ ॥ ततोनंतरंसमहिषासुरःतयादे व्यापदापादेनआक्रांतःसशूलेनताडितोपितस्मान्निजमुखादात्मीयमुखात्सकाशादर्द्धनिःक्रांतएवअर्द्धेनशरीरेणनिर्गतःदेव्यावीर्येणबलेनसामर्थ्येनसंवृतः संछादितःस्तंभितःआसीत्तथैवास ॥ नसंपूर्णोनिःक्रांतःअर्धनिःक्रांतःअर्द्धेनवानिःक्रांतःअर्धनिःक्रांतः ॥ ३९ ॥ असौमहासुरोमहिषवक्त्रादर्द्धनिःक्रांतःशरीरस्यार्द्धःनिःक्रांतःविशेषणसमासः ॥ अर्द्धेनवानिःक्रांतःकर्त्तृकरणेकृताबहुलमितिसमासः ॥ नबहुव्रीहिः ॥ अर्द्धोनिःक्रांतोदेहभागोयस्येतिविग्रहप्रसंगात् ॥ ४० ॥

तडआघातेचुरादिः ॥ रार्द्धेननिर्गतः युध्यमानःयुद्धंकुर्वाणएवतयादेव्याभगवत्यामहासिनामण्डलाग्रेणशिरःतस्यासुरस्यउत्तमांगंछित्वाभूमौनिपातितः ॥

॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वासमुत्पत्यसारूढातंमहासुरं ॥ पादेनाक्रम्यकंठेचशूलेनैनमताडयत् ॥ ३८ ॥ ततः सोपिपदाक्रांतस्तयानिजमुखात्ततः ॥ अर्द्धनिःक्रांतएवासीद्देव्यावीर्येणसंवृतः ॥ ३९ ॥ अर्द्धनिः क्रांतएवासौयुध्यमानोमहासुरः ॥ तयामहासिनादेव्याशिरश्छित्वानिपातितः ॥ ४० ॥ एवंसमहिषोनामससैन्यःससुहृद्गणः ॥ त्रैलोक्यंमोहयित्वातुतयादेव्याविनाशितः ॥ ४१ ॥ त्रैलोक्यस्थैस्तदाभूतैर्महिषेविनिपातिते ॥ जयेत्युक्तंततः सर्वैः सदेवासुरमानवैः ॥ ४२ ॥ ततो हाहाकृतंसर्वंदैत्यसैन्यंननाशयत् ॥ प्रहर्षंचपरंजग्मुः सकलादेवतागणाः ॥ ४३ ॥

एवमुक्तरीत्यामहिषोनामप्रसिद्धःसमहासुरःसैन्यसहितः सुहृद्गणसहितः त्रैलोक्यंत्रींल्लोकान्मोहयित्वामोहंदुःखंप्रापय्यततोयुद्धंकुर्वाणःतयादेव्यानाशंप्रापितः ॥ महाकाल्यानिपातितइतिपाठेमहान्कालःउग्रःतत्पत्नीमहतीकालीदुर्गातयावा ॥ ४१ ॥ तदातस्मिन्समयेदेव्यामहिषेमहासुरेविनिपातितेसति त्रैलोक्यस्थैःसर्वैःपुरुषैःदेवींप्रतिजयलोकोत्कर्षेणवर्तस्वेत्युक्तं ॥ कीदृशैःदेवाःस्वर्लोकसद्मानःइन्द्रादयःअसुराःपातालवासिनोबलिप्रभृतयःमानवाभूलोकसद्मानोब्राह्मणादयःतैःसहितैः ॥ पुनःकीदृशैःतदाभूतैःतस्मान्महिषासुरादाभूताःपीडांप्राप्तवंतःतैः ॥ आस्तुस्यात्कोपपीडयोः ॥ भूप्राप्तावात्मनेपदीचुरादिः ॥ आधृषाद्वेतिणिजभावपक्षेकर्त्तरिक्तेरूपं ॥ योगविभागात्समासः ॥ इत्थंभूतेतिनिर्देशाद्वा ॥ ४२ ॥ ततोमहिषमर्द्दनादनंतरंयत्किंचिद्दैत्यसैन्यम

वशिष्टंस्वल्पंतदपिहाहाकृतंहाहाइतिससंभ्रमंदीनभावेनकृतंआहितंसत्ननाश ॥ णशअदर्शने ॥ अदर्शनमभावः ॥ अदृष्टमभूत् ॥ किंचदेवतानांगणाः
तुसकलाःसर्वेपिपरमुत्कृष्टंप्रहर्षंसंतोषंजग्मुश्चप्राप्तवन्तः ॥ हाविषादाशुगार्त्तिषु ॥ चापलेद्विभवतइतिवक्तव्यं ॥ संभ्रमेणप्रवृत्तिश्चापलं ॥ हाहाइतिसंभ्रमप्र
वृत्त्यादीनत्वेनकृतमनाथंननाश दैत्यसैन्यमित्यर्थः ॥ ४३ ॥ अथतांदेवींसुराःइन्द्रादयःदिविभवैर्दिव्यैर्महर्षिभिःसहसहिताःतुष्टुवुःस्तुतवन्तः ॥ सुराश्च
दिव्यामहर्षयश्चदेवींस्तुतवन्तइत्यर्थः ॥ अथगन्धर्वपतयश्चजगुः हाहाहूहूप्रभृतयोगन्धर्वाःगायमानाःतेषांपतयोगानविचक्षणाःतुम्बुरुप्रभृतयःगीतवंतः ॥
गैशब्देलिट् ॥ अथअप्सरोगणाश्चननृतुःउर्वशीप्रभृतयःस्वर्गवारांगनाःतासांगणाःनृत्यवंतोदेवीविजयेमहोत्सवे ॥ नृतीगात्रविक्षेपेनाव्येलिट्उस् ॥४४॥
इतिम॰श्रीतो॰श्रीमदुद्ध॰श्रीशंतनुचक्रवर्तिविरचितायांदेवीमाहात्म्यटीकायांमहिषासुरवधोशीतितमोध्यायः ॥ ८० ॥ ॥ महिषासुरेनिहतेसतिततोन

तुष्टुवुस्तांसुरादेवींसहदिव्यैर्महर्षिभिः ॥ जगुर्गंधर्वपतयोननृतुश्चाप्सरोगणाः ॥ ४४ ॥ इतिमार्कं॰ दे॰ महिषा
सुरवधोशीतितमोध्यायः ॥ ८० ॥ ॥ छ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ ततः सुरगणाः सर्वेदेव्याइंद्रपुरोगमाः ॥ स्तुति
मारेभिरेकर्त्तुंनिहतेमहिषासुरे ॥ १ ॥ शक्रादयः सुरगणानिहतेतिवीर्येतस्मिन्दुरात्मनिसुरारिबलेचदेव्या ॥ तां
तुष्टुवुः प्रणतिनम्रशिरोधरांसावाग्भिः प्रहर्षपुलकोद्गमचारुदेहाः ॥ २ ॥ ॥ ॥ छ ॥

न्तरंइन्द्रपुरोगमाःशक्रप्रमुखाःसर्वेपिसुरगणाःस्तुतिंकर्त्तुंआरेभिरेउपक्रांतवंतः ॥ रभराभस्ये॥आत्मनेपदेलिट् ॥ पुरोगच्छतीतिपुरोगमः इन्द्रःपुरोगमःअ
ग्रेसरोयेषांते ॥ १ ॥ रणेदेव्याचंडिकयातस्मिन्नतिवीर्येसुरारिबलेमहिषासुरसैन्येचअतिवीर्येदुरात्मनिमहिषासुरेचहतेसति प्रणतिनम्राशिरोधरांसाः प्रहर्ष
पुलकोद्गमचारुदेहाःशक्रादयःसुरगणाःतांदेवींवाग्भिःतुष्टुवुःस्तुतवंतः॥ वीर्यंबलंप्रभावश्च॥प्रणतिभिर्नम्राःशिरोधराःकंधराग्रीवाअंसाःस्कंधाभुजशिरांसिच
येषांते धरंतीतिधराःशिरसांधराःशिरोधराः प्रहर्षेप्रमोदेपुलकाःरोमांचाःतेषांउद्गमःप्रादुर्भावःतेनचारवोमनोहरादेहायेषांते ॥ वाग्भिरितिचतुर्विधाभिर्वाणी
भिः ॥ यद्भाष्यं ॥ चतुष्टयीशब्दानांप्रवृत्तिः जातिशब्दाः गुणशब्दाः क्रियाशब्दा यदृच्छाशब्दाश्चतुर्थाइति ॥ अन्येत्वाहुः ॥ द्रव्यंगुणंक्रियांजातिमाहुः
शब्दाश्चतुर्विधाः । यदृच्छयाप्रयुक्ताःस्युःसंज्ञाशब्दाश्चपंचमाः ॥ अपरेत्वाहुः ॥ वैखरीशब्दनिष्पत्तिर्मध्यमाश्रुतिगोचरा ॥ द्योतितार्थाचपश्यंतीसूक्ष्माचा

शब्दाश्चतुर्विधाः । यदृच्छयाप्रयुक्ताःस्युःसंज्ञाशब्दाश्चपंचमाः ॥ अपरंचाहुः ॥ वैखरीशब्दनिष्पत्तिर्मध्यमाश्रुतिगोचरा ॥

व्यनपायिनीचैतिचतुर्विधावागुच्यते ॥ शब्दानांनिष्पत्तिर्यस्याःसा घटाद्यर्थरूपावाक्वैखरीत्युच्यते ॥ श्रुतिगोचराश्रोत्रग्राह्यावाक्मध्यमेत्युच्यते ॥ या
तितार्थोययासाद्योतितार्थाज्ञानरूपावाक्पश्यंतीत्युच्यते ॥ अनपायिनीब्रह्मरूपावाक्सूक्ष्मेत्युच्यते ॥ २ ॥ ययादेव्याआत्मशक्त्यास्वशक्त्याइदंज
गत् प्रपंचितंतांअखिलदेवमहर्षिपूज्यांअम्बिकांदेवींभक्त्याआनताःस्म ॥ सानोस्माकंशुभानिदधातुकरोतु ॥ तुहिचस्मह्वैपादपूरणे ॥ निःशेषाःसर्वेदेवाः
तेषांगणाःतेषांशक्तयः तासांसमूहाःतएवमूर्त्तयोयस्याःसा ॥ अखिलाःसर्वेदेवाःमहर्षयश्चतैस्तैःपूज्यांपूजनीयां आनतावयंभक्तिप्रव्हाः ॥ ३ ॥ यस्याःदेव्या
अतुलमनुपमंप्रभावंबलंवक्तुंसाकल्येनवर्णयितुंब्रह्माचतुर्मुखः भगवानैश्वर्यसम्पन्नःअनंतोविष्णुःहरश्चनालंनहिसमर्थःहिप्रसिद्धमेवतत् ॥ साचण्डिकादे
वीअखिलजगत्परिपालनायअशुभभयस्यनाशायमतिंकरोतु ॥ अखिलंजगत्परिपालयितुंअशुभेभ्योभयंनाशयितुंचस्वयंस्वांतंसदाऽवधानंकरोतु ॥ प्रभावः

॥ देवाऊचुः ॥ ॥ देव्याययाततमिदंजगदात्मशक्त्यानिःशेषदेवगणशक्तिसमूहमूर्त्या ॥ तामंबिकामखिलदेवमह
र्षिपूज्यांभक्त्यानताःस्मविदधातुशुभानिसानः ॥ ३ ॥ यस्याःप्रभावमतुलंभगवाननंतोब्रह्माहरश्चनहिवक्तुमलंबलंच
साचंडिकाखिलजगत्परिपालनायनाशायचाशुभभयस्यमतिंकरोतु ॥ ४ ॥ या श्रीःस्वयंसुकृतिनांभवनेष्वलक्ष्मीः
पापात्मनांकृतधियांहृदयेषुबुद्धिः ॥ श्रद्धासतांकुलजनप्रभवस्यलज्जातांत्वानताः स्मपरिपालयदेविविश्वं ॥ ५ ॥

प्रभुत्वं ॥ स्थौल्यसामर्थ्यसैन्येषुबलं ॥ अशुभभवस्येतिपाठेभवउदयः ॥ ४ ॥ हेदेविसुकृतिनांपुण्यवतांभवनेषुगेहेषुयाश्रीःसंपत्तिरभूदस्तिभविष्यतिस्वयं
तांत्वांनताःप्रणतावयंस्म ॥ अतःत्वंसुकृत्यात्मकंविश्वंश्रीःसतीपरिपालय ॥ हेदेविपापात्मनांभवनेषुयाऽलक्ष्मीःअभूदस्तिभविष्यति स्वयंतांत्वांनताः
प्रणताःवयं ॥ अतस्त्वंपापात्मकंविश्वंअलक्ष्मीःसतीपरिपालय ॥ हेदेविकृतधियांज्ञानिनांहृदयेषुयाबुद्धिःअभूदस्तिभविष्यतिस्वयंतांत्वांनताःप्रणतावयं अ
तस्त्वंकृतध्यात्मकंविश्वंबुद्धिःसतीपरिपालय ॥ हेदेविसतांसज्जनानांहृदयेषुयाश्रद्धासत्कर्मनिष्ठाऽभूदस्तिभविष्यतिस्वयंतांत्वांनतावयं अतःत्वंसदात्मकं
विश्वंश्रद्धासतीपरिपालय ॥ हेदेवित्वंकुलजनप्रभवस्यहृदयेयालज्जाभूदस्तिभविष्यतितांत्वांनतावयं ॥ अतःत्वंसत्कुलाचारसंरक्षणंलज्जालज्जासतीसत्कु
लजनप्रभात्मकंविश्वंपरिपालय ॥ स्मशब्दःपादपूरणे ॥ स्वयमव्ययं ॥ सुष्ठुअयःशुभावहोविधिर्यस्मिन्कर्मणिनमनेपरिपालनेवातत् ॥ ५ ॥ ॥६॥

असुराश्चदेवाश्च असुरदेवाःशाश्वतिकविरोधविवक्षायांस्वसुरदेवंतेषांगणाआदयोयेषांतेमनुष्यादीनांतेतथोक्ताः ॥ तेष्वुअजाद्यदंतमित्यसुरशब्दस्यपूर्वप्रयो
गः ॥ अजाद्यदंतत्वादभ्यर्हितत्वाच्चअमरदैत्यगणादिकेष्विति तुपाठः सभ्यः॥ हेदेविसर्वेष्वसुरादिगणेषुतवाद्भुतंरूपमचिंत्यंमनसापिचिंतयितुंस्मर्तुमप्यश
क्यंएतत्तवमनोहरंरूपंवाचाकिंवर्णयाम ॥ वर्णवर्णक्रियायांचुरादिलोडंतं ॥ यन्मनसापिस्मर्तुमशक्यंतद्वाचाकिंवर्णयितुंशक्यंस्यादितिभावः ॥ हेदेवितवभू
र्यधिकंअसुरक्षयकारिअतिवीर्यंचकिंवाचावर्णयामयन्मनसाप्यचिंत्यंस्यात् ॥ हेदेविसर्वेष्वसुरदेवगणादिकेष्वाहवेषुसंग्रामेषुतवाद्भुतानिचरितानिवीरकर्मा
णिकिंवर्णयामवाचायानिमनसापिस्मर्तुमशक्यानि ॥ ६ ॥ हेदेवित्वंत्रिगुणापित्रयोगुणायस्यांसासत्त्वंरजस्तमइतित्रयोगुणाः ॥ सत्त्वगुणात्वंवैष्णवीशक्तिः
सतीजगंतिरक्षसि रजोगुणात्वंब्राह्मीशक्तिःसतीसृजसि तमोगुणारौद्रीशक्तिःसतीसंहरसिअतःसर्जनीयसंरक्षणीयसंहरणीयानिजगंतिस्वर्गभूपातालाख्या
नियेषांत्वंहेतुरसि ॥ हेदेवित्वंहरिहरादिभिरपिदेवैःतत्त्वतोनज्ञायसेमायारूपत्वात् ॥ हेदेवित्वंअपाराअनवधिरनंता ॥ त्वंसर्वाश्रयासर्वआश्रयोयस्याः

किंवर्णयामतवरूपमचिंत्यमेतत्किंचातिवीर्यमसुरक्षयकारिभूरि॥ किंचाहवेषुचरितानितवाद्भुतानिसर्वेषुदेव्यसुरदे
वगणादिकेषु ॥ ६ ॥ हेतुः समस्तजगतांत्रिगुणापिदेवैर्नज्ञायसेहरिहरादिभिरप्यपारा ॥ सर्वाश्रयाखिलमिदंजग
दंशभूतमव्याकृताहिपरमाप्रकृतिस्त्वमाद्या ॥ ७ ॥

सा ॥ आश्रीयतेआश्रयासर्वस्याश्रयासर्वाश्रया ॥ हेदेवीदमखिलंजगत्तवैवांश
भूतंमायामयत्वात् ॥ जगतःअंशरूपेणनिष्पन्नंअंशत्वंभूतंप्रापदितिवांशभूतं ॥ त्वंअव्याकृताकेनापिनव्याकृतासिपदेनवाक्येनवा ॥ यतोवाचोनिवर्त्तंते
अप्राप्यमनसासहेतिश्रुतेः ॥ त्वंचविद्यात्वेनपरब्रह्मतत्त्वमेव ॥यद्वा॥ हेदेवित्वंअव्याकृतासिनकेनापिप्रकाशितासि॥परप्रकाश्यत्वानभ्युपगमाद्ब्रह्मस्वरूप
स्यस्वयंप्रकाशत्वाभ्युपगमाच्च ॥ त्वंचपरब्रह्मतत्त्वमेवस्वयंप्रकाशमनतिशयानंदचिद्रूपमसीत्यर्थः ॥ यद्वा ॥ अव्याकृताऽव्याहताकेनापिनाहिंसितासि ॥
 ॥करोतिकुरुतेदेदेसंपद्यतेक्रमादिति ॥
कृञ्हिंसायांस्वादिः ॥ त्वमेवतुयुद्धेऽहितान्व्याकृणोषिव्याहिंसि ॥ यदाहुः ॥ हिंसाकरण[illegible]
अव्याकृताहिपरमेतिपाठेतुहियस्मात् ॥ हेदेवित्वंपरमापराउत्कृष्टामालक्ष्मीःततःअःविष्णुःतेनव्याकृताउरसिस्थापितालोकेषुवा ॥ यद्वा ॥ हेदेविहियस्मा

अव्याकृताहिपरमेतिपाठेतुह्रियस्मात् ॥ हेदेविस्वंपरमापराउत्कृष्टामालक्ष्मीःततःअःविष्णुःतेनव्याकृताउरसिस्थापिताभिकुपा ॥ ...

त्वरोमकूपेपुनिजरश्मीन्दिवाकरःददौअतःत्वंअव्याकृतासिअविनासूर्येणआसमंतात्कृताते जोभिर्निर्मितासि ॥ अतएवत्वंपरमापराश्रेष्ठामातेजोऽक्षमीः॥अयमःशैलमेघार्काः ॥यद्वा॥ ह्रियतः त्वंजगतामाद्यामूलभूता ॥ अतःसृष्टेःप्राक्केवलैवेत्यव्याकृतासत्त्वरजस्तमोगुणानुदयात्तेदप्रत्ययानुदयात्सत्वा दिनाअपृथक्कृतासांख्यदर्शनप्रसिद्धापरमाप्रकृतिःप्रधानाख्यासि ॥ इयंदेवीसांख्यमतेप्रकृतिराख्यातावेदांतिनस्तुतामनिर्वचनीयामात्ममायामनादिमविद्यामाहुः ॥ शाब्दिकास्तांवस्तुतत्त्वावसितिसिद्धिभेदामाहुः ॥ शैवास्तांशिवशक्तिसंसक्तिमाहुः ॥ वैष्णवाःविष्णुमायांतामाहुः ॥ शाक्तास्तुतांमहामायामनादिमाहुः ॥ पौराणिकाःतांदेवीमाहुः ॥ ७ ॥ सुरऐश्वर्ये ॥ सुरंतिसुराःसुराणांभावःसुरतासास्तियेषांतेसुरताःइंद्रादयः ॥ मत्वर्थेऽर्शआदित्वादच् ॥ हेदेविसावैप्रसिद्धा स्वाहात्वमेवासियस्याःसमुदीरणेनसकलेषुमखेषुयज्ञेषुसमस्तसुरताःयज्ञभुजःतृप्तिंप्रयांति ॥ समस्ताश्चतेसुरताश्च समस्तविबुधाइतियावत् ॥

यस्याः समस्तसुरताः समुदीरणेनतृप्तिंप्रयांतिसकलेषुमखेषुदेवी ॥ स्वाहासिवैपितृगणस्यचतृप्तिहेतुरुच्चार्यसेत्वमतएवजनैः स्वधाच ॥ ८ ॥ यामुक्तिहेतुरविचिंत्यमहाव्रतात्वमभ्यस्यसेसुनियतेंद्रियसत्त्वसारैः ॥ मोक्षार्थिभिर्मुनिभिरस्तसमस्तदोषैर्विद्यासिसाभगवतीपरमाहिदेवि ॥ ९ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

किंचवैप्रसिद्धास्वाहाचत्वमेवासिअतएवखलुपितृयज्ञेपुजनैःश्राद्धकृद्भिःपुरुषैःपितृगणस्यतृप्तिहेतुः ॥ स्वधेत्येवंरूपंमंत्रात्मासतीत्वमेवोच्चार्यसेकथ्यसे ॥ दैवेश्राद्धेभवेत्स्वाहापित्र्येश्राद्धेस्वधोच्यते ॥ स्वाहादेवहविर्दानेश्रौषड्वौषट्वषट्स्वधेत्यभिधानेतुविभागोनाश्रितः ॥ ८ ॥ हेदेविहिनिश्चयेनयामुक्तिहेतुःअचिंत्यमहाव्रतापरमावेदांतोद्भवब्रह्मतत्त्वावगतिरूपसाक्षात्काररलक्षणाविद्यासिभगवतीसुनियतेंद्रियतत्त्वसारैर्मोक्षार्थिभिर्मुनिभिरस्तसमस्तदोषैरभ्यस्यसे पुनःपुनरावर्त्यसेशिक्ष्यसेइत्यन्वयः ॥ मुक्तिरमृतंकैवल्यं । ज्ञानादेवतुकैवल्यमित्यभ्युपगमात् ॥ मुक्तिहेतुर्विद्याअविचिंत्याचिंतुयितुमशक्या ॥ दुस्तराणिमहांतिव्रतानिउपवासादीनियस्यांसाचिंत्यमहाव्रताअभ्यस्यसे ॥ असुक्षेपणेऽभिपूर्वःकर्मणिलटःथासःसे ॥ सुष्ठुनियतानिविषयेभ्योव्यावर्तितानींद्रियाणियैःतेचतेतत्त्वसाराश्चतत्त्वंतत्त्वज्ञानंसारंनान्यंयेषांतेतत्त्वसाराः ॥ मन्यंतेमुनयःतैः मोक्षमर्थयंतेमोक्षार्थिनःअस्तःनष्टःसमस्तदोषःकामादिरूपोयै

षांतेऽस्तसमस्तदोषाःतैः विद्यतेज्ञायंतेनयाविद्याभगवतीसर्वैश्वर्यसंपन्नापरमाउत्कृष्टा ॥ ९ ॥ हेदेविभगवतीऐश्वर्यादिसंपन्नाशब्दात्मिकावर्णपदवाक्यरू
पवाणीस्वरूपा ॥ सुविमलर्ग्यजुषांउद्गीथरम्यपदपाठवतांसाम्नांचनिधानंसर्वजगतांआर्तिहंत्रीपरमाउत्तमाचतुर्वर्गदर्शिनीवार्त्तावृत्तांतरूपात्रय्यसि वेदा
नांत्रयीभवसीत्यन्वयः ॥ अथवाभगवतीत्वंसर्वजगतांभवभावनायसंसृत्युत्पादनायपरंनिधानमाश्रयः स्थानमसि ॥ त्वंआर्तिहंत्र्यसि ॥ त्वंवार्तासिकृ
षिगोरक्षादिवृत्तिरसि ॥ त्वंशब्दात्मिकानादरूपासि ॥ यद्वा ॥ वर्णपदवाक्यरूपासिगद्यपद्यात्मिकासि ॥ हेदेवि त्वं सुविमलानिऋग्भिःसहितानियजूंषि
तेषां ॥ ऋचःऋग्वेदाःयजूंषियजुर्वेदाः तेषांसाम्नांसामवेदानांचत्रय्यसीत्यन्वयः ॥ वेदशाखानांबाहुल्याद्बहुवचनं ॥ उद्गीथउद्गीतंअतएवरम्यपदपाठवतां
उद्गीथरम्याणिपदानितैःकृत्वापाठवतां अन्यथापदानांपाठःपदपाठःउद्गीथेनरम्यःपदपाठोयेषांतानिउद्गीथरम्यपदपाठानिसामानीतिस्यात् ॥उद्गीथःप्रणव
इतिक्षीरतरंगिणीकारोव्याख्यत् ॥ उद्गीथःसामवेदःइत्यौणादिवृत्तिकारः ॥ प्रणवपक्षेउद्गीथरम्यताऋग्यजुषाणामप्यस्ति ॥ यद्वा ॥ उद्गीथउद्गीतंसाम्निप्र

शब्दात्मिकासुविमलर्ग्यजुषांनिधानमुद्गीथरम्यपदपाठवतांचसाम्नां॥ देवीत्रयीभगवतीभवभावनायवार्त्तासिसर्व
जगतांपरमार्त्तिहंत्री ॥१०॥ मेधासिदेविविदिताखिलशास्त्रसारादुर्गासिदुर्गभवसागरनौरसंगा ॥ श्रीःकैटभारिहृ
दयैककृताधिवासागौरीत्वमेवशशिमौलिकृतप्रतिष्ठा ॥ ११ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

सिद्धं वार्त्तावृत्तौजनश्रुतौ ॥ वृत्तिःकुसीदपाशुपाल्यवाणिज्याख्या ॥ जनश्रुतिर्वृत्तांतः। स्त्रियामृक्सामयजुषीइतिवेदास्त्रयस्त्रयी॥ऋचःयजूंषिचऋग्यजुषा
णि अचतुरादिनासमासांतः ॥ इहतुसमासांतविध्यनित्यत्वमाश्रितं॥सुविमलानिऋग्यजूंषियेषां ॥यद्वा॥ समासांतरमुक्तमेव॥भवभावनाय भवःशिवःपर
मात्मायस्यभावनंध्यानंतस्मैप्रवृत्तात्रयीत्वमेवासीत्यर्थः॥ उग्रेजन्मनिकल्याणेप्राप्तौसंसृतिसत्तयोःभवः आर्त्तिहंत्रीति जनिकर्तुःप्रकृतिरितिनिर्देशात्समास
सिद्धिः ॥ आर्तिःपीडाधनुःकोट्योः॥आङ्पूर्वताक्वचित् ॥१०॥हेदेवि त्वं मेधासि अतएवत्वंविदिताखिलशास्त्रासि ॥ यद्वा ॥ हेदेवित्वंविदिताखिलशास्त्रसा
रामेधासि ॥ धीर्धारणावतीमेधा॥ विदितास्त्वखिलानिशास्त्राणिसाराणिचतुर्वर्गतत्त्वपराणिन्यायस्यानिययामेधयासात्वमेवासि ॥ प्रवृत्तिर्वानिवृत्तिर्वानित्येन ॥१५४॥
कृतकेनवा ॥ पुंसयिनोपदिश्येतत्तच्छास्त्रमभिधीयते ॥ हेदेवित्वमसंगासंत्यक्ताखिलबंधहेतुः अप्रतिबंधाऽनिवारितगतिः॥ दुर्गादुःप्रापा दुःखेनगम्यमाना

कृतकेनवा ॥ पुंसायनापादेश्यततच्छाद्मभिधीयते ॥

दुर्गंभयसागरनौरसि दुर्गोदुस्तरोभयःसंसारःसागरइवतस्मनौःतरणिरसि ॥ यद्वा ॥ दुर्गंदुस्तरंभयंयस्मिन्स्तिदुर्गभवसा नयिवतेगरोविषंदुःखं
दुर्गा ॥ दुर्गंभयसागरनौरसि दुर्गोदुस्तरोभयःसंसारःसागरइवतस्मनौःतरणिरसि ॥ यद्वा ॥ त्वंदुर्गेदुर्गमेदुःप्रापेभवेशंभौपरब्रह्मभूतत्वेसागरेसामृतेविषयेअसंगाराग
यत्रसाअगरा अगराचासौनौश्चेतिअगरनौः दुर्गभवसाचासौअगरनौश्च ॥ यद्वा ॥ हेदेवित्वंकैटभारिहृदयैककृताधिवासाश्रीरसि विष्णुवक्षस्थलनिवासिनी
दिरहितादुर्गादुःप्रापानौरासि ॥ नौरिवनौर्देवीब्रह्मप्राप्तिसाधनविद्यारूपेत्यर्थः ॥ हेदेवित्वमेवशशिमौलिकृतप्रतिष्ठागौरीउमासि ॥ शशीचंद्रःमौलौकिरीटेयस्यसशंभुःतेनकृताप्रतिष्ठाऽवस्थितिरर्द्धशरीरभाक्त्वेनय
लक्ष्मीःत्वमेवासि ॥ हेदेवित्वमेवशशिमौलिकृतप्रतिष्ठागौरीउमासि ॥ शशीचंद्रःमौलौकिरीटेयस्यसशंभुःतेनकृताप्रतिष्ठाऽवस्थितिरर्द्धशरीरभाक्त्वेनय
स्याःसा ॥ चूडाकिरीटंकेशाश्चसंयतामौलयस्त्रयः ॥ ११ ॥ ईषत्सहासंमंदस्मितोपेतंरुचिरंपरिपूर्णचंद्रबिंबानुकारिपूर्णेंदुबिंबोपमंकनकेषुउत्तमंयत्कनकंत
स्येवकांतिःशोभायस्यतत् अतएवकांतंमनोहरं एवंभूतंतववक्त्रकमलंजगन्मोहनंजयति तथापितद्विलोक्यसहसाऽतर्कितंआत्तरुषाप्राप्तकोपेनमहिषासुरे
णप्रहृतंअत्यद्भुतमेतत् ॥ अहोईदृशंजगन्मोहंजगत्संजीवनंवक्त्रंविलोक्यपुमानानंदमाप्नुयात्तत्कथंमहासुरःसंजातकोपःप्राहार्षीदितिभावः॥अतर्कितेतुस

ईषत्सहासममलंपरिपूर्णचंद्रबिंबानुकारिकनकोत्तमकांतिकांतं ॥ अत्यद्भुतंप्रहृतमात्तरुषातथापिवक्त्रंविलोक्यसह
सामहिषासुरेण ॥ १२ ॥ दृष्ट्वातुदेविकुपितंभृकुटीकरालमुद्यच्छशांकसदृशछवियन्नसद्यः ॥ प्राणान्मुमोचमहिषस्तद
तीवचित्रंकैर्जीव्यतेहिकुपितांतकदर्शनेन ॥ १३ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

हसाऽव्ययं ॥ सहसाबलेनवा ॥ सहोबलंसहामार्गः ॥ सहतेसहः ॥ अनव्ययत्वेसहसाकृतमित्योजःसहोंभस्तमसस्तृतीयायाइत्यौपपदिकमलुग्विधानंचा
वगमकं ॥ अद्भुतं अदिभुवोडुतच् ॥ अदित्याश्चर्येऽव्ययं ॥ आत्तारुट्क्रुधयेनसतेन ॥ १२ ॥ हेदेविकुपितंक्रोधाविष्टंभृकुटीकरालं भृकुट्याकरालंविषमंभ
यंकरंअतएवक्रोधताम्रंउद्यच्छशांकसदृशच्छवि उद्यन्उदयंकुर्वन् शशांकश्चंद्रःआरक्तःपूर्णश्चतेनसदृशीछविःप्रभायस्यतत्॥ तदीयंसंग्रामोन्मुखंदृष्ट्वातुदृष्ट्वै
वमहिषासुरःसद्यःसपदिदर्शनक्षणएवप्राणान्नमुमोचनतत्याजेतियत्तदतीवचित्रं ॥युक्तोयमर्थः॥ हिनिश्चयेन ॥ कुपितांतकदर्शनेन कुपितकृतांतदर्शनेन
कैःजंतुभिःजीव्यतेनकैश्चिदपि॥जीवप्राणधारणे अकर्मकत्वाद्भावेलटियगात्मनेपदप्रथमपुरुषैकवचनमेव भावस्यैकत्वात् त्प्राणधारणंप्रकृतावंतर्भूतंइति
जीवतेदेवदत्तइतिप्रयोगेपृथक्प्राणपदंकर्मवाचिनःप्रयुज्यते अनुच्यमानेपितस्मिन्प्राणान्धारयतीतिगम्यमानत्वादतश्चजीवतिरकर्मकः ॥ भ्रुवौकुटीवभ्रु

बलवत्सुष्ठुकिमुतस्वत्यतीवचनिर्भरे ॥ कराकुटी ॥ इकोन्हस्वोऽन्योगालवस्योत्तरपदिकंन्हस्वत्वंअत्वंचवा ॥ तेनभ्रुकुटीवभ्रुकुटी ॥ करालंकुटिलं ॥ बलवत्सुष्ठुकिमुतस्वत्यतीवचनिर्भरे ॥ करा
कुटी ॥ इकोन्हस्वोऽन्योगालवस्योत्तरपदिकंन्हस्वत्वंअत्वंचवा ॥ तेनभ्रुकुटीवभ्रुकुटी ॥ करालंकुटिलं ॥ हेदेविभवतीजगतांभवायसम्पदुद्भवायस
लोदंतुरेतुंगे ॥ कृणोतिहिनस्तिकरालं ॥ १३ ॥ हेदेवित्वंप्रसीदप्रसन्नाभव ॥ परमापराउत्कृष्टामालक्ष्मीरसि ॥ हेदेविभवतीजगतांभवायसम्पदुद्भवायस
द्यःसपादिभवति ॥ भवतीत्वंकोपवती अप्रसन्नास्तितर्हिसद्यःजगतांकुलानिवंशान्समूहान्वाविनाशयति ॥ इहभगवतीतिभवशब्दप्रयोगे युष्मदस्मच्छ
ब्दान्यत्वेनशेषेप्रथमःपुरुषःविनाशयतीत्ययं ॥ वंशेवृन्देगृहेकुलं ॥ उक्तमर्थंप्रकृतेनदेवीचरितेनयोजयतिविज्ञातमित्यर्द्धेन अधुनैवविज्ञातंविदितमस्माभिः
एतत्किंयत्त्वंआइतंएतंयोद्धुमागतं ॥ सुविपुलंसुष्ठुबहुलंमहिषासुरस्यबलंसैन्यंअस्तंविनाशंनीतंप्रापितंइत्येतत् ॥ प्रसादपरमेतिपाठेप्रसादेनप्रसन्नत्वेन
परमाउत्कृष्टाचेत्तर्हिलोकानांभवायभूतयेसंपदुदयायभवति ॥ अस्तमदर्शनेअस्तमितिमकारांतमव्ययमनुपलब्धेर्थेवर्त्तते ॥असुक्षेपणइत्यतोनपुंसकेभावे
क्तेतुअस्तंप्रेरणंदूती (री) करणमन्यत्रक्षेपंनीतमित्यर्थः ॥ विनाशनीतमित्यर्थस्तुनस्यात् ॥ अस्तमित्यव्ययत्वेत्विष्टसिद्धिः ॥ १४ ॥ हेदेविभवतीसदाऽभ्यु

देविप्रसीदपरमाभवतीभवायसद्योविनाशयतिकोपवतीकुलानि ॥ विज्ञातमेतदधुनैवयदस्तमेतन्नीतंबलंसुविपुलं महिषासुरस्य ॥ १४ ॥ तेसंमताजनपदेषुधनानितेषांतेषांयशांसिनचसीदतिबंधुवर्गः ॥ धन्यास्तएवनिभृतात्मज भृत्यदारायेषांसदाभ्युदयदाभवती प्रसन्ना ॥ १५ ॥ धर्म्याणिदेविसकलानिसदैवकर्माण्यत्याहृतः प्रतिदिनंसुकृती करोति ॥स्वर्गंप्रयातिचततोभवतीप्रसादाल्लोकद्वयेपिफलदाननुदेवितेन॥ १६॥

दयासतीयेषांप्रसन्नास्तितेएवलोकाज
नपदेषुजीवत्सुदेशेषुसंमताःलब्धप्रतिष्ठाःस्युःतेषामेवधनानिस्युःतेषामेवयशांसिसत्कीर्त्तयःस्युः॥ तेषांबंधुवर्गश्चनसीदति॥चकाराच्चतुष्पात्प्रभृतिश्चनसीद
ति॥तएवधन्याःधनेषुसाधवः ॥ यद्वा ॥ धनानिलब्धारःप्राप्तारःधन्याः॥ धनगणंलब्धेतिसूत्रेणयत्प्रत्ययः ॥ सुकृतीपुण्यवान्धन्यः॥हेदेवियेषांभवतीप्रसन्ना
स्तितएवनिभृताःविनीताःशिक्षितकुलाचाराअचपलाःआत्मजाःसुताःभृत्याःअनुचराःदाराःकुलस्त्रियश्चयेषांते ॥ निभृतविनीतप्रश्रिताःसमाः ॥ १५ ॥
हेदेविभवतीप्रसादाद्भवत्याःप्रसादात्संभावितःसुकृतीपुण्यवान्जनःप्रतिदिनंसदैवअत्याहृतःअतिशयादृतःसन्सकलानिसमस्तानिस्वशाखोक्तान्यतएव
धर्म्याणिधर्मेणप्राप्यणिधर्मादनपेतानियथायथंश्रौतानिस्मार्त्तानिचकरोति ॥ज्योतिष्टोमादीनिहिस्वर्गकामःकरोतिततश्चसस्वर्गंप्रयातितेनहेतुना हेदेविलोक

धर्म्याणि धर्मेण प्राप्यणि धर्मादनपेतानि यथायथं श्रौतानि स्मार्तानि च करोति ॥ज्योतिष्टोमादी॥ निहस्वर्गकाम...

द्येयपि भुवि दिव्य पित्र्यमेव फलददासि ॥ ननु दर्शदंदृस्थमेव ॥ प्रश्नाय धारणानुज्ञानुनयामंत्रणेननु ॥ नीयमोधर्मेति धर्मेण प्राप्यानां स्वर्गदत्त स्वयः ॥ यद्वा ॥ धर्मेव
ध्यर्थन्यायादनपेतेयत् ॥ अत्याहतीसादरार्चितौ॥ ननु च भवती प्रसादादित्यत्र सर्वनाम्नो वृत्तिमात्रे पूर्वपदस्य पुंवद्भावो भवतीति भवत्प्रसादादिति स्यात्तत्राह ॥
पुंवदिति योगविभागसाध्यमिदं पुंवत्वं क्वचिदेव योगविभागादिष्टसिद्धिः॥ततश्चैकोहं भवतीसुतक्षयकरो मातः किंयंतोरयइतिवत्पुंवद्भावाभावः क्वचिदस्त्येव ॥
पुंवदिति योगविभागसाध्यमिदं पुंवत्वं क्वचिदेव योगविभागादिष्टसिद्धिः॥ततश्चैकोहं भवतीसुतक्षयकरोमातः किंयंतोरयइतिवत्पुंवद्भावाभावः क्वचिदस्त्येव ॥
भवतीति तुच्छित्वा प्रसादात्प्रसन्नत्वाद्भवती लोकद्वयेपि फलदास्ति इति पुंवत्वशंकानिरासपरव्याख्यानेभवतीसुतक्षयकर इतिप्रयोगः कदर्थितः स्यात् ॥ १६॥
हेदुर्गेभीतस्याशेषजंतोः सर्वस्यापि प्राणिनः स्वांतेन स्मृता सती त्वं भीतिं हरसि ॥ हेदुर्गेत्वं स्वस्थैरभीतैस्तु जंतुभिः स्मृता सती अतीवशुभां मतिं चतुर्वर्गफलसाव
नभूतां बुद्धिं ददासि ॥ त्वन्मंत्रत्वद्ध्यानत्वद्भजनपरां मतिं वा ददासि॥ तदित्थं हेदारिद्र्यदुःखभयहारिणि सर्वोपकारकरणाय सर्वोपकारान् कर्त्तुं सदा आर्द्रचित्ता
कृपार्द्रहृदया परा देवता त्वदन्या कास्तु न कापि॥ अन्यादितो भयं हर्त्तुं मतिं दातुमनुत्तमां "देवि त्वदपरा कास्तु सर्वोपकृतिकारिणी ॥ दुःखेन गंतुं शक्यते स्यां दुर्गा सु

दुर्गेस्मृताहरसिभीतिमशेषजंतोः स्वस्थैः स्मृतामतिमतीवशुभां ददासि ॥ दारिद्र्यदुःखभयहारिणि कात्वदन्या सर्वो
पकारकरणाय सदार्द्रचित्ता ॥ १७ ॥ एभिर्हतैर्जगदुपैतु सुखं तथैते कुर्वंतु नाम नरकाय चिराय पापं ॥ संग्राममृत्युम
धिगम्य दिवं प्रयांतु मत्वेति नूनमहितान्विनिहंसि देवि ॥ १८ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

दुरोरधिकरणे चेतिडः ॥ बलवत्सुष्ठुकिमुतस्वत्यतीव च निर्भरे ॥ स्वस्थैः स्वर्गस्थैर्देवैः स्मृतेति वा दरिद्रा दुर्गतौ ॥ दरिद्राति दुर्गच्छति निर्द्धनी भवतीति दरिद्रः ॥द्र
रिद्रस्य कर्म दारिद्र्यं तस्य दुःखं दारिद्र्यदुःखं तस्माद्भयं हरतीति तच्छीला तस्याः संबुद्धिः हेदारिद्र्यदुःखभयहारिणि सर्वेषु भक्तेषु अभक्तेषु उदासीनेषु च उपकाराणां
करणं विधानं तस्मै॥ १७ ॥यद्येषा देवी सर्वोपकारकरणाय दयार्द्रचित्ता स्यात्किमिति हि दैत्यान्निहंतीति तत्रोत्तरमाह उपैतु लोडंतः पाठः ॥ नांबइति पाठे नअंबइ
तिच्छेदः हेअंब हे सर्वजननि त्वं सर्वोपकाराय सदाकृपार्द्रचित्तासीतियत्तत्तथैव नान्यथा ॥ तथा हि ॥ एभिरहितैर्महिषासुरादिभिर्हतैः रणे त्वद्धतैः जगत् लोकः
सुखं उपैतु पीडकाभावात्सुखं प्राप्नोतु॥तथा एते अहिता लोकत्रयद्रुहो महिषासुरादयः चिराय नरकाय नरकं गंतुं पापं न कुर्वंतु किंतु संग्रामे मृत्युं मरणमधिगम्य प्रा
प्य दिवं स्वर्गं प्रयांतु इति मत्वा विचिंत्यानुग्रहबुद्ध्या एतान्दैत्यान् विनिहंसि न्यवधीः ॥ ततोन्यानपि दैत्यान्विनिहनिष्यसि ॥ सिप् वर्त्तमानसामीप्ये वर्त्तमानव

ह्वेतिलट् ॥ नूनमवश्यं ॥ नूनमवश्यंनिश्चयेद्वयं ॥ चिरायचिररात्रायचिरस्याद्याश्चिरार्थकाःअव्ययाख्याः ॥ अंबेतिअंबार्थनद्योर्ह्रस्वः॥ नामेत्यत्रपाठे न आम
नरकायकुष्ठादिमहाव्याधिप्रधाननरकायपापंनकुर्वीत्वित्यर्थः ॥ अथवानामप्रकाश्यसंभाव्यक्रोधोपगमकुत्सने ॥ एभिरसुरैर्ईदृशैर्जगत्सुखमुपैतुतथैतेऽसुराः
नरकायकुष्ठादिमहाव्याधिप्रधाननरकायपापंनकुर्वंत्वित्यर्थः ॥ १८ ॥ हेदेविभवतीसर्वासुरान्सर्वेषामपिअसून्प्राणान्रांति गृह्णंतितान्असु
यद्यपिपापंकृतवंतःकुर्वंतुनामचिरायचिरकालंतथावधेनोद्धरणीयाइत्यर्थः ॥ अथापिहिहेदेवित्वमरिषुशत्रुषुशस्त्रमायुधंप्रहिणोषिप्रयुंक्षेइतियत्तत्रतवा
रान्दृष्ट्यैवक्रूरदृष्ट्यैवभस्मभस्मीभूतान्किंनप्रकरोति किंतुसामर्थ्यतःकरोत्येव ॥ अथापिहिहेदेवित्वमरिषुशत्रुषुशस्त्रमायुधंप्रहिणोषिप्रयुंक्षेइतियत्तत्रतवा
भिप्रायोन्यएवहिनिश्चयेनरिपवोपिशत्रवोपिशस्त्रपूताःशस्त्रहताःकृतप्रायश्चिताइवशमितपापफलाःसंतोलोकान्स्वर्गादीन्प्रयांत्विति ॥ तदित्थं॥हेदेवितवते
ष्वहितेष्वपिसाध्वीमतिरनुग्रहबुद्धिर्भवतिकिंपुनःसाधुषुस्वधर्मनिरतेषुसाध्वीतवमतिर्भवतीतिकिंब्रूमइतिभावः ॥भवतीशब्दप्रयोगेप्रकरोतीतिप्रथमपुरुषः
भस्मत्वस्यविधेयत्वादेकत्वेपिनविरोधो वेदाःप्रमाणमितिवत् ॥ प्रहिणोतीति हिगतौ ॥ स्वादिभ्यश्नुः हिनुमीनाइतिणत्वं ॥ लोकस्तुभुवनेजने ॥ साध्वी

दृष्ट्यैवकिंनभवतीप्रकारोतिभस्मसर्वासुरानरिषुयत्प्रहिणोषिशस्त्रं ॥ लोकान्प्रयांतुरिपवोपिहिशस्त्रपूताइत्थंमतिर्भ
वतितेष्वहितेषुसाध्वी ॥१९॥ खड्गप्रभानिकरविस्फुरणैस्तथोग्रैःशूलाग्रकांतिनिवहेनदृशोसुराणां ॥ यन्नागताविल
यमंशुमदिंदुखंडयोग्याननंतवविलोकयतांतदेतत् ॥२०॥ वोतोगुणवचनान्ङीप् ॥१९॥ हेदेविरणेतवउग्रैःखड्गप्रभानिकरैर्विस्फुरणैः

तथाउग्रेणशूलाग्रकांतिनिवहेनवाअसुराणांदृष्ट्यःविलयंविनाशंनागताःनअगमन्इतियत्तदेतदन्यदेवास्तिकारणंकिं ॥ अंशुमदिंदुखंडयोगिआननंसुधांशुखं
डयुक्तंतववक्त्रंविलोकयतांइतिहेतुगर्भविशेषणमसुराणां ॥ यद्यमीअसुरारणेदेव्याअमृतांशुखंडयुक्तमाननंनविलोकयेयुःतर्हिउग्रैःखड्गप्रभानिकरविस्फुरणैःशू
लाग्रकांतिनिवहेनचविलयंगतदृशःसंपद्येरन्निितिभावः ॥ अत्रक्रियातिपत्तिर्वर्त्तते यथा॥हेदेवियद्यसुराः तवामृतांशुखंडयुक्तंमुखंव्यलोकयिष्यन्तर्हिउग्रैःखड्ग
प्रभानिकरविस्फुरणैःशूलाग्रकांतिनिवहेनचविलीनदृशःसमपत्स्यंत॥ नचतदेतत्समपत्स्यंत ॥ यद्यस्मान्मुखंव्यलोकयिष्यन्तस्मादसुराविलीनदृशोनसमप
त्स्यंतेति ॥ खड्गस्यप्रभाःतासांनिकरःस्तोमः तस्यविस्फुरणानि तैः ॥ शूलस्याग्राणि तेषांकांतयःतासांनिवहःसमूहः तेन ॥ अंशवः
किरणाः ॥ इंदुरमृतमयूखःतस्यखंडःशकलःतेनयोगःसंबंधःतद्वत् ॥ अंशुमदिंदुखंडेनयोक्तुमर्हैयोग्यंआननंइत्यपिशब्दः सवर्णदीर्घः ॥ २० ॥

किरणाः ॥ इंदुरमृतमयूखः तस्यखंडः शकलः तेनयोगः संबंधः तद्वत् ॥ अंशुमांदिंदुखंडेनयोकुमहेयो...

हेदेवितवशीलंसद्वृत्तंकर्तृ दुर्वृत्तवृत्तशमनं दुष्टंवृत्तंयेषांतेदुर्वृत्ताः तेषांशमनंशमयितृनिवारकंवर्त्तते ॥यद्वा॥दुष्टेनवृत्तेनवृत्तंनिष्पन्नंफलंदुर्वृत्तवृत्तंदुष्टफलंनरकफल हेदेवितवशीलंसद्वृत्तंकर्तृ दुर्वृत्तवृत्तशमनं दुष्टंवृत्तंयेषांतेदुर्वृत्ताः तेषांशमनंशमयितृनिवारकंवर्त्तते ॥यद्वा॥ ...मनोहरंरतुल्यमसदृशंअ क्षणंतस्यशमनं तवशीलं॥ तथाहेदेवितवैतत्सर्वसौभाग्यसौंदर्यभाजनंरूपमचिंत्यंमनसापिविचारयितुमशक्यंअविचार्यसत्अन्यैर्मनोहरंरतुल्यमसदृशंअ क्षणंतस्यशमनं तवशीलं॥ तथाहेदेवितवैतत्सर्वसौभाग्यसौंदर्यभाजनंरूपमचिंत्यंमनसापिविचारयितुमशक्यंअविचार्यसत्अन्यैर्मनोहरंरतुल्यमसदृशंअ साधारणमसमानंवर्त्तते ॥ तथाहेदेवितववीर्यंचहृतदेवपराक्रमाणांदैत्यानांहंतृघातकंवर्त्तते ॥ तथाहेदेविइत्थंप्रागुक्तभणित्यात्वयास्वकीयादयावैरिष्वपिप्र कटितैवप्रकाशितैव ॥ वृत्तंपद्ये चरित्रेत्रिष्वतीतेदृढनिस्तले ॥ शीलंस्वभावेसद्वृत्ते ॥ रूपंगुणेस्वभावेच ॥२१॥ हेदेविवरदेभुवनत्रयेपितेतवास्यपराक्रमस्य केनसहउपमाभवतुनकेनापि ॥ निरुपमत्वात्तेपराक्रमस्य ॥ नन्वतुलोपमाभ्यांइतितिंनिषेधात्तृतीयानस्यात् ॥ सहाविवक्षायांतृतीयास्त्येव ॥ सूत्रंतुषष्ठ्यर्थंस हभावाविवक्षार्थंच ॥ हेदेविरूपंचशत्रुभयकारि शत्रूणांभयोत्पादनशीलं ततोन्येषांतुअतिहारिअतिमनोहारितवैवास्तिनत्वन्यस्य॥ त्वदीयचित्तेकृपाचसम

दुर्वृत्तवृत्तशमनंतवदेविशीलंरूपंतथैतदविचिंत्यमतुल्यमन्यैः ॥ वीर्यंचहंतृहृतदेवपराक्रमाणांवैरिष्वपिप्रकटितैवद यात्वयेत्थं ॥२१॥ केनोपमाभवतुतेस्यपराक्रमस्यरूपंचशत्रुभयकार्यतिहारिकुत्र ॥ चित्तेकृपासमरनिष्ठुरताचदृष्टा त्वय्येवदेविवरदेभुवनत्रयेपि ॥ २२ ॥ त्रैलोक्यमेतदखिलंरिपुनाशनेनत्रातंत्वयासमरमूर्द्धनितेपिहत्वा ॥ नोता दिवंरिपुगणाभयमप्यपास्तमस्माकमुन्मदसुरारिभवंनमस्ते ॥ २३ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

रनिष्ठुरताचत्वय्येवदृष्टा नान्यत्रदृष्टेत्यर्थः॥ भवत्वितिलोट् दृष्टेतिनिष्ठा ॥ दृष्ट्वाइतिक्कांतोपपाठः ॥ कृपासमरनिष्ठुरताइतिचप्रथमानतुद्वितीया ॥ समरेनि ष्ठुराया भावः ॥ त्वतलोर्गुणवचनस्यपुंवद्भावः ॥ २२ ॥ हेदेवित्वयाएतत्त्रैलोक्यंरिपुनाशनेनातुलंयथाभवतितथात्रातंरक्षितं ॥ त्रैङ्पालने नुदविदोंदत्राघ्रा ह्रीभ्योन्यतरस्यांइतिवानिष्ठानत्वं ॥ त्वयासमरमूर्द्धनिरिपुगणान्हत्वातेरिपुगणाःदिवंस्वर्गंनीताः ॥ हेदेवित्वयाऽस्माकंदेवानांउन्मदसुरारिभवंभयमप्य पास्तंअपक्षिप्तंदूरीकृतं ॥ हेसर्वजननिनमस्ते॥लोकेखलुहिताःनतिमर्हंति ॥ त्रयोलोकाःत्रैलोक्यंचातुर्वर्ण्यादित्वात्स्वार्थेष्यञ् ॥ अखिलंत्रैलोक्यमितिपाठेपौ नरुक्त्यभियानवियतेखिलंयत्रेतिक्रियाविशेषणं ॥ संभवेव्यभिचारेचस्याद्विशेषणमर्थवत् ॥ रिपूणांनाशनेनसमरस्यमूर्द्धेवमूर्द्धायुद्धाग्रभूमिःतथाचोच्छ्रित मदेभ्यःसुराणामरिभ्योदैत्येभ्यःभवंसभवम् ॥ नमःस्वस्तीतिचतुर्थी ॥ २३ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

हेदेविअंबिकेत्वंशूलेनायुधेनशत्रुभ्योनोस्मान्पाहिरक्ष ॥ पारक्षणे ॥ सेर्ह्यपिच्च ॥ अस्त्रीशूलंरुगायुधं ॥ त्वंघंटायाःस्वनेननःशत्रुतःपापतश्चपाहि ॥ हेदेवित्वं चापज्यानिःस्वनेनचापारोपिताकृष्टमौर्वीजनितनिस्वनेननोस्मान्पाहिपापतःशत्रुभ्यश्चेतिशेषः ॥ २४ ॥ हेदेविईश्वरिईश्वरस्यपत्नि ॥ यद्वा ॥ हेईश्वरिज गद्व्यापिनि ॥ अश्नोतेराशुकर्मणिवरट्चेच्चोपधायाः ॥ हेचंडिकेत्वंआत्मनःशूलस्यायुधस्यभ्रामणेनपरितोभितश्चक्राकारेणपरिवर्त्तनेननोस्मान्प्राच्यांदि शिरक्षशत्रुतः ॥ त्वंप्रतीच्यांपश्चिमायांदिशिआत्मशूलस्यभ्रामणेनरक्ष ॥ त्वंआत्मशूलस्यभ्रामणेनदक्षिणेदिग्विभागे तथाउत्तरस्यांदिशिरक्ष ॥ भ्रमण स्येदंभ्रामणंप्रदक्षिणीकरणंपरितोमंडलीकरणं॥ अन्यथाचलनमात्रंशूलसमेताक्रियास्यात् ॥ अतश्चप्रदक्षिणाकृतिपरिभ्रमणंविवक्षितामितिसूचयितुंप्राच्यां प्रतीच्यांदक्षिणेउत्तरस्यांइत्युक्तं ॥ चकाराद्विदिग्ग्रहणं ॥२५॥ हेदेवित्रैलोक्येत्रिभुलोकेषुतेतवयानिसौम्यानिसुंदराणिप्रसन्नानिरूपाणिविचरंतिविहरंति ॥

शूलेनपाहिनोदेविपाहिखड्गेनचांबिके ॥ घंटास्वनेननः पांहिचापज्यानिःस्वनेनच ॥ २४ ॥ प्राच्यांरक्षप्रतीच्यां चचंडिकेरक्षदक्षिणे ॥ भ्रामणेनात्मशूलस्यउत्तरस्यांतथेश्वरि ॥ २५ ॥ सौम्यानियानिरूपाणित्रैलोक्येविचरंतिते ॥ यानिचात्यंतघोराणितैरक्षास्मांस्तथाभुवं ॥२६॥ खड्गशूलगदादीनियानिचास्त्राणितेंबिके॥ करपल्लवसंगीनितै रस्मान्रक्षसर्वतः ॥ २७ ॥

यानिचात्यंतघोराणिभयंकराणिरूपाणिविचरंति ॥ तैस्तैश्चरूपैरुपलक्षितात्वंतैस्तैःकरणैर्वाऽस्मा न्रक्ष ॥ तथातैरेवद्विविधैरूपैर्भुवंरक्ष ॥ चकारात्पाताललोकंरक्ष ॥ सौम्यंतुसुंदरेसोमदेवते ॥ सोमार्यणि ॥ सौम्यंसुंदरेतूपचारतः ॥ अनुगृह्णातियान्दे वीतेषांसौमीजगन्मयी ॥ नानुगृह्णातियान्देवीतेषांघोराजगन्मयी ॥ २६ ॥ हेदेविखड्गशूलगदादीनियान्यायुधानितैः यानिचास्त्राणिधनुरादीनितैश्च त्वंसर्वतःसमंततः अस्मान्त्वदेकशरणान् रक्ष दुःखतःशत्रुतश्चपालय ॥ हस्तिशुंडांशुवाहाग्रवलिपूकःकरःपुमान् ॥ करोहस्तः अंगुल्यःकरशाखाः करपल्लवाःतैःसंगःतद्वंतिकरपल्लवसंगीनि ॥ करपल्लवकरपल्लवैःतेनसंगःतद्वंतिवा हस्तस्थितानीत्यर्थः ॥ समंततस्तुपरितःसर्वतोविष्वगित्यपि ॥ ख ड्गश्चशूलंचगदाचखड्गशूलगदंसेनांगत्वादेकवत्त्वंतदादिर्येषांतानिधनुरादीनि ॥ २७ ॥

॥७॥ ॥७॥

ङ्गश्शूलंचगदाचखड्गशूलगदसेनांगत्वादेकवत्वंतदादयपातानिधनुरादीनि ॥ २७ ॥

एवमुक्तभणित्याजगतांधात्रीपोषयित्रीदेवासुरैस्स्तुताततोदिव्यैर्दीप्तिभिधैः नंदनोद्भवैःनंदनंस्यस्तनवनंततउद्भवैःकुसुमैः तथादिव्यैःगंधानुलेपनैश्चार्चितापू
जिता ॥ गंधैरनुलेपनानि गंधाःकुंकुमादयः ॥ कुंकुमागरुकस्तूरीकर्पूरंचंदनंतथा ॥ महासुंगधमित्युक्तंनाम्नास्याद्यक्षकर्दमः ॥ अनुलेपनमंगरागः ॥ २८
समस्तैरखिलैःत्रिदशैर्देवैःभक्त्यादिविभवैर्धूपराजैःसुधूपितासुपूजिता ॥ देवीप्रसादसुमुखीसतीतान्प्रणतान्समस्तान्सुरानिंद्रादीन्वाक्यंप्राहउवाच ॥
उपसर्गप्रतिरूपकःप्रशब्दोऽव्ययाख्यः ॥ अहेतिनिपातस्तिङंतप्रतिरूपःकालसामान्यवचनः ॥ शोभनंमुखमस्त्यस्याःसुमुखी ॥ स्वांगाच्चोपसर्जनादसं
योगोपधादितिचातूङीषूचटाप्च ॥ नखमुखात्संज्ञायामितिङीषोनिषेधस्तुसंज्ञायामेव ॥ २९ ॥ हेत्रिदशाःयुष्मत्कृतैरेभिःस्तवैःप्रपूजिताअहंअतिप्री
तास्मि ॥ युष्माभिरस्मत्तःसकाशाद्यदभिवांछितंअभिलषितंवर्त्ततेतद्वस्तुव्रियतांप्रार्थ्यतांअहंददामिदास्यामि ॥ इहप्रीत्याप्रीत्येतिपाठद्वयंयत्तन्मत्तोभिवां

॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ एवंस्तुतासुरैर्दिव्यैः कुसुमैर्नंदनोद्भवैः ॥ अर्चिताजगतांधात्रीतथागंधानुलेपनैः ॥ २८ ॥
भक्त्यासमस्तैस्त्रिदशैर्दिव्यधूपैः सुधूपिता ॥ प्राहप्रसादसुमुखीसमस्तान्प्रणतान्सुरान् ॥ २९ ॥ ॥ देव्युवाच ॥
व्रियतांत्रिदशाःसर्वेयदस्मत्तोभिवांछितं ॥ ददाम्यहमतिप्रीत्यास्तवैरेभिःसुपूजिता ॥ ३० ॥ कर्त्तव्यमपरंयच्चदु
ष्करंतन्नविद्महे ॥ इत्याकर्ण्यवचोदेव्याःप्रत्यूचुस्तेदिवौकसः ॥ ३१ ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ भगवत्याकृतंसर्वंनकिं
चिदवशिष्यते ॥ यदयंनिहतःशत्रुरस्माकंमहिषासुरः ॥ ३२ ॥

छितमितिपाठःसभ्यः ॥ यदस्मत्तोभिवांछितमिति
पाठेअस्मद्देवीभ्यःव्रीयतांअहंददामीतिवचनचातुर्यं ॥ कीदृक्स्यात्बहुत्वेनोपक्रम्यैकत्वेनोपसंहाराद्वाचोयुक्तिरियंयुक्तिमतांउद्वेगंजनयतीत्यर्थः ॥ ३० ॥
हेदेविअपरंयुष्माभिःकर्त्तव्यंसतूदुःसाध्यंयत्तच्चमदग्रेमह्यंनिवेद्यतांज्ञाप्यतांतदप्यपरंमहिषासुरवधापेक्षयाद्वितीयंकार्यंसाधयामिइतिभावः ॥ इतिइत्थंदेव्या
वचः आकर्ण्यश्रुत्वातेसर्वेदिवौकसःइंद्रादयःप्रत्यूचुःप्रतिवाक्यमुक्तवंतः दिविओकोनिवासोयेषांतेदिवौकसः ॥ पृषोदरादित्वात्साधुः ॥ ३१ ॥ हेदेवियं
यस्मात्त्वयाअस्माकंशत्रुरयंमहिषासुरोनामनिहतः अतःत्वयासर्वमस्माकंप्रयोजनंकृतमेव ॥ नकिंचिदवशिष्यते ॥ नकिंश्चिदपिशत्रुरवशिष्टः ॥ ३२ ॥

हेमहेश्वरिदेवियदिपक्षांतरेत्वयाऽस्माकंत्वदनुग्रहजीविनांबरः देयोनुमतःस्यात्तर्हिवरःप्रार्थ्यतेऽस्माभिःकोसौ हेदेवित्वंपरमापत्सुअस्माभिःत्वदेकशरणैः संस्मृतासंस्मृतासतीवारंवारंध्यातानोस्माकंपरमापदः॥यद्वा॥परमाअत्यर्थाआपदःयेभ्यःतेपरमापदःशत्रवः तान्महासुरान्हिंसीथाःहिंस्याःहिंसिहिंसायां रुधादेःप्रार्थनेलिङ्चपरस्मैपदस्थानेव्यत्ययोबहुलंइत्यात्मनेपदस्यथासःसीयुट्॥अस्माकंइतिदानप्रतिग्रहभावाभावात्संबंधेषष्ठ्यैव ॥रजकस्यांशुकंदत्तेस्वामीभृत्यस्यवेतनमितिवत् ॥ पक्षांतरेचेयादिच ॥३३ ॥ देवाःद्वितीयंवरंप्रार्थयंते ॥ हेदेविहेअंबिकेअमलाननेप्रसन्नवदनेत्वंअस्माभिः प्रपन्नाप्रणतासेवितासतीवरदासिअतोयश्चमर्त्यःएभिस्त्वद्विषयैरस्माभिर्देवैःकृतैःस्तवैःत्वांदेवींस्तोष्यतिभक्तितःस्तविष्यतितस्यमर्त्यस्यमनुष्यस्यवित्तर्द्धिविभवैःसहधनदारादिसम्पदांसदावृद्धयेभवेथाः ॥ सर्वदावित्तस्यऋद्धेःसमृद्धेःविभवैरुद्भवैःसहधनस्यगोमहिष्यस्याश्वादेर्दाराणांपत्नीनांआदिशब्दात्सेवकानांसम्पदांक्षेत्रारामधान्य

यदिचापिवरोदेयस्त्वयास्माकंमहेश्वरि॥संस्मृतासंस्मृतात्वंनोहिंसीथाःपरमापदः ॥३३॥यश्चमर्त्यस्तवैरेभिस्त्वां स्तोष्यत्यमलानने ॥ तस्यवित्तर्द्धिविभवैर्धनदारादिसंपदां॥ वृद्धयेस्मत्प्रपन्नात्वंभवेथाःसर्वदांबिके ॥३४॥ ऋषिरुवाच ॥ इतिप्रसादितादेवैर्जगतोर्थेतथात्मनः ॥ तथेत्युक्त्वाभद्रकालीबभूवांतर्हितानृप ॥३५॥ इत्येतत्कथितंभूप संभूतासायथापुरा॥ देवीदेवशरीरेभ्योजगत्त्रयहितैषिणी॥३६॥पुनश्चगौरीदेहात्सासमुद्भूतायथाभवत्॥वधायदुष्टदैत्यानांतथाशुंभनिशुंभयोः ॥ ३७॥ ॥छ॥ ॥छ॥

पुत्रमित्रादिसम्पत्तीनांचवृद्धयेभवेथाः प्रार्थनेलिङ् व्यत्ययोबहुलंइत्यात्मनेपदं ॥ यद्यपिवित्तंधनंइतिपर्यायस्तथाप्युपचाराद्गवाश्वादिकंधनशब्देनविवक्षितं वित्तर्द्धयश्चविभवाश्चऐश्वर्याणितैःसहितंधनंगवादिदारादिपत्न्यादियेषांसम्पदः तासां ॥ ३४ ॥ हेनृपसुरथइतिप्रागुक्तरीत्यादेवैर्जगतोर्थेत्रैलोक्यसंरक्षणप्रयोजनायतथात्मनोर्थेस्वार्थेदेवकार्यार्थेचविषयेप्रसादिताप्रसादसुमुखीकृताभद्रकालीभद्रासर्वमंगलाकालीरुद्रपत्नी कर्मधारयः ॥ हेदेवाः तथास्तुयुष्मद्वांछितंवस्तुसिध्यात्वित्युक्त्वांतर्हिताऽभवत् अदृश्याबभूव ॥ ३५ ॥ हेभूपजगत्त्रयहितैषिणीसादेवीदेवशरीरेभ्योयथापुरापूर्वंतेजोरूपासंभूतामहिषासुरवधाय प्रादुरभूदित्येतत्सर्वंतेतुभ्यंमयाकथितं ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ श्लोकद्वयमेकान्वयं ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

प्रादुरभूदित्येतत्सर्वंतेतुभ्यंमयाकथितं ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ श्लोकद्वयमेकान्वयं ॥ ॥छ॥

शृणु स्वेतिपदद्वयं ॥ इत्यआत्मीयसुरथसाम्प्रसिद्धादेवानां उपकारिणीदेवी पुनश्चदुष्टदैत्यानांधूम्रलोचनचण्डमुण्डादीनांवधायच तथाशुंभनिशुंभवधायभाव लोकानांरक्षणायचगौर्यदिहात्समुद्भूताऽभवदासीत् तत्सर्वंयथावद्यथार्थंयावत्तेतुभ्यंकथयाम्यहंयथावद्यावत्प्रकारेणाख्यातंमयाकथितंशृणु ॥ शृणुत्वेतिपा ठेव्यत्ययोबहुलंइत्यात्मनेपदं ॥ शुंभभाषणेहिंसायांचभ्वादिः ॥ शुंभतिभाषतेहिनस्तिवाशुंभः दंत्यादिरयं (१) ॥ तालव्यादिपाठेतुशुभशुंभशोभार्थे तुदादिः ॥ शुंभतिशोभतेरणेष्वितिशुंभः ॥ यथाप्रकारवद्यथावत्क्रियाविशेषणं ॥ ३८ ॥ इतिश्रीमद्राजाधिराजतोमरान्वयश्रीमदुद्धरणात्मजशंतनुविरचि तायांशांतनव्यांदेवीमाहात्म्यटीकायांशक्रादिस्तुतिरेकाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८१ ॥ ॥छ॥ हेराजन्पुरापूर्वस्मिन्कल्पेशुंभनिशुंभाभ्यामसुराभ्यांद्वाभ्यां कर्तृभ्यांमदबलाश्रयात्मदेनगर्वेणसहितंबलंसामर्थ्यंयस्याश्रयणंतस्माद्धेतोः शचीपतेरिंद्रस्यइन्द्राद्वासकाशात्त्रैलोक्यंहृतंगृहीतं यज्ञभागाश्चहृताःयज्ञवि

रक्षणायचलोकानांदेवानामुपकारिणी ॥ तच्छृणुस्वमयाख्यातंयथावत्कथयामिते ॥ ३८ ॥ इतिमार्कंडेयपुराणेदेवी माहात्म्येएकाशीतितमोध्यायः ॥ ८१ ॥ ॥छ॥ ऋषिरुवाच ॥ पुराशुंभनिशुंभाभ्यामसुराभ्यांशचीपतेः॥त्रैलौक्यं यज्ञभागाश्चहृतामदबलाश्रयात् ॥ १ ॥ तावेवसूर्यतांतद्वदधिकारंतथैंदवं ॥ कौबेरमथयाम्यंचचक्रातेवरुणस्यच ॥ ॥ २ ॥ तावेवपवनर्द्धिंचचक्रतुर्वह्निकर्मच ॥ अन्येषांचाधिकारान्सःस्वयमेवाधितिष्ठति ॥ ततोदेवाविनिर्धूताभ्रष्टरा ज्याःपराजिताः ॥ ३ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

धिविहृतिहारा ॥ हर्षेगर्वेमदेक्षैब्येगजदानेचकीर्तितः ॥ स्थौल्यसामर्थ्यसैन्येषुबलंनाकाकसीरिणोः ॥ १ ॥ तौशुंभनिशुंभावेवकामरूपत्वात्सूर्यरूपतां चक्रातेसूर्याधिकारहरणात्सूर्यभावमिव ऐंदवंइन्दुसंबंधिनमधिकारमाधिपत्यंतावेवचक्राते ॥ तथातावेवकौबेरसंबंधिनमधिकारंचक्राते॥ तावेवयाम्यंयमा धिकारं तथातावेववरुणस्याधिकारंचक्राते ॥ याम्यंइतिदित्यदित्यादित्यपत्युत्तरपदाण्ण्यइत्यत्रप्राग्दीव्यतीयेष्वर्थेष्युयमाच्चेतिवक्तव्यमितिण्यः ॥ सूर्याद्य धिकारान्तावेवाग्रहीष्टामित्यर्थः ॥ २ ॥ तावेवासुरौपवनस्यवायोर्ऋद्धिमस्खलितगतिंऐश्वर्यंचक्रतुः ॥ तथातावेववह्नेः कर्मव्यापारंचक्रतुः ॥ तावेवान्येषां दिवौकसांदेवानांअधिकारानग्रहीष्टं ॥ इदमर्थकाप्येवदृश्यते ॥ ततःताभ्यामसुराभ्यांसकाशतःपराजिताः प्राप्तपराभवाः अतएवभ्रष्टराज्याः भ्रष्टाधि

कारादेवाविनिर्द्धूताःस्वर्गाद्दूरीकृताआसन् ॥ ताभ्यामसुराभ्यांविनिर्द्धूताः त्यक्ताइतिभावः ॥ ३ ॥ ताभ्यांशुंभनिशुंभाभ्यांहृताधिकाराअथहृतराज्यानिराकृ
तःनिरस्ताः सर्वेत्रिदशाः देवाःतांप्रसिद्धांअपराजितांकैरप्यपराभूतांदेवींस्मरंतिस्मस्मृतवंतः ॥ स्मेत्यध्याहृत्य (लट्स्मे इतिलट्) प्रत्यादिष्टोनिरस्तःस्या
त्प्रत्याख्यातोनिराकृतः ॥ ४ ॥ अपराजितानामदेशंगताइत्याह ॥ (?) यथाप्रगुक्तप्रकारेणआपत्सुस्मृतासतीतत्क्षणादेवभवतांअखिलाःपरमापदः
नाशयिष्यामीतितयादेव्याऽस्माकंदेवानांवरोदत्तोस्तीतिमतिंकृत्वाचेतसिनिश्चायदेवाःहिमवंतंनगेश्वरंजग्मुः ययुः॥ततः तत्रविष्णुमायांदेवींप्रतुष्टुवुः प्रकर्षे
णभक्तिपूर्वंस्तुतवंतः ॥ विष्णुमायामहामायेतिपर्यायौ ॥ अथवा ॥ वेवेष्टिव्विष्णुःमानंमायःविष्णुर्मायोमानंपरिमाणंयस्याःसासर्वव्यापिकेत्यर्थः ॥ ५ ॥ ६ ॥
शिवायैमंगलहेतवेभवान्यैनमः ॥ पुंयोगेतुशिवस्यस्त्रीशिवा ॥ प्रकृतिःजगत्कारणंसत्त्वरजस्तमसांसाम्यावस्था ॥ यद्वा ॥ अंगमंत्रापेक्षयामूलमंत्रमात्रा

हृताधिकारास्त्रिदशास्ताभ्यांसर्वेनिराकृताः ॥ महासुराभ्यांतांदेवींसंस्मरंत्यपराजितां ॥ ४ ॥ तयास्माकंवरो
दत्तोयथापत्सुस्मृताखिलाः ॥ भवतांनाशयिष्यामितत्क्षणात्परमापदः ॥ ५ ॥ इतिकृत्वामतिंदेवाहिमवंतंनगे
श्वरम् ॥ जग्मुस्तत्रततोदेवींविष्णुमायांप्रतुष्टुवुः ॥ ६ ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ नमोदेव्यैमहादेव्यैशिवायैस
ततंनमः ॥ नमःप्रकृत्यैभद्रायैनियताःप्रणताःस्मतां ॥ ७ ॥ रौद्रायैनमोनित्यायैगौर्यैधात्र्यैनमोनमः ॥ नमोज
गत्प्रतिष्ठायैदेव्यैकृत्यैनमोनमः ॥८॥ त्मिकादेवताप्रकृतिः ॥ यद्वा ॥प्रत्ययात्पूर्वा प्रकृतिः ॥ यदाहुः ॥ प्रकृतिः पार्वतीसाक्षात्प्रत्ययस्तुमहे

श्वरः॥अर्द्धनारीश्वरःशव्दःकामधुग्वःप्रसीदत्विति तस्यैनमः ॥ भद्रायैनमः ॥ भद्रासर्वमंगलाभद्ररूपेत्यर्थः॥तांप्रसिद्धामस्मद्वरदामंबांनियताजितेंद्रियाःप्रण
तानम्रीभवामः ॥ स्मशव्दःपूरणेऽव्ययं ॥ नियत्यैप्रणतात्मनांइतिपाठेभक्तिप्रव्हस्वभावानांपुंसांनियत्यैदिष्टचैनमःभाग्यरूपायैइत्यर्थः ॥ दैवंदिष्टंभागधेयं
भाग्यंस्त्रीनियतिर्विधिः ॥ ७ ॥ रुद्रस्येवरौद्रंउग्ररूपमस्त्यस्यारौद्रातस्यैनमः ॥ रौद्रशव्दादर्शआदित्वादच् ॥ नेध्रुवेत्यप् ॥ नित्यायैकालावस्थितायै ॥ गुरीउ
द्यमेतुदादिरनुदात्तेतःगुरतेगुरःइगुपधत्वात्कः॥गुरएवगौरःस्वार्थेण् ॥ स्त्रियांङीप् ॥ यद्वावर्णवाचित्वेनरूढत्वात् षिद्गौरादिभ्यश्चेतिनिपातनात्साधुत्वेङीप् ॥
गौर्यैपार्वत्यैनमः ॥ गौरीगौरवर्णयोगात् ॥ यद्वा ॥ गुङ्अव्यक्तेशव्दे अतःगुणादौकज्रेन्द्राग्रेत्यादिसूत्रेणरनिबुद्धौनिपातितायांगवतेगौरः ॥ गौरोरुणेसिते

गौर्य्यैपार्वत्यैनमः ॥ गौरीगौरवर्णयोगात् ॥ यद्वा ॥ गुङ्अव्यक्तेशब्दे अतःगुणादौक्रब्रेन्द्राग्रेत्यादिसूत्रेणरनिबुद्धौनिपातितायागवतेगौरी ॥ गौरिणीसा

पीते ॥ धाव्यैधरण्यैनमः ॥ उपमाक्रियेया ॥ धात्रीस्यादुपमातात्विक्षितिश्चिरप्यामलक्यपि ॥ ८ ॥ ज्योतिःशास्त्रविशेषस्यात् ज्योतिरक्षरसेजसोः ॥ ज्योतिर्नो

भास्करेक्कीवमग्निखद्योतदृष्टिषु ॥ ज्योतिरस्त्यस्यांतस्यैज्योत्स्नायैनमः ॥ चदिआल्हादने ॥ चन्दतिचन्द्रः ॥रूपरूपक्रियायां रूपरूपदर्शनेचचुरादिः॥ चंद्रं

रूपयतितच्छीलाचंद्ररूपिणीतिस्यैनमः ॥ चंद्रस्यरूपंकरोतिचंद्ररूपिणीतिचव्युत्पत्तिः । सुखदुःखतत्क्रियायांचुरादिः॥ सुखयतिसुखा पचादित्वादच्तस्यै

कलासुसाधुः ॥ कल्याशुभात्मिकावाणी॥कल्यामणतिकल्यंनिरुक्तंवाअणतिकथयतिकल्याणीतस्यैनमः॥अणशब्दार्थःकर्मण्यण् ॥ किंचजगद्भिःऋद्ध्यै

सिद्ध्यैचप्रणतांवंदितांजगज्जननींदेवींप्रतिनमःनतिंकुर्मः कुर्मोइतिपाठे ॥ प्रणमंतीतिप्रणंतःतेषांप्रणतामितिषष्ठीबहुवचनांतंबोध्यं ॥ तथाचप्रणतां

प्रणमतांऋद्ध्यैसिद्ध्यैचनमःइत्यलवेश्वरभट्टाः ॥ कूर्म्यैइतिपाठेकूर्मसंबंधिन्यैशक्त्यैनमः ॥ ९ ॥ निःक्रांताऋतेःसन्मार्गान्निर्ऋतिःअलक्ष्मीःअन्यायो

नैर्ऋत्यैभूभृतांल

ज्योत्स्नायैचंद्ररूपिण्यैसुखायैसततंनमः ॥ कल्याण्यैप्रणतामृध्यैसिद्ध्यैकूर्म्यैनमोनमः ॥ ९ ॥

क्ष्म्यैशर्वाण्यैतेनमोनमः ॥ दुर्गायैदुर्गपारायैसारायैसर्वकारिणि॥ख्यात्यैतथैवकृष्णायैधूम्रायैसततंनमः ॥ १० ॥

अतिसौम्यातिरौद्रायैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ नमोजगत्प्रतिष्ठायैदेव्यैकृत्यैनमोनमः ॥ ११ ॥ ॥छ॥

पार्जितालक्ष्मीः॥स्यादलक्ष्मीस्तुनिर्ऋतिः ॥ निर्ऋतेःउपमाकृतिर्नैर्ऋतीतस्यैअलक्ष्मीरूपायैशर्वाण्यैशंभुपत्न्यैनमोनमः॥ यद्वा॥ निश्चिताऋतिःसत्यतायेनस

निर्ऋतिः ॥ निर्ऋतेर्दिक्पालस्येयंनैर्ऋतीतस्यैनिर्ऋत्युपार्जितलक्ष्मीरूपायैनमः ॥ अथचभुवंबिभ्रतीतिभूभृतःआदिमंडूकादिनागादिकुलपर्वतादिमनुप्रभृति

राजानःतेषांलक्ष्मीरूपायैनमः ॥ शर्वस्यस्त्रीशर्वाणी ॥ इंद्रवरुणेत्यादिनापुंयोगेङीषानुकौ ॥ हेसर्वकारिणिदेवितुभ्यंदुर्गायैसततंनमः ॥ दुःखेनगम्यतेदुर्गा॥

यद्वा ॥ दुःखेनगच्छत्यस्यांदुर्गा ॥ सुदुरोरधिकरणेइतिवक्तव्यंगमेर्डः ॥ तथाहेदेवितुभ्यंदुर्गपारायै दुर्गपारंयस्याःमहामायाख्यासिंधोःसादुर्गपारा ॥ यद्वा ॥

पिपर्त्तिपारा ॥ पॄपालनपूरणयोः ॥ यद्वा ॥ दुर्गाःपाराःपारयंतोगणायस्याःतस्यै॥ हेदेवितुभ्यंसारायै संसारसागरेवरायैश्रेष्ठायैसततंनमः ॥ तुभ्यंख्यात्यैवि

ख्यातिरूपायैसततंनमः ॥ तुभ्यंकृष्णायैकृष्णवर्णायैकालरात्र्यैनमः ॥ हेदेवितुभ्यंधूम्रायैधूम्रवर्णायैनमः ॥ सर्वंकरोतिसर्वकारिणिसंबुद्धिः ॥ १० ॥ सो

माट्यण् ॥ सौम्यंसोमदेवताकंसुंदरंचरूपं अत्यर्थंसौम्यंयस्याःसाऽतिसौम्या ॥ रौद्रंदेवताकंरुद्रसंबंधिवारूपंरौद्रंअत्यर्थंरौद्रंयस्याःसाऽतिरौद्रा ॥ ततश्चभ

कारादेवाविनिर्द्धूताःस्वर्गाद्दूरीकृताआसन् ॥ ताभ्यामसुराभ्यांविनिर्द्धूताः त्यक्ताइतिभावः ॥ ३ ॥ ताभ्यांशुंभनिशुंभाभ्यांहृताधिकाराअथहृतराज्यानिराकृताःनिरस्ताः सर्वेत्रिदशाः देवाःतांप्रसिद्धांअपराजितांकैरप्यपराभूतांदेवींस्मरंतिस्मस्मृतवंतः ॥ स्मेत्यध्याहृत्य (लट्स्मे इतिलट्) प्रत्यादिष्टोनिरस्तःस्याद्प्रत्याख्यातोनिराकृतः ॥ ४ ॥ अपराजितानामदेशंगताइत्याह ॥ (?) यथाप्रगुक्तप्रकारेणआपत्सुस्मृतासतीतत्क्षणादेवभवतांअखिलाःपरमापदःनाशयिष्यामीतितयादेव्याऽस्माकंदेवानांवरोदत्तोस्तीतिमतिंकृत्वाचेतसिनिश्चायदेवाःहिमवंतंनगेश्वरंजग्मुः ययुः॥ततः तत्रविष्णुमायांदेवींप्रतुष्टुवुः प्रकर्षेणभक्तिपूर्वंस्तुतवंतः ॥ विष्णुमायामहामायेतिपर्यायौ ॥ अथवा ॥ वेवेष्टिइतिविष्णुःमानंमायःविष्णुर्मायोमानंपरिमाणंयस्याःसासर्वव्यापिकेत्यर्थः ॥ ५ ॥ ६ ॥ शिवायैमंगलहेतवेभवान्यैनमः ॥ पुंयोगेतुशिवस्यस्त्रीशिवा ॥ प्रकृतिःजगत्कारणंसत्त्वरजस्तमसांसाम्यावस्था ॥ यद्वा ॥ अंगमंत्रापेक्षयामूलमंत्रमात्रा

हृताधिकारास्त्रिदशास्ताभ्यांसर्वेनिराकृताः ॥ महासुराभ्यांतांदेवींसंस्मरंत्यपराजितां ॥ ४ ॥ तयास्माकंवरो दत्तोयथापत्सुस्मृताखिलाः ॥ भवतांनाशयिष्यामितत्क्षणात्परमापदः ॥ ५ ॥ इतिकृत्वामतिंदेवाहिमवंतंनगेश्वरम् ॥ जग्मुस्तत्रततोदेवींविष्णुमायांप्रतुष्टुवुः ॥ ६ ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ नमोदेव्यैमहादेव्यैशिवायैसततंनमः ॥ नमःप्रकृत्यैभद्रायैनियताःप्रणताःस्मतां ॥ ७ ॥ रौद्रायैनमोनित्यायैगौर्य्यैधात्र्यैनमोनमः ॥ नमोजगत्प्रतिष्ठायैदेव्यैकृत्यैनमोनमः ॥८॥ त्मिकादेवताप्रकृतिः ॥ यद्वा ॥प्रत्ययात्पूर्वा प्रकृतिः ॥ यदाहुः ॥ प्रकृतिः पार्वतीसाक्षात्प्रत्ययस्तुमहेश्वरः॥अर्द्धनारीश्वरःशब्दःकामधुग्वःप्रसीदत्विति तस्यैनमः ॥ भद्रायैनमः ॥ भद्रासर्वमंगलाभद्ररूपेत्यर्थः॥तांप्रसिद्धामस्मद्वरदामंबांनियताजितेंद्रियाःप्रणतानम्रीभवामः ॥ स्मशब्दःपूरणेऽव्ययं ॥ नियत्यैप्रणतात्मनांइतिपाठेभक्तिप्रव्हस्वभावानांपुंसांनियत्यैदिष्टचैनमःभाग्यरूपायैइत्यर्थः ॥ दैवंदिष्टंभागधेयंभाग्यंस्त्रीनियतिर्विधिः ॥ ७ ॥ रुद्रस्येयंरौद्रंउग्ररूपमस्त्यस्याःरौद्रातस्यैनमः ॥ रौद्रशब्दादर्शआदित्वादच् ॥ नेध्रुवेत्यप् ॥ नित्यायैकालावस्थितायै ॥ गुरीउद्यमेतुदादिरनुदात्तेतःगुरतेगुरःइगुपधत्वात्कः॥गुरएवगौरःस्वार्थेण् ॥ स्त्रियांङीप् ॥ यद्वावर्णवाचित्वेनरूढत्वात् षिद्गौरादिभ्यश्चेतिनिपातनात्साधुत्वेङीप् ॥ गौर्य्यैपार्वत्यैनमः ॥ गौरीगौरवर्णयोगात् ॥ यद्वा ॥ गुडअव्यक्तेशब्दे अतःगुणादौकस्त्रेन्द्राग्रेत्यादिसूत्रेणरनिगुडौनिपातितायांगयतेगौरः ॥ गौरोरुणोसिते

गौर्य्यैपार्वत्यैनमः ॥ गौरीगौरवर्णयोगात् ॥ यद्वा ॥ गुङ्अव्यक्तेशब्दे अतःगुणादौकऋज्रेन्द्राग्रेत्यादिसूत्रेणरनिवृद्धौनिपातितायांगवतेगौरः ॥ गौरीरूपासैत

पीवे ॥ धात्र्यैधरण्यैनमः ॥ उपमात्र्यैवा ॥ धात्रीस्यादुपमातापिक्षितिरप्यामलक्यपि ॥ ८ ॥ ज्योतिःशास्त्रविशेरस्मात् ज्योतिरस्त्रतेजसोः ॥ ज्योतिर्नां
भास्करेक्षीबमग्निखद्योतदृष्टिषु ॥ ज्योतिरस्त्यस्यांतस्यैज्योत्स्नायैनमः ॥ चदिआल्हादने ॥ चन्दतिचन्द्रः॥रूपरूपक्रियायां रूपरूपदर्शनेचचुरादिः॥चंद्रं
रूपयतितच्छीलाचंद्ररूपिणीतस्यैनमः ॥ चंद्रस्यरूपंकरोतिचंद्ररूपिणीतिचव्युत्पत्तिः । सुखदुःखतत्क्रियायांचुरादिः॥ सुखयतिसुखा पचादित्वादच्तस्यै
कलासुसाधुः ॥ कल्याशुभात्मिकावाणी॥कल्यामणतिकल्यंनिरुक्तंवाअणतिकथयतिकल्याणीतस्यैनमः॥अण्शब्दार्थःकर्मण्यण् ॥ किंचजगद्भिःऋद्ध्यै
सिद्ध्यैचप्रणतांवंदितांजगज्जननींदेवींप्रतिनमःनतिंकुर्मः कुर्मोइतिपाठे ॥ प्रणमंतीतिप्रणंतःतेषांप्रणतामितिषष्ठीबहुवचनांतंबोध्यं ॥ तथाचप्रणतां
प्रणमतांऋद्ध्यैसिद्ध्यैचनमःइत्यलवेश्वरभट्टाः ॥ कूर्म्यैइतिपाठेकूर्मसंबंधिन्यैशक्त्यैनमः ॥ ९ ॥ निःक्रांताकृतेःसन्मार्गान्निर्ऋतिःअलक्ष्मीःअन्यायो

ज्योत्स्नायैचंद्ररूपिण्यैसुखायैसततंनमः ॥ कल्याण्यैप्रणतामृध्यैसिद्ध्यैकूर्म्यैनमोनमः ॥ ९ ॥ नैर्ऋत्यैभूभृतांल
क्ष्म्यैशर्वाण्यैतेनमोनमः ॥ दुर्गायैदुर्गपारायैसारायैसर्वकारिणि॥ख्यात्यैतथैवकृष्णायैधूम्रायैसततंनमः ॥१०॥
अतिसौम्यातिरौद्रायैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ नमोजगत्प्रतिष्ठायैदेव्यैकृत्यैनमोनमः ॥ ११ ॥ ॥छ॥

पार्जितालक्ष्मीः॥स्यादलक्ष्मीस्तुनिर्ऋतिः ॥ निर्ऋतेःउपमाकृतिर्नैर्ऋतीतस्यैअलक्ष्मीरूपायैशर्वाण्यैशंभुपत्न्यैनमोनमः॥ यद्वा॥ निश्चिताकृतिःसत्यतायेनस
निर्ऋतिः ॥ निर्ऋतेर्दिक्पालस्येयंनैर्ऋतीतस्यैनिर्ऋत्युपार्जितलक्ष्मीरूपायैनमः ॥ अथचभुवंबिभ्रतीतिभूभृतःआदिमंडूकादिनागादिकुलपर्वतादिमनुप्रभृति
राजानःतेषांलक्ष्मीरूपायैनमः ॥ शर्वस्यपत्नीशर्वाणी ॥ इंद्रवरुणेत्यादिनापुंयोगेङीषानुकौ ॥ हेसर्वकारिणिदेवितुभ्यंदुर्गायैसततंनमः ॥ दुःखेनगम्यतेदुर्गा॥
यद्वा ॥ दुःखेनगच्छत्यस्यांदुर्गा ॥ सुदुरोरधिकरणेइतिवक्तव्यंगमेर्डः ॥ तथाहेदेवितुभ्यंदुर्गपारायै दुर्गंपारंयस्याःमहामायाख्यासिंधोःसादुर्गपारा ॥ यद्वा ॥
पिपर्त्तिपारा ॥ पॄपालनपूरणयोः ॥ यद्वा ॥ दुर्गाःपाराःपारयंतोगणायस्याःतस्यै॥ हेदेवितुभ्यंसारायै संसारसागरेवरायैश्रेष्ठायैसततंनमः ॥ तुभ्यंख्यात्यैवि
ख्यातिरूपायैसततंनमः ॥ तुभ्यंकृष्णायैकृष्णवर्णायैकालरात्र्यैनमः ॥ हेदेवितुभ्यंधूम्रायैधूम्रवर्णायैनमः ॥ सर्वंकरोतिसर्वकारिणिसंबुद्धिः ॥ १० ॥ सो
माट्यण् ॥ सौम्यंसोमदेवताकंसुंदरंचरूपं अत्यर्थंसौम्यंयस्याःसाऽतिसौम्या ॥ रौद्रदेवताकंरुद्रसंबंधिवारूपंरौद्रंअत्यर्थंरौद्रंयस्याःसाऽतिरौद्रा ॥ ततश्चभ

क्लि अन्तस्य
पञ्चीजु० ।

युवादिषु रुद्रशब्दो न दृश्यते।

जतामभजवांचयथाक्रमंअतिसौम्याचासावतिरौद्राचेतिकर्मधारयः॥तस्यैवाङ्मोमारूपायैत्रिशक्त्यात्मिकायैनमोनमः ॥ इतिशक्तित्रयापेक्षंनमस्त्रयं ॥सो
मस्यभावःसौम्यं भावेष्यञ् ॥ रुद्रस्यभावःरौद्रं युवादित्वाद्भावेअण् ॥ अतिक्रांतंसौम्यंययासाऽतिसौम्या॥अतिक्रांतंरौद्रंययासाऽतिरौद्रा॥ततःकर्मधारयेस
तितस्यैनमइत्यप्यनुसंधेयं ॥ जगतांप्राणभृतांप्रतिष्ठाआस्पदमाधारशक्तिःस्थानंतस्यैजगत्प्रतिष्ठारूपायैनमः ॥ प्राणिनांप्राणधारणार्थंयत्स्थानंमूलाधारसं
ज्ञंतत्प्रतिष्ठेत्युच्यते ॥ आस्पदंप्रतिष्ठायामित्यास्पदशब्दपर्यायःप्रतिष्ठाशब्दः ॥ दिवुक्रीडादौ ॥ दीव्यतीतिदेवीतस्यैक्रीडाविजिगीषाद्यर्थक्रियाकारिण्यैन
मः ॥ करणंकृतिःप्रयत्नःसर्गस्थितिप्रत्यवहारविषयःप्रयत्नोत्रविवक्षितः ॥ तस्यैप्रयत्नरूपायैनमः॥ नमस्यानांत्रित्वादित्वादिह्नमस्त्रित्वं कर्त्र्यैइतिपाठेतृन्नं
तत्वाज्जगदितिकर्मविवक्षितं ॥ जगत्करणशीलायैनमइत्यर्थः ॥ ११ ॥ यादेवीवाङ्मोमात्मिकासर्वकालेषुकालत्रयात्मिकासर्वभूतेषुभूतात्मिका ॥ अना

यादेवीसर्वभूतेषुविष्णुमायेतिशब्दिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ १२ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुचेत
नेत्यभिधीयते ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ १३ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुबुद्धिरूपेणसंस्थिता ॥ नम
स्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ १४ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

त्मन्यात्मबुद्धिंजनयंतीआत्मनिवाऽनात्मबुद्धिंजनयंतीममतावशंवदान्लोकान्प्रसूयमानासर्वजननीमहामायाभगवतीविष्णुमायेतिशब्दिताकथितातस्यै
त्रिगुणरूपायैप्रत्येकंकायवाङ्मनोभिःएकस्यैचैववादेव्यै भक्तिश्रद्धातिशयद्योतनायनमःशब्दोनमस्येनचसहाम्रेडितः॥आम्रेडितंद्वित्रिरुक्तं॥ चापलेद्विर्वचनं
संभ्रमेणवृत्तिश्चापलंइत्थंहिनपौनरुक्त्यंदोषावहम् ॥ यदुक्तं ॥ प्रहर्षहर्षशोकेषुस्वप्नदैन्यभयेषुच॥स्तुत्यभ्यासानुवादेषुपौनरुक्त्यंनदुष्यति॥सर्वाणिपृथिव्यादी
निभूतानिदेहानि ॥ इतिप्रथमादेवीविष्णुमाया ॥ १२ ॥ अभिधीयतेकथ्यते ॥ चुरादावात्मनेपदं चितसंचेतनेसंवेदनेवा ॥ चेतनंचेतनाबुद्धिरेवेतिकथनं
पौनरुक्त्यंयद्यपिवैशेषिकादौदर्शनेचेतनंचेतनाबुद्धिरेवतथापिसांख्येबुद्धिधर्मश्चित्तवृत्तिविशेषविजृंभितशक्तिश्चेतनाइत्याश्रयणादपौनरुक्त्यं ॥ अन्येतुचे
तनाचित्तवृत्तिविशेषशक्तिःसंज्ञानंवा बुद्धिस्तुस्वप्रकाशज्ञानस्वभावेत्याहुः ॥ अन्येतुनिर्विकल्पज्ञानंचेतना बुद्धिःतद्विशेषावगतिःसाविकल्पकज्ञानंइत्य ॥१६०॥
स्तितयोर्भेदइत्याहुः ॥ इतिद्वितीयादेवीचेतना॥ १३॥बुद्धिरित्येवंरूपेणसम्यक्स्थिता॥यदम्यधुः संधारणेस्थितौभृत्यौ(बुद्धिः) ॥इतितृतीयादेवीबुद्धिः॥ १४॥

स्तितयोर्भेदइत्याहुः ॥ इतिद्वितीयादेवीचेतना ॥ १३ ॥बुद्धिरित्येवरूपेणसम्यक्संस्थता ॥यदम्यधुः संधारणीस्थलाभूत्या(बुद्धिः) ॥इतितृतीयादेवीबुद्धिः ॥ १४ ॥

निद्रेतिरूपंतस्यैनमः ॥ द्राकुत्सायांनियतंद्रांत्यस्यांनिद्रा संवेशः ॥ भुक्तान्नादिपरिपाकादिहेतुर्निरिंद्रियप्रदेशमलकोशेमनसोवस्थानंनिद्रा ॥ सर्वेंद्रियव्या
पारविरतप्राणनंसुखनंनिद्रेत्यन्ये ॥ इतिचतुर्थीदेवीनिद्रा ॥ १५ ॥ क्षुधबुभुक्षायां ॥ संपदादित्वाद्भावेस्त्रियांक्विप् ॥ क्षुध्प्रातिपदिकं ॥ भोक्तुमिच्छाक्षुत् ॥ अ
शनायाबुभुक्षाक्षुत्तयाक्षुधा ॥ रूपेणेतिपृथक्पदं ॥ यद्वा ॥ वष्टिभागुरिरल्लोपमवाप्योरुपसर्गयोः ॥ हलंतादपिटापंचयथावाचानिशादिशा ॥ ततश्चक्षुधेति
रूपंतेनक्षुधारूपेण क्षुधांविनाप्राणिनांसुखंनास्ति ॥ इतिपंचमीदेवीक्षुधा ॥ १६ ॥ छायाप्रतिबिंबरूपासर्वभूतेषुतिष्ठति ॥ नष्टच्छायोमध्याह्नइत्यत्रतुआ
तपभावाभावोविवक्षितः ॥ छायासूर्यप्रियाकांतिःप्रातिबिंबमनातपः ॥ प्रतिबिंबेयथासंक्रातछायःआदर्शः ॥ छयतिच्छिनत्तिसंतापंछाया ॥इतिषष्ठीदेवीछा

यादेवीसर्वभूतेषुनिद्रारूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ १५ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुक्षु
धारूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ १६ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुच्छायारूपेणसंस्थिता ॥
नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ १७ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुशक्तिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यै
नमस्तस्यैनमोनमः ॥ १८ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुतृष्णारूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥
॥ १९ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुक्षांतिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ २० ॥ ॥छ॥

या ॥ १७ ॥ शक्लृशक्तौ शकनंशक्तिःसामर्थ्यं वस्तुगतःस्वभावसिद्धोधर्मःशक्तिरितिरूपंतेन ॥ शक्ति(ः)प्रतिवस्तुप्रतिनियतार्थक्रियाकारित्वंवस्तुधर्मइत्येके
वस्तुरूपमेवशक्तिर्नतुवस्तुनोन्योधर्मःशक्तिरित्यन्येभ्युपजग्मुः ॥ इहतुसर्वभूतेष्वित्याधाराधेयभावानुवाच्याच्छक्तिर्वस्तुधर्मइत्येषपक्षोभ्युपगतः ॥ इतिसप्त
मीदेवीशक्तिः ॥ १८ ॥ सर्वाणिभूतानिपृथिव्यादीनियेषांदेहानामारंभकत्वेनसंतितानिसर्वभूतानिदेहाःतेषु ॥ ञितृषःपिपासायां ॥ तृषिशुषिरसिभ्यःक्नि
त्इतिनः ॥ तृष्णाउपभोगनिमित्तकोभिलाषः ॥ तृष्णाभिलषणंभोगेतृष्णावनपिशाचिका ॥ तृष्णेस्पृहापिपासेद्वेतद्रूपेहांबिकास्मृता ॥ तर्षणंतृष्णास्पृहानि
रूढलक्षणत्वात् ॥ इत्यष्टमीदेवीतृष्णा ॥ १९ ॥ क्षमूष्सहने षित्वात्स्त्रियांक्षमा ॥ बाहुलकात्क्तिनिक्षांतिः॥ अनुनासिकस्यक्विझलोःक्ङिति तिदीर्घः ॥ क्षां

युवादिषु रुद्रशब्दो न दृश्यते।

जतामभजतांचयथाक्रमंअतिसौम्याचासावतिरौद्राचेतिकर्मधारयः॥तस्यैवाङ्मोमारूपायैत्रिशक्त्यात्मिकायैनमोनमः ॥ इतिशक्तित्रयापेक्षंनमस्त्रयं ॥सो मस्यभावःसौम्यं भावेष्यञ् ॥ रुद्रस्यभावःरौद्रं युवादित्वाद्भावेअण् ॥ अतिक्रांतंसौम्यंययासाऽतिसौम्या॥अतिक्रांतंरौद्रंययासाऽतिरौद्रा॥ततःकर्मधारयेस तिवस्यैनमइत्यप्यनुसंधेयं ॥ जगतांप्राणभृतांप्रतिष्ठाआस्पदमाधारशक्तिःस्थानंतस्यैजगत्प्रतिष्ठारूपायैनमः ॥ प्राणिनांप्राणधारणार्थंयत्स्थानंमूलाधारसं ज्ञंतत्प्रतिष्ठेत्युच्यते ॥ आस्पदंप्रतिष्ठायामित्यास्पदशब्दपर्यायःप्रतिष्ठाशब्दः ॥ दिवुक्रीडादौ ॥ दीव्यतीतिदेवीतस्यैक्रीडाविजिगीषाद्यर्थक्रियाकारिण्यैन मः ॥ करणंकृतिःप्रयत्नःसर्गस्थितिप्रत्यवहारविषयःप्रयत्नोत्रविवक्षितः ॥ तस्यैप्रयत्नरूपायैनमः॥ नमस्थानांत्रित्वादित्वादिहनमस्त्रित्वं कर्त्र्यैइतिपाठेतून्नं तत्वाज्जगदितिकर्मविवक्षितं ॥ जगत्करणशीलायैनमइत्यर्थः ॥ ११ ॥ यादेवीवाङ्मोमात्मिकासर्वकालेषुकालत्रयात्मिकासर्वभूतेषुभूतात्मिका ॥ अना

यादेवीसर्वभूतेषुविष्णुमायेतिशब्दिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ १२ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुचेत नेत्यभिधीयते ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ १३ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुबुद्धिरूपेणसंस्थिता ॥ नम स्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ १४ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

त्मन्यात्मबुद्धिंजनयंतीआत्मनिवाऽनात्मबुद्धिंजनयंतीममतावशंवदान्लोकान्प्रसूयमानासर्वजननीमहामायाभगवतीविष्णुमायेतिशब्दिताकथितातस्यै त्रिगुणरूपायैप्रत्येकंकायवाङ्मनोभिःएकस्यैचैववादेव्यै भक्तिश्रद्धातिशयद्योतनायनमःशब्दोनमस्येनचसहाम्रेडितः॥आम्रेडितंद्विस्त्रिरुक्तं॥ चापलेद्विर्वचनं संभ्रमेणवृत्तिश्चापलंइत्थंहिनपौनरुक्त्यंदोषावहम् ॥ यदुक्तं ॥ प्रहर्षहर्षशोकेषुस्वप्नदैन्यभयेषुच॥स्तुत्यभ्यासानुवादेषुपौनरुक्त्यंनदुष्यति॥सर्वाणिपृथिव्यादी निभूतानिदेहानि ॥ इतिप्रथमादेवीविष्णुमाया ॥ १२ ॥ अभिधीयतेकथ्यते ॥ चुरादावात्मनेपदं चितसंचेतनेसंवेदनेवा ॥ चेतनंचेतनाबुद्धिरेवेतिकथनं पौनरुक्त्यंयद्यपिवैशेषिकादौदर्शनेचेतनंचेतनाबुद्धिरेवतथापिसांख्येबुद्धिधर्मश्चित्तवृत्तिविशेषविजृंभितशक्तिश्चेतनाइत्याश्रयणादपौनरुक्त्यं ॥ अन्येतुचे तनाचित्तवृत्तिविशेषशक्तिःसंज्ञानंवा बुद्धिस्तुसप्रकारज्ञानमवबोध... ॥ ... निर्विकल्पज्ञानंचेतना ॥ बुद्धिःतद्विशेषावगतिःसविकल्पकज्ञानंइत्य स्तितयोर्भेदइत्याहुः ॥ इतिद्वितीयादेवीचेतना ॥ १३ ॥बुद्धिरित्येवंरूपेणसम्यक्स्थिता॥यदम्यधुः संधारणेस्थितौभूस्यौ(बुद्धिः) ॥इतितृतीयादेवीबुद्धिः॥ १४॥

स्तितयोर्भेदइत्याहुः ॥ इतीद्वितीयादेवीचेतना ॥ १३ ॥ बुद्धिरित्यवरूपेणसम्यक्संस्थिता ॥ ...

निद्रेतिरूपंतस्यैनमः ॥ द्राकुत्सायांनियतंद्रांत्यस्यांनिद्रा संवेशः ॥ भुक्तान्नादिपरिपाकादिहेतुर्निरिंद्रियप्रदेशमल्ककोशेमनसोवस्थानंनिद्रा ॥ सर्वेंद्रियव्या
पारविरतप्राणनंसुखनंनिद्रेत्यन्ये ॥ इतिचतुर्थीदेवीनिद्रा ॥ १५ ॥ क्षुधबुभुक्षायां ॥ संपदादित्वाद्भावेस्त्रियांक्विप् ॥ क्षुध्प्रातिपदिकं ॥ भोक्तुमिच्छाक्षुत् ॥ अ
शनायाबुभुक्षाक्षुत्तयाक्षुधा ॥ रूपेणेतिपृथक्पदं ॥ यद्वा ॥ वष्टिभागुरिरल्लोपमवाप्योरुपसर्गयोः ॥ हलंतादपिटापंचयथावाचानिशादिशा ॥ ततश्चक्षुधेति
रूपंतेनक्षुधारूपेण क्षुधांविनाप्राणिनांसुखंनास्ति ॥ इतिपंचमीदेवीक्षुधा ॥ १६ ॥ छायाप्रतिबिंबरूपासर्वभूतेषुतिष्ठति ॥ नष्टच्छायोमध्याह्नइत्यत्रतुआ
तपभावाभावोविवक्षितः ॥ छायासूर्यप्रियाकांतिःप्रतिबिंबमनातपः ॥ प्रतिबिंबेयथासंक्रांतछायःआदर्शः ॥ छ्यतिच्छिनत्तिसंतापंछाया ॥ इतिषष्ठीदेवीछा

यादेवीसर्वभूतेषुनिद्रारूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ १५ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुक्षु
धारूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ १६ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुच्छायारूपेणसंस्थिता ॥
नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ १७ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुशक्तिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यै
नमस्तस्यैनमोनमः ॥ १८ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुतृष्णारूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥
॥ १९ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुक्षांतिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ २० ॥ ॥छ॥

या ॥ १७ ॥ शक्लृशक्तौ शकनंशक्तिःसामर्थ्यं वस्तुगतःस्वभावसिद्धोधर्मःशक्तिरितिरूपंतेन ॥ शक्तिः प्रतिवस्तुप्रतिनियतार्थक्रियाकारित्वंवस्तुधर्मइत्येके
वस्तुरूपमेवशक्तिर्नतुवस्तुनोन्योधर्मःशक्तिरित्यन्येभ्युपजग्मुः ॥ इहतुसर्वभूतेष्वित्याधाराधेयभावानुवाच्याच्छक्तिर्वस्तुधर्मइत्येषपक्षोभ्युपगतः ॥ इतिसप्त
मीदेवीशक्तिः ॥ १८ ॥ सर्वाणिभूतानिपृथिव्यादीनियेषांदेहानामारंभकत्वेनसंतितानिसर्वभूतानिदेहाःतेषु ॥ ञितृषःपिपासायां ॥ तृषिशुषिरसिभ्यःक्नि
त्इतिनः ॥ तृष्णाउपभोगनिमित्तकोभिलाषः ॥ तृष्णाभिलषणंभोगेतृष्णावनपिशाचिका ॥ तृष्णेस्पृहापिपासेद्वेतद्रूपेहांबिकास्मृता ॥ तर्षणंतृष्णास्पृहानि
रूढलक्षणत्वात् ॥ इत्यष्टमीदेवीतृष्णा ॥ १९ ॥ क्षमूष्सहने षित्वात्स्त्रियांक्षमा ॥ बाहुलकात्क्तिनिक्षांतिः ॥ अनुनासिकस्यक्विझलोःक्ङितीतिदीर्घः ॥ क्षां

तिःक्षमातितिक्षामर्षःसहार्थकाः ॥ क्षांतिस्तृष्णाविरोधिनीपरप्रयुक्तापकारंप्रत्युंपेक्षाप्रतिकूलवेदनांप्रत्युपेक्षा ॥ इतिनवमोदेवीक्षांतिः ॥२० ॥ नित्यैकानुगतप्रत्ययहेतुरनेकसमवायिनीजातिः ॥ इतिदशमी ॥ २१ ॥ लज्जाव्रीडेस्त्रियां गुरोश्चहलइत्यप्रत्ययः ॥ झलांजश्झशीतिजश्दः श्चुत्वं स्त्रियामजाद्यतष्टाप् ॥ कर्त्तव्याकरणनिमित्तंअकारणनिमित्तमन्यतःस्वतोवाजनितंलज्जनंसंकोचनंलज्जेत्येकादशी ॥ २२॥ शमउपशमे ॥ स्त्रियांक्तिन् ॥ क्षांतिवद्दीर्घः॥ शमथुस्तुशमःशांतिः ॥ कामक्रोधाद्यभावः ॥ विकृतेंद्रियनिवृत्तिःशांतिरित्यन्ये ॥ विषयव्यावृत्तात्मतेत्यपरे ॥ इतिद्वादशीशांतिः ॥२३ ॥ डुधाञ्धारणपोषणयोः ॥ श्रच्छब्दस्योपसंख्यानंइत्युपसर्गसंज्ञा ॥ आतश्चोपसर्गेइतिकः स्त्रियांटाप् ॥ श्रद्धनं श्रद्धासम्प्रत्ययःस्पृहा॥संप्रत्ययोभक्त्यतिशयःश्रद्धयापरयोपेतइतिवत् ॥ शास्त्रोक्तार्थाविपरीतबुद्धिःश्रद्धेत्यन्ये ॥ आदरेणानुसरणंभक्तिःश्रद्धात्वास्तिक्यबुद्धिरित्यपरे ॥ इतित्रयोदशी ॥ २४ ॥ कमुकांतौ ॥ कमोणिङ् ॥ आयादयआर्धधातुकेवा ॥ स्त्रियांक्तिन् ॥ अनुनासिकस्यक्विझलोःक्ङितीतिइतिदीर्घः ॥ शोभा कांतिः ज्योतिःस्वरूपोज्ज्वलतेत्याहुः॥इतिचतुर्दशी ॥ २५॥ लक्षदर्शनांकनयोःचुरादिः ॥ लक्षेर्मुट्चेतिईतस्यमुडागमः ॥ नेड्वशिकृति॥ णेरनिटीतिणिलोपः ॥ लक्ष्मीःसाविभूतिश्चकायशोभाचेतिपंचदशी ॥ २६ ॥ धृञ्धारणे भ्वादिःस्त्रियांक्तिन् ॥ धृतिःस्याद्धारणेधैर्यसौख्यसंतोषयोरपि ॥ इतिषोडशी ॥ २७॥

यादेवीसर्वभूतेषुजातिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ २१ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुलज्जारूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ २२ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुशांतिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ २३ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुश्रद्धारूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ २४ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुकांतिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः॥२५ यादेवीसर्वभूतेषुलक्ष्मीरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ २६ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुधृतिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ २७॥ ॥ ७ ॥

॥ ७ ॥

शी ॥ २६ ॥ धृञ्धारणे श्वादिःस्त्रियांक्तिन् ॥ धृतिःस्याद्धारणधैर्यसाख्यसतोषयोरपि ॥ इतिषोडशी ॥ २७ ॥

वृतुवर्त्तनेस्त्रियांक्तिन् ॥ वर्त्तनंवृत्तिःवर्त्ततेऽनयावृत्तिः ॥ आजीवोजीविकावार्त्तावृत्तिर्वेतनजीवने ॥ वृत्तिर्जीवनोपायः ॥ युक्तेक्ष्मादावृतेभूतंप्राण्यतीतेसमे
त्रिषु ॥ भूतंक्लीबेग्रहेयुक्तेपृथिव्यादावृतेपिच ॥ इति सप्तदशी ॥२८॥ स्याच्चिंतास्मृतिराध्यानं ॥ अनुभूतस्यभावनाख्यसंस्कारहेतुकोज्ञानविशेषः स्मृतिः॥
इत्यष्टादशी ॥२९ ॥ दयरक्षणे ॥ षिद्भिदादिभ्योङ् ॥ दयंतेऽनयादया ॥ परदुःखप्रहाणेच्छापरदुःखसमभाक्त्वंवादया ॥ इत्येकोनविंशी ॥३०॥ नीतिर्न
यःइतिविंशीदेवीनीतिः ॥ ३१ ॥ तुषप्रीतौ ॥ तुष्टिःप्रीतिरानन्दः ॥ विषययोगमवाप्यतदभिलाषोपरमःतुष्टिरित्यपरे ॥ अन्येतुविषयोपभोगंप्राप्यतदभिला

॥ २८ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुस्मृति
यादेवीसर्वभूतेषुवृत्तिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ २९ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुदयारूपेणसंस्थिता ॥ नम
रूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ ३० ॥ यादेवीसर्वभूतेषुनीतिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यै
स्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ ३१ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुतुष्टिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥
नमस्तस्यैनमोनमः ॥ ३२ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुपुष्टिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ ३३ ॥ यादेवीसर्वभूते
षुमातृरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ ३४ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुभ्रांतिरूपेणसंस्थि
ता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ ३५ ॥ इन्द्रियाणामधिष्ठात्रीभूतानामखिलेषुया ॥ भूतेषुसततं
व्याप्त्यैतस्यैदेव्यैनमोनमः ॥ ३६ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

षत(स्तं)दवाप्यप्राप्तंपरमंसुखंइत्याहुः॥ इत्येकविंशी ॥३२॥ पुषपुष्टौ ॥ पुष्टिरवयवोपचयः॥इतिद्वाविंशी ॥३३॥ मात्यस्यांगर्भइतिमाता ॥ जनयित्रीप्रसू
र्माता ॥ यद्वा ॥ मानपूजायां ॥ मान्यतेपूज्यतेमाता ॥ उणादौ नप्तृनेष्टृत्वष्टृ इत्यादिसूत्रेणनिपात्यते ॥यद्वा॥अष्टौमातृनाम्न्यआद्याःशक्तयः याःविनाभूत
सृष्टिरेवनघटते ॥ ब्राह्मीमाहेश्वरीचैंद्रीवाराहीवैष्णवीतथा ॥ कौमारीचर्ममुण्डाचकालीसंकर्षणीतिच ॥ इतित्रयोविंशी ॥ ३४ ॥ भ्रांतिर्मिथ्यामति
र्भ्रमः ॥ अतस्मिंस्तदितिज्ञानंभ्रांतिः ॥ इतिचतुर्विंशीदेवीभ्रांतिः ॥ ३५ ॥ इत्थंविष्णुमायादिमूर्त्तयोदेव्याःसर्वभूतेषुवर्त्तमानाभ्रांत्यंताःचतुर्विंशतिः

प्रदर्शिता:॥ यादेवी भूतानांपृथिव्यादीनांपंचानांअधिष्ठात्रीआधारशक्तिःस्वामिनीईश्वरीव्यापिनीयाचदेवीअपरेष्वखिलेषुभूतेषुविशिष्टेषुप्राणिषुवर्त्तमानानां
भूतानांप्राणिनांइन्द्रियाणांमनोनेत्ररसनघ्राणत्वक्कर्मणांवाधिष्ठात्रीतस्यैव्याप्तिरूपायैसततंनमोनमः॥ एतेनसर्वगतत्वंउक्तंदेव्याः ॥ ३६ ॥ चिञ्चयने ॥
चयनंचितिरविकारताकूटरूपतातद्रूपेण ॥ यद्वा ॥ चितिसंज्ञाने ॥ स्त्रियामिक्षुध्यादिभ्यइतिइक्प्रत्ययः ॥ चेतनंचितिः संज्ञानरूपेण यादेवीएतत्कृत्स्नं
अखिलंजगद्व्याप्यस्थिता तस्यैनमोनमः ॥ पुनःपुनर्नंतरनेककर्तृकत्वादनेकस्तोतृकत्वाच्चनपौनरुक्त्यंआर्थंशाब्दंवाशंकनीयं ॥ ३७ ॥ पूर्वंपुराकल्पेसुरैःस्तु
तातथाभीष्टसंश्रयादभीष्टस्यवस्तुनः संश्रयात्कारणात्॥ सुरेंद्रःशक्रःईशःशंकरःदिनेशःसूर्यःतैःसेविता॥अतएवभद्रमणतिभद्राणीअस्तुभद्रमितिकथयती॥
अतएवशुभहेतुः साईश्वरीनोस्माकंदेवानांशुभानिमंगलानिकरोतु ॥ किंच नःअस्माकंआपदश्चविरोधिजनितदुःखानिचाभिहंतु ॥ सुरेंद्रेणदिनेषुसेविते

चितिरूपेणयाकृत्स्नमेतद्व्याप्यस्थिताजगत्॥नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः॥३७॥स्तुतासुरैःपूर्वमभीष्टसं
श्रयात्तथासुरेंद्रेश दिनेशसेविता ॥ करोतुसानःशुभहेतुरीश्वरीशुभानिभद्राण्यभिहंतुचापदः॥३८॥यासांप्रतंचोद्धत
दैत्यतापितैरस्माभिरीशाचसुरैर्नमस्यते॥याचस्मृतातत्क्षणमेवहंतिनःसर्वापदोभक्तिविनम्रमूर्त्तिभिः॥३९॥ ऋषि
रुवाच ॥ एवंस्तवाभियुक्तानांदेवानांतत्रपार्वती॥स्नातुमभ्याययौतोयेजान्हव्यान्नृपनंदन॥४०॥ तिपाठेसुरेंद्रेणशक्रेणदिनेषु

प्रत्यहंसेविता ॥ शुभानिभद्राणीतिच्छेदे यानिनःशुभानिजगद्धितानिकर्माणिप्रार्थनीयानितानिभद्राण्यनुकूलानिअबाधानिअविघ्नानिकरोत्वित्यर्थः ॥
अभीष्टसंश्रयेतिपाठे ॥ अभीष्टःवांछितःसंश्रियमाणःसंश्रयइत्यर्थोयस्याःसकाशाद्भवतिसा ॥ ३८ ॥ सादेवीनःशुभहेतुरित्युक्तंसाकेत्याह ॥ यादेवीसांप्र
तमिदानींउद्धतदैत्यतापितैः निर्मर्यादैर्बलोल्बणैः दैत्यैःशुंभादिभिः तापितैःसंतापितैरस्माभिःसुरैरीशास्वामिनीनमस्यतेसेव्यते ॥ यादेवीभक्तिनम्रमूर्ति
भिःसुरैःस्मृताचस्मृतैवसतीतत्क्षणएवनोस्माकंसर्वाआपदः हंति ॥ सर्वापदोयतःस्युःतान्सर्वापदःशत्रून्वा ॥ ईशा पचाद्यच् इगुपधज्ञाप्रीकिरःको
वा ॥ सांप्रतमव्ययं ॥ भक्त्याविनम्रामूर्त्तयःकायायेषांतैः ॥ नमस्यतेइतिनमोवरिवश्चित्रङःक्यच् ॥ नमसःपूजायां भावकर्मणोःसार्वधातुकेयक् यस्य
हलः क्यस्यविभाषेतियलोपः॥ ३९ ॥ हेनृपनन्दनहेसुरथएवंइत्थंस्तवाभियुक्तानांस्तुतिपराणांदेवानामग्रतः तत्रहिमाद्रौपार्वतीदेवीजाह्नव्यागंगायाः तोये

हलः कयस्यविभापेतियलोपः ॥ ३१ ॥ हेनृपनन्दनहेसुरथएवंइत्थंस्तवाभियुक्तानांस्तुतिपराणांदेवानामग्रतः तत्राहिमाद्रिपार्वतीदेवी...

स्नातुंजलक्रीडांकर्तुमभ्यायथौ ॥ ४० ॥ सादेवानामग्रतःकिंकृतवतीत्याह ॥ सासुभ्रूःपार्वतीतान्देवान्पृष्टवती । किं हेसुराःअत्रहिमवत्पर्वतेभवद्भिः
कास्तूयते इति॥ शोभनेभ्रुवौयस्याःसा ततःतांपार्वतींप्रतितावद्देवैरेवोत्तरदानंउचितंकिंतुततःप्रागेवतस्याःशरीराद्विनिर्गत्यशिवामायादेवींपार्वतींप्रत्याह॥
कास्तूयते इति॥ शोभनेभ्रुवौयस्याःसा ततःतांपार्वतींप्रतितावद्देवैरेवोत्तरदानंउचितंकिंतुततःप्रागेवतस्याःशरीराद्विनिर्गत्यशिवादेवीपार्वतीप्रत्यब्रवीत् ॥
इयंब्रह्मादिसर्वदैवतेनोमयाशिवानामाव्याशक्तिरवसेया ॥ तथाहि ॥ अस्याःपार्वत्याःशरीरंकोशइवशरीरकोशःततउद्भूताशिवादेवीपार्वतीप्रत्यब्रवीत् ॥ यद्यस्मात्त
कोशोस्त्रीकुड्मलेखड्गपिधानेर्थौघदिव्ययोः ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ किमब्रवीत्तदाह ॥ शुंभेनप्रत्यादिष्टैःसमस्तैर्देवैःममएतत्स्तोत्रंक्रियतेइत्यब्रवीत् ॥ यद्यस्मात्त
स्याःपार्वत्याःशरीरकोशादंबिकानिःसृतानिर्गता ॥ ततःकारणात्समस्तलोकेषुकौशिकीतिगीयतेकथ्यते ॥ कोशेनव्यतिनिर्गमनात्कौशिकी॥तेनदीव्यतीति

साऽब्रवीत्तान्सुरान्सुभ्रूर्भवद्भिःस्तूयतेऽत्रका ॥ शरीरकोशतश्चास्याःसमुद्भूताब्रवीच्छिवा ॥ ४१ ॥ स्तोत्रंममैतत्क्रि
यतेशुंभदैत्यनिराकृतैः ॥ देवैःसमस्तैःसमरेनिशुंभेनपराजितैः ॥ ४२ ॥ शरीरकोशाद्यत्तस्याःपार्वत्यानिःसृतांबि
का ॥ कौशिकीतिसमस्तेषुततोलोकेषुगीयते ॥ ४३ ॥ तस्यांविनिर्गतायांतुकृष्णाभूत्सापिपार्वती ॥ कालिकेतिस
माख्याताहिमाचलकृताश्रया ॥ ४४ ॥ ततोंबिकांपरंरूपंबिभ्राणांसुमनोहरं ॥ ददर्शचंडोमुंडश्चभृत्यौशुंभनिशुंभ
योः ॥ ४५ ॥ ताभ्यांशुंभायचाख्याताअतीवसुमनोहरा ॥ काप्यास्तेस्त्रीमहाराजभासयंतीहिमाचलं ॥ ४६ ॥

ठक् ॥ यद्वा ॥ कोशाद्यानिर्गतासाकोशेनिवृत्तैवेति निवृत्तेक्षद्यूतादिभ्यइतिठक् ॥ ४३ ॥ साभगवतीपार्वत्यपिस्वशरीरकोशात्तस्यांसर्वदेवतेजोमय्यांकौ
शिक्यांविनिर्गतायांसत्यांकृष्णाभूत्कृष्णवर्णासमजनिष्ट ततश्चसापार्वतीकालिकेतिसमाख्यातासतीहिमाचलेकृताश्रयाकृतनिलयाभूत् ॥ कृष्णवर्णार्था
त्कालशब्दात्तद्धितिवर्तमानात्संज्ञायांजानपदसूत्रेणङीप् ॥ संज्ञायांकन् ॥ केणइतिन्ह्रस्वः ॥ कालीहैमवतीश्वरी ॥ इहमहामायादेवकार्यार्थंविष्णुयोग
निद्राभूत् ततःपार्वत्यभूत्ततःकौशिक्यभूत्तत्सादेवकृतस्तुतिमंगीकर्तुंततःकालिकाभूत्सैवांबिकानामेत्याह ॥ ४४ ॥ ततोनंतरं ॥ यद्वा ॥ ततःतत्रहिमाच
ले आपादित्वात्तसिः ॥ शुंभनिशुंभयोःभृत्यौसेवकौचंडोमुंडश्चतौपरंअतितरांसुमनोहरंरूपंबिभ्राणामंबिकांकालिकाख्यांपार्वतींददर्श ॥ सुमनोहरांइतिपा
ठेदेवीविशेषणं ॥ चडिकोपे चंडतेचंडः ॥ मुडिखंडने मुंडतिमुंडयतिमुंडः ॥४५॥ सारूपवतीकालिकादेवीताभ्यांचंडमुंडाभ्यांशुंभायआख्याताचशुंभसम

क्षमुक्ता॥ किं हेमहाराजशुंभदैत्येश्वरसमधिगतसर्वैश्वर्यसावधानोभव॥अतीवसुमनोहराकापिस्त्रीआस्ते किंकुर्वंती हिमाचलंभासयंती स्वयंश्यामाश्यामा
भिःशोभाभिरदभ्रशुभ्रशोभाढ्यंहिमाद्रिंपार्वतीआस्ते ॥ आख्याताअतीवेत्यत्रवैवक्षिकंसंधिकार्यं ॥ शुंभायेतिक्रियाग्रहणंकर्त्तव्यमितिसंप्रदानत्वंपत्येशेते
इतिवत् ॥ सुष्ठुमनोहरतिसुमनोहरा ॥ हरतेरनुद्यमनेच् ॥ यद्वा ॥ इःकामःवसुनिधनेयेषांतेइवसवःकामधनाः तेषांमनःहरतिइतिइवसुमनोहरा अत्यर्थं
इवसुमनोहरा ॥ इत्यंबिकांप्रत्यनिष्टोर्थः तस्याःपातिव्रत्यभंगप्रसंगात् ॥ इष्टोर्थस्त्वेषः शोभनंमनोयस्यसुमनाः शंभुः तंहरति अर्धांगहरत्वात्सुमनोहरा॥
अतितरांसुमनोहरा ॥ यद्वा ॥ पैओवैशोषणे ॥ इंकामंवायतिशोषयतिइवःशिवः ॥ यद्वा ॥ इंकामंवातिगच्छतिइवःशिवः ॥ आतोनुपसर्गेकः ॥ इवस्य
सुमनोहरा अत्यधिकंसुमनोहराअतीवसुमनोहरा ॥ यद्वा ॥ इश्वकामःईचलक्ष्मीःवसवश्चाष्टौईवसवः अतिक्रांतईवसूनअतीवसुःशंभुः तस्यमनोहरा ॥

नैवतादृक्क्वचिद्रूपंदृष्टंकेनचिदुत्तमं ॥ ज्ञायतांकाप्यसौदेवीगृह्यतांचासुरेश्वर ॥४७॥ स्त्रीरत्नमतिचार्वंगीद्योतयंती
दिशस्त्विषा ॥ सातुतिष्ठतिदैत्येंद्रतांभवान्द्रष्टुमर्हति ॥ ४८॥ यानिरत्नानिमणयोगजाश्वादीनिवैप्रभो ॥ त्रैलोक्ये
तुसमस्तानिसांप्रतंतानितेगृहे ॥४९॥ ध्रुवोधरश्चसोमश्चह्यापश्चैवानिलोनलः ॥ प्रत्यूषश्चप्रभासश्चवसवोष्टौध्रुवादयः ॥४६॥ हेअसुरेश्वरशुं
भक्वचिदपिभुवनेकेनचिदपिपुंसातादृक्तादृशंउत्तमंअतिसुंदरंरूपंआकारःनैवदृष्टं नैवालोकि ॥ असौकापिदेवस्त्री॥यद्वा॥कापिकृताभिषेकाराज्ञीइतित्वया
ज्ञायतां ॥ अथत्वयासौगृह्यतांउपादीयतांचेतिअंबिकांप्रतिअनिष्टोन्वयः ॥ इष्टस्त्वेषः॥तादृगुत्तमंक्वाचिद्रूपंज्ञानरूपंक्वापिकेनचिद्दृष्टंन ॥ तस्मादसौदेवीका
पिपरदेवताइतित्वयाज्ञायतां ॥ असौकापिस्त्रीअबलास्तीतिनैवज्ञायतां ॥ अपित्वसौदेवीगृह्यतांचात्मसंरक्षणार्थंआश्रीयतामितिहितोपदेशः ॥ शुंभंप्रति
ताटस्थ्येन ॥ ४७ ॥ हेदैत्येंद्रत्विषादीप्त्यादिशःदशापिककुभःद्योतयंतीअंगकांत्याभासयंती ॥ अतिचार्वंगीअत्यंतंचारुमनोहरमंगंयस्याःसा ॥ स्त्रीरत्नं र
त्नंहिमनोहरत्वेनोत्कृष्टंसापुनरुत्कृष्टातिष्ठति तांभवान्द्रष्टुमर्हतीत्ययमंबिकांप्रत्यनिष्टोन्वयः ॥ इष्टस्त्वेषः ॥ हेदैत्येंद्रसानूनंस्त्रीरत्नंसानूनंअतिचार्वंगी
किंतयातेकृतंस्यात् तांभवान्द्रष्टुमर्हति ॥ यःतांदोषबुद्ध्यापश्येन्नश्येत्सतदैवतस्मात्तांद्रष्टुंभवान्मायततांइतिशुंभंप्रतिताटस्थ्येनहितोपदेशः ॥ रमंतेस्मि
न्नारत्नंरत्नमितिप्रख्यामणावेवनकेवलं ॥ जातौजातौयदुत्कृष्टंतद्रत्नमभिधीयते ॥ ४८ ॥ हेप्रभोशुंभयानित्रैलोक्येगजाश्वादीनितत्तज्जातिप्रधानान्युत्कृ

द्यानिरत्नानितथापद्मरागादयीमणयःरत्नानितानिसमस्तानितानिमधुनेतितवगृहेषु संतितत्प्रसिद्धमेतत् ॥ सांप्रतंप्रकृतमनुसरामः ॥ हेप्रभो कुतस्त्य
नात्तामानयितुंयतेथाश्चेत्तर्हियानित्रैलोक्येगजाश्वादीनिवैप्रसिद्धानिमणयश्चरत्नानिसंप्रतितेगृहेसंतितद्दर्शनोत्तरकालंतुनस्युः ॥ किंतुत्रैलोक्येएवतानियथा
स्थानंस्युरितिहितोपदेशः ॥ गजाश्वादिशब्दविवक्षितरत्नजातानिनामतोनिर्दशति ॥ ४९ ॥ गजोरत्नंइतिपाठः उत्तरत्ररत्नप्रधानान्यसूचनार्थः ॥ ग
जरत्नंइत्यपिपाठे रत्नानीतिवक्ष्यमाणरत्नोपसंहारवशात्सर्वत्ररत्नोपक्रमोप्यवगंतव्यः ॥ यःपुरंदरादैरावतोगजःसमानीतःतद्गजरत्नंतेगृहेवर्त्तते ॥ निर्दि
श्यमानप्रतिनिर्दिश्यमानयोरेकत्वमापादयंतिसर्वनामानिपर्यायेणतल्लिंगभांजिभवंति ॥ एतिभ्राम्यत्यनयेतीरातद्वानिरावान्सुरासमुद्रः तत्रजातऐराव
तः ॥ पुराण्यरीणांदारयतिपुरंदरः ॥ गजइतिरत्नंगजरत्नं ॥ अयंचयःपुरंदरात्पारिजाततरुःसमानीतःतत्तरुरत्नंतेगृहेवर्त्तते ॥ पारिणःपारिवतोअब्धेर्जा

ऐरावतःसमानीतोगजरत्नंपुरंदरात् ॥ पारिजाततरुश्चायंतथैवोच्चैःश्रवाहयः ॥५०॥ विमानंहंससंयुक्तमेतत्तिष्ठति
तेंगणे ॥ रत्नभूतमिहानीतंयदासीद्वेधसोद्भुतं॥५१॥निधिरेषमहापद्मःसमानीतोधनेश्वरात् ॥ किंजल्किनींददौचा
ब्धिर्मालामम्लानपंकजां ॥५२॥छत्रंतेवारुणंगेहेकांचनस्त्राविविष्ठति॥तथायंस्यंदनवरोयःपुरासीत्प्रजापतेः॥ ५३

तः पारिजाताख्यःतरुः ॥ तथापुरंदरादेवयःउच्चैःश्रवाहयःसमानीतःतद्धयरत्नंतेगृहे ॥ उच्चैःश्रवसीयस्यसउच्चैःश्रवाः ॥ ५० ॥ हेप्रभो यत्तुवेधसः
ब्रह्मणःअद्भुतमाश्चर्यकारिविमानमासीत् हंसयुक्तंरत्नंभूतंरत्नत्वंप्राप्तंविमानंइहानीतंतत्तेगृहेतेंगणेतिष्ठति ॥ विविक्तंमांतिवर्त्ततेयत्रदेवाःविमानं ॥ व्योम
यानंविमानोस्त्री ॥ ५१ ॥ धनेश्वरात्कुबेराद्यएषमहापद्मोनामनिधिःसमानीतः तदेतन्निधिरत्नंतेगृहेवर्त्तते ॥ हेप्रभोतुभ्यंअब्धिःसमुद्रःकिंजल्किनीअ
विशीर्णकेसरां अवयवगतधर्मःकेसरवत्त्वंमालयाअपिपंकजारब्धत्वादवयवावयव्यभेदोपचारात्प्राप्नुवंतीकर्णस्थकुंडलेनकुंडलीतिवत्किंजल्किनीत्युक्तं
सर्वदाऽम्लानपंकजांअशुष्ककमलांमालांददौ ॥ उपचारतःकिंचिज्जलतिजडीभवतिकिंजल्कः ॥ ५२ ॥ हेभो यद्वारुणंवरुणसंबंधिकांचनस्त्राविछत्रंछ
त्ररत्नंतवगेहेतिष्ठतिनान्यत्र ॥ कांचनंसुवर्णंस्त्रवतिकांचनस्त्रावीतिव्याख्यानंउत्कर्षाभावादुपेक्षणीयं ॥ यस्यगेहेनिधयःसंतितस्यस्वर्णस्त्राविणाछत्रेणकिंस्या
त् ॥ कस्तर्हिविग्रहः कांत्याकांचनंस्वर्णंस्त्रवतीववर्षतीव ॥ यद्वा ॥ कांत्याकांचनवर्षीकल्पवृक्षः ॥ यद्वा ॥ कांचनकांतिमिवकांतिंस्त्रवति ॥ यद्वा ॥ कांचन

स्येवकांतिंलवतिकांचनलावि ॥ पृषोदरादित्वादीप्सितसिद्ध्याकांतिशव्दलोपः ॥ यद्वा ॥ कचिदीप्तिबंधनयोः ॥ कंचनंदीप्तिः प्रभा ॥ कांचनंदीप्तिःप्रभा कंचनमेवकांचनं ॥ अन्येषामपिदृश्यतइतिदीर्घः पूरुषवत् ॥ कांचनंदीप्तिंलवतितच्छीलं ॥ लावण्यलाविमुखंइतिवदुत्प्रेक्षितमेतत् ॥ कांचनंनामवैदिक निघंटुतःस्वार्णिकमंभःलवतीतितुव्याख्यानंकुशकाशावलंबनं ॥ अथद्वितीयोन्वयः ॥ हेप्रभो यद्वारुणंछत्ररत्नंकांचनलावितेगृहेस्ति ॥ कांचनलावीति सप्तम्येकवचनं गृहेइत्यस्यविशेषणं ॥ लुगतौ हेतुमतिचेतिणिचूण्यंतात्क्विप्ण्यल्लोपावियङ्यणगुणवृद्धिदीर्घेभ्यःपूर्वविप्रतिषेधेनेतिअकृत्वावृद्ध्यावादे शौणिलोपः ॥ ततःप्रत्ययलोपेप्रत्ययलक्षणंइतिवृद्धिः आवादेशस्तुवर्णाश्रयविधौप्रत्ययलक्षणान्नेष्यते ॥ पुंसि कांचनानांलौः कांचनानांप्रापयिता ॥ नपुंसकेतु ह्रस्वोनपुंसकेप्रातिपदिकस्य एचइग्घ्रस्वादेशे कांचनलुत्रपुशव्दवद्रूपं तृतीयादिषुभाषितपुंस्कंपुंवद्गालवस्येतिङौह्रस्वश्चनुम्चनभवति ॥ आ वादेशः ॥ कांचनलावि ॥ पक्षेकांचनलुणिगृहे ॥ हेप्रभोस्यंदनवरः अयमितिकोनुयःपुराकल्पेप्रजापतेर्ब्रह्मणःआसीत्तदिदंनामरथरत्नंत्वयासमानी

मृत्योरुत्क्रांतिदानामशक्तिरीशत्वयाहृता ॥ पाशःसलिलराजस्यभ्रातुस्तवपरिग्रहे ॥ ५४ ॥ निशुंभस्याब्धि
जाताश्चसमस्तारत्नजातयः ॥ वह्निश्चापिददौतुभ्यमग्निशौचेचवाससी ॥ ५५ ॥ ॥ छ ॥

तंस्यंदनेषुवरःश्रेष्ठः ॥ यानेचक्रिणियुद्धार्थेशतांगःस्यंदनोरथः ॥ ५३ ॥ हेईशस्वामिन्मृत्योरंतकस्ययाशक्तिरुत्क्रांतिदानामत्वयाहृता ॥ भुजिमृ ङ्भ्यांयुक्तुकौ ॥ मृत्युःस्त्रीपुंसयोरंते ॥ म्रियंतेस्मिन्नुपस्थितेतेप्राणिनइतिमृत्युः ॥ प्राणिनामायुषांतेयाप्राणाकर्षिणीशक्तिःसाउत्क्रांतिदोत्क्रांतिर्लिंगकाय विनिर्गतिः॥उत्क्रमणंउत्क्रांतिः तांददाति उत्क्रांतिदा ॥कासूसामर्थ्ययोःशक्तिर्देवतायामृषावपि ॥ हेशुंभतवभ्रातुः निशुंभस्यापिपरिग्रहेपरिजनेविषयेस लिलराजस्यवरुणस्यपाशःआयुधंवर्त्तते ॥ पत्नीपरिजनादानमूलशापाःपरिग्रहाः ॥ पाशोबंधनशस्त्रयोः ॥५४॥ किंचतेतवभ्रातुर्निशुंभस्यगृहेऽब्धिजातार त्नाकरसमुद्भूताः समस्तारत्नजातयश्चउत्तमरत्नप्रकाराःतिष्ठंति ॥ जातिःसामान्यजन्मनोः ॥ मुक्ताफलविद्रुमहरिन्मणिवज्रपद्मरागाद्यारत्नजातयः ॥ हेशुंभतुभ्यंवह्निश्चापिदेवः अग्निशौचेनामवाससीवसनेददौ ॥ अग्नौनिक्षेपतःशौचंयामलीकरणंययोस्ते ॥ कल्पवृक्षोपकल्पितं स्वर्णमयमग्निदेवताक मग्निनिक्षेपेणविमलात्मकंवासोयुग्ममग्निशौचंवासः ॥ ५५ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

मन्निनिक्षेपेणविमलात्मकंवासोयुग्ममग्निशौचंवासः ॥ ५५ ॥ ॥७॥

एषमुक्ताफलीस्याद्ऐरावतःसमानीतस्त्वयाप्यया हेदैत्येंद्र यदा हेदैत्य दैत्येंद्ररत्नानिइंद्रादिदेवानामैरावतादीनिरत्नानितुभ्यमाहृतानितदुपढौकितानितदुपहारीकृतानि॥ एषा चकल्याण्यंबिकास्त्रीरत्नंवर्त्ततेतत्कस्मात्कारणान्नगृह्यते ॥ अयंत्वम्बिकांप्रत्यनिष्टोर्थः ॥ अयंत्विष्टोर्थस्ततटस्थोक्तिसमाधिना ॥ हेदैत्येंद्रयद्यप्येव मैरावतादीनिरत्नानितुभ्यमाहृतानिदेवैःतथाप्येषांबिकातवकल्याणीशुभकारिणीन ॥ कुतःयतएषाभगवती ॥ त्वंअन्यंयातीतित्वया ॥ आतोनुपसर्गे कः ॥ अन्यगामिनीतिगृह्यतेज्ञायते ॥ त्वशब्दोन्यवाचिसर्वादिषुपठ्यते ॥ त्वंअन्यंमहेश्वरंयातित्वयाऽन्ययाऽन्यपत्नीमहेशपत्नीदैत्यसंहारिणीअतः शुम्भस्यशुभकारिणीन ॥ तस्मात्तच्चिंतांत्यजेतिहितोपदेशः ॥ ५६ ॥ महासुरःशुंभःतदाचण्डमुण्डयोरितिप्रागुपन्यस्तंवचःनिशम्यश्रुत्वासुग्रीवंनामदूतं संदेशहरंदेव्याःदेवींउद्दिश्यप्रेषयामास ॥ शाम्यतिर्निपूर्वः श्रवणार्थः ॥ इषगतौ प्रपूर्वःआद्गुणः ॥ देव्याइतिकर्मणिल्यब्लोपेपञ्चमी ॥ दूयतेऽनेनयथोक्त

एवंदैत्येंद्ररत्नानिसमस्तान्याहृतानिते ॥ स्त्रीरत्नमेषाकल्याणीत्वयाकस्मान्नगृह्यते ॥ ५६ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥

निशम्येतिवचःशुंभःसतदाचण्डमुण्डयोः ॥ प्रेषयामाससुग्रीवंदूतंदेव्यामहासुरः ॥ ५७ ॥ ॥ शुंभउवाच ॥

इतिचेतिचवक्तव्यासागत्वावचनान्मम ॥ यथाचाभ्येतिसंप्रीत्यातथाकार्यंत्वयालघु ॥ ५८ ॥ ॥७॥

वादित्वात्परिताप्यतेपरइतिदूतः ॥ ५७ ॥ हेसुग्रीवहेदूतत्वयातत्रगत्वासास्त्रीममवचनादितिचइत्थंचेत्थंचसाम्नभेदेनचोपायेनवक्तव्या ॥ तथैवसासं प्रीत्याहर्षेणलघुक्षिप्रंअविलंबंअभ्येतिआभिमुख्येनागच्छति तथाकार्यंत्वयाविधेयं ॥ अयंत्वंबिकायामनिष्टोर्थः ॥ इष्टस्त्वयं ॥ अत्रापरेणमंत्रभेदबुद्धि समाधिनाख्यायतेर्थः ॥ हेदूतत्वयालघुक्षिप्रंतथाकार्यं मदभिप्रायादन्यत्वेनकर्त्तव्यं ॥ तत्कथं यथामयिविषयेअभिधमानंवचनं निंदायेषांतेअवचना असुराःतानत्तिउपसंहरत्यवचनात्असुरसंहारिणीत्यर्थः ॥ पुनःकिंभूतांबिका एतिगच्छतिविनश्यतिइत्तस्मिन्इति शुम्भेनिशुम्भेचविषये ॥ वक्तव्यासा वक्तव्यप्रतिक्षेपा ॥ असुक्षेपणे असनमासः ॥ वक्तव्योवचनीयः आसःप्रतिक्षेपोन्यक्कारोययासाव क्तव्यासा ॥ पुनःकिंभूता ॥ मम ममेत्यव्ययं मम शब्दोत्रमायावचनः निर्ममोयोगीसममःसंसारीतिवत् मायारूपेत्यर्थः ॥ पुनःकिंभूता ॥ संप्रीत्याप्रीङ्प्रीतौदिवादिःप्रीतिःप्रीःस्त्रियां सम्पदादित्वाद्भावे क्विप् ॥ समीचीनाप्रीःप्रीतिर्येषांतेसंप्रियोलुधाः ॥ ईयतेवश्यंप्राप्यतेतयोरुपासकैरित्यासंप्राप्या ॥ आदंतंरूपम् ॥ ५८ ॥ ॥७॥

ससुग्रीवोनामदूतः यत्रयस्मिन्नतिशोभनेशैलोद्देशेपर्वतप्रदेशेअसौदेव्यास्तेतिष्ठतितत्रगत्वाततःतदनंतरंतदेवींश्लक्ष्णंसमुचितंसंगतंसुकुमारंयथास्यात्तथा मधुरयाश्राव्याक्षरपदयागिरावाचाप्राहच शुम्भोदितसंदेशाभिप्रायगर्भसंदर्भमकथयत् ॥ प्राहेतिप्रशब्दउपसर्गप्रतिरूपकोनिपातः ॥ आहेतितिङंतप्र तिरूपकमव्ययं सामावृत्ति ॥ श्लक्ष्णंइतिश्लिष्आलिंगने ॥ श्लिषेरच्चोपधायाइतिक्स्नः ॥ कत्वषत्वे ॥ ५९ ॥ हेदेविसावधानभाव ॥ अस्तिखलुदैत्येश्वरः लोकत्रयेपरमउत्कृष्टईश्वरःस्वामीतेनशुम्भेनत्वत्सकाशंप्रतिप्रेषितःदूतःसंदेशहरोऽहंइहागतोस्मि ॥ दैत्यग्रहणंजातिख्यापनाय ॥ त्रैलोक्यग्रहणंदेव्याःप्ररो चनार्थं ॥ दूतग्रहणंतन्निग्रहपरिहाराय ॥ दूतोक्तंसदसद्वापिश्रुत्वाकार्यंहिताहितं ॥ दूतोननिग्रहीतव्यइतिनीतिविदोविदुः ॥ आदौदेवीत्युक्त्वाद्देव्याएव जयःसूच्यते यतः ॥ दीव्यतिविजिगीषतेदेवी ॥ हेदेवि तेनशुम्भेनदूतःप्रेषितःत्वत्देवीतःसशुम्भःकाशंतृणंगतःस्यान्नतुजयमित्यपिदेवीपारिषदोक्तिलेशो

सतत्रगत्वायत्रास्तेशैलोद्देशेतिशोभने ॥ तांचदेवींततःप्राहश्लक्ष्णंमधुरयागिरा ॥ ५९ ॥ ॥ दूतउवाच ॥ ॥ देवि दैत्येश्वरःशुंभस्त्रैलोक्येपरमेश्वरः ॥ दूतोहंप्रेषितस्तेनत्वत्सकाशमिहागतः ॥ ६० ॥ अव्याहताज्ञःसर्वासुयःस दादेवयोनिषु ॥ निर्जिताखिलदैत्यारिःसयदाहश्रृणुष्वतत् ॥ ६१ ॥ ममत्रैलोक्यमखिलंममदेवावशानुगाः ॥ यज्ञभा गानहंसर्वानुपाश्नामिपृथक्पृथक् ॥ ६२ ॥ नुसंधेयः ॥ ६० ॥ हेदेवियःसदासर्वदासर्वासुदेवयोनिषुविषयेषुअव्याहताज्ञःअप्रतिहतशासनः निर्जिताखिलदैत्यारिःनिर्जिताअभिभूताअखिलाःदैत्यारयःदेवायेन शुंभोयदाहतद्वचनंशृणुष्वाकर्णय ॥ व्यत्ययोबहुलमित्यात्मनेपदं ॥ व्येञ्संवरणे ॥ सं वरणमाच्छादनंक्विप् ॥ अंविष्णुंव्ययतिसंवृणोतिआच्छादयतिव्याप्नोत्यविद्यात्वेनेतिअवीर्विष्णुमायातयाअव्ययादेव्याआहताआज्ञास्यशुम्भस्यसःअव्या हताज्ञोभविष्यति ॥ निर्निश्चयनिषेधयोः ॥ निर्जिताअजिताअखिलादेवायेनसतथोक्तोभविष्यतीत्यपिदेवीपार्षदोक्तिलेशोप्यनुसंधेयः ॥ ६१ ॥ शुंभआ हेदं ॥ पटैकदेशेदग्धेपटोदग्धइत्यवयवेएकदेशेअप्यवयवीसमुदायोवर्त्ततेक्वचिदवयवावयविनोरभेदोपचारात्प्रयोगेषु तद्वत्त्रैलोक्यंममस्वंवर्त्ततेइत्युक्तेर्किं त्रैलोक्यंएकदेशवृत्याविवक्षितमिहेतिकस्यचिच्छंकास्यादतस्तामपनेतुमखिलमिति अखिलमित्येवकोकोकोऽखिलोभवत्यखण्डवृत्तित्वात्भुवनस्ये त्यतस्त्रैलोक्यमित्युक्तं ॥ इहममेतिविभक्तिप्रतिरूपमव्ययं मायावाचि निर्ममोयोगीतिवत् ॥ मममायादेव्याःत्रैलोक्यंइत्युक्तं ॥ मायायाअखिलंस्वंवर्त्तते

त्यतत्रैलोक्यमित्युक्तं ॥ इहममेतिविभक्तिप्रतिरूपमव्ययं मायावाचि निर्ममोयोगीतिवत् ॥ मममायादेव्याः त्रैलोक्यमित्युक्त ॥ मायायाअखिलस्यवर्तत

स्कुतःशुंभस्येत्यपिदेवीपार्षदोक्तिक्लेशोप्यनुसंधेयः देवाःममशुंभस्ययशानुगाः ॥ वशःकांतिरिच्छा ॥ मदिच्छामनुवर्तंतेमत्तुशुंभस्येत्यपिदेवीपार्षदोक्ति

शोनुसंधेयः ॥ तत्तद्देवतोद्देशेनपृथक्पृथक्विहितान्तान्सर्वान्यज्ञभागानाहुतिरूपान्यज्ञांशान्अहमेवशुंभःपृथक्पृथगिंद्रियादितत्तद्देवताकायप्रभृतिमुपा

श्रित्यउपाश्नामिउपभुंजे ॥ अश्भोजनेक्र्यादिः ॥ अहमितिविभक्तिप्रतिरूपमव्ययमविद्यावाचिअविद्यावाऽतस्मिंस्तद्बुद्धिः साचदेव्येवयज्ञभागानुपाश्ना

तीतिकुतःशुम्भस्ययज्ञभागोपभोगइत्यपिदेवीपार्षदोक्तिक्लेशोनुसंधेयः॥ ६२॥ त्रिषु पिलोकेषुवराणि श्रेष्ठानिरत्नानिस्त्रीरत्नानिममवश्यानिविधेयानि॥ वशंका

तिंइच्छांगतानीत्यर्थः॥वशंगतइतियत्प्रत्ययः॥ तथैवतद्देवबलवत्त्वतएव॥गजरत्नंदेवेंद्रवाहनं॥वाहनमाहितादितिणत्वंनात्रभवति॥आहितत्वस्याविवक्षित

त्वात् ॥ अत्रहिदेवेंद्रस्यवाहनमित्येतस्यस्वस्वामिभावसंबंधमात्रंविवक्षितत्वं ॥ यद्वाहनेआरोपितंयतोखिलंतदाहितमुच्यते ॥ इक्षुवाहणमित्यत्रइक्षवोवा

त्रैलोक्येवररत्नानिममवश्यान्यशेषतः ॥ तथैवगजरत्नंचहृतंदेवेंद्रवाहनम् ॥ ६३ ॥ क्षीरोदमथनोद्भूतमश्वरत्नंम ॥छ॥

मामरैः ॥ उच्चैःश्रवससंज्ञंतुप्रणिपत्यसमर्पितम् ॥ ६४ ॥ ॥छ॥

हनेआरोपिताइतिकृत्वाणत्वंभवति ॥ ६३ ॥ क्षीराण्युदकानियस्यसक्षीरोदःक्षिराब्धिः उत्तरपदे उदकस्योदःसंज्ञायांइत्यत्रसंज्ञायामुत्तरपदस्योदकशब्द

स्योदादेशोवक्तव्यः ॥ क्षीरोदस्यमथनंततउद्भूतंउच्चैःश्रवससंज्ञं ॥ श्रुगतौश्रुश्रवणे ॥ उच्चैःशृणोतिगच्छतिउच्चैःश्रवाःपचाद्यच् ॥ सहसंज्ञयाचेतनयाना

म्नाचवर्तते ससंज्ञः ॥ सहस्यसःसंज्ञायां वोपसर्जनस्येति ततःकर्मधारयः ॥ उच्चैःश्रवश्चासौससंज्ञश्चउच्चैःश्रवससंज्ञः ॥ अश्वविशेषणत्वेपुंल्लिंगः ॥ अ

श्वरत्नविशेषणत्वेतुनपुंसकलिंगंउच्चैःश्रवससंज्ञं ॥ अथवाप्रशस्तेश्रवसीयस्यसः श्रवसः मत्वर्थेअर्शआदित्वादच् ॥ जवेनमानेनचउत्कृष्टत्वादुच्चैरित्यु

च्यते ॥ उच्चैश्चासौश्रवसउच्चैःश्रवसइतिसंज्ञायस्यसः॥ अश्वरत्नविशेषणत्वेउच्चैःश्रवससंज्ञंतुमद्भीतैरमरैःप्रणिपत्यमत्पादपद्मेऽर्पितंउपायनीकृतं ॥ उपा

यनमुपग्राह्यउपहारस्तथोपदा ॥ अत्रापिमायावाचिममेत्यव्ययं ॥ मायादेव्यैअमरैर्भक्तिनम्रैरश्वरत्नंप्रणिपत्यसमर्पितंतत्त्रैलोक्येगृहेयस्यायत्क्वाप्यस्तुअयं

तुशुंभोन्यदीयंममेदमितिमुधाभिमन्यते ॥ इतिदेवीपार्षदोक्तिः ॥ ६४ ॥ ॥छ॥ ।छ॥

ससुग्रीवोनामदूतः यत्रयस्मिन्नतिशोभनेशैलोद्देशेपर्वतप्रदेशेअसौदेव्यास्तेतिष्ठतितत्रगत्वाततःतदनंतरंतदेवींश्लक्ष्णंसमुचितंसंगतंसुकुमारंयथास्यात्तथा मधुरयाश्राव्याक्षरपदयागिरावाचाप्राहच शुम्भोदितसंदेशाभिप्रायगर्भसंदर्भमकथयत् ॥ प्राहेतिप्रशब्दउपसर्गप्रतिरूपकोनिपातः ॥ आहेतितिङंतप्र तिरूपकमव्ययं सामावृत्ति ॥ श्लक्ष्णंइतिश्लिष्आलिंगने ॥ श्लिषेरच्चोपधायाइतिक्स्नः ॥ कत्वषत्वे ॥ ५९ ॥ हेदेविसावधानभाव ॥ अस्तिखलुदैत्येश्वरः लोकत्रयेपरमउत्कृष्टईश्वरःस्वामीतेनशुम्भेनत्वत्सकाशंप्रतिप्रेषितःदूतःसंदेशहरोऽहंइहागतोस्मि ॥ दैत्यग्रहणंजातिख्यापनाय ॥ त्रैलोक्यग्रहणंदेव्याःप्ररो चनार्थं ॥ दूतग्रहणंतन्निग्रहपरिहाराय ॥ दूतोक्तंसदसद्वापिश्रुत्वाकार्यंहिताहितं ॥ दूतोननिग्रहीतव्यइतिनीतिविदोविदुः ॥ आदौदेवीत्युक्त्वाद्देव्याएव जयःसूच्यते यतः ॥ दीव्यतिविजिगीषतेदेवी ॥ हेदेवि तेनशुम्भेनदूतःप्रेषितःत्वत्देवीतःसशुम्भःकाशंतृणंगतःस्यान्नतुजयमित्यपिदेवीपारिषदोक्तिलेशो

सतत्रगत्वायत्रास्तेशैलोद्देशेतिशोभने ॥ तांचदेवींततःप्राहश्लक्ष्णंमधुरयागिरा ॥ ५९ ॥ ॥ दूतउवाच ॥ ॥ देवि दैत्येश्वरःशुंभस्त्रैलोक्येपरमेश्वरः ॥ दूतोहंप्रेषितस्तेनत्वत्सकाशमिहागतः ॥ ६० ॥ अव्याहताज्ञःसर्वासुयःस दादेवयोनिषु ॥ निर्जिताखिलदैत्यारिःसयदाहश्शृणुष्वतत् ॥ ६१ ॥ममत्रैलोक्यमखिलंममदेवावशानुगाः ॥ यज्ञभा गानहंसर्वानुपाश्नामिपृथक्पृथक् ॥ ६२ ॥

नुसंधेयः ॥ ६० ॥ हेदेवियःसदासर्वदासर्वासुदेवयोनिषुविषयेषुअव्याहताज्ञःअप्रतिहतशासनः निर्जिताखिलदैत्यारिःनिर्जिताअभिभूताअखिलाःदैत्यारयःदेवायेन शुंभोयदाहतद्वचनंशृणुष्वाकर्णय ॥ व्यत्ययोबहुलमित्यात्मनेपदं ॥ व्येञ्संवरणे ॥ सं वरणमाच्छादनंक्विप् ॥ अंविष्णुंव्ययतिसंवृणोतिआच्छादयतिव्याप्नोत्यविद्यात्वेनेतिअवीविष्णुमायातयाअव्ययादेव्याआहताआज्ञास्यशुम्भस्यसःअव्या हताज्ञोभविष्यति ॥ निर्निश्चयनिषेधयोः ॥ निर्जिताअजिताअखिलादेवायेनसतथोक्तोभविष्यतीत्यपिदेवीपार्षदोक्तिलेशोप्यनुसंधेयः ॥ ६१ ॥ शुंभआ हेदं ॥ पटैकदेशेदग्धेपटोदग्धइत्यवयवेएकदेशेअप्यवयवीसमुदायोवर्त्ततेक्वचिदवयवावयविनोरभेदोपचारात्प्रयोगेषु तद्वत्त्रैलोक्यंममस्वंवर्त्ततेइत्युक्तेकिं त्रैलोक्यंएकदेशवृत्याविवक्षितमिहेतिकस्यचिच्छंकास्यादतस्तामपनेतुमखिलमिति आखिलमित्येवकेचित्पठंति पक्षेकोखिलोभवत्यखण्डवृत्तित्वाद्भुवनस्ये त्यतत्रैलोक्यमित्युक्तं ॥ इहममेतिविभक्तिप्रतिरूपमव्ययं मायायाचि निर्ममोयोगीतिवत् ॥ ममभायादेव्याःत्रैलोक्यंइत्युक्तं ॥ मायायाअखिलंस्वंवर्त्ततेत

त्यतस्त्रैलोक्यमित्युक्तं ॥ इहममेतिविभक्तिप्रतिरूपमव्ययं मायावाचि निर्ममोयोगीतिवत् ॥ ममभायादेव्याःत्रैलोक्यमित्युक्तं ॥ मायापा...

स्कुतःशुंभस्येत्यपिदेवीपार्षदोक्तिक्लेशोप्यनुसंधेयः देवाःममशुंभस्यवशानुगाः ॥ वशःकांतिरिच्छा ॥ मदिच्छामनुवर्तंतइत्यनुशुंभस्येत्यपिदेवीपार्षदो...

शोनुसंधेयः ॥ तत्तद्देवतोद्देशेनपृथक्पृथक्विहितानृतान्सर्वान्यज्ञभागानाहुतिरूपान्यज्ञांशानहमेवशुंभःपृथक्पृथगिंद्रियादितत्तद्देवताकायव्यूहमुपा

श्रित्यउपाश्नामिउपभुंजे ॥ अश्भोजनेक्र्यादिः ॥ अहमितिविभक्तिप्रतिरूपमव्ययमविद्यावाचिअविद्यावाऽतस्मिंस्तद्बुद्धिःसाचदेव्येवयज्ञभागानुपाश्ना

तीतिकुतःशुम्भस्ययज्ञभागोपभोगइत्यपिदेवीपार्षदोक्तिक्लेशोनुसंधेयः॥ ६२॥ त्रिषु लोकेषुवराणिश्रेष्ठानिरत्नानिस्त्रीरत्नानिममवश्यानिविधेयानि॥वशंका

तिंइच्छांगतानीत्यर्थः॥वशंगतइतियत्प्रत्ययः॥ तथैवतद्देवबलवत्त्वतएव॥गजरत्नंदेवेंद्रवाहनं॥वाहनमाहितादितिणत्वंनात्रभवति॥आहितत्वस्याविवक्षित

त्वात् ॥ अत्रहिदेवेंद्रस्यवाहनमित्येतस्यस्वस्वामिभावसंबंधमात्रंविवक्षितत्वं ॥ यद्वाहनेआरोपितंयतोखिलंतदाहितमुच्यते ॥ इक्षुवाहणमित्यत्रइक्षवोवा

त्रैलोक्येवररत्नानिममवश्यान्यशेषतः ॥ तथैवगजरत्नंचहृतंदेवेंद्रवाहनम् ॥ ६३ ॥ क्षीरोदमथनोद्भूतमश्वरत्नंम ॥छ॥

मामरैः ॥ उच्चैःश्रवससंज्ञंतुप्रणिपत्यसमर्पितम् ॥ ६४ ॥ ॥छ॥

हनेआरोपिताइतिकृत्वाणत्वंभवति ॥ ६३ ॥ क्षीराण्युदकानियस्यसक्षीरोदःक्षिराब्धिः उत्तरपदे उदकस्योदःसंज्ञायांइत्यत्रसंज्ञायामुत्तरपदस्योदकशब्द

स्योदादेशोवक्तव्यः ॥ क्षीरोदस्यमथनंततउद्भूतंउच्चैःश्रवससंज्ञं ॥ श्रुगतौश्रुश्रवणे ॥ उच्चैःशृणोतिगच्छतिउच्चैःश्रवाःपचाद्यच् ॥ सहसंज्ञयाचेतनयाना

म्नाचवर्तते ससंज्ञः ॥ सहस्यसःसंज्ञायां वोपसर्जनस्येति ततःकर्मधारयः ॥ उच्चैःश्रवश्चासौससंज्ञश्चउच्चैःश्रवससंज्ञः ॥ अश्वविशेषणत्वेपुँल्लिंगः ॥ अ

श्वरत्नविशेषणत्वेतुनपुंसकलिंगंउच्चैःश्रवससंज्ञं ॥ अथवाप्रशस्तेश्रवसीयस्यसः श्रवसः मत्वर्थेअर्शआदित्वादच् ॥ जवेनमानेनचउत्कृष्टत्वादुच्चैरित्यु

च्यते ॥ उच्चैश्चासौश्रवसउच्चैःश्रवसइतिसंज्ञायस्यसः॥ अश्वरत्नविशेषणत्वेउच्चैःश्रवससंज्ञंतुमर्द्दीतैरमरैःप्रणिपत्यमत्पादपद्मेऽर्पितंउपायनीकृतं ॥ उपा

यनमुपग्राह्यउपहारस्तथोपदा ॥ अत्रापिमायावाचिममेत्यव्ययं ॥ मायादेव्यैअमरैर्भक्तिनम्रैरश्वरत्नंप्रणिपत्यसमर्पितंतत्त्रैलोक्येगृहेयस्यायत्रकाप्यस्तुअयं

तुशुंभोन्यदीयंममेदमितिमुधाभिमन्यते ॥ इतिदेवीपार्षदोक्तिः ॥ ६४ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

हे शोभने देवि देवेषु वा गंधर्वेषु देवगायनेषु वा उरगेषु नागेषु वा यानि चान्यानि रत्नत्वमुत्कृष्टत्वं प्राप्तानि भूतानि शरीरभांजि मनोहराणि स्त्रीरूपाणि संति (तानि) सर्वाणि मय्येव विषये वर्त्तंते ॥ आः सखि शोभने गर्वस्थो ऽसावित्थमभूतवादी शुंभः शांभवीयं देव्येवभूतमयी भूतमित्थमाचष्ट यानि देवेषु गंधर्वेषु उरगेषु वा रत्नभूतानि रत्नतां प्राप्तानि भूतानि कृतानि सत्यानि तत्स्थानि संति तानि मय्येव देव्यामेव वर्त्तमानानि नान्यत्र ॥ अथवा इतो ऽन्यानि च यानि च रत्नभूतानि पृथिव्यादीनि संति तानि सर्वाणि विश्वरूपत्वेन विश्वमातृत्वेन मय्येव देव्यां वर्त्तंते न शुंभ इति देवीसखीजनोक्तिलेशो ऽप्यनुसंधेयः ॥ ६५ ॥ हे देवि लोके ऽस्मिन् रत्नभूतां भूलोके हिमालयनिवासिनीं मानिनीं त्वां स्त्रीरत्नभूतां स्त्रीरत्नजातां स्त्रीजात्युत्कृष्टां तां प्राप्तवतीं वयं शुंभनामानो मन्यामहे ॥ सा एवंविधा त्वमस्मानुपागच्छ प्राप्नुहि ॥ कुत इत्यत आह ॥ यतो वयं रत्नभुजो राजानः ॥ यदुक्तं ॥ स्वराष्ट्रमन्यतो रक्षत्यन्यदीयं क्षिणोति च ॥ वर्द्धंतो पायवान्नित्यं रत्नहारी स पार्थिवः ॥

यानि चान्यानि देवेषु गन्धर्वेषूरगेषु च ॥ रत्नभूतानि भूतानि तानि मय्येव शोभने ॥ ६५ ॥ स्त्रीरत्नभूतां त्वां देवि लोके मन्यामहे वयं ॥ सा त्वमस्मानुपागच्छ यतो रत्नभुजो वयं ॥ ६६ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

॥ देवीष्टार्थस्त्वेषः ॥ उपागच्छेत्यत्र उ पाः गच्छेति च्छेदः ॥ तत्र उ संबुद्धौ रुषोक्ते च शिववाचि त्वनव्ययं ॥ पा ने पिबतिः रक्षायां पातिः पायतिः शोषणे क्विप् ॥ पायति शत्रून् शोषयतिपाः उरिव रुद्र इव पा उपाः ॥ हे देवि कालाग्निरुद्र इव पायंती शत्रून् शोषयंती सती अस्मानिति शुम्भादीन् त्वामाकारयमाणान् शत्रून् शोषयितुं गच्छ याहीति देवीपार्षदोक्तिलेशो ऽप्यनुसंधेयः ॥ यद्वा ॥ असु क्षेपणे दिवादिः क्विप् ॥ अस्यत्यरीन् क्षिपत्यधिक्षिपति न्यक्करोति अः अत्वसंतस्य चेति उपधादीर्घः अधातोरिति प्रतिषेधान्न भवति पै ओ वै शोषणे पायंति शोषयंति लोकानिति पाः तेषां पां शुंभादीनां दैत्यानां अः आसिका क्षेपिका अधिक्षेपिका न्यक्कारिकेति पाः ॥ पा अः पाः उ इति संबुद्धावव्ययं उ हे देवि त्वं अस्मानुपागच्छेति शुंभादिभिः रत्नभुग्भिः दैत्यैराकारितासि ॥ सा त्वं पाः सति गच्छ पायतो जगंति श. ष. तः शुंभादीनस्यंती अधिक्षिपंती गच्छ याहि ॥ कुत इत्यत आह ॥ यतस्ते रत्नभुजः ॥ भुजो कौटिल्ये तुदादिः क्विप् ॥ भुजंति कौटिल्येन वर्त्तंते भुजः रत्नेषूत्कृष्टेषु विषयेषु भुजः कौटिल्येनान्यायेन वर्त्तमानाः रत्नभुजः अतः तेषां शुंभादीनां कुटिलानां न्यक्करणाय गमनं युक्तमुत्पश्यामः इतीति देवीपार्षदोक्तिः ॥ ६६ ॥

स०
अ
८

विषयेषुभुजःकौटिल्येनान्यायेनवर्त्तमानाःरत्नभुजःअतःतेषांशुंभादीनांकुटिलानांन्यक्करणायगमनंयुक्तमुत्पश्यामइतीतिदेवीपार्षदोक्तिः ॥ ६६ ॥

चलाचलःस्यात्तरलश्चंचलश्चपलश्चलः ॥ चंचलीनेत्रांतनिरीक्षणेनतरलीअपांगौनेत्रांतौयस्याःसाचंचलापांगी ॥ हेचंचलापांगिहेवरारोहेत्वंयतोरत्नभूता सिसौंदर्येणउत्कृष्टतांप्राप्तासिततोवैअनुनीयसे नररत्नमन्विष्यतिमृष्यतेहितादितिन्यायतःप्रार्थ्यसेततश्चमांनिशुंभंवाभजआश्रय ॥ उरुर्विक्रमःशौर्यंलक्ष णोयस्य तंममअनुजंकनिष्ठंभ्रातरंनिशुंभंवापिभजसंश्रय ॥ त्वंहिरत्नंरत्नभाजश्चराजानइवववंचराजानः तस्मात्त्वमस्मानेवभजनान्यानितिशुंभानुकू लेभिप्रायोयं ॥ वैस्यात्संबोधनेपादपूरणेनुनयेपिच ॥ देव्यनुकूलार्थस्त्वेषः ॥ सप्तम्यांजनेर्डः अन्येष्वपिदृश्यतेइत्यत्रसूत्रेअपिशब्दःसर्वोपाधिव्यभिचा रार्थः ॥ तेनधात्वंतरादपिडोभवतिकारकांतरेषूपपदेचेतिवचनात्पिषृसंचूर्णनइत्यस्मादाङ्पूर्वाच्चंचलोपपदात्डःटिलोपःसाचंचलान्यायादपभ्रष्टान्दैत्या नासमंतादभिव्याप्यपिनष्टिसंचूर्णयतिइतिचंचलापंअंगंगात्रंयस्याःसाचंचलापांगी ॥ अंगगात्रकंठेभ्यश्चोपसंख्यानाद्वाङीप् ॥ हेचंचलापांगिहेदुष्टदैत्यो पसंचूर्णनसन्नद्धगात्रेएवंविधात्वंशुंभेनआकारितासिकिंमितिमांवाअनुजंनिशुंभंवाभजेत्याहूतासि यतश्चत्वंरत्नभूतासिवैअनुनीयसेप्रार्थ्यसेचततः ॥ त्वं

मांवाममानुजंवापिनिशुंभमुरुविक्रमं ॥ भजत्वंचंचलापांगिरत्नभूतासिवैयतः ॥ ६७ ॥

मांवेतिशुंभंअमगच्छयाहिअनुजंवापीति निशुंभंअमगच्छयाहिअमइत्येतदमगतावित्यतोम्वादेर्लोटिरूपं तच्च मां वा॥अममा अनुजंइतिपदच्छेदात्क्रियते किंविशिष्टात्वंमा॥मःशिवोवारमायांचमानिषेधेव्ययंमतं ॥मंशिवंशंभुंअसतिगच्छतिशंभुनासहदीव्यतिचेतिविगृह्यअसगतिदीप्त्यादानेष्वित्यसतेःपूर्ववद पिशब्दविहितोडःडितिटेरस्शब्दस्यलोपःस्त्रियांमाइतिरूपं ततश्चतादृशीशांभवीचंचलापांगीदुष्टदैत्यसंहारसज्जांगीसतीत्वमुरुविपुलंयथास्यात्तथाशुंभा दिषुविषयेषुविक्रमंभजशौर्यंसमाश्रयेतिदेवीपार्षदोक्तिलेशोप्यनुसंधेयः ॥ यद्वा ॥ चंचलापांगि रत्नभूतासि वा ऐ यतः इतिच्छेदः ॥ एकारउच्यतेविष्णुरैका रःस्यान्महेश्वरः ॥ ममेतिमायावाच्यव्ययं ॥ यतीप्रयत्नेयतनंयत् स्त्रियांभावेसंपदादित्वाद्वाक्विप् ॥ ऐमहेश्वरस्येवकालाग्निरुद्रस्येवयतंयत्नंप्राप्यहेममहेमाये देविमांहंतुंनिशुंभंचहंतुंमहांतंविक्रमंपादविक्षेपंपराक्रमंवाभजेतिदेवीपार्षदोक्तिः ॥ चंचलान्न्यायादपभ्रष्टानपकर्तुंहिंसितुंअंगतिप्राप्नोतितच्छीलाचंच लापांगी अगिर्गत्यर्थः ॥ रत्नभूतश्चासावसिश्चेतिरत्नभूतासिः ॥ चंचलापांगि रत्नभूतासि वा (?) वागतिगंधनयोः आतोनुपसर्गेकः ॥ ६७॥ ॥७॥

हेदेवित्वंममशुंभस्यपरिग्रहात्पत्नीत्वेनस्वीकारादतुलमनुपमंपरंश्रेष्ठंऐश्वर्यंपरमेषुश्रेष्ठेषुस्वामिनांचप्राप्स्यसि ॥ व्यत्ययेनात्मनेपदं ॥ यद्वा ॥ मयाशुंभेनत्वं
परमैश्वर्यंप्राप्स्यसेप्रापयतेःकर्मणिलुटिथासःसेरूपं ॥हेदेविएतत्सर्वंप्रागुक्तंशुंभाभिप्रायगर्भंबुद्ध्यासमालोच्यविचार्यमत्परिग्रहतांव्रजप्राप्नुहि॥परिग्रहःपरि
जनेपत्न्यांस्वीकारमूलयोः ॥ यदाहुः ॥ पत्नीपरिजनादानमूलशापाःपरिग्रहाः ॥ इतिशुंभानुकूलोर्थः ॥ देव्यनुकूलोर्थस्त्वेषः ॥ हेदेवित्वंपरमासर्वोत्कृष्टा ॥
यद्वा ॥ पराउत्कृष्टामालक्ष्मीःत्वमेवेतिअतुलऐश्वर्यंप्राप्स्यसीतियत्सत्यमेवैतत् ॥ किंचित्रं ॥ किंचमत्परिग्रहात् ॥ मदिहर्षेमाद्यतिमद्क्विप् ॥यःमद्माद्यन्प
रिग्रहःमातृमुख्यःपरिवारः तंप्राप्यपरमैश्वर्यंप्राप्स्यसेइत्येतदपिसिद्धमेवैतत् ॥ मत्परिग्रहादितिकर्मणिल्यब्लोपेपंचमी ॥ हेदेवित्वंएतद्बुद्ध्यासमालो
च्यमाद्यत्परिग्रहोमातृमुख्यःपरिजनोयस्याःसामत्परिग्रहातस्याःभावःमत्परिग्रहतातांव्रजप्राप्नुहि ॥ यःखल्विमाश्चित्रागावोमेसंतीत्यादौबुद्ध्यासमालोचते

परमैश्वर्यमतुलंप्राप्स्यसेमत्परिग्रहात् ॥ एतद्बुद्ध्यासमालोच्यमत्परिग्रहतांव्रज॥६८॥ ऋषिरुवाच ॥ इत्युक्तासा
तदादेवीगंभीरांतःस्मिताजगौ ॥ दुर्गाभगवतीभद्राययेदंधार्यतेजगत् ॥ ६९ ॥ देव्युवाच ॥ सत्यमुक्तंत्वयानात्रमि
थ्याकिंचित्त्वयोदितं ॥ त्रैलोक्याधिपतिःशुंभोनिशुंभश्चापिताद्दशः॥७०॥ सएवंचित्रगुतांप्राप्नोतितद्वदियमपिदेवीप्रेमतःआत्मनो

मन्माद्यन्परिग्रहोस्तीतिबुद्ध्यासमालोच्यपश्चान्माद्यत्परिग्रहतांव्रजतीतिदेवीपार्षदोक्तिः॥ त्वतलोर्गुणवचनस्यपुंवद्भावोवक्तव्यः॥६८॥ततःसंदेशश्रवणस
मयइत्येवंशुंभेनदूतद्वाराउक्ताकथिता ॥ देवीगंभीराअगाधाभिप्रायादैत्यान्हंतुकामाअतएवांतःस्मिता ॥ शुंभोदुरात्मामांप्रतिदेवतांइत्थमाहेतिसोत्प्रासमं
तस्तंभितहासातंहंतुमनाः सतीजगौ ॥ दूतंवाचमुचितामूचेऽकथयत् ॥ दुर्गादुरवगाहा ॥ भगवतीसमग्रैश्वर्यरूपा ॥ भद्राक्षेमरूपा ययाइदंजगद्धार्यते गै
शब्देआतऔणऊः ॥ अयंभावःइतिदूतेनव्यभिचारिभावेनउक्तापिदेवीनसाअसाताद्दशीनाभूत् अतिपतिव्रताशुंभादिभिःसहरंतुकामानाभूत् ॥ किंतुअ
तदाकालांतरेहंतुकामैवाभूत् ॥ ६९ ॥ अत्रशुंभेपिविषयेसत्यंउक्तंहेदूतअत्रत्वयामिथ्यापदंकिंचिन्नउदितंनउक्तं ॥ तथाहि ॥ शुंभस्त्रैलोक्याधिपतिर्भवति
निशुंभेपिचताद्दशःशुंभसद्दशएव ॥ मिथ्येत्यस्यार्थं ॥ [illegible] ॥ अयेनशुभावहविधिनाअनःअयानःहेअया

नदूत त्वयात्रास्यांपतिव्रतायांदेव्यांविषयेयदसंभावितेकिंचिन्मिथ्याउदितंउक्तंशुंभंनिशुंभंवाभजेतितत्तुसत्यमुक्तंहीनं ॥ त्रैलोक्याधिपतिःशुंभइतियत् ॥

नदूत त्वयात्रास्यापतिव्रतायादेव्याविषयेयदसंभावितांकांचिन्मिथ्याउदितंउक्तंशुंभनिशुंभवाभजेततनुसत्यमुक्तंहि ॥ [illegible]

एतत्सत्यंयतःशुंभः त्रैलोक्यस्याधेर्मानसपीडायाःपतिःउत्पादकत्वेनस्वामीयतश्चसतादृशएवनिशुंभोपि ॥ पुंस्याधिर्मानसीव्यथा ॥ त्रैलोक्यस्याधिप
तिरियंदेव्येवेतिदेवीपार्षदाभिप्रायतः सोत्प्रासतावसेया ॥७० ॥ किंवितर्कंपरिप्रश्नेक्षेपेनिंदाप्रकारयोः ॥ किमव्ययंवितर्केनुनुस्यान्नेदेवधारणे ॥ शुंभत्रै
लोक्याधिपतिःसत्यंकिंत्वत्रास्मिन्शुंभेपत्यावाश्रयितव्येविषयेममविचारोस्तिपृथक्प्रतिनियतः ॥ मयायत्प्राक्प्रतिज्ञातंततत्किंमिथ्याक्रियते ॥ मयादेव्या
ऽल्पबुद्धित्वादनालोच्यपुराबाल्यकालेयाप्रतिज्ञाकृतासात्वयादूतेनश्रूयतां ॥ कृतामयेतिवापाठः ॥ अतसातत्यगमने ॥ अल्पबुद्धित्वंअततिसततंगच्छति
सदाप्नोतीति अल्पबुद्धित्वात् क्विपिरूपं ॥ संबुद्धौ हेअल्पबुद्धित्वात्हेस्वल्पधिषणहेदूतत्वयोक्तंशुंभंनिशुंभंवाभजेति तत्रयाप्रतिज्ञाभर्त्तरिविषयेकृतासा
श्रूयतां साचेत्घटेत्मेभर्त्ता ॥ अन्यथायन्मयाप्रतिज्ञातंतन्नस्यात् ॥ मानिनोनिरयंयांतियावदाभूतसंप्लवं ॥ ७१ ॥ कासौप्रतिज्ञा ॥ जिअभिभवे जिज

किंत्वत्रयत्प्रतिज्ञातंमिथ्यातत्क्रियतेकथं ॥ श्रूयतामल्पबुद्धित्वात्प्रतिज्ञायाकृतापुरा ॥७१ ॥ योमांजयतिसंग्रामे
योमेदर्पंव्यपोहति ॥ योमेप्रतिबलोलोकेसमेभर्त्ताभविष्यति ॥ ७२ ॥ तदागच्छतुशुंभोत्रनिशुंभोवामहासुरः ॥
मांजित्वाकिंचिरेणात्रपाणिंगृह्णातुमेलघु ॥ ७३ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

ऊहवितर्केआत्मनेपदी
येइत्ययंत्वकर्मकः ॥ योमेदर्पंगर्वंव्यपोहतिद्रावयतिदूरीकरोति ॥ दृपोहर्षणमोहनयोः ॥ गर्वोभिमानोहंकारोदर्पोहंकारसूर्ययोः ॥ ऊहवितर्केआत्मनेपदी
उपसर्गादस्यत्यूह्योर्वावचनमितिपरस्मैपदं ॥ योमेदेव्याःप्रतिबलोलोकेअधिबलःसबलःस्यात्प्रतिबलःविपक्षःप्रतियोगीवास्यात्समेभर्त्ताभविष्यतीतिप्रति
ज्ञास्वरूपं ॥ लोकेजयंतीअभिभवित्रीशक्तिरियमेवनैतांकोपिनेतुंशक्नोति ॥ लोकेदर्पात्माऽहंकाररूपाशक्तिरियमेवनैतांकोपिप्रच्यावयितुंशक्नोति ॥ लो
केवलरूपाशक्तिरियमेवनैतांकोपिप्रच्यावयितुंशक्नोति ॥ इत्यभिप्रायेणप्रतिज्ञातमित्थंदेव्या ॥ यःसंग्रामेतुल्येसंसारग्रामेमांलक्ष्मींसंपदंजयतिपरमवैरा
ग्ययोगादभिभवति ॥ योऽमेऽलक्ष्मींकेदैत्यवर्गेदर्पंहर्षणंगर्वंचव्यपोहति ॥ योलोकेमेदेव्याअप्रतिबलःअप्रतिपक्षःअनुकूलःसमहेश्वरोमेभर्त्ताधारकः पोष
कश्चनान्यइतिदेव्याःपरमोभिप्रायोयंदेवीपार्षदैःसहृदयैरूहितः ॥ ७२ ॥ पाणिग्रहणंकरोतु ॥ तयोरन्यतरः ॥ अत्रमत्प्रतिज्ञापरिपालनेचिरेणकालेनकिंसा
ध्यंकिंविलंबेनकृतंस्यात् ॥ आदानस्यप्रदानस्यकर्त्तव्यस्यचकर्मणः ॥ क्षिप्रमक्रियमाणस्यकालःपिबतितत्फलं ॥ मत्पाणौप्रभुशत्रुः तत्फलंद्रक्ष्यतिसःइति

देव्याशयः ॥ तत्तस्मात्प्रतिज्ञातः कारणाच्छुंभोनिशुंभोवाआगच्छतु ॥ तेनकिंस्यात्तदनादृत्यजित्वाजेतात्रैलोक्यविजयीमहानसुरःमहासुरःमहादेवःमां गृह्णातुअत्रमद्ग्रहणेकिंचिरेणेतिदेव्याःपरमाभिप्रायंदेवीसख्यःस्वस्वचेतःसुऊहंते ॥ जिअभिभवेअन्येभ्योपिदृश्यतइतिक्वनिपिन्हस्वस्यपितिकृतितुगाग मः॥नांतः॥चिरेणातिकालेनअव्ययंचानव्ययंचेदं ॥७३॥ लिपउपदेहेउपदेहउपचयः॥अवपूर्वस्तुलिपिर्गर्वेवर्त्तते॥यदभ्यंधुः॥गर्वोभिमानोहंकारोमानश्चित्त समुन्नतिः॥दर्पोवलेपोऽहंताच॥ हेदेवित्वंअवलिप्तासिमैवंभूः एवंगर्वितामाभूः ॥ त्वंममाग्रेएवंयदवोचः योमांजयतिसंग्रामेइत्यादि तदागच्छतुशुंभोत्रेत्या दिचेतिप्रतिज्ञाव्याजेनखलुत्वंकेवलमहमहमिकामवोचोमैवंब्रूहि॥कुतइत्याह ॥ त्रैलोक्येशुंभनिशुंभयोरग्रेयोद्धुकामःकःपुमांस्तिष्ठेत्नकोपि ॥ अबलात्वंयो त्स्यसेइतिकाकथा ॥ इतिशुंभानुकूलोभिप्रायः ॥ अवलिप्तानूसगर्वान्दैत्यानस्यतिअधिक्षिपतिअवलिप्तासि ॥ असुक्षेपे ॥ कर्मण्यणिटिड्ढाणञ्सूत्रेण

॥ दूतउवाच ॥ ॥ अवलिप्तासिमैवंत्वंदेविब्रूहिममाग्रतः ॥ त्रैलोक्येकःपुमांस्तिष्ठेदग्रेशुंभनिशुंभयोः ॥७४॥ अ न्येषामपिदैत्यानांसर्वेदेवानवैयुधि ॥ तिष्ठंतिसंमुखादेविकिंपुनःस्त्रीत्वमेकिका ॥ ७५ ॥ इंद्राद्याःसकलादेवास्तस्थु र्येषांनसंयुगे ॥ शुंभादीनांकथंतेषांस्त्रीप्रयास्यसिसंमुखं ॥ ७६ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

ङीपिरूपंतत्संबुद्धौहेअवलिप्तासि हेमदोद्धतमर्द्दिनि यतः त्वंमालक्ष्मीः अतोममाग्रहतःसखीजनस्यपुरतःएवंब्रूहियोमांजयतिसंग्रामेइत्यादित्रैलोक्येअग्रेपु रोभाविसंग्रामेशुंभनिशुंभयोर्मध्येकःपुमान्त्वयासमंयोद्धुंतिष्ठेदपितुनकोपि॥ यदातदग्रेशुंभनिशुंभयोःसंबंधी कःपुमान्योद्धुकामःतिष्ठेन्नकोपिइतिदेव्याः सखीजनाशयोनुसंधेयः ॥ ७४ ॥ हेदेविहेभव्येअन्येषामपिशुंभव्यतिरिक्तानांदैत्यानांधूम्रलोचनप्रभृतीनांयुधिसर्वेदेवायोद्धुकामाःसंमुखानतिष्ठंति॥ किंपु नःत्वंएकिकाअबलादैत्यानांपुरतःयोद्धुमक्षमेतिकिंपुनर्वक्तव्यंइतिशुंभानुकूलोर्थः ॥ हेदेविअन्येषामपिदैत्यानांसंमुखायुधिसर्वेदेवानतिष्ठंतिचेत्मातिष्ठंतु॥ त्वंपुनःत्वंतुस्त्रीसत्यपिसमस्तशक्त्यधिदेवतारूपाएकाकिन्येवअसहायशूरा॥योद्धुमन्येषांदैत्यानांसंमुखीकिंनतिष्ठसिअपितुयोद्धुंसंमुखीतिष्ठस्येवेतिदेवीस खीजनाभिप्रायोनुसंधेयः ॥ वैस्यात्संबोधनेपादपूरणमुभयोपिच ॥ एकाकीत्वेकएकलः ॥ ...स्यस्थलस्कालपूर्वस्यातइदाप्यसुपः॥७५॥ हेदेवियेषांसंयुगेइंद्रा द्याःसर्वेदेवाःसंमुखाःनतस्थुःनतस्थिवांसः॥तेषांशुंभादीनांदैत्यानांसंमुखंत्वंस्त्रीअबलायोद्धुंकथंप्रयास्यसिअभिगमिष्यसि ॥ विवाहनिमित्तप्रतिज्ञापालनाय

याःसर्वेदेवाःसंमुखाःनतस्थुःनतस्थिवांसः॥तेषांशुंभादीनांदैत्यानांसंमुखंत्वंस्त्रीअबलायोद्धुंकथंप्रयास्यसिआगमिष्यसि ॥ विवाहेनिमित्तप्रतिज्ञापालनाय

अपितुयुद्धंविनैवशुंभेनाहूतात्वंतंभजस्व इतिशुंभानुकूलोर्थः ॥ देवीसखीजनाभिप्रायेणतु ॥ यथा ॥ हे

शुंभादिभिःसहस्त्रियास्तवयुद्धंनघटते ॥ ... ॥ त्वंसकलाकलाभिः

देवित्वंइंद्राद्याः आसउपवेशनेकर्त्तरिक्विप्आस्तआः सांतःइंद्रादिषुआःआसीनाःइंद्राद्याः इंद्रादिभिर्देवैर्ध्याता सतीतिष्वासीनासि ॥ त्वंसकलाकलाभिः देवाःविजिगीषमाणा

सहवर्त्तमाना ॥ हेदेवि त्वंदेवाःसांतं ॥ दिवुक्रीडाविजिगीषादौ सर्वधातुभ्योऽसुन् ॥ दीव्यतिदेवाः अत्वसंतस्येत्युपधादीर्घः देवाःविजिगीषमाणा

सहवर्त्तमाना ॥ हेदेवि त्वंदेवाःसांतं ॥ यसुप्रयत्नेणिच् ॥

सि ॥ पुनःकथंभूतात्वं येषांशुम्भादीनांसंयुगेइन्द्राद्याःनतस्थुःतेषांस्त्रीप्रयासीअसिस्त्रीःप्रयासंतीभर्तृविनाशाजनितदुःखाःकुर्वंती ॥ सम्भवत्येकवाक्यत्वेवाक्यभेदस्तुनेष्यते ॥ अर्थांतरेवि

कर्मण्यण्ङीप् ॥ एवंविधासि ॥ तेषांसंयुगेसंमुखंकथंनस्थास्यसिअपितुयोद्धुंप्रयास्यसिइति ॥ सम्भवत्येकवाक्यत्वेवाक्यभेदस्तुनेष्यते ॥ अर्थांतरेवि

कर्मण्यण्ङीप् ॥ एवंविधासि ॥ तेषांसंयुगेसंमुखंकथंनस्थास्यसिअपितुयोद्धुंप्रयास्यसिइति ॥ एतावतातेषांशुम्भादीनांसंमुखेयो

विक्षायांवाक्यभेदोनदुष्यति ॥ यद्वा ॥ हेदेवि इन्द्राद्याःसकलादेवाःयेषांशुम्भादीनांसंयुगेसंमुखंनतस्थुःस्थातुंनशेकुःएतावतातेषांशुम्भादीनांसंमुखेयो

द्धुंविजेतुंत्वंकथंनप्रयास्यसि ॥ इतिदेवीसखीजनाभिप्रायः ॥ यद्वा ॥ तस्थुः या ईषां इतिच्छेदः ईषगतिहिंसादर्शनेषुभ्वादिरात्मनेपदीकर्तरिक्विप् ॥

सात्वंगच्छमयैवोक्तापार्श्वंशुंभनिशुंभयोः ॥ केशाकर्षणनिर्द्धूतगौरवामागमिष्यसि ॥ ७७ ॥

ईषंतेहिंसंतिईषःहिंसकाःतेषांईषांहिंसकानांशुम्भादीनांसंयुगेइन्द्राद्याःनतस्थुःतेखलुभीरवः ॥ हेदेवियात्वंत्र्यपिसर्वशाक्तरूपावतीर्णासि ॥ साभगवती

त्वंतेषांसंमुखंकथंनप्रयास्यसियोद्धुंअपितुप्रयास्यस्येवेति ॥ ७६ ॥ हेदेविसात्वंप्रागुक्तप्रतिज्ञापालनपटीयसीविवोढुमनाःमयादूतेनउक्ताकथितैवसती ॥

यद्वा ॥ त्वद्गौरवाभिवांछिनामयादूतेनउपादिष्टासतीप्रतिज्ञाभंगभयंपरित्यज्यानपत्रपासतीशुम्भनिशुम्भयोःपार्श्वंगच्छ ॥ यतःत्वंइत्थंसदुपदेशमाश्रयं

तीकेशाकर्षणनिर्द्धूतागौरवासतीमागमिष्यसि ॥ माइत्यङिद्व्ययंनिषेधार्थकं अन्यथामाङिलुङ् स्यात् ॥ केशानांशिरोरुहाणामाकर्षणेननिर्द्धूतंकम्पि

तंअपास्तंअपनीयंगौरवंगुरुत्वंबहुमान्यत्वंयस्याःसा इत्थंभूतासतीनागमिष्यसि ॥ अन्यथात्वंमदुपदेशपराङ्मुखीसतीप्रतिज्ञांपालयितुंसंग्रामंकर्तुका

मापितमलभमानात्रैवासीनाकेशपाशाकर्षणापाकृतबहुमान्यतासती बलादाकृष्यमाणा शुम्भनिशुम्भयोःपार्श्वंगमिष्यसिइतिशुम्भानुकूलोर्थः ॥ देवी

सखीविवक्षितस्त्वन्यएव यथा ॥ हेदेविसात्वंदुरात्मनादूतेनइत्थंउक्ताऽतएवसंजातक्रोधासतीमयासख्यासहशुम्भनिशुम्भयोःपार्श्वंगच्छ ॥ ततःतयोःके

शाकर्षणनिर्द्धूतगौरवाशुम्भनिशुम्भयोःकेशानामाकर्षणेननिर्द्धूतंनिरस्तंगौरवंदैत्येश्वरत्वंययासा ॥ तृतीयार्थेबहुव्रीहिः ॥ एवंविधात्वंपुनरपिअमासखीजन

स्यसमीपमागमिष्यसीति ॥ अमासहसमीपे च ॥ त्यक्तंहीनंविधुतंसमुज्झितंधूतमुत्सृष्टे ॥ गौरवान्नागमिष्यसीतिपाठेतु ॥ हेदेविमयात्वद्गौरववांछि
नादूतेनउपदिष्टासती मत्पार्श्वेइतिपाठेद्वितीयाद्विवचनांतं ॥ मद्वचनाच्चेन्नगछेःतर्हिगौरवाद्बहुमानान्नागमिष्यसिकिंतुकेशाकर्षणनिर्धूताआगमिष्यसि ॥
निर्निश्चयनिषेधयोः ॥ निर्द्धूताअत्यक्ताकेशाकर्षणेननिर्द्धूताबद्धागृहीताबन्दीकृतासत्यपमानादागमिष्यसि ॥ गौरवात्तुनागमिष्यसि ॥ इतिशुम्भानुकूलो
र्थः ॥ देव्यनुकूलस्त्वेषः ॥ हेदेविकृतप्रतिज्ञात्वंतेनदुरात्मनाशुम्भेनमांभजेत्युक्तासतीअतःसक्रोधा मयासख्यासहशुम्भनिशुम्भयोःपार्श्वंहननायगच्छ ॥
ततश्चतयोःनिर्द्धूतमत्यक्तंनिगृहीतंकेशाकर्षणंययासा ॥ आहिताग्न्यादित्वादग्न्याहितइतिवन्निष्ठांतस्यपरनिपातः ॥ निर्द्धूतशत्रुकेशाकर्षणासतीअत्यक्तके
शाकर्षणासत्यगौरवान्नागमिष्यसि ॥ गौरवादेवसन्मानादेवनिजस्थानंपुनःआगमिष्यसिइतिदेवीसखीजनाभिप्रायः ॥ गौरवादागमिष्यसीतिवापाठः॥
॥ यद्वा ॥ कःब्रह्माअश्चविष्णुःईशश्चमहेशःकेशाःतेषामाकर्षणंध्यानेनवशीकरणंह्यवस्थापनंतवधूतंत्यक्तं निर्निषेधेनिर्द्धूतंअत्यक्तंकेशाकर्षणंयैःऋषिभिःते

॥ देव्युवाच ॥ ॥ एवमेतद्बलीशुंभोनिशुंभश्चातिवीर्यवान् ॥ किंकरोमिप्रतिज्ञामेयदनालोचितापुरा ॥ ७८ ॥

षांकेशाकर्षणनिर्द्धूतानांऋषीणांआसमंतादभिव्याप्यवर्त्तमानांगौरवंमान्यत्वंतददंतिनाशयंतियेदैत्याःतेकेशाकर्षणगौरवादः ॥ पैओवैशोषणेतान्केशाकर्ष
णनिर्द्धूतगौरवादोदैत्यान्वायतिशोषयतिकेशाकर्षणनिर्द्धूतगारवाद्वा ॥ आतोनुपसर्गेकः ॥ एवंविधासतीआगमिष्यसि अनुस्यूतब्रह्मविष्णुमहेशानांगौ
रवादोदैत्याः ॥ अदभक्षणेक्विप् ॥ तान्वायंतीशोषयंतीसत्यपास्यासिस्वस्थानंइतिसखीजनाभीष्टाभिप्रायः ॥ ७७ ॥ हेदूतत्वयायदुक्तंशुंभोबलीवीर्यवान्
निशुंभश्चवीर्यवान्इतिएतदेवंनान्यथा ॥ अहंतुकिंकरोमियद्यस्मान्मेममप्रतिज्ञाइयमस्तिपुराप्रागेवमयानालोचिताविचारितानाभूत् ॥संभावितंप्रतिज्ञाय
निर्वोढव्यंमनीषिभिः ॥ प्रतिज्ञयाप्यसंभाव्यंनिर्वोढव्यंकथंनतैः॥निर्वोढव्यंप्रतिज्ञातंतर्कितंवाप्यतर्कितं॥प्रतिज्ञातपरित्यक्तेःप्राणत्यक्तिर्वरंनृणां ॥वीरकर्मतदे

तच्चवीर्यमित्यभिधीयते॥इवेत्थमर्थयोरेवं॥यत्तद्यतस्ततोहितौ॥मयापुराऽनलोचिताप्यविचारितापिमेप्रतिज्ञाइदृश्येवाभूत्॥अतश्चाहंकिंकरोमियुद्धादन्यत्रकिं
तुयुद्धमेवकरोमि॥किंच बलीशुंभोनिशुंभश्चातिवीर्यवानिति दूतेनयोगर्वउक्तःतमनर्थमपिगर्वमर्थंकरोमि॥एवमेतद्इदमित्थमेवेतिदेव्याःपरमोभिप्रायः ७८

तयुद्धमेवकरोमि॥किंच बलीशुंभोनिशुंभश्चातिवीर्यवानिति दूतेनयोगर्वउक्तःतमनर्थमपिगर्वमर्थंकरोमि॥एवमेतद्इदमित्थमेवेतिदेव्याःपरमोभिप्रायः ७८

हेदूतसत्वंगच्छनिजस्थानंयाहि ॥ मयादेव्यायदेतदुक्तंप्रतिज्ञाप्रमुखंवचनंतदेवसर्वमादृतःआकलितवान्सन्नसुरेंद्रायाचक्ष्वआख्याहि ॥ सचसएवशुम्भः
यद्युक्तंउचितंयच्चानुचितंतत्करोतु ॥ यदेतत्सर्वमादितःपाठे आदितआरभ्यअसुरेंद्रायाचक्ष्व ॥ चक्षिङ्लोलोटिरूपं ॥ सचयद्युक्तंउचितंतत्करोतु ॥ ७९ ॥
॥ इतिमार्कंडेयेश्रीमद्रा॰जतोमरान्वयश्रीमद्‌॰शंतनुचक्रवर्त्तिविरचितायांशांतनव्यांदेवीमाहात्म्यटीकायांदेवीदूतसंवादःद्व्यशीतितमोध्यायः ॥ ८२ ॥
॥ इतिमार्कंडेयेश्रीमद्रा॰जतोमरान्वयश्रीमद्‌॰शंतनुचक्रवर्त्तिविरचितायांशांतनव्यांदेवीमाहात्म्यटीकायांदेवीदूतसंवादःद्व्यशीतितमोध्यायः ॥ ८२ ॥

हेसुरथइतिप्रागुक्तंदेव्याःवचःआकर्ण्यश्रुत्वाअमर्षेणक्रोधेनपूरितःपूर्णःसदूतःसमागम्यदेवीशैलात्सकाशादागत्यदैत्यराजायशुम्भायविस्ताराच्छब्दप्रपंच
नात्समाचष्टअकथयत् ॥ चक्षिङ्लङ्रूपं ॥ १ ॥ असुराणांराट्दैत्यराजःशुम्भःतस्यदूतस्यमुखाद्यद्वाक्यं यद्वा तस्यादेव्यावाक्यंप्रतिकूलमाकर्ण्य
श्रुत्वाततोसौसक्रोधःसन्दैत्यानामधिपंधूम्रलोचनंनाममहासुरंप्राह प्रस्थापयामास ॥ प्रइत्युपसर्गप्रतिरूपकमाहेतितिङंतप्रतिरूपकमव्ययं ॥ हेशुम्भ

सत्वंगच्छमयोक्तंतेयदेतत्सर्वमादृतः ॥ तदाचक्ष्वासुरेंद्रायसचयुक्तंकरोतुतत् ॥ ७९ ॥ ॥ इतिमार्कंडेयपुराणेदे
वीमाहात्म्येद्व्यशीतितमोऽध्यायः ॥ ८२ ॥ ॥छ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यवचोदेव्याःसदूतोमर्षपू
रितः ॥ समाचष्टेसमागम्यदैत्यराजायविस्तरात् ॥ १ ॥ तस्यदूतस्यतद्वाक्यमाकर्ण्यासुरराट्ततः ॥ सक्रोधःप्राह
दैत्यानामधिपंधूम्रलोचनं ॥२॥ हेधूम्रलोचनाशुत्वंस्वसैन्यपरिवारितः ॥ तामानयबलाद्दुष्टांकेशाकर्षणविह्वलां ॥३॥

त्वत्पार्श्वंदेवीनायातित्वयासहयोद्धुमिच्छतितांजेतुंउद्युंक्ष्व ॥ इतिदूतवचःश्रुत्वादेव्यानयनायशुंभोधूम्रलोचनंप्रस्थापयामास ॥ २ ॥ हेधूम्रलोचनत्वंस्व
सैन्यपरिवारितःसन्दुष्टांकेशानामाकर्षणेनविह्वलांविवशांतांनितंबिनीमाशुक्षिप्रंबलादानयप्रापयमांइतिशेषः ॥ नीप्रापणेद्विकर्मकः ॥ इत्थंशुंभस्याचर
णंसन्मंत्रशक्तिरहितश्चतमिदमनीतिकमालोच्यहितकारीनीतिविशारदोमात्यः कश्चिद्धूम्रलोचनंप्रस्थातुमुक्तमुदिश्योपदिशति ॥ कथं ॥ तामानयबला
दुष्टांइत्यत्रतंत्रेणश्वेतोधावतीतिवदर्थांतरसृष्टैपदांतरसृष्टिरिष्टैवेतितांअआनयइतिच्छेदःक्रियते ॥ तथाहि ॥ अनेकार्थसकृदुच्चरणंतंत्रमाहुः ॥ तत्रअइति
निषेधेव्ययं॥अमानोनाःप्रतिषेधेव्ययाख्याइतिवचनात्॥अतश्चधूम्रलोचनत्वंस्वसैन्यपरिवारितः सन्तांदेवींआशुक्षिप्रंबलाद्बलमाश्रित्यअआनय(आत्मा)
नय ॥कीदृशींतांपूर्ववत्तंत्रेणआनयबलाद्दुष्टांइत्येकंपदं अविद्यमानःनयोनीतिर्येषांतेअनयाःशुंभादयाःतेषांइमानिबलानिआनयानि(तानि)चतानिबलानिच

आनयबलानि(तानि)अतंतिसततंगच्छंतिभजंतिआनयबलातः॥अतसातत्यगमनेक्विप्॥ तेषुआनयबलात्सुआनयसंबंधिबलभाक्षुपुरुषेषुदुष्टाविरुद्धाक्रूरा
तामानयबलाद्दुष्टां इत्येकंपदं॥यद्वा॥केशानांब्रह्मादीनामात्मशक्तेरात्ममहामायाकेशात्सकाशाज्जगदुत्पत्तिस्थितिलयकारिणी ॥तत्तदवसरेषूचितेष्वाकर्षणं
केशाकर्षणंस्वमायानिलीनब्रह्मादिप्रकटीकरणंआह्वानंतद्विषयेविशेषेणह्वलतिचलतिविजृंभतेकेशाकर्षणविह्वलातां ॥ह्वलचलनेपचाद्यच्॥इतिदेवीष्टार्थप्र
तिपत्तिव्याख्यानतोदैत्यविध्वंसोनभवतीतिनीतिविदमात्याभिप्रायः ॥३॥ हेधूम्रलोचनतस्यादेव्याःपरित्राणंरक्षणंददातीतितत्परित्राणदः ॥ आतोनुपसर्गे
कः ॥ यःकश्चिन्मरोमर्त्योवाअमरोदेवोवायक्षोवापिगंधर्वोवापिपरःशत्रुःपरःतांजिघृक्षुरन्यः ॥ चकारान्नागादिर्वाविपक्षत्वेनउत्तिष्ठतेउद्युंक्तेयदिसहंत
व्यएवनस्थापनीयः ॥ उदोनूर्ध्वकर्मणिइत्यात्मनेपदं ॥ यक्षःकुबेरादिः ॥ गंधर्वस्तुंबुरादिप्रभृतिः ॥ पक्षांतरेयद्ययंशुंभोनीतिरहितोयदाइत्थमादिक्षत्पर

तत्परित्राणदःकश्चिद्यदिवोत्तिष्ठतेपरः॥ सहंतव्योमरोवापियक्षोगंधर्वएववा ॥ ४ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ ते
नाज्ञप्तस्ततःशीघ्रंसदैत्योधूम्रलोचनः॥ वृतःषष्ट्यासहस्राणामसुराणांद्रुतंययौ ॥ ५॥ सदृष्ट्वातांततोदेवींतुहिना
चलसंस्थितां॥ जगादोच्चैःप्रयाहीतिमूलंशुंभनिशुंभयोः॥ ६ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

म्रियमानयेतितत्रनीतिपरोमात्यःप्राह ॥ हेधूम्रलोचनतस्याःदेव्याःसकाशात्परित्राणंयेषांतेतदेकशरणादेवादयः ॥ दोऽवखंडने ॥ तान्द्यातिखंडयतिइ
तितत्परित्राणदः ॥ तद्भक्तहिंसापरःशत्रुर्यःकश्चिन्मरोमर्त्योवाअमरोदेवोवायक्षःकुबेरादिःगंधर्वस्तुंबुरुप्रभृतिर्वा चकाराद्दैत्योवान्यस्तद्वेषीवाराक्षसोवाल
कानिवासीनागोवासवोहंतव्यएवेतितस्मात्तांनानय ॥ आनयसिचेत्तामापदमेवानयसिदैत्यकुलविध्वंसिनीसेतिनीतिविदमात्योक्त्यादेवीष्टार्थसिद्धिः॥
॥ ४ ॥ ततस्तेनशुंभेनशीघ्रंगच्छतामानयेत्याज्ञप्तआदिष्टःसधूम्रलोचनःदैत्यःषष्ट्यागुणितानांसहस्राणांसंख्येयानामसुराणांसंघट्टेनवृतःद्रुतंक्षिप्रंययौ ॥
सहस्राणांषष्ट्यावृतःअसुराणांसम्बंधीनिसहस्राणितेषांसम्बधिनीयाषष्टिःतयावृतोद्रुतंययौ ॥ आज्ञप्तइतिज्ञप्मारणतोषणनिशामनेषुमिच्चेतिचुरादिः॥
कर्मणिक्तः ॥ वादांतसूत्रेज्ञप्तइतिनिपातनात्वाइट्प्रतिषेधोणिलुप्तोपधायाह्रस्वताच ॥ ज्ञानियोजनेचुरादिरेव ॥ अतोनिष्ठायामाज्ञप्तइत्येव ॥
॥ ५ ॥ ततःशुम्भनिदेशतःसधूम्रलोचनः तुहिनाचलसंस्थितांहिमाचलस्थांतांदेवींदृष्ट्वाउच्चैर्जगादअत्युच्चैरुवाच ॥ हेदेवित्वंशुम्भनिशुम्भयोर्मूलं

समीपंप्रयाहिगच्छति ॥ मूलमाश्रित्य ... ॥ इतिशुम्भानुकूलोर्थः ॥ ... ॥ ... ॥ कीदृशीदेवीशुम्भनिशुम्भयोः ॥ शुम्भभा
नंमूलः ॥ भावेघञ् ॥ तंमूलंप्रभुतांयाहिप्राप्नुहीतिसदेवीसखीजनःतुहिनाचलसंस्थितांतांदृष्ट्वाउच्चैर्जगाद ॥ कीदृशींदेवींशुम्भनिशुम्भयोः ॥ शुम्भ
सनहिंसनयोः भ्वादिःपरस्मैपदीशुम्भतिरणेभासति हिनस्तिचेतिशुम्भोदैत्यः ॥ पचाद्यच् ॥ नितरांशुम्भनंहिंसनंनिशुम्भः ॥ भावेघञ् ॥ शुम्भस्यदे
त्यस्यनिशुम्भःहिंसनंतस्मिन् विश्वयेयतमाना ॥ सप्तम्यांजनेर्डः अन्येष्वपिदृश्यतेइत्यत्रापिशब्दात्सर्वोपाधिव्यभिचारः इतिवचनाद्धात्वंतरेपिकारकां
तरेपिचडोभवतिडित्यभस्यापिटिलोपः स्त्रियांटाप् ॥ अवतिरक्षतिपापेभ्यः ऊःउवौउवः ॥ शुम्भनिशुंभयाचासौऊश्चेतिविगृह्यकर्मधारये आद्गु
णेचशुम्भनिशुम्भयोः ॥यद्वा॥ शुम्भनिशुम्भुया देवी । कीदृशी ॥ ऊःइतिपदच्छेदः॥अवरक्षणेक्विप् ॥ ज्वरत्वरास्त्रिव्यविमवामुपधायाश्चेतिवकारस्यअकार
स्यऊठादेशद्वयेसवर्णदीर्घत्वेऊःरक्षिकेति ॥ संस्थितांसम्यगवस्थितां ॥ संस्थाधारेस्थितौमृतौ ॥ ६ ॥ हेदेविअद्यास्मिन्नहनिभवतीप्रीत्यास्वरुच्यामद्भर्त्ता

नचेत्प्रीत्याद्यभवतीमद्भर्त्तारमुपैष्यसि॥ ततोबलान्नयाम्येषकेशाकर्षणविह्वलां ॥ ७॥

रंस्वामिनंशुम्भंनोपैष्यसिचेद्यदिनागमिष्यतिततःतर्हिएषोहंधूम्रलोचनःअधुनैवबलात्कारेणकेशानामाकर्षणादाश्रथनाद्विह्वलांविवशांभवतींममभर्तारंस्वा
मिनंशुम्भंनयामिप्रापयामि ॥ वर्त्तमानसामीप्येभविष्यतिलट् ॥ उपैष्यतीतिभवच्छब्दप्रयोगेप्रथमपुरुषएव ॥ एत्येधत्यूठ्सुवृद्धिः ॥ इतिशुम्भानुकूलोर्थः
देव्यास्त्वनुकूलस्त्वेषः॥ अद्यभवतीमन्मांसखीजनंआप्तवर्गंप्राप्य॥कर्मणिल्यब्लोपेपंचमी ॥ अबलादबलात्कारेणततएवप्रीत्याहर्षेणभर्त्तारंशिवंननउपैष्य
तिचेत्उपगमिष्यतिचेत् ॥ द्वौप्रतिषेधौप्रकृतमर्थंगमयतः ॥ ततएषोहंसखीजनः ॥ सांकेशाकर्षणविह्वलांयामिप्राप्नोमिजानामि ॥ कःब्रह्माअःविष्णुः
तौकौब्रह्मविष्णूतयोरीशःस्वामीशिवः केशःतस्याकर्षणमाह्वानंतस्मिन्विषयेविह्वलांलज्जितत्वात् ॥ यद्वा ॥ उपाएष्यतीतिच्छेदः ॥ नचेत्प्रीत्येत्येकपदं॥
उःसंबुद्धौरुपोकौचशिववाचित्वनव्ययं ॥ धूम्रलोचनआह ॥ उहेदेविअद्यभवतीमद्भर्त्तारंशुम्भंएष्यतिप्राप्स्यतिकिंभूतासती ॥ पारक्षणे ॥ पांतिरक्षंति
निवारयंतिपाः ॥ कर्तरिक्विपिजसिरूपं ॥ अजगतिक्षेपणयोः ॥ पोरक्षकान्शुम्भपरिवारानजतिक्षिपतिदूरीकरोतिपादेवी ॥ सप्तम्यांजनेर्डः ॥ अन्येष्व
पिदृश्यतेइत्यत्रापिशब्दःसर्वोपाधिव्यभिचारार्थइतिवचनादधात्वंतरादपिकारकांतरेपिचडोभवति ॥ डित्यभस्यापीतिअजशब्दस्यटेर्लोपः ॥ स्त्रियामजा

यतष्टाप् ॥ हल्ङ्याब्भ्यादिलोपेसतिपाइतिरूपंपाशुंभरक्षकक्षेपिका ॥ देवीशुंभंहंतुंएष्यतीत्यर्थः ॥ पुनःकिंभूता नचेत्प्रीत्याआकारांतएतत् ॥ चितिसंज्ञाने चेतंतिकेचनतानन्येप्रयुंजते ॥ इतिहेतुमतिचेतिणिच्ततःक्विप् ॥ णेरनिटि॥ वेरपृक्तस्यलोपः प्रत्ययलक्षणेनगुणः॥चेतोदेवर्ष्यादयः तेषु चेत्सु बोधयितृषु प्रीतिःस्नेहश्चेत्प्रीतिः ॥ नइतिनञोन्यएवनिषेधार्थोनिपातः ॥ नविद्यमानाचेत्प्रीतिर्येषांदैत्यानांतेनचेत्प्रीतयः ॥ नलोपोनञइतिचास्ति नतुनशब्दस्याप्यननुबंधकस्य॥ उज्झउत्सर्गे ॥ नचेत्प्रीतीन्अविद्यमानविबुधप्रीतीन्दैत्यान्उज्झतिउत्सृजतिहिनस्तीतिपूर्ववड्प्रत्ययेडित्यभस्यापिटेर्लोपः सचउज्झेरेवस्त्रियांडांतादाप् ॥ इकोयणचि॥हल्ङ्याब्भ्यादिलोपः॥नचेत्प्रीत्यादेवीदैत्यानुपैष्यतिततोऽहंधूम्रलोचनः योद्धुमनाःसन्भवतीबलाद्बलंसैन्यंप्राप्यकर्मणिल्यब्लोपेपंचमी ॥ नयामि नगच्छामि मद्भर्तारंचनगच्छामीत्यर्थः ॥ किंभूतांभवतीं एषकेशाकर्षणविह्वलांइत्येकंपदं ॥ इषगतिहिंसादर्शनेषुभ्वादिरात्मनेपदीआङ्पूर्वःआसमंतादीषंतिहिंसंतिएषः पचाद्यच् ॥ एषाणांहिंसकानांदैत्यानांकेशाःमूर्द्धजाःतेषांआकर्षणंतस्मिन्विषयेविशेषेणह्वला ॥ ह्वलचलनेपचाद्यच्॥

॥ देव्युवाच ॥ ॥ दैत्येश्वरेणप्रहितोबलवान्बलसंवृतः ॥ बलान्नयसिमामेवंततःकिंतेकरोम्यहं ॥ ८ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ इत्युक्तःसोभ्यधावत्तामसुरोधूम्रलोचनः ॥ हुंकारेणैवतंभस्मसाचकारांबिकाततः ॥ ९ ॥

एषकेशाकर्षणविह्वलांदैत्यकेशग्रहणसज्जांइत्ययंदेवीशब्दार्थः ॥ ७ ॥ हेधूम्रलोचनत्वंबलवान्सामर्थ्ययुक्तः बलेनसैन्येनसंवृतःवेष्टितः ॥ अथचदैत्येश्वरशुम्भेनप्रहितः प्रस्थापितःबलात्केशाकर्षणादेः मामबलांनयसिततोहंतेतवकिंकरोमिस्त्रीत्वाद्युद्धादिकंकर्त्तुमक्षमास्मीतिशुम्भानुकूलोर्थः ॥ देव्यनुमतस्त्वेषः ॥ हेधूम्रलोचनत्वंशुम्भेनप्रस्थापितोसिएवंचसतित्वामहंपृच्छामिबलमत्तीतिबलात्अहं मांदेवींतधूम्रलोचनस्यसंबंधिवस्तुकिंनयसिकिंप्रापयसि ॥ नयेर्द्विकर्मत्वादजांग्रामंनयतिइतिवत्प्रधानमप्रधानंचेतिकर्मद्वयंवक्तव्यंतत्रबलादंमांदेवींप्रधानंकर्म द्वितीयंकिं स्यात्तद्वद ॥ अथेहप्रकृतत्वाद्बलादंमांदेवींशुम्भंचेन्नयसितर्हिबलादमितिकृत्वातस्यबलंसामर्थ्यंअत्स्यामि ॥ अथबलादंमांशुम्भसैन्यंप्रातिनयसिबलादहंतदेवात्स्यामिसंहरिष्यामि ॥ ततस्तेकिंकरोमिकिमस्तितेयत्करोम्यहंयत्किंचिदस्तितदपिविनष्टंकरोमीतिक्रोधावेशोत्थोदेव्यभिप्रायः ॥ ८ ॥ इत्येवंदेव्योक्तःसधूम्रलोचनःअसुरःतांदेवींअभ्यधावत्वेगेनाभ्यद्रवत् ॥ सृगतौसर्तेर्वेगितायांगतौधावादेशोवक्तव्यः ॥ यद्वा ॥ धावुगतिशुद्ध्योःउभयपदी ॥ ततोनंतरंसांबिकादेवीतंधूम्रलोचनं

क्रोधानलज्वालागर्भेणहुंकारेणैवभस्मचकारभस्मीचकार ॥ हुंपितर्कैपरिश्रश्रेऽभिरसायांभस्तेनभये ॥ भस्मसायक्रांशसिवापाठः ॥ [illegible]
तिअभूततद्भावेकृभ्वस्तियोगेसंपद्यकर्त्तरिच्विरित्यस्मिन्विपयेकृरस्नतायांगम्यमानायांसातिप्रत्ययः॥अभस्मभस्मचकारकात्स्न्येंनभस्मसात्चकारधूम्रलोचन
शरीरंकृत्स्नमपि(भस्म)चकारेत्यर्थः ॥ अंतर्वर्तिविभक्त्याश्रितेनपदत्वेननलोपत्वेनपादांतयतिश्छांदसत्वेन॥९॥अथधूम्रलोचनेभस्मीकृतेतथाक्रुद्धंअसुरा
णांमहासैन्यंकर्त्तृतीक्ष्णैःसायकैःशरैस्तथाशक्तिसहितैःपरश्वधैःपरशुभिश्चायुधैःकुठारैरंबिकांववर्षशरसंपातेनशक्तिपरशुपातेनचदेवींसंछादयामास ॥शक्ति
परश्वधैरितिमध्यमपदलोपीसमासः ॥ द्वंद्वेतुसेनांगत्वादेकवद्भावःस्यात् ॥ इहासुरमहासैन्यंकर्तृअंबिकामायुधैर्ववर्षतदासिंहएवयुयुधेनैवांबिकेतिकस्य
चिदाकांक्षास्यात्किमंबिकाअसुरशरसंपाततःनजीवतियद्यप्युत्तरत्रसासमानीयतांलब्धिविततिदमृततोपपत्स्यतेतथापिसामहासुरशरसंपाततःमूर्छितासती

अथक्रुद्धंमहासैन्यमसुराणांतथांबिका ॥ ववर्षसायकैस्तीक्ष्णैस्तथाशक्तिपरश्वधैः ॥ १० ॥ ततोधुतसटःकोपात्कृत्वानादंसुभैरवं ॥ पपातासुरसेनायांसिंहोदेव्यास्तुवाहनः ॥ ११ ॥ कांश्चित्करप्रहारेणदैत्यानास्येनचापरान् ॥ आक्रम्यचरणेनान्यान्निजघानमहासुरान् ॥ १२ ॥

॥छ॥ ॥छ॥

पुनरुत्थाययोद्धुमक्षमाभूत्॥अन्यथायुध्यतैवकिंनेतिवीरकर्मण्यपकर्षः स्यात् अतःसोपियुयुधेतद्यथातत्रैवश्लोके अंबिका आम् भवतिपदच्छेदः ॥ अंबिका
कर्त्रीमहासैन्यंकर्म ॥ उप्रश्नेंगीकृतौरोषआम्स्मृतौचावधारणे ॥ अथधूम्रलोचनःसंग्रामेदेव्याभस्मीकृतइतिआमिइतिमनसास्मृत्वाक्रुद्धंअसुराणांमहासै
न्यंकर्मअंबिकापितथातद्देवक्रुद्धासतीसायकादिभिर्ववर्षअसुरसेनांछादयामास ॥ यद्वा ॥ आमित्यवधारणे ॥ अथतथाक्रुद्धमसुराणांमहासैन्यंकर्मअंबि
काआम्अंबिकैवववर्षनत्वसुरसैन्यंअंबिकाइतिअंबिकायाएववीरकर्मण्युत्कर्षः ॥ १०॥ ततःकोपाद्धुतसटःकंपितस्कंधकेसरःससिंहोदेव्यावाहनंवाहनी
भूतोदेव्याः सिंहःसुभैरवमतिभयंकरंनादंगर्जनंकृत्वाऽसुरसेनायांहंतुंपपातउत्प्लुत्यनिपपात ॥ स्ववाहनमितिपाठे अनन्यसाधारणंवाहनंदेव्याएवसिंहो
वाहनंनान्यस्येति ॥ सइतिपाठेसप्रसिद्धःसिंहः ॥ भीरोरयंत्रासकारीभैरवःत्रिलिंगः ॥ वाहनमाहितादितिनिर्देशाद्वाहनशब्दोनपुंसकलिंगः ॥ असुरसेना
यांनिपत्यसिंहःकिमकार्षीत्इतितत्राह ॥ ११ ॥ ससिंहःपंचास्यःकरप्रहारेणकांश्चिद्दैत्यान्जघान ॥ आस्येनअपरांश्चदैत्यान्मुखेनजघान ॥ चरणेनाक्र

स्यअन्यान्जघानजिहिंस ॥ ससिंहःखलुपंचास्यः एकंआस्यंवक्रं आस्यवद्धातकत्वात्करद्वयंचरणद्वयंचास्यचतुष्टयंपंचास्यानियुद्धसाधनानियस्यसपंचास्यः॥ आक्रम्यचाधरेणान्यानित्यपिपाठेअधरेणचरणभागेनाक्रम्यान्यान्महासुरान्जघानेत्येवार्थः ॥ अन्यथाऽधरेणौष्ठेनमहासुराणामाक्रमणंनसंभवतिअथदेवीप्रभावात्सम्भवेत् ॥ तस्याप्यास्येनचापरान्जघानेत्यास्यग्रहणेनैवाधरस्यापियुद्धसाधनत्वेनग्रहणस्यसिद्धत्वात्पुनरधरेणेतिकेयंवाचोयुक्तिरुक्तिमतां ॥ यद्वा ॥ अधरेणओष्ठेनस्फुरितेनप्रकटितःकोपोधरइत्युपचर्यते ॥ अधरेणकोपेनाक्रम्य ॥ यद्वा ॥ अविद्यमानाधराभूर्यत्रसोधरः आकाशदेशः ॥ अंतरिक्षेणाक्रम्यनिरुध्य ॥ १२ ॥ सकेसरीसिंहःकेषांचिद्दैत्यानांकोष्ठान्जठराभ्यंतरान्देशान्नखैर्नखैरुत्पाटयामासविदारयामास ॥ पटभाषार्थश्चुरादिः॥ धात्वनेकार्थत्वेनप्रयोगतोविदारणार्थः ॥ असाकल्येतुचिच्चन ॥ पुंसिकोष्ठोंतर्जठरंकुसूलोंतर्गृहंतथा ॥ कोष्ठानिकेसरीतुपाठेव्यत्ययेनच्छांदसंनपुंसकत्वं

केषांचित्पाटयामासनखैःकोष्ठानिकेसरी॥तथातलप्रहारेणशिरांसिकृतवान्पृथक् ॥१३॥विच्छिन्नबाहुशिरसःकृतास्तेनतथापरे॥ पपौचरुधिरंकोष्ठादन्येषांधुतकेसरः ॥ १४ ॥ क्षणेनतद्बलंसर्वंक्षयंनीतंमहात्मना ॥ तेनकेसरिणादेव्यावाहनेनातिकोपिना ॥ १५ ॥

॥ यद्वा ॥ कोष्ठान् इकेसरीइतिच्छेदः ॥ इःकामःइनाकामेनचरतिइचारीअनिवारितप्रसरःकेसरीत्यर्थः ॥ मध्यमपदलोपीसमासः॥तथादलप्रहारेणहस्ततलघातेनचपेटेनचपेटयाचपेटघातेनकेषांचिद्दैत्यानांशरीरेभ्यःशिरांसिपृथग्भूतानिचकार ॥ करनखपंजरेणशिरांसिच्छित्वाभुविपातयामासेत्यर्थः ॥ पाणौचपेटप्रतलप्रहस्ताविस्तृतांगुलौ ॥ केचिदाहुः ॥ तलाभ्यांप्रतलाभ्यांप्रवर्तितत्वेनप्रहारेणशिरांसिपृथक्कृतवानितियुक्तमेतत् ॥ यदभ्यधुः ॥ द्वौसंहतौसिंहतलौप्रतलौवामदक्षिणौ॥ द्वौप्रतलौप्रसृततलौसंहतौवामदक्षिणौमिलितौसिंहतलौसिंहतलाख्यौकथ्येते ॥ सिंहोमिलिताभ्यांचपेटाभ्यांहंति ॥ १३ ॥ तथाशौर्यभाजातेनसिंहेनअपरेशत्रवःविच्छिन्नबाहुशिरसःकृताः ॥ बाहवश्चशिरांसिचबाहुशिरःप्राण्यंगत्वादेकवद्भावः ॥ विच्छिन्नंबाहुशिरोयेषांते ॥ तथाधुतकेसरःसःकेसरीअन्येषांमहासुराणांकोष्ठादन्तर्जठराज्जठरांतर्देशात्कोष्ठंविदार्य कर्मणिल्यब्लोपेपञ्चमी ॥ रुधिरंपपौ ॥ पापाने ॥ एतेनसिंहस्यापिवीरपानौचितिकथिता ॥ वीरपानंतुयत्पानंवृत्तेभाविनिवारणे ॥ ॥ १४ ॥ तेनकेसरिणादेव्यावाहनेनअतिकोपिना अतएव क्षणेनैवैतस्यासिद्धंबलंसैन्यं ॥ यद्वा ॥ तस्याधूम्रलोचनस्यबलंसैन्यंक्षयंनाशंनीतंप्रापितं ॥ निर्व्या

(२) यद्वा अधस्तादपधारतः शरीरस्याधस्तादधोभागेन उरोदेशेनाक्रम्य इत्यधिकमेकस्मिन्पुस्तके ।

(२) यद्वा अधस्तादपनारतः शरीरस्याधस्तादधोभागेन उरोदशनाक्रम्य इत्यधिकमकोस्मिन्पुस्तके ।

पारस्थितौकालविशेषोत्सवयोःक्षणः ॥ निलयापचयौक्षयौ ॥ आत्मायत्नोधृतिर्बुद्धिःस्वभावोब्रह्मवर्ष्मंच ॥१५॥ इहश्रवणाकोपनाज्ञापनाक्रियात्रयापेक्षे ककर्तृकत्वेनश्लोकयुग्मस्यैकोन्वयः ॥ देव्यातत्प्रसिद्धंधूम्रलोचनमसुरंनिहतंभास्मितंश्रुत्वाततःदेवीकेसरिणादेव्याःसिंहेनतस्यधूम्रलोचनस्यकृत्स्नंबलंसै न्यंक्षपितंनाशितंच ॥ श्रुत्वादैत्याधिपतिःशुम्भःकोपतःप्रस्फुरिताधरःसंरंभकंपितोष्ठःसन्चुकोपचुक्रोध ॥ अथतौप्रसिद्धौप्राग्दृष्टदेवीकौचण्डमुण्डौम हासुरौकर्मभूतौ आज्ञापयामासनिजभृत्यौनियुयुजे ॥ क्षपितंइतिक्षपप्रेरणेचुरादिः ॥ अदन्तः ॥ क्षयितमितिपाठे॥ क्षयःसंजातोस्येतितारकादित्वादित च् ॥ आज्ञापयामास ॥ ज्ञानियोजनेचुरादिः ॥१६ ॥१७॥ हेचण्डहेमुण्डयुवांबहुभिःबलैःपरिवारितौगच्छतं कुत्र यत्रसादेवीपर्वतेगत्वाचगत्वैवक्षिप्रंलघु सादेवीसमानीयतांयुवाभ्यांइतिशेषः ॥ गच्छतंइतिगमेर्लोण्मध्यमपुरुषस्यद्विवचनस्यथसस्तम्लोटोलङ्वदतिदेशात् ॥ सेत्यभिहितंकर्म ॥ मामितिद्विती

श्रुत्वातमसुरंदेव्यानिहतंधूम्रलोचनं ॥ बलंचक्षयितंकृत्स्नंदेवीकेसरिणाततः॥१६॥ चुकोपदैत्याधिपतिःशुंभःप्रस्फु रिताधरः ॥आज्ञापयामासचतौचण्डमुण्डौमहासुरौ ॥१७॥ हेचण्डहेमुण्डबलैर्बहुभिःपरिवारितौ॥गच्छतंतत्रगत्वा चसासमानीयतांलघु ॥१८॥केशेष्वाकृष्यबद्ध्वावायदिवःसंशयोयुधि ॥ तदाशेषायुधैःसर्वैरसुरैर्विनिहन्यतां॥१९॥

यंकर्मज्ञेयमजाग्रामंनीयतामितिवत् ॥ प्रधानंकर्माभिहितंनाप्रधानं ॥ इतिशुम्भानुकूलोर्थः ॥ देव्यनुकूलस्त्वेषः ॥ तथाहि ॥ गच्छतं तत्र गत्वा तु ॥ सा आसं आनीयतां लघु इतिपदच्छेदः ॥ असुक्षेपणेभावेघञ् ॥ असनमासः क्षेपोधःकारोन्यक्कारः ॥ आस्तुस्यात्कोपपीडयोः ॥ ततश्चचण्डमुण्डयोरा गमनंदृष्ट्वासखीवर्गोदेवीमाचष्ट ॥ हेदेवित्वंआःकोपेनतत्रगच्छकुत्रयत्रचण्डमुण्डौस्तः ॥ गत्वातुपुनःतंचण्डंमुण्डंचआह्वयस्व ॥ हेचण्डहेमुण्डयोद्धुमाग च्छेति ॥ किंच ॥ तुपुनःतयादेव्यालघुशीघ्रंसाचण्डमुण्डसंम्बधिनीसेनाआसंक्षेपंविनाशंचनीयतांयोज्यतांइति ॥ १८ ॥ हेचण्डहेमुण्डसैन्यानियुष्माभिः सादेवीकेशेषुआकृष्यबद्ध्वारज्जुभिःसासमानीयतां ॥ केशाकर्षणेबन्धनेचवोयुष्माकंयदिपक्षांतरेसंशयःस्यात्तदायुधिसंग्रामेऽशेषायुधैःसाधनैःतद्युक्तैर्वास वैरसुरैर्युष्माभिःसादेवीनिहन्यतांनिघ्नितानिजाधीनाकर्त्तव्या ॥ यद्वा ॥ विशेषेणनिहंतव्या ॥ निघ्नावश्याकर्त्तव्येतिशुम्भानुकूलोर्थः ॥ देव्यनुकूलस्त्वेवं ॥ देवीस्ववर्गानादिक्षत् ॥ हेमदीयाःगणाःयुष्माभिःचण्डोमुण्डश्चकेशेष्वाकृष्यबद्ध्वाविनिहन्यतांयदिवोयुष्माकंकेशाकर्षणेबन्धनेचवासंशयःस्यात् तदायु

धिसंयुगेअशेषायुधैःसर्वैर्युष्माभिःतैर्दैत्यगणापहारिभिः ॥ इतिदेव्यभीष्टार्थः ॥ अन्यथादेव्याःपराभिभववचःश्रवणादपकर्षःशक्यते ॥अथवाकेशेष्वा आ
रुष्य अवा अयंदिवः संशय इतिपदच्छेदः ॥ कःब्रह्माअःविष्णुःईशोरुद्रःतेषांइवइषवोबाणायस्याःसाकेशेषुः तयादेव्याकेशेष्वा ॥ आकृष्यबद्ध्वादै
त्यानव रक्ष कान् अयदिवः अयेनलब्धाद्यौर्यैस्तेअयदिवोदेवाः तानयदिवःसंभृताः आभरणीकृताःशयवःचक्रमंडल्याख्याःसर्पाययासासंशयुः कालिकादे
वीतत्संबुद्धौहेसंशयोतस्यायुधोयुद्धस्यसंबधिन्यआशाःतासुप्रयुक्तानिईषालांगलदंडाएवायुधानियैः तैस्तदाशेषायुधाःदैत्याःतैरस्यविग्रहांतरत्वग्रेवक्ष्येइतिक्र
त्पदविवक्षितविग्रहा॥अत्रान्वयः॥ सखीभिर्देविप्रार्थ्यतेहेसंशयोसंभृतशयोहेसंभृतचक्रमंडल्याख्यसर्प्पाभरणेकालिकेदेवित्वंअयदिवः ॥ अयेनलब्धस्वर्गा
नूदेवान् अवरक्ष अवरक्षणे॥ हेदेवीकेशेष्वा तृतीयांतंएतत्। ब्रह्मविष्णुरुद्रसदृशबाणयात्वयापाशेनदैत्यानाकृष्यआछित्वालब्ध्वावातदाशेषायुधैर्युद्धदिक्प्र
युक्तैरायुधैःसर्वैरसुरैःसहसचण्डःमुण्डश्चदैत्योविनिहन्यतांहिंस्यतां॥१९॥हेचण्डहेमुण्डयुष्माभिःदुष्टाभिःदैत्यद्वेषिण्यांतस्यांदेव्यांहतायांताडितायांपरासूकृत

तस्यांहतायांदुष्टायांसिंहेचविनिपातिते ॥

यांवातदीयेसिंहेभुविनिपातितेव्यसूकृतेवाशीघ्रमागम्यतांनिजस्थानंप्राप्यतां ॥अथसाजीवंतीआनेतुंशक्याचेत्तर्हितामंबिकांगृहीत्वाबद्धाशीघ्रमागम्यतां
तद्दर्शनेममाभिलाषोस्तीतिभावः ॥ तस्यांहतायांइत्यतिकोपप्रज्वलितात्मनापुंसाप्रबलशत्रौमृधेमर्त्तोपद्रष्टुमिष्यते ॥ अथवाक्रोधव्याकुलचेतसातस्यांहता
यांसमागम्यतामितिवदुक्तं ॥ ततःपुनरपिउक्तं ॥ बद्धातुपटुतांजीवंतीमेवशीघ्रंगृहीत्वायुष्माभिरागम्यतांइत्युक्तं ॥ नत्वंबिकाशब्दोमातृवाचीतिशुम्भःकथं
ब्रूयात्तामेवाभिगंतुकामउच्यते ॥ शुम्भादन्येषांसाअम्बिकैवेतितस्यांचण्डमुण्डादीनांस्मणाभिलाषोनकर्त्तव्यःइयंहियुष्माकमंबैवेतिसूचयितुमंबिकामित्यु
क्तं ॥ मातृगमनंहिपशुपक्षीतरेषुस्वतएवगर्हितइतिशुम्भानुकूलोर्थः ॥ देव्यनुकूलस्त्वेषः ॥ तस्यां हतायां दुष्टायां सिंहे च विनिपाः आतिते ॥ शीघ्रमाग
म्यतां बद्धा गृहीत्वा तामथांबिकां इतिपदच्छेदः ॥ हतायांइतिहतेर्गत्यर्थेकर्मणिक्तः ॥ विनिपाइतिपैशोषणेकर्त्तरिक्विप् ॥ विशेषेणनितरांपायतिशत्रू
नूशोषयतिविनिपा तयाविनिपादेव्या आतितेइति ॥ अततंआतःभावेघञ् ॥ आतःसंजातोस्याःआतिताहेआतितेदेवि अम्बिका ॥१७३॥
शब्देनदेवीहननंविवक्षितं॥तर्हि ॥ अविरविलबिअवलंसनेइत्यतःकर्त्तरिण्वुलिवोरकादेशेइत्वेचअम्बतेशत्रूणांगलेध्विति अम्बिकायारज्जुःविवाहकृता॥ इ

शब्देनदेवीहननंविवक्षितं॥तर्हि ॥ आधारवलीबअवलसनइत्यतःकर्त्तारिण्वुलिवारकादेशः...

तिविवक्षितविग्रहाः ॥ अत्रार्यदेव्यनुकूलोऽन्ययउच्यते ॥ हेसिंहे च ॥ अन्यत्र च आनिते ... तिविपक्षितविग्रहाः ... देव्या अम्बिकाशत्रुगृहेपुम्बिकापाशरज्जु
र्यांदैत्यसेनायांहतायांगतायामुपस्थितायांसत्यामथानन्तरंविनिपातविशेषणनितरांपार्यतयाशत्रून्शोपयंत्यास्त्वयादेव्या अम्बिकाशत्रुगृहेपुम्बिकापाशरज्जु
गृहीत्वातांसेनांबद्ध्वाशीघ्रमागम्यतांइतिसखीभिःदेवीनिगदितेतिदेवीष्टार्थसिद्धिः ॥ २० ॥ इतिश्रीमद्राजाधिराजतोमरान्वयश्रीमदुद्धरणात्मजश्रीशंत
नुचक्रवर्तिविरचितायांदेवीमाहात्म्यटीकायां धूम्रलोचनवधरूपशीतितमोध्यायः ॥८३॥ ॥छ॥ ततोधूम्रलोचनवधानंतरंशुम्भेनाज्ञप्ता आदिष्टाश्चंडमुं
डपुरोगमाःदैत्याःचतुरंगबलोपेताःहस्त्यश्वरथपादातसमेताःअभ्युद्यतायुधाःसंनद्धबद्धोन्मुखायुधाःसंतःययुःजग्मुः॥ अज्ञप्ताइतिवादांतसूत्रेणनिपातितः

शीघ्रमागम्यतांबध्वागृहीत्वातामथांबिकां ॥ २० ॥ ॥ इतिमार्कंडेयपुराणेदेवीमाहात्म्येधूम्रलोचनवधरूपशी
तितमोध्यायः ॥८३॥ ॥छ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ आज्ञप्तास्तेततोदैत्याश्चंडमुंडपुरोगमाः ॥ चतुरंगबलोपेतायधु
द्यताभ्युतायुधाः ॥ १ ॥ ददृशुस्तेततोदेवीमीषद्धासांव्यवस्थितां ॥ सिंहस्योपरिशैलेंद्रशृंगेमहतिकांचने ॥ २ ॥
तेदृष्ट्वातांसमादातुमुद्यमंचक्रुरुद्यताः ॥ आकृष्टचापासिधरास्तथान्येतत्समीपगाः ॥ ३ ॥ ॥छ॥

पुरोगमःपुरोगामी पुरःगच्छतःपुरोगमौ चन्डमुन्डौपुरोगमैयेषांते ॥ हस्त्यश्वरथपादातंसेनांगंस्याच्चतुष्टयं ॥ चत्वार्यंगानियत्रतत्बलंसैन्यंतेनउपेताःययुरे
वनपुनरायाताइतिभावः ॥ १ ॥ ततःआगताःतेचंडादयोदैत्यामहत्युच्चेकांचनमयेशैलेशृंगेहिमाद्रिशिखरेस्थितस्यसिंहस्यउपरिव्यवस्थितांविशेषेणाव
स्थितां ईषद्अल्पोहासोयस्याःसातांदेवींददृशुः ॥ कचदीप्तिबंधनयोःभावेल्युट् ॥ कंचनस्यपीतदीधितिरूपस्येदमधिकरणत्वेनकांचनंशृंगंतस्मिन्निति
व्युत्पाद्यतेरूपं ॥ विविधवर्णसान्निध्याद्वर्णोत्कर्षेदेव्यावर्णितः ॥ शत्रूणांतुविरुद्धवर्णदर्शनाद्विवर्णमुखतासूच्यते ॥ देवींईषद्धासांइतियथाप्राग्धूम्रलोचनः
ससैन्यःफलंप्रापतचंडादिरपिप्राप्स्यतिइतिदेव्याःसोत्प्रासोवर्णितः ॥ २ ॥ ततउद्यताउद्युक्ताःतेचण्डादयःतांदेवींदृष्ट्वासमादातुंउद्यमंचक्रुः ॥ हंतुंवात
समीपआसन् ॥ आकृष्टाःआच्छिताःचापायैःतेचअसीनांखड्गानांधराःधारकाःअसिधराश्चेतिद्वंद्वः ॥ आच्छिआयामेआच्छिताः ॥ ३ ॥ ॥छ॥

ततोदैत्यानुपसंहर्त्तुंअंबिकादेवीतान्आगतानरीन्दैत्यान्प्रतिउच्चैरतितरांकोपंचकारतदाकोपेनचास्यावदनंमुखंमष्याइवकृष्णोवर्णोयस्यतन्मषीवर्णमभूत् ॥ ४ ॥ यदंबिकामुखंकोपात्कृष्णवर्णमभूल्ललाटात्कालीनामदेवीदैत्यान्विनाशयितुंजातेत्याह ॥ शत्रुषुकुप्यंत्याःतस्यादेव्याःभृकुटीकुटिलात्भ्रुवौकुटीइवभ्रुकुटी ॥ इकोह्रस्वोऽङ्योगालवस्येतिवाऔत्तरपादिकंह्रस्वत्वंवाअत्वंचभ्रूकुट्यादीनांतेनउभयविकल्पेत्रैरूप्यं॥ भ्रूकुटीभ्रुकुटीभृकुटीवेति। भ्रूकुट्याःभ्रूभंगात्कुटिलंभुग्नंतस्माल्ललाटफलकात् ललाटंफलकमिवविशालत्वेनतस्मात्सकाशात्द्रुतंशीघ्रं करालवदनाकरालंभयंकरंदंतुरंवदनंयस्याःसा दंष्ट्राकरालवक्रा॥असिःखड्गःपाशश्चायुधमाकर्षणसाधनंतद्वतीअसिपाशिनीखड्गपाशपाणिःसतीकालीनामशक्तिःकापिअपरादेवीविनिःक्रांता ॥५॥ कीदृशीकालीधरतिबिभर्त्तिधराविविधानिचित्राणियस्यतत्विचित्रंखट्वायाअंगंतस्यधराविचित्रखट्वांगधरा ॥यद्वा॥ विचित्रंखट्वासुरस्यांगंशरीरंमंबकोस्थिपंजरःकंकलाख्यो

ततःकोपंचकारोच्चैरंबिकातानरीन्प्रति॥ कोपेनचास्यावदनंमषीवर्णमभूत्तदा ॥४॥ भृकुटीकुटिलात्तस्याल्ललाटफलकाद्द्रुतं॥कालीकरालवदनाविनिःक्रांतासिपाशिनी ॥५॥ विचित्रखट्वांगधरानरमालाविभूषणा ॥ द्वीपिचर्मपरीधानाशुष्कमांसातिभैरवा॥६॥अतिविस्तारवदनाजिह्वाललनभीषणा॥ निमग्नारक्तनयनानादापूरितदिङ्मुखा॥७॥

त्रगृह्यतेतस्यधरा ॥ प्रेतनरखट्वांगधरेतिचाहुः॥ नराणांप्रेतानांशिरसांमालानरमालास्रक्विभूषणंयस्याःसा॥नरमुण्डमालाविभूषणा॥मध्यमपदलोपीसमासः द्विधागताआपोयत्रतद्द्वीपंतदस्त्यस्यविवासत्वेनद्वीपीव्याघ्रः तस्यचर्मपरीधानंवासोयस्याः सा ॥ अन्येषामपिदृश्यतइतिदीर्घः ॥ शुष्कंमांसंयस्याःसानिर्मांसाअस्थिचर्ममात्रशरीरा ॥ अतएवातितरांभैरवातिभयंकरा ॥ अतिक्रांताभैरवान्भयंकरान्अतिभैरवा वा ॥ ६ ॥ पुनःकीदृशीअतिक्रांतंविस्तारंअधित्यकोविस्तारोयस्यवातद्वदनंयस्याःसाअतिविस्तारवदना॥ ललईप्सायांचुरादिराकुस्मीयआत्मनेपदी णिचिभावेल्युटिलालनंललनंत्वनित्यण्यन्तत्वपक्षेज्ञेयम् ॥ जिह्वायाललनं अवलेढुमिच्छातेनभीषणाभयंकरा ॥ निमग्नेनितरामन्तर्लीनेअन्तर्गतेआरक्तेनयनेयस्याःसानिमग्नारक्तनयना ॥ नादेनासिंहनादेनआसमन्तात्पूरितानिदिशांआशानामपिमुखानिद्वाराण्यन्तरालानियस्याःसा ॥ स्वांगाच्चोपसर्जनादसंयोगोपधाद्वाङीप् ॥ दिक्पूर्वपदात्ङीब्वा॥वाटाप्॥तेनङीपोपवादेनङीपामुक्तेटाबेव ॥ यद्देहप्रागादिदिक्शब्दपूर्वकत्वाभावात्ङीपामुक्तेटाबेव ॥ ७ ॥ ॥५॥ ॥६॥

साकालीदेवीवेगेनाभिपपात ॥ महासुरान्घातयन्तीघातंकुर्वतीताडयंतीसतीतत्रसैन्येसुरारीणांदैत्यद्विषांबलंसैन्यंकर्मअभक्षयत्घातयन्तीतिघातंकुर्वती
त्करोतीतिणिच्॥अन्यथाघ्नतःप्रयुंक्तेघातयन्तीत्युक्तेघ्नंतुमामसुराइतिप्रत्युक्तवतीत्यर्थःस्यात् ॥यद्वाहंन्तिर्गत्यर्थःघ्नतःगच्छतःपाल्यमानान्पलायध्वमितिप्र
युंजानाघातयंतीत्यूच्यते॥यद्वागच्छतःपुरुषान्गच्छतेतिप्रयुंजानागमयन्तीत्युच्यते ॥ यद्वामहासुरान्घातयन्तीत्यर्थः ॥ स्वार्थेशिष्टप्रयोगतोणिच् ॥ निवृ
त्तप्रेषणाद्धातोःप्रकृतेर्थेणिजेष्यते ॥ धात्वर्थानुप्रवेशोपिबुद्ध्यारोपात्णिचंविनेतिवचनात् ॥ वेगःप्रवाहजवयोः॥ ८॥पुमान्पार्ष्णिस्तयोरधः॥स्तयोः गुल्फ
योरधःपश्चाद्भागः पार्ष्णिरिहोपमानात्पार्ष्णिमिवपार्ष्णिंगृह्णंतिअवष्टभ्नन्ते पार्ष्णिग्राहाः॥पार्ष्णिग्राहास्तुपृष्ठतः ॥ गजानांतुपार्ष्णिग्राहाःशिक्षकाःपृष्ठगाः
अंकुशोऽस्त्रीसृणिस्त्रियां ॥ अंकुशान्गृह्णंतीत्यंकुशग्राहाः ॥ कर्मण्यण् ॥ युध्यन्तेप्रहरंतियोधाःपचाद्यच् ॥ घंटागजानांपार्श्ववर्तिन्यःनिद्रालस्यवारिण्यो

पार्ष्णिग्राहांकुशग्राहयोधघं
सावेगेनाभिपतिताघातयंतीमहासुरान् ॥ सैन्येतत्रसुरारीणामभक्षयततद्बलं ॥ ८ ॥ पार्ष्णिग्राहांकुशग्राहयोधघं
टासमन्वितान् ॥ समादायैकहस्तेनमुखेचिक्षेपवारणान् ॥९॥ तथैवयोधंतुरगैरथंसारथिनासह ॥ निक्षिप्यवक्त्रेदश
नैश्चर्वयंत्यतिभैरवं ॥१०॥ एकंजग्राहकेशेषुग्रीवायामथचापरं ॥ पादेनाक्रम्यचैवान्यमुरसान्यमपोथयत् ॥ ११॥

लंकारार्थाश्चतत्समन्वितान्वारयंतीअरीनितिवारणाःगजाः ॥ नंद्यादित्वाल्युः ॥ एकेनहस्तेनसमादायसंक्षिप्यगृहीत्वामुखेचिक्षेपकालीदेवीतिसंबंधः ॥
पार्ष्णिग्राहादिनिर्घंटांतैःसहितान्गजान् ॥ चखादेत्यर्थः ॥ ९ ॥ किंकुर्वतीसाकाली तथैवगजानिवयोधंयोद्धारंअश्वारोहंजात्यैकवचनं ॥ तुरगैरश्वैःसमं
वक्त्रेनिक्षिप्यदशनैःदंतैःसाधनैरतिभैरवंअतिभयंकरंमृत्युंचर्वयन्तीत्युच्यते ॥ गतिबुद्धिप्रत्यवसानार्थेतिसूत्रेण आण्यंतावस्थायांयःकर्त्तासण्यंतेकर्मभवति
रथंसारथिनेत्यत्रजात्यैकवचनं ॥ रथान्सारथिभिःसहवक्त्रेनिक्षिप्यदशनैःसाधनैःअतिभैरवंमृत्युंचर्वयन्तीचर्वंतंचर्वेतिप्रयुंजानाभुंक्ष्वेतिप्रेरयंतीत्युच्यते ॥
अत्रयोधाःतुरगाःरथाःसारथयश्चचर्व्याःचर्वकोमृत्युः॥ पात्रंवक्त्रंपरिवेषिकाकालीसैवचर्वयन्तीमातापुत्रमिवेतिसमाधिः॥अत्राश्वारोहाःअयोद्धारः ॥ चर्वयन्ती
तिशप्श्यनोर्नित्यंनुम् ॥ चर्वयतीतिपाठेपिलिङ्व्यिषयेकालेव्यत्ययोबहुलंइतिलट् ॥ १० ॥ हस्त्यश्वरथविध्वंसनानंतरंपदातिरूपसैन्यंविध्वंसयितुमाह ॥ सा
कालीएकमसुरंताडयितुंकेशेषुजग्राह ॥ अथअपरंचदानवंग्रीवायांशिरोधौजग्राह ॥ साकालीअन्यंदानवंपादेनैवाक्रम्यअपोथयत्हिंसितवती ॥ यद्यपिपु

ध्यत्युधतिहिंसार्थेभासार्थेपोथयेदित्यभिधानात्चुरादौपुथभासार्थइतिदृश्यते तथापिधात्वनेकार्थत्वेनपुथहिंसार्थइत्यपिज्ञेयः॥अथवा अपोटयदितिपाठः पुटसंचूर्णनेचुरादिः ॥ असूदयदितिपाठेषूदहिंसायांचुरादिः ॥ अन्यंदानवंउरसाक्रम्यापोथयत् ॥ ११ ॥ साकालीदेवीतैःचण्डमुण्डादिभिरसुरैर्मुक्तानिप्रयुक्तानिशस्त्राणिखड्गादीनिहस्तस्थानितथामहांत्यस्त्राणिआग्नेयवायव्यादीनिक्षेप्याणिमुखेनजग्राह ॥ अपिचतानिशस्त्राणिमहास्त्राणिचमुखेनगृहीत्वादशनैःसाधनैःतयाकाल्यादेव्यामथितान्यपि ॥ मथविलोडनेविलोडितानिचूर्णानिशस्त्रमस्त्रमायुधंतिअयुधत्वेनएकत्वेपितत्तज्जगत्याकारप्रयोगभेदेनभेदोस्त्येवतयोरित्याहुः ॥ देवीशक्तिर्विचित्रातेनघटतएवायमर्थः॥१२॥साकालीदेवीदुरात्मनांदुष्टाशयानांबलिनांचण्डादीनांतत्प्रसिद्धंबलंसैन्यंममर्द ॥ मृदस्तितिक्षयांक्षात्क्र्यादिःलिट्॥चुक्षोदचूर्णीचकार॥अन्यान्दैत्यानभक्षयत्च॥तथाअन्यान्दैत्यानताडयत्॥तडआघातेचुरादिः॥१३॥तयाकाल्यादेव्याकेचिदसुराःअसि

तैर्मुक्तानिचशस्त्राणिमहास्त्राणितथासुरैः ॥ मुखेनजग्राहरुषादशनैर्मथितान्यपि ॥ १२॥ बलिनांतद्बलंसर्वमसुराणांदुरात्मनां ॥ ममर्दाभक्षयच्चान्यानन्यांश्चाताडयत्तथा ॥ १३॥ असिनानिहताःकेचित्केचित्खट्वांगताडिताः ॥जग्मुर्विनाशमसुरादंताग्राभिहतारणे ॥ १४ ॥ क्षणेनतन्महासैन्यमसुराणांनिपातितं ॥ दृष्ट्वाचंडोभिदुद्रावतांकालीमतिभीषणां ॥ १५ ॥ शरवर्षैर्महाभीमैर्भीमाक्षींतांमहासुरः॥ छादयामासचक्रैश्चमुंडःक्षिप्तैःसहस्रशः ॥ १६ ॥

नामण्डलाग्रेणनिहताःताडिताःसंतःविनाशंजग्मुः॥तथाकेचिदसुराःदंताग्राभिहताःविनाशंजग्मुः॥खट्वायाअंगंअंघ्रिःतेनताडिताः खट्वेहपितृभूमिस्थाःश्मशानसिद्धिलब्धिदा देवतातद्दत्तमंगमायुधमप्रतिहतशक्तिकं ॥ अन्येत्वाहुः खट्वासुरशरीरपंजरःखट्वाख्यमंगमिति ॥ अन्येतुप्रेतनरशरीरकीकसपंजरःकंकालःखट्वांगमित्याहुः ॥ दंतानामग्राःभागाःतेपुवाभागास्तैरभिहताः ॥ १४॥ काल्यादेव्याक्षणमात्रेणयद्वाक्षणेनरणोत्सवेन ॥ तत्प्रसिद्धंमहद्बहुलंचंडादीनांसैन्यंनिपातितंदृष्ट्वाप्रचंडविक्रमःचंडोदैत्यःतामतिभीषणांअतिभयंकररूपविक्रमांकालींदेवींअभिदुद्राव ॥ अभिमुख्येनोपद्रोतुमाडुढौके ॥ क्षणेनतद्बलंसर्वमसुराणामितिपाठेपिसएवार्थः ॥ अतिभीषणंइतिपाठेतुक्रियाविशेषणमेतत ॥ इगन्तौलिदि ॥ अतिभीषयतेअतिभीषणानंद्यादित्वाद्युः ॥ १५॥ चंडस्तामभिद्रुत्यकिमकार्षीदित्यतआह॥शरशणांवर्षाणिसंपाताःतैःमहांतिबहुलानिभीमानिघोराणितैःभीमेभयंकरेअक्षिणीयस्याःसातां॥ बहुव्रीहौसक्थ्यक्ष्णोः

स्वांगात्पच्समासांतः ॥ महानसुरःमुंडामस्तकानिक्षिप्तान्यपनीतानियैः तानिमुंडक्षिप्तानिक्षिप्तमुंडानि ॥ वाहिताग्न्यादिष्विति परनिपातः ॥ सहस्रेणसह
स्रशःसंख्यैकवचनाच्चवीप्सायांशस् ॥ कुर्वंत्यनेनेतिचक्रं॥घञर्थेकविधानं ॥ कृञादीनांचकेद्वेभवतःइतिवक्तव्यं ॥ अथान्वयः ॥ महासुरःचंडः महाभीमैर
तिभयंकरैःशरवर्षैःभीमाक्षींभयंकरदृष्टिंकालींदेवींछादयामास ॥ छदसंवरणे चुरादिः॥किंच अन्येत्वाहुः ॥ चण्डःशरवर्षैःछादयामास॥मुण्डस्तुक्षिप्तैरस्तैः
चक्रैरायुधैःछादयामासेति ॥तत्तुउत्तरेअथमुण्डोभ्यधावत्तामितिप्राधान्येनपृथङ्मुण्डस्य युद्धारम्भेणचिरोत्स्यते ॥ तस्माच्चण्डएवशरवर्षैःचक्रैश्चछादयामा
सेतियुक्तंवक्तुंततश्चात्रसविसर्गोमुण्डशब्दःपाठ्यतां ॥ किंतुनिर्विसर्गःकृतसमासश्च ॥ १६ ॥ तानिचण्डेनदैत्येनप्रयुक्तानिअनेकानिचक्राणिकर्तृणित
न्मुखंतस्याःकाल्याःमुखंकर्मविशमानानिप्रवेशनशीलानि बभुः भादीप्तौ शुशुभिरे ॥ कानीवअर्कबिंबानीव ॥ यथासुबहूनिअर्कस्यबिंबानिमण्डलानि

तानिचक्राण्यनेकानिविशमानानितन्मुखं ॥ बभुर्यथार्कबिंबानिसुबहूनिघनोदरं ॥ १७ ॥ ततोजहासातिरुषाभी
मंभैरवनादिनी ॥ कालीकरालवक्त्रांतदुर्दर्शदशनोज्ज्वला ॥ १८ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

घनस्यमेघस्यउदरंअभ्यन्तरंप्रविशमानानिभांतितथाचक्राणीति ॥ नेर्विशइत्यात्मनेपदविधौनेरुपसर्गस्याश्रयणादिहशानच् ॥ कस्तर्हिताच्छील्यवयोव
चनशक्तिषुचानश्प्रत्ययोनादेशोलटः नलोकाव्ययेत्यादौषष्ठीप्रतिषेधविधौतृन्नितिलटःशतृच्इतितृशब्दमारभ्यतृनोनकारेणप्रत्याहृत्याश्रयणाच्चानश्योगे
षष्ठींबाधित्वाद्वितीया व्यत्ययोबहुलंइत्यात्मनेपदेतुलटःशानचिलादेशयोगेषष्ठीप्रतिषेधाद्वितीया ॥ विशप्रवेशनेसकर्मकः ॥ उपदाविविशुस्तस्यनोत्सेकः
कोशलेश्वरमितिवत् ॥ उत्पातादौबहून्यर्कबिंबानिसम्भवेयुः ॥ अभूतंचौपम्यंद्रष्टव्यं ॥ अर्कःस्फटिकसूर्ययोः॥ चक्रंराष्ट्रेरथांगेचसैन्येशस्त्रेचकीर्तितं ॥ घ
नोमेघेमूर्तिगुणेत्रिषुमूर्त्तिनिरंतरे ॥ १७॥ ततोरणोत्सवोल्लासतःकालीदेवीअतिरुषाक्रुधाभीमंभयंकरंयथास्यात्तथा जहासहसितवती ॥ कीदृशीभैरवंभयं
करंनदतीभैरवनादिनी ॥ यद्वाभैरवःकालाग्निरुद्रस्तद्वन्नदतिगर्जतिइतिभैरवनादिनी ॥ भैरवंनादयतिनादोपेतंकरोतिदानवपशुबलिभोगोत्सवतःकृतशृंग
नादंकृतवतीवा ॥ पुनःकीदृशीकरालंवक्त्रंतस्यअंतःमध्येदुर्दर्शाःदुःखेनदृश्यमानायेदशनाःदंताःदंष्ट्राःतैरुज्ज्वला॥हासःशुभ्रःतेनकालीकृष्णापिसतीउज्ज्वले

तिवर्णोत्कर्षोक्तिः ॥ १८ ॥ साकालीविजिगीषुःसतीमहासिंमहाखड्गंउत्थायउत्थाप्यसज्जीकृत्यअंतर्भावितण्यर्थस्तिष्ठतिः ॥ यद्वा ॥ उत्थायउद्यम्यऊर्ध्वी कृत्यउत्पूर्वस्तिष्ठतिः क्वचित्प्रयोगवशतोगतिवचनःसकर्मकः ॥ यद्वा ॥ उत्ताय्येतिपाठः ॥ तयगतौणिच् ॥ महासिंउत्तयमानंप्रयुज्यचण्डमधावत ॥ ततःकिंगृहीत्वेत्यादिः ॥ अस्यचण्डस्यकेशेषुगृहीत्वाआकृष्यतेनप्रसिद्धेनासिनाशिरोमस्तकंआच्छिनत् ॥ उत्थायचमहासिंहंइतिपाठे ॥ महांतंसिंहंउत्था यारुह्यदेवीचण्डमधावतेतिसंबंधः॥अथवामहासि हं देवीतिच्छेदः ॥ रुषोकौतुहमव्ययं॥ देवीमहासि हं उत्थाय्यउत्तोल्यहंइतिरुषाचण्डमधावतअतएवते नासिनाअच्छिनदित्यन्वयः ॥ उत्थायचमहासिंहादित्येवोचुः ॥ उत्थायअवरुह्य ॥ उत्थाय्यचमहासिंहंइतिपाठे ॥ सुपिस्थःकः ॥ उच्चैस्तिष्ठति उत्था अयगतौ ॥ आङ्पूर्वः क्तोल्यप् ॥ आसमंतादयित्वाआय्य ॥ देवीउत्थाउत्थितासतीमहासिंहंचआय्यआगत्यप्राप्येत्यन्वयः ॥ अत्रैवपाठेऽर्थांतरं ॥

उत्थायचमहासिंहंदेवीचंडमधावत ॥ गृहीत्वाचास्यकेशेषुशिरस्तेनासिनाच्छिनत् ॥ १९॥ छिन्नेशिरसिदैत्येंद्रश्चक्रे नादंसुभैरवं ॥ तेननादेनमहतात्रासितंभुवनत्रयं ॥ २० ॥ अथमुंडोभ्यधावत्तांदृष्ट्वाचंडंनिपातितं ॥ तमप्यपातय द्भूमौखट्वांगाभिहतंरुषा ॥ २१ ॥ हतशेषंततःसैन्यंदृष्ट्वाचंडंनिपातितं ॥ मुंडंचसुमहावीर्यंदिशोभेजेभयातुरं॥२२॥ शिरश्चंडस्यकालीसागृहीत्वामौंडमेवच ॥ प्राहप्रचंडाट्टहासमिश्रमभ्येत्यचंडिकां ॥ २३ ॥ ॥छ॥

महासिंहंचआय्यप्राप्येति ॥ उत्तरार्धान्वयःपूर्ववत् ॥ १७॥ दैत्येंद्रःचण्डस्तदैवशिरसिदेव्याछिन्नेसतिशिरश्छेदसमयएवपशुवत्सुभैरवंसुष्ठुभयंकरंनादंमु खेनध्वनिंचक्रे ॥ तेनमहतानादेनशब्देनभुवनत्रयंत्रासितं ॥ त्रसुउद्वेगेणिचिकर्मणिक्तः उद्वेगंप्रापितं ॥ यद्वात्रासःसंजातोऽस्यतारकादिभ्यइतच् ॥ किमसौ चंडःछिन्नशिराअपिमायावित्वात्पुनरुत्थितोयोद्धुंकथमन्यथायंनादोस्येतिसंजातत्रासमभूद्भुवनत्रयं॥ २०॥ अथचण्डःमहासुरःकाल्यादेव्यानिपातितं भ्रंशितंचण्डंदृष्ट्वातांकालीमभ्यधावत् ॥ अथकालीदेवीरुषातंमुण्डमपिखट्वांगेनाभिहतंताडितंपरासुंभूमावपातयत् ॥ मुण्डकेत्रिषुमंडिते ॥ दानवेपुंसिमुंडः स्यान्मस्तकेतुद्वयोरदः ॥ मुण्डितंत्रिषुलिंगेषुमुंडोमुण्डत्वयोगिनि ॥ २१ ॥ देव्याहतेभ्यःशेषमवशिष्टंसैन्यंकर्तृसुमहावीर्यंसुमहद्वीर्यंप्रभावोयस्यसःतंचण्डं मुण्डंचदेव्यानिपातितंदृष्ट्वाभयातुरंसत्ततःयुद्धभूमितःसकाशादपगत्यदिशोभेजेअपलायतभयेनातुरंविह्वलं ॥ २२ ॥ साकालीदेवीचण्डस्यासुरस्यशिरः ॥१७६॥
तथामुण्डस्यासुरस्येदंमौंडंशिरश्चेतिमस्तकद्वयंगृहीत्वा ॥ [illegible] अट्टहासेनमिश्रंमिलितंप्रचण्डाट्टहासगर्भंयथास्यात्तथाअभ्येत्यैव

अतिक्रमागत्यैवचंडिकांअंबिकामासाद्यशक्तिंप्राह ॥ प्राहेत्यव्ययंकालसामान्यमात्रे ॥ [illegible]

अंतिकमागत्यैवचंडिकांअंबिकामासाद्यशाकिंप्राह ॥ प्राहेत्यस्यस्वयंकालसामान्यमपीति ॥ [illegible]
लुलोकेतथेयमवोचत् ॥ यद्वायौत्वांपरदेवतांभुवनेश्वरींप्रागालोक्यगत्वाशुम्भायगृहाणेत्यकथयतांताविमौचण्डमुण्डौपुनर्द्रष्टुमागतौतावद्वलोकयलोकमा
तरितिसोत्प्रासोहासोयुक्तएवेत्यलंविस्तरेण ॥ २३ ॥ कालीकिमब्रवीच्चंडिकामित्याह ॥ काल्युवाच ॥ हेदेवितवमहापशूद्वौचण्डमुण्डौअत्रयुद्धयज्ञेयुद्धंयज्ञ
इवतस्मिन्विषयेमयाकाल्याउपाहृतौसमर्पितौउपहारीकृतौस्तः ॥ अतश्चयुद्धंयज्ञोयस्याःसाहेयुद्धयज्ञेदेवकार्यकारिणित्वंस्वयमेवशुम्भंनिशुम्भंचद्वौमहाप
शूदेवगणप्रीत्यैहनिष्यसि ॥ यद्वा ॥ युद्धयज्ञेविषयेतथादेवगणप्रीत्यैयज्ञेमहापशुर्नरः । तथामयाऋत्विजेवचण्डमुण्डौनाममहापशूद्वौहतौ ॥ अतःपरंशुम्भं
निशुम्भंचमहापशूत्वमेवहंतुमर्हसीतिभावः ॥ २४ ॥ ततोनंतरंकल्याणीकल्यांवाचंशूभांअणंतीकथयंतीचंडिकाभगवतीतौमहासुरौचण्डमुण्डौकाल्या

मयातवात्रोपहृतौचंडमुंडौमहापशू ॥ युद्धयज्ञेस्वयंशुंभंनिशुंभंचहनिष्यसि ॥२४॥ ऋषिरुवाच ॥ तावानीतौततो
दृष्ट्वाचंडमुंडौमहासुरौ ॥ उवाचकालींकल्याणीललितंचंडिकावचः ॥२५॥ देव्युवाच ॥ यस्माच्चंडंचमुंडंचगृहीत्वा
त्वमुपागता ॥ चामुंडेतिततोलोकेख्यातादेवीभविष्यसि ॥२६॥ इतिमा० पु० चंडमुंडवधश्चतुरशीतितमोध्यायः ॥८४

आनीतौदृष्ट्वाकालींदेवींललितंईप्सितंमनोहरंवचःउवाचउचितमुक्तवती ॥ २५ ॥ हेकालित्वंयस्मात्कारणाच्चण्डंमुण्डंचगृहीत्वामामुपागतासिततोलोकेभु
वनेचामुंडेतिख्यातादेवीभविष्यसि ॥ हृस्वाभ्यांचण्डमुण्डौ (तु) किलागृह्णादसौयतः।मत्वर्थकेऽच्यतश्चण्डमुण्डादेव्यैवकथ्यते ॥ ततःपृषोदरादित्वात् शि
ष्टशब्दप्रयोगतः । चण्डशब्दस्यचात्वेनचामुण्डेतिप्रसिध्यति ॥ अतश्चाहुः॥पृषोदरादित्वाच्चण्डमुण्डस्थानेचामुंडासाध्येति॥यत्यस्यकरेस्तितत्तस्यास्तीतित
द्वान्सभवतिदंडीतिवत् ॥ यंकरेणयागृह्णात्साचंडमुंडवतीकालीति मत्वर्थेअर्शआदित्वादचिस्त्रियांटापिचंडशब्दस्यपृषोदरादित्वाच्चाइत्यादेशेचंडमुडैवचा
मुंडेतिचंडिकाभिप्रायः ॥ यद्यपिशिरसिएवकाल्यागृहीत्वाआनीतेनतुचंडमुंडौ ॥ तथापिकापिग्रामैकदेशेदग्धेग्रामोदग्धइतिवच्चंडमुंडैकदेशयोः शिरसोश्चं
डमुंडौसमुदायौतयोःप्रयुक्तौशिष्टप्रयोगतः ॥ कश्चिच्चाख्यत् ॥ चस्तस्करःसमाख्यातश्चंद्रमाश्चसमीरितः॥इत्यभिधानतःचान्तस्करान्मुंडयतिखंडयतिच ।

मुंडा॥चमुंडैवचामुंडेत्यन्येषामपिदृश्यतइतिपूरुषवद्दीर्घत्वमिति ॥ तन्न ॥ यस्माच्चंडंचमुंडंचेतिचंडिकाभिप्रायतश्चामुंडेतिप्रकृतार्थहानादप्रकृतार्थाभ्यनुज्ञानात्परमर्षिप्रणीतरूढशब्दार्थविग्रहव्याकोपप्रसंगाच्च॥२६॥ इतिमार्कंडेयपुराणे श्रीराजाधिराजतोमरान्वयश्रीमदुद्धरणात्मजशंतनुचक्रवर्तिविरचितायां देवीमाहात्म्यटीकायांचंडमुंडवधः चतुरशीत्यध्यायः॥८४॥अस्यश्लोकयुग्मस्यैकक्रियाकत्वादेककर्तृकत्वादेकान्वयताच॥ तयाकाल्यादेव्याचंडेनिहतेसति तथामुंडेचविनिपातितेसतितयैवचसैन्येषुबहुष्वसंख्यातेषुक्षयितेषुसत्सुततोनंतरंकोपपराधीनचेताः क्रोधपरवशचित्तःप्रतापवान्व्युग्रोग्रतेजस्कश्चभूत्वा असुरेश्वरःशुम्भःदैत्यानांसर्वसैन्यानांउद्योगंदेवींचंडिकांप्रतिप्रयाणोत्सुकतामादिदेश॥ देवींप्रतिसेनाभिरभियातयूयमभिषेणयतेत्यादिक्षत्॥ देवींप्रत्यभिषेणयितुंउद्योगंकुरुतेत्याज्ञापयामासदैत्यसैन्यानीतिभावः॥ उद्योगंसर्वसैन्यानामित्येवसिद्धेदैत्यानांइतिप्राधान्यख्यापनार्थं॥ यद्वा ॥ सर्वाणिसैन्यानियेषांते

॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ चंडेचनिहतेदैत्येमुंडेचविनिपातिते ॥ बहुलेषुचसैन्येषुक्षयितेष्वसुरेश्वरः ॥ १ ॥ ततःकोपपराधीनचेताःशुंभःप्रतापवान् ॥ उद्योगंसर्वसैन्यानांदैत्यानामादिदेशह ॥ २ ॥ अद्यसर्वबलैर्दैत्याःषडशीतिरुदायुधाः ॥ कंबूनांचतुराशीतिर्निर्यांतुस्वबलैर्वृताः ॥ ३ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

सर्वसैन्याःरक्तबीजप्रभृतयःतेषांउद्योगमादिदेश ॥ क्षयोनाशःसंजातोयेषांतानिक्षयितानि ॥ यद्वाक्षपितेषु ॥ क्षपप्रेरणेचुरादिः ॥ प्रेरितेषुद्रावितेषुप्राणेभ्योदूरीकृतेषुनाशिष्वितियावत्॥कोपेपराधीनंअधीनंचेतोयस्यसः ॥यद्वाकोपेपरंअतिशयितंअधीनंचेतोयस्यसः ॥ असुराणांईश्वरः ॥ यद्वा ॥ असून्प्राणान्रातिगृह्णातिअसुरःमृत्युःईश्वरोयस्यसःआसन्नमृत्युरित्यर्थः ॥ १ ॥ २ ॥ शुम्भआदिशति ॥ अद्यास्मिन्नहनिइदानींवाममाज्ञयाषडशीतिदैत्याःप्रधानभूताः उदायुधाःउद्यतशस्त्राःसंतःसर्वैःबलैःसैन्यैःचतुरंगैःवृताःवेष्टिताःसंतः निर्यांतुदेव्यासमंयोद्धुं ॥ षड्भिरधिकाशीतिःषडशीतिःशाकपार्थिवादित्वात्समासः ॥ विंशत्याद्याःसदैकस्मिन्संख्याःसंख्येयसंख्ययोः ॥ किंकंबूनांकंबुनाम्नांदैत्यानांचतुराशीतिःबृंदभेदाःस्वबलैर्वृताः निर्यांतु ॥ चतुर्भिरधिकाशीतिःचतुरशीतिःपूर्ववदेकवचनं ॥ यदिचतुराशीतिर्निर्विसर्गःपाठः॥ तदाचतस्रःआशीतयःकंबूनांचक्रव्याःसमाहृताइतिविगृह्यसमाहारद्वंद्वः ॥ कंबूनांचतुरा ॥१७७॥

शीति कर्तुं ॥ स्वच्छंदैर्वृतंसत् । निर्यांतुइतिएकवचनांतत्वेनयोज्यं ॥ एकत्वोक्तितःयथावृक्षःफलतितथाचफलतिवृक्षएकवचनसंगतिः ॥ चतुराशीतिपाठे ॥
आन्महतइत्यत्रसूत्रेआदितियोगविभागः शिष्टप्रयोगतः॥प्रागेकादशभ्योछंदसीतिसूत्रकारव्यवहारव्यवहाराच्छिंगायोगविभागादिष्टसिद्धिरित्याखंतत्वेरफा
त्परतएव ॥ पृषोदरादित्वाद्वा ॥ अन्येषामपिदृश्यतइतिच ॥ अशीतिशब्दादीकारस्यदीर्घत्वंद्रष्टव्यं ॥ नैतत्सर्वत्रकर्तव्यमिति ॥ चतस्रःआशीतयइत्यत्र
दशांतैकादिकासंख्यासंख्येयेष्वेवचत्रिषु ॥ कंबुःशंखः चतुरशीतिशंखपरिमिताःसेनाःताभिःसहिताःदैत्याः ॥ ३ ॥ वैप्रसिद्धानिकोटिवीर्यनामधेयानिको
टिगुणितवीर्याणिअसुराणांपंचाशत्कुलानिवृंदानिनिर्गच्छंतुममाज्ञयादेव्यासमंयोद्धुं ॥ कोटिसंख्यानिपंचाशदितितुपाठे ॥ असुराणांकुलानिनिर्गच्छंतु॥
कति पंचाशत् ॥ पुनश्चकतितानि कोटिरितिसंख्यायेषांपंचाशतःकुलानांतानिकोटिसंख्यानि ॥ एवंचैकत्रपंचाशत्कोटिसंख्यान्यसुराणांकुलानि ॥ धू

कोटिवीर्याणिपंचाशदसुराणांकुलानिवै ॥ शतंकुलानिधूम्राणांनिर्गच्छंतुममाज्ञया ॥ ४ ॥ कालकादौर्हृदामौर्याः
कालकेयास्तथासुराः ॥ युद्धायसज्जानिर्यांतुआज्ञयात्वरितामम ॥ ५ ॥ इत्याज्ञाप्यासुरपतिःशुंभोभैरवशास
नः ॥ निर्जगाममहासैन्यसहस्रैर्बहुभिर्वृतः ॥ ६ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

म्राणांधूम्रनाम्नांअसुराणांशतंकुलानि ॥ धौम्राणामिति पाठे ॥ धूम्रस्यापत्यानिपुमांसःधौम्राःशिवादित्वादण् ॥ अतइञोपवादः ॥ ४ ॥ कालकाः
कालकनामानोऽसुराःकालंयमरूपमात्मानंशत्रुभ्यःकायतिकथयतिकालकः ॥ कालकस्यापत्यानिकालकाःशिवादित्वादण् ॥ यद्वा ॥ कलंमंद्रंकायति
कलकःतस्येमेकालकाःकलककुलोत्पन्नाःदैत्याअथममाज्ञयात्वरितात्त्वरासंभ्रमे संभ्रमसहिताःसत्वराःसंतःदेव्यासमंयुद्धाययोद्धुंसज्जाःसायुधाःसंतःनि
र्यांतु ॥ तथातद्वद्दौर्हृदाअसुराःदुष्टंहृदयंयस्यसदुर्हृद्दैत्यः ॥ सुहृद्दुर्हृदौमित्रामित्रयोरितिनिपातः ॥ तस्यापत्यानिदौर्हृदाःदौर्हृदाख्यादैत्याः ॥ तथामौर्या
ख्याः ॥ मुरस्यापत्यानिगोत्राणिगर्गादित्वाद्यञ् ॥ यत्रञोश्चेतिलुक्कुतोत्रन ॥ छांदसत्वाच्छंदोवत्पुराणानिभवंति ॥ यद्वा ॥ मुरस्यभावःमौर्यंतद्वंतःमौर्याः
अर्शआदित्वादच् ॥ यद्वामुरस्यभावःमौरी ॥ ष्यञ्षित्वात्ङीष् ॥ मौरीमर्हंतिमौर्याः दंडादिभ्योयः तेपिनिर्यांतु ॥ तथाकालकायाअपत्यानिकालकेयनामा
नोसुराः ॥ स्त्रीभ्योढक् ॥ कालकवंशजाताः ॥ शुभ्रादिभ्यश्चेतिढक् ॥ ५ ॥ इत्येवमसुरानाज्ञाप्यादिश्यभैरवशासनःभैरवंभयंकरंशासनंयस्यसः ॥ यद्वा ॥

भैरवान्मृत्योःशासनंयस्यसःआसन्नमरणत्वात् ॥ असुरपतिःशुम्भःबहुभिर्दानवैः वृतःसन्निर्जगामदेव्यासमंयोद्धुं ॥ किंभूतैःबहुभिःमहासैन्यसहस्रैःमहांतिसैन्यसहस्राणियेषुतैः॥६॥ आयांतंशुम्भं ॥ यद्वा ॥ सेनायांसमवेतायेसैन्यास्तेसैनिकाश्चते ॥ सैन्यःपुंसिसेनायांसमवेतः सेनायावेतिण्यः ॥ यद्वा ॥ आयांतंशुम्भं अतिस्थाने अपिशब्दश्चार्थे ॥तथायमन्वयः ॥ अतिभीषणमतिभयंकरंतत्सैन्यंयस्यशुंभस्यसतत्सैन्यः ॥ यद्वा ॥ तेसैन्याःसेनायांसमवेताःसंमिलिताहस्त्यश्वरथपादातादिसमूहायस्यसतत्सैन्यः ॥ तंआयांतंशुम्भंदृष्ट्वाचंडिकादेवीज्यास्वनैः धनुष्याकृष्टामौर्वीज्या तट्टंकारध्वनिभिः ॥ धरणीगगनांतरंद्यावापृथिव्यंतरालंपूरयामास ॥ अथद्वितीयोऽन्वयः ॥ अतितरांभीषणोभयंकरःतत्सैन्यःतस्यशुम्भस्यसैन्यःसेनायांसमवेतोहस्त्यश्वरथपादातसमूहः॥ तंआयांतंदृष्ट्वा॥अथतृतीयोन्वयः ॥ अतिभीषणंशुंभमायांतंदृष्ट्वाअतिभीषणंतत्सैन्यंतस्यशुम्भस्यसैन्यमपिसेनांआयात् आगच्छद्दृष्ट्वा अयांतंशुम्भं

आयांतंचंडिकादृष्ट्वातत्सैन्यमतिभीषणं ॥ ज्यास्वनैःपूरयामासधरणीगगनांतरं ॥ ७ ॥ सचसिंहोमहानादमतोवकृतवान्नृप ॥ घंटास्वनेनतन्नादमंबिकाचाप्यबृंहयत् ॥ ८ ॥ धनुर्ज्यासिंहघंटानांनादापूरितदिङ्मुखा ॥ निनादैर्भीषणैःकालीजिग्येविस्तारितानना ॥ ९ ॥

॥छ॥ आयात्आगच्छत्तत्सैन्यंशुम्भसैन्यंनपुंसकलिंगं पूरीआप्यायनेव्यापयामास॥आयांतमितिशत्रंतं ॥ आयातंइतिपाठेकर्त्तरिक्तः तंशुम्भंतत्सैन्यंच॥७॥ सुमेधाऋषिःसुरथंराजानंसंबोधयति ॥ हेनृपदत्तावधानोभव ॥ ततःधनुर्ज्यास्वनानंतरंससिंहश्चातीवसुतरांमहांतंनादंकृतवान् ॥ अंबिकापिघंटायाःस्वनेननादेनतन्नादंसिंहनादंअबृंहयत् अवर्धयत् ॥ बृहिवृद्धौहेतौणिचूलट्॥ अडागमः ॥ अंबिकाचोपबृंहयदितिपाठेआगमशासनानित्यत्वादडागमाभावः ॥ ततःसिंहइतिवापाठः ॥ ८ ॥ धनुर्ज्यानादेनसिंहनादेनघंटानादेनचआसमंतात्पूरितानिदिशांमुखानिययासा ॥ एवंविधाकालीतैस्त्रिविधैर्भीषणैःनिनादैःविस्तारिताननाविवृतास्यास्फारितमुखासतीजिग्ये ॥ जिजये जिअभिभवे । व्यत्ययोबहुलंइतिकर्त्तर्यात्मनेपदं ॥ लोकोत्कर्षेणववृते ॥ यद्वा ॥ शत्रूनभिबभूव ॥ यद्वाजिग्येइतिकर्मणिप्रयोगः ॥ तथाहि ॥ एवंभूतायाकालीदेवीतयाभीषणैर्नादैःशत्रुवर्गोजिग्ये अभिबभूवे ॥ जज्ञेइतिपाठे ॥ जनीप्रादुर्भावेआत्मनेपदी ॥ कालीभीषणैर्निनादैर्विस्तारिताननाजज्ञे ॥ दैत्यानत्स्यामीतिविवृतीकृतकरालवदनाजाता ॥ अथवाजज्ञेइतिज्ञाअवबोधनेकर्मणिलिडात्मनेपदं ॥ भीषणैर्निनादैर्याविस्तारिताननादैत्य

सैन्यानि सर्वाणि अमूनिप्रत्यवस्यतीतिविकृतिकृतकरालवक्त्रादस्यतेसाकालीतिदैत्यैःजज्ञेअज्ञायिसा ॥ सकलीसमूहैवर्तमानाकाकालीसकलीतितस्सात् श्यतःसंशयानैरथतैर्भीषणैर्निनादैर्विशेषचिन्हैर्विस्तारिताननासर्वसैन्यग्रासायविवृतास्याकालीतिदैत्यैरज्ञायीतिभावः ॥९ ॥ चतुर्दिशमित्येतत्पदंशकारांतं निनादविशेषणंचैतत् ॥ अथचेत्परिवारणक्रियाविशेषणंस्यात्तदादिशाशब्देनटाबंतेनसाधनीयं ॥ चतलःदिशोअधिकरणभूतायस्यतन्निनादस्यसचतुर्दिशं चतुर्दिक्षुव्याप्तं ॥ तासांधनुर्ज्यासिंहघंटानांनिनादंउपश्रुत्याकर्ण्यकुपितैःदैत्यसैन्यैः देवीआद्याशक्तिर्भगवती सिंहश्चवाहनीभूतः ॥ कालीचदेवीललाटोद्भ वा ॥ तथाचएताःतिलोपिशरौघैःशरव्रातैश्चतुर्दिशंयथास्यात्तथापरिवारिताः परिवेष्टिताःकारिताविद्धाइतियावत् ॥ हलंतादपिटापंचयथावाचानिशादि शेतिदिशाशब्दष्टाबंतोप्यस्ति ॥ चतलोदिशाअधिकरणभूतायस्मिन्शरौघपरिवारणेकर्मणितच्चतुर्दिशंक्रियाविशेषणानांकर्मत्वंनपुंसकैकत्वंचवक्तव्यं ॥

तन्निनादमुपश्रुत्यदैत्यसैन्यैश्चतुर्दिशं ॥ देवीसिंहस्तथाकालीशरौघैःपरिवारिताः ॥ १० ॥ एतस्मिन्नंतरेभूपविना शायसुरद्विषां ॥ भवायामरसिंहानामतिवीर्यबलान्विताः ॥ ११ ॥ ब्रह्मेशगुहविष्णूनांतथेंद्रस्यचशक्तयः ॥ शरीरे भ्योविनिःक्रम्यतद्रूपैश्चंडिकांययुः ॥ १२॥ ॥छ॥ ॥छ॥

॥ १० ॥ युग्मं ॥ हेभूप दत्तावधानोदेवीमहिमानमाकर्णय ॥ एतस्मिन्देवीदानवसंग्रामेप्रस्तुतेसतिअंतरेअवकाशेसमयेमध्येवा सुरद्विषांविनाशाय ॥ अमरसैन्यानांअमरसिंहानांदेवश्रेष्ठानांवाभवायभूत्यैअभिवृद्ध्यैस्थितयेचअतिवीर्यबलान्विताःशक्तयः सामर्थ्यलक्षणाः देवताश्चब्रह्मेशगुहविष्णूनांत थाइंद्रस्यचापिपंचानांतेषांशरीरेभ्योविनिःक्रम्यनिर्गत्यतद्रूपैःब्रह्मादिरूपैःतदाकारैःतादृशरूपैःचंद्रिकांययुःप्रविष्टवत्यः ॥ ब्रह्माचईशश्चरुद्रःगुरुश्चकुमा रःविष्णुश्चनारायणः ॥ ब्रह्मणःशरीराद्ब्रह्माणीनिर्गता ॥ रुद्रस्यशरीरात्माहेश्वरी ॥ कुमारशरीरात्कौमारी ॥ विष्णुशरीराद्वैष्णवी ॥ इंद्रशरीरादैंद्री एताःदे वींप्रापुरित्यर्थः ॥ भवःकल्याणसंसारसत्तावाप्तीशजन्मसु ॥ अमरसिंहानामितिपाठे ॥ अमराःसिंहाइवश्रेष्ठाःतेषां ॥ उपमितंव्याघ्रादिभिःसामान्याप्रयो गेसमस्यते ॥ अभ्यधुश्च स्युरुत्तरपदेव्याघ्रपुंगवर्षभकुंजराः ॥ सिंहशार्दूलनागाद्याःपुंसिश्रेष्ठार्थगोचराः॥बृंहतिवर्द्धतेब्रह्मा॥ईष्टेईशः ॥ गूहतेसेनांसंवृणोति गुहः ॥ वेवेष्टिव्याप्नोतिविशतिवाविश्वंविष्णुः ॥ इंदतिपरमैश्वर्येणराजतेइंद्रः ॥ शक्नोतिशक्तिः क्तिच् ॥ शक्यतेकर्त्तुमनयावाशक्तिः क्तिन् ॥ ११ ॥ १२ ॥

तद्रूपैरितियदुक्तंतदेवव्यक्तीकरोति ॥देवीदानवयुद्धंद्रष्टुमागतानांतेषांब्रह्मादीनांशरीरेभ्योविनिष्क्रम्यानुभावान्प्रकाश्यकायव्यूहेनप्रव्यक्ताकृतयोब्रह्माण्याद
यःशक्तयः चंडिकांशभूताःचंडिकांयुद्धायउत्साहयितुंययुरितिप्रागुक्तंतदनेनस्पष्टयति ॥ यस्यदेवस्यब्रह्मादेःयद्रूपंयआकारःयथाभूषणवाहनंभूषणवाहना
न्यनतिक्रम्ययस्यदेवस्ययद्भूषणंयद्वाहनंतद्देवतादृशमेववाहनमारूढवतीतच्छक्तिःतस्यदेवस्यसाशक्तिर्ब्रह्माण्यादिदेवतातद्देवायुधानिबिभ्रतीसतीहि नि
श्चयेअसुरान्योद्धुंआययौ ॥ देवीसान्निध्यंसंग्रामरंगस्थलींचाजगाम ॥ १३ ॥ हंसःयुक्तोयोजितोविमानःतस्मिन् तिष्ठतिहंसयुक्तविमानस्थाअक्षाणां
स्फटिकमणीनांसूत्रंजपमालाअक्षसूत्रंकमंडलुश्चताभ्यांसहवर्त्तमाना ॥ एवंविशेषेणब्रह्मणःशक्तिरसुरैःसहयोद्धुंआयातासाखलुब्रह्माणीत्याभिधीयते ॥ ब्र
ह्मणःस्त्रीब्रह्माणीअत्रानुगागमाभावाच्छिवागमप्रसिद्धंनामेदंकथ्यते ॥ अतएवनिरूढतामपेक्षितनियमसिद्धतामितिनारदर्षिः ॥ यद्वा ॥ वेदस्तत्त्वंतपोब्र

यस्यदेवस्ययद्रूपंयथाभूषणवाहनं ॥ तद्वदेवहितच्छक्तिरसुरान्योद्धुमाययौ॥१३॥हंसयुक्तविमानस्थासाक्षसूत्रक
मंडलुः ॥आयाताब्रह्मणःशक्तिर्ब्रह्माणीसाभिधीयते ॥१४॥माहेश्वरीवृषारूढात्रिशूलवरधारिणी॥महाहिवलयाप्रा
प्ताचन्द्रलेखाविभूषणा॥१५॥कौमारीशक्तिहस्ताचमयूरवरवाहना॥योद्धुमभ्याययौदैत्यानंबिकागुहरूपिणी॥१६॥

ह्मब्रह्माविप्रःप्रजापतिः ॥ अणशब्दे ॥ ब्रह्मअणतिकथयतिब्रह्माणी ॥ कर्मण्यणिस्त्रियांङीप् ॥ यद्वा ॥ ब्रह्माणमणतिमदीयोयमितिब्रह्माणी ॥ हंसोयति
विशेषेचप्राणश्वेतच्छदेषुना ॥ अतएवहंसैर्यतिविशेषैर्युक्तंविमानंविगतमानंपरंब्रह्मतत्रतिष्ठत्युपनिषद्रूपत्वादितिहंसयुक्तविमानस्थाब्राह्मीवाणीब्रह्माणीत्य
प्यर्थलेशः ॥ १४ ॥ वृषंवृषभंधर्मंवारूढा ॥ त्रीणीशूलानिशृंगाणिअग्राणियस्यतत्श्रेष्ठंत्रिशूलंत्रिशूलवरंधरतित्रिशूलवरधारिणी ॥ महांतःअहयःनागाः
वलयायस्याःसाएवंलक्षणाशक्तिःमहेश्वरस्येयंमाहेश्वरीप्राप्ताअसुरैःसमंयोद्धुमागता ॥ शुक्रलेमूषिकेश्रेष्ठेसुकृतेवृषभेवृषः॥अस्त्रीशूलंरुगायुधं ॥ देवाद्दतेवरः
श्रेष्ठेत्रिषुक्लीबंमनाक्प्रिये ॥ आवापकःपारिहार्यःकटकोवलयोस्त्रियां ॥ लेखाकलाप्रकृतौचित्यात्अन्यथालेखाराजिः ॥ १५ ॥ शक्तिरायुधंहस्तेयस्याःसाअ
जाद्यतष्टाप् ॥ प्रहरणार्थेभ्यःपरेनिष्ठासप्तम्यौभवतःइतिवक्तव्यं ॥ मयूरवरःश्रेष्ठमयूरःवाहनंयस्याःसा ॥ वाहनमाहितादितिणत्वंनाशंकनीयं । आहितत्वा
भावात् ॥ नहिमयूरवरःवाहनमारोपितोस्तिवाहनेयदारोपितमुच्यते तदारोपितमाहितमुच्यते ॥ रूपंस्वरूपंआकारोवायस्याःसा ॥ गुहादिः॥गुहंकुमारमाकारेणरूपयतिदर्श

यतिगुहरूपिणी॥यद्वा॥गुहस्यरूपमस्यामस्तीतिगुहरूपिणी ॥ अतइनिः ॥ ऋन्नेभ्योङीप् ॥ यद्वा गुह...

यतिगुहरूपिणी॥यद्वा॥गुहस्यरूपमस्यामस्तीतिगुहरूपिणी ॥ अतइनिः ॥ ऋन्नेभ्योङीप् ॥ यद्वा गुहरूपंकरोत्यात्मानमितिवा [illegible] ॥ गुहरूपस्य
र्तिणिनिः ॥ अंबिकामाता ॥ कुमारस्येयंकुमारी॥१६॥ गरुडस्योपरि पूरणगुणेत्यादिना षष्ठीसमासप्रतिषेधः कृदंताश्रयस्यतेनतदुपरिमदुपरीतिवत्षष्ठी
तिसमासः॥संस्थितासम्यक्स्थिता ॥ शंखःपांचजन्यःचक्रंसुदर्शनंगदाकौमोदकीशार्ङ्गंधनुःहस्तिदंतःशृंगंतस्येदंशार्ङ्गंवैष्णवंधनुः ॥अन्यदीयंतुचापीयंशृं
गंमाहिषमुच्यते ॥ गवयंमाहिषंशृंगंशार्ङ्गंचापादियन्मयं॥ खड्गश्चनंदकस्तेषांसेनांगत्वादेकवद्भावेनपुंसकत्वं तच्छंखाद्यंहस्तेयस्याःसा ॥ विष्णोरियंवैष्ण
वीशक्तिर्देवतानारायणी ॥ तथैवतद्वदेवब्रह्माण्यादिवदेवयोद्धुंअभ्युपाययौ ॥ यद्वा ॥ तथैवविष्णुवदेववैष्णवीशक्तिरपिदैत्यान्प्रहर्तुंक्षमेतिभावः ॥ वैष्ण
व्याःशक्तेरायुधानिपंच बाहवस्तुचत्वारइतिवैषम्यं ॥आहुरत्र ॥ शंखशार्ङ्गंएकस्मिन्बाहौ ॥ अंगुलिसक्तसूत्रलग्नःशंखोवादनार्थः ॥ शार्ङ्गंतुमुष्टौनिविष्टमि

तथैववैष्णवीशक्तिर्गरुडोपरिसंस्थिता ॥ शंखचक्रगदाशार्ङ्गखड्गहस्ताभ्युपाययौ ॥ १७ ॥ जज्ञेवाराहमतुलंरूपं
याबिभ्रतीहरेः ॥ शक्तिःसाप्याययौतत्रवाराहींबिभ्रतीतनुं ॥ १८ ॥ नारसिंहीनृसिंहस्यबिभ्रतीसदृशंवपुः ॥
प्राप्तातत्रसटाक्षेपक्षिप्तनक्षत्रसंहतिः ॥ १९ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

त्यवैषम्यं ॥ यद्वा ॥ युद्धेवादनार्थःशंखोवादनौचित्याद्वाहुमूलावलम्बीत्यवैषम्यं ॥ शंखोनायुधंतस्यवादनार्थत्वादितिकश्चिदाह॥तत्र ॥ शंखपाणिरित्यत्रपा
णेःसप्तम्यंतस्यपरनिपातत्वाभावप्रसंगात् ॥ अस्तिचशंखस्यसंग्रामेस्वनिस्वनत्रासाकुलशत्रुत्वादायुधत्वौचित्यमित्यलंविस्तरेण ॥१७ ॥ पुनर्वैष्णवशक्त्यं
तरमाविर्बभूवेत्याह ॥ हरेर्भगवतोविष्णोःअतुलबलपराक्रमाभ्यांअनुपमंचवराहस्येदंवाराहंरूपंयाबिभ्रतीसतीभगवतीजज्ञे ॥ जनीप्रादुर्भावेअनुदात्तेत्
कर्तरिलिट् ॥ यद्वा ॥ ज्ञाअवबोधनेकर्मणिलिट् ॥ ऋषिभिः शास्त्रेणजज्ञेआज्ञायि ॥ सापिहरेःशक्तिःनारायणीदेवता ॥ वराहस्येयंवाराहीतांतनुंशरीरव्यक्तिं
बिभ्रतीआययौ ॥ १८ ॥ पुनर्वैष्णवशक्त्यंतरंप्रापदित्याह ॥ सटानांस्कन्धकेसराणांआक्षेपेणकम्पनेनइतस्ततस्ताडनेनक्षिप्ताःप्रेरितादूरीकृतानक्षत्राणां
संहतयःसमूहाययासा ॥ अतएवनृसिंहस्यभगवतःसदृशंवपुःबिभ्रती ॥ अतएवनृसिंहस्येयंनारसिंहीवैष्णवीशक्तिः योद्धुंतत्रप्राप्ता ॥ नाचासौसिंहश्चनृसिं
हः ॥ यद्वा ॥ ग्रामैकदेशेदग्धेग्रामोदग्धइतिवत्नुरेकदेशेनृशब्दः सिंहैकदेशेसिंहशब्दश्चवर्त्तते ॥ ततश्चनाचासिंहश्चनृसिंहस्तौयस्मिन्भगवतोविष्णोरव

तारेनृसिंहः ॥ मत्वर्थेऽर्शआदित्वादच् ॥ १९ ॥ वज्रमायुधंहस्तेयस्याः सा ॥ गजराजोपरिस्थिताऐरावताधिरूढा ॥ सहस्रनयनानियस्याःसा ॥ अतए वयथाशक्रइंद्रःसमवस्थितोभूदाकारादिनातथैवसाप्यैंद्रीशक्तिः इंद्रस्येयमैंद्री ॥ योद्धुंप्राप्ता ॥ यथासादृश्येइत्यसादृश्यइतिप्रतिषेधादव्ययीभावाभावेयथे ति पृथक्पदं ॥ वज्रालंकृतहस्तावा ॥ वज्रोस्त्रीहीरकेपवौ ॥ इंद्रस्यस्त्रीइंद्राणीशक्तिस्त्वैंद्री ॥ तदित्थंत्र ह्मण्याद्यादेवशक्तयः सप्तेहकथिताः ॥ २० ॥ ततोनंतरंताभिर्ब्रह्माण्यादिभिर्देवशक्तिभिःपरिवृतःईशानोमहेशः । चंडिकामाह ॥ किमिति ॥ ममशंभोःप्रीत्यास्नेहनकारणेनअसुराहन्यंतांशीघ्रमिति ॥ केचित्तु ॥ चंडिकेतिपठंतितदापरिवृताईशानेतिचस्त्रीलिंगत्वेनचंडिकाविशेषणेद्वेततश्चायमन्वयः ॥ ततोदेवशक्त्यागमानंतरंताभिर्देवशक्तिभिःपरिवृताई शानाईशानशक्तिसंपन्नाचंडिकाभगवतीदेवशक्तीःप्रत्याह ॥ हेदेवशक्तयःभवतीभिःममचंडिकायाःप्रीत्यास्नेहनकारणेनशीघ्रंअसुराःसर्वेहन्यंतामिति ॥

वज्रहस्तातथैवेंद्रीगजराजोपरिस्थिता॥सहस्रनयनाप्राप्तायथाशक्रस्तथैवसा॥२०॥ ततःपरिवृतस्ताभिरीशानोदे वशक्तिभिः॥हन्यंतामसुराःशीघ्रंममप्रीत्याहचंडिकां ॥२१॥ततोदेवीशरीरात्तुविनिःक्रांतातिभीषणा॥चंडिकाशक्ति रत्युग्राशिवाशतनिनादिनी २२ साचाहधूम्रजटिलमीशानमपराजिता॥दूतत्वंगच्छभगवन्पार्श्वंशुंभनिशुंभयोः २३

॥ २१ ॥ ततोनंतरंदेवीशरीरात्तुचंडिकाशरीरादपिपुनःचंडिकाशक्तिःविनिष्क्रांताप्रादुरभूत् ॥ चंडिकायाःदेव्याःशक्तिःकीदृशी ॥ अतिभीषणाअत्यर्थभय कारिणी ॥ अतिपाशिनीतिपाठेप्रशस्तःपाशोस्त्यस्याःपाशिनीअतिक्रूरापाशिन्यतिपाशिनी ॥ पुनःकीदृशीअत्युग्राऽतिरौद्रा ॥ पुनःकीदृशी ॥ शिवानां शृगालानांशतेनकृतोनिनादःसोस्त्यस्याःशिवाशतनिनादिनी ॥ यद्वा ॥ शिवेत्यनेनपरमैश्वर्यंकथ्यते शक्तिशक्तिमतोरभेदोपचारात् ॥ तस्याविशेषणं ॥ श तत्वसंख्ययानिनदतितच्छीलाशिवाशतनिनादिनी ॥ शतमित्युपलक्षणं ॥ सर्वतःशब्दायमानेत्यर्थः ॥ एतदुक्तंभवति ॥ यस्यदेवस्ययद्रूपमितिवचनाच्चंडि काशक्तिर्विनिर्गताचंडिकाकृतिरेवशिवेतिनाम्नाप्रादुरभूत्इति ॥ यद्वाशिवाशतेनसहनिनदतीति ॥ अन्यथाउत्तरत्रतदागच्छततृप्यंतुमच्छिवाः पिशितेन वइतिशिवागतत्वंकथंस्यात् ॥ २२ ॥ अपराजितापरैःशत्रुभिरजिता ॥ यद्वाअविद्यमानःपरउत्कर्षःशत्रुर्वायस्याःसाअपराजयतिस्मजिताप्राप्तलोकोत्कर्षा ॥ यद्वा ॥ अजःसंजातोयस्याःसाअजितापितामहमाताविष्णुमायेतियावत् ॥ साचंडिकायाःशक्तिर्देवताधूम्रजटिलंईशानंरुद्रंआह ॥ किं हेभगवन् ॥

दूतत्वंगच्छदूतभावंभज ॥ शुंभनिशुंभयोःपार्श्वंगच्छयाहि ॥ चःसमुच्चयार्थोभिन्नक्रमश्च ॥ दूतत्वंगच्छपार्श्वंचेति ॥ योजनांतरंतु॥ धूम्रजटिलंइतिच्छेदः॥ दूत त्वं इतिच्छेदः ॥ साचंडिकायाः शक्तिरपराजितानामजटिलंईशानं जटाः संतियस्यसजटिलःतं ॥ तुंदादिभ्यइलच्च ॥ आह किमिति ॥ असुरेषुक्रोधाग्निपूर्णत्वात्धूम्रःकृष्णलोहितः ॥ हेधूम्रहेभगवन्त्वंदूत ॥ लोण्मध्यमपुरुषैकवचनांतमेतत् ॥ दूतइवाचरतिदूतति ॥ लोटस्तु ॥ सेर्ह्यपिच्च ॥ अतोहेर्लुक् ॥ दूत दूतइवाचर ॥ सर्वप्रादिपदिकेभ्यःक्विब्वाचारेवक्तव्यः ॥ यदिदूतवदाचरदूतइतिउपमानादाचारेक्विंबंततामनाश्रित्यमुख्यार्थेदूतशब्दात्त्वप्रत्ययः क्रियते यैः येषां हेभगवन्नितिसर्वैश्वर्याद्युपेतपूजितसंबोधनंदूतत्वेतिनीचत्वेप्रयुक्तमितिकेयंवाचोयुक्तिपटुत्वौचितीस्यात् ॥ धूम्रश्चासौजटिलश्चेत्येकपदत्वंवा ॥ ततोविशेषसमासः ॥ धूम्राःजटाःयस्येतितुविगृह्यनकर्मधारयात्मत्वर्थइतिप्रतिषेधादिलजभावाद्बहुव्रीहौधूम्रजटइत्येवस्यात् ॥

ब्रूहिशुम्भंनिशुम्भंचदानवावतिगर्वितौ ॥ येचान्येदानवास्तत्रयुद्धायसमुपस्थिताः ॥ २४ ॥ त्रैलोक्यमिंद्रोलभतांदेवाःसंतुहविर्भुजः ॥ यूयंप्रयातपातालंयदिजीवितुमिच्छथ ॥ २५ ॥ बलावलेपादथचेद्भवंतोयुद्धकांक्षिणः ॥ तदागच्छततृप्यंतुमच्छिवाःपिशितेनवः ॥ २६ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

॥ २३॥ तत्रगत्वाकिंत्रवाणीत्यतआह ॥ हेभगवन्हेरुद्रत्रिभुवनंविजित्यैवातिगर्वितौअस्मत्समःकोपिनास्तीतिसंजाताहंकारौशुंभंनिशुम्भंचदानवौहितंवक्ष्यमाणंब्रूहिउपदिश ॥ अथयेचान्येदानवाःतयोःपक्षेसंग्रामशूरंमन्यतयागर्विताः युद्धाययुद्धंकर्तुंसमुपस्थिताःसंगताःस्युः तानपिहितंवक्ष्यमाणंब्रूहि ॥ ब्रुविर्द्विकर्मकः ॥ अकथितंचेत्यत्रब्रूञ्शास्विति द्विकर्मकेषुपरिगणितत्वादस्य ॥ २४ ॥ अनेनहितमाहचंडिकायाःशक्तिः ॥ हेशुम्भादयोदैत्याःयूयंसर्वेपियदिजीवितुंइच्छथतर्हिपातालंप्रयात ॥ ततश्चइंद्रःत्रैलोक्यंलभतांप्राप्नोतु ॥ इंद्रादयोदेवाःहविर्भुजःयज्ञेषुहवींषियथाभागंभुंजानाःसंतु हवींषिभुंजंतां ॥ अग्निमुखेनदेवतोद्देशेनहूयमानंहोतव्यद्रव्यंघृतादिकंहविराहुः ॥ अन्येतुहूयतेहविःसान्नाय्यमित्याहुः ॥ घृतमाज्यंहविःसर्पिर्हविष्यंचतदुच्यते ॥ इच्छथ लटोमध्यस्थः ॥ इषुगमियमांछःशिति ॥ २५ ॥ अथचेद्भवंतोदानवाःबलावलेपाद्बलगर्वात्कारणाद्युद्धकांक्षिणःस्युःतदातर्हिमयासमंयोद्धुंआगच्छतयूयंतत्फलंचावाप्स्यथ ॥ मच्छिवाश्चवःपिशितेनतृप्यंतु ॥ ममशक्तिःपरिवाराःशृगालाश्चवःयुष्माकंयुधिखंडितानांपिशितेनमांसेनतृप्तिमाप्नुवंति ॥ कुक्कु

राश्चशृगालाश्च ⋯⋯तथावयः॥प्रियाभवंतिशक्तीनांभैरवाणांचवैतथा॥गर्वोभिमानोहंकारोमानश्चित्तसमुन्नतिः। दर्पोवलेपोहंतापिस्यादहंयुत्वमेवच ॥ काक्षिइच्छायांयुद्धंकांक्षंतियुद्धकांक्षिणः॥तृपतृप्तौदिवादिःतृप्यंतु ॥ पिशितंतरसंमांसं॥२६॥ यतःकारणात्तयाशक्त्यास्वयंदेव्याशिवः शंभुःदूत्येनदूतभावेनदूतकर्मणावानियुक्तःप्रेरितोभूत्ततःकारणात्साचण्डिकायाःशक्तिःअस्मिन्मर्त्यानांलोकेशिवदूतीतिख्यातिंकीर्तिंप्रसिद्धिंचागताप्राप्ता॥सख्युर्यः दूतवणिग्भ्यांचेतिवक्तव्यं॥दूतस्यभावःकर्मवेतियः ॥ दूतशब्दात्ष्यञ्तुनचेत्समुच्चायितोयतः ॥ वणिज्यावाणिज्यमित्युक्तं ॥ अयंतुब्राह्मणादिषुवणिज्शब्दस्यपाठात्सेत्स्यति ॥ दूतशब्दस्तुनदृढादौनापिब्राह्मणादौपठितः ॥ यदभ्यधुः ॥ दूत्यंतद्भावकर्मणीति ॥ कश्चिदाह ॥ दूत्यंदौत्यमुभयमपिभवति ॥ वणिज्यावाणिज्यमितिवत् ॥ दूतवणिग्भ्यांचेतिचकारात्ष्यञपिभवतीतितन्न॥सख्युर्यःदूतवणिग्भ्यांच॥ नकेवलंसख्युरेवयःअपितुदूतवणिग्भ्यांचयोभवतीतिचकारे

यतोनियुक्तोदूत्येनतयादेव्याशिवःस्वयं ॥ शिवदूतीतिलोकेस्मिंस्ततःसाख्यातिमागता ॥ २७ ॥ तेपिश्रुत्वावचो देव्याःशर्वाख्यातंमहासुराः ॥ अमर्षापूरिताजग्मुर्यत्रकात्यायनीस्थिता ॥ २८ ॥ ततःप्रथममेवाग्रेशरशक्त्यृष्टिवृष्टिभिः ॥ ववर्षुरुद्धतामर्षास्तांदेवीममरारयः ॥ २९ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

णयएवसमुच्चीयतेनतुष्यञपि यदिष्यञपिचेत्समुच्चीयतेतदाब्राह्मणादौवणिक्शब्दपाठोनिरर्थकः स्यात्॥चकारेणैवष्यञ्सिद्धत्वात्॥दौत्येनेतिपाठेदूत्यमेवदौत्यंप्रज्ञादित्वादण् ॥ शिवदूतीति दुतनिभ्यांदीर्घश्चेतिक्तः ॥ टुदुउपतापे दुतनिभ्यांदीर्घश्चेत्यौणादिकःक्तः॥ शिवेनदूतयतीतिशिवदूती ॥ यद्वा ॥ शिवंदूतंप्रेर्यंकरोतिशिवदूती ॥ कर्मण्यणिस्त्रियांङीप् ॥ शिवेकर्मणिदूतयतेण्यंतादणिरूपंशिवंदूतयतिदूतंकरोतितदाचष्टइतिणिजंतात्कर्मण्यण् ॥ शिवदूतेत्यपिसभ्यःपाठः ॥ २७ ॥ तेशुंभादयःमहासुराःशर्वाख्यातंशृणोतिहिनस्तिशर्वःतेनकथितंदेव्याःशिवदूत्याःवचः संदेशंश्रुत्वाऽमर्षेणक्रोधेनापूरिताःजग्मुः। क्व यत्रकात्यायनीस्थिता ॥ शर्वोक्तदेवीसंदिष्टसामवादोद्दीपितामर्षापूरिताःक्रियाकेवलमुत्तरमितिमन्वानाःसन्तस्तत्रययुःयत्र ॥ कतोनामर्षिःतस्यगोत्रंस्त्रीकात्यायनी कात्यशब्दाद्गर्गादियञंतात्सर्वत्रलोहितादिकतंतेभ्यइतिस्त्रियांष्फः फस्यायनादेशःषित्वात्ङीप् ॥ उमाकात्यायनीगौरी ॥ यतःकात्यायनीस्थितेतिपाठआद्यादित्वात्सप्तम्यर्थेतसिः यत्रेत्येवार्थः ॥ २८ ॥ ततानंतरंअमरारयःशुंभादयःउद्धतामर्षाःप्रवृद्धरोषाःसंतःप्रथममेव ॥ कालाध्वनोरितिद्वितीयेत्यादिना॥ ॥१८१॥

या ॥ अस्यादेव्याअग्रभागेउरसिशिरशक्त्यृष्टिवृष्टिभिःशरसंपातैःशक्तिसंपातैःऋष्टिपातैः खड्गाघातैश्चसाधनैः तद्दिव्यंवपुःछादयामासुः ॥ वृनुसेचने ॥ असंयोगाल्लिडपित्कित् ॥ छंदोवत्पुराणानि ॥अन्यथाववृषुरित्येवस्यात् ॥ कासूसामर्थ्ययोःशक्ति॥कासूस्तोमराख्यमायुधं ऋष्टिःखड्गः ॥२९॥ साचंडिका चतत्प्रहितान्तैरसुरैःप्रयुक्तान्शरान्शूलान्शक्तीःपरश्वधान्परशून्कुठारान्अन्यान्यप्यायुधानिलीलयाऽनायासेनध्मातंमौर्वीटंकारेणशब्दितंधनुःततोमु क्तैःप्रेरितैःमहेषुभिःमहद्भिःप्रशस्तैःइषुभिःशरैःचिच्छेदखंडयामास ॥ शूलचक्रपरश्वधानीतिवापाठः॥३०॥ तदासंग्रामकालेतस्यादेव्याःचंडिकायाःअग्रतः पुरस्ताद्दृष्टिपथेकालीचण्डमुण्डमर्द्दनीतद्वत्तथाचंडिकेवयुध्यमानानरीन्शूलेनकृताःपाताःप्रहाराःतैर्विदारितान्खट्वांगपोथितांश्चकुर्वतीअसुरशरीरकंकालपं जरमया(न्)युद्धेनपोथितान्प्रहतान्कुर्वतीसतीव्यचरत् ॥३१॥ ब्रह्माणीशक्तिःब्राह्मीयेनयेनयथाधावतिस्मयोद्धुंगच्छतिस्मतत्रतत्रपथिशत्रून् कमंडलौजलं

साचतत्प्रहितान्बाणाञ्छूलशक्तिपरश्वधान् ॥ चिच्छेदलीलयाध्मातधनुर्मुक्तैर्महेषुभिः ॥३०॥तस्याग्रतस्तथाका लीशूलपातविदारितान् ॥ खट्वांगपोथितांश्चारीन्कुर्वतीव्यचरत्तदा ॥३१॥कमंडलुजलाक्षेपहतवीर्यान्हतौजसः॥ ब्रह्माणीचाकरोच्छत्रून्येनयेनस्मधावति ॥३२॥ माहेश्वरीत्रिशूलेनतथाचक्रेणवैष्णवी ॥ दैत्याञ्जघानकौमारीत थाशक्त्यातिकोपना ॥३३॥ऐंद्रीकुलिशपातेनशतशोदैत्यदानवाः ॥ पेतुर्विदारिताःपृथ्व्यांरुधिरौघप्रवर्षिणः॥३४॥

तस्याक्षेपादाकर्षणात् ॥ यद्वाकमंडलोःसकाशादुद्धृतस्यजलस्याक्षेपात्प्रोक्षणाद्धेतोःहृतवीर्यवान्हतौजसश्चहतदीप्तिबलान्अकरोत् ॥ ओजोदीप्तिर्बले पिस्यात् ॥ कमंडलुजलाक्षेपादितिवापाठः ॥ अथवाधावतीत्यत्रव्यत्ययेनबहुवचनं ॥ येनयेनअन्यायेनधावंतिस्मलोकानुपद्रवंतिस्मतान्दैत्यान् ॥ ३२ ॥ देव्याअग्रेमहेश्वरस्येयंशक्तिर्माहेश्वरीत्रिशूलेनदैत्यान्जघान ॥ अतिकोपनेतिप्रत्येकंविशेषणंविष्णोरियंवैष्णवीचक्रेणदैत्यान्जघान ॥ तथाकुमारस्येयंकौ मारीगुहशक्तिःशक्त्याआयुधेनइतिमाहेश्वर्यादिशक्तित्रयपराक्रमोवर्णितः ॥ अतिकोपना ॥ कुपक्रोधे क्रुधमंडार्थेभ्यश्चेतियक् ॥३३॥ इंद्रस्येयंऐंद्रीशक्तिःत स्याःकुलिशंवज्रंतस्यपातेन ॥शतंशतंशतशः ॥ संख्यैकवचनाच्चवीप्सायांशस् ॥ दैत्यादानवाश्चविदारिताः अतएवरुधिरौघप्रवर्षिणःसंतःपृथ्व्यांपेतुःपति ताःविदारिताइति दृविदारणे क्र्यादिः हेतुमतिकर्मणिक्तः॥अन्यथाविदीर्णाःस्युः चुरादौचापि॥दारि तेभिन्नभेदितौ ॥ यद्वाविदारणंविदारःससंजातएषांवि

दारिताः॥ रुधिराणांओघाःतेषांप्रवर्षाणितद्वंतः॥ओघोवृंदेंभसांरये॥यद्यप्यसुरादैत्यदैतेयदनुजेंद्रारिदानवाइत्यभेदेनाभ्यधुः तथापिमातृभेदतोभेदोनास्ति॥ अतएवसमानार्थत्वविवक्षूणामपिसमानार्थानामेकशेषोनकृतः॥३४॥वराहस्यभगवतोविष्णोरियंवाराही मूर्तिःकायोयस्याःसातस्याः ॥ यद्वा ॥ वराहस्यायं वाराहोविष्णोरवतारःतस्यैवमूर्त्तिःयस्याःसातस्याःवराहमूर्त्याःतुंडंमुखं ॥ तुडितोडने ॥ तुण्डत्यनेनखंडयतीतितुण्डंतेनकृतःप्रहारःतेनविध्वस्ताःव्यसूकृताः असुराःतस्याःसंबंधिन्यौयेद्वेदंष्ट्रेतयोरग्रभागौताभ्यांक्षतानिवक्षांसियेषांतेदंष्ट्राग्रक्षतवक्षसः॥तस्याएवचक्रेणवैष्णवायुधेनविदारिताःसंतोन्यपतन्रणभुविप तिताः ॥ ३५ ॥ नादेनसिंहनादेनासमंतादभिव्याप्यपूर्णानिपूरितानिदिशामंतराण्यंतरालानियया सा ॥ नादापूरितदिङ्मुखेतिवापाठः ॥ वादांतशांतपूर्ण इतिपूरितेनिपात्यते ॥ नरसिंहस्यभगवतोविष्णोरवतारस्येयंशक्तिर्नारसिंही आजौयुद्धेचचारविजहार ॥किंकुर्वतीनखैरायुधैर्विदारितान्स्फुटितगात्रानन्या

तुंडप्रहारविध्वस्तादंष्ट्राग्रक्षतवक्षसः ॥ वाराहमूर्त्यान्यपतंश्चक्रेणचविदारिताः ॥ ३५ ॥ नखैर्विदारितां श्चान्यान्भक्षयंतीमहासुरान् ॥ नारसिंहीचचाराजौनादापूर्णदिगंतरा ॥ ३६ ॥ चंडाट्टहासैरसुराःशिवदू त्यभिदूषिताः ॥ पेतुःपृथिव्यांपतितांस्तांश्चखादाथसातदा ॥ ३७ ॥ इतिमातृगणंक्रुद्धंमर्दयंतंमहासुरान् ॥ दृष्ट्वाभ्युपायैर्विविधैर्नेशुर्देवारिसैनिकाः ॥ ३८ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

न्महासुरान्भक्षयंती ॥ अथवा ॥ च अ आन्यानितिच्छेदः ॥ अइतिप्रतिषेधार्थमव्ययं ॥ आन्यानिति ॥ अणप्राणनेणिच्यचोयत् आननीयाःआन्याःजी वयितुमर्हाः ॥ अआन्याःदुष्टत्वान्मारणीयाः॥तान्महतो सुरान्भक्षयंतीनारसिंहीखलुमारयतिखादतिच ॥ समित्याजिसमियुधः॥समेक्ष्मांशेरणेप्याजिः॥ युद्धभागक्षणेष्वाजिः॥अनेननारसिंहीपराक्रमःकथितः॥३६॥ शिवदूत्याचंडिकोत्पन्नशक्त्या ॥ चण्डाट्टहासैःभयंकरैःअभिदूषिताःप्रापितवैकृत्याःप्रापितमू र्छाःअसुराःपृथिव्यांपेतुः ॥ अथतदापतितान्नरान्सैवाशिवदूतीचखादभक्षयामास ॥ चंडिकाशरीराद्विनिर्गतायाशिवंदूतमकरोत्साशिवदूतीतत्पराक्रम उक्तः ॥ ३७ ॥ इत्युक्तरीत्यामातॄणांब्रह्माण्यादीनांगणंसमूहंक्रुद्धंक्रोधाविष्टंअतएवविविधैरभ्युपायैःसंग्रामसाधनैरमोघैः महासुरान्मर्दयंतंदृष्ट्वादेवानां अरयोदैत्याःतेषांसैनिकाःसेनासमवेताःनेशुःणश्आदर्शने ॥ अदर्शनमगुः ॥ पलाय्ययुरितियावत् ॥ ब्रह्माणीवैष्णवीरौद्रीकौमारीशिवदूतिका ॥ ऐंद्रीच

नारसिंहीचवाराहीचाष्टमातरः ॥ अणिमेत्यन्यामातरोष्टौ ब्राह्मीमाहेश्वरीचैंद्रीवाराहीवैष्णवीतथा ॥ कौमारीचर्ममुंडाचकालीसंकर्षणीतथेति ॥ ब्राह्मी माहेश्वरीचैवकौमारीवैष्णवीतथा ॥ वाराहीचतथैंद्राणीचामुण्डाःसप्तमातरइत्यनेन ॥ अन्येत्वाहुः ॥ ब्राह्मीमाहेश्वरीचैवकौमारीवैष्णवीतथा ॥ वाराही चैवमाहेंद्रीचामुंडासप्तमातरः ॥३८॥ रक्तंबीजंयस्यसरक्तबीजोमहासुरः ॥ दैत्यान्मातृगणेनब्राह्मण्यादिमातृसमूहेनार्दितान्अतएवपलायनपरान्दृष्ट्वाक्रुद्धःसन्कर्त्तरिक्तः ॥ देव्यासहयोद्धुंअभ्याययौ ॥ रक्तंबीजयतिबीजंकरोतिरक्तबीजः । कर्मण्यण् ॥ अर्द्दहिंसायां ॥ ३९ ॥ अस्यरक्तबीजासुरस्यशरीरात्रक्तबिंदुःरक्तःपृषतःयदाभूमौपततितदातत्प्रमाणःरक्तबीजासुरशरीरपरिमाणःमहासुरःमेदिन्याःसकाशात्समुत्पततिसमुत्पद्यते ॥ अतश्च रक्तबीजोरक्तबिंदुबीजोरक्तबिंदुश्चेतिख्यातोभूत् ॥ रक्तबिंदुरित्येकवचनमुपलक्षणं ॥ तेनयावंतःतद्रक्तबिंदवःपतंतितावंतएवतादृशाएवरक्तबीजासुरसमाएवमहासुराभू

पलायनपरान्दृष्ट्वादैत्यान्मातृगणार्दितान् ॥ योद्धुमभ्याययौक्रुद्धोरक्तबीजोमहासुरः ॥ ३९ ॥ रक्तबिंदुर्यदाभूमौ पतत्यस्यशरीरतः ॥ समुत्पततिमेदिन्यांस्तत्प्रमाणोमहासुरः ॥ ४० ॥ युयुधेसगदापाणिरिंद्रशक्त्यामहासुरः ॥ ततश्चैंद्रीस्ववज्रेणरक्तबीजमताडयत् ॥ ४१ ॥ कुलिशेनाहतस्याशुबहुसुस्रावशोणितं ॥ समुत्तस्थुस्ततोयोधास्तद्रूपास्तत्पराक्रमाः ॥ ४२ ॥

मितःसमुत्पद्यंते ॥ मेदिन्यामितिपाठेअधिकरणंविवक्षितम् ॥४०॥ समहासुरोरक्तबीजोगदापाणिःसन्इन्द्रशक्त्याऐंद्र्यासहयुयुधे ॥ ततःऐंद्रीस्ववज्रेणनिजायुधेनकुलिशेनरक्तबीजंअताडयत् ॥ बंधुजीवप्रसूनेनसदृशारक्तबिंदवः ॥ रक्तबिंदुःक्षितिस्पृक्सन्जायतेततस्समोऽसुरः ॥ ४१ ॥ ऐंद्र्याकुलिशेनवज्रेणाहतस्यरक्तबीजशरीरतःबहुलंशोणितंआशुसुस्रावभूमौपपात ॥ ततःशोणितात्तस्यैवरक्तबीजस्यैवरूपमाकृतिर्येषांतेतद्रूपाःतस्यरक्तबीजस्यैवपराक्रमोयेषांतेतत्पराक्रमाश्च योधायोद्धारः ॥ रक्तबीजरक्तजासुररक्तात्तुनोत्पद्यं तइत्यतउक्तंतद्रूपाइति ॥ लुगतौदंत्यादिः ॥ कुलिशेनाहतइतिप्रथमांतपाठे ॥ घटःस्रवतीतिवदकर्मकत्वेनशोणितंसुस्रावजगामप्राप्तवानित्यर्थविवक्षायां सकर्मकतास्त्येव ॥ अहतस्यरक्तबिंदोःशरीरतःशोणितंकर्तृसुस्रावेत्यत्राकर्मकत्वंतुघटात्पयःस्रवतीतिवत्कर्मानिरपेक्षत्वादवसेयम् ॥ ४२ ॥ ॥७॥

तस्यरक्तबीजस्यशरीरात्यावंतःयत्परिमाणाःयावत्संख्याकाःरक्तबिंदवःपृथिव्यांपतिताःतावंतएवतत्परिमाणाएवतत्संख्याकाएवपुरुषाःदैत्याःतस्यरक्तबीज
स्यतुल्यबलाश्चतुल्यविक्रमाश्चजाताःसमजनिषतेत्यर्थः ॥ वीर्यंवीरस्यकर्मचबलंप्राणसामर्थ्यं ॥ विक्रमस्तुपदाक्रांतौशौर्येचापिप्रकीर्तितः॥विक्रमस्त्वति
शक्तिता॥४३॥तत्रसंग्रामेतेरक्तबीजासुररक्तसम्भवाःपुरुषाःदैत्याःमातृभिःब्रह्माण्यादिभिःसमंसार्द्धंअत्युग्रंअतिदारुणंयथास्यात्तथाशस्त्राणांपातैरतिभीषण
मतिभयंकरंचयथास्यात्तथायुयुधुः॥ व्यत्ययोबहुलमितिपरस्मैपदं॥४४॥ पुनश्चपुनरपिऐंद्र्याशक्त्याकृतेनवज्रपातेनअस्यरक्तबीजस्यशिरोमस्तकंयदाक्षतं
दलितंभग्नमभूत्तदाततःवज्रताडिताच्छिरसःसकाशान्निर्गलितंरक्तंकर्तृउवाहप्रवहतिस्मप्रवाहीबभूवेतियावत् ॥ ततःतस्माद्रक्तप्रवाहात्सहस्रंसहस्रंसहस्र
शःपुरुषाःदैत्याःजाताः ॥ ववाहेति ॥ वहप्रापणेलिट्यभ्यासस्योभयेषामितिसंप्रसारणंतुसंज्ञापूर्वकोविधिरनित्यइतिनेत्याहुः ॥ बहिरंगसंप्रसारणप्रकृत्यंतरत

यावंतःपतितास्तस्यशरीराद्रक्तबिंदवः॥ तावंतःपुरुषाजातास्तद्वीर्यबलविक्रमाः ॥४३॥ तेचापियुयुधुस्तत्रपुरुषा
रक्तसम्भवाः॥ सममातृभिरत्युग्रंशस्त्रपातातिभीषणं॥ ४४ ॥ पुनश्चवज्रपातेनक्षतमस्यशिरोयदा ॥ ववाहरक्तंपु
रुषास्ततोजाताःसहस्रशः ॥४५॥ वैष्णवीसमरेचैनंचक्रेणाभिजघानह॥गदयाताडयामासऐंद्रीतमसुरेश्वरं॥४६॥

या दन्त्योष्ठ्यादिरस्तीत्यपरेवाप्रह्वयत्नेइत्यस्यात्मनेपदानित्यत्वाद्ववाहेत्यपरे ॥ चक्षिङोङित्करणमनुदात्तेत्त्वलक्षणात्मनेपदानित्यत्वेज्ञापकमाहुः ॥ ववेत्य
व्ययं वव इतिप्रथमरक्तनिःसरणजनितध्वनिमाहेत्यन्ये ॥ ववइत्येवशब्दमाह रक्तंकर्तृ प्रथमतइत्यर्थः॥उवाहेत्यर्थेववइतिशब्दानुकरणं॥ तेनअनुकार्यानुक
रणयोर्भेदस्याविवक्षितत्वादसत्यर्थवत्त्वेगवित्ययमाहेतिवद्विभक्त्युत्पत्त्यभावः अन्यथाववमाहेतिस्यात् ॥ केचित्तुकृतसंप्रसारणंउवाहेत्येवपेठुः ॥ वयंतुब्रू
मः ॥ संप्रसारणमत्रकर्त्तव्यंकृतेतस्मिन्संप्रसारणाच्चेत्यत्रपूर्वरूपत्वेनित्येप्राप्तेवाछंदसीत्यनुवृत्तौपूर्वरूपत्वाभावपक्षेमित्रावरुणौयज्यमानावितिवत्पुनःप्रसं
गविज्ञानादिकोयणचीतियणादेशएवश्रूयते ॥ छंदोवत्पुराणानिचभवंतीति॥ तदित्थं॥पाठव्याख्याचधातूनांदृश्यंतेस्वैरिणःक्वचित् ॥ प्रयोगएवभगवांस्तान
वस्थापयत्यपि ॥ ४५ ॥ समरेसंग्रामेविष्णोरियंवैष्णवीशक्तिरेनंरक्तबीजंचक्रेणअभिजघान अथवाचसाऐंद्रीएनंरक्तबीजंअसुरेश्वरंगदयाताडयामास ॥
यद्वा ॥ ऐंद्रीतमित्येकंपदंप्राक् ॥ ऐंद्र्याशक्त्याइतःयोद्धुंप्राप्तःतंरक्तबीजं सावैष्णवीशक्तिःचक्रेणउरसिजघान ॥ नकेवलंचक्रेण गदयाताडयामास ॥४६॥

वैष्णव्याःचक्रेणभिन्नस्यविदारितस्यरक्तबीजस्यरुधिरस्रावसम्भवैःरक्तप्रवाहसमुद्भवैःतत्प्रमाणैःरक्तबीजशरीरपरिमितैःसहस्रंसहस्रंतेनसहस्रशः ॥ यद्वास
हस्रेणसहस्रशः ॥ संख्यैकवचनाच्चवीप्सायांशस् ॥ महासुरैःजगद्भुवनंव्याप्तंव्याकीर्णं ॥ अवर्णनीयैरसंख्यातैस्त्रैलोक्यंव्याप्तमितिभावः ॥ ४७ ॥ कुमार
स्येयंकौमारीशक्तिर्देवताशक्त्याआयुधेनरक्तबीजंमहासुरंजघान ॥ तथावाराहीअसिनाखड्गेनतंरक्तबीजंजवान ॥ तथामाहेश्वरीत्रिशूलेनतंजघान ॥ क्वचि
त्पाठः ॥ माहेश्वरीत्रिशूलेनरक्तबीजंमहासुरं ॥ ताडयामासहृदयेनचचालतथापिसइतिदृश्यते ॥ यद्यपिहृदयेसाताडयामासतं तथापिसःरक्तबीजःसं
ग्रामान्नचचालनापजगामेत्यर्थः ॥ ४८ ॥ सचापिरक्तबीजोमहासुरःकोपसमाविष्टःकोपानलज्वालाकुलःसन्गदयासर्वाएवमातॄःब्रह्माण्यादीःशक्तीःपृ
थक्प्रत्येकंअहनत्अताडयत् ॥ दैत्यःमहासुरइत्युक्तेकुतोनपौनरुक्त्यंस्यात् ॥ सामान्यतोदैत्योसावित्युक्त्वासामर्थ्यतोमहांश्चासावसुरश्चेत्यतिशयप्रदर्श

**वैष्णवीचक्रभिन्नस्यरुधिरस्रावसम्भवैः ॥ सहस्रशोजगद्व्याप्तंतत्प्रमाणैर्महासुरैः ॥ ४७ ॥ शक्त्याजघानकौ
मारीवाराहीचतथासिना ॥ माहेश्वरीत्रिशूलेनरक्तबीजंमहासुरं ॥ ४८ ॥ सचापिगदयादैत्यःसर्वाएवाहनत्पृ
थक् ॥ मातॄःकोपसमाविष्टोरक्तबीजोमहासुरः ॥ ४९ ॥ तस्याहतस्यबहुधाशक्तिशूलादिभिर्भुवि ॥ पपातयोवै
रक्तौघस्तेनासन्शतशोसुराः ॥ ५० ॥ ॥छ॥ ॥छ॥**

नादपौनरुक्त्यं ॥ यद्वा ॥ दितेरपत्यंदैत्यःअसून्शतिगृह्णातिअसुरः ॥ आतोनुउपसर्गेकः ॥ महांश्चासावसुरश्चेति ॥ यद्वा ॥ महांतःअ सुराःयस्यसः॥यद्वा॥
मंमहादेवंजहातिमहः महश्चासावसुरश्च ॥मःशिवश्चन्द्रमाश्चस्यात् ॥ ओहाक्त्यागे आतोनुपसर्गेकः॥अहनदितिहनहिंसागत्योःलङस्तिप् ॥ अदिप्रभृति
भ्यःशपोलुक्संज्ञापूर्वकोविधिरनित्यइतिनेत्याहुः ॥ यद्वा ॥ हंतीतिहनःपचाद्यच् ॥ हनइवाचरत् ॥ सर्वप्रातिपदिकेभ्यःक्विब्वाचारेवक्तव्यः ॥ सनाद्यंतत
त्वाद्धातुत्वात्हनशब्दाल्लङस्तिप् ॥ अडागमः ॥ ४९ ॥ शक्तिशूलादिभिरायुधैर्बहुभिःप्रकारैराहतस्यरक्तबीजस्यवैप्रसिद्धोयोरक्तौघः ॥ वेगवद्रुधिरप्रवाहः
पपातबभ्रंश॥तेनरक्तौघेनशतशःशतंशतंअसुराआसन् शतंशतमइत्युपलक्षणं॥ सहस्रशःलक्षशःकोटिशःबहुशःअसुराःरक्तबीजसमानाआसन् ॥ शक्तीनां
देवीनांशूलादीन्यायुधानीत्यपियथायोग्यंव्याख्या ॥ ब्रह्माण्याआयुधंशत्रुघ्नोमंत्रःवैष्णव्याश्चक्रंमाहेश्वर्याःशूलंपिनाकाख्यंधनुश्च ॥ काल्याःशूलंचक्रंच॥५०॥

असुरस्यरक्तबीजस्ययदसृक्रक्तंतस्माद्भूमिष्ठात्सकाशात्संभूतैरपिउद्दिष्टनामधेयैरसुरैःरक्तबीजसदृशैर्घातुकैःसकलंजगत्त्रैलोक्यंव्याप्तमासीत् ॥ ततोदेवाउत्तममत्यधिकंभयमाजग्मुः॥अहोकिमेतदासीदहोखल्वसौशांतिकर्मणिवेतालोदयः ॥ यज्जगद्रक्षणार्थेदैत्यक्षयार्थःसंग्रामःप्रारब्धोभगवत्यासतावन्नाभूत्प्रत्युतरक्तबीजरक्तजैरसंख्यातैर्घातुकैर्दैत्यैर्जगदापूर्णंपीड्यतेहंतैतदितिदेवाःसाध्वसमापुरतितमामितिभावः॥ पटैकदेशेदग्धेपटोदग्धइतिवज्जगदेकदेशोपिजगदेवेतिसाकाल्येनजगव्द्याप्तमित्युक्तं॥सकलमित्येवोक्तेकिंतदितिसाकांक्षंस्यात्ततउभयमप्युक्तं॥ ५१ ॥चंडिकादेवीसुरान्देवान्विषण्णान्विषादसहितान्दृष्ट्वासत्वरासंभ्रमोपेतासतीतान्प्राह ॥ मायूयंविषीदतसुस्थाभवतेत्यब्रवीत् ॥ अधुनैववःशत्रून्छिनद्मीत्याश्वासयंतीदेवानुक्तवतीत्यर्थः ॥ अथदेवानित्थमाश्वास्यचंडिकादेवीकालीमुवाच ॥ हेचामुंडेत्वदीयंवदनंविस्तीर्णंविशालंकुरुरचयेतिकालीमादिक्षत् ॥ इत्थंभिन्नकर्मत्वात्प्राहोवाचेत्यपौनरुक्त्यं

तैश्चासुरासृक्संभूतैरसुरैःसकलंजगत् ॥ व्याप्तमासीत्ततोदेवाभयमाजग्मुरुत्तमं ॥ ५१ ॥ तान्विषण्णान्सुरान्दृष्ट्वाचंडिकाप्राहसत्वरा ॥ उवाचकालीचामुंडेविस्तीर्णंवदनंकुरु ॥ ५२ ॥ मच्छस्त्रपातसम्भूतान्रक्तबिंदून्महासुरान् ॥ रक्तबीजात्प्रतीच्छत्वंवक्त्रेणानेनवेगिना ॥ ५३ ॥ भक्षयंतीचररणेतदुत्पन्नान्महासुरान् ॥ एवमेषक्षयंदैत्यःक्षीणरक्तोगमिष्यति ॥ ५४ ॥

द्रष्टव्यं ॥ यद्वा ॥ अप्रा अहसत् त्वरेतिच्छेदः प्रापूरणे अदादिः ॥ अंविष्णुंप्राप्तैश्वर्येणपूरयत्यसौ ॥ आतोनुपसर्गेकः ॥ विष्णुमायेत्यर्थः ॥ त्वरा ॥ ञित्वरासंभ्रमे त्वरतेत्वरा पचाद्यच् त्वरमाणासती अहसत् ॥एतावतैवरक्तबीजरक्तजंतुदर्शनेनैवैतेभीताइतिदेवानहसत् हसेहसनेलङ्रूपं ॥ प्राहसत् त्वरेत्यपिच्छेदेसएवार्थः ॥ त्वरतेइतित्वरा ॥ अतएवप्राहसत्तदेत्यपिपाठे तदादेवानांभयोदयकालेइतिसएवार्थोविशिष्टः ॥ यद्वा ॥ प्राहसत्वरेत्येकंपदं ॥ प्राहस्तुरणमूर्द्धनि प्राहेयुद्धमूर्धनि सत्वरा ॥ यल्लक्ष्यंदेवीपुराणे॥ प्रययौप्राहकाम्ययेति ॥ ॥ ५२ ॥ देवीपुनःप्राह हेचामुंडेअनेनविस्तीर्णीकृतेनवेगिनावेगयुक्तेनत्वदीयेनवक्त्रेणमहासुरान्रक्तबीजात्सकाशान्ममशस्त्रपातेभ्यःसंभूतान्समुत्पन्नान्रक्तानांरुधिराणांबिंदून्प्रतीच्छगृहाणपिबेत्यर्थः ॥ इषुइच्छायांप्रतिपूर्वोग्रहणार्थः ॥ रक्तबीजादित्यपादानंयावत्तद्रक्तबिंदवःक्षितिंनस्पृशंतितावद्देवांतरिक्षेतान्मुखेनगृहाणेतिसूचनार्थं ॥ अन्यथारक्तबिंदवःक्षितिंस्पृशंतस्तत्समानान्महासुरानुपजनयेयुरितिभावः ॥ ५३ ॥ हेचामुंडेत्वंतस्माद्रक्तबीजरक्तादुत्पन्नान्महासुरान्भक्षयंतीरणेसंग्रामेचरविहर ॥ ततःकिंफलिष्यतीत्याह ॥ एवमनेनप्रकारेणएषरक्तबीजःक्षीणरक्तःसन्क्षयंनाशंपरासुतांगमिष्यति प्रा

प्स्यति ॥ रक्तबीजरक्तजाःदैत्याःकिंकरिष्यंतीत्यत आह॥ हे चामुंडे अपरे च ये रक्तबीजरक्तजा महासुरा उग्रा अतिरौद्राः संसितपि च त्वया भक्ष्यमाणाः संतः पुन
नैवोत्पत्स्यंति ॥ पदगतौ अनुदात्तेत्त्वादात्मनेपदी ॥ चक्षिङोङित्करणादनुदात्तेत्त्वनिमित्तात्मनेपदस्यानित्यत्वमवसीयतइतिपरस्मैपदंभवति ॥ अन्यथो
त्पत्स्यंतेइत्येवस्यात् ॥ ५४ ॥ इत्युक्तप्रकारेणचंडिकादेवीविजिगीषुःसतीतांकालीइत्थंकुर्वितिउक्त्वातंरक्तबीजंशूलेनएकाग्रलोहदंडेनत्रिशूलेनवाभिमु
ख्येनउरसिजघान ॥ कालीचमुखेनरक्तबीजस्यशोणितंजगृहेअभूमिष्ठमंतरिक्षेजग्राहअपिबत् ॥ ५५ ॥ तत्ररणेदेव्याशूलेप्रयुक्तेसतिततोनंतरंअसौरक्तबी
जः गदयाचंडिकादेवीमाजघान अथगदापातानंतरंअसौगदापातःअस्याःदेव्याःअल्पिकामपिस्वल्पामपिवेदनांनचक्रेनैवचकारदेव्याःपरमानंदब्रह्मत्वा

भक्ष्यमाणास्त्वयाचोग्रानैवोत्पत्स्यंतिचापरे ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वातांततोदेवीशूलेनाभिजघानतं ॥
मुखेनकालीजगृहेरक्तबीजस्यशोणितं ॥ ५५ ॥ ततोसावाजघानाथगदयातत्रचंडिकां ॥ नचास्यावेदनांचक्रेगदा
पातोल्पिकामपि ॥ ५६ ॥ तस्याहतस्यदेहात्तुबहुसुस्रावशोणितं ॥ यतस्ततःस्ववक्त्रेणचामुंडासंप्रतीच्छति॥५७॥
मुखेसमुद्गतायेस्यारक्तपातान्महासुराः ॥ तांश्चखादाथचामुण्डापपौतस्यचशोणितं ॥ ५८ ॥ देवीशूलेनचक्रेणबा
णैरसिभिरिष्टिभिः ॥ जघानरक्तबीजंतंचामुण्डापीतशोणितं ॥ ५९ ॥ ॥छ॥

दुःखलेशोपिकुतइतिभावः ॥ आङोयमहनइत्यात्मनेपदमकर्मकादेवभवति ॥ अन्यथाआजघ्नइतिस्यात् ॥ वेदनापीडनंबाधाव्यथमंदुःखनंव्यथा ॥ ५६ ॥
चंडिकादेव्याशस्त्रैराहतस्यतस्यरक्तबीजस्यदेहात्यतोयतःयच्चयच्चबहुशोणितंसुस्रावततःतच्चतच्चशोणितंकर्मचामुंडाकालीविस्तीर्णीकृतेनवदनेनसंप्रतीच्छ
तिजगृहेपपावितिभावः ॥ यतस्ततइत्याद्यादित्वात्तसिर्यथायोगं ॥ यद्वा ॥ तस्यदेहात्सकाशाद्यतोयतोद्वारतोद्वारात्सुस्रावततस्ततोद्वारात्सकाशात्स्ववक्त्रे
णप्रतीच्छतिस्मचामुंडेत्यर्थः ॥ तद्वक्त्रेणेतिपाठे तेनविस्तारितेनवक्त्रेणेत्यर्थः ॥ यतस्ततइत्यर्थंप्रतिकेचिद्व्याचख्युः ॥ इतस्ततइतिक्वचित्पाठः ॥ ५७ ॥
अस्याःकाल्यामुखेरक्तपाताद्रक्तबीजरुधिरपतनात्समुद्गताःसमुत्पन्नायेमहासुराःतान्चामुंडाकालीचखाद ॥ अथतस्यरक्तबीजस्यशोणितंचपपौ ॥ ५८॥
देवीचंडिकाशूलेनचक्रेण क्वचिद्वज्रेणेतिपाठः बाणैःअसिभिःखड्गैःरिष्टिभिःखड्गप्रभेदैःतंरक्तबीजंजघान॥कीदृशं । चामुंडयापीतंशोणितंयस्यतं ॥ ननुबाण

बाहुल्यंयुक्तमेव ॥ असिबाहुल्यंकिमथमुच्यते ॥ असिकृतप्रहारा असयइत्युच्यंते ॥ एवंरिष्टयोपि॥असिभिरिष्टिभिरित्यत्रसलोपेछांदसत्वं ॥ यद्वा ॥ रोरिति रेफलोपे ढ्रलोपेपूर्वस्यदीर्घोणइतिदीर्घाभावश्छांदसः ॥ ऋष्टिभिरितिपाठेपिसलोपसमाधानंछांदसंज्ञेयं॥ यद्वा ॥ यष्टिभिरितिविवक्षायांसंप्रसारण पूर्वरूप त्वे इष्टिभिःयष्टिभिरित्यर्थः ॥ तथाचसंधिर्युक्तएव ॥ ५९ ॥ हेमहीपालसुरथ देव्याःशस्त्रसंहतितःशस्त्रसमूहाद्धेतोःहतःताडितः ॥ यद्वा ॥ आद्यादित्वात्त सिः ॥ शस्त्रसंहत्याहतः ॥ यद्वा ॥ शस्त्रसंहतिंएत्यहतः ॥ कर्मणिल्यब्लोपेपंचमी ॥ चामुण्डया निःशेषपीतत्वात्नीरक्तश्चसन्रक्तबीजः मर्त्तुमहीपृष्ठेभूमे रुपरिपपात ॥ शस्त्रसंघसमाहतइतिपाठे सप्तम्यांजनेर्डअन्येष्वपिदृश्यतइत्यपिशब्दःसर्वोपाधिव्यभिचारार्थः ॥ तेनधात्वंतरादपिडोभवतिकारकांतरे पिचेतिवचनात् । शस्त्राणिसंहतिसमाहरतिराशीकरोतिशस्त्रसंहातिःयुद्धंतेनसमाहतः ॥ शस्त्रसंघसमाहतइत्यन्वयपाठः ॥ संघसार्थौतुजंतुभिरित्यभिधा

सपपातमहीपृष्ठेशस्त्रसंहतितोहतः॥ नीरक्तश्चमहीपालरक्तबीजोमहासुरः ॥ ६० ॥ ततस्तेहर्षमतुलमवापुस्त्रिदशा नृप॥तेषांमातृगणोमत्तोननर्त्तासृङ्मदोद्धतः ॥ ६१ ॥ इतिमा०पु०देवीमाहात्म्येरक्तबीजवधोनामपञ्चाशीतितमो ध्यायः॥८५॥ राजोवाच ॥ विचित्रमिदमाख्यातंभगवन्भवताममदेव्याश्चरितमाहात्म्यंरक्तबीजवधाश्रितं ॥१॥

नात् प्राण्यारब्धःसमूहःसंघः ॥ यद्वा ॥ मेघसंघवदुपचारात्संघइवसंघःशस्त्राणांसंघःसमूहः ॥ शस्त्राणिजंतुवच्चेष्टंते ॥ ६० ॥ हेनृप सुरथदत्तावधानः शृणु ॥ ततोरक्तबीजवधानंतरंतेप्राग्विषण्णाः त्रिदशाःदेवाःसंप्रतिअतुलंअसदृशंअपरिमितंहर्षंअवापुः ॥ अथचतेषांरक्तबीजादिदैत्यानांअसृङ्मदोद्धतःरु धिरपानमदोत्कटः ॥ अतएवमत्तःमदघूर्णितःमातॄणांब्रह्माण्यादीनांगणःसमूहःआनंदतःननर्त्तनृत्यतिस्म ॥ एतेनयुद्धावसानेवीरपानंसूचितं ॥ वीरपानंतु यत्पानंवृत्तेभाविनिवारणे ॥ रुधिरासृग्लोहिताख्यरक्तक्षतजशोणितं ॥ ६१ ॥ इतिमार्कंडेयपुराणेश्रीराजाधिराजतोमरान्वयश्रीमदुद्धरणात्मजशंतनुचक्रव र्तिविरचितायां देवीमाहात्म्यटीकायांरक्तबीजवधःपञ्चाशीतितमोध्यायः ॥ ८५॥ ॥ हेभगवन्हेसुमेधोमहर्षे हेअमम ममतारहित भवतात्वयामम सुरथस्यशृण्वतःरक्तबीजवधाश्रितंतद्वधविषयंविचित्रमद्भुतंदेव्याश्चरितमाहात्म्यंभगवता आख्यातंकथितं रक्तबीजवधस्तेनवाश्रितं॥यद्वा॥ रक्तबी जवधेनएनविष्णुनाश्रितंआश्रितंरक्तबीजवधेनदुष्करेणसंतुष्टेनविष्णुनाअहोइदमद्भुतंइतिश्लाघितंइत्यर्थः ॥ यद्वा ॥ आकारस्तुपितामहः ॥ आब्रह्मणाश्रि

जवधेनप्रेनाविष्णुनाश्रितआश्रितरक्तबीजवधेनदुष्करेणसंतुष्टेनाविष्णुनाअहोइदमद्भुतइतिश्लाघितइत्यर्थः ॥ यद्वा ॥ आकारस्तुपितामहः ॥ आब्रह्मणाश्रि

तं ॥ आदृतंस्तुतमित्यर्थः॥ रक्तबीजवधोश्रितमितिपाठे ॥ आब्रह्माअःविष्णुःउकारस्तुमहेश्वरःएवांसमाहारद्वंद्वैकवद्भावी ॥ इयोरायवोःसंधीसवर्णदीर्घः॥

ततउनासहाऽऽद्गुणःओइतिप्रातिपदिकं ॥ ह्रस्वोनपुंसकेप्रातिपदिकस्य ॥ उनाश्रितंउश्रितं ॥ रक्तबीजवधेनातिदुःसाध्येनलीलयादेव्याकृतेनसंतुष्यताउ

नाब्रह्मविष्णुरुद्रेणश्रितंआदृतं ॥ १ ॥ हेसुमेधःऋषेदेव्यारक्तबीजेनिपातितेसत्यतिकोपनःशुम्भोनिशुम्भश्चभूयःअत्यधिकंच ॥ भूयःपुनःयत्कर्मसंग्राम

लक्षणंकार्यंचकारतदहंसुरथोभूयोधिकंयथास्यात्तथाश्रोतुमिच्छामि ॥ पुरुहंपुरुभूयिष्ठंस्फिरंभूयश्चभूरिच ॥ २ ॥ हेराजन्देव्यारक्तबीजेनिपातितेसतित

तोन्येषुचदानवेषुदेव्याहतेषुसत्सुशुंभासुरोनिशुम्भश्चासुरःअतुलमनुपमंअमर्यादंकोपंक्रोधंचकार ॥ अभ्यामर्दसमाघातसंग्रामाभ्यागमाहवाः ॥ आह्वयंते

भूयश्चेच्छाम्यहंश्रोतुंरक्तबीजेनिपातिते ॥ चकारशुम्भोयत्कर्मनिशुम्भश्चातिकोपनः॥ २॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥

चकारकोपमतुलंरक्तबीजेनिपातिते ॥ शुम्भासुरोनिशुम्भश्चहतेष्वन्येषुचाहवे ॥३ ॥ हन्यमानंमहासैन्यंविलोक्या

मर्षमुद्वहन् ॥ अभ्यधावन्निशुम्भोथमुख्ययासुरसेनया ॥ ४ ॥ तस्याग्रतस्तथापृष्ठेपार्श्वयोश्चमहासुराः ॥ संद

ष्टौष्ठपुटाःक्रुद्धाहंतुंदेवीमुपाययुः ॥ ५ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

त्रस्पर्द्धयेत्याहवः ॥ देव्याहन्यमानंहतंमहासैन्यंविलोक्याथअमर्षंक्रोधंउद्वहन्उद्गिरन्क्रोधाविष्टःसन् ॥ उद्वहन्नितिपाठेधारयन्सन्निशुम्भःमुख्ययानिज

याअसुरसेनयाआसुर्यासेनातयासहाभ्यधावत् ॥ हन्यमानं वर्त्तमानसामीप्येवर्त्तमानवद्वेतिलटःकर्मणिशानच् ॥ यद्यप्युद्वहनंपाणिपीडनंतथापिधात्वनेका

र्थतयाधारणमर्थः ॥ अन्यथासदृशीमुद्वहेत्कन्यामितिवदुद्वहनंपाणिपीडनंस्यात् ॥ ४ ॥ तस्यनिशुम्भाग्रतःपुरस्तात्तथापृष्ठेपश्चाद्भागेतथापार्श्वयोर्वामदक्षि

णभागयोःवर्त्तमानाःमहासुराःसंदष्टौष्ठपुटाःरोषदष्टाधरौष्ठाःसंतःदेवींहंतुंउपाययुःउपसमीपमाजग्मुः ॥उत्तरौष्ठापेक्षयात्ररोषप्रकरणादोष्ठोऽधरोविवक्षितः ॥

अन्यथाऽभिधानेओष्ठशब्दोधरपर्यायएव ॥ अधरशब्दोप्योष्ठपर्यायएव ॥ यदाहुः ॥ ओष्ठाधरौतुदशनच्छदौदशनवाससीइति ॥ ओष्ठमात्रेधरःस्मृतइति

च ॥ ओष्ठशब्देनपरस्यसंसक्तपिधानंवस्तुउच्यते ॥ ओष्ठःपुटइवओष्ठपुटःसंदष्टओष्ठपुटोयैस्ते ॥ पुटसंश्लेषणे ॥ पुट्यतेसंश्लेष्यतेपुटः॥ ५॥ ॥छ॥

स्वबलैर्वृतःस्वैरात्मीयै.सैन्यैर्वेष्टितःमहावीर्यःमहाप्रभावःशूरःशुम्भोपि प्रथमंमातृभिर्ब्रह्माण्यादिभिःसमंयुद्धंकृत्वा अथकोपात्क्रोधावेशाच्चंडिकांदेवींनिहंतुमाजगाम ॥ शुम्भोनजानातिचंडिकाभगवतीहंतुंनशक्येतिभावमावेदयितुंकोपादित्युक्तं ॥ ६ ॥ ततोनंतरंतयोःअतीवात्यर्थंउग्रंरौद्रंशराणांवर्षंवृष्टिंवर्षतोःशुम्भनिशुम्भयोः ॥ देव्यासहयुद्धमासीत् कयोरिववर्षतोःमेघयोरिव ॥ यथामेघौपृथग्भूतौवर्षतःवृष्टिधाराः तथा ॥ ७ ॥ ताभ्यांशुम्भनिशुम्भाभ्यामस्तान्क्षिप्तान्प्रेरितान्शरान्बाणान्चण्डिकादेवीस्वैःशराणांउत्करैःपुंजै ॥ यद्वा ॥ स्वेषामात्मीयानांशराणांउत्करैः ॥ स्वस्याःआत्मनःशराणांउत्करैर्वा ॥ सर्वनाम्नोवृत्तिमात्रेपुंवद्भावः ॥ स्यान्निकायःपुंजराशीतूत्करःकूटमस्त्रियां ॥ कृविक्षेपेउत्कीर्यंतेउत्कराः ॥ कर्मणिऋदोरप् ॥ स्तोमैःचिच्छेदखंडयामास ॥ अथचसातावसुरौशुम्भनिशुंभावपिकर्मभूतौअंगेषुतदीयेषुप्रत्यंगंप्रतिरोमकूपं शस्त्रौघैर्बाणाद्यायुधव्यूहैस्ताडयामास ॥ ८ ॥ निशुंभःनिशि

आजगाममहावीर्यःशुंभोपिस्वबलैर्वृतः ॥ निहंतुंचंडिकांकोपात्कृत्वायुद्धंतुमातृभिः ॥६॥ ततोयुद्धमतीवासीद्देव्याः शुंभनिशुंभयोः ॥ शरवर्षमतीवोग्रंमेघयोरिववर्षतोः ॥ ७ ॥ चिच्छेदास्तांश्छरांस्ताभ्यांचंडिकास्वशरोत्करैः ॥ ताडयामासचांगेषुशस्त्रौघैरसुरेश्वरौ ॥ ८॥ निशुंभोनिशितंखड्गंचर्मचादायसुप्रभं ॥ अताडयन्मूर्ध्निसिंहंदेव्यावाहनमुत्तमं ॥ ९ ॥ ताडितेवाहनेदेवीक्षुरप्रेणासिमुत्तमं ॥ निशुंभस्याशुचिच्छेदचर्मचाप्यष्टचंद्रकं ॥ १० ॥

तंतीक्ष्णंखड्गंमंडलाग्रंसुप्रभं प्रभामंडलभास्वरंचर्मचफलकंआदायगृहीत्वादेव्याःउत्तमंश्रेष्ठंवाहनंसिंहंमूर्ध्निमस्तकेअताडयत् ॥ तडआघातेचुरादिः ॥ निशितंक्ष्णुतंतेजितमितियावत् ॥ सुप्रभमितिखड्गस्यविशेषणंचर्मणश्च ॥ संभवेव्यभिचारेचस्याद्विशेषणमर्थवत् ॥ ९ ॥ निशुम्भेनवाहनेसिंहेताडितेसतिदेवीचंडिकाक्षुरप्रेणक्षुरंप्रात्याकारेणपूरयतिमुखेनानुकरोतिक्षुरप्रोबाणविशेषः ॥ तेननिशुंभस्यउत्तमंश्रेष्ठंअसिंखड्गंचिच्छेद ॥ आश्वविलंबेनाष्टचंद्रकंचतेनैवक्षुरप्रेणचिच्छेदैकप्रयत्नेनअसिंचर्मचविदारयामासेत्यर्थः ॥ अष्टौचंद्रायस्मिंस्तदष्टचंद्रकंलिखिताष्टचंद्रकमित्यर्थः ॥यद्वा॥अष्टःव्याप्तःचंद्रःकर्पूरोयस्मिन्विलिप्तोस्तितदष्टचंद्रकं ॥ अशूव्याप्तौकर्त्तरिक्तः ॥ यद्वा ॥ अष्टौचद्रांश्चित्रितान्कायतिअष्टचंद्रकं ॥ अष्टानांचंद्राणांसमाहारोष्टचंद्रंतत्कायत्यात्मलक्ष्यत्वेनलिखितंकथयत्यष्टचंद्रकं ॥ कर्पूरश्चंद्रसंज्ञकः ॥ १० ॥

देव्याचर्मणिद्विधाकृतेखड्गेचच्छिन्नेद्विधाकृतेसतिनिशुंभोसुरःदेवींप्रतिशक्तिमायुधविशेषंचिक्षेपप्रयुयुजे देवीअभिमुखागतांतामप्यस्यनिशुंभस्यशक्तिंचक्रे
णद्विधाचक्रेचिच्छेद ॥ नकेवलंतद्द्वयमेवअपितुतदीयांशक्तिमपिचिच्छेद ॥ ११ ॥ अथानंतरंकोपेनाध्मातःकोपाविष्टः कोपाध्मातःकोपाग्निपुक्तः निशुंभः
दानवःदेवीमुद्दिश्यशूलंजग्राहप्रयुयुजेइत्यर्थः ॥ अथदेवींमुखमायांतंतंचापिशूलंमुष्टिपातेनमुष्टेःप्रहारेणअचूर्णयत् ॥ सत्यापपाशसूत्रेणअवध्वंसनेचूर्णप्रा
तिपदिकाण्णिच् ॥ अवध्वंसितवतीत्यर्थः ॥ अथवाचूर्णप्रेरणसंप्रेरणयोः चुरादिः ॥ शूलंपुंस्यपि ॥ ध्माशब्दाग्निसंयोगयोः कोपेनाध्मातःअग्निदीपितः ॥
कर्मणिक्तः ॥ स्त्रीपुंसयोःस्मृतोमुष्टिः ॥ १२ ॥ अथसोपिनिशुंभोपिगदामादायगृहीत्वाचंडिकांप्रतिचिक्षेप ॥ सापिनिशुंभप्रेरितागदादेव्याकर्तृभूतयात्रिशू
लेनाग्निबीजगर्भेणकरणेनभिन्नाविदारितासतीभस्मत्वमागताभस्मीबभूवेत्यर्थः ॥ आविव्याधगदांसोपीतिपाठे सोपिनिशुंभोपिचंडिकांप्रतिगदांचिक्षेप

छिन्नेचर्मणिखड्गेचशक्तिंचिक्षेपसोसुरः ॥ तामप्यस्यद्विधाचक्रेचक्रेणाभिमुखागतां॥ ११॥कोपाध्मातोनिशुम्भोथशू
लंजग्राहदानवः ॥आयांतंमुष्टिपातेनदेवीतच्चाप्यचूर्णयत्॥ १२॥अथादायगदांसोपिचिक्षेपचण्डिकांप्रति॥सापिदे
व्यास्त्रिशूलेनभिन्नाभस्मत्वमागता॥ १३॥ततःपरशुहस्तंतमायांतंदैत्यपुंगवं॥आहत्यदेवीबाणौघैरपातयतभूतले १४

आविव्याध ततश्चयदिगदयादेवींविव्याधनिशुम्भःतर्हिदेवीप्रयुक्तत्रिशूलेनभस्मीकरणवर्णनंनिशुंभप्रयुक्तगदायाःविफलंस्यात् ॥ देव्याउत्कर्षाभावात् ॥ देवी
विपर्यव्यधनंगदायामेवेति ॥ त्रिशूलेनयागदाभस्मतास्तुमावाभूत्किंतयाकृतंस्यात् ॥ पाटच्चरलुटितवेश्मनियामिकजागरणसंतत्यापिवाकिंकृतंस्यादिति ॥
क्वचिदाविध्याथगदांसोपीतिपाठः ॥ आविध्यभ्रामयित्वेत्यर्थः ॥ अत्रापिपाठेगदांभ्रामयामासेत्यर्थाश्रयेनाकिंचिद्दुष्यतिवैदुष्यंइष्यमाणार्थासिद्धेरितिचेन्म
तमायुष्मतः ॥ मैवंमंस्थाःशब्दशक्तिस्वाभाव्यादाविद्धोमणिरित्यादैविध्यतिराङ्पूर्वोपिताडनार्थएवप्रसिद्धोनतुजातुपरिभ्रमणवृत्तिरित्यलंविस्तरेण प्रकृतम
नुसरामः ॥ १३ ॥ ततःगदायांभस्मीकृतायांतदनंतरंपरशुहस्तंपरश्वधपाणिमभिमुखमायांतंतंनिशुंभंदेवीचंडिकाबाणौघैःशरव्यूहैःआहत्यताडयित्वाभूत
लेऽवनितलेऽपातयत प्रभ्रंशयामास ॥ निशुम्भोमूर्च्छांप्रापितोनतावन्मारितोस्तीदानींअग्रेततोनिशुम्भःसंप्राप्यचेतनामात्तकार्मुकइतिश्रवणात् ॥ १४ ॥

तस्मिन्भीमविक्रमेघोरपराक्रमेनिशुंभेभ्रातरिभूमौनिपतितेमूर्छितेसतिभ्राताशुम्भः अतीवसंक्रुद्धः अतितरांक्रोधाविष्टःसन्नंबिकांदेवींहंतुंप्रययौ ॥ १५ ॥
तथातेनप्रकारेणतदातस्मिन्कालेअत्युच्चैःरथस्थःरथारूढःसःशुंभःअत्युच्चैःगृहीतपरमायुधैःअतुलैरनुपमैःअष्टाभिर्भुजैर्बाहुभिःअशेषंकृत्स्नंनभःआकाशमंड
लंव्याप्याक्रम्यबभौशुशुभे ॥ १६ ॥ देवीचण्डिकातंशुम्भंसंमुखमायांतमागच्छंतंविलोक्यशंखमवादयत्पूरयामास ॥ किंच ॥ अतीवातितरांदुःसहंसोढु
मशक्यंधनुषःज्यायाधनुरारोपेमौर्व्याःशब्दंटंकारस्वनंचकार ॥ शंखस्वनश्चापस्वनोयुद्धोत्साहंजनयति ॥ मौर्वीज्यासिंजिनीगुणः ॥ अरोपितज्यास्वनार्थं
धनुर्ग्रहणं ॥ धनुःशब्दोर्द्धर्चादित्वात्पुंनपुंसकलिंगः ॥ धनुर्वंशविवृद्धोपिनिर्गुणःकिंकरिष्यति ॥ दुःखेनसह्योदुःसहस्तं ॥ स्वत्यतीवचनिर्भरे ॥ १७ ॥ समस्त
दैत्यसैन्यानांसकलासुरसेनानांतेजसांवधंविनाशंविदधातिकरोतितेन ॥ यद्वा ॥ तेजसांवधस्यविधायःभावेघञ्सोस्त्यस्यसतथोक्तः ॥ तेननिजघंटास्वनेनच

तस्मिन्निपतितेभूमौनिशुम्भेभीमविक्रमे ॥ भ्रातर्यतीवसंक्रुद्धःप्रययौहंतुमंबिकां ॥ १५ ॥ सरथस्थस्तदात्युच्चैर्गृही
तपरमायुधैः ॥ भुजैरष्टाभिरतुलैर्व्याप्याशेषंबभौनभः ॥ १६ ॥ समायांतंतमालोक्यदेवीशंखमवादयत् ॥ ज्या
शब्दंचापिधनुषश्चकारातीवदुःसहं ॥ १७ ॥ पूरयामासककुभोनिजघंटास्वनेनच ॥ समस्तदैत्यसैन्यानांतेजोवध
विधायिना ॥ १८ ॥ ततःसिंहोमहानादैस्त्याजितेभमहामदैः ॥ पूरयामासगगनंगांतथैवदिशोदश ॥ १९ ॥

ककुभोदशापिदिशःपूरयामाससंवर्द्धयामास ॥ पूरीआप्यायनेदिवादिः ॥ आप्यायनंवृद्धिः हेतुमतिचेतिणिच् ॥ कास्प्रत्ययादाममन्त्रेलिटि ॥ स्वनेनचे
तिचकारेणशंखज्यानिजघंटास्वनैःदिशःपूरयामासेत्येतदुक्तंस्वनत्रयंसमुच्चीयते ॥ तेजःप्रभावेदीप्तौचबलेशुक्रेपिसंसृतौ ॥ अधिक्षेपावमानादेःप्रयुक्तस्यपां
णयत् ॥ प्राणात्ययेप्यसहनंतत्तेजःसमुदाहृतं ॥ १८ ॥ ततःशंखादिस्वनानंतरंसिंहःकेसरीत्याजिताःवर्जिताःइभानांगजानांमहांतोमदायैःतैस्तैःदूरीकृतम
त्तेभमदप्रवाहैः । सिंहगर्जनश्रवणाद्गजाःखलुनिर्मदाःस्युः । महानादैःमहद्भिःकंठीरवस्यास्यनादैःकंठगर्जनैःगगनमाकाशंपूरयामास ॥ तथैवतैर्महानादैःगरे
पृथ्वींपूरयामास ॥ तथैवदशदिशःपूरयामास ॥ क्वचित्तुगांतथोपदिशोदशेतिपाठः ॥ तत्रशब्दआधिक्ये पूरितशंखज्याघंटानांनादापेक्षयासिंहनादोधिकः
यतोसौगगनादिकंसर्वंपूरयामास ॥ १९ ॥

ततःसिंहनादानंतरंकालीचामुण्डागगनंआकाशंसमुत्पत्यगगनंक्ष्मामताडयत् ॥ कराभ्यांपाणिभ्यामाहतवती ॥ यद्वा ॥ समुत्पत्योद्धीयगगनंक्ष्मांचपाया पृथिव्यौद्देअपिकराभ्यामताडयत् । ततःतन्निनादेनद्यावापृथिव्यावातजनितध्वनिनातेप्राक्उक्ताःशंखज्याघंटासिंहस्वनाःतिरोहिताः आच्छादिताआसन् ॥ अल्पोध्वनिरधिकध्वनिनाहितिरोधीयते ॥ २० ॥ चंडिकाशरीरोत्पन्नाशिवदूतीदैत्यानांअशिवंकर्णकटुस्यात्तथाअट्टाट्टहासमत्युच्चहासंचकार॥हप्रसिद्धं ॥ तैरट्टाट्टहासजनितैःशब्दैर्ध्वनिभिःसुराःत्रेसुः ॥ त्रसुउद्वेगे ॥ उद्वेगमापुः॥एत्वाभ्यासलोपौ ॥ शुम्भस्तुपरमधिकंकोपंययौप्राप ॥ अट्टअतिक्रमहिंसनयोः ॥ अट्टनमट्टःअतिक्रमउल्लंघनं ॥ शत्रूनुल्लंघ्योल्लंघ्यहसनमट्टाट्टहासः ॥ यद्वा ॥ अट्टेननादेनातिक्रमेणहासः अट्टाट्टहासः ॥ नित्यवीप्सायोरितिवीप्सायांद्विर्वचनं ॥ कर्मधारयवदुत्तरेष्वितिसुपोलोपः ॥ अट्टट्टहासमितिपाठे अट्टट्टहासःमहाहासः शकंध्वादित्वात्पररूपत्वं तं ॥ यद्वा ॥ अट्टेष्वट्टेषुहिंसकेषुहा

ततःकालीसमुत्पत्यगगनंक्ष्मामताडयत् ॥ कराभ्यांतन्निनादेनप्राक्स्वनास्तेतिरोहिताः ॥ २० ॥ अट्टाट्टहासमशिवंशिवदूतीचकारह ॥ तैःशब्दैरसुरास्त्रेसुःशुम्भःकोपंपरंययौ॥ २१॥ दुरात्मंस्तिष्ठतिष्ठेतिव्याजहारांबिकायदा॥ तदाजयेत्यभिहितंदेवैराकाशसंस्थितैः ॥२२॥ शुम्भेनागत्ययाशक्तिर्मुक्ताज्वालातिभीषणा ॥ आयांतीवन्हिकूटाभासानिरस्तामहोल्कया ॥ २३॥

सः ॥ यद्वा ॥ अट्टेष्वट्टेषुअतिक्रामत्स्वतिक्रामत्सुहासः ॥ इहकश्चिच्चाह ॥ अट्टःशकटध्वनिरितितन्न प्रमाणाभावात् ॥ सएवाह अट्टोतिशयइति तच्चन वीप्सातोन्यत्राट्टशब्दस्यकेवलस्यातिशयार्थतायांप्रयोगाभावात् ॥ यच्चोक्तंतेनैव अट्टःशकटातिशयार्थेष्विति तच्चपापात्पापीयः प्रमाणानुपन्यासात् ॥२१॥ हेशुम्भदुरात्मन्त्वंस्वदूतंप्रत्यक्षिपः तिष्ठतिष्ठमावयासीः तत्फलमद्यपश्ये॥किमतोनिष्ठुरालापेनप्रयत्नोदिता(?)क्रियाकेवलमुत्तरमत्रेति यदांबिकादेवीव्याजहारतदातस्मिन्कालेआकाशसंस्थितैर्देवैराकाशस्थैःजयेत्यभिहितंजयशत्रूनभिभवेत्युक्तं ॥ अथवा ॥ आजियुद्धंकुरुआजयेत्यर्थलेशोज्ञेयः ॥ तिष्ठतिष्ठेतिकोपेसंभ्रमेवाद्विरुक्तिः ॥ २२ ॥ शुम्भेनागत्यढौकित्वाज्वालयातेजसातिभिषणायाशक्तिःमुक्ताप्रेरिता साआयांतीसतीचंडिकयाकर्तृभूतयामहोल्कयासाघनीभूतयाशक्त्यानिरस्तानिवारिताभूत् ॥ वह्निकूटाभाअग्निपुंजकांतिः ॥ महोल्कयावृहदंगारकाष्ठज्वालयेत्यपिकश्चिदव्याख्यत् ॥ ज्वलदीप्तौ ॥ ज्वलितिकसंतेभ्योणःकर्त्तरि ॥ ज्वलतिज्वालःज्वालच ॥ वह्नेर्द्वयोर्ज्वालकीलावर्चिर्हेतिः

शिखास्त्रियां ॥ मायानिश्चलयंत्रेषुकैतवानृतराशिषु ॥ अयोधनेशैलशृंगेसीरांगेकूटमस्त्रियां ॥ महत्युल्काज्वालायस्याःसामहोल्कानामशक्तिःचंडिकायाआ युधं ॥ निरस्तःप्रहितोयुक्तःप्रेरितःक्षिप्तउज्झितः ॥ विसृष्टोदवितोदूरीकृतोबाणादिमोक्षणे ॥ २३ ॥ हेअवनीपतेसुरथ ॥ यद्यपिशुंभस्यसिंहनादेनकंठगर्ज नेनलोकत्रयांतरंव्याप्तमजनिष्टतथापिसजितवान्शुम्भकृतसिंहनादमतिमहत्तरमपितत्सैनिकनिर्घातनिस्वनएवततोप्यधिकतमत्वात्तमभिभूतवानितिभा वः ॥ निर्हणनंनिश्चितोघातः मारणंनिर्घातः तस्यनिस्वनःशब्दःयःखलुदेवींप्रतिशुम्भसैनिकैःसमरेरसावेशातःकंठतःकथितः ॥ तांनिर्जहिनिर्जहिमार यमारयेतिशव्दःसमभूत् सनिर्घातनिस्वनोत्रविवक्षितः ॥ अथवानिश्चयेनघ्नंतिशत्रूनेभिरितिनिर्घाताःखड्गाद्यायुधसमूहाःतेषांनिस्वनःपरस्पराहतिजनितो ध्वनिः ॥ अथवा ॥ आकस्मिकएवगगनादत्यायतःज्योतिःपातोयःसनिर्घातःसनिर्घोषःतस्ययःस्यान्निस्वनोघोरःभयंकरःनिर्घातनिस्वनइवशुम्भस्यपात

सिंहनादेनशुम्भस्यव्याप्तंलोकत्रयांतरं ॥ निर्घातनिस्वनोघोरोजितवानवनीपते ॥ २४ ॥ शुम्भमुक्तान्छरान्देवी शुम्भस्तत्प्रहितांश्छरान् ॥ चिच्छेदस्वशरैरुग्रैःशतशोथसहस्रशः ॥ २५ ॥ ततःसाचंडिकाक्रुद्धाशूलेनाभिजघा नतं ॥ सतदाभिहतोभूमौमूर्छितोनिपपातह ॥ २६ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

इवोत्पातः ॥ अतएवमसुरंजितवान्जिगाय ॥ शुंभोनजितवान् प्रकाशप्रकर्षमप्राप्यननाशेत्यर्थः ॥ महाध्वनिर्द्यावापृथिवीव्यापीनिर्घनगगनतःपतति यउत्पातोनर्थकरः सनिर्घातः ॥ पृषोदरादित्वात्साधुः ॥ अथवायस्यप्रथमतःसिंहनादेनलोकत्रयंव्याप्तंसशुम्भःपश्चान्निर्घातस्यदानवनाशकारिणउत्पा तरूपस्येवनिर्गतोस्वनोयस्यसानिर्घातनिस्वनः ॥ अघेनपापेनव्याप्तंउरःप्रधानमंगंतेनउपलक्षितःसन्अजितवान्नअभिभूतवान्देवीमितिशेषः ॥ यद्वा ॥ येनासिंहस्यदेवीवाहनस्यनादेनकंठगर्जनेनलोकत्रयंव्याप्तं ॥ सएवजितवान्सन्लोकेषूत्कृष्टःसन्शुम्भस्यघोरःनिर्घातनिस्वनःबभूव ॥ महोत्पातःपापा त्मनामनभ्युदयकारीत्याहुः ॥ २४ ॥ अथदेवीउग्रैःस्वशरैःआत्मबाणैःशतशःशतंशतंसहस्रशःसहस्रंसहस्रंशुम्भमुक्तान्शरान्चिच्छेद ॥ शरान्स्वशरै रितिचउभयविशेषणंयथायोगंद्रष्टव्यं ॥ अथशुम्भश्चउग्रैःस्वशरैःतत्प्रहितान्तयादेव्याप्रहितान्प्रेरितान्शतशःशतंशतंशरान्चिच्छेदचिच्छेदचेतिस मत्वमनयोस्तावदित्यर्थः ॥ २५ ॥ साचंडिकादेवीततःशुम्भेनसमरसाम्यतः तदसहमानाअतएवक्रुद्धासतीतंशुम्भंदैत्यंशूलेनायुधेनाभिजघान ॥ शुम्भः

तदातस्मिन्कालेनिहतः ॥ यद्वा ॥ तदानिहतःतयादेव्याअनिहतआसमंतान्नितरांहतःअतएवमूर्छितःसन्भूमौनिपपात ॥ मूर्च्छासंजातास्यमूर्छितः स
तदा अनिहत इतितुच्छेदेदेव्याशूलेननिहतःसशुम्भःअनिहतःननिहतःनमारितःनपरासूकृतः ॥ किंतर्हिमूर्छितःसन्भूमौनिपपातेत्यर्थः ॥ २६ ॥ ततःपर
शुहस्तंइत्यत्रप्राक्निशुम्भंदेवीभूतलेऽपातयदित्युक्तंततःतस्यपुनरुज्जीवनपूर्वकंसंग्रामंप्रस्तोतुमाहर्षिः ॥ ततःभूतलेपतनादनंतरं ॥ यद्वा ॥ ततःशुम्भेमूर्छि
तेसतिनिशुम्भःप्राङ्मूर्छितःपश्चाच्चेतनांसंज्ञांप्राप्यआत्तकार्मुकःगृहीतशरासनःसन्शरैर्देवींचण्डिकां तथाकालींचामुण्डां तथाकेसरिणंसिंहंचआजघान॥
आङोयमहनइत्यात्मनेपदविधावकर्मकाधिकारात्सकर्मकत्वेतुनात्मनेपदं ॥ आजघ्नेविषमविलोचनस्यवक्षइत्यत्रतुस्वांगकर्मकाच्चेतिवक्तव्यादात्मनेपदं
वक्षसेत्यध्याहृत्यविषमविलोचनस्यवक्षसासहसंगत्यार्जुनःस्वंवक्षःजघ्नेइत्यर्थः॥ यद्वा॥ विषमविलोचनस्यसमीपोभूत्वार्जुनःस्ववक्षःआजघ्नेआस्फोटितवा

ततोनिशुंभः संप्राप्यचेतनामात्तकार्मुकः ॥ आजघानशरैर्देवींकालींकेसरिणंतथा ॥ २७॥ पुनश्चकृत्वाबाहूनाम
युतंदनुजेश्वरः ॥ चक्रायुतेनदितिजश्छादयामासचंडिकां ॥ २८ ॥ ततोभगवतीक्रुद्धादुर्गादुर्गार्तिनाशिनी ॥ चि
च्छेदतानिचक्राणिस्वशरैःसायकांश्चतान् ॥२९॥ ततोनिशुंभोवेगेनगदामादायचंडिकां ॥ अभ्यधावतवैहंतुंदैत्यसे
नासमावृतः ॥ ३० ॥ तस्यापततएवाशुगदांचिच्छेदचंडिका ॥ खड्गेनशितधारेणसचशूलंसमाददे ॥ ३१ ॥

नित्यर्थः ॥ २७ ॥ दितेर्जातोदितिजःअसुरः दनोर्जातादनुजाःतेषांईश्वरःसनिशुम्भोमायावीपुनश्चबाहूनांअयुतंदशसहस्रींकृत्वाअयुतबाहुर्भूत्वाचक्राणा
मायुधानामयुतेनदशसहस्र्याचण्डिकांछादयामास छदसंवरणे ताडयामासेत्यर्थः ॥ रथांगायुधसैन्येषुचक्रंराष्ट्रसमूहयोः ॥ २९ ॥ ततोनंतरंदुर्गार्ति
नाशिनीदुरुत्तरदुःखदावनी ॥ भगवतीदुर्गाचण्डिकादेवीक्रुद्धासतीस्वबाणैःतानिशुम्भेनप्रेरितानिचक्राणिचिच्छेद ॥ किंच ॥ निशुम्भप्रहितान्सायका
नाशुगांश्चचिच्छेद ॥ दुर्गागहनाकृतिरार्तिःपीडानांनाशयंती सुदुरोरधिकरणेचेतिगमेर्डः ॥ आर्तिःपीडाधनुःकोट्योः॥शरेखड्गेचसायकः ॥ षोअंतकर्मणिस्य
तिअंतंकरोतिसायकः ॥ २९॥ ततःचक्राशुगभंजनतःनिशुम्भःवेगेनगदामादायगृहीत्वादैत्यानांसैन्यैःसमावृतःपरिवृतःसन्चण्डिकांहंतुंताडयितुमभ्यधा
वत ॥ धावुगतिशुद्ध्योःस्वरितेत्वाछङआत्मनेपदं ॥ जवाहृवयोर्वेगः ॥ ३० ॥ आपततआद्रवतएवआगच्छतएवआपतनसमसमयएवतस्यनिशुम्भस्य

गदां चण्डिकादेवी शितधारेणतीक्ष्णधारेण खड्गेनमण्डलाग्रेणआशुशीघ्रंचिच्छेद ॥ ततश्चसशुम्भःभग्नगदायुधःशूलमायुधंसमाददेजग्राह॥शूलंगृहीत्वाच
ण्डिकांहंतुमाडुढौकेइतिभावः ॥ शितेनिशितेद्धधारेयस्यसशितधारःसमाददे ॥ आङोदोनास्यविहरणेआत्मनेपदं ॥ यद्वा ॥ ञित्वादात्मनेपदं ॥ ३१ ॥
चंडिकादेवीअमरार्द्दनं ॥ अर्द्दहिंसायांचुरादिः ॥ अर्द्दयतेहिनस्तिअर्द्दनःनंद्यादित्वाल्ल्युः ॥ योरनोणिलोपश्च ॥ अमराणामर्द्दनःतंशूलहस्तंनिशुम्भंआयांत
मागच्छंतंवीक्ष्यवेगेनसंभ्रमेणस्वेनयथास्यात्तथाआविद्धेनउत्क्षिप्तेनागृहीतेनवाशूलेनायुधेनहृदिवक्षसिविव्याधताडयामास॥ व्यधताडने॥ लिट्यभ्यासस्यो
भयेषांसम्प्रसारणं आविध्येरयुकेपि ग्रहिज्यादिनासंप्रसारणं ॥ हृदीतिप्रकरणान्निशुम्भस्येतिगम्यते ॥ क्रियावाचित्वमाख्यातुमेकोत्रार्थःप्रदर्शितः॥ प्रयो
गतोनुवर्त्तव्याअनेकार्थाहिधातवः ॥ तेनआविध्येतिविवक्षितार्थसिद्धिः ॥ ३२ ॥ देव्याशूलेनभिन्नस्याविद्धस्यतस्यानिशुम्भस्यहृदयाद्वक्षसःसकाशान्म

शूलहस्तंतमायांतंनिशुंभममरार्दनं ॥ हृदिविव्याधशूलेनवेगाविद्धेनचंडिका ॥ ३२ ॥ भिन्नस्यतस्यशूलेनहृदया
न्निसृतोपरः ॥ महाबलोमहावीर्यस्तिष्ठेतिपुरुषोवदन् ॥ ३३ ॥ तस्यनिष्क्रामतोदेवीप्रहस्यस्वनवत्ततः ॥ शिर
श्चिच्छेदखड्गेनततोसावपतद्भुवि ॥ ३४ ॥ ततःसिंहश्चखादोग्रदंष्ट्राक्षुण्णशिरोधरान् ॥ असुरांस्तांस्तथाकाली
शिवदूतीतथापरान् ॥ ३५ ॥

हाबलःमहाप्राणसमर्थःमहावीर्यःमहत्तरवीरकर्मादेवींप्रतितिष्ठेतिवदन् अतःक्वयास्यसिमद
यतोयेतिभाषमाणःअपरःशूलिनःनिशुम्भादन्यःपुरुषःपुमान्निःसृतःनिरगात्॥ अपरइतिदेहेभेदनंतुनिशुम्भरूपक्षेत्रज्ञत्वेन ॥ अतएवनपरःअपरइत्यर्थो
नुसंधेयः ॥ क्षेत्रज्ञआत्मापुरुषः॥पुरुषावात्ममानवौ ॥ ३३ ॥ ततइतिच्छेदःखड्गेनततःअसौआपतदितिच्छेदः ॥ ततोनंतरंदेवीस्वनवदुच्चैस्तरांसशब्दंयथा
स्यात्तथाप्रहस्यरेरेतिष्ठतिष्ठमायाशर्वाणीमन्मयींमायामुपेत्यमामेवहंतुंपुनरुदेष्यसिउदेहिपुनस्तर्हिंप्रहरिष्यामीतिहसित्वातस्यनिष्क्रामतःपुरुषस्यप्राक्
ननिशुम्भशरीरान्निर्गच्छतः निशुम्भदैत्यावतारस्यशिरःमस्तकंखड्गेनचिच्छेद ॥ ततोसौतुनिशुम्भोभुविरणक्षितौअपतत् ॥ ३४ ॥ निशुम्भेमृतेतदन्यां
स्तदयानसुरान्‌किंचकारदेव्यतःपरमित्यतआह ॥ ततःनिशुम्भपतनादनंतरं ॥ यद्वा ॥ ततःनिशुम्भादपरान्कानप्यसुरान् सिंहःदेवीवाहनंपंचास्यः
चखादभक्षयामास ॥ कथम्भूतान्उग्रान्रौद्रान् ॥ यद्वा ॥उग्रदंष्ट्राभिःक्षुण्णाःसंपिष्टाःशिरोधराग्रीवायेषांतेतान् शिरोधरःशिरोधिः ॥ धरतीतिधरःपचाद्यच्

शिरसाधरः ॥ शिरोधरतीतिविग्रहेकर्मण्यण् ॥ ततःसिंहभक्षितेभ्योपरास्तानसुरान्कालीचामुण्डाचखाद ॥ तथापिसिंहकालीत्यादितरीत्याःपरेऽसुराश्चे त्याःतान्शिवदूतीचखाद ॥ चंडिकाशरीरतोनिःक्रांताशक्तिःशिवदूतीत्युच्यते॥ उग्रंइतिपाठे ॥ रौद्रंभयंकरंयथास्यात्तथादंष्ट्राक्षुण्णशिरोधरानऽसुरान्सिंहः कालीशिवदूतीचखादेत्यर्थः ॥ ३५ ॥ केचिन्महासुराःकौमार्याःशक्त्याआयुधेननिर्भिन्नाःताडिताःसंतःनेशुः ॥ णश्अदर्शने ॥ अत्यंतादर्शनमत्रादर्शनं नपश्यंतिस्मप्राणानित्याहुः ॥ अन्येमहासुराःब्रह्माण्याःशक्तेःमंत्रःगुप्तिभाषणीयोवर्णभयोनिगमागमाद्योपदेशगम्यःप्रणवादिः ॥ तेनपवित्रीकृतेनतोयेनवा रिणानिराकृताःप्रमथादयस्ताः ॥ ३६ ॥ माहेश्वरस्येयंमाहेश्वरीतस्याःशूलेनभिन्नाविदारिताःसंतःअपरेदैत्याःरणभूमौपेतुःपतंतिस्मवराहस्यभगवतोवि ष्णोःशक्तिर्वाराहीतस्याःतुंडंवक्त्रंपोत्रंवक्त्राग्रंतेनकृतोघातःताडनंप्रहारः ॥ तेनकेचिदसुराःचूर्णिताःभुविपेतुः ॥ ३७ ॥ विष्णोरियंवैष्णवीशक्तिर्देवतातयाच

कौमारीशक्तिनिर्भिन्नाःकेचिन्नेशुर्महासुराः ॥ ब्रह्माणीमंत्रपूतेनतोयेनान्येनिराकृताः ॥ ३६ ॥ माहेश्वरीत्रिशूलेन भिन्नाःपेतुस्तथापरे ॥ वाराहीतुंडघातेनकेचिच्चूर्णीकृताभुवि ॥ ३७ ॥ खंडंखंडंचचक्रेणवैष्णव्यादानवाःकृताः ॥ व ज्रेणचैंद्रीहस्ताग्रविमुक्तेनतथापरे ॥ ३८ ॥ केचिद्विनेशुरसुराःकेचिन्नष्टामहाहवात् ॥ भक्षिताश्चापरेकालीशिवदूती मृगाधिपैः ॥ ३९ ॥ इतिमार्कण्डेयपुराणेदेवीमाहात्म्येनिशुंभवधोनामषडशीतितमोऽध्यायः ॥ ८६ ॥ ॥छ॥

क्रेणवैष्णवायुधेनकेचिद्दानवाःखंडंखंडंकृताःखंडत्वप्रकारंप्रापिताःखंडीकृताःशकलीकृताइतियावत् ॥ प्रकारेगुणवचनस्येतिद्विर्वचनं ॥ खंडखंडंइतिपाठेक र्मधारयवदुत्तरेष्वितिकर्मधारयत्वातिदेशात्सुपोलुक् ॥ खंडसदृशाःकृताइत्यर्थः ॥ प्रकारोभेदःसादृश्यंच ॥ तदिहसादृश्यंगृह्यते ॥ नन्वत्रदानवइत्येकवचने भवितव्यं कर्मधारयवदित्यतिदेशेपिखंडाःकृताइतिभवितव्यंपुंलिंगेनच॥अत्राहुः॥खंडशब्दस्यगुणवचनत्वाद्गुणमुक्त्वागुणिनियोवर्त्ततेसगुणवचनइतिगुणव चनस्यलक्षणं ॥ तस्माद्गुणवचनःविशेषणंचभवतिइतिक्रियाविशेषणानांकर्मत्वंनपुंसकैकत्वंभवतीतिवक्तव्यमितिनबहुवचनंनापिपुंल्लिंगामिति॥ अन्येत्वा हुः ॥ खंडखंडंइतिचयोगोयंचतुरक्षरइति ॥ इंद्रस्यइयंशक्तिरैंद्रीतस्याहस्ताग्रंतेनविमुक्तंप्रेरितंवज्रंतेनअपरेदानवाःविनेशुःविनष्टाः ॥ ३८ ॥ केचिदसुराःम हाहवंयुद्धंप्राप्यकर्मणिल्यब्लोपेपंचमी ॥ केचित्त्वसुराःमहतःआहवात्सकाशान्नष्टाःपलायगताः ॥ अपरेनिशुम्भसैन्येऽवशिष्टाअसुराःसर्वेपिकाल्या

चामुण्डयाचण्डिकादेहनिःक्रांताशिवदूतीतया मृगाधिपःदेवीवाहनंसिंहःतेनच भक्षिताःखादिताः कर्मणिक्तः ॥ कालीचशिवदूतीमृगाधिपश्च चार्थेद्वंद्वः ॥ परवल्लिंगंद्वंद्वतत्पुरुषयोः ॥ एवंनिशुम्भोनिशुम्भसैन्यंचदेव्यासंग्रामेन्यपाति ॥ ३९ ॥ इतिमार्कंडयेराजाधिराजतोमरान्वयश्रीमदुद्धरणात्मजशंतनुचक्रवर्तिविरचितायांदेवीमाहात्म्यटीकायांनिशुम्भवधोनामषडशीतितमोध्यायः ॥ ८६ ॥ ॥छ॥ ॥ अथशुम्भोदैत्येश्वरःप्राणसंमितंप्राणतुल्यंभ्रातरंनिशुम्भं दृष्ट्वादेव्यानिहतंबलंचसैन्यंहन्यमानं वर्त्तमानसामीप्येवर्त्तमानवद्वेतिकर्मणिलटःशानच् ॥ हतंदृष्ट्वाक्रुद्धःसन्देवींवचनमब्रवीत् ॥ ब्रुविर्द्विकर्मकः ॥ देव्या निशुम्भोनिपातितइतिव्यपदेशमात्रमेतत्सखलुमेप्राणभूतःसचनिहतोहंतमेप्राणाएवहताःकिमतःपरमवशिष्टमिष्टमितिसूचयितुंप्राणसंमितमित्युक्तं ॥ ॥१॥ शुम्भोदेवीमाह ॥ हेदुर्गेदुष्टेसर्वदानवनाशिनि ॥ सात्वंगर्वमहंकारंमावहमाआश्रय ॥ कस्माद्गर्वंमाआवह ॥ बलावलेपात् ॥ अवलेपोत्रलेपनंलेपः

॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ निशुम्भंनिहतंदृष्ट्वाभ्रातरंप्राणसंमितं ॥ हन्यमानंबलंचैवशुम्भः क्रुद्धोब्रवीद्वचः ॥ १ ॥ बलावलेपाद्दुष्टेत्वंमादुर्गेगर्वमावह ॥ अन्यासांबलमाश्रित्ययुध्यसे यातिमानिनी॥२॥

सम्बंधःअवकृष्टआश्रितःसम्बंधःअवलेपःबलस्यसामर्थ्यस्यावलेपात् ॥ अवलेपस्तुगर्वेस्याल्लेपनेभूषणेपि च ॥ अत्रसम्बंधार्थः ॥ गर्वार्थेगृह्यमाणेबलावलेपाद्बलगर्वाद्गर्वंमाआवहेत्यनेनान्वयेनविद्यागर्वाद्गर्वंकरोतीतिवेदाधिक्यंदोषःस्यात् ॥ बलाद्गर्वंमावहेत्येतावतैवनिराकांक्षत्वस्यसिद्धत्वादवलेपादित्यस्याधिकत्वेनवैयर्थ्यंस्यात् ॥ सात्वमित्युक्तंसाकेत्याह ॥ यात्वंअन्यासांब्रह्माण्यादीनांबलमाश्रित्यातिमानिनीसतीनितरामहंकारवतीसतीयुध्यसे तदित्थंकथमसित्वमतिमानिनीयदन्यबलेनयुध्यसेनतुस्वबलेनेतिशुम्भाभिप्रायः ॥ युध्यसेचेतिपाठेचशब्दः स्वव्याघातकतांसमुच्चिनोतिदेव्याः ॥ तथाहि त्वंबलस्यदर्पादौद्धत्याद्गर्वंमाआवहअथचतेबलमेवनास्ति ॥ कुतस्तेबलावलेपःसंगतःबलंतुतदन्यदीयं सैषातेव्याहतिः ॥ अन्यासांबलमाश्रित्ययुध्यसेचअतिमानिनीचेतियद्यन्यबलेनयुध्यसेकुतस्तेतर्ह्यतिमानिनीत्वं यद्यपिमानिनीत्वंकुतस्तेतर्हियोद्धुमन्यबलाश्रयणं युज्यतेकर्तुंतस्मादस्माद्व्याघाताच्चतत्समु[illegible]ठेनुसोल्लुंठमेतत् ॥ त्वंखल्वखिलैरपिशूरमानिभिर्मुख्याक्रियसे ॥ अथतर्हिकथंत्वमन्यासांबलमाश्रित्ययुध्यसे ॥ अतस्तेकुतोमानःकुतस्तरांत्वंमानिनीकुतस्तमांचत्वमतिमानिनीत्याहूयसे

...॥ अथवाहंकथंत्वमन्यासांबलमाश्रित्ययुध्यसे ॥ अतस्तकुतोमानःकुतस्तरांत्वमानिनीकुतस्तमांचत्वमतिमानिनीत्याहूयसे

॥ततस्तरांततस्तमांचमागर्वमावहेतिशुम्भाभिप्रायांतरमेतत् ॥ अथवात्वमसत्यसंधाप्यसियतस्ततोदुष्टासि॥हेदुष्टेयदुक्तंत्वया योमांजयतिसंग्रामेयोमेदर्पं व्यपोहति इत्यादि त्वयासंग्रामेकिंकृतंकिंचत्वन्यासांबलमासाद्ययुध्यसे ॥ काल्याचण्डमुण्डौनिहतौ तद्बलंत्वत्सिंहेनसंवृतं रक्तबीजरक्तपानंकालीकृतकलयामास॥निशुंभोपिब्रह्माण्यादीनांबलमाश्रित्यनिपातितः ॥ अस्मद्बलान्यपिताभिरेवनिहतानीतितस्मात्संग्रामप्रतिज्ञापिकदर्थितात्वयेतिसाधूक्तंहेदुष्टेइतिशुम्भाभिप्रायांतरं ॥ देवीपार्षदाभिप्रायस्त्वन्यः ॥ बलावलेपाद्दुष्टेइत्येकंपदंसंबुद्ध्यंतंचैतत् हेबलावलेपाद्दुष्टेहेदुर्गे ॥ सात्वंगर्वंदर्पंआवहआश्रय ॥ अवलेपोहंकारः ॥ अतसातत्यगमने ॥ आङ्पूर्वःक्विप्॥ आसमंतादततिआत् ॥ बलेसैन्येसामर्थ्येचविषयेअवलेपोगर्वःतेनआत्सततमुपद्रोतुमागतामुपद्रोतायःसबलावलेपाद्दैत्यःउपद्रवकारीतस्मिन्विषयेदुष्टाहिंसा ॥ तस्याःसंबोधनं ॥ किंभूतात्वंमालक्ष्मीर्लोकमाता ॥ किंविशिष्टंगर्वंअन्यासांद्वितीयांतमेतदाकारांतं प्राणिहितमुत्पाद्यहिंसकं ॥ श्वसप्राणने अनचेत्यतइत्ययंधातुः ॥ अनिति (अनःपचाद्यच् अनाय) प्राणिनेहितःअन्यः प्राणिहितं (मु) न्यादि ॥ षोअंतकर्मणि ॥ अदंतत्वाच्छांदसोविच्प्रयोगतोभाषायांचस्यात् ॥ तंअन्यंप्राणिहितंमुन्यादिनस्यतिनअंतंनयतिअसाः॥अन्यस्यअसाःअन्यासाःतंअन्यासां॥ आकारांतपुंल्लिंगद्वितीयैकवचनांतंपदं सोमपामितिवत् ॥ प्राणिहितंमुनिजनरक्षिणमित्यर्थः॥येनगर्वेणसात्त्विकरक्षणंभवतितंगर्वंकुर्वित्यर्थः ॥ यात्वंबलमाश्रित्ययुध्यसे॥किंविशिष्टात्वंअतिमानिनी॥मानपूजायांमाननंमानःभावेघञ्॥सोस्त्यस्य मानिनी अतितरांमानिनीअतिमानिनी अत्यर्थपूजायुक्तेत्यर्थः ॥ इत्थमयंदेवीष्टाभिप्रायोदेवीपार्षदैरूहितोवधारणीयः ॥ बलावलेपादुष्टेत्वामितिपाठे॥बलेविषयेअवलेपेनगर्वेणआसमंतात्दुष्टाविकृताविरुद्धा॥ इतिशुंभानुकूलोप्यर्थः ॥ देव्यनुकूलोर्थस्त्वेषः ॥ बलावलेपेनअदुष्टाअविकृतेत्युभयत्राप्यर्थभेदोवगंतव्यः ॥ २ ॥ हेदुष्टहेअसूयकहेशुम्भ ॥ अत्रास्मिञ्जगतिभुवनत्रयेपिअहमेकैव ॥ एकमेवाद्वितीयमितिश्रुतेः परमात्मरूपाहमेकैवास्मि ॥ यद्वा ॥ अहंअहंकाररूपामायाकृतिःचण्डिकाख्ययाएकाहमस्मि ॥ ममदेव्याःद्वितीयापरानास्ति ॥ अस्तिचेत्कथंचनसामदन्यानैव ॥ हेशुम्भ इतःपश्य ॥ एताःब्रह्माद्याःमद्विभूतयःमय्येवदेव्यामेवविशंत्यःसंति ॥ ममदेव्याःविभूतयःकायव्यूहसृष्टिसम्पदःपश्य॥मृगोधावतिद्रुतिवद्वाक्यार्थरूपंकर्मेहद्रष्टव्यं ॥ एताःशक्तयःमत्कायव्यूहासिद्धिसंसिद्धसृष्टिसम्पदःमद्विभूतयःमदवताराः

॥ देव्युवाच ॥ ॥ एकैवाहंजगत्यत्रद्वितीयाकाममापरा ॥ पश्यैतादुष्टमय्येवविशंत्योमद्विभूतयः ॥ ३ ॥

मध्येवविशंत्यःइतियत्तत्पश्येत्यर्थः ॥ यद्वा ॥ जगदेवजगतीएकैवाहंजगती एकैवजगतीअहं ॥ अत्रऐक्येसतिअत्रत्यामेकस्यांमयिजगत्याऐक्येनस्थिता यांसत्यांमत्तोजगतीतःसकाशाज्जगतीतोमत्तःसकाशाच्चापराद्वितीयाव्यक्तिःकाममस्यात् ॥ नकापि ॥ तस्मान्मज्जगत्योरैक्यात् ॥ हेदुष्टहेअसूयकइतःपश्य जगतोनाहमन्यास्यांस्यान्मदन्यज्जगच्चन ॥ जगतोममचाप्यैक्याव्द्यक्तिरन्याततोस्तुका ॥ अहंचजगतीचैकाजगतीमन्मयीयतः ॥ दुग्धवद्दधिचाप्येकंद धिदुग्धमयंयतः ॥ दुष्टेति परस्त्रीलोलुपत्वेनस्वस्त्रीत्यक्ताधवैर्यतः ॥ हंतिवैवस्वतोराजानृणामायुःशतंचतत् ॥ मद्वाक्यंहिशिवेनोक्तंत्वयात्यक्तंदुरात्मना ॥ अतस्त्वांशुम्भहन्म्याजौहतदैवंहतप्रभं ॥ इत्यभिप्रायतोदेव्याहेदुष्टेत्यभ्यभाषितः ॥ अथवैतन्नबोध्यंचेत् फलव्यक्तिर्भविष्यति ॥ ३ ॥ हेसुरथततःमध्येव विशंत्यःसंतिशक्तयःइत्युक्तेरनंतरंताःसमस्ताःअष्टौब्रह्माणीप्रमुखाःशक्तयःदेव्यःदेवताः तस्याआद्यायाःदेव्याःचण्डिकायाःएवतनौशरीरेलयंऐक्यंजग्मुःतदा

॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ ततःसमस्तास्तादेव्योब्रह्माणीप्रमुखालयं॥तस्यादेव्यास्तनौजग्मुरेकैवासीत्तदांबिका॥४॥

॥ देव्युवाच ॥ ॥ अहंविभूत्याबहुभिरिहरूपैर्यदास्थिता ॥ तत्संहृतंमयैकैवतिष्ठाम्याजौस्थिरोभव ॥ ५ ॥

॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ ततःप्रववृतेयुद्धंदेव्याःशुम्भस्यचोभयोः ॥ पश्यतांसर्वदेवानामसुराणांचदारुणं ॥ ६ ॥

शरवर्षैःशितैःशस्त्रैस्तथाचास्त्रैःसुदारुणैः ॥ तयोर्युद्धमभूद्भूयःसर्वलोकभयंकरं ॥ ७ ॥ ॥छ॥

अम्बिकादेवीएकैवासीत्अद्वितीयांबिकैवातिष्ठत्एकैवजाता ॥ ४ ॥ हेशुम्भइहरणक्षितौअहंचण्डिकादेवीबहुभिरनेकैःयैःकृत्वाविभूत्याविभवेनविभुत्वे नव्यापकत्वेनैश्वर्येणवायद्बहुत्वंआस्थिताअंगीकृतवत्यस्मितद्बहुत्वंमयासंहृतं ॥ तस्मादहमेकैवतिष्ठामित्वंआजौयुद्धेस्थिरोभव ॥ यत्तदितिबहुत्वसामा न्यमपेक्ष्यैकवचनं ॥ आस्थितेतिगत्यर्थाकर्मकसूत्रेणतिष्ठतेःकर्त्तरिक्तः ॥ आजौइतिपदंकाकाक्षिगोलकन्यायेनोभयत्रापिसम्बध्यं अहमेकैवतिष्ठाम्याजौ आजौत्वंस्थिरोभवेति ॥ ५ ॥ ततोनंतरंदेव्याशुम्भस्यचउभयोःयुद्धंप्रववृतेप्रावर्तिष्ट ॥ कीदृशंसर्वेषांदेवानामसुराणांचपश्यतामालोकयतामुभयेषांदारु णंभयकरं ॥ यदिशुम्भोजेष्यतितदादेवानांशुम्भतोभयंस्यात् ॥ यदिचदेवीजेष्यतितदासुराणांदेवीतःभयंस्यात् ॥ तस्मादुभयेषांदारुणं ॥ यद्वा ॥ पश्यतां इत्युक्त्वाद्रष्टृणांभयहेतुस्तद्युद्धमित्यर्थः ॥ उभयशब्दःसंख्यावाचित्वात्सर्वतोमत्यावाच्यलिंगतावगंतव्या ॥ ६ ॥ भूयःबहुतरंइत्यर्थः ॥ भूयेतिपाठे

सुरथस्यसम्बोधनं ॥ हेभूपसुदारुणैःबाणवृष्टिभिःतयोर्देव्याःशुम्भस्यचयुद्धमभूत् ॥ ततश्चउभयोःदेव्याःशुम्भस्यचपश्छिंगंतदिहस्पादितिद्योमशब्दस्यत्रीपुं
ल्लिंगं ॥ तथातद्वत्शितैःतेजितैःतीक्ष्णैःशस्त्रैःसुदारुणैःसुष्ठुभयंकरैःखड्गादिभिःहस्ताग्रग्राह्यैरायुधैःसर्वलोकभयंकरंयुद्धमभूत् ॥ तथाशितैःसुदारुणैःघोरतरैः
अस्त्रैश्चमंत्रवद्भिःसायकैःक्षेप्तव्यैः ॥ आयुधभेदादेर्युद्धभेंदः ॥ आयुधसाम्यायुद्धसाम्यं ॥ तथास्त्रैश्चैवेतिपाठेसएवार्थः ॥ तुल्यजातीयैरायुधैःतौयुयुधातेइत्य
र्थः ॥ ७ ॥ अथअंबिकादेवीदैत्येंद्रविषयेयानिशतंशतंशतशःदिव्यानिदिविभवानिदिव्यानिसमंत्राणिसदैवतानिअस्त्राणिमुमुचे ॥ प्रयुक्तवती तानिदैत्येंद्रः
शुम्भःतत्प्रतीघातककर्तृभिः ॥ तत्तदस्त्रविध्वंसिभिरस्त्रैः बभंज ॥ भंजोआमर्द्दने॥योगेनखंडयामास॥ आग्नेयास्त्राणिवारुणास्त्रैर्विघ्नितानिवारुणास्त्राणिवाय
व्यास्त्रैर्विघ्नितानिवायव्यास्त्राणिपवनाशनपन्नगास्त्रैर्विघ्नितानिपन्नगास्त्राणिगरुडास्त्रैःइत्थमन्यान्यपिप्रत्यस्त्राण्यस्त्रशास्त्रसिद्धान्यवगंतव्यानि ॥ घुप्रागपागु

दिव्यान्यस्त्राणिशतशोमुमुचेयान्यथांबिका ॥ बभंजतानिदैत्येंद्रस्तत्प्रतीघातकर्तृभिः ॥ ८ ॥ मुक्तानितेनचास्त्रा
णिदिव्यानिपरमेश्वरी ॥ बभंजलीलयैवोग्रहुंकारोच्चारणादिभिः ॥ ९ ॥ ततःशरशतैर्देवीमाच्छादयतसोसुरः ॥
साचतत्कुपितादेवीधनुश्चिच्छेदचेषुभिः ॥ १० ॥ छिन्नेधनुषिदैत्येंद्रस्तथाशक्तिमथाददे ॥ चिच्छेददेवीचक्रेणता
मप्यस्यकरेस्थितां ॥ ११ ॥ ॥छ॥

दक्प्रतीचोयत् शैषिकः ॥ मुमुचेमुचॢमोक्षणे ॥ तेषामं
विकाप्रयुक्तानांप्रतिघातःविघातः ॥ उपसर्गस्यघञ्यमनुष्येबहुलंदीर्घः ॥ तस्यकर्तॄणिप्रत्यस्त्राणितैः ॥ जनिकर्त्तुःप्रकृतिर्लिंगात्समासः ॥ ८ ॥ परमेश्वरी
चण्डिकातेनमुक्तानिप्रेरितानिदिव्यानिदिविभवानिउग्रहुंकारोच्चारणादिभिर्लीलयैवाप्रयत्नेनैवबभंजभनक्तिस्म ॥ आदिशब्दादस्त्रैश्च ॥ उग्रःरौद्रः ॥ सएव
हुंइतिरोषेणोच्चारणंशब्दः तदादिभिरस्त्रैः ॥ परमाईश्वरीपरमेश्वरी ॥ ९॥ ततःदिव्यास्त्रभंजनानतरंसःअसुरःशुम्भःदेवींचण्डिकांशराणांशतैरसंख्यातैःशरस
हस्रैश्चाच्छादयत॥छदसंवरणेचुरादिःतिहेतोआङ्पूर्वः लङ् णिचश्चेत्यात्मनेपदं॥साचदेव्यापितत्कुपितातदितिहेतौपृथक्पदं ॥तस्माच्छरशतैराच्छादना
द्धेतोःकुपितासती ॥ इषुभिर्बाणैःधनुश्चापंशुम्भस्यशरासनंचिच्छेद ॥ इषुभिरितिबहुवचनं ॥ पुनःपुनर्धनुश्छेदंपुनःपुनर्द्धनुर्ग्रहणसूचयितुमाश्रितंअन्यथै
कस्यधनुषश्छेदेकर्त्तव्येधनुश्छेदंचेषुणेत्येवब्रूयादनंतामोघशक्तित्वाद्देवीषोः १० ॥ अथदैत्येंद्रःशुम्भःधनुषिशरासनेदेव्याछिन्नेसतितथाप्रकारेण ॥ शक्ति

मायुधंआददेजग्राह ॥ अथदेवीअस्यशुम्भस्यकरेस्थितांप्रेषयितुंगृहीतांतांशक्तिमपिचक्रेणायुधेनचिच्छेद ॥ करोत्थितामितिपाठे ॥ करादुत्थिताउदयंयां
तीं ॥ अपिशब्दउक्तसमुच्चये ॥ प्राक्धनुःचिच्छेदतदनुशक्तिमपि समाददेइत्यपिपाठेसएवार्थः॥ ११॥ ततःशक्तिच्छेदनानंतरंदैत्यानामाधिपाःधूम्रलोचना
दयःतेषांईश्वरःशुम्भःखड्गंचंद्रहासंउपादायभानुमत्किरणयुक्तंशतचंद्रंशतंलिखिताःचंद्राःयस्मिन्फलकेतत्फलकंचगृहीत्वा तांदेवींहंतुंअभ्यधावत् ॥ १२॥
चंडिकादेवीतस्यआपततएष्यतःएवशुम्भस्यआशुतत्क्षणएवधनुर्मुक्तैःचापात्सकाशान्निर्गमितैःशितैःतीक्ष्णैःबाणैःअर्ककरामलंअर्ककरैःसंगतैरालिप्तत्वात्
प्रतिफलितार्ककिरणत्वादमलंखड्गंचिच्छेद ॥ अथचबाणैरर्ककरामलंप्रतिफलितैरर्कस्यकरैःसहसंपर्कलाभादमलंफलकंचचिच्छेद ॥ बाणैरितिबहुवचना

ततःखड्गमुपादायशतचन्द्रंचभानुमत् ॥ अभ्यधावततांहंतुंदैत्यानामधिपेश्वरः ॥ १२ ॥ तस्यापततएवाशुखड्गं
चिच्छेदचंडिका ॥ धनुर्मुक्तैःशितैर्बाणैश्चर्मचार्ककरामलं ॥ १३ ॥ अश्वांश्चपातयामासरथंसारथिनासह ॥ हताश्वः
सतदादैत्यश्छिन्नधन्वाविसारथिः ॥ जग्राहमुद्गरंघोरमंबिकानिधनोद्यतः ॥ १४ ॥ चिच्छेदापततस्तस्यमुद्गरंनि
शितैःशरैः ॥ तथापिसोभ्यधावत्तांमुष्टिमुद्यम्यवेगवान् ॥ १५ ॥ समुष्टिंपातयामासहृदयेदैत्यपुंगवः ॥ देव्यास्तं
चापिसादेवीतलेनोरस्यताडयत् ॥ १६ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

त् खड्गंचूर्णयांचकारेतिसूच्यते ॥ १३ ॥ नकेवलंखड्गंचर्मचचिच्छेद ॥ अपितुअश्वांश्चच्छित्वाशरैःपातयामास ॥ सारथिनासहरथंचपातयामासव्यत्य
स्तावयवंचकार ॥ तदासदैत्यःघोरंभयकरंमुद्गरंघनंजग्राह॥कीदृशःहताश्वःनिहतरथवाहनःछिन्नधन्वा छिन्नंधनुर्यस्य बहुव्रीहौ धनुषश्चेत्यनङ्समासांतः॥
विसारथिःसारथिरहितः ॥ अंबिकायानिधनेउद्यतःकृतोद्यमः ॥ १४ ॥ सादेवीनिशितैःतीक्ष्णैःशरैःआपततः प्रहर्तुंइच्छतःशुम्भस्यमुद्गरमायुधविशेषं
चिछेद ॥ तथापिछिन्नमुद्गरोपिवेगवान्वेगधारीमुष्टिंउद्यम्यऊर्ध्वीकृत्यतांदेवीमभ्यधावत्सर्त्तेस्त्वरितायांगतौधावादेशः ॥ १५ ॥ सदैत्यपुंगवःशुम्भःदे
व्यावक्षसिमुष्टिंरत्निबद्धांगुलिसंनिवेशंपातयामास प्रयुक्तवान् ॥ अक्लीबेमुष्टिरत्नीद्वौ ॥ प्रमानगौःपुंगवः गोरतद्धितलुकीतिटच्समासांतःदैत्यःपुंगव
इवबलवान् ॥ स्युरुत्तरपदेव्याघ्रपुंगवर्षभकुंजराः ॥ सिंहशार्दूलनागाद्याःपुंसिश्रेष्ठार्थगोचराः ॥ उपमितंव्याघ्रादिभिःसामान्याप्रयोगेसमस्यते ॥ सातदी

देवीतलेनकरतलेनतंशुम्भमपिउरसिवक्षस्यताडयत् ॥ अस्त्रीतलमधोदेशेस्वरूपेपृष्ठतस्तलं ॥ वितस्तौचचपेटेचततोऽन्यारक्षणितलं ॥ १६ ॥ सदैत्यरा

नांराजाशुम्भः राजाहःसखिभ्यष्टच् ॥ देवीकृततलप्रहारेणचपेटघातेनअभिहतःवक्षसिताडितःमहीतलेनिपपात ॥ अथसदैत्यराजः सहसावेगेनअ

तर्क्येणबलेनचपुनःतथैवनिपतनात्प्रागिवउत्थितःउदस्थादुच्चैःस्थितिमाप ॥ १७ ॥ महीतलादुत्पत्यउड्डीयदेवींप्रगृह्यगृहीत्वाउच्चैर्गगनमाकाशमा

स्थितःआरूढः ॥ आङ्पूर्वात्तिष्ठतेःसकर्मकाद्गत्यर्थाकर्मकसूत्रेणकर्त्तरिक्तः ॥ आस्थितवान्आङःस्थःप्रतिज्ञानमर्थः गगनंस्थानत्वेनप्रतिज्ञातवान् ॥

तत्रापिगगनेपिसाचंडिकानिराधारानिरधिकरणासत्येवतेनसहयुयुधे ॥ यद्वा ॥ निर्निश्चयनिषेधयोः ॥ निश्चयश्चाबाध्याध्यवसायःनिराधाराअहमेवसर्वश

क्तिसमन्विताशत्रुमुपसंहरिष्यामीतिनिश्चयज्ञानाधारा ॥ यद्वा ॥ चंडिकाशब्दब्रह्मरूपतयाआकाशस्थितयासाधारत्वादनिराधारा ॥ १८ ॥ तदागग

तलप्रहाराभिहतोनिपपातमहीतले ॥ सदैत्यराजःसहसापुनरेवतथोत्थितः ॥ १७ ॥ उत्पत्यचप्रगृह्योच्चैर्देवींगग

नमास्थितः ॥ तत्रापिसानिराधारायुयुधेतेनचंडिका ॥१८॥ नियुद्धंखेतदादैत्यश्चण्डिकाचपरस्परं ॥ चक्रतुःप्रथमं

सिद्धमुनिविस्मयकारकं ॥१९॥ ततोनियुद्धंसुचिरंकृत्वातेनांबिकासह ॥ उत्पात्यभ्रामयामासचिक्षेपधरणीतले ॥२०॥

नारोहणकालेप्रथमंखेआकाशेदैत्यःशुम्भःचंडिकाचदुर्गापरस्परंनियुद्धंबाहुयुद्धंनामप्रधनंचक्रतुःचक्राते ॥ कीदृशंनियुद्धंसिद्धाश्चमुनयश्चसिद्धमुनयः ॥

ननुचद्वंद्वेघिपूर्वंस्यात् नैतत् प्राप्तस्यचबाधास्त्येयेपि ॥ यद्वा ॥ सिद्धैःसहितामुनयःतेशांविश्वावसुप्रभृतीनांमुनीनांनारदादीनांपश्यतांविस्मयस्याश्चर्य

स्यकारकंजनकं ॥ इहकेचित्सिद्धमपनीययुद्धंपेठुः ॥ नियुद्धंनामयुद्धं प्रथमंचक्रतुरित्यर्थः ॥ केचित्तुप्रथममपनीयप्रधनंपेठुः ॥ कर्मव्यतिहारेसर्वना

म्नोद्वेभवतःसमासवच्चबहुलंइतिसुडमौ ॥ परस्यक्रियायांपरःकरोतिपरस्यापिपरःपरस्परम् ॥१९॥ अंबिकादेवीतेनशुम्भेनसहसुचिरंचिरतरंकालंनियुद्धंकृ

त्वाततोनंतरंतंशुम्भंउत्पात्यउत्क्षिप्यचरणंउद्धृत्यभ्रामयामास ततोभ्रामयित्वातंशुम्भंवलयाकारेणोर्ध्वतःभ्रामयित्वाधरणीतलेचिक्षेपपातयामास ॥ इह

भ्रमेणवमंतत्वान्मित्वान्मितांह्रस्वइतिह्रस्वत्वं ॥ भ्रमयामासेतिसभ्यःपाठः ॥ यद्वा ॥ वेत्यनुवर्त्यमितांह्रस्वः साचव्यवस्थितविभाषा ॥ तेनक्वचित्प्रयो

गेपुराणादौसंक्रामयतीतिवद्भ्रामयामासेत्यपिसभ्यएव ॥ इहउत्पाद्यउत्पात्यउत्क्षिप्येतिपाठत्रयं ॥ भ्रमुअनवस्थानेणेस्यादेशः ॥ क्षिपप्रेरणेलिट् ॥ २० ॥

देव्याक्षिप्तःसदुरात्माशुम्भःधरणींप्राप्यवेगितःसंजातवेगःसन् ॥ वेगतइतिपाठे वेगात् ॥ वेगवानितिवापाठः ॥ चण्डिकानिधनेच्छयामुष्टिंउद्यम्यउ त्क्षिप्यउद्यतंकृत्वाभ्यधावत ॥ देवीत्यर्थउच्यते ॥ चण्डिकायाःसकाशात्प्राप्तव्यंयत्निधनंमरणंतत्रेच्छयायतःअभ्यागछत् ॥ अथात्ययेपलाय्यचेद्गच्छे दसौनम्रियेतैवेति ॥ दुष्टआत्मास्वभावोयस्यसः आत्मायत्नोधृतिर्बुद्धिःस्वभावोब्रह्मवर्ष्मच ॥ २१ ॥ सर्वेषांदैत्यानांजनेश्वरंराजानंशुम्भंततोदेवीवक्ष सिउरसिशूलेनभित्त्वाविदार्यजगत्यांभूमौपातयामास । जगतीजगतीच्छन्दोविशेषेपिक्षितावपि ॥ २२ ॥ देव्याःशूलमायुधंतस्याग्रंतेनविक्षतःहतः ॥ क्षिणुक्षणुहिंसायांद्वावपिणांतौतनादी ॥ तेनक्षितःक्षतइतिपाठद्वयं ॥ कर्मणिक्तः ॥ अनुदात्तोपदेशवनतितनोत्यादीनामनुनासिकलोपोझलिक्ङिति ॥ स शुम्भःगतासुःनिर्गतप्राणःसन्उर्व्यांभूमौपपात ॥ किंकुर्वन्सकलांदेवींपृथ्वींचालयन् ॥ कथंभूतांपृथ्वींअब्धयश्चद्वीपाश्चतैःसहवर्त्तमानां ॥ पुनःकीदृ

सक्षिप्तोधरणींप्राप्यमुष्टिमुद्यम्यवेगितः ॥ अभ्यधावतदुष्टात्माचण्डिकानिधनेच्छया ॥ २१ ॥ तमायांतंततोदेवी सर्वदैत्यजनेश्वरं ॥ जगत्यांपातयामासभित्त्वाशूलेनवक्षसि ॥ २२ ॥ सगतासुःपपातोर्व्यांदेवीशूलाग्रविक्षतः ॥ चालयन्सकलांपृथ्वींसाब्धिद्वीपांसपर्वतां ॥२३॥ततःप्रसन्नमखिलंहतेतस्मिन्दुरात्मनि ॥ जगत्स्वास्थ्यमतीवाप निर्मलंचाभवन्नभः ॥२४॥ उत्पातमेघाःसोल्कायेप्रागासंस्तेशमंययुः ॥सरितोमार्गवाहिन्यस्तथाशुंभेनिपातिते२५

शींसपर्वतांपर्वतैःसहवर्त्तमानां ॥ चालयन्निति ॥ चलकम्पने णिचिकम्पनेचलिर्मित् ॥ वायुश्चलयतिवल्लींईषत्कम्पयति ॥ अन्यत्रनमित्वायुश्चालयति घनश्रेणींदेशांतरंप्रापयतीत्यर्थः ॥ अत्रतुस्थानांतरप्रापणंधात्वर्थः ॥ तेनात्रमित्त्वाभावात्ह्रस्वत्वाभावः ॥ कश्चिदाह ॥ चलनंचालःतंकरोतिणिच्लटः शतृप्रत्ययःप्रयोजकव्यापाराभावाण्णिचोत्रासंभवादितितन्नमृतस्यापिउपचारात्स्वाभाव्याद्वाप्रयोजकव्यापारसंभवात् ॥ मृतःपुत्रोमातरंरोदयतिधनमानं दयतीतिवन्मृताचेतनयोरप्यस्त्येवप्रयोजकव्यापारइतिप्रागुक्तएवमित्त्वभावाभावोपायआश्रतधितव्यः ॥ २३ ॥ देव्यातस्मिन्दुरात्मनिशुम्भेहतेसातिततो हेतुतः अखिलंविश्वंप्रसन्नमभवत् ॥ तथाहि ॥ जगल्लोकःस्वास्थ्यंअनाकुलत्वंअतीवअतितरांआप ॥ नभःआकाशंचनिर्मलंनिःपांशुअभवत् ॥ विश्वम शेषंकृत्स्नंसमस्तनिखिलानिनिःशेषं विष्टपंभुवनंजगत् ॥ २४ ॥ प्राक्शुंभमरणात्पूर्वंसोल्काःउल्कासहिताःयेउत्पातमेघाः देवलोकशुभायचागताःशांति

मगमन्भितिभावः ॥ उल्काज्वाला ॥ यदाहुः ॥ लंकाशेफालिकाटीकाधातकीत्रंचकाढकी ॥ सिध्रकाशारिकाह्रिकाप्राचिक्रोश्रूफापिपीलिकाः ॥ देव्या
शुंभेनिपातितेसतितथाअनाकुलाःसरितःनद्यःमार्गवाहिन्यःमार्गाददूरगाआसन् ॥ पूर्वमाकुलत्वादुत्पथगामिन्यःअधुनातुतद्वैपरीत्यमिताश्चाइतिभावः ॥
॥ २५॥ देव्यातस्मिन्शुम्भेनिहतेसतिततोहेतुतःसर्वदेवगणाःइंद्रादयःहर्षनिर्भरमानसाःनिःशेषेणभरःपोषःपूर्णतायत्रतानिनिर्भराणिहर्षेणनिर्भराणिमानसा
नियेषांते बभूवुः ॥ अथचगंधर्वाःहाहाहूहूप्रभृतयःललितंमनोहरंयथास्यात्तथादेव्याःपराक्रमंजगुःगायंतिस्म ॥ २६ ॥ गीतमुक्त्वावाद्यंनृत्यंचाह॥देवगण
विशेषाःअवादयन्तथान्येएवाप्सरोगणाः ननृतुःनृत्यंतिस्म ॥ वाताःपुण्याःशैत्यमांद्यसौरभ्ययुक्ताःववुःवांतिस्मपुण्याःरजःशून्याश्च ॥ तथादिवाकरःसूर्यः
सुप्रभःसुतेजस्कःअभूत् ॥ २७ ॥ अग्नयःआहवनीयादयःशांताःनिर्मलाःसंतःजज्वलुःज्वलंतिस्म ॥ ज्वलदीप्तौ ॥ लिट्उस् ॥ शुंभेनिहतेयज्ञाःप्रवृत्ताइ

ततोदेवगणाःसर्वेहर्षनिर्भरमानसाः ॥ बभूवुर्निहतेतस्मिन्गंधर्वाललितंजगुः ॥ २६ ॥ अवादयंस्तथैवान्येननृतु
श्चाप्सरोगणाः ॥ ववुःपुण्यास्तथावाताःसुप्रभोभूद्दिवाकरः ॥ २७ ॥ जज्वलुश्चाग्नयःशांताःशांतदिग्जनितस्व
नाः ॥ २८ ॥ इतिमा०देवीमाहात्म्येशुम्भवधःसप्ताशीतितमोध्यायः ॥ ८७ ॥ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ देव्याहते
तत्रमहासुरेंद्रेसेंद्राःसुरावह्निपुरोगमास्तां ॥ कात्यायनींतुष्टुवुरिष्टलाभाद्विकाशिवक्त्राब्जविकाशिताशाः ॥ १ ॥

त्यर्थः ॥ दिग्जनितस्वनाउत्पातशब्दाःशांताःउपशांतिमगुः ॥ यद्वा ॥ दैत्यार्दितदेवादिहाहाकारस्वनाःशांताइत्यर्थः ॥ २८ ॥ इतिमार्कंडेयेराजाधिराजतो
मरान्वयश्रीशंतनुविरचितायांदेवीमाहात्म्यटीकायांशुम्भवधेसप्ताशीतितमोध्यायः ॥ ८७ ॥ ॥छ॥ देव्याचण्डिकयातत्रसं
ग्रामेमहासुरेंद्रेशुम्भेहतेसतिसेंद्राइंद्रसहिताःवन्हिपुरोगमाःअग्न्यादयःसुरादेवाइष्टलाभात्शुम्भनिहतलक्षणात्संतुष्टाःअतएवविकाशिवक्त्राःदीप्तवदनाःप्रस
न्नमुखाःसुष्ठुविकाशिताआशादिशोयेषांतेतांशुम्भमर्द्दिनींकात्यायनींचण्डिकांतुष्टुवुः ॥ ष्टुञ्स्तुतौ ॥ विकाशिवक्त्राब्जविकाशिताशाइतिपाठे ॥ काशृदी
प्तौ तालव्यांतः ॥ काशनंकाशःकाशोयेषांतानिकाशीनि विकाशीनिवक्त्राण्येवअब्जानिकमलानियासांताः विकाशिवक्त्राब्जाः काशःसंजातोयासांताःका
शिताःविशेषेणकाशिताश्चआशाश्चविकाशिताशाः ॥ काशितांसाइतिपाठेसुराइष्टलाभाद्विकाशिवक्त्राब्जाःविकाशितांसाश्चभवंति ॥ अंसोभुजशिरःत

तःकर्मधारयः ॥ महांतोसुराःतस्मिंद्रेश्रेष्ठे कतोमहर्षिःतस्यापत्यंस्त्री गर्गादिपाठात्कात्यशब्दाद्गर्गादियञंतात्सर्वत्रलोहितादिकतंतेभ्यइतिष्फः षित्वात् ङीष् ॥ फस्यायनादेशःकात्यायनी ॥१॥ देवाऊचुःदेवींस्तोतुंस्तवोपयोगीनिवाक्यानिउक्तवंतः प्रपन्नाअनन्यशरणाःशरणार्थिनःभक्तिनम्राःतेषांआर्तिपीडांहरतीतिप्रपन्नार्त्तिहरा॥हरतेरनुद्यमानेच्स्त्रियांटाप् ॥ हेप्रपन्नार्त्तिहरेदेवित्वंप्रसीदप्रसन्नाभव ॥ पाघ्रादिनासदेःसीदभावः ॥ हेअखिलस्यजगतःमातःजननित्वंप्रसीद ॥ हेविश्वस्यईश्वरिव्यापिकेत्वंप्रसीद ॥ हेदेवित्वंविश्वंपाहिलक्ष्मीरूपेणसर्वंजगद्रक्ष हेदेवित्वंचराचरस्यजगतःईश्वरीविष्णुमायात्मतयाव्यापिकासि ॥ चराश्चाचराश्चचराचरं ॥ सर्वोद्वंद्वोविभाषैकवद्भवति ॥ अन्यथाचरगतौपचाद्यच् ॥ चरिचलिपतिवदीनामच्याक्चाभ्यासस्येत्यनेनचराचरं जंगमात्मकमेवस्यान्नाजंगममपि॥यदाहुः ॥ चरिष्णुजंगमचरंत्रसमिंगंचराचरं ॥२॥ हेदेवित्वंयतःहेतोःपृथिवीस्वरूपेणस्थितासि ॥ अतःजगतःविश्वस्या

॥ देवाऊचुः ॥ ॥ देविप्रपन्नार्तिहरेप्रसीदप्रसीदमातर्जगतोखिलस्य ॥प्रसीदविश्वेश्वरिपाहिविश्वंत्वमीश्वरीदेवि चराचरस्य॥२॥ आधारभूताजगतस्त्वमेकामहीस्वरूपेणयतःस्थितासि ॥ अपांस्वरूपस्थितयात्वयैतदाप्याय्यते कृत्स्नमलंघ्यवीर्ये ॥३॥ त्वंवैष्णवीशक्तिरनंतवीर्याविश्वस्यबीजंपरमासिमाया ॥ संमोहितंदेविसमस्तमेतत्त्वंवैप्रसन्नाभुविमुक्तिहेतुः ॥ ४ ॥

धारभूतात्वं एकैवनान्या ॥ हेअलंघ्यवीर्येलंघितुमशक्यबले ॥ अपांस्वरूपस्थितयात्वयैवएकयाएतत्कृत्स्नंजगदाप्यायतेसर्वमाप्यायते ॥ प्यायीवृद्धौ णिच्कर्मणिलट् ॥ अपांजलानांस्वरूपेणस्थितयात्वया ॥ ३ ॥ हेदेवित्वंअनंतवीर्याअक्षयबला ॥ वैष्णवीविष्णुसंबंधिनीशक्तिरसियथाशक्त्याविष्णुर्भगवानशेषलोकानूपालयतिसाविष्णुसामर्थ्यलक्षणात्वमेवेतिभावः ॥ विश्वस्यबीजंकारणंयल्लोकवेदप्रसिद्धंसापरमाव्यापिनीमहामायात्वमेवासि ॥ परमाउत्कृष्टादुत्तराशक्तिर्नत्वदन्यासेतिभावः ॥ हेदेवित्वयामाययाएतत्समस्तंविश्वंसंजातमोहंकृतंमोहितंममतायत्तंकृतं ॥ देवित्वंवैप्रसिद्धाज्ञानवैराग्यरूपाउपनिषत्परमात्मतत्त्वावगमस्वभावाप्रसन्नासतीभवनंभूःपुनःपुनरुद्भवःभुविरुत्पत्तिभूतप्रादुर्भावइतियावत् ॥ भूसत्तायांस्त्रियामिक्कृष्यादिभ्यइतिइक्प्रत्ययः ॥ उवङादेशः ॥ भुवेरुत्पत्तितोमोचनंमुक्तिःमुक्तेहेतुःकारणमसीत्यर्थः ॥ भुविभूमौइत्युक्तेर्थपुष्टच्यभावस्तिष्ठतुब्रह्मलोकादौमुक्तिहेतुतानस्यादित्यव्याप्तिपरिजिहीर्षार्थोपलक्षणताश्रयेणजनितप्रतिपत्तिगौरवादौर्गुण्या ॥ भुविमुक्तिहेतुरित्येकंपदं ॥ ४ ॥ ॥७॥

हेदेविसमस्ताःश्रुत्यादयोविद्याःतथैवभेदाःत्वत्प्रकाराएवत्वदंशाएव ॥ तस्मात्तवविद्यानांपरस्परंपार्थक्याभावाचेकास्तुतिःप्रवर्ततां ॥ नकापि॥कीदृशीस्तु
तिः॥ स्तवमर्हतिस्तव्यं ॥ दंडादिभ्योयः ॥ अन्यथाअचोयतंबाधित्वाएतिस्तुसूत्रेणक्यपिसतिस्तुत्यंइत्येवस्यात् ॥ स्तव्येस्तोत्रार्हैवस्तुनिविषयेपराचापरा
चेतिपृथग्भूतोक्तिर्यस्यांसास्तव्यपरापरोक्तिः॥ स्तुतिस्तुत्ययोःपृथक्त्वेखलुस्तुतिःप्रवर्तते एकत्वेकातेस्तुतिरस्त्विवतिभावः॥तर्हित्वंब्राह्मीत्वंलक्ष्मीरित्यादिस्तु
तिरपिदेव्याएकत्वेननघटतइत्याह ॥समस्ताःसकलाःकलासहिताःचतुःषष्टिकलोपेताःपातिव्रत्यादिधर्मोपेताःसृष्ट्यादिप्रतिनियतनैपुण्योपेताश्चब्रह्माण्या
द्याःस्त्रियश्चतवैवांशाइतिकातेस्तुतिःएकस्वरूपत्वात् ॥ हेदेवित्वयाएकयैवअंबयामात्राएतज्जगत्पूरितंपूर्णंआप्यायितं ॥ त्वमेवजगत्जगदेवत्वमितिकाते
स्तुतिःनकापि ॥ अन्यदीयगुणानामन्यत्रारोपणवर्णनंस्तुतिः ॥ अत्रतुसैवविद्येतिसैवब्राह्म्यादिस्त्रीतिभेदाभावात्स्तव्यपरापरोक्तिःपरमोक्तिरित्यर्थः ॥ देवी
न्यूनानभवतीतिस्वभावतःश्रेष्ठोक्तिरित्येवतस्यामितिकातेस्तुतिरित्युक्तं ॥ न्यूनमधिकीकृत्योक्तिःस्तुतिरित्यविलक्षणं ॥ न्यूनाभवतियतःततोधिका नैवेत्यु

विद्याःसमस्तास्तवदेविभेदाःस्त्रियःसमस्ताःसकलंजगच्च ॥ त्वयैकयापूरितमंबयैतत्कातेस्तुतिस्तव्यपरापरोक्तिः
॥ ५ ॥ सर्वभूतायदादेवीभुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ॥ त्वंस्तुतास्तुतयेकावाभवंतिपरमोक्तयः ॥ ६ ॥ ॥७॥

क्तंकातेस्तुतिरिति ॥ ५ ॥ पुनरपिदेव्यांस्तुतिर्नघटतइत्याह ॥ परमोक्तिःस्तुतिरितिस्तुतिलक्षणं ॥ तत्रदेवीसर्वभूताइतीदंस्तुतिपदं ॥ एवंचसतिब्रूमः हेदे
विभुक्तिमुक्तिप्रदायिनीत्वंयदासर्वभूतासिसर्वात्मासिविश्वरूपासिइतिस्तुताभूः ॥ तदास्तुतयेस्तुत्यैस्तुत्यर्थाः कावानामपरमाःश्रेष्ठाःउक्तयःवर्णनास्तुतयः
भवंतिनकापिपरमाश्रेष्ठाउक्तिःवर्णनेस्तुतिरितिलक्षणंततश्चयच्चकिंचित्पदार्थरूपंभावाभावात्मकंसंभवेत्तन्नामसर्वमित्युच्यते ॥ सर्वभूतादेवीतियदास्तुता
तदासर्वस्यचदेव्याश्चैक्यात्किंस्तुत्यंकावास्तुतिःस्यादितिभवत्यर्थादाह ॥ कावाभवंतिपरमोक्तयइति॥ काःपरमोक्तयःयाभिस्तूयेतदेवी॥नकापि ॥ युक्तेस्या
दावृतेभूतंप्राण्यतीतेसमेत्रिषु ॥ सर्वभूतासर्वेण।विश्वेनसमेत्यर्थः ॥ कीदृशीदेवी ॥ अयदाशुभावहविधिदा ॥ भुज्यतेभोगःस्वर्गादिःमुक्तिर्मोक्षःतौप्रददाति
भुक्तिमुक्तिप्रदा॥यद्वा॥भुक्तेर्मुक्तिर्वैराग्यंतांप्रददाति प्रेदाज्ञःकःअयतेगच्छतिप्राप्नोत्ययती। कृत्यल्युटोबहुलमितिकर्त्तरिल्युट्॥यद्वा॥दयदानेभुक्तिमुक्तीप्रदयते
भुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ॥ णिनिः॥यद्वा॥प्रापूरणेभुक्तिमुक्तीप्रातिपूरयतिभुक्तिमुक्तिप्रा ॥ आतोनुपसर्गेकः॥ दयिष्यतेरक्षिष्यतिदायिनी ।भविष्यदाधर्मण्ययोर्णि

निः ॥ भुक्तिमुक्तिप्रचासौदायिनीरक्षित्रीचेतिकर्मधारयःपुंवद्भावः ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ॥ ६ ॥ हेदेविसर्वस्यजनस्यजंतोःहृदिचेतसि ॥ बुद्धिरूपेणसंस्थिते ॥ हेस्वर्गापवर्गदेदेविनारायणिनमोस्तुते ॥ हेदेविसंस्थितेसम्यगवस्थिते॥ संस्थाधारेस्थितौमृतौ॥स्वर्गंचापवर्गंचददातिस्वर्गापवर्गदा ॥ आतोनुपसर्गेकः ॥ नरःकश्चिदृषिःनरस्यापत्यंनारायणः ॥ नडादिभ्यःफक्फस्यायनः ॥ नारायणस्यस्त्रीस्त्रीमायोपचारात् ॥ नारायणीविष्णुमायेत्यर्थः ॥ यद्वा ॥ आपोनाराइतिप्रोक्ताः ॥ नारमम्मयमयनमस्यनारायणः॥ संज्ञायांणत्वं ॥ यद्वा ॥ नराणांसमूहोनारमयनमस्यनारायणःतस्यस्त्रीनारायणीलक्ष्मीः ॥ हेनारायणि ॥ कात्यायनींतुष्टुवुरितिकात्यायनीस्तुतौप्रकृतायांनारायणीनमस्कृतिःस्त्रियःसमस्ताःतदंशाएवेतिप्रागुक्तेःकार्यभेदमात्रत्वेपिवस्तुतस्तयोरैक्यादविरुद्धा ॥७ ॥ अष्टादशनिमेषास्तुकाष्ठात्रिंशत्तुताःकलाइत्यभिधानात् काष्ठाकलातोन्यूनेतिकाष्ठाकलादिरूपेणेतिपाठःसभ्यः विश्वस्यखलुकाष्ठाकलान्यूनेतिकाष्ठाकला ॥ क्षणमुहूर्त्ताहोरात्रपक्षमासर्त्वयनसंवत्सरादिकालरूपेणपरिणामप्रदायिनी ॥ बाल्यादिवयोवस्थाविशेषेणवातथाविश्वस्यउपरतौअवसानेविषयेयाश

सर्वस्यबुद्धिरूपेणजनस्यहृदिसंस्थिते ॥ स्वर्गापवर्गदेदेविनारायणिनमोस्तुते ॥ ७॥ कलाकाष्ठादिरूपेणपरिणामप्रदायिनि ॥ विश्वस्योपरतौशक्तेनारायणिनमोस्तुते ॥ ८ ॥ सर्वमंगलमांगल्येशिवेसर्वार्थसाधिके ॥ शरण्येत्र्यंबकेगौरिनारायणिनमोस्तुते ॥ ९ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

क्तिःतत्संबुद्धौहेशक्तेरुद्ररूपत्वात्हेसमर्थे॥ नारायणीतिअयगतौइण्गतौइगतौअय्यतेइयतेवाअयनःपरमात्माकर्मणिल्युट् पुंल्लिंगतानुप्रयोगतः लिंगमशिष्यंलोकाश्रयत्वाल्लिंगस्येतिवचनात् ॥ नाराणामयनःनारायणः ॥ पूर्वपदात्संज्ञायामगःइतिणत्वं ॥ नारायणस्यपरमात्मनइयंमायानारायणी ॥ अन्यथानारायणस्येयंनारायणीयेतिवृद्धाच्छःस्यात् ॥ तस्मात्संबंधेऽणेव ॥ परिणामःप्राणिकायावयवोपचयलक्षणावृद्धिः ॥ तांप्रददातिपरिणामप्रदायिनी ॥ सुप्यजातौणिनिः ॥ आतोयुक्चिण्कृतोः ॥ ज्ञापकसिद्धमनित्यंइतिक्वचित्सोपसर्गादपिणिनिः ॥ दुग्धंदधिरूपेणपरिणमतेइत्यादौतुपरिणामोरूपांतरावाप्तिर्दुग्धादिस्वरूपाद्विवर्त्तः॥परिणामप्रदायिनीतिपाठे ॥ परितोमानंयत्नापरिच्छेदः॥प्राणिकायादेःकालकृताशरीरावस्थायौवनादिवयः॥ तस्यपरिच्छेदःपरिमाणंएतावत्कालपरिमितमिदंबाल्यमिदंयौवनमित्यादितत्प्रददातिहेपरिणामप्रदायिनि ॥ ८ ॥ सर्वाणिमंगलानियतःस्युःसासर्वमंगला ॥ मंगलेभ्योहिता ॥१९५॥

॥ ९ ॥ सर्वाणिमंगलानियतःस्युःसासर्वमंगला ॥ मंगलेभ्योहिता

मंगल्या ॥ उगवादिभ्योयत् ॥ सर्वमंगलाचासौमंगल्याच ॥ सर्वमंगलमांगल्येइतिवृद्धिपाठपक्षेतु ॥ मंगिगती मंगतेमंगलानिमंगलेभ्योहितामंगलमाम गल्यैवमांगल्या ॥ अन्येषामपिदृश्यतइतिदीर्घःपूरुषवत् ॥ कश्चित्त्वाह ॥ गुणवचनब्राह्मणादिभ्यःकर्मणिचेतिकर्मणिष्यञिति ॥ तत्र ॥ तस्यार्थसंग त्यभावस्तावदास्तां स्त्रियांटापंबाधित्वाषित्वात्ङीषिमांगलीत्येवस्यात्तत्तुमांगल्येतिरूपसिद्धिरितितदुपेक्षणीयंप्रेक्षावद्भिः ॥ शिवाभवानीरुद्राणी ॥ हे शिवे॥यद्वा ॥ शिवामंगलोपेतेतिरमापिशिवाभवति॥ हेशिवेहेरमेसर्वेषामर्थानांसाधयित्रीउमारमाच॥ हेसर्वार्थसाधिके॥ अर्थोभिधेयरैवस्तुप्रयोजननिवृ त्तिषु ॥ शरणंगृहरक्षित्रोः॥ शरणेषुसाधुःशरण्या तत्रसाधुरितियत् ॥ हेशरण्ये ॥ सोमसूर्याग्निरूपाणि त्रीण्यंबकानिनेत्राण्यस्याःत्र्यंबका यद्वा त्रयों बकाः ॥ उमारमाच ॥ हेत्र्यंबके ॥ त्रयाणांलोकानामंबकःपितेत्यागमः ॥ गौरीउमा ॥ यद्वा ॥ गुङ्अव्यक्तेशब्दे ॥ गूयतेअव्यक्तंगुंतंशब्दायतेमनसागृ ह्यतेधार्यतेगौरीउमारमाच ॥ ऋज्रेंद्राग्रवज्रादिसूत्रेणरनिप्रत्ययेगुङोवृद्धिर्निपात्यते ॥ गौरोरुणेसितेपीते ॥ गौरादित्वात्ङीप् ॥ अयःशुभावहोविधिर्य

सृष्टिस्थितिविनाशानांशक्तिभूतेसनातनि ॥ गुणाश्रयेगुणमयेनारायणिनमोस्तुते ॥ १० ॥

त्रपरमात्मनिसः अयनःपामादित्वान्मन्वर्थीयोनः ॥ नृनये नयोनीतिः ॥ भावेऋदोरप् ॥ नरणंनरःनरेणनयेनअयनःनरायणःपरमात्मा तस्येयंमायानाराय णी ॥ हेनारायणिनमस्तेस्तु नमःस्वस्तीतिचतुर्थी ॥ १ ॥ जगतांसृष्टेःसर्गस्यस्थितेर्वर्त्तनस्यनाशनस्यप्रलयस्य ॥ हेशक्तिभूतेशक्तिरित्येवंभूताजाता ॥ हेश क्तिरूपे ॥यद्वा॥ब्राह्मीशक्तिःसृष्टौ ॥ वैष्णवीशक्तिःस्थितौ ॥ रौद्रीशक्तिर्विनाशे तद्भूतात्रिशक्तिभूतायाशक्तिःतत्सामान्येनशक्तिभूता हेशक्तिभूते ॥ यद्वा ॥ श क्तीनांभुवापरमात्मनाउतासंगता ॥ वेञ्तंतुसंताने ॥ यद्वा ॥ शक्तीनांभूरिअवताररूपाशक्तिभूतिः ॥ हेशक्तिभूते ॥ यद्वा॥ शक्तीनांभुवःभूमयःब्रह्मादयःते षांऊतिःसंघटना ॥ तंतुनेवगुंफनंसंतननंशक्तिभूतिः ॥ वेञःस्त्रियांक्तिन् ॥ हेसनातनि ॥ सायंचिरमित्यादिसूत्रेणल्युस्तुट्च स्त्रियांटित्वात्ङीप् ॥ हेशाश्व ति ॥ हेगुणाश्रये ॥ गुणाःसत्त्वादयःआश्रयोयस्याःसा ॥ यद्वा ॥ गुणानांआश्रयोयत्रसागुणाश्रया ॥ यद्वा ॥ सत्त्वादिगुणयुक्तागुणाःयथायोगंब्रह्मादयः तेआश्रयायस्याःसा ॥ हेगुणमये ॥ मयगतौ ॥ मयतेगच्छतिलोकान्मया ॥ पचाद्यचिस्त्रियांटाप् ॥ गुणैर्मयागुणमया ॥ गुणैर्गतिमतीत्यर्थः ॥ यद्वा ॥ हेऽगुणमये ॥ अगुणंब्रह्ममयते ॥ अगुणेनब्रह्मणामयागमनपराअगुणमया ॥ ब्रह्मतत्त्वेनमयमानेत्यर्थः ॥ गुणमयीतिपाठे ॥ गुणानांविकारःगुणमयी ॥

यद्वाऽगुणमयी ॥ मयड्वैतयोर्भाषायामित्यादिनामयट् ॥ ङीप् ॥ यद्वा ॥ गुणेभ्योहेतुभ्यआगतागुणमयी॥हेतुमनुष्येभ्यइत्यधिकृत्यमयड्वेति ॥ यद्वा ॥ गु
णाःप्राकृताउच्यंतेस्यांगुणमयी ॥ तत्प्रकृतवचनेमयट् ॥ अय्यतेईयतेगम्यतेअयनामुक्तिः ऋशव्दः अदितिवाची ॥ उरपत्यानिआराःदेवाः ॥ नशव्दो
नञ्समानार्थोननुबंधकः ॥ नसंत्यबाप्यारादेवाःसाधकत्वेनयत्रसानारा नाराचासौअयनीचेतिनारायणीमुक्तिर्देवैरबापिदुःप्राप्येत्यर्थः॥तत्संबुद्धौ ॥हेनारा
यणि ॥ १० ॥ शरणंरक्षितारंआगताःरक्षरक्षेतिप्रपन्नाःशरणागताः तएवदीनाआर्त्ताश्चदुःखितालोकाःतेषामापद्भ्योदुःखेभ्यःपरित्राणंतदेवपरंमुख्यंउद्दे
श्यमयनंवर्त्मयस्याःसातत्संबुद्धिः ॥ सर्वलोकस्यार्त्तिहरे ॥ हरतेरनुद्यमनेच् ॥ हेदुःखनाशनि ॥ हेदेविभगवति ॥ न आरायणिनमःअःस्तुतेइतिच्छेदः ॥पूर्वं
अग्रेअः ॥ एङःपदांतादतीत्यकारलोपः ॥ प्रथमैकवचनस्यऋकारस्यश्रवणमेवतथाचसतिमो(ः)इतिभवति ॥ अग्रेचस्तुते ॥ ऋइतिदेवमाता ॥
मःशिवः अःविष्णुः द्वौप्रतिषेधौप्रकृतमप्रतिषिद्धमर्थंगमयतः॥ उर्देवमातुरपत्यानिआराःऋभवःदेवाः॥ अय्यतेईयते(वा)अयनीआराणांअयनीआरायननी

शरणागतदीनार्त्तपरित्राणपरायणे ॥ सर्वस्यार्तिहरेदेविनारायणिनमोस्तुते ॥ ११ ॥ हंसयुक्तविमानस्थेब्रह्माणी
रूपधारिणि ॥ कौशांभःक्षरिकेदेविनारायणिनमोस्तुते ॥ १२ ॥

याध्यातव्यादेवता॥आरायणी ॥ पूर्वपदात्संज्ञायामगइति
णत्वं हेआरायणि ॥ त्वां मःशिवःअश्चविष्णुःननस्तुतेअपितुस्तुतेनौत्येव ॥ ष्टुञ्स्तुतौल्डात्मनेपदं ॥ ११॥ हंसैर्युक्तंविमानंतत्रतिष्ठतिहेहंसयुक्तविमानस्थे
॥ यद्वा ॥ हंसैःयतिविशेषैःसूर्यैःरूपैश्चयुक्तमाश्रितंविमानंविगताहंकारंपरब्रह्मतत्रतिष्ठति ॥ हंसःश्वेतगरुत्सूर्ययतिप्राणात्मसुस्मृतः ॥ हेब्रह्माणीरूपधारि
णि ॥ कुशोदर्भःतस्येदंकौशं कौशंचतदम्भश्चकौशांभः ॥ क्षरसंचलने ॥ क्षरणंक्षरः ॥ घञिसंज्ञापूर्वकोविधिरनित्यइत्यतउपधावृद्ध्यभावः घञर्थेकविधानं
वा ॥ कौशांभसःक्षरःसेचनंतंकरोति इतिणिच्चिण्वुल् ॥ वोरकः स्त्रियांटाप् प्रत्ययस्थात्कात्पूर्वस्यातइदाप्यसुपइतिइत्वं ॥ हेकौशांभःक्षरिके ॥ श
त्रुषुकुशोदकक्षेपणंकुर्वित्यर्थः ॥ यदुक्तं ॥ कमंडलुजलाक्षेपेइत्यादि ॥ यद्वा ॥ क्षरंकरोतिक्षरयतिक्षरिकाआसेक्त्रीकौशांभसःक्षरिका ॥ अणिजंतस्येतिभा
वः ॥ क्षरतेस्तुण्वुलिक्षारिका ॥ यद्वा ॥ कौशांभःक्षरतिसिंचातिकौशांभःक्षरी ॥ कर्मण्यण् ॥ ङीप् ॥ स्वार्थेकः ॥ केणइतिह्रस्वः ॥ यद्वा ॥ कुश ॥१९६॥
संबंधीअंभसःक्षरःआयुधत्वेनयस्याःसाकौशांभःक्षरिका ॥ शेषाद्विभाषाकप् ॥ अत्रपक्षेअप् ॥ सुपःपरइत्वंनभवति ॥ ना अ आ ऋ आ अयनि

नमा उः स्तुत इतिच्छेदः ॥ नापुरुषः ॥ अकारोवासुदेवः स्यादाकारस्तुपितामहः ॥ ऋइतिदेवमाता ॥ ऋभशब्दप्रयोगदर्शनात ॥ आइतिआकार

नमा उः स्तुत इतिच्छेदः ॥ नापुरुषः ॥ अकारोवासुदेवः स्यादाकारस्तुपितामाहः ॥ ऋइतिदेवमाता ॥ ऋभुशब्दप्रयोगदर्शनात् ॥ आङ्इतिआङ्
पसर्गः ॥ आयनिइतिसंबुद्ध्यंतं ॥ न मा इतिद्वौप्रतिषेधौ ॥ उकारस्तुमहेश्वरः॥स्तुतेइतिष्टुञ्स्तुतौआत्मनेपदं ॥ अयगतौ ॥ कृत्यल्युटोबहुलंइतिकर्म
णिल्युट् ॥ आसमंताद्यतेईयतेवाआयनीउपासनी इष्टदेवता ॥ उःदेवमातुः आयनी ॥ इकोयणचि ॥ रायनी ॥ पूर्वपदात्संज्ञायामगइतिणत्वं ॥
हेरायणि ॥ हेदेवमातुरदितेरभीष्टदैवते त्वं ॥ आश्वब्रह्माअःविष्णुःउःरुद्रःइतित्रिमूर्तिलक्षणः नापुरुषः ॥ मा न स्तुते नस्तुतेइतिमा अपितुस्तौत्ये
व ॥१२॥ धृञ्धारणेभ्वादिः ॥ धरतीतिधरा पचाद्यच् ॥ त्रिशूलचंद्राहीनांधरा ॥ अन्यथाकर्मण्यण्यात्स्यात् ॥ त्रिशूलादिधरतीतिविग्रहश्रवणात् ॥ त्रिशू
लमायुधं चंद्रोत्रैककलात्मकःकिरीटभूषणौचित्यात् ॥ अहयःफणिनः ॥ इंद्वेधि ॥ बहुष्वनियमः ॥ हेत्रिशूलचंद्राहिधरे ॥ महान्वृषभःतेनवाहिनीवाहवती॥
ऋन्नेभ्योङीप् ॥ यद्वा ॥ महावृषभेणवाहयतीस्वंमहावृषभवाहिनी ॥ बहुव्रीहौमहावृषभवाहनेतिस्यात् ॥ हेमहावृषभवाहिनि ॥ महेश्वरस्येयंशक्तिर्माहे

त्रिशूलचन्द्राहिधरेमहावृषभवाहिनि ॥ माहेश्वरीस्वरूपेणनारायणिनमोस्तुते ॥ १३ ॥ मयूरकुक्कुटवृतेमहाशक्ति
धरेनघे ॥ कौमारीरूपसंस्थानेनारायणिनमोस्तुते ॥१४॥ श्वरी ॥ तस्याःस्वरूपमाकारःतेनध्येयतयासंभाविते ॥ अनधातुःप्राणना

र्थः ॥ अननंअनिःइक्कृष्यादिभ्यःस्त्रियां ॥ कृदिकारादक्तिनइतिङीष् ॥ अनी । इःकामः एःकामस्यतद्दैवतबीजस्यवाअनीप्राणरूपा यनी ॥ अंविष्णुं
रातिरक्षकत्वेनगृह्णातिअरा त्रिलोकी ॥ अरायाःयनीअरायणी ॥ हेअरायणि ॥ त्वांउःशिवः नापुरुषः। न मा स्तुतेअपितुस्तौति ॥ १३ ॥ हेअनघेकौ
मारीरूपसंस्थाने ॥ अतएवहेमहाशक्तिधरे ॥ अतएवमयूरकुक्कुटवृतेनमोस्तुते ॥नारायणस्यभगवतोविश्वरूपस्येयंआकृतिः नारायणीमूर्तिः ॥ छांदसत्वाद्व
ह्वाच्छमनाश्रित्यसामान्यतोऽणेव ॥ यद्वा ॥नराणामयनंनरायणंधर्मार्थकाममोक्षलक्षणंतस्येयंसाद्विधातत्रजातातत्साधयितुंच ॥ शैषिकोण् ॥नारायणी॥
नविद्यतेअघंयतःहेअनघे ॥ यद्वा ॥ नविद्यतेअःविष्णुःपूज्योयेषांतेअनादैत्याःतान्हंतीत्यनघा ॥ सप्तम्यांजनेर्डः ॥ अन्येष्वपिदृश्यतेइत्यत्रापिशब्दःसर्वोपा
धिव्यभिचारार्थःतेनधात्वंतरादपिकारकांतरेपिडोभवति ॥ डित्यभस्यापिटेर्लोपः ॥ पृषोदरादित्वात् हस्यघः ॥ सांस्थितिः सम्यगवस्थानंसंनिवेशः
संस्थानं। कुमारस्य शक्तिधरस्येयं शक्तिर्देवताकौमारी : कौमार्याःसकाशाद्रूपसंस्थानं यस्याःसा ॥ यद्वा ॥ कौमारीषण्मुखी रूपसंस्थानशरीरावयवसंनि
वेशविशेषो यस्याःसा॥तत्संबुद्धौ॥महतीशक्तिरायुधंमहाशक्तिःतस्यधरामहाशक्तिधरा ॥ अन्यथातुविग्रहेकर्मण्यण्स्यात् ॥ यद्वा ॥ महाशक्तिरितिसाम

मा०पु० ॥१९७॥ र्थ्यं ॥ मीञ्‌हिंसायांञ्याादेःमीनात्यहीन्मयूरः ॥ मीनातेरूरन् ॥ कुक्कुटश्चरणायुधः ॥ कुगुच्चारणेनकुटतिकुक्कुटः ॥ कुटकौटिल्ये ॥ पचाद्यच् ॥ मयूरावा स०स० अ० ८८
हनीभूताःक्रीडार्थाश्च॥कुक्कुटाश्चयुद्धचातुर्यदिदृक्षौचित्योपार्जिताः॥तैर्वृतावेष्टितायतइयंकौमारीतेनबाल्योचिताकुक्कुटक्रीडोक्ता॥यद्वा॥मयूरैःकुक्कुटैश्चवृति
रावरणंयस्याःसा॥यद्वा ॥ क्रौंचवाराहचक्रादिव्यूहवत्मयूरकुक्कुटव्यूहौचसंग्रामोचितसैन्यसंनिवेशौज्ञेयौ ॥यदाहुःव्यूहस्तुबलविन्यासोभेदादंडादयोयुधि ॥
दंडोमंगलभागौचाप्युत्सन्नश्चाबलोदढः॥ व्यूहस्तेषांविशेषाःस्युश्चक्रव्यूहादयोपिचेति॥ततश्चमयूरव्यूहकुक्कुटव्यूहाभ्यांवृता ॥ यद्वा ॥ वाहनीभूतत्वान्मयूरैः
कौमारीवृता ॥ अथचेयंकुक्कुटाख्यालंकारोपेतत्वात्कुक्कुटवृता॥यदाहुः । कुकुटस्ताम्रचूडेचभूषायामपिदृश्यते ॥ यद्वा॥ मयूराःकुक्कुटाइवचित्रपुच्छवर्जिता
मयूरकुक्कुटाःतैर्वृते॥यदभ्यधुः ॥ आरक्तनेत्रापिच्छाग्रोमयूरःकुक्कुटःस्मृतः ॥ बर्हिणवर्जितोबर्हीयःसमयूरकुक्कुटइतियादवप्रकाशः ॥ कुमारोमयूरमारोहति

शंखचक्रगदाशार्ङ्गगृहीतपरमायुधे ॥ प्रसीदवैष्णवीरूपेनारायणिनमोस्तुते ॥ १५ ॥ गृहीतोग्रमहाचक्रेदंष्ट्रोद्धृत
वसुंधरे ॥ वराहरूपिणिशिवेनारायणिनमोस्तुते ॥ १६ ॥नृसिंहरूपेणोग्रेणहंतुंदैत्यान्कृतोद्यमे ॥ त्रैलोक्यत्राणस
हितेनारायणिनमोस्तुते ॥ १७ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

कौमारीतुमयूरीं॥यद्वा॥मालक्ष्मीः । आःपितामहः । इःकामः । उःशिवः । उत्राताररक्षकोविष्णुःरोऽग्निःतैर्वृतामयूरवृता ॥ अथचसाकुक्कुटवृता॥कुकवृक
आदाने ॥ भ्वादिरात्मनेपदी ॥ ततःकर्त्तरिक्विप् ॥ कोकंतेकौमार्याःआज्ञामाददतेदैत्यैःसहसंग्रामयितुंकुंकि देवसैन्यानि तान्येवकुटंविदैत्यैःसहविरुद्ध
बुद्धीनिकुटानिचकुक्कुटानिदेवसैन्यानिचतैर्वृता ॥१४॥ हेवैष्णवीरूपे हेशंखादिगृहीतपरमायुधे ॥ हेदेवि प्रसीद ॥ हेनारायणिनमस्तेस्तु ॥ शंखश्चचक्रंच
गदाचशार्ङ्गंचसेनांगत्वादेकवद्भावः॥तानिगृहीतानि परमाण्यायुधानियया सा ॥ विष्णोरियंशक्तिर्वैष्णवीतस्याइवरूपंयस्याःतत्संबुद्धिः ॥ १५ ॥ गृहीतंउग्रं
रौद्रंचमहच्चक्रंययातत्संबुद्धिः ॥ दंष्ट्रयाउधृतावसुंधराभूमिर्ययातत्संबुद्धिः ॥ वराहस्यभगवतोविष्णोःरूपंतद्वतीवराहरूपिणी ॥ वराहसदृशरूपमात्मानं
दर्शयंतीत्यर्थः ॥ यद्वा ॥ सत्यापपाशसूत्रेण रूपाद्दर्शने ॥ णिच्॥वराहमेवात्मनोरूपंपश्यतिवराहरूपिणीतत्संबुद्धिः ॥ हेशिवेसर्वमंगलेनारायणि॥दर्शंति ॥१९७॥
ययादंष्ट्रा ॥ दाम्नीशसेत्यादिनादशतेःकरणेष्ट्रन् ॥ [illegible] ॥ १६ ॥ उग्रेणनृसिंहरूपेणदैत्यान्हंतुंहेकृतोद्यमे ॥ त्रैलोक्यस्य

त्राणेनरक्षणेनमहितेपूजिते ॥ त्रैलोक्यत्राणसहितेइतिवापाठः ॥ अयगती ॥ अय्यतेइत्ययनंचतुर्भद्रंनराणामयनंप्रा...

त्राणेनरक्षणेनमहितेपूजिते ॥ त्रैलोक्यत्राणसहितेइतिवापाठः ॥ अयगतौ ॥ अय्यतेइत्ययनंचतुर्भद्रंनराणामयनंप्राप्तव्यंनरायणंतस्यप्रापयित्रीनारायि
णी ॥ चतुर्णांभद्राणांसमाहारश्चतुर्भद्रं ॥ आद्युश्चत्वारिभद्राणिबलंधर्मःसुखंधनं ॥ १७ ॥ किरीटंमुकुटंतद्वतीहेकिरीटिनि ॥ महद्वज्रमायुधंयस्याःसामहा
वज्रामहाहीरा तत्संबुद्धिः ॥ सहस्रंनयनानिसमाहृतानिसहस्रनयनं ॥ पात्रादित्वात्ङीपूनभवति ॥ तेनउज्ज्वलतिप्रकाशतेसहस्रनयनोज्ज्वला ॥ य
द्वा ॥ सहस्रनयनेज्वलेइतिपाठः ॥ सहस्रंनयनानियस्याःसासहस्रनयना ज्वलितिज्वला ॥ पचाद्यच् ॥ हेज्वले ॥ अनुपसर्गादिवज्वलितिकसंतेभ्योणस्तु
वा ॥ तेनमुक्तेसोपसर्गादनुपसर्गाच्चज्वलतेःपचाद्यच्भवत्येव ॥ वृत्रोनामदैत्यःकश्चितस्यप्राणान्हरति हेवृत्रप्राणहरे ॥ चकारःउक्तमनुक्तंचसमु
च्चिनोति ॥ इंद्रस्येयंऐंद्रीहेऐंद्रि ॥ १८ ॥ चंडिकाशरीरोत्थाशिवदूतीतस्याःस्वरूपेणहतादैत्याययाहेहतदैत्येमहद्बलंसामर्थ्यंसैन्यंचयस्याःहेमहाबले ॥ य

किरीटिनिमहावज्रेसहस्रनयनोज्ज्वले ॥ वृत्रप्राणहरेचैंद्रिनारायणिनमोस्तुते ॥ १८ ॥ शिवदूतीस्वरूपेणहतदै
त्येमहाबले ॥ घोररूपेमहारावेनारायणिनमोस्तुते ॥ १९ ॥ दंष्ट्राकरालवदनेशिरोमालाविभूषणे ॥ चामुंडेमुंडमथ
नेनारायणिनमोस्तुते ॥ २० ॥ लक्ष्मिलज्जेमहाविद्येश्रद्धेपुष्टेस्वधेध्रुवे ॥ महारात्रेमहामायेनारायणिनमोस्तुते ॥ २१ ॥

द्वा ॥ महान्बलिरूपहारःपूजोपकरणंयस्याःमहाबलिःहेमहाबले ॥ करोपकारयोःपुंसिबलिःप्राण्यंगजेस्त्रियां ॥ घोरंभयानकंरूपंयस्याःहेघोररूपे ॥ महा
नारावःशब्दोयस्याःशृगालपरिवारत्वात्हेमहारावे ॥ १९ ॥ दंष्ट्राभिःकरालंभयंकरंवदनंयस्याःहेदंष्ट्राकरालवदने ॥ करालोदंतुरेतुंगे ॥ शिरसांमालाविभू
षणंयस्याःहेशिरोमालाविभूषणे ॥ मुंडंदैत्यंमथ्नातिमुंडमथना ॥ मथविलोडने नंद्यादित्वात्ल्युः ॥ यद्वा ॥ कर्त्तरिबहुलंल्युट् ॥ बाहुलकात्ङीषभावः ॥
हेमुंडमथने ॥ हेचामुंडेकालि ॥ २० ॥ हेलक्ष्मि हेलज्जे हेमहाविद्येमहतिविद्ये परमात्मगोचरज्ञानरूपे ॥ यद्वा ॥ महाविद्येहेमहत्यविद्येपरमात्मे
तरप्रपंचगोचरनानाज्ञानरूपे ॥ हेश्रद्धेआस्तिक्यबुद्धिस्वभावे ॥ हेपुष्टेशरीरावयवोपचयरूपे ॥ हेस्वधेपितृतृप्तिस्वरूपे ॥ हेध्रुवेशाश्वतिब्रह्मरूपे ॥ हे
महारात्रेहिरण्यगर्भावसानकालरूपे ॥ यद्वा ॥ महारात्रे हेअनन्यतमोधिकरणकालरूपे ॥ यद्वा ॥ महारात्रिःसर्वप्राणिमोहकरीदेव्येवोच्यते ॥ अ
तएवहेमहामायेसर्वजगत्कारणभूते ॥ यद्वा ॥ हेमहत्यमाये ॥ हेमहारात्रिइतिपाठेरात्रेश्चाजसाविति संज्ञायांङीप् छन्दस्येव ॥ तिमिरपटलैरवगुंठितारा

न्यइतितुजसंतःप्रयोगः बह्वादीकृदिकारादक्तिनोवाङीष्वक्तव्यः ॥ उणादावदेस्त्रिन् अत्रिर्मुनिः बाहुलकात् रातेरपित्रिन् ॥ रात्रिःरात्रीच ॥ रातिसुखंरात्रिः ॥ २१ ॥ हेनारायणि हेमेधेनमोस्तुते ॥ धीर्धारणावतीमेधा ॥ अण्यतेकथ्यतेअणिःमेधादिः॥इकृष्यादिभ्यःकृदिकारादक्तिनोवाङीष् ॥ अणीमेधादिः ॥ ईइत्यस्याःलक्ष्म्या अणीमेधादिःयणी नराणांसमूहोनारंनारेणासमंतात्श्रितायणीनारायणी ॥ हेवरेश्रेष्ठे ॥ हेभूतेअतीते ॥ यद्वा ॥ भूतिर्भस्मनिसम्पदि ॥ भूतिर्जन्मच ॥ हेसम्पद्रूपे ॥ ऐश्वर्यादिरूपे ॥ हेबाभ्रवि बिभर्त्तिबभ्रुर्विष्णुःतस्येयंभगिनीवैष्णवी हेबाभ्रवि ॥ विपुलेनकुलेविष्णौबभ्रुर्नाकपिलेत्रिषु ॥ हेतामसितमोगुणसम्बंधिनि जगत्संहारकर्त्रिनियतायत्हिनियते ॥ यद्वा ॥ दैवंदिष्टंभागधेयंभाग्यंस्त्रीनियतिर्विधिः ॥ हेईशेस्वामिनि ॥ ईष्टेईशा पचाद्यच् ॥ २२ ॥ अंतोनाशेस्वरूपेचनिश्चयेऽवयवेऽवधौ ॥ समीपेवसितेबंधेयमेमृत्यावेनहासि ॥ सर्वतःसर्वत्रपाणिपादंअंतोवयवोयस्याःहेसर्व

मेधेसरस्वतिवरेभूतिबाभ्रवितामसि ॥ नियतेत्वंप्रसीदेशेनारायणिनमोस्तुते ॥२२ ॥ सर्वतःपाणिपादांतेसर्वतोक्षिशिरोमुखे ॥ सर्वतःश्रवणघ्राणेनारायणिनमोस्तुते ॥२३ ॥ सर्वस्वरूपेसर्वेशेसर्वशक्तिसमन्विते ॥ भयेभ्यस्त्राहिनोदेविदुर्गेदेविनमोस्तुते ॥ २४ ॥ एतत्तेवदनंसौम्यंलोचनत्रयभूषितं ॥ पातुनःसर्वभीतिभ्यःकात्यायनिनमोस्तुते ॥ २५

तःपाणिपादांते ॥ पाणयश्चपादाश्चपाणिपादं ॥ प्राण्यंगत्वादेकवद्भावः ॥ पादांत्रेइतिपाठेसर्वतःपाणयश्चपादाश्चअंत्राणिचपुरीतत्संज्ञानिप्राणसूत्राणियस्याः सातथोक्ताअयंतेयंतेयंतिवाअनयाज्ञानविशेषंइतिअयनीपाणिपादाद्युपचितिः ॥ नराणामयनीनरायणीनरायण्याइयमधिदेवतानारायणी ॥ सर्वतोक्षीणिचशिरांसिचमुखानिचयस्याःसा हेतथोक्ते ॥ २३ ॥ सर्वंजगत्त्रयंस्वरूपंयस्याःसाहेसर्वस्वरूपे ॥ यद्वा ॥ सर्वस्वंरूपंयस्याःसा ॥ हेसर्वस्यईशेसर्वेशे ॥ सर्वाःशक्तयःसामर्थ्यलक्षणाब्रह्मादिलक्षणाश्चताभिःसमन्विताहेसर्वशक्तिसमन्विते ॥ हेदेवित्वंभयेभ्यःनःदेवान्त्राहिछांदसंपरस्मैपदं ॥ यथा ॥ त्रायतेत्राःक्विपिरूपं॥ ताइवाचरत्राहिरक्षिकेवाचर॥सर्वप्रातिपदिकेभ्यःक्विब्वाचारेवा॥त्राहीत्यव्ययंवा॥हेदुर्गेदेविनमस्तेतुभ्यमस्तु भिन्नवाक्यस्थत्वाद्देवीतिपदद्वयंपौनरुक्त्येननदुष्यति ॥ २४ ॥ हेदेविएतत्प्रत्यक्षासिद्धंतेतववदनंसौम्यंसुंदरंलोचनत्रयेणसोमसूर्याग्निमयेनालंकृतंनःअस्मान्सर्वभीतिभ्यःसमस्तभयेभ्यः ॥ यद्वा ॥ सर्वाभियोयाभ्यःताःसर्वभियः सर्वभियश्चताः ईश्वर्यश्चताभ्यः पातुरक्षतु ॥ हेकात्यायनिनमस्तेतुभ्यमस्तु ॥ इतितोप्योषध्यभावादन्नाभा

वाद्यज्ञाभागाभावाद्यज्ञभागभुजांभयाभावःप्रार्थनीयः ॥ कतःकश्चिदपितस्यापर्यंस्त्रीतिगर्गादियत्तात्

वाधज्ञाभागाभावाधज्ञभागभुजांभयाभावःप्रार्थनीयः ॥ कतःकश्चिद्दषिःतस्यापत्यंस्त्रीतिगर्गादियञंतात्यञश्चत्राचांष्फतंद्धितद्वयस्यविक्लत्सर्वत्रगोत्राद्दितादि
कतंतेभ्यइतिस्त्रियांष्फःफस्यायनादेशःषित्वात्ङीष्कात्यायनी ॥ यद्वा ॥ कश्चब्रह्माअश्चविष्णुःतौअततःसततंयथाक्रमंगच्छतःइतिकात्यौसरस्वतीचरमा
च कर्मण्यण् ॥ अण्णंतात्ङीप् ॥ वाणीरमयोरासमंतादयनीपरमागतिःकात्यायनी ॥ सौम्यंस्यात्सुंदरेसोमदेवताकेबुधेग्रहे ॥२५॥ भद्राचसाकालीचहेभ
द्रकालि ॥ ज्वालाभिःकरालंतुंगंअत्युग्रंअतिरौद्रंअशेषाणामसुराणांसूदनंहिंसकं ॥ तेतंवत्रिशूलंनोस्मान्भीतेर्भयात्पातुनमस्तेतुभ्यमस्तु ॥ षूदलक्षणेहिं
सायांअनुदात्तेत्सूदतेसूदनंनंद्यादित्वाल्ल्युः ॥ अन्यथाऽनुदात्तेतश्चहलादेरितिप्राप्तस्ययुचःसूददीपदीक्षश्चेतिप्रतिषेधात्सूदकंइतिस्यात् ॥ २६ ॥ यातावकी
घंटास्वनेननादेनजगदापूर्यपूरयित्वादैत्यतेजांसिहिनस्तिसानोस्मान्पापेभ्यःदैत्येभ्यश्चपातु॥कंकेभ्यःकमिव ॥ जगत्कर्तृलोकः अनोभ्यःसुतानिव ॥ अत्र

ज्वालाकरालमत्युग्रमशेषासुरसूदनं ॥ त्रिशूलंपातुनोभीतेर्भद्रकालिनमोस्तुते ॥ २६ ॥ हिनस्तिदैत्यतेजांसिस्वने
नापूर्ययाजगत् ॥ साघंटापातुनादेवीपापेभ्योनःसुतानिव ॥ २७ ॥ असुरासृग्वसापंकचर्चितस्तेकरोज्ज्वलः ॥
शुभायखड्गोभवतुचंडिकेत्वांनतावयम् ॥२८॥ रोगानशेषानपहंसितुष्टादादासिकामान्सकलानभीष्टान् ॥ त्वामा
श्रितानांनविपन्नराणांत्वामाश्रिताह्याश्रयतांप्रयांति ॥ २९॥ ॥छ॥ ॥छ॥

छांदसत्वेनअनस्शब्दात्पंचम्याभ्यम् तस्यसुपांसुलुगित्यादिनालुक् ॥ यथालोकःशकटेभ्यःसुतान्पातितथा ॥ यद्वा ॥ जनन्यांशकटेप्यनः ॥ जनके
शकटेप्यनः ॥ यथाअनःमातापिताचपापेभ्यःविघ्नेभ्यःपाति ॥ २७ ॥ हेचण्डिकेअसुराणांअसृक्रुधिरंवसामेदःतद्रूपःपंक.तेनचर्चितःव्याप्तःतेतवकरेह
स्तेउज्ज्वलः ॥ यद्वा ॥ करैःकिरणैःउज्ज्वलःखड्गःनोस्माकंजगतांवाशुभायभवतु ॥ हेदेवित्वांवयंनताःप्रणतामहे ॥ बलिहस्तांशवःकराः ॥ २८ ॥ नॄनये ॥
नृणांतिन्यायेन व्यवहरंतीति नराः ॥हेदेवित्वदाराधनेनतुष्टासतीत्वामाश्रितानांनराणांअशेषान्रोगानपहंसितेषांचकाम्यकामान्कामानर्थान्ददासि ॥ रज
कस्यवस्त्रंददातीतिवत्संप्रदानाभावात्षष्ठ्येव ॥ हेदेवित्वामाश्रितानांनराणांनविपत्आपन्नाविद्यते॥हिहेतावधारणे ॥ त्वामाश्रितानराःआश्रयतांआश्रीय
माणतांप्रयांतिआश्रीयंते आश्रयाःकर्मण्येरच् ॥ अन्यैराश्रीयमाणतांसेव्यमानतांभजंतीत्यर्थः ॥ राजत्वंदेवत्वंवाप्नुवंतीतिभावः ॥ २९ ॥ ॥छ॥

मा०पु० हेअंबिकेदेविअथेदानींत्वयाआत्मतनुंनिजतनुंबहुधाबहुप्रकारैःअनेकैःब्रह्माण्यादिशक्तिरूपैःकृत्वाधर्मद्विषांयज्ञादिकमंद्रोहिणांमहासुराणांशुंभादीनांयत्क स०स०
॥१९९॥ दनंविशसनंकृतंतदेवतदन्यास्त्रीत्वत्तोपराकादेवताप्रकरोतिकाकर्तुंशक्तास्ति नकापि त्वमेकाकर्तुंशक्तासिनान्येतिभावः॥ धर्मोत्रवैदिकः ॥ परमर्षिसूत्रं॥ अ अ०
थातोधर्मजिज्ञासा॥चोदनालक्षणोर्थोधर्मइति ॥ ३० ॥ हेदेविविवेकाःयुक्तायुक्तविचाराःदीपाइवमहातमःपटलपाटनपटवःतेषु ॥ विद्यासुचतुर्दशसुदी ८८
पायमानासुअन्वीक्षिक्यादिषु ॥ यद्वा ॥ विद्यासुज्ञानप्रदमंत्ररूपासु॥ शास्त्रेषुमनुस्मृत्यादिषुतथाद्येषुवाक्येषुवैदिकेषुपुराणेषुविद्यमानेषु ॥ अनादरेसप्तमी
तान्यनादृत्यतज्जन्यविवेकमपनीय ॥ अतिमहांधकारेममत्वगर्त्तेएतद्विश्वंअतीवविभ्रामयसि ॥ सात्वदन्याका ॥ त्वमेवविष्णुमायाविश्वंमोहयसिममत्वे
योजयासि नान्या॥ विभ्रामयसीत्यनित्येमितान्हस्वः॥ यद्वा ॥ हेदेविआद्येषुवाक्येषुशास्त्रेषुशोभनेषुआर्थेषुशास्त्रेषुयावित्त्संविद्दुषीवा ॥ त्वद्देवीतः।

एतत्कृतंयत्कदनंत्वयाद्यधर्मद्विषांदेविमहासुराणां ॥ रूपैरनेकैर्बहुधात्ममूर्त्तिंकृत्वांबिकेतत्प्रकरोतिकान्या॥ ३० ॥
विद्यासुशास्त्रेषुविवेकदीपेष्वाद्येषुवाक्येषुचकात्वदन्या ॥ ममत्वगर्त्तेतिमहांधकारेविभ्रामयस्येतदतीवविश्वम् ॥
॥ ३१ ॥ रक्षांसियत्रोग्रविषाश्चनागायत्रारयोदस्युबलानियत्र ॥ दावानलोयत्रतथाब्धिमध्येतत्रस्थितात्वंपरिपा
सिविश्वम् ॥ ३२ ॥ विश्वेश्वरीत्वंपरिपासिविश्वंविश्वात्मिकाधारयसीतिविश्वम् ॥ विश्वेशवंद्याभवतीभवंतिविश्वा
श्रयायेत्वयिभक्तिनम्राः ॥ ३३ ॥

अन्याकानकापि ॥ त्वमेवविन्नान्येतिभावः ॥ अथचहेदेविएत
द्विश्वंकर्मअतिमहांधकारेतमोगुणरूपे॥ ममेत्यव्ययं ॥ ममत्वंगर्त्तइव॥तस्मिन्ममत्वगर्त्तेमोहकूपेअतीवविभ्रामयसिव्यालोडयासि॥ यासात्वदन्यानास्ति॥
विभ्रामयतीतिअन्यशब्दस्यशेषत्वात्प्रथमपुरुषःत्वदन्यःकोभुंक्तेमदन्यःकोभुंक्तेमदन्योन्योभुंक्तेत्वदन्योन्योभुंक्तेइतिवत्॥३१॥ हेदेवित्वंतत्रचतत्रस्थितास
तीविश्वंपरिपासि ॥ दचकचेति ॥ यत्रचरक्षांसिदैत्याःउग्रविषाःनागाःतक्षकयःयत्रचअरहयःशत्रवःयत्रचदस्युबलानिचौरसमूहाः॥यत्रचदावानलःतथायत्र
चाब्धिमध्यंतत्रसर्वत्रउपद्रवप्रसंगेस्मृतासतीपतितान्रक्षसीत्यर्थः॥ दवदावौवनारण्यवह्नी॥३२॥ हेदेवित्वंविश्वेश्वरिइतियदतःत्वंविश्वंपरिपासि॥यद्वा॥ वि
श्वेश्वरीविश्वव्यापिनीअसि अतःविश्वंपरितोरक्षसि ॥ यद्वा ॥ हेविश्वेश्वरिइतिपाठः ॥ हेदेवित्वंविश्वात्मिकासिइतिहेतोःविश्वंधारयसि॥ भवतीविश्वस्यईशः ॥१९९॥

लष्टारक्षितासंहर्ताचब्रह्मादिःतस्यवंद्याअभिवादनीयास्तुत्याचवर्त्तते ॥ हेदेवित्वत्तुल्ययित्वयिविषयेभक्तिनम्राःस्तुतिमिश्वस्याश्रयाआधारभूताःजगतोयत

स्रष्टारक्षितासंहर्त्ताचब्रह्मादिःतस्यवंद्याअभिवादनीयास्तुत्याचवर्त्तते ॥ हेदेवित्वतूत्वयित्वयिविषयेभक्तिनम्राःस्युःतेविश्वस्याश्रयाआधारभूताःजगतोधार
यितारोभवंतीत्यर्थः ॥३३॥ हेदेवित्वंनोस्माकंप्रसीद ॥ यथैवाधुनाइदानींशुंभाद्यसुरवधाद्धेतोःपर्यलीलःतथैवाग्रेपिसंभावितयाअरिभीतेःनित्यंपरिपालय
हेदेवित्वंसर्वजगतांपापानिप्रशमंक्षयंआशुक्षिप्रंनय ॥ नयतिर्द्विकर्मकः ॥ अथचलोकानां ॥ अत्रह्यधर्मउत्पातशब्देनविवक्षितः ॥ नाशहेतुत्वात्तस्यपाकः
परिणामःतेनजनितानुपसर्गानुपद्रवान्वधपातादीनाशुप्रशांतिंप्रापयेतिवयंदेवाःत्वदेकशरणाःप्रार्थयामहेततःप्रसीदेत्यर्थः ॥ आशुउत्पातेत्यत्रसंधिराविव
क्षितः ॥ आशुह्युत्पातेतिवापाठः ॥ ३४ ॥ विश्वस्यार्तिंहरतिहेविश्वार्त्तिहारिणित्वंप्रणतानांभक्तिनम्राणांप्रसीद ॥ त्रयोलोकाःत्रैलोक्यंचातुर्वर्ण्यादित्वा

देविप्रसीदपरिपालयनोरिभीतेर्नित्यंयथासुरवधादधुनैवसद्यः ॥ पापानिसर्वजगतांप्रशमंनयाशुउत्पातपाकजनि
तांश्चमहोपसर्गान् ॥ ३४ ॥ प्रणतानांप्रसीदत्वंदेविविश्वार्त्तिहारिणि ॥ त्रैलोक्यवासिनामीड्येलोकानांवरदाभव॥
॥ ३५॥ ॥देव्युवाच॥ ॥ वरदाहंसुरगणाःवरंयंमनसेच्छथ॥ तंवृणुध्वंप्रयच्छामिजगतामुपकारकम् ॥३६॥
॥देवाऊचुः॥ ॥ सर्वबाधाप्रशमनंत्रैलोक्यस्याखिलेश्वरि ॥ एवमेतत्त्वयाकार्यमस्मद्वैरिविनाशनम् ॥ ३७॥
॥देव्युवाच॥ ॥ वैवस्वतेंतरेप्राप्तेअष्टाविंशतिमेयुगे॥ शुंभोनिशुंभश्चैवान्यावुत्पत्स्येतेमहासुरौ ॥ ३८ ॥

त्स्वार्थेष्यञ् ॥ तत्रवसंतियेतेषांतैर्वाहेईड्येस्तुत्ये॥कृत्यानांकर्त्तरिवाषष्ठी ॥ लोकानांवरदाऽभीष्टदाभव ॥ ३५॥ हेसुरगणाः अहंयुष्माकंवरदास्मिप्रीतास्मि
यंवरंमनसाइच्छथ ॥ तंजगतांउपकारकंवरंवृणुध्वंअहंप्रयच्छामि ॥ दाणोयच्छः ॥ वृञ्वरणेआत्मनेपदंध्वं ॥ सवाभ्यांवामौ ॥ स्वादिभ्यश्नुः ॥ वृ
णीध्वंइतिपाठेक्र्यादिः लोटोध्वं ॥ ईहल्यघोःप्वादीनांह्रस्वः ॥ यंतं इतिपुंसि ॥ देवाद्वृतेवरंश्रेष्ठेत्रिषुक्लीबंमनाक्प्रिये ॥ वृणुध्वंप्रार्थयध्वमित्यर्थः॥३६॥
हेअखिलस्यविश्वेश्वरिव्यापिकेहेत्रैलोक्यस्वामिनित्वयात्रैलोक्यस्यसर्वबाधाप्रशमनंसर्वदुःखोपशमः ॥ सर्वाबाधेतिपाठे ॥ आङभिव्याप्तौ ॥ आसमंताद्बा
धाआबाधा ॥ अस्माकंवैरिणःदैत्याःतेषांविनाशनंएवंविधंजगदुपकारकंकार्यंकर्त्तव्यंइतिवरप्रार्थनं ॥ यद्वा ॥ हेदेविअखिलेश्वरि ॥ त्वयात्रैलोक्यस्यउपका
रकंकर्मएतत्कार्यंकर्त्तव्यं ॥ कीदृशंतत् ॥ सर्वबाधानांप्रशमनंअस्मद्वैरिणांविनाशनं ॥ ३७ ॥ हेदेवाःशृणुतपूर्वंजगदुपकृत्यैएतेपराक्रमामयाकृताः॥अतः

परंएष्यतोपिमत्कर्त्तव्यान्जगदुपकारान्भवतामपितोषायकथयामि ॥ वैवस्वतमन्वन्तरेभविष्यत्यष्टाविंशतिमेयुगेप्राप्तेसतिशुम्भनिशुम्भश्चान्यावेवनत्वि दानींनिहतौयौ ॥ ततोन्यावेवशुम्भनिशुम्भनामानौदैत्यौउत्पत्स्येतेउद्भविष्यतः ॥ अष्टभिरधिकाविंशतिःअष्टाविंशतिःव्यष्टनःसंख्यायामित्यात्वंअष्टावि शतेर्युगानांकृतादीनांपूरणंयद्युगंविष्णोरष्टमावतारोपलक्षितंतदष्टाविंशतितमं तस्यपूरणेडडितिडट् प्रत्ययस्यविंशत्यादिभ्यस्तमडन्यतरस्यांइतितमडागमः॥ तत्रपृषोदरादित्वात्तशब्दलोपः ॥ यत्तुकश्चिदाह॥माङ्मानेस्त्रियांभावेसम्पदादित्वात्क्विप् ॥ मानंमा अष्टाविंशतिमानंमायस्ययुगस्येतिवाष्टाविंशतेरिवमानं यस्ययुगस्येतिवाविगृह्यबहुव्रीहौनपुंसकेह्रस्वत्वेअष्टाविंशतिमंयुगंततःसप्तम्येकवचनेअष्टाविंशतिमेइति ॥ तावन्मानेःक्विपिघुमास्थादिनाइत्वप्रसंगेदु र्निवारस्तिष्ठतुयुगमन्यपदार्थाः ॥ कथंस्यात्यावतायुगानांअष्टाविंशतिः तत्परिमितापियुगरूपाअष्टाविंशतिसंख्याकाएवान्यपदार्थाइतिअष्टाविंशति तममेवयुगंद्वापरंतद्रूपंकलियुगादिरूपंनसेत्स्यतीति ॥ यथापंचसुपांडवेषुपंचमःसहदेवःतत्रमागमःपंचमाःमानंयस्यसइत्युक्तेपंचानांपूरणःसहदेवोन्य

नंदगोपकुलेजातायशोदागर्भसंभवा ॥ ततस्तौनाशयिष्यामिविंध्याचलनिवासिनी ॥ ३९ ॥ पुनरप्यतिरौद्रेणरू पेणपृथिवीतले॥ अवतीर्यहनिष्यामिवैप्रचित्तांस्तुदानवान् ॥ ४० ॥ भक्षयंत्याश्चतानुग्रान्वैप्रचित्तान्महासुरान्॥ रक्तादंताभविष्यंतिदाडिमीकुसुमोपमाः ॥ ४१ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

पदार्थत्वेननगृह्यते । किंतुपंचापितेमिलिताःपञ्चत्वसंख्यापरिमिताःइतिपञ्चपरिमिताःपञ्चमाइतियुधिष्ठिरादयःपञ्चाप्यन्येपदार्थतयागृह्यंते ॥ नतुसह देवएवतस्मात्प्रागुक्तएवअषाविंशतिमेवाव्युत्पत्तिः ॥ पृषोदरादित्वेनसैवसभ्याअष्टाविंशतिमेयुगेद्वापारांतेकलियुगादौप्राप्ते ॥ यानाद्यंगेयुगःपुंसियुगंयुग्मे कृतादिषु॥ ३८ ॥ ततोहंनंदगोपस्यकुलेगृहे ॥ कुलंवंशेगृहेपितत्॥ जाताउत्पन्ना ॥ यशोदायानंदगोपस्त्रियाःगर्भात्संभवोजन्मयस्याःसा ॥ विंध्याचल निवासिनीसतीतौशुंभनिशुम्भाख्यावसुरौनाशयिष्यामि ॥ ३९ ॥ अहंपुनरपिवैवस्वतमन्वंतरएवाष्टाविंशतिमेयुगेद्वापरेतीतेकलौयुगेप्राप्तेविरुद्धाप्रजासु चित्तिर्ज्ञानंयस्य विप्रचित्तिर्नामकश्चिद्दानवःतस्यापत्यानिवैप्रचित्ताःतानतिरौद्रेणरूपेणपृथ्वीतलेअवतीर्यप्रादुर्भावंउपेत्यहनिष्यामि ॥ तुस्याक्रंदेचधारणे॥ ॥ ४० ॥ तान्वैप्रचित्तान्महासुरानउग्रान् [...] ममदंताःरक्ताआरक्ताएवभविष्यंतिअतएवदाडिमीपुष्पवदरुणवर्णाःभविष्यंति ॥ ४१ ॥

ततोहेतोःमांस्तवंत्यःदेवताःस्वर्गेसततंशश्वतरक्तदंतिकासंज्ञयाव्याहरिष्यंतिकथयिष्यंति ॥ देवाएवदेवताः ॥

ततोहेतोःमांस्तुवंत्यःदेवताःस्वर्गेसततंशश्वत्रक्तदंतिकासंज्ञयाभ्याहरिष्यंतिकथयिष्यंति ॥ देवाएवदेवताः ॥ स्वार्थेतल् ॥ तथामानवाश्चमर्त्यलोकेभुविमां
सततंस्तुवंतःरक्ताःदंतायस्यासारक्तदंतिकातांस्तोष्यंति ॥ ४२ ॥ भूयश्चपुनरपिशतंवर्षाणिपरिमाणंयस्याःशतवार्षिकी ॥ तदस्यपरिणाममितिवुञ् ॥
तद्धितार्थेसमासः ॥ वर्षस्याभविष्यतीत्युत्तरपदवृद्धिः ॥ वर्षाल्लुक्केतिपाक्षिकोलुक् ॥ स्त्रियां ङीप् ॥ तस्यांअनावृष्टौसत्यांअनंभसिनदीतडागादावपिजल
शून्यायांभूमौमुनिभिःसंस्तुता ॥ अयोनिजासम्भविष्यामिस्वयमेवाविर्भविष्यामि ॥ नआसमन्ताद्वृष्टिरनावृष्टि ॥ यद्वा ॥ नास्त्येवासमंताद्वृष्टिर्यस्यांईतौ
साऽनावृष्टिःतस्यां॥संस्तुतासंस्मृतेतिपाठद्वयं ॥ ४३ ॥ ततःप्रादुर्भावानंतरंनेत्राणांशतेनस्तोतॄन्मुनीन्निरीक्षिष्यामीतियत्ततोहेतोर्मांमनुजाःशतमक्षी
णियस्याःशताक्षीतांइतीत्थमन्वर्थसंज्ञयाकीर्त्तयिष्यंति ॥ ईक्षदर्शनेअनुदात्तेत्छांदसंपरस्मैपदं ॥ निरीक्षिष्येयतोमुनीनितिवापाठः ॥ ४४ ॥ हेसुराःततः

ततोमांदेवताःस्वर्गेमर्त्यलोकेचमानवाः ॥ स्तुवंतोऽभ्याहरिष्यंतिसततंरक्तदंतिकाम् ॥४२॥ भूयश्चशतवार्षिक्याम
नावृष्ट्यामनंभसि ॥ मुनिभिःसंस्तुताभूमौसंभविष्याम्ययोनिजा ॥४३॥ततःशतेननेत्राणांनिरीक्षिष्यामियन्मुनी
न् ॥ कीर्त्तयिष्यंतिमनुजाःशताक्षीमितिमांततः ॥४४॥ ततोहमखिलंलोकमात्मदेहसमुद्भवैः ॥ भरिष्यामिसुराः
शाकैरावृष्टेःप्राणधारकैः॥४५॥शाकंभरीतिविख्यातिंतदायास्याम्यहंभुवि ॥ तत्रैवचवधिष्यामिदुर्गमाख्यंमहासुरं ४६

शताक्षीतिसंकीर्त्तनादनंतरंअहंआत्मदेहसमुद्भवैःममशरीरादुत्पद्यमानैः शाकैःप्राणधारकैःहरितकैःपत्राद्यैःसाधनैःआवृष्टेःआभविष्यंतींवृष्टिमवधिंकृत्वा
यावद्वृष्टिर्भवतितावंतंकालंअखिलंसमस्तंलोकंभरिष्यामिपोषयिष्यामिडुभृञ्धारणपोषणयोःऋद्धनोस्येइतीडागमः । अस्त्रीशाकंहरितकं ॥ शाकाख्यंपत्रपु
ष्पादि॥यदाहुः ॥ पत्रमूलकरीराग्रफलकांडास्थिरूढकाः ॥ त्वक्पुष्पंकवकंचेतिशाकंदशविधंस्मृतं ॥४५॥ तदाभुविशाकंभरीतिविख्यातिंसंज्ञांचयास्यामि
प्राप्स्यामि ॥ तत्रैवतदैवचदुर्गमाख्यंमहासुरंदुर्गमंनाममहांतमसुरंवधिष्यामि ॥ जनिवध्योश्चेतिनिर्देशाद्वधिः प्रकृत्यंतरमस्तीतिविज्ञेयं ॥ वधहिंसायांभ्वा
दिःपरस्मैपदी ॥ हनिष्यामीतिवापाठः ॥ शाकमितिमांतमव्ययंचास्ति बिभर्त्तिइतिभरिःसर्वधातुभ्यइः । कृदिकारादक्तिनोवाङीष्वक्तव्यःसुप्सुपेतिसमा
सः ॥शाकंभरिः ॥ यद्वा ॥ फलेग्रहिरात्मंभरिश्चेतिचकारोनुक्तसमुच्चयार्थः ॥ तेनलोकभरणार्थंस्वशरीरोद्भवानिशाकानिबिभर्त्तिशाकंभरिः ॥ इप्रत्ययः ।

उपपदस्यनुमागमश्च ॥ पाठान्याख्याश्चधातूनांदृश्यंतेस्वैरिणः क्वचित् ॥ तस्माद्दुर्गासुरवधाद्धेतोःविख्यातंप्रसिद्धंमेदुर्गादेवीतिविख्यातंनामधेयंभविष्यति॥
दुर्गासुरोहंतव्यत्वेनयस्याःसादुर्गा ॥ अर्शआदित्वान्मत्वर्थीयोऽच्स्त्रियांटाप् ॥४६॥ हेदेवाःपुनश्चयदाहिमाचलेभीमंघोरंरूपंकृत्वारक्षोभ्यःत्रस्तानांमुनीनां
त्राणकारणाद्धेतोःरक्षांसिराक्षसान्भक्षयिष्यामि ॥ क्षययिष्यामिपाठेक्षयंप्रापयिष्यामीतिप्रातिपदिकाद्धात्वर्थेबहुलमिष्ठवच्चेतिणिच् अथवाक्षयप्रेरणेचुरा
दिःप्रेरयिष्यामीत्यर्थः॥४७॥तदामांदेवींआनम्रमूर्त्तयःभक्तिप्रह्वकायाःसंतःसर्वेपिमुनयःवसिष्ठादयःस्तोष्यंति॥ तत्ततःभीमरूपेणरक्षोभक्षणाद्धेतुतःविख्या
तंप्रसिद्धंभीमादेवीतिविश्रुतंनामभविष्यति ॥ बिभ्यत्यस्मादितिभीमंभीमादयोपादानेनिपातिताः ॥४८॥ हेदेवाःयदात्रैलोक्येअरुणोनाममहासुरःमहाबा
धांमहतींपीडांकरिष्यति ॥ लोकान्बाधिष्यतेअतितरांतदाअहंअसंख्येयषट्पदंभ्रामररूपंभ्रमरसंबंधिनींमूर्त्तिंकृत्वात्रैलोक्यस्यहितार्थायअरुणंमहासुरंवधि

पुनश्चाहंयदाभीमंरूपंकृत्वाहिमाचले ॥ रक्षांसिभक्षयिष्यामिमुनीनांत्राणकारणात् ॥ ४७ ॥ तदामांमुनयः सर्वे
स्तोष्यंत्यानम्रमूर्त्तयः ॥ भीमादेवीतिविख्यातंतन्मेनामभविष्यति ॥ ४८ ॥ यदारुणाख्यस्त्रैलोक्येमहाबाधांक
रिष्यति॥ तदाहंभ्रामररूपंकृत्वासंख्येयषट्पदं॥ ४९ ॥ त्रैलोक्यस्यहितार्थायवधिष्यामिमहासुरं ॥ भ्रामरीति
चमांलोकास्तदास्तोष्यंतिसर्वतः ॥ ५० ॥ इत्थंयदायदाबाधादानवोत्थाभविष्यति ॥ तदातदावतीर्याहंकरिष्या
म्यरिसंक्षयं ॥ ५१ ॥ ॥ इतिमार्कंडेयपु०सा०दे० नारायणीस्तुतिर्नामाष्टाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८८ ॥

ष्यामितदालोकाःसर्वत्रमांभ्रामरीत्येवस्तोष्यंतिभ्रमरस्येयंआकृत्याभ्राभरीदेवी॥असंख्येयाःसंख्यातुमशक्याःषट्पदाःभ्रमरमूर्त्तिर्भूत्वाअरुणासुरंहनिष्यति
ततःसाभ्रामरीतिनाम्नालोकैःसंकीर्त्तयिष्यतेसर्वत्रेत्यर्थः ॥ अरुणस्यापत्यंपुमानारुणइतिच्छेदअतइञंबाधित्वाशिवादित्वादण्वा ॥ ४९ ॥ ५० ॥ इदानीं
देव्यावताराणांतत्कार्याणांचानंत्यात्साकल्येनवक्तुमशक्यत्वात्संक्षिप्यतत्कथामुपसंहरति ॥ हेदेवाःइत्थमुक्तानुसारेणप्रकारेणयदायदादानवेभ्यउत्तिष्ठतिउ
त्थास्यतिबाधादानवोत्थादानवेभ्यःसमुद्भवाबाधापीडालोकानांभविष्यतिउत्पत्स्यते ॥ तदातदाअहंतत्तत्कार्यानुरूपमवतीर्यप्रादुर्भावमवाप्यअरिसंक्षयंशत्रु
विनाशंकरिष्यामि॥ दानवोत्थेतिसुपिस्थःकः कर्त्तरि॥ ५१॥इतिमा०टी०श्रीमद्दु०शंतनु०देवीमा०टीकायांनारायणीस्तुतिर्नामाष्टाशीतितमोऽध्यायः॥ ८८॥

॥ देव्युवाच ॥ यद्यपिप्रागपिदेवान्देव्येवोवाचतथाप्यध्यायादौदेवीवचनस्यप्राधान्यंध्वनयितुंदेवीमाहात्म्याध्ययनश्रवणादिफलप्राप्तिप्रामाण्यं

॥ देव्युवाच ॥ यद्यपिप्रागपिदेवान्देव्येवोवाचतथाप्यध्यायादौदेवीवचनस्यप्राधान्यंध्वनयितुंदेवीमाहात्म्याध्ययनश्रवणादिफलप्राप्तिप्रामाण्यंचदर्शयितुं
देव्येवोचितांवाचंदेवानुक्तवती ॥ यःपुरुषःसमाहितःभक्तिश्रद्धान्वितोभूत्वाएभिःप्रागुक्तैःस्तवैःस्तोत्रैःपुनःपुनःनित्यंअविकल्पितंयथाभवतितथाशश्वद्वा
मांदेवींस्तोष्यतेतस्यपुंसःसकलांबाधांशमयिष्यामिअसंशयंसंशयाभावः । अर्थाभावेव्ययीभावः ॥ यद्वा ॥ असंशयंयथास्यात्तथास्तोष्यते क्रियाफलेकर्तृग
तेञित्वादात्मनेपदं ॥ एभिरितिब्रह्मकृतैरिंद्रादिदेवकृतैश्च॥ हंसःसूर्यःपरमात्मा । असावादित्योब्रह्मेतिश्रुतेः । हंसस्यकलाहंसकला ॥ बाध्यंतेप्राणिनोनया
बाधासंसृतिःअविद्यमानाहंसकलाब्रह्मविद्यायस्यांसा अहंसकलाबाधामोहरूपाममतासंसृतिः॥ तांबाधांअसंशयंशमयिष्यामीत्यपिमुक्तिकामैरवगंतव्यं ।
रविश्वेतच्छदौहंसौ ॥ यद्वा ॥ एभिःस्तवैःमांयःस्तोष्यतेतस्याहंकारकृतांसकलांबाधांसंसृतिंशमयिष्यामि ॥ १ ॥ त्रयाणामन्वयैक्यं ॥ येपुरुषाएकचेतसःसं

॥ देव्युवाच ॥ ॥ एभिःस्तवैश्चमांनित्यंस्तोष्यतेयःसमाहितः ॥ तस्याहंसकलांबाधांनाशयिष्याम्यसंशयं॥ १॥
मधुकैटभनाशंचमहिषासुरघातनं ॥ कीर्त्तयिष्यंतियेतद्वद्वधंशुम्भनिशुम्भयोः ॥ २ ॥ अष्टम्यांचचतुर्दश्यांनवम्यां
चैकचेतसः ॥ स्तोष्यंतिचैवयेभक्त्यामममाहात्म्यमुत्तमं ॥ ३ ॥ नतेषांदुःकृतंकिंचिदुःकृतोत्थानचापदः ॥ नभ
विष्यतिदारिद्र्यंनचैवेष्टवियोजनं ॥ ४ ॥

तःसावधानाःसंतःअष्टम्यांनवम्यांचतुर्द्दश्यांचपक्षद्वयेपिविशेषानुक्तितः
यथाक्रममनपेक्ष्यमधुकैटभनाशंचमहिषासुरघातनंचतद्वच्छुंभनिशुम्भयोर्वधंचभक्त्याकीर्त्तयिष्यंतिपठिष्यंतितद्वदेवयेश्रोष्यंतिभक्त्याममम‌ाहात्म्यंउत्तमं
पुण्यतमंसर्वकामदुघं तेषांदुःकृतंदुरितंसर्वसंचितंनकिंचिदपिभविष्यतिदुःकृतोत्थाआपदश्चनभविष्यंतिविनश्यंतीत्यर्थः ॥ नतेषांदारिद्र्यंभविष्यतिआढ्य
तैवभविष्यतीत्यर्थः ॥ नचतेषांइष्टैःसहचेतनैरचेतनैश्चपुत्रादिभिर्द्धनादिभिश्चवियोजनंवियोगोभविष्यति ॥ मधुकैटभयोर्नाशंयस्मिन्ग्रन्थेसतथोक्तः ॥ ह
ननंघातःतस्यकरणंघातनंण्यंतात्ल्युट् ॥ महिषासुरस्यघातनं ॥ सूदनंइतिवापाठः ॥ षूदक्षरणेहिंसायांच ॥ वधोयस्मिन्ग्रंथेप्रतिपाद्यतेसवधः ॥ अर्श
आदित्वादच्कृतं ॥ शुम्भनिशुम्भयोरितिद्विवचनेनवधद्वयंसूच्यते ॥ तेनवधानांवैषम्यादष्टम्यादिदिनत्रयेणयथाक्रमकीर्त्तनशंकापिदूरीकृता ॥ एकमनन्यवृ
त्तिचेतोयेषांते ॥ भजनंभक्तिरनन्यशरणतयाश्रयणं ॥ महांतआत्मनःअवतारायस्याःसामहात्मादेवीतस्याभावःमाहात्म्यं ॥ २॥३॥ ४ ॥ ॥५॥

येममममाहात्म्यंकीर्त्तष्यंतिस्तोष्यंतिचतेषांकदाचिदपिशत्रुतोभयंनसंभविष्यति॥ दस्युतःतस्करतोपिवान ॥ राजतोपिनृपान्न नशस्त्रतःआयुधतः नअनल
तोग्नितः नतोयौघात्जलप्रवाहात् नसम्भविष्यतीत्यनेननसर्वत्रसम्बध्नाति ॥ ५ ॥ तस्माद्वांछितार्थसाधनत्वाद्धेतोःसमाहितैःसावधानैःकृतप्रयत्नैःपुंभिःपरं
प्रकृष्टंमहत्पूजनीयं ॥ स्वस्त्ययनंक्षेमकरं अयनंवर्त्मममदेव्याएतन्माहात्म्यंग्रन्थसंदर्भरूपंपत्त्यापठितव्यंश्रोतव्यंच ॥ एतन्माहात्म्यमितिबहुव्रीहिः ॥
ग्रन्थसंदर्भरूपोन्यपदार्थः ॥ शब्दस्येवपठनश्रवणयोग्यत्वेनविषयभावात् ॥ एतदितितुपृथक्पदत्वेमाहात्म्यंप्रतिपाद्यंतद्यत्रास्तिग्रन्थबंधेसोप्युपचारा
न्मत्वर्थीयेनअर्शआद्यचावामाहात्म्यशब्देनोच्यतइतिपठनश्रवणयोग्यंद्रष्टव्यं ॥ स्वस्त्याशीःक्षेमपुण्येषुमंगलेचाव्ययंस्मृतं ॥ ६ ॥ ममदेव्याःमाहात्म्यं
कर्त्तृ भक्तितःपठतांभक्तितःशृण्वतांचपुंसांमहामारिसमुद्भवात्सर्वानुपसर्गानुपद्रवान् शमयेद्दूरीकुर्यात् ॥ तथातेषांपुंसांत्रिविधंउत्पातंआध्यात्मिकंआधि

शत्रुतोनभयंतेषांदस्युतोवानराजतः ॥ नशस्त्रानलतोयौघात्कदाचित्संभविष्यति ॥ ५ ॥ तस्मान्ममैतन्माहात्म्यंप
ठितव्यंसमाहितैः ॥ श्रोतव्यंचसदाभक्त्यापरंस्वस्त्ययनंमहत् ॥ ६ ॥ उपसर्गानशेषांस्तुमहामारीसमुद्भवान् ॥
तथात्रिविधमुत्पातंमाहात्म्यंशमयेन्मम ॥ ७ ॥ यत्रैतत्पठ्यतेसम्यक्नित्यमायतनेमम ॥ सदानतद्विमोक्ष्यामि
सांनिध्यंतत्रमेस्थितं ॥ ८ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

दैविकमाधिभौतिकं ॥ अध्यात्मिकंशरीरोत्पन्नंरागद्वेषादिकंव्याध्यादिकंच ॥ आधिभौतिकंभूतप्रेतादिकजनितंभयभ्रमादिकं ॥ आधिदैविकंदेवकृतंवज्र
पातादिकंदारिद्र्यादिकंच॥यद्वा॥भूर्भुवःस्वःसम्भवमुत्पातत्रयंशमयेत् ॥ भौमंभूकंपादिकं आंतरिक्षंअनभ्रगर्जनादि । स्वर्लोकजनितमसकृदनेकोडुपत
नं ॥ महामारीतिमृङ्प्राणत्यागेस्त्रियामिक्कृष्यादिभ्यःछांदसोगुणः ॥ यद्वा ॥ औणादिकःसर्वधातुभ्यइन् ॥ स्त्रियांकृदिकारादक्तिनोवाङीप् ॥ महतीम
रीमहामारी ॥ अन्येषामपिदृश्यतइतिपूरुषवद्दीर्घः ॥महामार्याःसमुद्भवाः ॥ यद्वा ॥ मरणंमरःऋदोरप् ॥ मरस्येयंप्रवृत्तिर्मारी ॥यद्वा॥ मारयतिमारःकालः
मारस्यभावःमार्यंभावेष्यञ् ॥ मार्यमेवमारीस्त्रियांषित्वात्ङीष्॥७॥यत्रममायतनेगृहेप्रतिमादिमंदिरेएतत्प्रागुक्तचरितत्रयोपेतंमाहात्म्यंनित्यंप्रतिदिनंसम्य
गर्थतःपदतश्चशुद्धंपठ्यतेभक्तितःपुंभिःतदायतनंसदानविमोक्ष्यामिनत्यक्ष्यामि॥तत्रगृहेचममदेव्याःसांनिध्यंसंनिधानंसमवस्थानंस्थितंस्थितिमद्भूत् ॥ ८

बलिप्रदानेपूजायामग्निकार्येमहोत्सवे चसर्वंएतन्मम चरितंउच्चार्यं अवश्यंपठनीयं॥ ऋहद्धोर्ण्यंतु॥श्राव्यंअवश्यंश्रोतव्यंचओरावश्यकेण्यतु॥यद्वा॥ ण्यंताद्यो
यतु॥श्राव्यंश्रावयितव्यंसर्वंजपनीयं।एकदेशजपेतुछिद्रतास्यात्॥महानवम्यादौछागमेषमहापशुभिर्बलिदानंदेवतोद्देशेनपशुसमर्पणं ॥ ददातेर्ल्युट् ॥ पूजा
पुष्पोपहारदीपादिसमर्पणं॥यद्वा॥अलंकारवस्त्रस्रक्चन्दनवाहनच्छत्रचामरादिभिः॥ कुमारीसुवासिनीसमर्चनंपूजा॥अग्निकार्यंफाल्गुनेमासिअग्निज्वाला
र्चनंदेवीमाहात्म्यरूपमालामन्त्रपुरश्चरणांतेविहितहोमोग्निकार्यं ॥ एतत्त्रयलक्षणोमहोत्सवः ॥यद्वा॥चैत्रेवसंतोत्सवः । वैशाखेवारणपुष्पप्रचायिकोत्सवः॥
ज्येष्ठेजलक्रीडोत्सवः॥आषाढेइन्द्रध्वजोत्थानोत्सवः॥श्रावणेदोलोत्सवः ॥ भाद्रपदेइन्द्रपाणिधनुरर्चनोत्सवः॥ आश्वयुजिशारदोत्सवः ॥ कार्त्तिकेदीपोत्स
वः । मार्गशीर्षेमनूदयोत्सवः । पौषेनिधिपूजोत्सवः ॥ माघेमेरूत्सवः । फाल्गुनेगन्धर्वोत्सवः । एतेषुसंपूर्णंदेवीचरितंपठनीयंइतिभावः ॥ यद्वा ॥ महो

बलिप्रदानेपूजायामग्निकार्येमहोत्सवे ॥ सर्वंममैतच्चरितमुच्चार्यंश्राव्यमेवच ॥ ९ ॥ जानताजानतावापिबलिंपूजां
तथाकृतां ॥ प्रतीच्छिष्याम्यहंप्रीत्यावह्निहोमंतथाकृतं ॥ १० ॥ शरत्कालेमहापूजाक्रियतेयाचवार्षिकी ॥ तस्यां
ममैतन्माहात्म्यंश्रुत्वाभक्तिसमन्वितः ॥ ११ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

त्सवःसर्वश्रुतिपारायणं ॥ यद्वा ॥वदतेःकर्त्तरिक्किप् । वदतीष्टदेवतांइतिउत्देवीप्रणवः ॥ महान्उत्मन्त्रोयत्रसमहोत्सचासौसवश्चेतिमहोत्सवः ॥ मन्त्र
दीक्षाख्योयज्ञःतस्मिन् ॥ यद्वा ॥ उन्दीक्लेदने । उन्दनंउत् । स्त्रियांभावेसम्पदादिभ्यःक्किब्वावक्तव्यःउदःसवोदीक्षायज्ञःउत्सवःसुधोत्सवः सुधोत्स
वोयत्रमन्त्रग्रहेसमहोत्सवःतस्मिन् ॥ ९ ॥ तथातेनप्रकारेणइतिकर्त्तव्यतांगुरूपदिष्टेष्टदेवताराधनसामग्रीभावनीयोपक्रमोपसंहृतिक्रियाक्रमंजानता
अजानतावापिभक्तिमतापुंसाकृतंबलिंबलिप्रदानंतथातेनकृतांपूजांच ॥ तथातेनकृतंवह्नौहोमंतिलमध्वादिहोमद्रव्यप्रक्षेपंचप्रीत्याहंप्रतीच्छिष्यामिस्वी
करिष्यामि ॥ पतच्छ्रितंप्रतीच्छंस्यात् ॥ पतच्छ्रयणंप्रतीच्छा ॥ प्रतीच्छास्त्यस्यप्रतीच्छः कश्चित् ॥ अर्शआदित्वादच् ॥ ततःतद्वदाचरतीत्याचारेक्कि
प् ॥ सनाद्यंतत्वाद्धातुत्वात्प्रतीच्छधातोर्भविष्यतिकालेलृट्स्यप्रत्ययःमिप्इडागमः । अतोलोपः । इण्कोः । आदेशप्रत्यययोःषत्वं ॥ प्रतीक्षिष्यामी
तिपाठेईक्षदर्शनेअनुदात्तेत्त्वनिबंधनमात्मनेपदविधानमनित्यमितिचक्षिङोङित्करणंज्ञापकमित्युक्तत्वात्परस्मैपदं ॥ बलिपूजांइत्येकपदत्वेतु ॥ बलिना
पशुविशसनेनसहकृतापूजाबलिपूजा ॥ बलिरूपावापूजासत्कारःतं ॥ १० ॥ युग्मं ॥ याचप्रसिद्धावार्षिकीमहापूजाशरत्कालेक्रियतेतस्यांविषयेमम

एतन्माहात्म्यंचरित्रत्रयलक्षणंभक्तिसमन्वितःमनुष्यः पठित्वाश्रुत्वाचयथायोगंमत्प्रसादेनसर्वबाधाविनिर्मुक्तःधनधान्यसमन्वितःभविष्यतिसंशयोनात्रक र्तव्यः ॥ वर्षेणनिर्वृत्तावार्षिकीसांवत्सरिकी तेननिर्वृत्तमितिठक् ॥ स्त्रियांङीप् ॥ सर्वाबाधेतिपाठेआसमंताद्बाधाआबाधा ॥११॥ १२॥ एतच्चरित्रत्रयलक्ष णंममममाहात्म्यंभक्तितःश्रुत्वागुरुतोगृहीत्वार्थावबोधपर्यंतमधीत्यचपुमान्युद्धेनिर्भयोजायते ॥ तथाममशुभाःजगदभ्युदयकरीःपृथगुत्पत्तीः ब्रह्माण्या दिमहाशक्तिरूपप्रादुर्भूतीःश्रुत्वाह्व्याकलय्ययुद्धेनिर्भयोजायतेतथाममपराक्रमांश्ववीरकर्माणिचश्रुत्वा ॥ यद्वा ॥ युद्धेषुममपराक्रमांश्चश्रुत्वानिर्भयोजाय तेपुमान्॥ तथाचोत्पत्तयःशुभाइतिपाठेव्यत्ययोबहुलंइतिशसःप्रसंगेजसःप्रयोगःछांदसः ॥ युद्धेष्वितिबहुवचनमन्येष्वपिभयकारणेषुनिर्भयत्वार्थं ॥ युमि श्रणेअदादिः । सम्पदादित्वाद्भावेस्त्रियांक्विप् ॥ यवनंयुत्मिश्रणंपापसम्पर्कःतस्यांयुति ॥ यद्वा ॥ युञ्बन्धनेत्र्यादिःयवनंयुद्बंधनंतस्यांयुति॥ओहाङ् ॥

सर्वबाधाविनिर्मुक्तोधनधान्यसमन्वितः ॥ मनुष्योमत्प्रसादेनभविष्यतिनसंशयः ॥ १२॥ श्रुत्वाममैतन्माहात्म्यं तथोत्पत्तीःपृथक्शुभाः ॥ पराक्रमांश्वयुद्धेषुजायतेनिर्भयःपुमान् ॥ १३ ॥ रिपवःसंक्षयंयांतिकल्याणंचोपपद्यते नन्दतेचकुलंपुंसांमाहात्म्यंममशृण्वतां ॥ १४ ॥शांतिकर्मणिसर्वत्रतथादुःस्वप्नदर्शने ॥ ग्रहपीडासुचोग्रासुमा हात्म्यंशृणुयान्मम ॥ १५ ॥ उपसर्गाःशमंयांतिग्रहपीडाश्चदारुणाः ॥ दुःस्वप्नंचनृभिर्दृष्टंसुस्वप्नमुपजायते ॥१६॥

गतौसम्पदादित्वात्क्विप् ॥ हीनंहाःनिरयादिगतिःतस्यां ॥ इःकामःतत्रविषये ॥ युच्चहाश्चइश्चयुद्धयः । तेषुयुद्धेषु ॥ १३ ॥ भक्तितःममममाहात्म्यंशृण्व तांपुंसांरिपवःशत्रवःसंक्षयंयांतिकल्याणंचमंगलंउपपद्यते ॥ पदगतौदिवादिः ॥ उपसमीपंगच्छति । उपजायतेइतिवापाठः । कुलंगोत्रंचनंदते टुनदिस मृद्धौपरस्मैपदी । कर्त्तरिकर्मव्यतिहारेइत्यात्मनेपदं ॥ यद्वा ॥ ण्यंतात्कर्मकर्त्तरियिगात्मनेपदंच । संततिर्गोत्रजननकुलान्यभिजनान्वयौ ॥ कुलंगृहेच तालंकेभूमिग्राहिणितुत्रिषु ॥ १४ ॥ उत्पातादिसूचितोपद्रवाणांसर्वत्रसर्वस्मिन्शांतिकर्मणितथादुःस्वप्नदर्शनेदुष्टफलस्वप्नदर्शने । उग्रासुअत्यनिष्ट फलासुग्रहकृतासुपीडासुममममाहात्म्यंशृणुयात्पुरुषःततःसर्वबाधोपशांतिर्भवतिसर्वेष्टार्थसिद्धिश्चेतिभावः ॥ १५ ॥ पूर्वोक्तंपुनर्व्यनक्ति ॥ मममाहात्म्यश्र ॥२०३॥ वणादुपसर्गाःबाधाःअतिवृष्ट्यादयःशमंयांति ॥ यद्वा ॥ उपसर्गात्स्वात्वा ... ॥ अजन्यं ... उत्पातउपसर्गःसमंत्रयं ॥ तथाततएवदारु

णाःभयानकाःग्रहपीडाःशन्यादिकृताबाधाशमंशांतिंयांति ॥ नृभिःदृष्टंदुःस्वप्नंसुस्वप्नमुपजायते ॥ दुःस्वप्नसूचितंयद्दुष्टंफलंतत्सुस्वप्नसूचितमिष्टफलं

णाःभयानकाःग्रहपीडाःशन्यादिकृताबाधाशमंशांतिंयांति ॥ नृभिःदृष्टंदुःस्वप्नंसुस्वप्नमुपजायते ॥ दुःस्वप्नसूचितंयद्दुष्टंफलंतत्सुस्वप्नसूचितमिवफलंसं
पद्यतइतिभावः ॥ अतर्कितप्राप्यफलोहिमणिमंत्रौषधदेवताप्रभावः । दुःस्वप्नसुस्वप्नयोर्नियतेपुंल्लिंगत्वेपिबहुव्रीहौफलेन्यपदार्थेविवक्षितेनपुंसकतोपप
त्तिः ॥ अर्द्धर्चादौस्वप्नशब्दोनास्त्येव ॥ अन्यथास्यपुंनपुंसकतोपपद्येत ॥ दुःस्वप्नश्चेतिपाठोवा ॥ १६ ॥ बालानांशिशूनांग्रहाःपीडकाःपूतनादयःश्मशा
नादिवासिनोदृष्टिबंधिगलबंध्यंत्रबन्धिनाभिबन्धिशुक्रबंध्युपस्थबंधिरुधिरशोषिपिशितशोषिमूत्रशोषिलालाशोषिप्रभृतयश्चतैरभिभूतानामाक्रांतानांशांति
कारकंउपशमनकारणंममामाहात्म्यश्रवणाद्युत्तममाश्रयणीयं ॥ किंच ॥ नृणांएककार्यकारिणांकथंचित्परकृतोच्चाटनप्रयोगतःसंघातभेदेप्रसक्तेसतिम
न्माहात्म्यश्रवणमेवोत्तमंमैत्रीकरणंमित्रत्वकरणसाधनं ॥ १७ ॥ दुष्टंवृत्तंचरितंयेषांतेदुर्वृत्ताःतेषामशेषाणांपरंश्रेष्ठंबलहानिकरंबलनाशहेतुःमन्माहात्म्यं॥

बालग्रहाभिभूतानांबालानांशांतिकारकं ॥ संघातभेदेचनृणांमैत्रीकरणमुत्तमं ॥ १७ ॥ दुर्वृत्तानामशेषाणांबलहा
निकरंपरं ॥ रक्षोभूतपिशाचानांपठनादेवनाशनं ॥१८॥ सर्वंममैतन्माहात्म्यंममसंनिधिकारकं ॥ सर्वंकृत्स्नमेतदा
दिमध्यावसानलक्षणं ॥ १९ ॥ पशुपुष्पार्घधूपैश्चगन्धदीपैस्तथोत्तमैः॥विप्राणांभोजनैर्होमैःप्रेक्षणीयैरहर्निशं ॥२०॥

कृत्रोहेतौटः ॥ किंचरक्षसांमायोपजीविनांभूतानांबालग्रहादीनांपिशाचानांपिशिताशनानांतामसानांचपीडकानामदृश्यरूपाणांममाहात्म्यस्यपठनादेव
नाशनंदूरीकरणंभवति ॥१८॥ ममसांनिध्यकारकंनैकट्यकारकं ॥ संनिधिकारकंइतिपाठेपिसंनिधिःसंनिधानं इतिव्याख्याश्रयणात्सएवार्थः॥यद्वा॥ संनि
धिःमहानिधिःमहापद्मादिःतस्यकारकंप्रापकंपठ्यमानंसदितिभावः ॥१९॥ युग्मं ॥ पुंभिरेभिःप्रकारैर्वत्सरेणयाक्रियतेमेमहतीप्रीतिःसास्मिन्सन्माहात्म्येस
कृदेकवारमेवउच्चरितेपठितेश्रुतेवाभक्तिमद्भिःसर्वकामदुघोपार्जितेवस्यात् ॥ पशुभिःचतुष्पाद्भिःछागमेषमहिषमातंगादिभिःद्विपाद्भिर्महापशुभिश्चनरैःपु
ष्पैःसुरभिसंभृतैःअर्घैःपूजांगैर्मधुघृतादिभिःधूपैःकर्पूरागरुमृगमदादिगर्भितैर्बहुरूपादिभिर्नानाकृतिगन्धादिभिः चशब्दात् श्रीवासादिधूपागृह्यंते॥ तैर्गंधैः
गन्धसारघनसाररक्तचन्दनमृगमदकंकोलकालागरुकुंकुमादिभिः दीपैःकर्पूरघृतादिप्रवर्तितैर्माणिक्यमहोभिरुपकल्पितैःसूर्यमहोभिश्चन्द्रमहोभिरुडुमहो
भिःपरमात्मपरज्योतिर्भिश्चोपकल्पितैः । अतएवैवंविधैरुत्तमैःश्रेष्ठतमैः।तथाउत्तमैर्विविधैर्विप्राणांकर्त्तव्यैर्भोजनैःषड्रसोपेतैर्भोज्यैरन्नादिभिरुचितैः ॥ तथा

विविधैर्होमैः । तथाऽहर्निशंदिवानिशंविविधैःप्रेक्षणीयैर्दर्शनीयैर्नृत्यगीतवाद्यैः ॥ तथान्यैश्चविविधैःभोगैःतथादानैर्मत्प्रीत्यर्थैर्विविधैः॥ चशब्दाद्वस्त्रालंकारपूजादिभिःसाधनैःवत्सरेणयामेप्रीतिःसकलकामदुघाभक्तैःक्रियतेसास्मिन्प्राक्प्रपंचितेममामाहात्म्येसकृदेकवारंभक्त्याउच्चरितेपठितेश्रुतेवासाधयितुंसुगमेत्यर्थः॥यद्वा॥सकृत्सहद्वित्रैःपुंभिःपंचषैःसप्ताष्टैरेकद्वित्रिचतुरैरेकतयोच्चरितेश्रुतेवेत्यर्थः ॥ सहार्थेचैकवारेचसदार्थेवाव्ययंसकृत्॥ सकृत्सुचरितेश्रुतेइतिपाठेश्रुतशब्दतःश्रवणप्राधान्यंसुचरितेशोभनेचारिते प्रोक्षणीयैरहर्निशंइतिपाठेतुकश्चिदाह ॥ मन्त्रपूतजलोक्षणसंस्कृतहतच्छागादिपशुबलिरितितन्न॥पशुपुष्पार्घधूपैरितिपशुग्रहणेनपौनरुक्त्यप्रसंगात् ॥ ततइत्थंत्वर्थोत्रवक्तव्यः । उक्षसेचने।प्रत्यहंपंचामृताभिषेकैरविच्छिन्नपीयूषधाराभिषेकैर्वेति॥ २०॥२१॥ ममदेव्यामाहात्म्यस्यश्रुतंश्रवणं कर्तृ पापानिहरति अपनयति नपुंसकेभावेक्तः॥ तद्योगेषष्ठ्येव ॥ यद्वा ॥ मममाहात्म्यंश्रुतंसत्पापानिहरति ॥तथाभज

अन्यैश्चविविधैर्भोगैःप्रदानैर्वत्सरेणया ॥ प्रीतिर्मेक्रियतेसास्मिन्सकृदुच्चरितश्रुते ॥ २१ ॥ श्रुतंहरतिपापानितथारोग्यंप्रयच्छति ॥ रक्षांकरोतिभूतेभ्योजन्मनांकीर्त्तनंमम ॥२२ ॥ युद्धेषुचरितंयन्मेदुष्टदैत्यनिबर्हणम् ॥ तस्मिञ्श्रुतेवैरिकृतंभयंपुंसांनजायते ॥ २३ ॥ युष्माभिःस्तुतयोयाश्चयाश्चब्रह्मर्षिभिःकृताः ॥ ब्रह्मणाचकृतायास्ताःप्रयच्छंतिशुभांगतिं ॥ २४ ॥

तांआरोग्यंप्रयच्छतिदानप्रतिग्रहाभावात्षष्ठ्येव ॥ ममजन्मनांउत्पत्तीनांब्रह्माण्यादिरूपतयाप्रादुर्भावानांकीर्त्तनंकथनंभूतेभ्यःहिंस्रेभ्यःभूतप्रेतपिशाचसिंहव्याघ्रग्रहादिभ्यःभक्तानांरक्षांकरोति॥२२युद्धेषुयद्दुष्टदैत्यबर्हणंमेदेव्याःचरितंशस्त्रप्रयोगलक्षणंसंग्रामकौशलमभूत्तस्मिञ्छ्रुतेसातिश्रुतवतांपुंसांयुद्धेषुततोन्यत्रचवैरिकृतंभयंनजायते। निबर्हयतिनिबर्हणं। नंद्यादित्वाल्युः। दुष्टानांदैत्यानांनिबर्हणं चरित्रं ॥२३॥ सुमेधसामार्कंडेयेनचततःपूर्वैश्चब्रह्मर्षिभिःयाःस्तुतयःकृताः तथापिममतावर्तेमोहगर्तेनिपातिताः महामायाप्रभावेणेत्यादयःताश्चशुभांगतिंप्रयच्छंतिपठ्यमानाःपठ्यकर्तृःपुंभ्यःयाश्चब्रह्मणामधुकैटभभीतेनकृताःस्तुतयःविश्वेश्वरींजगद्धात्रीमित्यादयः । अथचयुष्माभिरेवकृताःस्तुतयःदेव्याययाततमिदंजगदात्मशक्त्येत्यादयः ॥ नमोदेव्यैइत्यादयश्च ॥ देविप्रपन्नार्त्तिहरेप्रसीदेत्यादयश्च । तास्त्रिविधाःस्तुतयः ॥ २४ ॥

एकान्वयमिदंश्लोकचतुष्टयं ॥ अरण्येविपिनेवावर्त्तमानःममदेव्याएतच्चरितंस्मरन्नरःसंकटाद्दुःखघटनान्मुच्येतस्वयमेव । संकटेनाबुसंबाधः कर्मकर्त्तरिस्मु
चेर्लिङ् ॥ तथाप्रांतरेवापिदूरेजनशून्यमार्गे ॥ प्रांतरंदूरशून्योध्वा ॥ तथादावाग्निपरिवारितःसन्नपिवा ॥ तथादस्युभिःतस्करैर्वृतःवेष्टितोवा ॥ तथाशू
न्येनिर्जनप्रदेशेशत्रुभिर्गृहीतोवा ॥तथासिंहेनव्याघ्रेणवानुयातोनुद्रुतः॥तथावनहस्तिभिर्वृतोवाहंतुंअनुयातः॥तथाक्रुद्धेनराज्ञावध्योयंवधार्होयमित्याज्ञप्तः॥
हंतुमाज्ञापितोवा ॥ तथाबन्धगतोपिवा ॥ तथावातेनघूर्णितःव्याकुलितःबाधितोपास्तोवा ॥ महार्णवेसमुद्रेपोतेनौकाविशेषे सांयात्रिकाःपोतवणिजः
कथ्यंते तत्रस्थितौवा पानपात्रेशिशौपोतः ॥ तथाभृशदारुणेत्यर्थंभीषणेसंग्रामेशस्त्रेष्वायुधेषुपतत्सु । सर्वाबाधासु ॥ सर्वाआसमंताद्बाधाःमहाबाधाः
तासु ॥ सर्वबाधास्वितिपाठेसएवार्थोभवत्यदूरविकर्षात् ॥ घोरासुव्रणपीडासुवर्त्तमानोवा ॥ तथावेदनासुतत्तद्दुःखानुभवेषुअभ्यर्दितःवर्तमानःयद्वा ती

अरण्येप्रांतरेवापिदावाग्निपरिवारितः ॥ दस्युभिर्वावृतःशून्येगृहीतोवापिशत्रुभिः ॥ २५ ॥ सिंहव्याघ्रानुयातोवा
वनेवावनहस्तिभिः ॥ राज्ञाक्रुद्धेनचाज्ञप्तोवध्योबन्धगतोपिवा ॥ २६ ॥ आघूर्णितोवावातेनस्थितःपोतेमहार्णवे॥
पतत्सुचापिशस्त्रेषुसंग्रामेभृशदारुणे ॥ २७॥ सर्वाबाधासुघोरासुवेदनाभ्यर्दितोपिवा॥स्मरन्ममैतच्चरितंनरोमुच्ये
तसंकटात् ॥ २८ ॥ ममप्रभावात्सिंहाद्यादस्यवोवैरिणस्तथा ॥ दूरादेवपलायंतेस्मरतश्चरितंमम ॥ २९ ॥ ऋषिरु
वाच॥इत्युक्त्वासाभगवतीचण्डिकाचण्डविक्रमा॥पश्यतामेवदेवानांतत्रैवांतरधीयत॥ ३०॥ व्रवेदनयाऽभ्यर्दितःहिंसितोपिवा

सर्वत्रैतन्ममचरितंस्मरन्नरःसंकटामुच्येतस्वयमेवेतियोजनीयं ॥ इहारण्येप्रांतरेवापीत्यतःश्लोकात्पूर्वंसिंहव्याघ्रानुयातोवेतिपठंतिकेचित् ॥ अतश्चममप्र
भावात्सिंहाद्याइत्युपपन्नंभवति ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७॥ २८ ॥ ममप्रभावात्सामर्थ्यात्सिंहाद्याःतथादस्यवःतस्कराःतथावैरिणश्चशत्रवःचरितंस्म
रतःपुरुषात्सकाशाद्दूरादेवपलायंते ॥२९॥ इत्थंउक्त्वासाभगवतीचंडविक्रमाप्रगल्भवीर्याचंडिकादेवीपश्यतामेवदेवानांतत्रैवपुरोभागएवांतरधीयत । अंत
र्धानमगात् ॥ श्रदंतरोरुपसर्गवद्वृत्तिर्व्याख्येया ॥ अंतःपूर्वाद्धधातेःकर्मकर्त्तरिलिङ् ॥ यद्वा ॥ तान्देवान्त्रायतेइतितत्रापालयंतीसत्येवस्वयमंतरधीय
त ॥ आतोनुपसर्गेकः ॥ यद्वा ॥ तत्रैवदेवशरीरेष्वेवांतरधीयत । स्वयमेवशरीरेष्वेवांतर्न्यलीयतेत्यर्थः ॥ पश्यतांइत्यनादरेषष्ठीतिपक्षेयथाजननीसुतान्व्या

जतोनादृत्यालोकनादन्तर्धत्तेतथेयमपिसर्वजननीदेवदर्शनतोंतरधीयतस्वयमेवेतिभावः ॥ ३० ॥ अथतेदेवाअपिदेव्याविनिहतारयःनाशितशत्रवःअतएव यथापुरापूर्वकालइवनिरातंकाःकृच्छ्रजीवनतोनिर्भयाःयज्ञभागभुजःयज्ञांशान्भुंजानाःसंतःस्वाधिकारान्स्वव्यापारान्चक्रुःकृतवन्तः॥ ३१॥युधिसंग्रामेदे व्यातस्मिञ्जगद्विध्वंसिनित्रैलोक्यभंजिनिमहोग्रेअतुलविक्रमेअनुपमशक्तौदेवरिपौससैन्येशुम्भेमहावीर्येनिशुम्भेचनिहतेसतिशेषाःदैत्याःपातालमाययुः बलिसद्मप्राविशन् ॥ चशब्देनससैन्येइतिविशेषणंलभ्यते पतंत्यस्मिन्नितिपातालं ॥ ३२ ॥ हेभूप एवंउक्तरीत्यासाभगवतीनित्यापिध्रुवाअविनश्वराअ विकारापिसतीपुनःपुनःसंभूयप्रादुर्भावमवाप्यजगतःपरिपालनंकुरुते ॥ उक्तंचप्रागपि ॥ नित्यैवसाजगन्मूर्त्तिरिति ॥ देवानांकार्यसिद्ध्यर्थमितिच॥ ३३॥ सैवदेवीविश्वंप्रसूयतेजनयति ॥ षूञ्प्राणिप्रसवेदिवादिः ॥ तथैवहेतुभूतयाएतद्विश्वंमोह्यते ॥ मुहवैचित्त्येदिवादिः॥ अविवेकेनयोज्यते ॥ ममतासहितंक्रि

तेपिदेव्यानिरातंकाःस्वाधिकारान्यथापुरा ॥ यज्ञभागभुजःसर्वेचक्रुर्विनिहतारयः ॥ ३१ ॥ दैत्याश्चदेव्यानिहते
शुम्भेदेवरिपौयुधि ॥ जगद्विध्वंसकेतस्मिन्महोग्रेतुलविक्रमे॥निशुंभेचमहावीर्येशेषाःपातालमाययुः ॥ ३२॥ एवं
भगवतीदेवीसानित्यापिपुनःपुनः ॥ सम्भूयकुरुतेभूपजगतःपरिपालनं ॥ ३३ ॥ तयैतन्मोह्यतेविश्वंसैवविश्वं
प्रसूयते ॥ सायाचिताचविज्ञानंतुष्टाऋद्धिंप्रयच्छति ॥ ३४ ॥ व्याप्तंतयैतत्सकलंब्रह्मांडंमनुजेश्वर ॥ महाकाल्या
महाकालेमहामारीस्वरूपया ॥ ३५ ॥

यते ॥ सादेवीभक्तैःयाचितासतीविज्ञानं चप्रयच्छति । सैवदेवीतुष्टासतीतपसाजनितसंतोषासतीवृद्धिंचसंपदंचमहतींप्रयच्छतिददाति । तुष्टाऋद्धिंइतितुपाठे असंहितयानिर्देशःकृतः ॥ ऋत्य कइतितुप्रकृतिभावेतस्याकःस्थानेऽह्रस्वत्वेचसतितुष्टऋद्धिंइतिस्यात् ॥ स्वट्वऋश्यइतिवत् ॥ सायाचितार्थविज्ञानंइतिपाठे ॥ अर्थेषुविज्ञानमितिविग्रहः॥ एतत्प्रागप्युक्तं ॥ तन्नात्रविस्मयःकार्योयोगनिद्राजगत्पतेः ॥ महामायाहरेरेषातयेति ॥ ३४ ॥ हेमनुजेश्वरसुरथ ॥ महामारीस्वरूपयातयामहाकाल्या महातामस्यामहादेव्याएतत्सकलंब्रह्मांडंत्रैलोक्यगर्भकंस्थानंव्याप्तं ॥ महाकालेप्रलयसमये ॥ महांश्चासावकालश्चेति महाकालःअनिष्टकालः ॥ यद्वा ॥ महांश्चासौकालश्चमहाकालःकालाग्निरुद्रःतस्मिन्नुपस्थितेमहाकाले ... प्रलयसमये॥ महांश्चासौकालः कालाग्निरुद्रःतस्येयंस्त्रीमहाकालीतया॥मारयतिसं

...महांश्चासौमारश्चमहामारः रुद्रः तस्यस्त्रीमहामारीसास्वरूपंयस्याःसादेवीमहामारीस्वरूपातया ॥ यद्वा ॥ महदुद्भवत्स्वपः ॥ महान्...

हरतिमारःमहांश्चासौमारश्चमहामारःरुद्रःतस्यस्त्रीमहामारीसास्वरूपंयस्याःसादेवीमहामारीस्वरूपातया ॥ यद्वा ॥ महदुद्भवस्तस्य ॥ महानुद्भवस्तस्या
नासमंतान्मारयतिनाशयतिमहामारीमहाप्रलयानलज्वालातस्याइवरूपंयस्याःसातया ॥ मृत्युजिह्वामहामारीजगत्संहारकारिणी ॥ महारात्रिर्महानि
द्रामहाकाल्यतितामसी ॥ सैवकालानलज्वालासैवाविद्यातमःप्रसूः ॥ सैवमोहप्रसूर्मृत्युःसैवसर्वाधिदेवता ॥ ३५ ॥ अजाजन्मरहितासनातनी
नित्यादेवीकालेभूतानांप्रलयसमयेतमोगुणमयीसतीमहामारीतिकथ्यते ॥ तथाकालेउत्पत्तिसमयेसैवभूतानांसर्गसमयेरजःप्रधानास्थितिंकरोति ॥
॥ ३६ ॥ भवकालेदेवीसांनिध्यभवकालेनृणांगृहेसैवलक्ष्मीवृद्धिप्रदा सम्पद्भवप्रदाभवति ॥ प्रेदाङ्गःकः ॥ तथासैवदेवीअभावेदेवीसांनिध्याभावेऽल
क्ष्मीःसम्पदःविनाशायाभवायउपजायते ॥ यत्रलक्ष्मीःतत्रदेव्याःसांनिध्यं ॥ यत्रदेव्याःसांनिध्यंनतत्रसम्पदपिनेत्यन्वयव्यतिरेकौवेदितव्यौ ॥३७॥ नित्यंदे

सैवकालेमहामारीसैवसृष्टिर्भवत्यजा ॥ स्थितिंकरोतिभूतानांसैवकालेसनातनी ॥ ३६ ॥ भवकालेनृणांसैवल
क्ष्मीर्वृद्धिप्रदागृहे ॥ सैवाभावेतथालक्ष्मीर्विनाशायोपजायते ॥ ३७ ॥ स्तुतासंपूजितापुष्पैर्गंधधूपादिभिस्त
था ॥ ददातिवित्तंपुत्रांश्चमतिंधर्मेगतिंशुभाम् ॥ ३८ ॥ ॥ इतिमार्कंडेयपुराणेसा० देवीमाहात्म्येशुंभनिशुंभव
धोनामैकोनवतितमोऽध्यायः ॥ ८९ ॥ ॥छ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ एतत्तेकथितंभूपदेवीमाहात्म्य
मुत्तमं ॥ एवंप्रभावासादेवीययेदंधार्यतेजगत् ॥ १ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

वीसांनिध्यकारणंतत्फलंचोपादिशतिसुमेधाऋषिः ॥ हेनृप सादेवीस्तुतास्तावकैःपदैःसंकीर्तिताचतथापुष्पैःसंपूजिताचतथागन्धैःकर्पूरचन्दनमृगमदादि
भिर्विलिप्तातथाधूपैर्बहुविधैर्धूपिता ॥ तथाआदिग्रहणाद्वस्त्रालंकारतांबूलादिभिरानंदिताभक्तैःप्रणताचसतीअप्रार्थितैवभक्तेभ्यःवित्तंधनंपुत्रांश्चआयुरारोग्य
मैश्वर्यंचशब्दसूचितं ॥ धर्मेमतिंचशुभांगतिंचददाति । यदुक्तंप्राक् ॥ साविद्यापरमामुक्तेर्हेतुभूतासनातनि । संसारबंधहेतुश्चसैवसर्वेश्वरेश्वरी ॥ ३८ ॥
॥इतिमार्कंडेयेराजाधिराजतोमरान्वयश्रीमदुद्धरणात्मजशंतनुचक्रवर्तिविरचितायांदेवीमाहात्म्यटीकायांशुम्भनिशुम्भवधोनामैकोनवतितमोऽध्यायः ८९
॥ ऋषिरुवाच ॥ सुमेधाभगवानृषिःसुरथं राजानमुचितांवाचमूचे हेसुरथ एतदुत्तमंश्रेष्ठतमंसर्वार्थसाधनंतेतुभ्यंकथितं ॥ साचदेवीएवंप्रभावाईदृग्विध

सामर्थ्यावर्त्तते ॥ साका ययादेव्यासर्वजनन्यासर्वपोषिण्यासर्वसंहारिण्याइदंजगद्विश्वंधार्यतेसृज्यतेपाल्यते ॥ प्रत्यवसीयतेच यथाकालं ॥ धृङ्अव स्थानेणिच् ॥ कर्मणियक् ॥ आत्मनेपदंचलटः॥क्रियावाचित्वमाख्यातुमेकोत्रार्थःप्रदर्शितः ॥ प्रयोगतोनुसर्त्तव्याअनेकार्थाहिधातवः ॥ महात्मनोमहा मूर्त्तेर्देव्याभावेकर्मणिब्राह्मणादित्वात्ष्यञिनस्तद्धितेतिटिलोपेमाहात्म्यंइतिसिद्धं ॥ १ ॥ भगवद्विष्णुमाययातयैवचंडिकयैवविद्याज्ञानंक्रियतेउत्पाद्यते । परमात्मज्ञानसाधनंदेव्यैवोपनिषद्रूपेतिभावः ॥ विष्णोर्मायाविष्णुमायाभगवतीविष्णुमाया भगवद्विष्णुमायातया ॥ यद्वा ॥ भगवान्विष्णुः भगवद्विष्णुः तस्यमाययायदुक्तंसाविद्यापरमामुक्तेर्हेतुभूताइति ॥ ऐश्वर्यस्यसमग्रस्यधर्मस्ययशसःश्रियः ॥ ज्ञानवैराग्ययोश्चैवषण्णांभगइतीरणा ॥ हेराजन्तयामोहरू पयादेव्यात्वंविवेकीसन्नपिसंप्रतिमोह्यसेप्राक्मोहितोभूः ॥ भविष्यतिचकालेमोहमेष्यसिच ॥ तथातथैवएषवैश्यश्चसमाधिर्नाममोह्यतेमोहितश्चमोहमे ष्यतिच । तथैवतयैवयुवाभ्यामन्येपिविवेकिनःपुमांसःअधिगतशास्त्राःसंतोप्यपरेचतेभ्यश्चान्येचसर्वेतथैवदेव्यामोह्यंतेमोहिताश्चमोहमेष्यंतिच ॥ यदुक्तं

विद्यातथैवक्रियतेभगवद्विष्णुमायया ॥ तयात्वमेषवैश्यश्चतथैवान्येविवेकिनः ॥ मोह्यंतेमोहिताश्चैवमो
हमेष्यंतिचापरे ॥ २॥ तामुपैहिमहाराजशरणंपरमेश्वरीम् ॥ आराधितासैवनृणांभोगस्वर्गापवर्गदा ॥ ३॥

प्राक् ॥ तथापिममतावर्त्तेमोहगर्त्तेनिपातिताइत्यादि ॥ २ ॥ प्राक्राज्ञाभगवंस्त्वामहंप्रष्टुमिच्छाम्येकंवदस्वतदितियद्रहस्यंपृष्टंहेमहाराजसुरथत्वंतांपरमे श्वरींदेवींशरणंउपेहि ॥ उपइहिआङ्गुणःउपगच्छशरणंव्रज ॥ सैवदेवीभगवत्येवाराधितातपसातोषितासतीनृणांपुंसांभोगस्वर्गापवर्गदाभुविभोगदा ॥ जन्मान्तरेस्वर्गदा ॥ ततःअपवर्गदामोक्षदाभवतियतोज्ञानदा । ततएवमोक्षदा॥ज्ञानादेवतुकैवल्यमितिसिद्धांततः॥संप्रदानाभावाद्रजकस्यवस्त्रंददातीति वत्संबंधेषष्ठ्येव नृणामिति ॥ उपपूर्वइण्गतौ ॥ सेर्ह्यपिच्च । उपइहिइतिस्थिते ॥ एत्येधत्यूठ्सुइतिवृद्धिर्नतद्विधावेचीत्यनुवर्त्तते ॥ ततआङ्गुण एवंबाध काभावात् ॥ आङ्पूर्वत्वेपिआइहिइतिस्थिते ॥ वृद्धिंबाधित्वाओमाङोश्चेतिपररूपत्वेसतिउपेहीत्येवरूपं । उपैहीतिवृद्धिकृतःपाठःछांदसःक्वाचित्कः सर्वेविधयश्छंदसिविकल्पंतेइतिवचनात् ॥ यद्वा ॥ एहीत्येतद्विभक्तिप्रतिरूपकमव्ययंपृषोदरादित्वात्साधुः॥उपएहिउपैहि ॥ महाराज । राजाहःसखिभ्य ष्टच् ॥ नपूजनात् पूजायांस्वतिग्रहणं ॥ अश्नोतेराशुकर्मणिवरट्चेत्याद्यः परमेश्वरी ॥ २ ॥

युग्मं ॥ऋषिरुवाच ॥ मार्कंडेयोभगवान्मुनिःस्वशिष्यंक्रौष्टुकिंमुनिंवाचमुचितामूचे हेक्रौष्टुकिमुनेआकर्णय॥इतिप्रागुक्तप्रकारेणतस्यसुमेधसोब्रह्मर्षेर्वचः
श्रुत्वादेवीमाराधयेतिउपदेशवाक्यमाकर्ण्यसुरथोनामनराधिपःतंसुमेधसंमहाभागंसंशितव्रतंऋषिंप्रणिपत्यप्रणामैराराध्य ॥ पुत्रमित्रकलत्रादावतिममत्वे
नअतिमोहेनशत्रुभिःराज्यापहरणेनचहेतुनानिर्विण्णःदुःखितमानसःसन्सद्यःसपदितपसेजगाम ॥ तथासमाधिर्नामवैश्यश्चतपसेजगाम ॥ भगस्यऐश्वर्या
देरिदंभागंमहद्भागंयस्यमहाभागःतं ॥ संशितंयत्नेनप्रतिपादितंव्रतंयस्ययेनससंशितव्रतःतं ॥ शोतनूकरणे ॥ कर्मणिक्तः ॥ शाछोरन्यतरस्यां । शातेरि
त्वंव्रतेनित्यमितिवक्तव्यं ॥ शंसितव्रतंइतिपाठेशंसतेःकर्मणिक्तः ॥ शंसावासंजातायस्य शंसितंव्रतंशास्त्रोक्तंउपवासादियस्यतं शंसुस्तुतौ ॥ निर्विण्ण
स्योपसंख्यानमितिणत्वं ॥ विद्लृलाभेविदविचारणेवाक्तःनिष्ठानत्वं ॥४ ॥ ५ ॥ अंबायाःजगज्जनन्यादेव्याःसंदर्शनार्थंप्रत्यक्षीकरणाय ॥ नद्याःपुलिनेद्वीपे

॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वासुरथःसनराधिपः ॥ प्रणिपत्यमहाभागंतमृषिंसंशितव्रतं ॥ ४ ॥
निर्विण्णोतिममत्वेनराज्यापहरणेनच ॥ जगामसद्यस्तपसेसचवैश्योमहामुने ॥ ५ ॥ संदर्शनार्थमंबायानदीपुलि
नसंस्थितः ॥ सचवैश्यस्तपस्तेपेदेवीसूक्तंपरंजपन् ॥ ६ ॥ तौतस्मिन्पुलिनेदेव्याःकृत्वामूर्तिंमहीमयीं ॥ अर्हणां
चक्रतुस्तस्याःपुष्पधूपाग्नितर्पणैः ॥ ७ ॥

तटविशेषेवासंस्थितः सैकतेदेशेसम्यगवस्थितःसराजाच
सुरथः सवैश्यश्चसमाधिर्नामपरंश्रेष्ठंसर्वार्थप्रदंकेवलंदेवीसूक्तंवैदिकमृग्विशेषंमंत्रंदेव्यधिदैवतंदेव्यांसुष्ठुशोभनमुक्तंप्रणीतंदेव्यांवाविषयेसूक्तमुपदिष्टमाचा
र्यैरागमीयंदेवीप्रणवमग्निगर्भंवाएतदेववाचरित्रत्रयंजपन्तपःतेपे । केचित्तुवाग्रहणादंबामातामातृकेतिमातृकामंत्ररूपंदेवीसूक्तमाहुः। अपरेतुदेवीसूक्तंपृथ
गस्तिरहस्येतज्जपमित्याहुः । अन्येत्वाहुःश्रुतिस्मृतिपुराणोक्तानिदेवीसूक्तानीति ॥ संस्थाधारेस्थितौमृतौ ॥ तपस्तपःकर्मकस्यैवेतितपःकर्त्ताकर्मवद्भव
ति । उपवासादीनितपांसितापसंतपंतिदुःखयंतिसतापसःत्वगस्थिभूतःस्ववांछितस्वर्गाद्यर्थंतपःतप्यते ॥ तपसंतापेल्लिटितपःतेपेतपोर्जितवानित्यर्थः ॥
अन्यकर्मकत्वेतुउत्तपतिस्वर्णंसुवर्णकारः ॥ ६ ॥ तौद्वौराजासुरथःवैश्यश्चसमाधिःतस्मिन्नद्याःपुलिनेतटविशेषे॥तोयोत्थितंतत्पुलिनं ॥ तत्रदेव्याःमूर्तिंआ
कृतिंमहीमयींमृन्मयींप्रतिमांविधाय ॥ मयड्वैतयोर्भाषायामभक्ष्याच्छादनयोरितिविकारावयवायाःमह्याःमयट् ॥ तस्याःदेव्याःअम्बिकायाःपुष्पधूपाग्नितर्प

णैःपुष्पैःधूपैःअग्निकार्यैर्होमैःतर्पणैश्चविहितैःतैरुचितैःअर्हणांपूजांआराधनंचक्राते ॥ पृथक्पृथक्विदधाते ॥ मूर्त्तिःकाठिन्यकाययोः।पूजानमस्यापचितिःसपर्याचार्हणाःसमाः ॥ पुष्पाणिधूपाःअग्नयःतर्पणानिचतैः ॥ ७ ॥ निर्निश्चयनिषेधयोः ॥ निराहारौहविष्यादिनातावन्निश्रिताशनौ ॥ ततःक्रमशोमूलाशनौ ॥ यतात्मानौविषयेभ्योव्यावर्त्तितमनोनेत्रादिज्ञानेंद्रियौनिर्जितेंद्रियग्रामौ ॥ तावज्जितेंद्रियोनस्यात् विजितान्येंद्रियःपुमान् ॥ नजयेद्रसनंयावज्जितंसर्वंजितेरसे ॥ तन्मनस्कौ ॥ तस्यामेवाध्यातुंमनोययोस्तौ तथोक्तौदेवीध्यानपरौ । समाहितौ ॥ गुरुपदिष्टार्थसावधानौ ॥ निरस्तसंशयौ बहुविघ्नपरिहारपरौ ॥ तौसुरथवैश्यौ ॥ निजगात्रासृगुक्षितं ॥ तपश्चरणकारणकालेपराहिंसापराङ्मुखौईषच्छरीरोद्भवरक्तासिक्तमेवान्नमयंबलिंचददतुः ॥ तुण्डजंबाहुजंवापिरक्तमांसमयंबलिं ॥ भक्त्यावेशान्महाशूरोमहामायार्थमुत्सृजेत् ॥ चशब्दान्निजशरीरजरुधिरचन्दनविलेपनंचदेव्यैददाते ॥ एतेनशरीरंवापातयामिमंत्रंवासाधयामीतिहठयोगःसूचितः ॥ ८ ॥ एवंउक्तप्रकारेणसमाराधयतोःत्रिभिर्वर्षैःयतात्मनोःदेव्यामवहितचेतसोःतयोःक्षत्रियवैश्ययोः

निराहारौयतात्मानौतन्मनस्कौसमाहितौ ॥ ददतुस्तौबलिंचैवनिजगात्रासृगुक्षितं ॥ ८ ॥ एवंसमाराधयतोस्त्रिभिर्वर्षैर्यतात्मनोः ॥ परितुष्टाजगद्धात्रीप्रत्यक्षंप्राहचंडिका ॥ ९ ॥ ॥ देव्युवाच ॥ ॥ यत्प्रार्थ्यतेत्वयाभूपत्वयाचकुलनन्दन ॥ मत्तस्तत्प्राप्यतांसर्वंपरितुष्टाददामितत् ॥ १० ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

परितुष्टा ॥ तत्कृतेनतपसाऽतिप्रीता ॥ जगतांधात्रीचण्डिकादेवीप्रत्यक्षंभूयःप्राहकथयामासप्राहेतिविभक्तिप्रतिरूपकमव्ययं ॥ यतःचण्डिकाजगद्धात्रीततःतयोःतापसयोःप्रत्यक्षीबभूव ॥ अन्यथातत्कृतेनघोरेणतपसाग्निनेवजगंतिदह्येरन्नेवेतिभावः ॥ जगंतिदधातिजगद्धा॥आतोनुपसर्गेकः ॥ अदभक्षणेतृन् तृज्वा अत्री संहर्त्री ॥ यद्वा ॥ ओहाकूत्यागे ॥ अतोपिके जगंतिजहातिजगद्धा ॥ ततोत्रीभोक्त्री ॥ ९ ॥ देव्युवाच । देवीचंडिकाराजानंसुरथंवैश्यंचसमाधिनामानंवाचमूचे यत्प्रार्थ्यतइति हेभूप त्वयायत्प्रार्थ्यते हेकुलनन्दनकुलवर्द्धन वैश्यत्वयायत्प्रार्थ्यतेयाच्यते॥ तत्वसुसर्वंमत्तःदेवीतःसकाशात्प्राप्यतांलभतां ॥ अहंपरितुष्टास्मि ॥ तच्चतच्चतेचतेचददामिच॥ कुलस्यनन्दनःवैश्यःयतोसौकुलात्सकाशाल्लक्ष्मींनगृहीष्यतिमोक्षकामत्वाद्वैराग्यभाक्तादितिभावः ॥ द्वितीयार्द्धेप्रार्थ्यतामितितुक्वचित्पाठःसतुमनस्कः ॥ प्राप्यतामितितुपठ्यता ॥ यद्वा ॥ वैश्यापेक्षयानपौनरुक्त्यं॥ त्वयाचप्रार्थ्यतामिति॥ ॥२०७॥

वदामितत्ददामितेचइतिपाठद्वयंक्वापिदृश्यते ॥१०॥ मार्कंडेयमुनिःस्वशिष्यंवाचमूचे ततःदेवीतः ततःदेव्युक्त्यनन्तरंवा नृपःसुरथःअन्यजन्मनिएतज्ज
न्मापेक्षयाअन्यदग्रिमंभावियज्जन्मतस्मिन्॥ अविभ्रंशिअचलं राज्यं राज्ञोभावःकर्मवाराज्यं वव्रेप्रार्थयामास॥ मन्वन्तरत्वरूपं॥ अथच। अत्रअस्मिन्न
पिजन्मन्यविभ्रंशि ॥ भ्रंशुअधःपतनेणिनिः ॥ नविभ्रंशःअविभ्रंशः तद्युक्तंवा ॥ अत्रैवनिजेनगेरेहतशत्रुबलंनिजंआत्मीयंराज्यमेववव्रे प्रार्थयामास ॥
हतंशत्रुबलंयत्रतथोक्तं ॥ वृञ्वरणेकर्त्तरिलिडात्मनेपदंवव्रे ॥ स्थौल्यसामर्थ्यसैन्येषुबलंनाकाकसीरिणोः ॥ ११ ॥ ततोनन्तरं ॥ प्राज्ञःमोक्षकांक्षित्वाद
तितरांबुद्धिमान् निर्विण्णमानसःसंसारदुःखोद्विग्नचेतस्कः ससमाधिर्नामवैश्योप्यतिविरक्तःसन् ज्ञानंमोक्षबुद्धिंवव्रे ॥ कीदृशं ॥ ममेत्यहमित्येवं
संगविच्युतिकारकं ॥ ममायंपुत्रोहंपिता ममेदंकुलमहंभर्त्ता ममेदंधनमहंस्वामीतस्येत्याद्यध्यासजनितः यःसंगःतस्यविच्युतिःविलयःतस्याःकारकंक

॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ॥ ततोवव्रेनृपोराज्यमविभ्रंश्यन्यजन्मनि ॥ अत्रैवचनिजंराज्यंहतशत्रुबलंबलात् ॥ ११॥
सोपिवैश्यस्ततोज्ञानंवव्रेनिर्विण्णमानसः ॥ ममेत्यहमितिप्राज्ञःसंगविच्युतिकारकं ॥ १२ ॥ ॥ देव्युवाच ॥
स्वल्पैरहोभिर्नृपतेस्वंराज्यंप्राप्स्यतेभवान् ॥ हत्वारिपूनस्खलितंतवतत्रभविष्यति॥ १३॥ मृतश्चभूयःसंप्राप्यज
न्मदेवाद्विवस्वतः ॥ सावर्णिकोनाममनुर्भवान्भुविभविष्यति ॥ १४ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

रणं ॥ ममत्वंनाममोहःसंसृतिःअहंताचसंसृतिःतद्विलयकारकंज्ञानमितिभावः ॥ अतस्मिंस्तद्बुद्धिरध्यासः ॥ तेननिःसंगस्यैवात्मनोममत्वमहंत्वंसर्वदुः
खावहःसंगःसर्वात्मनाभाव्यते ॥ तस्यसंगस्यपरमात्मरूपब्रह्मज्ञानंविच्युतिकारकंभवति ॥ ममताचाहंताचसंगःसंसर्गेपेक्षाबुद्धिःद्वैतज्ञानंभेदनिबन्धनंत
स्यविच्युतिकारकंविच्छेदजनकंमोक्षोपयोगिज्ञानं॥१२॥हेनृपतेहेसुरथ ॥ भवान्स्वल्पैरहोभिःदिवसैःकतिपयैर्वासरैःरिपून्हत्वास्थितवतःअस्खलितंअच
लितंतवराज्यंभविष्यति ॥ तवराज्यं ॥ तच्च तत्रेतिपाठद्वयं ॥ तत्रांतरेराज्यांतरेच ॥ १३ ॥ देव्युवाचाहेभूपभवान्मृतःसन्नपिएतच्छरीरंपरित्यक्तवानपि
भूयःपुनरपिविवस्वतःसूर्याद्देवात्सवर्णायाश्चतत्पत्न्याःजन्मउत्पत्तिंसंप्राप्यसावर्णिकोनाममनुःराजाभुविभविष्यति ॥ सावर्णिरेवसावर्णिकःसंज्ञायांक
न् वर्णेनसहितःसवर्णःततःस्त्रीभ्योढकंबाधित्वाबाह्वादिपाठादिञिसावर्णिःसूर्यतनयोयोमनुःकथ्यतेष्टमः ॥ १४ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

हेवैश्यहेवर्य ॥ यद्वा ॥ हेवैश्येषुवर्यश्रेष्ठ त्वयाअस्मत्तःदेवीतःयःवरःअभिवांछितःअस्तितंवरंसंसिद्ध्यैपरमात्मरूपसंगत्यैप्रयच्छामि ॥ ततश्चवरदानतःत
वज्ञानंभविष्यति ॥ मोक्षधीर्ज्ञानमुच्यते ॥ अस्मत्तइतिपञ्चमीबहुवचनंतस्मिन् ॥ अतश्चैकत्वाभावात् प्रत्ययोत्तरपदयोश्चेति मादेशाभावः ॥ ननुचअस्म
त्तइतिबहुवचनोपक्रमात्प्रयच्छामइतिबहुवचनेनभाव्यं ॥ तत्कथंप्रयच्छामीत्येकवचनंस्यात् ॥ एवंतर्हिअस् मत्तः इतिच्छेदः॥ असुक्षेपणे ॥अस्यतिक्षिप
तिसंसारंनिराकरोति । अस् ॥ क्विपिरूपं वरस्यविशेषणं॥एकत्वात्मादेशः॥अयस्मयादित्वात्भत्वात्पदत्वाभावाद्रुत्वाद्यभावः॥ कश्चित्तु वैश्यवर्यत्वयाम
त्तोवरोयश्चाभिवांछितइतिवापाठः ॥ यद्वा ॥ व्यत्ययोबहुलंइतिएकवचनस्यबहुवचनं ॥ ततश्चास्मत्तइत्येवपाठः ॥ वरणार्होवर्यः ॥ क्वीबिप्रधानंप्रमुखप्रवे
कानुत्तमोत्तमाः ॥ मुख्यवर्यवरेण्याश्चप्रवर्होनवराद्ध्यवत् ॥ १५ ॥ मार्कंडेयःमुनिःस्वशिष्यंवाचमूचिवान् हेक्रोष्टुकिमहर्षे ॥ इतिउक्तप्रकारेणतयोःक्षत्रि

वैश्यवर्यत्वयास्मत्तोवरोयश्चाभिवांछितः॥ तंप्रयच्छामिसंसिद्ध्यैतवज्ञानंभविष्यति ॥ १५ ॥ ॥मार्कंडेयउवाच॥
इतिदत्त्वातयोर्देवीयथाभिलषितंवरं ॥ बभूवांतर्हितासद्योभक्त्यातांभ्यामभिष्टुता ॥ १६ ॥ एवंदेव्यावरंलब्ध्वासु
रथःक्षत्रियर्षभः ॥ सूर्याज्जन्मसमासाद्यसावर्णिर्भवितामनुः ॥ १७ ॥ ॥ इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेसावर्णिकेमन्वं
तरेदेवीमाहात्म्येनवतितमोध्यायः ॥ ९० ॥ ॥छ॥ ॥संपूर्णंदेवीमाहात्म्यम्॥ ॥छ॥

यवैश्ययोःसुरथस्यचसमाधेश्च ॥ तथाभिलषितंअभिवांछितंअनतिक्रम्यअभीष्टंवरंदत्त्वा ॥ भक्त्याताभ्यांलब्धवराभ्यांअभिष्टुतात्वंजगतांस्रष्ट्रीरक्षित्रीसं
हर्त्रीजननीत्यभिष्टुतासंस्तुतासतीसद्यःसादेवीभगवतीचण्डिकासपद्यंतर्हिताबभूव अदृश्याभूत् ॥ १६ ॥ हेक्रोष्टुकिमहर्षेएवंप्रागुक्तप्रकारेणसुरथःक्ष
त्रियर्षभःश्रेष्ठःक्षत्रियःदेव्याःभगवत्याःसकाशाद्वरंलब्ध्वाप्राप्य इहराज्यमनुभूय ततःतनुंत्यक्त्वा सवर्णायांसूर्याद्देवाज्जन्मसमासाद्यसम्प्राप्यसावर्णिर्ना
ममनूराजाभुविभविता ॥ कर्त्तरिभविष्यदनद्यतनेलुट् ॥ भविष्यतीत्यर्थः ॥ मनुरित्ययंसप्तशतिकास्वरूपोमहामालामन्त्रः सर्वेषामधीयतांसर्वकामधुगि
तिसूचयितुमवसानेप्रायोजिभगवताश्रीमार्कंडेयेनेतिसिद्धं ॥ १७॥ संतःसंतुपरप्रयोजनकृतःकल्पद्रुमाभाःसदास्वस्मिन्नेवपथिप्रवर्त्तनपराःसत्कीर्त्तयश्चा
परे ॥ अन्येनिस्पृहणाश्रितश्रुतिपथादीर्व्यंतुभव्याशयाःकोंकतःकलहप्रियाःखलजनाजायंतुजीवंतुते ॥ १ ॥ सत्कृतिबालदिवाकरबिंबंसज्जनमानसराज

सरोजं ॥ संविकसेदभिपश्यदवश्यंनश्यतिदुर्जनवक्तुमुदंततत् ॥ २ ॥ यावद्भूमिमुदित्वरद्युतिमणिश्रेणिस्फुरन्मूर्द्धसु ... फूत्कारप्रयोधिकाननगिरिमातोद्धत
त्तसत्फलं ॥ धत्तेशेषमिवाहिमद्भुतवचास्वस्थीकृताशेषगीस्तावच्छांतनवीतदाजयतु चश्रीचण्डिकादीपिका ॥ ३ ॥ ॥ इतिमार्कंडेयपुराणेश्रीराजाधि
राजतोमरान्वयश्रीमदुद्धरणात्मजशंतनुचक्रवर्तिविरचितायांदेवीमाहात्म्यटीकायांदेवीमाहात्म्यंनामनवतितमोध्यायः ॥ ९०॥ ॥ ॐ ॥
समाप्तेयंशांतनवीटीकासप्तशतिकायाः ॥ ॥ॐ॥ ॥ॐ॥ ॥ॐ॥ ॥ॐ॥

अपरंपुस्तकंवीक्ष्यशोधनीयंसदाबुधैः ॥ हीनाधिकैःस्वरैर्वर्णैरस्माकं दूषणंनहि ॥ १ ॥

॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ सावर्णिकमिदंसम्यक्प्रोक्तंमन्वन्तरंतव ॥ तथैवदेवीमाहात्म्यंमहिषासुरघातनम् ॥ १ ॥ उत्पत्तय
श्चयादेव्यामातृणाञ्चमहाहवे ॥ तथैवसंभवोदेव्याश्चामुण्डायायथाभवः ॥ २ ॥ शिवदूत्याश्चमाहात्म्यंवधःशुंभनिशुंभ
योः॥रक्तबीजवधश्चैवसर्वमेतत्तवोदितम् ॥ ३ ॥ श्रूयतांमुनिशार्दूलसावर्णिकमथापरम् ॥ दत्तपुत्रश्चसावर्णीभावीयोनवमो
मनुः ॥ ४ ॥ कथयामिमनोस्तस्ययेदेवामुनयोनृपाः ॥ पारामरीचिभर्गाश्चसुधर्माणस्तथासुराः ॥ ५ ॥ ऐतेत्रिधाभविष्य
न्तिसर्वेद्वादशकागणाः ॥ तेषामिंद्रोभविष्यस्तुसहस्राक्षोमहाबलः ॥ ६ ॥ साम्प्रतंकार्तिकेयोयोवह्निपुत्रःषडाननः ॥ अद्भु
तोनामशक्रोऽसौभावीतस्यान्तरेमनोः ॥ ७ ॥ मेधातिथिर्वसुःसत्योज्योतिष्मान्द्युतिमांस्तथा सप्तर्षयोऽन्यःसबलस्तथा
न्योहव्यवाहनः ॥ ८ ॥ धृष्टकेतुर्वर्हकेतुःखड्गहस्तोनिरामयः ॥ पृथुश्रवास्तथार्चिष्मान्भूरिद्युम्नोबृहद्भयः ॥ ९ ॥ एतेनृपसु
तास्तस्यदत्तपुत्रस्यवैनृपाः ॥ मनोस्तुदशमस्यान्यच्छृणुमन्वन्तरंद्विज ॥ १० ॥ मन्वन्तरेचदशमेब्रह्मपुत्रस्यधीमतः ॥ सु

पा० १ पंचहस्तो । २ बृहद्रथः

मा० पु० खासीनानिरुद्धाश्चद्विप्रकाराःसुराःस्मृताः ॥ ११ ॥ शतसंख्याहितेदेवाभविष्याभाविनोमनोः ॥ यत्पुत्राणांशतंभावितद्दे अ०
२०९॥ वानांतदाशतम् ॥ १२ ॥ शान्तिरिन्द्रस्तथाभावीसर्वैरिन्द्रगुणैर्युतः ॥ सप्तर्षींस्तान्निबोधत्वंयेभविष्यन्तिवैतदा ॥ १३ ॥ ९१
आपोमूर्तिर्हविष्मांश्चसुकृतीसत्यएवच ॥ नाभागोऽप्रतिमश्चैववासिष्ठश्चैवसप्तमः ॥ १४ ॥ सुक्षेत्रश्चोत्तमौजाश्चभूरिषेण
श्चवीर्य्यवान् ॥ शतानीकोऽथवृषभोत्यनमित्रोजयद्रथः ॥ १५ ॥ भूरिद्युम्नः सुपर्वाचतस्यैतेतनयामनोः ॥ भविष्याधर्मपु
त्रस्यसावर्णस्यान्तरंशृणु ॥ १६ ॥ विहंगमाःकामगाश्चनिर्माणरतयस्तथा ॥ त्रिःप्रकाराभविष्यन्तिएकैकस्त्रिंशकोगणः ॥
॥ १७ ॥ मासर्तुदिवसायेतुनिर्माणपतयस्तुते ॥ विहङ्गमारात्रयोऽथमौहूर्त्ताःकामगागणाः ॥ १८ ॥ इन्द्रोवृषाख्योभवि
तातेषांप्रख्यातविक्रमः ॥ हविष्मांश्चवरिष्ठश्चऋष्टिरन्यस्तथारुणिः ॥ १९ ॥ निश्चरश्चानघश्चैवविष्टिश्चान्योमहामुनिः ॥
सप्तर्षयोऽन्तरेतस्मिन्नग्नितेजाश्चसप्तमः ॥ २० ॥ सर्व्वत्रगः सुशर्म्माचदेवानीकः पुरूद्वहः ॥ हेमधन्वादृढायुश्चभाविन
स्तत्सुतान्नृपाः ॥ २१ ॥ द्वादशेरुद्रपुत्रस्यप्राप्तेमन्वन्तरेमनोः ॥ सावर्णाख्याश्चयेदेवामुनयश्चशृणुष्वतान् ॥ २२ ॥ सुधं
र्माणःसुमनसोहरितोरोहितास्तथा ॥ सुवर्णाश्चसुरास्तत्रपञ्चैतेदशकागणाः ॥ २३ ॥ तेषामिन्द्रस्तुविज्ञेयऋतधामामहा
बलः ॥ सर्वैरिन्द्रगुणैर्युक्ताः सप्तर्षीनपिमेशृणु ॥ २४ ॥ द्युतिस्तपस्वीसुतपास्तपोमूर्तिस्तपोनिधिः ॥ तपोरतिस्तथैवा
न्यः सप्तमस्तुतपोधृतिः ॥ २५ ॥ देववानुपदेवश्चदेवश्रेष्ठोविदूरथः ॥ मित्रवान्मित्रविन्दश्चभाविनस्तत्सुतान्नृपाः ॥ २६ ॥२०९
त्रयोदशस्यपर्य्यायेरौच्याख्यस्यमनोःसुरान् ॥ सप्तर्षींश्चनृपांश्चैवगदतोमेनिशामय ॥ २७ ॥ सुधर्माणःसुरास्तत्रसुक

पा० १ सुकर्माच: ।

र्माणस्तथापरे ॥ सुशर्माणःसुरास्त्वेतेसमस्तामुनिसत्तम ॥ २८ ॥ महाबलोमहावीर्य्यस्तेषामिन्द्रोदिवस्पतिः ॥ भाविन्या
नथसप्तर्षीन्गदतोमेनिशामय ॥ २९ ॥ धृतिमानव्ययश्चैवतत्त्वदर्शीनिरुत्सुकः ॥ निर्मोहःसुतपाश्चान्योनिष्प्रकम्पश्चस
प्तमः ॥ ३० ॥ चित्रसेनोविचित्रश्चनयतिर्निर्भयोदृढः ॥ सुनेत्रः क्षत्रबुद्धिश्चसुव्रतश्चैवतत्सुताः ॥ ३१ ॥ ॥ इतिश्री
मार्कण्डेयपुराणेरौच्यमन्वन्तरेएकनवतितमोऽध्यायः ॥ ९१ ॥

॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ रुचिःप्रजापतिःपूर्वंनिर्ममोनिरहंकृतः ॥ यत्रास्तमितशायीचचचारपृथिवीमिमाम् ॥ १ ॥ अन
ग्निमनिकेतन्तमेकाहारमनाश्रमम् ॥ विमुक्तसङ्गंतंदृष्ट्वाप्रोचुस्तत्पितरोमुनिम् ॥ २ ॥ ॥ पितरऊचुः ॥ ॥ वत्सकस्मात्त्वयापु
ण्योनकृतोदारसंग्रहः ॥ स्वर्गापवर्गहेतुत्वाद्बन्धस्तेनानिशंविना ॥ ३ ॥ गृहीसमस्तदेवानांपितॄणाञ्चतथार्हणाम् ॥ ऋ
षीणामतिथीनाञ्चकुर्व्वंल्लोकानुपाश्नुते ॥ ४ ॥ स्वाहोच्चारणतोदेवान्स्वधोच्चारणतःपितॄन् ॥ विभजत्यन्नदानेनभूताद्या
नतिथीनपि ॥ ५ ॥ सत्वंदेवादृणाद्बन्धंबन्धमस्मदृणादपि ॥ अवाप्नोषिमनुष्यर्षिंभूतेभ्यश्चदिनेदिने ॥ ६ ॥ अनुत्पाद्य
सुतान्देवानसन्तर्प्यपितॄंस्तथा ॥ भूतादींश्चकथंमौढ्यात्सुगतिंगन्तुमिच्छसि ॥ ७ ॥ क्लेशमेवैहिकंपुत्रमन्यामोऽत्रभवेत्त
व ॥ मृतस्यनरकंतद्वत्क्लेशमेवान्यजन्मनि ॥ ८ ॥ रुचिरुवाच ॥ परिग्रहोऽतिदुःखायपापायाधोगतेस्तथा ॥ भवत्यतो
मयापूर्वंनकृतोदारसंग्रहः ॥ ९ ॥ आत्मनःसंयमोयोऽयंक्रियतेक्षनियन्त्रणात् ॥ समुक्तिहेतुर्नभवत्यसावपिपरिग्रहात् ॥
॥ १० ॥ प्रक्षाल्यतेऽनुदिवसंयदात्मानिष्परिग्रहैः ॥ ममत्वपङ्कदिग्धोऽपिचित्ताम्भोभिर्वरंहितत् ॥ ११ ॥ अनेकभव

१ एकाहावसथाश्रयमितिपाठांतरं ।

संभूतकर्मपङ्काङ्कितोबुधैः ॥ आत्मासद्वासनातायैःप्रक्षाल्योनियतेन्द्रियैः ॥ १२ ॥ ॥ पितरऊचुः ॥ ॥ युक्तंप्रक्षालनं
कर्तुमात्मनोनियतेन्द्रियैः ॥ किन्तुलेपायमार्गोऽयंयत्रत्वंपुत्रवर्तसे ॥ १३ ॥ पंचर्णदानैरशुभंनुद्यतेऽनभिसन्धितैः ॥ फलै
स्तथोपभोगैश्चपूर्वकर्मशुभाशुभैः ॥ १४ ॥ एवंनबन्धोभवतिकुर्वतःकारणात्मकः ॥ नचबन्धायतत्कर्मभवत्यनभिसन्धित
म् ॥ १५ ॥ पूर्वकर्मकृतंभोगैःक्षीयतेऽहर्निशंतथा ॥ सुखदुःखात्मकैर्वत्सपुण्यापुण्यात्मकैर्नृणाम् ॥ १६ ॥ एवंप्रक्षाल्य
तेप्राज्ञैरात्माबन्धाच्चरक्ष्यते ॥ नत्वेवमविवेकेनपापपङ्केनलिप्यते ॥ १७ ॥ ॥ रुचिरुवाच ॥ ॥ अविद्यापठ्यतेवे
दैःकर्ममार्गःपितामहाः ॥ तत्कथंकर्मणोमार्गोभवन्तोयोजयन्तिमाम् ॥ १८ ॥ ॥ पितरऊचुः ॥ ॥ अविद्यासत्यमेवै
त्कर्मनैतन्मृषावचः ॥ किन्तुविद्यापरिप्राप्तौहेतुःकर्मनसंशयः ॥ १९ ॥ विहिताकरणात्पुंभिरसद्भिःक्रियतेतुयः ॥ संय
मोमुक्तयेनासौप्रत्युताऽधोगतिप्रदः ॥ २० ॥ प्रक्षालयामीतिभवान्वत्सात्मानन्तुमन्यते ॥ विहिताकरणोद्भूतैःपापैस्त्व
न्तुविलिप्यसे ॥ २१ ॥ अविद्याप्युपकारायविषवज्जायतेनृणाम् ॥ अनुष्ठिताप्युपायेनबन्धायान्यायतोहिसा ॥ २२ ॥
तस्माद्वत्सकुरुष्वत्वंविधिवद्दारसंग्रहम् ॥ माजन्मविफलंतेऽस्तुअसम्प्राप्यतुलौकिकम् ॥ २३ ॥ ॥ रुचिरुवाच ॥ ॥
वृद्धोऽहंसाम्प्रतंकोमेपितरःसम्प्रदास्यति ॥ भार्य्यांतथादरिद्रस्यदुष्करोदारसंग्रहः ॥ २४ ॥ ॥ पितरऊचुः ॥ ॥ अ
स्माकंपतनंवत्सभवतश्चाप्यधोगतिः ॥ नूनंभाविभवित्रीचनाभिनन्दसिनोवचः ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इत्यु
क्त्वापितरस्तस्यपश्यतोमुनिसत्तम ॥ बभूवुःसहसाऽदृश्यादीपावातहताइव ॥ २६ ॥ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेरुच्यु
पाख्यानेद्विनवतितमोऽध्यायः ॥ ९२ ॥

॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ सतेनपितृवाक्येनभृशमुद्विग्नमानसः ॥ कन्याभिलाषीविप्रर्षिःपरिवभ्राममेदिनीम् ॥ १ ॥ क
न्यामलभमानोऽसौपितृवाक्याग्निदीपितः ॥ चिन्तामवापमहतीमतीवोद्विग्नमानसः ॥ २ ॥ किंकरोमिक्वगच्छामिकथ
मेदारसंग्रहः ॥ क्षिप्रंभवेत्पितृणांयोममाभ्युदयकारकः ॥ ३ ॥ इतिचिन्तयतस्तस्यमतिर्जातामहात्मनः ॥ तपसाराध
याम्येनंब्रह्माणंकमलोद्भवम् ॥ ४ ॥ ततोवर्षशतंदिव्यंतपस्तेपेसवेधसम् ॥ दिदृक्षुःसुचिरंकालंपरंनियममास्थितः ॥५॥
ततःस्वंदर्शयामासब्रह्मालोकपितामहः ॥ उवाचतंप्रसन्नोऽस्मीत्युच्यतामभिवाञ्छितम् ॥ ६ ॥ ततोऽसौप्रणिपत्याह
ब्रह्माणंजगतोगतिम् ॥ पितृणांवचनात्तेनयत्कर्तुमभिवाञ्छितम् ॥ ब्रह्माचाहरुचिंविप्रंश्रुत्वातस्याभिवाञ्छितम्॥७॥
॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ प्रजापतिस्त्वंभवितास्रष्टव्याभवताप्रजाः ॥ सृष्ट्वाप्रजाःसुतान्विप्रसमुत्पाद्यक्रियास्तथा ॥ ८ ॥
कृत्वाकृताधिकारस्त्वंततःसिद्धिमवाप्स्यसि ॥ सत्वंयथोक्तंपितृभिःकुरुदारपरिग्रहम् ॥ ९ ॥ कामंचेममभिध्यायक्रिय
तांपितृपूजनम् ॥ तएवतुष्टाःपितरःप्रदास्यन्तितवेप्सितान् ॥ पत्नींसुतांश्चसन्तुष्टाःकिंनदद्युःपितामहाः ॥ १० ॥
॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इत्यृषेर्वचनंश्रुत्वाब्रह्मणोऽव्यक्तजन्मनः ॥ नद्याविविक्तेपुलिनेचकारपितृतर्पणम् ॥ ११ ॥
तुष्टावचपितॄन्विप्रःस्तवैरेभिस्तथादृतः ॥ एकाग्रःप्रयतोभूत्वाभक्तिनम्रात्मकन्धरः ॥ १२ ॥ ॥ रुचिरुवाच ॥ ॥
नमस्येऽहंपितॄन्श्राद्धेयेवसन्त्यधिदेवताः ॥ देवैरपिहितर्प्यन्तेयेचश्राद्धेस्वधोत्तरैः ॥ १३ ॥ नमस्येऽहंपितॄन्स्वर्गेये
तर्प्यन्तेमहर्षिभिः ॥ श्राद्धैर्मनोमयैर्भक्त्याभुक्तिमुक्तिमभीप्सुभिः ॥ १४ ॥ नमस्येऽहंपितॄन्स्वर्गेसिद्धाःसन्तर्पयन्ति
यान् ॥ श्राद्धेषुदिव्यैःसकलैरुपहारैरनुत्तमैः ॥ १५ ॥ नमस्येऽहंपितॄन्भक्त्यायेऽर्च्यन्तेगुह्यकैरपि ॥ तन्मयत्वेनवा

०पु० ञ्छद्भिर्ऋद्धिमात्यन्तिकींपराम् ॥ १६ ॥ नमस्येऽहंपितॄन्मर्त्यैरर्च्यन्तेभुवियेसदा ॥ श्राद्धेषुश्रद्धयाभीष्टलोकप्राप्तिप्रदा अ०
२११॥ यिनः ॥ १७॥ नमस्येऽहंपितॄन्विप्रैरर्च्यन्तेभुवियेसदा॥ वाञ्छिताभीष्टलाभायप्राजापत्यप्रदायिनः ॥ १८॥ नमस्ये ९२
ऽहंपितॄन्येवैतर्प्यन्तेऽरण्यवासिभिः ॥ वन्यैःश्राद्धैर्यताहारैस्तपोनिर्धूतकिल्बिषैः ॥ १९ ॥ नमस्येऽहंपितॄन्विप्रैर्नैष्ठिक
व्रतचारिभिः ॥ येसंयतात्मभिर्नित्यंसंतर्प्यन्तेसमाधिभिः॥ २० ॥ नमस्येऽहंपितॄन्श्राद्धैराजन्यास्तर्पयन्तियान् ॥ क
व्यैरशेषैर्विधिवल्लोकत्रयफलप्रदान् ॥ २१ ॥ नमस्येऽहंपितॄन्वैश्यैरर्च्यन्तेभुवियेसदा ॥ स्वकर्माभिरतैर्नित्यंपुष्पधूपा
न्नवारिभिः ॥ २२॥ नमस्येऽहंपितॄन्श्राद्धैर्येशूद्रैरपिभक्तितः ॥ सन्तर्प्यन्तेजगत्यत्रनाम्नाख्याताःसुकालिनः ॥ २३ ॥
नमस्येऽहंपितॄन्श्राद्धैःपातालेयेमहासुरैः ॥ सन्तर्प्यन्तेस्वधाहारास्त्यक्तदम्भमदैःसदा॥ २४ ॥ नमस्येऽहंपितॄन्श्राद्धै
रर्च्यन्तेयेरसातले ॥भोगैरशेषैर्विधिवन्नागैःकामानभीप्सुभिः ॥ २५॥ नमस्येऽहंपितॄन्श्राद्धैःसर्पैःसन्तर्पितान्सदा ॥
तत्रैवविधिवन्मन्त्रभोगसम्पत्समन्वितैः ॥ २६ ॥ पितॄन्नमस्येनिवसन्तिसाक्षात् येदेवलोकेचतथान्तरिक्षे ॥ महीतले
येचसुरादिपूज्यास्तेमेप्रतीच्छन्तुमयोपनीतम्॥ २७॥ पितॄन्नमस्येपरमात्मभूता येवैविमानेनिवसन्तिमूर्त्ताः ॥ यजन्ति
यानस्तमलैर्मनोभिर्योगीश्वराःक्लेशविमुक्तिहेतून् ॥ २८ ॥ पितॄन्नमस्येदिवियेचमूर्त्ताःस्वधाभुजःकाम्यफलाभिसन्धौ ॥
प्रदानशक्ताःसकलेप्सितानां विमुक्तिदायेऽनभिसंहितेषु ॥ २९ ॥ तृप्यन्तुतेऽस्मिन्पितरःसमस्ता इच्छावतांयेप्रदिशन्ति
कामान्॥ सुरत्वमिन्द्रत्वमतोऽधिकंवा सुतान्पशून्स्वानिबलंगृहाणि ॥ ३० ॥ सोमस्ययेरश्मिषुयेऽर्कबिम्बे शुक्लेविमाने ॥२११

चसदावसन्ति ॥ तृप्यन्तुतेऽस्मिन्पितरोऽन्नतोयैर्गन्धादिनापुष्टिमितोव्रजन्तु ॥ ३१ ॥ येषांहुतेऽग्नौहविषाचतृप्तिर्येभुञ्ज

तेविप्रशरीरसंस्थाः ॥ येपिण्डदानेनमुदंप्रयान्ति तृप्यन्तुतेऽस्मिन्पितरोऽन्नतोयैः ॥ ३२ ॥ येखड्गमांसेनसुरैरभीष्टैः कृ
ष्णैस्तिलैर्दिव्यमनोहरैश्च ॥ कालेनशाकेनमहर्षिवर्यैः संप्रीणितास्तेमुदमत्रयान्तु ॥ ३३ ॥ कव्यान्यशेषाणिचयान्यभी
ष्टान्यतीवतेषाममरार्चितानाम् ॥ तेषांतुसान्निध्यमिहास्तुपुष्पगन्धान्नभोज्येषुमयाकृतेषु ॥ ३४ ॥ दिनेदिनेयेप्रतिगृह्ण
तेऽर्चां मासांतपूज्याभुवियेऽष्टकासु ॥ येवत्सरांतेऽभ्युदयेचपूज्याः प्रयान्तुतेमेपितरोऽत्रतृप्तिम् ॥ ३५ ॥ पूज्याद्विजानां
कुमुदेन्दुभासो येक्षत्रियाणांचनवार्कवर्णाः ॥ तथाविशांयेकनकावदाता नीलीनिभाःशूद्रजनस्ययेच ॥ ३६ ॥ तेऽस्मिन्
समस्ताममपुष्पगंधधूपान्नतोयादिनिवेदनेन ॥ तथाग्निहोमेनचयांतुतृप्तिं सदापितृभ्यःप्रणतोऽस्मितेभ्यः ॥ ३७ ॥ येदेव
पूर्वाण्यतितृप्तिहेतोरश्नन्तिकव्यानिशुभाहुतानि ॥ तृप्ताश्चयेभूतिसृजोभवंति तृप्यन्तुतेऽस्मिन्प्रणतोऽस्मितेभ्यः ॥ ३८ ॥
रक्षांसिभूतान्यसुरांस्तथोग्रान् निर्नाशयन्तस्त्वशिवंप्रजानाम् ॥ आद्याःसुराणाममरेशपूज्यास्तृप्यंतुतेऽस्मिन्प्रणतोऽस्मि
तेभ्यः ॥ ३९ ॥ अग्निष्वात्ताबर्हिषदआज्यपाःसोपमास्तथा ॥ व्रजंतुतृप्तिंश्राद्धेऽस्मिन्पितरस्तर्पितामया ॥ ४० ॥ अग्नि
ष्वात्ताःपितृगणाःप्राचींरक्षन्तुमेदिशम् ॥ तथाबर्हिषदःपान्तुयाम्यांयेपितरःस्मृताः ॥ ४१ ॥ प्रतीचीमाज्यपास्तद्वदुदीची
मपिसोमपाः ॥ रक्षोभूतपिशाचेभ्यस्तथैवासुरदोषतः ॥ ४२ ॥ सर्वतश्चाधिपस्तेषांयमोरक्षांकरोतुमे ॥ विश्वोविश्वभुगा
राध्योधर्म्मोधन्यःशुभाननः ॥ ४३ ॥ भूतिदोभूतिकृद्भूतिःपितृणांयेगणानव ॥ कल्याणःकल्यतांकर्त्ताकल्यःकल्यतराश्र
यः ॥ ४४ ॥ कल्यताहेतुरनघःषडिमेतेगणाःस्मृताः ॥ वरोवरेण्योवरदःपुष्टिदस्तुष्टिदस्तथा ॥ ४५ ॥ विश्वपातातथाधा
तासप्तैवैतेतथागणाः ॥ महान्महात्मामहितोमहिमावान्महाबलः ॥ ४६ ॥ गणाःपञ्चतथैवैतेपितृणांपापनाशनाः ॥ सु

खदोधनदश्चान्योधर्मदोऽन्यश्चभूतिदः ॥ ४७ ॥ पितॄणांकथ्यतेचैतत्तथागणचतुष्टयम् ॥ एकत्रिंशत्पितृगणायैर्व्याप्तम
खिलंजगत् ॥ तेमेऽनुतृप्तास्तुष्यंतुयच्छन्तुचसदाहितम् ॥ ४८ ॥ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेरौच्यमन्वतरेरुच्युपाख्या
नेपितृस्तवनंनामत्रिनवतितमोऽध्यायः ॥ ९३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ एवंतुस्तुवतस्तस्यतेजसोराशिरुच्छ्रितः ॥ प्रादुर्बभूवसहसागगनव्याप्तिकारकः ॥ १ ॥ तद्
दृष्ट्वासुमहत्तेजःसमासाद्यस्थितंजगत् ॥ जानुभ्यामवनिंगत्वारुचिःस्तोत्रमिदंजगौ ॥ २ ॥ ॥ रुचिरुवाच ॥ ॥ अमू
र्त्तानांचमूर्त्तानांपितॄणांदीप्ततेजसाम् ॥ नमस्यामिसदातेषांध्यानिनांदिव्यचक्षुषाम् ॥ ३ ॥ इन्द्रादीनांचनेतारोदक्षमारी
चयोस्तथा ॥ सप्तर्षीणांतथान्येषांतान्नमस्यामिकामदान् ॥ ४ ॥ मन्वादीनांमुनीन्द्राणांसूर्य्यांचन्द्रमसोस्तथा ॥ तान्नम
स्याम्यहंसर्व्वान्पितरश्चार्णवेषुये ॥५ ॥ नक्षत्राणांग्रहाणांचवाय्वग्न्योर्नभसस्तथा ॥ द्यावापृथिव्योश्चतथानमस्यामिकृ
तांजलिः ॥ ६ ॥ देवर्षीणांग्रहाणांचसर्व्वलोकनमस्कृतान् ॥ अक्षय्यस्यसदादातॄन्नमस्येऽहंकृतांजलिः ॥ ७ ॥ प्रजाप
तेःकश्यपायसोमायवरुणायच ॥ योगेश्वरेभ्यश्चसदानमस्यामिकृतांजलिः ॥ ८ ॥ नमोगणेभ्यःसप्तभ्यस्तथालोकेषुसप्त
सु ॥ स्वयंभुवेनमस्यामिब्रह्मणेयोगचक्षुषे ॥ ९ ॥ सोमाधारान्पितृगणान्योगमूर्त्तिधरांस्तथा ॥ नमस्यामितथासोमंपि
तरंजगतामहम् ॥ १० ॥ अग्निरूपांस्तथैवान्यान्नमस्यामिपितॄनहम् ॥ अग्नीषोममयंविश्वंयतएतदशेषतः ॥ ११ ॥ येतु
तेजसियेचैतेसोमसूर्य्याग्निमूर्त्तयः ॥ जगत्स्वरूपिणश्चैवतथाब्रह्मस्वरूपिणः ॥ १२ ॥ तेभ्योऽखिलेभ्योयोगिभ्यःपितृ
भ्योयतमानसः ॥ नमोनमोनमस्तेमेप्रसीदंतुस्वधाभुजः ॥ १३ ॥ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ एवंस्तुतास्ततस्तेनते

जसामुनिसत्तम ॥ निश्चक्रमुस्तेपितरोभासयन्तोदिशोदश ॥ १४ ॥ निवेदितंचयत्तेनपुष्पगन्धानुलेपनम् ॥ तद्भूपितानथ
सतानूददृशेपुरतःस्थितान् ॥ १५ ॥ प्रणिपत्यपुनर्भक्त्यापुनरेवकृतांजलिः ॥ नमस्तुभ्यंनमस्तुभ्यमित्याहपृथगादृतः ॥
॥ १६ ॥ ततःप्रसन्नाःपितरस्तमूचुर्मुनिसत्तमम् ॥ वरंवृणीष्वेतिसतानुवाचानतकंधरः ॥ १७ ॥ ॥ रुचिरुवाच ॥ ॥ सा
म्प्रतंसर्गकर्तृत्वमादिष्टंब्रह्मणामम ॥ सोऽहंपुत्रीमभीप्सामिधन्यांदिव्यांप्रजावतीम् ॥ १८ ॥ ॥ पितर ऊचुः ॥ ॥ अ
त्रैवसद्यःपत्नीतेभवत्वतिमनोरमा ॥ तस्यांचपुत्रोभविताभवतोमनुरुत्तमः ॥ १९ ॥ मन्वन्तराधिपोधीमांस्त्वन्नाम्नैवोपल
क्षितः ॥ रुचेरौच्यइतिख्यातिंयोयास्यतिजगत्त्रये ॥ २० ॥ तस्यापिबहवःपुत्रामहाबलपराक्रमाः ॥ भविष्यन्तिमहात्मानः
पृथिवीपरिपालकाः ॥ २१ ॥ त्वंचप्रजापतिर्भूत्वाप्रजाःसृष्ट्वाचतुर्विधाः ॥ क्षीणाधिकारोधर्मज्ञततःसिद्धिमवाप्स्यसि ॥
॥ २२ ॥ स्तोत्रेणानेनचनरोयोऽस्मांस्तोष्यतिभक्तितः ॥ तस्यतुष्टावयंभोगानात्मज्ञानंतथोत्तमम् ॥ २३ ॥ शरीरारोग्य
मर्थंचपुत्रपौत्रादिकन्तथा ॥ प्रदास्यामोनसंदेहोयच्चान्यदभिवांछितम् ॥ २४ ॥ तस्मात्पुण्यफलंलोकेवांछद्भिःसततंनरैः ॥
पितॄणांचाक्षयांतृप्तिंस्तव्यास्तोत्रेणमानवैः ॥ २५ ॥ वांछद्भिःसततंस्तव्याःस्तोत्रेणानेनवैयतः ॥ श्राद्धेचयइमंभक्त्याअस्म
त्प्रीतिकरंस्तवम् ॥ २६ ॥ पठिष्यंतिद्विजाग्र्याणांभुंजतांपुरतःस्थितः ॥ स्तोत्रश्रवणसंप्रीत्यासन्निधानेपरेकृते ॥ २७ ॥
अस्माकमक्षयंश्राद्धंतद्भविष्यत्यसंशयम् ॥ यद्यप्यश्रोत्रियंश्राद्धंयद्यप्युपहतंभवेत् ॥ २८ ॥ अन्यायोपात्तवित्तेनयदिवाकृ
तमन्यथा ॥ अश्राद्धार्हैरुपहतैरुपहारैस्तथाकृतम् ॥ २९ ॥ अकालेऽप्यथवाऽदेशेविधिहीनमथापिवा ॥ अश्रद्धयावापुरुषै
र्दम्भमाश्रित्यवाकृतम् ॥ ३० ॥ अस्माकंतृप्तयेश्राद्धंतथाप्येतदुदीरणात् ॥ यत्रैतत्पठ्यतेश्राद्धेस्तोत्रमस्मत्सुखावहम्

॥ ३१ ॥ अस्माकंजायतेतृप्तिस्तत्रद्वादशवार्षिकी ॥ हेमंतेद्वादशाब्दानितृप्तिमेतत्प्रयच्छति ॥ ३२॥ शिशिरेद्विगुणाब्दां
श्वतृप्तिंस्तोत्रमिदंशुभम् ॥ वसंतेषोडशसमास्तृप्तयेश्राद्धकर्मणि ॥३३॥ग्रीष्मेचषोडशैवैतत्पठितंतृप्तिकारकम् ॥विकलेऽपि
कृतेश्राद्धेस्तोत्रेणानेनसाधिते ॥३४॥ वर्षासुतृप्तिरस्माकमक्षयाजायतेरुचे ॥शरत्कालेऽपिपठितंश्राद्धकालेप्रयच्छति॥३५
अस्माकमेतत्पुरुषैस्तृप्तिंपंचदशाब्दिकीम् यस्मिन्गृहेचलिखितमेतत्तिष्ठतिनित्यदा ॥ ३६ ॥ सन्निधानंकृतेश्राद्धे
तत्रास्माकंभविष्यति ॥ तस्मादेतत्त्वयाश्राद्धेविप्राणांभुंजतांपुरः ॥ ३७ ॥ श्रावणीयंमहाभागअस्माकंपुष्टिहेतुकम् ॥
इत्युक्त्वापितरस्तस्यस्वर्गंतामुनिसत्तम ॥ ३८ ॥ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेरौच्येमन्वन्तरेपितृवरप्रदानंनामचतुर्नव
तितमोध्यायः ॥ ९४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततस्तस्मान्नदीमध्यात्समुत्तस्थौमनोरमा ॥ प्रम्लोचानामतन्वङ्गीतत्समीपेवराप्सराः ॥ १ ॥
साचोवाचमहात्मानंरुचिंसुमधुराक्षरम् ॥ प्रश्रयावनतासुभ्रूःप्रम्लोचावैवराप्सराः ॥ २ ॥ अतीवरूपिणीकन्यामत्सुता
तपतांवर ॥ जातावरुणपुत्रेणपुष्करेणमहात्मना ॥ ३ ॥ तांगृहाणमयादत्तांभार्य्यार्थेवरवर्णिनीम् ॥ मनुर्महामतिस्तस्यां
समुत्पत्स्यतितेसुतः ॥ ४ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ तथेतितेनसाऽप्युक्तातस्मात्तोयाद्वपुष्पतीम् ॥ उज्जहारततःक
न्यांमालिनींनामनामतः ॥ ५ ॥ नद्याश्चपुलिनेतस्मिन्सरुचिर्मुनिसत्तमः ॥ जग्राहपाणिंविधिवत्समानाय्यमहामुनीन् ॥
॥ ६ ॥ तस्यांतस्यसुतोजज्ञेमहावीर्य्योमहामतिः ॥ रौच्योऽभवत्पितुर्नाम्नाख्यातोऽत्रवसुधातले ॥ ७॥ तस्यमन्वन्तरेदे ॥२१३॥
वास्तथासप्तर्षयश्चये ॥ तनयाश्चनृपाश्चैवतसम्यक्कथितास्तव ॥ ८ ॥ धर्मवृद्धिस्तथारोग्यंधनधान्यसुतोद्भवः ॥ नृणांभ

वत्यसन्दिग्धमस्मिन्मन्वंतरेश्रुते ॥ ९ ॥ पितॄस्तवंतथाश्रुत्वापितॄणांचतथागणान् ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतितत्प्रसादा
न्महामुने ॥ १० ॥ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेमालिनीपरिणयोनामपंचनवतितमोऽध्यायः॥९५॥रौच्यमन्वन्तरंसमाप्तं ॥
मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततःपरंतुभौत्यस्यसमुत्पत्तिंनिशामय ॥ देवानृषींस्तथापुत्रांस्तथैववसुधाधिपान् ॥ १ ॥ बभू
वाङ्गिरसःशिष्योभूतिर्नाम्नातिकोपनः ॥ चण्डशापप्रदोऽल्पेऽर्थेमुनिरागस्यसौम्यवाक् ॥ २ ॥ तस्याश्रमेमातरिश्वान
ववावतिनिष्ठुरम् ॥ नातितापंरविश्चक्रेपर्जन्योनातिकर्दमम् ॥ ३ ॥ नातिशीतंचशीतांशुःपरिपूर्णोऽपिरश्मिभिः ॥ चका
रभीत्यावैतस्यकोपनस्यातितेजसः ॥ ४ ॥ ऋतवश्चक्रमंत्यक्त्वावृक्षेष्वाश्रमजन्मसु ॥ तस्यपुष्पफलंचक्रुराज्ञयासार्व
कालिकम् ॥ ५ ॥ ऊहुरापश्चछन्देनतस्याश्रमसमीपगाः ॥ कमण्डलुगताश्चैवतस्यभीतामहात्मनः ॥ ६ ॥ नातिक्लेश
सहोविप्रःसोऽभवत्कोपनोभृशम् ॥ अपुत्रश्चमहाभागःसतपस्यकरोन्मनः ॥ ७ ॥ पुत्रकामोयताहारःशीतवातानलाह
तः ॥ तपस्यामिविचिन्त्येतितपस्येवमनोदधे ॥ ८ ॥ तस्येन्दुर्नातिशीतायनातितापायभास्करः ॥ अभवन्मातरिश्वा
चववौनातिमहामुने ॥ ९ ॥ आपीड्यमानोद्वन्द्वैश्चसभूतिर्मुनिसत्तमः ॥ अनवाप्याभिलाषंतंतपसःसन्यवर्त्तत ॥ १० ॥
तस्यभ्रातासुवर्चाऽभूद्यज्ञेतेनाभिमन्त्रितः ॥ यियासुःशान्तिनामानंशिष्यमाहमहामतिम् ॥ ११ ॥ प्रशान्तमक्षप्रतिमं
विनीतंगुरुकर्मणि ॥ सदोद्युक्तंशुभाचारमुदारंमुनिसत्तमम् ॥ १२ ॥ ॥ भूतिरुवाच ॥ ॥ अहंयज्ञंगमिष्यामिभ्रातुः
शान्तेसुवर्चसः ॥ तेनाहूतस्त्वयाचेहयत्कर्त्तव्यंश्रृणुष्वतत् ॥ १३ ॥ अतिजागरणंवह्नेस्त्वयाकार्य्यंममाश्रमे ॥ तथातथा
प्रयत्नेनयथाग्निर्नशमंव्रजेत् ॥ १४ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इत्याज्ञाप्यतथेत्युक्तोगुरुःशिष्येणशान्तिना ॥

जगामयज्ञंतंभ्रातुराहूतःसयवीयसा ॥ १५ ॥ सचशान्तिर्वनाद्यावत्समित्पुष्पफलादिकम् ॥ उपानयतिभृत्यर्थं
गुरोस्तस्यमहात्मनः ॥ १६ ॥ अन्यच्चकुरुतेकर्मगुरुभक्तिवशानुगः ॥ प्रशान्तस्तावदनलोयोऽसौभूतिपरिग्रहः ॥
॥ १७ ॥ तंदृष्ट्वासौऽनलंशान्तंशान्तिरत्यन्तदुःखितः ॥ भीतश्चभूतेर्बहुधाचिन्तामापमहामतिः ॥ १८ ॥ किंकरो
मिकथंवात्रभवितागमनंगुरोः ॥ मयाद्यप्रतिपत्तव्यंकिंकृतेसुकृतंभवेत् ॥ १९ ॥ प्रशान्ताग्निमिमंधिष्ण्यंयदिपश्यतिमेगु
रुः ॥ ततोमांविषमेत्वद्यव्यसनेसन्नियोक्ष्यति ॥ २० ॥ यद्यन्यमग्निमत्राहमग्निस्थानेकरोमि तत् ॥ सर्वंप्रत्यक्षदृग्भस्म
सोऽवश्यंमांकरिष्यति ॥ २१ ॥ सोऽहंपापोगुरोस्तस्यनिमित्तंकोपशापयोः ॥ तथात्मानंनशोचामियथापापंकृतंगुरोः
॥ २२ ॥ दृष्ट्वाप्रशान्तमनलंनूनंशप्स्यतिमांगुरुः ॥ यथावापावकःक्रुद्धस्तथावीर्य्योंहिसद्द्विजः ॥ २३ ॥ यस्यप्रभावाद्दि
भ्यन्तोदेवास्तिष्ठन्तिशासने ॥ कृतागसंसमांयुक्त्याकयानाधर्षयिष्यति ॥ २४ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ बहुधैवंविचि
न्त्यासौभीतस्तस्यसदागुरोः ॥ ययौमतिमतांश्रेष्ठःशरणंजातवेदसम् ॥ २५ ॥ सचकारतदास्तोत्रंसमच्चैर्यंतमानसः ॥ स
चैकचित्तोमेदिन्यांन्यस्तजानुःकृताञ्जलिः ॥ २६ ॥ शान्तिरुवाच ॥ ॥ ओंनमःसर्वभूतानांसाधनायमहात्मने ॥ एक
द्विपञ्चधिष्ण्यायराजसूयेषडात्मने ॥ २७ ॥ नमःसमस्तदेवानांवृत्तिदायसुवर्चसे ॥ शुक्ररूपायजगतामशेषाणांस्थितिप्र
दः ॥ २८ ॥ त्वंमुखंसर्वदेवानांत्वयात्तंभगवन्हविः ॥ प्रीणयस्यखिलान्देवांस्त्वत्प्राणाःसर्वदेवताः ॥ २९ ॥ हुतहवि
स्त्वय्यनलमेघत्वमुपगच्छति ॥ ततश्चजलरूपेणपरिणाममुपैतियत् ॥ ३० ॥ तेनाखिलौषधीजन्मभवत्यनिलसारथे ॥
औषधीभिरशेषाभिःसुखंजीवन्तिजन्तवः ॥ ३१ ॥ वितन्वतेनरायज्ञांस्त्वत्सृष्टास्वोषधीषु च ॥ यज्ञैर्देवास्तथादैत्यास्त

द्वद्रक्षांसिपावक ॥ ३२ ॥ आप्याय्यन्तेचतेयज्ञास्त्वदाधाराहुताशन ॥ अतःसर्वस्ययोनिस्त्वंवह्नेसर्वमयस्तथा ॥ ३३ ॥
देवतादानवायक्षादैत्यागन्धर्वराक्षसाः ॥ मानुषाःपशवोवृक्षामृगपक्षिसरीसृपाः ॥ ३४ ॥ अप्याय्यन्तेत्वयासर्वेसंवर्ध्य
न्तेचपावक ॥ त्वत्तएवोद्भवंयान्तित्वय्यन्तेचतथालयम् ॥ ३५ ॥ अपःसृजसिदेवत्वंत्वमत्सिपुनरेवताः ॥ पच्यमानास्त्व
याताश्चप्राणिनांपुष्टिकारणम् ॥ ३६ ॥ देवेषुतेजोरूपेणकान्त्यासिद्धेष्ववस्थितः ॥ विषरूपेण नागेषुवायुरूपःपतत्रिषु
॥ ३७ ॥ मनुजेषुभवान्क्रोधोमोहःपक्षिमृगादिषु ॥ अवष्टम्भोऽसितरुषुकाठिन्यंत्वंमहींप्रति ॥ ३८ ॥ जलेद्रवस्त्वंभगवान्जव
रूपीतथाऽनिले ॥ व्यापित्वेनतथैवाग्नेनभसित्वंव्यवस्थितः ॥ ३९ ॥ त्वमग्नेसर्वभूतानामन्तश्चरसिपालयन् ॥ त्वामेकमाहुः
कवयस्त्वामाहुस्त्रिविधंपुनः ॥ ४० ॥ त्वामष्टधाकल्पयित्वायज्ञवाहमकल्पयन् ॥ त्वयासृष्टमिदंविश्वंवदन्तिपरमर्षयः ॥ ४१ ॥
त्वामृतेहिजगत्सर्वंसद्योनश्येद्धुताशन ॥ तुभ्यंकृत्वाद्विजःपूजांस्वकर्मविहितांगतिम् ॥ ४२ ॥ प्रयातिहव्यकव्याद्यैःस्वधा
स्वाहाभ्युदीरणात् ॥ परिणामात्मवीर्य्याणिप्राणिनाममरार्चित ॥ ४३ ॥ दहन्तिसर्वभूतानिततोनिष्क्रम्यहेतयः ॥ जात
वेदस्त्वयैवेदंविश्वंसृष्टंमहाद्युते ॥ ४४ ॥ तवैववैदिकंकर्मसर्वभूतात्मकंजगत् ॥ नमस्तेऽनलपिङ्गाक्षनमस्तेऽस्तुहुताश
न ॥ ४५ ॥ पावकाद्यनमस्तेऽस्तुनमस्तेहव्यवाहन ॥ त्वमेवसर्वभूतानांपावनाद्विश्वपावनः ॥ त्वमेवभुक्तपीतानांपाचनाद्वि
श्वपावकः ॥ ४६ ॥ सस्यानांपाककर्त्तात्वंपोष्टात्वंजगतस्तथा ॥ त्वमेवमेघस्त्वंवायुस्त्वंबीजंसस्यहेतुकम् ॥ ४७ ॥ पो
षायसर्वभूतानांभूतभव्यभवोह्यसि ॥ त्वंज्योतिःसर्वभूतेषुत्वमादित्योविभावसुः ॥ ४८ ॥ त्वमहस्त्वंतथारात्रिरुभेसन्ध्ये
तथाभवान् ॥ हिरण्यरेतास्त्वंवह्नेहिरण्योद्भवकारणम् ॥ ४९ ॥ हिरण्यगर्भश्चभवान्हिरण्यसदृशप्रभः ॥ त्वंमुहूर्त्तंक्षणश्चत्वं

ा०पु० त्वंत्रुटिस्त्वंतथालवः ॥ ५० ॥ कलाकाष्ठानिमेषादिरूपेणासिजगत्प्रभो ॥ त्वमेतदखिलंकालःपरिणामात्मकोभवान् ॥ अ०
२१५॥ ॥ ५१ ॥ याजिह्वाभवतःकालीकालनिष्ठाकरीप्रभो ॥ तयानःपाहिपापेभ्यऐहिकाच्चमहाभयात् ॥ ५२ ॥ करालीनामया ९६
जिह्वामहाप्रलयकारणम् ॥ तयानःपाहिपापेभ्यऐहिकाच्चमहाभयात् ॥ ५३ ॥ मनोजवाचयाजिह्वालघिमागुणलक्षणा ॥
तयानःपाहिपापेभ्यऐहिकाच्चमहाभयात् ॥ ५४ ॥ करोतिकामंभूतेभ्योयातेजिह्वासुलोहिता ॥ तयानःपाहिपापेभ्यःऐहि
काच्चमहाभयात् ॥ ५५ ॥ सधूम्रवर्णायाजिह्वाप्राणिनांरोगदायिका ॥ तयानःपाहिपापेभ्यऐहिकाच्चमहाभयात् ॥ ५६ ॥
स्फुलिङ्गिनीचयाजिह्वायतःसकलपुद्गला ॥ तयानःपाहिपापेभ्यऐहिकाच्चमहाभयात् ॥ ५७ ॥ यातेविश्वसृजाजिह्वाप्रा
णिनांशर्मदायिनी ॥ तयानःपाहिपापेभ्यऐहिकाच्चमहाभयात् ॥ ५८ ॥ पिङ्गाक्षलोहितग्रीवकृष्णवर्त्मन्हुताशन ॥ त्रा
हिमांसर्वदोषेभ्यःसंसारादुद्धरेहमाम् ॥ ५९ ॥ प्रसीदवह्नेसप्तार्चिःकृशानोहव्यवाहन ॥ अग्निपावकशुक्रादिनामाष्टभि
रुदीरितः ॥ ६० ॥ अग्नेऽग्रेसर्वभूतानांसमुत्पत्तिर्विभावसो ॥ प्रसीदहव्यवाहाख्यअभिष्टुतमयाव्यय ॥ ६१ ॥ त्वमक्ष
योवह्निरचिन्त्यरूपःसमृद्धिमान्दुष्प्रसहोऽतितीव्रः ॥ तवाव्ययंभीममशेषलोकसवर्धकंहन्त्यथवातिवीर्य्यम् ॥ ६२ ॥
त्वमुत्तमंतत्त्वमशेषसत्त्वहृत्पुंडरीकस्थमनन्तमीड्यम् ॥ त्वयाततंविश्वमिदंचराचरंहुताशनैकोबहुधात्वमत्र ॥ ६३ ॥
त्वमक्षयःसगिरिवनावसुन्धरानभःससोमार्कमहर्दिवाखिलम् ॥ महोदधेर्जठरगतश्चवाडवोभवान्विभुःपिबतिपयांसिपा
वक ॥ ६४ ॥ हुताशनस्त्वमितिसदाभिपूज्यसेमहाक्रतौनियमपरैर्महर्षिभिः ॥ अभिष्टुतःपिबसिचसोममध्वरेवषट् ॥२१५॥
कृतान्यपिचहवींषिभूतये ॥ ६५ ॥ त्वंविप्रैःसततमिहेज्यसेफलार्थंवेदाङ्गेष्वथसकलेषुगीयसेत्वम् ॥ त्वद्धेतोर्यजनप

रायणाद्विजेन्द्रावेदाङ्गान्यधिगमयन्तिसर्वकाले ॥ ६६ ॥ त्वंब्रह्मायजनपरस्तथवविष्णुर्भूतेशःसुरपतिरर्य्यमाजलेशः ॥
सूर्य्येन्दूसकलसुरासुराश्चहव्यैःसन्तोष्याभिमतफलान्यथाप्नुवन्ति ॥ ६७ ॥ अर्च्चिर्भिःपरममहोपघातदुष्टंसंस्पृष्टंतवशु
चिजायतेसमस्तम् ॥ स्नानानांपरममतीवभस्मनासत्सन्ध्यायांमुनिभिरतीवसेव्यसेतत् ॥६८॥ (तत्कृत्वात्रिदिवमवाप्नु
वन्तिलोकाःसद्भक्त्यासुखनियतासमूहगीतम् ॥६९॥ प्रसीदवह्नेशुचिर्नामधेयप्रसीदवायोविमलातिदीप्ते ॥ प्रसिदमेपाव
क वैद्युताभ प्रसीदहव्याशनपाहिमांत्वम् ॥७०॥ यत्तेवह्नेशिवंरूपंयेचतेसप्तहेतयः ॥ तैःपाहिनःस्तुतोदेवपितापुत्रमिवा
त्मजम् ॥ ७१ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेभौत्यमन्वंतरेग्निस्तोत्रंनामषण्णवतितमोऽध्यायः ॥ ९६ ॥ ॥ मार्कण्डेय
उवाच ॥ ॥ एवंस्तुतस्ततस्तेनभगवान्हव्यवाहनः ॥ ज्वालामालावृततनुस्तस्यासीदग्रतोमुने ॥ १ ॥ देवोविभावसुः
प्रीतस्तोत्रेणानेनवैद्विज ॥ तंशान्तिमाहप्रणतंमेघगम्भीरवागथ ॥ २ ॥ ॥ अग्निरुवाच ॥ ॥ परितुष्टोऽस्मितेविप्रभ
क्त्यायातेस्तुतिःकृता ॥ वरंददामिभवतेप्राथ्यर्तांयत्तवेप्सितम् ॥ ३ ॥ ॥ शान्तिरुवाच ॥ ॥ भगवान्कृतकृत्योऽस्मि
यत्त्वांपश्यामिरूपिणम् ॥ तथापिभक्तिनम्रस्यभवताश्रूयतांमम ॥ ४ ॥ भ्रातृयज्ञंगतोदेवममाचार्य्योनिजाश्रमात् ॥ आग
तश्चाश्रमंधिष्ण्यंत्वत्सनाथंसपश्यतु ॥ ५ ॥ ममापराधात्सन्त्यक्तंधिष्ण्यंयत्तेविभावसो ॥ तत्त्वयाधिष्ठितंसोऽद्यपूर्ववत्प
श्यतांद्विजः ॥ ६ ॥ तथान्यदपिमेदेवप्रसादंकुरुषेयदि ॥ पुत्रोविशिष्टोभवतुतदपुत्रस्यमेगुरोः ॥ ७ ॥ तथाचमैत्रींतनये
सकरिष्यतिमेगुरुः ॥ तथासमस्तसत्त्वेषुभवत्वस्यमनोमृदु ॥ ८ ॥ यश्चत्वांस्तोष्यतेऽनेनप्रीतिंयातोऽसिमेऽव्यय ॥
स्तोत्रेणतस्यवरदोभवेथामत्प्रसादितः ॥ ९ ॥ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ एतच्छ्रुत्वावचस्तस्यतमाहद्विजसत्तमम्

मा० पु०
२१६॥ ॥ स्तोत्रेणाराधितस्तेनगुरुभक्त्याचपावकः ॥ १० ॥ ॥ अग्निरुवाच ॥ ॥ गुरोरर्थेयतोब्रह्मन्याचितंतेवरद्वयम् ॥ अ० ९७
नात्मार्थंतेनमेप्रीतिस्त्वय्यतीवमहामुने ॥ ११ ॥ भविष्यत्येतदखिलंगुरोर्यत्प्रार्थितंत्वया ॥ मैत्रासमस्तभूतेषुपुत्रश्चास्य
भविष्यति ॥ १२ ॥ मन्वन्तराधिपःपुत्रोभौत्योनामभविष्यति ॥महाबलोमहावीर्य्योमहाप्राज्ञोगुरुस्तव ॥ १३ ॥ अने
नयश्चस्तोत्रेणस्तोष्यतेमांसमाहितः ॥ तस्याभिलषितंसर्वंपुण्यंचास्यभविष्यति ॥ १४ ॥ यज्ञेषुपर्वकालेषुतीर्थेज्या
होमकर्मसु ॥ धर्मायपठतामेतन्ममपुष्टिकरंपरम् ॥ १५ ॥ अहोरात्रकृतंपापंश्रुतमेतत्सकृद्द्विज ॥ नाशयिष्यत्यसान्द
ग्धंममतुष्टिकरंपरम् ॥ १६ ॥ अहोमकालदोषादीनयोग्यैरपितत्कृतैः ॥ येदोषास्तानिदंसद्यःशमयिष्यतिसंश्रुतम् ॥ १७ ॥
पौर्णमास्याममावस्यांपर्वस्वन्येषुचस्तवः ॥ ममैषसंश्रुतोमर्त्यैर्भवितापापनाशनः ॥ १८ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥
इत्युक्त्वाभगवानग्निःपश्यतस्तस्यवैमुने ॥ बभूवादर्शनःसद्योदीपस्थोनिर्वृतोयथा ॥ १९ ॥ सचशान्तिर्गतेवह्नौपरितुष्टेन
चेतसा ॥ हर्षरोमाञ्चिततनुःप्रविवेशाश्रमंगुरोः ॥ २० ॥ जाज्वल्यमानंतत्रासौगुरुधिष्ण्येहुताशनम् ॥ ददर्शपूर्ववत्प्राप
ततःसपरमांमुदम् ॥ २१ ॥ एतस्मिन्नन्तरेसोऽपिगुरुस्तस्यमहात्मनः ॥ भ्रातुर्यवीयसोयज्ञादाजगामस्वमाश्रमम् ॥
॥ २२ ॥ तस्याग्रतश्चशिष्योऽसौचक्रेपादाभिवन्दनम् ॥ गृहीतासनपूजश्चतमाहसतदागुरुः ॥ २३ ॥ वत्सातिहार्दंत्वयि
मेतथान्येषुचजन्तुषु ॥ नवेद्मिकिमिदंत्वञ्चेद्वेत्स्येतत्कथयाशुमे ॥ २४ ॥ ततःसशान्तिस्तत्सर्वमाचार्य्यायमहामुने ॥ अ
ग्निनाशादिकंविप्रःसमाचष्टेयथातथम् ॥ २५ ॥ तच्छ्रुत्वासपरिष्वज्यस्नेहार्द्रनयनोगुरुः ॥ शिष्यायप्रददौवेदान्साङ्गोपाङ्गा ॥२१६॥
न्महामुने ॥ २६ ॥ भौत्योनाममनुस्तस्यपुत्रोभूतस्तुजायत ॥ तस्यमन्वन्तरेदेवानृषीन्भूपांश्चमेशृणु ॥ २७ ॥ भविष्य

ष्यस्यभविष्यांस्तुगदतोममविस्तरात् ॥ देवेन्द्रोयश्चभवितातस्यविख्यातकर्मणः ॥२८॥ चाक्षुषाश्चकनिष्ठाश्चपवित्राभ्रा
जिरास्तथा ॥ धारावृकाश्चइत्येतेपञ्चदेवगणाःस्मृताः ॥ २९ ॥ शुचिरिन्द्रस्तदातेषांत्रिदशानांभविष्यति॥ महाबलोमहा
वीर्य्यःसर्वैरिन्द्रगुणैर्युतः ॥३० ॥ आग्नीध्रश्चाग्निबाहुश्चशुचिर्मुक्तोऽथमाधवः ॥ शुक्रोऽजितश्चसप्तैतेतदासप्तर्षयः स्मृताः
॥ ३१ ॥ गुरुर्गभीरोब्रध्नश्चभरतोऽनुग्रहस्तथा ॥ श्रीमानीचप्रतीरश्चविष्णुःसंक्रन्दनस्तथा ॥ ३२ ॥ तेजस्वीसुबलश्चैव
भौत्यस्यैतेमनोःसुताः ॥ चतुर्दशंमयैततेमन्वन्तरमुदाहृतम् ॥ ३३ ॥ श्रुत्वामन्वन्तराणीत्थंक्रमेणमुनिसत्तम ॥ पुण्यमाप्नो
तिमनुजस्तथाऽक्षीणांचसन्ततिम् ॥ ३४ ॥ श्रुत्वामन्वन्तरंपूर्वंधर्ममाप्नोतिमानवः ॥ स्वारोचिषस्यश्रवणात्सर्वकामानवा
प्नुते ॥ ३५ ॥ औत्तमेधनमाप्नोतिज्ञानंचाप्नोतितामसे ॥ रैवतेचश्रुतेबुद्धिंसुरूपांविन्दतेस्त्रियम् ॥ ३६ ॥ आरोग्यंचाक्षु
षेपुंसांश्रुतेवैवस्वतेबलम् ॥ गुणवत्पुत्रपौत्रांस्तुसूर्य्यसावर्णिकेश्रुते ॥३७ ॥ माहात्म्यंब्रह्मसावर्णेधर्मसावर्णिकेशुभाम्
मतिमाप्नोतिमनुजोरुद्रसावर्णिकेजयम् ॥ ३८ ॥ ज्ञातिश्रेष्ठोगुणैर्युक्तोदक्षसावर्णिकेश्रुते ॥ निशातयत्यखिलंरौच्यंश्रुत्वा
नरोत्तम ॥ ३९ ॥ देवप्रसादमाप्नोतिभौत्येमन्वन्तरेश्रुते ॥ तथाग्निहोत्रंपुत्रांश्चगुणयुक्तानवाप्नुते ॥ ४० ॥ सर्वाण्यनुक्र
माद्यश्चशृणोतिमुनिसत्तम ॥ मन्वन्तराणितस्यापिश्रूयतांफलमुत्तमम् ॥ ४१ ॥ तत्रदेवानृषीनिन्द्रान्मनूंस्तत्तनयान्नृपा
न् ॥ वंशांश्चश्रुत्वासर्वेभ्यःपापेभ्योविप्रमुच्यते ॥ ४२ ॥ देवर्षीन्द्रनृपाश्चान्येयेतन्मन्वन्तराधिपाः॥तेप्रीयन्तेतथाप्रीताःप्र
यच्छन्तिशुभांमतिम् ॥ ४३ ॥ ततःशुभांमतिंप्राप्यकृत्वाकर्मतथाशुभम् ॥ शुभांगतिमवाप्नोतियावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥
॥ ४४ ॥ सर्वेस्युर्ऋतवःक्षेम्याःसर्वेसौम्यास्तथाग्रहाः ॥ भवन्त्यसंशयंश्रुत्वाक्रमान्मन्वन्तरस्थितिम् ॥ ४५ ॥ इतिश्री

मा०पु० मार्कण्डेयपुराणेचतुर्दशमन्वन्तरवर्णसनमाप्तिर्नामसप्तनवतितमोऽध्यायः ॥ ९७ ॥ ॥ क्रौष्टुकिरुवाच ॥ ॥ भगव अ०
२१७॥ न्कथितासम्यक्त्वयामन्वन्तरस्थितिः ॥ क्रमाद्विस्तरस्त्वत्तोमयाचैवावधारिता ॥ १ ॥ ब्रह्माद्यमखिलंवंशंभूभुजांद्वि ९८
जसत्तम ॥ श्रोतुंममेच्छतःसम्यग्भगवन्प्रब्रवीहिमे ॥ २ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ शृणुवत्सनृपाणांत्वम
शेषाणांसमुद्भवम् ॥ चरितंचजगन्मूलमादौकृत्वाप्रजापतिम् ॥ ३ ॥ अयंहिवंशोभूपालैरनेकक्रतुकर्तृभिः ॥ संग्रामजि
द्भिर्धर्मज्ञैःशतसंख्यैरलंकृतः ॥ ४ ॥ श्रुत्वाचैषांनरेन्द्राणांचरितानिमहात्मनाम् ॥ उत्पत्तयश्चपुरुषःसर्वपापैःप्रमुच्यते
॥ ५ ॥ मनुर्यत्रतथेक्ष्वाकुरनरण्योभगीरथः ॥ अन्येचशतशोभूपाःसम्यक्पालितभूमयः ॥ ६ ॥ धर्मज्ञायज्विनः
शूराःपरमार्थार्थवेदिनः ॥ श्रुतेतस्मिन्पुमान्वंशेपापौघाद्विप्रमुच्यते ॥ ७ ॥ तदयंश्रूयतांवंशोयतोवंशाःसहस्रशः ॥ भिद्यन्ते
मनुजेन्द्राणामवरोहायथावटात् ॥ ८ ॥ ब्रह्माप्रजापतिःपूर्वंसिसृक्षुर्विविधाःप्रजाः ॥ अङ्गुष्ठाद्दक्षिणाद्दक्षमसृजद्द्विजस
त्तम ॥ ९ ॥ वामाङ्गुष्ठाच्चतत्पत्नींजगत्सूतिकरोविभुः ॥ ससर्जभगवान्ब्रह्माजगतांकारणंपरम् ॥ १० ॥ अदि
तिस्तस्यदक्षस्यकन्याजायतशोभना ॥ तस्यांचकश्यपोदेवंमार्तण्डंसमजीजनत् ॥ ११ ॥ ब्रह्मास्वरूपंजगतामशे
षाणांवरप्रदम् ॥ आदिमध्यान्तभूतंचसर्गस्थित्यन्तकर्मसु ॥ १२ ॥ यतोऽखिलमिदंयस्मिन्नशेषंचस्थितंद्विज ॥ य
त्स्वरूपंजगच्चेदंसदेवासुरमानुषम् ॥ १३ ॥ यःसर्वभूतःसर्वात्मापरमात्मासनातनः ॥ अदित्यामभवद्भास्वान्पू
र्वमाराधितस्तया ॥ १४ ॥ ॥ क्रौष्टुकिरुवाच ॥ ॥ भगवन्श्रोतुमिच्छामियत्स्वरूपंविवस्वतः ॥ यत्कारणंचादिदेवः ॥२१७॥
सोऽभवत्कश्यपात्मजः ॥ १५ ॥ यथाचाराधितोदेव्यासौऽदित्याकश्यपेनच ॥ आराधितेनचोक्तंयत्तेनदेवेनभास्वता ॥

॥ १६ ॥ प्रभावंचावतीर्णस्ययथावन्मुनिसत्तम ॥ भवताकथितंसम्यक्श्रोतुमिच्छाम्यशेषतः ॥ १७ ॥ ॥ मार्कण्डेयउ
वाच ॥ ॥ विस्पष्टापरमाविद्याज्योतिर्भाशाश्वतीस्फुटा ॥ कैवल्यंज्ञानमाविर्भूःप्राकाम्यंसंविदेवच ॥ १८ ॥ बोधश्चाव
गतिश्चैवस्मृतिर्विज्ञानमेवच ॥ इत्येतानीहरूपाणितस्यारूपस्यभास्वतः ॥ १९ ॥ श्रूयतांचमहाभागविस्तराद्वदतोमम ॥
यत्पृष्टवानसिरवेराविर्भावोयथाभवत् ॥ २० ॥ निष्प्रभेऽस्मिन्निरालोकेसर्वतस्तमसावृते ॥ बृहदण्डमभूदेकमक्षरंकारणं
परम् ॥ २१ ॥ तद्बिभेदतदन्तःस्थोभगवान्प्रपितामहः ॥ पद्मयोनिःस्वयंब्रह्मायःस्रष्टाजगतांप्रभुः ॥ २२ ॥ तन्मुखा
दोमितिमहानभूच्छब्दोमहामुने ॥ ततोभूस्तुभुवस्तस्मात्ततश्चस्वरनन्तरम् ॥ २३ ॥ एताव्याहृतयस्तिस्रःस्वरूपं
तद्विवस्वतः ॥ ओमित्यस्मात्स्वरूपात्तुसूक्ष्मरूपंरवेःपरम् ॥ २४ ॥ ततोमहरितिस्थूलंजनंस्थूलतरंततः ॥ ततस्तपस्ततः
सत्यमितिमूर्तानिसप्तधा ॥ २५ ॥ स्थितानितस्यरूपाणिभवन्तिनभवन्तिच ॥ स्वभावभावयोर्भावंयतोगच्छन्तिसंश
यम् ॥ २६ ॥ आद्यन्तंयत्परंसूक्ष्ममरूपंपरमंस्थितम् ॥ ओमित्युक्तंमयाविप्रतत्परंब्रह्मतद्वपुः ॥ २७ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेय
पुराणेवंशानुकीर्त्तनंनामाष्टनवतितमोध्यायः ॥ ९८ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ तस्मादण्डाद्विभिन्नात्तुब्रह्मणोऽ
व्यक्तजन्मनः ॥ ऋचोबभूवुःप्रथमंप्रथमाद्वदनान्मुने ॥ १ ॥ जपापुष्पनिभाःसद्यस्तेजोरूपाह्यसंहताः ॥ पृथक्पृथग्विभिन्ना
श्चरजोरूपवहास्ततः ॥ २ ॥ यजूंषिदक्षिणाद्वक्त्रादनिरुद्धानिकानिचित् ॥ यादृग्वर्णंतथावर्णान्यसंहतिधराणिच ॥ ३ ॥ प
श्चिमंयद्विभोर्वक्त्रंब्रह्मणःपरमेष्ठिनः ॥ आविर्भूतानिसामानिततच्छन्दांसितान्यथ ॥ ४ ॥ अथर्वणामशेषचभृङ्गाञ्जनच
यप्रभम् ॥ यावद्घोरस्वरूपंतदाभिचारिकशान्तिकम् ॥ ५ ॥ उत्तरात्प्रकटीभूतंवदनात्तस्यवेधसः ॥ सुखसत्त्वतमःप्रा

यंसौम्यासौम्यस्वरूपवत् ॥ ६ ॥ ऋचोरजोगुणाःसत्त्वंयजुषांचगुणामुने ॥ तमोगुणानिसामानितमःसत्त्वमथर्वसु ॥ ७ ॥
एतानिज्वलमानानितेजसाऽप्रतिमेनवै ॥ पृथक्पृथगवस्थानंभाज्ञिपूर्वमिवाभवन् ॥ ततस्तदाद्यंयत्तेजओमित्युक्ता
भिशब्द्यते ॥ तस्यस्वभावाद्यत्तेजस्तत्समावृत्यसंस्थितम् ॥ ९ ॥ यथायजुर्मयंतेजस्तद्वत्साम्नांमहामुने ॥ एकत्वमुप
यातानिपरेतेजसिसंश्रये ॥ १० ॥ शान्तिकंपौष्टिकंचैवतथाचैवाभिचारिकम् ॥ ऋगादिषुलयंब्रह्मंस्त्रितयंत्रिष्वथागम
त् ॥ ११ ॥ ततोविश्वमिदंसद्यस्तमोनाशात्सुनिर्मलम् ॥ विभावनीयंविप्रर्षेतिर्य्यगूर्ध्वमधस्तथा ॥ १२ ॥ ततस्तन्मण्ड
लीभूतंछान्दसंतेजउत्तमम् ॥ परेणतेजसाब्रह्मन्नेकत्वमुपगम्यतत् ॥ १३ ॥ आदित्यसंज्ञामगमदादावेवयतोऽभवत् ॥
विश्वस्यास्यमहाभागकारणञ्चाव्ययात्मकम् ॥ १४ ॥ प्रातर्म्मध्यन्दिनेचैवतथाचैवापराह्णिके ॥ त्रयीतपतिसाकालेऋग्यजुः
सामसंज्ञिता ॥ १५ ॥ ऋचस्तपंतिपूर्वाह्णेमध्याह्नेचयजूंषिवै ॥ सामानिचापराह्णेवैतपन्तिमुनिसत्तम ॥ १६ ॥ शान्ति
कंऋक्षुपूर्वाह्णेयजुःष्वेवचपौष्टिकम् ॥ विन्यस्तंसाम्निसायाह्नेआभिचारिकमन्ततः ॥ १७ ॥ मध्यन्दिनेऽपराह्णेचसमेचैवाभि
चारिकम् ॥ अपराह्णेपितृणान्तुसाम्नाकार्य्याणितानिवै ॥ १८ ॥ विसृष्टौऋङ्मयोब्रह्मास्थितौविष्णुर्यजुर्मयः ॥ रुद्रःसा
ममयोऽन्तेचतस्मात्तस्याशुचिर्ध्वनिः ॥ १९ ॥ तदेवंभगवान्भास्वान्वेदात्मावेदसंस्थितः ॥ वेदविद्यात्मकश्चैवपरःपुरु
षउच्यते ॥ २० ॥ सर्गस्थित्यन्तहेतुश्चरजःसत्त्वादिकान्गुणान् ॥ आश्रित्यब्रह्मविष्ण्वादिसंज्ञामभ्येतिशाश्वतः ॥
॥ २१ ॥ देवैःसदेड्यःसतुवेदमूर्त्तिरमूर्त्तिराद्योऽखिलमर्त्यमूर्त्तिः ॥ विश्वाश्रयंज्योतिरवेद्यधर्मावेदान्तगम्यःपरमःपरेशः ॥
॥ २२ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेमार्त्तण्डमाहात्म्येनवनवतितमोऽध्यायः ॥ ९९ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ त

स्यसन्ताप्यमानेतुतेजसोर्ध्वमधस्तथा ॥ सिसृक्षुश्चिन्तयामासपद्मयोनिःपितामहः ॥ १ ॥ सृष्टिःकृतापिमेनाशंत्रयास्य
त्यभितेजसा ॥ भास्वतःसृष्टिसंहारस्थितिहेतोर्महात्मनः ॥ २ ॥ अप्राणाःप्राणिनःसर्वेआपःशुष्यन्तितेजसा ॥ नचा
म्भसाविनासृष्टिर्विश्वस्यास्यभविष्यति ॥ ३ ॥ ॥ इतिसञ्चिन्त्यभगवान्स्तोत्रंभगवतोरवेः ॥ चकारतन्मयोभूत्वाब्रह्मा
लोकपितामहः ॥ ४ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ नमस्येयन्मयंसर्वमेतत्सर्वमयश्चयः ॥ विश्वमूर्तिःपरंज्योतिर्यत्तद्ध्यायन्ति
योगिनः ॥ ५ ॥ यऋङ्मयोयोयजुषांनिधानंसाम्नांचयोयोनिरचिन्त्यशक्तिः ॥ त्रयीमयःस्थूलतयार्धमात्रापरस्वरूपो
गुणपारयोग्यः ॥ ६ ॥ त्वांसर्वहेतुंपरमंचवेद्यमाद्यंपरंज्योतिरवेद्यरूपम् ॥ स्थूलञ्चदेवात्मतयानमस्येभास्वन्तमाद्यंपर
मंपरेभ्यः ॥ ७ ॥ सृष्टिंकरोमियदहंतवशक्तिराद्यातत्प्रेरितोजलमहीपवनाग्निरूपाम् ॥ तद्देवतादिविषयांप्रणवाद्यशेषांना
त्मेच्छयास्थितिलयावपितद्वदेव ॥ ८ ॥ वह्निस्त्वमेवजलशोषणतःपृथिव्याःसृष्टिंकरोषिजगतांचतथाद्यपाकम् ॥ व्यापी
त्वमेवभगवन्गगनस्वरूपंत्वंपञ्चधाजगदिदंपरिपासिविश्वम् ॥ ९ ॥ यज्ञैर्यजन्तिपरमात्मविदोभवन्तंविष्णुस्वरूपमखिले
ष्टिमयंविवस्वन् ॥ ध्यायन्तिचापियतयोनियतात्मचित्ताःसर्वेश्वरंपरममात्मविमुक्तिकामाः ॥ १० ॥ नमस्तेदेवरूपाययज्ञरूपा
यतेनमः ॥ परब्रह्मस्वरूपायचिन्त्यमानाययोगिभिः ॥ ११ ॥ उपसंहरतेजोयत्तेजसःसंहतिस्तव ॥ सृष्टेर्विघातायविभोसृष्टौ
चाहंसमुद्यतः १२ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इत्येवंसंस्तुतोभास्वान्ब्रह्मणासर्गकर्तृणा ॥ उपसंहृतवांस्तेजःपरंस्वल्पमधारयत् १३
चकारचततःसृष्टिंजगतःपद्मसम्भवः ॥ तथातेषुमहाभागःपूर्वकल्पान्तरेषुवै ॥ १४ ॥ देवासुरादीन्मर्त्यांश्चपश्वादीन्वृक्षवीरु
धः ॥ ससर्जपूर्ववद्ब्रह्मानरकांश्चमहामुने ॥ १५ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेआदित्यस्तवोनामशततमोऽध्यायः १०० ॥ मार्कण्डे

यउवाच॥सृष्ट्वाजगदिदंब्रह्माप्रविभागमथाकरात्॥ वर्णाश्रमसमुद्राँद्रिद्वीपानांपूर्ववद्यथो॥१॥ देवदैत्योरगादोनांरूपस्थाना
निपूर्ववत्॥वेदेभ्यएवभगवानकरोत्कमलोद्भवः॥२॥ब्रह्मणस्तनयोयोऽभून्मरीचिरितिविश्रुतः॥कश्यपस्तस्यपुत्रोऽभूत्का
श्यपोनामनामतः॥ ३॥ दक्षस्यतनयाब्रह्मन्तस्यभार्य्यास्त्रयोदश॥बहवस्तत्सुताश्चासन्देवदैत्योरगादयः॥४॥ अदितिर्ज
नयामासदेवांस्त्रिभुवनेश्वरान् ॥ दैत्यान्दितिर्दनुश्चोग्रान्दानवानुरुविक्रमान् ॥ ५ ॥ गरुडारुणौचविनतायक्षरक्षांसिवैस्व
सा ॥ कद्रुःसुषावनागांश्चगन्धर्वान्सुषुवेमुनिः ॥ ६ ॥ क्रोधायाजज्ञिरेकुल्यारिष्टायाश्चाप्सरोगणाः ॥ऐरावतादीन्मातङ्गा
निराचसुषुवेद्विज ॥ ७ ॥ ताम्राचसुषुवेश्यनीप्रमुखाःकन्यकाद्विज ॥ यासांप्रसूताःखगमाःश्येनभासशुकादयः॥ ८॥ इला
याः पादपाजाताःप्रधायायादसांगणाः ॥ अदित्यांयासमुत्पन्नाकश्यपस्येतिसन्ततिः ॥ ९ ॥ तस्याश्चपुत्रदौहित्रैःपौत्रदौ
हित्रिकादिभिः ॥ व्याप्तमेतज्जगत्सूत्यातेषांतासाञ्चवैमुने ॥ १ ० ॥तेषांकाश्यपपुत्राणांप्रधानादेवतागणाः ॥ सात्त्विका
राजसास्त्वेतेतामसाश्चमुनेगणाः ॥ १ १ ॥ देवान्यज्ञभुजश्चक्रेतथात्रिभुवनेश्वरान् ॥ ब्रह्माब्रह्मविदांश्रेष्ठःपरमेष्ठीप्रजाप
तः ॥ १२ ॥ तानबाधन्तसहिताःसपत्नादैत्यदानवाः ॥ राक्षसाश्चतथायुद्धंतेषामासीत्सुदारुणम् ॥ १३ ॥ दिव्यंवर्षसह
स्रन्तुपराजीयन्तदेवताः ॥ जयिनश्चाभवन्विप्रबलिनोदैत्यदानवाः ॥ १४ ॥ ततोनिराकृतान्पुत्रान्दैतेयैर्दानवैस्तथा ॥
हृतत्रिभुवनान्दृष्ट्वाअदितिर्मुनिसत्तम ॥ १ ५ ॥ आच्छिन्नयज्ञभागांश्चशुचासंपीडिताभृशम् ॥ आराधनायसवितुःपरंय
त्नंप्रचक्रमे ॥ १ ६ ॥ एकाग्रानियताहारापरंनियममास्थिता ॥ तुष्टावतेजसांराशिंगगनस्थंदिवाकरम् ॥ १७ ॥ अदि

तिरुवाच ॥ नमस्तुभ्यंपरांसूक्ष्मांसौवर्णीबिभ्रतेतनुम् ॥ धामधामवतामीशधाम्नामाधारशाश्वत ॥ १८ ॥ जगतामुप

कारायतथापस्तवगोपते ॥ आददानस्ययद्रूपंतीव्रंतस्मैनमाम्यहम् ॥ १९ ॥ ग्रहीतुमष्टमासेनकालेनेन्दुमयंरसम् ॥ बि
भ्रतस्तवयद्रूपमतितीव्रंनतास्मितत् ॥ २० ॥ तमेवमुञ्चतःसर्वंरसंवैवर्षणाययत् ॥ रूपमाप्यायकंभास्वंस्तस्मैमेघायतेन
मः ॥ २१ ॥ वार्युत्सर्गविनिष्पन्नमशेषञ्चौषधीगणम् ॥ पाकायतवयद्रूपंभास्करंतंनमाम्यहम् ॥ २२ ॥ यच्चरूपंतवा
तीतंहिमोत्सर्गादिशीतलम् ॥ तत्कालसस्यपोषायतरणेतस्यतेनमः ॥ २३ ॥ नातितीव्रंचयद्रूपंनातिशीतंचयत्तव ॥ व
सन्तर्त्तौरवेसौम्यंतस्मैदेवनमोनमः ॥ २४ ॥ आप्यायनमशेषाणांदेवानांचतथापरम् ॥ पितॄणांचनमस्तस्मैसस्यानां
पाकहेतवे ॥ २५ ॥ यद्रूपंजीवनायैकंवीरुधाममृतात्मकम् ॥ पीयतेदेवपितृभिस्तस्मैसोमात्मनेनमः ॥ २६ ॥ आप्या
यदाहरूपाभ्यांरूपंविश्वमयन्तव ॥ समेतमग्नीषोमाभ्यांनमस्तस्मैगुणात्मने ॥ २७ ॥ यद्रूपंऋग्यजुःसाम्नामैक्येनत
पतेतव ॥ विश्वमेतत्त्रयीसंज्ञंनमस्तस्मैविभावसो ॥ २८ ॥ यत्तुतस्मात्परंरूपमोमित्युक्त्वाभिशब्दितम् ॥ अस्थूला
नन्तममलंनमस्तस्मैसदात्मने ॥ २९ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ एवंसानियतादेवीचक्रेस्तोत्रमहर्निशम् ॥ निराहा
राविवस्वन्तमाराधयिषुर्मुने ॥ ३० ॥ ततःकालेनमहताभगवांस्तपनोऽम्बरे ॥ प्रत्यक्षतामगादस्यादाक्षायण्याद्विजोत्तम
॥ ३१ ॥ साददर्शमहाकूटंतेजसोऽम्बरसंश्रितम् ॥ जगादमेप्रसीदेतिनत्वांपश्यामिगोपते ॥ ३३ ॥ यथादृष्टवतीपूर्वम
म्बरस्थंसुदुर्दृशम् ॥ निराहाराविवस्वन्तंतपन्तंतदनन्तरम् ॥ ३४ ॥ संघातंतेजसांतद्वदिहपश्यामिभूतले ॥ प्रसादंकुरु
पश्येयंयद्रूपन्तेदिवाकर ॥ भक्तानुकम्पकविभोभक्ताहंपाहिमेसुतान् ॥ ३५ ॥ त्वंधाताविसृजसिविश्वमेतत्त्वंपासिस्थिति
करणायसंप्रवृत्तः ॥ त्वय्यन्तेलयमखिलंप्रयातितत्त्वंत्वत्तोऽन्यानहिगतिरस्तिसर्वलोके ॥ ३६ ॥ त्वंब्रह्माहरिरजसंज्ञित

स्त्वमिन्द्रोवित्तेशःपितृपतिरप्पतिःसमीरः॥सोमोऽग्निर्गगनपतिर्महीधरोऽब्धिःकिंस्तव्यंतवसकलात्मरूपधाम्नः॥ ३७॥
यज्ञेशत्वामनुदिनमात्मकर्मसक्ताःस्तुन्वन्तोविविधपदैर्द्विजायजन्ति॥ ध्यायन्तोविनियतचेतसोभवन्तंयोगस्थाःपरमपदंप्र
यान्तिमर्त्त्याः॥ ३८ ॥ तपसिपचसिविश्वंपासिभस्मीकरोषिप्रकटयसिमयूखैर्ह्लादयस्यम्बुगर्भैः॥ सृजसिकमलजन्मापा
लयस्यच्युताख्यःक्षपयसिचयुगांतेरुद्ररूपस्त्वमेकः॥३९॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेदिवाकरस्तुतिर्नामैकाधिकशततमोऽ
ध्यायः ॥ १०१ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततःस्वतेजसस्तस्मादाविर्भूतोविभावसुः ॥ अदृश्यततदादित्यस्त
प्ताताम्रोपमप्रभुः ॥ १ ॥ अथतांप्रणतांदेवींतस्यसन्दर्शनान्मुने ॥ प्राहभास्वान्वृणुष्वेष्टवरंमत्तोयमिच्छसि ॥ २ ॥
प्रणताशिरसासाचजानुपीडितमेदिनी॥ प्रत्युवाचविवस्वन्तंवरदंसमुपस्थितम्॥३॥ देवप्रसीदपुत्राणांहृतंत्रिभुवनंमम॥
यज्ञभागाश्चदैत्यैश्चदानवैश्चबलाधिकैः॥४॥ तन्निमित्तंप्रसादंत्वंकुरुष्वममगोपते॥ अंशेनतेषांभ्रातृत्वंगत्वानाशयतद्रिपू
न्॥ ५॥ यथामेतनयाभूयोयज्ञभागभुजःप्रभो॥ भवेयुरधिपाश्चैवत्रैलोक्यस्यदिवाकर॥ ६॥ तथानुकम्पांपुत्राणांसुप्र
सन्नोरवेमम॥कुरुप्रपन्नार्तिहरस्थितिकर्त्ताःत्वमुच्यते॥ ७॥॥ ॥मार्कण्डेयउवाच॥ ॥ ततस्तामाहभगवान्भास्क
रोवारितस्करः॥ प्रणतामदितिं विप्रप्रसादसुमुखोविभुः॥ ८ ॥ सहस्रांशेनतेगर्भैसम्भूयाहमशेषतः॥ त्वत्पुत्रशत्रून्दि
तेनाशयाम्याशुनिर्वृतः॥ ९॥ इत्युक्त्वाभगवान्भास्वानन्तर्द्धानमुपागमत्॥ निवृत्तासापितपसःसंप्राप्ताखिलवाञ्छि ॥२२०॥
ता ॥ १० ॥ ततोरश्मिसहस्रात्तुसौसुम्नाख्योरवेःकरः॥ विप्रावतारंसंचक्रेदेवमातुरथोदरे ॥ ११ ॥ कृच्छ्रचान्द्रायणा
दीनिसाचचक्रेसमाहिता॥ शुचिःसंधारयामास दिव्यंगर्भमितिद्विज॥ १२॥ ततस्तांकश्यपःप्राहकिञ्चित्कोपप्लुताक्षरम्॥

किम्मारयसिगर्भाण्डमितिनित्योपवासिनी ॥ १३ ॥ साचतंप्राहगर्भाण्डमेतत्पश्येतिकोपन ॥ नमारितंविपक्षाणाम्
त्यवेतद्भविष्यति ॥ १४ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वातंतदागर्भमुत्ससर्ज्जसुरारणिः ॥ जाज्वल्यमानंतेजो
भिःपत्युर्वचनकोपिता ॥ १५ ॥ तंदृष्ट्वाकश्यपोगर्भमुद्यद्भास्करवर्च्चसम् ॥ तुष्टावप्रणतोभूत्वाऋग्भिराद्याभिरादरात् ॥
॥ १६ ॥ संस्तूयमानःसतदागर्भाण्डात्प्रकटोऽभवत् ॥ पद्मपत्रसवर्णाभस्तेजसाव्याप्तदिङ्मुखः ॥ १७ ॥ अथान्तरि
क्षादाभाष्यकश्यपंमुनिसत्तमम् ॥ सतोयमेघगम्भीरवागुवाचाशरीरिणी ॥ १८ ॥ मारितंतेयतःप्रोक्तमेतदण्डंत्वयामुने ॥
तस्मान्मुनेसुतस्तेऽयंमार्त्तण्डाख्योभविष्यति ॥ १९ ॥ सूर्य्याधिकारंचविभुर्जगत्येषकरिष्यति ॥ हनिष्यत्यसुरांश्चायं
यज्ञभागहरानरीन् ॥ २० ॥ देवानिशम्येतिवचोगगनात्समुपागमन् ॥ प्रहर्षमतुलंयातादानवाश्चहतौजसः ॥ २१ ॥
ततोयुद्धायदैतेयानाजुहावशतक्रतुः ॥ सहदेवैर्मुदायुक्तोदानवाश्चसमभ्ययुः ॥ २२ ॥ तेषांयुद्धमभूद्घोरंदेवानामसुरैःसह
॥ शस्त्रास्त्रदीप्तिसंदीप्तंसमस्तभुवनान्तरम् ॥ २३ ॥ तस्मिन्युद्धेभगवतामार्त्तण्डेननिरीक्षिताः ॥ तेजसादह्यमानास्ते
भस्मीभूतामहासुराः ॥ २४ ॥ ततःप्रहर्षमतुलंप्राप्ताःसर्वेदिवौकसः ॥ तुष्टुवुस्तेजसांयोनिंमार्त्तण्डमादितिंतथा ॥ २५ ॥
स्वाधिकारांस्तथाप्राप्तायज्ञभागांश्चपूर्ववत् ॥ भगवानपिमार्तण्डःस्वाधिकारमथाकरोत् ॥ २६ ॥ कदम्बपुष्पवद्भास्वानध
श्चोर्ध्वंचरश्मिभिः ॥ वृत्ताग्निपिण्डसदृशोदग्धेनातिस्फुरद्वपुः ॥ २७ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेमार्त्तण्डोत्पत्तिर्नामद्व्यधिकश
ततमोऽध्यायः ॥ १०२ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ अथतस्मैददौकन्यांसंज्ञांनामविवस्वते ॥ प्रसाद्यप्रणतोभूत्वाविश्वकर्मा
प्रजापतिः ॥ १ ॥ वैवस्वतस्तुसम्भूतोमनुस्तस्यांविवस्वतः ॥ पूर्वमेवतथाख्यातंतत्स्वरूपंविशेषतः ॥ (॥ क्रौष्टुकिरुवाच ॥

 भूयस्तच्छ्रातुमिच्छोमिमार्त्तण्डस्यमहात्मनः ॥ चरितंहंतियत्पापंकलौसंशृण्वतांनृणाम्) ॥ २ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ त्री
 ण्यपत्यान्यसौतस्यांजनयामासगोपतिः ॥ द्वौपुत्रौसुमहाभागौकन्याञ्चयमुनांमुने ॥ ३ ॥ मनुर्वैवस्वतोज्येष्ठःश्राद्धदेवःप्र
जापतिः ॥ ततोयमोयमीचैवयमलौसंबभूवतुः ॥ ४ ॥ यत्तेजोऽभ्यधिकंतस्यमार्तण्डस्यविवस्वतः ॥ तेनातितापयामासत्री
न्लोकान्सचराचरान् ॥ ५ ॥ गोलाकारन्तुतद्दृष्ट्वासंज्ञारूपंविवस्वतः ॥ असहन्तीमहत्तेजःस्वांछायांप्रेक्ष्यसाऽब्रवीत् ॥ ६ ॥
॥ संज्ञोवाच ॥ ॥ अहंयास्यामिभद्रंतेस्वमेवभवनंपितुः ॥ निर्विकारत्वयाप्यत्रस्थेयंमच्छासनाच्छुभे ॥ ७ ॥ इमौचबालकौ
मत्यंकन्याचवरवर्णिनी ॥ संभाव्यौनैवचाख्येयमिदंभगवतेत्वया ॥ ८ ॥ ॥ छायोवाच ॥ ॥ आकेशग्रहणाद्देविआशापा
न्नैवकर्हिचित् ॥ आख्यास्यामिमतंतुभ्यंगम्यतांयत्रवाञ्छितम् ॥ ९ ॥ इत्युक्ताछाययासंज्ञाजगामपितृमन्दिरम् ॥ तत्रावस
त्पितुर्गेहेकश्चित्कालंशुभेक्षणा ॥ १० ॥ भर्तुःसमीपंयाहीतिपित्रोक्तासापुनःपुनः ॥ अगच्छद्वडवाभूत्वाकुरून्विप्रोत्तरांस्त
तः ॥ ११ ॥ तत्रतेपेतपः साध्वीनिराहारामहामुने ॥ पितुःसमीपंयातायाःसंज्ञायावाक्यतत्परा ॥ १२ ॥ तद्रूपधारिणी
छायाभास्करंसमुपस्थिता ॥ तस्यांचभगवान्सूर्य्यःसंज्ञेयमितिचिन्तयन् ॥ १३ ॥ तथैवजनयामासद्वौसुतौकन्यकांत
था ॥ पूर्वजस्यमनोस्तुल्यःसावर्णिस्तेनसोऽभवत् ॥ १४ ॥ यस्तयोःप्रथमंजातःपुत्रयोर्द्विजसत्तम ॥ द्वितीयोयोऽभव
च्चान्यःसग्रहोऽभूच्छनैश्चरः ॥ १५ ॥ कन्याभूत्तपतीयातांवव्रेसंवरणोनृपः ॥ संज्ञातुपार्थिवीतेषामात्मजानांयथाऽकरोत्
॥ १६ ॥ स्नेहान्नपूर्वजातानांतथाकृतवतीसती ॥ मनुस्तत्क्षान्तवांस्तस्यायमश्चास्यानचक्षमे ॥ १७ ॥ बहुशोयाच्यमा

नस्तुपितुःपत्न्यासुदुःखितः ॥ सवैकोपाच्चबाल्याच्चभाविनोऽर्थस्यवैबलात् ॥ १८ ॥ पदासन्तर्जयामासछायासंज्ञांयमो

मुने ॥ ततःशशापचयमंसंज्ञासामर्षिणीभृशम् ॥ १९ ॥ ॥ छायोवाच ॥ ॥ पदातर्जयसेयस्मात्पितृभार्य्यांग
रीयसीम् ॥ तस्मात्तवैवचरणःपितष्यतिनसंशयः ॥ २० ॥ यमस्तुतेनशापेनभृशंपीडितमानसः ॥ मनुनासहधर्मात्मा
सर्वंपित्रेन्यवेदयत् ॥ २१ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ स्नेहेनतुल्यमस्मासुमातादेवनवर्तते ॥ विसृज्यज्यायसोऽप्यस्मान्
कनीयांसौबुभूर्षति ॥ २२ ॥ तस्यांमयोद्यतःपादोनतुदेहेनिपातितः ॥ बाल्याद्वायदिवामोहात्तद्भवान्क्षन्तुमर्हति ॥ २३॥
॥२३॥शप्तोऽहंतातकोपेनजनन्यातनयोयतः ॥ ततोनमन्येजननीमिमांवैतपतांवर ॥ २४ ॥ विगुणेष्वपिपुत्रेषुनमाता
विगुणापितः ॥ पादस्तेपततांपुत्रकथमेतत्प्रवक्ष्यति ॥ २५ ॥ तवप्रसादाच्चरणोनपतेद्भगवन्यथा ॥ मातृशापादयं
मेऽद्यतथाचिन्तयगोपते ॥ २६ ॥ ॥ रविरुवाच ॥ ॥ असंशयमिदंपुत्रभविष्यत्यत्रकारणम् ॥ येनत्वामावि
शत्क्रोधोधर्मज्ञंसत्यवादिनम् ॥ २७ ॥ सर्वेषामेवशापानांप्रतिघातोहिविद्यते ॥ नतुमात्राभिशप्तानांक्वचिच्छाप
निवर्तनम् ॥ २८ ॥ नशक्यमेतन्मिथ्यातुकर्तुंमातुर्वचस्तव ॥ किञ्चित्तवविधास्यामिपुत्रस्नेहादनुग्रहम् ॥ २९ ॥
कृमयोमांसमादायप्रयास्यन्तिमहीतलम् ॥ कृतंतस्यावचःसत्यंत्वंचत्रातोभविष्यसि ॥ ३० ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥
आदित्यस्त्वब्रवीच्छायांकिमर्थंतनयेषुवै ॥ तुल्येष्वप्यधिकःस्नेहएकत्रक्रियतेत्वया ॥ ३१ ॥ नूनंनैषांत्वंजननीसंज्ञाकापि
त्वमागता ॥ विगुणेष्वप्यपत्येषुकथंमाताशपेत्सुतम् ॥ ३२ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ सातत्परिहरन्तीचनाचच
क्षेविवस्वतः ॥ सचात्मानंसमाधाययुक्तस्तत्त्वमपश्यत ॥ ३३ ॥ तंशप्तुमुद्यतंदृष्ट्वाछायासंज्ञादिवस्पतिम् ॥ भयेनकंपि
तीब्रह्मन्यथावृत्तंन्यवेदयत् ॥ ३४ ॥ विवस्वांस्ततःक्रुद्धःश्रुत्वाश्वशुरमभ्यगात् ॥ सचापितंयथान्यायमर्चयित्वादिवा

० पु० करम् ॥ निर्दग्धुकामंरोषेणसान्त्वयामाससुव्रतः ॥ ३५ ॥ ॥ विश्वकर्मोवाच ॥ ॥ तवातितेजसाव्याप्तमिदंरूपं अ०
२२॥ सुदुःसहम् ॥ असहन्तीततःसंज्ञावनेचरतिवैतपः ॥ ३६॥ द्रक्ष्यतेतांभवानद्यस्वभार्य्यांशुभचारिणीम् ॥ रूपार्थंभवतो १०३
ऽरण्येचरन्तींसुमहत्तपः ॥ ३७ ॥ स्मृतंमेब्रह्मणोवाक्यंयदितेदेवरोचते ॥ रूपंनिवर्तयाम्येतत्तवकान्तंदिवस्पते ॥ ३८ ॥
॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ यतोहिभास्वतोरूपंप्रागासीत्परिमण्डलम् ॥ ततस्तथेतितंप्राहत्वष्टारंभगवान्रविः ॥ ३९ ॥
विश्वकर्मात्वनुज्ञातःशाकद्वीपेविवस्वतः ॥ भ्रमिमारोप्यतत्तेजःशातनायोपचक्रमे ॥ ४० ॥ भ्रमताऽशेषजगतांनाभिभू
तेनभास्वता ॥ समुद्राद्रिवनोपेतासारुरोहमहीनभः ॥ ४१ ॥ गगनञ्चाखिलंब्रह्मन्सचन्द्रग्रहतारकम् ॥ अधोगतंम
हाभागबभूवाक्षिप्तमाकुलम् ॥ ४२ ॥ विक्षिप्तसलिलाःसर्वेबभूवुश्चतथाब्धितः ॥ व्यभिद्यन्तमहाशैलाःशीर्णसानुनिब
न्धनाः ॥ ४३ ॥ ध्रुवाधाराण्यशेषाणिधिष्ण्यानिमुनिसत्तम ॥ त्रुट्यद्रश्मिनिबन्धानिअधोजग्मुःसहस्रशः ॥ ४४ ॥
वेगभ्रमणसंजातवायुक्षिप्ताःसमन्ततः ॥ व्यशीर्य्यन्तमहामेघाघोररावविराविणः ॥ ४५॥ भास्वद्भ्रमणविभ्रान्तंभूम्या
काशरसातलम् ॥ जगदाकुलमत्यर्थंतदासीन्मुनिसत्तम॥४६॥त्रैलोक्येसकलेविप्रभ्रममाणेसुरर्षयः॥ देवाश्चब्रह्मणासा
र्द्धंभास्वन्तमभितुष्टुवुः॥४७॥आदिदेवोऽसिदेवानांज्ञातमेतत्स्वरूपतः॥स्वर्गस्थित्यन्तकालेषुत्रिधाभेदेनतिष्ठसि॥४८॥
स्वस्तितेऽस्तुजगन्नाथघर्मवर्षाहिमाकर ॥ जुषस्वशान्तिंलोकानांदेवदेवदिवाकर ॥४९॥ इन्द्रश्चागत्यतंदेवंलिख्यमानंय ॥२२२॥
थाऽस्तुवत् ॥ जयदेवजगद्व्यापिन्जयाशेषजगत्पते ॥ ५० ॥ ऋषयश्चततःसप्तवसिष्ठात्रिपुरोगमाः ॥ तुष्टुवुर्विविधैःस्तो
त्रैःस्वस्तिस्वस्तीतिवादिनः ॥ ५१ ॥ वेदोक्ताभिरथाग्र्याभिर्वालखिल्याश्चतुष्टुवुः ॥ भास्वन्तमृग्भिराद्याभिर्लिख्यमानं

मुदायुता: ॥ ५२ ॥ त्वंनाथमोक्षिणांमोक्षोध्येयस्त्वंध्यानिनांपरः ॥ त्वंगतिःसर्वभूतानांकर्मकाण्डेऽपिवर्ततांम् ॥ ५३ ॥
शंप्रजाभ्योऽस्तुदेवेशशन्नोऽस्तुजगताम्पते ॥ शन्नोऽस्तुद्विपदेनित्यंशन्नश्चास्तुचतुष्पदे ॥ ५४ ॥ ततोविद्याधरगणायक्षराक्ष
सपन्नगाः ॥ कृताञ्जलिपुटाःसर्वेशिरोभिःप्रणतारविम् ॥ ५५ ॥ ऊचुरेवंविधावाचोमनःश्रोत्रसुखावहाः ॥ सह्यंभवतुतेतेजो
भूतानांभूतभावन ॥ ५६ ॥ ततोहाहाहुहूश्चैवनारदस्तुम्बुरुस्तथा ॥ उपगायितुमारब्धागान्धर्वकुशलारविम् ॥ ५७ ॥ ष
ड्जमध्यमगान्धारग्रामत्रयविशारदाः ॥ मूर्च्छनाभिश्चतानैश्चसंप्रयोगैःसुखप्रदम् ॥ ५८ ॥ विश्वाचीचघृताचीचउर्वशय
थतिलोत्तमा ॥ मेनकासहजन्याचरम्भाचाप्सरसांवरा ॥ ५९ ॥ ननृतुर्जगतामीशेलिख्यमानेविभावसौ ॥ ज्ञानभावविला
साढ्यान्कुर्वन्तोऽभिनयान्बहून् ॥ ६० ॥ प्रावाद्यन्तततस्तत्रवेणुवीणादिझर्झराः ॥ पणवाःपुष्कराश्चैवमृदङ्गाःपटहानकाः
॥ ६१ ॥ देवदुन्दुभयःशङ्खाःशतशोऽथसहस्रशः ॥ गायद्भिश्चैवगांधर्वैर्नृत्यद्भिश्चाप्सरोगणैः ॥ ६२ ॥ तूर्य्यवादित्रघो
षैश्चसर्वंकोलाहलीकृतम् ॥ ततःकृताञ्जलिपुटाभक्तिनम्रात्ममूर्त्तयः ॥ ६३ ॥ लिख्यमानंसहस्रांशुंप्रणेमुःसर्वदेवताः ॥ त
तःकोलाहलेतस्मिन्सर्वदेवसमागमे ॥ तेजसःशातनञ्चक्रेविश्वकर्माशनैःशनैः ॥ ६४ ॥ इतिहिमजलघर्मकालहेतोर्हर
कमलासनविष्णुसंस्तुतस्य ॥ तनुपरिलिखनंनिशम्यभानोर्व्रजतिदिवाकरलोकमायुषोऽन्ते ॥ ६५ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुरा
णेभानुतनुलेखनेत्र्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०३ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ लिख्यमानेततोभानौविश्वकर्माप्र
जापतिः ॥ उद्भूतपुलकस्तोत्रमिदंचक्रेविवस्वतः ॥ १ ॥ विवस्वतेप्रणतहितानुकम्पिनेमहात्मनेसमजवसप्तसप्तये ॥
सुतेजसेकमलकुलावबोधिनेनमस्तमःपटलपटावपाटिने ॥ २ ॥ पावनातिशयपुण्यकर्मणेनैककामविषयप्रदायिने ॥ भा

 स्वरानलमयूखशायिनेसर्वलोकहितकारिणेनमः ॥ ३ ॥ अजायलोकत्रयकारणायभूतात्मनेगोपतयेवृषाय ॥ नमोमहा
 कारुणिकोत्तमायसूर्य्यायचक्षुःप्रभवालयाय ॥ ४ ॥ विवस्वतेज्ञानभृतेंतरात्मनेजगत्प्रतिष्ठायजगद्धितैषिणे ॥ स्वय
म्भुवेलोकसमस्तचक्षुषेसुरोत्तमायामिततेजसेनमः ॥ ५ ॥ क्षणमुदयाचलमौलिमणिःसुरगणमहितहितोजगतः ॥ त्व
मुरुमयूखसहस्रवपुर्जगतिविभासितमांसिनुदन् ॥ ६ ॥ भवतिमिरासवपानमदाद्भवतिविलोहितविग्रहता ॥ मिहिरवि
भासियतःसुतरांत्रिभुवनभावनभानिकरैः ॥ ७ ॥ रथमधिरुह्यसमावयवंचारुविकम्पितमुरुरुचिरम् ॥ सततमखिन्नह
यैर्भगवंश्चरसिजगद्धितायविततम् ॥ ८ ॥ अमृतमयेनरसेनसमंविबुधपितॄनपितर्पयसे ॥ अरिगणसूदनतेनतवप्रणतिमुपे
त्यलिखामिवपुः॥९॥शुकसमवर्णहयप्रथितंतवपदपांसुपवित्रतमम्॥नतजनवत्सलमांप्रणतंत्रिभुवनपावनपाहिरवे॥१०॥
इतिसकलजगत्प्रसूतिभूतंत्रिभुवनभावनधामहेतुमेकम् ॥ रविमखिलजगत्प्रदीपभूतंत्रिदशवरप्रणतोऽस्मिसर्वदात्वाम्॥
॥ ११ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेसूर्य्यस्तवनंनामचतुरधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०४॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ एवंसूर्य्य
स्तवंकुर्वन्विश्वकर्मादिवस्पतेः ॥ तेजसःषोडशंभागंमण्डलस्थमधारयत्॥१॥शातितैस्तेजसोभागैर्दशभिःपञ्चभिस्तथा॥
अतीवकान्तिमच्चारुभानोरासीत्तदावपुः ॥ २ ॥ शातितंचास्ययत्तेजस्तेनचक्रंविनिर्मितम् ॥ विष्णोःशूलंचशर्वस्यशि
बिकाधनदस्यच ॥३॥ दण्डःप्रेतपतेःशक्तिर्देवसेनापतेस्तथा॥अन्येषांचैवदेवानामायुधानिसविश्वकृत् ॥ ४॥ चकारतेजसा ॥२२३
भानोर्भासुराण्यरिशान्तये ॥इतिशातिततेजाःसशुशुभेनातितेजसा ॥ ५ ॥ वपुर्दधारमार्त्तण्डःसर्वावयवशोभनम् ॥ स
ददर्शसमाधिस्थःस्वांभार्य्यांवडवा[illegible] ॥ ६ ॥ अधृष्यांसर्वभूतानांतपसानियमेनच ॥ उत्तरांश्चकुरून्गत्वाभूत्वाऽ

श्चोऽभानुरागमत् ॥ ७ ॥ साचदृष्ट्वातमायान्तंपरपुंसोविशङ्कया ॥ जगामसंमुखेतस्यपृष्ठरक्षणतत्परा ॥ ८ ॥ ततश्चनासि
कायोगंतयोस्तत्रसमेतयोः ॥ वडवायांचतत्तेजोनासिकाभ्यांविवस्वतः ॥ ९ ॥ देवौतत्रसमुत्पन्नावश्विनौभिषजांवरौ ॥
नासत्यदस्रौतनयावश्विवक्राद्विनिर्गतौ ॥ १० ॥ मार्त्तण्डस्यसुतावेतावश्वरूपधरस्यहि ॥ रेतसोऽन्तेचरेवन्तःखड्गीधन्वी
तनुत्रधृक् ॥ ११ ॥ अश्वारूढःसमूद्भूतोबाणतूणसमन्वितः ॥ ततःस्वरूपममलंदर्शयामासभानुमान् ॥ १२ ॥ तस्यशान्तं
सामालोक्यसारूपंमुदमाददे ॥ स्वरूपधारिणींचेमांसनिनायनिजालयम् ॥ १३ ॥ संज्ञांभार्य्यांप्रीतिमतींभास्करोवा
रितस्करः ॥ ततःपूर्वसुतोयोऽस्याःसोऽभूद्वैवस्वतोमनुः ॥ १४ ॥ द्वितीयश्चयमःशापात्धर्मदृष्टिरनुग्रहात् ॥ यमस्तुतेन
शापेनभृशंपीडितमानसः ॥ १५ ॥ धर्मोभिरेचतेयस्मात्धर्मराजस्ततःस्मृतः ॥ कृमयोमांसमादायपादतस्तेमहीतल
म् ॥ १६ ॥ पतिष्यन्तीतिशापान्तंतस्यचक्रेपितास्वयम् ॥ धर्मदृष्टिर्यतश्चासौसमोमित्रेतथाऽहिते ॥ १७ ॥ ततोनियो
गेतंयाम्येचकारतिमिरापहः ॥ तस्मैददौपिताविप्रभगवान्लोकपालताम् ॥ १८ ॥ पितॄणामाधिपत्यञ्चपरितुष्टोदिवा
करः ॥ यमुनांचनदींचक्रेकलिंदान्तरवाहिनीम् ॥ १९ ॥ अश्विनौदेवभिषजौकृतौपित्रामहात्मना ॥ गुह्यकाधिपतित्वेच
रेवन्तोविनियोजितः ॥ २० ॥ एवमप्याहचततोभगवांल्लोकभावितः ॥ त्वमप्यशेषलोकस्यपूज्योवत्सभविष्यसि ॥
॥ २१ ॥ अरण्यादिमहादाववैरिदस्युभयेषुच ॥ त्वांस्मरिष्यन्तियेमर्त्यामोक्ष्यन्तेतेमहापदः ॥ २२ ॥ क्षेमंबुद्धिंसुखंरा
ज्यमारोग्यंकीर्तिमुन्नतिम् ॥ नराणांपरितुष्टस्त्वंपूजितःसंप्रदास्यसि ॥ २३ ॥ छायासंज्ञासुतश्चापिसावर्णिःसुमहायशाः ॥ भा
व्यःसोऽनागतेकालेमनुःसावर्णिकोऽष्टमः ॥ २४ ॥ मेरुपृष्ठेतपोघोरमद्यापिचरतिप्रभुः ॥ भ्राताशनैश्चरस्तस्यग्रहोऽभूच्छास

नाद्रवेः ॥ २५ ॥ यवीयसीतुयाकन्याऽऽदित्यस्याभूद्द्विजोत्तम ॥ अभवत्सासरिच्छ्रेष्ठातपतीलोकपावनी ॥ २६ ॥ यस्तुज्येष्ठोमहाभागःसर्गोयस्येहसाम्प्रतम् ॥ विस्तरंतस्यवक्ष्यामिमनोर्वैवस्वतस्यह ॥ २७ ॥ इदंयोजन्मदेवानांशृणुयाद्वापठेतवा ॥ विवस्वतस्तनूजानांरवेर्माहात्म्यमेवच ॥ २८ ॥ आपदंप्राप्यमुच्येतप्राप्नुयाच्चमहायशः ॥ अहोरात्रकृतंपापमेतच्छमयतेश्रुतम् ॥ माहात्म्यमादिदेवस्यमार्तण्डस्यमहात्मनः ॥२९॥इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेरवेर्माहात्म्यंवर्णनंनाम पंचाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०५ ॥

॥ क्रौष्टुकिरुवाच ॥ ॥ भगवन्कथितःसम्यग्भानोःसन्ततिसंभवः ॥ माहात्म्यमादिदेवस्यस्वरूपञ्चातिविस्तरात् ॥ १ ॥ भूयोऽपिभास्वतः सम्यङ्माहात्म्यंमुनिसत्तम ॥ श्रोतुमिच्छाम्यहंतन्मेप्रसन्नोवक्तुमर्हसि ॥ २ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ श्रूयतामादिदेवस्यमाहात्म्यंकथयामिते ॥ विवस्वतोयच्चकारपूर्वमाराधितोजनैः ॥३॥ दमस्यपुत्रोविख्यातोराजाऽभूद्राज्यवर्धनः ॥ ससम्यक्पालनंचक्रेपृथिव्याःपृथिवीपतिः ॥४॥ धर्मतःपाल्यमानंतुतेनराष्ट्रंमहात्मना ॥ ववृधेऽनुदिनंविप्रजनेनचधनेनच ॥ ५ ॥ हृष्टपुष्टमतीवासीत्तस्मिन्राजन्यशेषतः ॥ निर्भयःसकलश्चोर्व्यांपौरजानपदोजनः ॥ ६ ॥ नोपसर्गोनचव्याधिर्नचव्यालोद्भवंभयम् ॥ नचावृष्टिभयन्तत्रदमपुत्रेमहीपतौ ॥७॥ सईजेचमहायज्ञैर्ददौदानानिचार्थिनाम् ॥ सुधर्मस्याविरोधेनबुभुजेविषयानपि ॥८॥ तस्यैवंकुर्वतोराज्यंसम्यक्पालयतःप्रजाः ॥ सप्तवर्षसहस्राणिजग्मुरेकमहर्यथा ॥ ९ ॥ विदूरथस्यतनयादाक्षिणात्यस्यभूभृतः ॥ तस्यपत्नीबभूवाथमानिनीनाममानिनी ॥ १० ॥ कदाचित्तस्यसासुभ्रूःशिरसोऽभ्यञ्जनादृता ॥ पश्यतोराजलोकस्यमुमोचाश्रूणिमानिनी ॥ ११ ॥ तदश्रुबिन्दवोगात्रेयदातस्यमहीपतेः ॥ तदावीक्ष्याश्रुवदनांतामपृच्छतमाननीम् ॥ १२ ॥ निःशब्दमश्रमोक्षेणरुदन्तींतांविलोक्यवै ॥ किमेतदितिप्रपच्छमानिनींराज्यवर्धनः ॥१३॥

श्रुमोक्षेणरुदन्तींतांविलोक्यवै ॥ किमेतदितिप्रपच्छमानिनींराज्यवर्धनः ॥१३॥ पृष्टासातुततस्तेनभर्त्राप्राहमनस्विनी ॥
नकिंचिदितितांभूयःप्रपच्छसमहीपतिः ॥ १४ ॥ बहुशःपृच्छतस्तस्यभूभृतःसासुमध्यमा) ॥ नकिंचिदितिहोवाचसाभूयो
राज्यवर्धनं ॥ किमेतदितिपप्रच्छमानिनींपार्थिवःपुनः ॥ बहुशःप्रेरितातेनसाभर्त्रातत्रभामिनी ॥(दर्शयामासपलितंकेशभा
रान्तरोद्भवम् ॥ १५ ॥ एतत्पश्येतिभूपालकिमन्यन्मन्युकारणम् ॥ ममातिमन्दभाग्यायाजहासाथनृपस्ततः ॥ १६ ॥
सविहस्याहतांपत्नींश्रृण्वतांसर्वभूभृताम् ॥ पौराणांचमहीपालायेतत्रासन्समावृताः ॥१७॥ शोकेनालंविशालाक्षिरोदित
व्यंनतेशुभे ॥ जन्मर्द्धिपरिणामाद्याविकाराःसर्वजन्तुषु ॥ १८ ॥ अधीताःसकलावेदाइष्टायज्ञाःसहस्रशः ॥ दत्तंद्विजानां
पुत्राश्चसमुत्पन्नावरातने ॥१९ ॥भुक्ताभोगास्त्वयासार्द्धंयैर्मर्त्यैरतिदुर्लभाः ॥ सम्यक्चपालितापृथ्वीशौर्यंयुद्धेष्वनुष्ठित
म् ॥ २० ॥ मित्त्रैःसहेष्टैर्हसितंविहृतंचवनान्तरे ॥ किमन्यन्नकृतंभद्रेपलितेभ्योबिभेषियत् ॥ २१ ॥ भवन्तुकेशाःपलिता
वलयःसन्तुमेशुभे ॥ शैथिल्यमेतुमेकायःकृतकृत्योऽस्मिमानिनि ॥ २२॥ मूर्ध्नियद्दर्शितंभद्रेभवत्यापलितंमम ॥ चिकित्सा
मेवतस्याहंकरोमिवनसंश्रयात् ॥ २३ ॥ बाल्येबालक्रियापूर्वंतद्वत्कौमारकेचया ॥ यौवनेचापियायोग्यावार्द्धकेवनसंश्र
या ॥ २४ ॥ एवंमत्पूर्वजैर्भद्रेकृतंत्वत्पूर्वजैश्चयत् ॥ अतोनतेऽश्रुपातस्यकिंचित्पश्यामिकारणम् ॥ २५ ॥ अलंन्तेमन्युना
भद्रेनन्वभ्युदयकारिमे ॥दर्शनंपलितस्यास्यमारोदीर्निष्प्रयोजनम् ॥२६॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततःप्रणम्यतंभू
पाःपौराश्चैवसमीपगाः ॥ साम्नाप्रोचुर्महीपालामहर्षेराज्यवर्धनम् ॥२७॥नरोदितव्यमनयातवपत्न्यानराधिप ॥ रोदितव्य
मिहास्माभिरथवासर्वजन्तुभिः ॥२८॥ त्वंब्रवीषियथानाथवनवासाश्रितंवचः ॥ पतन्तितेननःप्राणालालितानांत्वयानृप ॥

मा०पु०
॥२२५॥ ॥२९॥ सर्वैर्यास्यामहेभूपयदियातिभवान्वनम् ॥ ततोऽशेषक्रियाहानिःसर्वपृथ्वीनिवासिनाम्॥३०॥भविष्यतिनसन्देह
स्त्वयिनाथवनाश्रये ॥ साचधर्मोपघाताययदितत्त्वविमुच्यताम् ॥ ३१ ॥ सप्तवर्षसहस्राणित्वयेयंपालितामही ॥ तत्स अ०
मुत्थंमहापुण्यमालोकयनराधिप ॥ ३२ ॥ वनेवसन्महाराजत्वंकरिष्यसियत्तपः ॥ तन्महीपालनस्यास्यकलांनार्हतिषोड १०६
शीम् ॥ ३३ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ सप्तवर्षसहस्राणिमयेयंपालितामही ॥ इदानींवनवासस्यममकालोऽयमागतः
॥ ३४ ॥ ममापत्यानिजातानिदृष्टामेऽपत्यसन्ततीः ॥ स्वल्पैरेवमहोभिर्मेह्यन्तकोनसहिष्यति ॥ ३५ ॥ यदेतत्पलितंमूर्ध्नि
तद्विजानीतनागराः ॥ दूतभूतमनार्य्यस्यमृत्योरत्युग्रकर्मणः ॥ ३६ ॥ सोऽहंराज्येसुतंकृत्वाभोगांस्त्यक्त्वावनाश्रयः ॥ तप
स्तप्स्येसमायान्तिनयावद्यमसैनिकाः॥३७॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ततोयियासुःसवनंदैवज्ञानवनीपतिः ॥ पुत्रराज्या
भिषेकायदिनलग्नान्यपृच्छत ॥ ३८ ॥श्रुत्वाचतेतुनृपतेर्वचोव्याकुलचेतसः ॥ दिनंलग्नंचहोराश्चनविदुःशास्त्रदृष्टयः॥३९॥
ऊचुश्चतंमहीपालंदैवज्ञाबाष्पगद्गदम् ॥ ज्ञानान्निनःप्रणष्टानिश्रुत्वैतत्तेवचोनृप ॥ ४० ॥ ततोऽन्यनगरेभ्यश्चभृत्यैराष्ट्रेभ्यए
वच ॥ ततस्तस्माच्चनगरात्प्राचुर्य्येणाभ्युपागमन् ॥ ४१ ॥ समुत्पत्यमहीपालंतंयियासुंमुनेर्वनम् ॥ प्रकम्पिशिरसोभूत्वा
प्रोचुर्ब्राह्मणसत्तमाः॥४२॥प्रसीदपाहिनोराजनपालिताःस्मयथापुरा ॥ सीदिष्यत्यखिलोलोकस्त्वयिभूपवनाश्रये॥४३॥
त्वंकुरुष्वतथाराजन्यथानोसीदतेजगत् ॥ यावज्जीवामहेवीरस्वल्पकालमिमेवयम् ॥ नेच्छामश्चभवच्छून्यंद्रष्टुंसिंहासनं ॥२२५॥
विभो ॥४४॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इत्येवंतैस्तथान्यैश्चद्विजैःपौरपुरःसरैः ॥ भूपैर्भृत्यैरमात्यैश्चराजाप्रोक्तःपुनःपुनः ॥४५॥
वनवासविनिर्बन्धंनोपसंहरतेयदा॥क्षमिष्यत्यन्तकोनेतिवदौसन्ततोऽन्तरम् ॥ ४६॥ ततोऽमात्याश्चभूपाश्चपौरवृद्धास्तथा

द्विजाः ॥ समेत्यमन्त्रयामासुःकिमत्रक्रियतामिति ॥४७॥ तेषांमन्त्रयतांविप्रनिश्चयोऽयमजायत ॥ अनुरागवतांतत्रमही
पालेऽतिधार्मिके ॥ ४८ ॥ सम्यग्ध्यानपराभूत्वाप्रार्थयामःसमाहिताः ॥ तपसाराध्यभास्वन्तमायुरस्यमहीपतेः॥४९॥
तत्रैकनिश्चयाःकाय्र्येकेचिद्देहेचभास्करम् ॥ सम्यगर्घोपचाराद्यैरुपहारैरपूजयन् ॥ ५० ॥ अपरेमौनिनोभूत्वाऋग्जापेन
तथाऽपरे॥यजुषामथसाम्नांचतोषयाञ्चक्रिरेरविम्॥५१॥अपरेचानशहारानदीपुलिनशायिनः॥तपांसिचक्रुरिच्छंतोभास्क
राराधनंद्विजाः॥५२॥ अग्निहोत्रपराश्चान्येरविसूक्तान्यहर्निशम् ॥ जेपुस्तत्रापरेतस्थुर्भास्करेन्यस्तदृष्टयः॥५३॥ इत्येवम
तिनिर्बन्धंभास्कराराधनंप्रति ॥ बहुप्रकारंचक्रुस्तेतंतंविधिमुपाश्रिताः ॥ ५४ ॥ तथातुयततांतेषांभास्कराराधनंप्रति ॥ सु
दामानामगन्धर्वउपगम्येदमब्रवीत् ॥ ५५ ॥ यद्याराधनमिष्टंवोभास्करस्यद्विजातयः ॥ तदेतत्क्रियतांयेनभानुःप्रीतिमुपै
ष्यति ॥ ५६ ॥ तस्माद्गुरुविशालाख्यंवनंसिद्धनिषेवितम् ॥ कामरूपेमहाशैलेगम्यतांतत्रवैलघु ॥५७॥ तस्मिन्नाराधनं
भानोः क्रियतांसुससाहितैः ॥ सिद्धक्षेत्रंहितंतत्रसर्वकामानवाप्स्यथ ॥ ५८ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इतितेतद्वचः
श्रुत्वागत्वातत्काननंद्विजाः ॥ ददृशुर्भास्वतस्तत्रपुण्यमायतनंशुभम् ॥५९॥ तत्रतेनियताहारावर्णाविप्रादयोद्विज॥ धूप
पुष्पोपहाराढ्यांपूजांचक्रुरतन्द्रिताः॥६०॥ पुष्पानुलेपनाद्यैश्चधूपगन्धादिकैस्तथा ॥ जपहोमान्नदानाद्यैःपूजनंतेसमाहि
ताः ॥ कुर्वन्तस्तुष्टुवुर्ब्रह्मन्विवस्वन्तंद्विजातयः ॥ ६१ ॥ ॥ ब्राह्मणाऊचुः॥ ॥ देवदानवयक्षाणांग्रहाणांज्योतिषामपि ॥
तेजसाभ्यधिकंदेवंव्रजामशरणंरविम् ॥ ६२ ॥ दिविस्थितंचदेवेशंद्योतयन्तंसमन्ततः ॥ वसुधामन्तरिक्षंचव्याप्नुवन्तं
मरीचिभिः ॥ ६३ ॥ अदित्यंभास्करं भानुंसवितारंदिवाकरम् ॥ पूषाणमर्यमाणंचस्वर्भानुंदीप्तदीधितिम् ॥ ६४ ॥

चतुर्युगान्तकालाग्निंदुष्प्रेक्ष्यंप्रलयान्तगम् ॥ योगीश्वरमनन्तंचरक्तंपीतंसितासितम् ॥ ६५ ॥ ऋषीणामग्निहोत्रेषुयज्ञ
देवेष्ववस्थितम् ॥ व्रजामशरणंदेवंतेजोराशिंतमच्युतं ॥ अक्षरंपरमंगुह्यंमोक्षद्वारमनुत्तमम् ॥ ६६ ॥ छन्दोभिरश्वरूपैश्च
सकृद्युक्तैर्विहङ्गमम् ॥ उदयास्तमनेयुक्तंसदामेरोःप्रदक्षिणे ॥ ६७ ॥ अनृतंचऋतंचैवपुण्यतीर्थंपृथग्विधम् ॥ विश्व
स्थितिमचिन्त्यंचप्रपन्नाः स्मप्रभाकरम् ॥ ६८ ॥ योब्रह्मायोमहादेवोयोविष्णुर्यः प्रजापतिः ॥ वायुराकाशमापश्चपृथि
वीगिरिसागराः ॥ ६९ ॥ ग्रहनक्षत्रचन्द्राद्यावानस्पत्यंद्रुमौषधम् ॥ व्यक्ताव्यक्तेषुभूतेषुधर्माधर्मप्रवर्त्तकः ॥ ७० ॥ ब्रा
ह्मीमाहेश्वरीचैववैष्णवीचैवतेतनुः ॥ त्रिधायस्यस्वरूपन्तुभानोर्भास्वान्प्रसीदतु ॥ ७१ ॥ यस्यसर्वमयस्येदमङ्गभ
तंजगत्प्रभोः ॥ सनःप्रसीदतांभास्वान्जगतांयश्चजीवनम् ॥ ७२ ॥ यस्यैकमक्षरंरूपंप्रभामण्डलदुर्दृशम् ॥ द्वितीयमै
न्दवंसौम्यंसनोभास्वान्प्रसीदतु ॥ ७३ ॥ ताभ्यांचयस्यरूपाभ्यामिदंविश्वंविनिर्मितम् ॥ अग्नीषोममयंभास्वान्सनोदे
वः प्रसीदतु ॥ ७४ ॥ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ॥ इत्थंस्तुत्यातदाभक्त्यासम्यक्पूजयतातथा ॥ तुतोषभगवान्भास्वां
स्त्रिभिर्मासैर्द्विजोत्तम ॥ ७५ ॥ ततःसमण्डलादुद्यन्निजबिंबसमप्रभः ॥ अवतीर्यददौतेभ्योदुर्दृशोदर्शनंरविः ॥ ७६ ॥
ततस्तेस्पष्टरूपंतंसवितारमजंजनाः ॥ पुलकोत्कम्पिनोविप्राभक्तिनम्राः प्रणेमिरे ॥ ७७ ॥ नमोनमस्तेस्तुसहस्ररश्मे
सर्वस्यहेतुस्त्वमशेषकेतुः ॥ पातात्वमीड्योऽखिलयज्ञधामध्येयस्तथायोगविदांप्रसीद ॥ ७८ ॥ इतिश्रीमार्कंडेयपुराणे
भानुस्तवोनामषडधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०६ ॥ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ॥ ततः प्रसन्नोभगवान्भानुराहाखिलंज
नम् ॥ व्रियतांयदभिप्रेतंमत्तःप्राप्तुंद्विजादयः ॥ १ ॥ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ॥ ततस्तेप्रणिपत्योचुर्विप्रविप्रादयोजनाः ॥

ससाध्वसमशीतांशुमवलोक्यपुरःस्थितम् ॥ २ ॥ ॥ प्रजाऊचुः ॥ ॥ भगवन्यदिनोभक्त्यात्रसन्नस्तिमिरापह
॥ ३ ॥ दशवर्षसहस्राणिततोनोजीवतांनृपः ॥ निरामयोजितारातिः सुकोशःस्थिरयौवनः ॥ ४ ॥ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥
तथेत्युक्त्वाजनान्भास्वानदृश्योऽभून्महामुने ॥ तेऽपिलब्धवराहृष्टाः समाजग्मुर्जनेश्वरम् ॥ ५ ॥ यथावृत्तंचतेतस्मैनरे
न्द्रायन्यवेदयन् ॥ वरंलब्ध्वासहस्रांशोः सकाशादखिलंद्विज ॥ ६ ॥ तच्छ्रुत्वाजहृषेतस्यसापत्नीमानिनीद्विज ॥ (प्रहर्षंप
रमंयाताहर्षोद्गततनूरुहा) ॥ सचराजाचिरंदध्यौनाहकिंचिच्चतंजनम् ॥ ७ ॥ ततः सामानिनोभूपंहर्षापूरितमानसा ॥
दिष्ट्याऽऽयुषामहीपालवर्द्धस्वेत्याहतंपतिम् ॥ ८ ॥ तथातयामुदाभर्त्तामानिन्याथसभाजितः ॥ नाहकिंचिन्महीपालश्चि
न्ताजडमनाद्विज ॥ ९ ॥ सापुनः प्राहभर्त्तारंचिन्तयानमधोमुखम् ॥ कस्मान्नहर्षमभ्येषिपरमाभ्युदयेनृप ॥ १० ॥ दशव
र्षसहस्राणिनिरुजः स्थिरयौवनः ॥ भावीत्वमद्यप्रभृतिकिंतथापिनहृष्यसे ॥ ११ ॥ किन्तुतत्कारणंब्रूहियच्चिन्ताकृष्टमा
नसः ॥ परमाभ्युदयेऽपित्वंसंप्राप्तेपृथिवीपते ॥ १२ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ कथमभ्युदयोभद्रेकिंसभाजयसेचमाम् ॥
प्राप्तौदुःखसहस्राणांकिंसभाजनमिष्यते ॥ १३ ॥ दशवर्षसहस्राणिजीविष्याम्यहमेककः ॥ नत्वंतवविपत्तौमेकिन्नदुः
खंभविष्यति ॥ १४ ॥ पुत्रान्पौत्रान्प्रपौत्रांश्चतथान्यानिष्टबान्धवान् ॥ पश्यतोमेमृतान्दुःखंकिमल्पंहिभविष्यति ॥
॥ १५ ॥ भृत्येषुचातिभक्तेषुमित्रवर्गेतथामृते ॥ भद्रेदुःखमपारंमेभाविष्यतितुसन्ततम् ॥ १६ ॥ येमदर्थंतपस्तप्तंकृशैर्ध
मनिसन्ततैः ॥ तेमरिष्यन्त्यहंभोगीजीविष्यामीतिधिक्करम् ॥ १७ ॥ सेयमापद्वरारोहेप्राप्तानाभ्युदयोमम ॥ कथंवा
मन्यसेनत्वंयत्सभाजयसेऽद्यमाम् ॥ १८ ॥ ॥ मानिन्युवाच ॥ ॥ महाराजयथात्थत्वंतथैतन्नासंशयः ॥ मयापौरै

श्चदोषोऽयंप्रीत्यानालोकितस्तव ॥ १९ ॥ एवंगतेऽत्रकिंकार्य्यंनरनाथविचिन्त्यताम् ॥ नान्यथाभावियत्प्राहप्रसन्नोभ
गवान्रविः ॥ २० ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ उपकारःकृतःपौरैः प्रीत्याभृत्यैश्चयोमम ॥ कथंमोक्ष्याम्यहंभोगानगत्वाते
षामनिष्कृतिम् ॥ २१ ॥ सोऽहमद्यप्रभृत्याद्रिंगत्वानियतमानसः ॥ (पौरलोकहितार्थंचतोषयिष्यामिभास्करम् ॥ य
थापौराममकृतेबान्धवाश्चसमन्ततः ॥ आराधनायदेवेशंतथाहमपिसांप्रतम्) ॥ तपस्तप्स्येनिराहारोभानोराराधनोद्यतः
॥ २२ ॥ दशवर्षसहस्राणियथाहंस्थिरयौवनः ॥ तस्यप्रसादाद्देवस्यजीविष्यामिनिरामयः ॥ २३ ॥ तथायदिप्रजाःस
र्वाभृत्यास्त्वंचसुताश्चमे ॥ पुत्राःपौत्राःप्रपौत्राश्चसुहृदश्चवरानने ॥ २४ ॥ जीवन्त्येतंप्रसादंचकरोतिभगवान्रविः ।
ततोऽहंभविताराज्येभोक्ष्येभोगांस्तथामुदा ॥ २५ ॥ नचेदेवंकरोत्यर्कस्तदाद्रौतत्रमानिनि ॥ तपस्तप्स्येनिराहारोयाव
ज्जीवितसंक्षयः ॥ २६ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इत्युक्तासातदातेनतथेत्याहनराधिपम् ॥ जगामतेनचसमंसाऽ
पितंधरणीधरम् ॥ २७ ॥ सतदायतनंगत्वाभार्ययासहपार्थिवः ॥ भानोराराधनंचक्रेशुश्रूषानिरतोद्विज ॥ २८ ॥ निरा
हारकृशःसाचयथासौपृथिवीपतिः ॥ तेपेतपस्तथैवोग्रंशीतवातातपक्षमा ॥ २९ ॥ तस्यपूजयतोभानुंतप्यतश्चतपोम
हत् ॥ साग्रेसंवत्सरेयातेततःप्रीतोदिवाकरः ॥ ३० ॥ समस्तभृत्यपौरादिपुत्राणांचकृतेद्विज ॥ ददौयथाभिलषितंवरं
द्विजवरोत्तम ॥ ३१ ॥ लब्ध्वावरंसनृपतिःसमभ्येत्यात्मनःपुरम् ॥ चकारमुदितोराज्यंप्रजाधर्मेणपालयन् ॥ ३२ ॥ ई
जेयज्ञान्सचबहून्ददौदानान्यहर्निशम् ॥ मानिन्यासहितोभोगान्बुभुजेचसधर्मवित् ॥ ३३ ॥ दशवर्षसहस्राणिपुत्र ॥२२७
पौत्रादिभिःसह ॥ भृत्यैःपौत्रैःसमुदितःसोऽभवत्स्थिरयौवनः ॥ ३४ ॥ तस्येतिचरितंदृष्ट्वाप्रमतिर्नामभार्गवः ॥ विस्म

याकृष्टहृदयोगाथामेतामगायत ॥ ३५ ॥ भानुभक्तेरहोशक्तिर्यद्राजाराज्यवर्द्धनः ॥ आयुषोवर्द्धनेजातःस्वजनस्यतथात्म
नः ॥ ३६ ॥ इतितेकथितंविप्रयत्पृष्टोऽहंत्वयादितः ॥ आदिदेवस्यमाहात्म्यमादित्यस्यविवस्वतः ॥ ३७ ॥ अरोगी
विप्रैतदखिलंश्रुत्वाभानोर्माहात्म्यमुत्तमम् ॥ पठंश्चमुच्यतेपापैःसप्तरात्रकृतैर्नरः ॥ ३८ ॥ धनवानाढ्यःकुलेमहतिधीम
ताम् ॥ जायतेचमहाप्राज्ञोयश्चैतद्धारयेद्बुधः ॥ ३९ ॥ (यजतेचमहायज्ञैःसमाप्तवरदक्षिणैः ॥ श्रुत्वाचरितमेतद्धिस
मानंलभतेफलम्) ॥ मन्त्राश्चयेऽत्राभिहताभास्वतोमुनिसत्तम ॥ जपःप्रत्येकमेतेषांत्रिसंध्यंपातकापहः ॥ ४० ॥ स
मस्तमेतन्माहात्म्यंयत्रचायतनेरवेः ॥ पठ्यतेतत्रभगवान्साान्निध्यंनविमुंचति ॥ ४१ ॥ तस्मादेतत्त्वयाब्रह्मन्भानोर्मा
हात्म्यमुत्तमम् ॥ धार्य्यंमनसिजाप्यंचमहत्पुण्यमभीप्सता ॥ ४२ ॥ सुवर्णशृङ्गीमतिशोभनाङ्गींपयस्विनींगांप्रददाति
योहि ॥ शृणोतिचैतत्त्र्यहमात्मवान्नरःसमंतयोःपुण्यफलंद्विजाग्र्य ॥ ४३ ॥ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेभानोर्माहात्म्यं
नामसप्ताधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०७ ॥ एवंप्रभावोभगवाननादिनिधनोरविः ॥ यस्यत्वंकौष्टुकेभक्त्यामाहात्म्यंपरि
पृच्छसि ॥ १ ॥ परमात्मासयोगीनांयुंजतांचेतसांलयम् ॥ क्षेत्रज्ञःसांख्ययोगानांयज्ञेशोयज्विनामपि ॥ २ ॥ सू
र्य्याधिकारंवहतोविष्णोरीशस्यवेधसः ॥ मनुस्तस्याभवत्पुत्रश्छिन्नसर्वार्थसंशयः ॥ ३ ॥ मन्वन्तराधिपोविप्रयस्यस
प्तममन्तरम् ॥ इक्ष्वाकुर्नाभगोरिष्टोमहाबलपराक्रमाः ॥ ४ ॥ नरिष्यन्तोऽथनाभागःपृषध्रोधृष्टएवच ॥ एतेपुत्रामनो
स्तस्यपृथग्राज्यस्यपालकाः ॥५॥ विख्यातकीर्त्तयःसर्वेसर्वेशस्त्रास्त्रपारगाः ॥ विशिष्टतरमन्विच्छन्मनुःपुत्रंतथापुनः॥६॥
मित्रावरुणयोरिष्टिंचकारकृतिनांवरः ॥ यत्रचापहुतेहोतुरपचारान्महामुने ॥ ७ ॥ इलानामसमुत्पन्नामनोःकन्यासुमध्य

मा ॥ तांदृष्ट्वाकन्यकांतत्रसमुत्पन्नांततोमनुः ॥ ८ ॥ तुष्टावमित्रावरुणौवाक्यंचेदमुवाचह ॥ भवत्प्रसादात्तनयोविशिष्टोमे
भवेदिति ॥ ९ ॥ कृतेमखेसमुत्पन्नातनयाममधीमतः ॥ यदिप्रसन्नौवरदौतदियंतनयामम ॥ १० ॥ प्रसादाद्भवतोःपुत्रो
भवत्वतिगुणान्वितः ॥ तथेतिचाभ्यामुक्तेतुदेवाभ्यांसैवकन्यका ॥ ११ ॥ इलासमभवत्सद्यःसुद्युम्नइतिविश्रुतः ॥ पुन
श्चेश्वरकोपेनमृगयामटतावने ॥ १२ ॥ स्त्रीत्वमासादितंतेनमनुपुत्रेणधीमता ॥ पुरूरवसनामानंचक्रवर्तिनमूर्जितम् ॥
॥ १३ ॥ जनयामासतनयंयत्रसोमसुतोबुधः ॥ जातेसुतेपुनःकृत्वासोऽश्वमेधंमहाक्रतुम् ॥ १४ ॥ पुरुषत्वमनुप्राप्तः
सुद्युम्नःपार्थिवोऽभवत् ॥ सुद्युम्नस्यत्रयःपुत्राउत्कलोविनयोगयः ॥ १५ ॥ पुरुषत्वेमहावीर्य्यायज्विनःपृथुलौजसः ॥
पुरुषत्वेमहाजातास्तस्यराज्ञस्त्रयः सुताः ॥ १६ ॥ बुभुजुस्तेमहीमेतांधर्मेनियतचेतसः ॥ स्त्रीभूतस्यतुयोजातस्त
स्यराज्ञःपुरूरवाः ॥ १७ ॥ नसलेभेमहीभागंयतोबुधसुतोहिसः ॥ ततोवसिष्ठवचनात्प्रतिष्ठानंपुरोत्तमम् ॥ तस्मै
दत्तंसराजाभूत्तत्रातीवममोहरे ॥ १८ ॥ इतिमार्कंडेयपुराणेवंशानुक्रमोनामाष्टाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०८ ॥ ॥
॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ पृषध्राख्योमनोःपुत्रोमृगयामगमद्वनम् ॥ तत्रचंक्रममाणोऽसौविपिनेनिर्जनेवने ॥ १ ॥
नाससादमृगंकश्चिद्भानुदीधितितापितः ॥ क्षुत्तृट्तापपरीताङ्गइतश्चेतश्चचंक्रमन् ॥ २ ॥ सददर्शतदातत्रहोमधेनुंम
नोहराम् ॥ लतान्तर्देहछिन्नार्धांब्राह्मणस्याग्निहोत्रिणः ॥ ३ ॥ समन्यमानागवयमिषुणातमताडयत् ॥ पपातसा
पितद्बाणविभिन्नहृदयाभुवि ॥ ४ ॥ ततोऽग्निहोत्रिणःपुत्रोब्रह्मचारीतपोरतिः ॥ शप्तवान्सपितुर्दृष्ट्वाहोमधेनुंनिपाति
ताम् ॥ ५ ॥ गोपालःप्रेषितःपुत्रोबाभ्रव्योनाममनामतः ॥ कोपामर्षपराधीनचित्तवृत्तिस्ततोमुने ॥ ६ ॥ चुकोपविग

लत्स्वेदजलल्लोलाविलेक्षणः ॥ तंक्रुद्धंप्रेक्ष्यसन्नृपःपूषध्रोमुनिदारकम् ॥ ७ ॥ प्रसीदेतिजगौकस्माच्छूद्रवत्कुरुषेरुष
म् ॥ नक्षत्रियोनवावैश्यएवंक्रोधमुपैतिवै ॥ यथात्वंशूद्रवज्जातोविशिष्टेब्रह्मणःकुले ॥ ८ ॥ ॥ मार्कंण्डेयउवाच ॥
इतिनिर्भर्त्सितस्तेनसराज्ञामौलिनःसुतः ॥ शशापतंदुरात्मानंशूद्रएवभविष्यसि ॥ ९ ॥ प्रयास्यतिक्षयंब्रह्मयत्तेऽधी
तंगुरोर्मुखात् ॥ होमधेनुर्ममगुरोर्यदियंहिंसितात्वया ॥ १० ॥ एवंशप्तोनृपःक्रुद्धस्तच्छापपरिपीडितः ॥ प्रतिशापपरो
विप्रतोयंजग्राहपाणिना ॥ ११ ॥ सोऽपिराज्ञोविनाशायकोपंचक्रेद्विजोत्तमः ॥ तमभ्येत्यत्वरायुक्तोवारयामासवैपिता
॥ १२॥ वत्सालमलमत्यर्थंकोपेनातीववैरिणा ॥ ऐहिकामुष्मिकहितःशमएवद्विजन्मनाम् ॥ १३ ॥ कोपस्तपोनाशय
तिक्रुद्धोभ्रश्यत्यथायुषः ॥ क्रुद्धस्यगलतेज्ञानंक्रुद्धश्चार्थाच्चहीयते ॥ १४ ॥ नधर्मःक्रोधशीलस्यनार्थंचाप्नोतिरोषणः ॥
नालंसुखायकामाप्तिःकोपेनाविष्टचेतसाम् ॥ १५ ॥ यदिराज्ञाहताधेनुरियंविज्ञानिनासता ॥ युक्तमत्रदयांकर्तुमात्मनो
हितबोधिना ॥ १६ ॥ अथवाऽजानताधेनुरियंव्यापादितामम ॥ तत्कथंशापयोग्योऽयंदुष्टंनास्यमनोयतः॥ १७ ॥ आ
त्मनोहितमन्विच्छन्बाधतेयोऽपरंनरः ॥ कर्तव्यामूढविज्ञानेदयातत्रदयालुभिः ॥ १८ ॥ अज्ञानतःकृतेदण्डंपातयन्ति
बुधायदि ॥ बुधेभ्यस्तमहंमन्येवरमज्ञानिनोनराः ॥ १९ ॥ नाद्यशापस्त्वयादेयःपार्थिवस्यास्यपुत्रक ॥ स्वकर्मणैवप
तितागौरेषादुःखमृत्युना ॥ २० ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ पूषध्रोऽपिमुनेःपुत्रंप्रणम्यानम्रकन्धरः ॥ प्रसीदेतिज
गादोच्चैरज्ञानाद्घातितेतिच ॥ २१ ॥ मयागवयबुद्ध्यागौरवध्याघातितामुने ॥ अज्ञानाद्धोमधेनुस्तेप्रसीदत्वंचनोमुने ॥
॥ २२ ॥ ॥ ऋषिपुत्रउवाच ॥ ॥ आजन्मनोमहीपालनमयाव्याहृतंमृषा ॥ क्रोधश्चाद्यमहाभागनान्यथामेकदाच

न ॥ २३ ॥ तन्नाहमेनंशक्तोमिशापंकर्तुंनृपान्यथा ॥ यस्तेसमुद्यतःशापोद्वितीयःसनिवर्तितः ॥ २४ ॥ इत्युक्तवन्तंतंबा
लमादायसपिताततः ॥ जगामस्वाश्रमंसोऽपिपृषध्रःशूद्रतामगात् ॥ २५ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेवंशानुचरितेपृषध्रो
पाख्यानेनवाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०९ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ कारुषाःक्षत्रियाःशूराःकरुषस्याभवन्
सुताः ॥ तेतुसप्तशतंवीरास्तेभ्यश्चान्येसहस्रशः ॥ १ ॥ दिष्टपुत्रस्तुनाभागःस्थितःप्रथमयौवने ॥ ददर्शवैश्यतनयाम
तीवसुमनोहराम् ॥२॥ तस्यांसदृष्टमात्रायांमदनाक्षिप्तमानसः ॥ बभूवभूपतनयोनिःश्वासाक्षेपतत्परः ॥३॥ तस्याःस
गत्वाजनकंवव्रेतांवैश्यकन्यकाम् ॥ ततोऽनङ्गपराधीनमनोवृत्तिंनृपात्मजम् ॥ ४ ॥ तंचाहसपितातस्याराजपुत्रंकृतांज
लिः ॥ बिभ्यत्तस्यपितुर्विप्रप्रश्रयावनतंवचः ॥ ५ ॥ भवन्तोभूभुजोभृत्यावयंवःकरदायकाः ॥ कथंसम्बन्धमसमैरस्मा
भिरभिवाञ्छसि ॥ ६ ॥ ॥ राजपुत्रउवाच ॥ ॥ साम्यंमानुषदेहस्यकाममोहादिभिःकृतम् ॥ तथापिकालैस्तैरेवयो
ज्यतेमानुषंवपुः ॥ ७॥ तथैवचोपकाराययजायन्तेतस्यतान्यपि ॥ अन्यानिचान्येजीवन्तिभिन्नजातिमतांसताम् ॥ ८ ॥
तथान्यान्यप्ययोग्यानियोग्यतांयान्तिकालतः ॥ योग्यान्ययोग्यतांयान्तिकालवश्याहियोग्यता ॥ ९ ॥ आप्याय्यतेय
च्छरीरमाहारादिभिरीप्सितैः ॥ कालंज्ञात्वातथाभुक्तंतदेवपरिशिष्यते ॥ १० ॥ इत्थंममैषाभिमतातनयादीयतांत्वया ॥
अन्यथामच्छरीरस्यविपत्तिरुपलक्ष्यते ॥ ११ ॥ ॥ वैश्यउवाच ॥ ॥ परतन्त्रावयंत्वंचपरतन्त्रोमहीभुजः ॥ पित्रा
तेनाभ्यनुज्ञातस्त्वंगृहाणददाम्यहम् ॥ १२ ॥ ॥ रापुत्रउवाच ॥ ॥ प्रष्टव्याः सर्वकार्य्येषुगुरवोगुरुवर्तिभिः ॥
नत्वीदृशेष्वकार्य्येषुगुरूणांवाक्यगोचरः ॥ १३ ॥ क्वमन्मथकथालापोगुरूणांश्रवणंक्व च ॥ विरुद्धमेतदन्यत्रप्रष्टव्यागु

रवोनृभिः ॥ १४ ॥ ॥वैश्यउवाच ॥ ॥ एवमेतत्स्मरालापस्तवायंपृच्छमागुरुम् ॥ अहंपृच्छामिनालापोममका

स्वोन्टभिः ॥ १४ ॥ ॥ वैश्यउवाच ॥ ॥ एवमेतत्स्मरालापस्तवायंपृच्छमागुरुम् ॥ अहंपृच्छामिनालापोममका
मकथाश्रयः ॥ १५ ॥ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ॥ इत्युक्तः सोऽभवन्मौनीराजपुत्रः सचापितत् ॥ तत्पित्रेसर्वमाच
ष्टराजपुत्रस्ययन्मतम् ॥ १६ ॥ ततस्तस्यपिताविप्रान्टचीकादीन्द्विजोत्तमान् ॥ प्रवेश्यराजपुत्रंचयथाख्यातंन्यवेदयत्
॥ १७ ॥ निवेद्यचततः प्राहमुनीनेवंव्यवस्थिते ॥ यत्कर्तव्यंतदादेष्टुमर्हन्तिद्विजसत्तमाः ॥ १८ ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥
राजपुत्रानुरागस्तेयद्यस्यांवैश्यसन्ततौ ॥ तदस्तुधर्मएवैषकिन्तुन्यायक्रमेणसः ॥ १९ ॥ मूर्द्धाभिषिक्ततनयापाणिग्रा
होऽभवत्पुरा ॥ भवत्वनन्तरंचेयंतवभार्याभविष्यति ॥ २० ॥ एवंनदोषोभवतितथेमामुपभुञ्जतः ॥ अन्यथाऽभ्येति
तेजातिरुत्कृष्टाबालकानयात् ॥ २१ ॥ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ॥ इत्युक्तस्तदपास्यैववचस्तेषांमहात्मनाम् ॥ विनि
ष्क्रम्यगृहीत्वातामुद्यतासिरथाब्रवीत् ॥ २२ ॥ राक्षसेनविवाहेनमयावैश्यसुताहृता ॥ यस्यसामर्थ्यमत्रास्तिसएतांमो
चयत्विति ॥ २३ ॥ ततः सवैश्यस्तांदृष्ट्वागृहीतांतनयांद्रुतम् ॥ त्राहीतिपितरंतस्यप्रययौशरणंद्विज ॥ २४ ॥ ततस्तस्य
पिताक्रुद्धआदिदेशबलंमहत् ॥ हन्यतांहन्यतांदुष्टोनाभागोधर्मदूषकः ॥ २५ ॥ ततस्तद्युयुधेसैन्यंतेनभूभृत्सुतेनवै ॥
कृतास्त्रेणतदास्त्रेणतत्प्राचुर्य्येणपातितम् ॥ २६ ॥ सश्रुत्वानिहतंसैन्यंराजपुत्रेणभूपतिः ॥ स्वयमेवययौयोद्धुंस्वसैन्य
परिवारितः ॥ २७ ॥ ततोयुद्धमभूत्तस्यभूभुजः स्वसुतेनयत् ॥ राजपुत्रेणशस्त्रास्त्रैस्तत्रातिशयितः पिता ॥ २८ ॥
ततोऽन्तरिक्षादागत्यपरिव्राट्सहसामुनिः ॥ प्रत्युवाचमहीपालंविरमस्वेतिसंयुगात् ॥ २९ ॥ त्वत्पुत्रस्यमहाभागविध
र्माऽयंमहात्मनः ॥ तवापिवैश्येनसहनयुद्धंधर्मवन्नृप ॥ ३० ॥ ब्राह्मणोब्राह्मणीपूर्वंकुर्वन्दारपरिग्रहम् ॥ ब्राह्मण्यात्स

वैवर्णेषुनहानिमुपगच्छति ॥ ३१ ॥ तथैवक्षत्रियसुतांक्षत्रियः पूर्वमुद्वहन् ॥ इतरेचततोराजंश्च्यवतेनस्वधर्मतः ॥ ३२ ॥
पूर्ववैश्यस्तथावैश्यांपश्चाच्छूद्रकुलोद्भवाम् ॥ नहीयतेवैश्यकुलादयंन्यायः क्रमोदितः ॥ ३३ ॥ ब्राह्मणाः क्षत्रियावैश्याः
सवर्णापाणिसंग्रहम् ॥ अकृत्वाऽन्यभवापाणेः पतन्तिनृपसंग्रहात् ॥ ३४ ॥ यस्यायस्याहिहीनायाः कुरुतेपाणिसंग्रहं ॥
अकृत्वावर्णसंयोगंसोऽपितद्वर्णभाग्भवेत् ॥ ३५ ॥ सोऽयंवैश्यत्वमुत्पन्नस्तवपुत्रः सुमन्दधीः ॥ नास्याधिकारोयुद्धायक्ष
त्रियेणत्वयासह ॥ ३६ ॥ वयमेतन्नजानीमःकारणंनृपनन्दन ॥ यथाभविष्यतीदंचनिवर्त्तरणकर्मतः ॥ ३७ ॥ इतिश्री
मार्कण्डेयपुराणेवंशानुचरितेनाभागाख्यानंनामदशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११० ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ निवृत्तोऽ
सौततोभूपःसंग्रामात्स्वसुतेनवै ॥ उपयेमेचतांवैश्यतनयांसोऽपितत्सुतः ॥ १ ॥ ततःसवैश्यतांप्राप्तःसमुपेत्याहपार्थिवम् ॥
भूपालयन्मयाकार्य्यंतत्समादिश्यतांमम ॥ २ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ धर्माधिकरणेयुक्ताबाभ्रव्याद्यास्तपस्विनः ॥ यदस्य
कर्मधर्मायतद्वदंतुतथाचर ॥ ३ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततस्तेमुनयस्तस्यपाशुपाल्यंतथाकृषिम् ॥ वाणिज्यं
चपरंधर्ममाचचख्युःसभासदः ॥ ४ ॥ तथाचचक्रेससुतस्तस्यराज्ञोयथोदितम् ॥ तैर्धर्मवादिभिर्धर्मच्युतस्यनिजधर्मतः ॥ ५ ॥
यस्यपुत्रस्ततोजातोनाम्नाख्यातोभलन्दनः ॥ समात्राप्रहितोऽगच्छद्गोपालोभवपुत्रक ॥ ६ ॥ मात्रातथानियुक्तोऽथप्रणिप
त्यस्वमातरम् ॥ राजर्षिमगमन्नीपंहिमवत्पर्वताश्रयम् ॥ ७ ॥ तंसमेत्यचजग्राहतस्यपादौयथाविधि ॥ प्रणिपत्याहचैवै ॥२३
नंराजर्षिंसभलन्दनः ॥ ८ ॥ आदिष्टोभगवन्मात्रागोपालस्त्वंभवेतिवै ॥ मयाचपालनीयाक्ष्मातस्याःस्वीकरणंकथम् ॥
॥ ९ ॥ मयाहिगौःपालनीयासायदास्वीकृताभवेत् ॥ आक्रान्ताबलवद्भिःसादायादैःपृथिवीमम ॥ १० ॥ तांयथाप्राप्नु

यांपृथ्वींत्वत्प्रसाददहंविभो ॥ तथादिश्यकरिष्यामितवाज्ञांप्रणतोऽस्मिते ॥ ११ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततःस
नीपोराजर्षिस्तस्मैनिरवशेषतः ॥ भलन्दायददौब्रह्मन्नस्त्रग्राममंमहात्मने ॥ १२ ॥ प्राप्तास्त्रविद्यःसययौपितृव्यतनया
नृद्विज ॥ वसुरातादिकान्पुत्रानादिष्टःसमहात्मना॥ १३॥अयाचतसराज्यार्द्धंपितृपैतामहोचितम् ॥ तेचोचुर्वैश्यपुत्रस्त्वंक
थंभोक्ष्यसिमेदिनीम् ॥ १४॥ततस्तैर्युद्धमभवद्भलन्दस्यात्मवंशजैः ॥ वसुरातादिभिःक्रुद्धैःकृतास्त्रस्यास्त्रवर्षिभिः ॥ १५॥ स
जित्वातानशेषांस्तुशस्त्रविक्षतसैनिकान् ॥ जहारपृथिवींतेषांधर्मयुद्धेनधर्मवित् ॥ १६॥ सनिर्जितारिःसकलांपृथ्वींराज्यंत
थापितुः ॥ निवेदयामासततस्तत्पिताजगृहेनच ॥ प्रत्युवाचसतंपुत्रंभार्य्यायाःपुरतस्तदा॥ १७ ॥ नाभागोवाच ॥ भलन्द
राज्यमेतत्तेक्रियतांपूर्वजैःकृतम् ॥ १८ ॥ अहंनकृतवान्राज्यंनासामर्थ्ययुतःपुरा ॥ वैश्यतांतुपुरस्कृत्यतथैवाज्ञाकरःपितुः
॥१९॥कृत्वाऽप्रीतिंपितुरहंवैश्यकन्यापरिग्रहात् ॥ नपुण्यलोकभाग्राजायावदाभूतसंप्लवम् ॥ २० ॥ उल्लंघ्याज्ञांपुनस्तस्य
पालयामिमहींयदि ॥ नास्तिमोक्षस्ततोनूनंममकल्पशतैरपि ॥२१॥ नचापियुक्तंत्वद्बाहुनिर्जितंमममानिनः ॥ राज्यंभोक्तु
मनीहस्यदुर्बलस्येहकस्यचित् ॥२२॥ राज्यंकुरुस्वयंपुत्रदायादेभ्योविमुंचवा ॥ ममाज्ञापालनंशस्तंपितुर्नक्षितिपालनम्
॥२३॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ततःप्रहस्यतद्भार्य्यासुप्रभानामभामिनी ॥ प्रत्युवाचपतिंभूपगृह्यतांराज्यमूर्जितम्॥ २४॥नत्व
वैश्योनचैवाहंजातावैश्यकुलेनृप ॥ क्षत्रियस्त्वंतथैवाहंक्षत्रियाणांकुलोद्भवा ॥ २५ ॥ पूर्वमासीन्महीपालःसुदेवइतिवि
श्रुतः॥ तस्याभूद्वसखाराज्ञोधूम्राश्वस्यसुतोनलः ॥ २६ ॥सतेनसख्यासहितोजगामाम्रवनंवनम् ॥ पत्नीभिःससमं
रन्तुंमाधवेमासिपार्थिव ॥ २७ ॥ ततःपानान्यनेकानिभक्ष्याणिबुभुजेतदा ॥ भार्य्याभिःसहितास्तभिस्तेनसख्यासम

न्वितः ॥ २८ ॥ ततःपुष्करिणीतीरेददर्शातिमनोरमाम् ॥ पत्नींच्यवनपुत्रस्यप्रमतेःपार्थिवात्मजाम् ॥ २९ ॥ सखा
तस्यनलोमत्तोजगृहेतांचदुर्मतिः ॥ पश्यतस्तस्यराज्ञश्चत्रातत्रातेतिवादिनीम् ॥ ३० ॥ आक्रन्दितंनिशम्यैवसतस्याः
प्रमतिःपतिः ॥ आजगामत्वरायुक्तः किमेतदितिवैवदन् ॥ ३१ ॥ ततोददर्शराजनंसुदेवंतत्रसंस्थितम् ॥ गृहीतांचत
थापत्नींनलेनसुदुरात्मना ॥ ३२ ॥ ततःसुदेवंप्रमतिः प्राहायंशास्यतामिति ॥ त्वंचशास्ताभवद्राज्येदुष्टश्चायंनलोनृप
॥ ३३ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ तस्यार्त्तस्यवचःश्रुत्वासुदेवोनलगौरवात् ॥ प्राहवैश्योऽस्मिगच्छान्यंक्षत्रियं
त्राणकारणात् ॥ ३४ ॥ ततःसप्रमतिःक्रुद्धस्तेजसानिर्दहन्निव ॥ प्रत्युवाचाथराजानंवैश्योऽस्मीत्यभिभाषिणम् ॥३५॥
॥ ॥ प्रमतिरुवाच ॥ ॥ एवमस्तुभवान्वैश्यःक्षत्रियः क्षतरक्षणात् ॥ क्षत्रियैर्धार्य्यतेशस्त्रंनार्त्तशब्दोभवेदिति ॥सत्वं
नक्षत्रियोभावीवैश्यएवकुलाधमः ॥३६॥इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेनाभागचरितेएकादशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १११ ॥
॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ॥ तस्मैदत्वाततःशापंनलंक्रुद्धोऽब्रवीद्द्विज ॥ प्रमतिर्भार्गवःकोपात्त्रैलोक्यंनिर्दहन्निव ॥
॥ १ ॥ मदोन्मत्तोयतोभार्य्यांभवानत्रममाश्रमे ॥ बलाद्गृह्णातिभस्मत्वंतस्माद्व्रजतुमाचिरम् ॥२ ॥ तेनोदाहृतमात्रेचवा
क्येतास्मिंस्तदानलः ॥ देहजेनाग्निनासद्योभस्मपुञ्जस्तदाऽभवत् ॥ ३ ॥ दृष्ट्वाप्रभावंतंतस्यसुदेवोविमदस्ततः ॥ प्रणा
मनम्रः प्राहेदंक्षम्यतांक्षम्यतामिति ॥ ४ ॥ यदुक्तवांस्त्वांभगवन्सुरापानमदाकुलम् ॥ तत्क्षम्यतांप्रसीदत्वंशापोऽयंवि
निवर्त्यताम् ॥ ५ ॥ एवंप्रसादितस्तेनप्रमतिः प्राहभार्गवः ॥ गतकोपोनलेदग्धेनावनीतेनचेतसा ॥ ६ ॥ नान्यथाभा
वितद्वाक्यंयन्मयासमुदीरितम् ॥ तथापितेकरिष्यामिप्रसन्नोऽनुग्रहंपरम् ॥ ७ ॥ भवितावैश्यजातीयोभवान्नास्त्यत्रसं

शयः॥भविताक्षत्रियोवैश्यस्तस्मिन्नेवाशुजन्मनि॥ ८॥ ग्रहीष्यतिबलात्कन्यांयदातेक्षत्रसम्भवः॥ तदात्वंक्षत्रियोवैश्य
स्वगृहीतोभविष्यसि॥ ९॥ एवंसवैश्योभूपालसुदेवोऽस्मत्पिताऽभवत्॥ अहंचयामहाभागतत्सर्वंश्रूयतांत्वया॥१०॥
सुरतोनामराजर्षिः प्रागासीद्गन्धमादने॥ तपस्वीनियताहारस्त्यक्तसङ्गोवनाश्रयः॥ ११॥ ततःश्येनमुखभ्रष्टांद
ष्ट्वैकांशारिकांभुवि॥ कृपाऽभूज्जनितामूर्च्छांतथातस्यमहात्मनः॥ १२॥ ततोमूर्च्छावसानेऽहंतस्योत्पन्नाशरीरतः॥ स
मांदृष्ट्वाचजग्राहस्निह्यमानेनचेतसा॥ १३॥ यस्मात्कृपाभिभूतस्यममजातेयमात्मजा॥ तस्मात्कृपावतीनाम्नाभवि
ष्यत्याहसत्प्रभो॥ १४॥ ततोऽहमाश्रमेतस्यवर्धमानादिवानिशम्॥ सखीभिःसहतुल्याभिर्विचरामिवनानिच॥ १५॥
ततोमुनेरगस्त्यस्यभ्रातागस्त्यइतिश्रुतः॥ सचिन्वन्काननेवन्यंसखीभिःकोपितोऽशपत्॥ १६॥ यस्मान्मांवैश्यइ
त्याहभवतीतेनतेशपे॥ वैश्याभविष्यसीत्युक्तेप्रसाद्योक्तोमयामुनिः॥नापराधंकृतवतीतवाहंद्विजसत्तम॥ अन्यासामपरा
धेनकिमर्थंशप्तवानसि॥ १७॥ ॥ऋषिरुवाच॥ ॥ दुष्टतांदुष्टसंसर्गाददुष्टमपिगच्छति॥ सुराबिंदुनिपातेनपञ्चग
व्यघटोयथा॥ १८॥प्रणिपत्यद्यनिष्ठोपियत्त्वयाहंप्रसादितः॥ तस्मादनुग्रहंबालेश्रृणुष्वचकरोम्यहम्॥ १९॥ वैश्ययोनौय
दाजातात्वंपुत्रंबोधयिष्यसि॥ राज्यायजातिस्मरतांतदात्वंसमवाप्स्यसि॥२०॥ ततोभूयःक्षत्रजातिंप्राप्तात्वंपतिनासह॥
दिव्यानवाप्स्यसेभोगानूगच्छभीतिरपैतुते॥२१॥ एवंशप्तास्मिराजेन्द्रतेनपूर्वंमहर्षिणा॥ पिताचमेपूर्वमेवंशप्तःप्रमतिना
ऽभवत्॥२२॥ एवंवैश्योनराजंस्त्वंनचवैश्यःपितामम॥ नत्वंहिमय्यदुष्टायामदुष्टोदुष्यसेकथम्॥ २३॥ इतिश्रीमार्कण्डेय
पुराणेद्वादशाधिकशततमोऽध्यायः॥ ११२॥ मार्कण्डेयउवाच॥ इतितस्यावचःश्रुत्वापुत्रस्यसचपार्थिवः॥ पुनःप्रोवाच

न्वितः ॥ २८ ॥ ततःपुष्करिणीतीरेददर्शातिमनोरमाम् ॥ पत्नींच्यवनपुत्रस्यप्रमतेःपार्थिवात्मजाम् ॥ २९ ॥ सखा
 तस्यनलोमत्तोजगृहेतांचदुर्मतिः ॥ पश्यतस्तस्यराज्ञश्चत्रातत्रातेतिवादिनीम् ॥ ३० ॥ आक्रन्दितंनिशम्यैवसतस्याः
प्रमतिःपतिः ॥ आजगामत्वरायुक्तः किमेतदितिवैवदन् ॥ ३१ ॥ ततोददर्शराजनंसुदेवंतत्रसंस्थितम् ॥ गृहीतांचत
थापत्नींनलेनसुदुरात्मना ॥ ३२ ॥ ततःसुदेवंप्रमतिः प्राहायंशास्यतामिति ॥ त्वंचशास्ताभवद्राज्येदुष्टश्चायंनलोनृप
॥ ३३ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ तस्यार्त्तस्यवचःश्रुत्वासुदेवोनलगौरवात् ॥ प्राहवैश्योऽस्मिगच्छान्यंक्षत्रियं
त्राणकारणात् ॥ ३४ ॥ ततःसप्रमतिःक्रुद्धस्तेजसानिर्दहन्निव ॥ प्रत्युवाचाथराजानंवैश्योऽस्मीत्यभिभाषिणम् ॥३५॥
॥ ॥ प्रमतिरुवाच ॥ ॥ एवमस्तुभवान्वैश्यःक्षत्रियः क्षतरक्षणात् ॥ क्षत्रियैर्धार्य्यतेशस्त्रंनार्त्तशब्दोभवेदिति ॥सत्वं
नक्षत्रियोभावीवैश्यएवकुलाधमः ॥३६॥इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेनाभागचरितेएकादशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १११ ॥
॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ॥ तस्मैदत्वाततःशापंनलंक्रुद्धोऽब्रवीद्द्विज ॥ प्रमतिर्भार्गवःकोपात्त्रैलोक्यंनिर्दहन्निव ॥
॥ १ ॥ मदोन्मत्तोयतोभार्य्यांभवानत्रममाश्रमे ॥ बलाद्गृह्णातिभस्मत्वंतस्माद्व्रजतुमाचिरम् ॥२॥ तेनोदाहृतमात्रेचवा
क्येतस्मिंस्तदानलः ॥ देहजेनाग्निनासद्योभस्मपुञ्जस्तदाऽभवत् ॥ ३ ॥ दृष्ट्वाप्रभावंतंतस्यसुदेवोविस्मितस्ततः ॥ प्रणा
मनम्रः प्राहेदंक्षम्यतांक्षम्यतामिति ॥ ४ ॥ यदुक्तवांस्त्वांभगवन्सुरापानमदाकुलम् ॥ तत्क्षम्यतांप्रसीदत्वंशापोऽयंवि
निवर्त्यताम् ॥ ५ ॥ एवंप्रसादितस्तेनप्रमतिः प्राहभार्गवः ॥ गतकोपोनलेदग्धेनावनीतेनचेतसा ॥ ६ ॥ नान्यथाभा
वितद्वाक्यंयन्मयासमुदीरितम् ॥ तथापितेकरिष्यामिप्रसन्नोऽनुग्रहंपरम् ॥ ७ ॥ भवितावैश्यजातीयोभवान्नास्त्यत्रसं

शयः॥भविताक्षत्रियोवैश्यस्तस्मिन्नेवाशुजन्मनि ॥ ८ ॥ ग्रहीष्यतिबलात्कन्यांयदातेक्षत्रसम्भवः ॥ तदात्वंक्षत्रियोवैश्य
स्वगृहीतोभविष्यसि ॥ ९ ॥ एवंसवैश्योभूपालसुदेवोऽस्मत्पिताऽभवत् ॥ अहंचयामहाभागतत्सर्वंश्रूयतांत्वया ॥१०॥
सुरतोनामराजर्षिः प्रागासीद्गन्धमादने ॥ तपस्वीनियताहारस्त्यक्तसङ्गोवनाश्रयः ॥ ११ ॥ ततःश्येनमुखभ्रष्टांद
ष्ट्वैकांशारिकांभुवि ॥ कृपाऽभूज्जनितामूर्च्छांतथातस्यमहात्मनः ॥ १२ ॥ ततोमूर्च्छावसानेऽहंतस्योत्पन्नाशरीरतः ॥ स
मांदृष्ट्वाचजग्राहस्निग्धमानेनचेतसा ॥ १३ ॥ यस्मात्कृपाभिभूतस्यममजातेयमात्मजा ॥ तस्मात्कृपावतीनाम्नाभवि
ष्यत्याहसप्रभो ॥ १४ ॥ ततोऽहमाश्रमेतस्यवर्धमानादिवानिशम् ॥ सखीभिःसहतुल्याभिर्विचरामिवनानिच ॥ १५ ॥
ततोमुनेरगस्त्यस्यभ्रातागस्त्यइतिश्रुतः ॥ सचिन्वन्काननेवन्यंसखीभिःकोपितोऽशपत् ॥ १६ ॥ यस्मान्मांवैश्यइ
त्याहभवतीतेनतेशपे ॥ वैश्याभविष्यसीत्युक्तेप्रसाद्योक्तोमयामुनिः॥नापराधंकृतवतीतवाहंद्विजसत्तम ॥ अन्यासामपरा
धेनकिमर्थंशप्तवानसि ॥ १७॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ दुष्टतांदुष्टसंसर्गाददुष्टमपिगच्छति ॥ सुराबिंदुनिपातेनपञ्चग
व्यघटोयथा॥१८॥प्रणिपत्यस्वनिष्ठोपियत्त्वयाहंप्रसादितः॥ तस्मादनुग्रहंबालेशृणुष्वचकरोम्यहम् ॥ १९ ॥ वैश्ययोनौय
दाजातात्वंपुत्रंबोधयिष्यसि ॥ राज्यायजातिस्मरतांतदात्वंसमवाप्स्यसि ॥२०॥ ततोभूयःक्षत्रजातिंप्राप्तात्वंपतिनासह ॥
दिव्यानवाप्स्यसेभोगान्गच्छभीतिरपैतुते ॥२१ ॥ एवंशप्तास्मिराजेन्द्रतेनपूर्वंमहर्षिणा ॥ पिताचमेपूर्वमेवंशप्तःप्रमतिना
ऽभवत् ॥४२॥ एवंवैश्योनराजंस्त्वंनचवैश्यःपितामम ॥ नत्वंहिमय्यदुष्टायामदुष्टोदुष्यसेकथम् ॥ २३॥ इतिश्रीमार्कण्डेय
पुराणेद्वादशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११२ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इतितस्यावचःश्रुत्वापुत्रस्यसचपार्थिवः ॥ पुनःप्रोवाच

मा०पु० धर्मज्ञस्तांपत्नींतनयंतथा॥१॥यन्मयापितुरादेशात्त्यक्तंराज्यंनततपुनः॥ ग्रहीष्यामिवृथोक्तेनकिमात्माक्लिश्यतेत्वया॥२॥ अ०
२३२॥ अहंतेसम्प्रदास्यामिकरंवैश्यव्रतेस्थितः॥ भुङ्क्ष्वराज्यमशेषंत्वमिच्छयावापरित्यज॥ ३॥ इत्युक्तःसतदापित्राराजपुत्रो ११३
भलंदनः॥ चकारराज्यंधर्मेणतद्वद्दारपरिग्रहम्॥४॥अव्याहतंतस्यचक्रंपृथिव्यामभवद्द्विज॥ नचाधर्मेमनोभूपास्तस्यसर्वे
ऽभवन्वशे॥५॥तेनेष्टोविधिवद्यज्ञःसम्यक्शास्तिवसुन्धराम्॥सएवैकोऽभवद्भर्त्तापृथिव्यामरिशासनः॥६॥ अजायतसुत
स्तस्यवत्सप्रीतिस्तुनामतः॥ पितातिशयितोयेनगुणौघेनमहात्मना॥ ७॥ तस्यापिभार्य्यासौनन्दाविदूरथसुताऽभवत्॥
पतिव्रतामहाभागासाप्राप्तातेनशौर्य्यतः॥ हत्वापुरन्दररिपुंकुजृंभंदितिजेश्वरम्॥ ८॥ ॥क्रौष्टुकिरुवाच॥भगवंस्ते
नसंप्राप्ताकुजृंभनिधनात्कथम्॥ एतदाख्यानमाख्याहिप्रसन्नेनान्तरात्मना॥ ९॥ ॥मार्कण्डेयउवाच॥ ॥वि
दूरथोनामनृपःख्यातकीर्तिरभूद्भुवि॥ तस्यपुत्रद्वयंजातंसुनीतिःसुमतिस्तथा॥ १०॥ एकदातुवनंयातोमृगयांसविदूर
थः॥ ददर्शगर्तंसुमहद्भूमेर्मुखमिवोद्गतम्॥ ११॥ तंदृष्ट्वाचिन्तयामासकिमेतदितिभैरवम्॥ पातालविवरंमन्येनैतद्
भूमेश्चिरन्तनम्॥ १२॥ चिन्तयन्नितितत्रासौददर्शविजनेवने॥ ब्राह्मणंसुव्रतंनामतपस्विनमुपागतम्॥१३॥ सतं
पप्रच्छचनृपःकिमेतदितिविस्मितः॥ अतिगम्भीरमवनेर्दर्शितान्तर्गतोदरम्॥ १४॥ ॥ऋषिरुवाच॥ किन्नवेत्सिम
हीपालवागर्थस्त्वंहिमेमतः॥ ज्ञेयंसर्वंनरेन्द्रेणवर्ततेयन्महीतले॥ १५॥ दानवःसुमहावीर्य्योवसत्युग्रोरसातले॥ सजृ ॥२३
म्भयतियत्पृथ्वींकुजृम्भःप्रोच्यतेततः॥ १६॥ क्रियतेतेनयत्किञ्चिद्रत्नभूतंमहीतले॥ त्रिदिवेवानरपतेतंकथंवेत्तिनोभ
वान्॥ १७॥ सुनन्दंनाममुशलंत्वष्ट्रायन्निर्मितंपुरा॥ तज्जहारसदुष्टात्मातेनहन्तिरणेरिपून्॥ १८॥ पातालान्तर्गत

स्तेनभिनत्तिवसुधामिमाम् ॥ ततोऽसुराणांसर्वेषांद्वाराणिकुरुतेऽसुरः ॥ १९ ॥ तेनभिन्नात्रवसुधासुनन्दमुशलेनतु ॥
भोक्ष्यतेवसुधामेतांतमजित्वाकथंभवान् ॥ २० ॥ यज्ञान्विध्वंसयत्युग्रोदेवानामुपरोधकः ॥ आप्याययतिदैतेयान्सब
लीमुशलायुधः ॥ २१ ॥ यद्यरिंघातयस्येनंपातालान्तरगोचरम् ॥ ततःसमस्तवसुधापतिस्त्वंपरमेश्वरः ॥ २२ ॥ मुश
लन्तस्यबलिनःसौनन्दंप्रोच्यतेजनैः ॥ तथाबलाबलञ्चैवतंवदन्तिविचक्षणाः ॥ २३ ॥ तत्तुनिर्वीर्य्यतांयातिसंस्पृष्टंयोषि
तान्नृप ॥ तस्मिन्दिनेद्वितीयेऽह्निवीर्य्यवत्तदुदीर्य्यते ॥ २४ ॥ नसवेत्तिदुराचारःप्रभावंमुशलस्यतं ॥ योषित्कराग्रसंस्प
र्शेदोषंवीर्य्यविशातनम् ॥ २५ ॥ एवंतस्यबलंभूपदानवस्यदुरात्मनः ॥ मुशलस्यचतेप्रोक्तंयद्युक्तंतत्समाचर ॥ २६ ॥
आसन्नमेतद्भवतःपुरस्यपृथिवीपते ॥ कृतंतेनमहारंध्रंनिश्चिन्तःकिंभवान्वृथा ॥ २७ ॥ इत्युक्त्वातुगतेतस्मिन्पुरंगत्वाम
हीपतिः ॥ मन्त्रयामासमन्त्रज्ञैःपुरमध्येतुमन्त्रिभिः ॥ २८ ॥ यथाश्रुतमशेषन्तत्कथयामासमन्त्रिणाम् ॥ मुशलस्यप्र
भावञ्चवीर्य्यशातनमेवच ॥ २९ ॥ तंमन्त्रंक्रियमाणन्तुमन्त्रिभिस्तेनभूभृता ॥ तत्पार्श्ववर्तिनीकन्याशुश्रावाथमुदावती
॥ ३० ॥ ततःकतिपयाहेतुतांकन्यांवयसान्विताम् ॥ जहारोपवनाद्दैत्यःकुजृम्भःससखीवृताम् ॥ ३१ ॥ तत्श्रुत्वासम
हीपालःक्रोधपर्य्याकुलेक्षणः ॥ पुत्रावुवाचत्वरितंगच्छतंवनकोविदौ ॥ ३२ ॥ निर्विन्ध्यायास्तटेगर्तस्तेनगत्वारसातलम्
॥ सहन्यतांयोऽपहर्त्तामुदावत्याःसुदुर्मतिः ॥ ३३ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततस्तौतत्सुतौप्राप्यतंगर्त्तंतत्पदानु
गौ ॥ युयुधातेकुजृम्भेणस्वसैन्येनातिकोपितौ ॥ ३४ ॥ ततःपरिघनिस्त्रिंशशक्तिशूलपरश्वधैः ॥ बाणैश्चाविरतंयुद्धंतेषा
मासीत्सुदारुणम् ॥ ३५ ॥ ततोमायाबलवतातेनदैत्येनतावुभौ ॥ राजपुत्रौरणेबद्धौनिहताशेषसैनिकौ ॥ ३६ ॥ तत्

मा०पु० श्रुत्वासमहीपालःप्राहेदंसर्वसैनिकान् ॥ बद्धपुत्रःपरामार्त्तिमुपेतोमुनिसत्तम ॥ ३७ ॥ यस्तंनिहत्यदैतेयंमोचयिष्यतिमेसु अ०
२३३॥ ताम् ॥ तस्याहंसंप्रदास्यामितामेवायतलोचनाम् ॥ ३८ ॥ इत्येवंघोषयांचक्रेसराजास्वपुरेतदा ॥ निराशःपुत्रतनयाव ११३
न्धमोक्षायवैमुने ॥ ३९ ॥ ततःशुश्राववत्सप्रोभलन्दनसुतोहितत् ॥ आघोष्यमाणंबलवान्कृतास्त्रःशौर्य्यसंयुतः ॥४०॥
सचागम्याभिवाद्यैनंप्राहपार्थिवसत्तमम् ॥ विनयावनतोभूत्वापितुर्मित्रमनुत्तमम् ॥ ४१॥ आज्ञापयाशुमामेवतनयौमो
चयामिते ॥ तवैवतेजसाहत्वातंदैत्यंतनयांचते ॥ ४२ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ सतंमुदापरिष्वज्यप्रियसख्युरथा
त्मजम् ॥ गम्यतामितिसंसिद्ध्यैवत्सेत्याहसपार्थिवः ॥ ४३ स्थानेस्थास्यतिमेवत्सोयद्येवंकुरुतेविधिम् ॥ वत्सैतत्क्रि
यतामाशुयद्युत्साहिमनस्तव ॥ ४४ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ततःसखड्गःसधनुर्बद्धगोधाङ्गुलित्रवान् ॥ जगामवीरः
पातालंतेनगर्त्तेनसत्वरः ॥ ४५ ॥ ततोज्यास्वनमत्युग्रंसचक्रेपार्थिवात्मजः ॥ येनपातालमखिलमासीदापूरितान्तरम् ॥
॥ ४६ ॥ ततोज्यास्वनमाकर्ण्यकुजृम्भोदानवेश्वरः ॥ आजगामातिकोपेनस्वसैन्यपरिवारितः ॥ ४७ ॥ ततोयुद्धमभूत्त
स्यतेनपार्थिवसूनुना ॥ ससैन्यस्यससैन्येनबलिनोबलशालिना ॥ ४८ ॥ दिनानित्रीणिसयदायोधितस्तेनदानवः ॥
ततःकोपपरीतात्मामुसलायाभ्यधावत ॥ ४९ ॥ गन्धैर्माल्यैस्तथाधूपैःपूज्यमानःसतिष्ठति ॥ अन्तःपुरेमहाभागप्रजापति
विनिर्मितः ॥५०॥ ततोविज्ञातमुसलप्रभावासामुदावती ॥ परस्पर्शमुशलश्रेष्ठमतिनम्रशिरोऽधरा ॥ ५१ ॥ पुनर्यावत्सगृह्णा
तिमुशलंतंमहासुरः ॥ तावत्सावन्दनव्याजात्परस्पर्शानिकशःशुभा ॥५२॥ ततःसगत्वायुयुधेमुशलेनासुरेश्वरः ॥ व्यर्थामुश ॥२३३॥
लपातास्तेसंजग्मुस्तेषुशत्रुषु ॥५३॥ परमास्त्रेतुनिर्वीर्येसौनन्देमुशलेमुने ॥ अस्त्रैःशस्त्रैश्चदैतेयःसोऽयुध्यतरणेऽरिणा ॥५४॥

शस्त्रास्त्रैर्नैनंसमस्तस्यराजपुत्रस्यसोऽसुरः॥ मुशलेनबलन्तस्यतच्चतन्व्यानिराकृतम्॥ ५५॥ ततःपराजित्यसभूपसूनुरस्त्रा
णिशस्त्राणिचदानवस्य॥ चकारसद्योविरथंततश्चसचर्मखड्गःपुनरप्यधावत्॥५६॥ तमापतन्तंरभसाऽभ्युदीर्णविस्पष्टकोपं
त्रिदशेन्द्रशत्रुम्॥ शस्त्रेणवह्नेर्भुविराजपुत्रोजघानकालानलसप्रभेण॥५७॥ सपावकास्त्रेणहृदिक्षतोभृशंतत्याजदेहंत्रिदशा
रिरात्मनः॥ बभूवसद्यश्चमहोरगाणांरसातलान्तेषुमहानथोत्सवः॥५८॥ततोऽपतत्पुष्पवृष्टिर्महीपालसुतोपरि॥जगुर्गन्ध
र्वपतयोदेववाद्यानिसस्वनुः॥ ५९॥ सचापिराजपुत्रस्तंहत्वातौनृपतेःसुतौ॥ मोचयामासतन्वङ्गींताञ्चकन्यांमुदावतीम्
॥ ६०॥ तच्चापिमुसलंतस्मिन्कुजृम्भेविनिपातिते॥ जग्राहनागाधिपतिरनन्तःशेषसंज्ञितः॥६१॥ तस्याश्चपरितुष्टोऽसौ
शेषःसर्वोरगेश्वरः॥ मुदावत्यामुदाध्यातमनोवृत्तिस्तपोधनः॥ ६२॥ सुनन्दमुशलस्पर्शंयच्चकारपुनःपुनः॥ योषित्करत
लस्पर्शप्रभावज्ञातिशोभना॥ ६३॥ मुदावत्यास्ततोनामनागराजस्तदाकरोत्॥ सुनन्दामितिसानन्दंसौनन्दगुणजंद्विज
॥६४॥ सचापिराजपुत्रस्तांभ्रातृभ्यांसहितांपितुः॥ समीपमानिनायाशुप्रणिपत्याहचैवतम्॥६५॥आनीतौतनयौतातततथै
वेयंमुदावती॥तवाज्ञयामयान्यद्यत्कर्त्तव्यंतत्समादिश॥६६॥ ॥मार्कण्डेयउवाच॥ ॥ततःप्रहर्षसंपूर्णहृदयःसमहीपतिः॥
साधुसाध्वित्यथाहोच्चैर्वत्सवत्सेतिशोभनम्॥ ६७॥ सभाजितोऽस्मित्रिदशैर्वत्साहंकारणैस्त्रिभिः॥त्वंजामाताचयत्प्राप्तो
यच्चारिर्विनिपातितः॥६८॥आगतान्यक्षतान्यत्रयच्चापत्यानिमेपुनः॥तद्गृहाणाद्यशस्तेऽद्विपाणिमस्यामयोदितम्॥६९॥
त्वंराजपुत्रचार्वङ्ग्याःकन्यायाद्दुहितुर्मम॥मुदावत्यामुदायुक्तःसत्यवाक्यंकुरुष्वमाम्॥७०॥ ॥राजपुत्रउवाच॥ ॥तातस्या
ज्ञामयाकार्य्यायद्ब्रवीषिकरोमितत्॥ त्वमेवतातजानीषेनैवात्राधिकृतावयम्॥७१॥ ॥मार्कण्डेयउवाच॥ ॥ततस्तयोः

सराजेन्द्रश्चक्रेवैवाहिकंक्रमम् ॥ मुदावत्याश्चदुहितुर्भलन्दनसुतस्यवै ॥७२॥ ततःसहतयारेमेवत्सप्रीर्नवयौवनः ॥ रमणी
येषुदेशेषुप्रासादशिखरेषुच ॥ ७३ ॥ कालेनगच्छतावृद्धःपितातस्यभलन्दनः ॥ वनंजगामवत्सप्रीःसबभूवमहीपतिः
॥ ७४ ॥ इयाजयज्ञान्सततंप्रजाधर्मेणपालयन् ॥ पुत्रवत्पाल्यमानास्तुप्रजास्तेनमहात्मना ॥ ७५ ॥ ववृधुर्विषयेतस्य
नचाभूद्वर्णसङ्करः ॥ नदस्युव्यालदुर्वृत्तभयमासीन्नकस्यचित् ॥ नोपसर्गभयञ्चैवतस्मिन्शासतिभूपतौ ॥ ७६ ॥ इतिश्री
मार्कण्डेयपुराणेभलन्दनवत्सप्रीचरितंनामत्रयोदशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११३ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ तस्यतस्यां
सुनन्दायांपुत्राद्वादशजज्ञिरे ॥ प्रांशुःप्रवीरःशूरश्चसुचक्रोविक्रमःक्रमः ॥ १ ॥ बलीबलाकश्चण्डश्चप्रचण्डश्चसुविक्रमः ॥ सुन
यश्चमहाभागाःसर्वेसंग्रामजित्तमाः ॥ २ ॥ तेषांज्येष्ठोमहावीर्य्यःप्रांशुरासीन्नराधिपः ॥ इतरेभृत्यवत्तस्यबभूवुर्वंशवर्त्तिनः
॥ ३ ॥ तस्ययज्ञेद्विजत्यक्तैरनेकैर्द्रव्यराशिभिः ॥ न्यूनवर्णविसृष्टैश्चसत्यनाभावसुन्धरा ॥ ४ ॥ सम्यक्पालयतस्तस्यप्रजाः
पुत्रानिवौरसान् ॥ योऽभूद्धनचयःकोशेतेननिष्पादितास्तुये ॥ ५ ॥ क्रतवःशतंसाहस्रास्तेषांसंख्यानविद्यते ॥ अयुताद्येन
कोटीभिर्नचपद्मादिभिर्मुने ॥ ६ ॥ प्रजातिस्तस्यपुत्रोऽभूद्यस्ययज्ञेशतक्रतुः ॥ अवाप्यतृप्तिमतुलांयज्ञभागैःसुरैःसह ॥
॥ ७ ॥ दानवानांसुवीर्य्याणांजघाननवतीर्नव ॥ बलंचबलिनांश्रेष्ठोजन्मंचासुरसत्तमम् ॥ ८ ॥ अन्यांश्चसुमहावीर्य्याना
जघानामरद्विषः ॥ प्रजातेस्तनयाःपंचखनित्रप्रमुखामुने ॥ ९ ॥ तेषांखनित्रोराजाभूत्प्रख्यातोनिजविक्रमैः ॥ सशान्तः
सत्यवाक्शूरःसर्वप्राणिहितेरतः ॥ १० ॥ स्वधर्माभिरतोनित्यंवृद्धसेवीबहुश्रुतः ॥ वाग्मीविनयसंपन्नःकृतास्त्रोऽप्यवि ॥२३४
कत्थनः ॥ ११ ॥ सर्वलोकप्रियोनित्यमुवाचैतदहर्निशम् ॥ नन्दन्तुसर्वभूतानिस्निह्यन्तुविजनेष्वपि ॥ १२ ॥ स्वस्त्य

स्तुसर्वभूतेषुनिरातङ्कानिसन्तुच ॥ माव्याधिरस्तुभूतानामाधयोनभवन्तुच ॥ १३ ॥ मैत्रीमशेषभूतानिपुष्यन्तुसकलेज
ने ॥ शिवमस्तुद्विजातीनांप्रीतिरस्तुपरस्परम् ॥ १४ ॥ समृद्धिःसर्ववर्णानांसिद्धिरस्तुचकर्मणाम् ॥ भोलोकाःसर्वभूतेषु
शिवावोऽस्तुसदामतिः ॥ १५ ॥ यथात्मनेयथापुत्रेहितमिच्छथसर्वदा ॥ तथासमस्तभूतेषुवर्त्तध्वंहितबुद्धयः ॥ १६ ॥ ए
तद्वोहितमत्यन्तंकोवाकस्यापराध्यते ॥ यत्करोत्यहितंकिंचित्कस्यचिन्मूढमानसः ॥ १७ ॥ तंसमभ्येतितन्नूनंकर्तृगामिफ
लंयतः ॥ इतिमत्वासमस्तेषुभोलोकाहितबुद्धयः ॥ १८ ॥ सन्तुमालौकिकंपापंलोकाःप्राप्स्यथवैबुधाः ॥ योमेऽद्यस्निह्यते
तस्यशिवमस्तुसदाभुवि ॥ १९ ॥ यश्चमांद्वेष्टिलोकेऽस्मिन्सोऽपिभद्राणिपश्यतु ॥ एवंस्वरूपःपुत्रोऽभूत्खनित्रस्तस्यभूप
तेः ॥ २० ॥ समस्तगुणसम्पन्नःश्रीमानब्जदलेक्षणः ॥ तेनतेभ्रातरःप्रीत्यापृथग्राज्येषुयोजिताः ॥ २१ ॥ स्वयंचपृथिवीमे
तांबुभुजेसागराम्बराम् ॥ प्राच्यांतेनकृतःशौरिर्दक्षिणायमुदावसुः ॥ २२ ॥ दिशिप्रतीच्यांमुनयउत्तरस्यांमहारथाः ॥ ते
षांतस्यचभूपस्यपृथग्गोत्राःपुरोहिताः ॥ २३ ॥ बभूवुर्मुनयश्चैवमन्त्रिवंशक्रमागताः ॥ शौरेरत्रिकुलोद्भूतःसुहोत्रोनामवै
द्विजः ॥ २४ ॥ उदावसोःकुशावर्त्तोगौतमान्वयजोऽभवत् ॥ काश्यपःप्रमतिर्नामसुनयस्यपुरोहितः ॥ २५ ॥ महारथ
स्यवासिष्ठःपुरोधाऽभून्महीभृतः ॥ बुभुजुस्तेस्वराज्यानिचत्वारोऽपिनराधिपाः ॥ २६ ॥ खनित्रश्चाधिपस्तेषामशेषव
सुधाधिपः ॥ तेषुभ्रातृष्वशेषेषुखनित्रःसमहीपतिः ॥ २७ ॥ प्रजासुचसमस्तासुपुत्रेष्विवसदाहितः ॥ एकदामन्त्रिणाशौ
रिःसप्रोक्तोविश्ववेदिना ॥ २८ ॥ विविक्तेपृथिवीपालकिंचिद्वक्तव्यमस्तिनः ॥ यस्येयंपृथिवीकृत्स्नायस्यभूपावशानु
गाः ॥ २९ ॥ सराजातस्यपुत्रश्चतत्पौत्राश्चान्वयस्ततः ॥ इतरेभ्रातरस्तस्यप्राक्स्वल्पविषयाधिपाः ॥ ३० ॥ तत्पुत्राश्चा

ल्पकास्तस्मात्तत्पौत्राश्चाल्पकाल्पकाः ॥ कालेनह्रासमासाद्यपुरुषात्पुरुषान्तरम् ॥ ३१ ॥ कृष्योपजीविनोभूपभव
न्तीतितदन्वयाः ॥ नोद्धारंकुरुतेभ्राताभ्रातृस्नेहबलार्पणः ॥ ३२ ॥ स्नेहःकःपृथिवीपालपरयोर्भ्रातृपुत्रयोः ॥ तत्पुत्रयोः
परतरामतिर्भवतिपार्थिव ॥ ३३ ॥ तत्पुत्रःकेनकार्य्येणप्रीतियुक्तोभविष्यति ॥ अथवायेनतेनैवसंतोषंकुरुतेनृपः ॥ ३४ ॥
क्रियतेतत्किमर्थन्तुभूपैर्मंत्रिपरिग्रहः ॥ भुज्यतेसकलंराज्यंमयातेमंत्रिणासता ॥ ३५ ॥ तत्किंमुधाधारयसेसंतोषंकुरुतेय
दि ॥ कार्यनिष्पादकंराज्यंकरणंकर्त्तुरिष्यते ॥ ३६ ॥ राज्यलब्धुश्चतेकार्यंत्वंकर्त्ताकरणंवयम् ॥ सोऽस्माभिःकरणैराज्यं
पितृपैतामहंकुरु ॥ फलप्रदाभविष्यामःपरलोकेनतेवयम् ॥ ३७ ॥ ॥राजोवाच ॥ ॥ ज्येष्ठोभ्रातामहीपालोवयंतस्या
नुजायतः ॥ ततःसभुंक्तेपृथिवींवयंचाल्पवसुंधराम् ॥ ३८ ॥ वयन्तुभ्रातरःपंचपृथ्वीचैकामहामते ॥ अतोऽस्याःपृथगैश्व
र्य्यंकथंकृत्स्नंभविष्यति ॥ ३९ ॥ ॥ विश्ववेद्युवाच ॥ ॥ एवमेतद्भवत्वत्रयद्येकावसुधानृप ॥ तांत्वमेवाभिपद्यस्वज्ये
ष्ठःशास्तुयथाभवान् ॥ ४० ॥सर्वाधिपत्यःसर्वेभ्योभवत्वमखिलेश्वरः ॥ यतन्तेचयथाहंतेतेषामपिहिमन्त्रिणः ॥ ४१ ॥
॥ राजोवाच ॥ ॥ ज्येष्ठोराजायथाप्रीत्याभजतेऽस्मान्सुतानिव ॥ कथंतस्यकरिष्यामिममत्वंजगतीगतम् ॥ ४२ ॥ ॥ वि
श्ववेद्युवाच ॥ ॥ राज्येस्थितःपूजयेथाज्येष्ठंभूपार्हणैर्धनैः ॥ कनिष्ठज्येष्ठताकेयंराज्यंप्रार्थयतांनृणाम् ॥ ४३ ॥ ॥मार्कंडेय
उवाच ॥ ॥ तथेतिचप्रतिज्ञातेभुभुजातेनसत्तम ॥ विश्ववेदीततोमन्त्रीतद्भ्रातृननयद्वशम् ॥ ४४ ॥ तेषांपुरोहितांश्चैवआत्म
नःशांतिकादिषु ॥ नियोजयामासततःखनित्रस्याभिचारके ॥ ४५ ॥ बिभेदतस्यनिभृतान्सामदानादिभिस्तथा ॥ चक्रेच ॥२३५॥
परमोद्योगंनिजदंडप्रभावने ॥ ४६ ॥ आभिचारिकमत्युग्रमहन्यहनिकुर्वताम् ॥ पुरोधसांचतुर्णांचजज्ञेकृत्याचतुष्टयम् ॥

॥ ४७ ॥ विकरालंमहावक्त्रमतिभीषणदर्शनम् ॥ समुद्यतमहाशूलंप्रभूतमतिदारुणम् ॥ ४८ ॥ ततस्तदागतन्तत्रखनित्रो
यत्रपार्थिवः ॥ निरस्तंचाप्यदुष्टस्यतस्यपुण्यचयेनतत् ॥ ४९ ॥ कृत्याचतुष्टयन्तेषुनिपपातदुरात्मसु ॥ पुरोहितेषुभूपानां
तथावैविश्ववेदिनि ॥ ५० ॥ ततोनिहन्त्यानिर्दग्धाःकृत्ययातेपुरोहिताः ॥ विश्ववेदीतथामन्त्रीसशौरेर्दुष्टमन्त्रदः ॥५१॥
इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेखनित्रचरित्रेचतुर्दशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११४ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततःसमस्तलो
कस्यविस्मयःसोऽभवन्महान् ॥ यदेककालंनेशुस्तेपृथक्पुरनिवासिनः ॥ १ ॥ ततःशुश्रावनिधनंयातान्भ्रातृपुरोहिता
न् ॥ मन्त्रिणञ्चतथाभ्रातुर्दग्धंतंविश्ववेदिनम् ॥ २ ॥ किमेतदितिसोऽतीवविस्मितोमुनिसत्तम ॥ खनित्रोऽभून्महा
राजोनाजानात्तच्चकारणम् ॥ ३ ॥ ततोवसिष्ठंपप्रच्छसराजागृहमागतम् ॥ यत्कारणंविनेशुस्तेभ्रातृमन्त्रिपुरोहिताः
॥ ४ ॥ तेनपृष्टस्तदाप्राहयथावृत्तंमहामुनिः ॥ यच्छौरिमन्त्रिणाप्रोक्तंयच्चशौरिरुवाचतम् ॥ ५ ॥ यथाचानुष्ठितन्तेनभ्रा
तॄणांभेदकारिवै ॥ मन्त्रिणातेनदुष्टेनयच्चक्रुश्चपुरोहिताः ॥ ६ ॥ यन्निमित्तंविनेशुस्तेअपापस्यापकारिणः ॥ पुरोहितास्त
स्यराज्ञःशत्रावपिदयावतः ॥ ७ ॥ सतच्छ्रुत्वाततोराजाहाहतोऽस्मीतिवैवदन् ॥ निनिन्दात्मानमत्यर्थंवसिष्ठस्याग्रतोद्वि
ज ॥ ८ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ धिङ्मामपुण्यसंस्थानमल्पभाग्यमशोभनम् ॥ दैवदोषकृतंपापंसर्वलोकविगर्हितम्
॥ ९ ॥ मन्निमित्तंविनष्टंतत्तद्ब्राह्मणचतुष्टयम् ॥ मत्तःकोऽन्यःपापतरोभविष्यतिपुमान्भुवि ॥ १० ॥ नाभविष्यंयदिपु
मानहमत्रमहीतले ॥ ततस्तेनविनश्येयुर्ममभ्रातृपुरोहिताः ॥ ११ ॥ धिग्राज्यंधिक्चमेजन्मभूभुजांमहतांकुले ॥ कारण
त्वंगतोयोऽहंविनाशस्यद्विजन्मनाम् ॥ १२ ॥ कुर्वन्तःस्वामिनोऽर्थंभ्रातॄणांममयाजकाः ॥ नाशंययुर्नदुष्टास्तेदुष्टोऽहंनाश

कारणे ॥ १३ ॥ किंकरोमिक्कगच्छामिनान्योमत्तोहिपापकृत् ॥ पृथिव्यामस्तिहेतुस्त्वंद्विजनाशस्ययोगतः ॥ १४॥ इत्थ
मुद्विग्नहृदयःखनित्रःपृथिवीपतिः ॥ वनंयियासुःपुत्रस्यकृतवानभिषेचनम् ॥ १५ ॥ अभिषिच्यसुतंराज्येक्षुपसंज्ञंमही
पतिः ॥ भार्याभिस्तिसृभिःसार्धंतपसेसवनंययौ ॥ १६ ॥ तत्रगत्वातपस्तेपेवानप्रस्थविधानवित् ॥ शतानित्रीणिव
र्षाणांसार्द्धानिनृपसत्तमः ॥१७॥ तपसाक्षीणदेहस्तुराजवर्य्योद्विजोत्तम ॥निगृह्यसर्वस्त्रोतांसितत्याजासूनूवनेचरः॥१८॥
ततःपुण्यान्ययौलोकान्सर्वकामदुहोऽक्षयान् ॥ अश्वमेधादिभिर्यज्ञैरवाप्यायेनराधिपैः ॥ १९ ॥ भार्य्याश्चतस्यता
स्तिस्त्रःसमन्तेनैवतत्यजुः ॥ प्राणानवापुःसालोक्यंतेनैवसुमहात्मना ॥ २० ॥ एतत्खनित्रचरितंश्रुतंकल्मषनाशन
म् ॥ पठताञ्चमहाभागक्षुपस्यातोनिशामय ॥ २१ ॥ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेखनित्रचरितसमाप्तिर्नामपंचदशाधि
कशततमोऽध्यायः॥ ११५॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच॥ ॥ क्षुपःखनित्रपुत्रस्तुप्राप्यराज्यंयथापिता ॥ तथैवपालयामासप्र
जाधर्मेणरञ्जयन् ॥ १ ॥ सदानशीलोयष्टाचयज्ञानामवनीपतिः ॥ समःशत्रौचमित्रेचव्यवहारादिवर्त्मनि ॥ २ ॥ एकदा
समहीपालोनिजस्थानगतोमुने ॥ सूतैरुक्तोयथापूर्वंक्षुपोराजातथाऽभवत् ॥ ३ ॥ ब्रह्मणस्तनयःपूर्वंक्षुपोऽभूत्पृथिवीप
तिः ॥ यादृक्चरितमस्यासीत्तादृक्कृतस्यैवचेष्टितम्॥ ४ ॥ ॥ राजोवाच॥ ॥श्रोतुमिच्छामिचरितंक्षुपस्यसुमहात्मनः॥
यदिताहङ्मयाशक्यंचेष्टितुंतत्करोम्यहम् ॥५॥ सूताऊचुः ॥ सचकाराकरान्भूपराजागोब्राह्मणान्पुरा ॥ षष्ठांशेनकृताचो
र्व्यामिष्टिस्तेनमहात्मना ॥६॥ राजोवाच ॥ तेषांमहात्मनांराज्ञांकोऽनुयास्यतिमद्विधः ॥ तथाप्युत्कृष्टचेष्टानांचेष्टासूद्यम
वान्भवेत् ॥७॥ तत्श्रूयतांप्रतिज्ञायासाम्प्रतंक्रियतेमया ॥ क्षुपस्यानुकरिष्यामिमहाराजस्यचेष्टितम् ॥८॥त्रींस्त्रीन्यज्ञा

न्करिष्यामिसस्यापातेगतागते ॥ पृथिव्यांचतुरन्तायांप्रतिज्ञेयंकृतामया ॥९॥ यच्चगोब्राह्मणाःपूर्वंमददन्भूभृतेकरम् ॥ त
मेवप्रतिदास्यामिब्राह्मणानांतथागवाम् ॥१०॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इतिप्रतिज्ञायवचःक्षुपस्तत्कृतवांस्तथा॥सस्यापातेस
यज्ञांश्चैनयजद्यजतांवरः॥११॥गोब्राह्मणाःपुराराज्ञामददद्यंचवैकरम्॥तावत्संख्यमदाद्वित्तमन्यद्गोब्राह्मणायसः ॥१२॥
तस्यपुत्रोऽभवद्वीरःप्रमथायामनिन्दितः ॥ यस्यप्रतापशौर्याभ्यांकृतावश्यामहीभृतः ॥ १३ ॥ तस्यापिनन्दिनीनामवैद
र्भीदयिताऽभवत्॥ विविंशंतनयंतस्यांजनयामाससप्रभुः ॥ १४ ॥ विविंशेशासतिमहींमहीपालेमहौजसि ॥ महीतलम
भूद्व्याप्तंनिरन्तरतयानरैः ॥१५॥ ववर्षकालेपर्जन्योमहीसस्यवतीतथा ॥सुफलानिचसस्यानिरसवन्तिफलानिच॥१६॥
रसाःपुष्टिकराश्चासन्पुष्टिर्नोन्मादकारिणी ॥ नवित्तनिचयान्नृणांप्रभूतामदहेतवः ॥ १७॥ तत्प्रतापेनरिपवोभयमापुर्महा
मुने ॥ स्वास्थ्यंजनःसुहृद्वर्गोमुदमापसुपूजितः ॥ १८ ॥ इष्ट्वासयज्ञान्सुबहून्सम्यक्सम्पाल्यमेदिनीम् ॥ संग्रामे
निधनंप्राप्यशक्रलोकमितोगतः ॥ १९ ॥ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेविविंशचरितंनामषोडशाधिकशततमोऽध्यायः ॥
॥ ११६ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ तस्यपुत्रःखनीनेत्रोमहाबलपराक्रमः ॥ यस्ययज्ञेष्वगायन्तगन्धर्वाविस्मयान्वि
ताः ॥ १ ॥ खनीनेत्रसमोनान्योभुवियज्वाभविष्यति ॥ तेनयज्ञायुतेपूर्णेदत्तापृथ्वीससागरा ॥ २ ॥ दत्वाचसकलांपृथ्वीं
ब्राह्मणानांमहात्मनाम् ॥ तपसाद्रव्यमासाद्यमोदयन्साधितेनयः ॥ ३ ॥ यतश्चप्राप्यवित्तर्द्धिमतुलांदातृसत्तमात् ॥ जगृ
हुर्ब्राह्मणाविप्रनान्यराज्ञःप्रतिग्रहम् ॥ ४ ॥ सप्तषष्टिसहस्राणिसप्तषष्टिशतानिच ॥ सप्तषष्टिंचयोयज्ञानयजद्भूरिदक्षिणा
न् ॥ ५ ॥ अपुत्रःसमहीपालोमृगयामुपचक्रमे ॥ पुत्रार्थंपितृयज्ञायमांसकामोमहामुने ॥ ६ ॥ अश्वारूढोविनासैन्यमेकए

वमहावने ॥ बद्धगोधाङ्गुलित्राणोबाणखड्गधनुर्धरः ॥ ७ ॥ तंवाहयन्तंतुरगमन्यतोगहनाद्वनात् ॥ विनिष्क्रम्यमृगःप्राहमांह
त्वाभिमतंकुरु ॥ ८ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ अन्येमृगाःपलायन्तेमहाभीत्याविलोक्यमाम् ॥ कथमात्मप्रदानंत्वंमृत्यवेक
र्तुमिच्छसि ॥ ९ ॥ ॥ मृगउवाच ॥ ॥ अपुत्रोऽहंमहाराजवृथाजन्मप्रयोजनम् ॥ विचारयन्नपश्यामिप्राणानामिहधारणम्
॥ १० ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ अथाभ्येत्यमृगःप्राहतमन्योवसुधाधिपम् ॥ मृगस्यतस्यप्रत्यक्षमलमेतेनपार्थिव ॥ ११ ॥
घातयस्वेतिमांमांसैर्ममकर्मसमाचर ॥ यथाकृतार्थतातेस्यान्ममचाप्युपकारितत् ॥ १२ ॥ पुत्रार्थंत्वंमहाराजस्वपितॄन्
यष्टुमिच्छसि ॥ अपुत्रस्यास्यमांसेनलप्स्यसेवांछितंकथम् ॥ १३ ॥ यादृक्कर्मविनिष्पाद्यंतादृग्द्रव्यमुपाहरेत् ॥ दुर्गन्धैर्न
सुगन्धानांगन्धज्ञानविनिर्णयः ॥ १४ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ वैराग्यकारणंप्रोक्तमनेनापुत्रताभम ॥ कथ्यतांप्राणसंत्या
गेयत्तेवैराग्यकारणम् ॥ १५ ॥ ॥ मृगउवाच ॥ ॥ बहवोमेसुताभूपबह्व्योदुहितरस्तथा ॥ यच्चिन्तादुःखदावाग्निज्वा
लामध्येवसाम्यहम् ॥ १६ ॥ सर्वसाध्यानरेन्द्रेयंमृगजातिःसुकातरा ॥ तेष्वपत्येषुमेचातिममत्वंतेनदुःखितः ॥ १७ ॥ म
नुष्यसिंहशार्दूलवृकादिभ्योबिभेम्यहम् ॥ विहीनात्सर्वसत्त्वेभ्यःश्वशृगालादपिप्रभो ॥ १८ ॥ सोऽहंनिमित्तंबन्धूनामिमां
शून्यांवसुन्धराम् ॥ नृसिंहादिभयात्सर्वामिच्छामिसूनृशंसकृत् ॥ १९ ॥ तृणान्यन्येऽपिखादन्तिगोऽजावितुरगादिकाः ॥
तांस्तेषांपोषणायाहमिच्छामिनिधनंगतान् ॥ २० ॥ निष्क्रान्तेषुततस्तेषुममापत्येषुवैपृथक् ॥ भवन्तिचिन्ताःशतशोममत्वा ॥२३७।
वृतचेतसः ॥ २१ ॥ किंकूटपाशंकिंवज्रंवागुरांकिंसुतोमम ॥ प्राप्तश्चरन्वनेकिंवान्नृसिंहादिवशंगतः ॥ २२ ॥ प्राप्तोऽयमेकः
संप्राप्तास्तेऽवस्थांकीदृशींमम ॥ साम्प्रतंतेचिरायंतेयेगताःसुमहावनम् ॥ २३ ॥ दृष्ट्वाप्राप्तान्ममाभ्याशमहन्तानात्मजान्

प ॥ ईषदुच्छ्वसितःक्षेममिच्छामिरजनींपुनः ॥ २४ ॥ प्रभातेदिवसंक्षेममस्तगेऽर्केनिशामपि ॥ वांच्छाम्यहंकदाक्षेमंसर्वका
लंभविष्यति ॥ २५ ॥ एतत्तेकथितंभूपमहोद्वेगस्यकारणम् ॥ अतःप्रसादंकुरुमेबाणोऽयंपात्यतांमयि ॥ २६ ॥ इतिदुःख
शताविष्टःप्राणान्नाहंत्यजामियत् ॥ तत्कारणंनिबोधत्वंब्रुवतोममपार्थिव ॥ २७ ॥ असूर्य्यानामतेलोकायान्गच्छन्त्यात्म
घातकाः ॥ यज्ञोपयुक्ताःपशवःसम्प्रयान्त्युच्छ्रितीःप्रभो ॥ २८ ॥ अग्निःपशुरभूत्पूर्वंपशुरासीज्जलाधिपः ॥ भास्वानथो
च्छ्रीतीःप्राप्तायज्ञेनिष्ठामुपागताः ॥ २९ ॥ तन्ममैतांकृपांकृत्वानयमामुच्छ्रितिंनृप ॥ आत्मनश्चेप्सितंकामंपुत्रलाभादवा
प्स्यसि ॥ ३० ॥ ॥ पूर्व्वमृगउवाच ॥ ॥ राजेन्द्रनैषहन्तव्योधन्योऽयंसुकृतीमृगः ॥ बहवस्तनयायस्यहन्तव्योऽहम
सन्ततिः ॥ ३१ ॥ ॥ उत्तरमृगउवाच ॥ ॥ एकदेहभवंयस्यदुःखंधन्यःसवैभवान् ॥ बहूनियस्यदेहानितस्यदुःखान्यने
कधा ॥ ३२ ॥ एकोयदाहमासंतुप्राकृतदादेहजंमम ॥ दुःखमासीन्ममत्वेतुभार्य्यायास्तदभूद्द्विधा ॥ ३३ ॥ यदाजातान्य
पत्यानितदायावन्तितानिवै ॥ तावच्छरीरभूमीनिममदुःखान्यथाभवन् ॥ ३४ ॥ नकृतार्थोभवान्यस्यनातिदुःखायस
म्भवः ॥ इहदुःखायमत्सूतिःपरत्रचविरोधिनी ॥ ३५ ॥ यतोरक्षणपोषार्थमपत्यानांकरोमितत् ॥ चिन्तयामिचसंभूतिस्ते
नमेनरकेध्रुवा ॥ ३६ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ नवेद्मिकिंसन्ततिमान्धन्योऽपुत्रोऽत्रकिंमृग ॥ पुत्रार्थश्चायमारम्भोममदोला
यतेमनः ॥ ३७ ॥ दुःखायसन्ततिःसत्यमैहिकामुष्मिकायतत् ॥ तथाप्यतनयान्यान्तिऋणानीतिश्रुतंमया ॥ ३८ ॥ सोऽहंय
तिष्येपुत्रार्थमृतेप्राणिवधंमृग ॥ तपसैवप्रचण्डेनयथापूर्वंमहीपतिः ॥ ३९ ॥ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेखनीनेत्रचरितेष्टा
धिकशततमोध्यायः ॥ ११८ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततःसनृपतिर्गत्वागोमतींपापनाशिनीम् ॥ तत्रतुष्टावनि

 यतोभूत्वादेवंपुरन्दरम् ॥ १ ॥ तप्यमानस्तपश्चोग्रंयतवाक्कायमानसः ॥ तुष्टावप्रयतःशक्रमपत्यार्थंमहीपतिः ॥२॥ तस्य
 स्तोत्रेणतपसाभक्त्याचापिसुरेश्वरः ॥ तुतोषभगवानिन्द्रःप्राहचैनंमहामुने॥३॥ अनेनतपसाभक्त्यास्तोत्रेणोच्चारितेनच
॥ परितुष्टोऽस्मितेभूपव्रियतांभवतावरः ॥ ४ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ अपुत्रस्यसुतोमेऽस्तुसर्वशस्त्रभृतांवरः ॥ सदाचाव्या
हतैश्वर्योधर्मकृद्धर्मवित्कृती ॥ ५ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ तथेतिचोक्तःशक्रेणराजाप्राप्तमनोरथः ॥ प्रजाःपालयितुंभूप
आजगामनिजंपुरम् ॥ ६ ॥ तत्रास्यकुर्वतोयज्ञांसम्यक्पालयतःप्रजाः ॥ अजायतसुतोविप्रतदाशक्रप्रसादतः ॥७॥ तस्य
नामपिताचक्रेबलाश्वइतिभूपतिः ॥ अस्त्रग्राममशेषंचग्राहयामासतंसुतम् ॥ ८ ॥ पितर्युपरतेविप्रसोऽधिराज्येस्थितोनृपः
॥ सबलाश्वोवशंनिन्येभुविसर्वमहीक्षितः ॥ ९ ॥ करंचदापयामाससारग्रहणपूर्वकम् ॥ ससर्वभूमिपान्राजापालयामास
चप्रजाः ॥ १० ॥ अथाखिलनरेन्द्रास्तेदायादास्तस्यदुर्मदाः ॥ नचाभ्युत्थायसततंतेचास्मैप्रददुःकरान् ॥ ११॥ व्युत्थिताः
स्वेषुराष्ट्रेषुनसन्तोषपरास्ततः ॥ भुवंतस्यनरेन्द्रस्यजगृहुस्तेनराधिपाः ॥ १२ ॥ सगृहीत्वास्वकंराज्यंपृथिवीशोबलान्मु
ने ॥ तस्थौस्वनगरेभूपैर्विरोधोबहुभिःकृतः ॥ १३ ॥ समेत्यसुमहावीर्य्याःससाधनधनास्ततः ॥ रुरुधुस्तंमहीपालंपुरेतत्र
नरेश्वराः ॥ १४ ॥ पुररोधेनतेनाथकुपितःसमहीपतिः ॥ स्वल्पकोशोऽल्पदण्डश्चवैक्लव्यंपरमंगतः ॥ १५ ॥ अपश्यमानः
शरणंसबलोद्विजसत्तम ॥ करौमुखाग्रतःकृत्वानिशश्वासार्तमानसः ॥ १६ ॥ ततोऽस्यहस्तविवरान्मुखानिलसमाहताः ॥
निर्जग्मुःशतशोयोधारथनागतुरङ्गमाः ॥ १७ ॥ ततःक्षणेनतत्सर्वंनगरंतस्यभूपतेः ॥ व्याप्तमासीद्बलौघेनसारेणातिब
लान्मुने ॥ १८ ॥ अथसोऽतिबलौघेनमहतातेनसंवृतः ॥ निर्मथ्यनगरात्तस्मात्तान्विजिग्येनराधिपः ॥ १९ ॥ जित्वाच

वशमानीयचकारकरदान्पुनः ॥ यथापूर्वंमहाभागमहाभाग्योनरेश्वरः ॥ २० ॥ धुतयोःकरयोर्जज्ञेयतस्तस्यारिदाहदम् ॥
बलंकरन्धमस्तस्मात्सबलाश्वोऽभिधीयते ॥ २१ ॥ सधर्मात्मामहात्माचसमैत्रःसर्वजन्तुषु ॥ करन्धमोऽभवद्भूपस्त्रिपुलो
केषुविश्रुतः ॥ २२ ॥ सम्प्राप्तस्यपशमात्तिंददावरिविनाशनम् ॥ बलन्धर्मेणचाक्षिप्तमभ्युपेत्यस्वयंनृपं ॥ २३ ॥ इति
श्रीमार्कण्डेयपुराणेकरन्धमचरितंनामोनविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११९ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ वीर्य
चन्द्रसुतासुभ्रूर्वीरानामशुभव्रता ॥ स्वयंवरेसाजगृहेमहाराजंकरन्धमम् ॥ १ ॥ तस्यांपुत्रंसराजेन्द्रोजनयामासवीर्य
वान् ॥ अविक्षितमितिख्यातिमुपेतंजगतीतले ॥ २ ॥ जातेतस्मिन्सुतेराजासदैवज्ञानपृच्छत ॥ कच्चित्प्रशस्तनक्षत्रेश
स्तलग्नेसुतोमम ॥ ३ ॥ कच्चिच्चालोकितंजन्ममममपुत्रस्यशोभनैः ॥ ग्रहैःकच्चिन्नदुष्टानांग्रहाणांदृक्पथंगतम् ॥ ४ ॥ इत्यु
क्तास्तेनदैवज्ञास्तमूचुर्नृपतिंततः ॥ शस्तेमुहूर्तेनक्षत्रेलग्नेचैवसुतस्तव ॥ ५ ॥ समुत्पन्नोमहावीर्योमहाभागोमहाबलः ॥
भविष्यतिमहाराजमहाराजस्तवात्मजः ॥ ६ ॥ अवैक्षतेमंदेवानांगुरुःशुक्रश्चसप्तमः ॥ सोमश्चतुर्थस्तनयंतवैनंसमवैक्षत
॥ ७ ॥उपान्तसंस्थितश्चैवसोमपुत्रोऽप्यवैक्षत ॥ नावैक्षतेमंसवितानभौमोनशनैश्चरः ॥८ ॥ तवपुत्रंमहाराजधन्योऽयंतन
यस्तव ॥ सर्वकल्याणसम्पत्तिसमवेतोभविष्यति ॥ ९ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इतिदैवज्ञवचनंनिशम्यवसुधाधिपः ॥
हर्षपूर्णमनाःप्राहनिजस्थानगतस्तदा ॥ १० ॥ अवैक्षतेमंदेवानांगुरुःसोमःसितोबुधः ॥ नावैक्षतैनमादित्योनार्कसूनुर्नभू
मिजः ॥ ११ ॥ अवैक्षतेतियत्प्रोक्तंभवद्भिर्बहुशोवचः ॥ अविक्षितेतितेनास्यख्यातंनामभविष्यति ॥ १२ ॥ ॥ मार्कण्डे
यउवाच ॥ ॥ अविक्षितःसुतस्तस्यवेदवेदाङ्गपारगः ॥ अस्त्रग्राममशेषंसकण्वपुत्रादथाग्रहीत् ॥१३॥ सरूपेणातिभिष

जौदेवानांपार्थिवात्मजः ॥ बुद्ध्यावाचस्पतिंकान्त्याशशाङ्कंतेजसारविम् ॥ १४ ॥ धैर्येणाब्धिंतथोर्वींचसहिष्णुत्वेनवीर्य
वान् ॥ शौर्येणनसमस्तस्यकश्चिदासीन्महात्मनः ॥ १५ ॥ स्वयंवरेतंजगृहेहेमधर्मात्मजावरा ॥ सुदेवतनयागौरीसुभद्रा
बलिनःसुता ॥ १६ ॥ लीलावतीवीरसुतावीरभद्रसुतानिभा ॥ भीमात्मजामान्यवतीदम्भपुत्रीकुमुद्वती ॥ १७ ॥ याश्चैनं
नाभिनंदंतिस्वयंवरकृतक्षणाः ॥ ताश्चापिसबलाद्वीरोजग्राहनृपतेःसुतः ॥ १८ ॥ निराकृत्यनृपान्सर्वांस्तासांपितृकुलानिच
॥ स्वकंहिवीर्यमाश्रित्यबलवान्सबलोद्धतः ॥ १९ ॥ एकदातुविशालस्यविशालाधिपतेःसुताम् ॥ वैशालिनींससुदतींस्व
यंवरकृतक्षणाम् ॥ २० ॥ परिभूयाखिलान्भूपान्स्वेच्छयानवृतस्तया ॥ बलाज्जग्राहविप्रर्षेयथान्याबलगर्वितः ॥ २१ ॥
ततस्तेभूभृतःसर्वेबहुशस्तेनमानिना ॥ निराकृताःसुनिर्विण्णाप्रोचुरन्योन्यमाकुलाः ॥ २२ ॥ क्षमतांवंचनामेतामेकस्मा
द्बलशालिनाम् ॥ बहूनामेकवर्णानांजन्मधिग्वोमहीभृताम् ॥ २३ ॥ क्षत्रियोयःक्षतात्त्राणंवध्यमानस्यदुर्मदैः ॥ करो
तितस्यतन्नामवृथैवान्येहिबिभ्रति ॥ २४ ॥ आत्मनोऽपिक्षतत्राणंदुष्टादस्मादकुर्वताम् ॥ भवतांक्षत्रियकुलेजातानांकी
दृशीमतिः ॥ २५ ॥ उच्चार्यंतेस्तुतिर्यावःसूतमागधबन्दिभिः ॥ सासत्याभाद्वृथावीराभवत्वरिविनाशनात् ॥ २६ ॥
चरतांसातथैवैषाभूपाश्चारैर्दिगन्तरे ॥ पौरुषाश्रयिणःसर्वेविशिष्टकुलसम्भवा ॥ २७ ॥ बिभेतिकोनमरणात्कोयुद्धेनविना
ऽमरः ॥ विचिन्त्यैतन्नहातव्यंपौरुषंशस्त्रवृत्तिभिः ॥ २८ ॥ एतान्निशम्यतेभूपाविस्पष्टामर्षपूरिताः ॥ ऊचुःपरस्परंसर्वेसं ॥२३९॥
मुत्तस्थुश्चसायुधाः ॥ केचिद्रथानारुरुहुःकेचिन्नागांस्तथाहयान् ॥ अन्येऽमर्षपराधीनास्तमुपेताःपदातयः ॥ ३० ॥ ॥
इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेऽविक्षितचरितेविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२० ॥ छ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इतिसंग्रामसज्जास्ते भूपाभूपसुतास्तथा ॥ निराकृताःसुबहुशस्तत्कालञ्चाप्यधिक्षिताः ॥ १ ॥

॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इतिसंग्रामसज्जास्ते भूपाभूपसुतास्तथा ॥ निराकृताःसुबहुशस्तत्कालेऽप्यधादिक्षितः ॥ १ ॥
ततोबभूवसंग्रामस्तस्यतैः सहदारुणः ॥ एकस्यबहुभिर्भूपैर्भूपपुत्रवरैर्मुने ॥ २ ॥ तेऽसिशक्तिगदाबाणपाणयस्तंसुदु
र्मदाः ॥ अभिघ्नन्तोयुयुधिरेतैःसमस्तैरसावपि ॥ ३ ॥ सतान्शरशतैरुग्रैर्बिभेदनृपनन्दनः ॥ कृतास्त्रोबलवान्बाणैस्ते
चतंबिभिदुःशितैः॥ ३ ॥ कस्यचिच्चिच्छिदेबाहुमन्यस्यचशिरोधराम् ॥ हृदिविव्याधचैवान्यमन्यंवक्षस्यताडयत्॥ ५ ॥
करञ्चिच्छेदकरिणस्तुरगस्यतथाशिरः ॥ रथस्येषान्तथैवाश्वान्रथस्यान्यस्यसारथिम् ॥ बाणानापततश्चक्रेद्विधाबा
णैस्तथाद्विषाम् ॥ चिच्छेदान्यस्यखड्गञ्चधनुरन्यस्यलाघवात् ॥ ७ ॥ तनुत्रेऽपहृतेतेननाशान्योनृपात्मजः ॥ अविक्षि
ताहतश्चान्यः पदातिः प्रजहौरणम् ॥ ८ ॥ इत्याकुलीकृतेतस्मिन्समग्रेराजमण्डले ॥ तस्थुः सप्तशतंवीरामरणेकृत
निश्चयाः ॥ ९ ॥ आभिजात्यवयःशौर्य्यलज्जाभारसमन्विताः ॥ निर्जितेसकलेसैन्येपलायनपरायणे ॥ १० ॥
तैः समेत्यमहीपालैः सतुपुत्रोमहीभृतः ॥ युयुधेधर्मयुद्धेनतेनतेनातिकोपितः ॥ ११ ॥ विच्छिन्नयन्त्रकवचान्सतानपि
महाबलः ॥ कर्त्तुंव्यवस्थितस्तेचततः क्रुद्धामहामुने ॥ १२ ॥ धर्ममुत्सृज्ययुयुधुर्युध्यमानेनधर्मतः ॥ नरेन्द्रपुत्राः प्रस्वेद
जलक्लिन्नाननाः समम् ॥ १३ ॥ विव्याधकश्चिद्बाणौघैः कश्चिच्चिच्छेदकार्मुकम् ॥ ध्वजमस्यापरोबाणैश्छित्त्वाभूमावपा
तयत् ॥ १४ ॥ जघ्नुरन्येतथैवाश्वान्बभञ्जुश्चापरेरथम् ॥ गदापातेनाथचान्येबाणैःपृष्ठमताडयन् ॥१५ ॥ छिन्नेधनु
षिसक्रोधःसतदानृपतेः सुतः ॥ जग्राहासिंतथाचर्मतदप्यन्योन्वपातयत् ॥ १६ ॥ च्छिन्नासिचर्माजग्राहसगदांगदिनां
वरः ॥ तामप्यन्यः क्षुरप्रेणचिच्छेदकृतहस्तवत् ॥ १७ ॥ अन्येशरसहस्रेणशतेनान्येनराधिपाः ॥ विव्यधुःकोष्ठकीकृत्यध

मा०पु० मेयुद्धपराङ्मुखाः ॥ १८ ॥ सविह्वलः पपातोर्व्यामेकोबहुभिरर्दितः ॥ राजपुत्रामहाभागाबबन्धुस्तेचतंततः ॥ १९ ॥ तम अ०
२४०॥ धर्मेणतेसर्वेगृहीत्वानृपतेःसुतम् ॥ विशालेनसमंराज्ञावैदिशंविविशुः पुरम् ॥ २० ॥ हृष्टाः प्रमुदिताबद्धंतमादायनृपात्म १२१
जम् ॥ स्वयंवराचसाकन्यान्यस्तातेनततः पुरः ॥ २१ ॥ पुनःपुनश्चपित्रोक्तातथापिचपुरोधसा ॥ आलम्ब्यतामितिव
रोयस्तेराजसुरोचते ॥ २२ ॥ यदासामानिनीकञ्चिन्नजग्राहवरंमुने ॥ तदापप्रच्छदैवज्ञंविवाहार्थंनरेश्वरः ॥ २३ ॥ वि
शिष्टतरमेतस्याविवाहायदिनंवद ॥ अद्यैतदीदृक्संजातंयुद्धंविघ्नोपपादकम् ॥ २४ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इति
पृष्टोनरेन्द्रेणसदैवज्ञोविमृश्यतत् ॥ दुर्मनाः प्राहविज्ञातपरमार्थोमहीपतिम् ॥ २५॥ भविष्यन्त्यपराणीहदिनानिपृथिवीप
ते ॥ प्रशस्तलग्नयुक्तानिशोभनान्यचिरेण ॥ २६ ॥ करिष्यसिविवाहत्वंतेषुप्राप्तेषुमानद ॥ अलमेतेनयत्रायंमहाविघ्नउप
स्थितः ॥ २७ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेऽविक्षितचरितेएकविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२१ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच॥
ततः शुश्रावतंबद्धंतनयंसकरन्धमः ॥ तस्यपत्नीतथावीराअन्येचापिमहीभृतः॥१॥तमधर्मेणतनयंबद्धंश्रुत्वामहीपतिः ॥
समन्तैः पृथिवीपालैश्चिरन्दध्यौमहामुने ॥ २ ॥ केचिदूचुर्महीपालावध्याःसर्वेमहीभृतः ॥ यैरेकः संयुगेबद्धः समस्तैस्तै
रधर्मतः॥ ३॥युज्यतांवाहिनीशीघ्रमूचुरन्येकिमास्यते ॥ विशालोबध्यतांदुष्टस्तत्रयेऽन्येसमागताः॥४॥अन्येतथोचुर्धर्मोऽत्र
व्यक्तः पूर्वमहविक्षिता ॥ अन्यायेनबलाद्येनगृहीतातमवांछती ॥ ५ ॥ स्वयंवरेष्वशेषेषुतेनराजसुतास्तदा ॥ खलीकृ
तास्ततः सर्वैसमेत्यसवशीकृतः ॥ ६ ॥ तेषामेतद्वचः श्रुत्वावीरावीरप्रजावती ॥ वीरगोत्रसमुद्भूतावीरपत्नीप्रहर्षिता ॥७॥ ॥२४०॥

उवाचभर्त्तुः प्रत्यक्षमन्येषांचमहीक्षिताम् ॥ भद्रंकृतंभद्रभुजाममपुत्रेणपार्थिवाः ॥ ८ ॥ गृहीतायद्बलातकन्याजित्वासर्वं

उपायमस्तुः ग्रहीतमेतदयमहीक्षिताम् ॥ मद्गृहीतमद्भुजामम पुत्रेणपार्थिवाः ॥ ८ ॥ गृहीतायद्बलात्कन्याजित्वासर्व
महीक्षितः ॥ तदर्थंयुध्यमानोऽयंबद्धएकोनधर्मतः ॥ ९ ॥ तदप्यस्मत्सुतस्याजौमन्येनापचयप्रदम् ॥ एतदेवाहिपौरु
ष्यंयदमर्षवशान्नरः ॥ १० ॥ नीतिंनगणयत्येवंजिघांसुरिवकेसरी ॥ स्वयंवरायविन्यस्तामम पुत्रेणकन्यका ॥ ११ ॥ बह्वयो
गृहीताभूपानांपश्यतामतिमानिनाम् ॥ क्वक्षत्रियकुलेजन्मक्वयाच्ञाहीनसेविता ॥ १२ ॥ बलादेवसमादत्तेक्षत्रियोबलि
नांपुरः ॥ लोहशृङ्खलबद्धावानवशंयान्तिकातराः ॥ १३ ॥ प्रसह्यकारिणोयान्तिराजानोधर्मशालिनः ॥ तदलन्दौर्मनस्येनश्ला
घ्यमेवास्यबन्धनम् ॥ १४ ॥ युष्माकमपियेपूर्वेकृत्वारीणांनिपातनम् ॥ हत्वैवपृथिवीशानांपृथ्वीपुत्रादिकंवसु ॥ १५ ॥
भार्य्यावीर्यनिमित्तानिततोयातातिगौरवम् ॥ तत्त्वर्य्यंतांरणायाशुस्यन्दनान्यधिरोहत ॥ १६ ॥ सज्जीकुरुतनागाश्वमचि
रेणससारथिम् ॥ मन्यध्वंकिंमहीपालैर्बहुभिःसहविग्रहम् ॥ १७ ॥ प्रभूताएवतोषायशूरस्याल्परणेक्रियाः ॥ कस्यना
ल्पेषुसामर्थ्यंनरेन्द्रादिषुजायते ॥ १८ ॥ येभ्योनविद्यतेभीतिर्विक्रांतस्यापिशत्रुषु ॥ व्याप्यलोकान्समस्तान्यो
ऽप्यभिभूययतोनरः ॥ व्यरोचतेतिशूरःसतमांसीवदिवाकरः ॥ १९ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इत्थमुद्धर्षितोराजाऽनया
पत्न्याकरन्धमः ॥ चकारसबलोद्योगंहन्तुंपुत्राहितान्मुने ॥ २० ॥ ततस्तस्यसमंभूपैर्विशालेनचसङ्गरः ॥ बभूवबद्धपुत्र
स्यतैरशेषैर्महामुने ॥ २१ ॥ दिनत्रयमभूद्युद्धंतेनराज्ञासमंतदा ॥ करन्धमेनभूपानांविशालस्यानुकुर्वताम् ॥ २२ ॥ य
दापराजितप्रायंतत्सर्वंभूपमण्डलम् ॥ तदाविशालोऽर्घ्यकरःकरन्धममुपस्थितः ॥ २३ ॥ करंधमोऽपिसंप्रीत्यातेनराज्ञाभिपूजि
तः ॥ विमुक्तेतनयेतत्रनिशांतांसुखमावसत् ॥ २४ ॥ तांचकन्यामुपादायविशालंसमुपस्थितं ॥ अविक्षित्प्राहविप्रर्षे
विवाहार्थंपितुःपुरः ॥ २५ ॥ नाहमेतांग्रहीष्यामिनचान्यांयोषितंनृप ॥ परैर्यस्यानिरीक्षन्त्याःसंग्रामेऽहंपराजितः ॥ २६ ॥

अन्यस्मैसंप्रयच्छेमामियञ्चान्यंवृणोतुतम् ॥ अखण्डितयशोवीर्य्योयः परैर्नापमानितः ॥२७॥ परैःपराजितोऽहंयत्कातरे
यंयथाऽबला ॥ किमत्रमानुषत्वंमेनैतस्याम्मम चान्तरम् ॥२८॥स्वतन्त्रतामनुष्याणांपरतन्त्रासदाऽबला ॥ नरोऽपिपरतन्त्रो
यस्तस्यकीदृङ्मनुष्यता२९॥सोऽहमस्यामुखंभूयोदृष्टंदर्शयिताकथम् ॥ योऽहमस्याःपुरोभूमौपरैर्भूपैः खिलीकृतः॥३०॥
इत्युक्तेतेनंतनयामुवाचजगतीपतिः ॥ श्रुतंतेवचनंवत्से वदतोऽस्यमहात्मनः ॥ वरयान्यंपतिंयत्रमनस्तेरमतेशुभे ॥३१॥
वयंवासंप्रयच्छामोयस्मिंस्तस्मिंस्तवादृतिः ॥ एतयोर्य्येकमातिष्ठमार्गयो रुचिरानने ॥ ३२ ॥ कन्योवाच ॥ पराजितोऽ
यंबहुभिर्नसम्यक्सम्यगाचरन् ॥ संग्रामेतद्यशोवीर्य्यहानिकारिनपार्थिव ॥ ३३ ॥ एकोबहूनांयुद्धायगजानामिवकेसरी ॥
यत्संस्थितःपरंशौर्य्यंतेनास्यप्रकटीकृतम् ॥ ३४ ॥नकेवलमयंतस्थौयुद्धेतेऽप्यखिलाजिताः ॥ बहुशोऽनेनयत्नेनविक्रमोऽ
पिप्रकाशितः॥३५॥शौर्य्यविक्रमसंयुक्तमिमंसर्वंमहीक्षितः॥धर्म्मयुद्धमधर्मेणजितवन्तोऽत्रकात्रपा॥३६॥ नचापिरूपमात्रे
ऽहंलोभमस्यगतापितः ॥शौर्य्यविक्रमधैर्य्याणिहरन्त्यस्यमनोमम ॥३७॥ तत्किमुक्तेनबहुनायाच्यतांमत्कृतेनृपः ॥ त्वया
महानुभावोऽयंनान्योमेभवितापतिः ॥३८॥ विशालउवाच ॥ राजपुत्रसुताप्राहममैतच्छोभनंवचः ॥ एवंचैवत्वयातुल्यःकु
मारोनमहीतले॥३९॥ अविसंवादितेशौर्य्यमतीवचपराक्रमः ॥ पावयास्मत्कुलंवीरदुहितुर्मेपरिग्रहात् ॥४०॥ राजपुत्रउवा
च॥नाहमेतांग्रहीष्यामिनचान्यांयोषितंनृप ॥ आत्मन्येवहिमेबुद्धिःस्त्रीमयीमनुजेश्वर ॥ ४१ ॥ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ॥
ततःकरन्धमःप्राहपुत्रेयंगृह्यतांत्वया ॥ विशालतनयासुभ्रूस्त्वयिहार्दवतीदृढम् ॥ ४२ ॥ ॥ राजपुत्रउवाच ॥ ॥ ना
ज्ञाभङ्गःकदाचित्तेकृतःपूर्वोमयाप्रभो ॥ तथाऽऽज्ञापयमांताताथाज्ञांकरवाणिते ॥ ४३ ॥ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ अत्यन्त

निश्चितमतौतस्मिन्राजसुतेसुताम् ॥ तामुवाचविशालोऽपिव्याकुलीकृतमानसः ॥ ४४ ॥ निवर्त्यतांमनःपुत्रिएतस्माच्च
प्रयोजनात् ॥ अन्यंवरयभर्त्तारंसन्त्यनेकेनृपात्मजाः ॥ ४५ ॥ ॥ कन्योवाच ॥ वरंवृणोम्यहंतातमामेषयदिनेच्छति ॥ त
पसोऽन्योनमेभर्त्ताजन्मन्यस्मिन्भविष्यति ॥ ४६ ॥ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ॥ ततः करन्धमोराजाविशालेनसमंमुदा ॥
स्थित्वादिनत्रयंतत्रनिजमभ्याययौपुरम् ॥ ४७ ॥ अविक्षितोऽपितेनैवपित्राऽन्यैश्चनराधिपैः ॥ निदर्शनैःपुरावृत्तैःसान्त्वि
तोऽभ्यागमत्पुरम् ॥ ४८ ॥ सापिकन्यावनंगत्वानिसृष्टानिजबान्धवैः ॥ तपस्तेपेनिराहारावैराग्यंपरमास्थिता ॥ ४९ ॥
निराहारायदासातुमासत्रयमवस्थिता ॥ संप्रापपरमामार्तिंकृशाधमनिसन्तता ॥ ५० ॥ मन्दोत्साहातितन्वङ्गीमुमूर्षुरपिबा
लिका ॥ देहत्यागायसाचक्रेतदाबुद्धिंनृपात्मजा ॥ ५१ ॥ आत्मत्यागायतांज्ञात्वाकृतबुद्धिंसुरास्ततः ॥ समेत्यप्रेषयामा
सुर्देवदूतन्तदन्तिकम् ॥ ५२ ॥ समुपेत्यसतांप्राहदूतोऽहंपार्थिवात्मजे ॥ प्रेषितस्त्रिदशैस्तुभ्यंयत्कार्य्यंतन्निशामय ॥
॥ ५३ ॥ नभवत्यापरित्याज्यंशरीरमतिदुर्लभम् ॥ त्वंभविष्यसिकल्याणिजननीचक्रवर्तिनः ॥ ५४ ॥ पुत्रेणचमहाभागे
भोक्तव्यानिहतारिणा ॥ अव्याहताज्ञेनचिरंसप्तद्वीपवतीमही ॥ ५५ ॥ हन्तव्यस्तेनतरुजिद्देवानांपुरतोरिपुः ॥ अयःशंकुस्त
थाक्रूरोधर्मेस्थाप्यास्ततःप्रजाः ॥ ५६ ॥ परिपालनीयमखिलंचातुर्वर्ण्यंस्वधर्मतः ॥ हन्तव्यादस्यवोम्लेच्छायेचान्येदुष्ट
चेष्टिताः ॥ ५७ ॥ यष्टव्यंविविधैर्यज्ञैःसमाप्तवरदक्षिणैः ॥ वाजिमेधादिभिर्भद्रेषट्सहस्रैश्चसंख्यया ॥ ५८ ॥ ॥ मा
र्कंडेयउवाच ॥ ॥ तंदृष्ट्वासाऽन्तरीक्षस्थंदिव्यस्रगनुलेपनम् ॥ देवदूतमुवाचेदंराजपुत्रीततोमृदु ॥ ५९ ॥ सत्यंत्वमागतः
स्वर्गाद्देवदूतोनसंशयः ॥ किन्तुभर्त्राविनापुत्रःसकथंमेभविष्यति ॥ ६० ॥ अविक्षितमृतेभर्त्ताममनान्योऽत्रजन्मनि ॥

भवितेतिप्रतिज्ञातंमयैतत्सन्निधौपितुः ॥ ६१ ॥ सचनेच्छतिमांप्रोक्तोमत्पित्राजनकेनच ॥ करन्धमेनाथसम्यग्याचित
श्चमयातथा ॥ ६२ ॥ ॥देवदूतउवाच॥ ॥किमनेनमहाभागेबहुनोक्तेनतेसुतः ॥ समुत्पत्स्यतिमात्याक्षीस्त्वमा
त्मानमधर्मतः॥ ॥ ६३ ॥ अत्रैवकाननेतिष्ठतनुंक्षीणांचपोषय ॥ तपःप्रभावादेतत्तेसर्वंसाधुभविष्यति ॥ ६४ ॥ ॥
॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वादेवदूतोऽसौयथागतमगच्छत॥ चकारानुदिनंसुभ्रूःसाप्यात्मतनुपोषणम् ॥ ६५ ॥ इ
तिश्रीमार्कंडेयपुराणेऽविक्षितचरितेद्वाविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२२ ॥ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ॥ अथसाऽ
विक्षितोमातावीरावीरप्रजावती ॥ पुण्येऽहनिसमाहूयप्राहपुत्रमविक्षितम् ॥ १ ॥ पुत्राहमभ्यनुज्ञातातवपित्रामहात्म
ना ॥उपवासंकरिष्यामिदुष्करोऽयंकिमिच्छकः ॥ २ ॥ सचायत्तस्तवपितुस्त्वयासाध्योमयापिच ॥ प्रतिज्ञातेत्वयापु
त्रततस्तत्रयताम्यहम् ॥ ३ ॥ द्रव्यस्यार्द्धंमहाकोशात्तवदास्याम्यहंपितुः ॥ धनंतेपितुरायत्तमनुज्ञाताऽस्मितेनच ॥
॥ ४ ॥ क्लेशसाध्योमदायत्तःसहिश्रेयोभविष्यति ॥ साध्योभवेद्वायदितेकश्चिद्बलपराक्रमैः ॥ ५ ॥ सतेऽसाध्योत्यन्य
थावादुःखसाध्योभविष्यति ॥ तत्त्वंप्रतिज्ञांकुरुषेयदिपुत्रात्रचैवते ॥ तदेतदहमावाप्स्येकथ्यतांयन्मतंतव ॥ ६॥ ॥
॥ अविक्षितउवाच ॥ ॥ वित्तंमेपितुरायत्तंमत्स्वामित्वंनतत्रवै ॥ यन्मच्छरीरनिष्पाद्यंतत्करिष्येत्वयोदितम् ॥ ७ ॥
किमिच्छकंव्रतंमातर्निश्चिन्ताभवनिर्व्यथा ॥ राज्ञापित्राऽभ्यनुज्ञातंयदिवित्तेश्वरेणमे ॥ ८ ॥ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ त
तःसाराजमहिषीतद्व्रतंसमुपोषिता ॥ यथोक्तंसाऽकरोत्पूजांराजराजस्यसंयता ॥ ९ ॥ निधीनामप्यशेषाणांनिधिपा
लगणस्यच ॥ लक्ष्म्याश्चपरयाभक्त्यायतवाक्कायमानसा ॥ १० ॥ विविक्तेतुगृहस्थोऽयमथराजाकरन्धमः ॥ आसीनउक्तः

सचिवैर्नीतिशास्त्रविशारदैः ॥ ११ ॥ ॥ सचिवा ऊचुः ॥ ॥ राजन्वयःपरिणतन्तवैतच्छासतोमहीम् ॥ एकस्तेतनयोऽविक्षित्त्यक्तदारपरिग्रहः ॥ १२ ॥ अपुत्रःसचतेनिष्ठांयदाभूपगमिष्यति ॥ तदारिपक्षंपृथिवीनिश्चितंतवयास्यति॥ १३ ॥ वंशक्षयस्तेभवितापितृपिण्डोदकक्षयः ॥ एतन्महत्तेऽरिभयंक्रियाहान्याभविष्यति ॥१४॥ तस्मात्कुरुतथाभूपयथातेतनयःपुनः ॥ करोतिसततंबुद्धिंपितॄणामुपकारिणाम् ॥ १५ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ एतस्मिन्नन्तरेशब्दंशुश्रावजगतीपतिः ॥ पुरोहितस्यवीरायागदतोह्यर्थिनंप्रति ॥ १६ ॥ कःकिमिच्छतिदुःसाध्यंकस्यकिंसाध्यतामिति ॥ करन्धमस्यमहिषीकिमिच्छकमुपोषिता ॥ १७ ॥ राजपुत्रोऽप्यविक्षित्तुश्रुत्वापौरोहितंवचः ॥ प्रत्युवाचार्थिनःसर्व्वान्राजद्वारमुपागतान् ॥ ॥ १८ ॥ मयासाध्यंशरीरेणयस्याकिंचिद्ब्रवीतुसः ॥ मममातामहाभागाकिमिच्छकमुपोषिता ॥ १९ ॥ शृण्वन्तुमेऽर्थिनःसर्वेप्रतिज्ञातंमयातदा ॥ किमिच्छथददाम्येषाक्रियमाणेकिमिच्छके ॥ २० ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ततोराजानिशम्यैतद्वाक्यंपुत्रमुखाच्छ्रुतम् ॥ समुत्पत्याब्रवीत्पुत्रमहमर्थीप्रयच्छमे ॥ २१ ॥ ॥ अविक्षिदुवाच ॥ ॥ दातव्यंयन्मयातात भवतेतद्ब्रवीहिमाम् ॥ कर्तव्यंदुष्करंवातेसाध्यंदुःसाध्यमेववा ॥ २२ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ यदिसत्यप्रतिज्ञस्त्वंददासिचकीमिच्छकम् ॥ पौत्रस्यदर्शयसुखंममोत्सङ्गगतस्यतत् ॥ २३ ॥ ॥ अविक्षिदुवाच ॥ ॥ अहन्तवैकस्तनयोब्रह्मचर्य्यंचमेनृप ॥ नमेपुत्रोऽस्तिपौत्रस्यदर्शयामिकथंमुखम् ॥ २४ ॥ ॥ राजोवाच ॥ पापायब्रह्मचर्य्यन्तेयदिदंधार्य्यतेत्वया ॥ तस्मात्त्वंमोचयात्मानंममपौत्रंचदर्शय ॥ २५ ॥ ॥ अविक्षिदुवाच ॥ ॥ विषमंस्यान्महाराजयदन्यत्तत्समादिश ॥ वैराग्येणमयात्यक्तःस्त्रीसंभोगस्तथास्तुसः ॥२६॥ राजोवाच ॥ बहुभिर्युध्यमानानांदृष्टोवैवैरिणांजयः ॥ तत्रापियदिवैराग्यमु

पेषितदपण्डितः॥किंवानोबहुनोक्तेनब्रह्मचर्य्यंपरित्यज ॥ मातुस्त्वमिच्छयावक्रंपौत्रस्यममदर्शय॥२८॥मार्कण्डेयउवाच॥
यदासबहुशस्तेनप्रोक्तःपुत्रेणपार्थिवः ॥ नान्यत्प्रार्थयतेकिंचित्तदापुत्रोऽब्रवीत् पुनः ॥ २९ ॥ दत्वाकिमिच्छकंतुभ्यं
प्राप्तोऽहंतातसङ्कटम् ॥ तत्करिष्यामिनिर्लज्जोभूयोदारपरिग्रहम् ॥ ३० ॥ स्त्रियःसमक्षंविजितःपतितोधरणीतले ॥ स्त्री
पतिर्भविताभूयस्तातैतदतिदुष्करम् ॥ ३१ ॥ तथापिकिंकरोम्येषसत्यपाशवशङ्गतः ॥ करिष्यामियथाऽऽत्थत्वंभुज्यतां
निजशासनम् ॥ ३२ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेऽविक्षितचरिते त्रयोविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२३ ॥ ॥ मार्कं
ण्डेयउवाच ॥ ॥ कदाचिद्राजपुत्रोऽसौमृगयामचरद्वने ॥ मृगान्विध्यन्वराहांश्चशार्दूलादींश्चदंष्ट्रिणः ॥ १ ॥ शुश्राव
सहसाशब्दंत्राहित्राहीतियोषितः ॥ विक्रोशन्त्याः सुबहुशोभयगद्गदमुच्चकैः ॥ २ ॥ माभैर्माभैरितिवदन्राजपुत्रः सवे
गितः ॥ चोदयामासतुरगंयतः शब्दः समागतः ॥ ३ ॥ ततश्चसापिचुक्रोशकन्यकाविजनेवने ॥ गृहीतादनुपुत्रेणदृढके
शेनमानिनी ॥ ४ ॥ करन्धमसुतस्याहंभार्य्याचाहमवीक्षितः ॥ हरत्यनार्य्योविपिनेपृथिवीशस्यधीमतः ॥ ५ ॥ यस्यस
र्वेमहीपालास्तथागन्धर्वगुह्यकाः ॥ नसमर्थाः पुरः स्थातुंतस्यभार्य्याहृतास्म्यहम् ॥ ६ ॥ यस्यमृत्योरिवक्रोधः शक्रस्ये
वपराक्रमः ॥ करन्धमसुतस्यैषातस्यभार्य्याहृतास्म्यहम् ॥ ७ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यमहीपालतनयः
सशरासनी ॥ चिन्तयामासकिमिदंममभार्य्यात्रकानने ॥ मायेयंरक्षसांनूनंदुष्टानांकाननौकसाम् ॥ अथवागतएवाहंस
र्ववेत्स्यामिकारणम् ॥ ९ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ त्वरितः सततोगत्वाददर्शातिमनोरमाम् ॥ काननेकन्यकामेकांस ॥२४३
र्वालङ्कारभूषिताम् ॥ १० ॥ गृहीतांदनुपुत्रेणदृढकेशेनलम्पिना ॥ त्राहित्राहीतिकरुणंविक्रोशन्तींपुनः पुनः ॥ ११ ॥

माभैरितिसतामाहहतोऽसीतिचतंवदन् ॥ शासतीमांमहींदुष्टःकोदूयेतकरन्धमे ॥ १२ ॥ यस्यत्रतापावनताभुविस
र्वेमहीक्षितः ॥ ततस्तमागतंदृष्ट्वागृहीतवरकार्मुकम् ॥ १३ ॥ मांत्राहीत्याहतन्वङ्गीहृतास्म्येषेतिचासकृत् ॥ राज्ञः
करन्धमस्याहंस्नुषाभार्य्याप्यविक्षितः ॥ हृतास्म्येतेनदुष्टेनसनाथाऽनाथवद्वने ॥ १४ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥
ततोविमम्षेवाक्यमविक्षित्सतथोदितम् ॥ कथमेषाहिमेभार्य्यास्नुषाताततस्यवाकथम् ॥ १५ ॥ अथवामोचयाम्ये
तांतन्वींवेत्स्यामितत्पुनः ॥ क्षत्रियैर्धार्य्यतेशस्त्रमार्त्तानांत्राणकारणात् ॥ १६ ॥ ततःक्रुद्धोऽब्रवीद्वीरोदानवंतंसुदुर्मतिम् ॥
जीवन्गच्छविमुच्यैनामन्यथानभविष्यसि ॥ १७ ॥ ततःसतांविहायोच्चैर्दण्डमुत्क्षिप्यदानवः ॥ तमप्यधावत्सोऽप्येनं
शरवर्षैरवाकिरत् ॥ १८ ॥ सवार्य्यमाणोबाणौघैर्दानवोऽतिमदान्वितः ॥ राजपुत्रायचिक्षेपदण्डशंकुशतावृतम् ॥ १९ ॥
तमापतन्तंचिच्छेदशरैर्भूपसुतस्ततः ॥ सोऽप्यासन्नंगृहीत्वोच्चैर्द्रुममाजौव्यवस्थितः ॥ २० ॥ सृजतःशरवर्षाणितंचिक्षे
पततोद्रुमम् ॥ सचतंतिलशश्चक्रेभल्लैःकार्मुकमोचितैः ॥ २१ ॥ ततश्चिक्षेपचशिलांराजपुत्रायदानवः ॥ सापिमोघाप
पातोर्व्यांमुज्झितातेनलाघवात्॥२२॥राजपुत्रायकुपितोयद्यच्चिक्षेपदानवः॥तत्तच्चिच्छेदबाणौघैर्भूभृत्सूनुःसलीलया २३
ततोविच्छिन्नदण्डोसौविच्छिन्नसकलायुधः ॥ मुष्टिमुद्यम्यसक्रोधोराजपुत्रमधावत ॥२४॥ तस्यापततएवासौकरन्धमसु
तःशिरः ॥ छित्त्वावेतसपत्रेणपातयामासवैभुवि ॥ २५ ॥ तस्मिन्विनिहतेदैवैर्दानवेदुष्टचेष्टिते ॥ करन्धमसुतःसर्वैःसा
धुसाध्वितिभाषितः ॥ २६ ॥ वरंवृणीष्वेतितदादेवैरुक्तोनृपात्मजः॥ वव्रेपुत्रंमहावीर्य्यंपितुःप्रियचिकीर्षया ॥ २७ ॥ दे
वाऊचुः ॥ भविष्यतिहितेपुत्रश्चक्रवर्त्तीमहाबलः ॥ अस्यामेवहिकन्यायांमोक्षितायांत्वयानघ ॥ २८ ॥ ॥ राजपुत्रउ

वाच ॥ ॥ पित्राहंसत्यपाशेनबद्धइच्छाम्यहंसुतम् ॥ राजभिर्निर्जितेनाजौत्यक्तोमेदारसंग्रहः ॥ २९ ॥ साचमेयावता
त्यक्ताविशालनृपतेःसुता ॥ तयाचमत्कृतेत्यक्तोमाम्तेनरसङ्गमः ॥ ३० ॥ तत्कथंतामपास्याद्यविशालतनयामहम्॥
नृशंसात्माकरिष्यामिअन्यनारीपरिग्रहम् ॥ ३१ ॥ ॥देवाऊचुः॥इयमेवहितेभार्य्याश्लाघ्यतेयात्वयासदा ॥ विशाल
स्यसुतासुभ्रूस्त्वत्कृतेयाऽऽश्रितातपः ॥ ३२ ॥ अस्यामुत्पत्स्यतेवीरःसप्तद्वीपप्रसाधकः ॥ यष्टायज्ञसहस्राणांचक्रवर्त्ती
सुतस्तव ॥ ३३ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥इत्युच्चार्य्ययपुर्देवाःकरन्धमसुतंद्विज॥सोऽप्याहतांतदापत्नींकथ्यतांभीरु
किंत्विदम् ॥ ३४ ॥ साचास्मैकथयामासत्यक्ताहंभवतायदा ॥ त्यक्तबन्धुजनाऽरण्यंनिर्वेदात्समुपागता ॥ ३५॥ अ
त्राहंतपसावीरक्षीणप्रायंकलेवरम् ॥ त्यक्तुकामासमभ्येत्यदेवदूतेनवारिता ॥ ३६॥ भविष्यतिचपुत्रस्तेचक्रवर्त्तीमहा
बलः ॥ प्रीणयिष्यतियोदेवानसुरांश्चहनिष्यति ॥ ३७॥ इतिदेवाज्ञयातेनदेवदूतेनवारिता ॥नसंत्यक्तवतीदेहंत्वत्सङ्ग
ममनोरथा ॥ ३८ ॥ परश्वश्वमहाभागस्नातुंगङ्गाहूदंगता ॥ अवतीर्णाविकृष्टास्मिवृद्धनागेनकेनचित्॥ ३९ ॥ततोर
सातलंनीतातेनतत्रचमेपुरः ॥ नागाःसहस्रशस्तस्थुर्नागपत्न्यःकुमारकाः ॥ ४० ॥ तुष्टुवुर्मांसमभ्येत्यमामन्येऽपूजयं
स्तथा ॥ ययाचिरेसविनयंनागामामङ्गनास्तथा ॥ ४१॥ प्रसादंकुरुसर्वेषांत्वमस्माकंसुतस्त्वया॥ अपराधमुपेतानां
संनिवार्य्योवधोन्मुखः ॥ ४२ ॥ अपराधंकरिष्यन्तित्वत्पुत्रस्यानिलाशनाः ॥ तन्निमित्तंनिवार्योऽसौप्रसादःक्रिय
तामिति ॥ ४३ ॥ तथेतिचमयाप्रोक्तेदिव्यैःपातालभूषणैः ॥ भूषिताहंतथापुष्पैर्गन्धवासोभिरुत्तमैः ॥ ४४ ॥ समा
नीतातथालोकमिमन्तेनानिलाशिना ॥ पुरायथाकान्तिमतीपूर्ववद्रूपशालिनी ॥ ४५ ॥ इतिरूपवतींदृष्ट्वासर्वालङ्कारभू

॥ ४५ ॥ इतिरूपवतींदृष्ट्वासर्वालङ्कारभू
षिताम् ॥ जग्राहदृढकेशाऽयंहतुंकामःसुदुर्मतिः ॥ ४६ ॥ युष्मद्बाहुबलेनाहंराजपुत्रविमोक्षितो ॥ तत्प्रसीदमहाबाहो
मांप्रतीच्छत्वयासमः॥ भूलोकेराजपुत्रोऽन्योनास्तिसत्यंब्रवीम्यहम् ॥४७॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेऽविक्षितचरितेत्रयो
विंशत्यधिकशततमोऽध्यायः॥ १२३ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इतितस्यावचःश्रुत्वास्मृत्वापितुर्वचःशुभम् ॥ किमि
च्छकप्रतिज्ञातेयदुक्तंतेनभूभृता ॥ १ ॥ प्रत्युवाचसतांकन्यामविक्षिन्नृपतेःसुतः ॥ सानुरागमनाःकन्यांत्यक्तभोगाश्च
तत्कृते ॥ २ ॥ यदाहंत्यक्तवांस्तन्वींत्वामरातिपराजितः ॥ विजित्यशत्रून्संप्राप्तात्वंमयात्रकरोमिकिम् ॥ ३ ॥ ॥ क
न्योवाच ॥ ॥ ममपाणिंगृहाणत्वंरमणीयेऽत्रकानने ॥ सकामायाःसकामेनसङ्गमोगुणवान्भवेत् ॥ ४ ॥ ॥ राजपुत्र
उवाच ॥ ॥ एवंभवतुभद्रन्तेविधिरेवात्रकारणम् ॥ अन्यथाकथमन्यत्रत्वामहञ्चसमागतः॥ ५ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच
॥ ॥ एतस्मिन्नन्तरेप्राप्तोगन्धर्वतनयोमुने ॥ वराप्सरोभिःसहितोगन्धर्वैरपरैर्वृतः ॥ ६ ॥ ॥ गन्धर्वउवाच ॥ ॥ राज
पुत्रसुतेयम्मेभामिनीनाममानिनी ॥ अभिशापादगस्त्यस्यविशालतनयाऽभवत् ॥ ७ ॥ बालभावेनयोऽगस्त्यःकोपितः
क्रीडमानया ॥ ततस्तेनतदाशप्तामानुषीत्वंभविष्यसि ॥ ८ ॥ प्रसादितःसचास्माभिर्बालेयमविवेकिनी ॥ तावपराद्धा
विप्रर्षेप्रसादःक्रियतामिति ॥ ९ ॥ प्रसाद्यमानःसोऽस्माभिरिदमाहमहामुनिः ॥ बालेतिमत्वाशापोऽल्पोदत्तोऽस्यानान्य
थैवतत् ॥ १० ॥ इतिशापादगस्त्यस्यविशालभवनेशुभा ॥ जातेयंमत्सुतासुभ्रूर्भामिनीनामनामतः ॥ ११ ॥ तद
स्याहंकृतेप्राप्तोगृहाणेमांनृपात्मजाम् ॥ ममात्मजांसुतस्तेऽत्रचक्रवर्तीभविष्यति ॥ १२ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥
॥ तथेत्युक्तेतितस्याश्चसपाणिंपार्थिवात्मजः ॥ जग्राहविधिवद्धोमंचक्रेतत्रचतुम्बुरुः ॥ १३ ॥ प्रजगुर्देवगन्धर्वानन्तु

श्वाप्सरोगणाः ॥ पुष्पाणिससृजुर्मेघादेववाद्यानिसस्वनुः ॥ १४ ॥ विवाहेराजपुत्रस्यतयातत्रसमेयुषः ॥ समस्त
वसुधात्राणकर्तृकारणभूतया ॥ १५ ॥ ततोगन्धर्वलोकन्तेसहतेनमहात्मना ॥ निःशेषेणययुःसाचसचराजसुतोमुने
॥ १६ ॥ भामिन्यामुमुदेसार्द्धमविक्षिन्नृपनन्दन ॥ साचतेनसमंतत्रभोगसम्पत्समन्विता ॥ १७ ॥ कदाचिदतिर
म्येऽसौनगरोपवनेतया ॥ विक्रीडतिसमंतन्व्याकदाचिद्धुपपर्वते ॥ १८ ॥ कदाचित्पुलिनेनद्याहंससारसशोभिते ॥
कदाचिद्भवनस्यान्तेप्रासादेचातिशोभने ॥ १९ ॥ विहारदेशेष्वन्येषुरमणीयेष्वहर्निशम् ॥ सरेमेसहितस्तन्व्यासा
चतेनमहात्मना ॥ २० ॥ भक्ष्यानुलेपनंवस्त्रंस्त्रक्पानादिकमुत्तमम् ॥ उपजह्रुस्तयोस्तत्रमुनिगन्धर्वकिन्नराः ॥२१॥
तयाचरमतस्तस्यभामिन्यासहदुर्लभे ॥ गन्धर्वलोकेवीरस्यपुत्रंसासुषुवेशुभा ॥ २२ ॥ तस्मिन्जातेमहावीर्येग
न्धर्वाणांमहोत्सवः ॥ बभूवमनुजव्याघ्रेतेनकार्य्यमवेक्षताम् ॥ २३ ॥ जगुःकेचित्तथैवान्येमृदङ्गपटहानकान् ॥
अवादयन्तचैवान्येवेणुवीणादिकांस्तथा ॥ २४ ॥ ननृतुश्चतथातत्रबहवोऽप्सरसांगणाः ॥ पुष्पवृष्टिमुचोमेघाजगर्जु
र्मृदुनिस्वनाः ॥ २५ ॥ तथाकोलाहलेतस्मिन्वर्त्तमानेऽथतुम्बुरुः ॥ प्रणयेनस्मृताभ्येत्यजातकमार्करोन्मुनिः
॥ २६ ॥ देवाःसमाययुःसर्वेतथादेवर्षयोऽमलाः ॥ पातालात्पन्नगेन्द्राश्चशेषवासुकितक्षकाः ॥२७॥ तथादेवासु
राणांचयेप्रधानाद्विजोत्तम ॥ यक्षाणांगुह्यकानांचवायवश्चतथाऽखिलाः ॥२८॥ तदाऽऽगतैरशेषर्षिदेवदानवपन्नगैः ॥
मुनिभिश्चाकुलमभूद्गन्धर्वाणांमहत्पुरम् ॥ २९ ॥ ततःसतुम्बुरुःकृत्वाजातकर्मादिकाःक्रियाः ॥ चक्रेस्वस्त्ययनंतस्य
बालस्यस्तुतिपूर्वकम् ॥ ३० ॥ चक्रवर्त्तीमहावीर्य्योमहाबाहुर्महाबलः ॥ महान्तंकालमीशित्वमशेषायाःक्षितेःकुरु ॥३१॥

इमेशक्रादयः सर्वेलोकपालास्तथर्षयः ॥ स्वस्तिकुर्वन्तुतेवीरवीर्यंचारिविनाशनम् ॥ ३२ ॥ मरुत्तवशिवायास्तुवातिपू
र्वेणयोऽरजः ॥ मरुत्तेविमलोऽक्षीणोऽवैषम्यायास्तुदक्षिणः ॥ ३३ ॥ पश्चिमस्तेमरुद्वीर्य्यमुत्तमंतेप्रयच्छतु ॥ बलंयच्छतु
चोत्कृष्टंमरुत्तेचतथोत्तरः ॥ ३४ ॥ इतिस्वस्त्ययनस्यान्तेवागुवाचाशरीरिणी ॥ मरुत्तवेतिबहुशोयदिदंगुरुरब्रवीत् ॥ ३५ ॥
मरुत्तइतितेनायंभुविख्यातोभविष्यति ॥ भुविचास्यमहीपालायास्यन्त्याज्ञावशायतः ॥ ३६ ॥ एषसर्वक्षितीशानांवी
रःस्थास्यतिमूर्द्धनि ॥ चक्रवर्त्तीमहावीर्य्यःसप्तद्वीपवतींमहीम् ॥ ३७ ॥ आक्रम्यपृथिवीपालानयंभोक्ष्यत्यवारितः ॥
प्रधानःपृथिवीशानांभविष्यत्येषयज्विनाम् ॥ आधिक्यंशौर्य्यंवीर्य्येणभविष्यत्यस्यराजसु ॥ ३८ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच
॥ ॥ इत्याकर्ण्यवचःसर्वेकेनाप्युक्तंदिवौकसाम् ॥ तुतुषुर्विप्रगन्धर्वाश्चास्यमातातथापिता ॥ ३९ ॥ इतिश्रीमार्कण्डे
यपुराणेऽविक्षितचरितेचतुर्विंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२४ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततःसराजपुत्रस्तमादाय
दयितंसुतम् ॥ पत्न्याश्चानुगतोविप्रगन्धर्वैरााययौपुरम् ॥ १ ॥ सपितुर्भवनंप्राप्यववन्देपितुरादरात् ॥ चरणौसाचत
न्वङ्गीह्रीमतीनृपतेःसुता ॥ २ ॥ तथाहराजपुत्रोऽसौगृहीत्वाबालकंसुतम् ॥ धर्मासनगतंभूपंराज्ञांमध्येकरन्धमम् ॥ ३ ॥
मुखंपौत्रस्यपश्यैतदुत्सङ्गस्थस्ययन्मया ॥ किमिच्छकेप्रतिज्ञातंतुभ्यंमातुःकृतेपुरा ॥ ४ ॥ इत्युक्त्वापितुरुत्सङ्गेतंकृत्वात
नयंततः ॥ यथावृत्तमशेषंसकथयामासतस्यतत् ॥ ५ ॥ सपरिष्वज्यतंपौत्रमानन्दास्राविलेक्षणः ॥ सभाग्योऽस्मीत्यथात्मा
नंप्रशशंसपुनःपुनः ॥ ६ ॥ ततःसोऽर्घ्यादिनासम्यक्गन्धर्वान्समुपागतान् ॥ संमानयामासमुदाविस्मृतान्यप्रयोज
नः ॥ ७ ॥ ततःपुरेमहानासीदानन्दःपौरवेश्मसु ॥ अस्माकंसन्ततिर्जातानाथस्येतिमहामुने ॥ ८ ॥ हृष्टपुष्टेपुरेतस्मि

नृगीतवाद्यैर्वराङ्गनाः ॥ विलासिन्योऽतिचार्वङ्ग्योननृतुर्लास्यमुत्तमम् ॥ ९ ॥ राजाचद्विजमुख्येभ्योरत्नानिचवसूनिच ॥
गावोवस्त्राण्यलङ्कारानददद्धृष्टमानसः ॥१०॥ ततःसबालोववृधेशुक्लपक्षेयथाशशी ॥ पितॄणांप्रीतिजनकोजनस्येष्टश्चसो
ऽभवत् ॥ ११ ॥ आचार्य्याणांसकाशात्सप्राग्वेदान्जगृहेमुने ॥ ततःशास्त्राण्यशेषाणिधनुर्वेदंततःपरम् ॥ १२ ॥ कृतो
द्योगोयदासोऽभूत्खड्गकार्मुककर्मणि ॥ अन्येषुचतथावीरःशस्त्रेषुविजितश्रमः ॥ १३ ॥ ततोऽस्त्राणिसजग्राहभार्गवाद्
भृगुसंभवात् ॥ विनयावनतोविप्रगुरोःप्रीतिपरायणः ॥ १४ ॥ गृहीतास्त्रःकृतीवेदेधनुर्वेदस्यपारगः ॥ निष्णातःस
र्वविद्यासुनबभूवततःपरः ॥ १५ ॥ विशालोऽपिसुतावार्त्तामुपलभ्याखिलामिमाम् ॥ हर्षनिर्भरचित्तोऽभूद्दौहित्रस्यचयो
ग्यताम् ॥ १६ ॥ अथराजासुतसुतंदृष्ट्वाप्राप्तमनोरथः ॥ यज्ञाननेकान्निष्पाद्यदत्वादानानिचार्थिनाम् ॥ १७ ॥ कृतशेषक्रियोयु
क्तःसवर्णैर्धर्मतोमहीम् ॥ परिपाल्यारिविजयीबलबुद्धिसमन्वितः ॥ १८ ॥ सयियासुर्वनंपुत्रमविक्षितमभाषत ॥ पुत्रवृ
द्धोऽस्मिगच्छामिवनंराज्यंगृहाणमे ॥ १९ ॥ कृतकृत्योऽस्मिनास्त्यन्यत्किञ्चित्त्वदभिषेचनात् ॥ सुनिष्पन्नमतोराज्यं
त्वंगृहाणमयार्पितम् ॥ २० ॥ इत्युक्तःपितरंप्राहसोऽविक्षिन्नृपनन्दनः ॥ प्रश्रयावनतोभूत्वायियासुस्तपसेवनम् ॥ २१ ॥
नाहंतातकरिष्यामिपृथिव्याःपरिपालनम् ॥ नापैतिन्हीर्मेमनसिराज्येऽन्यंत्वंनियोजय ॥ २२ ॥ तातेनमोक्षितोबद्धोनस्ववी
र्य्यादहंयतः ॥ ततःकियत्पौरुषंमेपुरुषैःपाल्यतेमही ॥ २३ ॥ योऽहंनपालनायालमात्मनोऽपिवसुन्धराम् ॥ सकथंपाल
यिष्यामिराज्यमन्यत्रविक्षिप ॥ २४ ॥ सस्त्रीसधर्मपुरुषोयश्चान्येनावद्रुध्यते ॥ आत्माऽमोहायभवताबन्धनाद्येनमोक्षितः ॥२४६
॥ २५ ॥ सोऽहंकथंभविष्यामिस्त्रीसधर्मामहीपतिः ॥ स्त्रियःपुमान्भवेद्भर्त्तायःशूरःसमहीपतिः ॥ २६ ॥ पितोवाच ॥ ॥

नभिन्नएवपुत्रस्यपितापुत्रस्तथापितुः ॥ नान्येनमोक्षितोवीरयस्त्वंपित्राविमोक्षितः ॥ २७ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ हृदयंना
न्यथानेतुंमयाशक्यंनरेश्वर ॥ हृदयेह्रीर्ममातीवयस्त्वहंमोक्षितस्त्वया ॥ २८ ॥ पित्रोपात्तांश्रियंभुङ्क्तेपित्राकृच्छ्रात्समुद्धृ
तः ॥ विज्ञायतेचयःपित्रामानवःसोस्तुनोकुले ॥ २९ ॥ स्वयमर्जितवित्तानांख्यातिंस्वयमुपेयुषाम् ॥ स्वयंनिस्तीर्णकृच्छ्रा
णांयागतिःसाऽस्तुमेगतिः ॥ ३० ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इत्याहबहुशःपित्रायदाप्युक्तोऽप्यसौमुने ॥ तदातस्यसुतंराज्येमरु
त्तमकरोन्नृपः ॥ ३१ ॥ सपित्रासमनुज्ञातंराज्यंप्राप्छपितामहात् ॥ चकारसम्यक्सुहृदामानन्दमुपपादयन् ॥ ३२ ॥ राजाकर
न्धमश्चापिवीरामादायतान्तथा ॥ वनंजगामतपसेयतवाक्कायमानसः ॥ ३३ ॥ तत्रवर्षसहस्त्रंसतपस्तप्त्वासुदुश्चरम् ॥ विहा
यदेहंनृपतिःशक्रस्यापसलोकताम् ॥ ३४ ॥ सास्यपत्नीतदावीरावर्षाणामपरंशतम् ॥ तपश्चचारविप्रर्षेजटिलामलपंकिनी
॥ ३५ ॥ सालोक्यमिच्छतीभर्त्तुःस्वर्गतस्यमहात्मनः ॥ फलमूलकृताहाराभार्गवाश्रमसंश्रया ॥ द्विजातिपत्नीमध्यस्थाद्वि
जशुश्रूषणादृता ॥ ३६ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेमरुत्तचरितेपंचविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२५ ॥ क्रोष्टुकिरुवाच ॥ ॥ भ
गवन्विस्तरात्सर्वंममैतत्कथितंत्वया ॥ करन्धमस्यचरितमविक्षिच्चरितंचयत् ॥ १ ॥ आविक्षितस्यनृपतेर्मरुत्तस्यमहात्म
नः ॥ श्रोतुमिच्छामिचरितंश्रूयतेसोऽतिचेष्टितः ॥ २ ॥ चक्रवर्त्तीमहाभागःशूरःकान्तोमहामतिः ॥ धर्मविद्धर्मकृच्चैवसम्यक्
पालयिताभुवः ॥ ३ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ सपित्रासमनुज्ञातंराज्यंप्राप्यपितामहात् ॥ धर्मतःपालयामासपितापुत्रानिवौ
रसान् ॥ ४ ॥ इयाजसुबहून्यज्ञान्यथावत्स्वाप्तदक्षिणान् ॥ ऋत्विक्पुरोहितादेशादनिर्विण्णोमहीपतिः ॥ ५ ॥ तस्याप्र
तिहतंचक्रमासीत्द्वीपेषुसप्तसु ॥ गतिश्चाप्यनवच्छिन्नास्वःपातालजलादिषु ॥ ६ ॥ ततःप्राप्यधनंविप्रयथावत्स्वक्रिया

मा०पु० परः ॥ अयजत्समहायज्ञैर्देवानिन्द्रपुरे गमान् ॥ ७ ॥ इतरेचयथावर्णाःस्वेस्वेकर्मण्यतन्द्रिताः ॥ तदुपात्तधनाश्चक्रुरिष्टा अ०
॥२४७॥ पूर्त्तादिकाःक्रियाः ॥ ८ ॥ पाल्यमानामहीतेनमरुत्तेनमहात्मना ॥ योस्पर्द्धत्रिदशावासवासिभिर्द्विजसत्तम ॥ ९ ॥ तेनाति १२६
शयिताःसर्वेकेवलंनमहीक्षितः ॥ यज्विनादेवराजोऽपिशतयज्ञाभिसन्धिना ॥ १० ॥ ऋत्विक्तस्यतुसंवर्त्तोबभूवाङ्गिरसः
सुतः ॥ भ्राताबृहस्पतेर्विप्रमहात्मातपसांनिधिः ॥ ११ ॥ सौवर्णोमुञ्जवान्नामपर्वतःसुरसेवितः ॥ पातितंतेनतच्छृङ्गंकृते
तस्यमहीपतेः ॥ १२ ॥ तेनयस्याखिलंयज्ञेभूमिभागादिकंद्विज ॥ प्रासादश्चकृताःशुभ्रास्तपसासर्वकाञ्चनाः ॥ १३ ॥
गाताश्चाप्यत्रगायन्तिमरुत्तचरिताश्रयाः ॥ सातत्येनर्षयःसर्वेकुर्वन्तोऽध्ययनंयथा ॥१४ ॥ मरुत्तेनसमोनाभूद्यजमानोम
हीतले ॥ सदःसमस्तंयद्यज्ञेप्रासादाश्चैवकांचानः ॥ १५ ॥ अमाद्यदिन्द्रःसोमेनदक्षिणाभिर्द्विजातयः ॥ विप्राणांपरिवे
ष्टारःशक्राद्यास्त्रिदशोत्तमाः ॥ १६ ॥ यथायज्ञेमरुत्तस्यतृप्ताःसर्वेमहीपतेः ॥ सुवर्णमखिलंत्यक्तंरत्नपूर्णगृहेद्विजैः ॥ १७॥
प्रासादादिसमस्तंचसौवर्णंतस्ययत्क्रतौ ॥ त्रयोवर्णास्त्वलभ्यन्ततस्मात्केचित्तथाददुः ॥ १८ ॥ (तेनत्यक्तेनशिष्टायेज
नाःपूर्णमनोरथाः ॥ तेपियज्ञान्यजंतेस्मदेशेदेशेपृथक्पृथक् ॥) तस्यैवंकुर्वतोराज्यंसम्यक्पालयतःप्रजाः ॥ तपस्वीकश्चि
दभ्येत्यतमाहमुनिसत्तम ॥ १९ ॥ पितुर्मातातवाहेदंदृष्ट्वातापसमण्डलम् ॥ विषाभिभूतमुरगैर्मदोन्मत्तैर्नरेश्वर ॥ २० ॥
पितामहस्तेस्वर्यातःसम्यक्संपाल्यमेदिनीम् ॥ पितातवतथाशक्तोहित्वाग्रामंवनंगतः॥(तपश्चरणशक्ताऽहमिहचौर्वाश्रमे
स्थिता)॥ २१ ॥ साऽहंपश्यामिवैकल्यंतवराज्यंप्रशासतः ॥ पितामहस्यतेनाभूद्यत्पूर्वेषांचतेनृप ॥ २२ ॥ नूनंप्रमत्तोभो ॥२४५
गेषुसक्तोवाऽविजितेन्द्रियः ॥ चारान्धोयतस्तेषांदुष्टादुष्टंनवेत्सियत् ॥ २३ ॥ पातालादभ्युपेतैस्तुभुजगैर्दंशशालिभिः ॥

दृष्टामुनिसुताःसप्तदूषिताश्चजलाशयाः ॥ २४ ॥ स्वेदमूत्रपुरीषेणदूषितंसुश्रृतंहविः ॥ अपराधंसमुद्दिश्यदत्तोनागबलि
श्चिरात् ॥ २५ ॥ एतेसमर्थामुनयोभस्मीकर्त्तुंभुजंगमान् ॥ किन्त्वेषांनाधिकारोऽत्रत्वमेवात्राधिकारवान् ॥२६॥ तावत्सु
खंभूपतिजैर्भोगजंप्राप्यतेनृप ॥ अभिषेकजलंयावन्नमूर्ध्निविनिपात्यते ॥ २७ ॥ कानिमित्राणिकःशत्रुर्ममशत्रोर्बलंकिय
त् ॥ कोऽहंकेमन्त्रिणःपक्षेकेवाभूपतयोमम ॥२८॥ (क्रियान्कोशोबलंकिंवाकोनुरक्तोजनोमम) ॥ विरक्तोवापरैर्भिन्नःपरे
षामपिकीदृशः ॥ कःसम्यगत्रनगरेविषयेवाजनोमम ॥ २९ ॥ धर्मकर्माश्रयोमूढःकःसम्यगपिवर्त्तते ॥ कोदण्ड्यःपरिपा
ल्यःकःकेचोपेक्ष्यानरामया ॥ ३० ॥ सामभेदतयादम्यादेशकालमवेक्षता ॥ चारांश्चचारयेदन्यैरज्ञातान्भूपतिश्चरैः ॥ ३१ ॥
सचिवादिषुसर्वेषुचरान्दद्यान्महीपतिः ॥ इत्यादौभूपतिर्नित्यंकर्मण्यासक्तमानसः ॥ ३२ ॥ नयेद्दिनंतथारात्रिंनतुभोगप
रायणः ॥ राज्ञांशरीरग्रहणंनभोगायमहीपते ॥ ३३ ॥ क्लेशायमहतेपृथ्वीस्वधर्मपरिपालने ॥ सम्यक्पालयतःपृथ्वींस्वध
र्मंचमहीपतेः ॥ ३४ ॥ इहक्लेशोमहान्स्वर्गेपरमंसुखमक्षयम् ॥ तदेतदवबुध्यस्वहित्वाभोगान्नरेश्वर ॥ ३५ ॥ पालनाय
क्षितेःक्लेशमङ्गीकर्तुमिहार्हसि ॥ इतिवृत्तमृषीणांयद्व्यसनंत्वयिशासति ॥ ३६ ॥ भुजङ्गहेतुकंभूपचारान्धोनापिवेत्सितत् ॥
वहुनात्रकिमुक्तेनदुष्टेदण्डोनिपात्यताम् ॥ ३७ ॥ शिष्टान्पालयराजंस्त्वंधर्मषड्भागमाप्स्यसि ॥ अरक्षन्पापमखिलंदुष्टै
रविनयात्कृतम् ॥ ३८ ॥ समवाप्स्यस्यसन्दिग्धंयदिच्छसिकुरुष्वतत् ॥ एतन्मयोक्तंसकलंयत्तवाहंपितामहः ॥ कुरुष्वै
वंस्थितेयत्तेरोचतेवसुधाधिप ॥ ३९ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेमरुत्तचरितेषड्विंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२६ ॥ ॥
॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इतितापसवाक्यंसश्रुत्वालज्जापरोनृपः ॥ धिङ्मांचारान्धमित्युक्त्वानिःश्वस्यजगृहेधनुः ॥ १ ॥

ततःसत्वरितंगत्वातमौर्वस्याश्रमंप्रति ॥ ववन्देशिरसावीरोमातरंपितुरात्मनः ॥ २ ॥ तापसांश्चयथान्यायंतैश्चाशीर्भिर
भिष्टुतः ॥ दृष्ट्वाचतापसान्सप्तनागैर्दष्टान्मृतान्भुवि ॥ ३ ॥ निनिन्दात्मानमसकृत्पुरस्तेषांमहीपतिः ॥ उवाच
चैतदद्याहंमद्वीर्य्यमवमन्यताम् ॥ ४ ॥ यत्करोमिभुजङ्गानांदुष्टानांब्राह्मणद्विषाम् ॥ तत्पश्यतुजगत्सर्वंसदेवासुरमानु
षम् ॥ ५ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इत्युक्त्वाचगृहेकोपादस्त्रंसंवर्तकंनृपः ॥ नाशायाशेषनागानांपातालोर्व्वीविचा
रणाम् ॥ ६ ॥ ततोजज्वालसहसानागलोकःसमन्ततः ॥ महास्त्रतेजसाविप्रदह्यमानोनिवारितः ॥ ७ ॥ हाहातात
तिहामातर्हाहावत्सेतिसंभ्रमे ॥ तस्मिन्नस्त्रकृतेवाचःपन्नगानामथाभवन् ॥ ८ ॥ केचित्ज्वलद्भिःपुच्छाग्रैःफणैरन्ये
भुजङ्गमाः ॥ गृहीतपुत्रदाराश्चत्यक्ताभरणवाससः ॥ ९ ॥ पातालमुत्सृज्यययुःशरणंभामिनींतदा ॥ मरुत्तमातरंपू
र्वंययादत्तंतदाऽभयम् ॥ १० ॥ तामुपेत्योरगाःसर्वेसप्रणामंभयातुराः ॥ सगद्गदमिदंप्रोचुःस्मर्यतांनःपुरोदितम् ॥ ११ ॥
प्रणम्याभ्यर्थितंपूर्वंयदस्माभीरसातले ॥ तस्यकालोऽयमायातस्त्राहिवीरप्रजायिनि ॥ १२ ॥ पुत्रोनिवार्य्यतांराज्ञिप्रा
णैःसंयोज्यमस्तुनः ॥ दह्यतेसकलोलोकोनागानामस्त्रवह्निना ॥ १३ ॥ एवंसंदह्यमानानामस्माकंतनयेनते ॥ त्वा
मृतेशरणंनान्यत्कृपांकुरुयशस्विनि ॥ १४ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वावचस्तेषांसंस्मृत्यादौचभाषितम् ॥
भर्त्तारमाहसासाध्वीससंभ्रममिदंवचः ॥ १५ ॥ पूर्वमेवतवाख्यातंपातालेयद्भुजङ्गमैः ॥ प्रोक्तमभ्यर्थनापूर्वंममामी
त्तनयंप्रति ॥ १६ ॥ तइमेऽभ्यागताभीतादह्यन्तेतस्यतेजसा ॥ मामेतेशरणंपूर्वंदत्तमेभ्योमयाऽभयम् ॥ १७ ॥ येमां
शरणमापन्नास्तेत्वांशरणमागताः ॥ अपृथग्धर्मचरणायाताहंशरणंतव ॥ १८ ॥ तन्निवारयपुत्रंत्वंमरुत्तंवचनात्तव ॥ म

याचाभ्यर्थितोऽवश्यंशममभ्युपयास्यति ॥ १९ ॥ ॥ राजोवाच ॥ महापराधेनियतंमरुत्तःक्रोधमागतः ॥ दुर्निवर्त्य
महंमन्येतस्यक्रोधंसुतस्यते ॥ २० ॥ ॥ नागाऊचुः ॥ शरणागतास्तववयंप्रसादःक्रियतांनृप ॥ क्षत्रस्यार्तपरित्रा
णेनिमित्तंशस्त्रधारणम् ॥ २१ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ नागानांतद्वचःश्रुत्वाभूतानांशरणैषिणाम् ॥ तयाचाभ्यर्थि
तःपत्न्याप्राहावीक्षिन्महायशाः ॥ २२ ॥ गत्वाब्रवीमितंभद्रेतनयंत्वरयातव ॥ परित्राणायनागानांनत्याज्याःशरणाग
ताः ॥ २३ ॥ नोपसंहरतेसोस्त्रंयदिमद्वचनान्नृपः ॥ तदस्त्रैर्वारयिष्यामितस्यास्त्रंतनयस्यते ॥ २४ ॥ ॥ मार्कण्डेयउ
वाच ॥ ॥ ततोगृहीत्वासधनुरविक्षित्क्षत्रियोत्तमः ॥ भार्य्यायासहितःप्रायात्त्वरावान्भार्गवाश्रमम् ॥ २५ ॥ इतिश्री
मार्कण्डेयपुराणेमरुत्तचरितेसप्तविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२७ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ सतुतत्रसुतंदृष्ट्वागृही
तवरकार्मुकम् ॥ धनुःशस्त्रंचतस्योग्रंज्वालाव्याप्तदिगन्तरम् ॥ १ ॥ उद्गिरन्तंमहावह्निंदीपिताखिलभूतलम् ॥ पाताला
न्तर्गतंप्राप्तमसह्यंघोरभीषणम् ॥ २ ॥ सतंदृष्ट्वामहीपालंभृकुटीकुटिलाननम् ॥ माक्रुधस्त्वंमरुत्तास्त्रमुपसंह्रियतामिति
॥३ ॥ प्राहासकृच्चानुलुप्तवर्णक्रममुदारधीः ॥ सनिशम्यगुरोर्वाक्यंदृष्ट्वातंचपुनःपुनः ॥ ४ ॥ गृहीतकार्मुकःपित्रोःप्रणिपत्य
सगौरवम् ॥ प्रत्युवाचापराद्धामेसुभृशंपन्नगाःपितः ॥ ५ ॥ शासतीमांमयिमहींपरिभूयबलंमम ॥ सप्ताश्रममुपाग
म्यदष्टामुनिकुमारकाः ॥ ६ ॥ ऋषीणामाश्रमस्थानाममीषामवनीपते ॥ मयिशासतिदुर्वृत्तैर्दूषितानिहवींषिच ॥ ७ ॥
जलाशयास्तथाप्येतैःसर्वएवहिदूषिताः ॥ तदेतत्कारणंकिञ्चिन्नवक्तव्यंत्वयापितः ॥ ननिवारयितव्योऽहंब्रह्मघ्नान्प्रतिप

न्नगान् ॥ ८ ॥ ॥ अविक्षिदुवाच ॥ ॥ यद्यभिनिहताविप्रायास्यन्तिनरकंमृताः ॥ ममैतत्क्रियतांवाक्यंविरमास्त्रप्रयो

गतः ॥ ९ ॥ ॥ मरुत्तउवाच ॥ ॥ नाहमेषांक्षमिष्यामिदुष्टानामपराधिनाम् ॥ अहमेवगमिष्यामिनरकंयदिपापिना
म् ॥ ननिग्रहेयताम्येषांमांनिवारयमापितः ॥ १० ॥ ॥ अविक्षिदुवाच ॥ ॥ मामेतेशरणंप्राप्ताःपन्नगाममगौरवात् ॥
उपसंह्रियतामस्त्रमलंकोपेनतेनृप ॥ ११ ॥ मरुत्तउवाच ॥ ॥ नाहमेषांक्षमिष्यामिदुष्टानामपराधिनां ॥ स्वधर्ममुल्लंघ्य
कथंकरिष्यामिवचस्तव ॥ १२ ॥ दण्ड्येनिपातयन्दण्डंभूपःशिष्टांश्चपालयन् ॥ पुण्यलोकानवाप्नोतिनरकांश्चाप्युपेक्ष
॥ १३ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ एवंसबहुशःपित्रावार्य्यमाणोम्बयासह ॥ नोपसंहरतेसोऽस्त्रंततोऽसौपुनरब्रवीत् ॥ १४ ॥
हिंससेपन्नगान्भीतान्ममैतान्शरणंगतान् ॥ वार्यमाणोऽपितस्मात्तेकरिष्यामिप्रतिक्रियाम् ॥ १५ ॥ मयाप्यस्त्राण्य
वाप्तानिनत्वमेकोऽस्त्रविद्भुवि ॥ ममाग्रतःसुदुर्वृत्तपौरुषञ्चकियत्तव ॥ १६ ॥ ततःकार्मुकमारोप्यकोपताम्रविलोचनः ॥
अविक्षिदस्त्रंजग्राहकालस्यमुनिपुङ्गवः ॥ १७ ॥ ततोज्वालापरीवारमरिसंघघ्नमुत्तमम् ॥ कालास्त्रंतुमहावीर्य्यंयोजयामास
कार्मुके ॥ १८ ॥ ततश्चुक्षोभजगतीसंवर्त्तास्त्रप्रतापिता ॥ साब्धिशैलाऽखिलाविप्रकालस्यास्त्रेसमुद्यते ॥ १९ ॥ मार्कण्डेय
उवाच ॥ ॥ कालास्त्रमुद्यतंपित्रामरुत्तःसोऽपिवीक्ष्यतत् ॥ प्राहोच्चैरस्त्रमेतन्मेदुष्टशास्तिसमुद्यतम् ॥ २० ॥ नत्वद्वधा
यकालास्त्रंमयिमुंचतिकिंभवान् ॥ स्वधर्मचारिणिसुतेसदैवाज्ञाकरेतव ॥ २१ ॥ मयाकार्यंमहाभागप्रजानांपरिपालनम् ॥
त्वयैवंक्रियतेकस्मान्मद्वधायास्त्रमुद्यतम् ॥ २२ ॥ अविक्षिदुवाच ॥ ॥ शरणागतसंत्राणंकर्तुंव्यवसितावयम् ॥ तस्य
व्याघातकर्त्तात्वंनमेजीवन्विमोक्ष्यसे ॥ २३ ॥ मांवाहत्वास्त्रवीर्येणजहिदुष्टानिहोरगान् ॥ त्वांवाहत्वाऽहमस्त्रेणरक्षि
ष्यामिमहोरगान् ॥ २४ ॥ धिक्तस्यजीवितंपुंसःशरणार्थिनमागतम् ॥ योनार्तमनुगृह्णातिवैरिपक्षमपिध्रुवम् ॥ २५ ॥ क्ष

त्रिंशोऽहामिमेभीताःशरणंमामुपागताः ॥ अपकर्त्तात्वमेवैषां ् यंवध्योनमेभवान् ॥ २६ ॥ मरुत्तउवाच ॥ ॥ मित्रंवाबान्ध
वोवाऽपिपितावायदिवागुरुः॥ प्रजापालनविघ्नाययोहन्तव्यःसभूभृता ॥ २७ ॥ सोऽहन्तेप्रहरिष्यामिनक्रोद्धव्यंत्वयापि
तः॥ स्वंधर्मःपरिपाल्योमेनमेक्रोधस्तवोपरि ॥ २८ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततस्तौनिश्चितौदृष्ट्वापरस्परवधंप्र
ति ॥ समुत्पत्यान्तरेतस्थुर्मुनयोभार्गवादयः॥ २९ ॥ ऊचुश्चैनंनमोक्तव्यंत्वयास्त्रंपितरंप्रति ॥ त्वयाचनायंहन्तव्यःपुत्रः
प्रख्यातचेष्टितः ॥ ३० ॥ ॥ मरुत्तउवाच ॥ ॥ मयादुष्टानिहन्तव्याःसन्तोरक्ष्यामहीक्षिता ॥ इमेचदुष्टाभुजगाः
कोऽपराधोऽत्रमेद्विजाः ॥ ३१ ॥ ॥ अविक्षिदुवाच ॥ ॥ शरणागतसन्त्राणंमयाकार्यमथश्रमे ॥ अपराध्यःसुतो
विप्रायोहन्तिशरणागतान् ॥ ३२ ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ इमेवदन्तिभुजगास्त्रासलोलविलोचनाः ॥ संजीवया
मस्तान्विप्रान्येदष्टादुष्टपन्नगैः ॥ ३३ ॥ तदलंविग्रहेणोभौराजवर्यौप्रसीदताम् ॥ उभावपिविनिर्मूढप्रतिज्ञौधर्मको
विदौ ॥ ३४ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ सातुवीरासमभ्येत्यपुत्रमेतदभाषत ॥ मद्वाक्यादेषतेपुत्रोहन्तुंनागान्कृतो
द्यमः ॥ ३५ ॥ तन्निष्पन्नंयदाविप्रास्तेजीवन्तितथामृताः ॥ सजीवन्तश्चमुच्यन्तेयद्युष्मच्छरणंगताः॥ ३६ ॥ ॥ भामि
न्युवाच ॥ ॥ अहमभ्यर्थितापूर्वमेभिःपातालसंश्रयैः ॥ तन्निमित्तमयंभर्त्तामयात्रविनियोजितः ॥ ३७ ॥ तदेतदा
येनिर्वृत्तमुभयोरपिशोभनम् ॥ ममभर्तुश्चपुत्रस्यत्वत्पात्रैस्यात्मजस्यच ॥ ३८ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततः
संजीवयामासुस्तान्विप्रांस्तेभुजङ्गमाः ॥ दिव्यैरोषधिजातैश्चविषसंहरणेनच ॥ ३९ ॥ पित्रोर्ननामचरणौसततोज

गतीपतिः ॥ मरुत्तश्चसतंप्रीत्यापरिष्वज्येदमब्रवीत् ॥ ४० ॥ मानहाभवशत्रूणांचिरंपालयमेदिनीम् ॥ पुत्रपौत्रैश्चमो

दस्वमाचतेसन्तुविद्विषः ॥ ४१ ॥ ततोद्विजैरनुज्ञातोवीरयाचनरेश्वरौ ॥ समारूढौरथंसाचभामिनीस्वपुरङ्गता ॥ ४२ ॥
वीराऽपिकृत्वासुमहत्तपोधर्मभृतांवरा ॥ भर्तुःसलोकतांप्राप्तामहाभागापतिव्रता ॥ ४३ ॥ मरुत्तोऽपिचकारोर्व्यांधर्म
तःपरिपालनम् ॥ विनिर्जितारिषड्वर्गोभोगांश्चबुभुजेनृपः ॥ ४४ ॥ तस्यपत्नीमहाभागाविदर्भतनयातथा ॥ प्रभावती
सुवीरस्यसौवीरीचाभवत्सुता ॥ ४५ ॥ सुकेशीकेतुवीर्य्यस्यमागधस्यात्मजाऽभवत् ॥ सुताचसिन्धुवीर्य्यस्यमद्रराज
स्यकेकयी ॥ ४६ ॥ केकयस्यचसैरन्ध्रीसिन्धुभर्तुर्वपुष्मती ॥ चेदिराजसुताचाभूद्भार्य्यातस्यसुशोभना ॥ ४७ ॥ ता
सांपुत्रास्तस्यचासन्भूभृतोऽष्टादशद्विज ॥ तेषांप्रधानोज्येष्ठश्चनरिष्यंतःसुतोऽभवत् ॥ ४८ ॥ एवंवीर्य्योमरुत्तोऽभून्म
हाराजोमहाबलः ॥ तस्याप्रतिहतंचक्रमासीद्द्वीपेषुसप्तसु ॥ ४९ ॥ यस्यतुल्योऽपरोराजानभूतोनभविष्यति ॥ सत्व
विक्रमयुक्तस्यराजर्षेरमितौजसः ॥ ५० ॥ तस्यैतच्चरितंश्रुत्वामरुत्तस्यमहात्मनः ॥ जन्मचाग्र्यंद्विजश्रेष्ठमुच्यतेसर्व
किल्बिषैः ॥ ५१ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेमरुत्तचरितेऊनत्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
क्रोष्टुकिरु० ॥ मरुत्तचरितंकृत्स्नंभगवन्कथितंत्वया ॥ तत्संततिमशेषेमश्रोतुमिच्छाप्रवर्तते ॥ १ ॥ तत्संततौक्षितीशा
येराज्यार्हावीर्यशालिनः ॥ तानहंश्रोतुमिच्छामित्वयाख्यातान्महामुने ॥ २ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ नरिष्यंतइति
ख्यातोमरुत्तस्याभवत्सुतः ॥ अष्टादशानांपुत्राणांसज्येष्ठःश्रेष्ठएवच ॥ ३ ॥ वर्षाणांचसहस्राणिसप्ततिंदशपंचच ॥ बु
भुजेपृथिवींकृत्स्नांमरुत्तः क्षत्रियर्षभः ॥ ४ ॥ कृत्वाराज्यंस्वधर्मेणइष्ट्वायज्ञाननुत्तमान् ॥ नरिष्यंतसुतंज्येष्ठमभिषिच्य
प्रयौवनं ॥ ५ ॥ एकाग्रचित्तःसन्नृपस्तप्त्वातत्रतपोमहत् ॥ आरुरोहदिवंविप्रयशसावृत्यरोदसी ॥ ६ ॥ नरिष्यंतःसुतः

सोऽप्यचिंतयामासबुद्धिमान् ॥ पितुर्वृत्तंसमालोक्यतथान्ये चभूभृतां ॥ ७ ॥ अत्रवंशेमहात्मानोराजानोममपूर्वजाः ॥
यज्विनोधर्मतः पृथ्वींपालयामासुरूर्जिताः ॥ ८ ॥ दातारश्चापिवित्तानांसंग्रामेष्वनिवर्तिनः ॥ तेषांकश्चरितंशक्तस्त्व
नुयातुंमहात्मनां ॥ ९ ॥ किंतुतैर्यत्कृतंकर्मधर्म्यमाहवनादिभिः ॥ तदहंकर्तुमिच्छामितच्चनास्तिकरोमिकिं ॥ १० ॥ ध
र्मात्पालयतःपृथ्वींकोगुणोत्रमहीपतेः ॥ असम्यक्पालनात्पापीनरेंद्रोनरकंव्रजेत् ॥ ११ ॥ सतिवित्तेमहायज्ञाःकर्तव्याए
वभूभृता ॥ दातव्यंचात्रकिंचित्रंसीदतामीश्वरोगतिः ॥ १२ ॥ आभिजात्यंतथालज्जाकोपश्चारिजनाश्रयः ॥ कारयंति
स्वधर्मश्चसंग्रामादपलायनं ॥ १३ ॥ एतत्सर्वंयथासम्यङ्मत्पूर्वैःपुरुषैःकृतं ॥ पित्राचमेमरुत्तेनतथातत्केनशक्यते ॥ १४ ॥
तदहंकिंकरिष्यामियत्तुतैःपूर्वजैःकृतं ॥ येयज्विनोवशदांताःसंग्रामाच्चानिवर्तिनः ॥ १५ ॥ महत्संग्रामसंमर्देष्वविसंवा
दिपौरुषाः ॥ कर्मणेहंयतिष्यामिकस्मैतानभिसंधितुं ॥ १६ ॥ अथवातैःस्वयंयज्ञाःकृताःपूर्वजनेश्वरैः ॥ अविश्रमद्भिर्ना
न्यैस्तुकारितास्तत्करोम्यहं ॥ १७ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इतिसंचिंत्ययज्ञंसचकारैकंनरेश्वरः ॥ यादृशंनचकारान्यो
वित्तोत्सर्गोपशोभितं ॥ १८ ॥ द्विजानांजीवनायालंदत्वातुसुमहाधनं ॥ ततःशतगुणंतेषांयज्ञार्थमददन्नृपः ॥ १९ ॥ गा
वोवस्त्राण्यलंकारंधान्यागारादिकंतथा ॥ प्रत्येकममदत्तेषांसर्वपृथ्वीनिवासिनां ॥ २० ॥ ततस्तेनयदायज्ञःप्रारब्धोभूभु
जापुनः ॥ प्रारब्धेसमखेयष्टुंततोनालभतद्विजान् ॥ २१ ॥ यान्यान्वृणोतिसनृपोविप्रानार्त्विज्यकर्मणि ॥ तेतेतमूचु
र्यज्ञायवयमप्यत्रदीक्षिताः ॥ २२ ॥ अन्यंवरययद्वित्तंत्वयास्माकंविसर्जितं ॥ तस्यांतोनास्तियज्ञेषुदद्यास्त्वंनृपतेकथं
॥ २३ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ नचापऋत्विजोविप्रास्तदाशोचक्षितीश्वरः ॥ बहिर्वेद्यांतदादानंसदातुमुपचक्रमे ॥ २४ ॥

दस्वमाचतेसन्तुविद्विषः ॥ ४१ ॥ ततोद्विजैरनुज्ञातोवीरयाचनरेश्वरौ ॥ समारूढौरथंसाचभामिनीस्वपुरङ्गता ॥ ४२ ॥
वीराऽपिकृत्वासुमहत्तपोधर्मभृतांवरा ॥ भर्तुःसलोकतांप्राप्तामहाभागापतिव्रता ॥ ४३ ॥ मरुत्तोऽपिचकारोर्व्यांधर्म
तःपरिपालनम् ॥ विनिर्जितारिषड्वर्गोभोगांश्वबुभुजेनृपः ॥ ४४ ॥ तस्यपत्नीमहाभागाविदर्भतनयातथा ॥ प्रभावती
सुवीरस्यसौवीरीचाभवत्सुता ॥ ४५ ॥ सुकेशीकेतुवीर्य्यस्यमागधस्यात्मजाऽभवत् ॥ सुताचसिन्धुवीर्य्यस्यमद्रराज
स्यकेकयी ॥ ४६ ॥ केकयस्यचसैरन्ध्रीसिन्धुभर्तुर्वपुष्मती ॥ चेदिराजसुताचाभूद्भार्य्यातस्यसुशोभना ॥ ४७ ॥ ता
सांपुत्रास्तस्यचासन्भूभृतोऽष्टादशद्विज ॥ तेषांप्रधानोज्येष्ठश्चनरिष्यंतःसुतोऽभवत् ॥ ४८ ॥ एवंवीर्य्योमरुत्तोऽभून्म
हाराजोमहाबलः ॥ तस्याप्रतिहतंचक्रमासीद्द्वीपेषुसप्तसु ॥ ४९ ॥ यस्यतुल्योऽपरोराजानभूतोनभविष्यति ॥ सत्व
विक्रमयुक्तस्यराजर्षेरमितौजसः ॥ ५० ॥ तस्यैतच्चरितंश्रुत्वामरुत्तस्यमहात्मनः ॥ जन्मचाग्र्यंद्विजश्रेष्ठमुच्यतेसर्व
किल्बिषैः ॥ ५१ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेमरुत्तचरितेऊनत्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
क्रोष्टुकिरु॰ ॥ मरुत्तचरितंकृत्स्नंभगवन्कथितंतत्वया ॥ तत्संततिमशेषेमश्रोतुमिच्छाप्रवर्तते ॥ १ ॥ तत्संततौक्षितीशा
येराज्यार्हावीर्यशालिनः ॥ तानहंश्रोतुमिच्छामित्वयाख्यातान्महामुने ॥ २ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ नरिष्यंतइति
ख्यातोमरुत्तस्याभवत्सुतः ॥ अष्टादशानांपुत्राणांसज्येष्ठःश्रेष्ठएवच ॥ ३ ॥ वर्षाणांचसहस्राणिसप्ततिंदशपंचच ॥ बु
भुजेपृथिवींकृत्स्नांमरुत्तः क्षत्रियर्षभः ॥ ४ ॥ कृत्वाराज्यंस्वधर्मेणइष्ट्वायज्ञाननुत्तमान् ॥ नरिष्यंतसुतंज्येष्ठमभिषिच्य
ज्येष्ठेवनं ॥ ५ ॥ एकाग्रचित्तःसनृपस्तस्थावतत्रतपोमहत् ॥ आरुरोहदिवंविप्रयशसाव्याप्त्यरोदसी ॥ ६ ॥ नरिष्यंतःसुतः

सोऽप्यचिंतयामासबुद्धिमान् ॥ पितुर्वृत्तंसमालोक्यतथान्ये .चभूभृतां ॥ ७ ॥ अत्रवंशेमहात्मानोराजानोममपूर्वजाः ॥
यज्विनोधर्मतः पृथ्वीपालयामासुरूर्जिताः ॥ ८ ॥ दातारश्चापिवित्तानांसंग्रामेष्वनिवर्तिनः ॥ तेषांकश्चरितंशक्तस्त्व
नुयातुंमहात्मनां ॥ ९ ॥ किंतुतैर्यत्कृतंकर्मधर्म्यमाहवनादिभिः ॥ तदहंकर्तुमिच्छामितच्चनास्तिकरोमिकिं ॥ १० ॥ ध
र्मात्पालयतःपृथ्वींकोगुणोत्रमहीपतेः ॥ असम्यक्पालनात्पापीनरेंद्रोनरकंव्रजेत् ॥ ११ ॥ सतिवित्तेमहायज्ञाःकर्तव्याए
वभूभृता ॥ दातव्यंचात्रकिंचित्रंसीदतामीश्वरोगतिः ॥ १२ ॥ आभिजात्यंतथालज्जाकोपश्चारिजिनाश्रयः ॥ कारयंति
स्वधर्मश्चसंग्रामादपलायनं ॥ १३ ॥ एतत्सर्वंयथासम्यङ्मत्पूर्वैःपुरुषैःकृतं ॥ पित्राचमेमरुत्तेनतथातत्केनशक्यते॥ १४॥
तदहंकिंकरिष्यामियत्तुतैःपूर्वजैःकृतं ॥ येयज्विनोवरादांताःसंग्रामाच्चानिवर्तिनः ॥ १५ ॥ महत्संग्रामसंमर्देष्वविसंवा
दिपौरुषाः ॥ कर्मणेहंयतिष्यामिकस्मैतानभिसंधितुं ॥ १६ ॥ अथवातैःस्वयंयज्ञाःकृताःपूर्वजनेश्वरैः ॥ अविश्रमद्भिर्ना
न्यैस्तुकारितास्तत्करोम्यहं ॥ १७ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इतिसंचिंत्ययज्ञंसचकारैकंनरेश्वरः ॥ यादृशंनचकारान्यो
वित्तोत्सर्गोपशोभितं ॥ १८ ॥ द्विजानांजीवनायालंदत्वातुसुमहाधनं ॥ ततःशतगुणंतेषांयज्ञार्थमददन्नृपः ॥ १९ ॥ गा
वोवस्त्राण्यलंकारंधान्यागारादिकंतथा ॥ प्रत्येकममदत्तेषांसर्वपृथ्वीनिवासिनां ॥ २० ॥ ततस्तेनयदायज्ञःप्रारब्धोभूभु
जापुनः ॥ प्रारब्धेसमखेयष्टुंततोनालभतद्विजान् ॥ २१ ॥ यान्यान्वृणोतिसनृपोविप्रानार्त्विज्यकर्मणि ॥ तेतेतमूचु
र्यज्ञायवयमप्यत्रदीक्षिताः ॥ २२ ॥ अन्यंवरययद्वित्तंत्वयास्माकंविसर्जितं ॥ तस्यांतोनास्तियज्ञेषुदद्यास्त्वंनृपतेकथं
॥ २३ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ नचापश्यद्विजोविप्रास्तदाशेषक्षितीश्वरः ॥ बहिर्वेद्यांतदादानंसदातुमुपचक्रमे ॥ २४ ॥

तथापिजगृहुर्नैवधनसंपूर्णमंदिराः॥ द्विजायदातुंभूयोऽसौनिर्विण्णइदमब्रवीत्॥ २५॥ अहोतिशोभनंपृथ्व्यांयद्विप्रोनाथ
नःक्वचित्॥ अशोभनंचयत्कोशोविफलोयमयज्विनः॥ २६ ॥ नार्त्विज्यंकुरुतेकश्चिद्यजमानोखिलोजनः॥ द्विजानां
नचनोदानंददतांसंप्रतीच्छते ॥ २७ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततःकांश्चिद्द्विजान्भक्त्याप्रणिपत्यपुनःपुनः॥ स्वय
ज्ञेऋत्विजश्चक्रेतेप्रचक्रुर्महामखं॥ २८ ॥ अत्यद्भुतमिदंचासीद्यदातस्यमहीपतेः॥ सयज्ञोभूत्तदापृथ्व्यांयजमानोऽखि
लोजनः॥ २९ ॥ द्विजन्मनामभून्नासीत्सदस्यस्तत्रकश्चन॥ यजमानाद्द्विजाःकेचित्केचित्तेषांतुयाजकाः॥ ३० ॥ न
रिष्यंतोनरपतिरियाजसयदातदा ॥ तत्प्रदातुर्धनैर्यागंकुर्युःपृथ्व्यामशेषतः॥ ३१ ॥ प्राच्यांकोट्यस्तुयज्ञानामासन्नष्टाद
शाधिकाः॥ प्रतीच्यांसप्तवैकोट्योदक्षिणायांचतुर्दश ॥ ३२ ॥ उत्तरस्यांचपंचाशदेककालंतदाभवन्॥ मुनेब्राह्मणयज्ञा
नांनरिष्यंतोयदाऽयजत्॥ ३३ ॥ एवंसराजाधर्मात्मानरिष्यंतोऽभवत्पुरा॥ मरुत्ततनयोविप्रविख्यातबलपौरुषः॥ ३४॥
इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेनरिष्यंतचरितंनामत्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः॥ १३०॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच॥ ॥ नरिष्यंतस्यत
नयोदुष्टारिदमनोदमः॥ शक्रस्येवबलंतस्यदयाशीलंमुनेरिव ॥ १ ॥ बाभ्रव्यामिंद्रसेनायांसजज्ञेतस्यभूभृतः॥ नववर्षा
णिजठरेस्थित्वामातुर्महायशाः॥ २ ॥ यद्दाहयामासदमंमातरंजठरेस्थितः॥ दमशीलश्चभावितायतश्चायंनृपात्मजः॥ ३॥
ततस्त्रिकालविज्ञानःसहितस्यपुरोहितः ॥ दमइत्यकरोन्नामनरिष्यंतसुतस्यतु॥ ४ ॥ सदत्तोराजपुत्रस्तुधनुर्वेदमशेषतः॥
जगृहेसुरराजस्यसकाशाद्वृषपर्वणः॥ ५ ॥ दुन्दुभेर्दैत्यवर्य्यस्यतपोवननिवासिनः॥ सकाशाज्जगृहेकृत्स्नमस्त्रग्रामञ्चतत्त्व
तः॥ ६ ॥ शक्तेःसकाशाद्वेदांश्चवेदाङ्गान्यखिलानिच॥ तथार्ष्टिषेणाद्राजर्षेर्जगृहेयोगमात्मवान्॥ ७॥ तंस्वरूपमहात्मनं

गृहीतास्त्रंमहाबलम् ॥ स्वयंवरेकृतापित्राजगृहेसुमनापतिम् ॥ ८॥ सुतादशार्णाधिपतेर्बलिनश्चारुवर्मणः ॥ पश्यतांसर्वभू
तानांयेतदर्थमुपागताः ॥९॥ तस्यांचसानुरागोऽभून्मद्रराजस्यवैसुतः ॥ सुमनायांमहानादोमहाबलपराक्रमः ॥ १० ॥ त
थाविदर्भाधिपतेःपुत्रःसंक्रन्दनस्यच ॥ वपुष्मानूराजपुत्रश्चमहाधनुरुदारधीः ॥११॥ तेतदातंवृतंदृष्टादुष्टारिदमनंदमम् ॥
मन्त्रयामासुरन्योऽन्यंतत्रानङ्गविमोहिताः ॥ १२ ॥ एतामस्यबलात्कन्यांगृहीत्वारूपशालिनीम् ॥ गृहंप्रयामस्तस्येयम
स्माकंयंग्रहीष्यति ॥ १३ ॥ भर्तृबुद्ध्यावरारोहास्वयंवरविधानतः ॥ तस्येच्छयानोभवित्रीभार्य्याधर्मोपपादिता ॥१४॥
अथनेच्छतिसाकञ्चिदस्माकंमदिरेक्षणा ॥ ततस्तस्यभवित्रीसायोदमंघातयिष्यति ॥ १५ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥इ
तितेनिश्चयंकृत्वात्रयःपार्थिवनन्दनाः ॥ जगृहुस्तांसुचार्वङ्गींदमपार्श्वानुवर्त्तिनीम् ॥ १६ ॥ ततःकेचिन्नृपास्तेषांयेतत्पक्षा
विचुक्रुशुः ॥ चुक्रुशुश्चापरेभूपाःकेचिन्मध्यस्थतांगताः ॥ १७ ॥ ततोदमस्तान्भूपालानवलोक्यसमन्ततः ॥ अनाकु
लमनावाक्यमिदमाहमहामुने ॥ १८ ॥ ॥ दमउवाच ॥ ॥ भोभूपाधर्मकृत्येषुयद्वदन्तिस्वयंवरम् ॥ दशार्णपतिनाभूपाः
कृतेधर्मेस्वयंवरे ॥ अधर्मोवाऽथवाधर्मोयदेभिर्गृह्यतेबलात् ॥१९॥ यद्यधर्मोनमेकार्यमन्यभार्य्याभविष्यति ॥ धर्मोवात
दलंप्राणैर्यैरक्ष्यन्तेऽरिलंघने ॥ २० ॥ ततोदशार्णाधिपतिश्चारुवर्मानराधिपः ॥ निःशब्दंकारयित्वाततूसदःप्राहमहामुने ॥
॥ २१ ॥ दमेनयदिदंप्रोक्तंधर्माधर्माश्रितंनृपाः ॥ तद्वदध्वंयथाधर्मोममास्यचनलुप्यते ॥ २२ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥
ततःकेचिन्महीपालास्तमूचुर्वसुधाधिपम् ॥ परस्परानुरागेणगान्धर्वोविहितोविधिः ॥ २३ ॥ क्षत्रियाणांपरमयंनविट

शूद्रद्विजन्मनाम् ॥ दममाश्रित्यनिष्पन्नःसचास्याद्दुहितुस्तव ॥ २४ ॥ इतिधर्माद्दमस्यैषाद्दुहितातवपार्थिव ॥ योऽन्यथा

वर्त्ततेमोहात्कामात्मासम्प्रवर्त्तते ॥ २५ ॥ तथाऽपरेतदाप्रोचुर्हात्मानोहिभूभृताम् ॥ पक्षेयेभूभृतोविप्रदशार्णाधिपतिं
वचः ॥ २६ ॥ मोहात्किमाहुर्धर्मोऽयंगान्धर्वःक्षत्रजन्मनः ॥ नत्वेषशास्तानान्योहिराक्षसःशस्त्रजीविनाम् ॥ २७ ॥ बला
दिमांयोहरतिहत्वातुपरिपन्थिनः ॥ तस्यैषास्याद्राक्षसेनविवाहेनावनीश्वराः ॥ २८ ॥ प्रधानतरएषोऽत्रविवाहद्वितयेम
तः ॥ क्षत्रियाणामतोधर्मोमहानन्दादिभिःकृतः ॥२९ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ अथप्रोचुःपुनर्भूपायैःपूर्वमुदितोनृपः॥
परस्परानुरागेणजातिधर्माश्रितंवचः ॥ ३० ॥ सत्यंशस्तोराक्षसोऽपिक्षत्रियाणांपरोविधिः ॥ किन्त्वसौजनकस्वाम्येकु
मार्य्यानुमतोवरः ॥ ३१ ॥ हत्वातुपितृसम्बन्धंबलेनह्रियतेह्रिया ॥ सराक्षसोविधिःप्रोक्तोनात्रभर्तृकरेस्थिता ॥ ३२ ॥
पश्यतांसर्वभूपानामनयायद्वृतोदमः ॥ गान्धर्वस्येहनिष्पत्तौविवाहोराक्षसोऽत्रकः ॥ ३३ ॥ विवाहितायाःकन्यायाःक
न्यात्वंनैवविद्यते ॥ कन्यायाश्चविवाहेनसम्बन्धःपृथिवीश्वराः ॥ ३४ ॥ तइमेयेबलादेनांदमादादातुमुद्यताः ॥ बलिन
स्तेयदिततःकुर्वन्तुनतुसाधुतत् ॥ ३५ ॥ ॥ मार्कंण्डेयउवाच ॥ ॥ तच्छ्रुत्वाऽसौदमःकोपकषायीकृतलोचनः ॥ आरोप
यामासधनुर्वचनंचेदमब्रवीत् ॥ ३६ ॥ ममापिभार्य्याबलिभिःपश्यतोह्रियतेयदि ॥ तत् कुलेनभुजाभ्यांवाकोगुणःक्लीबज
न्मनः ॥ ३७ ॥ धिङ्ममास्त्राणिधिक्शौर्य्यंधिक्शरान्धिक्शरासनम् ॥ धिग्व्यर्थंमेकुलेजन्ममरुत्तस्यमहात्मनः ॥ ३८ ॥
यदिभार्य्यामिमेमूढाःसमादायबलान्विताः ॥ प्रयान्तिजीवतोधिक्तांममव्यर्थमनुष्यताम् ॥ ३९ ॥ इत्युक्त्वातान्महीपा
लान्महानन्दमुखान्बली ॥ अथाब्रवीत्तदासर्वान्महारिदमनोदमः ॥ ४० ॥ एषातिशोभनाबालाचार्वङ्गीमदिरेक्षणा ॥
किन्तस्यजन्मनाभार्य्यांनयस्येयंकलोद्भवा ॥ ४१ ॥ इतिसञ्चिन्त्यभूपालास्तथायततसंयुगे ॥ यथानिर्जित्यमामेतांप

तींकुरुतमानिनः ॥ ४२ ॥ इत्याभाष्यततस्तत्रशरवर्षममुंचत ॥ छादयन्पृथिवीपालांस्तमसेवमहीरुहान् ॥ ४३ ॥
तेऽपिवीरामहीपालाःशरशक्त्यृष्टिमुद्गरान् ॥ मुमुचुस्तत्प्रयुक्तांश्चदमश्चिच्छेदलीलया ॥ ४४ ॥ तेऽपितत्प्रहितान्बाणान्
तेषांचासौशरोत्करान् ॥ चिच्छेदपृथिवीशानांनरिष्यन्तात्मजोमुने ॥ ४५ ॥ वर्त्तमानेतदायुद्धेदमस्यक्षितिपात्मजैः ॥ प्रवि
वेशमहानन्दःखड्गपाणिर्यतोदमः ॥ ४६ ॥ तमायान्तंदमोदृष्ट्वाखड्गपाणिंमहामृधे ॥ मुमोचशरवर्षाणिवर्षाणीवपुरन्दरः
॥ ४७ ॥ तदस्त्राणिततस्तानिशरजालानितत्क्षणात् ॥ महानन्दःप्रचिच्छेदखड्गेनान्यानवंचयत् ॥ ४८ ॥ ततोरोषात्
समारुह्यतंदमस्यतदारथम् ॥ महानन्दोमहावीर्योदमेनयुयुधेसह ॥ ४९ ॥ बहुधायुध्यमानस्यमहानन्दस्यलाघवा
त् ॥ दमोमुमोचहृदयेशरंकालानलप्रभम् ॥ ५० ॥ तंलग्नमात्मनोत्कृष्यविभिन्नेनततोहृदा ॥ दमंप्रतिविचिक्षेपमहान
न्दोऽसिमुज्ज्वलम् ॥ ५१ ॥ पतन्तंचैनमुल्काभंशक्त्याचिक्षेपतंदमः ॥ शिरोवैतसपत्रेणमहानन्दस्यचाच्छिनत् ॥
॥ ५२ ॥ तस्मिन्हतेमहानन्देप्राचुर्य्येणपराङ्मुखाः ॥ बभूवुःपार्थिवास्तस्थौवपुष्मान्कुण्डिनाधिपः ॥ ५३ ॥ दमेन
युयुधेचासौबलगर्वमदान्वितः ॥ दाक्षिणात्यमहीपालतनयोरणगोचरः ॥ ५४ ॥ युध्यमानस्यतस्योग्रंकरवालंसवै
लघु ॥ चिच्छेदसारथेश्चैवशिरःसंख्येतथाध्वजम् ॥ ५५ ॥ छिन्नखड्गोगदांसोऽथजग्राहबहुकण्टकाम् ॥ तामप्यस्यस
चिच्छेदकरस्थामेवसत्वरः ॥ ५६ ॥ यावदन्यत्समादत्तेसवपुष्मान्वरायुधम् ॥ तावच्छरेणतंविद्धादमोभूमावपातयत्
॥ ५७ ॥ सपातितस्ततोभूमौविह्वलाङ्गःसवेपथुः ॥ विनिवृत्तमतिर्युद्धादभूत्क्षितिपात्मजः ॥ ५८ ॥ तमालोक्यतथाभू
तमयुद्धमतिमात्मवान् ॥ उत्सृज्यादायसुमनांसुमनाःप्रयर्[illegible]दमः ॥ ५९ ॥ ततोदशार्णाधिपतिःप्रीतिमानकरोत्तयोः ॥

दमस्यसुमनायाश्चविवाहंविधिपूर्वकम् ॥ ६० ॥ कृतदारो [illegible] स्तत्रदशार्णाधिपतेःपुरे ॥ स्थित्वाऽल्पकालंप्रययौसभा
र्योनिजमन्दिरम् ॥ ६१ ॥ दशार्णाधिपतिश्चासौदत्वानागांस्तुरङ्गमान् ॥ रथगोऽश्वखरोष्ट्रांश्चदासीदासांस्तथाबहून्
॥ ६२ ॥ वस्त्रालङ्कारचापादिवरोपस्करमासनम् ॥ अन्यैस्तैश्चतथाभाण्डैःपरिपूर्णंव्यसर्जयत् ॥ ६३ ॥ इतिश्रीमार्क
ण्डेयपुराणेदमचरितेएकत्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३१ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ सतांलब्ध्वातथापत्नींसुमनांसुम
हामुने ॥ प्रणम्यसपितुःपादौमातुश्चक्षितिपात्मजः ॥ १ ॥ साचतौश्वशुरौसुभ्रूर्ननामसुमनातदा ॥ ताभ्यांतौचतदावि
प्रआशीर्भिरभिनन्दितौ ॥ २ ॥ महोत्सवश्चसंजज्ञेनरिष्यन्तस्यवैपुरे ॥ कृतदारेचसंप्राप्तेदशार्णाधिपतेःपुरात् ॥ ३ ॥ स
म्बन्धिनंदशार्णेशंजितांश्चपृथिवीश्वरान् ॥ श्रुत्वापुत्रेणमुमुदेनरिष्यन्तोमहीपतिः ॥ ४ ॥ सोऽपिरेमेसुमनयामहाराजसुतो
दमः ॥ वरोद्यानवनोद्देशप्रासादगिरिसानुषु ॥ ५ ॥ अथकालेनमहतारममाणादमेनसा ॥ अवापगर्भंसुमनादशार्णाधि
पतेःसुता ॥ ६ ॥ सोऽपिराजानरिष्यन्तोभुक्तभोगोमहीपतिः ॥ वयःपरिणतिंप्राप्यदमंराज्येऽभिषिच्यच ॥ ७ ॥ वनं
जगामेंद्रसेनापत्नीचास्यतपस्विनी ॥ वानप्रस्थविधानेनसतत्रसमतिष्ठत ॥ ८ ॥ दाक्षिणात्यःसुदुर्वृत्तःसंक्रन्दनसुतो
वने ॥ वपुष्मान्सम्मृगान्हन्तुंययावल्पपदानुगः ॥ ९ ॥ सतंदृष्ट्वानरिष्यन्तंतापसंमलपङ्किनम् ॥ इन्द्रसेनांचतत्पत्नींत
पसातिसुदुर्बलाम् ॥ १० ॥ पप्रच्छकस्त्वंभोविप्रःक्षत्रियोवावनेचरः ॥ वानप्रस्थमनुप्राप्तोवैश्योवाममकथ्यताम् ॥ ११ ॥
ततोमौनव्रतीभूपोनहितस्योत्तरंददौ ॥ इन्द्रसेनाचतत्सर्वमाचष्टास्मैयथातथम् ॥ १२ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ज्ञा
त्वातञ्चनरिष्यन्तंवपुष्मान्पितरंरिपोः ॥ प्राप्तोऽस्मीतिवदन्कोपात्जटासुपरिगृह्यच ॥ १३ ॥ हाहेतिचन्द्रसेनायांरुद

न्त्यांबाष्पगद्गदम् ॥ चकर्षकोपात्खड्गंचवाक्यंचेदमुवाचह ॥ १४ ॥ नीजत[illegible]मरेयेनयेनमेसु[illegible]हता ॥ दमस्यतस्यपि
तरंहनिष्येऽवतुतन्दमः ॥ १५ ॥ येनाखिलमहीपालपुत्राःकन्या[illegible]ः ॥ अवधूताहनिष्येऽहंपितरंतस्यदुर्मतेः ॥ १६ ॥
यौवनप्यग्ररूपेषुमदोयस्यदुरात्मनः ॥ सदमोवारयत्वेषहन्मितस्यरिपोर्गुरुम् ॥ १७ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इत्यु
क्त्वासदुराचारोवपुष्मानवनीपतिः ॥ क्रन्दन्त्यामिन्द्रसेनायांशिरश्चिच्छेदतस्यच ॥ १८ ॥ ततोधिग्धिङ्मुनिजनाअन्ये
चवनवासिनः ॥ तमूचुःसचतंहत्वाजगामस्वपुरंवनात् ॥ १९ ॥ गतेतस्मिन्विनिश्वस्यसेन्द्रसेनावपुष्मति ॥ प्रेषयामा
सपुत्रस्यसमीपंशूद्रतापसम् ॥ २० ॥ गच्छेथाआशुमेपुत्रंदमंब्रूहिवचोमम ॥ अभिज्ञोत्थसिमद्भर्तुंवृत्तान्तंप्रोच्यतेऽत्रकि
म् ॥ २१ ॥ तथापिवाच्यःपुत्रोमेयद्ब्रवीम्यतिदुःखिता ॥ लंघनामीदृशींप्राप्तांविलोक्यैतांमहीपतेः ॥ २२ ॥ मद्भर्त्राऽ
धिकृतोराजाचतुर्णांपरिपालकः ॥ त्वमाश्रमाणांकिंयुक्तंतापसान्यन्नरक्षसि ॥ २३ ॥ भर्त्तामम नरिष्यन्तस्तापसस्तपसि
स्थितः ॥ विलपन्त्यास्तथानाथोयथानास्तितथात्वयि ॥ २४ ॥ आकृष्यकेशेषुबलादपराधंविनाततः ॥ हतोवपुष्मता
ख्यातिमितितेभूपातिर्गता ॥ २५ ॥ एवंस्थितेतत्क्रियतांयथाधर्मोनलुप्यते ॥ तथाचनैववक्तव्यंमाताहंतापसीयतः ॥ २६ ॥
पितावृद्धस्तपस्वीचनापराधेनदूषितः ॥ निहतोयेनयत्तस्यकर्त्तव्यंतद्विचिन्त्यताम् ॥ २७ ॥ सन्तितेमन्त्रिणोवीराःसर्व
शास्त्रार्थवेदिनः ॥ तैःसहालोच्ययत्कार्य्यमेवंभूतेकुरुष्वतत् ॥ २८ ॥ नास्माकमधिकारोऽत्रतापसानांनराधिप ॥ कुरुष्वै
तदितीत्थंत्वमेवंभूपतिभाषितम् ॥ २९ ॥ विदूरथस्यजनकोयवनेनयथाहतः ॥ तथायंतवपुत्रस्यकुलंतेनविनाशित

[illegible]नाप्यखिलपातालवासिनःपन्नगाहताः ॥ ३१ ॥ पराश
म् ॥ ३० ॥ जन्भस्यासुरराजस्यपितादष्टोभुजङ्गमैः ॥

रेणपितरंशक्तिंतंरक्षसाऽऽहतम् ॥ श्रुत्वाऽग्नौपातितंकृतूरक्षसामभवत्कुलम् ॥ ३२ ॥ अन्यस्यापिस्ववंशस्य
लंघनाक्रियतेहिया ॥ तांनालंक्षत्रियःसोढुंकिंपुनःपितृमारणम् ॥ ३३ ॥ नायंपितातेनिहतोनास्मिन्शस्त्रंनिपातितम् ॥
त्वामत्रनिहतंमन्येत्वयिशस्त्रंनिपातितम् ॥ ३४ ॥ बिभेत्यस्यहिकःशस्त्रंन्यस्तंयेनवनौकसाम् ॥ तवभूपस्यपुत्रस्यमाबिभे
तुबिभेतुवा ॥ ३५ ॥ तवेयंलंघनायुक्तायदस्मिंस्तत्समाचर ॥ वपुष्मतिमहाराजसभृत्यज्ञातिबान्धवे ॥ ३६ ॥ ॥ मार्क
ण्डेयउवाच ॥ ॥ इतिसंक्रान्तसन्देशमिन्द्रसेनाविसृज्यतम् ॥ पतिदेहमुपाश्लिष्यविवेशाग्निंमनस्विनी ॥ ३७ ॥ ॥ इति
श्रीमार्कण्डेयपुराणेदमचरितेद्वात्रिंशदधिकशततमोध्यायः ॥ १३२ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इन्द्रसेनासमाज्ञप्तःसगत्वाशूद्रता
पसः ॥ समाचष्टयथापूर्वंदमायनिधनंपितुः ॥ १ ॥ तापसेनसमाख्यातेदमस्तेनपितुर्वधे ॥ क्रोधेनातीवजज्वालहविषे
वाग्निरुद्धतः ॥ २ ॥ सतुक्रोधाग्निनाधीरोदह्यमानोमहामुने ॥ करंकरेणनिपिष्यवाक्यमेतदुवाचह ॥ ३ ॥ अना
थइवमेतातोमयिपुत्रेतुजीवति ॥ घातितःसुनृशंसेनपरिभूयकुलंमम ॥ ४ ॥ तापंकरोम्यहंकिंवाप्येषक्लैब्यात्क्षमा
म्यहम् ॥ दुर्वृत्तशान्तौशिष्टानांपालनेऽधिकृतावयम् ॥ ५ ॥ पित्रातंचापिनिहतंदृष्ट्वाजीवन्तिशत्रवः ॥ तत्किमेतेनबहु
नाहातातेतिचकिंपुनः ॥ ६ ॥ विलापेनात्रयत्कृत्यंतदेषोऽत्रकरोम्यहम् ॥ यद्यहंतस्यरक्तेनदेहोत्थेनवपुष्मतः ॥ नक
रोमिगुरोस्तृप्तिंतत्प्रवेक्ष्येहुताशनम् ॥ ७ ॥ तच्छोणितेनोदककर्मतस्यमांसेनसम्यग्द्विजभोजनंच ॥ कुर्यांपितुस्त
स्यचपिंडदानंनचेत्प्रवेक्ष्यामिहुताशनंतत् ॥ ८ ॥ साहाय्यमस्यासुरदेवयक्षगन्धर्वविद्याधरसिद्धसंघाः ॥ कुर्वन्तिचेत्तानपि
चास्त्रपूगैर्भस्मीकरोम्येषरुषासमेतः ॥ ९ ॥ निःशूरमाधार्मिकमप्रशस्तंतंदाक्षिणात्यंसमरेनिहत्य ॥ भोक्ष्येततोऽहंपृ

थिवींचकृत्स्नांवह्निंप्रवेक्ष्याम्यनिहत्यतंवा ॥ १० ॥ सुदुर्मतिंतापसवृद्धघातिनंवनस्थगंसाधुविधिंविदग्धगम् ॥ हन्ताहम
द्याखिलबन्धुमित्रपदातिहस्त्यश्वबलैःसमेतम् ॥ ११ ॥ एषोऽहमादायधनुःसखड्गोरथीतथैवारिबलंसमेत्य ॥ करोमिवै
यत्कदनंसमस्ताःपश्यन्तुमेदेवगणाःसमेताः ॥ १२ ॥ योयःसहायोभविताद्यतस्यमयासमेतस्यरणायभूयः ॥ तस्यै
वनिःशेषकुलक्षयायसमुद्यतोऽहंनिजबाहुसैन्यः ॥ १३ ॥ यदिकुलिशकरोऽस्मिन्संयुगेदेवराजःपितृपतिरथचोग्रंदण्ड
मुद्यम्यकोपात् ॥ धनपतिवरुणार्कारक्षितुन्तंयतन्तेनिशितशरवरौघैर्घातयिष्येतथापि ॥ १४ ॥ नियतमतिरदोषःकान
नाखण्डलौकानिपतितफलभक्षःसर्वभूतेषुमैत्रः ॥ प्रभवतिमयिपुत्रेहिंसितोयेनतातःपिशितरुधिरतृप्तास्तस्यसन्त्वद्य
गृध्राः ॥ १५ ॥ इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेदमचरितेत्रयस्त्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इतिप्रतिज्ञायतदानरिष्यंतसुतोदमः ॥ कोपामर्षविवृत्ताक्षःश्मश्रुमावृत्यपाणिना ॥ १ ॥ हा
हतोऽस्मीतिपितरंध्यात्वादैवंविनिंद्यच ॥ प्रोवाचमंत्रिणःसर्वानानिनायपुरोहितं ॥ २ ॥ ॥ दमउवाच ॥ ॥ यदत्रकृत्यं
तद्ब्रूततातेप्राप्तेसुरालयं ॥ श्रुतंभवद्भिर्यत्प्रोक्तंतेनशूद्रतपस्विना ॥ ३ ॥ वृद्धस्तपस्वीसन्नृपोवानप्रस्थव्रतेस्थितः ॥ मौ
नव्रतधरोऽशस्त्रोमन्मात्राचेंद्रसेनया ॥ ४ ॥ प्रोक्तंसंसृष्टयास्वात्म्याद्याथातथ्यंवपुष्मते ॥ तेनापिखड्गमाकृष्यजटांसव्ये
नपाणिना ॥ ५ ॥ धृत्वाजघानदुष्टात्मालोकनाथमनाथवत् ॥ माताचसंदिश्यहिमांधिकृशब्दंब्रुवतीसती ॥ ६ ॥ मंदभा
ग्यंचनिःश्रीकंप्रविष्टाहव्यवाहनं ॥ तमालिंग्यनरिष्यंतंप्रयातात्रिदशालयं ॥ ७ ॥ सोऽहमद्यकरिष्यामियन्मेमातुरुदीरि

तं ॥ हस्त्यश्वरथपादातंसैन्यंचपरिकल्प्यतां ॥ ८ ॥ अनि[illegible]त्यापितुर्वैरमहत्वापितृघातकं ॥ अकृत्वाचवचोमातुर्जीवितुं

मा०पु० ॥५५॥

किमिहोत्सहे ॥ ९ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ मंत्रिणस्तद्व.. श्रुत्वाहाहेत्युक्त्वातथाचतत् ॥ कृतवंतोविमनसःसभृत्यब अ० १३४
लवाहनाः॥१०॥निर्ययुःसपरीवाराःपुरस्कृत्यदमंनृपं ॥ गृहीत्वाचाशिषोविप्रात्त्रिकालज्ञात्पुरोधसः ॥ ११ ॥ अहिराडिव
निःश्वस्यदमःप्रायाद्वपुष्मतं॥सीमापालादिसामंतान्निघ्नन्याम्यांदिशंत्वरा ॥ १२ ॥ गिरीक्ष्यतंसमायांतंवपुष्मान्मर्षपू
रितः॥संक्रंदनसुतेनापिदमोज्ञातोवपुष्मता ॥ आयातःसपरीवारःसामात्यःसपरिच्छदः ॥१३॥ अकंपितेनमनसासस्सै
न्यानिदिदेशह॥दूतंचप्रेषयामासनिर्गम्यनगराद्बहिः॥१४॥त्वंशीघ्रतरमागच्छनरिष्यंतःप्रतीक्षते॥सभार्यक्षत्रबंधोत्वंसमा
याहिममांतिकं ॥१५॥ इमेमद्बाहुनिर्मुक्ताःशिताबाणाःपिपासिताः॥भित्त्वाशरीरंसंग्रामेपास्यंतिरुधिरंतव॥१६॥श्रुत्वादम
स्तुतत्सर्वंदूतप्रोक्तंययौत्वरन् ॥ स्मृत्वाप्रतिज्ञांपूर्वोक्तांनिःश्वसन्नुरगोयथा ॥ १७ ॥ आहूतःसमरेचैवपुमान्सेनावि
कत्थनः ॥ ततोयुद्धमतीवासीद्दमस्यचवपुष्मतः ॥ १८ ॥ रथीचरथिनानागीनागिनाहयिनाहयी ॥ अयुध्यंतचवि
प्रर्षेतद्युद्धंतुमुलंत्वभूत ॥ १९ ॥ पश्यतांसर्वदेवानांसिद्धगंधर्वरक्षसां ॥ चकंपेवसुधाब्रह्मन्युध्यमानेदमेयुधि ॥ २० ॥
नगजोनरथीनाश्वस्तस्यबाणसहस्तुयः ॥ ततोदमेनयुयुधेसेनाध्यक्षोवपुष्मतः ॥ २१ ॥ हृदिविव्याधचदमइषुणागाध
मांतिकं ॥ तस्मिन्निपतितेसैन्यंपलायनपरंत्वभूत् ॥ २२ ॥ सस्वामिनंततःप्राहदमःशत्रुंदमस्तथा ॥ क्वयासिदुष्टपित
रंघतायित्वातपस्विनं ॥ २३ ॥ अत्रा..चतपस्यंतंक्षत्रियोसिनिवर्ततां ॥ ततोनिवृत्यसदमंयोधयामाससानुजः ॥ २४ ॥ ॥२५॥
सपुत्रसहसंबधिबांधवैर्युयुधेरथी ॥ ततःशरासनान्मुक्तबाणैर्व्याप्तास्ततोदिशः ॥ २५ ॥ दमंचसरथंचाशुशरजालैरपूर
यत् ॥ ततःपितृवधोत्थेनकोपेनसदमस्तथा ॥ २६ ॥ चिच्छेदतांश्छरास्तेषांविव्याधान्यैश्चतानपि ॥ एकैनैकेनबाणेन

०पु०
५६॥

व्रजेत् ॥ अष्टादशपुराणानियानिप्राहपितामहः ॥ ७ ॥ तेषांतुसदज्ञेयंमार्कंडेयंसुविश्रुतं ॥ ब्राह्मंपाद्मंवैष्णवंचशैवं
वतंतथा ॥ ८ ॥ तथान्यंनारदीयंचमार्कंडेयंचसप्तमं ॥ आग्नेयमष्टंप्रोक्तंभाविष्यंनवमंतथा ॥९॥ दशमंब्रह्मवैवर्तंलैंगमेका
दशंस्मृतं ॥ वाराहंद्वादशंप्रोक्तंस्कांदमत्रत्रयोदशं ॥ १० ॥ चतुर्दशंवामनंचकौर्मंपंचदशंतथा ॥ मात्स्यंचगारुडंचैवब्रह्मांडं
चततःपरं ॥ ११ ॥ अष्टादशपुराणानांनामधेयानियःपठेत् ॥ त्रिसंध्यंजपतेनित्यंसोऽश्वमेधफलंलभेत् ॥ १२ ॥ सर्गश्चप्र
तिसर्गश्चवंशोमन्वंतराणिच ॥ वंशानुचरितंचैवपुराणंपंचलक्षणं ॥ १३ ॥ चतुःप्रश्नसमोपेतंपुराणंत्वेतदुत्तमं ॥
पुनश्चतेपापंकल्पकोटिशतैःकृतं ॥ १४ ॥ ब्रह्महत्यादिपापानिचान्यान्यशुभानिच ॥ तानिसर्वाणिनश्यंतितृणं
यथा ॥ १५ ॥ पुष्करेदानजंपुण्यंश्रवणादस्यजायते ॥ सर्वेभ्योधिकफलंसमाप्त्याचाधिगच्छति ॥ १६ ॥ यःश्रा
येत्तंयथादेवपितामहं ॥ गंधपुष्पैस्तथावस्त्रैर्ब्राह्मणानांचतर्पणैः ॥१७॥ यथाशक्त्याचदातव्यंनृपैश्वर्यं
राणमखिलंवेदार्थैरुपबृंहितं ॥ धर्मशास्त्रैकनिलयंश्रुत्वासर्वार्थमाप्नुयात् ॥ १८ ॥ श्रुत्वापुराणमखि
धः ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांयथोक्तफलहेतवे ॥ १९ ॥ दद्याद्गांगुरवेस्वर्णवस्त्रालंकारसंयुतां ॥ श्रवण
नैःसंतोषयेद्गुरुं ॥ २० ॥ अपूज्यपाठकर्तारंश्लोकमेकंशृणोतियः ॥ नासौपुण्यमवाप्नोतिशास्त्रचोरःस
नतस्यदेवाःप्रीणंतिपितरोनैवपुत्रकान् ॥ दत्तंश्राद्धंतथेच्छंतितीर्थस्नानफलंनच ॥२२॥ लभतेशास्त्रचो
दि ॥ अवज्ञयानश्रोतव्यंशास्त्रमेतद्विचक्षणैः ॥ २३ ॥ पठ्यमानेत्ववज्ञातेसाधुभिःशास्त्रउत्तमे ॥

तमूर्खःप्रजायते ॥ २४ ॥ श्रुत्वातत्पूजयेद्यस्तुपुराणंसप्तमंपुनः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःपुनात्येव

मा०पु०
२५५

किमिहोत्सहे ॥ ९ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ मंत्रिणस्तद्व[illegible]श्रुत्वाहाहेत्युक्त्वातथाचतत् ॥ कृतवंतोविमनसःसभृत्यब
लवाहनाः॥१०॥निर्ययुःसपरीवाराःपुरस्कृत्यदमंनृपं ॥ गृहीत्वाचाशिषोविप्रात्रिकालज्ञात्पुरोधसः ॥ ११ ॥ अहिराडिव
निःश्वस्यदमःप्रायाद्वपुष्मतं॥सीमापालादिसामंतान्निघ्नन्यान्यांदिशंत्वरा ॥ १२ ॥ गिरीक्ष्यतंसमायांतंवपुष्मान्मर्षपू
रितः॥संक्रंदनसुतेनापिदमोज्ञातोवपुष्मता ॥ आयातःसपरीवारःसामात्यःसपरिच्छदः ॥१३॥ अकंपितेनमनसासासै
न्यानिदिदेशह॥दूतंचप्रेषयामासनिर्गम्यनगराद्बहिः॥१४॥त्वंशीघ्रतरमागच्छनरिष्यंतःप्रतीक्षते॥सभार्यक्षत्रबंधोत्वंसमा
याहिममांतिकं ॥१५॥ इमेमद्बाहुनिर्मुक्ताःशिताबाणाःपिपासिताः॥भित्त्वाशरीरंसंग्रामेपास्यंतिरुधिरंतव॥१६॥श्रुत्वादम
स्तुतत्सर्वंदूतप्रोक्तंययौत्वरन् ॥ स्मृत्वाप्रतिज्ञांपूर्वोक्तांनिःश्वसन्नुरगोयथा ॥ १७ ॥ आहूतःसमरेचैवपुमान्सेनावि
कत्थनः ॥ ततोयुद्धमतीवासीद्दमस्यचवपुष्मतः ॥ १८ ॥ रथीचरथिनानागीनागिनाहयिनाहयी ॥ अयुध्यंतचवि
प्रर्षेतद्युद्धंतुमुलंह्यभूत ॥ १९ ॥ पश्यतांसर्वदेवानांसिद्धगंधर्वरक्षसां ॥ चकंपेवसुधाब्रह्मन्युध्यमानेदमेयुधि ॥ २० ॥
नगजोनरथीनाश्वस्तस्यबाणसहस्तुयः ॥ ततोदमेनयुयुधेसेनाध्यक्षोवपुष्मतः ॥ २१ ॥ हृदिविव्याधचदमइषुणागाध
मांतिकं ॥ तस्मिन्निपतितेसैन्यंपलायनपरंह्यभूत् ॥ २२ ॥ सस्वामिनंततःप्राहदमःशत्रुंदमस्तथा ॥ क्वयासिदुष्टपित
रंघतायित्वातपस्विनं ॥ २३ ॥ [illegible]चतपस्यंतंक्षत्रियोसिनिवर्तता ॥ ततोनिवृत्यसदमंयोधयामाससानुजः॥ २४ ॥
सपुत्रसहसंबधिबांधवैर्युयुधेरथी ॥ ततःशरासनान्मुक्तबाणैर्व्याप्तास्ततोदिशः ॥ २५ ॥ दमंचसरथंचाशुशरजालैरपूर
यत् ॥ ततःपितृवधोत्थेनकोपेनसदमस्तथा ॥ २६ ॥ चिच्छेदतांश्छरास्तेषांविव्याधान्यैश्चतानपि ॥ एकेनैकेनबाणेन

अ०
१३४

॥२५

०पु०
५६॥

व्रजेत् ॥ अष्टादशपुराणानियानिप्राहपितामहः ॥ ७ ॥ तेषांतुसप्तमंज्ञेयंमार्कंडेयंसुविश्रुतं ॥ ब्राह्मंपाद्मंवैष्णवंचशैवं
वतंतथा ॥ ८ ॥ तथान्यंनारदीयंचमार्कंडेयंचसप्तमं ॥ आग्नेयमष्टप्रोक्तंभविष्यंनवमंतथा ॥९॥ दशमंब्रह्मवैवर्तंलैंगमेका
दशंस्मृतं ॥ वाराहंद्वादशंप्रोक्तंस्कांदमत्रत्रयोदशं ॥ १० ॥ चतुर्दवामनंचकौर्मंपंचदशंतथा ॥ मात्स्यंचगारुडंचैवब्रह्मांडं
चततःपरं ॥ ११ ॥ अष्टादशपुराणानांनामधेयानियःपठेत् ॥ त्रिसंध्यंजपतेनित्यंसोऽश्वमेधफलंलभेत् ॥ १२ ॥ सर्गश्चप्र
तिसर्गश्चवंशोमन्वंतराणिच ॥ वंशानुचरितंचैवपुराणंपंचलक्षणं ॥ १३ ॥ चतुःप्रश्नसमोपेतंपुराणंह्येतदुत्तमं ॥ श्रु
पुनश्चतेपापंकल्पकोटिशतैःकृतं ॥ १४ ॥ ब्रह्महत्यादिपापानिह्यन्यान्यान्यशुभानिच ॥ तानिसर्वाणिनश्यंतितृणं
यथा ॥ १५ ॥ पुष्करेदानजंपुण्यंश्रवणादस्यजायते ॥ सर्ववेदाधिकफलंसमाप्याचाधिगच्छति ॥ १६ ॥ यःश्र
येत्तंयथादेवपितामहं ॥ गंधपुष्पैस्तथावस्त्रैर्ब्राह्मणानांचतर्पणैः ॥१७॥ यथाशक्त्याचदातव्यंनृपैश्रा
राणमखिलंवेदार्थैरुपबृंहितं ॥ धर्मशास्त्रैकनिलयंश्रुत्वासर्वार्थमाप्नुयात् ॥ १८ ॥ श्रुत्वापुराणमखि
धः ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांयथोक्तफलहेतवे ॥ १९ ॥ दद्याद्गांगुरवेस्वर्णवस्त्रालंकारसंयुतां ॥ श्रवण
नैःसंतोषयेद्गुरुं ॥ २० ॥ अपूज्यपाठकर्तारंश्लोकमेकंश्रृणोतियः ॥ नासौपुण्यमवाप्नोतिशास्त्रचोरः
नतस्यदेवाःप्रीणंतिपितरोनैवपुत्रकान् ॥ दत्तंश्राद्धंतथेच्छंतितीर्थस्नानफलंनच ॥२२॥ लभतेशास्त्रचो
दि ॥ अवज्ञयानश्रोतव्यंशास्त्रमेतद्विचक्षणैः ॥ २३ ॥ पठ्यमानेत्ववज्ञातेसाधुभिःशास्त्रउत्तमे ॥
त्रमूर्खःप्रजायते ॥ २४ ॥ श्रुत्वातत्पूजयेद्यस्तुपुराणंसप्तमंपुनः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःपुनात्येवं

सप्तपुत्रांस्तथाद्विज ॥ २७॥ संबंधिबांधवान्मित्रान्निनाययमसादनं ॥ वपु...ष्मा...सरथीक्राथ.... कृतवंतोविमनसःसभृत्यब अ० १३४
युयुधेचसतेनाजौशरैराशीविषोपमैः ॥ चिच्छेदतस्यतान्बाणान्सदमश्चम...हामुने ॥ २९ ॥ ...धसः॥ ११॥ अहिराडिव
जयैषिणौ ॥ परस्परशराघातविच्छिन्नधनुषौत्वरा ॥ ३० ॥ गृहीतखड्गावुत्तीर्यचिक्रीडातेमहा... तंसमायांतंवपुष्मान्मर्षपू
ध्यात्वापितरंनिहतंवने ॥ ३१ ॥ केशेष्वाकृष्यचाक्रम्यनिपात्यधरणीतले ॥ शिरोधरायांपादेन... अकंपितेनमनसासस्मै
॥ ३२ ॥ पश्यंतुदेवताःसर्वामानुषाःपन्नगाःखगाः ॥ पाट्यमानंचहृदयंक्षत्रबंधोर्वपुष्मतः ॥ ३३ ॥ ...भार्यक्षत्रबंधोत्वंसमा
दयंचव्यदारयत् ॥ पातुकामश्चससुरैःक्षतजेननिवारितः ॥ ३४ ॥ ततश्चकारतातस्यरक्तेनैवोदकक्रि... रतव॥१६॥श्रुत्वादम
प्राप्यसपितुःपुनःप्रायात्स्वमंदिरं ॥ ३५ ॥ वपुष्मतश्चमांसेनपिंडदानंचकारह ॥ ब्राह्मणान्भोजयामा... ...वपुमान्सेनावि
वान् ॥ ३६॥ एवंविधाह्रिराजानोबभूवुःसूर्यवंशजाः ॥ अन्येपिसुधियःशूरायज्विनोधर्मकोविदाः ॥ ३७॥ वेदांतप... अयुध्यंतचवि
श्वनसंख्यातुमिहोत्सहे ॥ एतेषांचरितंश्रुत्वानरःपापैःप्रमुच्यते॥३८॥ इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेदमचरितेवपुष्मद्वधोन... ॥ २० ॥
त्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३४ ॥ पक्षिणऊचुः॥एवमुक्त्वामिनेर्यमार्कंडेयोमहामुनिः॥विसृज्यक्रोष्टुकिमुनिं...णागाद्य
ध्याह्निकक्रियां॥१॥ अस्माभिश्चश्रुतंतस्माद्यत्तेप्रोक्तंमहामुने॥आदिसर्गमेतद्धिपुराप्रोक्तंस्वयंभुवा॥२॥ मार्कण्डेय... श्रपित
मुनयेयत्तेस्माभिरुदाहृतं॥ पुण्यंपवित्रमायुष्यंधर्मकामार्थसिद्धिदं॥...शृण्वतांसद्यःसर्वपापप्रमोचनं॥ आदावेवकु... ॥ ॥२५
तायेचप्रश्नाश्चत्वारएवहि ॥ ४ ॥ पितुःपुत्रस्यसंवादस्त...सुतःस्मृतः॥ तथामनूनांस्थितयोराज्ञांचचरितंमुने ॥ ५॥ ...र्धूर
अस्माभिरेतत्तेप्रोक्तंकिमद्यश्रोतुमिच्छसि॥ एतान्सर्वान्नरःश्रुत्वा...च ॥ ६ ॥ विधूयसर्वपापानिब्रह्मणोंते...बाणेन

यातिनसंदेहोविष्णुलोकंसनातनं ॥ च्युतस्ततःपुनर्नैवसभ[illegible]तिमानवः ॥ २६ ॥ पुराण
त् ॥ नास्तिकायनदातव्यंवृषलेवेदनिंदके ॥ २७ ॥ गुरु[illegible]जातिनिंदायतथाभग्नव्रतायच ॥
स्वादिनिंदिने ॥ २८ ॥ भिन्नमर्यादिनेचैवतथावैज्ञातिकोपि[illegible] ॥ एतेषांनैवदातव्यंप्राणैःकंठगतैर
दिवामोहाद्भयाद्वापिविशेषतः ॥ पठेद्वापाठयेद्वापिसगच्छेन्न[illegible]कंध्रुवं ॥ ३० ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ एत
र्गापवर्गदं ॥ यः शृणोतिपठेद्वापिसिद्धंतस्यसमीहितं ॥ ३[illegible] ॥ आधिव्याधिजदुःखेनकदाचिन्नाभियु
पापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ ३२ ॥ संतःस्वजनमित्रा[illegible]णिभवंतिहितबुद्धयः ॥ नारयःसंभविष्यंतिद
॥ ३३ ॥ सदर्थोमिष्टभोगीचदुर्भिक्षैर्नावसीदति ॥ परदा[illegible]परद्रव्यपराहिंसादिकिल्बिषैः ॥ ३४ ॥ मुच्यत
त्यंचैवद्विजोत्तम ॥ ऋद्धिर्वृद्धिःस्मृतिःशांतिःश्रीःपुष्टि[illegible]च ॥ नित्यंतस्यभवेद्विप्रयः शृणोतिकथामिमां ॥
र्कण्डेयपुराणमेतदखिलंशृण्वन्नशोच्यः पुमान्योवास[illegible]दीरयेद्वसमयंशोच्योनसोपिद्विज ॥ योगज्ञानविशु
तःस्वर्गादिलोकेप्यसौशक्राद्यैश्चसुरादिभिःपरिवृतः स्वर्गेसदापूज्यते ॥ ३६ ॥ पुराणमेतच्छ्रुत्वाचज्ञानविज्ञानस
विमानवरमारुह्यस्वर्गलोकेमहीयते ॥ ३७ ॥ पुरा[illegible]ख्याचप्रख्यातःतत्त्वबुद्धिना ॥ श्लोकानांषट्सहस्राणितथा
ष्टशतानिच ॥ ३८ ॥ श्लोकास्तत्रनवाशीतिएकादशसमाहिताः ॥ कथितामुनिनापूर्वंमार्कंडेयेनधीमता ॥ ३९ ॥ जै
मिनिरुवाच ॥ ॥ भारते[illegible]संशयस्फो[illegible]कर्तव्यंनकश्चिद्वक्ष्यकरिष्यति ॥ ४० ॥ यूयंदीर्घायुषःसं
तुप्रज्ञा[illegible]बुद्धिविशारदाः ॥ [illegible] ॥ [illegible]ताद्दःखाद्दोमेन[illegible]

एतावदुक्त्वा वचनं जगाम स्वाश्रमं मुनिः ॥ चित्तस्य प्रबोधा ... मारत ॥ ४१ ॥ इति श्री मार्कण्डेयपुराणे ...
माहात्म्यश्रवणपठनफलं नाम पंचत्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३५ ॥ सम्पूर्णमिदं मार्कण्डेयमहापुराणम् ॥ श्रीशः पायात्

...प्तम्.

शुकसागर (अर्थात्) श्रीमद्भागवतभाषा

बारहोस्कन्ध

यद्यपि भाषाभागवत कई एक सुकवियोंने बनाई है परंतु मूलसे मिलानेमे यथार्थ मिलती नहीहै इसलिये हमने वृजभाषा... भागवतका भाषाश्लोकानुवाद कराके शुद्धता पूर्वक टैपमे उत्तम कागजपर छापाहै और बिलायती कपडेकी उत्तम जिल्द... महाशय पाठकगण इस्को एकवार मंगाकर देखना दूसरे इस हमारे शुकसागरसे यह अत्यंत विशेषताहै कि जिसस्कं... भाषा लिखी है उसमे प्रतीकके लिये प्रथमका ओर अंतका श्लोकांक लिखदीना है और बाकीके श्लोकोंके अंक सर्व... है यदि वाचनेवालेको भ्रम होयतो उसी अंकके श्लोकके अर्थ मूलसे मिलायके देखलेवे.

श्रीकृष्णदासात्मज–गंगावि...

